

AKAİDE GİRİŞ

Bismillâh, el-hamdu lillâh ve's-salâtu ve's-selâmu alâ Rasûlillâh.

Önce, bir ders notu şeklinde kaleme alınan ve fotokopi usûlü çoğaltılıp Akaid dersi alan öğrencilerimize dağıtılan, sonra kitap haline gelen, daha sonra da beş baskı yapan kitabın elinizdeki altıncı baskısını nasip eden Allah'a hamd u senâlar, şükürler olsun. Akaid gibi, halkın tümüyle ilgisiz kaldığı bir ilim dalına ait kitabın birkaç sene içinde altı baskı yapmış olması, insanımızın dinini öğrenmeye ve tevhide sarılmaya doğru ciddi bir atılım içinde olduğunu gösteriyor. Ama, bu sevindiğimiz miktar, onlarca baskı yapan ucuz romanlarla, kimi ne yönden geliştirdiği bilinmeyen kişisel gelişim kitaplarıyla ve özellikle cinselliği, çirkinliği öne çıkaran kitaplarla karşılaştırılınca çok cılız kalmaktadır. Klasikleşmiş ve bazı eğitim kurumlarında okutulan yüzlerce sene önce yazılmış bir-iki akaid kitabının çok sayıda baskısını ayrı bir konu kabul edersek; 20. ve 21. yüzyılda kaleme alınmış ve içlerinde çok güzellerinin de bulunduğu Akaid kitaplarının fazla rağbet görmemesi, içinde bulunduğumuz ortamın dumanlı portresini, sisli fotoğrafını gösteriyor.

Böylesine kısır bir ortamda nâcizâne eserime karşı gösterilen ilgi, sorumluluğumu da artırmış, omuzlarıma daha büyük yük yüklemiş oldu. Okuyuculara karşı teşekkür borcumu ödemek için kitabın içeriğini tümüyle gözden geçirme ihtiyacı hissettim. Bu baskıda kitabın aynen basılması kolaylığı yerine; konuları yeniden değerlendirmek, bazı yeni üniteler eklemek, ünitelere bazı güncel örnekler ilâve etmek gibi zor yolu seçtim. Bakış açısı olarak Kur'an'la sağlaması yapılamayan ihtilâflı hususları akaid konusu olarak kabul edemediğim için kitaba almadım.

Put ve puta tapma, tuğyan ve tâğut, küfür, irtidâd, nifak, atalar yolu, şefaât ve vesile gibi akaidle direkt ilgili konuları bu baskıda kitaba ilâve etme gereği hissettim. Akaid açısından günümüzü ve yaşadığımız coğrafyayı yorumlayıp tanıtmayı ve inançla ilgili problemleri gündeme getirip doğrusunu işaret etmeyi temel görev bildim. Günümüz ortamında akaid yönüyle ciddi bir değeri kalmayan, zaman aşımıyla önemini yitirmiş konuların yerine, günümüzün problemlerini ve ihtiyaçlarını ele aldık. Yaşayan güncel câhiliye ve sapıklığın inanç yönüyle insanımıza olumsuz etkisini kırmak için, bâtılları bâtil olarak yeterince tanımak gerekiyor. Üniteleri tesbit edip içeri doldürürken "lâ ilâhe illâllah" esprisi içinde konuları ele almaya çalıştık. Lâ diyerek reddetmemiz gereken çağdaş sapmalara dikkat çekmek ve bu konuda çevremizden örnekler vermek gerekiyordu. Elinizdeki baskıda işte bu ihtiyaçlardan yola çıkarak kitabı yeniden yazmaya çalıştığımı belirtiyim. O yüzden elinde eski baskısı olan bir okuyucu, bu yeni baskı ile yeni ve orijinal bir kitapla karşılaşacağından kitabı da yenilemeli diye düşünüyorum.

Okul ders kitaplarındaki kuru ve sıkıcı anlatıma benzemeyecek şekilde; mesaj verecek, hikmetini açıklayacak tarzda konuları işlemeye çalıştım. Sadece kuru bilgi vermek değil, okuyucuya şuur vermek veya bilincini canlı tutmak amaçlarımızdan biri idi. Konuların sıralanışında da benzer hassâsiyet gösterildi. Önce tevhid, şirk gibi konular işlendi. Çünkü bu konular yeterince ve doğru olarak öğrenilmeden akaidin diğer konuları da yarım, tevhidî bilinçten uzak şekilde yanlış ve eksik anlaşılıp yorumlanabilirdi.

Yöntem olarak bundan önceki baskılarda takip ettiğim usûlü sürdürdüm. Konuları ünitelere (23 üniteye) ayırdım. Her ünitenin başına konunun başlıkları ve o ünite doğru ve güzel bir şekilde okununca hangi amaçların gerçekleşeceğini belirten kutu içinde açıklamalar aynen korunmuş, ünitelerin sonuna yine sorular konulmuştur. Böylece cemaat çalışması yapan veya toplu okumalarda bulunan gençlere kolaylık sağlanmış ve alternatif ders kitabı ciddiyeti kazandırılmaya çalışılmıştır. Yeni konu ve örneklerle kitap hayli genişlediği ve sayfaları arttığı için daha önceki baskılarda kitabın yaklaşık yarısını kaplayan akaidle ilgili kavramları bu baskıda tümüyle çıkarmak zorunda kaldım. Bunun yerine, o kavramlardan seçme yaparak çok önemli gördüklerimi daha da genişleterek ünitelere geçirmeye çalıştım. Daha önce, kitabın sonunda bu kitapta bahsedilen genel akaid konularıyla ilgili 100 soru vardı. Hepsi test usûlünde, cevabı çoktan seçmeli olan bu soruları daha da zenginleştirerek sayısını 215'e çıkardım. Böylece okuyucu, kendi bilgilerinin, kitaptan öğrendiklerini test edebilsin. Toplu okuma ve birlikte ders yaparak kitaptan yararlananlar, hoca ve ağabey tarafından o soruların kullanılarak çeşitli sınavlarla öğrendiklerinin pekişmesini sağlayabilsin.

Bazı kelimelerin imlâsı konusunda, belki kimi okuyucuların yadırgayacağı tarzda, gerekli gördüğüm "a" ve "i" harflerinin üzerine uzatma işareti koymayı tercih ettim. İnternetin ve telefon mesajlarının da etkisiyle Arapçadan dilimize girmiş olan çok sayıda kelimenin telaffuzunun bozulduğuna şâhit oluyoruz. "Din" in amaç, "dil" in araç olduğundan, güzel amaca ancak güzel araçlarla gidilebileceğinden yola çıkarak özellikle Kur'an kelime ve kavramlarının doğru okunmasını sağlamak için özel gayret sarfetmeyi gerekli gördüm. Bunun yollarından birinin de Arapça ve Farsça'dan dilimize geçmiş bazı kelimelerin aslına uygun şekilde okunup telaffuz edilmesi için (her ne kadar harflerin üzerine uzatma ve inceltme görevi yapan işaret kalktı diye yarı resmî hatırlatmalar olsa da) uzatma işaretini alışılmadık biçimde sık kullandım. Çünkü çoğu okuyucunun uzatma konulmayan kelimelerde gerekli yeri uzatmadan okuduklarına, dilin gerçekten bozulduğuna üzülerken şâhit oluyoruz.

Elinizdeki bu eser, insanımıza tevhidî bir iman, tevhidî bir şuur, tevhidî bir bakış açısı, tevhidî bir dünya görüşü, tevhidî bir yaşayış ve ahlâk kazandırma gayretine yönelik kaleme alınmıştır. Bu uğurda kitap, karınca kararınca da olsa katkıda bulunabilirse, okuyuculardan tek bir kişi bile bu kitap sâyesinde tevhidî bilince ulaşırsa, dünyevî amacına ulaşmış demektir; uhrevî ve esas amaç ise Allah'ın rızâsı.

Kur'an dışında hiçbir kitap hatasız değildir. Gerek matbaa hatası da denilen teknik, imlâ ve tashih hataları, gerekse şahısmıdan kaynaklanan değişik hatalar için okuyucunun hoş görüsüne sığınmıyor; hoş görülmeyip düzeltilmesi için bize uyarılarda bulunarak yardımcı olmasının her okuyucunun hem hakkı ve hem de görevi olduğunu ifade ediyorum. Yanlışlarımızı doğru bir üslûpla bize hatırlatacaklara şimdiden duâlar ve teşekkürler ediyorum. Hatalar bize, doğrular ve güzelliklerse Rabbimize ve O'nun dinine âittir.

"Rabbimiz! Unutursak veya hataya düşersek bizi hesâba çekme (affet).

Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır bir yük yükleme.

Rabbimiz! Bizim gücümüzün yetmediği işlerden bizi sorumlu tutma.

Bizi affet, bizi bağışla, bize merhamet et.

Sen bizim Mevlâmızsın. Tek ve gerçek dostumuzsun.

Kâfir kavimlere/toplumlara karşı bize yardım et."

Tevhidi tüm anlam ve kapsamıyla dosdoğru anlayıp tüm cepheleriyle hayatına geçirmeye çalışan ve diğer insanları buna dâvet edip, mücadelesini sadece tevhid düşmanlarına yönelten muvahhid mü'minlere selâm olsun!

AKAİDE GİRİŞ

- Akaid Kelimesinin Sözlük ve Terim Anlamları
- İnanılması ve Reddedilmesi Gereken Esaslara Örnekler
- Akaid İlminin Ele Aldığı Konular
- Akaid İlminin Önemi ve Gayesi
- İtikad Esaslarının Değişmezliği
- Akaidde Ölçü: İslâm Akaidinin Kaynakları
- İctihadî Hükümlerin ve Şahsî Yorumların Akaidde
- Bağlayıcı Olmaması, Mutlak Doğru-Göreceli Doğru
- Sorular

Bu üniteyi bitirdiğinizde aşağıdaki amaçlara ulaşmanız beklenmektedir:

- * Akaid kelimesinin sözlük ve terim anlamlarını tanımlamak.
- * İnanılması ve reddedilmesi gereken esaslara örnekler vermek.
- * Akaid ilminin ele aldığı konuları açıklamak.
- * Akaid ilminin önemi ve gayesini açıklamak.
- * İtikad esaslarının değişmezliğini örneklerle izah etmek.
- * İnsanları küfürle itham etmede hassas olmak.
- * Akaidde delil ve ölçünün vahy olduğunu kavramak.
- * Zannî delil ve şahsî yorumların göreceli doğrularını, kesin itikadî hükümlerle karıştırmamak.

Akaidin Sözlük ve Terim Anlamı

Sözlük anlamı olarak Akaid, düşünmek anlamına gelen akd kökünden türemiş olan akîde kelimesinin çoğuludur. Aynı kökten türeyen itikad kelimesi ise; düşünme atımına bağlanmak, bir şeye gönülden inanmak, o şeyi gönülden benimsemek anlamına gelir. O halde Akîde gönülden bağlanılan şey demektir.

Terim olarak akîde: İslâm Dini'nde inanılması ve reddedilmesi gerekli olan esaslara denir. Bu esaslardan bahseden ilme de Akaid ilmi denir.

Bu tanımda geçen inanılması gerekli esaslar; Allah'ın varlığına, birliğine, kudretinin sonsuzluğuna, meleklerine, kitaplarına (vahye), peygamberlerine, âhiret hayatına, kaza ve kadere, Kur'ân-ı Kerim'deki emir ve yasakların tümüne inanmak demektir. Reddedilmesi gerekli esaslar ise; küfür, şirk, nifak, fitne, kullara kul olmayı gerektiren düzen ve hayat görüşleri, her türlü yanlış inanç, düşünce ve hayat şekilleri, bâtil inanç ve hurâfelerdir.

Akaid İlminin Konusu

Akaid'in konusu İslâm'da inanılması ve reddedilmesi gereken esaslardır. İslâm akîdesini oluşturan konular, Kur'ân-ı Kerim'de ve mütevâtir hadislerde farklı yorumlara gerek bırakmayacak şekilde açık ve kesin olarak yer alan hükümlerdir. Meselâ, Allah'ın varlığı ve birliği, melekler, kitaplar, peygamberler, âhiret, küfür, şirk, münâfıklık vs. ile ilgili, Kur'an'da anlamı açık ve kesin hüküm ifade eden âyetler akaid ilminin konusudur.

Akaid İlminin Önemi ve Gayesi

Akaid, İslâm dininin temelidir. İslâm dinini bir yapı olarak düşündüğümüzde, bu yapının temelini akaid oluşturur. Nasıl ki, bir binanın temeli olmadan yükselmesi, ayakta durması, sarsıntılara dayanması mümkün değilse, Akaid ilmi olmadan da İslâm binasının yükselmesi, müslümanın inancının sağlam olması mümkün değildir.

İnsanın hayata bakışı, dünya görüşü ve davranışlarının tümü inancıyla alâkalıdır. Bu yüzden müslümanların ve müslüman fert ve ailelerden meydana gelen İslâm toplumunun sağlam bir akîdesi olmalıdır.

Akaid ilmi sayesinde müslüman;

- 1) Neye, niçin ve nasıl iman etmesi gerektiğini bilir.
- 2) Ancak sağlam bir akaid bilgisi sayesinde insan, imanını taklîdden kurtarabilir.
- 3) Bu bilgi ve köklü inanç sayesinde, kendisini kötü düşüncelerden ve zararlı inançlardan koruyabilir.
- 4) Bâtil ve bid'at ehlinin görüş ve itirazlarına karşı, kendi inanç esaslarını savunabilir.

5) Diğer din mensuplarının yıkıcı yayınlarına karşı İslâm dininin inanç sistemini savnur. Meselâ; Hristiyanların Allah hakkındaki teslis (baba-oğul-kutsal ruh) inancına karşı, tek ilâh inancını ortaya koyar.

İnancı sağlam olan bir insan, dünya ve âhîret ile ilgili tüm işlerini İslâm'a uygun bir şekilde yapacaktır. Sağlam ve kâmil inanç, kalpte pasif bir şekilde yer tutmaz; aksine mutlaka inanç sahibinin yaşayışını yönlendirir.

İşte akaid ilminin temel gayesi, insanı inanç ve davranışta İslâm'laştırarak dünya ve âhîret saâdetine kavuşturmadır. En önemli gayelerinden biri, yukarıda belirtildiği gibi, İslâm inancını her türlü sapık ve yıkıcı fikirlerden, bâtil düşünce ve hurâfelerden korumaktır. Ayrıca inandığı halde bazı şüpheleri olan insanları bu şüphe ve tereddütlerinden kurtarmaktır.

Akîde, İslâm Dini'nin temeli olduğundan; dinin sağlamlığı, bu temelin sağlamlığına bağlıdır. Bu temelin sağlamlığı da kişiye cennet yollarını açar. Dünyanın huzur ve saâdetle dolması da ancak iman sayesinde. İman etmek, huzur ve mutlulukla dolmak demektir. İmanlı insanlardan meydana gelen toplum da her devirde asr-ı saâdeti yaşayan, saâdeti asra taşıyan bir toplumdur.

Gerçek hürriyet, ancak iman sayesinde, tevhid sayesinde gerçekleşir. Tevhidî imana sahip olamayanlar; maddeye, eşyaya, mala, çevreye, dünyaya, zaafılara, şeytana, tâğutlara, egemen güçlere, nefse, hevâ ve hevese... görünmez zincirlerle bağlı ve bağımlıdır; özgür değildir. Kölenin kölesi, kulun kulu, âcizin emrindeki zavallıdır onlar.

İ'tikad Esaslarının Değişmezliği

a) İ'tikad esasları, zamana, mekâna, kişilere ve toplumlara göre değişmez.

Allah tarafından Hz. Âdem'e, Hz. Nuh'a, Hz. Mûsâ'ya, Hz. İsa'ya... inanç konusunda ne emredilmişse, Hz. Muhammed (s.a.s.)'e de aynı esaslar emredilmiştir. Değişen sadece şeriatlardır. Yani bütün peygamberlerin tebliğ ettiği dinin temeli, tevhid inancına dayanır.

Tüm peygamberler gönderildikleri toplumlara, Allah'ın varlığı ve birliğini, kendilerinin Allah'ın elçileri olduğunu, âhîret diye bir hayatın varlığını haber vermişler; onları Allah'a kulluk etmeye, kendilerine itaate çağırışlardır. Peygamberlerin bu ortak çağrısı Kur'ân-ı Kerim'de şu şekilde ifâde edilir:

"Andolsun biz Nuh'u kavmine gönderdik. 'Ey kavmim, dedi; Allah'a kulluk edin, O'ndan başka ilâhınız/tanrınız yoktur."^[2]

"Andolsun Biz Semud kavmine kardeşleri Sâlih'i, 'Allah'a kulluk edin' demesi için gönderdik.."^[3]

İbrâhim (a.s.) kavmine dedi ki; 'Allah'a ibâdet edin ve O'ndan korkun. Eğer bilerseniz bu sizin için daha hayırlıdır.'^[4]

"Şuayb (a.s.) kavmine şöyle dedi: 'Ey kavmim Allah'a kulluk edin, âhiret gününe umut bağlayın.'^[5]

"Biz hiçbir peygamberi Allah'ın izniyle kendisine itaat edilmesinden başka bir amaçla göndermedik.'^[6]

"Andolsun Biz, 'Allah'a kulluk edin ve tâğuttan, putlardan sakının' diye (emretmeleri için) her topluma bir peygamber gönderdik.'^[7]

Bütün peygamberlerin ortak mesajı olan bu itikadî esaslar, hem evrensel, hem de çağlar üstüdür. İlk insandan kıyâmete kadar tüm nesiller için her zaman ve her coğrafyada geçerlidir.

Şu halde herhangi bir kişi veya toplum meselâ şunu diyemez: "Kur'an'daki hükümler geçmişte kaldı. Bu günkü modern toplumda din kaidelerinin herhangi bir bağlayıcılığı yoktur. Din olsa olsa bir vicdan işi olabilir. Geçmişte putperestlik, içki, kumar, fâiz, zina, yasaklandı; namaz, oruç, zekât, hac, cihad, infak emredildi ama günümüzde bunların tümü geçerliliğini yitirdi. Çünkü bugün devletin izniyle açılan kumarhaneler, meyhaneler, genelevler, fâizli işlem yapan bankalar var. Kâbe'de hac yapmak yerine, bizim ulularımızı tavaf edip, saygı duruşu yaptığımız tunçtan, altından, gümüşten, bronzdan heykellerimiz, put imalathanelerimiz, tapınmak ve eğlenmek için yapılmış dev alışveriş ve eğlence merkezlerimiz var..."

İşte tüm bu ve benzeri sözleri kâfir olanlar, dinine bağlılığı pamuk ipliğinden daha zayıf olanlar söyleyebilir. Böyle insanlar ve bu insanlardan oluşan toplumlar şahsiyetsiz ve zayıf karakterlidir. Akîdesi sağlam olan bir müslüman ise, bu ve benzeri anlayışların tümünü reddeder. İncancını zamana, zemine ve mekâna göre değiştirmez.

b) İ'tikad esasları bir bütün olup bölünme kabul etmez. İslâm dininin bir kısmını kabul edip bir kısmını reddetmek, insanı dinden çıkarır.

Meselâ; "namazla ilgili emirleri kabul ediyorum; fakat fâizle ilgili emirleri kabul etmiyorum. Çünkü şu anda yaptığım ve ileride yapacağım fâizli ticaretime zarar veriyor. Oruçla ilgili hükümleri kabul ediyorum; fakat infak ve zekât ile ilgili hükümleri kabul etmiyorum. Kabul edersem servetimin azalmasından korkuyorum. Hem ben bu serveti kazanırken ihtiyaç sahipleri benimle beraber mi çalıştı?"

"Allah'ın varlığını, birliğini kabul ediyorum; fakat ben içkiden, kumar oynamaktan, zina etmekten, yalan söylemekten, insanları çekiştirmekten, onları birbirine düşürmekten, insanları kandırmaktan vazgeçemem. Bunların hepsi nefsimе ağır gelen şeyler. Bu nedenle bu konularla ilgili âyetleri bir kenara bıraksak diyorum."

İşte tüm bu ve benzeri inanışlar insanı bu dinin dışına çıkarır. Allah Teâlâ bu tür inanca sahip olan insanları Kur'an-ı Kerim'de kınamakta ve cehennem azâbı ile tehdit etmekte, dinin bir kısmını kabul edip işine gelmeyen kısmını reddedenlere şu hitabı yapmaktadır: "...Yoksa siz Kitab'ın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Sizden bunu yapanların cezâsı, dünya hayatında rezil olmaktan başka bir şey değildir. Kıyâmet gününde de azâbın en şiddetlisine itilirler."^[8]

Biz, sağlam bir inançla Rabbimizin nefsimize kolay gelen hükümlerini kabul edip uyguluyor olabiliriz. Ama, aynı zamanda, nefsimize ağır gelen ilâhî emir ve yasakları da kabul edip hiçbir ayırım yapmadan yerine getirmeye çalışmalıyız. Burada şu hususa dikkat etmeliyiz: İslâm'ın hükümlerinin tamamını kabul ettiği halde, nefesine ağır geldiği için yerine getirmeyen ile; bu hükümleri kabul etmeyip inkâr eden veya alaya alanların durumu bir değıldir. Birincisinde insan kâfir olmazken, ikincisinde tereddütsüz kâfir olur. Yani, Allah'a iman eden, İslâm'ın tüm hükümlerini kabul eden, fakat nefesine yenildiği için meselâ içki içen, kumar oynayan insan kâfir değıl; günahkâr mü'mindir. Çünkü bu insan inanmıştır. Yerine getirmediği hükümler için de Allah Teâlâ'ya hesap verecektir.

Bu önemli hususa tüm müslümanlar dikkat etmeli, müslüman olduğunu söyleyen ve dinden çıktığı açıkça belli olmayan kimseye münâfık olduğunu zannetsek bile kâfir demekten kaçınmalıyız. Çünkü bir insanı kâfir ilan etmek ağır bir sorumluluğu gerektirir. İslâm'ı reddeden veya söz ya da davranışıyla bilerek inkâr ettiği açıkça belli olan birisine de kâfir demekten kaçınmamalıyız. Kısaca söylemek gerekirse, müslüman olduğunu söyleyen ve söz ya da davranışı açıkça küfrünü ispatlamayan bir kimseye kâfir deme hakkımız olmadığı gibi; kâfir olduğu açıkça belli olan birisine de birtakım menfaatler gereği müslüman deme hakkımız yoktur.

Akaidde Ölçü (İslâm Akaidinin Kaynakları -Delilleri-)

İslâm Akaidi, beşerî görüşlere ve şahsî anlayışlara değıl; vahye dayanır. Kimsenin hevâ ve hevesleri akaidde bağlayıcı olamaz. İtikadî belirleyen ölçülerin tek kaynağı vahydir. Vahy olduğu tartışılan veya mânâsı farklı anlaşılmaya müsait olan hükümler de akaid için kesin ölçü olamaz. İslâm inanç esasları, delâleti ve sübutu kat'î olan vahyin itikadî hükümleridir. Kesin doğru, mutlak doğru olan hükümler, tüm müslümanların kabul etmek zorunda olduğu sâdik ve mütevâtir haberlerdir. Kur'an'ın tümü mütevâtir haber türüne girdiği halde; hadislerin çok azı bu sınıflamaya girer.

Hükümler, zannî hükümler ve kat'î hükümler diye ikiye ayrılır. Kat'îlik, hem hükmün vahy olup olmaması yönüyle olmalıdır; hem de inançla ilgili ifâdenin açıklığı ve netliği yönünden olmalıdır. Birinciden, mütevâtir hadislerin dışındaki "haber-i vâhid" de denilen "âhad hadis"; ikinciden de muhkem âyetlerin dışındaki müteşâbih âyetlerin hükmünün açıklığının kat'î olmadığı anlaşılmalıdır. İşte bu iki yönüyle (sübut ve delâlet yönüyle) kat'î olan hükümler, akaidde kesin ölçülerimizdir. Kur'an'daki itikadî hükümlerden muhkem olanların tümü ve mütevâtir hadislerdeki itikadî hükümler kat'î akaid hükümleridir.

İslâm akaidi, şüpheye, zanna, beşerî görüş ve yoruma dayanmaz. Kişinin müslüman olabilmesi için inanmak zorunda olduğu hususlar, en küçük çapta veya en küçük cüz'ü reddedildiğinde kişiyi küfre sokan hükümler, akaid esaslarıdır. Tabii ki bunlar, vahy olduğunda en küçük şüphe bulunmayan mütevâtir haberlerdir. Yani, Kur'an ve mütevâtir hadislerdir. Bunlara sübûtu kat'î deliller denir.

Akaidde bağlayıcı bir hükmün, delâletinin de kat'î olması gerekir. Âyet veya mütevâtir hadislerdeki bazı ifâdelerin hangi mânâya delâlet ettiği kesin olmayabilir; mânâya delâlet i zannî, yoruma açık olabilir. Kimse bir şahsın ictihadını, ya da kendi anlayışını, beşerî bir yorumu, başka insanlara inanç esası olarak dayatma hakkına sahip değıldir. Mânâya delâleti zannî olan şahsî açıklama veya yorumu kabul etmeyenleri tekfir etme hakkına hiç kimse sahip değıldir.

Muhkem âyetler ve mütevâtir hadislerdeki itikadî esaslar, yani delâleti ve sübutu kat'î olan vahyin hükümleri mutlak doğrudur. Bu doğrular, kişilere, zamana ve coğrafyaya göre değışmez. Bunun dışındaki doğrular, nisbî (göreceli) doğrulardır. İctihadî hükümler, şahsî yorum ve tefsirlerdeki doğrular, zannî ve tartışmalı doğrular sınıfına girer. Bunlar tüm müslümanları bağlayıcı olamaz. Dolayısıyla İslâm akaidi de, içinde şüphe bulunan zannî, göreceli ve değışken doğrulara, beşerî doğrulara; yani zayıf temellere dayanmaz.

Tarihten miras olarak devraldığımız geleneksel din anlayışında Akaid hükümleri diye takdim edilen Kelâmî tartışmalardaki problemler ve ihtilâflar, ölçüdeki genişlikle ilgilidir. Farklı mezheb ve görüşteki müslümanları kolayca tekfir eden bu red (anti tez) Kelâmı, zannî deliller veya şahsî anlayışların da akaidde ölçü olarak kabulüyle oluşmuş, göreceli ve zannî doğruların kesin doğrular yerine konulduğu eserlerden ibârettir.

Sorular

1- Akaidin sözlük ve terim mânâsını açıklayınız.

2- Akaidin konusu nedir?

3- Akaid ilminin önemini ve gayesini açıklayınız.

4- Sağlam bir inancın dünya ve âhiretteki faydalarını belirtiniz.

5- Zamanın ve kişilerin değişmesi ile itikad esasları değişir mi?

6- Akaid kelimesi hangi kökten türemiştir?

a) Akd b) Akîde c) Akad d) Akid

7- İnanılması ve reddedilmesi gereken esasları inceleyen ilme ne ad verilir?

a) Fıkıh b) Akaid c) İslâm d) Siyer

8- İslâm'ın tüm hükümlerini kabul ettiği halde, nefsine ağır geldiği için bazı hükümleri yerine getirmeyen kimsenin hükmü nedir?

a) Münâfık b) Kâfir
c) Müşrik d) Günahkâr müslüman

9- Aşağıdaki seçeneklerden hangisi, Akaid ilminin konusudur?

a) Ahlâkî esaslar b) Hukukî esaslar
c) Amelî esaslar d) İman edilmesi ve reddedilmesi gereken esaslar

10- Aşağıdakilerden hangisi Akaid ilminin gayesi (amacı) değildir?

a) İnsanın inancıyla uğraşmayıp onun ahlâklı olmasını sağlamak
b) İnsanın hayata bakışını, dünya görüşünü İslâm'a uygun hale getirmek
c) İnsanı zararlı inançlardan ve zararlı fikirlerden korumak
d) İnsanın dünya ve âhîret saâdetine ermesini sağlamak

Tevhid; Anlam ve Mâhiyeti

- · Tevhid; Anlam ve Mâhiyeti
- · İlâh Kavramı
- · Tevhidin Kısımları

a) Rubûbiyet Tevhidi, b) Ulûhiyet Tevhidi

- · Tevhidin Yansımaları
- · Evrendeki Tevhid
- · Tevhid ve Allah'ın Hâkimiyeti
- · Tevhid ve Tâğutlarla Mücâdele
- · Kur'ân-ı Kerim'de Tevhid Kavramı
- · Kur'an'da Tevhidle İlgili Önemli Vurgular
- · Amelde Tevhid
- · Sorular

Bu üniteyi bitirdiğinizde aşağıdaki amaçlara ulaşmanız beklenmektedir:

* Kur'an'dan yola çıkarak ve kelime-i tevhidin anlamını değerlendirerek tevhidi açıklayabilmek ve güncel yorumlar ve açıklamalar getirebilmek,

* Tevhidin, temel sınıflandırması olan ulûhiyet ve rubûbiyet tevhidini açıklamak,

* İlâh kavramının anlamlarını ifâdelendirerek bu kavramı izah edebilmek,

* İbâdet kavramını, güncel yanlışlıklarıyla değerlendirerek açıklayabilmek,

* Tevhidin günlük hayatımıza yansımalarını anlatabilmek,

* Tevhidi bozan durumları güncel örneklerle açıklayabilmek,

* Evrendeki tevhidi açıklayıp yorumlayabilmek,

* Allah'ın hâkimiyeti ve tâğutla mücâdele etmeyi tevhid açısından açıklayabilmek,

* Tevhidin amelle ilgili boyutunu izah edebilmek.

Tevhid; Anlam ve Mâhiyeti

Türkçede birmek şeklinde ifade edilen tevhid, Arapça v-h-d kökünden türemiş bir mastardır. Tevhid sözlükte, bir şeyin bir olduğuna hükmetmek, onu bir olarak bilmek, bir şeyi diğerlerinden ayırarak onu tek kılmak, birmek gibi anlamlara gelmektedir. Kavram olarak tevhid, mutlak anlamda Allah'ın bir olduğuna, O'ndan başka ilâh bulunmadığına, ortağı ve benzeri olmaktan uzak olduğuna inanmayı ifade eder. Tevhid; Allah'ı zâtında, sıfatlarında, isimlerinde ve fiillerinde tek kabul etmek; eşi, benzeri, yardımcısı, ortağı, babası, oğlu olmadığına iman edip ibâdet ile de O'nu birmektedir. Yani ibâdeti O'ndan başkasına yapmamak ve yalnız O'na tahsis etmektir.

Tevhid, en geniş anlamıyla 'bir' Allah inancının, insanların düşündüğü bütün yanlış ilâh düşüncelerinden uzak bir dünya görüşünün, tek Yaratıcı, tek Rab tanınmanın açıkça ortaya konulmasıdır. 'Tevhid' aynı zamanda âlemlerin Rabbi Allah (c.c.) tarafından insanlara gönderilen İlâhî dinin adıdır. İnsanlar ya Tevhid Dinine, ya da şirk

dinlerine inanırlar. Üçüncü bir yol yoktur insanın hayatında. Şirk, nasıl insanların kendi hevâ ve heveslerinden uydurdukları bütün dinleri tanımlıyorsa; Tevhid de Allah'ın vahy yoluyla gönderdiği hak dini tanımlar. Tevhid, hem inanç açısından Allah'ı zâtında, sıfatlarında ve fiillerinde "bir"lemek, hem de ibâdeti yalnızca Allah'a mahsus kılmaktır.

Tevhid, Allah'tan başka ilâh olmadığına inanan mü'minlerin, bütün ilgi ve dikkatlerini Allah'a yöneltmeleri, Allah'a teslim olmaları, mutlak kudret sahibi olarak O'nu görmeleri, O'nun gösterdiği yolda yürümeleri, O'nun istediği gibi O'na kulluk yapmalarıdır. Tevhid ehline, yani şehâdet getirip mü'min olanlara; Allah'ı tevhid edip birleyen anlamında muvahhid denilir. Muvahhidler, tevhid gerçeğine bu bilinçle yönelirler ve bu bilince göre hayatlarını sürdürürler. Tevhid ehli, yalnızca "Allah vardır" demekle kalmaz. Bunu demekle beraber, O'ndan başka ilâh, O'ndan başka yaratıcı, O'ndan başka rızık verici, O'ndan başka hüküm koyucu, O'ndan başka rab olmadığına da inanır. İşte bu inanç, Tevhid Dininin özüdür.

Tevhid'in Kapsamı: Bilindiği gibi tevhid inancı ve İslâm Dini, Tevhid Kelimesi ile özetlenmiştir. Bu yüzden kim bu ifadeyi inanarak söylerse mü'min olur. Kelime-i Tevhid, İslâm'a giriştir. İslâm'a girdikten sonra İslâm'a ait ne varsa hepsini peşinen kabul etme duyurusudur. Mü'min, bunları söyleyerek seçtiği dini ve bunun her türlü ilkesini, prensibini kabul ettiğini ortaya koymuş olur. Allah'la ve diğer mü'minlerle bir antlaşmadır, söz vermedir tevhid.

Mü'min, niçin Tevhid Kelimesini söylediğinin farkındadır. Bütün kalbiyle Allah'tan başka hiçbir ilâhın olmadığına inanır, bunu diliyle ilân eder ve inandığı şeyin gereğini yapar. Tevhid veya Şehâdet Kelimesi iki hüküm cümlesidir. Birinci bölümde önce "lâ ilâhe" (ilâh yoktur), sonra da "illâ Allah" (sadece Allah vardır), yaygın söyleyişle "Allah'tan başka ilâh/tanrı yoktur" denilir. Dikkat edilirse inanmanın ilk şartı, bütün ilâhları/tanrıları, ilâh/tanrı düşüncelerini, ilâha/tanrıya benzetilen her şeyi kafadan ve gönülden silmek, sonra da tek Allah inancını kabul etmektir. Önce nefy, yani reddetme, sonra da tasdik, yani kabul etme söz konusudur. İslâm açısından son derece önemli bir durumdur bu. Çünkü İslâm'ın üzerinde durduğu en önemli mesele, Tevhid inancıdır. İnsanlar öncelikli olarak bu inancı benimsemekten sorumludurlar. Tevhid, yaratılışın ve var olmanın en önemli olayıdır; yaratılış amacımız olan sadece Allah'a kulluk yapma bilincidir.

Tevhid, aynı zamanda Kur'an'ın üzerinde en çok durduğu konudur. Hz. Muhammed (s.a.s.)'in mesajı, Kur'an'ın öncelikli konusu, insanların şirk dinlerini terkederek, Tevhid dinini benimsemeleridir. Bu hem fıtrata (yaratılışa) uygun bir seçimdir, hem evrendeki teslimiyete (İslâm'a) katılmadır, hem de dünya ve âhîret kurtuluşudur. İslâm'ın bütün yükümlülükleri, bütün prensipleri, emir ve yasakları; gönüllerine Tevhid inancı yerleşmiş muvahhidler tarafından hakkıyla yerine getirilir. İnsanlık ailesinin en öncelikli faaliyeti ve meselesi, Tevhid ile şirk arasındaki seçimdir. Kendi özgür irâdesi elinde bulunan insan, Tevhid ile şirk arasında kendi isteği ile bir seçim yapacaktır. Yaptığı tercihin, yani seçtiği inanç ve hayat tarzının sonucuna da katlanacaktır.

Tevhid veya Şehâdet kelimesinin ikinci kısmı, Hz. Muhammed'in Allah'ın rasûlü (elçisi) olduğunu kabul ve ilân etmektir. Bunun anlamı da yalnızca "O, Allah tarafından gönderilmiş bir elçidir" demek değildir elbette. O'nu Allah'ın son rasûlü tanıdıktan sonra, O'nunla gönderilenleri, O'nun tebliğ ettiklerini, O'nun dediklerinin doğru olduğunu da kabul etmek demektir. Tevhid, aynı zamanda O'nun anlatıp uygulayarak gösterdiği yaşama biçimini seçmek, O'nun tebliğ ettiği ilâhî şeriatî hayat prensibi haline getirmek anlamına da gelmektedir. O'nu tek önder ve rehber kabul edip O'nun izinden gitmeye çalışmak demektir. Rabbimiz, hükümlerini ve kullarından istediklerini rasulleri aracılığıyla insanlara bildirmiştir. Kelime-i Tevhidi bilinçli şekilde söyleyen kimse, Allah'ın hükümlerini kabul ediyor ve o hükümleri hayatına uygulamaya karar veriyor, bu konuda her zorluğa, her çeşit imtihana hazır oluyor demektir.

Tevhid Kelimesi İslâm'ın giriş kapısıdır. Ancak, bu kapıdan içeri girenler, içeride olan her bir ilkeyi, her bir iman esasını, her bir kulluk şartını kabul etmiş ve pratik hayatta uygulamaya söz vermiş demektir.

İlâh Kavramı

İslâm kültürünün önemli kavramlarından biri de "ilâh"tır. Tevhid inancını ve onun karşıtlarını yeterince bilmek için bu kavramı iyi tanımak gerekir. Tevhid Kelimesinin içinde yer alan bu kavram, iman ile şirk (ortak koşma) arasındaki farkı ortaya koyar.

Sözlük anlamı; kulluk edilen, mâ'bûd haline getirilen, kendisine yönelinen, alışılan, düşkün olunan demektir. Kendisinden türediği "elihe" fiili; yönelmek, düşkün olmak, kulluk yapmak, örtüp gizlemek, alışmak gibi anlamlara gelmektedir.

Kavram olarak ilâh; kendisine ibâdet edilen, ma'bûd sayılan şey, her şeyden çok sevilen, ta'zim edilen kutsal varlık anlamında kullanılmaktadır. Tapınılan, kendisine ibâdet edilen, üstün sayılan bütûn ma'budların ortak adı "ilâh"tır. Türkçede bunu "tanrı" kelimesi ile karşılarız. İslâmî ıstılahta ilâh; tapınılan, kendisine ibâdet edilen demektir. İlâh; ibâdet edilmeye, yani kudret ve kuvveti önünde huşû ile boyun eğilip kulluk ve itaat edilmeye lââyık, her şeyin O'na muhtaç olduğu bir varlık demektir. İlâh kelimesi gizlilik ve esrârengizlik mânâlarına da gelir, ki böylece ilâhın görülmez ve ulaşılmaz bir varlık olduğu değerlendirilsin.

İnsanoğlu, fıtratı gereği, her zaman bir ilâha inanma, sığınma ve ondan yardım istemeye muhtaçtır. O bazı şeylerden korkar, bazı şeylere gücü yetmez ve başkalarından yardım ister, bazı şeylere sığınır, bazı şeyleri kendinden üstün görür. Bütün ümitlerin bittiği yerde, görmediği, tanımadığı bir gizli "ilâh"tan yardım ister. Çevresinde gördüğü hemen bütün olayların kendi gücünün dışında olduğunu farkındadır. Bu olayları bir gücün yaptığına, yarattığına inanır. Bunlara benzer daha birçok sebepten dolayı insan sığınacak bir melce' (sığınak, kucak) arar.

Peygamberlerin tebliğ ettiği Allah inancından uzak insanlar, yaratılışlarında ve pratik hayatlarındaki "bir ilâha bağlanma" ihtiyacını başka şekillerde, bâtil yollarla giderirler. Tarihte ve günümüzde dinsiz insan olmadığı gibi, ilâhsız insan da yoktur. Kimileri, hiçbir tanrıya inanmadığını söylese bile; onların içerisinde, sığındığı, bağlandığı, yardım istediği, her şeyden çok sevdiği, her şeyden çok büyük saydığı "bir şey" mutlaka vardır. İşte o "şey" onun için bir tanrıdır. Kur'ân-ı Kerim ilginç bir örnek veriyor: Birtakım insanlar kendi görüşlerini, kendi isteklerini, kendi emirlerini en üstün ve doğru görürler. Bırakın bir dinin emrine uymayı, toplumda geçerli olan hiçbir kural onları bağlamaz. Bu tip insanlar, "kendi keyiflerine" uyarlar. Kendi arzularından (hevâlarından) başka kutsal, kendi isteklerinden ve görüşlerinden üstün güç ve doğru kabul etmezler. İşte bu tür insanlar için Kur'ân-ı Kerim; "*Gördün mü o kendi hevâsını (istek ve arzularını) ilâh/tanrı edinen kimseyi. Şimdi onun üzerine sen mi bekçi olacaksın?*"^[9] demektir.

İlâh zannedilen şey, insanın kendi üzerinde büyük çapta etki ettiğini var saydığı "güç"tür. Bu kimine göre ateş, kimine göre Güneş, bazılarının göre gök, bazılarının göre yıldızlar veya burçlar, bazı kimselere göre madde, bazısına göre ataların rûhu, kimilerine göre tabiat (doğa), bazılarının göre devlet erki, bazısına göre de iyilik ve kötülük tanrılarıdır.

Birçok ülkede tâğutlar, yöneticiler, özellikle diktatörler; tanrı gibi algılanmış, karşı konulmaz üstün güce sahip, her dedikleri yapılması gereken, kızdığı zaman gazabıyla herkesi cezalandırabilen tanrılar gibi düşünülmüştür. Hatta birçok yerde bu diktatörler adına dikilen heykellere insanlar taparcasına saygı göstermektedirler. Karşısında âyin şeklinde saygı duruşunda bulunmaktalar ve o heykeli kutsal kabul etmekte, yani putlaştırmaktalar.

Tarihte, Tevhid Dininden uzaklaşmış bütün toplumlarda farklı ilâh düşünceleri gelişmiştir. Kimileri inandıkları ilâhları adına putlar ve mâbedler yapıp o putlara tapınmışlardır. Bu putların taştan, tunçtan veya ahşaptan yapılmasının fazla bir önemi yoktur. İnsanlar, ilâhları adına kendi elleriyle heykeller yapıp, sonra da buna, ilâhımız veya bizi ilâhımıza götürececek aracımız diyorlar ve o heykelleri ilâh kabul ediyorlardı. “Beşerin böyle dalâleti var / Putunu kendi yapar kendi tapar.”

Kur’ân-ı Kerim’e göre, yer, gök ve ikisinde olan her şey bir olan Allah’ındır. Yoktan var eden yalnızca O’dur. Bütün nimetler O’nun elindedir. Sonsuz güç ve kuvvet yalnızca O’nundur. Bütün işler yani kader O’nun elindedir. Yerde ve gökte olan her şey isteyerek O’na boyun eğmektedir. Her şey O’nu tesbih eder (O’na ibâdet eder, O’nu zikreder). Yerde ve gökte yalnızca O’nun hükmü geçer. O’nun bir benzeri ve eşi yoktur. Hiçbir şey O’nun dengi olamaz. O’nun Rabliğinin, ilâhlığının, hükmünün ve yaratıcılığının ortağı ve yardımcısı yoktur. O hiçbir şeye muhtaç değildir.

İnsanlar birçok ilâhlar düşünmüşlerdir, düşünebilirler de; ama “Allah” birdir ve O’nun hakkında başka türlü düşünmek de mümkün değildir. Allah, hem ilâhlık (ulûhiyet), hem Rablik (rubûbiyet), hem hâkimlik (hâkimiyet), hem de meliklik (mülûkiyet) sıfatlarına, işlevine sahiptir.

Kur’an’da ‘ilâh’ kavramı, daha çok şu iki anlamda kullanılmıştır: Birincisi, hak olsun bâtil olsun, insanların kendisine ibâdet ettikleri ma’bud; ikincisi, gerçek ibâdete lâyık olan, âlemlerin Rabbi olan Allah.

Allah’a ait bir sıfatı veya sıfatları bir başka varlığa veren, onu ilâh gibi düşünmüş olur. Dinimizde bunun adı “şirk”tir. Allah’ın yaratma, öldürme, diriltme, affetme, azâb etme, yoktan var etme, kutsal olma, nimet verme, hüküm koyma gibi sıfatları, başka şeylerde, başka varlıklarda var sayılırsa, onlar “ilâh” haline getiriliyor demektir. Bu bağlamda bir kimse; bir kişiyi, bir kurumu veya bir başka şeyi, “tıpkı tanrı gibi” diye düşünmesi, onu ilâh saymasıdır. İlâh diye düşünülen şey, onu o şekilde kabul eden kişiye göre; üstündür (müteâldir), en çok sevilendir, emirlerine ve hükümlerine mutlak uyulacak kişidir, ondan daha büyük bir şey yoktur.

Günümüzde bu tür ilâh anlayışını çokça görmek mümkündür. Üzülerek söylemek gerekirse, bilimin bu kadar ilerlemesine rağmen insanlar hâlâ, geçmişteki câhiller gibi sapık ilâh inancını terketmemişlerdir. Bugün nice insan, atalarının ruhunu, devlet yöneticilerini, kahramanları, devlet örgütlerini, uluslararası kuruluşları tıpkı ilâh gibi görmektedir. Bu sahte tanrılar için “bunların gücü çok büyüktür, bunlara asla karşı gelinemez” diye inanılmaktadır.

Gazetelerin sayfalarında görülen “futbol ilâhı”, “müziğin ilâhı”, “sanat tanrısı”, “seks tanrıçası”, “ey falanca şarkıcı sana kul olayım”, “ey sevgili sana tapıyorum” gibi ifadeler işte bu yanlış ilâh inancının görüntüleridir. Yine bazı şarkılarda geçen, sevgiliyi putlaştıran sözler de bunun gibidir. Bazıları bir sporcuyu, bazıları da bir müzik veya film yıldızını kendisi için en üstün örnek sayar, onun peşinden gider, onu taparcasına sever, ondan başka üstün ve kutsal bir şey düşünmez. İşte bu bâtil fikir, onu sapık ilâh fikrine sürükler.

Rejimlerin, devlet adamlarının, diktatörlerin, tek partilerin, kahramanlaştırılan bazı ölümlerin koydukları ilkeler ve kanunlar, yaptıkları işler ve uygulamaları hakkında, “karşı gelinemez, değiştirilemez, itaat edilmesi zorunlu ilkelerdir” düşüncesi, onları ilâh saymanın çağdaş görüntüleridir. İnsanlar bu gibi otorite sahiplerinde olağanüstü bir güç var sanmaktalar, dolayısıyla onlarda ilâhlık sıfatları görmekteler.

Bazılarının, “birtakım kişilerin veya grupların fikirleri, ilkeleri, kanunları en üstündür, onların üzerinde güç ve otorite yoktur” şeklindeki inançları, onların dinleridir. Aynı konuda âlemlerin rabbi Allah’ın insanlar için indirdiği

hükümlere aldirmamak, onları reddetmek, ya da onların yerine kişilerin ve kurumların hükmünü kabul etmek; onları ilâh haline getirmenin göstergesidir.

Câhiliye döneminde cömertliğiyle meşhur Hâtem Tâî'nin oğlu Adıyy bir gün boynunda altından bir haç asılı olduğu halde Peygamberimizi ziyarete geldi. Kendisine Adıyy b. Hatem'in geldiği haber verildi. Rasûlullah (s.a.s.) o sırada 9/Tevbe süresi 31. âyeti okuyordu. Adıyy b. Hâtem, orada söylenenleri duyunca şöyle dedi: "Ben yahûdileri ve hıristiyanları tanırım, onlar hahamlarına ve papazlarına ibâdet etmiyorlar ki..." Bunun üzerine Ekrem Rasûl şöyle buyurdu: "Evet, onlar (onların önünde secde ederek) ibâdet etmiyorlar, fakat onlar halka bir şeyi helâl veya haram kılıyorlar, halk da din adamlarının bu hükümlerini kabul edip uyuyorlar. İşte onları ilâhlaştırıp rab haline getirmenin mânâsı budur." Sonra Peygamberimiz onu islâm'a dâvet etti, o da müslüman oldu.^[10]

"Allah ve Rasûlü bir işe hüküm verdiği zaman, mü'min bir erkek veya kadına, o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Kim Allah ve Rasûlüne karşı gelirse, apaçık bir dalâlete/sapıklığa düşmüş olur."^[11] Diyelim ki, herhangi bir konuda Allah'ın koyduğu bir ölçü veya bir hüküm var. Buna karşın aynı konuda başka bir kişinin, siyasî bir otoritenin, devletin veya başka bir gücün tam aykırı bir görüşü veya ölçüsü bulunmaktadır. Bir insan Allah'ın hükmüne rağmen onları benimser, inanır veya peşinden giderse; işte o kabul ettiği hükmü veya ölçüyü koyan kaynağı ilâh haline getirmiş demektir.

Örneğin, Allah (c.c.), Kur'an'da içki içmeyi yasaklıyor, fâiz alıp vermeyi haram sayıyor, kadınlara örtünmeyi emrediyor, ama birtakım yöneticiler veya yetki sahipleri, içki içmeyi normal görüyor, "fâizsiz ekonomi olmaz" diyor, ya da birileri kadınların örtünmesini çağdaş kıyafet değil diye yasaklıyor. Bazıları, "Allah'ın ölçülerinin bir geçerliliği yoktur, bu zamanda uygulamak zordur, ama yöneticilerin koyduğu hüküm/kanun daha doğrudur, zamana daha uygundur, biz onlara inanırız" derse, işte bu inanç başkalarını ilâh kabul etmektir.

Kim herhangi bir şeyi Allah sevgisinden fazla severse, bir şeye Allah'tan fazla saygı gösterir veya ondan bu denli korkarsa veya Allah'ın dışında herhangi bir şeye veya insana tapınırsa, ya da Allah'ın hükmüne aykırı olarak başkalarının ilkelerini daha üstün sayarsa, işte o insan, bütün bunları ilâh haline getiriyor demektir.

Farklı ilâhlara inananlar bu inançlarını zaman zaman ortaya koyuyorlar. 'Falanca devletin, falanca uluslararası kuruluşun veya falanca adamın ilkeleri her şeyin üstündedir' diyen veya diliyle demese de böyle inanan kimse, Allah'ı değil onları ilâh tanıyor demektir.

İslâm'ın ezeli, ebedî, değişmeyen ve evrensel ilkesi şudur: "Lâ ilâhe illâllah Muhammedür Rasûlullah (Allah'tan başka tanrı yoktur. Hz. Muhammed Allah'ın elçisidir)."^[12]

"Allah ile birlikte başka bir ilâh edinip tapınma. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur."^[13] "İnsanlar içinde Allah'tan başkasını O'na denk sayanlar var. Ki onları Allah'ı sever gibi severler. İman edenlerin Allah'a olan sevgileri daha büyüktür. Allah'a eş koşarak kendi kendilerine zulmedenler, azâbı görecekları zaman bütün kudretin ve gücün gerçekten Allah'ta olduğunu gözleri ile görür gibi bir bilseleldi."^[14]

İlâhlık ve otorite birbirini gerektirir. İlâh denildiğinde, aklımıza, hayatımız için kanun koyan, nizam ve hukuk belirleyen ve kayıtsız şartsız hâkimiyet sahibi Allah (c.c.) gelmelidir. İnsanın fitratında kendinden üstün bir varlığa yalvarma ve tapınma ihtiyacı yatar. Her insan bir şeye tapar. İnsanlar fitrattan gelen ilâh edinme ihtiyacını sadece Allah'a yöneltmezse, başka ilâhlara tapmış olurlar ki, bu da insanı küfre sokar. Kur'an-ı Kerim'de öncelikle ve her şeyden önemli ve yoğun olarak Allah'ın tek ilâh olduğu üzerinde durulur. Câhiliye döneminde, gerek Mekke

müşrikleri, gerekse yahûdi ve hristiyanlar Allah'a inanıyorlardı; fakat Allah'ın ilâhlık vasıflarını başkalarına da vererek, Allah'a karşı en büyük yalan ve iftira olan şirk düşmüşlerdi.

İlâhlık vasıflarının en önemlisi, Allah'ın hayatımız için kanun koyan, nizam ve hukuk belirleyen olmasıdır. Eğer kanun koyma, insanlar için hukuk belirleme Allah'tan başkalarına verilirse, bu onlara ilâhlık vasıflarını da vermek olur, ki bu da şirkdir. Bu mânâda kanun koyucu olarak ilâhlık taslayan tâğütler tarih boyunca çıkmıştır ve çıkacaktır. Günümüzde ve tarihte en çok görülen şirk çeşidi bunlara kulluk şeklinde olmaktadır. *"Sana indirilene ve senden önce indirilenlere inandıklarını ileri sürenleri görmedin mi? Zira tâğûta küfredip inkâr etmeleri kendilerine emrolunduğu halde tâğûtun önünde muhâkemeleşmek, onların hükümlerini uygulamak istiyorlar. Hâlbuki şeytan onları büsbütün saptırmak istiyor."*^[15]; *"Kim tâğûta küfredip onu inkâr ederek Allah'a iman ederse, muhakkak o, kopması mümkün olmayan sapasağlam kulpa yapışmış olur."*^[16]

Kur'ân-ı Kerim bize bütün Peygamberlerin tevhid akidesiyle gönderildiğini bildirir: *"(Ey Muhammed!) Senden önce gönderdiğimiz her Peygambere; Benden başka ilâh yoktur, Bana ibâdet/kulluk edin' diye vahyetmişizdir."*^[17]; *"Andolsun ki Biz, 'Allah'a kulluk/ibâdet edin ve tâğuttan sakının' diye (emretmeleri için) her ümmete/topluma, bir peygamber gönderdik."*^[18]

Tevhid'in Kısımları

Tanımından da anlaşılacağı gibi, Tevhid üç kısımdır:

1- Zât'ta tevhid: Allah'ın (c.c.) zâtı yönünden tek olması, bir benzerden, ortak (şerikten) münezzehtir/uzak olması demektir. Allah (c.c.) aynı zamanda insanların bildiği gibi bir cisim, bir cevher (görünen bir varlık), bir şeylerin bileşimi de değildir. *"De ki O Allah bir'dir."*^[19]; *"Gerçekten, sizin ilâhınız hakikaten bir'dir."*^[20]; *"Allah'tan başka ilâh yoktur."*^[21]

2- Sıfatta Tevhid: Allah (c.c.) sıfatlarında da tektir, hiçbir varlık O'na sıfatlarında ortak (şerik) veya denk değildir. Allah'ın sıfatları denildiği zaman, Allah'ı bize bildiren ilâhî özellikler akla gelir. Allah'ın sıfatları O'na aittir ve Kendisi gibi ezeldir, başlangıcı yoktur. Bazı sıfatlar sadece Allah'a aittir. Bu sıfatlar O'ndan başka hiçbir yaratıkta olamaz. Örneğin, "Beka/sonu olmamak" sıfatı gibi. Allah'ın sonu yoktur, O ölümsüzdür, varlığı asla sona ermez. Allah (c.c.) bazı sıfatlarını yarattığı bazı varlıklara da vermiştir. Meselâ, "hayat/diri ve canlı olma" sıfatı gibi. Canlılar da hayat sahibidir, ama günün birinde onların hayatı sona erer. Hayvanlar ve insanlar "görme" sıfatına sahiptirler, ama onların görmeleri sınırlıdır, bazı araçlarla olmaktadır. Allah'ın görmesi ise tıpkı diğer sıfatları gibi mutlak, bir aracıya, bir organa muhtaç değildir.

3- Fiilde Tevhid: Allah'ın yaratmasına, bir şeyi yokluktan varlığa çıkarmasına O'nun fiili denir. Yaratma yalnızca Allah'a aittir. Çevremizde ve evrende gördüğümüz bütün olaylar ve oluşumlar, Allah'ın yarattığı sebeplere bağlı olarak meydana gelmektedir. Asıl yaratıcı Allah'tır. Âlemi, âlemin içindeki her şeyi, insanı ve insanla ilgili her şeyi yaratan O'dur. O'nun bu yaratmasında bir ortağı, bir yardımcısı veya bunlara benzer bir şey yoktur. Var eden de O'dur, öldüren de O'dur, varlığın devamını yaratan da O'dur.

Fiilde Tevhid, Allah'ın tek yaratıcı olmasına inanmaktır; yaratma ve var etme sıfatını başka ilâhlara vermemektir. O'nun yaratmada bir yardımcısı olmadığı gibi, âlete, araca, organa, zamana da ihtiyacı yoktur. *"Bir şeyi dilediği zaman, O'nun emri, ona yalnızca 'ol' demesidir; o da hemen olur."*^[22] **Tevhid, Allah'ı "ulûhiyyette/ilâhlıkta" ve "rubûbiyyette/rablikte" tek ve bir bilmenin ifadesidir. Allah (c.c.) hem yaratıcı olarak tek ilâhtır, hem de evreni ve içindekileri yaratan, düzenleyen, idare eden ve insanlar için hükümler koyan bir Rabdir.**

Kimileri "Allah vardır ve yücedir" derler, ama O'na birtakım şeyleri eş tutarlar. Bazı şeyleri Allah (c.c.) gibi düşünürler. Veya Allah'a ait sıfatları onlara verirler. Onların tıpkı Allah gibi saygı duyulacak, emirlerine itaat edilecek, önlerinde boyun eğilecek yüce varlıklar olduğunu kabul ederler. Ya da "Allah büyüktür" dedikleri halde, hayatlarına ilişkin temel hükümleri bir başka makamdan alırlar. Allah'ın koyduğu helâl ve haram hükümlerini kabul etmezler, onların yerine tâğutların hükümlerini benimserler. Bu gibi kimseler Tevhid'e iman etmemiş sayılır. Çünkü Hz. Allah, hem eşi ve benzeri olmayan tek ilâhtır, hem de tek Rab'dir. Tek Rab olmanın anlamı; yaratan, şekil verip terbiye eden, yöneten, tek sahip ve hüküm koyucu demektir. İlâhlığı Allah'a yakıştırıp da rab'liği başkalarına tanıyanlar Tevhid'i bilmeyenlerdir. Böyle yapanlar şirk koşup müşrik olanlardır.

Kur'an'ın ifadesi açık olmasına rağmen, Allah'ın hükümlerine zıt olacak şekilde, onları beğenmeyerek, "bana göre, bize göre, bizim sistemimize göre, çağımıza göre, falanca atamızın ilkesine göre, filanca bilim adamına ve efendiye göre" gibi ölçüler Tevhid'e uymaz. Böyle bir inanca sahip olanlar, Allah'ın Rabliğini tanımayanlardır. "... *Dikkat edin, hükümün tamamı O'nundur...*"^[23] Burada söz konusu edilen nokta, Allah'ın ölçülerine rağmen, sırf onların yerine geçmesi için hüküm koyma ve Allah'ın dininin yerine başka dinler uydurma mantığıdır. Bu Tevhid'e kesinlikle aykırıdır.

Öyleyse, Tevhid'e inanan bütün mü'minler, bu inanmanın gereğine uymak zorundadırlar. Allah'ı hem ilâhlıkta tek ve bir, hem de Rab olmada tek ve bir bilecekler. O'nun emrinin, O'nun hükümünün, O'nun büyüklüğünün üzerine hiçbir şey koymayacaklar. O'nu zâtında, sıfatlarında, fiillerinde "ehad/tek" olarak tanıyacaklar. Bazılarının yaptığı gibi gökleri Allah'a, yeryüzünü de insanlara bırakmak Tevhid değildir. Yani onlara göre "Allah, yer ve gökleri yarattı ve yönetmektedir. Tamam bu doğrudur; O Allah, gökleri yönetmeye devam etsin, canlıların rızkını versin, sıkışanların da yardımına koşsun, ama yeryüzüne, toplumların ve devletlerin yönetimine karışmasın. Toplumlara ve insanlara ait hükümleri biz O'ndan daha iyi biliriz" şeklinde düşünürler ve inanırlar. İşte bu mantık 'şirk' mantığıdır, tuğyandır, tâğutluktur.

Dikkat edilirse, İslâm gelmeden önce câhiliye insanları "Allah yoktur" demiyorlardı. Allah'ın var olduğuna inanıyorlardı, ama O'na putları ortak koşuyorlardı ve O'nun insanlar hakkında koyduğu hükümleri tanımiyorlardı, ya da O'nun adına kendileri hüküm koyuyorlardı.

"Mistisizm felsefesinin etkisinde kalan sufiler, tevhidi; tevhid-i kûsûdî, tevhid-i şuhûdî, tevhid-i vücûdî olarak üçe ayırır. Bu üç tip tevhid anlayışından birincisi olan "Lâ ilâhe illâllah" için kalabalıkların tevhidi, ikincisi olan "Lâ meşhûde illâllah" için seçkinlerin tevhidi, üçüncüsü olan "Lâ mevcûde illâllah" için ise zirvedekilerin tevhidi olduğunu söylerler. Lâ mevcûde illâllah söylemi ile bu anlayış, yeryüzünde Allah'ın varlığının dışında bir varlığı kabul etmemektedir. Mistisizm buna "vahdet-i vücûd/varlığın birliği" adını vermektedir. Yani kâinattaki tüm varlıklar Allah'ın bir parçasından ve görüntüsünden ibârettir. Bu iddiada bulunan çok sayıda mutasavvıf yetişmiş olup bugün dahi bu anlayışı savunanlar mevcuttur."^[24] Tevhidi, Allah'ın ve Rasûlü'nün anlaşılmasını istediği gibi değil; vahiy dışı dışarıdan gelen etkilerle oluşturan bu tevhid anlayışı, tevhidden çok uzak bir sapık görüştür.

Tevhidin Pratik Görüntüleri

Bu muazzam görüntüyü ve Allah'ın vahiy ile öğrettiği Tevhid'i beş maddede daha açık görebiliriz:

1- Kâinattaki Tevhid: Kâinattaki her varlık bu inancı bize haber veriyor. Kur'an'da sık sık bu duruma dikkat çekilmekte, Allah'ın sonsuz kudretinin eserine bakmamız tavsiye edilmektedir. Kâinattaki her varlık kendine ait bir özelliğe sahiptir ve her biri kendi görevini yerine getirmektedir. Bu durum, Tevhid'in göstergesidir.[25]

2- Siyasette Tevhid: Siyaset, idare etme, yönetme ve yönlendirmedir. Âlemlerin Rabbi Allah (c.c.), âlemleri yaratan ve idare edendir. O'nun hükmü hem kâinatta hem de insan hayatında geçerlidir. "O gökte de ilâhtır, yerde de ilâhtır." [26] Allah'ı dünya ve toplum işlerine karıştırmak istemeyen mantık Tevhid'e aykırıdır ve tâğutluktur.

3- Toplumda Tevhid: İslâm ümmeti, Tevhid Dinine inanmakla tek bir ümmet, tek bir topluluk olmaktadır. "Ümmetiniz bir tek ümmettir ve Ben de sizin Rabbinizim. O halde gereği gibi ibâdet edin." [27] Öyleyse mü'minler, hayatlarına Tevhid ilkelerini hâkim kılarak birliklerini koruyacaklar, Allah'ın ipine sınımsız sarılarak ayrılıp parçalanmayacak ve vahdete ulaşacaklar. Mü'minleri, ancak Tevhid ilkelerine topluca sarılma birleştirir, bir araya getirir. Mü'minler, kendilerine Allah'ın âyetleri geldikten sonra parçalanıp bölük pörçük olanlar gibi olamazlar. [28]

4- Kişide Tevhid: İman edenler, İslâm'ın kendilerinden istediği mavahhid tipli insan olmak, hayatlarının her ânında Tevhid inancını yansıtmak, kulluğu tek olan Rablerine yapmak durumundadırlar. Muvahhid, bütün benliği ve duygularıyla Tevhid ilkelerine inanır, mücâdelesini bu uğurda yapar.

5- Yürekte ve Dilde Tevhid: Mü'minler, Tevhid Dininin özeti olan Tevhid Kelimesini yürekten kabul ederler, inanırlar, dilleriyle de inandıklarını ortaya koyarlar. Sonra da bu inançlarını fikirde, düşüncede, ahlâkta, ibâdetde, sosyal hayatta ve her konuda gösterirler. Tevhid'in ilkelerini hayata hâkim kılarlar.

"Lâ ilâhe illâllah" dedikten sonra, başka ilâhların peşine gitmezler, şirk olabilecek fikirleri kabul etmezler, ilâh zannedilenlerin ve tâğutların hükümlerine itibar etmezler. Allah'a rağmen insanlara hükmetmeye kalkışanlara yüz vermezler. İbâdetlerini yalnızca Allah'a yaparlar. İmanlarından asla taviz vermezler. Rabbimiz buyuruyor ki: "Allah'a dayan, vekil olarak Allah yeter... Allah bir adamın göğsünde iki kalp yaratmadı..." [29]

İşte bu mânâda kim Kelime-i Tevhid'i kabul ederse, kim hayatını bu inanç doğrultusunda yaşarsa, kimin son sözü "İlâ ilâhe illâllah Muhammedu'r Rasûlullah" olursa, onun cennete gideceği umulur. [30]

İnsanlık tarihi baştan başa bir Tevhid mücâdelesidir. İnsanlar şirk dinine girip saparak azdıkça, yoldan çıktıkça Allah'ın peygamberleri onları Tevhid'e dâvet ettiler, kurtulmalarını sağlamaya çalıştılar. İnsanlar Rablerine isyan etmeye, Allah (c.c.) da onlara elçi ve elçilerle beraber kurtuluş dâvetini göndermeye devam etti.

Bugün de Allah'ın son vahyi olan İslâm, O'nun kitabı Kur'an ve bunların tebliğicisi Hz. Muhammed, bütün insanlığı Tevhid'e dâvet ediyor. Çünkü gerçek kurtuluş Tevhid'e uygun yaşamaktır. Kur'an'ın deyişiyle; "...Darmadağınık birçok düzme ilâhlar mı hayırlıdır, yoksa hepsine ve her şeye gâlip Kahhar (sonsuz güç sahibi) bir tek olan Allah mı?" [31]

Tevhidi kabul eden insan Allah'a şöyle söz vermiş olur: "Ben ancak Senin emirlerine kayıtsız şartsız uyarım, Sana dayanırım ve Sana güvenirim. Cezalandıracağın ve mükâfatlandıracağın ancak Sensin. En güzel emir Senin emirlerin ve en mükemmel kanun senin kanunlarındır. Senin emirlerini alaya alan, yalanlayan ve haddi aşanlara

karşı koyacağım. Senin rızân için yaşayacağım, Senin emrine uymayan hiçbir fikri ve kanunu benimsemeyeceğim."

Tevhid, yine, rubûbiyet ve ulûhiyet tevhidi olmak üzere ikiye ayrılır.

Rubûbiyet Tevhidi

Rubûbiyet tevhidini tam olarak anlayabilmek için, rubûbiyet kavramının türediği "rabb" kelimesini iyi kavramak gereklidir. Rabb kelimesi, esas olarak terbiye anlamına gelir. Terbiyenin yanında, aynı zamanda ıslah etmek, üzerinde tasarrufta bulunmak, taahhüt etmek, kemâle erdirmek, tamamlamak, efendisi olmak, sorumluluğunu yüklenmek, toplamak, başkanlık etmek, sahip olmak, bakmak, büyütme, sözünü geçirmek, istediğini yapabilmek, yaptırabilmek, rızık vermek gibi mânâları kapsar.

Allah Teâlâ, âlemlerin gerçek Rabbi olduğu için, rubûbiyet (Rablik) sadece O'na aittir. Bu konuda Allah'ın tevhidi farzdır. Bütün bu sıfatlarıyla rubûbiyet Allah'a aittir. Yukarıda sayılan rubûbiyet sıfatlarında Allah'a ortak kabul etmek şirkittir. Çünkü her yönüyle yaratan, rızık veren, her şeye sahip olan O'dur. İşleri idare eden, öldüren ve diriltten, fayda ve zarar vermeye gücü yeten, yükselten ve alçaltan O'dur.

Rubûbiyet tevhidi; göklerin ve yerin yaratıcısının sadece Allah olduğuna ve bütün kâinat işlerini O'nun düzenlediğine inanmaktır. Bu iman gereği olarak insan, sadece Allah'a kulluk/ibâdet etmeli ve O'na hiçbir konuda ortak koşmamalıdır. Rubûbiyet tevhidi, fıtraten insanın kalbine yerleştirildiği için çoğu zaman müşrikler de dâhil olmak üzere (istisnâlar dışında) bütün insanlık tarafından kabul görmüştür. Tarih boyunca çok az insan rubûbiyet tevhidinde sapıklığa düşmüştür. Mekke müşrikleri taptıkları putların rubûbiyet sıfatlarını taşımadıklarını pekâlâ biliyorlardı. Fakat buna rağmen sahte ilâhlarına saygı ve tâzim gösteriyorlardı. Bu konu Kur'ân-ı Kerim'de şöyle anlatılır: *"Gökleri ve yeri yaratan, güneşi ve ayı buyruğu altında tutan kimdir?" diye sorarsan, şüphesiz 'Allah'tır' derler.* [32]; *"De ki: 'Size gökten ve yerden rızık veren kimdir? O kulaklara ve gözlerle mâlik bulunan kimdir? Ölüden diriyi, diriden de ölüyü kim çıkarıyor? Bütün işleri kim idare ediyor?' Hemen: 'Allah' derler.*" [33]

Kur'ân-ı Kerim'deki bu âyet-i kerimelerden anlaşılıyor ki, kişi sadece bu tür bir tevhidi kabul etmekle İslâm dinine girmiş olmaz. Çünkü, yukarıda geçen âyetlerde ifade edildiği üzere Mekke müşrikleri de Allah'ın rubûbiyetini ikrar ediyorlar; yani yaratan, yoktan var eden, fayda ve zarar vermeye gücü yeten, duâlara icâbet eden vb. sıfatlara sahip yüceler yücesi Allah'a inanıyorlardı. Ne var ki, putlarına/tanrılarına kendileri için şefaathçi olsunlar diye tapıyor, onları Allah'ı seviyor gibi seviyorlardı. Doğal olarak bu halleriyle müşrik oluyorlardı.

Kur'an, ulûhiyet tevhidi olmadan, sadece rubûbiyet tevhidi ile kişinin kurtuluşa erişemeyeceğini açıkça belirlemiştir. İnsanın muvahhid bir müslüman sayılabilmesi ve cehennem azâbından kurtulabilmesi için rubûbiyet tevhidi ile beraber ulûhiyet tevhidinde de iman etmesi lâzımdır. O halde ulûhiyet tevhidi nedir?

Ulûhiyet Tevhidi

Ulûhiyet tevhidi, Allah'a, Onun belirlediği ibâdet şekilleri ile ibâdet etmektir. İbâdette Allah'ı birlemek, başkasını O'na ortak kabul etmemektir. Kalbin korkarak ve ümit ederek Allah'a bağlanmasıdır. Ulûhiyet tevhidi; ibâdette, boyun eğmede, hüküm koymada, kesin itaatte tek ve ortağı olmayan Allah'ı birlemektir.

Rubûbiyet ve ulûhiyet tevhidi beraber olmalıdır. Bunlardan biri bulunmazsa kişi muvahhid olamaz ve şirke düşer. Müşrikler, rubûbiyet tevhidini kabul ediyorlardı. Ancak bununla birlikte putlara tapıyorlar ve yeryüzünde Allah'ı tek hüküm koyucu olarak kabul etmiyorlardı. Aynı şekilde ehli kitap da, Allah'ın yeryüzünü yarattığını kabul etmelerine rağmen O'na oğul isnat ederek ve helâl-haram kılma yetkilerini din adamlarına vererek şirke düşmüşlerdir. Ulûhiyet tevhidi çok önemlidir. Bütün peygamberlerin tebliğlerinde en çok vurguladıkları husus ulûhiyet tevhididir: *"Biz her kavme: 'Allah'a ibâdet edin ve tâğuta kulluktan sakının; sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur' (diye tebliğ etmesi için) bir peygamber gönderdik."*^[34]; *"(Nuh): 'Ey kavmim! Allah'a kulluk/ibâdet edin, sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur' dedi."*^[35]

Tevhidin şiarı, Lâ ilâhe illâ Allah'tır. Bu ifâde, ulûhiyeti Allah'tan başka her şeyden kaldırıp atmaya ve ulûhiyeti sadece O'na has kılmaya içermektedir. *"Böyledir. Allah, hakkın ta kendisidir. O'nu bırakıp taptukları ise bâtıldan başka bir şey değildir. Doğrusu Allah yücedir, büyüktür."*^[36]

Tevhidin en açık tezâhürü, Allah'ın emirleri ile, sevilen kişi veya herhangi bir şeyin istekleri çatıştığı anda, Allah'ın emirlerini tercih etmektir. *"İnsanlar arasında Allah'ı bırakıp, O'na koştukları eşleri ilâh olarak benimseyenler ve onları Allah'ı severcesine sevenler vardır. Mü'minlerin Allah'ı sevmesi ise hepsinden kuvvetlidir."*^[37]

Peygamberlerin görevleriyle ilgili âyetler, tevhid'in temelini sadece Allah'a ibâdet etmek olduğunu açıkça beyan ediyor. Peygamberlerin gönderilişlerindeki temel amaç, insanları Allah'a kulluğa/ibâdet etmeye çağırmaktır.

Tevhidin Yansımaları

Kur'an-ı Kerim'in tevhid ile ilgili âyetlerine dikkatle baktığımız zaman tevhid akîdesinin sadece fikrî, zihinsel ve felsefî bir telakki olmayıp; insan ve kâinat konusunda başlı başına çok genel bir düşünce ve yaşam biçimi olduğunu açıkça anlarız. Kavramlar arasında, insan hayatını "tevhid" kavramı kadar çepeçevre kuşatan, çok boyutlu bir başka kavram bulmak mümkün değildir. Bundan dolayı tarih boyunca bütün ilâhî dâvetler, Lâ ilâhe illâ Allah esasını açıklayarak işe başlamışlardır.

Evrendeki Tevhid

Kur'an'ın insanlara kazandırmaya çalıştığı dünya görüşüne göre kâinat ve kâinattaki bütün varlıklar yüce bir kuvvet olan Allah tarafından yaratılmıştır. Evrendeki düzen de Allah tarafından yaratılmıştır. Kur'an, evrendeki düzenin Allah tarafından takdir edilmiş olduğunu açıkça beyan ediyor. Kur'an'daki birçok âyet, çeşitli ifade biçimleriyle insanın dikkatini evrenin sağlam düzenine çekerek, evrenin yaratıcısının birleşmesi gerektiğini vurguluyor. *"Biz gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri oyun ve eğlence olsun diye yaratmadık."*^[38]; *"Gerçek şu ki, göklerde ve yerde her ne varsa O'nundur. Hepsi O'na boyun eğmişlerdir."*^[39]; *"Göklerde ve yerde bulunan her*

şey, Rahmân'a kul olarak gelecektir.”[40]; “O (Allah), geceyi sizin için istirahat etmenize elverişli, gündüzü de (geçiminizi sağlamanız için) aydınlık yapmıştır. Şüphesiz bunda işiten bir toplum için ibretler vardır.”[41]

Bu âyetler, bütün evrende var olan düzeni; evrenin yaratıcısı, idare edicisi ve evirip çevireni olan Allah'ın birliğine apaçık bir delil sayıyor. Bizden de, kâinatta var olan bu mükemmel düzen ve bu düzenin sağlamlığı ve bütünlüğü üzerine düşünmemizi ve bu yolla tevhid fikrine ulaşmamızı istiyor.

Tevhid ve Allah'ın Hâkimiyeti

Tevhid, bütün beşeriyetin, sahte ilâh ve rablere başkaldırarak esâret zincirinden kurtulması ve Allah'tan başkasına kul olmaması demektir. Bu yüzden, tevhid kavramı aynı zamanda, kullara kul olmanın pençesinden kurtularak yalnız Allah'a kul olmaya yönelmek ve bunun tabii neticesi olarak da Allah'ın hâkimiyetini kabul etmek; Allah'ın egemenliğinin dışında her gücü, sultayı, otoriteyi, sistemi, fikri, ideolojiyi, dünya görüşünü, kısacası hangi kılıf, örtü ve görüntü altında olursa olsun hâkimiyet/egemenlik iddiasında bulunan her kimseyi ve her şeyi reddetmek anlamlarını da içerir.

“Rabb'in, yalnız kendisine kulluk etmenizi... emretti.”[42] “Hüküm, hâkimiyet/egemenlik yalnız Allah'ındır. O, yalnız Kendisine ibâdeti/kulluk yapmanızı emretmiştir. İşte dosdoğru din budur.”[43] Bu âyetler şu gerçeği açıkça ortaya koyuyor: Allah'a inanmanın, tevhid dinine dâhil olmanın ve muvahhid sayılabilmeyenin şartı, kişinin Allah'ın hâkimiyetini kabul ederek, O'nun isteğini, kendi dilediğine veya başkalarının isteklerine tercih etmek ve tüm diğer arzuları O'nun yolunda fedâ etmektir. Müslüman olmak, kısaca Allah'ı kural koyucu sıfatlarıyla tek, emir verici olarak tek, yasak koyucu olarak tek ve insan hayatına hükmedici olarak tek olarak kavramak, inanmak ve bu doğrultuda yaşayıp tavır koymaktır.

Tevhid ve Tâğutlarla Mücâdele

“De ki: ‘Ey kitap ehli! Bizim ve sizin aranızda eşit olan bir kelimeye gelin: Yalnız Allah'a ibâdet edelim; O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım; bazımız bazımızı Allah'tan başka rabler edinmesin.’ Eğer yüz çevirirlerse: ‘Şâhid olun, biz müslümanlarız’ deyin.”[44]; “İman edenler Allah yolunda savaşırlar; kâfirler de tâğüt yolunda savaşırlar. O halde, şeytanın dostlarıyla savaşın; çünkü şeytanın hilesi zayıftır.”[45]

Sosyal bir hayat nizâmı olarak tevhid, halkın bilgisizliği ve şüursuzluğu üzerine dayalı veya onlara zulmetmek üzere kurulan câhilî ve tâğutî sistemleri temelden değiştirecek plan ve projeler sunar. Tevhid, sırf fikrî ve nazarî bir akîde değil; eyleme yönelik, pratik çözüm yolları sunan bir sistemdir. Tevhid akîdesi, yalnızca tabiat ötesi/metafizik konulara izah getiren ve ahlâk ile ilgili konularda sözkonusu edilebilecek bir tasavvur değil; şirk temeli üzerine oturmuş tâğutî sistemlere karşı muvahhidlere planlı, programlı bir hareket mantığı sunan, inkılapçı bir başkaldırıdır.

Tevhid akîdesi, pratik, eyleme dönük bir hareket ve câhiliyyeye, şirk temeline dayanan sistemlere bir başkaldırı ve de müstekbir, zâlim tâğutlara karşı siyasî, iktisadî, sosyal ve hukukî bir sistem olmasaydı, tarih boyunca bu akîdeyi kavimlerine sunan bütün peygamberlere karşı savaş açılır mıydı?

İslâm güneşinin doğduğu sıralarda Mekke'de hayatlarını sürdüren “Hanifler”in konumu, bu konuya ışık tutması bakımından oldukça önemlidir. Peygamberimiz'e peygamberlik görevi verileceği dönemde Mekke'de Hz. İbrâhim'in şeriatı üzerine yaşayış sürdürdüklerini iddia eden Hanif dini taraftarları vardı. Bunlar, putlara tapmaktan vazgeçerek Hz. İbrâhim'in dinine girmişlerdi. Bunlar, Allah'ı birliyor ve kavimlerinin putları adına kestikleri

kurbanları yemiyorlardı. Panayırlarda tevhidin hakikati ile ilgili nutuklar söylüyorlar, putların bâtıllığına dair deliller getiriyorlar ve onlara tapmamayı öğütüyorlardı.

Ne var ki, Hanif dininden olduğunu iddia eden bu kimselerin savundukları düşünce, sadece zihinde taşınan, salt fikir ve kuramsal inanış ve anlayış olmaktan öteye gitmiyordu. O yüzden müşrik Mekke toplumunda en ufak fikrî ve pratik bir etkinlikleri yoktu. O putperest toplumda ortaya koydukları fikirleri, sadece nazarı inanç biçimiydi. Bunun için de bu kimseler, şirk temeline dayalı o câhilî toplumda müşrik putperestlerle aynı ortamda, birbirleriyle fiilî olarak çatışmadan yaşıyorlar ve bu konuları kendilerini fazla rahatsız etmiyordu. Kokuşmuş bu küfrî toplum düzeninin geleneği, göreneği, örf ve âdetlerinin pratik olarak içindeydiler. Bu yüzden, pratik yaşamdan uzak bulunan ve sadece nazariye olmaktan öteye gitmeyen tevhid akîdesine bağlı olmaları, onları o haysiyetsiz yaşayış tarzından, câhilî ortamdan ve kokuşmuş zulüm tasallutu altında zelil bir hayat sürdürmekten uzaklaştırmıyordu.

İslâmî dâvetin en önemli ve temel maddesi, tevhidin isbatı ve şirkin reddi olduğu için, câhilî Mekke atmosferinde, yerleşik şirk düzeni içerisinde gündeme gelen tevhid akîdesi, özel bir yaşam biçimini göstererek, inkılabçı bir kimlikle işe başladı. İslâm'ın siyasî, iktisadî ve sosyal bir sistemin ve hayatın bütün alanlarına hükmeden bir nizamın adı olduğu net bir şekilde ilân edildi. Şirkin her çeşidinin çürütüldüğü deliller ileri sürüldü ve gâyet özlü bir şekilde insanlar tevhide dâvet edildi. Tevhid fikri anlatılırken, sadece zihinsel olarak Allah'ın var oluşu değil; O'nun tek oluşunun anlamı ve bu akîdeye olan ihtiyaç da anlatıldı. İşte Rasûlullah'ın (s.a.s.) kavmine sunduğu tevhid anlayışı ile Hanifler'in savundukları tevhid fikri arasındaki temel fark bu noktada odaklaşıyor: Bir yanda hayatın bütün alanlarına hükmeden, hem zihinsel, fikirsel ve hem de pratiğe yansıyan bir akîde; diğer yanda sadece zihinde yer eden, sadece kalpte yer tutan ve pratiğe indirgenemeyen, hayata geçirilemeyen bir inanç...

Peygamberimiz'in, risâlet ile görevlendirildikten sonra yaptığı ilk iş, inanç ve amele dayanan, teorisi ve pratiği olan gerçek tevhid anlayışını yerleştirmek olduğu için Mekke'nin egemen güçleri, idareyi ellerinde tutan müstekbirler, kendisine karşı savaş başlattılar. Savunduğu bu saf akîde, Peygamberimiz'i kâfirlerle karşı karşıya getirdi. Kâfirler, kendine has, özel bir yaşam biçimi sunan bu akîdenin, kendi câhilî sistemleriyle asla uzlaşmaya girmeyeceğini, yeryüzünde tâğutî rejimlerle sürekli ve amansız bir mücâdele içerisinde olacağını, kısacası küfre karşı devamlı bir savaşım vereceğini kesin bir şekilde anladılar. Tevhidin, uygulamaya ve tâğutî düzenlere karşı başkaldırı ilanı olduğu anlayışı, onların neden, daha önce aynı akîdeyi savunan Hanifler'e karşı en ufak bir tepki göstermezken, Hz. Peygamber ve onunla beraber olanlara karşı şiddetli bir savaşın içerisine girdiklerini açıkça ortaya koyuyor.

Kur'ân-ı Kerim'de Tevhid Kavramı

Kur'ân-ı Kerim'de "ilâh" kelimesi, toplam 147 yerde geçer. "Allah" lafzı ise, tam 2697 yerde kullanılır. "Lâ ilâhe illâllah" şeklindeki tevhid kelimesi/cümlesi Kur'an'da iki yerde[46] geçer. Aynı anlama gelen "Lâ ilâhe illâ Hû" şeklinde 30 yerde tekrarlanır. "İman" kelimesi, değişik kullanımlarla toplam 878, onun zıddı olan "küfür" sözcüğü 525 yerde, tevhidin zıddı olan "şirk" de 168 defa zikredilir. Sadece bu kelimelerin geçtiği, direkt olarak tevhid anlatılan âyetlerin sayısının toplam 4447 olduğunu değerlendirdiğimizde, Kur'an'ın her üç âyetinden ikisinin tevhidten bahsettiğini görmüş oluruz. Bunun yanında, farklı ifadelerle tevhidin anlatıldığı âyetleri de göz önünde bulundurduğumuzda, Kur'an'ın Allah'ın tek bir ilâh olduğuna inanmaya ne kadar önem verdiğini ve bütün Kur'ânî esasların tevhid inancı esasına dayandığını görürüz.

Tevhid, yaratılıştan bile öncedir.[47] "Lâ ilâhe illâllah" kelimesi, İslâm dininin temel rûknü olduğuna göre Tevhid olmadan İslâm dininden de bahsetmek mümkün olmaz. Bu yüzden Tevhidin ilk olarak açıklanması, tebliğ edilmesi ve beyan olunması gerekmektedir: *"Senden önce gönderdiğimiz her peygambere; 'Benden başka ilâh yoktur, Bana kulluk edin' diye vahyetmişizdir."*[48] Aslında **Kur'ân-ı Kerim Tevhidin, yani "Lâ ilâhe illâllah"ın mânâsını açıklamak üzere gönderilmiştir.** Tevhid akîdesinin, küçük bir şüpheye yer bırakmadan, saf ve katıksız bir şekilde yerleşmediği bir kalpte hakiki imandan bahsetmek mümkün değildir. Gerçek bir iman için de Allah'a imandan önce tâğutları tanımamak, onları reddetmek gerekir.[49]

Mü'min olmanın, Allah'ı kabul etmenin anlamı, Tevhid akîdesinin net olarak, saf, arı ve duru olarak insan kalbine yerleşmesi ve buna bağlı olarak insan hayatında, yani pratikte tezâhür etmesidir. Buna Allah'ın insan hayatına hükmetmesi de diyebiliriz. İnsanın Allah'tan gayrı bütün sahte ilâhları reddetmesi, sadece Allah'ın kopmak bilmeyen sağlam kulpuna yapışarak diğer bütün iplerin kesilmesi... İşte Tevhidin rûhu budur.

O halde bize düşen, Tevhid akîdesini aslından öğrenmek ve yeniden ona dönmektir. Ancak bu şekilde câhiliyyenin bataklığından kurtulabilir ve yeniden dünya toplumları arasındaki izzetimizi kazanabiliriz. Kur'an Allah Teâlâ'nın varlığını isbat etmeyi değil; O'nun sıfatlarını konu edinmiştir. Bu âyetlerde özellikle Tevhid, yani Allah'ın bir tekliği üzerinde durularak Allah'ın şerîki ve benzeri olmadığı ifâde edilmiştir. Kur'an'a göre Tevhidin asıl mânâsı; Allah'ın birliğine, dengi ve ortağı olmadığına insanların iman etmesidir.

Amelde Tevhid

Amelde tevhid, kulluğa dair eylemlerin sadece Allah'a yöneltilmesi ve Onun rızâsı için yapılmasıdır. İnançta tevhidin doğal olarak amele yansıtılacağını, dolayısıyla bir tek Allah'a iman eden ve O'na ait özellikleri başka varlıklara tanımayan insanın kulluğunun da tevhid üzere olacağı kaçınılmazdır. Meseleye bu çerçeveden baktığımızda, aslında inançta tevhid ile amelde tevhidin birbirini takip eden iki ayrı unsur olmayıp, ikisinin de aynı anda gerçekleşen ve birbirini tamamlayan unsurlar olduğunu görürüz. Şu âyette inançta tevhid ile amelde tevhidin birbirinden ayrılmaz unsurlar olduğu açık bir şekilde vurgulanmıştır: *"De ki: 'Ben, yalnızca sizin gibi bir beşerim. (Şu var ki) bana, İlâh'ınızın, sadece bir İlâh olduğu vahyolunuyor. Artık her kim Rabbinde kavuşmayı umuyorsa, iyi iş yapsın ve Rabbinde ibâdetinde hiçbir şeyi şirk/ortak koymasın."* [50]

Tevhidin inanç ve amel boyutunun ayrılmaz iki unsur oluşu nedeniyle, Kur'an'da inanca ve kulluğa yönelik tevhid çağrısının daha çok birlikte yapıldığını görürüz:

"İşte Rabbiniz Allah O'dur. O'ndan başka ilâh/tanrı yoktur. O, her şeyin yaratıcısıdır. Öyle ise O'na kulluk edin, O her şeye vekîldir." [51]

"Allah'a kulluk edin ve O'na hiçbir şeyi şirk/ortak koşmayın..." [52]

"Nûh'u rasûl/elçi olarak kavmine gönderdik. Dedi ki: 'O benim Rabbidir. O'ndan başka ilâh yoktur. Sadece O'na tevekkül ettim ve dönüş sadece O'nadır." [53]

"Muhakkak ki Ben, yalnızca Ben Allah'ım. Benden başka ilâh yoktur. Bana kulluk et; Beni zikir/anmak için namaz kıl." [54]

Kur'an'ın indiriliş amacı da "sadece Allah'a kulluk/ibâdet" in gerçekleşmesidir: *"Elif lâm râ. (Bu,) Bir kitaptır ki, hikmet sahibi, her şeyden haberi olan (Allah) tarafından âyetleri sağlamaştırılmış, sonra da güzelce açıklanmıştır. Tâ ki, Allah'tan başkasına kulluk etmeyesiniz."* [55] Amelde tevhid, en vecîz şekliyle Kâfirûn sûresinde özetlenmiş ve bu sûreye bu özelliğinden dolayı ikinci İhlâs sûresi de denilmiştir: *"De ki: 'Ey kâfirler! Ben sizin ibâdet etmekte olduklarınıza ibâdet etmem. Siz de benim ibâdet ettiğime ibâdet etmiyorsunuz. Ben sizin ibâdet ettiklerinize asla ibâdet edecek değilim. Siz de benim ibâdet ettiğime ibâdet edecek değilsiniz. Sizin dininiz size, benim dinim de bana!"* [56] Yine fâtiha sûresinde de kullukta tevhid en vecîz biçimiyle kulun kendi ağzından söylettirilir: *"Ancak Sana kulluk ederiz ve yalnız Senden yardım isteriz."* [57]

Tevhidi ifade eden ve bu alanda özel bir yeri olan "ihlâs" kavramına özellikle değinmek istiyoruz. Bu kavramın, şirkten uzaklaşarak ibâdetin sadece Allah'a yapılmasını ifade etmesi, inançta tevhidi de içine almakla beraber

Kur'an'da yer alış şekliyle daha çok kulluğun bir şartı olarak amelde tevhidi anlatması bakımından önemli bir yeri vardır:

"De ki: 'Rabbim adâleti emretti. Her secde ettiğinizde yüzlerinizi O'na çevirin ve dini yalnız Allah'a hâlis kılarak/ihlâsla (muhtesîn) O'na yalvarın.'"[58]

"Şüphesiz ki Kitab'ı sana hak olarak indirdik. O halde sen de dini Allah'a hâlis kılarak (muhtesîn) kulluk et. Dikkat et, hâlis din yalnız Allah'ındır. O'nu bırakıp kendilerine birtakım dostlar edinenler: 'Onlara, bizi sadece Allah'a yaklaştırsınlar diye kulluk/ibâdet ediyoruz' derler."[59]

Bütün bu izahlardan anlaşıldığı üzere amelde tevhid, inançta tevhidin doğal bir sonucu olarak kulluğun da sadece Allah'a yöneltilmesi anlamını içermektedir. Allah'ın tek gerçek ilâh kabul edilmesine rağmen, eğer kullukta başka maksatlar güdülyorsa, bu durumda tevhidin temeli sarsılmış olacaktır.[60]

İnsanımızda Tevhid Problemi ve Sebepleri

Halkın Sahih İnançtan Tâviz Verme Nedenleri

- **1- Cehâlet:** Halk dini, hurâfeler ve dâvetçilerin uyarısının yetersizliği, ihmal, emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münker eksikliği. Trafik polisi yok yolda, hız düşkünü hırslı kimselere, acemi şoförlere ve câhillere uygun ortam.
- **2- Siyâsî baskı ve dayatmalar, yönlendirmeler, tâğûtî tavır; devlet dini, resmî din teşkilatları, Bel'amlar, irtica/gericilik yaygaraları ve laiklik. Derin devletin psikolojik ve her çeşit baskı ve sindirmesi. Resmî din anlayışı: "Lâ"ı olmayan bir din, redsiz akaid(!)** Hâlbuki insanın kurtulması için kutsal küfür olan tâğutu inkâr etmek, ona küfretmek[61], varsa iyi taraflarını örtmek ve kabul etmemek gerekli idi. Bu kutsal küfrün yanında, çirkin iman da vardır; imana şirk karıştırmak gibi: "Onların çoğu Allah'a şirk koşmadan iman etmezler."[62]; Yine imanın yanlış yere yöneldiğinin örneği olarak şöyle buyruluyor: "(Ehl-i kitap) tâğuta ve cibe (bâtil tanrılara) iman ediyorlar..."[63]

İslâm'ın hâkim olmadığı rejimlerde tâğutî düzenin tüm kurum ve kuruluşları müşrik vatandaş yetiştirmek için bütün güçlerini sarfederler.

3- Rubûbiyet tevhidini yeterli görmek, Allah'ın varlığının isbat ve kabulünü merkeze almak: Ateizm, komünizm, Darwinizm karşıtlığını yeterli görmek. Çiçek ve böcek, arı peteğindeki Allah yazısı ile tatmin olmak ve bunları aşırı önemsemek.

4- Mürcie düşüncesi ve haksız teslim (insanları İslâm'a nisbet): İman ayrı, amel ayrı deyip ittibâ yoluyla şirki fark etmemek. Mistisizm felsefesi, Kur'an kavramlarını te'vil, tahrif ve dejenere etmek. Mistik yaşayış; pasif tepki, kabuğuna çekilme, cihad edilecek şahısları ve zihniyetleri kendi hallerine terk edip sadece nefsiyle uğraşmak. Felsefî veya kelâmî tartışmalar, cedel. Eski Türk dinlerinin kalıntısı ve geleneğin (atalar dininin) mirası.

5- Haksız tekfir; antitez akaidi, mezhepçilik, grupçuluk, bağnazlık.

6- Egemen güçlerin yönlendirmesi, özendirmesi: Sağcı, muhâfazakâr, demokratik İslâm anlayışları. Amerikancı, düzençi din yaklaşımı, ılıman İslâm, BOP vb. yaklaşımların çekim alanına girmek. Kafaların ve gönüllerin işgali, sömürü ve köleleştirmenin kurbanları.

7- Dünyevîleşme, lüks, israf, şükürsüzlük ya da geçim sıkıntısı. Cihadın terki ve eylemsizlik. İlâhî emir ve tekliflerden kaçınma, kâfirlere özenme ve benzeme.

8- Çevre şartları: Medya (özellikle TV), okullar (hatta din öğreten okullar ve kurslar), yaşama biçimleri, reklâm, dostluk ilişkileri... Kimlik problemi: Kimliksizlik ya da çok kimliklilik.

9- Aşağılık duygusu, kendi dinine, Müslümanlara ve kendine güvensizlik, aşırı eleştiri.

10- Kibir, gurur, istiğnâ.

11- Dâvetçilerin örnek yaşayış sahibi olamayışları, sadece laf üretmeleri, tevhidin sadece siyasî yönünden bahsedilmesi.

12- Bilgi kirliliği, gereksiz konular ve konuşmalar. Endâd edinme; futbol, tv. internet, müzik gibi uyutucu ve uyuşturucuların etkisi.

13- Laiklik: İki veya çok dinlilik. Câmideki veya namaz kılarkenki İlâh'la; sokaktaki, okul, iş yeri, mahkeme ve meclisteki... ilâhın farklılığı. Allah'ın sadece göklerin (tabiat güçlerinin) hâkimi olduğu anlayışı.

Ne Yapmalı?

Kur'an ve Peygamber ne yaptı, nereden başladı ve hangi şeye en çok önem verdi ise biz de öyle yapmalıyız. Her konuyu "tevhid"le bağlantılı anlatmalıyız. "Tevhid"i sadece siyasî çıkarım ve yorumlarla bağlantılı gündeme getirmek yerine; onu parçalamamalı ve kendimiz de "tevhid ahlâkı"na uymalı, hal dilimizle, her an ve herkese tebliğ edebilmeliyiz.

Sorular

1- Lâ ilâhe illâllah Muhammedün Rasûlullah ifâdesinin anlamı, aşağıdakilerden hangisidir?

a) Allah'tan başka ilâh yoktur.

b) Ben şahitlik ederim ki, Allah'tan başka ilâh yoktur ve ben yine şahitlik ederim ki, Hz. Muhammed (s.a.s.) O'nun kulu ve elçisidir.

c) Allah birdir, O'ndan başka tanrı yoktur.

d) Allah'tan başka ilâh yoktur. Hz. Muhammed (s.a.s.) O'nun Rasûlüdür.

2- Kanun ve hüküm koyan, otorite ve güç sahibi, kendisinden yardım istenilen, ibâdet edilen, güvenilen, sevilen ve korkulan, itaat edilen ve emirlerine uyulan, ihtiyaçları gideren, duâya karşılık veren, belâları gideren gibi anlamlara gelen kelime aşağıdakilerden hangisidir?

a) Rab

b) ilâh

c) Tâğüt

d) Bel'am

3- Aşağıdakilerden hangisi "tevhid kelimesi"nin tanımıdır?

a) Allah'ın tek yaratıcı, yağmurları yağdıran, tabiat güçlerine hükmünü geçiren ilâh olduğuna inanmaktır.

b) Allah'ın insanlara kesin olarak yapmalarını emrettiği fiillerdir.

c) Hz. Muhammed (s.a.s.)'in hayatını anlatan ilmin adıdır.

d) Allah'ın zâtında, sıfatlarında, isimlerinde ve fiillerinde tek olduğuna inanmaktır.

4- Tevhidin sözlük ve terim anlamlarını açıklayınız.

5- İlâh kelimesi, hangi anlamlara gelir?

6- Tевhidi kabullenen insan, Allah'a nasıl söz vermiş olur?

Şirk; Lügat ve Terim Anlamları

- Şirk; Lügat ve Terim Anlamları
- Kur'ân-ı Kerim'de Şirkin Tanımları
- Şirkin Sebepleri
- Şirkin Çeşitleri
- Gizli Şirk
- Şirkin Çağdaş Yansımaları
- Güncel Câhilî Eğitimde Şirk
- Ekonomik Yorumlarda Şirk
- Siyasal Şirk
- Şirk için Bazı Örnekler
- Tâğutlara Tapma Yönüyle Şirk; Resmî ve Siyasal Şirk
- İttibâ Şirki
- Şirkin Zararları
- Allah Teâlâ'nın Birliği ve Şirk
- Şirk Ehli Müşriklerle Mücadele
- Müşriklerin Özellikleri
- Sorular

Bu üniteyi bitirdiğinizde aşağıdaki amaçlara ulaşmanız beklenmektedir.

- * Şirkin lügat ve terim anlamlarını, Kur'ân-ı Kerim'deki şirk tanımlarını açıklamak.
- * Şirkin sebeplerini listeleyip açıklayabilmek.
- * Şirkin çeşitlerini sayarak her birini izah edebilmek.
- * Gizli şirki tanımlayabilip büyük şirkten farkını ifâdelendirebilmek.
- * Yaygın güncel şirke örnekler verebilmek; günümüz eğitimindeki, ekonomi ve siyaset anlayışındaki şirkleri örneklendirebilmek,
- * Tâğutlara tapmanın ne anlama geldiğini, bu konuyla ilgili olarak resmî ve siyasal şirki açıklayabilmek,
- * Şirkin zararlarını listeleyebilmek,
- * Müşriklerin özelliklerini listeleyip açıklayarak onlarla nasıl mücâdele edilmesi gerektiğini izah edebilmek.

Şirk; Lügat ve Terim Anlamları

Lügat olarak şirk: Ortaklık, ortak koşmak demektir; mülk ve saltanatta ortaklık anlamına gelir. **İstilahta şirk;** Allah'a zâtında, sıfatlarında veya fiillerinde ortak ve denk tanımadır. Şirk koşan kişiye müşrik denir. İki veya daha çok ilâh tanımak, herhangi bir varlığı ma'bud (ibâdet edilen) olarak bilmek, Allah'ın yaratıcı, kadîm, bâkî gibi sıfatlarına başka varlıkların da sahip olabileceğine inanmak şirktir. Kısacası, Allah'ın ilâhlık vasıflarından herhangi birini Allah'tan başkasına vermek şirktir. Şirk küfürdür, müşrik aynı zamanda kâfirdir.

Şirkin olduğu yerde sâlih amel olmaz. Çünkü amelin kabul olması için ihlâs yani, yalnız Allah için yapılmış olması gereklidir. Allah Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor: *"Rabbine kavuşmayı uman kimse, sâlih amel işlesin ve Rabbine ibâdetinde hiçbir kimseyi ve hiçbir şeyi ortak tutmasın.."* [64]

Şirk, Allah'ın asla affetmediği bir günahdır. Allah, şirk inancı ile âhirete gelenleri asla affetmeyecektir. *"Allah kendisine şirk (ortak) koşulmasını elbette bağışlamaz. Bundan başkasını dilediğine bağışlar."* [65]

Tevhid ve şirk insanlık tarihi boyunca insanların bağlana geldiği iki dinin adıdır. İnsanlık tarihi şirkle tevhid arasındaki mücadeleden ibârettir. Bütün Peygamberlerin tebliğlerinde vurguladıkları temel esas tevhiddir. Kur'ân-ı Kerim'in üzerinde en çok durduğu konu tevhidin önemi ve şirkten uzak durulması konusudur. Şirk sadece putlara tapmak değildir. Nefsin istekleri peşinde koşmak, Allah'ın sevgisi yerine dünya sevgisini tercih etmek, bunların sonucunda Allah'ın hükümlerinden birini dahi reddetmek şirktir.

Peygamberimiz zamanındaki Mekke müşrikleri Allah'la birlikte birçok ilâha inanıyorlardı. Bu müşrikler kendi hevâ ve heveslerine göre putlar yapıyorlar ve onlara tapıyorlardı. Kâbe'nin içinde 365 tane put bulunuyordu. Bunların en büyükleri; Hubel, Lat, Menat, Uzza isimli putlar idi. Ayrıca Ved, Suva, Yeûk ve Nesr isimli putlar vardı. Bunlar Hz. Nuh zamanında yaşamış olan iyi huylu, cömert insanlardı. Bu insanlar ölünce, onların heykelleri yapılmış ve zaman geçtikçe halk onlara tapmaya başlamıştı. Araplar bunlardan başka; güneşe, aya, bazı taşlara, ağaçlara ve hayvanlara tapıyorlardı. Bazı müşrikler ise, Melekleri Allah'ın kızları olarak görüyorlar ve meleklerle tapıyorlardı. Aslında insanların Allah'tan başka bir puta tapmasının asıl nedeni; kendi nefsinin hevâsını ilâh edinmesidir. Bugünkü müşriklerle, Peygamberimiz zamanındaki müşrikler arasında fark yoktur. Müşriğin mantığı her devirde aynıdır. Bu mantık, Allah'ı yeryüzüne karıştırmama, yeryüzünde ilâh olarak kendini veya başka bir şahsı tanımadır. İşte şirkin aslı budur. Zamanımızda da insanlar her ne kadar kâinatı yaratanın, yağmuru yağdırmanın, öldüren ve diriltenin Allah olduğunu kabul etseler de, O'nun tasarruflarında ortak tanıyorlar, dünya ile ilgili işlerde Allah'ın belirttiğinin aksine hükümler koyuyorlar. İşte günümüzde şirkin aldığı görünüm budur.

Put, kişinin Allah'ın dışında hayatının amacı kıldığı maddî-mânevî her şeydir ve putları bu yönleriyle hayatın amacı kılmak da şirktir. Put sadece tapılan birtakım nesnelere değildir. Eğer hayatın amacı haline gelir ve insanı Allah'a isyana sevkederse, yerine göre makam, para, kadın veya insanlar için değerli herhangi bir şey insanlar için put olabilir.

Kur'an'da "Şirk" kelimesi ve türevleri 168 yerde geçer. Şirk kelimesi geçmese bile, âyetlerin çok büyük bir bölümü, tevhidî hâkim kılmak için şirkle mücâdeleyi konu edinir. Kur'ân-ı Kerim, müşrikleri, yeryüzünde birliği ve huzuru bozan, insanlar için zararlı, çirkin bir tip olarak görür ve neces, yani pislik (pis değil; pislik) olarak nitelendirir. [66] Kur'an'da şirk, herhangi bir şeyi, kavramı veya bir kimseyi tercih etme, önem ve kıymet verme, yüceltme bakımından Allah'la eşit düzeyde görmek veya bunu davranışlarına göstermektir. Kur'an bize Allah'ı (c.c.) birçok sıfat ve isimleriyle tanıtmış ve O'ndan başka ilâh olmadığını kesin ifadelerle bildirmiştir. Allah'tan başkasının ilâh kabul edilmesi, bir şahıs veya nesnenin Allah'ın Kur'anda bildirilen bazı özelliklerine sahip olduğu varsayımıyla olur. Allah gerçek ve tek ilâhtır; Allah'ın sıfatlarına sahip olan başka hiçbir varlık olamaz. İşte, Allah'ın herhangi bir

sifatına başkasının Allah'la birlikte veya bağımsız olarak sahip olduğunu iddia etmek, Allah'tan başka ilâh kabul etmektir, yani şirktir.

Kur'ân-ı Kerim'de birçok âyette Allah Teâlâ, insanları şirke düşmemeleri hususunda uyarır:

"De ki: Ey câhiller! Bana Allah'tan başkasına kulluk etmemi mi emrediyorsunuz? Ey Muhammed! And olsun ki sana da, senden önceki peygamberlere de vahyolunmuştur. And olsun, eğer Allah'a ortak koşarsan işlerin şüphesiz boşa gider ve hüsrana uğrayanlardan olursun. Hayır, yalnız Allah'a kulluk et ve şükredenlerden ol."[\[67\]](#)

"O'nu bırakıp ilâhlar mı edindiler? De ki: Kesin delilinizi getirin, İşte benim ve ümmetimin kitabı ve benden öncekilerin kitapları. Hayır, onların çoğu gerçeği bilmez de yüz çevirirler."[\[68\]](#)

"O, ancak tek bir ilâhtır. 'Doğrusu ben O'na şirk/ortak koşmanızdan mâsumum, berîyim' de."[\[69\]](#)

Şirk düzeni; insanları köleleştiren, ilâhlık taslayan çağdaş Firavunlar ile, onlarla işbirliği yapan sahte din adamları yani Bel'amlar ve sömürüye ortak olan, bizzat şirk düzeninden beslenen, haramzâde Karun'lar, yani zengin elit tabaka ve bu üç kesime bağlanan, onlara itaat eden, onların koyduğu kanunlarla -Allah'ın hükümlerine aykırı olmasına rağmen- yaşayan halk yığınlarından meydana gelir.

Kur'ân-ı Kerim'de Şirkin Tanımları

Kur'ân-ı Kerim'e göre şirk büyük günahdır,[\[70\]](#) büyük bir zulümdür,[\[71\]](#) aynı zamanda büyük cehâlettir.[\[72\]](#) O yüzden şirk, ilme ve akla dayanmaz; şirk zanna göre harekettir.[\[73\]](#) Apaçık sapıklık[\[74\]](#) ve büyük bir alçaklıktır.[\[75\]](#) Şirk âhiret inancıyla bağdaşmadığından dünya hayatına düşkünlüktür.[\[76\]](#) Şirk, Kur'an'da halkı, sağlam temellerden uzak tutma olarak da tanımlanır.[\[77\]](#) Takvâ gibi gerçek ve güzel korkulardan uzak olduğu için müşrik, kendi içini kemiren ve onurunu tümüyle yok eden çirkin korkulara mahkûm olur. Şirk, kalplerin korku ile doldurulması demektir.[\[78\]](#) Müşrikler, Tevhid inancında olanlara karşı düşmanlık yaparlar.[\[79\]](#) Bütün bu sebeplerden dolayı şirk insanı ebedî cehennemlik yapar. Cennetin kapıları onlara kesin olarak kapanır.[\[80\]](#)

Şirkin Sebepleri

Kur'ân-ı Kerim, şirkin çirkinlik ve zararlarını anlatıp insanları ondan sakındırırken, şirkin kaynağını, sebeplerini de açıklar. Bu sebepleri şöyle özetleyebiliriz:

1-) İnsanların tevhidden sapıp, şirke düşmelerinin asıl sebebi; insanın nefsinin arzularına tapması, hevâsını ilâh edinmesi ve diğer insanlara karşı üstünlük sağlayıp onları kendisine kul etmek istemesidir.[\[81\]](#)

Bağy; hakka saldırı, payına râzı olmayıp başkalarının payına saldırma, haksızlık etme, hased, birbirini çekememezlik mânâlarına gelir. İnsanları bağy etmeye iten, hevâ ve heveslerinin peşinden gitmeleri, nefislerine tapınmalarıdır.[\[82\]](#) Şirk, nefsinin hevâsını ilâh edinenlerin, insanları kendilerine kul etmeleri ve sömürmeleri üzerine kuruludur. Bu yüzden tâğutlar, kendi hevâlarını/arzularını ilâhlaştırmak için, ilkelerini kendilerinin tesbit ettikleri ve başkalarının haklarını gasp üzere kurulu şirk düzenini isterler. Tâğutlar, ortaya attıkları sahte ilâhlara insanları tapıtırarak, aslında kendilerine (kendi çıkarlarına) taptırır, kulluk ettirirler. Şirk, insanların insanlara kulluk ettiği düzenin adıdır.

2-) Atalarına ait özelliklerle gururlanmak ve halkı atalarının bâtil inancına sevk etmek.[\[83\]](#)

3-) Diğer varlıkları Allah ve Rasûlünden çok sevmek.[\[84\]](#)

Şirkin Çeşitleri

1- Şirk-i İstiklâl: Allah ile birlikte başka bir ilâh tanımak, yahut tamamen ayrı olmak üzere bir veya birden fazla ma'bûdun varlığına inanmaktır. Eski Türklerdeki yer ve gök tanrısı inancı veya mecûsîlerin iyilik ve kötülük tanrısı inançları gibi.

2- Şirk-i Teb'îz: Allah'ın bir olduğunu kabul etmekle beraber, birden fazla tanrının toplanmasından meydana gelmiş bir Allah kabul etmektir. Hristiyanların teslis, yani Allah'ın baba-oğul-rûhul kudûs toplamı olarak bir olduğu inancı gibi.

3- Şirk-i Takrîb: Kâinatın yaratıcısının ve düzenleyicisinin bir olduğuna inanmakla beraber, ona yaklaştıracığı inancı ile insanların kendi yaptıkları put, heykel ve benzeri şeylere tapmasıdır. Peygamberimiz zamanında yaşayan câhiliyye Arapları putlara, kendilerini Allah'a yaklaştıracakları iddiası ile tapıyorlardı. Kur'ân-ı Kerim onların şöyle dediklerini anlatır: *"Allah'ı bırakıp da kendilerine birtakım dostlar edinenler derler ki: Biz bunlara ancak bizi Allah'a daha fazla yaklaştırsınlar diye tapıyoruz."*^[85]

4- Şirk-i Taklîd: İnsanların husûsî olarak beğenip seçtikleri için değil de, atalarından geldiği için kabul ettikleri şirkidir. Genellikle insanların çoğu dinini seçerek değil, içinde bulunduğu toplumda o din bulunduğu için bir dine sahip olur. Bu husus Kur'ân-ı Kerim'de şöyle belirtilir: *"Aralarımızı bir din üzerinde bulduk. Biz de onların izlerine uyan kimseleriz."*^[86]

5- Şirk-i Esbâb: Kâinattaki her türlü kanunun Allah'ın yaratması ve müsaadesiyle değil de, kendi kendine oluştuğuna ve işlediğine inanmak. Kâinattaki her şeyi yaratan ve eşyanın husûsiyetlerini tayin ve takdir eden Allah'tır. Kâinatta her şeyin özellikleri vardır. Su yüz derecede kaynar, ateş yakıcıdır gibi. Eşyaya bu özellikleri Allah vermiştir. Allah'ı hiç tanımayarak her şeyi eşyaya ve sebeplere bağlamak şirkidir. Allah her şeye bir sebep göstermiştir. Her şeyin sebeplerine bağlı olduğuna, sebepsiz bir şey olmadığına inanmakla beraber, sebepleri Allah'ın yarattığına inanmak şirk değildir. Şirk olan, her şeyi yalnız tabiata ve zâhiri sebeplere vermektir.

Bu tasnifin yanında, şirk; açık şirk ve gizli şirk olmak üzere de ikiye ayrılır.

Gizli Şirk

Şirk, gizli ve açık olmak üzere de ikiye ayrılır. Açık şirk: Allah'ın zâtında, sıfatlarında ve isimlerinde ortak tanımaktır. Bu şirkin tesbiti kolaydır. Fakat gizli şirk öyle değildir. Gizli şirk; Allah'ın tasarruflarına (isteklerine) kafa tutmak ve Allah'tan beklenmesi gerekeni başkasından beklemektir. Bu şirkin farkına varmak zordur. Maalesef, günümüzde dinini tam olarak bilmeyen bazı müslümanlar gizli şirke bulaşmaktadır. Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s.) bu hususta müslümanları uyarmaktadır. Riyâ, gizli şirklerin başında gelir. Meselâ bir insan Allah'a ibâdet ederken insanların gözüne girmeyi, onların yardımlarından faydalanmayı amaç ediniirse, şirk koşmuş olur. Buna gizli şirk denir. Çünkü İslâm'da ibâdet, sadece Allah'ın rızâsı için yapılır. Çağımızda bir hastalık derecesine varan, aşırı mal-mülk sevgisi, aşırı para ve servet hırsı, aşırı şöhret sevdası gibi kötü duygular da gizli şirk sayılmışlardır. Bunlar için delicesine çalışılırsa, bu çok tehlikelidir. Farkına varmadan insanı şirke götürebilir.

"Onların çoğu Allah'a, şirk koşmadan iman etmezler"^[87] Allah Rasûlü (s.a.s.) bu konuda şöyle buyurdu: *"Sizin hakkınızda en çok korktuğum küçük şirkidir."* 'Küçük şirk nedir ey Allah'ın elçisi?' diye sordular. *"Riyâdır. Allah Teâlâ, kıyâmet günü insanların amellerinin karşılıklarını verdiği zaman: 'Dünyada kendilerine riyâ/gösteriş yapmakta olduklarınıza gidin. Bakın bakalım, onların yanında bir karşılık bulacak mısınız?'* buyurur."^[88]

Rasûlullah (s.a.s.) hutbede şöyle buyurdu: “Ey insanlar, bu şirkten sakınınız. Muhakkak ki o, karıncanın kımıldamasından daha gizlidir.”İçlerinden birisi: “Ey Allah’ın Rasûlü, karıncanın kımıldamasından daha gizli olduğu halde böyle bir şirkten nasıl sakınabiliriz?” “Ey Allah’ım, bile bile sana herhangi bir şeyle şirk koştuktan yine Sana sığınırız. Bilmediğimiz şeylerden de Senden mağfiret dileriz’ deyin”[89]buyurdu.

Allah’ın halîli (dostu) İbrâhim (a.s.) ne güzel duâ etmiş: “Allah’ım, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut. Yâ Rabbi, şüphesiz ki bu putlar, birçok insanı saptırdı.”[90] Âyette belirtildiği üzere, İbrâhim (a.s.) bile, kendinin ve neslinin putlardan uzak kalması için Allah’a duâ etmiştir.

Hele, İslâm’ın hâkim olmadığı günümüz câhiliyye ortamlarında şirk çeşitleri daha da çoğalmıştır. Kur’an’ın birçok âyetinde, küçük olsun, büyük olsun şirkin her türlüşünden arınan müttakî kullardan bahsedilmektedir. Allah’ın birliğine iman eden, Allah’a şirk koşanlara düşman olan, tâğutlara ve müşriklere buğz ederek Allah’a yaklaşan, sadece Allah’ı dost, ilâh ve ma’bud edinen, yalnız O’nu seven, O’ndan korkan, O’ndan uman, O’ndan yardım isteyen, O’na boyun eğen, O’na tevekkül eden, O’nun emrine tâbi olup rızâsını gözetten, bir iş yaptığı zaman Allah adıyla yapan ve hayatının her bölümünde O’na ait olan kimseler kurtuluşa ermişlerdir. “De ki, namazım, ibâdetlerim, hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi Allah içindir. O’nun hiçbir şeriki/ortağı yoktur.”[91]; “De ki, Allah her şeyin Rabbi iken, O’ndan başka bir rab mi arayayım?”[92]

Allah’a kulluğun gereği, itikadı ve imanı sağlamlaştırmaktır. Kimin itikadında/inancında hafif de olsa sapma olur ve imanı bozulursa, onun ibâdetleri ve amelleri Allah katında kabul olmaz. İtikadı düzgün, imanı sahih ve sağlam insanın ise, az ibâdeti (meselâ farzlarla yetinmesi) bile Allah katında çok ibâdet yerine geçer. Düşüncelerimiz, okuduklarımız, yaşadıklarımız ve eylemlerimizin amacı itikadımızı sağlamlaştırmak olmalı, duâlarımızda da Allah’tan bunu istemeliyiz.

Şirkin Çağdaş Yansımaları

İnsan, müslümanım dediği, kelime-i tevhidi söylediği halde, cehâlet ve düzenin/ortamın câhilî yapısından dolayı -Allah muhâfaza etsin- kolaylıkla şirke düşebilir. Mü’min olmak, çok zor değildir; esas önemli olan, özellikle İslâm’ın hâkim olmadığı çevrelerde mü’min kalmak ve müslüman olarak ölmektir.

İnsanlık hüsrânının tüm boyutlarını yaşıyor. Şirkin zulmü globalleşiyor. Çağ imaj, kandırma, vitrin, reklam, tüketme ve tükenme çağı. Çılgınlık, azgınlık ve isyan hiçbir sınır tanımıyor. Nice insan, İslâm’ı mükemmel yaşayanlara şahit olamadığı için İslâm’ın dışında kalıyor; hatta görmediğine, bilmediğine düşman oluyor. Müslümanların da önemli bir kesimi müslümanlığı bilmiyor. Bilenlerin de yapabileceklerinin tümünü yaptıklarını iddia etmek zor. Bu ortamda, teknik imkânlarla donanan, devle(tle)şen, küreselleşen fitne, sadece yapanları değil; tüm insanlığı kemiriyor. Ülkeler, sokaklar, evler, beyinler, gönüller işgâle uğramış durumda. Müslüman olduğunu iddia edenlerin de büyük bölümü bilinçsizce şirkin kucağına atılıyor, kurtuluşu zâlimlerin safında arayıp ifsâdı ıslah zannediyor.

Günümüzde sık görülen şirk unsurlarının, tevhidi bozan durumların bazıları şunlardır:

Güncel Câhilî Eğitimde Şirk

Câhilî eğitim kurumlarında bilginin temel kaynağı olarak vahy kabul edilmeyip, sadece akıl ve duyu organları kabul edilir. Bu, hem eski Arap câhiliyyesinde, hem de günümüzdeki şirke dayalı düzenlerin güdümündeki modern câhiliyyede ortak şirk kaynağıdır. Dünyanın oluşumu ve insanın ortaya çıkışı konularında ortaya atılan teoriler câhilî eğitimin temelini teşkil eder. İlk insanı, tesadüf sonucu veya doğa kanunları gereği hayvanın evrim geçirmiş türü kabul eden günümüz bilimleri ve eğitim anlayışları, yaratmayı ve eğitip terbiye etmeyi (rabliği) Allah’a hiç dayandırmayan, yaratıcı ve rab olarak başka tanrılara inanan müşrik tip yetiştirmek için çabalar. Yaratma konusunda Arap müşrikleri kadar bile Allah’ı kabul etmeyen şirk zihniyeti, dünyadaki ilk insanların yaşayışını, karanlık çağ safatası ile başlatır. Çağ tasnifleri ve tarihe bakış, tevhidi inanıştan tümüyle farklıdır. Hz. Âdem’den beri devam eden tevhidi hayat ve hak-bâtıl mücadelesi unutturulmak istenir. Müşriklerin hâkim olduğu devlet

düzenleri, ileri medeniyetler olarak tanıtılır, câhiliyye hayatı ideal toplum modelleri olarak sunulur. Câhiliye eğitiminden geçmiş ve İslâm'ı hakkıyla öğrenememiş her ırktan insanın asr-ı saâdeti; Roma, Atina ve Isparta uygarlığı, Mısır veya Bâbil medeniyetidir.

Bazıları, putlaştırdıkları kişilerin kabirleri veya kutsallaştırdıkları simgeler karşısında müslümanların namazdaki kıyamlarına benzer şekilde hazır ol vaziyete geçer, saygı duruşunda bulunur. Hatta, namazda doğal kabul edilebilecek bir davranış (kaşınınca başı kaşımak, öksürmek vb.) böyle bir saygı duruşunda uygun/câiz görülmez. Hiç alâkası olmadığı halde, herhangi bir açılış programında, ya da bir törende saygı duruşu ile başlamak câhiliyye toplumlarının dinî bir kuralı kabul edilir. Bu tür programlara katılan müslümanlar da dinlerinin câiz görmemesine rağmen bu saygı duruşuna katılma zorunda bırakılır. Okullardaki bütün öğrenci ve öğretmenler her hafta okul açılış ve kapanışlarında, bayram kabul edilen zamanlar gibi özel günlerde bu tür saygı duruşlarına mecbur tutulur. Bu tür tavırlar, aslında bir tapınma ve âyindir.

İslâm, her şeyden önce tevhid dinidir. En fazla önem verdiği husus, bireysel, sosyal ve siyasal hayatta tüm çeşitleriyle şirkin izâlesi ve tevhidin ikamesidir. İslâm, put amaçlı heykellere çok sert ve net tavrı aldığı için müslümanlar 20. y.y.'a kadar bu çeşit putlaştırmaların etkisinden uzak yaşadılar. Put heykelleri ve putlaştırılma ihtimali olan resimleri büyük günah kabul ettiler. Yirminci asırda, tâğutların ve onların kurduğu tâğutî yönetimlerin etkisi ve dayatmasıyla her çeşit putlaştırma müslümanları kuşatmaya başladı.

Câhilî Eğitim Konusunda Ek Bilgi

Problemi anlamadan çözüm mümkün olmaz. Hastalığı doğru teşhis etmeden tedavinin mümkün olmadığı için, önce problemin adını koymamız gerekiyor: Okullar, devlet kurumları olduğuna ve bu ülkede yaşayan her çocuk, 8 yıl zorunlu eğitime tâbi tutulduğuna göre, ilk olarak devleti/düzeni din açısından teşhis etmeyle işe başlamamız lâzımdır.

Türkiye, bir din devletidir. Okullara ve her türden resmî kurumlara baktığınızda bunu kabullenmek zorunluluğu var. Kemalizm dini, tek dindir ve kimse Atatürk'e hiçbir şeyi ortak koşamaz.

Laik olduğunu iddia eden T.C., aslında Kemalist bir teokrasidir. Devletin resmî lügatinde bu ilan edilir: 1948'de basılan Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlüğüne göz atılırsa sadece devletin değil, tüm Türklerin de dini Kemalizm'dir. Bu resmî sözlüğe göre; "Kemalizm: Türklerin dini"dir. Türkiye Devletinde Atatürk tek ulusal lider kabul edilir ve halkın da bu tercihi alternatifsiz kabul etmesi istenir. Sanıldığı aksine, resmî inancıya göre o, yalnız askerî ve siyasî bir dehâ değil, aynı zamanda dinî liderdir de. Günümüzde, devletin okullarında okutulan Din Dersi (Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi) kitaplarının kapağına ve içeriğine, âyet ve hadisten daha fazla onun referans gösterildiğine bakmak yeterlidir. O, devlet inancında "ulu önder"dir. T.C., 1923'den beri Atatürk'ün en büyük olduğuna inandığı için her Türk vatandaşının onu sevmek ve ilkelerine itaat etmek zorunda olduğunu düzen, din yaklaşımı içinde tartışmasız kabul eder ve ettirir. Anayasa, partiler kanunu ve tüm yasalar onun ilkelerinin hiç birine ters düşemez. Hangi parti yönetim rolünü üstlenirse üstlensin, aslında Atatürk her dönemde tek başına iktidardadır ve iktidarını başkalarıyla paylaşması, yani Atatürk'e şirk koşulması kabul edilemez. Bu ülkede egemenlik kayıtsız şartsız Atatürk'ündür. Bu ülkede din devletinden bahsedilemez, ama devlet dininin egemenliğinden rahatlıkla söz edilebilir. Ne diyordu Celal Bayar: "Atatürk'ü sevmek ibâdetdir." Evet, devletin gözünde Atatürkçülük bir dindir. Devletin anayasasında, Allah, Peygamber, Kur'an, İslâm gibi kelimeleri bulamazsınız. Bunun yerine sadece Atatürk'e ve onun ilkelerine atıfta bulunulur. Devletin bu mutlak sevgisi ve bağlılığı, bir tapınmanın göstergesi kabul edilebilir.

Kur'an, müşriklerin, "biz atalarımızın yolundan ayrılmayız, onların izinden gideriz" dediğini belirtir. T.C. de kendine özgü bir atalar rejimidir. Türkiye düzeni, tüm Türk vatandaşlarının atası kabul ettiği için, atasını sevmeme hakkını kimseye vermez. Atatürk sevgisinden daha büyük sevgi olmaması gerektiğini, onun ilkelerinin tartışılmaz doğru olduğunu bir akîde ve davranış biçimi olarak ilân eder ve çeşitli âyinlerle bu tavrı, ilköğretimin ilk sınıfından

İtibaren tüm vatandaşlara uygulattırılmaya çalışılır. Düzene göre, onun hata yaptığı kabul edilemez. Kimse Atatürk'ü eleştiremez, heykellerine ve fotoğraflarına yan gözle bakamaz.

Dinimizin Din Anlayışı

Din kelimesi, sadece hak din için, yani özel ve dar anlamıyla İslâm için kullanılmaz. Din kelimesinin geniş olarak ele alındığı ıstılahtaki veya pratikteki anlamı; bir dünya görüşünü, bir hayat şeklini belirleyen görüşler, emirler ve yasaklar manzûmesidir. Yani, üstünlüğü kabul edilen kanun ve kurallarla belirlenmiş yaşama şekline din denir. Dolayısıyla "her din bir hayat şeklidir ve her hayat şekli bir dindir." Kur'ân-ı Kerim', din kelimesiyle bir hayat nizamını, inanç ve yaşama biçimini gündeme getirir.

İslâm inancına göre, üç çeşit din vardır. Biri hak din olan İslâm, ikincisi muharref dinler olan Hıristiyanlık ve Yahûdilik, üçüncüsü de bâtil dinler. Bâtil dinler, insanlar tarafından konulan hayat şekilleridir. Kanun ve kuralların Allah'a dayanmadığı sistem ve nizamların tümü bu gruptandır. Puta tapıcılık, Mecusilik, Budizm gibi hayat şekilleri, eski zamanlardan beri görülen bâtil dinlerdendir. Kapitalizm, komünizm, sosyalizm, materyalizm, faşizm, Kemalizm, laiklik gibi ideolojiler ve tüm beşerî düzenler günümüzdeki bâtil dinlerdir.

Bir hayat şekli, bir dünya görüşü, bir yol, bir yaşam tarzı olarak ifâde ettiğimiz şeyin en kısa adı "din"dir. Din kavramı, bütün bunları kuşatmaktadır. Herhangi bir toplumun, cemaatin veya bir ferden dünya görüşü, gittiği yol ve yaşam tarzı Allah'ın hükümlerine göre belirleniyor, bu ilâhî hükümlere göre şekil alıyor ise, bu toplum, bu cemaat veya bu fert İslâm dini üzeredir.

Kur'an'ın hükümlerini bir tarafa bırakarak insanların yaşam şeklini belirleyecek hükümler, kurallar, kanunlar koyan ya da bunları uygulayanlara İslâmî literatürde "tâğüt" denilir. Kir'an'da mü'minlerin öncelikle tâğutu inkâr etmeleri, yani onun varsa iyi taraflarını görmezlikten gelmeleri, küfredip üstünü örtmeleri istenmektedir.[\[93\]](#) Çünkü Allah'ın indirdiğiyle hükmetmediği için tâğütler, yoldan çıkmış fâsık, zâlim ve kâfirdirler, onlar en büyük haksızlık olan şirki sadece kabul etmekle yetinmeyip, yönettikleri halka da dayatmaktadırlar. Bir insanın Müslüman olması ve Müslüman kalabilmesi için, öncelikle Allah'tan başka ilâhlık taslayan her görünümdeki tâğutu (tüm kuralları ve kurumlarıyla) reddetmesi gerekmektedir.

İnsanların hayat şeklini belirleyen her ideoloji, her izm, her dünya görüşü veya yaşam biçimi, Kur'ân-ı Kerim'e göre birer dindir. Çünkü bütün bunlar dinin yapısında yer alan konulara müdâhale etmekte, bu konularda doğru veya yanlış görüşler, hükümler ileri sürmektedirler. Bu ideolojilere "din" denilebilmesi için, kaynağı itibarıyla ilâhî veya beşerî olma şartı yoktur. Meselâ Mekke'li müşrikler kendilerini ilâhî bir dine nisbet etmemelerine rağmen, dinler tarihi içinde onların adı konulmuş bir dinleri olmadığı halde, Kur'ân-ı Kerim onların içinde bulunduğu hayat şekline ve onların tüm yönelişlerine "din" demektedir. "*De ki, ey kâfirler! Ben sizin tapıklarınıza tapmam... Sizin dininiz size, benim dinim bana.*" [\[94\]](#)

O halde neden laikliğe, Atatürkçülüğe, materyalizm ve kapitalizm gibi düzenlere "din" denilmiyor? İşte, dünya müstekbirlerinin kendi koydukları dinlere Kemalizm ideolojisi veya kapitalizm gibi adlar verip bunlara din demeyişlerinin nedeni; yönettikleri halkın iki farklı din vakiasıyla, yani din ikilemiyle karşılaşmaması içindir. Çünkü bu müstekbirler halk kitlelerinin din olgusuna karşı tutucu yaklaşımlarını bilmekteler ve halkın tepki göstereceği bir din ikilemi meydana getirmemek için, kendilerinin ortaya atıp ilkelerini belirledikleri dinlere, falan ideolojisi veya filan izmi gibi isimler takmaktadırlar.

Düzenin ve okulların farklı bir dini dayattığı için, **Müslüman çocuklarımız iki dinli yetişiyor.** Evdeki din ile okuldaki din farklı; birbirine tümüyle düşman iki inanç ve yaşam tarzı sunuyor. Çocuklar, çifte standartlı yetişiyor. Ana ve babaların "aman oğlum, şunu sevme, şuna inanma, ama bunları okulda öğretmenine filan da belli etme!" diye tavsiyesi, çocuğun karakterini daha küçük yaşta anormalleştiriyor.

Bu ülkedeki tüm problem, çatışma ve gerginliklerin sebebinin dinler arası çatışma olduğunu

söyleyebiliriz. Hayır, kısa zaman önce ülkeyi karıştırmak ve belki de tekrar askerî darbeye zemin hazırlamak için öldürülen Hrant Dink'ten, Ermenilerden, azınlıklardan bahsetmiyorum. Onlar özgür olarak kendi dinlerini öğrenebiliyor, papazların öğretmen olarak görev yaptığı özel okullarda kendi dinlerine uygun eğitim alabiliyor, kendi dinlerini özgürce yaşayabiliyorlar. Devlet dini olan laiklik ve Kemalizm ile çoğunluğun dini İslâm arasındaki çatışmadan bahsediyorum. En önemli Kemalist devrimlerden biri tevhid-i tedrisattır. Yani, eğitim ve öğretimin tekel olarak devlete ait olduğu ilkesi. **Tevhid eri Müslümanlar olarak biz tevhid-i tedrisat değil; tevhidî tedrisat istiyoruz.** Eğitim, tümüyle devlet tekelinde olduğu için, okullarda şikâyet edilen tüm problemlerden öncelikle bu düzen sorumludur. Bu ilkedен yola çıkarak düzen, eğitim kurumlarında kendi dinini, kendi kutsallarını bütün Müslüman çocuklara dayatmakta, bütün çocukların laik ve Kemalist olmasından başka bir seçenek ve özgürlük tanımamaktadır. İslâm'ın putperestlik olarak kabul ettiği uygulamalar, törenler, âyinler, övgüler okutulan derslerden de önemli, en öncelikli ders kabul edilmektedir. Siyer dersi işlenir gibi ama farklı bir kişinin hayatı işleniyor; uydurma coşkularla döne döne her yıl ezberlettirilip körpe beyinlerin yıkanması için anlatılıyor, anlatılıyor. Tüm derslerin içeriği Batıcı, laik ve Kemalist inanca uygun olarak veriliyor okul denilen tapınakta. Okullar, düzene uygun kafalar yetiştiren birer torna atölyesi konumunda işlev yapmaktadır. Uysal ve düzene itaatkâr nesiller, tâğuta kulluk yapmaya hazır insanlar yetiştirmek okulların temel görevi olmaktadır.

Bu topraklardaki tüm okullarda verilen eğitim Kitapsız bir eğitimidir, tıpkı devletin Kitapsız bir devlet olduğu gibi. Buradaki Kitab'ı tırnak içinde ve Kur'an anlamında ifade ediyorum. Yoksa, fırlatılınca ekonominin yerle bir olduğu düzenin sarsıldığı Anayasa adında kutsal bir kitabı vardır devletin. Okullarda da bu kutsal Anayasa ve kutsal Nutuk kitabına uygun o paralelde farklı kitapların varlığını elbette herkes bilmektedir. Evet, insanlar tâğutî kurumlar aracılığıyla Kitapsız yapılmakla da kalmıyor, farklı kutsallarla yönlendiriliyor. Eğitim, Rab kavramını gündeme getirir. İnsanların mutlak eğiticisi, terbiye edip yetiştiricisi Allah'tır. O'nu temel almayan eğitim, eğitim değil öğütüm olur. Pansuman tedaviler yerine; radikal değişim ve çözümler olmadan eğitimden hayır beklemek, okyanusu yürüyerek geçmeyi düşünmek demek. Câhilî eğitim kurumlarında bilginin temel kaynağı olarak vahy kabul edilmeyip sadece akıl ve duyu organları kabul edilir. Laik devlet yönetime, laik eğitim de bilime Allah'ı karıştırmaz. Oralara başka ilâhlar(!) yön verir. Hâlbuki Kur'an'a göre yönetmek ve eğitmek sadece Allah'a ve izin verdiklerine aittir, bunların ilkelerini tesbit yalnız O'nun hakkıdır. Vahyi, eğitime müdâhale ettirmemek, hem eski Arap câhiliyyesinde, hem de günümüzdeki şirke dayalı düzenlerin güdümündeki modern câhiliyyede ortak şirk kaynağıdır. Dünyanın oluşumu ve insanın ortaya çıkışı gibi konularda ortaya atılan teorilerden tutun, hiçbir konu Allah'a dayandırılmaz. Eğitim, aynı zamanda besmelesizdir. Bismillâh deyip besmele çekerek başlamak bile yasaktır derse, Es-selâmu aleyküm'le sınıfa girmek gibi. Başörtüsü yasağı da gâyet doğaldır bu zihniyette. Ama, besmele ile başlama, başörtüsüne göz yumma câhiliyyenin veremeyeceği tâvizler değildir. Ve bana göre câhiliyyenin o zaman tehlikesi daha büyük olur. İçinde haktan bazı basit hususlar taşıyan bâtil daha tehlikeli olacaktır, hakka hiç yer vermeyen bâtilden. Günümüz bilimleri ve eğitim anlayışları, yaratmayı ve eğitim terbiye etmeyi (rabliği) Allah'a hiç dayandırmadığından; yoktan var edici, yarattıklarını yönetici bir ilâh ve eğitici bir rab olarak başka tanrılara inanıp kul olmaya hazır müşrik tip yetiştirmek için çabalar. Kur'an'ın ilkelerine hiç yer vermeyen, O'nun emir ve yasaklarını, hükümlerini bilimsel bulmayan anlayışta neyi eleştirecek, nasıl düzelteceksiniz?

Yaratma konusunda Arap müşrikleri kadar bile Allah'ı kabul etmeyen şirk zihniyeti, bize göre kendisine küçük bir Kitap (suhuf, vahy) verilmiş bir peygamber olan ilk insanı, okuyup-yazması olmayan, hatta konuşamayan, çiğ et yiyen mağara insanı olarak tanıtır. Şirk zihniyeti, ilk insanların yaşayışını, karanlık çağ safsatası ile başlatır. Çağ tasnifleri ve tarihe bakış, tevhidî inanıştan tümüyle farklıdır. Hz. Âdem'den beri devam eden tevhidî hayat ve hak-bâtil mücadelesi unutturulmak istenir. Peygamberler değil, krallardır, tâğutlardır vahyi kabul etmeyen tarihin öne çıkarttığı; hak-bâtil mücadelesi değildir. Savaşlar, antlaşmalar ve uyduruk uygarlıklardır üzerinde durulan. Müşriklerin hâkim olduğu devlet düzenleri, ileri medeniyetler olarak tanıtılır, câhiliyye hayatı ideal toplum modelleri olarak sunulur. Câhiliye eğitiminden geçmiş ve İslâm'ı hakkıyla öğrenememiş her ırktan insanın asr-ı saâdeti; Roma, Atina ve Isparta uygarlığı, Mısır veya Bâbil medeniyetidir, şimdiki örneği de Batı, yani zulüm ve sömürü merkezi Amerika ve kokuşmuş Avrupa. Genel Coğrafya, Allah'tan bağımsız işlenir, dünya kendi kendine güneşten kopmuş, kendi kendine içinde canlılar belirmiş olarak körpe beyinlere sunulur. Diğer tüm derslerde de aynı ateist ve ataist bakış açısı sözkonusudur.

Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinin adından da anlaşılacağı gibi, Din, sadece kültür ve ahlâktan ibârettir bu zihniyete göre. Tevhidî Müslümanlar olarak "keşke olmasa" dediğimiz Din Dersi, daha doğrusu "Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi" dersi için durum, biraz farklıdır. Dersin isminden de anlaşılacağı gibi, din, bir kültür olarak; ahlâk da bir bilgi olarak sözkonusu edilirken, yine ders kitaplarına Kemalist ve laik bakış açısı baştan sona hâkimdir. Bu ders kitaplarındaki ve müfredattaki farklılık, bu derste Atatürkçülüğün şirki kabul etmesidir. Yani diğer derslerde

Atatürk'e eş ve benzer hiçbir güç, ideoloji, inanç kabul edilmez ve ona en küçük çapta bir ortaklık verilmezken; Din dersinde Atatürk'le beraber, Allah'tan ve Peygamber'den de bahsedilerek, Atatürk'e şirk koşulmasına müsaade edilir. Her ne kadar Atatürk'ün cümleleri, âyet ve hadislerden daha fazla ise ve Atatürkçü bakışla konular ele alınsa da, yine de, Atatürkçülüğe ters düşmeyen ve ona uygun yorumlanan başka bir dinle ilgili bazı hususlar kültür olarak da verilmeye çalışılır. Bu ders, câhil halkın çoğuna göre çok önemlidir. Bir şuurlu genç Müslüman, marangoz hatası olarak nasılsa çıksa ve bu kitapların daha kapaklarındaki resimleri, içindeki referansları, Kur'an'dan fazla Nutuk'tan alıntılarını göstererek "bu din benim dinim değil; bu kitaptakiler Kur'an'ın anlattığı İslâm değil!" deyip halk tabiriyle "din dersi"ne girmek istemese -ki düzen sadece bu dersi isteğe bağlı kabul eder- başta babası ve yakın çevresi tarafından nasıl dışlanacaktır? Evet, bu ders, hakla bâtilin, putperestlikle İslâm'ın sentezinden ibaret ve şirk kabul edilmesi gereken anlayış doğrultusunda düzenin oltaya taktığı bir yemdir.

Bu konular, halkımızın gündeminde yoktur. Aydınlar ve Müslüman yazarlar, hocalar da tartışamaz bile. Câmiler de devlet dairesine benzediğinden oralarda da bahsedilmez bu hususlar. Abdesti bozan konular, tevhidi bozan konuların önüne geçilir hep. Kur'an'ın en fazla önemsedığı, bütün peygamberlerin en büyük mücadeleyi bu konuda verdiği putperestlik ve şirk konusu, artık çağdaş müslümanı(!) hiç ilgilendirmemektedir.

Bazı çevreler, yani laiklik ve Kemalizm dinine mensup olanlar, bu yapılanın gayet doğal ve doğru olduğunu, bizim istediğimiz İslâmî bir sistem olmuş olsa, tersinden aynısını bizim de yapacağımızı ileri sürebilirler. Hayır, bu yapılanlar hiçbir özgür vicdanın kabul edemeyeceği bir köleleştirme, başka dinden hiçbir şahsın kabul edemeyeceği dinî baskı ve dayatmadan ibarettir. Tâğutların, Atatürk ilkelerine uygun olarak kendi hevâlarından kanun ve hükümler çıkarıp insanlara dayattıkları bu tür despot yönetim yerine, Allah'ın indirdikleri hâkim olsaydı, böyle İslâmî bir yönetimde kesinlikle biz Müslümanlar dinimizi başkalarına zorla uygulatma yoluna gitmezdik. İnsanlar hangi dini özgürce seçiyorsa o dini rahatlıkla öğrenip uygulayabilecekleri ortamlar hazırlamak zorunluluğu hissederdik. Tabii ki, okullarımızda, radyo ve tv. programlarımızda kendi dinimizi tebliğ ederiz, ama başka dinden hiç kimseyi bizim gibi ibadete zorlamayız. "sizin dininiz size, benim dinim bana" der, onların taptıklarına ibâdet etmeyip, onların da bizim ibadet ettiğimiz zâta kulluk yapmayacaklarını kendi dinlerinin gereği kabul ederiz. Etmek zorundayız. Çünkü Kur'an bunu emrediyor, dinde ikrâhın/zorlamanın olamayacağını vurguluyor. Biz, dinimizi uygun olan ortamlarda açık ve net şekilde tebliğ ederiz, başkalarının dinine sövmeyiz. Kendimizin Müslümanlığı tümüyle yaşama hakkımız olduğu gibi, başkalarının da kendi dinlerinin gereklerini yerine getirmelerine kesinlikle müdâhale etmeyiz. Tebliğ ettiğimiz dinimizin adını net olarak koyar, insanları net olarak ona dâvet ederiz. Bugün şikâyet ettiğimiz şey, uygulanan resmî dinin, başta eğitim olmak üzere, yargı, ticaret, insanlar arası ilişki gibi hemen her alanda İslâm'a hak tanımaması ve baskı altında tutup kendi bâtil dinini zorla dayatmasıdır. Ayrıca, bütün bunlar, kaypakça ve kallesçe, yani bizim kavramlarımızla söylesek münâfıkça tavır içinde uygulanmaktadır. Avrupa'da çocuğunu okutmak zorunda kalan gurbetçi vatandaşlarımızın işi daha kolaydır. Onlar, okulların İslâm okulu olmadığını, öğretmenlerin de Müslüman olmadıklarını biliyorlar, rahatlıkla çocuklarına anlatabiliyorlar. Oradaki okullar ve öğretmenler de münâfıkça davranıp "biz de sizin dininizdeniz" demedikleri için çocuklar da okullarda öğrendiklerinin İslâm'a ters düşen çokça yönleri olduğunu rahatlıkla biliyor, gerekli görüyorsa kendi dinini başka ortamlarda ve gerçekten Müslüman olan kimselerden öğrenmeye çalışıyor. Buradaki eğitimin İslâm'la uyumadığı ve farklı bir dinin çerçevesi içinde eğitim verildiği gerçeği ısrarla göz ardı ediliyor. Açıkça, "biz Müslümanlığa düşmanız, irticadan kastımız İslâm'dır, İslâm'ın kamusal alan dediğimiz toplum hayatında en küçük bir görüntüsüne bile müsaade edemeyiz. Eğitim kurumlarımızda ve diğer tâğutî kurumlarımızda İslâm'ın açığa çıkan hiçbir ibâdetine, hiçbir emrine izin veremeyiz, biz tüm insanları devletin adı konulmamış dini olan Kemalizm kurallarına uymalarını zorunlu görüyor, dayatıyor ve İslâm'ı düşman kabul ediyoruz" deseler, nifak çizgisinden kurtulmuş, maske takmadan erkekçe mücadele etmiş olacaklar. Böyle yapmış olsalar cahil ama kendisini Müslüman kabul eden halkın şiddetli tepkisiyle karşılaşacaklarından korkuyorlar.

Câhillik kötüdür, dolayısıyla "çocuğumu nerede, hangi şartlarla nasıl olursa olsun okutayım" demek, daha da kötü olabilir. Fazla ilim sahibi olmamak anlamında kullanılan câhillik kötüdür ama, küfür mânâsına gelen câhillikten çok ama çok ehvendir. Halkın birinci tip câhillikten/bilgisizlikten ağzı yıllardır yandığından, çocuğunu ikinci tip câhil yapmaya yeltendi. Yani câhilliğe rızâ göstermeyeyim diye, câhilî eğitime râzî oldu, yağmurdan kaçarken doluya tutuldu.

Eğitim, "Rab" kavramını tümüyle içeren bir olgudur. Rab, terbiye edip yetiştiren demektir. Allah'ın eğitim konusundaki prensipleri kabul edilmeyince, O'ndan bağımsız ve O'na rağmen eğitim yapan kişi rablik iddiasında bulunmuş, bu kimsenin Allah'ın ilkelerine ters eğitimini kabul eden, onda bu hakkı gören kişi de o şahsı rab kabul etmiş olur. Vahyi tümüyle reddeden kurum tâğut hükmündedir ve Müslümanların reddetmesi gereken yapıdır.

Okullarda Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersini zorunlu saymayarak ateist bir insanın çocuğuna din dersini mecbur etmeyen bir düzen, bir müslümana da ateist ve İslâm'ı dışlayan eğitim anlayış ve uygulamasını mecbur etmeme eşitliği tanımalı değil midir? Okulsuz olma özgürlüğü, okul reddetme hakkı, insan hakları kapsamına girmiyor mu? Böyle hukuk anlayışı ve özgürlük olur mu? Bir Müslüman kalksa, "her istediğiniz bâtılı, zihnine yerleştirmek ve onu düzene uygun bir tarzda bir müşrik vatandaş haline getirmek için çocuğumu zorla elimden alıyorsunuz, bu bizim özgürlüğümüzü yok sayan bir durumdur; okul dediğiniz şey, bizim için hapisane ve zindan konumundadır" dese, ne cevap verir yetkililer? Bir hak mıdır eğitim, yoksa vatandaş açısından bir sorumluluk ve zorunluluk mu; devletin uyguladığı tek tipleştirme dayatmasından önce bunu hukukçularına danışıp anayasaya uygunluğunu değerlendirmesi gerekir. Dayatmacı bir düzen hukukun üstünlüğünü tanıyarak özgürlükçü ve eşitlikçi davranır mı; zaten problemin özü bu sorunun cevabında yatıyor.

ABD'de, Avrupa'da okulları ve askerliği protesto eden vicdanî retçiler, "anarşistler", sıklıklar, Yehova şahitleri ve benzerleri var. Buralarda da benzer hak arayışı olmalı. Müslümanların okullara karşı çıkıp alternatif oluşturma çabası, çözümlerden bir tanesi olarak değerlendirilebilir. Bu tavrı beğenmesek, ya da bedelinin zor olduğunu düşünsek bile, içimizden bazılarının yapmaları gereken bir seçenektir bu. On defa başarısız olsalar da, on birincide başarılı olmak niyetiyle denemeleri, eskilerden tecrübe alarak, bazı müslümanların evlerini Erkam evlerine, küçük çaplı mescid ve okul sistemine benzetmeleri gerekiyor. Bunu deneyenler nerelerde hatalar yaptı? Sadece antitez öne çıkarıldığı için çocuklar eksik, yarım yetişti. Okulun yerini başka şeyler doldurdu. Ya da çocuğun kafasında okulun bir eksikliği vardı, bu giderilemedi; hatta okul putlaştı, yüceldi, büyük bir değer oldu. Diploma kutsal bir kitaba dönüştü. Bunlara alternatif neler olabilirdi, başka hatalar nelerdi ve nasıl düzeltilebilirdi?

Çok ilkel usuller ile, dayak ve baskı ile Kur'an Kurslarımızda hâfızlık yaptırılıyorsa bu köhne ve gayri İslâmî metotla çocuklarımızın patolojik ruh hali sergilememesi veya Kur'an sevgisinden mahrum, ibâdetlere soğuk olmaması mümkün değil. Çocuk yaştaki öğrenciler için onsuz olunamayacak kadar önemi olan oyun alanı yoktur, okul olmaya uygun bina yoktur, uygun bahçe yoktur, öğretilen pedagojik formasyon ve sevdirmeye gayreti yoktur, daha nice şeyler yoktur. Peki, böyle oldu diye biz Kur'an'ın eğitimine soğuk mu bakmalıyız? Yani "Kur'an Kursu faaliyetlerimiz tıkandı, çalışmıyor artık; bir daha böyle bir şey yapmamalıyız, başarısız olduk" mu demeliyiz? Yoksa daha güzel bir Kur'an Kursu modelini oluşturmaya, en azından teori planında, yeşil ışık mı yakmalıyız? Okul meselesi de böyle, sekiz on tane müslüman bir araya gelebilir, eski tecrübelerden yola çıkarak, belirli bir yaşa kadar çocuklarını yetiştirmek için özel hocalar tutabilir. Ama bu, çok az bir kesimin büyük bedeller ödemeyi göze alarak yapabilecekleri bir tercihtir. İngiltere'de bile daha dün müslüman olmuş Yusuf İslâm kalkıp İslâm Okulu kurarak işe başlıyorsa, bu ülke insanı çok geride kalmış demektir.

Öncelikle vurgulamalıyız ki, İslâm'ın hâkim değil mahkûm olduğu ülkelerdeki **okullarda müşrik olmama özgürlüğü yok. Öğrenci ve öğretmen olarak şirk tornasından geçmeme hakkı için mücadele gerekiyor.** Bir manifestomuz yok. Bir müslümanın her çeşit eğitim kurumlarında yapmasının kesinlikle câiz olmadığı şeyler, câiz tâbirinden de öte insanlık suçu olduğunu ilan edecekleri, resmî âyinlerde şirk unsuru olan hususlar varsa bu törenler, bazı derslerde kabulü ve dillendirmesi şirk olan durumlar varsa onlar, kamuoyuna hâlâ yansıtılmamıştır. Burada ben, tartışmalı olan, yoruma tâbi olan hususları kastetmiyorum. Çok net olarak, eğitimle ilgili İslâm'la bağdaşmayacak şirk unsurları şunlardır diyerek maddeleştirip kamuoyuna veli, öğrenci ve öğretmenlere ilan ve tebliğ bile edememiştir. Her vatandaşın ve her düzenin bunları rahatlıkla bilmesi ve zulmün boyutlarının sergilenmesi gerektiğini düşünüyorum. Varsa yoksa sadece başörtüsü yasağı gündemde. ABD gibi, Avusturya ve diğer Avrupa ülkeleri gibi, başörtüsünün suç olmadığı memleketlerde yaşasaydık, bizim okullardan istediğimiz olmayacak mıydı? Yani sadece üniversitelerde ve sadece başörtüsünden başka. Başörtüsüne bile müsaade etmeyen bir zihniyet aracılığıyla, başın içine koyduğu bilgi ve kültürün ne olup olmadığı, ciddi mânâda maddeler halinde net olarak dosta düşmana ilan edilebilmiş bile değildir ki, ona göre eylem planı hazırlansın.

Okullarda Darwin teorisinin ve benzeri özgül ağırlığı fazla olmayan birkaç meselenin, bir de ahlâkî problemlerin dışında karşı çıkılması gereken meseleleri yok gibi davranıyor müslümanlar. Yani kim neye niçin karşı çıkıyor, kim neyi niçin istiyor; belli değil. Karşı çıkılan şeyler olmazsa olmaz şeyler midir, olmazsa güzel olur cinsinden midir, bu da net değil.

Çocuk, anne ve babaya emânet olarak teslim edilmiş bir fitnedir/sınavdır. Ana ve baba, kendisi veya vekilleri eliyle çocuğun ya İslâm fıtratını koruyacak, ya da şirke bulaştıracak. İkincisi olursa, âhirette de kendisini bu şekilde yetiştiren büyüklerine evlât şöyle diyecek: "Yüzleri ateşte evrilip çevrildiği gün, 'Eyvah bize! Keşke Allah'a itaat etseydik, Peygamber'e itaat etseydik!' derler. 'Ey Rabbimiz! Biz reislerimize/beylerimize ve büyüklerimize itaat edip uyduk da onlar bizi yoldan saptırdılar' derler. 'Rabbimiz, onlara iki kat azap ver ve onları büyük bir lânetle lânetleyip rahmetinden kov.'"^[95]

Çağımız, bilgi çağı değil, bilgi kirliliği çağıdır. Modern yaşam biçiminde insanların beyni çöp kutusuna döndü. Vahiyle bağları koparılan insana eğitim kurumları, medya, teknoloji, çevre bırakın âhireti, dünya için bile gereksiz, hatta zararlı şeyleri bilgi ve kültür adına (insan istemese bile) dayatarak depoluyor. İnsanlar, vahye dayalı gerçek ilimden koparılıp lügat ve itikadî anlamlarıyla cehâlete itilirken, diğer yandan bilgi kirliliğinin kurbanı oluyorlar.

Kurumlardan ve çevreden öğrenilenlerin hepsi de yanlış ve zararlı değil elbette. Ama vahiyle, dünyada ve âhirette insanı kurtaracak "ilim"le karşılaştırılınca küçük bilgi kırıntıları şeklinde kalmaktadır bunlar. Bırakın zararlısını, "faydasız ilimden" bile Allah'a sığınmaktadır tek önderimiz.^[96] Bilgi kırıntılarının "ilim" haline gelmesi için vahiyle sağlamsının yapılması, hazmedilip özümsemesi, posasının çıkarılması, pratikte faydalı hale gelip uygulanması gerekmektedir. Yine illet ve gâyesinin belirlenmesi, Allah rızâsına hizmet etmesi, bütün içindeki yerinin uygunluğu ve insanlığın hayrına/salâhına hizmet etmesi lâzımdır. Kur'an'a göre âlim kuru bilgi sahibi, hele kitap yüklü merkep^[97] değil; Allah'tan huşû duyup titreyen muttakî kimsedir.^[98] O yüzden takvâdan uzak bilgi ilim sayılmaz, hele vahiyden kopuk ve kişiyi Allah'tan uzaklaştıran şeyin adı kesinlikle "ilim" olamaz. Eğitim, insana yön vermek, onu yönlendirmektir. Terbiye (eğitim) insanı inşâ etmek demek olduğundan mutlak terbiyecisi/eğitimci ancak Allah'tır. O'ndan kopuk bir eğitimci farkında olmasa bile rablik iddiasındadır. Osmanlı dedelerinin yaptıklarının tam tersi bir uygulama ile karşı karşıyadır bugün bu topraklarda yaşayan nesiller; tersine bir devşirme söz konusudur.

Evler, sadece çocukların değil; anne ve babanın da okuludur. Ama ana ve babaları yetiştirecek ehil ve emin yerlere büyük ihtiyaç var. Müslüman cemaat ve teşkilâtlara düşen önemli bir görev, çocuklardan önce ana ve babaları yetiştirmek olmalıdır. Evlilik ve ana baba okulları açmalı, geliştirmelidirler. Eğer baba evinde ve evlilik öncesinde anne adayı, kendini yeterince yetiştirmediyse, evlilikten sonra sorumluluk hanımın kendisiyle birlikte kocaya âittir. Zarûri olan hususları ya bizzat kocası öğretecek, ya da öğrenmesine imkân ve fırsatlar oluşturacaktır.

Dernek, vakıf ve kursların durumu da gözden geçirilmelidir. Dine hizmet iddia ve amacıyla ortaya çıkan İslâmî eğitime katkı hedefindeki kurumlar giderek bu araçların amaçlaşması ve motor olmak yerine fren görevi üstlenmeye başlaması riskine karşı çok uyanık olmalıdırlar. İnsanları Allah'ın dininden uzaklaştırıp kendi sapık anlayışlarını topluma dayatan câhiliyyenin hâkimiyetinde, onların yönlendirmesine açık kurumlar ve hantal yapılanmalar yerine; ciddi, özgür ve özgün alternatifler, gerekli değişime çabuk uyum sağlayabilecek mobil çalışma sistemleri ve farklı seçenekler oluşturulmalıdır.

Eğitim, hevâî isteklere (vahyin tesbit ettiği şekilde) istikamet ve sınır tâyin edebilecek irâde eğitimini, tevhidî bilinci, ibadete devamı ve ahlâkî özellikleri ihmal etmeyecek şekilde, daha doğrusu bunların temel alındığı bir ölçüde değerlendirilmelidir. Bunların, vahyi merkeze almadan yerine getirilemeyeceği gibi, ümmet planında ve ideal tarzda yerine getirilmesi ve eğitim problemlerinin kesin çözümü için İslâmî bir otoriteye ihtiyaç vardır. Bununla birlikte cemaatler ve riskleri göze alabilen müslümanlar, kendi çocuklarıyla ilgili radikal (tâğütun kurumlarını reddedip onlarla uzlaşmayan) tavırlar alabilmeli; lokal, kısmî ve yüzeysel de olsa çözümler üretmek için işbirliğine gidebilmelidir. Yakın yaşlarda çocukları olan beş on ebeveyn birleşerek ev ortamını okula dönüştürecek çalışmalar yapabilmelidir. Ama, riskleri göze alamayan mü'minleri bırakın tekfir etmeyi, onları kıracak tavırlardan bile kaçınmalı, halleriyle örnek ve alternatif olmaya çalışmalıdır. Unutmayalım, bu din, sadece kahramanların dini değildir. Herkesten kahramanlık beklenemez. Kaldı ki, günümüzdeki kahramanlar, bu özelliklerini hayatın tüm alanlarına da taşıyamadıklarını itiraf etmelidir. Unutulmamalı ki eğitim, hayatın sadece bir parçasıdır; tümü değil.

Çözüm konusunda azîmet veya ruhsat olarak iki çizgiden biri seçilmelidir. İlki, yanlış olarak radikallik denilen savaştı kimliği, Allah askeri olmak ile; diğeri de en asgarî bir tevhid eri Müslüman kimliğiyle alâkalıdır. Birincisi toptan reddetmektir, tüm tâğütleri ve tâğütî kurumları. Bedeli vardır elbette bu tavrın. Mümkün ki, bu tavır savaş ilanı kabul edilecek, sürgünler yani hicretler, mahrûmiyetler, sıkıntılar, cezalar gibi karşı tarafın zulmüne göğüs germeyi gerektirecektir. Ayrıca, alternatifler oluşturmadan sadece tavir almak yeterli olmadığı için imkânlar

oranında çözüm üretmeyi, müslümanca bir eğitim arayış ve çabalarını da mutlaka oluşturma mecburiyetini de ebeveynin sırtına yükleyecektir.

Her müslümanın kahraman olması beklenemeyeceği, İslâm'ın bedevîlerin, ihtiyar kadınların, âciz müstaz'afaların da dini olduğu için, ruhsat yolu da tercih edilebilir. Bu konuda, tâviz verilebilecek hususlarla tâviz verilmesi bir Müslüman için mümkün olmayan şeyleri ayırt etme mecbûriyeti karşımıza çıkmaktadır. Müslüman, İslâm'ın hâkim değil mahkûm olduğu ülkelerde ve böyle ortamlarda belki zâhiren tâğutların egemenliğini kabul etmiş gözükerek Allah'ın affetmesini umacağı günahlarla bu konuda tâviz vererek kurtulabilir. Ama, yeterli bir ikrah olmadığı müddetçe küfür lafız söyleyemez ve küfür davranışlarını sergileyemez. Bülûğa ermemiş olan temyiz yaşındaki çocukların mürtedliği de geçerlidir Hanefî fıkhınca. O yüzden çocuğunu kendi elleriyle ateşe atmamak için ebeveyn, onu kurumlardaki küfre karşı uyarmalı, Müslüman kimliğini nasıl taşıyıp nasıl koruyabileceğini iyi öğretmelidir. Cezalar da verilse, tâğutların övgüsü niteliğindeki şiirleri okumayacak, onların övüleceği bayram ve törenlere katılmayacak, en azından ağzından tâğutların kutsallarını över anlamda sözler çıkmayacak ve bu tür davranışlardan her ne pahasına olursa olsun uzak kalacaktır. Bu konuda ant törenleri ve bayramlar çözüm getirilmesi gereken problemler olarak karşısına çıkacaktır Müslüman ebeveynin. Derslerdeki terslikler, yani bir Müslüman açısından küfür olan hususlar tesbit edilmeli ve zihin ve gönüllere o tür zehirli gıdaların girmemesine özen gösterilmelidir. Okullarda nasıl gıdalar verildiği, her akşam çocuk eve geldiğinde kontrol edilmeli ve varsa zehirler iyice yerleşmeden hemen temizlenmelidir.

Radikal çözümlere ve resmî olarak riskli tavırlara hazır değilse ebeveyn, yine yapabileceği hayli tedbirler vardır. En azından cumartesi ve pazar günleri, hiç değilse bir günün yarısı, çocukların İslâmî eğitimine ayrılabilir. Mahallenin çocukları her hafta ayrı bir öğrencinin evinde velîlerin tâyin edeceği şuurlu bir veya birkaç öğretmenin eğitim ve terbiyesine teslim edilir. Bir mahallede beş on velî bir araya gelip imkânlarını birleştirerek çocukları için alternatif çözümler üretebilir. Üretmiyorsa, samimi ve gayretli olmadıklarındandır, diğer gerekçeler bahaneden öte bir değer taşımaz. Bireyler olarak bu işlerin üstesinden gelinemiyorsa, cemaatleşerek, eğitimin sancısını duyan insanlar birleşerek bu hayatî meseleye kısmî de olsa çözümler getirebilir. Zâten Allah, kimseye gücünün yettiğinden fazlasını yüklemeyeceğinden, ancak devlet otoritesiyle çözülebilecek ideal ve kesin çözümler de acele olarak beklenmemelidir.

Ekonomik Yorumlarda Şirk

Günümüzde ekonomik yorumların çoğu da baştan sona şirk anlayışı içerir. Sadece iktisat ve ekonomi eğitimi veren kurumlar değil; medyanın, hatta halkın gündemindeki ekonomik değerlendirmelerin hemen hepsinde para, ilâhların başında gelir. Tüm mülkün, para, mal ve nimetlerin Allah'a ait olduğu anlayışı olan "ekonomik tevhid" anlayışına yer yoktur. İnsanların ekonomi yönüyle de evrim geçirdiği, ilkel komünal toplumdan köleci topluma, feodal toplumdaki, kapitalist ve sosyalist topluma doğru seyri ve bu çeşit tasnifi, insanların Allah'tan bağımsız olarak sürekli evrim geçirdiği iddiasını haklı çıkarmaya dayanır. İlk insanın, ilk peygamber ve ilk yaşama biçiminin vahyin ışığında tevhid olduğu gerçeği, en küçük bir teori ve ihtimal dâhilinde bile değerlendirilmez.

Şirke dayalı düzenlerde ekonomiyle ilgili anlayış, Allah'ın hudûdunu tümüyle yok sayar. Piyasada helâl-haram ayrımı yoktur. "Paranın dini imanı olmaz" der bazıları. Tabii, bu ifade "ekonomik hayatta haram-helâl önemsenmez" anlamında kullanılıyor. Paranın olmasa da, para sahibi insanın elbette dini imanı, haram ve helâl inancı olmalıdır. Kim ne alıp satarsa satsın, kim kimi nasıl kandırırsa kandırsın, haram ve ayıp sayılmayan iktisadî bir câhiliyede yaşıyoruz. Para kazanmak için her yol mubahtır kapitalist toplumda. Yeter ki, kanunların suç saydığı bir şey yapmasın, ya da yapıyorsa kılıfını uydursun insan. Vergisi verilen kazanç kutsal sayılır; İslâm'ın yasak saydığı işi yapsa da. Kapitalizm, en çirkin şekliyle piyasadadır. Asgarî ücret açlık sınırının bile altında kalmış kimin umurunda? Yedi milyondan fazla resmî işsiz var bu ülkede.

Para putu herkesi peşinden koşturur; yerde sürünen paranın kulu, paraya secde etmiş olur. Faiz harammış; olsun, kimsenin aldıracağı bile olmaz. Kişi başına düşen banka sayısı Avrupa ortalamasından bile fazladır. Böyle İslâm

dışı düzenlerde müslümanın helâl lokma kazanması, helâl ve temiz yiyecekler bulması, helâl yoldan (faize, bankaya bulaşmadan) zengin olması çok mu çok zordur.

Nice haramlar kapitalist düzende gâyet doğal (helâl, meşrû) görülmekte. Nice "Müslümanım" diyen insan, "fâizsiz ekonomi mi olur?" diyerek, ya da bazı haramları savunup İslâm'ın zekât gibi bazı emirlerini inkâr ederek, önemsemeyerek küfre düşmektedir. Fâiz yanında, tahvil, haram sigorta, emeği sömürmek ve kul hakkına riâyetsizlik gibi nice haramlar vardır; bunları yasak olarak kabul etmemek insanı imandan çıkarır. İslâm'a karşı olan veya İslâm'ın yasak ettiği işlerde çalışmak, meselâ seks, zina, fuhuş, dans gibi eğlence dünyasından para kazanmak, içki ve uyuşturucu madde yapımı veya satımı İslâm'ın yasak ettiği, ama kapitalist sistemin câiz gördüğü alanlardır. Kişi, bu ve benzeri para kazanma yollarını normal görür, savunur, ya da bu devirde bunlar olmadan yaşanmaz diye düşünürse, İslâm'dan çıkmış olur. Yine ihtikâr (karaborsa), rüşvet, hırsızlık yapmak, çalıntı mal alıp satmak, ölçü ve tartıda hile, kumar, alışverişe hilenin, yalanın, yeminin karıştırılması da haram kabul edilmesi ve kaçınılması gereken hususlardır. Bunları normal görmek kişiyi tevhid inancından uzaklaştırır. Kapitalist düzenlerde insanlara dünya tutkusu ve mal yığılma sevdâsı verilir; bu düzende dünyevîleşen insan, giderek maddeyi ve parayı kutsallaştırmaya başlar. Parayı kullanma yerine paranın kendini kullandığı azgın bir insan olur çıkar. Maddenin hâkimi değil, mahkûmu olur.

Kim dünyaya evlenme teklifinde bulunursa, dünya ondan mehir bedeli olarak, dinini ister. Dünyanın karakteri, önce yaldızlı şeylerle aldatıp sonra helâk etmektir. O, kendini beğendirmek için süslenip püslenen, evlendikten sonra da kocasını öldüren bir kadına (daha doğrusu ihtiyar bir cadıya) benzer. Helâl-haram gözetmeden para kazanan ehl-i dünyadır, laiktir, kapitalisttir. Haramdan kaçan, helâl kazanç sağlayan ise ehl-i diyânettir, mü'mindir, mübârek. Karun gibi, Firavun gibi, yahûdiler gibi zengin olmak, dini satıp dünyayı da mezara kadar sırtlamaktır. Her yolcu, birşeyler götürür. Âhirete giden de sevaptan, gûnahtan başka bir şey götürmez. Materyalistlerin putlaştırdığı para, esir alınıp İslâmiyet'in hizmetine sokulmalı. İslâm'a uyarak yapılan ticâret de, ibâdet. Müslümanlar yaptıkları ticâreti, piyasa kurallarına göre değil; İslâm kurallarına göre yapmalıdır. Allah'a hakkıyla iman edip sâlih amel işleyen ve günlük işlerinde, ticâret ve her türlü alışverişlerinde Allah'ın hudutlarına riâyet edenlere bereketler verilecektir, rızıkları arttırılacaktır. Bunun yanında sadece dünya kazancını düşünenler ise büyük mahrûmiyetlere de uğrayacaklardır. Bu konudaki Sünnetullah, gerçekten dikkat çekicidir: *"Allah, (ibret için) bir ülkeyi örnek verdi: Bu ülke güvenli, huzurlu idi; ona rızık her yerden bol bol gelirdi. Sonra onlar Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük ettiler. Allah da onlara, yaptıklarından ötürü açlık ve korku sıkıntısını tattırdı."* [99]

Aslında hayatın tamamı, tüm alanlarında ve bütün mücâdelelerinde ya Allah'la; ya da şeytanla bir alış-veriş eylemidir. İnsan ne yaparsa, ne verirse mutlaka onun bir karşılığı vardır. Eğer sonuçlar iyi, yararlı ise, alış-veriş kâr; değilse zarar getir. Muvahhid müslüman, zaten aslında Allah'a ait olan ve dilediği zaman dilediği şekilde alabileceği [100] mal ve canını Allah'a adayarak Allah'la ticareti seçerek âhiret için çok büyük yatırım yapabilir. *"Allah, mü'minlerden mallarını ve canlarını cennet karşılığında satın almıştır..."* [101]; *"Ey iman edenler! Sizi acı bir azaptan kurtaracak ticâreti size göstereyim mi? Allah'a ve Rasûlü'ne iman eder, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihad edersiniz. Eğer bilerseniz, bu sizin için daha hayırlıdır..."* [102]

Münâfıkların, yahûdileşenlerin, Bel'amların, din tüccarlarının, dini gerçekten sömüren, dinin sırtından geçinen satılık kalem ve dillerin, ne tür bir ticâret yaptıklarını rahatlıkla anlayabiliriz. Onlar, hem dünyada hem de âhirette kendilerini zarara sokacak bir şeyi satın almışlardır. Yaptıkları ticâret, kendilerine umdukları kârı sağlamayacaktır. *"İşte onlar, hidâyete karşılık dalâleti satın alanlardır. Ancak, onların bu ticâreti kazançlı olmaması ve kendileri de doğru yola girememişlerdir."* [103]

Hapse girmemek için T.C. kanunlarına gösterilen gayret kadar, Cehenneme girmemek için Allah'ın kanunlarına uyulsa, dünyamız da, âhiretimiz de cennete dönüşecektir. Üniversite sınavına hazırlanan bir genç kadar âhirette Cennet kazanmak için dünya imtihanına özen göstersek Cennetin bütün kapıları bize açılacaktır. Dünya huzuru da avans olacaktır. Allah'la alış-veriş yapan, çok kârlı ticâreti seçenlere ne mutlu!

Siyasal şirk anlayışı da bilimsel kılıflarla takdim edilir.

En iyi sistem, milyonlarca yıllık tecrübe sonunda cumhuriyet ve demokrasi olarak adlandırılır. Hakk'ın değil; halkın egemenliğine, Allah'ın indirdiğiyle hükmetmeyi alternatif bile kabul etmeyen bu câhiliye düzenlerini neredeyse

tüm insanlar canla başla savunur. Faşist, kapitalist veya sosyalist olsun her farklı grup, gerçek demokrasinin kendi savundukları ideoloji ve düzen anlayışında olduğunu iddia ederlerken, kendini müslüman sayan nice insan da bu orkestraya katılır.

Devlet yönetiminde dine yer yoktur, eğitim ve sosyal hayat, laik ve Kemalist esaslarla düzenlenmek zorundadır. Din anlayışı, din eğitimi ve din kurumları da laik düzenlemeye tâbidir. Dinlerin ortaya çıkışı, din eğitimi veren laik din eğitimi kurumlarında da doğal olarak şirk esasına dayandırılır. İlk din İslâm, ilk insan ilk peygamber, ilk peygamber Hz. Âdem değildir bu şirk anlayışında; insan, önce tabiata, totemlere tapmış, sonra çok tanrılı dinleri icad etmiş, çok sonraları da tek tanrılı din anlayışı oluşturmuştur...

Modern câhiliyenin sosyal ve siyasal şirk anlayışı gereği devlet, din esaslarına -en küçük çapta bile- dayandırılmaz. Tüm kurum ve kurallarıyla şirkin dışına çıkılamaz bu devlet anlayışında. Halk da sosyal hayatta, kamu alanında tevhidî inancını sergileyemez, muvahhid bir şekilde yaşayamaz. Ama demokrasi vardır; halk şirk arasında istediği tercihi özgürce yapabilir, istediği tâğutu rab olarak seçebilir.

İnsanların çoğu, aynen eski Arap câhiliyyesinde olduğu gibi, Allah'ı, göklerin hâkimi kabul ediyor, yağmuru yağdıran, insanları ve varlıkları yaratan olarak kabul ediyor; ama yeryüzüne O'nu karıştırmak istemiyor, yerin egemenliğini başka tanrılara veriyorlar. "Allah, yeryüzünde (o da beşerî kanunlara, ilke ve yönetmeliklere uygun olmak şartıyla) sadece -o da sınırlı şekilde- câmilere karışabilir, oraya hâkim olabilir. Üniversite dâhil okullara, mahkemelere, meclislere, çarşı ve pazarlara, cadde ve sokaklara, kıyafet ve kanunlara, sosyal hayatı düzenleyen anlayışlara karışamaz." Bu anlayış ve uygulamalar, şirk değil de nedir? Çok kaypak bir içeriği olduğu halde, üzerinde ittifak edilen en belirgin anlamıyla "dinin devlete, devletin dine karışmaması" demek olan "laiklik" gereği ve dayatması olarak sadece vicdana hâkim olmasına karışıl(a)mayan Allah'ı dünya işlerine karıştırmak istemiyorlar, buralarda egemen başka güçler (tanrılar) kabul ediyorlarsa, buna herhalde tevhid ve İslâm adı verilemez. Bu anlamda laikliğin çağdaş değil, temeli çok eskilere dayanan bir şirk olduğunu söyleyebiliriz. Ve eski Arap câhiliyesinin de Allah'ı (hak dini) dünya ve devlet işlerine karıştırmak istemediklerini, Peygamberimiz'le bunun için mücâdele ettiklerini biliyoruz. Demek ki şirk cephesinde yeni hiçbir şey yok; sadece eski câhiliyenin modern görünüm ve söylemleri var; tek millet olan müşrikler, ilkel atalarını taklit etmekten başka bir şey yapıyor değiller.

İnsanlar, demokrasi ve özgürlük putlarının da etkisiyle, hevâlarını hiçbir sınır tanımadan tatmin etmek istiyor, şeytanî fesad ve ahlâksızlıklara, içki, kumar ve zina evlerine dinin müdâhale edip yasak koymasını istemiyorsa, konu şirk kavramıyla ilgilidir. Tüm sosyal, siyasal, kamusal ve hukukî alanlara Allah'ın dışında başka tanrıların egemenliği egemen güçler tarafından isteniyor, dayatılıyor ve halk tarafından buna rızâ gösteriliyorsa, bunların tümü, şirkin dışında birşeyle izah edilemez.

Câhiliyye Arapları, yaratıcı olarak sadece Allah'ı kesin bir şekilde kabul ediyorlardı.^[104] Modern câhiliyye insanı ise, Allah'a bu kadar bile inanmıyor; ne olduğunu ve hangi vasıflara sahip olduğunu düşünmeden doğa/tabiat ve tesadüfe yaratıcılık atfediyor. Tabiatı ilâhlaştırarak çocukları, çiçekleri, güzellikleri doğanın armağanı olarak kabul ediyor. Bazen de bu "tabiat tanrısı"na kendisini ve hemcinslerini ortak koşuyor, kendisinin veya başka insanların yaratıcılıklarından bahsediyor.

Tüm bunların yanında, her dönemde görülebilen şirk unsurlarını da katarsanız, muvahhid insanın, istisnâlar dışında niye yetişmediği, huzursuzluk ve zilletin niye artarak devam ettiğinin temel sebebi daha iyi teşhis edilecektir.

Yalnız, burada unutulmaması gereken önemli bir husus var: Allah'a ortak koşan birisinin, şirk koştuğu şey için, "bu da bir ilâhtır", "ben buna da tapıyorum" demesi veya böyle düşünmesi de, olayın şirk olması için şart değildir. Şirk, öncelikle kalpte yer eder, sonra düşünce ve hareketlere yansır. Şirkin temeli, Allah'tan başka herhangi bir şeyi Allah'a tercih etmektir.

Hızır olarak adlandırılan ölümsüz zannedilen zât, gerçekte hayatta olmayan bir kimsedir. Yine Hızır gibi bazı ilâhî vasıflara sahip olduğu zannedilen "evliyâ"nın, tanrılaştırılıp bunların her yerde hazır ve nâzır olduğuna, insanları gözetlediğine, bazen koruyup yardım ettiğine inanılır. Dünyanın varlık sebebinin bu gibi zâtlar olduğu kabul edilir. "Müslümanım" diyen nice insan, Allah'ın dünyayı ve özellikle yaşanılan coğrafyaları onların yüzü suyu hürmetine ayakta tuttuğunu, yoksa çoktan helâk edeceğini kabul edip dillendirir. Bu tür inançların gerçeğe de, temel hakikat olan tevhidle de hiçbir ilgisi yoktur. Tümünüle bâtil itikatlardır. Allah, dünyayı kendi irâdesiyle ayakta tutmaktadır. O'nun irâdesine engel olacak veya onu değiştirecek hiçbir zât olamaz. Allah, dünyanın ve evrenin işleyişi ile ilgili kanunlar koymuş, hikmetler belirlemiştir. Evren bu ilâhî kanunlarla ayakta durur. Allah'ın otoritesinde ve tasarrufunda hiçbir kimsenin ortaklığı yoktur. Dolayısıyla Allah'tan başkasına, sanki bir güce sahipmiş gibi duâ etmek şirktir. Ölümlerden medet ummak câhiliye sapıklıklarındandır. Muvahhid bir mü'min, bu çirkin inançlardan kesinlikle uzak durmalıdır. O, yalnızca Rabbinden dilekte bulunmalı, O'na yönelmeli ve O'na duâ etmelidir.

Şirk İçin Bazı Örnekler

Bu şirk çeşitleri yanında, bazı inanç ve davranışlardan dolayı düşülen şirki, şu örneklerle ayrı ayrı ele almak da mümkündür:

a) Allah'ın Sıfatları Konusunda Şirke Düşmek. Allah'ın isim, sıfat ve fiillerinden herhangi birini inkâr etmek veya başkasını bu hususlarda ortak görmek, O'nu gereği gibi tanımamak. Sadece Allah'a ait olan bazı sıfat ve özellikleri, Allah'la birlikte veya O'ndan bağımsız olarak başkasına vermek. Bunun sonucu olarak, Allah'a herhangi bir eksiklik izâfe edilir veya ortak koşulur, ki bu tevhidî bozar. *"En güzel isimler Allah'ındır. O halde Allah'a bu isimlerle duâ edin. O'nun isimlerinde sapıklık edenleri terk edin. Yarın kıyâmette onlar yaptıklarının cezasını çekeceklerdir."*[\[105\]](#)

b) Hâkimiyet Şirki; Allah'ın indirdiği emirlerle hükmetmemek, Allah ve Rasûlü'nün hükmünü kabul etmemek. Allah'tan başkasını mutlak kanun koyucu kabul etmek, İslâm dışı kanunları ve kanun koyucuları benimseyip kabullenmek de insanı şirke sokar. Allah'ın hükümlerini bir tarafa bırakıp gönül rızâsı ile tâğutların hükümlerini uygulamak veya severek onlara tâbi olmak insanı tevhidten uzaklaştırır. *"Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler kâfirlerin ta kendileridir."*[\[106\]](#); *"Hüküm/egemenlik, yalnızca Allah'ındır. O, kendisinden başkasına kulluk etmemenizi emretmiştir. Dosdoğru olan din işte budur; ancak insanların çoğu bilmezler."*[\[107\]](#); *"Yoksa onların birtakım şirk koştukları ortakları mı var ki, Allah'ın izin vermediği şeyleri, dinden kendilerine teşrî ettiler (bir şeriat/dinî kural kıldılar)."*[\[108\]](#); *"Hayır, Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni (Rasûlullah'ı) hakem kılıp sonra da verdiğin hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam mânâsıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar."*[\[109\]](#) Allah ve Rasûlü'nün hükmüne teslim olmamak, İslâm'dan olan bir şeyden râzî olmayıp hoşlanmamak, Allah'ın haram kıldığını helâl/serbest veya helâl kıldığını haram/yasak saymak da açık bir şirktir.

c) Allah'tan başkasına emretme, yasaklama, helâl ve haram kılma, kanun koyma ve hâkimiyet hakkını verme gibi haller tevhidî bozar, insanı şirke sokar. Allah'ın koyduğu hükümleri, ölçüleri bir tarafa bırakarak hâkimiyeti herhangi bir şeye vermek bir mü'minin yapamayacağı şeydir. Bu konuda Allah Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor: *"Hüküm/egemenlik yalnız Allah'a mahsustur. O sadece kendisine kul olmayı emretti. Dosdoğru din ancak budur."*[\[110\]](#); *"Onlar Allah'ı bırakıp bilginlerini, râhiplerini, Meryem'in oğlu Mesih'i rabler edindiler. Hâlbuki onlar da bir olan Allah'tan başkasına ibâdet etmekle emrolunmamışlardı. O, bunların eş tutageldikleri her şeyden münezzehtir."*[\[111\]](#)

d) Kur'an'ın hak-bâtil, doğru-yanlış, iyi-kötü, güzel-çirkin... gibi ölçülerini kabul etmeyerek başka ölçü ve kıstasları benimsemek, şirktir. Bir kimse, benimsediği bu İslâm dışı ölçüleri koyanları, Allah'ın dışında hüküm ve kanun koyucu olarak kabul ederse, onu Allah'a şirk koşuyor demektir. Bu ölçü veya hükümleri koyan, kişinin kendisi, yani hevâsı, babası, ataları, patronu, çevresi, içinde yaşadığı toplum, çeşitli ideoloji ve felsefelerin kurucuları ve uygulayıcıları, devlet veya devlet adamları... olabilir. Allah'ın itaat edilip uyulmasına izin vermediği kimselerin görüşlerini veya İslâm'ın çizdiği yoldan farklı bir yolu benimseyen, beşerî düzen ve yasaları ilâhî nizama tercih eden kimse şirke girmiş demektir. Böyle bir kimse, kendisinin müslüman olduğunu iddia etse, hatta İslâm'ın birçok emirlerini yerine getirse ve bir tek konuda bile Kur'an'a ters bir anlayışı, düşünce ve değer yargısını tercih etse şirke düşmüş olur. *"Allah ve Rasûlü bir işe hüküm verdiği zaman, mü'min bir erkeğe ve kadına, o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Kim Allah ve Rasûlüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur."*[\[112\]](#)

e) Allah'tan Başka İlâh Kabul Etmek: İlâh; kendisine kulluk edilen, yönelinen, kendisinden korkulan, aynı zamanda sevilen, sayılan, kâinatın idaresini elinde tutan zât demektir. İlâh, her şeyi görür, bilir, dilediğini yapmaya gücü yeter. Allah'tan başka bir zâtın da her şeyi gördüğünü, bildiğini ve evrende dilediği gibi tasarruflarda bulunduğunu zannetmek şirktir.[\[113\]](#)

f) Allah'tan Başka Rabler Edinmek: Rab kelimesinin anlamı: Eğiten, yetiştiren, yönlendiren, terbiye eden, hükmeden, idare edendir. Allah'tan başka rab edinmek şirktir. Allah'tan başka rab olarak benimsenen sâlih bir insan, hatta peygamber bile olsa bu durum, yine açık bir şirk olur. *"Onlar, Allah'tan başka âlimlerini, din adamlarını ve Meryem oğlu Mesih'i kendilerine rab edinmişlerdi. Hâlbuki onlar da tek bir ilâha kulluktan başka bir şeyle emrolunmamışlardı. Zira O'ndan başka ilâh yoktur. O, koştukları şirklerden münezzehtir."*[\[114\]](#) İnsanların Allah'tan başka rab edinmeleri nasıl olur? Allah'ın gönderdiği Kur'an'ı bir tarafa bırakarak, üstün ve büyük bildikleri zâtlara yönelip onların her dediğini kabul eden, her hükmüne iman eden kimseler, onların Allah'ın helâl kıldığı şeyleri haram, haram kıldıklarını helâl kabul eden görüşlerine uyan kimseler onları rab edinmiş olurlar.[\[115\]](#)

Kur'an'ın temel konusu olan tevhidle, bunun Peygamberî izah ve uygulamasıyla yetişmiş Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer gibi zâtlar, yöneticiliklerinde kendilerini rab olarak kabul etmemelerini insanlara öğretmişlerdi. İlk halife: "Eğer ben Allah'ın yolundan ayrılırsam, bana itaat etmeniz gerekmez" demişti. İkinci halifeye halkın içinden herhangi bir genç çıkıp, "Ey Ömer, Allah'ın yolundan ayrılırsan, seni bu kılıçlarımızla doğrulturuz" diyebilmişti. Hz. Ömer ise, bu tevhidî şuur dolayısıyla Allah'a hamd ediyordu.

g) Yakınlaştırma ve Vâsita Anlayışıyla; Şefaatchi Kabulü ile Düşülen Şirk: *"Dikkat edin, hâlis din Allah'ındır. O'nu bırakıp kendilerine birtakım dostlar edinenler, 'onlara, bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz' derler."*[\[116\]](#); *"Onlar Allah'ı bırakıp kendilerine ne zarar ne de fayda verebilecek şeylere tapıyorlar ve 'bunlar, Allah katında bizim şefaatchilerimizdir' diyorlar. De ki: 'Siz Allah'a göklerde ve yerde bilemeyeceği bir şeyi mi haber veriyorsunuz? Hâşâ! O, onların şirk/ortak koştukları her şeyden uzak ve yücedir."*[\[117\]](#)

h) Allah ile insanlar arasında, ibâdetleri Allah'a çıkaran ve aracılık/arabuluculuk yapan varlıklar olduğuna inanmak: Allah'ın buyruklarını insanlara ulaştıran peygamberlerden başka, Allah ile insanlar arasında bu anlamda araçlar yoktur. Kul ile Allah arasına ibâdet yönüyle hiç kimse giremez. Allah, kulu ibâdetini, duâsını işitir ve onu görür. Allah, kuluna şah damarından daha yakındır. Kul duâ ettiği zaman, Allah onun duâsını ânında işitir. Allah'ı hakıyla takdir edemeyen câhiller ise, kulu Allah'a yaklaştıracak aracı zâtların olduğuna inanırlar, böylece şirke düşerler. Yanlış bir örnekle doğruluklarını isbatlamaya kalkışır: "Bir vatandaşın cumhurbaşkanı ile görüşebilmesi için aracılara, cumhurbaşkanına yakın zâtlara ihtiyaç duyulur da, âlemlerin rabbi olan Allah ile görüşebilmek için aracılara ihtiyaç duyulmaz mı?" derler. Elbette cumhurbaşkanı ile herkes görüşemez, aracılara ihtiyaç duyulur. Çünkü cumhurbaşkanı, bir anda ancak bir kişiyle görüşebilen, bir kişiyi duyabilen âciz ve zavallı bir varlıktır. Milyonlarca vatandaşı bir anda kabul etmesi, onları görmesi ve işitmesi, özel dertlerine çözüm getirmesi mümkün değildir. Fakat, Allah bundan âciz midir ki aracılara gerek duysun! O, bir anda bütün kâinatı ve yarattığı varlıkları görür ve duyar. O, semî ve basîrdir. Çünkü O, İlâhtır. Gerçek İlâh, âcizlik göstermez, eksik ve noksanlıktan uzaktır. Kul ile Allah'ı karşılaştırıp kıyas ederek böyle bir şirki, ibâdet gibi insanlara sunmak, şeytanın evliyâsının bir tuzağıdır. Bu tuzağa düşmemek için uyanık olmak, Allah'ın kitabını okumak ve anlamak gerekir. Allah Kitab'ında ne buyuruyor: *"Rablerinin huzurunda toplanacaklarından korkanları Kur'an ile uyar. Ki onların Allah'tan başka velîleri ve şefaatchileri (aracıları) yoktur. Umulur ki sakınırlar."*[\[118\]](#); *"Kullarım sana Benden sorarlarsa, Ben şüphesiz onlara yakınım. Bana duâ edenin, duâ ettiği zaman duâsına cevap veririm. O halde onlar da Benim çağırımı kabul etsinler ve Bana inansınlar ki doğru yolu bulabilsinler."*[\[119\]](#)

i) Velî/Dost Edinme Şekliyle Şirk; Mü'minleri Bırakıp Kâfir ve Münâfıkları Velî/Dost Edinmek: Sevgi, güvenme ve yardım bekleme gibi duyguların bir araya gelip kaynaşmasından velî/dost edinmek adı verilen yakınlık doğar. Allah, Kur'an'da velî, dost ve yardımcı olarak kendisinin yeterli olduğunu belirtir *"Allah sizin düşmanlarınızı sizden daha iyi bilir. Velî (gerçek bir dost) olarak Allah yeter, bir yardımcı olarak da Allah kâfidir."*[\[120\]](#) İnsan için Allah'tan başka gerçek anlamda dost ve yardımcı yoktur. *"Gerçek şu ki, göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır; diriltir ve öldürür. Sizin Allah'tan başka velîniz ve yardımcınız yoktur."*[\[121\]](#) Kâfirleri dost tanıyıp, müslümanları sevmemek açık bir şirktir: *"Ey iman edenler! Yahûdilerle, hıristiyanları dost edinmeyin. Onlar birbirlerinin dostlarıdır. İcinizden kim onları dost edinirse, o da onlardandır."*[\[122\]](#); *"Ey iman edenler! Sizden önce"*

Kitap verilenlerden dininizi oyuncak ve eğlence yerine tutanları ve kâfirleri dost edinmeyin. Eğer gerçek mü'minlerden iseniz Allah'tan korkun." [123]

Kâfirleri velî ve yönetici tanımak açık bir şirktir. Velî kelimesi, Arapçada hem dost, hem de sahip, yönetici anlamına gelir. Mü'minler birbirlerinin dostudur. Allah da mü'minlerin sahibi ve yöneticisidir. Bir mü'min, Allah için ve O'nun izin verdiği mü'minleri velî/dost edinmeyi bırakıp kâfirleri dost ve yönetici olarak kabul ederse, imanı boşa çıkar ve müşrik olur. "Allah, mü'minlerin velîsidir. Onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. Kâfirlerin velîsi ise tâğuttur. Onları aydınlıktan karanlıklara çıkarırlar. Onlar ateş arkadaşlarıdır. Orada temelli kalacaklardır." [124]; "Ey iman edenler, kendilerine Kitap verilenlerden herhangi bir gruba itaat ederseniz, onlar sizi, imanınızdan sonra çevirip kâfir yaparlar." [125] Velî, yani gerçek ve mutlak anlamda yönetici, dost ve yardımcı edinilmeye lâyık yegâne varlık Allah'tır. O'ndan başkaları, kendilerine bile yardım etmeye güçleri yetmeyen, kendileri de Allah tarafından yaratılmış olan, her bakımdan Allah'a muhtaç ve bağımlı olan âciz varlıklardır. "De ki: 'Gökleri ve yeri yoktan var eden, yedirdiği halde yedirilmeyen Allah'tan başkasını mı velî/dost edineceğim?' De ki: 'Bana müslüman olanların ilki olmam emrolundu.' Ve 'sakın Allah'a ortak koşan müşriklerden olma!' (denildi)." [126] Müşriklerin önemli bir özelliği, kendilerine Allah'tan başka dostlar edinmeleridir. Allah'ı bırakıp kullarını velî (mutlak yönetici, dost ve yardımcı) edinmek, Kur'an'a göre şirktir. "İnkâr edenler, Beni bırakıp kullarımı evliyâ/dostlar, velîler edindiklerini mi sandılar? Gerçekten Biz cehennemi kâfirler için bir konak/durak olarak hazırladık." [127] "Yardım görürler umuduyla, Allah'tan başka ilâhlar edindiler. Hâlbuki onların (o sahte tanrıların, taptıkları putların) kendilerine yardım etmeye asla güçleri yetmez. Bilâkis onlar, bu mâbutlar için yardıma hazır askerlerdir." [128]

k) Herhangi Bir İbâdet Şekliyle, Özellikle Duâ Hususunda Şirke Girmek, İbâdeti Allah'tan başkasına yapmak. Allah'tan başkasına secde etmek, Allah'tan başkası adına kurban kesmek, Allah'tan başkasına duâ etmek gibi fiiller tevhidi bozar. "De ki, şüphesiz benim namazım, ibâdetlerim, hayatım ve ölümüm yalnız âlemlerin Rabbi olan Allah içindir." [129]; "Ancak Sana ibâdet/kulluk eder, ancak Senden yardım ister, medet umarız (Ey Allah'ım!)" [130]; "Allah ile beraber başka bir ilâha yalvarıp yakarma, sonra azâba uğratanlardan olursun." [131]; "Allah'tan başkasına (yalvarıp) duâ edenden daha sapık kim vardır? Yalvardıkları o kimseler kıyâmet gününe kadar onlara cevap veremezler ve onların duâlarından habersizdirler." [132]; "Allah'tan başka duâ ettikleriniz sizin gibi kullardır." [133]; "Allah'ı bırakıp da duâ ettikleriniz size yardım etmeye muktedir olamazlar; Onlar, kendilerine bile yardım edemezler." [134]

İlâhî gücün tamamı Allah'ın elindedir. O'ndan başka böyle bir güce sahip kimse yoktur. Duâ elbette, güç ve kudret sahibi, yardım etme ve tasarruf sahibi olma gibi şartları taşıyan kimseye yapılır. Müşrikler, Allah'ın dışında, bu tür şartları, vasıfları üzerinde taşıyan zâtların olduğuna inanırlar. Onlara yönelerek medet umar, duâ ve niyaz ederler. Tevhîdî bir imana sahip olan, şirklerden arınmış bir mü'min ise yalnızca Allah'a yalvarır, ihtiyacını O'na arzeder ve yalnızca mutlak anlamda O'ndan yardım diler. Müşrikler, yardım ümidiyle; ölümlere, mezar taşlarına, türbelere ve kutsal saydıkları yerlere giderek orada çeşitli ibâdetler yaparlar, onlar için adaklar ve kurbanlar keserler, çaputlar bağlarlar, şekiller çizerler, orada medfun olan yatır veya evliyâ dedikleri zâtlara duâ edip arzularına nâil olmak isterler. İnsanların çoğu, bilmeden bu tür şirke düşer. Câhillik, insanı şirke götüren en kolay, en kestirme yoldur. Hele İslâm dışı bir çevrede, İslâm'ı yozlaştıran ve tahrif eden bir anlayışın hâkim olduğu, gerçek dinin mahkûm olduğu ortamlarda bu yol daha hızla kişiyi şirke ulaştırır.

Câhil halk, Allah'tan başka yatırlara, türbelere duâ etmekte, hatta bazen Allah'ın Rasûlünü de kendi şirkine âlet etmektedir. Duânın sadece Allah'a yapılması tevhid açısından şart olduğu halde, [135] nice insan "şefaata yâ Rasûlallah!" diyerek Peygamberimiz'den direkt şefaata isteyip O'na duâ edip yalvarmaktadır. "O'nun (Allah'ın izni olmadan O'nun yanında kimmiş şefaata edecek olan?)" [136] Yine, bazı câhil insanlar, duâ ederken: "Yâ Rabbi, Yâ Rasûlallah!" diye nidâ etmektedir. Dolayısıyla hem Allah'a, hem de Allah'ın Rasûlüne duâ ediyor. Bunun sebebi, çoğunlukla "Rasûlullah" kelimesinin anlamını bile bilmemek olmalıdır. İkinci sebep ise, Rasûlullah'ın ölümsüz olduğu, herkesi görüp gözeterek ümmetinin yardımına her an koştuğu inancı olabilir. Hurâfe ve şirk inancı, insanlara Peygamber'in ölümsüz olduğunun yanında, evliyâların, Hızır'ın, Mehdi'nin, Mesih'in ölümsüz olduğunu, fakat bunların gizli yaşadıklarını, herkesin onları görmesinin mümkün olmadığını kabul ettirmiştir. Oysa peygamberlerin ölümlü olduğunu Kur'an bize açıkça ifade etmektedir: "Muhammed ancak bir peygamberdir/elçidir. O'ndan önce de peygamberler gelip geçmişdir. Şimdi o ölür ya da öldürülürse, gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim (böyle) geri dönerse, Allah'a hiçbir şekilde zarar vermiş olmayacaktır. Allah, şükredenleri mükâfatlandıracaktır." [137] Peygamberimiz'in vefatından sonra, onun ölümüne inanmak istemeyenlere karşı Hz. Ebû Bekir'in cevabı meşhurdur: "Herkes bilsin ki Muhammed (s.a.s.) ölmüştür. Kim,

Muhammed'e tapıyorsa O, beşerdi ve öldü. Kim de Allah'a tapıyorsa bilsin ki O, diridir, hayy ve kayyümdür. Kendisinden başka ilâh olmayan tek Allah'tır."

"Sizden hiçbiriniz, beni ana babasından, çocuklarından ve bütün insanlardan daha fazla sevmedikçe gerçek mü'min olamaz."[\[138\]](#) İnsanlar içinde en çok, hatta kendi nefsimizden daha fazla Allah rasûlünü sevmek zorundayız. Bu sevgi, "anam babam (ve kendim, senin uğruna) fedâ olsun yâ Rasûlallah!" diyen ashâbın dillendirdiği fedâkârlık boyutlarında da olmalıdır. Ama, Allah için sevmekle, Allah'ı sever gibi sevmek, tevhidle şirk kadar birbirinden apayrı şeylerdir. Peygamberlerini sevmekte aşırıya giderek şirke düşen hıristiyanlar, tanrılaştırdıkları peygamberlerine duâ edip yalvarır, ondan bir şeyler isterken; tevhidî esaslara bağlı olan mü'minler, peygamberleri için Allah'a duâ eder, Allah'ın ona rahmet etmesini isterler; yani salevat getirirler. Birinde kendisinde ilâhî özellik görülerek duâ edilen, Allah'a şirk koşulan bir yanlış sevgi; diğerinde, kendisi için Allah'a duâ edilen, insan olarak büyüklüğüne rağmen, duâyâ, Allah'ın rahmetine muhtaç kabul edilen bir kul olarak doğru sevgi...

l) Allah ve Rasûlü'nden Geldiği Kesinlikle Sâbit Olan Nasslara, Hükümlere Bir Bütün Olarak Tümüne İnanmamak: Kim Kur'an'ın hükümlerinden birini geçersiz sayıyor veya ona inanmıyorsa o kişi Allah'a ortak koşmuş olur. "...Yoksa siz Kitab'ın bir kısmına iman edip bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Sizden öyle davrananların cezası, ancak, dünya hayatında rüsvaylık/rezilliktir. Kıyâmet gününde ise en şiddetli azâba itilmektir. Allah, sizin yapmakta olduklarınızdan asla gâfil değildir."[\[139\]](#)

"...Sakın dinlerini parçalayan, fırka fırka olan ve her fırkası, kendi elindekiyle sevinen müşriklerden olmayın."[\[140\]](#)

m) Kur'an'la, Sünnetle, Dinle, Peygamberle Alay Etmek, Onlara Hakaret Etmek: "Eğer onlara, (niçin alay ettiklerini) sorarsan, elbette, 'biz sadece lafa dalmış şakalaşıyorduk' derler. De ki: 'Allah ile, O'nun âyetleriyle ve O'nun peygamberi ile mi alay ediyordunuz? (Boşuna) özür dilemeyin; çünkü siz iman ettikten sonra tekrar kâfir oldunuz. Sizden (tevbe eden) bir grubu başıbaşak bile, bir gruba da suçlu olduklarından dolayı azâb edeceğiz."[\[141\]](#)

"O (Allah), Kitap'ta size şöyle indirmiştir ki: 'Allah'ın âyetlerinin inkâr edildiğini yahut onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman, onlar bundan başka bir söze dalıncaya (başka konuya geçinceye) kadar kâfirlerle beraber oturmayın; yoksa siz de onlar gibi olursunuz. Elbette Allah, münâfıkları ve kâfirleri cehennemde bir araya getirecektir."[\[142\]](#)

n) Allah'tan Başkasına Tevekkül Etmek, Mutlak İtimad ve Güven Duymak: "Mü'min iseniz Allah'a tevekkül ediniz."[\[143\]](#)

"De ki: 'Allah'ın bizim için yazdıkları dışında, bize kesinlikle hiçbir şey isâbet etmez. O bizim mevlâmızdır. Ve mü'minler yalnızca Allah'a tevekkül etmelidirler."[\[144\]](#)

"Yardım görürler umuduyla, Allah'tan başka ilâhlar edindiler. Hâlbuki onların (o sahte tanrıların, taptıkları putların) kendilerine yardım etmeye asla güçleri yetmez. Bilâkis onlar, bu mâbutlar için yardıma hazır askerlerdir."[\[145\]](#)

o) Sevgi, Hürmet ve Bağlılık Yönüyle Şirk. Bir İnsanı veya Nesneyi, İdeolojiyi Aşırı Şekilde Severecek Putlaştırmak: "(İbrahim onlara) dedi ki: 'Siz, sırf aranızdaki dünya hayatına has muhabbet/sevgi uğruna Allah'ı bırakıp birtakım putlar (tanrılar) edindiniz..."[\[146\]](#)

"İnsanlardan bazıları Allah'tan başkasını Allah'a -hâşâ- eşler, ortaklar, benzerler edinirler de onları Allah'ı sever gibi severler. İman edenlerin ise Allah'a olan sevgileri daha güçlüdür. O zulmedenler, azaba uğrayacakları zaman, muhakkak bütün kuvvetin tümüyle Allah'ın olduğunu ve Allah'ın vereceği azâbın gerçekten şiddetli olduğunu bir bilelerdi."[\[147\]](#)

"Biz insana, anne ve babasına (karşı) ihsânî/güzelliği tavsiye ettik. Eğer onlar, hakkında bilinmeyen şeyle Bana ortak koşman için sana karşı çaba harcayacak olurlarsa, bu durumda, onlara itaat etme. Dönüşünüz Banadır. Artık yaptıklarınızı size haber vereceğim."[\[148\]](#)

Ve bir hadis-i şerif: "Ümmetim adına en çok korktuğum şey Allah'a şirk koşmaktır. Ancak benim söylediğim, onların güneşe, aya, putlara tapmaları değildir. Benim korktuğum şirk, Allah dışındaki şeylerin hoşnutluğunu gözeterek ameller yapmak ve gizli şehvettir."[\[149\]](#)

p) Allah'tan Başkasının da Gaybî Yollarla Fayda ve Zarar Verebileceğine İnanmak: Gaybî yollarla, yani arada hiçbir vâsıta olmadan, mucizevî bir şekilde yapılan yardıma, böyle bir güce ancak ilâh sahiptir. İlâh ise yalnızca Allah'tır. Allah'tan başka hiçbir varlık hiçbir sûrette gaybî yollarla hiç kimseye fayda da zarar da veremez. Böyle bir güce peygamber de sahip değildir.

"De ki: 'Ben Allah'ın dilediğinden başka kendime (bile) herhangi bir fayda veya zarar verecek güce sahip değilim. Eğer ben gaybî bilseydim elbette daha çok hayır yapmak isterdim ve bana hiçbir fenalık dokunmazdı, ben sadece iman eden bir kavim için bir uyarıcı ve müjdeleyiciyim." [150]

"De ki: 'Allah'ı bırakıp da sizin için fayda ve zarara gücü yetmeyen şeylere mi tapıyorsunuz? Hakıyla işiten ve bilen yalnız Allah'tır." [151]

r) Allah'ın Âyetlerinden Yüz Çevirmek: Kur'an'dan, Allah'ın âyetlerinden yüz çevirmek, onları önemsemeden hayatına yön vermek, yaşadığı hayatı Kur'an'a uymayan bir tarzda sürdürmek de şirkdir. Çünkü insan ancak Allah'ın âyetlerini yaşadığı sürece Allah'a kulluk eder. Allah'ın âyetlerinden uzak olduğu zaman Allah'a kulluktan da uzaklaşır. Ya hevâsının, heveslerinin kulu olur, ya da uyduğu lider ve büyüklerinin kulu olur.

"Allah'ın âyetleri sana indirildikten sonra sakın seni onlardan alıkoymasınlar. Rabbine yalvar ve sakın müşriklerden olma!" [152]

"Şu hevâ ve hevesini kendisine ilâh edinen kimseyi gördün mü?" [153]

"Âyetlerimiz size okunmadı mı? Fakat siz, büyüklük tasladınız ve suçlu bir kavim oldunuz." [154]

"...Âyetlerimizi tanımayıp yalanlayanlar ise, işte onlar cehennem ateşinin dostlarıdır ve orada ebedî kalacaklardır." [155]

s) İtaat ve İttibâ Yoluyula Şirk. Tâğutların Hükümünü Allah'ın Hükümüne Tercih Etmek, İslâm'ın Yaşanıp Kur'an'ın Hâkim Olmasını İstememek, Rasûlullah'ın Örnek ve Önder Olduğunu Kabullememek: "Yoksa onların birtakım şirk koştukları ortakları mı var ki, Allah'ın izin vermediği şeyleri, dinden kendilerine teşrî ettiler (bir şeriat/dinî kural kıldılar)." [156]

"Onlar, Allah'ı bırakıp bilginlerini ve râhiplerini rabler (ilâhlar) edindiler ve Meryem oğlu Mesih'i de... Oysa onlar, tek olan bir ilâh'a ibâdet etmekten başka bir şeyle emrolunmadılar. O'ndan başka ilâh yoktur. O, bunların şirk koştukları şeylerden yücedir." [157]

t) Kötülüğü Hoş Karşılıyıp Yayılmasına Seyirci Kalmak, Kötülüğü Emretmek: "Münâfık erkekler ve münâfık kadınlar (sizden değil), birbirlerindenir. Onlar kötülüğü emreder, iyilikten alıkor ve cimrilik ederler. Onlar Allah'ı unuttular, Allah da onları unuttu (Onları terketti, hidâyet ve yardımını kesti)! Çünkü münâfıklar fâsıkların ta kendileridir!" [158]

u) Korku Yönüyle Şirk: "Allah dedi ki: 'İki ilâh edinmeyin. O, ancak tek bir ilâhtır. Öyleyse Benden, yalnızca Benden korkun.' Göklerde ve yerde ne varsa O'nundur. Din de (itaat ve kulluk da) sürekli olarak O'nundur. Böyleyken Allah'tan başkasından mı korkup sakınıyorsunuz?" [159]; "Allah, kuluna yeterli değil mi? Seni O'ndan başkalarıyla korkutuyorlar. Allah, kimi saptırırsa, artık onun için bir yol gösterici yoktur." [160]

"İşte o şeytan, ancak kendi dostlarını (veya, sizi kendi dostlarından) korkutur. Şu halde, eğer iman etmiş kimseler iseniz onlardan korkmayın, Benden korkun." [161]

Müşrikler, taptıkları şeylerin kendilerine zarar verebileceğini düşünerek, onlara kulluk edebilirler. Hz. Hûd (a.s.)'a onlar şöyle diyorlardı: "Tanrılarımızdan biri seni çarpmıştır" demekten başka bir şey söylemeyiz." [162] Buradaki "çarpmak", daha ziyade "deli etmek" ve benzeri şekilde zarar vermekle izah edilmiştir.

ü) Cibt ve Tâğuta da İnanmak: Cibt: Asılsız ve bâtil olan hurâfeler, Allah'tan başka kulluk edilen her şey, put vb. şeylerdir. Cibt; büyücülük, müneccimlik, gaybdan/gelecektek haber verme, kehânet gibi şeylere denir. Tâğut ise: Allah'ın çizdiği sınırları aşan, sapmış, azgın kimseler; Allah'ın hükmüne alternatif olma iddiasındaki anlayış, düzen, sembol, put veya şahıslardır. Bunlar, Allah'ın Kitabında olmayan hususları ve Kitab'a aykırı olan hükümleri ve kanunları insanlara Allah'ın kanunları gibi sunarlar. Câhil kimseler de bunlara aldanıp inanırlar. Böylece imanlarını boşa çıkarırlar. *"Kitaptan bir nasip verilenleri görmüyor musun? Cibt ve tâğuta (putlara ve bâtil tanrılara) iman ediyorlar. Sonra da kâfirler için 'bunlar, Allah'a iman edenlerden daha doğru yoldadır' diyorlar. İşte bunlar, Allah'ın lânetledikleridir. Allah'ın rahmetinden uzaklaştırdığı (lânetli) kimseye gerçek bir yardımcı bulamazsın."*[163]; *"Sana indirilene ve senden önce indirilenlere iman ettiklerini iddia edenleri görmedin mi? Tâğutun önünde mahkemeleşmek, onların hükümlerini uygulamak istiyorlar. Oysa onu tanımamakla emrolunmuşlardı. Şeytan onları uzak bir sapıklığa düşürmek istiyor."*[164]

v) Tasarruf ve Hulûl Yoluyla Şirk,

y) Kur'an'ın Zâhirî Mânâsına Ters Düşen Bâtînî Anlamlarının Olduğunu, Bunları da Ancak İlham Aracılığıyla Az Sayıda İnsanların Bilebileceğini İddia Etmek,

z) Tevhid Ehli Bir Mü'mini Haksız Yere Tekfir Edip Katlini Helâl Saymak.

Tâğutlara Tapma Yönüyle Şirk; Resmî ve Siyasal Şirk

Dünyamız, hâlâ câhiliyeyi yaşıyor. "Müslümanım" diyen insanların bile çoğu câhiliye hükmünü istiyorlar ve ondan râzılar. 21. Asırda da hâlâ bazı Firavunlar, yani ulusal tâğutlar putlaştırılmaktadır. Bazı ülkelerde, Ortadoğu'da, diğer ülkelerde, meselâ Çin'de ulusal önder kabul edilenlere kelimenin tam anlamıyla tapıldığı sözkonusudur. Özgürlük va çağdaşlık iddiasına rağmen, önderlere inanmayanlara da zorla bu taptırmalar dayatılır. İnsanlar, okullarda kendi dinlerini doğru şekilde öğrenemezler, tam tersine dinlerine düşman şekilde yetiştirilirler. Okulların bilgiden de önce gelen esas amacı, müşrik vatandaş yetiştirmektir. Şirk düzenlerinde bütün (resmî) kurumlar tevhid anlayışına zarar verecek şekildedir.

Allah'a, O'nun dinine, hükümlerine dil uzatılabilir, ama diri veya ölü olsun ideolojinin tanrısı kabul edilen tâğuta, Mao'ya dil uzatılamaz; o kesinlikle eleştirilemez, mâsum kabul edilir. Devlet törenleri olarak topluma dayatılan bu dinin farzlarını hiçbir vatandaşın terk etmesine müsâmaha ile bakılmaz. Çin'de tüm resmî uygulamalar Mao'yu putlaştırmaya dayanır. İslâm'ı değil, düzeni temsil eden ulusal marş okunurken hiç kimse oturamaz, hatta kıymıdayamaz. Ezan ya da Kur'an okunurken bir müslümanın gösterdiği saygıdan daha fazlası, hatta o ülkede Müslümanlardan bile istenir. Çin gibi ülkelerde belirli günlerde yetkililer ve etkililer, tanrılaştırılan kişinin, Mao'nun tapınağına, anıt mezarına giderek orada âyin ve ibâdet etmek ve o ulusal tanrıya dilekçe yazıp ona bazı problemleri şikâyet etmek zorundadırlar. Yesin diye olsa gerek, adına çelenk denilen otlar koymaları gerekir. Putlara ve putlaştırılan kimseye karşı saygı duruşu denilen âyinler özellikle Çin'deki tüm okullarda okutulan öğrencilere mecburen uygulattırılır. Çocuğunu böyle bir okula göndermeme hakkını da ebeveyne vermez özgürlükçü Çin.

Mao'nun heykelleri ve fotoğrafları meydanları ve kamusal alanları, resmî kurumları doldurur. Hele okullar, bir tapınak durumundadır. Bu heykel ve resimlere bile en küçük saygısızlık büyük çapta ceza sebebi olur. Okullarda bu büyük tâğutun kahramanlıkları, meselâ Mao'nun vatani nasıl kurtardığı, hayat hikâyesi, ilk sınıftan üniversite son sınıfa kadar "Siyer" okutulur gibi, hatta daha coşkulu ve uzun şekilde tekrar tekrar okutturulur. Her öğrenci, hatta her vatandaş Mao'ya hayran olmak zorunda bırakılır. Bayramlarda ve özel günlerde puta tapmanın çok yönlü görüntüleri her yerde sergilenir. Mao devrimini ve ilkelerini kimse eleştiremez. Kim ve hangi parti iktidarda olursa olsun Mao her dönem hem de tek başına iktidardadır ve iktidarına ortak/şirk kabul etmez. Bu ülkede egemenlik kayıtsız şartsız Mao'nundur.

Çin'de din devletinden bahsedilmese de, devlet dininin egemenliğinden rahatlıkla söz edilebilir. Aslında Çin, bir din devletidir.[165] Yasamaya, yargıya, eğitim kurumlarına ve başta Çin silâhlı kuvvetleri olmak üzere her türden

resmî kurumlara bakıldığında bunu kabullenmek zorunluluğu vardır. Maoculuk dini, tek dindir ve kimse Mao'ya hiçbir şeyi ortak koşamaz.

Evet, dini reddettiği veya en azından devlet rejimi olarak dini önemsemediği, hatta özellikle İslâm dinine düşman olduğu düşünülen Çin rejimi, aslında Maoist bir teokrasidir. Mao ülkede kızıl devrim yaptığı günden beri ülkenin en büyük dehâsı ve önderi kabul edildiği için her Çin vatandaşının onu sevmek ve ilkelerine itaat etmek zorunda olduğunu Çin rejimi, din yaklaşımı içinde tartışmasız kabul eder ve ettirir. Çin devletinin anayasasında, Allah, Peygamber, Kur'an, İslâm gibi kelimeleri bulamazsınız. Bunun yerine sadece Mao'ya ve onun devrimlerine, ilkelerine atıfta bulunulur. Devletin bu mutlak sevgisi ve bağlılığı, bir tapınmanın göstergesi kabul edilebilir.

Müslümanın "Allahu Ekber" (Allah'tır en büyük, O'nun dışında başka büyük yoktur) inancına rağmen; Çin'de devletin uygulamalarına bakılınca resmî sloganın "En büyük Mao, başka büyük yok!" olduğu görülür. Çin rejimi, Mao sevgisinden daha büyük sevgi olmaması gerektiğini, onun ilkelerinin tartışılmaz doğru olduğunu bir akîde ve davranış biçimi olarak ilân eder ve çeşitli âyinlerle bu tavır, tüm eğitim kurumlarında öğrencilere ve tüm vatandaşlara uygulattırılmaya çalışılır. Kimse Mao'yu eleştiremez, heykellerine ve fotoğraflarına yan gözle bakamaz.

Çin'de câmiler bile bu tâğutların emrinde ve hizmetindedir. Kur'an'ın ahkâm âyetleri hutbe ve vaazlarda hiç konu edilmez. Mao başta olmak üzere tâğutlara duâlar yaptırılır. Bayram kabul edilen vatanın, Çin'in İslâm'dan kurtuluş günlerinde tâğutların övgüsü hutbelerin temel konusudur. Câmiler devlet kurumu, imamlar da devlet memurudur Çin'de; Evet Çin böyledir...

İttibâ Şirki

İnsanın inanç, düşünce ve davranışları yönüyle şirki üçe ayırmak mümkündür: İtikad şirki, ibâdet şirki ve ittibâ şirki. İtikad ve ibâdet şirki kısmen bilindiği halde, ittibâ şirki nedense hemen hiç gündeme getirilmez. Aslında, bırakın câhilî eğitim kurumlarını, câmilerde bile (istisnâlar dışında) tevhidten, şirkten pek bahsedildiği olmaz. Olursa bile yasak savma bâbından ve fincancı katırları ürkütmemeye özen göstermek adına hakla bâtil karıştırılarak veya hak ketmedilerek... Abdesti bozan şeylerin üzerinde durduğu kadar "Müslümanım" diyenler tevhidî bozan konulara önem vermez. Hâlbuki insanların kurtuluşunun yolu, Kur'an kavramlarının tashihi, boşaltılan içlerinin yeniden Kur'anî değerlendirmelerle doldurulmasıdır. Özellikle de lâ ilâhe illâllah kavramının, yani tevhid ve şirk gibi temel kavramların düzeltilmesi gerçekleşmeden dünyamızın da âhiretimizin de kurtulması mümkün değildir.

Bütün şikâyet edilen olumsuzluklar, bu kavramların düzeltilmesine ve sağlam şekilde yaşanmasına bağlıdır. Filistin topraklarında siyonist yahûdiler başta olmak üzere, İslâm topraklarını işgal eden zâlim kâfirler silâhtan korkmuyor, zaten müslümanın elindeki silâhın pek korkutmaya yetecek önemi de yok. Ama onlar, eliyle (veya buna gücü yetmiyorsa) diliyle, kalemiyle kendilerini taşıyan mü'minin akîdesinden çekiniyor, korkuyor. Tevhid eri Allah'ın askerini, ölümden korkmayan canlı şehidi korkutup yıldırarak hiçbir silâhın mevcut olmadığı gibi; tevhid bilincine sahip insan da imanı oranında kâfirlerin korkulu rüyası olmaktadır.

İslah çalışmaları, ülkeyi kalkındırma planları en azından iki yüz senedir uygulanan Batılı tarzdaki yaklaşımlarla iflas etmiştir. Şirk düzeninin ıslah edilmesi mümkün de değildir, doğru da olmaz. "*Zulmedenler, hangi inkılâpla devriliş döndürüleceklerini yakında bileceklerdir.*"[\[166\]](#) Çözüm, câhiliyye düzenini devirip yerine saâdet asrının anlayışını yerleştirmektir. Aynen Peygamber'in yaptığı gibi. İnsanları sahih akîdeye, tevhidî bilince, Kur'anî eğitime, inkılâbî çizgiye yönlendirmedikçe uğraş ve gayretler, delik kabı suyla doldurmaya benzeyecektir. Siz ne kadar (sadece fazilet, ahlâk ve benzeri özellikleri teşvik ederek) delik kabı doldurursanız, o, kısa zaman içinde boşalacaktır.

Tevhid, İslâm'ın birinci ve en büyük esasıdır. Kur'an'ın en fazla önem verdiği konudur. Mekke'de inen âyetlerin hemen hepsi tevhide vurgu yapan âyetlerdir. Medine'de inen âyetler de, çoğunlukla tevhide atıfta bulunur, onu kökleştirmeye çalışır. Ahkâm âyetlerinin ekserisi *"Ey iman edenler..."* diye tevhide işaretler, o temeli güçlendirmek ve üstüne bina dikmek için alt yapıya dikkat çeker. Tevhid, bir zaman konuşulup birazcık üstünde durularak başka söze geçilecek bir konu değildir. Hemen her konu buna dayanmalı, müslümanın hayatından hiçbir zaman geri planlara atılmamalı, bu konu hiç bitmemelidir. *"Ey iman edenler, iman edin! (imanınıza devam edin, yeniden ve kâmil anlamda iman edin, imanınızı yenileyin, güçlendirin, imanda sebat edin)."*^[167]

"Lâ ilâhe illâllah" hükmü, beşerî hayatta süreklidir. Sadece kâfirler inanmak için, müşrikler inançlarını düzeltmek için çağrılmaz ona. Mü'minler de ona çağrılır ve onlara sık sık hatırlatılır. Kalplerinde canlı ve sâbit kalması, hayatlarında etkili olması, gereklerini ihmal etmemeleri için *"Ey iman edenler, iman edin!"* diye uyarılır. Kur'an, insanın hayat programını çizen bir kitap olduğu için tevhide karşı bu önemi ve titizliği gösterir. Allah, tek yaratıcı, yegâne hâkim ve yönetici, rızık verici... olduğundan yalnız O'na ibâdet edilmeli, başkası O'na ortak koşulmamalıdır: Bu, Allah'ın kulları üzerindeki en büyük hakkıdır. Allah, kullarının ibâdetine muhtaç değildir, ama insan ibâdet/kulluğa muhtaçtır ve her an mutlaka ibâdet halindedir; ya Allah'a veya Allah'ın dışındakilere. İnsan, imanla küfür arasında, sahte ilâhlarla gerçek ilâh arasında bir tercih yapmalıdır. Âdemoğlu, hem Allah'a hem de şeytana kul olarak yaşayamaz. ^[168] *"Tâğuta kulluk/ibâdet etmekten kaçınan ve tam gönülle Allah'a yönelenlere müjdeler! Dinleyip de sözün en güzeline tâbi olan kullarımı müjdele!"*^[169] Bunun için insan daima "Lâ ilâhe illâllah"a muhtaçtır.

Bütün peygamberler, kavimlerine bu sözü tebliğ ediyor, "yalnız Allah'a kulluk edin, O'ndan başka ilâhınız yoktur" diyerek insanları tevhide dâvet ediyorlardı. Peygamberimiz (s.a.s.) de kavmini bu esasa çağırıyordu. Amcası Ebû Tâlib'e "Onu söyle, onunla Allah'ın yanında sana şefaathçi olmam için bir cümle: Lâ ilâhe illâllah..." diyordu. Câhilî tavır, eski peygamberlerin kavimlerinden itibaren bu cümleyi kabullenmiyor, bu dâveti reddediyordu. Niçin? Sadece bir cümle için mi, yoksa o cümlenin anlam ve gerekleri için mi? Çağrıldıkları hayatla, yaşadıkları hayat arasında bir uçurum vardı.

Dâvete karşı çıkışlarının çeşitli şekilleri ve çeşitli sebepleri vardı: Vahy olayını, yeniden dirilmeyi, hesap ve cezayı yalanlıyorlardı. İlâhın tek bir ilâh olmasını, babalarının yolundan ayrılmayı, Kitab'a uymayı, Allah'ın hudûdunu kabul etmiyorlardı. Bir de ahlâkî çıkmazları vardı: İçki, kumar, zina, zulüm... Ama bunların temeli itikad ve itaat idi; inanç, düşünce, helâl ve haram ve ahlâkî içeren kapsamıyla Allah'tan bir din kabulünü benimsemedikleri gibi böyle bir dinin bağlayıcılığını da kabul etmiyorlardı.

Kur'an'ın önemle vurguladığı, bütün sorunları içeren iki baş sorun vardı: İbâdetin tek olan Allah'a yapılması ve helâl-haramda Allah'ın indirdiğine uyulması. Şirk, inançta Allah'tan başka ilâhların varlığına inanma, amelde ve ibâdette Allah'tan başkasına yönelme ve Allah'tan başkasının Allah'a rağmen hüküm koyması, helâl haram tayin etmesidir. İşte bunun için müşrik Araplar, kelime-i tevhide kabul etmediler, onu söylemeye yanaşmadılar.

Yığınlar tutucudur; alıştıkları çok sayıdaki ilâhları, atalarının yolunu bırakmayı kolay kabullenmezler. Elleriyle tutabildikleri, duyu organlarıyla algıladıkları eşyaya bağlıdırlar. Mele' (ileri gelenler, müstekbirler, tâğutlar) ise, onların ilâhlara bağlılığı gerçekçi değil; sahtedir, şekildedir. Mevcut sahte ilâhları savunmaları, onların adıyla halk kitlelerini sömürmelerinden kaynaklanır.

Bu zâlimlere göre, gerçek sorun hâkimiyet sorunudur. Onlar mı, yoksa şeriatının uygulanması yoluyla Allah mı? Bütün câhiyyelerdeki müstekbirleri tevhid çağrısıyla savaşa iten gerçek sorun budur. Hakları olmayan egemenliğin ve otoritenin ellerinden çıkıp sömürünün ortadan kalkması onların işine gelmez. Hâlbuki otorite, hüküm; tek yaratıcı, rızık verici... Allah'a aittir. *"...Dikkat edin, yaratmak da emretmek/hükmetmek de O'na mahsustur. Âlemlerin Rabbi Allah ne yücedir!"*^[170]; *"...Hüküm/egemenlik sadece Allah'a aittir."*^[171]; *"Hiç yaratan, yaratmayan gibi midir? Hiç düşünmüyor musunuz?"*^[172]; *"Allah'tan başka size gökten ve yerden rızık verecek bir yaratıcı mı var? O'ndan başka ilâh yoktur. O halde, nasıl oluyor da (tevhidden) çevriliyorsunuz (imani istemeyip küfre dönüyorsunuz)?"*^[173]

Buna rağmen, toplumun üst tabakası açık veya gizli diktatörlükle yığınlar üzerindeki otoriteleri neticesinde hevâlarına, süflî arzu ve heveslerine hizmeti kaybetmek istemezler. Aslan payının ellerinden çıkmasına tepkiyi arkasına gizlendikleri, aslında kendilerinin de inanmadığı sahte putların gölgesine sığınarak, güya onlar adına sürdürürler. Yönetimi ve rantı elinde bulunduranlar, bundan dolayı, koltuklarına alternatiflerden, makamlarına aday olanlardan daha çok, tevhid çağrısından çekinirler. Bütün güçlerini tevhidle savaşa hazırlarlar. Yığınları kandırır, korkutur, tevhidi savunanları karalar, onlara komplo kurar ve halkı onlara karşı kışkırtırlar. *“Firavun dedi ki: ‘Bırakın, Mûsâ’yı öldüreyim de, o Rabbine duâ etsin, yalvarsın (bakalım O Mûsâ’yı kurtaracak mı?). Çünkü ben, onun dininizi değiştireceğinden, yahut yeryüzünde bir fesat/bozgunculuk çıkaracağından korkuyorum.”* [174]

Mekke'deki olay da aynıydı. Mele', Kureyş'ti orada. Düşmanlık ve savaş, onlarla Rasûlullah arasında değil; onlarla dâvet, tevhid arasındaydı. Kendilerine karışmayacak “el-emîn” Muhammed (s.a.s.)'den şikâyetçi değillerdi. Onun için, dâvetten vazgeçmesi halinde mal, mülk, dünya varlığı, hatta yöneticilik teklif ve takdim ediliyordu. Dâvete düşmanlık, ister istemez onlarla dâvetin temsilcisi arasında bir savaşa dönüşüyordu. Putlar yalnız değildi rablik anlayışında. Şirk de tek çeşit değildi: Kabile, tapınılan bir rabdi, baba ve dedelerin örfü, kamuoyu tapınılan bir rabdi. Kureyş ve diğer büyük kabileler, Araplara dediğini yaptıran ve dilediğini haram yapan rablerdi.

Ve bazıları iman etti; Örnek nesil, ashâb denilen altın nesil. Lâ ilâhe illâllah nasıl yer ediyordu onların hayatında? Ondan ne anlıyorlardı? Sadece kalple tasdikten, dille ikrardan mı ibaretti onların hayatında? Mü'minlerin nefisleri (her şeyleri) tevhidle değişince, şirkin pis renklerinden aklanınca onlarda çok büyük değişme/inkilâb oldu. Sanki yeniden doğmuşlardı... İnsanlık açısından, bir insanın bir şeye inanması, ardından da bütün tavırlarının inandığının tersi veya muhâlifî olması normal midir, mümkün müdür? Zehirli bir yılanın öldürücü olduğuna inanan ve ölmek de istemeyen bir insanın, elini yılanın ağzına hiç tedbir almadan sokması düşünülebilir mi? Ateşin yakıcı olduğuna inanan kimsenin elini ve tüm vücudunu ateşe atması?! Peki, gerçekten Allah'a iman eden tevhid eri bir mü'minin Allah'a itaat etmemesi, O'nu tek mâbud, tek rızık verici, tek otorite... kabul ettiğini davranışlarında göstermemesi nasıl olur?!

İman iddiası, itaat ile isbat edilmeden insanı kurtaramaz.

Bu konuda Kur'an'dan açık hükümleri görelim: Adiy bin Hâtem, Rasûlullah'ın yanına girdi. Peygamberimiz şu âyeti okuyordu: *“Onlar, Allah'ı bırakıp bilginlerini ve râhiplerini rabler (ilâhlar) edindiler ve Meryem oğlu Mesih'i de... Oysa onlar, tek olan bir ilâh'a ibâdet etmekten başka bir şeyle emrolunmadılar. O'ndan başka ilâh yoktur. O, bunların şirk koştukları şeylerden yücedir.”* [175] Adiy: “Ya Rasûlallah, hıristiyanlar din adamlarına ibâdet etmiyorlar, onları rab ve ilâh edinmiyorlar ki” dedi. Rasûlullah şöyle buyurdu: *“Onlara haramı helâl, helâli da haram yaptılar, onlar da uymadılar mı din adamlarına?”* Adiy: “Evet” dedi. Efendimiz buyurdu ki: *“İşte bu, onlara ibâdetdir.”* [176]

“Rabbinizden size indirilen Kitab'a uyun. O'ndan başka dostlar edinerek onlara uymayın.” [177]

“Yoksa, Allah'ın dinde izin vermediği bir şeyi onlara meşrû kılacak ortakları mı vardır?” [178]

“Ayrılığa düştüğünüz herhangi bir şeyde hüküm vermek, Allah'a aittir.” [179]

“...Doğrusu, şeytanlar, sizinle tartışmaları için dostlarına fısıldarlar. Eğer onlara itaat ederseniz, şüphesiz siz müşrik olursunuz.” [180]

“Hayır, Rabbin hakkı için onlar aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni (Hz. Muhammed'i) hakem yapıp, sonra da senin verdiği hükme karşı içlerinde bir burukluk duymadan tam anlamıyla teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar.” [181]

“(Münâfıklar,) ‘Allah'a ve Rasûlüne inandık ve itaat ettik’ diyorlar. Sonra onlardan bir grup, bunun ardından dönüyor. Bunlar mü'min değillerdir. Onlar, aralarında hükmetmesi için Allah'a ve Rasûlüne çağrıldıkları zaman, hemen onlardan bir grup yüz çevirir.” [182]

“Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse, işte onlar kâfirlerin ta kendileridir.” [183]

“Yoksa câhiliyye hükümünü mü istiyorlar? İyice bilen bir toplum için Allah'tan daha güzel hüküm veren (hüküm koyan) kim olabilir?” [184]

“Allah, hüküm verenlerin en üstünü değil midir?” [185]

"Ey iman edenler, Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin ve sizden olan ülü'l-emre. Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz, Allah'a ve âhirete gerçekten iman ediyorsanız, onu Allah'a ve Rasûlüne götürün (onların tâlimâtına göre halledin); bu hem hayırlı, hem de netice bakımından daha güzeldir."[\[186\]](#)

"Allah ve Rasûlü, bir işte hüküm verdiği zaman, artık iman etmiş bir erkek ve kadına, o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur."[\[187\]](#)

"...Dikkat edin, yaratmak da emretmek/hükmetmek de O'na mahsustur. Âlemlerin Rabbi Allah ne yücedir!"[\[188\]](#)

"İman edip de imanlarına herhangi bir zulüm (şirk) bulaştırmayanlar var ya, işte güven onlarındır ve onlar doğru yolu bulanlardır."[\[189\]](#)

"...Hüküm/egemenlik sadece Allah'a aittir. O size kendisinden başkasına ibâdet etmemenizi emretmiştir. İşte dosdoğru din budur. Fakat insanların çoğu bilmezler."[\[190\]](#)

Allah'a ve Rasûlüne itaat, ebedî cennete götürdüğü gibi, Allah'a ve Rasûlüne itaatsizlik/isyan da kişiyi ebedî cehenneme ulaştırır: "Bunlar Allah'ın (koyduğu) sınırlardır. Kim Allah'a ve Peygamberine itaat ederse Allah onu, zemininden ırmaklar akan cennetlere koyacaktır; orada devamlı kalırlar; işte büyük kurtuluş budur. Kim Allah'a ve Peygamberine karşı isyan eder ve O'nun sınırlarını aşarsa Allah onu devamlı kalacağı bir ateşe sokar ve onun için alçaltıcı bir azap vardır."[\[191\]](#)

"Sana ganimetleri soruyorlar. De ki: 'Ganimetler Allah ve Peygamber'e aittir. O halde siz (gerçek) mü'minler iseniz Allah'tan korkun, aranızı düzeltin, Allah ve Rasûlüne itaat edin."[\[192\]](#)

"Tâğuta kulluk etmekten kaçınıp Allah'a yönelenlere müjde vardır. (Ey Muhammed!) Dinleyip de sözün en güzeline uyan kullarımı müjdele. İşte Allah'ın doğru yola ilettiği kimseler onlardır. Gerçek akıl sahipleri de onlardır."[\[193\]](#)

"(Rasûlüm!) De ki: 'Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah son derece bağışlayıcı ve merhamet edicidir. De ki: 'Allah'a ve Rasûlüne itaat edin. Eğer yüz çevirirlerse bilsinler ki Allah kâfirleri sevmez."[\[194\]](#)

Ve bir hadis-i şerif: "Ümmetimle ilgili olarak korktuklarımın en korkutucusu Allah'a şirk/ortak koşmalarıdır. Dikkat edin; ben size 'onlar aya, güneşe ve puta tapacaklar' demiyorum. Fakat onlar (hâkimiyet hakkını bazı fertlerde, zümrelerde meclis ve toplumlarda görecekler), Allah'tan başkasının emirlerine ve arzularına göre iş yapacaklardır."[\[195\]](#)

Hüküm koyma (teşrî), "Lâ ilâhe illâllah"la direkt ve sağlam bir şekilde iribatlıdır. Bu bağ da, hiçbir durumda kopmaz. "Allah'ın indirdiğiyle hükmetmeyenler kâfirlerdir."[\[196\]](#) âyetinde fukahâ, Allah'ın indirdiğiyle hükmetmeyen kimse, bunu helâl saymadıkça tekfir edilmez, eğer helâl saymıyorsa, dinden çıkarmayan küfür (küfrün gerisinde bir küfür, yani büyük günah) demişlerdir. Taraflardan birinden rüşvet aldığından, önündeki meselede Allah'ın indirdiği dışında bir şeyle hüküm veren hâkim de bu yaptığıyla tekfir edilmez. Allah'ın gazabına uğramış bir günahkârdır. İctihad edip önündeki konuda yanılan ve Allah'ın indirdiği dışında bir şeyle hüküm vermiş olan biri (müctehid) ise günahkâr da değildir. Bilâkis niyeti ihlâslı oldukça ictihadına ecir de vardır. Ve sayılan diğer fikhî hususlar...

Evet, lâkin bunların hiçbiri, Allah'ın indirdiği dışında bir şeyi teşrî ile ilgili değildir. Önündeki bir konuda, helâl saymamak şartıyla, fıkıh kitaplarında belirtilen herhangi bir nedenle Allah'ın indirdiği dışında bir şeyle hüküm vermek başka, Allah'tan ayrı olarak teşrî/hüküm koyma başka bir şeydir. Birinci durumda Allah'ın dinini kaynak olarak kabuldeki itiraf (uygulamadaki farklılığa rağmen) bozulmuyor. İkinci durumda, kendi yanından Allah'ın dinine muhâlif haramlar helâllar koyuyor. Ardından açıkça veya lisan-ı halîyle: "Allah'ın dinini değil; benim hükümüm/kurallarımı uygulayın, çünkü bu, ona denktir veya bu, Allah'ın kanunundan daha üstündür, kıymetlidir" diyor. İslâm tarihinde akaid ve fıkıh âlimleri, bunun dinden çıkaran bir şirk ve küfür olduğunda ihtilâf etmemiştir. Yine, akaid ve fıkıh âlimlerinin tarihten bu yana hiç ihtilâf etmeden şirk ve küfür olduğunu kabul ettikleri bir mesele de şudur: Bilmesine rağmen ve kendi irâdesiyle Allah'ın dini dışında bir teşrîfe (hüküm koymaya) râzî olmak. İkrâh bunun dışındadır;[\[197\]](#) çünkü ikrahta rızâ yoktur.

Şirkin ve zulmün hâkimiyeti ve egemen tâğutî güçlerin de etkisiyle insanların İslâm'dan kopukluğu arttı. Artık, kendisinin müslüman olduğunu da söyleyen nice insan, açıkça şirk olan inançlara sahip olmaya, şirk ideolojilerini kabullenmeye, elfâz-ı küfrü dilleriyle ulu orta söylemeye başladı. Allah'ın hükmüne uymak, İslâm'a teslim olmak, her konuda helâl ve haramlara dikkat etmek, Allah'ın sınırlarına riâyet etmek gibi değerler, müslüman olduğunu iddia eden nice insanın gündeminden çıktı. Bütün bunlar ve sayılması uzun sürecek şirk unsurlarına rağmen, insanlara, sadece dilleriyle "İlâ ilâhe illâllah" deyince müslüman olacakları, İslâm'ı hiç yaşamasa da insanın küfre düşmeyeceği ısrarla söyleniyordu. Müstebkir oburların önüne konulmuş çanaktaki yem gibi oldu bu kelimeyi sadece diliyle söyleyenler.[198]

Tarihten bu yana, tevhidî muhtevânın soyulmasının bazı etkenleri, sebepleri vardır. Tekliflerden kaçınma, uyarının (emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münker) yetersizliği, aşırı bolluk (lüks ve rahata meyil, yani dünyevîleşme), siyasî istibdat ve mürchie düşüncesi, israfa ve dünyevîliğe pasif tepki şeklinde ortaya çıkan, zulümle mücâdele ve toplumsal tavır yerine kabuğuna çekilme anlayışının oluşturduğu mistisizm... bu etkenlerin başında gelir.

Şirkin Zararları

İman ve tevhid fitrattandır. Fert olarak insan, doğuştan fitrat üzere (imana ve tevhide müsait şekilde) doğduğu gibi, ilk din de (câhiliye eğitiminde kasıtlı olarak tersi söylenmesine rağmen) tevhid dinidir; ilk insan, tevhidî mesaja sahip bir peygamberdir. Şirk, hastalıktır, bünyeye sonradan giren bir mikroptur, bir ârizâdır, bir anormalliktir. Şirk, öncelikle kalbin hastalığıdır, müşrikler de ölümcül hastadılar.[199] onların duyu organları da ârizâlî ve görev yapamaz durumdadır.[200] Onlar, akıllarını da kullanmayan hayvandan aşağı insan müsveddeleri,[201] birer pisliktirler.[202] Bir küçük kibrit çöpü koca ormanı yakıp mahvettiği gibi, şirk de amelleri mahveder. Bir kanser mikrobunu veya yanan kibrit çöpünü önemsiz, tehlikesiz görüp bunların zararlarına duyarsız kalmak, hiç akılla bağdaşır mı? Şirk, kaos ve düzensizliktir. Şirkin olduğu yerde, kargaşa, fesat, kavga, anarşi, düzensizlik ve huzursuzluk vardır. "Eğer yerde ve gökte, Allah'tan başka ilâhlar/tarılar bulunsaydı, yer ve gök (bunların nizamı), kesinlikle bozulup gitmişti." [203] Kâinatta nizam ve âhenk olduğuna göre, tevhidî özellik vardır.

Güneşler, gezegenler ve büyük yıldızlar gibi makro âlemden atom ve hücrenin iç yapılarına kadar mikro âleme, bitkiler âleminden hayvanlar âlemine kadar tüm evrende tevhidin eseri gözükmektedir. Yeryüzünün halifesi olarak yaratılan insanın tevhidten yüzçevirmesi, çevresiyle uyumsuzluğa sebep olduğu gibi, halifelik misyonu açısından da bir ihânettir. Hayatlarını din ve dünya diye ayıran, Sezar ve Tanrı diye iki ilâh kabul eden, devletine dini karıştırmak istemeyen, laiklik gibi çok tanrılı anlayışa sahip olan, Kur'an tâbiriyle dinlerini parçalayan müşriklerin kendileri de parça parça, grup gruptur ve her grup, kendi yanındakiyle övünür durur.[204] Şirkin bu çirkin tablosu yanında; Tevhid ile vahdet kelimeleri aynı kökten gelir. Biri, "biremek", diğeri "birlik" veya "birleşmek" demektir. Tevhide inanan her ırktan, her yapıdan insan "ümme" bilincine sahip olacak, birbirlerini ancak kardeş kabul edecekler.[205] Aynı Allah'a gerçekten iman edenler, yekvücut olacaklar, aynı nizamın parçasını oluşturacaklar, güç ve imkân birliği oluşturacaklardır.

Şirkin sayısız zararlarını ana başlıklar halinde şöyle özetleyip sayabiliriz:

Şirk, fitrattaki nuru söndürür.

Arınmış nefsi yok eder.

İzzeti öldürüp yerine zilleti, köleliği getirir. İnsanlık için bir hakarettir.

Vahdeti, insanların birliğini parçalar.

Amelleri boşa çıkarır.

İnsanın ebediyen cehennemde kalmasına sebep olur.

Şirk, bütün hurâfelerin yuvasıdır.

Büyük bir zulümdür.

Şirk, bütün yanlış korkuların, fobilerin kaynağıdır.

İnsan dinamizmini hareketsiz bırakır.

Şirk, Allah'ın asla affetmediği bir günahdır. Bütün zararlarından daha önemli olan, şirkin insanı ebedî cehennemlik yapmasıdır. Allah, şirk inancı ile âhirete gelenleri asla affetmeyecektir.

"Sana da, senden öncekilere de vahyolunmuştur ki 'eğer şirk koşarsan, şüphesiz bütün amellerin boşa gider ve hüsrâna uğrayanlardan olursun."[\[206\]](#)

"Allah, kendisine şirk/ortak koşulmasını asla bağışlamaz; bundan başkasını (günahları) dilediği kimse için bağışlar. Allah'a şirk koşan kimse büyük bir günah ile (Allah'a) iftira etmiş olur. Kim Allah'a şirk/eş koşarsa büsbütün sapmıştır."[\[207\]](#)

Tevhid ve şirk insanlık tarihi boyunca insanların bağlanageldiği iki dinin adıdır. İnsanlık tarihi şirkle tevhid arasındaki mücadeleden ibarettir. Bütün peygamberlerin tebliğlerinde vurguladıkları temel esas tevhiddir. Kur'ân-ı Kerim'in üzerinde en çok durduğu konu tevhidin önemi ve şirkten uzak durulması konusudur.

Kendi nefsinin hevâsını ilâhlaştıran ve Allah'a değil de kendisine tapan ve tapılmasını isteyenler; başkalarının haklarına el uzatmanın, yalnız Allah'a ibâdet edildiği ve sadece O'na uyulduğu sürece mümkün olmadığını bilirler. Çünkü, Allah'ın dini adâleti emreder ve bütün insanları eşit olarak görür. Faziletler doğuştan değil; sonradan kazanılan iman, takvâ, cihad ve ilim sâyesindedir. Şirk ise nefsinin hevâsını ilâh edinenlerin, insanları kendilerine kul etmeleri ve sömürmeleri üzerine kuruludur. Bu yüzden tâğutlar, kendi nefislerinin arzularını ilâhlaştırmak için, ilkelerini kendilerinin tesbit ettikleri ve başkalarının haklarını gasb üzere kurulu şirk düzenini isterler. Tâğutlar, ortaya attıkları ilâhlara insanları taptırarak, aslında kendilerine taptırır, kulluk ettirirler. Şirk, insanların insanlara kulluk ettiği düzenin adıdır.

Müşrikler, bazı şeyleri ilâh haline getirdikten sonra bazıları doğrudan o ilâhlara tanrı diye, bazıları da 'bizi Allah'a götürecekler' diye tapınmaya başladılar. Hâlbuki Allah (c.c.) bütün insanlara, *"sizi Ben yarattım ve rızkınızı da Ben veriyorum. Öyleyse ibâdeti yalnızca Bana yapın"*[\[208\]](#) diye buyurmaktadır. Şirk dini üzerinde olanlar, hem Allah'ın dışında birtakım ilâhlara ibâdet ederler, hem de o ilâhlar adına kurallar (şeriatler) uydurup onu din haline getirirler. Allah ise onların bu tutumunu kesin bir şekilde kınamakta ve reddetmektedir.[\[209\]](#) Allah'a başka şeyleri 'şerik-ortak' koşanlar, aslında gerçek anlamda bir ilâh bulmuş ve gerçekten ona ibâdet ediyor değildir. Onların bu yaptığı bir 'zan' (sanı)dır, bir avunmadır.[\[210\]](#) Yarın hesap günü şefaatchi olacakları zannedilen bütün 'şerikler-ortaklar' müşriklerin yanında olmayacaklar, onlara yardım edemeyeceklerdir.[\[211\]](#)

Bâtıla İman

Kur'an, imanı sadece olumlu alanlar için kullanmaz. Gönülden benimseme ve tasdik etmenin, yani imanın, olumsuz görünülerinin bulunabileceğine de dikkatimizi çeker. İman, Allah'ın inanılmasını istediği şeylere olursa doğru; hakkında Allah'ın hiçbir delil indirmedeği şeylere olursa bâtıl olur.

"De ki: 'Benimle sizin aranızda şâhit olarak Allah yeter. O, göklerde ve yerde ne varsa bilir.' Bâtıla iman eden ve Allah'ı inkâr edenler var ya, işte ziyana uğrayacaklar onlardır."[\[212\]](#)

"Tek Allah'a ibâdeti çağırıldığı, duâ edildiği zaman küfredersiniz. O'na şirk koşulunca (buna) iman edersiniz. Artık hüküm, yüceler yücesi Allah'ındır."[\[213\]](#)

"Onların çoğu, ancak şirk koşarak Allah'a iman ederler."[\[214\]](#)

"Kendilerine Kitap'tan nasip verilenleri görmedin mi? Putlara ve tâğuta (sahte tanrılara ve Allah'ın indirdiğiyle hükmetmeyen yöneticilere) iman ediyorlar..."[\[215\]](#)

Bu âyetlerden anlaşılıyor ki, mutlak anlamda aldığımızda inkâr da bir imandır. İnkâr, imansızlığa imandır. Ateizm de bir imandır; Allah'ı reddetmeye inanmak. Yani, her imanda bir inkâr, her inkârda bir iman vardır. Mü'min de

Allah'a iman etmiş olmak için, hatta imandan önce, bazı şeyleri inkâr etmesi, "kûfür" etmesi gerekir. Küfredip reddetmesi gerekenlerin başında tâğüt gelir.[\[216\]](#) İnsanı kurtaracak, sağlam kulp; tâğütlerin olumlu, hayırlı hiçbir işi, ameli ve sözü olduğunu kabul etmemek; eğer varsa bile, bunları örtüp inkâr etmekle (küfür etmekle) mümkün olur.[\[217\]](#) Doğru iman, Kur'an'ın gösterdiği imandır. Bu iman, insanlara Allah'tan başka ilâh olmadığını, Allah'ın âlemlerin Rabbi olduğunu, Allah'tan başkasına duâ ve kulluk edilmemesi gerektiğini öğretir. Doğru/hak imanın zıddı, bâtila imandır, yani şirk. Şirk, doğru olduğunu isbatlamak için Allah'ın, hakkında delil/âyet indirmemiş olmasına rağmen; insanların uydurdukları bâtil inançlardır. "*Allah'tan başka kulluk ettiğiniz şeyler, sizin ve atalarınızın uydurduğu putlardan başka bir şey değildir. Allah, onların doğru olduğuna dair bir delil indirmemiştir. Hükmetmek, yalnızca Allah'a aittir. O'ndan başkasına değil!*"[\[218\]](#)

İslâm, "lâ (hayır!)" ile başlar. "Lâ ilâhe illâllah" demeyen insan müslüman kabul edilmez. Tarihsel ve güncel ilâh yerine konulan her türlü sahte tanrıları, güç odaklarını, otorite anlayışını, yani tâğütleri reddetmeden müslümanlık olmaz.[\[219\]](#) Bugün İslâm dışı düzenler, yönlendirdiği Diyanet teşkilatı, medya, eğitim, toplum ve ahlâk anlayışıyla "lâ"sı olmayan bir din(!) anlayışını Müslümanlık adıyla dayatmaktadır. Reddedecek, tavır alacak, savaşılabilecek bir düşmanı olmamak; her şeyle ve gayri müslim herkesle diyalog içinde kardeş-kardeş, barış içinde yaşamak... Kendisine ve her şeyden önce dinine kast eden bunca zâlîme karşı nasıl olacaksa bu!... Aslında Amerika'nın empoze ettiği, laiklik ve Kemalizmle uzlaşan bu "lâ"sız dinle istenen şey belli: Müslümanın iğdiş edilmesi, cihadsız ve onursuz, edilgen ve ılımlı bir Müslüman tip oluşturulması, işgalcilere karşı direnç ve tavır gösteremeyecek şekilde pasifize edilmesi, emperyalist zâlimlere kul ve köle edilmesi...

Kur'an, imanlarını zulümle (şirkle) lekeleyenler için kurtuluş kapısını kapatmıştır. "*İman edip de imanlarına herhangi bir zulüm bulaştırmayanlar var ya, işte emn (güven) onlarındır. Ve onlar hidâyeti (doğru yolu) bulanlardır.*"[\[220\]](#) Kur'an, imandan sonra küfre sapanlara karşı çok sert ve şiddetli bir tavır takınmaktadır. Kur'an, bu olaya tebdîl veya irtidat demektedir. Tebdîl, imanı küfürle değiştirmek; irtidat ise, İslâm dininden çıkmak, geriye dönmek demektir. Tebdîl ve irtidat Kur'an'a göre en iğrenç ve onur kırıcı hastalığın adlarıdır.[\[221\]](#)

Allah Teâlâ'nın Birliği ve Şirk

Kur'ân-ı Kerim'de Allah Teâlâ'nın varlığını belirten birçok âyet-i kerime olmakla beraber, O'nun birliğinden bahseden âyetler, varlığını ifade eden âyetlerden daha çoktur. Allah Teâlâ'nın birliğinden bahseden ve çoğu Mekke'de inen âyetler, şirkî reddedip tevhidi emreder. Bu âyetlerin bir kısmı Allah Teâlâ'nın ilâhlık vasfına yakışmayan; yaratılmışlık, âcizlik ve eksiklik ifade eden özellikleri reddetmek sûretiyle O'nu tenzih eder. Bir kısmı da O'nun kâinatın yaratıcısı, nimet vericisi, tek sahibi ve hâkimi olduğunu belirtir.

Meselâ; Kur'an'da "*Allah kendine ortak koşulmasını bağışlamaz, bundan başkasını dilediğine bağışlar. Allah'a ortak koşan da gerçekten büyük bir günah işlemiştir.*"[\[222\]](#) buyurularak şirk reddedilirken; diğer bir sûrede: "*De ki: O Allah birdir. Allah hiçbir şeye muhtaç değildir, her şey O'na muhtaçtır. Kendisi baba değildir ve doğurulmamıştır (oğul da değildir).*"[\[223\]](#) buyurularak tevhid en özlü biçimde vurgulanmaktadır.

Ebû Cehil gibi en azılı müşrikler, hatta şeytan bile Allah'ı inkâr edememiş, O'nu yaratıcı, tabiata hükmedici olarak kabul etmeye kendilerini mecbur hissetmişlerdi. Ama, Allah'a sadece inanmak yeterli değildir. O'na hiçbir şeyi, hiçbir şekilde şirk koşmamak şarttır.

İnsanlar tarih boyunca Allah'ın varlığını doğrudan inkâr yerine ya müşrikler gibi O'na ortak koşarak şirke düşmüşler, ya da laiklik anlayışıyla O'nun bazı sıfat ve fiillerini inkâr ederek küfre düşmüşlerdir. Bu iki inkâr, iki şirk çeşidi arasındaki benzerlik ve farkları şöyle ifade etmek mümkündür:

Müşrikler Allah'ın varlığını, yaratıcılığını, rızık vericiliğini kabul ettikleri halde, *vahdâniyetini* inkâr ediyorlar, O'na putları ortak koşuyorlardı. Laiklik ise, Allah'ın *rabbâniyetini* inkâr ederek O'nu dünya hayatına, insanın gündelik yaşamına, toplumların yönetimi demeye gelen siyâsete karıştırmak istememektir. Özetle, klasik şirk *vahdâniyeti*; laiklik şirk *rabbâniyeti* inkâr etmektir.

Şirk, Allah'ın zatında O'na ortaklar koştukken; laiklik de Allah'ın sıfatlarında O'na ortaklar koştuk ve O'nun olan teşrîf, terbiye etme, hüküm koyma yetkilerini yaratandan alıp yaratılanlara devretmektir. Şirkle laikliğin bu uygulamaları neticede aynı kapıya çıkıyordu: Hevâ ve heveslere uygun bir hayat sürmek; canları çekince çığnedikleri, ya da değiştirdikleri, kurallarını kendilerinin belirlediği bir hayat... Şirk de laiklik gibi hakkı ikiye paylaştırıp Allah'ın hakkını Allah'a, "Sezar"ları olan tâğütlerinin hakkını da putlarına vermektir.

"Allah'ın birliği" konusu, Akaid'in temel ve en önemli konusudur. Akaid ilmine bu yüzden Tevhid ilmi de denir. (Tevhid, birlemek, Allah'ı bir kabul etmek demektir. Yani, Allah'ın zatında, sıfatlarında ve fiillerinde eşsiz olduğunu bilmek ve öylece inanmaktır.) İslâm Dini'ndeki tüm hükümlerin bir noktada Allah'ın birleşmesine (tevhid) dayandığı için, İslâm'a Tevhid dini; müslümanlara da muvahhid denilir.

Günümüzde Allah'ı sözde bir olarak kabul eden nice insanlar, hâkimiyet ve mutlak otorite konusuna gelince Allah'a ortaklar koştuktedirler. Allah'a ait bazı vasıfları başkalarına veren, başka şeyleri Allah'ı sever gibi seven, başkasından Allah'tan korkar gibi korkanlar Allah'ı gerçekten birleşmiş olmazlar. Allah'ı kanunlarına, idarelerine, işlerine... karıştırmak istemeyenler tevhid eri vasfını kaybedip müşrik vasfını kazanırlar. "*Onların çoğu, Allah'a, şirk koştukmaksızın iman etmezler.*"[224]

Allah'ın varlık ve birliğini kabul etmenin, fert ve toplum hayatının her alanında ortaya çıkması zorunlu olan birtakım sonuçları vardır. Bir olan Allah'a iman etmek: Sadece O'nun hâkimiyetini kabul etmek, mutlak itaat edilecek otorite olarak O'nu tanımak, O'na ve emirlerine boyun eğmektir. Bir olan Allah'a iman; Allah'ın öngördüğü nizamı aykırı olan her şeye karşı bir inkılap hareketidir; bir başkaldırıdır. Allah'tan başka ilâhları reddettiğimiz, Allah'ı birlediğimiz yaşantımızın tüm boyutlarında kendini göstermelidir. Allah'a iman, çevreyi etkilemeyen, gayr-i İslâmî vâkıayı kabullenen kuru ve edilgen yahut etkisiz bir iddia olamaz. Bir olan Allah'a iman etmenin zorunlu gereği; Allah'ın nizamını hayatına, düşünce ve inançlarına, ferdî, sosyal, siyasal, ekonomik, ahlâkî ve teabudî (ibâdetle ilgili) bütün ilişkilerine hâkim kılmaya çalışmaktır.

Şirk Ehli Müşriklerle Mücadele

"İnsanlar 'Allah'tan başka ilâh yoktur, Muhammed O'nun rasûlüdür' deyinceye kadar kendileriyle savaşmaya emrolundum. Ne zaman bunu söylerlerse kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. Ancak dinî cezalar müstesna; iç yüzlerinin muhasebesi ise Allah'a aittir."[225]

Şirk ehliyle, müşriklerle mücadele esastır. Müslüman, zaman ve şartların durumuna göre savaş(a)mıyorsa bile, onlara en azından "*Ey kâfirler! Ben sizin tapmakta olduklarınıza ibâdet etmem. Sizin dininiz size; benim dinim bana!*"[226] deyip, onları reddettiğini göstermek zorundadır. "*Size de, Allah'ı bırakıp tapmakta olduğunuz şeylerinize, putlarınıza da yuh olsun! Siz, akıllanmaz mısınız?*"[227]

Müşriklerin Özellikleri

Kur'ân-ı Kerim, inkârcılara bazen kâfir, bazen de müşrik demektir. Bu onların yaptıkları işlere, takındıkları tavırlara göre verilen bir isimlendirmedir. İnkâr açısından ikisi arasında fazla bir fark bulunmamaktadır. Kur'an, müşrikleri tanıtırken, yalnızca Firavun'a iman edenlerin, Hz. Muhammed'e karşı çıkan Mekke müşriklerini değil; hem onların hem de tüm zamanlar boyunca tüm ülkelerdeki bütün müşriklerin özelliklerini tanıtır. Şirkin nasıl bir şey olduğunu ortaya koyarak, insanları sakındırıyor.

Kâinatın Rabbi Allah (c.c.) bütün kemal (üstün) sıfatlara sahip, bir ve tek olan, başlangıcı ve sonu olmayan, yaratıklardan hiçbirine benzemeyen, her şeyin sahibi, çok güçlü ve kudretli, emir ve hüküm sahibi olan, istediği şeyi istediği gibi yaratan, varlığı her şeyi kuşatan, yalnızca kendisine ibâdet edilen tek ilâh'tır. Canlıların rızkını O verir. O öldüren ve diriltendir. Mülk O'nundur. O yaratıcıdır (Hâlık) ve O'nun dışında her şey yaratılmıştır (mahlûk).

İşte Allah (c.c.)'a ait bu ve buna benzer sıfatları başkasına veren müşriktir. Evrende olan olayları Allah'ın yarattığını kabul etmeyip, bunların tabiat (doğa) tarafından yaratıldığına inanan müşriktir. Tabiatı veya diğer sebepleri yaratılan değil de, yaratıcı gibi kabul eden müşriktir. Yeryüzünün ve insan irâdesinin dışındaki bütün oluşumlara ait tasarruf Allah'ın elindedir. Müşrikler, bu tasarruf hakkını başkalarına da verirler. Hayatın her alanına ilâhî hükümler koyma yetkisi Allah'ındır. Ancak müşrikler, Allah'ın bu yetkisine saldıracak ya kendileri adına, ya da başka bir insan veya put adına hüküm koyarlar.

İnsanları Allah yaratmıştır. Dolayısıyla onlar Allah'ın kullarıdır. İbâdet yalnızca Allah'a yapılır. Ama müşrikler Allah'tan başkasına da kulluk yaparlar. O'nun dışındaki varlıkları da yücelterek onun önünde sanki o bir ilâhmış gibi saygı durumunda, kıyamda, rukûda bulunurlar. Kendi hevâ ve hevesleri doğrultusunda insanlar adına, bir ulus ve ideoloji adına hükümler/yasalar koyarlar ve bunlara kalpten bağlanır, Allah'ın hükümlerini bir tarafa atarlar. Bunlar kesinlikle şirktir.

Allah'ın helâl ve haram ölçülerini kabul etmeyip O'nun gönderdiği ilkeleri bir tarafa atarak kendi arzusuna göre helâl ve haram ölçüleri koyanlar; insanların, partilerin, devletlerin veya örgütlerin koyduğu haram ve helâl ölçülerini kabul edenler müşrik olurlar. Bir insanın, bir örgütün, bir ideolojinin görüşlerini, hükümlerini Allah'ın hükümlerinden daha doğru, daha çağdaş, daha iyi bulanlar, Allah'tan başka ilâh tanımış olurlar.[228] Allah'a ait her şeyi görme, her şeyden haberdar olma, mutlak anlamda ilâhî yardımı yapma, tevbe alarak günahları affetme, gözetleme gibi sıfatları varlıklara veya insanlara verenler müşrik olmuşlardır. Söz gelimi, bağlanılan şeyhlerin çok uzak yerlerden öğrencilerini (müridlerini) evlerinin içinde bile gördüğünü, ibâdet veya zikirleri ancak şeyhlerin Allah'a ulaştırabileceğini, şeyhlerin diledikleri yere diledikleri zaman gidebileceklerini, istedikleri zaman kerâmet gösterebileceklerini kabul etmek, şüphesiz ki şirke çok benzemektedir.

Ölmüş veya yaşayan kimi insanların ilkelerini mutlak hüküm ve ilke saymak, onların görüşlerini en üstün, hatta Allah'ın âyetlerinden daha yüce saymak, ölünün mezarı başına gidip, ona hesap vermek; şirkin, yani Allah'a ortak koşmanın ta kendisidir. Çünkü Allah'a ait sıfatlar bir ölümlüye veya ölmüşe verilmektedir. Tekrar edelim ki, ister bir başka insan, ister insanın kendi hevâsı, ister bir grup, isterse bir coğrafya olsun; Allah'ın ilâhlığına ait bir özelliği onlarda görmek, onlarda da aynı özelliklerin var olduğuna inanmak şirktir. Bunu yapanlar da müşriktir. "Müslümanım" diyenlerin çok sayıda olduğu ülkelerde bazı adamlar, müslümanlık iddia etmelerine rağmen, Batı dünyasından gelen bütün fikirleri, bütün ölçüleri en üstün sayarlar. Onlara, "bakınız Allahımız şöyle buyuruyor" denildiği zaman, "o din işi", "o ayrı" bu ayrı derler. Ya da "tamam, doğru; ama..." diye "ama" veya "fakat" kelimesinden sonra o âyeti geçersiz kılacak reel politik gerekçeler bulurlar.

Görüldüğü gibi müşriklik, inkârcılıktan çok, Allah'ın varlığı kabul edildiği halde, Allah'a benzer ilâhlar bulmanın, O'na ait özellikleri başka varlıklara da verip onları da Allah gibi üstün tutmanın adıdır. İslâm'ın mücâdele ettiği en önemli inkâr işte bu şirk anlayışıdır. İslâm geldiği zaman Mekkeliler tanırsız değilirdi. Evreni Allah'ın yarattığını, rızkı O'nun verdiğini kabul ediyorlardı. Ama O'na putları ortak ediyor, başka şeylere kulluk yapıyorlardı.[229] Günümüzde müslümanların sakınması gereken temel tehlike budur.

Kur'ân-ı Kerim, müşriklere ait bazı özel durumlara da dikkat çekmektedir: Şirk en büyük zulümdür, [230] öyleyse müşrikler aynı zamanda zâlimdirler. Müşrikler, gerçek ilme değil; zanna (sanrıya, tahmin ve teorilere) uyarlar. Onlar ilmin, aydınlığın, doğrunun peşinde olduklarını söylerler, ama onların gerçek sandığı şey, Allah katında bir değer ifade etmez. Onlar sıkışınca Allah'a duâ eder, yalvarırlar, ama rahata ve refaha kavuşunca Allah'ın âyetlerinden yüz çevirirler.[231]Putlarını, yani Allah'a eş koştukları şeyleri çok severler, onlara candan bağlıdır.[232]

İslâm'ın teklifleri müşriklere çok ağır gelir.[233] Onlar mü'minleri sevmezler, devamlı düşmanlık beslerler. Dünyaya aşırı bağılıdır.[234] İslâm'a karşı çıkışları noktasında tutarlı değildir. Yaptıkları işler sebebiyle Allah katında suçlu (mücrim) olmuşlardır.[235]

Sorular

1- Aşağıdakilerden hangisi tevhid inancını bozmaz? Yani insanı şirke düşürmez?

- a) Allah'tan başkasına ibâdet ve itaat etmek.
- b) Allah'tan başkasına duâ ve tevekkül etmek.
- c) Mü'min olduğu halde bazı günahlar işlemek.
- d) İslâm'ı hafife almak, İslâm Diniyle alay etmek.

2- Seçeneklerden hangisi insanı şirke ve küfre düşürmez?

- a) İslâm'daki emir ve yasakların gereksiz olduğuna inanmak.
- b) Tâğütlara gönülden itaat etmek.
- c) İslâm'ın emir ve yasaklarını kabul ettiği halde, bir kısmını yerine getirmemek
- d) Allah'tan başkasına ilâh derecesinde aşırı sevgi, saygı göstermek.

3- Aşağıdakilerden hangisi tevhidi bozan fiillerden değildir?

- a) Allah'tan başkasına helâl ve haram kılma yetkisi vermek.
- b) Allah'a tevekkül etmek.
- c) İbâdeti Allah'tan başkası adına yapmak.
- d) Kur'an'daki hükümlerden bazısının günümüzde geçersiz olduğunu söylemek.

4- Aşağıdakilerden hangisi müşrikler için doğru değildir?

- a) Müşrikler, göklerin ve yerin yaratıcısının Allah olduğuna inanırlar.
- b) Allah'ın ilâhlık vasıflarını başkasına vermezler.
- c) Yeryüzündeki otoriteyi Allah'a ait olarak görmezler.
- d) Hıristiyanlar Hz. İsa'yı Allah'a ortak koşarak şirke düşmüşlerdir.

5- Aşağıdakilerden hangisi şirkin çeşitlerinden değildir?

- a) Allah'ın emir ve yasaklarını kabul ettiği halde, bunların bazısını yapmamak.
- b) Allah'a inanmakla birlikte, Allah'a yaklaştıracığı gayesiyle başka varlıklara tapmak.
- c) Allah'la beraber başka ilâh tanımak.
- d) Kâinattaki her olayın Allah'ın dilemesiyle değil de; kendi kendine olduğuna inanmak.

6- Aşağıdakilerden hangisi müslümanı mürted yapmaz?

- a) İçkinin haram olduğuna inandığı halde içki içmek.
- b) İslâm'ın hükümleriyle alay etmek, hafife almak.
- c) Allah'a itaati bırakıp, gönül rızâsıyla tâğuta itaat etmek.
- d) İslâm'ın hükümlerini değiştirmek.

7- Aşağıdakilerden hangisi tâğüt kelimesinin tanımı olamaz?

- a) İnsanları Allah'a isyana dâvet eder.
- b) İnsanları zorla da olsa kendine itaat ettirmeye çalışır.
- c) Allah'ın kanunları yerine, kendisi kanunlar koyar.
- d) Dindeki hurâfe ve bid'atleri kaldırmaya çalışır.

8- Aşağıdakilerden hangisi Bel'am'ların en belirgin özelliğidir?

- a) İnsanları Allah'ın adını kullanarak aldatırlar.
- b) İslâm düşmanlarına hakkı açık açık anlatırlar.
- c) Zâlime karşı mazlumun hakkını savunurlar.
- d) İnsanlara Allah'ın dinini hiç değiştirmeden tebliğ ederler.

9- Tevhidi bozan haller nelerdir?

10- Şirkin sözlük ve terim anlamları nedir?

11- Kur'ân-ı Kerim şirki nasıl tanımlar?

12- Şirkin sebepleri nelerdir?

13- Şirkin çeşitlerini sayınız ve her birini kısaca açıklayınız.

14- Gizli şirk nedir, örnek vererek açıklayınız.

15- Câhilî eğitimde şirkle ilgili örnekler veriniz.

16- Ekonomi yönüyle şirke bazı örnekler veriniz.

17- Müşriklerin özelliklerini sayınız.

18- Müşriklerle ilişkilerimiz nasıl olmalı, onlarla nasıl mücâdele etmeliyiz?

19- İttibâ yönüyle ve davranışlarla ilgili şirk nasıl olur, açıklayınız.

20- Şirkten sakınmak için ne yapmalı ve nasıl duâ etmeliyiz?

- • Kûfür; İmanın Karşıtı, Hakkı Örtmek ve İnkâr Hastalığı
- • Kur'an'da Kûfür Kavramı (Nankörlük ve İnkâr)
- • Kûfürün Anatomisi
- • Kâfirin Kalbi
- • Kûfürün Sebepleri
- • Elfâz-ı Kûfür
- • Ef'âl-i Kûfür
- • Tekfir ve Büyük Günah İşleyenin İtikadî Durumu
- • Sorular

Bu üniteyi bitirdiğinizde aşağıdaki amaçlara ulaşmanız beklenmektedir.

- * Kûfür kelimesinin lügat ve ıstılah anlamlarını ifade edebilmek.
- * Nankörlük ile inkâr/kûfür arasındaki ilişkiyi açıklayabilmek.
- * Kur'ân-ı Kerim'deki kâfirlerin kalbi ile ilgili vurguları özetleyebilmek.
- * Kûfürün sebep ve sonuçlarını açıklayabilmek.
- * Günümüz toplumunda insanı küfre götüren çirkin lafızlara (elfâz-ı küfre) örnekler verebilmek.
- * Davranış yönüyle kûfür kabul edilen eylemlere (ef'âl-i küfre) örnekler verip açıklayabilmek.
- * "Tekfir"ın ne demek olduğunu ve haksız yere bir mü'mini tekfir etmenin sakıncalarını izah edebilmek.
- * Büyük günah işleyenler hakkında itikadî mezheplerin görüşlerini özetleyip Ehl-i sünnetin görüşünü açıklayabilmek.

Kûfür; İmanın Karşıtı, Hakkı Örtmek ve İnkâr Hastalığı

Kûfür, "ke-fe-ra" fiil kökünden masdar olup, lügatta 'bir şeyi örtmek' demektir. Bu anlamıyla tohumu toprağa eken ve böylece onu örtüp gizleyen çiftçiye küffar denildiği gibi, kılıcı örttüğü için kınına, karanlığı örttüğü için geceye, yıldızları örttüğü için buluta da kâfir denir. Bazı ibâdetler ve tevbe de birtakım günahları örttüğü için bunlara da keffare(t) denilmiştir. Kâfir kişi de Allah'ın varlığını, âyetlerini, nimetlerini veya hükümlerini görmezlikten, bilmezlikten gelip öterek inkâra gittiğinden bu ismi almıştır.

Küfre sapan kimseye kâfir (çoğulu: Küffâr, kâfirûn, kefere) denilir. Kûfür, imanın zıddı olduğu gibi, kâfir de mü'minin zıddıdır. Kâfir; gerçeği örten, nimeti saklayıp inkâr eden kişi demektir. Yaratıcı'nın en büyük nimetleri olan Allah'ın âyetleri, tevhidî iman, peygamberlik, din, hidâyet vb. hususları saklamak veya görmezlikten gelmek kâfirliğin en belirgin şeklidir.

Kûfür, realiteyi, hakikati çarpıtmaktır. Kûfür, varlıktaki, yaratılıştaki güzellik ve mükemmelliği, nimet ve lütfü görmeme, görmezlikten gelme illetidir; bir fitrat nankörlüğüdür. Akı kara, karayı ak görmektir; Görülmesi gerekeni görmemek, bakar körlüğü tercih etmektir. Kûfür, bir hastalıktır, bir ânzâ ve anormalliktir. Doğal olanın, fitratın dışına çıkmaktır. Kalpte başlayan bu hastalık, kafaya ve bütün organlara yayılır. İmanla tedavi edilmedikçe çabuk büyüyen ve tüm vücudu kaplayan bu kanser mikrobu, kişinin âhiretini ve dünyasını mahveder. İslâm'ın hâkim olmadığı çevre şartları, bu kûfür mikrobu alabildiğine yayıldığı hastalıklı ortamlardır.

Küfür, bir kimsenin iman edilmesi gerekli esaslara iman etmemesidir ki, yalanlama ve inkârı, tasdiki terk etmeyi; ikrah, yani şiddetli zorlama ve engel bulunmadığı halde ikrarı terketmeyi de içine alır. İmandaki tasdik gibi, küfürdeki tezkib de (yalanlama) kalple, sözle veya davranışla olur. Kalp ile yalanlama nasıl küfür ise, ikrah/zorlama olmaksızın sözlü yalanlama da öyledir. Hatta, elfâz-ı küfürü (küfür sözünü) böyle sözle ifade etmek, daha çirkin bir düşmanlığı açığa vurmak olur. Aynı şekilde fiilî (davranışla) yalanlama da böyledir. İman edilmesi arzu edilen mukaddes şeylere fiilen hakaret ve alay etmenin, küçümsemek ve hafife almanın, bunları bozmaya çalışmanın en çirkin küfür olduğunda şüphe yoktur. Yalnız kalpte gizlenen küfre küfür denip de, sözlü veya fiilî olarak açıklanan ve ilan edilen küfre küfür denilmemesi nasıl mümkün olur? Ancak, o sözlü veya fiilî küfür izhârı, “*kalbi imanla dolu olduğu halde inkâra ikrah olunan, zorlanan değil*” [236] diye şer’î istisnâyı bildiren bu âyet gereğince zarûrî bir zorlamaya dayanması hâriçtir. Fiilî tezkib (davranışla ilgili küfür), iman ile bir araya gelmesi mümkün olmayan fiili yapmaktır. Ancak fiilî tezkib (davranışla ilgili küfür) ile, fiilin yokluğu arasında büyük fark vardır. Meselâ, namaz kılmamak başka, haça tapmak yine başkadır. Namaz kılmamak küfür değilse bile, haça tapmak kesin küfür olur. Bu bakış açısından, amelin terkinin fiilî yalanlama olup olmadığı şüpheli olduğundan, küfür gerektiren bir durum olup olmayacağına ihtilâf edilmiştir. Hâlbuki hakaret ve hafife almayı ifade eden, aynı şekilde Mushaf’ı çirkefe atmak, güneşe tapınmak, putlara veya heykellere saygı durumunda bulunup önlerinde kıyâma veya secdeye durmak, küfürü yayıp neşretmek, günahı ve haramı helâl; helâlî da haram saymak... gibi bizzat küfür eseri şeyler; küfür delili olduğu belli bulunan yalancılardan fiilleri -bir ikrah, yani zorlama zarûreti yoksa- küfür olduğunda hiç ihtilâf edilmemiştir.

Yukarıda açıklama yapıldığı üzere, ameli terketmenin ve her günahın küfürü gerektirdiği söylenmiyor. Fakat bu mesele, istismar edilerek kötüye kullanılmıştır. Ameli terketmek iki türlüdür: Birisi cüz’î (kısmen) terk, diğeri küllî (tamamen) terk. Yani biri terketmek, biri de terketmeyi alışkanlık edinmektir. Meselâ, bazen namaz kılmayan ile, namazı terketmeyi alışkanlık haline getiren arasında büyük fark vardır. Namaza imanı olan, onu vazife tanıyan kimsenin -beşer halî- ara sıra bazı üşengeçliğinin bulunabilmesi akla ters değildir. Şu halde cüz’î terk, küfür olmayabilir. Fakat ameli terki alışkanlık edinen, namaz kılmayı hiç hatırına getirmeyen, alını secde görmemiş, ömründe hiç kılmayan ve hatta kılmamaya azmetmiş bulunanların kible ehli (müslüman) olduklarına, Allah’a, Peygamber’e ve peygamberlere, Kur’an’a ve âhirete, farz olan vazifelere imanı bulunduğu nasıl hükmedilebilir? Özetle iman, tevhid tertibiyle bütün inanılacak şeylere bölünmez bir bağlılıkla uymak; küfür de onlardan, birinin bile olsun, bulunmamasıdır. Yani küfür için iman edilecek şeylerin hiçbirine inanmamak şart değildir. Birine veya bir kısmına inanmamak da küfürdür. İman, bir bütünlüğü gerektirir. Küfür ise, onun tersi olduğundan, bir kısmı inkâr ile de vâki olur; tamamının inkârı şart değildir. İman ile küfür, sade zıt değil; birbirinin tersidirler. Ne ikisi bir araya gelip toplanırlar, ne yükselirler; arada vasıta, iki menzil arasında bir menzil (menzile beyne’l-menزيلeteyn) yoktur. Bir insan ya kâfirdir; ya mü’min. Fâsık (günahkâr) da işlediği suça göre bunlardan biridir.

İman ile küfür, iki görüş açısından düşünülür. Birisi, insanın yalnız Allah’a karşı vaziyeti; diğeri de mü’minlere karşı vaziyetidir. Birincisinde mü’min, yalnız Allah’ın ilmini düşünerek imanını ve kendini ona göre kontrol ve teftiş eder. Bu noktada hem içinden ve hem dışından sorumludur. İkincisinde, insanların ilmi ve onlara kendini ne şekilde tanıttığını, ne gibi muâmele yaptığını, onların ilmine karşı kendisinin ne gibi bir muâmeleye tabi tutulması gerektiğini düşünerek imanını ve kendini ona göre kontrol ve teftiş eder. Çünkü İslâm’da Allah’ın hakları, bir de kulların hakları yönü; imanın bir ferdi, bir de sosyal durumu vardır. “Allah’a, Peygamber’e kalbimde imanım var” deyip de insanlara karşı hep küfür muâmelesi yapmak (halkın içinde gâvur gibi yaşamak) İslâm imanının şiarı değildir. Din ve imana muhtaç olan Allah değil, insanlardır.

Küfretmek, dilimizde kaba bir şekilde sövmek mânâsında da âdet olmuştur, ki bu, Arapça’da yoktur. Halk arasında yaygın olan bu mânâ, esasında dinî mânâdan alınmıştır. Önceleri küfürü gerektiren sövmelere kullanılırken, biraz genişletilmiştir. [237]

Kur’an’da Küfür Kavramı (Nankörlük ve İnkâr)

“Küfür” kelimesi ve türevleri Kur’an’da 525 yerde geçmektedir. Kur’an, imana yüklediği tüm anlamların zıtlarını küfür kelimesine yüklemiştir. Zaten küfür de, bir inançtır; olumsuz bir inanç. Göğüsler iman için açıldığı gibi, küfür için de açıdır. [238] Kur’an’a göre, küfrün en sık belirişi insanın nimetleri inkârı, yani nankörlüğüdür. Allah, insanların yaratıcısı, onları rızıklandıran, onlara sayısız nimet veren, yaşatan... bir İlâh ve Rabdir, ki en küçük bir iyilikte bulunana teşekkür edildiği gibi, esas olarak nimetleri karşısında Allah’a şükretmek gerekir. “Beni zikredin, Ben de sizi zikredeyim/anayım; Bana şükredin; küfr (nankörlük) etmeyin.”[239]

Allah’a şükretmek, sahip olunan nimetlerin yalnızca O’ndan olduğunu kalpten kabul etmek olduğu gibi, bu kabulü de gerek sözlü, gerek fiilî amellerle göstermektir. Fakat insan, unutkan ve haksızlığa eğilimli, aynı zamanda iyilikleri kendinden, kötülükleri başkasından bilen bir niteliğe sahip olduğundan iki durumda sahip olduğu nimetlerin Allah’tan olduğu gerçeğini gizlemeğe kalkışır. Bu iki durumdan biri ve en çok görüleni; aşırı nimetler, zenginlik, mal, evlat ve refah içinde yüzme; diğeri ise darlık ve sıkıntı içinde bulunmadır. Bunlardan birincisi şükretmemenin en önemli nedenidir ve bu yüzdendir ki, kâfirler daha çok zenginler içinden çıkar. Çünkü onlar, zenginliklerinin ve içinde buldukları refah durumunun sona ermeyeceği, bunun kendi kazançları olup akıl ve becerilerinden kaynaklandığını zannederler.

“İnsanlar (küfr üzerinde) tek bir ümmet olmayacak olsalar! Rahmân’ı küfr/inkâr edenlerin evlerine gümüştan tavanlar ve üzerine binip çıkacakları merdivenler yaptık. Ve, evlerine kapılar ve üzerlerine yaslanacakları koltuklar, kanapeler ve nice süsler. Bütün bunlar sadece dünya hayatının geçimliğidir. Âhiret ise Rabbinin katında müttakiler içindir.”[240]

“Karun, Mûsâ’nın kavmindendi. Onlara karşı bağı etti. Biz kendisine öyle hazineler vermiştik ki, onun anahtarlarını taşımak güçlü bir topluluğa ağır geliyordu. Kavmi ona demişti ki: ‘Şımarma, Allah şımaranları sevmez...’ ‘Bu, bende bulunan bir bilgi sayesinde bana verildi’ dedi.”[241]

İnsan, bazen darlık ve sıkıntı ânında da küfürde bulunur: “İnsana Kendimiz’den bir rahmet tattırsak onunla sevinir. Ellerinini öne sürdüğünden dolayı kendilerine bir kötülük dokunsa, muhakkak insan çok küfredici (olur).”[242]

İşte, gerek sıkıntı ve darlık, gerekse bolluk ve ferah ânında tiksindirici bir istiğnâ ve şımarıklıkla veya umutsuzlukla insan Allah’a karşı kâfir kesilir. Demek ki, küfrün temelinde, aynen şirkte olduğu gibi, bir bakıma nefse tapınma, bencillik ve istiğnâ vardır ve küfr Allah’ı hakkıyla tanımamak, O’nun verdiği nimetlerin O’ndan olduğu gerçeğini sözle, davranışla ve kalben örtmek, gizlemektir. Sözgelimi, insan fizikî yapısını beğenir ve “şükredeyim diye Allah beni güzel yarattı” demez; “ne kadar güzelim!” der ve insanlar karşısında güzelliğiyle övünür. Sahip olduğu yetenek ve becerilerin bütünüyle Allah’tan olduğunu unuttur, insanların içine çıkıp “şunu şöyle yaptım, şu kadar kabiliyetliyim” der; fakat “Allah, bana bu beceri ve yetenekleri vermiş, o halde bunları verene teşekkürken O’nun yolunda kullanayım” diye düşünmez.

Çok mala sahiptir, güzel bir evde oturmaktadır, güzel giysiler içindedir; Hz. Süleyman gibi “Bu, Rabbinin fazlındandır; şükür mü edeceğim, yoksa küfür mü, diye beni denemek için. Kim şükrederse kendisi için şükreder; kim de küfrederse muhakkak Rabbin müstağnîdir, çok kerem sahibidir.”[243] demesi ve bunun bilinciyile hareket etmesi gerekirken, Karun gibi “bu bana bilgimden dolayı verildi” der, hele bir de güç ve kuvveti varsa insanlar üzerinde bağı eder ve tam bir tâğüt kesilir. İnsan, bu şekildeki küfrüne haset, hırs, kibir gibi olumsuz nitelikler de ekleyince, artık Allah düşüncesini zihninden atmaya, O’nu evrende hüküm sahibi görmemeye ve yok saymaya kadar gider. Bazılarına kendilerine daha önceden apaçık delillerle bildirilen Allah’ın âfakta ve enfüsteki âyetlerinden[244] bazılarını örtmeye girişir. Kitaplarını veya gönderdiği kitaplardan birini, peygamberlerin tamamını veya bir kısmını, âhireti, melekleri veya kaderi, peygamberlerin Allah’tan getirdiği esaslardan birini veya birkaçını kabul etmemeye yönelir. Bazıları, “Peygamber Allah’tan ne getirdiyse inandım” der, fakat hareketleriyle bunu yalanlar. Temel emir ve yasaklardan bazılarını yerine getirmez, getirmeye getirmeye bu emir veya yasağın üzerine bir örtü çeker ve artık kendi yanında o şey “yok” hükmüne geçer.

Allah’ı, âyetlerini veya hükümlerini örten, daha çok da Allah’ı ve O’nun hükmünü yok saymaya çalışan, nedenleri görüp ötesini göremeyen, duyularının ulaşmadığı şeyleri yok sayan, evrenin yaratılışını, meydana gelen olayları raslantı, zorunluluk gibi birtakım hayalî etkenlere bağlayan, bilmeden her bir zerreyi ilâhlaştıran veya Allah’ın âyetlerinin birini, birkaçını veya tamamını tanımamaya yönelenlerin artık kalpleri de örtülür; basiretleri yok olur, akılları işlemez, dilleri haklı söylemez hale gelir. Böylelerinin kalpleri mühürlenmiştir ve bunlar için uyarı, korkutma hiçbir etki yapacak değildir: “Gerçek şu ki, kâfir olanları uyarsan da uyarmasan da onlar için birdir, iman etmezler. Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlenmiştir. Onların gözlerine de bir çeşit perde gerilmiştir ve onlar için (dünya ve âhirette) büyük bir azap

vardır.”[245];“Andolsun, elçilerimiz onlara açık deliller getirdiler. Fakat, önceden yalanladıklarından ötürü inanmaya yanaşmadılar. Allah, kâfirlerin kalplerini işte böyle mühürler.”[246]; “Kalpleri vardır, ama onlarla (hakkı) kavramazlar; gözleri vardır, fakat onlarla görmezler; kulakları vardır, onlarla işitmezler. Hayvanlar gibidir onlar, hatta daha da sapık/yoldan çıkmış...”[247]; “Allah katında bütün hayvanların en şerlisi, akletmeyen sağırlar ve dilsizlerdir.”[248]

Bu anlatılanlar, küfrân-ı nimet yani nimetlere küfürdür. Bu, küfrün çeşitlerinden biridir. Türkçede nankörlük denen nimetlere küfür, küfrün temelini oluşturduğu gibi, nimet kelimesinin kapsamı içine mal, mülk, göz, kulak gibi maddî ve yetenek, beceri, düşünce, akıl gibi mânevî varlıklardan daha çok; risâlet, din, hidâyet vb. girer. Şu halde, Allah'a ve O'ndan gelen herhangi bir şeye yönelen örtme, gizleme, tanınamama işi, küfür kavramının kapsamı içindedir. [249]

Nimetlere nankörlük (küfrân-ı nimet), nimetin eksilmesine ve azâba sebep olur. Küfrânın zıddı olan şükân (şükretmek) ise, nimetlerde artışa yol açar. “Eğer şükrederseniz, (nimetlerimi) arttırırım; eğer küfrâna giderseniz, muhakkak ki azâbım çok şiddetlidir.”[250]

Küfrâna karşı böyle sert bir tavır takınılması sebepsiz değildir. Kur'an, küfrün her türünde küfrânla/nankörlükle yalanlamanın beraber bulunduğu dikkat çeker.[251] İmandaki tasdik ve itiraf, burada yerini inkâr ve yalanlamaya bırakmaktadır. İnsana şah damarından daha yakın olan Allah'ı[252]görmezlikten gelmeye kalkmak, insan onuruna yakışmamaktadır. Bunun içindir ki Kur'an, küfre sapanları sözü değil; bağırpıp çağırmanı duyan sağır-dilsiz ve körlere benzetmektedir. [253] Şuur ve iman nimetini teperek hayvanlaşan bir varlığın, hayvan olarak yaratılan bir canlıya denk olmak gibi bir şansı ve liyakati de olamaz. Böyle birisi, hayvandan daha aşağılara iner ve hayvanların en kötüsü, en zararlısı olur. “Şu bir gerçek ki, Allah katında hayvanların en şerlisi, küfre sapıp da imana gelmeyenlerdir.”[254]

Durum böyle olduğuna göre, küfür ehlinin sahip bulunduğu dünya imkân ve nimetlerine bakarak onların kemal ve mutluluğuna hükmetmek yanlıştır. “Küfre sapanların beldeler boyu işten işe geçip, (refah içinde) diyar diyar dolaşmaları seni sakın aldatmasın! Bütün bunlar azıcık menfaattenlemedir. Onların son varış yerleri cehennemdir. Ve ne kötü varış yeridir o!”[255]; “Küfre sapanlar asla sanmasınlar ki, Bizim onlara mühlet vermemiz kendilerinin lehinedir.”[256]; “Küfredenler sakın sanmasınlar ki, yarışı kazandılar. Onlar kimseyi âciz bırakamazlar.”[257]; “Rablerini inkâr edenlerin durumu; amelleri fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu küle benzer.”[258]

Ne yazık ki, işin esasını göremeyen küfür mensupları, bir kuruntu, bir kasılma, yani istikbar ve istiğnâ içindedirler. [259]Küfür ehlinin sayısız nimete nankörlük içinde bulunmalarından dolayı, Allah onları dostluğa kabul etmez; ancak mü'minler, Allah'ın dostları olarak anılır. Allah da kendisini onların dostu olarak belirtir.[260] Allah, kâfirleri sevmez. Onların gönüllerine dostluk ve muhabbet duygusu yerine korku yerleştirilmiştir.[261]

Durum böyle olduğu içindir ki, mü'minler de küfre sapanları dost edinmemelidirler. Kâfirler ancak birbirlerine dost olur, mü'minlere dost olamazlar.[262] Mü'minler, onları velî, dost edinemedikleri gibi, onlara arka çıkma, destek verme yönüne de asla gidemezler.[263] Hele onlara boyun eğmek, bir mü'minin onuruyla asla bağdaşamaz. Onlarla mücâdele etmek gerekir. Ve bu mücâdelede onlara şiddetli davranmak da esastır. “Kâfirlere boyun eğme, itaat etme ve bunlarla (Kur'an ile) onlara karşı olanca gücünle büyük cihad yap, büyük bir savaş ver.”[264] “Ey Peygamber! Kâfirlere ve münâfıklara karşı cihad et, onlara karşı sert davran.”[265]; “Muhammed Allah'ın rasûlü, elçisidir. Onunla beraber olanlar da kâfirlere karşı şiddetli, çetin; kendi aralarında merhametlidirler.”[266]

Mü'min, dinini alaya alıp eğlence yerine koyan ve Allah'ın nimetlerini inkâr ve nankörlük yolunda kullanan, [267]nimetlerden yararlanıp yemede hayvanları andıran[268] bir topluluğu ne sevip onlarla dostluk kurabilir, ne de onlara güvenebilir.[269] Onlara güvenenler, yüzüstü bırakılırlar.[270]Zaten güven, imanla ilgilidir; inkârla değil. İman'ın bir anlamı emin olmak, güvenmek (Allah'a) ve güvenilir olmaktır (insanlara). Mü'min, küfrün alay konusu ettiği iman kardeşlerine onur ve güç; kâfirlere ise zillet ve eziklik getirici, aziz ve üstün olmalıdır.[271]

Küfre sapanlar zâlimdirler[272] ve zâlimler, düşmanlığa müstahak biricik hedeftirler. Tâğut uğruna savaşı[273] ve mallarını Allah yolundan insanları alıkoymak için harcayan,[274] Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyen[275] ve mü'minlere gelen hakikatlere sırt çevirenlere gönülden sevgi ve güven (meveddet) beslemek, destek vermek akıl işi değildir.[276] Bunlar, iflâh etmeyecek bir güruhtur.[277]

Küfür, üretilen değerleri, sergilenen amelleri işe yaramaz hale getirir. “İnkâr edenlerin ve Allah yolundan insanları alıkoyanların işlerini Allah boşa çıkarmıştır.”[278]; “Fitne, adam öldürmekten daha büyük bir günahdır. Onlar (kâfirler) eğer güçleri yeterse, sizi dininizden döndürünceye kadar size karşı savaşa devam ederler. Sizden kim, dininden döner de kâfir olarak ölürse, onların yaptıkları işler, dünyada da âhirette de geçersiz sayılır. Onlar cehennemliktir ve orada devamlı kalırlar.”[279] Ceza, suç cinsinden verilir. Onlar, Allah'ın âyetlerini ve nimetlerini görmezden geldikleri için, onların yaptıkları gerçekten iyi şeyler varsa onlar da görmezden gelinip yok sayılıyor. Allah'ın nimetlerine nankörlük yapanların, kendi küçük iyiliklerinin takdirle karşılanmasını beklemeleri ikinci bir nankörlük olduğu gibi, aynı zamanda zulümdür de.[280]

Kur'ân-ı Kerim'de küfrün ve kâfirlerin diğer özellikleri hakkında bildirilenler, başlıklar halinde şöyle özetlenebilir: Küfrün misali, gövdesi yerden koparılmış, o yüzden ayakta durma imkânı olmayan (kötü) bir ağaca benzer.[281] Allah küfre râzi olmaz, O'nun küfre kesinlikle rızâsı yoktur.[282] Onun için mü'minlerin küfürden sakınmaları gerekir.[283] Küfredenin küfürleri kendi aleyhindedir.[284]

Mü'mini küfürle itham etmek, yani haksız tekfir, sakınılması gereken bir yasaktır: “Ey iman edenler! Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman iyi anlayıp dinleyin. Size selâm verene, dünya hayatının geçici menfaatine göz dikerek ‘Sen mü'min değilsin’ demeyin...”[285] Sıradan kendi halinde bir kâfirle, küfür önderlerinin cezası farklıdır. Küfre önderlik edenin cezası iki kattır.[286] Kâfirlerin dostları şeytandır.[287] Kâfirler, peygamberlerden inanmayacakları mucizeler isterler.[288] Kâfirler, Kur'an'ı inkâr ederler.[289] Allah'ın âyetlerini de kabul etmezler.[290] Kâfirler, kendi âcizliklerine bakmadan küstah bir şekilde Allah'ın nûrunu söndürmek isterler.[291] Kâfirler âhireti de inkâr ederler.[292]

Kur'an kâfirlerin karakter özelliklerinden de bahseder. Kâfirler, fakirleri küçük görürler.[293] Kalpleri birbirine benzer.[294] Kâfirler (Allah yolunda) infak etmezler.[295] Ama, mallarını Allah yolundan insanları çevirmek için harcamaktan çekinmezler.[296] Müslümanların kendilerini dost ve yardımcı kabul edemeyeceği kâfirler, birbirlerinin yardımcılarıdır.[297] Küfürle nankörlük birbirine çok yakın kavramlar olduğu gibi, kâfirler de nankördürler.[298] Onlar, akıllarını ve duyu organlarını öyle köreltmişlerdir ki, Kur'an âyetleri de onların küfrünü arttırır.[299] Bâtılın mücadelesini yaparlar.[300] Kâfirler dünyalıkla övünürler.[301] Dünya hayatını âhiretten üstün tutarlar.[302] Onlar, kesin bir bilgiye dayanmazlar; zanla hareket ederler.[303] Kâfirler, Allah'ın nimetinden dünyada faydalanırlar; âhiretten ise nasipleri yoktur.[304]

Kâfirlerin yaptıkları iyi işler boşa gider.[305] Allah ve melekler kâfirlere lânet eder.[306] Kâfirlerin malları ve evlâtları kendilerine fayda vermez.[307] Kâfirler, tabii ki Allah'a zarar veremezler, onların zararları kendilerindedir.[308] Allah onları hemen azâbını göndererek helâk etmez, onlara mühlet (süre) verir.[309] Kâfir olarak öleceklerin ölüm ânında yapacakları tevbeleri kabul edilmez.[310] Kâfirler, âhirette azâbı gördükleri zaman fayda etmeyecek şekilde pişmanlık duyacak ve tekrar dünyaya dönmek isteyecekler.[311] Bu istekleri yerine gelmediğini görünce şiddetli azapla karşılaştıkları için tümüyle yok olmak isteyeceklerdir.[312] Onlar kesinlikle kurtuluşa eremeyeceklerdir. [313]

Kâfirlerle mü'minlerin ilişkisi konusunda da Kur'an şu tavsiye ve bilgileri verir: Kâfirler mü'minlere dost olamaz, mü'minler de onları dost kabul edemez; çünkü onların basit çıkarları vardır, dostlukları yoktur.[314] Kâfirler, mü'minleri saptırmak isterler. [315] Kâfirler, mü'minlerle alay ederler.[316] Buna rağmen kâfirler, mü'minlere zarar veremezler.[317] O yüzden kâfirlerden korkulmaz.[318] Yine de mü'minler, kâfirlere itaat etmekten sakınmalıdır.[319] Müslümanların kâfirlerden yüzçevirmesi emredilir.[320] Mü'minler kâfirlere karşı Allah'ın yardımını istemelidir.[321] Kâfirlerin hayatı, mü'minler gibi zor imtihanlardan geçmemeleri, dünyada zevklenmeleri mü'minleri aldatmamalıdır.[322]

İslâm âlimleri, meydana geliş şekli, sebebi ve yeri itibariyle küfrü beşe ayırmışlardır:

1- *Küfr-i inkârî*: Allah'ı, Peygamber'i ve onun Allah'tan getirmiş olduğu esasları kalpten kabullenmemek ve dille de inkâr etmek,

2- *Küfr-i cühûd*: Kalben Allah'ı bilip kabul etmek, fakat dille inkâr etmek,

3- *Küfr-i inâdî*: Kalben hakikati bilip dille de zaman zaman itiraf etmek, fakat haset, kin, şan, makam gibi endişelerle İslâm'ı kabullenmemek,

4- *Küfr-i Nifak*: İnanılması gereken şeyleri dille ikrar etmek, fakat kalben inanmamak,

5- *Küfr-i Cehlî*: İnsanın iman ettiği halde, cehâlet sebebiyle zarûrât-ı diniyyeden olan şeyleri inkâr etmesi. Günümüzde en yaygın küfür çeşidi budur.

Yukarıdaki tasniften yola çıkarak kâfirlerin de kendi aralarında şu kısımlara ayrıldığını söyleyebiliriz:

a- Allah hakkında bilgisi olmayan, bildirildiğinde de kabul etmeyen kâfirler. Firavun bunlardandır. Mûsâ (a.s.) ona İslâm'ı tebliğ ettiğinde, Firavun "*Ey ileri gelenler! Sizin için benden başka ilâh bilmiyorum*"[\[323\]](#) demişti. Yani, "kanunu ben koyarım, sizi ben yönetirim" diyordu.

b- Allah'a ve Rasûlü'ne inanır, inandığını Ebû Tâlip gibi ikrar da eder, ama makamı, şanı, şöhreti, rütbesi uğruna İslâm'ı kabul edemez.

c- Diliyle inandığını söyler, ama kalbinden iman etmez; münâfıklar gibi.

Kalbinde imanı olmadığı halde, dışa karşı mü'min görünene "*münâfık*"; Müslümanlıktan sonra dinden dönene "*mürted*" denir. İki veya daha çok ilâh olduğunu söyleyen, Allah'a başkasını ortak koşan kimseye "*müşrik*"; Yahûdilik veya hıristiyanlık dinine bağlı olanlara "*kitabî*" veya "*ehl-i kitap*" adı verilir.

İman esaslarından birini bile olsa inkâr etmek küfürdür. İslâm'da iman konuları bir bütündür. İnanılması gereken esaslardan herhangi birisini inkâr etmek, bütünü inkâr etmek anlamına gelir. Kur'ân-ı Kerim'in tamamını veya bir âyet ya da bir hükmünü, bir emir ve yasağını bile inkâr etmek küfürdür. Kur'an'a bir şey ilâve etmek, Kur'an'ın kendisi, bir sûresi veya bir âyeti ile, ya da dinden olan bir hükümle alay etmek, onu küçümsemek ve hafife almak da kişiyi iman dairesinden çıkarıp küfre düşürür. Kur'an'da veya sahih hadislerde bildirilen ve üzerinde ihtilâf bulunmayan İslâmî emir ve yasaklardan birisini inkâr etmek küfürdür. İçki, kumar, zina gibi yasakları helâl saymak bu niteliktedir. Allah'ın haram kıldıklarını işleyip, farzlarını yerine getirmemek, onları küçümsemekten, inanmamaktan kaynaklanıyorsa, bu durum da küfürdür. Kısaca,

Allah'ın emir ve yasaklarını, bütün İslâmî hükümleri kabul ederek İslâm'ı bir nizam olarak görmek iman gereğidir. Bunlardan bir kısmını reddetmek veya İslâm'ın, çağımızda uygulanmasının mümkün olmadığını ileri sürerek bir hümünü bile olsa reddetmek küfürdür; bunu yapan kimse kâfir olur.

İslâm'ın itikadî, iktisadî, ictimai, hukukî ve ahlâkî kanunlarıyla hükümran olmadığı toplumumuzda, mü'minler, günah olmasına rağmen amelî yönden bazı tavizler verse bile, iman bakımından taviz veremezler. Aksi takdirde kâfir olur, âhiretin ebedî azâbına müstahak olmuş olurlar. [324] Allah'a, O'nun seçtiği hayat önderi Hz. Muhammed'e (s.a.s.) ve Kur'an kanunlarına imanı korumak, her türlü küfre ve nifaka karşı nefretle direnç göstermek, her mü'minin baş görevi ve ebedî azaptan korunmanın biricik vesilesidir.

Allah'a inandığı halde, O'na tam anlamda güvenememek, şartlar ne olursa olsun mutluluk ve kazancın, Allah'ın emir ve yasakları çevresinde olduğuna itimat edememek küfre götürür. [325] Bütün nimetlerin Allah'tan olduğuna, O'nun takdiri ile insanlara ulaştığına, Rabbimizin sebepler yaratarak insanları nimetlendirebileceğine, dolayısıyla Allah'ın haram kıldığı yollardan rızık aramamak gerektiğine bütün varlığımızla inanmamak da küfre götürür. [326]

Yapılan amelleri Allah'a kulluk için, O'nun emri olduğu için değil de; çeşitli gayeler için yapmak imansızlığa ileten bir davranış şeklidir. [327] Mü'minin bütün söz, iş ve davranışları, tüm hayatı ve ölümü, âlemlerin Rabbi Allah içindir. Mü'min; ahlâk, ilim, sanat, vatan, bayrak ve halk için değil; yalnız ve yalnız Allah için, O'nun emri ve yasağı olduğu için konuşur ve susar; yapar ve sakınır. Mü'min, bu sayılan değerleri ancak Allah'a kulluk için ve O'nun izin verdiği şekilde yüceltir ve Allah'ın izni doğrultusunda, izin verdikleri uğrunda mücâdele verir.

Yaratmak ve kanun yapmak hakkı yalnız Allah'a ait iken; Allah'tan gayrı güçlerin, fert ve kurumların, kesin emirler vermek, yasaklar koymak, helâl kılmak, haram kılmak hakkı olduğunu kabul etmek de küfre götürür. Çünkü İslâm'da egemenlik/hâkimiyet yalnız Allah'a aittir. Halkın, parlamentoların, Allah'ın emir ve yasakları ile çelişen ve çatışan karar alabileceğine ve bu kararların İslâm açısından meşrû olabileceğine inanmak, böyle düşünmek kesinlikle küfürdür. [328]

Hakkında kesin İlahî hükümler olmayan konularda, -bilim, uzmanlık, istişare ve referandum verilerine itaat gibi- Allah'ın itaat edilmesine izin verdiklerinin dışındaki düşünce sistemlerine ve gayr-ı İslâmî kurumlara itaat da küfre götürür. Mü'min, İslâm nizamına teslim olmayan kendi nefsine, İlahî kanunlar açısından değerlendirme yapmayan bilim ve politika adamlarına ve İslâm dışı temeller üzerine kurulmuş kurumlara itaat edemez. Allah'a isyan hususunda insanlara ve kurdukları kurumlara itaat yoktur. [329]

Din hürriyetimizi kısıtlayan toplumumuzda, aramızda vasiyet, miras, alım-satım, nikâh, boşanma gibi işlerimizi, Allah'ın indirdiği ölçülere göre değil de; bu ölçülere zıt prensiplere göre -gönül rızâsıyla- düzenlemek, "devir değişti" gibi hezeyanlarla Allah'ın kanunlarının geçerli olamayacağına inanmak da küfre götürür. [330]

İslâm'ın iman, ibâdet, hukuk, iktisat ve ahlâk dallarına ait bir tek hükmünü dahi küçümsemek, modası geçtiğine inanmak; yani "artık kısas fikri geçerliliğini kaybetti; fâiz yasağına yer yok; kadınların örtünmelerine ne lüzum var?; karşılıklı rızâ oldukça, ya da devletin korumasına aldığı ve uygulanması için gösterdiği yerde zinada sakınca yok; beş vakit namaz biraz fazlacadır" gibi ve benzeri fikirlerin bir tekini dahi benimsemek küfürdür. Zira İslâm bir bütündür. Onun bütün hükümleri yücedir ve tartışma üstüdür. [331]

Amel bakımından kusurlu olsalar da, mü'min iş, sanat ve ilim adamları dururken onlara ilgisiz kalıp; kâfir ve münâfıklara muhabbet beslemek ve onlarla Allah'ın müsaade etmediği konularda yardımlaşmak da İslâm'a ve mü'minlere ihanet olduğu için küfürdür.[\[332\]](#)

Mal ve mevki gibi dünya nimetlerini düşüncelerimizin ve çalışmalarımızın tek gayesi edinmek, âhiret hayatını hedef alarak yaşamamak, öz ifadeyle dünyayı âhirete tercih etmek de yalnız inkârcuların vasfı olduğundan, neticesi İslâm'dan kopmak olan bir tutumdur.[\[333\]](#)

İslâm'la tezat teşkil eden bu tür zihniyet, iş ve davranışlardan kafamızı, kalbimizi ve diğer organlarımızı arındırmazsak, imanımızı kaybetmemiz kaçınılmaz olur. Mü'min, amelden küçük tavizler vermekle, yani Allah'ın emir ve yasaklarının tümüne göre hayatını düzenlememekle imanını zaafa uğratar, ama mümkün ki imanını yitirmez. Fakat, yukarıda sunulan örneklerde olduğu gibi, İslâm'ın iman/itikad nizamı ile ilgili konularda önem vermemezlik sebebiyle tâviz verirse imanını yitirir. Dünyası mânâsını, güzelliğini kaybeder. Bâtil fikir ve yaşantıların kölesi olur, tüm yaptığı hayırları neticesiz kalır, âhiret hayatı mahvolur. *"Gerçek mü'minler, Allah'a ve rasûlüne iman eden ve sonra da şüpheye düşmeyen, (inancının hâkimiyeti uğrunda) mallarıyla ve canlarıyla cihad/mücâdele vermiş olanlardır. İşte gerçek doğrular bunlardır."*[\[334\]](#)

Küfrün Anatomisi

Zaman içerisinde peygamberlerin yolundan sapanlar, Allah'ın büyüklüğünü inkâr ederek kendilerinin büyüyeceklerine inanmışlar. Kendi akıllarını kendilerine put yapmışlar. İçlerinde soyut bir şekilde olan putlarını dışarıda somutlaştırarak tapınma ihtiyacını gidermişler. Ateşe, Zeus'a, Minerva'ya, ineğe, Ahuramazda'ya, Apollon'a tapınanlar, aslında kendilerine tapınmakta ve kendi çıkarlarını güvence altına almaktalar. Hz. İbrahim, bu kendi çıkarları için put yapan putperestlere: *"Aranızda muhabbet/sevgi vesilesi olsun için Allah'ı bırakarak putları tanrı edindiniz"*[\[335\]](#) diyerek onların putperestlik hâlet-i rûhiyelerini çizmiştir. Aslında putperestler, putların konuşmadığını, fayda ve zarar veremeyeceğini, başına konan bir sineği kovamayacağını biliyorlardı. Günümüzdeki putperestler de ataları gibi putu maske olarak kullanıp kendi menfaatlerine tapınmaktadırlar.

"Ben ateistim, hiçbir tanrıya inanmam" diyen insanın kendine tapındığını haber verir Rabbimiz.[\[336\]](#) Kendine tapınan bu insan, birgün kendinin de öleceğini, kendisini bu dünyaya getiren gücün mutlaka bir gün onu götüreceğini görünce, kendinden daha güçlü birine inanma ihtiyacını hissetti. Nûh'un (a.s.) oğlu gibi koca dağlara sığınmaya,[\[337\]](#) tabiata iman etmeye başladı.[\[338\]](#)

Karıncanın incecik belindeki çelik kuvvet, bülbülün minnacık göğsünde şakıyan ve hiç tekrarı olmayan mûsiki, aynı toprakta biten mor menekşe, kırmızı lâle, beyaz gül, şeker kamışı, acı biber, bir damla kanda milyonlarca canlıya verilen rızık, kendi iç dünyasında meydana gelen değişimler, bütün bunları evirip çeviren birinin ilmini ve kudretini gösteriyor. Son dönemlerde Batıda yapılan araştırmalar, insanları Rabbine biraz daha yaklaştırdı. Deniz altında yaşayan binlerce canlının doğumu, yaşamı ve ölümünde tesadüfe yer olmadığı, aynı topraktan meydana gelen şeker pancarıyla, bir kazandaki yiyeceği acı yapacak acı biberin şekerli çıkmadığı görülünce bütün bu elementleri birleştiren fotosentezi oluşturan ve keşfedilen bu kanunları koyan biri arandı ve neticede Allah inancına dönüldü. Bütün bunları bilen ve görenler, bunları yaratan üstün güce inanmak mecburiyetinde kaldılar. Çünkü kendileri dahi o kanuna uygun olarak doğup büyüüp ölüyorlar.

Fakat, tabiattaki âyetlerin yaratıcısının Allah olduğuna inananlar, Kur'an âyetlerine inanmak istemediler. Çünkü Kur'an âyetlerine inanmak, çıkarlarını zedeliyordu. Mekke müşrikleri de Allah'ın tabiattaki tek egemen güç olduğunu kabullenmelerine rağmen, İslâm'ı kabullenmiyorlardı. İslâm, monarşik bir idare olan Mekke yönetimine son veriyor, insanın insana hâkimiyetini ortadan kaldırıyor. İslâm; kumara, fâize, rüşvete, karaborsaya, aldatmaya dayalı haksız kazancı yasaklıyordu. Kadının şehvet metayı gibi alınıp satılmasını engelliyordu. Akli perdeleyen, ailelerin sönmesine sebep olan uyuşturucuları yasaklıyordu. Bütün bunlardan çıkar sağlayanlar inkâr ettiler, küfrü seçtiler.

Allah'a inandıkları halde, bu tip insanların müslüman olmalarını engelleyen kara perde, gönül cevherlerini kapatan kara pas, benlik pisliğinin kalplerine attığı pastır. *“Hayır, onların kazandıkları kalplerini paslandırdı.”*[339] Allah'ın varlığına inandılar, ancak O'nun adâleti, kendilerinin zulme dayalı çıkarlarını engellediği için atalarının koyduğu câhiliyye dönemi kanunlarının yürürlükte olmasını istediler.

Rabbimiz: *“Câhiliyye devri hükmünü mü istiyorlar? Yakinen bilen bir toplum için Allah'tan daha iyi hüküm veren kim vardır?”*[340]âyetiyle, Allah'tan daha güzel hüküm koyacak birinin olmadığını ilan ederken, bir kısım insanlar Allah'ın dışında tâğutlar huzurunda yargılanmak istedikleri, *“Allah'ın indirdiği Kur'an'a ve O'nun Rasûlüne gelin”* denildiğinde O'ndan yüz çevirdikleri için kâfir oldular. Tapındıkları putlara kendilerini Allah'a yaklaştırmaları için tapındıklarını söyleyen müşrikler, diktikleri putlarla gönül ufuklarını kapatmışlar.[341]

“Onlar, Allah'ı bırakıp kendilerine fayda da zarar da vermeyen şeye taparlar. Kâfir, Rabbine karşı olanların yardımcısıdır.”[342]

Kâfirin Kalbi

Kâfirin nankörlük fiilini işlerken, kalbinin nasıl bir durumda bulunduğu Kur'an'da açıklanır: *“Hiç olmazsa azâbımız kendilerine gelince yalvarmaları gerekmez miydi? Fakat kalpleri katılaşmış ve şeytan yaptıklarını onlara cazip göstermişti.”*[343]; *“Eğer, Kur'an'la dağlar yürütülse de, yer parçalansa da, ölümler onunla konuşsa da (kâfirler yine ona inanmazlardı).”*[344]; *“Bizimle olan anlaşmalarını bozdukları için, onları lânetledik ve kalplerini katılaştırdık.”*[345]; *“Biz, onlara göz, kalp ve kulak verdik, işitmeleri ve kalpleri onlara fayda vermedi. Çünkü her zaman Allah'ın âyetlerini inkâr ettiler. Şimdi de dört bir yandan bir zamanlar alay ettikleri şey kendilerini kuşattı.”*[346]; *“Kur'an'ı düşünmeyecekler mi, yoksa kalpleri üstünde kilitler mi var?”*[347]; *“Yaptıkları şey, kalplerini pasa boğdu.”*[348]

Küfrün Sebepleri

a- Büyükleme (istikbar): Küfrün sebeplerinin başında büyüklük taslama gelir.[349] İblis'in Âdem için Allah'a secde etmemesinin sebebi de kibir idi.[350]

b- Haddi aşmak (taşkınlık): Küfrün sebeplerinden biri de Kur'an'da "beğâ" fiili ile anılan Türkçesi "başkalarına karşı aşırı kibri yüzünden haksız ya da hukuksuz davranışlarda bulunmak" olan durumdur.[351]

c- Haset: Küfrün sebeplerinden birisi de haset, yani çekememezliktir. Özellikle Yahûdi ve Hristiyanlar, bekledikleri son peygamberin kendi içlerinden değil, Arap kavminden çıkmış olmasını hazmedemediler ve inkâr ettiler. Oysa peygamberi kendi öz çocuklarını tanıdıkları gibi tanyıyorlardı.[352]

d- Düşmanlık: Haset, düşmanlığı doğurur. Bu sebeple küfürde inat başgösterir.[353]

e- Utuv ve tuğyân (çılgınlık, azgınlık): İnsanlar bilhassa refah içinde zengin bir hayat yaşamaya başladıkları zaman çılgınlık ve azgınlık sebebiyle Allah'a ve O'nun vahyine karşı burun kıvrıp, meydan okuyarak küfrün alçaklığına saplanıyorlar.[354]

f- İstiğnâ (kendisini yeterli görmek zannı): İnsanın kendi kendini yeterli görmesi ve kendi dışında İlâhî bir güce ihtiyacı olmadığını zannetmesi yeni değildir. Teknolojinin baş döndürdüğü dünyamızda, insanlar, bu ürünlerinin kulu olarak Allah'ı unutmuşlar ve yaptıklarına tapınmaya başlamışlardır.[355]

g- Cebbarlık: İnsanın büyüklük taslayarak, kendi kendine yeterliliğini tahakküm biçiminde ortaya koymasına cebbarlık denir. Bu da küfrün sebeplerindendir. Kendini bu pozisyonda gören bir insan, Allah'a iman ihtiyacı duymaz, O'nu tanımaz.[356]

Müslüman-Kâfir İlişkisi

Küfür ehliyle mücâdele esastır. “İnsanlar ‘Allah’tan başka ilâh yoktur, Muhammed O’nun rasûlüdür’ deyinceye kadar kendileriyle savaşmaya emrolundum. Ne zaman bunu söylerlerse kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. Ancak dinî cezalar müstesna; iç yüzlerinin hesâbı/muhâsebesi ise Allah’a aittir.”[357] Müslüman, zaman ve şartların durumuna göre savaşmıyorsa bile, onlara en azından “Ey kâfirler! Ben sizin tapmakta olduğunuza ibâdet etmem. Sizin dininiz size; benim dinim bana!”[358] deyip, onları reddettiğini göstermek zorundadır. “Size de, Allah’ı bırakıp tapmakta olduğunuz şeylerinize, putlarınıza da yuh olsun! Siz, akıllanmaz mısınız?”[359]

Elfâz-ı Küfür

Elfâz'ın tekili olan lafız (lafz); söz, kelime ve ifade demektir. Küfür ise "kefera" fiilinden masdar olup, sözlükte; bir şeyi örtmek anlamına gelir. Kalbindeki imanını örten kimseye de bu yüzden münkir veya kâfir denilmiştir. Bir terim olarak, kişiyi küfre düşüren ve dinden çıkmasına sebep olan sözlere "elfâz-ı küfür" adı verilir.

Bir mü'mini küfre düşüren sözler dörde ayrılır. Bunlar: **İstihzâ, istihfaf, istihkar ve istinkârdır.** İstihzâ, dinin esaslarından birini alaya almak; istihfaf, inanılması gereken ve zarûrât-ı diniyye denilen prensipleri küçümsemek, hafife almak; istihkar, dinle ilgili temel esasları ve dinin mukaddes saydıklarına hakaret etmek, çirkin sözler söyleyip sövmek; istinkâr ise bir İslâmî hükmü açıkça inkâr etmek veya dince mukaddes olan şeylere inanmayıp küfretmek.

Allah'ın varlığı veya birliğini inkâr etmek, bu konuda şüphe içinde olmak, bunu sözle ifade etmek insanı küfre sokar. Allah'ın zâtu, sıfatları, fiilleri, isimleri, emirleri, yasakları hakkında şaka yollu da olsa alay ederek küçümseyici konuşmak ve Allah'a çirkin sözler söylemek kişiyi dinden çıkarır. "Allah ile, O'nun âyetleriyle, O'nun Rasûlü ile alay mı ediyorsunuz? Boş yere özü dilemeye kalkışmayın. Siz imandan sonra küfre düştünüz." [360] Allah'ın sıfatlarından birini dahi olsa inkâr etmek

küfürdür. Allah'ı yarattıklarından herhangi bir kimseye veya şeye benzeten; bir canlı veya cansız varlığı Allah'a, sıfatlarını Allah'ın sıfatlarına benzeten; Allah'ın doğmuş veya nesil bırakmış olduğuna inanmak veya Allah'ı herhangi bir eksiklik ya da kusurla itham edip bunu dille söylemek kişiyi İslâm'dan çıkarır.

“Allah bile bana bunu emretse bu işi yapmam.” diyen kimse; Allah'ın affedeceği konusunda ümidini tümüyle kesen kişi kâfir olur. Yine, aşırı umutla Allah tarafından hiçbir hesaba çekilmeyeceğine veya cezaya uğramayacağına inanan kimse kâfir olur. Yine kendisinden veya Allah'a yakın olduğunu sandığı bir kişiden ibâdetlerin düştüğünü, ibâdet yapma gereği kalmadığını kabul eden veya şatahat cinsinden küfür sözleri söyleyen kimse, meselâ “ben Hakk'ım, Cenâb-ı Hakk'ım” diyen kimse kâfir olur.

Peygamberlik kurumunu önemsememek ve peygamberlikle alay etmek, onlar hakkında küçük düşürücü sözler söylemek istihkar (hakaret ve sövme) sayılır. Bu yüzden herhangi bir peygamberi küçük gören, alay eden ve O'na ezâ veren dinden çıkar. *“Şüphesiz Allah'a ve Rasûlü'ne eziyet verenlere Allah dünyada ve âhirette lânet etmiştir. Onlara çok küçük düşürücü bir azap hazırlamıştır.”*[361]; *“Münâfıklardan öyleleri vardır ki, peygamberi incitiyorlar ve 'O her söyleneni dinleyen bir kulaktır' diyorlar. De ki, 'O sizin için bir hayır kulağıdır; Allah'a da inanır, mü'minlere de. İman edenleriniz için bir rahmettir. Allah'ın Rasûlüne eziyet verenlere ise acıklı bir azab vardır.”*[362]

Hz. Peygamber'e hakaret dinden çıkardığı gibi, mukaddes kitaplara ve Kur'an-ı Kerim'e hakaret veya mukaddes kitapların aslını inkâr edici sözler söylemek de küfürdür. Kur'an'la, bir sûresi veya âyetiyle alay etmek, onu küçümsemek küfürdür. Meleklerle hakaret etmek, alay etmek, ayıplamak, onları küçük görmek küfürdür. Cebrâil'in vahyi getirirken hata ettiğini, Hz. Ali yerine yanlışlıkla Hz. Muhammed (s.a.s.)'e vahyi verdiğini söylemek de kişiyi dinden çıkarır. Azrâil'e, ölüm meleği olduğu için hakaret etmek, meleklerin dışı olduğunu söylemek de küfürdür. Sahâbeleri tekfir ederek, onların mü'min olmadığını söylemek de küfür kabul edilmiştir. Sahâbeyi küçümsemek, alay etmek ve onlara buğz etmek ise bid'at ve sapıklıktır.[363] Bir kimsenin, kendisine ya da bir başkasına vahiy indiğini iddia etmesi ya da değişik ifadelerle peygamber olduğu iddiası küfürdür. Hz. Muhammed'in (s.a.s.) son peygamber olduğunu kabul etmemek, yeni bir peygamberin geleceğini bekliyor olmak insanı kâfir yapar. Herhangi bir şahsı (meselâ Hz. Ali'yi veya Atatürk'ü) Hz. Muhammed'den (s.a.s.) üstün görmek ya da onunle eş değerde tutmak küfürdür.

“Filan kimse peygamber bile olsa ona inanmam” demek;

“Eğer Hz. Muhammed'den sonra bir peygamber gelecek olsaydı, filan zât peygamber olurdu” demek;

“Eğer Âdem suç işlemeseydi cennette yaşayacaktık. Bütün bu belâlar onun yüzünden başımıza geldi” demek de insanı kâfir yapar.

Kur'an'ı, Kur'an'dan bir âyeti veya hükmü yalanlamak, çarpıtmak, alay konusu yapmak, saygısızlık yapmak kişiyi küfre sokar. Kur'an hükümlerinden birini olsun yürürlükten kaldıran veya uygulanmasını engelleyen yönetici kâfir olur. Kur'an ahkâmı içinde yürürlükten kaldırılmış bir hüküm varsa, bu hükmün yerine konmuş olan yasayı uygulayan, uygulanmasını kolaylaştıran ve bu durumun farkına varıp rızâ gösteren kimselerin İslâm dini ile hiçbir ilişkileri kalmaz.[364]

Bir müslümanın kitabına sövmek,

Kur'an'da eksiklik veya fazlalık olduğunu ileri sürmek,

Kur'an'ı çağdışı, çöl kitabı, bedevî kanunu olarak nitelemek,

Kur'an'ın öngördüğü ceza ve miras âyetlerini acımasız ve adâletsiz bulmak ve bunu söz veya tavırlarıyla ifade etmek,

Yine Kur'an'ın nassıyla kesin şekilde yasaklanmasına rağmen (fâizle işlem yapmayı, alkollü içki kullanmayı, zina etmeyi ve benzer) yasakları yasallaştıran “mürted” ülkelerin kanunlarına gönülden saygı beslemek ve bu yasaları Kur'an'a tercih etmek insanı kâfir yapar. Allah'ın haram kıldığı bir şeye başlarken besmele çekmek,

Haram bir fiil işledikten sonra, dünyevî kazançtan dolayı Allah'a şükretmek veya haram bir şey yedikten sonra "El-hamdü lillâh" demek,

Kur'an okuyan kimse ile -okuduğu sırada- alay etmek,

Kur'an'a uymayı öğütleyen veya Kur'an hükümlerine dâvette bulunan kimseye eziyet etmek, onu meczup ve mecnun gibi sıfatlarla niteleyerek hakarete bulunmak,

Kur'an'da fal açmak, onu büyü, üfürük gibi çirkin işlerde araç olarak kullanmak,

Kur'an'ın ölü ruhuna okunmak üzere indiğine inanmak,

Tevrat, Zebur, İncil ve suhurlara hakaret etmek, onların hiç tahrif edilmediğini (değiştirilmediğini) veya içlerinde vahiyden hiçbir eser bulunmadığını ileri sürmek insanı İslâm dairesinden çıkarır, kâfir yapar.

Helâl haram, haramı helâl sayan, sihirle/büyüyle uğraşan, fala inanan, kâfirle dost geçinen, ilme söven, ilacın iyileştirici etkisini Allah'ın irâde ve kudretine bağlamayan, fânîleri tanrılaştıran, "kahrolsun şeriat!" diye slogan atan; Pozitivizmi, Darwinizmi, Sosyalizmi (Laikliği, Kemalizmi, Demokrasiyi ve her türlü beşerî ideoloji ve düzenleri) İslâm'dan üstün tutan, süt kardeşle evliliği meşrû gören insan, -kim olursa olsun- hem mantıksız, hem ahlâksız, hem de imansızdır! Çünkü imansızlık gerçek anlamıyla ahlâksızlık ve mantıksızlık demektir; Allah'ın yasalarına kafa tutmak demektir. [365]

Söyleyeni dinden çıkaran küfür sözlerinin bu sonucu meydana getirmesi için hür bir irâde ve ihtiyarla söylenmesi gerekir. Tehdit, zor ve baskı altında küfür sözlerini söyleyen kimse, ikrâh-ı mülcî yani tam zorlama ile, öldürme, kesme, bedene zarar verme ve şiddetli dövme gibi işkence veya bu tehditler varsa küfür sözü söyleyebilir. "Kalbi imanla dolu olduğu halde, küfre zorlanan müstesnâ olmak üzere, kim iman ettikten sonra, küfre sine açarsa Allah'tan onlara bir azap vardır." [366] Bu âyet, küfre zorlanan kimsenin dinden çıkmayacağını gösterir. Nitekim Mekke müşrikleri, Yâsir ile hanımı Sümeyye'yi İslâm'dan dönmeleri için zorlamış, işkence altında ikisini de öldürmüştü. Yâsir'in oğlu Ammâr'ı da bir kuyuya atarak işkence yapmışlar, Ammâr işkenceye dayanamayarak, kalbi imanla dolu olduğu halde, diliyle İslâm'dan döndüğünü söylemiş ve canını kurtarmıştı. Haber Hz. Peygamber'e ulaştı, kendisiyle görüşmüş ve yine işkenceye mâruz kalırsa aynı sözleri söylemesine ruhsat vermişti. Yukarıdaki âyet-i kerime bu olay üzerine inmiştir.

Günümüzde nice şarkılarda dinle ilgili kutsal esaslara hakaret taşıyan, kadere isyan eden, bir kadını putlaştırıp Allah'ı sever gibi sevmeye ifadeleri "müslümanım" diyen insanlar tarafından rahatlıkla söylenebilmektedir. Bir futbol takımı ekber, yani Allah'a ait olan "en büyük" ifadesiyle sloganlaştırılabilmekte, öğrencilere bir şahıs hakkında ilâhî özellikler verilerek antlar, şiirler söylenebilmektedir. Medyada, kahvelerde, sokaklarda nice elfâz-ı küfür rahatlıkla ağızlarından çıkabilmektedir. "İşimiz Allah'a kaldı", "Allah'lık" gibi ifadelerle Allah hakkında küçültücü ifadeler söylenebiliyor. Azrâil'e kızılıp ileri geri sözler söylenebiliyor. Bir kıza "Melek" ismi verilebiliyor, felek ifadesiyle göklerin insan kaderi üzerinde etkisi kabullenilerek ona kader adına hakaretler edilebiliyor. Açıkça kadere de çatlabiliyor. Zamana sövülebiliyor. Cennet ve cehennemle ilgili fıkralar anlatılarak Allah'ın ödül ve cezası şaka konusu edilebiliyor. Dini küçük düşürücü Bektaşî fıkraları veya dinin kutsallarını küçük düşürecek uydurmalar anlatılabiliyor. Allah'ın sıfatları başkasına verilebiliyor. Allah'tan başkasına duâ edilip medet ve yardım istenebiliyor. Allah'tan başkası adına yemin edilebiliyor. İnsanın ağızından çıkan her sözün hesabının isteneceği unutulur küfür lafızları sakız gibi ağızlarında dolaşabiliyor. Bütün bunlar, elfâz-ı küfür, küfür, şirk, irtidat gibi Akaid konularının kapsamına girmektedir.

Çevrede Çokça Duyulan Elfâz-ı Küfürden Bazıları (Söyleyeni Şirke Düşürmesinden Korkulan Çirkin Sözler)

- a- Allah'la İlgili

"Allah'lık" (saf bir insan için)

"Allah'sız" (Bunun Allah'ı yok, bu kimseyi Allah yaratmamıştır anlamında),

"İşimiz Allah'a kaldı" (İşimiz yaş, netice beklemeyin anlamında),

"İnşâallah deme, kesin söz ver" (İnşâallah, yani Allah dilerse sözünün yanlış ve yetersiz olduğu anlamında),

"Seni Allah gibi seviyorum" (Allah'ı sever gibi çok sevmek, fanatiklik anlamında),

"Seni elimden Allah bile kurtaramaz" (Allah'ın gücü bile yeterli olmaz anlamında),

"Burada Allah yok, Peygamber izinde" (Karakolda, hapisanede vb. Allah'ın yardım edemeyeceği anlamında),

"Allah'ın olmadığı, şeytanın bol olduğu yerde elime geçecek, ciğerlerini sökerim" (Allah'ın olmadığı yer olabileceği anlamında),

"Allah, ondan verdiği canı alamıyor" (Borcuna sâdik olmayanlar hakkında, Allah'ın âcizliği anlamında),

"Allah'ın hükmü burada geçmez" veya "o eskidendi, şimdi Allah'ın hükmü uygulanmaz, devir değişti" (Allah'ın hükmünün geçersizliğini iddia veya tüm zamanlara ait olduğunu inkâr anlamında),

"Şu işin (şeyin) Allah'ını yapar" (Allah'ı herhangi bir şeye benzetme anlamında),

"Sen Allah mısın be?" (Bir yaratığın Allah olma ihtimalini çağrıştıracak anlamda),

"Ye Allah ye", "vur Allah vur" (Allah'ı kula benzetmek anlamında),

"Allah Baba", "Allah'ın oğlu gelse..." (Allah'a çocuk isnad etme anlamında),

"Tapılacak kadın" (Allah'tan başka tapılacak/ibâdet edilecek mâbud kabulü anlamında),

"Futbol/müzik ilâhı, ...tanrıçası" (Allah'tan başka ilâh kabulü anlamında),

"Hâkimler hâkimi" (Allah'ın dışında bir varlığa Allah'ın bir sıfatını verme, her şeyi yönlendiren anlamında),

"Sezar'ın hakkı Sezar'a, Tanrı'nın hakkı Tanrı'ya" (Allah'a denk başkasının hakkı olduğu, Allah'ın her yerde tek güç olmadığı anlamında),

"Allah bizi unuttu" (Allah'ın zorluklarla denemesi konusunda Allah'ı unutma gibi bir eksiklikle vasfetme anlamında),

"Filan kimse şu şeyi yarattı" (Yaratma fiilini gerçek anlamda, yani yoktan var etme mânâsında başka birine verme, Allah'ın fiiline ortak kabulü anlamında),

"Allah'ın başka işi mi yok, bununla uğraşacak?" (Allah, her şeyi takdir edip, her şeye hükmünü geçirmez, O'nun dediğinin ve müdâhalesinin dışında da işler olur anlamında),

"Allah bilir ki, şu iş şöyledir"; "Allah şâhit şunu şöyle yaptım" dediği halde, yalan söylemiş olsa; Allah'a iftira atmak ve gizli-açık her şeyi bildiğini kabul etmemek anlamında),

"Hâkimiyet/egemenlik, kayıtsız şartsız milletindir, ulusundur, meclisindir" (Hâkimiyetin/egemenliğin Allah'ın dışında başkalarına ait olduğunu kabul ve Allah'ın hükmünün üstünde hüküm olduğu anlamında),

"En büyük filân takım, başka büyük yok" (Ekber/en büyük sıfatının Allah'tan başkasına verilmesi ve başka büyüğün olmadığı, Allah'ın büyüklüğünün inkârı veya büyüklükte ortağı olduğu anlamında),

"Allah'ımı inkâr edeyim ki, şu şöyledir" (Söylediği söz, doğru bile olsa; Allah'ı inkâr etmeyi ihtimal olarak kabul ve inkârı basite almak anlamında),

"Allah, şunu şöyle yaratsaydı, şu işi şöyle yapsaydı ne iyi olurdu" (Allah'ın yarattığını beğenmemek, O'na eksiklik ve kusur isnad etmek anlamında),

"Allah, keşke şunu haram kılmasaydı, şunu farz etmeseydi" (Allah'ın hükmünü beğenmemek anlamında),

“Allah emretse bile şu işi yapmam” veya “Allah istemese bile bu işi yaparım.” (Allah’ın emri veya yasağı önemsizdir, beni bağlamaz; beni kararımdan Allah’ın hükmü bile caydıramaz, anlamında)

“Allah onu özene bezene yaratmış” ya da tersine bir inanış ve ifade ile Allah’ın bazı kimselere torpil geçtiğini, bazı kimselere de (hâşâ) zulmettiğini ifade etmek.

(O konuda âyet ve kudsî hadis olmadığı halde,) "Allah şöyle buyurmuştur" demek (Kur'an'da olmayan, ispatlanamayan cümleleri Allah'a isnâd etmek, dolayısıyla Allah'a iftira etmek anlamında),

(Allah’ın kesin olarak haram kıldığı bir şeyi yiyip içerken "Allah’ın ismiyle (Bismillâh)" demek (Allah’la, Allah’ın haram hükmüyle alay etme anlamında),

Allah’ı, O’nun kurallarını, O’nun dinini, kitabını... istihzâ/alay, küçük görme, hakaret, inkâr etme,

Allah’a, dine, dince mukaddes sayılan şeylere küfür, sövme veya çirkin söz söyleme,

Allah’tan başka mutlak gaybı bilen olduğunu kabul etme,

Allah’tan başkasına söylenmesi câiz olmayan şeyleri başka şeyler için söyleme: "Yeşil gözlerimden muhabbet kaptım, Diz çöküp önünde yıllarca taptım."; "Mihrâbım diyerek yüz sürdüm"; "Bir Allah’a, bir de sana taptım"; "Kâbe Arabın olsun, bize Çankaya/Anıtkabir yeter"; "Ey, bugünleri borçlu olduğumuz ulu Atatürk" vb. sözleri ikrâh olmadan söylemek,

Allah’tan başkasına duâ etmek veya bir kuldan meded istemek,

Allah’ın helâllarını helâl; haramlarını haram kabul etmemek,

Allah’tan başkası adına kurban kesmek, Allah’tan başkasına adak adamak,

Allah’ın kesin yasağına rağmen Allah’ın düşmanlarını, kâfirleri sevmek, küfre rızâ göstermek, kâfirlere -hidâyetleri dışında- duâ etmek,

Tâğutların resim ve heykelleri önünde tapınırcasına saygı göstermek,

Allah’ın şeriatından/hükmünden daha üstün yönetim şekilleri olduğunu belirtmek: "Demokrasi/halk idaresi en iyi idare şeklidir"; "Kemalizm, Kapitalizm insanları mutluluğa götürür" demek,

Allah’ı, sadece göklere ve tabiata hükmü geçen bir zat olarak kabul edip, yeryüzünü insanların kendi bağımsız arzularına bırakıp Allah’ı dünya işlerine karıştırmamak, insanların sosyal ve siyasal ilişkilerini düzenleme konusunda Allah’ın dışında otoriteler tanımak,

Fayda ve zararı Allah’tan bilmemek, "şu doktor benim hayatımı kurtardı"; "frene basmasaydı ölmüştüm"; "şu hap bana şifa veriyor, beni iyi ediyor"; "Devlete karşı çıkılır mı, ezer geçer",

İbâdet kapsamına girecek tüm amelleri, sadece Allah için yapmamak, gösteriş veya dünyevî bir menfaat için yapmak.

b- Dinle İlgili

"Din ayrı, dünya ayrı" (Dünyayı dinin dışına itmek, dini dünyaya karıştırmamak ve laiklik anlamında),

"Din ayrı, siyaset ayrı" (İnsanların yönetiminin dinle ilgisi yok, siyaset dinden bağımsız olmalıdır anlamında),

"Dinde zorlama yoktur" (Din seçme konusundaki özgürlükle ilgili Bakara sûresi, 256. âyetini farklı ve yanlış bir konu için delillendirerek, bir müslümana karışılmayacağı, onun haramları işlemeye özgür olduğu anlamında; dinin ahkâmı/muâmelâtla ilgili konularını inkâr etmek veya geçerli olmayacağını iddia anlamında),

"Zevklere ve renklere karışılmaz" (Arzu ve heveslere hiç kimsenin müdâhale etme hakkı yoktur, ben hangi şeyden zevk alıyorsam onu yaparım, din adına bile olsa hiç kimse ona karışamaz anlamında),

"Bu benim özel hayatımdır, kimse karışamaz."; "Demokrasi var, bana kimse karışamaz, canım ne isterse onu yaparım" demek (Allah'ı, Allah'ın hükümlerini önemsememek ve O'na teslim olmamak, nefsinin, hevâ ve hevesini putlaştırıp ilâhlaştırmak anlamında),

"Biz babamızdan, atalarımızdan böyle gördük" (geleneği, ataların yolunu mutlak doğru olarak kabul etmek, dine ters düşse de atalarının yolunun en doğru yol olduğunu kabul anlamında),

"Din şöyle diyor, doğru ama..."; "haklısın, fakat..." (Dinin emir ve yasaklarının doğru olduğunu kabul etmekle birlikte, hayata geçirmenin imkânsız gibi çok zor olduğu, yaşanamayacağı, başka alternatiflerin zarûri olduğu anlamında),

"İslâm dini akıl dinidir, mantık dinidir" (Nakli dışlama, vahyi temel ölçü almama, akli putlaştırma anlamında),

"İslâm şeriatı eskidenmiş, bundan sonra din hâkim olamaz." (Dini, eski zamana ait tarihî bir vaka gibi kabul etme ve gelecekle ilgili Allah'ın vaadlerini inkâr anlamında),

"Dine bağlı yaşamanın, dindâr olmanın zamanı geçti; doğru olursan bu devirde aç kalırsın" (Dinin bütün zamanlar için geçerli olmasının reddi anlamında),

"Dinî günler" (Zamanı, günleri dinî olan ve dinî olmayan diye ayırıp, bazı günlerin dinle ilişkilerinin olmaması gibi anlaşılabilmesi anlamında),

"Hayat yalnız bu dünyadadır" (âhireti inkâr anlamında),

"Sen benim kalbime bak, kalbim temiz" (Dinin bazı emirlerini yerine getirmeyişin mâzereti olarak kalbin temizliği anlayışı ve ibâdet edenlerin kalbi temiz değil ki ilâhî emirleri yerine getiriyorlar anlamında),

"Paranın açmadığı kapı yoktur" (Parayı putlaştırmak, kapitalizmin her şey olduğu anlamında),

"Demokrasilerde çare tükenmez" (Beşerî bir düzen olan demokrasinin (halkın kendi kendisini yönetmesinin) her konuya çözüm getiren en üstün idare şekli olduğu; İslâm'ın siyâset ve devlet anlayışından daha üstün bir yönetim şekli olduğu anlamında),

"Aşırı dinciler"; "dinciler"; "fundamentalistler"; "dinci teröristler" gibi çirkin ithamları gerçek mü'minlere etiket olarak takmak, müslümanları, dolayısıyla İslâm'ı kötülemek anlamında);

İslâm'a irticâ, gericilik, fundamentalizm, taassup ve benzeri çirkin sıfatlar takmak,

İslâm'a, şeriata, tesettüre karşı tavır almak veya bu tür dinle ilgili hususlara düşman olanları desteklemek,

İslâm'ın kutsal kabul ettiği hususların dışında, özellikle de İslâm'a düşman olan rejimlerin sembollerini yüceltmek veya onlara saygı duymak.

c- Cennet, Melek ve Kaderle İlgili

"Eşek cennetini boyladı" (Cenneti küçümsemek, cenneti yakışsız bir şeyle vasıflandırmak anlamında),

"Sensiz cennet kötü, seninle cehennem bana ödül" gibi sözler (Cenneti, cehennemi önemsiz görmek veya âşık olduğu bir insanı bunlardan daha önemli kabul etmek anlamında),

Bir insana "Meleğim" demek, "Çarlı'nın melekleri" veya bir kıza "Melek" ismi vermek, ya da birine "melek gibi" demek (Meleklerin insan gibi olduğunu, şekillerinin, yapılarının insana benzediğini kabul etmek anlamında),

"Azrâil onun canını yanlış yere aldı"; "Azrâil'le savaşıyor" gibi sözler, Azrâil'e hakaret etmek, onu eleştirmek anlamında),

"Kader utansın" gibi kadere isyan anlamında sözler,

"Felek"le ilgili hem hakaret, hem kaderi belirlediği inancı, göklerin (yıldız ve burçların) insan üzerinde etkinliğini, insanların kaderini/geleceğini gök cisimlerinin tayin ettiğini kabul anlamında),

Ve bunlara benzer, düşünmeden, ya da bilinçli olarak söylenen, şirk düşüncesini yansıtan nice sözler...

Ef'âl-i Küfür

Ef'âl-i küfür, küfür fiil ve davranışları demektir. İnsanların bazı hareket, kıyafet ve davranışları küfre alâmet sayılmıştır. Bu fiillerin bir kısmı müslüman olmayan toplumlara benzemek kastıyla yapılan hareket ve davranışlardır.

Küfre alâmet sayılan, ef'âl-i küfür kabul edilen hareketleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

a- Puta tapmak: Puta tapmak, Allah'a şirk/eş koşmak demektir. *"Nihâyet elçilerimiz canlarını almak üzere onlara geldikleri zaman şöyle diyecekler: 'Allah'ı bırakıp da tapındığınız putlar nerede?' Onlar şöyle cevap verecekler: 'O putlar bizi bırakıp kayboldular.' Onlar kendi aleyhlerine kâfir olduklarına şâhitlik edeceklerdir."*[367]; *"Onlar Allah'ın yolundan saptırmak için Allah'a eşler uydurdular. De ki: 'Eğlenip keyfinize bakın! Çünkü gidişiniz muhakkak ateştir."*[368] Allah'tan başkasına tapmanın küfür alâmeti/ef'âl-i küfür olduğu kesindir.

b- Mushaf'ı pisliğe atmak gibi saygısızca davranmak: Mushaf'ı pisliğe atmak da küfür fiillerinden biri sayılmıştır. Üzerinde Kur'an'dan bir bölüm, Yüce Allah'ın veya Peygamberin adı yazılı bir kağıdı pisliğe atmak da aynı hükme tâbi tutulmuştur. Tabii ki atma, kasden ve bilerek olursa, kâğıdın üzerindeki şeyi inkâr söz konusu olacağından küfür davranışı kabul edilmiştir. Zaman zaman medyaya yansıdığı gibi, üzerinde âyet veya Allah lafızlarının yazılı olduğu ayakkabıyı, bayan elbisesini vb. şeyleri kutsal değerleri eğlence yapacak ve aşağılayacak tarzda giymek de aynıdır.

c- Gayr-i müslimlerin tapınaklarına ibâdet kasdıyla gitmek: Kilise, havra, katedral, puthane gibi yerlerde ibâdet ve duâ etmek veya buralarda Allah'a ibâdet etmenin daha faziletli olduğuna inanmak da kişiyi İslâm'dan çıkarır. Fakat, bu tür yerlere ibâdet kasdı olmaksızın, bilgi edinmek veya incelemek için gitmekte bir sakınca yoktur.

d- İbâdet kasdıyla herhangi bir şahsa secde ve benzeri davranış yapmak: Bir kimse tapınma kasdı olmadan sadece hürmet ve saygı için bir büyük karşısında eğilse, yeri öpse bu günah kabul edilse bile küfür kabul edilmez. Kişiyi tapmak anlamına gelecek davranış ise küfürdür. Tâğutların heykeli veya tâğutların kutsalları karşısında saygı durmak da itikad açısından çok tehlikelidir.

e- Duâ ederek ölülerden bir şey istemek, kabirleri tapınmak yapmak: Sadece Allah'a yapılması gereken ibâdet ve duâyı[369]Allah'tan başkasına, ister ölü ister diri olan birine yapmak küfürdür. Allah'tan başkasına kesilen kurban, Allah'tan başkasına adak, kabirleri tavaf, kabirde yatandan duâ ile bir şey istemek, ölülerden imdat ve medet istemek küfür davranışlarıdır.

f- Haç takınmak: Hıristiyanların takındıkları madalyon olan haç, onların iddiasına göre Hz. İsa'nın çarmıha gerilmiş şeklinin remzidir ve onlara göre kutsaldır. İslâm âlimleri, haç takınmanın küfür davranışı olduğunda hemfikirdirler. Günümüzde de böyle bir madalyonun ancak hıristiyanlar tarafından takıldığını unutmamak gerekir.

g- Ğıyar ve zünnâr: Ğıyar, zimmîlerin omuzlarına attıkları alâmet yahut kumaş parçasıdır. Zünnâr da hıristiyan ve mecûsîlerin küfür alâmetleri olan bir çeşit kuşaktır. Bunlar gayr-i müslimlerin özel giysileri ve dinlerinin alâmetleri olarak sembol olduğundan, bunları kullanmanın küfür fiilleri olduğu belirtilmiştir.

h- Mecûsî ve yahûdî şapkası: Mecûsîlerin ve yahûdîlerin mümeyyiz vasfı olan şapkalarını onlara benzemek kasdıyla giymek de küfür sayılmıştır.

Bu alâmetler, her asırda ve bölgede değişiklik gösterebilir. Buradaki temel espri, İslâm'ın dışındaki dinleri benimsemiş kişilerin özel kıyafetleri, dinlerine ait kıyafetleridir. Tabii, râhibe elbisesi ve papaz cübbesi giymek de küfür fiillerindedir. Her devrin küfür alâmeti değişik olmaktadır. Belli bir zaman küfür alâmeti olan şey, belki kısa zaman sonra küfür alâmeti olma özelliğini kaybedebilmektedir. Bu konuda en açık örnek, şapkadır. Belli bir döneme kadar şapka, özellikle fôtr küfür alâmeti sayılırdı; İskilip'li Âtîf Hoca gibi nice âlimler ve müslümanlar şapka giymediği ve bunun küfür olduğunu belirttikleri için idam edilmiştir. Bu âlimler, küfürün sembolü olduğunu bildiklerinden dolayı buna karşı çıkmayı idamı göze alma pahasına sürdürmüşlerdir. Ama şimdi şapkanın küfür ve kâfir özelliği olduğunu iddia güçtür. Artık şimdi gayr-i müslimler, müslümanlar kadar bile şapka giymemektedirler. Dolayısıyla **küfür alâmeti değişince, hüküm de değişmektedir**. Küfür alâmetlerinin çağlara göre farklılık arzemesi sebebiyle, eskiden küfür sayılan giysilerle ilgili bir husus, bugün küfür olmayabilir (Veya tersi; eskiden küfürün sembolü sayılmayan bazı şeyler, sonradan kâfirlerin simgesi olarak kabul edilebilir).

i- Sihir: Sihri öğrenip öğretmenin, sihir yapmanın haram oluşunda mezhepler arasında ihtilâf yoktur. Bütün mezhepler, sihrin mubahlığına inanmanın küfür olduğunda da müttefiklerdir. Fakat sihrin haram olduğuna inanmakla beraber, sihir/büyü yapan kimsenin, bu davranışıyla kâfir olup olmadığına ihtilâf vardır. Ebû Hanîfe ve tâbileri, İmam Mâlik, Ahmed bin Hanbel ve tâbilerine göre büyücü/sihirbaz kâfirdir. Bu gruba göre, sihirbaz sihrin haramlığına inansa da inanmasa da tekfir olunur ve öldürülür. İmam Şâfiî'ye göre ise kendisinde küfrü gerektirecek bir inanç, söz ve fiil bulunmayan sihir küfür değil, sadece haramdır.[370]

Tekfir ve Büyük Günah İşleyenin İtikadî Durumu

Tekfir, bir müslümanı veya müslüman kabul edilen bir kimseyi küfre nisbet etmek; küfre girdiğini söylemek anlamına gelen dinî bir kavramdır.

Küfür içerisinde olan bir kişi bu durumdan kurtulup müslüman olabileceği gibi; müslüman olan bir kişi de dinden dönerek küfre girebilir. Ancak müslüman olan bir kimsenin hangi durumlarda küfre girebileceği; küfür ile iman arasındaki sınırın tayini tarih boyunca mezhepler arasında ihtilâf konusu olmuştur. Hatta aynı mezhebe bağlı âlimler bile bazen farklı görüşleri sürebilmektedir. Bu konudaki tartışma, Hâricîlerin ortaya çıkışıyla, yani Hz. Ali'nin hilâfeti döneminden günümüze kadar devam ede gelmektedir.

Hz. Ali ile Muâviye arasındaki anlaşmazlığın çözüme kavuşturulması için hakeme gidilmesini isteyen, sonra hakem olayının arzu edilen şekilde sonuçlanmaması üzerine daha önce Hz. Ali ordusunda bulunan, hatta hakemi kabul etmesi için ısrarda bulunanlardan bir gurup başkaldırmış ve Hz. Ali'yi, Allah'ın hükmünü bırakarak beşerin hakemliğine başvurmakla itham etmiş ve Hz. Ali ile hâlâ ona taraftarlık yapanların küfre girdiklerini ileri sürmüşlerdi. Hâricî olarak adlandırılan bu grubun bu

davranışlarıyla İslâm tarihinde tekfir meselesi gündeme gelmiş, bilâhare çeşitli nedenlerle bazen haklı ve bazen haksız olarak tekfir daima müslümanların gündemini işgal etmeye devam etmiştir .

Hâricîlerin bu şekilde davranmaları onların sert mizaçlı, müsamahasız ve nassların anlattığı incelikleri anlamaktan uzak kimseler olduklarını ortaya koymaktadır .

Amel-iman ilişkisine dair belli başlı mezheplerin görüşlerini şu şekilde özetlemek mümkündür:

a) Hâricîler

Değişik fırkalara bölünmüş olan Hâricîler, büyük günah işleyen ve tevbe etmeden ölen kişinin ebedî olarak cehennemde kalacağına dair ittifak etmişlerdir. Ancak böyle bir günah işleyen kimse, müşrik anlamında bir kâfir midir, değil midir? Bu konuda aralarında ihtilâf vardır. Bazılarına göre, bu kimse mü'min değildir, ama muvahhidir. Küfre girmiştir, ama onun küfrü, küfrân-ı nimet kabilinden bir küfürdür. Tevbe etmeden öldüğü takdirde cehennemde ebedî olarak kalacaktır.

Hâricîler, büyük günah işleyen kimseyi tekfir ederken, şeytanın, Hz. Âdem'e secde etmemesinden dolayı küfre girdiğini bildiren şu âyeti delil olarak zikrederler; *"Bir zamanlar Biz, meleklerle (ve cinlere); 'Adem'e secde edin' dedik. İblis hâriç hepsi secde ettiler. O, yüz çevirdi ve büyüklük tasladı, böylece kâfirlerden oldu."*[371] Onlara göre şeytan Allah'a itaatkâr ve O'nu bilen biriydi. Hz. Âdem'e secde etmekten kaçınarak büyük günah işlemiştir. Bu nedenle kâfir olarak lânetlenmiş ve cehennemde ebedî olarak kalacağına hükmolunmuştur.[372] Böylece onlara göre her büyük günah işleyen kişi, Allah'a başkaldırma ve O'na isyan etme kasdıyla günah işlemektedir ve bu nedenle de imandan çıkmış, küfre girmiştir.

b) Mu'tezile

Onlara göre müslüman iken büyük günah işleyen kimse tekfir edilemez, ama bu kimse mü'min de değildir. İki makam arasında bir yerdedir ve bulunduğu merteye fâsik olarak adlandırılır. Tevbe etmeden öldüğü takdirde ebedî olarak cehennemde kalacaktır.

Mü'min, övgüye lâyık bir kimsedir. Oysa büyük günah işleyen kişi, Kur'an'da kötülenmekte ve aşağılanmaktadır. Bu durumda olan kişi kâfir de değildir.[373] Bu konuda delil olarak ileri sürdükleri âyetler:

"Mü'min olan hiç fâsik gibi olur mu? Onlar elbette bir olamazlar."[374]

"Hayır, her kim bir kötülük işler de onun kötülüğü kendisini çepeçevre kuşatırsa işte o kimseler cehennemlidir. Onlar orada devamlı kalırlar."[375]

"Kim bir mü'mini kasten öldürürse cezası ebedî kalmak üzere cehennemdir."[376]

Mu'tezile, bu ve benzeri âyetlere dayanarak büyük günah işleyen mü'min olmaktan çıktığı ve fâsik olduğunu, cehennemde de ebedî olarak kalacağını iddia etmektedir. Hadislerden getirdikleri deliller ise; *"Emanete riâyet etmeyen kimsenin imanı yoktur"* hadisiyle, benzeri hadislerdir. [377]

Mu'tezile'nin görüşleri şöylece özetlenebilir: Kişi, ya hep günah işleyen biridir veya hep iyilik. Yahut iyiliğin yanında kötülük de işlemektedir. Sadece iyilik işliyorsa mü'mindir ve kurtuluşa ermiştir. Sırf kötülük işliyorsa, o zaman tâati yok

demektir ve kâfirdir. Ama hem iyilik ve hem de kötülük işliyorsa, böyle bir kimsenin iyilikleriyle kötülüklerinin eşit olması düşünülemez. Ya iyiliği, yani tâati fazladır veya kötülüğü, yani günahı fazladır. Hangisi fazla ise, kişi ona nisbet edilir. İyiliği fazla olan kurtuluşa erer, kötülüğü fazla olan ise küfre nisbet edilir ve amellerinin boşa gittiğine hükümlenir.[\[378\]](#)

c) Mürcie

Hâricîlerin aksine, tekfir konusunda fırkalar arasında en yumuşak davranan fırka Mürcie'dir. Onlara göre amelin iman üzerinde herhangi bir etkisi yoktur. İman, Allah ve Rasûlünü bilmektir. Küfür ise, onlar hakkında herhangi bir bilgiye sahip olmamaktır.[\[379\]](#) Sevap işlemenin bir kâfire faydası olmadığı gibi, büyük günah işlemenin de mü'mine bir zararı yoktur.

d) Ehl-i Sünnet

İnsanı günah işlemeye sürükleyen birtakım etkenler vardır. Günah işlemenin sebebi, küfür olabileceği gibi hevâ ve şehevî arzular da olabilir. Kişi, şehevî arzularını tatmin için günah işler. İşlediği günah büyük de olabilir. Bu nedenle Ehl-i Sünnet, günah işlemiş olmasından dolayı kişiyi tekfir etmez. Ama sırf Allah'ın emirlerine karşı gelmek için günah işliyorsa, elbette ki böyle biri mü'min değil, kâfirdir.

Bununla birlikte amelin iman ile hiçbir ilgisinin bulunmadığını söylemek mümkün değildir. Selef, kalp ile tasdik ve dil ile ikrarı imanın temel direği, tâatleri de (Allah'ın emirlerini yerine getirme ve yasaklarından sakınmayı da) imanın dalları olarak değerlendirmişlerdir. İman ağacı ancak temel direk ve dallardan meydana gelir. Hiç dalı bulunmayan bir ağaç düşünülemez, ama birkaç dalı eksik olan ağaç ise ağaç olmaktan çıkmaz. Eksik bir ağaçtır sadece. Selef, "iman eksilir ve artar" derken dallar mesâbesinde olan tâatlerin eksilip artabileceğini kastederler. Böylece tâatleri de imandan sayarlar. Yani amel imanın bir cüz'üdür. Ancak bu cüz'den bir şeylerin eksilmesiyle iman ortadan kalkmaz. İmam Eş'arî (ö. 324/936) Ehl-i Sünnet âlimlerinin, imanın eksilme ve artmayı kabul ettiği görüşünde olduklarını belirtir.[\[380\]](#)

Kalp ile tasdik ve dil ile ikrar kişiyi küfürden çıkarıp iman dairesine sokar. Buradaki iman, küfürün karşıtı olan imandır, kâmil bir iman değildir. Kâmil iman, Allah'ın emirlerine riâyet ve yasaklarından sakınmakla gerçekleşir. Küfür nasıl kademe kademe ise, iman da öyledir. Her ne kadar bu derecelerin tamamı tek isim altında; iman ismi altında toplanıyorsa da dereceler birbirlerinden farklıdır.

Günah işleyen kimsenin küfre girmeyeceği âyetlerle de sâbittir. Adam öldürmek büyük günahlardandır. Bununla birlikte Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Ey iman edenler, adam öldürmek hâdiselerinde üzerinize kısas farz kılındı."*[\[381\]](#) Âyetin devamında da şöyle buyurulmaktadır: *"Ancak kim kardeşi tarafından affedilirse, o zaman kısas düşer."* Görüldüğü gibi âyet katili, öldürülenin velîsinin kardeşi olarak nitelemektedir ki, buradaki kardeşlik ile iman kardeşliğinin kastedildiği apaçıktır. Yüce Allah, yine şöyle buyurmaktadır: *"Mü'minlerden iki gurup birbirleriyle savaşırlarsa, aralarını bulunuz."*[\[382\]](#) Bu âyette de Allah, birbirleriyle savaşan iki grubu da mü'min olarak nitelemektedir.

Ehl-i Kiblede olup da büyük günah işledikleri kesin olarak bilinen kimselerin tevbe etmeden ölmeleri halinde cenaze namazlarının kılınacağı, onlar için duâ edilerek affedilmelerinin istenebileceği konusunda, Peygamber (s.a.s)'in asrından çağımıza kadar olan zaman içinde ümmetin kesintisiz icmâi vardır. Hâlbuki bu gibi şeylerin mü'minden başkası için câiz olmadığı meselesinde ümmet yine ittifak halindedir.[\[383\]](#)

Ehl-i Sünnet, Mu'tezile tarafından delil olarak ileri sürülen âyetlerde kastedilenlerin, mü'min oldukları halde o günahları işleyen ve böylece küfre girenler olmayıp daha önce de kâfir olanlar olduklarını söylemektedir.

Tekfîre Sebep Olan Hususlar

Allah'ın varlığını inkâr etmek, ulûhiyetinde ve rubûbiyetinde O'na ortak koşmak, Kur'an'da zikredilen isim ve sıfatlarını inkâr etmek insanı küfre düşürür. Mu'tezile ve müteahhir Ehl-i Sünnet kelâmcılarının, bazı sıfatları te'vil etmeleri her ne kadar sağlıklı bir yol değilse de küfre sebep değildir. Allah'a, sıfatlarının zıddını isnâd etmek, meselâ âciz olduğunu söylemek ya da eksiklik ifade eden sıfatlarla O'nu nitelemek, eşyaya hulûl ettiğini iddia etmek yine küfürdür.

Peygamber ve peygamberlik kurumu konusunda küfre götüren hususların belli başlı olanları ise şunlardır: Peygamberlik müessesesini inkâr etmek, Kur'an'da ismi geçen peygamberlerden birini veya bazısını inkâr etmek, peygamberlerden birine ulûhiyet isnâd etmek, peygamberleri veya onlardan birini tahkir ederek onlarla alay etmek, evliyânın peygamberlerden üstün olduklarını iddia etmek küfürdür.

Kur'ân-ı Kerim'in tamamını veya bir kısmını inkâr etmek, Kur'an'da zikredilen şeylerin varlığına inanmamak, Kur'an'dan olmayan bir şeyi Kur'an'a ilâve etmek. (Kur'an'ın mahluk olup olmadığı meselesi Ehl-i Sünnet ve Mu'tezile arasında tartışma konusu olmuş ve bundan dolayı taraflardan bazıları birbirlerini tekfir etmiş iseler de böyle bir meseleden dolayı tekfir doğru değildir.)

Allah'ın indirdiğinden başkasını Kur'an'a üstün tutan ya da başka bir düzeni benimseyen, İslâmî emir ve hükümlerin devrinin geçtiğini savunan kişinin küfre girdiğinde şüphe yoktur. Ehl-i Sünnet'in mütemet kaynaklarından biri olarak kabul edilen "Şerhu'l-Akaidi't-Tahâviyye" isimli eserde hükümle ilgili olarak şöyle denilmektedir: İster yönetici olsun, ister idare edilen halktan herhangi biri olsun, her kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmenin gerekli olmadığını, kişilerin onları uygulayıp uygulamamakta serbest olduklarını iddia eder ya da bu konudaki Allah'ın emirlerini küçümseyecek olursa yine küfre girmiş olur. Ama Allah'ın emirlerinin üstünlüğüne ve bu hükümlere uymadığı takdirde âhirette cezaya çarptırılacağına inandığı halde bu emirleri uygulamıyorsa küfre girmez. [384]

İslâm inancında, bir kimseyi haksız olarak tekfir etmek son derece tehlikeli, son derece büyük vebâli olan bir davranıştır. Hz. Peygamber şöyle buyurur: "Kim kardeşine kâfir derse, ikisinden biri mutlaka kâfir olmuştur. Eğer itham edilen kâfir değilse; küfür, ithâm edene döner." [385] Bu hadiste dile getirilen tehdîdin ciddiyetini belirtmek için şunu kaydedelim ki, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat dışında kalan sapık mezheplerden Hâricîler'in tekfir edilip edilemeyeceği münâkaşasında bâzıları, bir Müslümanı tekfir etmenin mesûliyetinin büyüklüğünü göz önüne alarak, ortadaki mübhemiyet sebebiyle, müsbet veya menfî hiçbir şey söylememeyi tercih ederken, tekfir edilmeleri gerektiğine kaail olanlardan bir kısmı da görüşlerine delil olarak yukarıdaki hadis-i şerifi zikretmişler ve: "Onlar İslâm ümmetini tekfir ettiklerine göre kendileri kâfir olmuştur" demişlerdir. Bu düşüncede olan Kadî İyaz eş-Şifâ'da aynen şunları söyler: "Ümmeti, dalâlet ve bütün Ashâb'ı küfürle ithama müncer olan herhangi bir söz sarfeden herkesin kesinlikle küfrüne hükmediyoruz."

Burada kaydı gereken bir başka mühim hadis, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in İslâm ümmetinin 73 fırkaya ayrılıp bunlardan sâdece birinin fırka-ı nâciye (yâni kurtuluşa erecek olan hak yoldaki fırka) olacağını haber verdiği rivâyettir. Muhtelif vecihlerle gelmiş olan hadisin bir vechinde, hidâyet üzere olup kurtuluşa erecek bu grubun kimler olduğunu, dinleyenlerden bazıları sorunca şu cevap verilmiştir: "Onlar, benim yolum üzerinde olanlar, ashâbım, Allah'ın dini üzerinde cidal ve münâkaşaya girmeyenler ve herhangi bir günah sebebiyle tevâhid ehlinden birini tekfir etmeyenlerdir." [386]

Özetle, İslâm âlimlerinin, ittifakla Muhammed ümmetinin dikkatlerini çektikleri bir husus, tekfir meselesi olmuştur. Buradaki titizliği Gazâlî'nin şu sözleriyle hülâsa edelim: "İmkân nisbetinde bir Müslümanı kâfirlikle ithamdan (tekfirden) kaçınmak

gerek... Zira, tevhîd'i (Allah'ın bir olduğunu) ikrâr eden musallî kimselerin kanını helâl saymak hatâdır. Hatâen bir Müslümanın kanını dökmektense hatâen bir kâfire hayat hakkı tanımak evlâdır." [387]

Sorular

- 1- Küfrün lügat ve terim anlamlarını açıklayınız.
- 2- Kur'ân-ı Kerim'de küfür ve kâfirler nasıl tanıtlır, birkaç âyet meali vererek anlatınız.
- 3- Kâfirlerin gönül dünyası, yani kalpleri hakkında Kur'an nasıl bilgiler veriyor, açıklayınız.
- 4- Elfâz-ı küfre ve ef'âl-i küfre örnekler veriniz.
- 5- Haksız yere bir mü'mine kâfir demenin, yani tekfir etmenin hükmünü açıklayınız.
- 6- Bir insanın tekfir edilmesine sebep olan, yani bir mü'mini imandan çıkararak çirkin inanç ve davranışlara örnekler veriniz.
- 7- Mü'min olma ihtimali olan kâfir zannedilen birini tekfir etmek mi, yoksa kâfir olma ihtimali olan bir mü'mini mü'min saymak mı daha büyük bir vebaldir, niçin, açıklayın.
- 8- Hâricîler, Mu'tezile, Cebriye ve Ehl-i Sünnetin büyük günah işleyenler hakkındaki hükümlerini açıklayınız.

İrtidâd; Anlam ve Mâhiyeti

- · İrtidâd; Anlam ve Mâhiyeti
- · Mürted Kime Denir?
- · Kur'ân-ı Kerim'de İrtidâd Kavramı
- · Gizli İrtidâd
- · Mürtedliğe Giden Yollar
- · Şirk, Küfür ve İrtidaddan Korunma Yolları
- · İrtidâd, İrticâ/Gericilik Demektir; Mürted de Mürtecî/Gerici
- · Sorular

Bu üniteyi bitirdiğinizde aşağıdaki amaçlara ulaşmanız beklenmektedir.

* İrtidâd kavramının lügat ve terim anlamlarını açıklayabilmek.

* Mürtedin kim olduğunu ve mürtedle kâfir arasında nasıl bir fark bulunduğunu izah edebilmek.

* Mürted olan bir kimsenin daha önce yapmış olduğu iyilik ve Sevaplarının durumu hakkında Kur'an hükmünü açıklayabilmek.

* Bir kimsenin mürted olması için açıkça bir başka dine girmesi mi gerekmektedir? Daha önce Müslüman olan bir kimsenin, hangi inanç ve davranışlarla mürted kabul edilmesi gerektiğine açıklık getirebilmek.

* Günümüzde mürtedliğe giden yolları örneklendirebilmek.

* İrtidaddan korunma ve çevremizdeki mü'minleri koruma yollarını açıklayabilmek.

* İrtidâd ile irticâ, yani gericilik arasındaki ilişki ve benzerliği açıklayabilmek.

İrtidâd; Anlam ve Mâhiyeti

İrtidâd, Arapça bir kelime olup, ridde'nin türevidir. Reddetmek, geri çevirmek ve bir işten rücû etmek gibi mânâlara gelir. İstilahta, iman ettikten sonra, İslâm'dan dönmeye verilen isimdir. İslâm dinini terkedip başka bir dine geçmek veya eski inancına dönmeye irtidat; bunu yapan kimseye de "mürted" denir.

Kur'an'da irtidatla ilgili şöyle buyrulur: "Sizden kim irtidat eder (dininden döner) ve kâfir olarak ölürse, işte onların dünya ve âhirette amelleri boşa çıkmıştır ve onlar cehennem ehlidir, orada ebedî kalacaklardır." [388]; "Kim imanı küfürle değiştirse, şüphesiz o, dümdüz yolun ortasında sapmıştır." [389]

İrtidâd edip, dinden dönen, İslâm'ı terkedip küfrü veya şirki seçen kimseye mürted denir. İslâm'dan çıkma olayına 'ridde' veya 'irtidat' denilmektedir. Mürted, müslümanlığı kendi isteğiyle, hiç bir baskı olmadan seçtiği halde, sonradan çeşitli nedenlerle yine kendi arzusu ile terkeden, küfrünü açıkça ortaya koyan insandır. Kur'an-ı Kerim, böylelerinin çirkin durumunu açıklayarak onları kötü bir âkabetin/sonucun beklediğini haber veriyor. [390]

Mürtedin Kişiliği: Mürted, kişilik zaafı olan biridir. Doğru bir bilgiye ve sağlam bir görüşe sahip olamamıştır. İnandım dediği dini yeterince benimsememiştir. Bir başka fikir veya inanç, hoşuna giden bir dünyalık onu daha çok etkilemiştir. 'İslâm'dan çıkarsam, gayri müslimlerin safına geçersen maddî bir çıkar kazanabilirim' diye düşünmüştür. Kendisine çok süslü gösterilen, İslâm dışı hayat şekilleri daha çok hoşuna gitmiştir. Nefsinin arzuları kabarıp taşmıştır. Çok şey istemektedir, bir çok şeyden zevk alma arzusundadır, ama müslüman kaldığı müddetçe bunlara ulaşması zordur. Zaten pamuk ipliği ile bağlı olduğu İslâm bağını hemen koparıp atmaktadır.

Mürtedlik aslında sıradan bir mesele değildir. Allah katında din seçmek insan varlığı için en önemli olaydır. Âlemlerin Rabbi, insana değer veriyor, onu kendisine muhâtap (hitap edilecek kişi) olarak kabul ediyor, deyim yerindeyse, insanı "adam yerine koyuyor." Ona elçiler ve din gönderiyor, ona doğru yolu gösteriyor. Buna karşın insanların bir kısmı buna aldırıyor, yahut elçilerle gelen dâvete karşı çıkıyor, ya da onu eğlenceye alıyor. Bunun bir belirtisi olarak da bazen inandığını söylüyor, bazen de bu inandığı dini terk ediyor. Kimileri de dışarıdan inanmış gibi görünüyor, ancak içinden inkârcılığa devam ediyor. Aslında pek de âciz olan ve ölünce mutlaka Rabbinin huzuruna çıkacak olan insanın bu denli cesur olması, cür'ette bulunması, korkmaması, yaptığı işin sonunu düşünmemesi ne kadar acıdır!

Kendisine verilen değeri anlamayan ve değerini çok çok yüceltecek olan İlâhî dâvete kulak vermeyen insandan daha akılsızı, daha bedbahtı/şanssız var mıdır? Böyleleri bile bile zararlı ve kötü olanı tercih ediyorlar, derecelerini kendi elleriyle alçaltıyorlar. Bir kısmı da kurtuluş ve mutluluğun adı olan İslâm'ı kabul ettikten sonra şu veya bu sebepten dolayı onu terk ediyorlar. Onu ya beğenmiyorlar ya küçümsüyorlar ya da çıkarlarına engel görüyorlar.

Hangi sebeple olursa olsun bu tavır Allah'ın sevmediği bir tavrıdır. Bu davranış âlemlerin Rabbi Allah ve O'nun aziz dini İslâm ile -hâşâ- dalga geçmek gibidir. Bu bir ciddiyetsizlik, câhillik ve dönekliliktir. İslâm'a göre, elbette din ve inanç hürriyeti vardır. İsteyen istediği dini ve yaşama biçimini seçebilir. Bu konudaki seçim hakkı bireyin kendisine aittir. Onu hiç bir kimse bir inanca ve ideolojiye bağlanmaya zorlayamaz. Herkesin cehenneme gitme, orayı tercih etme özgürlüğü vardır. Ancak bir kimsenin İslâm'ı din olarak seçtikten sonra onu terketmesi hem onun için çok önemli bir kayıp, hem müslüman toplum için bir sorun, hem de İslâm'ın yüceliğine gölge düşüren bir durumdur. [391]

Günümüzde Batılı ülkelerin ulaştığı zenginlik ve kalkınma, birçok zayıf imanlı müslümanı onlara hayran ediyor. Bir kısmı da onların İslâm'a uymayan fikirlerini, hayat şekillerini benimsiyor, onlar gibi olmaya çalışıyor. Bu, İslâm'ı bilmemenin ve ona imanın zayıf olmasının bir sonucudur. Bazı müslümanlar da yönetildikleri rejimler tarafından İslâm dışı ideolojilere, uyguladıkları eğitim, medya ve devlet politikasıyla inandırılmaya, İslâm'dan koparılmaya çalışılıyor.

Bugün yapılması gereken, 'falanca adam küfür sözü söyledi, şu söz ve davranışıyla şirk düştü; mürted oldu, müşrik oldu, ona hangi cezayı verelim?' diye fetvâ arayışı değil; İslâm'ın, güzellikler ve kurtuluş yolu olduğunu en güzel yolla insanlara ulaştırmak, hatayı biraz da kendimizde arayıp zayıf müslümanların dinden uzaklaşma sebeplerini azaltmaya çalışmaktır. Şirk konusu, bu bilgileri çevremizdeki düzenin kurbanı ve câhil insanlara karşı kılıç gibi kullanmak için öğrenilmez. Şirki, irtidâdı tanımak, yani tevhidî şuur, kendimizi, en küçük bir ihtimalle bile şirk düşürebilecek davranışlardan şiddetle sakınmak ve insanları bu hale getiren bataklıkla mücâdele etmek için şirk öğrenmek zorundayız. Şirk düzeni ile savaşmadan bunun önünün alınamayacağını idrâk etmek ve insanları en büyük tehlike olan bu belâdan kurtarmanın yollarını aramak, tebliğ etmek, canlı Kur'an olmaya çalışıp tevhidi bayraklaştırdığımızı davranışlarımızla isbat etmek için olmalıdır şirk öğrenme ve güncelleştirme gayreti.

"İman edip de imanlarına herhangi bir zulüm (şirk) bulaştırmayanlar var ya, işte güven onlarındır ve onlar doğru yolu bulanlardır."[\[392\]](#)

Mürted Kime Denir?

Mürted; geri dönmek, geriye istemek, eski haline dönmek anlamındaki "irtidâd" masdarının fâil ismidir, yani irtidat eden kimse demektir. İstilahta ise, müslüman olduktan sonra, İslâm'dan dönüp başka bir dine giren veya dinsizliği tercih eden kimseler için kullanılan bir akaid terimidir. Dinden çıkma olayına "riddet", İslâm'dan çıkana da "mürted" denir.

Müslümanın dinden çıkıp irtidat etmesine sebep olan şeyler şunlardır:

1- Allah Teâlâ'ya ibâdetde O'na şirk koşturmak: *"Kim Allah'a ortak koşarsa, şüphesiz Allah ona Cenneti haram kılmıştır ve onun varacağı yer Cehennemdir. Zâlimlerin hiçbir yardımcısı da yoktur."*[\[393\]](#) İbâdet türlerinden herhangi birini Allah'tan başkasına yönelterek işlemek, ölümlerden yardım istemek, aracılık ve şefaât dileyerek ilk müşriklerin yaptığı gibi Allah'a şirk koşturmak, (Mekkeli müşrikler ibâdet ettikleri ilâhlarının/putlarının, insanları yarattığına, rızıklandırdığına ve tasarruf yetkisine sahip olduğuna inanıyorlardı. Onlar, tapındıkları putlarının Allah indinde bir makama sahip olduklarına ve insanlarla Allah arasında aracı ve şefaâtçilikte bulduklarına inanıyorlardı): *"Bunlar Allah katında şefaâtçilerimizdir derler."*[\[394\]](#); *"Şüphesiz, mescidler Allah'a mahsustur. O halde orada Allah ile beraber bir başkasını anmayın."*[\[395\]](#); *"Doğru duâ ancak Allah'a yapılandır. Allah'tan başkasından yardım istenmez. Zira Allah'tan başka diğer varlıklar duâ edenlerin ve yardım isteyenlerin hiçbir isteğine cevap veremezler. Allah'tan başkasından yardım isteyenlerin durumu ellerini tamamen açarak suya uzatan kimseye benzer. Ağzına su götürmek ister fakat götüremez. Şu halde kâfirlerin duâsı sapıklıktan başka bir şey değildir."*[\[396\]](#)

Allah'tan başkasına duâ edip bir dilekte bulunanlar, kâfirler olarak adlandırılmaktadır. Bu konu üzerinde ulemânın icmâ'î olup, buna muhâlif görüş beyan eden hiç bir kimse yoktur.

Allah'ın şeriatından başka kanunlarla veya Allah'ın nizamının dışındaki şirk düzenlerinin kaideleriyle hükmetmek de, Allah'a ibâdetle ortaklar edinmektir: "*Hüküm ancak Allah'ındır. O ancak kendisine ibâdet etmenizi emretti.*"[397]; "*O hiç bir varlığı hükümüne ortak yapmaz*" [398]

Allah'ın dışında; insan, melâike, cin, taştan heykel vb. adına kurban kesmek veya adak adamak; ayrıca, Allah'a tevekkül eder ve O'na sığınır gibi, bir başka varlığa sığınmak ve ondan medet ummak da irtidadı gerektirecek fiillerdendir.

2- Kâfirleri tekfir etmemek, kâfirler hakkında şüpheye düşmek ve uydukları İslâm dışı ideolojilerinin doğru olduğuna inanmak; anıt, mezar ve ölümlere tapınmak; Yahudilik, Hristiyanlık, Komünizm, Kapitalizm, Demokrasi, Sosyal Demokrasi, Kemalizm, Laiklik, Demokrasi vb. şirk düzenlerini doğrulamak. Allah Teâlâ, bunların hepsinin küfür olduğuna hükmetmiştir. Bu, Kitap, Sünnet ve icmâ ile sabittir. Buna göre bunların küfür olduğunu kabul etmeyen, Kur'an'ı, Sünnet'i ve icmâ'ı yalanlamıştır. Müslüman olduktan sonra, bu şekilde düşünmeye başlayan kimse irtidat etmiştir.

3- Muhammed (s.a.s.)'in getirdiklerinden bir şeye kızmak ve uygunsuz görmek. Onlarla amel ediyor olsa bile durum değişmez. Allah Teâlâ bunu şöyle ifade etmektedir: "*Bunun sebebi, onların, Allah'ın indirdiklerini beğenmeyip çirkin bulmalarıdır. Dolayısıyla da Allah, onların amellerini heder etmiştir.*"[399]

4- Rasullullah'ın (s.a.s) dininin sevap veya günahlarından herhangi birini alaya almak, eğlence konusu yapmak:"*Onlara de ki: Allah ile, âyetleri ve peygamberleriyle mi alay ediyordunuz? Özur beyan etmeyin. Çünkü iman ettikten sonra, inkâr ettiniz.*"[400]

5- Kâfirleri küfürlerinden dolayı alkışlamak ve mü'minlere karşı onlara yardım etmek: "*Sizden kim onları dost edinirse, şüphesiz onlardan olur. Muhakkak ki Allah zâlim kavmi hidâyete erdirmez.*"[401]

6- Allah'ın dininden tamamıyla veya o olmadan dinin sahih olması mümkün olmayan temel unsurlarının birinden yüz çevirmek: "*Fakat kâfirler, uyarıldıkları şeylerden yüz çevirirler.*"[402]

7- Bazı insanların, Muhammed (s.a.s.)'in şeriatini aşır, ona bir şeyler ekleyebileceğine inanması: "*İslâm'dan başka bir din arayan kimseden Allah bunu asla kabul etmez. O kimse ahirette de hüsrana uğrayanlardan olacaktır.*"[403]

8- Üzerine icmâ vâki olmuş İslâm'ın farzlarından birisi üzerinde tartışmaya girmek veya yine haramlığı icmayla sabit olan bir şeyi helâl saymak. İmam Suyûtî şart koşulan sahihlik şartlarını taşıyan hadisi inkâr edenin İslâm dairesinden çıkıp irtidat etmiş olduğunu ve Kıyâmet gününde Yahûdilerle, Hristiyanlarla veya küfür gruplarından uymayı dilediği kimselerle haşrolacağını söylemektedir.[404]

Bir kimse şehâdet getirip, namazını kılsa, orucunu tutsa ve kendisinin müslüman olduğunu iddia etse bile, bu sayılan şeylerden ve İslâm'a dair eserlerin irtidâd, küfür, şirk bahislerinde etraflıca zikredilen hususlardan bir tanesini işlediği zaman irtidat etmiş sayılır.

Burada şöyle bir soru sorulabilir: Bir müslüman nasıl tekfir edilebilir? Zira Rasûlullah (s.a.s.); "*Bir adam kardeşine "ey kâfir" derse, bu söz ikisinden biri için mutlaka gerçekleşir*" [405]; "*Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in O'nun Rasülü olduğuna şehâdet eden kimseye Allah ateşi haram kılmıştır*" [406] buyurmaktadır. Burada tekfir edilmesi câiz olmayan müslüman, muvahhid olup, İslâm'a aykırı olan şeylerden kaçınan kimsedir. O, tevhid üzere olan kişidir. İşte Allah Teâlâ bu gibi kimseler üzerine ateşi; kendisine şirk koşanlara ise Cennet'i haram kılmıştır. Nitekim, Rasûlullah (s.a.s) şöyle buyurmaktadır: "*Allah'a inanıp O'na hiç bir şeyi ortak koşmayan Cennet'e girmiştir. Allah'a inanıp da O'na şirk koşan ise Cehenneme girmiştir.*" [407] Bunun içindir ki ashâb, Müseylemetü'l-Kezzab ve Esvedü'l-Ansî'nin nübüvvetine iman edenleri ve ayrıca zekât vermek istemeyenleri tekfir ederek, onların mürted olduklarına hükmetmiş ve onlarla savaşmışlardır.

Akl hastası ve çocuğundinden dönmesi irtidat cezasını gerekli kılmaz: "*Üç kişiden hesap sorma kaldırılmıştır: Aklını kaybetmiş kimse akıllanana kadar; uyuyan uyanana kadar ve çocuk, bulûğa erene kadar. Bu üç zümreden kalem kaldırılmıştır ve yaptıklarından sorumlu tutulmazlar.*" [408]

Bunun gibi, istemediği ve kast etmediği halde hataen küfrü gerektiren bir söz sarfeden kimse de mürted sayılmaz: "*Allah, ümmetinden hata, unutma ve zorlanma ile yaptığı şeylerden sorumluluğu kaldırdı.*" [409] Kalbi imanla dolu olduğu halde, zorlama (ikrah) ile dinden döndüğünü söyleyen kimse için irtidat vâki olmaz: "*Kalbi imanla dolu olduğu halde, inkâra zorlananların dışında her kim imanından sonra Allah'ı inkâr edip de küfre göğüs açarsa, işte Allah'ın gazabı o gibilerin başıdır ve onlar için büyük bir azap vardır.*" [410] İkrâhın özür sayılmasının bir ölçüsü vardır. İçki içmek, ölü eti yemek, küfür ve malı telef etmek şeklindeki zorlama veya dövmek ve hapsedmekle tehdit edilmek, ikrah değildir ve haddi gerektirir. Ölümle, işkenceyle tehdit edilip de tehdit edenin bunu yapabilme gücüne sahip olması halinde ikrah özür sayılabilir. Kişi sabreder, dininden dönmez ve öldürülürse bunun karşılığında büyük bir mükâfat alır. [411]

Zorlama (ikrah) olmadan küfrü gerektiren bir söz söyleyen veya bir iş yapan, bunu korkusundan yahut alay için yapmış olsa bile mürted sayılır. Çünkü mücerred korku özür değildir. Sarhoşların irtidadı hakkında âlimler arasında ihtilâf vardır.

İrtidâd olayının temel illeti, sadece inkâr değil; çoğu kere İslâm otoritesine karşı gelmektir. Meselâ, bugün de zekât, İslâmî ülü'l-emr tarafından toplanacak olsa, vermeyecekler çoğunluktadır. Asr-ı saâdetteki irtidâd olaylarına baktığımızda, açıkça görülür ki, mürted olmanın temelinde biraz ekonomik, biraz da Hz. Peygamber'in (veya O'ndan sonra başa geçen Hz. Ebû Bekir'in) iktidarını kabul etmemek gibi siyasî etkenler de vardır. Bu arka plan, hemen her devirdeki irtidâd olaylarında da sözkonusudur.

Mürted, İslâmî otoriteye (âdetâ) savaş açmış bir bağî ve muhârip durumundadır. İrtidat, bilinçli ve kasıtlı yapılan bir eylemdir. İrtidâd eden kimseye, yani bilerek, düşünerek ve karar vererek İslâm'dan çıktığını söyleyen ya da buna ilişkin kanıtlayıcı bir tavır gösteren kimseye mürted denir.

Gaflet içindeki kimselerin sorumsuzca sarfettikleri bir sözden, yaptıkları bir eylemden ya da gösterdikleri yanlış bir tavırdan dolayı küfre saptıkları, yaşanan bir olaydır. Bunların mürted olup olmadığına gelince, çoğunun demeçleri, günlük konuşmaları ve genelde tavırları, bu insanların kendilerini müslüman veya mü'min saydıklarını açıkça göstermektedir. Hâlbuki mürted böyle değildir. Mürted insan, İslâm'ı reddettiğini, Onun yerine dinsizliği, ya da başka bir dini tercih ettiğini açıkça ifade eden veya bu doğrultuda eylem yapan insandır. Örneğin vaktiyle namaz kılan, oruç tutan, benzeri İslâmî ibâdetleri yaptığı görülen bir kimsenin, daha sonra bir kiliseye girerek fiilen âyine katılması veya bir put karşısında saygı duruşu göstermesi onun mürted olduğunu kanıtlamak için yeterlidir. Öyle ise birçok gâfil insanın bir an için işledikleri küfür, genelde riddet anlamını taşımaz.

Elbette ki mürted insan da netice itibarıyla kâfirdir. Çünkü İslâm'ı açıkça reddetmiştir. Ancak onun işlediği suç, küfrün türlerinden biridir. Yani şirk nasıl ki aynı zamanda küfrün bir alt kümesi ise, irtidâd da aynen öyledir. Fakat mürtedi sıradan

müşrik ve kâfir insandan ayıran ciddî çizgiler vardır. Çünkü genellikle şirk ve küfür, bir insanın hayatına yanlışlıklarla birlikte girer. Çok kere kişi, bilinçsiz bir şekilde bu suçu işler. Ama irtidâd böyle değildir. Tıpkı nifak gibi mutlaka bilinçli işlenen bir suçtur.

İrtidâd olayı, daha çok bilgisizliğin ya da düşünce kaosunun sonuçlarından olan küfür ve şirkle karşılaştırıldığı takdirde görülür ki, mürted insan, sıradan kâfir ve müşrikten çok farklıdır. Çünkü irtidâd düşünüp tasarlamayı, ondan sonra karar vermeyi gerektirmektedir. Böyle bir insan ise, ancak son derece bilinçle hareket eden biri olabilir. İşte bu nedenledir ki, geleneksel küfrün ve şirkin yaygın olmasına karşın, irtidâd çok ender rastlanan bir olaydır.

İrtidâd, neden küfrün en az rastlanan türüdür? Bunun nedenini iki noktada aramak gerekir:

Birincisi: Bir insanın özellikle düşünerek ve karar vererek İslâm'dan bilinçle çıkıp dinsiz olmak ya da başka bir dini seçmek için bir haklı ve mantıklı neden bulamamasıdır. Çünkü İslâm, gerçeklerin tümünü kucaklayan en büyük hakikattir. İslâm'ı yalanlamaya, Onu çürütmeye, hiçbir mantık ve hiçbir otorite güç yetirememiştir. Aynı zamanda İslâm o kadar rahat, o kadar kolay anlaşılabilir bir hayat ve kâinat düzenidir ki, insan zaten Onun atmosferinden dışarıya çıkamamaktadır.

İslâm, bir anlamda fitrat ve doğa demektir. Dolayısıyla bilgi ve kültür düzeyi ne olursa olsun her müslüman, İslâm'ı âdeta solumaktadır. Onun için de başka bir din arayışı müslümanın akıl ve hayalinden hiçbir zaman geçmez. Oysa İslâm'ın dışındaki bütün dinlerin mensuplarında, hatta onların aydınlarında, râhiplerinde ve her rütbeden din adamlarında bile bu arayış vardır.

İrtidâda ender rastlanmasının ikinci nedeni ise çok ilginçtir. Çünkü kimliğindeki "İslâm" sözcüğünden başka İslâm'la hemen hiçbir bağı olmayan, buna rağmen kendini belki de müslüman sanan birçok insan daha vardır ki, bunlar da İslâm'dan çıkıp başka bir din seçmeyi hiçbir zaman düşünmemektedirler. Çok şaşkıncı gibi görünen bu gerçeğin arka planındaki neden şudur: Aslında çoğu pozitivist kâfir ya da müşrik olan bu insanların İslâm'dan başka bir din aramamaları, onların hemen hiçbir dine önem vermemelerinden kaynaklanmaktadır. Onlara göre; İslâm demek, mevlitler, kandiller, çelenkler, âyinler, tarikatlar, fal ve büyüler gibi İslâm'la uzaktan yakından ilişkisi olmayan bir sürü gelenekler, törenler ve şarlatanlıklar demektir. Ve yine onlara göre; İslâm da aynen hıristiyanlık, yahûdilik, budizm ya da şintoizm gibi bir dindir; dolayısıyla İslâm'dan çıkıp başka bir dine girmek ya da dinsiz olduğunu söylemek anlamsızdır.

Tarihte iki kez toplu riddet olayı meydana gelmişse de bu her iki olayın temelinde o günlerin özel nedenleri yatmaktadır. Bunların birincisi, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in vefatı üzerine henüz İslâm'a ısınmamış bulunan câhil çöl Araplarının yaşadıkları depresyondur. İkincisi ise, yine İslâm'ı pek kavrayamamış olan Hazar Türklerinin 8. yüzyılda Kral Bulan'ın eğilimi üzerine topluca yahûdiliğe girmeleri olayıdır.

İrtidâd, imanî bir sorunun ötesinde genelin vicdanına karşı cüretkâr bir isyan, toplum düzenini sarsıcı ve anarşiyi dâvet edici sinsi bir suçtur. Bazen de organize hale dönüşür. İslâm hukukuna göre bir kimsenin mürted sayılabilmesi için onun daha önce müslüman, akıllı ve özgür olması şarttır. Şu halde hiç müslüman olmamış, ya da aklî dengesi bozuk veya zorlanarak irtidâd eden kimse için böyle bir durum söz konusu olmaz. Kâfirlerin ve müşriklerin, diğer şirk ve küfür dinlerinden herhangi birini seçmeleri için de İslâm'a göre bir engel yoktur. Çünkü sonuç itibarıyla "ehl-i küfür bir tek millettir." [\[412\]](#)

Mürted mânen ölmüş sayıldığı için o kimse, mü'minlere mirasçı olamaz. Mürtede başkalarının mirasçı olması konusunda ise görüş ayrılıkları vardır. Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'e göre, dinden çıkanın irtidaddan önce veya sonra kazandıkları kendi müslüman vârislerine intikal eder. Ebû Hanîfe'ye göre ise, irtidaddan önce kazandıkları kendi mirasçılarına, sonra kazandıkları ise beytülmâle gider. Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelîlere göre ise tüm malı beytülmâle intikal eder.

Mürtedin nikâhı geçersiz olur, irtidâd eden erkek, müslüman hanımından; irtidâd eden kadın da müslüman kocasından boşanmış olur. Karı-koca birlikte irtidâd etseler veya birlikte İslâm'a girseler, nikâh bağları devam eder. İmam Züfer'e göre ise bu durumlarda da nikâh akdi fâsıt olur. Eşlerden biri diğerinden önce İslâm'a girese, nikâh akdinin fâsıt olacağı konusunda görüş birliği (icmâ') vardır.[\[413\]](#)

İman sahibi olduktan sonra İslâm'ı terkedenlerin dünya ve âhirette karşılaşacakları tehlikeleri haber veren pek çok âyet vardır.[\[414\]](#)

Kur'ân-ı Kerim'de İrtidâd Kavramı

Kur'an'da irtidâd kelimesinin türediği kök olan r-d-d kelimesi ve türevleri toplam 60 yerde geçer. Kur'an'da, din hürriyeti temel hak ve özgürlüklerden kabul edilmiş, kimsenin zorla dine sokulması uygun görülmemiş, dinde zorlama olmadığı ilân edilmiştir.[\[415\]](#) Bunun yanında müslümanlardan, sahih bir iman ve ona yakışan sâlih amel istenmiş ve müslümanlar olarak can vermeleri emredilmiştir.[\[416\]](#) Kitabın/dinin bir kısmını kabul edip bir kısmını reddetmek şirk veya irtidâd kabul edilmiştir.[\[417\]](#)

İrtidâd ile ilgili âyetlerde, irtidâdın dünyevî cezasından hiçbir şekilde bahsedilmemiş, uhrevî cezalar dile getirilmiştir. İnsan, sonucuna katlanmak şartıyla dilediği dine girebilir, dilediği şekilde yaşayabilir. Hak dinden dönen kimselerin amellerinin/yaptıkları iyiliklerin dünyada da âhirette de boşa gideceği vurgulanır.[\[418\]](#) Bütün amelleri, İslâm inancına sahip iken yaptıkları hasenâtın hepsi, dünyada ve âhirette bâtul olur, boşa gider; telâfisi kabil olmayacak bir sûrette tutulur, yani bütün çalışmaları heder olur. İman ettikten sonra kâfirliğe sapıp sonra inkârcılıkta/küfürde daha da ileri gidenlerin tevbeleri, asla kabul edilmeyecektir.[\[419\]](#) İslâm'dan başka bir din arayan kimseden (böyle bir din) asla kabul edilmeyecek ve o, âhirette ziyan edenlerden olacaktır. Mürtedlere Allah'ın hidâyet nasip etmeyeceği vurgulanır. Bunların cezası olarak, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanlığın lâneti onların üzerinedir. Onların azapları hafifletilmez; âhirette yüzlerine de bakılmaz.[\[420\]](#) Kâfirler ve özellikle ehl-i kitaptan çoğu, mü'minleri imanından vazgeçirip küfre döndürmek isterler.[\[421\]](#) O yüzden onlara uymak, mürtedliğe kapı açar.[\[422\]](#) Onlar eğer güçleri yeterse, mü'minleri dinlerinden döndürünceye kadar onlara karşı savaşırlar.[\[423\]](#)

Mürtedlere şeytan günah işlemeyi kolaylaştırmış ve onları uzun emellere, arzulara düşürmüştür.[\[424\]](#) Büyük günahları işlemeyi onlara önemsiz ve kolay göstermiş, emellerini ve kuruntularını çoğaltmış, kendilerinin çok ömür süreceklerini onlara telkin etmiştir.[\[425\]](#)

Kur'ân-ı Kerim'de irtidâd, mâhiyet ve vasıf değişikliği ile hal ifade eden dönüş mânâlarında kullanılmıştır. Küfre dönüşün acıklı sonunu tasvir eder ve gayr-ı müslimlere itaatın mü'minleri küfre ve dolayısıyla irtidâda götüreceği haber verilir. Bu, tatbik edilen sosyal nizam, ekonomik sistem ve genel kabul gören dünya görüşü için de böyledir. Eğer bir toplum, kendi dünya görüşünü, sosyal, ekonomik ve siyasal sistemini İslâm'dan seçmiyorsa, o toplum câhiliyye toplumdur ve tümüyle küfür içindedir. Eğer önceleri müslüman iken sonradan bu duruma düştüler ise mürted bir toplumdur.

İslâm Dininden gerisin geriye dönen mürtedlerle ilgili Kur'an'da çok sayıda âyet-i kerime vardır.[\[426\]](#)

Mürtede Karşı Tavr

Mürtede ve özellikle mürted olma ihtimali olduğu halde, hükmü kesin olmayan şahıslara karşı tavır konusunda dikkatli olmak mecbûriyeti vardır. Önüne gelene, 'kâfir' damgası vurmamak demek olan "tekfir hastalığı"na düşmemek, rastgele câhil müslümanlara 'mürted' mührü vurmamak gerekir. İnsanların yetişme tarzı, bilgilerinin azlığı, o bilgileri kullanma tavrı, İslâm'ı öğrenme kaynakları göz önüne alınmadan 'tekfir' etmek çok yanlışdır. Bir müslümanı onu dinden çıkararak davranış ve söz üzerinde bulursak, onun yanlışlığını düzeltmeye çalışmamız gerekir. Rastgele 'kâfir' damgası vurmamak hem görevimiz değil, hem de müslümanların sayısını azaltmaktır. Sayımızın azlığı ancak düşmanlarımızı sevindirir.

Mürted'e verilecek ceza konusunda fıkıhçıların değişik görüşleri var. Bazıları, eğer toplu irtidat olmuşsa bu; İslâm toplumunun veya devletin güvenliğini ilgilendirdiği için, onlarla topluca savaşılır, zararları def edilir demektedirler.

Günümüzde Batılı ülkelerin ulaştığı zenginlik ve maddî kalkınma, birçok zayıf imanlı müslümanı onlara hayran ediyor. Bir kısmı da onların İslâm'a uymayan fikirlerini, hayat şekillerini benimsiyor, onlar gibi olmaya çalışıyor. Bu, gerçek İslâm'ı gereği gibi bilmemenin ve ona imanın zayıf olmasının bir sonucudur. Bazı müslümanlar da, yönetildikleri rejimler tarafından İslâm dışı ideolojilere, uyguladıkları eğitim, medya ve devlet politikasıyla inandırılmaya, İslâm'dan koparılmaya çalışılıyor.

Bugün yapılması gereken, 'falanca adam küfür sözü söyledi ve mürted oldu, ona hangi cezayı verelim' diye fetvâ arayışı değil; İslâm'ın, güzellikleri ve kurtuluş yolu olduğunu en güzel yolla insanlara ulaştırmak, hatayı biraz da kendimizde arayıp zayıf müslümanların dinden uzaklaşma sebeplerini azaltmaya çalışmaktır. Haksız ve gereksiz tekfir mantığı haksız ve kolaycı bir davranıştır. Hiç bir yararı da yoktur. [427]

Kanaatimize göre, mürtedden kasıt, İslâm nizamına, İslâm devletinin varlık ve bütünlüğüne karşı çıkıp ona baş kaldırmak için dinden dönmektir. İşte dört mezhebin ittifakıyla mürtedde uygulanan idam cezası, bu düşünceyle dinden dönmek için cezâdır, yoksa kılıç zoruyla insanları dinde tutmak için değildir. Birçok âyette belirtildiği gibi, dini zorla kabul ettirmek gibi bir şey zaten yasaklanmıştır. [428]

Muhammed Hamidullah'ın şu sözleri de bu kanaatimizi desteklemektedir: "İrtidâd suçu, İslâm milletine karşı işlenen bir bağı (isyan) suçu olduğundan, hem siyasi, hem de dinî cezâ gerektirmektedir." [429] Bilindiği gibi, bağı suçunun cezâsı, Hucurât sûresinin 9. âyetiyle sâbittir. Peygamberimiz döneminde mürted olan ve sayıları hiç de az olmayan insan çıkmıştır. Hicreti göze alamadığı için Mekke'de kalmaya devam eden ve çevre şartlarına, oradaki baskılara dayanamayıp irtidat edenler, Habeşîsatan'a hicret edip oranın şartlarına uyum sağlayıp irtidat edenler vardır. Yine, Hz. Peygamber'e vahiy kâtipliği yapmış olan Kays, sonradan mürted olup kaçmıştır. Hz. Peygamber, bu mürtedlere herhangi bir ceza uygulamamıştır. Yani Rasûlullah'ın fiilî sünnetinde mürtedlere idam cezası gibi bir hükümden bahsetmek doğru değildir. Mekke'nin fethi sırasında Hz. Peygamber'in öldürülmesini emrettiği bazı müşrikler yanında kimi mürtedler varsa da, bunlar, salt mürted oldukları için bu cezâyâ çarptırılmamıştır. Mürted olduktan sonra İslâm düşmanlarını müslümanların aleyhine kışkırttıkları için, İslâm'a büyük oranda zarar vermeye çalıştıkları, savaşçı konumları için bu cezaya müstahak olmuşlardır. [430] Hatta bunlardan bir kısmı tekrar müslümanlığı kabul etmiştir.

Özellikle Hz. Ebû Bekir (r.a.) döneminde "ridde savaşları" diye bilinen savaşlar, hele zekât gibi o dönemde devlete verilen bir vergiyi itiraz edenlere karşı uygulandığı gözönüne alınınca, bunların bağı/isyankâr oldukları, meşrû İslâm devletine karşı ayaklandığı, savaşçı konumunda oldukları ve bunun cezâsı olarak kendileriyle savaşıldığı değerlendirilmelidir. Hz. Ebû Bekir'in mürtedlere ve zekât vermeyenlere karşı savaş açması, tamamen devletin düzenini yıkmaya girişimlerine karşı verilmiş bir savaştır. Tarihte devlet adamları, kamunun yararını dikkate alarak bazı uygulamalarda bulunmuş olabilirler, ama bunlar siyasî amaçlıdır, başkaldırlara karşı tedbirden ibârettir. Yoksa, savaşçı konumunda olmadıkları için kadınların sırf irtidat etiketleri için öldürülmemeleri gerektiği hükmü de değerlendirilmemiş olur. Dolayısıyla **İslâm'la ve/veya müslümanlarla savaşçı durumunda olan, ister önceden beri kâfir/müşrik, ister mürted kimselerle savaşılır, onlar öldürülür. Ama savaşçı durumunda olmayan kendi halindeki mürtedlerin öldürülmesi, Kur'an hükümlerine uygun değildir, Kur'an'ın inanç özgürlüğü ilkelerine terstir. İslâm fıkıhında dört mezhebin ittifak ettiği mürtedin idamla cezalandırılması hükmü, devletin düzenine karşı başkaldırması ve bir bağı suçu işlediği içindir. Yoksa, Şeltut'un da dediği gibi; kendi kendine, İslâm'ı karalayıp suçlamadan bir başka dini benimseyen kimseye idam cezası verilmez.** [431]

Peygamberimiz (s.a.s.)'in müslümanlar arasında münâfıkların varlığından haberdar olduğu halde, bu insanları cezalandırmadığı, hatta onları mescidinden kovup mahcup etmediği bilinmektedir. Bu da, müslümanların ne kadar hoşgörü sahibi olduğunun bir delilidir. Bunun için diyoruz ki, mürtedin ölüm cezasına çarptırılması, İslâmî sisteme, devletin egemenliğine karşı çıkma haliyle sınırlıdır.[432] Bugün hemen hemen bütün dünyada bu suçu işleyenlerin cezası hep aynıdır; idam.

Mürtedin dinden çıktığını herhangi bir şekilde ilân etmesi gerekir. Aksi takdirde onun dinden döndüğüne hükmedilemez. Çünkü o takdirde bu kişi mürted değil; münâfık sayılır. Bu ilân ile de İslâm nizamını hiçe saymış olur, mürted, bu davranışıyla kendisi gibi olanları bu yola teşvik etmiş, İslâm aleyhinde en azından soğuk savaş başlatmış, yıkıcı propagandaya girişmiş olur. En azından zayıf inancılı kişilerin kalplerine şüphe tohumlarını ekmiş olur. Bütün bunlar, toplumun sarsılmasına ve İslâm nizamının zedelenmesine sebebiyet verir. Bunlar büyük suçlardır. İslâm'da kimsenin gizli hallerini araştırmak, yani tecessüs câiz olmadığına göre,[433] fıkıhçılar tarafından irtidâd için öngörülen idam cezası, aslında bu davranışın açıkça propaganda yoluyla İslâm nizamına karşı gelinmesinden dolayıdır.

Dinden çıkma ile, dine karşı çıkma ayrı ayrı şeylerdir. Fıkıhçılara göre, idam cezasına çarptırılan mürted, dinden dönen herhangi bir kimse değil; dine karşı saldırıya geçen savaşçı kimliğindeki insandır.

İrtidâd, akıllı ve bâliğ kimsenin zorlama olmadan İslâm dinini fiil, söz veya inanç bağlamında terketmesiyle gerçekleşir. Delinin, akli ermeyen çocuğun ve mükrehin/zorlananın dinden dönmesi geçerli değildir. **Kişinin sözlü, fiilî veya itikadî olarak gerçekleştirdiği davranışının dinden çıkmayı gerektirdiğini bilmesi ve bunu bilerek yapması gerekir. Hatta Şâfiî'ye göre, kişinin bu işi bilerek yapması da yetmez, dinden çıkmaya niyetlenmesi de gerekmektedir. Çünkü ameller niyetlere göre değer kazanır.**[434]

Özellikle, günümüz câhiliyye ortamlarında insanlar, müslüman olduğunu iddiâ edenler, ya da müslümanların yaşadığı yerlerdeki insanlar, çevrelerinden İslâm'ı ne kadar, doğru bir şekilde öğrenme, güzel örneklerini görme imkânlarına sahiptir? Çoğunlukla bid'at ve hurâfelerle yer yer tahrife uğramış, medyada, okullarda, hatta kimi câmilerde tanıtılan ve yaşanan İslâm'ın ne oranda gerçek İslâm olduğu sorulmalıdır. Ve bütün bu olumsuz şartlar içinde insanın bazen hurâfelere, zâlimlerle işbirliği yapanlara karşı çıktığını zannedip değerlendirerek hak adına hakka karşı çıkabildiğini unutmamak gerekiyor. Câhillik, bilinmeyen İslâm'a karşı çıkmayı neticelendirdiği gibi, bazen bu câhiller sevdiği(ni zannettiği) dinin gerçeklerine karşı çıkıp çıkmadığını bile bilip değerlendirmeden aklına göre bir hükmü kabul etmeyebiliyor. Nice insan İslâm için kendini belki fedâ edebilecek durumda Allah'ı ve Rasûlünü sevdiği halde, düzen ve ortamın kurbanı olarak, ilim ve amel konularında da ihmalin neticesi, bazı müslümanlarca mürted ilan edildiği için idamı hak eden duruma düşebiliyor. Acınması ve kurtarılması gereken bu zavallılara karşı görevlerini yerine getirmeyen müslümanların, bunları asılması gereken insanlar olarak ilân etmeleri ne kadar doğru olur? Bunlara ne verdik ki, ne istiyoruz? Bataklıktan, hele gübrelikten çok güzel kokulu güller mi çıkacak? Tek tük çıksa bile, gübreliğin gülistan olmasını beklemek idealizmin anormallik boyutu değil midir? Bataklık/gübrelik kurutulmadan b... böceklerinin veya sivrisineklerin önüne geçmek mümkün mü? Cehâlet, aldatmalar, sapturmalar, akın kara, karanın da ak gösterilmesi gibi tavırlar değerlendirilmeden ve bunlara çözümler bulunmaya çalışılmadan insanların hakka tümüyle nasıl teslim olabileceğini düşünmek gerekiyor. Dardimiz bağcı dövmek değil, üzüm yemek olmalı. Yargı yerine dâvet öne çıkmalı, tekfir ve mürtedlik damgalamasıyla öldürülecek adam aramak yerine; ihyâ edilecek, hidâyetlerine sebep olunacak tavırlar gerekiyor. Mesleğimiz yargıçlık değil, itfaiyecilik ve doktorluk olmalı. Bilinçli şekilde savaşçı konumunda olmayanları öldürmeye değil, onları kurtarmaya, ihyâ etmeye koşmalıyız. Militanlık değil, merhamet fedâiliği gerekiyor ıslah için, amel-i sâlih için, hakkı ve sabrı tavsiye için. Unutmayalım ki, bir canı kurtaran/ihyâ eden, bütün insanları kurtarmış gibi; haksız yere birini öldüren de bütün insanları öldürmüş gibi olur.[435]

Gizli İrtidâd

İçinde bulunduğumuz toplumun önemli bir kesiminin, itikad ve fikir bakımından halleri, gizli irtidâd vak'asına uymaktadır. Bu kalabalıkları, bundan başka hiçbir kalıba oturtmak mümkün olmamaktadır.

Tanzimat denilen kökü imanın dejenere olması psikolojisiyle başlayan Meşrûtiyet ve Cumhuriyet dönemleriyle gelişen kâfirlerle özenme ve her konuda onlara benzeme, Batılaşma şeklindeki hâlet-i rûhiye ve bu ruh halinin sonucunda, akîde, düşünce ve sosyal yaşantıda meydana gelen değişim, öyle bir insan türü oluşturdu ki, bu insan türü, mukaddesat cümlesinden bazı şeyleri "bu benim aklıma ve çağdaş anlayışa uymuyor..." diyerek kolayca reddedebilecek, inanç bakımından zararlı olan birçok şeyi de rahatlıkla isteyerek benimseyip bir kurtuluş düsturu gibi sarılabilecek hale düşmüştür.

Batılılaşma adı altında gelişen bâtıllaşma ve değişim, diğer adıyla yabancılaşma çılgırında gelinen bugünkü nokta, tam anlamıyla bir gizli irtidâd olgusunu sergilemektedir. Hem resmî, hem de özel ve sivil planda İslâmiyet'in dışlanması demek olan bu hal, gizli irtidâd hükmünden başka hiçbir şeyle izah edilemez. Çünkü bu toplum, bir zamanlar İslâmiyet'i -tam ve mükemmel olmasa da- esasî itibarıyla benimsemiş bir toplumdur.

Ama sonra onu çağın gerisinde kabul ederek kendine göre çağdaş normlar edinmek gibi bâtul bir yola saptı, daha doğrusu saptırıldı. İşte bu kültür ve bu anlayışla oluşan bir toplumun içinde fikrî ve itikadî alanda, tevhid ölçüsünde ve çizgisine göre birçok sapmaların olması ve ne idüğü belirsiz, melez, şahsiyetsiz/kimiksiz insanlardan oluşan bir toplumun ortaya çıkması kaçınılmazdır,

İlk dönemde kendini gösteren irtidâd olayları ile son dönemlerde gizli ve itikadî esaslarda da meydana gelen irtidâd hallerinde, temelde yatan etkenler ve reddetmenin dışı vuruş şekilleri bakımından ortak nitelikler ve benzerlikler vardır. Meselâ, kendini mü'min saydığı halde, zekât diye bir görev tanımayan zenginler, (Hz. Ebû Bekir'in konumundaki) yetkili mercîler tarafından tahsil edilecek olsa vermeyecek durumda mü'min olduğunu iddiâ eden zenginler... "Fâizi bankalar kendi rızasıyla veriyor veya biz kendi isteğimizle öduyoruz..." diyerek böyle dinî bir haramı kabul etmeyen ve bu fâizi meşrû sayan şahıs ve kurumlar... ("Alan râzı, veren râzı, bu haram olan zorla ırza geçme değildir ki, zinâ olsun" deyip kerhâneleri savunanlar, devlet eliyle işletilen kumarı, meselâ milli piyangoyu, altıyı, sayısalı, totoyu... haram kabul etmeyip meşrû gören, önceden de müslüman olduğu bilinen kişiler...)

Yine meselâ, icabında oruç tutan, kurban kesen, Cuma namazı kılan, fakat beş vakit namaz diye bir görevi yerine getirmeyip böyle bir yükümlülüğü de âdeta kabul etmez bir tavır içinde olan kalabalıklar... Ve daha yaygın bir hastalık olarak, laik ve şeriatlı bir dindarlığa güya taraftar olanlar... (Lâ'sı olmayan, ilâh kavramına girecek çağdaş bâtul zihniyet ve putlardan hemen reddedecek hemen hiçbir şeyi olmayan, tâğuta karşı çıkmayan, bâtulı reddetmeyen insanlar... "Biz de bir zamanlar bu yollardan geçtik, bunlar boş şeyler, çağın gereklerine, yaşanılan gerçeklere, konjunktüre uymuyor" deyip cihada, İslâmî tavırlara karşı çıkan bukalemun gibi her renge giren veya renksizleşenler...)

Bütün bunlar "ridde" ve "irtidâd" ölçüsünden başka hangi kalıba oturtulabilir? Yine bu tür düşünce sahipleri, belki de mü'min bir âileden gelmektedir ya da gençliklerinde tam müslümandılar. Dinden dönme olayının bireysel ve toplumsal düzeyde vuku bulduğunu biliyoruz. Bu durumu, müfessir Hamdi Yazır merhum da şöyle belirtiyor: "Demek oluyor ki, bu gibi televvünât (yani itikadî bakımdan değişik renklilikler göstermek) sadece efrâd (fertler) hakkında değil; cemaatler hakkında da sebeb-i felâkettir. Binâen aleyh, bir zamanlar İslâm dinine hizmet etmiş olup da bilâhère kâh küfür ve kâh iman, şuraya buraya bocalayarak sonunda küffâra istihâle etmiş (dönüşmüş, yabancılaşmış) olanların halâs ve selâmet bulmalarında asla ihtimal olmadığı da anlaşılabilir oluyor."[\[436\]](#)

Yani bu (mürted) toplumlar iflâh olmazlar. Felâh, refah ve terakkî gibi zâhirî bakımdan iyi gibi görünen hallere rağmen, bunun gerçek bir saâdet ve iyileşme olmadığı şüphesizdir. Asıl kurtuluş, toplumların benlik ve şahsiyetlerini bulmasıdır. Bu da ancak İslâmiyet'le mümkündür. İslâm'ın dışında herhangi bir mercîye ve düzene yöneliş, durum ve derecesine göre küfür, şirk, nifak ya da irtidâd hallerinden biriyle nitelenip hükme bağlanabilir. [\[437\]](#)

Tarihten bu yana, tevhîdî muhtevanın soyulmasının bazı etkenleri, sebepleri vardır. Tekliflerden kaçınma, uyarının (emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münker) yetersizliği, aşırı bolluk (lüks ve rahata meyil, yani dünyevîleşme), siyasî istibdat ve

mürchie düşüncesi, israfa ve dünyevîliğe pasif tepki şeklinde ortaya çıkan, zulümle mücâdele ve toplumsal tavır yerine kabuğuna çekilme anlayışının oluşturduğu mistisizm... bu etkenlerin başında gelir.

Şirk ve irtidâdla ilgili bu bilgilerden sonra, içinde yaşadığımız toplumu değerlendirmeye çalışalım: Eski ümmetler gibi bu toplum da helâk olsa, deprem vb. bir âfetle yerle bir olsa, aradan uzun asırlar geçtikten sonra buralarda yaşayan insanlar, kazılarla elde edecekleri heykel ve eğlence araçlarından, tesbit ettikleri, araştırıp buldukları şeylerden bu zamanki toplumun yaşam tarzı ve dini hakkında neye hükmederler dersiniz? Ya da (hayâlî bir şey de olsa) "zaman tüneli"nden bir sahâbeyi geçirseler, bizim yaşadığımız zaman ve ülkeye misafir etseler, (meselâ bir gece klübüne, bir mahkemeye, bir okula, çarşıya, ya da bir eve) baksa, bu toplumun inancı konusunda ne tür bir yargıya varırdı? Hasan Basrî'nin daha 3. nesil müslümanlarına söylediği sözü hatırlayalım: "... Onlar sizi görseydi, müslüman demezlerdi."

Okullar, törenler, mahkemeler, meclisler, resmî kurumlar, bankalar, stadyumlar, ...hâneler, kumar ve eğlence yerleri... toplumun dinini yansıtmıyor mu? Hele yasalar ve hükümler... Seçim öncesi halkın yönetici adaylarından beklediklerinin, onların vaadlerinin hangi dinle izahı yapılabilir? Küçük Amerika hülyâları, sadece dünyevî ve fânî istekler...

Anket yapsanız, halkın kendini hangi sıfat-isimle benimseyip başkasına tanıtmak istediğini sorsanız, içinde, "Atatürkçü/Kemalist, laik, demokrat, Batıcı, Sosyalist, falancı, Avrupa Birliğine üyeliği çok önemseyen, özgürlük taraftarı, falan partili, filan takım taraftarı veya şu sanatçı hayranı gibi kelimeler sıralasanız, bu listenin sonuna da "müslüman" kelimesini ekleseniz; bunlardan birini tercih etmesini istesenez, son kelimeyi isim-sıfat olarak tercih edenler gerçekten hâlâ bazılarının düşünmeden söyledikleri gibi % 99'ları bulur mu dersiniz?

Meselâ, Taksim'e, ya da şehrin işlek bir caddesine, meydanına çıksanız, gelip geçen gençlere teklifte bulunsanız, "alın size bin dolar, ama şurada 'falan dini seçiyorum' diye söz verecek, -meselâ- şu belgeyi de imzalayacaksınız" deseniz, nasıl bir netice ile karşılaşsınız? Ya da "ayda 500 milyon maaşla bir Yahûdi sinegogunda Yahûdiliğe hizmetle ilgili iş vereceğim" veya "yurtdışına, meselâ Amerika'ya gönderiyoruz, ama, farklı bir dinle ilgili bazı şartlarımız var" deseniz... Bu konularda sonucu tahmin etmeden önce, Harp Okullarına, emniyete veya bir devlet kurumuna girmek için can atan gençleri, anıtkabire akın eden insanları, çok rahat elfâz-ı küfür söyleyen, hatta dine ve mukaddesâta sövebilen kışladaki subayları, kahvedeki vatandaşları... göz önüne getirmeli ve özellikle insanın para için neler yapabildiğini, nâmusunu hem de çok ucuza satan bayanları, "ne iş olursa yaparım, ağabey, sen yeter ki paradan haber ver!" diyen insanları değerlendirmelisiniz. Hele devletin emri veya yasağı olan konularda, halkın anormal görmediği durumlarda...

Diyânet'in açıklamasına göre, Adapazarı deprem bölgesinde 100 civarında insan, misyonerlerin hummalı çalışmaları sonucu İslâm'ı bırakıp resmen Hıristiyanlığı seçmiş. Her gün dininden kopan, farklı ideoloji ve hayat görüşlerini benimseyen ama resmen farklı bir dine geçtiği değerlendirilmeyen insanların sayısını kimse bilmiyor. Medya, okullar, resmî kurumlar devamlı mürted yetiştiren programlarıyla ha bire müslümanları adı konulmamış farklı dinlere çekmekte. 2 Ocak 1976'da çıkan Sebül adlı Haftalık gazetenin kapaktan sorup, sayfalarında işlediği konu şöyleydi: "Nasıl Hristiyan Olacaktık?" Kâzım Karabekir Paşa'nın hâtıralarından alıntılar yapılıyor, TBMM'nin ilk yılında meclis başkanı Mustafa Kemal Paşa'nın riyâsetinde devletin resmî dininin Hıristiyanlık olmasının ısrarla savunulduğunu ve bu konudaki tartışmaları anlatıyordu. Devlet, resmen Hıristiyanlığı kabul etmemişti, ama çok kısa zaman sonra Anayasadan "Devletin dini İslâm'dır" ifadesi kaldırılmış, "laik demokratik devlet" ifadesi konulmuştu. Sonra da bu doğrultuda dayatmalar, devrimler, tahrir-i sükûn kanunları ve İstiklâl Mahkemeleri...

"Ümmetimle ilgili olarak korktuklarımızın en korkutucusu Allah'a şirk/ortak koşmalarıdır. Dikkat edin; ben size 'onlar aya, güneşe ve puta tapacaklar' demiyorum. Fakat onlar (hâkimiyet hakkını bazı fertlerde, zümrelerde meclis ve toplumlarda görecekle), Allah'tan başkasının emirlerine ve arzularına göre iş yapacaklardır."[\[438\]](#)

Toplumla ilgili esas problem, ekonomik kriz değildir, maddî sıkıntılar da, açlık da. Hatta yolsuzluklar, ahlâk eksikliği de değildir. Problem, iman problemi; kriz, tevhid krizidir. İmanı olmayan topluma hangi ahlâkî ilkeleri yerleştirmek isterseniz isteyin, delik kaba su doldurmaya çalışmış olursunuz. Arabanın motorunu çalmışlarken kaportadaki çiziklerin ne önemi var? Kalbi olmayan birinin, nesi olursa olsun, o insan değildir artık. İmanını yitiren toplumun her şeyi gitmiş/bitmiş demektir.

Mürtedliğe Giden Yollar

Mürtedliğe Yol Açan Sebepler: Mürtedlik, söz, fiil/eylem ve inanç (ve şüphe) ile ortaya çıkar. Mürtedlerin İslâm'dan dönmelerinin birkaç sebebi olabilir:

- 1- İslâm'ı ve onun hükümlerini beğenmemek,
- 2- İslâm'ı çıkarlarına ve zevklerine engel görmek,
- 3- Dünyalık bir makam elde etme ihtirası,
- 4- İman zayıflığı veya İslâm'ı yeterince tanımama,

5- Gayri müslimlere özenme, onların zevk içinde yaşamalarına imrenme ve onları bazı konularda üstün ve ileri kabul etme anlayışı ve diğer sebepler.

Bir Müslümanı Mürted Yapan Tavırlar: Bir müslümanın İslâm'dan çıkmasına sebep olacak bazı durumları şöylece özetleyebiliriz.

Müslüman olduğu halde, Allah'a şirk koşmak; Allah'ın dışında bir kimseye, bir otoriteye, putlara tapınmak, Allah'tan istenecek yardımı ölümlerden veya mezarlardan istemek, birtakım örgütleri veya devletleri Allah gibi düşünmek, kişiyi İslâm'dan çıkarır, mürted yapar.

İslâm'ın küfür veya kâfirlik dediği şeyler konusunda şüphe etmek; İslâm da bellidir, onun dışındaki bâtil yollar da bellidir. Küfür olan konularla ilgili olarak "acaba onlar da doğru olabilir mi?" düşüncesi İslâm inancına aykırıdır. Onlar doğru olsaydı, İslâm'ın Hz. Muhammed ve Kur'an'la gönderilmesine ne lüzum vardı? Bütün bâtil dinler, bütün İslâm dışı ideolojiler, insanlar adına nisbet edilen hayat sistemleri İslâm tarafından reddedilmektedir (Kapitalizm, Komünizm, Hinduizm, Hıristiyanlık, Demokrasi, Marksizim, laisizm, Kemalizm ve diğerleri).

Peygamberimiz'in bize bildirdiği bazı şeyleri beğenmemek, onlara karşı yüzü buruşturmak, râzı olmamak. [439]Müslümanlara karşı kâfirlerle işbirliği yapmak, onlara yardım etmek.[440] İslâm'ın ilkelerine, şeriata karşı gelmek, onlarla alay etmek, onların yerine başka otoritelerin veya kişilerin görüşlerini daha iyi, güzel veya çağdaş bulmak. Kesin deliller ile, ümmetin icmâsı ile sâbit olmuş, dinden sayılan hükümlere karşı gelmek, onları kabul etmemek.

Bunlar veya bunlara benzer davranışlar ve sözler bir müslümanı dinden çıkarabilir, mürted yapabilir. Bunlar birer hükümdür ve müslümanları din konusunda dikkatli olmaya teşviktir, onları tehlikeden sakındırmaktır. Kişi ya inanır, ya inanmaz. Ama tutarlı olması gerekir; inandığı dinin gösterdiği gibi inanması ve yaşaması lâzımdır. İslâm, Allah'ın dinidir ve ona nasıl inanılması gerektiği ortaya konulmuştur. O, insanların görüşü değildir ki, dileyen dilediği gibi kullansın. [441]

Günümüzde insanlar, ortamın ve çevre şartlarının İslâmî değil; câhiliyye yapısı arzettiğinden, İslâm'ı doğru bir şekilde kavrama ve sırât-ı müstakîm çizgisini kolaylıkla sürdürme imkânlarına yeterince sahip değildirler. İslâm dışı, hatta İslâm'a düşman düzen ve buna bağlı kurum ve kuralların etkisiyle her an bâtil yollara bilinçsiz de olsa dalma riskiyle karşı karşıyadır. Bunlardan bir kısmı, belki imanını tümüyle giderecek ve kişiyi mürted yapacak hususlardan kaçınıbiliyorsa da, bir kısım insan bilerek ve seçerek İslâm'dan farklı yollar/ideolojiler/dinler edinmektedirler. Bu kimselerin mâzisinde İslâm'ı gerçek anlamıyla bilip bir bütün halde kabul etme ve yaşama gayreti var iken, sonradan bilinçli bir tercih sonucu dinini değiştirme sözkonusu olmuş ise, -neüzü billâh- mürtedlik vuku bulmuş olur. Mü'min iken kişinin mürted olması sonucunu veren birtakım söz ve fiillere şunlar örnek gösterilebilir:

“Ben Allah'a ortak koşuyorum” demek yahut Allah'ın varlığını inkâr etmek, peygamberleri reddetmek ya da bir tek peygamberi dahi yalanlamak gibi küfrü gerektirici bir söz söylemek, açıkça küfrü gerektiren -Mushaf'ı ya da bir parçasını pisliğe atmak gibi- bir fiil işlemek, namazın farz oluşu, zinânın haram oluşu gibi İslâm'ın kesin bir hükmünü inkâr etmek, farz namazların, -bunların bir rekâtının bile olsa- farz olduğunu, dinin emri olduğunu reddetmek gibi veya farz olmadığı kesin delillerle sâbit bir hükmün farz olduğuna -meselâ farz namazlara bir rekât ilâve etmek gibi- inanmak, peygamberliğin insanların kendi gayretiyle kazanılabileceğini ileri sürmek gibi hususlar küfrü gerektirir. Bu gibi küfrü gerektiren inanç ve tavırlar önceden müslüman bir kimse tarafından kabul ediliyorsa, bu kimse mürted olur.

Çağımızda ortaya çıkan birtakım şartlar vardır ki, müslüman kimse iman açısından bunların da hükmünü bilmelidir. Bunların en başında hiç şüphesiz Allah'ın indirdiği hükümlerin dışındaki hükümler ile hükmetmek gelir. Konuyla ilgili olarak Abdülkadir Udeh'den alıntı yapalım: “Çağımızda reddetmek, kabul etmemek yoluyla küfrün açık örneklerinden bir tanesi de, Allah'ın şeriatıyla hükmetmeyi kabul etmemek ve onun yerine insanlar tarafından konulmuş hükümleri, kanunları uygulamaya koymaktır. Çünkü İslâm dininde asıl olan kural, Allah'ın indirdikleriyle hükmetmenin farz, ondan başka kanun ve hükümler ile hükmetmenin ise haram olduğudur. Kur'an-ı Kerim'in bu hususa dair nasları gâyet açık ve kesindir.

İslâm şeriatine aykırı her türlü yasa ve hükmün bâtil olduğu hususunda fakihler ile ilim adamları arasında görüş ayrılığı bulunmamaktadır. Yine onların ittifakına göre İslâm dışı hükümlere itaat gerekmez, hatta İslâm şeriatine aykırı olan her şey, müslümanlara haramdır. İsterse bu haramı emreden ya da mubah kılan egemen otorite ya da başkası olsun. Yine ittifakla kabul edilen hususlardan bir tanesi de şudur: Sahih olduğuna inandığı bir te'vele dayanmaksızın müslümanlardan her kim Allah'ın indirdiklerinden başka hükümler ortaya atarsa, o kimseler hakkında Yüce Allah'ın verdiği “kâfir, zâlim ve fâsık” hükümleri verilir. Meselâ, başka bir hükmü ondan daha üstün, daha güzel gördüğü için İslâm'ın öngördüğü cezaları ve hükümleri uygulamaktan yüz çeviren bir kimse, kesinlikle kâfirdir, daha önce iman etmiş ise bu tavırlarıyla mürted olur.

İttifakla kabul edilen hususlardan bir diğeri: Allah'ın ya da peygamberinin emirlerinden herhangi birisini reddeden bir kimse, bunu ister şüphe ve tereddüt yoluyla, isterse de terk ve kabul etmemek yoluyla, isterse de o hükme teslim olmamak dolayısıyla reddedecek olursa İslâm'dan çıkar, mürted olur. Çünkü sahâbe-i kirâm, zekât vermeyi kabul etmeyenleri mürted olarak değerlendirmişlerdir. Yüce Allah kendisinin ve Rasûlünün hükmünü teslimiyetle kabul etmeyenleri kâfir olduklarına dair açık hükmünü indirmiştir: “*Rabbine andolsun ki, onlar kendi aralarındaki anlaşmazlıklarda Senin hükmüne başvurmadıkça ve verdiğin hükmü, içlerinde bir sıkıntı olmaksızın tam bir teslimiyetle kabul etmedikçe iman etmiş olmazlar.*”[\[442\]](#)

İrtidat ve mürtedlerle ilgili hükümleri bilmenin büyük önemi vardır. Bu sâyede imandan sonra küfrün ne kadar büyük bir vebali gerektirdiği tekrar gündemimize girmiş olacak ve müslümanın imanını korumak üzere gereken hassâsiyet ve titizliği göstermesi gerektiğinin her şeyden daha önemli olduğu vurgulanacaktır. Bununla birlikte, tevbe kapısının açık olduğunu hatırlayarak, herhangi bir şekilde ve herhangi bir sebepten ötürü böyle bir tehlike ile karşı karşıya kalmış insanlar için her şeyin bitivermediği de değerlendirilecektir. Evet, irtidatın, küfrün, şirkin günahı büyüktür ve Allah bu günahı affetmez. [\[443\]](#) Ama tevbe edilmediği müddetçe. Tевbe edilen şirk ve irtidat da affedilir. Allah tüm günahların bağışlayıcısıdır; elverir ki tevbe edilsin ve bu tevbe üzere hayatın sonuna kadar müslümanca yaşansın. “*De ki: ‘Ey (isyan ederek) nefisleri aleyhine ileri giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü muhakkak Allah, bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayandır, çok rahmet edendir. Size azap gelmezden önce (tevbe ederek) Rabbinize dönün ve O'na teslim olun.*”[\[444\]](#)

Şirk, Kûfür ve İrtidaddan Korunma Yolları

Muvahhid bir mü'min olabilmek, öyle yaşayabilmek ve Allah'ın râzı olacağını ve kulları için seçip beğendiğini belirttiği İslâm dini üzere ölmek, bir müslümanın, bir mü'minin en büyük emelidir. Yüce Allah'ın da emri budur, bütün peygamberlerin ümmetlerine tavsiye ettikleri de budur. *“Ey iman edenler, Allah'tan nasıl korkmak gerekiyorsa öylece, hakkıyla korkun ve ancak müslümanlar olarak ölün.”* [445] Kişinin âhiret hayatında Yüce Rabbimizin azâbından kurtulup ebedî mükâfatlarına nâil olabilmesi, günahlarının bağışlanabilmesi, ancak mü'min olarak, muvahhid olarak Yüce Allah'a herhangi bir şekilde herhangi bir şeyi, bir kimseyi, kurum ve nesneyi, madde ya da mânâyı, ideoloji ve putu şirk/eş koşmayarak Rabbine kavuşmasına bağlıdır. Çünkü kim Allah'a şirk koşarak ölürse cehennemeye girecektir. [446] Kim de Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığı gerçeğini bilerek ve Allah'a hiçbir şeyi şirk koşmaksızın ölürse, o da cennete girecektir. [447]

Bu büyük gerçeği Kur'ân-ı Kerim'in hemen hemen her sayfasında çeşitli şekilde dile getirilmiş olarak görebilmekteyiz. O halde müslümanın iman ve tevhid konularında gereken hassâsiyeti göstererek imanını her nefes, her an ve her durumda korumaya, ona herhangi bir zarar getirmemeye çalışması, bunun için âzamî gayretini harcaması gerekmektedir. Bunun için, yani imanî korumak ve şirk ve irtidaddan korunmak ve küfre yaklaşmamak için gerekli olan bazı önemli hususları kısaca sayalım:

- 1- Sahih bir iman, akaid bilgisi ve güçlü bir inanma/yakîn,
- 2- Kur'ân-ı Kerim'in ve sahih sünnetin emir ve teşvik ettiği amel ve ibâdetlere önem vermek, bunları yerine getirmek için âzamî gayret harcamak,
- 3- Allah'ın ve Peygamberinin uyarılarına dikkat ederek, sakındırdıklarından kesinlikle uzak kalmak, hatta o yasaklara yaklaşmamak,
- 4- Akîdemiz uğrunda gereken mücâdeleyi vermekten hiçbir şekilde geri kalmamak; inancımızla taban tabana zıt bir ortam içerisinde yaşamının ıstırabını kalbimizin derinliklerinde duymak,
- 5- Akîdemizi hâkim kılmak azmi ve emelini daima canlı tutmak, bu uğurda aynı hedefi paylaşanlarla bir ve beraber olmak,
- 6- Allah'ı ve Rasûlünü yakından tanımak ve her şeyden çok sevmek, onların emir ve buyruklarını bütün emir ve direktiflerden üstün tutmak, onlara bağlanmayı her şeyin önünde bilmek, onların rızâlarını esas almak,
- 7- Yüce Peygamberimizin yolundan ayrılmayan, onun sünnetini baştaçı bilen, onun dışında izlenmeye, yolundan gidilmeye değer hiçbir kimsenin varlığını kabul etmeyenleri, başta sahâbeleri, güzel bir şekilde onların izinden gidenleri mümkün mertebe yakından tanımak, onların bu akîde uğrunda verdikleri mücâdele ve cihadı, kendi mücâdele ve cihadımız için yol azığı edinmek,

- 8- İslâm'a, Kur'an ve Sünnet esaslarına kesin ve tâvîzsiz bir şekilde bağlı kalmak, dinî vecibeleri ihlâsla yerine getirmek,
- 9- Yüce Peygamberin dahi küfürden, şirkten, riyâkârlıklardan ve benzeri kalbî/imanî hastalıklardan Allah'a sığındığını bilerek, hatırlayarak, imanımızı son nefesimize kadar muhâfaza edebilmek için Rabbimize daima duâ etmek, yalvarmak, fiilî olarak duâ bâbından elimizden gelen tüm gayreti göstermek. Rasûlullah (s.a.s.) duâlarında: "*Sonrası küfür olmayan bir iman*" ister[448]; her namazın akabinde "*küfürden, fakirlikten ve kabir azâbından*" [449]; "*küfürden ve borçlanmaktan*" Allah'a sığınır. [450] Hz. Ebû Bekir'e ve onun şahsında bütün mü'minlere sabah akşam yapmasını tavsiye ettiği duâda, "*şirkten*" Allah'a sığınmak yer almaktadır: "*Bile bile şirk koşmaktan Allah'a sığınırım, bilmediklerimden de Senden af dilerim.*" [451]

İrtidâd, İrticâ/Gericilik Demektir; Mürted de Mürtecî/Gerici

Gerici; geriye dönmek isteyen, geride kalan dönemi ve bu dönemin değer yargılarını benimseyen, özleyen kişi ve bu kişinin niteliğine denir. Gerici ve gericilik kavramları mürtecî ve irtica kelimeleriyle de dile getirilir.

Gericilik, kavram olarak zamansal bir geriye dönüş isteğini de içermekle birlikte, temelde değerlerle ilgilidir. Bu nedenle savunduğu değerlerin geçmişe, geride kalan bir döneme ait olup olmaması değil; bu değerlerin mâhiyeti, niteliği kişiyi gerici ya da mürtecî yapar. Bu temel anlamına karşılık İslâm toplumlarının Batılılaşmasından, Batılı câhilî değerlerin egemenliği altına girmesinden sonra gerici ve gericilik deyimleri İslâm dışı yönetimler ve işbirlikçisi kimseler tarafından tam tersi anlamda, siyasal ve ideolojik bir suçlama ve sindirme aracı olarak kullanılmaya başlandı. Gerçek anlamdaki gericiler, siyasal güçlerine dayanarak bu kullanımla İslâm'ı topluma yeniden hâkim kılma mücâdelesini veren müslümanlara gerici, mürtecî; İslâm'a da gericilik, irticâ nitelikleri yamamaya çalışmaktadırlar.

Gericiliğin temel nitelikleri, câhiliye kavramının ihtivâ ettiği anlamlarla ifade edilebilir. Bunlar, Râğib el-İsfehânî izlenerek söylenirse; bilgisizlik, gerçek dışı ve yanlış inanç, yanlış davranış olarak tesbit edilebilir. Kur'an'a göre bilgisiz insanlar kişisel arzu ve hevâları peşinde koşar; diledikleri gibi yaşamak, istedikleri gibi kanunlar koymak isterler ve bu nedenle doğru yoldan saparlar. [452] Diğer bir özellikleri de hevâlarına uygun çeşitli ideolojiler (emâniy, ümniye) geliştirmek [453] ve bunu yaparken zanlarına dayanmaktır. [454] Bu etkenler câhilî bir sistem, bir hayat, düşünce ve inanç biçimi oluşturur. Bu sistemin temel özelliği şirktir. Şirk, ya Allah'ın ilâhlığını, Rabliğini, Melikliğini tanımama ya da Allah'a bu ve benzeri konularda ortaklar tanıma biçiminde kendini gösterir. Şirkin toplum hayatındaki başlıca pratik sonuç ve işaretleri evrende ve insan hayatında Allah'tan başka bir yaratıcı, öldürücü, tasarruf edici, boyun eğilecek, sevicek, korkulacak, tevekkül edilecek, hüküm ve kanunlar koyacak varlık, kişi ya da kurumlar tanımaktır. Şirkin davranışlar alanındaki sonucu ise, bu tür kişi ve kurumların koydukları kanun ve kurallara gönüllü olarak boyun eğmek, itaat etmektir.

Kur'an'ın öngördüğü inanç, düşünce ve hayat biçiminin dışında beşerî istekler, ideolojiler ve zanlara dayalı bilgiler doğrultusunda oluşturulan toplumsal düzenler, şirk düzenleri, eş deyişle câhiliye düzenleridir esas irticâ/gericilik. Böyle bir toplum modeli peşinde koşan insan, bu model; ister geçmişte uygulanan bir model olsun, ister henüz uygulanma imkânı olmayan bir tasarı olsun; adı ister Demokrasi, ister Sosyalizm; isterse Komünizm ya da Faşizm olsun, gericidir, mürteçidir.

Gerici ve gericilik kavramları İslâmî terminoloji içerisinde mürtecî ve irticâ kavramlarının yanısıra **mürted-irtidâd**, münâfık-münâfıklık, fâsık-fısk, tâğî-tuğyân, mücrim-cürm gibi başka kavramlarla da anlam ilişkileri içindedir. Bir İslâm toplumunda câhilî eğilimler ve uygulamalar içindeki kişi, itikadî ve amelî durumuna göre mürted, münâfık, fâsık gibi adlar alır. **İslâm'ın öngördüğü inanç ve toplum yapısını kabul ettiği halde sonradan bunu reddederek herhangi bir câhilî inanç sistemini, toplum modelini benimseyen kişi, İslâm'la bütün bağlarını keserek geriye dönmüş, irtidâd etmiş, mürted olmuştur. İrtidâd, gericiliğin en kesin ve açık biçimini oluşturur.** Câhili inanç esaslarını terketmeden çeşitli nedenlerle İslâm'ı benimsemiş görünen ve hayatını müslümanlar arasında sürdüren münâfıklar da gericidirler. Bunlar, içlerinde taşıdıkları inançları ve bu inançların yansımaları olan gerici eğilimleri zaman zaman davranışlarında, düşünce ve hayat biçimlerinde göstermek zorunda kalırlar. Gericiliğin bu biçimi gizli, ama İslâm toplumu için en tehlikeli olanıdır. İrtidâd ve münâfıklık boyutlarına ulaşmayan kimi gericilik biçimleri de kişinin İslâm hüküm ve kuralları karşısındaki tutumu; benimseyerek sürdürdüğü câhiliye gelenek, görenek ve davranışlarına göre fısk, tuğyân, cürm gibi çeşitli adlarla ifâde edilir. Bütün bunlar kişiyi İslâm'ın doğru ve aydınlık yolundan saptırıcı ve belli bir cezayı gerektirici gerici davranış belirtirler.

İslâm'ın değerler açısından baktığı gerici ve gericilik kavramlarına çağdaş câhil ve gerici dünya daha çok zamansal açıdan, eskilik-yenilik, gerilik-ilerilik kavramlarının yedeğinde bakar. Buna göre gerici, yeni olana direnerek eski olanı korumaya çalışan ya da tarihin tekerleğini geriye döndürmeye çalışan kişidir. Bu tanıma göre gerici, ilerinin karşısında yer alır ve gericilik; bilgisizlik, tutuculuk, sağcılık gibi kavramlarla ilişkilendirilir. Tanım, doğal olarak eski olanın kötülüğü, yeni olanın iyiliği kabulüne dayanmaktadır. Buna göre müslümanlar gerici, İslâm da gericiliktir. Bu yargı şöyle açıklanır: "Kendilerinin değerli buldukları düzeni ve kurumları değişime karşı şiddetle savunan muhafazakârlar, bu uğraşlarında başarısızlığa uğradıkları takdirde, bir kısmı yeni beliren düzeni evrenin işleyişinin kaçınılmaz sonucu olarak kabul edecektir. Fakat eski ideallerini hâlâ benimsemekte devam eden mağlup olmuş muhafazakâr ister istemez bir 'gerici' olacaktır. Yeni gelişen dünyayı tenkid edecek ve gelecekte, eskiden varolmuş olduğuna inandığı 'altın bir çağı' tekrar yaşamak için harekete geçecektir."[\[455\]](#)

Alışılmış Batılı bakışı yansıtan bu değerlendirmenin, yanlışlığı, tutarsızlığı açıktır. Çünkü belli bir inanç biçiminin ve buna bağlı değerler düzeni ile toplum modelinin zaman bakımından önce ya da sonra oluşu, onun iyilik ya da kötülüğünün, gerilik ya da ileriliğinin ölçütü olamaz. İslâm'ın Türkiye'de terkedilmiş bir inanç ve toplum modelini temsil etmesi, doğal olarak, onun kötülük ve geriliğini göstermez. Bu nedenle Türkiye'de ya da dünyanın herhangi bir yerinde mevcut sistem yerine İslâm'ı öngören, İslâm'ı geçirmeye çalışan müslümana gerici denemez. Müslümanlar, toplumu tarihin belli bir zamanına döndürme amacı peşinde değillerdir. Tam tersine, insanların, içinde buldukları koşullara göre oluşturdukları bir inancı ve toplumsal düzeni değil, zaman ve mekânın üstünde bir kaynaktan gelen ve bütün zamanlar için geçerli olan evrensel bir inanç ve değerler düzenini amaçlamaktadırlar. Bu inanç ve değerler düzeni ise Garaudy'nin deyişiyle "bilim, teknik, millet, para, cinsellik, büyüme gibi sahte tanrılar üretilerek oluşturulan politeizm (çok tanrıcılık) üzerine kurulan çağdaş uygarlığın iflâsının artık iyice anlaşıldığı günümüzde bütün insanlığın önünde duran kurtarıcı tek seçenektir."[\[456\]](#) Dolayısıyla müslümanların gerici, İslâm'ın gericilik gibi gösterilmesi, Kur'an'ın terimleriyle söylenirse zanlarına dayanan, hevâları ve ideolojileri (ümniye) peşinde koşan sapkın kişilerin câhilî değerlendirmelerinin bir işaretinden başka birşey değildir. [\[457\]](#) Nakil ve akıl çerçevesinde irticâ/gericilik, başta mürtedlik ve her çeşit şirk için bir sıfat; mürtecî/igerici de, adı, dünya görüşü, diplomasi, kültürü ve yaşadığı zamanı ne olursa olsun her çeşit mürted ve müşriğin temel vasfıdır.

Gerek sözlük ve gerekse istlahî mânâsından anlıyoruz ki, irtidâd, bir geri dönüş hareketidir. Kaynaklar bunu "ric'at" veya "rücû" olarak da ifâde eder. İslâm'dan geri dönen, aynı zamanda Hak Dinden "rucû" ve "irticâ" etmiş demektir. Geri dönüş ve irticâ; bilgisizliğe, inkâr ve küfre rücû ettiğinden "câhiliyye"ye sapsın olur. İslâm'a ulaşmak, onu gerçek hayat ve bilgi kaynağı, dosdoğru yol kabul etmek, ilmin ta kendisine sahip olmakla, hidâyetle özdeştir. Câhiliyye ise, Allah'ı ve O'nun indirdiği hak hükümleri bilmemek/tanımamak veya inkâr etmek olduğundan bilgisizlik ve cahâlettir. O halde **zaman zaman İslâm düşmanları tarafından hakaret ve itham ifâdesi olarak İslâm için kullanılan "irticâ", "mürtecilik", yani "gericilik", "geriye dönüş" ahlâda ilkel ve modern her çeşit küfür ve şirk için, İslâm dışı hayat görüşleri için kullanılabilir/kullanılmalıdır.** İslâm'ı bildiği halde ve özellikle müslümanlıktan sonra başka bir dünya görüşü ve yaşama biçimi (ideoloji/din) seçenlerdir "mürtecî", "gerici". Çünkü onlar, İslâm'ın dışına çıkmakla geriye dönük bir hareket yapmış ve câhiliyyeye sapsın kimselerdir. Mü'minler, "Rabbim Allah" derler ve kaalû belâ'da vermiş oldukları bu sözden [\[458\]](#) ve Allah'ın hidâyetinden dönmezler, döneklık yapmazlar. İrtidâd, bir geri dönüştür,

dönekliliktir. Hem de gerçek ilimden ve mutlak hakikatten, fazilet ve erdemden geri dönüş ve irticâdır. Bu anlamda İslâm, her zaman ve gerçek ilmîliği, ilericiliği (hem de dünya ile sınırlı olmayan, âhireti de kuşatan istikbal anlayışı, ilericilik ve tekâmülü) temsil eder. Mürted kişi; zulmün, fıskın, küfrün ve sapıklığın, kısacası câhiliyyenin bataklığına döndüğü için bir “mü'min” iken kazandığı yüce ve şerefli mevkiini kaybetmiş, ahsen-i takvîmden esfel-i sâfilîne irtidâd ile redd olunmuştur. [459] Müslüman, bir mürtedin/döneğin/gericinin bu aşâğılık ve câhilî inaniş ve yaşayışına göre elbette çok üstün ve çok ileridir. “...Eğer gerçekten iman etmişseniz, siz üstünsünüz.” [460] “...İzzet/üstünlük/şeref, ancak Allah'ın ve Peygamberi'nin ve mü'minlerindir. Fakat münâfıklar bunu bilmezler.” [461]

İmandan sonra küfre düşme ihtimalini ateşe atılmak olarak gören ve imanını en kıymetli bir mücevher gibi koruyan, İslâm düşmanı bilinçli mürtedlerle mücâdeleyi bayraklaştıran muvahhid gençlere selâm olsun!

Sorular

- 1- İrtidâd ne demektir, lügat ve terim anlamlarını açıklayınız.
- 2- Mürted ile kâfir arasındaki farkı izah ediniz.
- 3- Mürtedin daha önce, Müslüman iken yaptığı iyilik ve sevapların durumunu izah ediniz. Mürted tevbe edip tekrar Müslüman olursa, hangi ibâdetlerini yeniden yerine getirmek zorundadır, açıklayın.
- 4- Kur'ân-ı Kerim'deki irtidâd ve mürtedle ilgili âyetlerden ikisinin mealini veriniz.
- 5- Bir kimsenin mürted olduğu hangi söz ve davranışlarıyla belli olur, örneklerle bu konuyu açıklayınız.
- 6- Hz. Ebu Bekir, kimleri ve hangi gerekçeden dolayı mürted saymış ve onlara nasıl davranmıştır?
- 7- Günümüzde mürtedliğe giden yollar hakkında bilgi veriniz
- 8- İrtidâd ve şirkten korunmak için günümüz şartlarında neler yapılması gerekmektedir, örneklerle açıklayınız.
- 9- İrtidâd ile irticâ arasındaki ilişkiyi, mürtedin nasıl mürteci olduğunu açıklayınız.
- 10- Açık irtidâd ile gizli irtidâda örnek verip aralarındaki farkı izah ediniz.

Nifak ve Münâfık Kavramı

- • Nifak ve Münâfık Kavramı
- • Nifakın Kısımları

a- İtikadî (İnançla İlgili) Nifak

b- Amelî (Davranışlarla İlgili) Nifak

- • Nifakın Riya ile Alâkası

- • Kâfirlerle Münâfıkların Karşılaştırılması
- • Münâfıkların Alâmetleri

a- Kur'an-ı Kerim'e Göre Münâfıkların Özellikleri

b- Hadis-i Şeriflere Göre Münâfıkların Özellikleri

- • Münâfıkların Mescid ve Benzeri Faaliyet Yerleri Açmaları
- • Kûfür ve Nifak Psikolojisi
- • Münâfıklarla Mü'minlerin Toplumsal Bağları
- • Günümüzde Münâfık
- • Sorular

Bu üniteyi bitirdiğinizde aşağıdaki amaçlara ulaşmanız beklenmektedir.

* Nifak ve münâfık kelimelerinin lügat ve terim anlamlarını açıklayabilmek.

* Kur'an'da özellikleri anlatılan itikadî münâfıklarla, hadislerde özellikleri açıklanan amelî münâfıklar arasındaki benzerlik ve farkı izah edebilmek.

* Münâfık hükmü, nifakın hangi kısmına giren insanlara verileceğini açıklayabilmek.

* Kâfirlerle münâfıklar arasındaki farkı ve benzerliği açıklayıp hangi karakterin İslâm ve Müslümanlar için daha tehlikeli olduğunu örneklerle izah edebilmek.

* Riyâ ile nifak arasında nasıl bir ilişki olduğuna açıklık getirebilmek.

* Münâfıkların Kur'an'da ve Hadislerde anlatılan özelliklerinden beşer tanesini listeleyip açıklayabilmek.

* Münâfıklarla mü'minlerin ilişkilerinin nasıl olması gerektiğine açıklık getirebilmek.

* Günümüzde münâfık var mıdır? Varsa, bunları nasıl tanıyabileceğimizi ve bunlardan nasıl korunabileceğimizi izah edebilmek.

Nifak ve Münâfık Kavramı

Nifak: ne-fe-ka kökünden türemiştir. Nefeka kelimesi: Eşyaya rağbeti olmak, tükenmek, azalmak, ruhu çıkmak, ölmek, tünel, tarla faresinin (köstebek) deliğinden çıkıp girmesi gibi anlamlara gelir. İnfak kelimesinin de türediği nefeka kelimesinin bitmek, tükenmek, azalmak ve ölmek anlamlarından yola çıkarak; münâfıkların bitmişliğini, tükenmişliğini, imanda azalmayı ve ölü bir kalbe sahip oluşlarını ifade için bu kelime seçilmiş olmalıdır. Münâfık, nifak kelimesinin ism-i fâilidir; yani nifak yapan, nifak sahibi demektir. İstılah (terim) anlamı ise, bazı sebepler yüzünden İslâm'a girip zâhiren müslüman görünmek, içten içe ise kâfirliğini gizlemektir. Yani dıştan müslüman gözükp içinden inanç ve düşünce olarak küfürde olmaktır. Bu tanım ve yargı, içinde gizlediği şey, iman esaslarına ait bir inkâr ve yalanlama olan, itikadî münâfıklık içindir; bu kimse, hâlis münâfıktır. Eğer içinde gizlediği şey, İslâm inanç esaslarının inkârının dışında başka bir husus ise, yani sadece amelle ilgili nifak alâmetlerine sahip ise, o ancak, Allah'a karşı işlenmiş bir günah olur.

Bazı Arap dilcilerinin tespitine göre; nifak, nâfika kelimesinden türemiştir. Nâfika, köstebek deliğine verilen addır. Köstebeğin yuvasının iki kapısı vardır. Kapıların birinden girerken, öbüründen çıkar. Köstebek, çıkacağı bu kapıyı, başıyla vurup dışarı çıkmasına imkân verecek şekilde ince tutar ve bunu da başkası sezemez. Kendisini tehdit eden tehlike, âşikâr ve belli olan giriş kapısı istikametinden gelince, hemen saklı tuttuğu bu dayanıksız kapıdan dışarı çıkar. Kaçmak için yaptığı bu ikinci kapıya nâfika denir. Kelimenin kaynağını bu şekilde tespit, münafığın teşhisine çok yarayacaktır. Çünkü beşer suretindeki münâfık, bir tarafıyla dine girerken, daima kendisi için sakladığı diğer yönden de ondan çıkar. İçinden inanmadığı halde, inanıyor gözükken birine münâfık denilmiştir; çünkü küfrünü örter, gizler. Böylece sırf zâhirî lafız ve kumıldanışlarla İslâm'ın içine girip bu aldatıcı gösteriş içinde küfrünü gizlediği için, bir tünele giren ve onun içinde gizlenen köstebeğe

benzetilir. Kalbinde nifak hastalığı olanlar, köstebekler gibi yer altı faaliyetlerinde bulunmayı meslek edinmişlerdir. Münâfık, girdiği kapının dışında tıpkı köstebek gibi aksi bir taraftan kaçış yolu bulur, dinden çıkar. Nitekim münâfıklarla ilgili şu âyet-i kerime bu durumu açıkça ortaya koyuyor: “Eğer sığınacak bir yer veya (barınacak) mağaralar, yahut (sokulabilecek) bir delik bulsalar; koşarak o tarafa yönelip giderlerdi.”[\[462\]](#)

Nifakın Kısımları

İman ve küfrün dereceleri, çeşitleri olduğu gibi, nifakın da kendine göre kısımları vardır. Bunlar, itikadî ve amelî olmak üzere iki ana grupta toplanır.

a) İtikadî (İnançla İlgili) Nifak

Mutlak anlamda nifak dendiği zaman bu kısım kastedilmiş olur. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de de münâfıklar ve onların vasıfları belirtilirken meselenin daima itikadî yönüne işaret edilmiştir. Bu duruma göre münâfık denince: İslâm toplumu içinde can ve mal emniyetini sağlamak; evlenme, boşanma, miras, ganimet gibi müslümanların sahip olduğu her türlü nimetlerden istifade edebilmek veya birtakım gizli yollar ve entrikalarla İslâm toplumunu içten yıkmak için, asıl mahiyetini ustaca gizleyip kalben inanmadığı halde müslümanlara karşı kendisini inanmış gösteren kimse anlaşılmalıdır. Bu türlü nifak; doğrudan doğruya küfür olduğu için sahibini ebedî azâba götürür. Hem de cehennemde en şiddetli azâba uğrayacak grup bunlardır.[\[463\]](#)

b) Amelî (Davranışlarla İlgili) Nifak

İmana aykırı olmayarak, sadece amelle ilgili olan nifakın bu çeşidi, küfür değildir; fakat büyük günahdır. Bir kimsenin, müslüman olduğu halde, imanla ilgili olmamak şartıyla *yalan, emânete hıyânetlik, sözde durmama, hile ve riyâ* gibi bazı münâfık alâmetlerini üzerinde taşıdığı olur. Zira bu çeşit nifak alâmetlerinden tamamen sâlim olmak, hayli güçtür. O yüzden, bazen farkında olmadığı halde bir mü’minde münâfıkların sıfatlarından bulunabilir. Çünkü bazı nifak alâmetlerinin İslâm’la bir arada bulunması mümkündür.

Nifak, kalpte, inançta olursa küfür; amelde olursa suçtur, günahdır. Amelle ilgili nifak vasıfları insanı küfre götürmez. Bu bakımdan bir insanın, inanç yönünden nifakı apaçık olmadıkça; ihmal, tembellik ve ihtiras gibi birtakım nefsanî zaafı yüzünden ortaya çıkan kusurları sebebiyle münâfıklığına hükmedilmez. Çünkü genel anlamda münâfık sözü, meselenin iman – küfür yönünü ifade eder. Hadis-i şerifte belirtilen (bazı rivâyetlerde üç; bazı rivâyetlerde dört) vasıf aynı anda bir kişide tümüyle bulunsa dahi, imanla ilgili olmadıkça, o kimseye münâfık denmemelidir. Ama, bu vasıflara sahip isek, bunların büyük günahlar olduğunu aklımızdan çıkarmamalı, hemen bunlardan tevbe etmeli; çevremizde bu vasıflara tümüyle sahip insanlardan da kendimizi korumaya çalışmalıyız.

Nifakın Riyâ ile Alâkası

Bir şeyi olduğundan başka türlü göstermek bakımından nifak ile riya (ikiyüzlülük) arasında sıkı bir ilgi vardır. Münafığın temel vasıflarından biri ikiyüzlü riyakâr, içi başka dışı başka olmasıdır. Bu özellikler müslümanda olmaması gereken çirkin sıfatlardır. Bununla beraber, her münâfık, aynı zamanda mürâîdir; fakat her mürâî, münâfık değildir. Riya, imana muhalif olmayarak bazı amelde de olabilir. Asıl münâfıklık ise, akidenin hilafına imanda mürâîliktir.

Diğer taraftan, kişinin inanç ve ibâdet yönünden her an aynı heyecan ve canlılığı göstermesi mümkün değildir. İçinde bulunulan maddî ve mânevî şartlara göre insanın mânevî hayatı birtakım iniş ve çıkışlara sahne olabilir. Bu bakımdan bir mü'minin, iman ve amel yönünden her an aynı zevki duyamaması, onun münâfıklığını veya riyakârlığını ortaya koymaz. Çünkü muayyen bir çizgi üzerinde daima aynı seyri devam ettirebilmek insan ruhu için son derece güçtür. Kalbimize, sık sık değişik durumlar aldığı için değişken anlamında "kalb" adı verilmiştir. Bu konuda ashâbdan Hanzala (r.a.)'dan nakledilen bir hadis-i şerif, oldukça enteresandır. Hanzala (r.a.) şöyle anlatıyor:

- - Biz Rasûlullah'ın huzurunda bulunuyorduk. Bize cennet ve cehennemden bahsettiler. O derece tesirli anlattılar ki; âdeta cennet ile cehennemi gözle görüyor gibiydik. Ben bir ara kalkıp eve gittim. Çoluk çocuğumla gülüp eğlenmeye başladım. Bu sırada Rasulallah'ın huzurundaki mânevî vecd halimi hatırladım. Allah rasûlüne gitmek üzere derhal evden dışarı fırladım. Yolda Ebû Bekir Sıddık'la karşılaştım. Kendisine:
- - Ya Ebâ Bekr! Hanzala münâfık oldu, dedim. Ebû Bekir Şaşırarak:
- - Hayrola! Ne oldu, deyince, ben de:
- - Biz Rasûlullah'ın huzurunda bulunuyorduk. Bize cennet ve cehennemden bahsettiler. Öyle ki; cennet ve cehennemi gözlerimizle görüyor gibiydik. Bir ara kalkıp eve gittim. Rasulallah'ın yanındaki hali unutup çoluk çocuğumla gülüp oynamaya başladım, dedim. Bunun üzerine Ebu Bekir Sıddık:
- - Biz de senin gibi yapıyoruz, başka türlü değil, dedi. Hanzala (r.a.) devam ederek diyor ki: Sonra Rasulallah'ın yanına vardım ve vaziyeti aynen anlattım. Buyurdular ki:
- - *Yâ Hanzala! Eğer siz evlerinizde de benim yanımda iken yaşamış olduğunuz hali yaşayıp o mânevî zevki aynen duyabilseydiniz, muhakkak ki melekler, yatarken, yolda giderken bile sizinle tokalaşırlardı. Ya Hanzala! Bu vecd hali, devamlı değil; ancak zaman zaman olur.*" [\[464\]](#)

Kâfirlerle Münâfıkların Karşılaştırılması

Kur'an-ı Kerim, insanları mü'min, kâfir ve münâfık olmak üzere üç grupta toplar. Bakara suresinin ilk beş âyeti mü'minlerden ve özelliklerinden bahsederken, sonraki iki âyet [\[465\]](#) kâfirlerden, ondan sonraki 13 âyet de [\[466\]](#) münâfıklardan ve onların özelliklerinden bahsetmektedir.

Küfür, bütün inkâr çeşitlerini içine alan ve nifaka göre daha şümüllü olan bir kavramdır. Nifak ise, genel anlamdaki bu küfürün en bayağı ve en iğrenç şubelerinden birisidir. Bu bakımdan her münâfık, aynı zamanda kâfirdir; fakat her kâfir, münâfık değildir.

Kâfirlerde bulunmadığı halde sırf münâfıklara has bazı çirkin vasıflar vardır. Bunlar:

- a- Münâfık, câsus gibi kendini gizleyerek her topluma karışıp insanları aldatmak ister. Kâfir ise her haliyle bellidir.
- b- Kâfir mert; münâfık ise nâmert karakterlidir; kaypak ve kalleştir.

- c- Kâfir kendi menfaati için imanı konusunda yalana tenezzül etmez, hakkına râzı olur. Yani menfaat uğruna küfüründen taviz vermez. Münâfık ise bunun aksinedir.
- d- Münâfık, kâfirin aksine, inanmış gözükerek inkârına bir de istihza karıştırır ki, böylece küfrü katmerleşmiş olur. Mü'minlere karşı inanmış gözükmekte bir nevi onları alaya alma anlamı vardır.

e- Kur'an-ı Kerim'de münâfıkların vasıfları daha çok belirtilmekte ve mü'minlere, onlardan şiddetle sakınmaları ve tedbirli olmaları tavsiye edilmektedir.[\[467\]](#)

Müslümanlar için en tehlikeli olan grup münâfıklardır. Çünkü onlar, bize benzer, bizim gibi görünür, bizim toplantılarımıza katılır, fikir beyan eder. Hacca gider, bazen namaz kılar, ama bizim gibi iman etmez. Sadece kendi basit çıkarlarını düşünür. Küfürlerine bir de hile ve alay karıştırdıkları için münâfıklar, kâfirlerin en âdi, en bayağı ve en alçaklarıdır. Münâfıklar, kâfirlerin aksine, müslümanlarla iç içe yaşadıkları ve her an, insan ruhunun en aziz gıdası ve beşer hayatının vazgeçilmez unsuru olan imanın nice olumlu tecellilerine yakinen şahit oldukları halde bile gerçek imana eremeyip daima zikzaklar içinde yaşamaları, onların ne kadar idrakten ve kalbî duyarlılıktan mahrum olduklarını gösterir. *“Doğrusu münâfıklar, cehennemden en alt tabakasındadırlar. Onları (kurtarmaya) bir yardımcı da bulamayacaksın.”*[\[468\]](#)

Ayrıca, nifak hastalığının tedavisi, küfür illetinden daha zordur. Çünkü münâfık, hasta olduğu halde doktorun önünde hastalığını gizleyen kimseye benzer. Kâfirin hastalığı meydanda olduğu için, birtakım yollarla kendisine yaklaşıp tedavisi mümkün olabilir. Münâfık ise, kapısı penceresi belli olmayan yuvarlak, yamuk bir kişilik (kişiliksizlik) olduğundan kendisine nüfuz etme yolu bulunamaz. İslâm davasına zararları açısından ise, münâfıkların kâfirlerden daha tehlikeli olduğu münakaşa götürmez bir gerçektir. Vücudun zayıf ânını kollayan mikroplar gibi; İslâm toplumu içinde daima onların kritik anlarını fırsat telakki edip her türlü mel'aneti yapan münâfıklar; bizim davamızın baş düşmanlarıdır. Nerede, ne zaman ve nasıl karşımıza çıkacakları belli olmadığı için kendilerine karşı tedbir alma imkânı da olmamaktadır.

Münâfıkların Alâmetleri

a- Kur'ân-ı Kerim'e Göre Münâfıkların Özellikleri

- 1- Müslümanları aldatmaya çalışırlar: *"Allah'ı da, mü'minleri de güya aldatırlar. Hâlbuki onlar kendilerinden başkasını aldatamazlar da yine farkına varmazlar."* [\[469\]](#)
- 2- Kalplerinde hastalık vardır: *"Onların kalplerinde hastalık vardır. Allah da onların hastalığını çoğaltmıştır. Söylemekte oldukları yalanlar sebebiyle de onlar için acıklı bir azap vardır."* [\[470\]](#)
- 3- Fesatçıdırlar: *"Kendilerine yeryüzünde fesat çıkarmayın, denildiği zaman 'biz ancak ıslah edicileriz' derler. Gözünü aç, onlar muhakkak ki fesatçıların ta kendileridir. Fakat farkında değildirler."* [\[471\]](#) Münâfıklar, fesatçıdır; fakat bunu bilmeyebilir, kendilerininin fesatçı olduklarını kabul etmeyebilirler. Fesat; günah işlemek ve günahı topluma yaymaya çalışmaktır. Bu, sözlü ve ameli küfürdür. Yeryüzünde Allah'a isyan eden ve isyanı emreden kişi, fesat çıkarana kimsedir. Zira yeryüzünün ıslahı Allah'a itaat ile; fesadı da Allah'a isyan iledir.
- 4- Müslümanları Küçümserler: *"Onlara 'insanların (müslümanların) inandığı gibi inanın' denilince, 'biz de o beyinsizlerin inandığı gibi mi inanacağız?' derler. Dikkat et ki (asıl) beyinsizler hiç şüphesiz kendileridir. Fakat*

bilmezler." [472] Günümüzde müslümanlara, gerici, mürteci, irticacı, yobaz, çağ dışı' gibi damgalandırmalar yapanların kimler olduğu rahatlıkla değerlendirilebilir.

- 5- Müslümanları alaya alırlar: "Onlar mü'minlerle karşılaştıkları zaman '(biz de) iman ettik' derler. (Kendilerini sapıtran) şeytanları ile başbaşa kaldıklarında ise: 'biz sizinle beraberiz, biz onlarla sadece alay ediyoruz' derler." [473]
- 6- Kâfirleri dost edinirler: "Onlar, mü'minleri bırakıp da kâfirleri dost edinenlerdir. İzzeti (güç ve şerefi) onların yanında mı arıyorlar? Bilsinler ki bütün izzet yalnızca Allah'a aittir." [474]
- 7- İman ile küfür arasında bocalarlar: "Onlar, iman ile küfür arasında bocalayan bir sürü kararsızlardır. Ne onlara ne (bağlanıyorlar), ne bunlara." [475]
- 8- Dinin, yalnız bir tarafından tutup, bir yönüyle kulluk ederler: "İnsanlardan kimi, Allah'a (dinin yalnız bir tarafından tutup) yalnız bir yönden kulluk eder. Eğer kendisine bir hayır dokunursa buna pek memnun olur, yapışır. Eğer bir musibete uğrarsa çehresi değişir (dinden yüzçevirir). O, dünyasını da âhiretini de hüsrana uğratmış, kaybetmiştir. Bu, apaçık zararın ta kendisidir." [476] Günümüzde İslâm'ı yaşarken menfaati bozulanlar veya başına bir bela gelenler, bu yüzden İslâmî yaşantıyı terkedip eyyamcı oluyor veya başka yollara sapıyorlarsa, bu âyetteki tehditten korksunlar!
- 9- Allah'ın indirdiği ile değil; tâğütun hükmü ile hükmedilmek isterler: "Sana indirilene ve senden önce indirilenlere inandıklarını ileri sürenleri görmedin mi? Tâğuta küfretmeleri (inanmamaları) kendilerine emrolunduğu halde, tâğütun önünde muhâkemeleşmek, onunla hükmedilmek istiyorlar. Hâlbuki şeytan, onları büsbütün saptırmak istiyor. Onlara Allah'ın indirdiğine (Kur'an'a) ve Rasûl'e gelin (onlara başvuralım, onlarla hükmedelim) denildiği zaman, münâfıkların senden iyice uzaklaştıklarını görürsün." [477] Değişik izmlere, İslâm dışı düzenlere bağlanıp onları hakem yapanlar, onların hükmünü, uygulamalarını tercih edenlerin bu âyetlere göre hükmü çok nettir.
- 10- Yalan yere yemin ederler: "Onlar, yeminlerini bir kalkan edindiler de (bununla insanları) Allah yolundan çevirdiler. İşte onların hakkı, alçaltıcı bir azaptır." [478]
- 11- Cihaddan kaçarlar: "Allah'ın peygamberine muhalefet için (savaştan) geri kalan (münâfık)lar, oturumlarıyla sevindiler, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad etmeyi çirkin gördüler ve 'bu sıcakta harbe çıkmayın' dediler. De ki: 'Cehennem ateşi daha sıcaktır' iyice bilmiş olsalardı." [479]
- 12- Mü'minlere kin beslerler: "Onlar sizinle buluştukları zaman 'inandık' derler; Sizden ayrıldıklarında size olan kinlerinden dolayı parmaklarının uçlarını ısırırlar. De ki: Kininizden (kahrolup) geberin! Şüphesiz Allah kalplerin içindekini hakkıyla bilmektedir." [480]

- 13- Mü'minlerin iyiliğe uğramalarına üzülop başlarına bir bela geldiğinde sevinirler: "Eğer size bir iyilik dokunursa onları tasaya düşürür; başınıza bir musibet gelse, buna sevinirler. Eğer sabreder ve korunursanız, onların hilesi size hiçbir zarar vermez." [\[481\]](#)
- 14- Kötü propaganda yaparlar: "Onlara güven veya korkuya dair bir haber gelse onu yayarlar. Hâlbuki onu Peygamber'e ve aralarında yetkili kişilere götürselerdi, içlerinde işin iç yüzünü araştırıp ortaya çıkarırlar onun ne olduğunu bilirlerdi." [\[482\]](#)
- 15- Korkaktırlar: "Sizden olduklarına dair Allah'a yemin ederler. Hâlbuki onlar sizden değildir, fakat onlar korkak bir topluluktur." [\[483\]](#); "Her güültüyü kendi aleyhlerine sanırlar." [\[484\]](#)
- 16- Ellere fırsat geçince müslümanlara suikast tertip eder ve gizli planlar kurarlar: "Andolsun ki onlar, daha önce de fitne (ve fesat) çıkarmak istemişler, senin hakkında birtakım işler (dolaplar) çevirmişlerdi. Nihâyet hak (nusret) geldi ve onlar istemedikleri halde Allah'ın emri yerini buldu (Allah'ın dini galebe çaldı)." [\[485\]](#)
- 17- Mü'minlere iftira atarlar: "O uydurma haberi (iftirayı) ortaya atanlar, içinizden (belli) bir gruptur... Bu iftirayı işittiğinizde erkek ve kadın mü'minlerin, kendi vicdanlarıyla hüsn-i zanda bulunup da: 'Bu apaçık bir iftiradır' demeleri gerekmez miydi?" ...Onlar yalancıların ta kendisidirler." [\[486\]](#)
- 18- Namaz konusunda üşengeç ve tembeldirler. Gösteriş yaparlar: "Namaza kalktıkları zaman üşene üşene gelirler, istemeye istemeye infak ederler." [\[487\]](#); "Onlar, namaza kalktıkları zaman üşenerek kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar. Allah'ı da çok az hatıra getirip anarlar." [\[488\]](#)
- 19- Kâfirler hesabına casusluk yaparlar: "Onlar durmadan yalana kulak verirler ve senin huzuruna gelmeyen diğer bir kavim hesabına casusluk eden kimselerdir. Kelimeleri yerlerinden kaydırıp değiştirirler." [\[489\]](#)
- 20- Allah'tan kork denilince, tersini yaparlar: "Ona 'Allah'tan kork' dendiği zaman izzet(-i nefsi, cahilane kibri), kendisini (daha çok) günah işlemeye götürür. İşte öylesine, cehennem yetişir. O, gerçekten ne kötü yataktır." [\[490\]](#)
- 21- Kur'an'ı yanlış yorumlarlar: "İşte kalplerinde eğrilik bulunanlar, sırf fitne aramak (ötekini berikini saptırmak) ve (kendi arzularına göre) te'viline yeltenmek için onun müteşâbih olanına tâbi olurlar." [\[491\]](#)
- 22- Peygamber'in hükmüne râzı olmazlar: "Öyle değil, Rabbine andolsun ki; onlar aralarında çekiştikleri şeylerde seni hakem kabul edip sonra da verdiğin hükümden hiçbir sıkıntı duymadan tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar." [\[492\]](#)
- 23- Müslümanları kâfir yapmaya çalışırlar: "Onlar, kendilerinin küfrettikleri gibi sizin de küfredip inkâr ederek onlarla beraber olmanızı arzu ederler." [\[493\]](#)

- 24- Müslüman olduklarını iddia ettikleri halde, Kur'an'ın bir kısmını kabul etmezler: "Yoksa siz, Kitab'ın bir kısmına inanıp da bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? İçinizden böyle yapanların cezası, dünya hayatında rezil ve rüsvaylıktan başka bir şey değildir. Kıyâmet gününde de onlar, azabın en çetinine iletileceklerdir. Allah, yaptıklarınızın hiçbirinden gâfil değildir." [\[494\]](#)
- 25- Dış görünüşleri aldatıcıdır: "Onları gördüğün zaman, kalıpları (kıyafetleri) hoşuna gider. Konuştuklarında sözlerini dinlersin. Onlar sanki duvara dayanmış kütükler (giydirilmiş odunlar) gibidir. Her gürültüyü kendi aleyhlerinde sanırlar. Asıl düşman onlardır. Onlardan sakın. Allah gebertsin onları. Nasıl da bu hale geliyorlar?" [\[495\]](#)
- 26- Kötülüğü emredip, iyilikten men ederler: "Münâfık erkekler de, münâfık kadınlar da birbirinin (tamamlayıcı) parçasıdırlar (hepsi birbirine benzer). Onlar kötülüğü emrederler. İyilikten vazgeçirmeye uğraşırlar. Ellerini (cimrilikle sımsıkı) yumarlar. Onlar, Allah'ı unuttular (O'na tâati bıraktılar). Allah da onları unuttu (onlara lütfunu terketti). Şüphesiz ki münâfıklar, fâsıkların ta kendileridir." [\[496\]](#)
- 27- Zekât vermek istemezler, dönektirler: "Onlar, istemeye istemeye infak edip harcarlar." [\[497\]](#); "Onlardan kimi de, 'Eğer Allah lütf ve kereminden bize verirse, mutlaka zekât vereceğiz ve elbette biz sâlihlerden olacağız' diye Allah'a and içti. Fakat Allah lutfundan onlara (zenginlik) verince, onda cimrilik edip (Allah'ın emrinden) yüz çevirerek sözlerinden döndüler. Onlar öyle dönektirler." [\[498\]](#)

Kur'an'ın "Doğrusu münâfıklar, cehennem ateşinin en aşağı tabakasındadırlar. Onlar için hiçbir yardımcı bulamazsın." [\[499\]](#) diye hüküm verdiği münâfıkların kimliklerini, yukarıdaki âyetlerden yola çıkarak şu şekilde özetleyebiliriz:

İnançla ilgili kimlikleri: İnanç konusunda kesin bir tavır ortaya koyamayan, müslümanların arasında olduklarında iman; kâfirlerin arasında bulduklarında şirki açığa vuran insanlardır.

İbâdetlerle ilgili kimlikleri: İnanmadan, riya eseri olarak ibâdet yapar, namaza kalktuklarında tembel tembel kalkarlar.

Sosyal ilişkilerde kimlikleri: Kötülüğü emreder, iyilikten alıkoyar, müslüman saflar arasına fitne sokmaya, insanları aldatmaya çalışırlar. Dinleyenleri etkilemek için efsunlu söz söyler, doğruluklarına insanları inandırmak için çok yemin eder, onların dikkatini çekmek ve kendilerine etki etmek için güzel elbise giymekle dış görünüşlerini süslü gösterirler.

Ahlâk ve karakterle ilgili kimlikleri: Kendilerine karşı güvensizlik, ahdi bozma, randevularına ve sözlerine uymama, riya, korkaklık, yalan, cimrilik, menfaatçilik, fırsatçılık ve hevâ ü heveslerine uyma.

Tepkisellik ve duygusallıkla ilgili kimlikleri: Korku; gerek mü'min, gerekse müşrik olan herkesten korkmak, ölüme karşı yüreksizlikleri müslümanlarla beraber cihada gitmekten geri bırakan, müslümanlardan hoşlanmayan ve onlara karşı kin besleyen bir psikoloji.

Akılsal ve bilgisel kimlikleri: Yargıda bulunma ve karar alma konusunda tereddüt, şüphe ve güçsüzlük. Hakkı kabul etme konusunda kalbi ve kulakları mühürlenmiş insan tipi. İman ile küfür arasında tereddüt, fırsatçı ve faydacı. Müslümanların ellerinde faydalanacakları bir imkân olduğunda bundan pay almak için, kendilerinin de onlardan olduğunu; müşriklerin imkânları varsa, o paydan mahrum olmamak için aynı tavrı onlara da göstermeleri.

Kısaca; kaypak, kalles, döneke, şahsiyetsiz, her boyaya giren, fitne ve fesatçı, riyakâr, ikiyüzlü, yüzsüz, yılışık, söz ve dış görünümüyle adam kandırmaya çalışan bir tip.

b- Hadis-i Şeriflere Göre Münâfıkların Özellikleri

Hadis-i Şeriflerdeki münâfık alâmetleri, genellikle amel münâfığına aittir. Bu davranışlar, çirkin ve günah olmakla birlikte küfür değildir. Bu hususa dikkat edilerek, bu vasıfları taşıyanlara hemen (itikad açısından) münâfık veya kâfir damgası vurulmamalıdır. Bu nifak alâmetleri, itikadî nifaka yaklaşılmaması için alınan tedbirler ve uyarılar cinsindedir. Zira, ameli nifak çoğalınca, ileride müslümanın itikadî nifaka yaklaşma tehlikesi doğabilir.

- 1- "Münâfığın alâmeti üçtür. Söz söylerken yalan söyler. Va'd ettiği, söz verdiği zaman sözünde durmaz. Kendisine bir şey emanet edildiği zaman hiyanet eder." [\[500\]](#)
- 2- "Dört şey kimde bulunursa hâlis münâfık olur. Kimde bunlardan bir kısmı bulunursa, onu bırakıncaya kadar kendisinde münâfıklıktan bir haslet kalmış olur. Bunlar: Kendisine bir şey emanet edildiği zaman hiyanet etmek, söz söylerken yalan söylemek, ahdedtiğinde, söz verdiği zaman sözünü tutmamak, husumet zamanında da haktan ayrılmaktır." [\[501\]](#)
- 3- "Yalan, nifak kapılarından bir kapıdır." [\[502\]](#)
- 4- "Münâfıklara sabah ile yatsı namazlarından daha ağır hiçbir namaz yoktur. Hâlbuki bu iki namazın cemaatinde olan sevabı bilselerdi, emekleye emekleye (sürtüne sürtüne) de olsa, onlara gelip hazır olurlardı." [\[503\]](#)
- 5- "Münâfığa, seyyid (efendi, sayın) demeyin. Çünkü o sizin efendiniz olursa aziz ve celil olan Rabbinizi gazaplandırmış olursunuz." [\[504\]](#)
- 6- "Ümmetimdeki münâfıkların çoğunu okuyanlar teşkil eder." [\[505\]](#)
- 7- "Ümmetim hakkında en çok korktuğum, güzel konuşmasını bilen ve kalbi cahil olan her münâfıktır." [\[506\]](#)

- 8- "Hayâ ve tutukluk imanın iki şubesidir. Bezâ (açık saçık konuşmak), beyan (lüzumundan fazla konuşmak) münâfıklığın iki şubesidir." [\[507\]](#)
- 9- "Mü'min yiğittir, zekidir, dikkatlidir, itaatlidir, acele etmeyendir, âlimdir, takva sahibidir. Münâfık ise, insanları arkalarından çekiştiren ve yüzlerine karşı dil uzatan bir cehennem odunudur. Şüpheli şeylerde durmaz, harama riâyet etmez, tıpkı gece odun toplayan kimse gibi, nereden kazandığına, nereye harcadığına ehemmiyet vermez." [\[508\]](#)
- 10- "Mü'min rüzgârdan etkilenen ekin gibidir; devamlı belâ içinde olur. Münâfık ise, kesilinceye kadar etkilenmeyen çınar ağacına benzer." [\[509\]](#)
- 11- "Kim insanlara, Allah korkusundan daha fazla korku gösterirse, o münâfıktır." [\[510\]](#)
- 12- "Kim Allah'ı çok hatırlar ve zikrederse nifaktan uzak olur." [\[511\]](#)
- 13- "Münâfık, iki koyun sürüsü arasında görülen ve bir bu sürüye, bir öbür sürüye koşan; hiç birinden olmadığı için birinde duramayan koyuna benzer."
- 14- "Bir kimse, gazâ etmeyerek ve cihada gitmeyi gönlünden geçirmeyerek ölürse, bir nevi nifak üzere ölür." [\[512\]](#)
- 15- "İnsanların en şerlisi, şunlara bir yüzle, diğerlerine başka bir yüzle gelen iki yüzlüler, münâfıklardır." [\[513\]](#)
- 16- "Mü'min, günahını üzerine düşüverecek bir dağ gibi görür ve günahından böylece korkar. Münâfık ise, günahını burnunun üzerine konmuş uçan bir sinek gibi görür." [\[514\]](#)
- 17- "Ümmetimin için korktuğum şeylerin en korkuncu Allah'a şirk koşturmak. Dikkat edin, ben, onlar güneşe, aya, puta taparlar demiyorum. Ancak onlar, Allah'tan başkası için amel işlerler." [\[515\]](#)

Münâfıkların Mescid ve Benzeri Faaliyet Yerleri Açmaları

"Bir de (müslümanlara) zarar vermek için, küfür için, mü'minlerin arasına ayrılık sokmak için ve daha evvel Allah ve Rasülü ile harb edenin (galip gelmesini istiyakla) beklemek ve gözetmek için bir (bina yapıp, onu) mescid (câmi) edinenler vardır. Allah şahitlik eder ki, onlar şüphesiz yalancıdır. O mescidin içerisinde hiçbir vakit namaz kılma. İlk gününde temeli takva üzerine kurulan mescid, senin, içinde namaz kılmana daha lâyıktır." [\[516\]](#)

Bu âyet-i kerime, münâfıkların, Peygamberimiz (s.a.s.) zamanında yaptıkları bir tuzak ve komplodan bahsetmektedir. Bunlar, Kuba mescidine, oranın cemaati olan mü'minlere karşı Mescid-i Dırar denilen bir mescid inşa etmişlerdi. Bunu, Allah ve Rasûlü'nü inkâr, Allah ve Rasûlü'ne karşı savaşımları bu mescid vesilesiyle gözetlemek, kontrol altında tutmak için yapmışlardı. Maksatları bu olduğu halde, mescidi güzel bir niyetle mü'minlere takdim ediyor görünümündeydiler. Bu mescidi, hayır olsun diye, hasta ve fakirlerin namaz kılmaları için inşa ettiklerine dair yemin etmişlerdi. Hâlbuki Allah, onların bu yeminlerinde yalancı olduklarına şehâdet etmektedir. Allah, Peygamberine bu mescidin durumunu haber vererek onu yıkmayı ve içinde namaz kılmamasını emretti.

Görünürde Peygamberimiz zamanında kalmış olan bu olay ve binası yıkılmış, çöplük yapılmış olan bu zararlı mescid, münâfıkların ve İslâm düşmanlarının kirlî emelleri ve entrikaları için çeşitli şekillerde ve nice yerlerde günümüzde de yaşamaktadır. Dıştan İslâmî görüntü verilmeye çalışılan, içten İslâm'ı yıkmak, tahrif etmek, dejenere edip tâğutî düzenlere hizmet ettirmek için bu tip mescid veya teşkilatlar her dönemde münâfıklar tarafından devrin şartlarına ve ortamlarına uygun şekilde ortaya konulmaktadır.

Çeşitli kurum ve kuruluş şekilleri, çeşitli kitaplar, çeşitli konferanslar, çalışma, ve araştırmalar yapılmaktadır. İsimleri farklı ve çeşitleri çok olan bu dırar mescidlerinin açığa çıkarılması, aldatıcı tabelalarının tanınması ve bunların gerçek yüzlerinin tesbiti gerekir. Peygamberimiz zamanındaki bu Dırar Mescidinin keşfedilip ortaya çıkarılması ve tavır alınmasında bizim için büyük ibretler vardır. Her zaman ve her yerde böyle Dırar Mescidlerinin, münâfık yuvalarının bulunacağı için, Kur'an, münâfıkların bu çirkin tavırlarını açıklamakta bu derece kesin ve sert davranıyor. Yüzlerindeki maskeyi yırtarak Dırar Mescidinin iç yüzünü bu derece kesin ve sarîh olarak açıklayan âyet-i kerimede bizim için bitmez tükenmez örnekler vardır.[\[517\]](#)

0

Küfür ve Nifak Psikolojisi

İnsanların davranışlarını incelerken, onların psikolojik yapılarını göz önünde bulundurmak gerekir. Çünkü gerek olumlu, gerek olumsuz bütün hareketler, bir psikolojik temele dayanır. İnsanlar, basit içgüdülerle değil; belli birtakım fikir ve inanç ölçüleri doğrultusunda hareket ederler. Doğal insiyak ve refleksler hariç, insanın hiçbir hareketi bu çerçeve dışında değildir. İnsanların davranışlarının birbirinden farklı olması, dayandıkları dünya görüşlerinden farklılığından ileri gelmektedir.

Âhiretin varlığına inanmayarak hayat yolculuğunu, ölümlü biten ebedî bir son olarak kabul edenlerle; hayatı bir imtihan sahası, ölümü ise bu sınavın neticelenip değerlendirileceği ebedî hayata geçiş olarak görenlerin davranışları elbette aynı olmayacaktır.

Kâfir; bizzat kendi eliyle inşâ ettiği karanlık inkâr zindanı içinde ve her türlü metafizik ürperti ile ilgisini kesmiş durumda yaşayan zavallı bir mahkûmdur. Ruh ve aklın, sırlar ve gayb âlemine açılan bütün pencerelerini tıkadığı için, sahip olduğu ve olabileceği her şey bu dünyadan ve onun yanıp sönen fâni lezzetlerinden ibarettir. Bu fâni lezzetlere ulaşabildiği oranda dünya onun cenneti, erişemediği veya kaybettiği nisbette de cehennemidir. "*Dediler ki, hayat ancak bizim bu dünya hayatımızdır. Ölüyoruz ve yaşarız. Bizi ancak zaman helâk eder.*"[\[518\]](#) Dünya hayatı onlar için biricik gayedir. Bütün çabaları bu gayeye biraz daha fazla ulaşabilmektir. Maddeden daha değerli bir şey tanımadıkları için en ufak dünyevî bir menfaat uğruna sarf etmeyecekleri şey yoktur. Hak, hukuk, günah, sevap, cennet, cehennem gibi kavramlardan habersiz veya onlara ilgisiz yaşadıkları için fazilet ve fedakârlık gibi insanı yücelten yüce değerlerden mahrumdurlar.

Hayvanlar gibi başı boş ve sorumsuz yaşarlar. “*Kâfir olanlara gelince, onlar (dünyada sadece) zevk ve sefa ederler. Hayvanların yediği gibi yerler. Onların yeri ateştir.*”[519] “*Bırak onları; yesinler, eğleninler, onları emel oyalaya dursun. Sonra bilecekler onlar.*”[520] Bütün işleri tuvalet ile yemek ve yatak odası arasında mekik dokumaktır. Onlar için her şey boştur. Mide ve şehvetin dışında, uğrunda mücadele edecekleri hiçbir davaları yoktur. Kemik başında dalaşanlar gibi onlar da sadece çıkar ve rantlarının kavgasını yaparlar. Kendilerini topyekün maddenin esaretine verdikleri için ruhî ve fikrî bir özgürlüğe sahip değillerdir. Maddenin ve hevâlarının âzat kabul etmez köleleridir. Ulvî değerler, yüce duygular onları hiç ilgilendirmez. Hele din, iman gibi konuları hiç duymak istemezler. “*Onların kalpleri vardır; bunlarla idrak etmezler. Gözleri vardır; bunlarla (hakikati) görmezler. Kulakları vardır; bunlarla (gerçeği) işitmezler. Onlar dört ayaklı hayvanlar gibidir. Hatta daha da sapıktırlar. Onlar gâfillerin ta kendileridir.*”[521]; “*Kendilerine âyetlerimizi okuyanlara neredeyse saldırıverecek olurlar.*”[522]

Münâfıklar, kâfirlerin aksine, belirli bir yolun ve istikrarlı bir hayatın sahibi olmadıkları için, mevsimlere göre değişik yerlerde konaklayan göçebeler misali oradan oraya göçer dururlar. Sadece menfaatlerinin sevkî ile hareket ettikleri için, samimi olarak bir tarafa bağlanamazlar. “*Onlar (küfür ile iman arasında) bocalayan bir sürü kararsızlardır. Ne mü’minlere, ne de kâfirlere bağlıdırlar.*”[523] İnanç ve hareketlerinde zikzak çizdikleri için şahsiyet bütünlüğünden mahrumdurlar. Hiç sevmediği bir rolün, mecburen aktörlüğünü yapan kimse gibidirler. İslâm’ı ve müslümanları sevmezler. Hele içinde yaşadıkları toplumda İslâm şeriatının hükümlerine tâbi olmayı hiç istemezler. Müslüman rolünü tam beceremeseler de zorla becermeye çalışırlar. “*İstemeye istemeye zekât verirler.*”[524] “*Tembel tembel namaza kalkarlar.*”[525] Fakat yerine göre sözün en yaldızısını konuşurlar; böylece müslümanlara karşı itimat telkin etmeye çalışırlar. Perde gerilerinde ise onlar aleyhinde şeytanî planlar ve haince komplolar hazırlarlar. İhanetleri ve iç yüzleri meydana çıkacak diye de daima şüphe ve korku içinde yaşarlar.

Mayın tarlasında yürüyen kimsenin tereddüt ve telaşını hissederler. Her şeye kulak kabartırlar. “*Her gürültüyü kendi aleyhlerine zannederler.*”[526] Onların şüphe, korku ve tereddütlerle dolu olan bu çalkantılı kaos hayatı Kur’an’da şöyle anlatılır: “*Onların hali (korkulu bir sahrada) ateş yakan kimsenin hali gibidir ki; o (ateş), etrafındakileri aydınlattığı sırada Allah ışıklarını söndürüp, kendilerini karanlıklar içinde bırakıvermiştir.*”[527] Bakara suresinin 17-20. âyetlerinde münâfıkların hâlet-i ruhiyeleriyle ilgili tablodan anlıyoruz ki; Münâfıklar; kalpleri diriltin, insanî duyguları yücelten Kur’an âyetleri, müslümanların nezih davranışları ve feyizli sohbetleriyle daima karşı karşıya buldukları halde, yine de iç âlemlerindeki inkâr, şüphe, vesvese ve kirli duyguların karanlığı içindedirler.

İçyüzlerini açığa çıkaran, cehennemnin şiddetli azabıyla kendilerini tehdit eden Kur’an âyetlerini işittikleri zaman, şiddetli gök gürültüsü karşısında dehşete düşen kimse gibi âdeta çarpılırlar, suçluluk psikolojisi içinde erirler. Buna mukabil, inkâr karanlıklarından sıyrılıp iman aydınlığına çıkışın yollarını gösteren âyetler, çeşitli deliller, mü’minlerle ilgili ilahî müjdelere ve cennet vaatleri karşısında az da olsa kalplerinde bir ürperti, bir ferahlık meydana gelir, fakat bir türlü inanamazlar. Nedense inkâr karanlığını yırtamazlar. Küfür ve nifak pislîği benliklerine o derece sinmiştir ki; alışa geldikleri bu hayatın dışına çıkmak, onlar için bir nevi ölümdür. Şehvetlerin, kirli emellerin, âdi menfaatlerin bataklığından kurtulmak onlar için sanki intihardır. İşte bu sefil hayatın dışına çıkmamak için; kendilerini hakka, hidâyete çağırın seslere karşı kulaklarını tıkırlar. Rahmanî ışıklara karşı gözlerini kaparlar; ilahî dâvetin nurundan gözleri kamaşır, âdeta kör olurlar.

Ama İslâm’ın kendilerine sağlamış olduğu izdivaç, miras, ganimet veya buldukları yerde makam, mevki, koltuk kapmak gibi dünyevî menfaatler karşısında ise keyiflerine diyecek yoktur. Onları elde edebilmek için koşarlar, çırpınırlar. Göstermelik imanlarının zırhına bürünerek herkesten fazla pay elde etmeye bakarlar. Ne vakit de cihad, zekât, namaz, oruç vs. gibi tekliflerle karşılaşılırsa, işte o zaman dizlerinin bağı çözülür, yerlerinde kalakahırlar. Bahane üstüne bahane uydururlar, müslümanları kandırmanın bin bir yolunu ararlar. Yalanlar, yeminler, kendilerini temize çıkarma gayretleri birbirini takip eder. İşte sahte imanları sayesinde elde etmiş oldukları dünyevî menfaatlerin karşılığını, daha ölmeden önce korku ve zillet içinde böylece ödemiş olurlar.

Karanlıkların, gök gürültülerinin, şimşeklerin o ürpertici atmosferinde yaşamak ne kadar fecidir. Her an ölmek... Her an dirilmek... Ne imanın engin ve ebedî saadeti, ne de mutlak küfürün ölü veya felçli bir uzvun duygusuzluğu içindeki donmuş ve taşlaşmış hayatı... İki arasında daima bocalayıp durmak... Kendine mahsus bir barınaktan

mahrum olup, onun bunun yanında sığıntı hayatı; iğreti, sahte, taklitten ibaret bir yaşayış... Zillet ve meskenet içinde her an suçüstü yakalanmanın, maskesinin düşüp foyasının meydana çıkacağı endişesinin, koğulmanın, her an açıkta kalmanın ıstırabını duymak... İşte münâfık hayatı!..[528]

Münâfıklarla Mü'minlerin Toplumsal Bağları

Münâfıklar, her ne kadar mü'min sıfatını taşıyorlarsa da, insanların gözünde kesin kâfir sıfatını da taşımazlar. İç dünyalarındaki dalgalanma, bazen iman yönüne, bazen da küfür yönüne yelken açar. Tabii ki durum, Allah katında münâfiğin küfür safında olduğu gerçeğini değiştirmez. Yalnız toplum içinde, kalplerindekini sakladıkları için müslümanmış gibi muamele görürler. Bu durum, eylem olarak fesat, anarşi, terör çıkarmadan oturdukları zaman için geçerlidir. Fesat çıkarmaya, toplumun huzurunu bozmaya yönelik hareketlere giriştikleri anda onlara gereken ceza verilir.

Her ne kadar sessizce oturdukları zaman onlara müslüman muamelesi yapmak gerekirse de, bu onlarla dost olmayı, velâyet bağlarını gerektirmez. Onlardan her zaman sakınmak, temkinli olmak müslümanların yararına. Onların getirdikleri haberlere araştırmadan inanmamak gerekir. Yoksa toplumu ifsad edici sonuçlar ortaya çıkabilir. *"Ey Peygamber, kâfirlerle ve münâfıklarla cihad et, onlara sert davran. Onların barınakları cehennemdir. Ne kötü yer!"*[529]; *"Ey Peygamber, Allah'tan sakın, kâfirlere ve münâfıklara itaat etme!"* [530]; *"Kâfirlere ve münâfıklara itaat etme, eziyetlerine aldırma. Allah'a tevekkül et, vekil olarak Allah yeter."* [531]

Günümüzde Münâfık

Münâfıklığın İslâmî bir toplumun oluşumu ile ortaya çıktığına göre, günümüzde de İslâm egemenliği altında yaşamadığımız düşünüldüğünde, münâfıklar bugün de var mıdır? Bunları hangi ölçüye göre tespit edeceğiz?

İçinde yaşadığımız dünya, İslâmî kurallar üzerinde ayakta durmuyor. Zâlimlerin, sömürücülerin ve aldaticıların tahakkümü ve zorbalığı ile cahillerin ifsad ettiği dünyamızda buna dur diyecek bir etkin İslâmî toplum da mevcut değil. Fakat Kur'an'da ve sünnette tanıtılan nifak özelliklerine sahip münâfık karakterli insanların oldukça fazla olduğunu görmemek için çok cahil veya kör olmak gerekiyor. Münâfıkların, İslâm'ın hâkim olmadığı yerlerde de bulunmasının sebebi, toplumların geleneksel de olsa, arı duru ve tevhide dayalı olmasa da bir İslâmî kültüre sahip olmaları, birtakım normlar oluşturmuş ve bu toplum içinde insanların bunlara uymak zorunda kalışı münâfık tavırları ortaya çıkarır. Örneğin oruç yemenin çok ayıp sayıldığı Anadolu'nun bazı bölgelerinde oruç tutmayan ve gönlünde oruca bir saygısı olmayan kimseler bile oruç tutuyor görünürler. İslâm'a saygılı ve dinî duyguları güçlü olan kitlelerin oylarını alabilmek için seçim dönemlerinde camilere giden, namaz kılan, ezan okunurken konuşmasını kesip dinleyen, konuşmalarında Allah'ın adını sıkça anan politikacılar, seçildikten sonra başörtü düşmanlığı, laikliğin savunuculuğunu yapıyorlarsa, Allah'ın indirmedığı yasalara ses çıkarmıyorlar, hatta kendileri böyle yasalar çıkarıyor ve tâğutun hükümleriyle hükmediyorlarsa... münâfıkları çok uzaklarda, sadece Medine'lerde aramamak gerekiyor.

Münâfıklığın karakteristik özelliği, iki yüzlülüktür. Günümüz tabiriyle çifte standartlıktır. Müslüman müşterileri çekebilmek için İslâmî kıyafetlere bürünen tezgâhtarlar bulundurup, ölçü ve tartıda adaleti gözetmeyen, insanları sömürmek için her yolu meşru gören, yalan söyleyen, aldatan tüccar ve esnaf her tarafta boy atarken, münâfıklar uyarda mı aramak gerekiyor? Müslümanlarla birlikte olduğu zaman İslâmcı kesilen, onlardan ayrıldığında İslâm dışı hayat sürenlerle bir araya gelince, müslümanların arkasından konuşan, onların taklidini yaparak eğlenen ve onları karalayan kimselerin münâfık olma ihtimali büyüktür. Müslümanların dikkatle sakınmaları gereken münâfıkların başında İslâmî grupların, cemaatlerin içine sızan ajan-provokatör münâfıklar gelir. Bunlar, müslümanların arasını açmak, onları birbirine düşman ederek güçlenmelerini ve tehdit unsuru olmalarını önlemek için çalışırlar. Müslüman cemaatlerin birbiri aleyhinde asılsız yalanlar ve iftiralar üretirler.

Müslüman, münâfıklık özelliklerini bilmeli, bu tür özellikleri taşımaktan şiddetle kaçınmalı ve bu tür özellikleri taşıyan kimselerle dostuk ve velâyet bağı kurmamalıdır. Yoksa zamanla onun davranışlarında da aynı tür özellikleri görmek kaçınılmazdır. İnsanı nifaka, münâfıklığa sevkeden şey dünyevî menfaatler ve şeytanî telkinlerdir. Dünyanın gelip geçici, âhiretin ise kaçınılmaz son olduğunu aklından çıkarmayan müslümanlar şeytanın etkisinden kolay sıyrılarak nifaktan uzak durabilirler. Ama, dünyayı Allah'tan çok seven, âhireti aklına getirmeyen kimseler, Allah'a ve âhiret gününe iman ettiklerini söyleseler bile bu onlara bir fayda sağlamaz. *"İnsanlardan bazıları Allah'a ve âhiret gününe iman ettiklerini söylerler; oysa onlar mü'min değillerdir. Onlar, Allah'ı ve mü'minleri aldatmağa uğraşırlar; fakat kendilerinden başkalarını aldatamazlar da farkında olmazlar."* [532]

İslâm ile küfür arasındaki mücadele Kıyâmete kadar devam edecektir. Kâfirlerin verdikleri mücadele yöntemlerinden biri de nifaktır. İslâm itikadını içten yıkıp, ümmeti birbirine düşürerek parçalamak için, müslümanların arasına satılık uşaklar vasıtasıyla girerek faaliyet gösterirler. Bu nifak hareketleri, asr-ı saadetten günümüze kadar devam edegelmiştir. Kur'an ve hadisler, her dönemde görülecek bu fitne tavırları, komplo ve ifsad hareketlerini uzun uzun üzerinde durarak mü'minlere haber veriyor. Münâfıkların şeytanî oyun ve hileleri için mü'minler uyarılarak, onlara karşı uyanık olmaya çağırılıyor.

Bir kimsenin münâfıklığına kesin olarak hükmetmemiz her zaman mümkün olmamakla beraber, nifak âlâmetlerini taşıyan kimselere saygı ve sevgi göstermek, onları sırdış ve dost kabul etmek caiz değildir. Onlara liderlik, yöneticilik gibi görevler vermemiz, kurda kuzuyu teslim etmekten daha az bir tehlike değildir. Onlara toplum içinde şahsî itibar sahibi olmalarına zemin hazırlayacak ilgi ve teveccühden kaçınmak şarttır. İzzet, şeref ve itibar sadece Allah'a, Rasûlü'ne ve mü'minlere ait olduğu halde; münâfıkların kof ve yaldızlı varlıkları önünde küçülüp onları efendi, sayın denilecek saygın mevkîe getirenler, onları sevenler, beraber olanlar o zümreye dahil olanlardır. Kişi sevdiği ile beraberdir.

Tavuklara, özgürce kümeslerini seçme hakkı verilen tilkilerin rejimi diyebileceğimiz demokrasi yönetimlerinde, kitleleri avlamak için münâfıklar tarafından kurulmuş sihirbaz göz boyamaları ve soyarı sahneleri iletişim kolaylıklarıyla her tarafa etki edebilmektedir. Özellikle seçim zamanlarında veya iş başındaki aktörlerce sürekli olarak zavallı kitleler kolayca avlanmakta, oyunlarla, hilelerle toplum uyuşturulmaktadır. Münâfıkların tek korkuları, maskelerinin düşmesi ve hileli oyunun iç yüzünün anlaşılmasıdır. Bunun için de gerektiğinde ve gerektiği kadar, toplumun inançlarını savunur gözükmekte ve müslüman rolüne girmeğe çalışmaktadırlar. Politika, günümüzde nifakın en etkin alanlarından biridir. Düzen de her zaman açık bir şekilde putçu değildir; bazen cahil kitleyi kandırabilmek için gerektiğinde münâfıkça tavırlara girebilmektedir. Zaman zaman sahnelenen İslâmizasyon oyunları, verilen tavizler, nifak düzenlerinin sırtan maskeleridir. Her biri başarılı birer aktör olan münâfıkların, bazı cemaatleri bile cezbeden bu İslâmcılık oyunu, cahil müslümanları yanıltmaktadır. Bu oyunlar, diğer taraftan da İslâm adına girişilen her türlü samimi ve ciddi çalışmaları baltalamakta; dâvânın kara sevdalıları ve gerçek temsilcileri, aldatılan çoğunluğun uyarılması için alternatif oluşturamamakla suçlanmaktadır.

"Mü'min, bir delikten iki defa ısırılmaz." Müslümanlar, üç buçuk münâfığın oyuncuğ olmaya devam eden körler ve avanaklar topluluğu değildir. İzzet ve itibarımıza tekrar kavuşabilmek için, bu dâvânın en sinsi ve en tehlikeli düşmanları olan münâfıkları tanımak ve onların oyununu bozmak zorundayız. Müslümanların hâlâ birtakım canbazlık ve sahteliklere kanıp şeytanların oyuncuğ olmağa hakkı yoktur. Her şeyden evvel müslüman, ferâset sahibidir. Herkesin ve her şeyin yerini en hassas şekilde tayin eden bu mânevî sezgi gücüne, yani ferâset ve basirete erdirecek Kur'an'a sınımlıyız.

Sorular

- o 1- Nifak ve münâfık kelimelerinin lûgat ve terim anlamlarını açıklayınız.
- o 2- Kur'an'da özellikleri anlatılan itikadî münâfıklarla, hadislerde özellikleri açıklanan amelî münâfıklar arasındaki benzerlik ve farkı izah ediniz.
- o 3- Kimlere "münâfık" hükmü verilebilir? Amelî münâfıklara mı, yoksa itikadî açıdan nifaka bulaşan insanlara mı? Sebebiyle birlikte açıklayın.
- o 4- İnkârcı kâfirlerle münâfıklar arasında ne gibi farklar vardır? İslâm ve Müslümanlar için hangi tip daha zararlıdır, niçin?
- o 5- Riyâ ile münâfıklık arasında ne gibi benzerlikler ve ilişki vardır, açıklayın.
- o 6- Âyet-i kerimelerde münâfıklar hakkında zikredilen üç âyetin mealini veriniz.
- o 7- Hadis-i Şeriflerde münâfıkların alâmetleri hakkında üç özellik sayınız.
- o 8- Münâfıklara ve münâfık olma ihtimali olanlara karşı Müslümanların nasıl davranması gerekmektedir?
- o 9- Günümüzde münâfık var mıdır? Varsa onları nasıl tanıyabiliriz?
- o 10- Münâfıkların mescid (parti, dernek, vakıf, hayır kurumu) ve benzeri faaliyet yeri açmaları konusuna, Kur'an'dan yola çıkarak açıklama getiriniz.

Tuğyân; Anlam ve Mâhiyeti

- • Tuğyân; Anlam ve Mâhiyeti
- • İnsanı Tuğyâna Sevkeden Şeyler
- • Siyasî Otoritenin Tuğyânı
- • İnsanlara Zulüm de Siyasî Otoritenin Tuğyânıdır
- • Tuğyâna Karşı Müslümanların ve Özellikle Âlimlerin Tavrı
- • Siyasî Otorite ve Yöneticinin Tuğyânını Başkalarına Ulaştırması/Tâğut'laşması

- • Tâğüt Kimdir?
- • Siyasî Rejimler, Hüküm ve Yetkiyi Allah'tan Almıyorsa Tâğüttur
- • Sorular

Bu üniteyi bitirdiğinizde aşağıdaki amaçlara ulaşmanız beklenmektedir:

* Tuğyân ve tâğüt kavramlarının sözlük ve terim anlamını ifadelendirebilmek.

* İnsanı azgınlığa, tuğyâna sevk eden şeyler hakkında bilgi verebilmek.

* Siyasî otoritenin tuğyânına ne ad verildiğini ve bu tuğyana karşı müslümanın nasıl bir tavır alması gerektiğine âyetlerden yola çıkarak açıklık getirebilmek.

* Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyen yöneticiler hakkında Kur'an'ın hangi hükümler verdiğini ve Müslümanların bu insanlara karşı nasıl davranmasını istediğini açıklayabilmek.

* "Tâğüt"ün kim ve ne olduğu konusunda Kur'an'dan ve âlimlerin açıklamalarından yola çıkarak doyurucu bilgi verebilmek.

* Günümüzdeki siyasî rejimlerin, hükmü ve yetkiyi Allah'tan almadıkları için, tâğüt kavramıyla ilgili hükümlerinin ne olduğunu genişçe açıklayabilmek.

Tuğyân; Anlam ve Mâhiyeti

Tuğyân, taşkınlık, azgınlık, sınırı aşmak demektir. Fiziksel güçlerin normal sınırları aşacak şekilde faal hale gelmeleri de tuğyânla ifade edilmiştir. *"Su tuğyân ettiğinde (kabarıp taşıdığında) sizi akıp giden (gemi)de taşıdı."*[533] Bu şekilde taşan ve her yeri kaplayan şeye tâğüye denilmektedir. Kavram olarak tuğyân, isyan ve günahat, sınır tanımayacak ölçüde ileri gitmektir. İnsanın haddi ve ölçüyü aşması demektir. İnsanın haddi; Allah'ın, onun için koyduğu sınırdır ki, kişinin onu aşması câiz değildir. İnsanın değeri, Allah'a kul olması itibariyledir; onun için Rabbine itaatı ve sürekli kulluk sınırı içinde bulunması gerekir. Ne zaman, Allah'ın insan için koymuş olduğu aşılmaması gereken hududu aşar, ölçüyü kaçırırsa tuğyâna düşmüş, Allah'a isyan etmiş olur. Tuğyân kelimesi, türevleriyle birlikte Kur'an'da 39 yerde geçer. Bu türevlerden 8'i, tâğüt şeklindedir. Tâğüt, tuğyânı yaşayan ve yaşatan kişi veya güç anlamındadır.

Tuğyân, istikametten bir sapmadır.[534] Tuğyâna sapmanın musallat edeceği denge bozukluğu (hastalık) insanı aldattır, kuruntu ve hayale esir eder. İnsan bu duruma gelince nefsinin oyuncağı olur ve karanlığı ışık zannetmeye başlar. Kur'an, bu özelliği belirtirken, inkârcıları *"tuğyânları içinde oynayıp oyalanan gâfiller"* olarak tanıtır.[535]

İnsan, belli nimetlere kavuştuğu ve kendisini başkalarından müstağnî zannettiği, kendisinde istediğini yapabilecek bir güç, bilgi ve yetenek vehmettiği zaman, artık Allah'ı da unuttur; gerçek kudret, ilim ve dilediğini yapabileme güç ve irâdesine sahip olanın yalnızca Allah olduğunu aklından çıkarır. Bu durum, insan için tuğyâna açılan bir kapıdır; artık dilediğini yapar, hak hukuk ve hiçbir sınır tanımaz. Allah'a ortak koşmaya, nefsinin O'nun yerine geçirip hevâ ve heveslerinin peşinden gitmeğe girişir. İşte, bu hal tuğyân halidir. Bu tür insanlar da Kur'an diliyle tâğütdür.

Kur'an, bozgunculuk yapmayı, kendi izinleri olmadan halkın, yoksulların din değiştirmelerine ve dinlerini yaşamalarına rızâ göstermemeyi, kendi üstünlüklerini tartışmasız kabul etmeyi, sadece kendi kuvvetlerine güvenmeyi, bu nedenlerden dolayı

şımarıp böbürlenmeyi, yeryüzünde çalım satıp gösteriş yaparak yürümeyi, kısacası velf edindikleri şeytanın taraftarı (hizbi) olmayı, tuğyâna kalkışanların vasıflarından sayar.[536]

Âyetlerden anlaşıldığına göre tuğyân, hak hukuk ve sınır tanımamak, inatçı ve zorba bir tavır içerisinde olmak, böbürlenmek, kibir göstermek ve zulmetmek, insanlığı ezmek, mallarını gasbetmek, insanlara acımamak ve dolayısıyla Allah'ı bir ve gerçek Rab olarak tanımayarak O'na ortak koşmak, kısacası nefsinin, hevâ ve hevesinin peşinde gitmek ve bâtil ile hüküm vermektir.

Yalancılık, isyan ve şerefsizlik etmek tuğyân olarak belirtilir.[537] Tuğyân, istikametten bir sapma olarak değerlendirilir. "Sen, beraberindeki tevbe edenlerle birlikte, emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Aşırı gitmeyin. Doğrusu Allah, yaptıklarımızı bilir."[\[538\]](#)

Aşırı tüketim ve yemekte sınırı aşmak da bir tuğyândır. İsrail oğullarına verilen dünyevî nimetler belirtildikten sonra, aşırı gıda tüketiminin yasaklandığı anlatılır: "Size verdiğimiz rızıkların temizlerinden yiyin. Bunda aşırı (ölçüsüz) gitmeyin ki gazâbıma çarpılmayasınız. Gazâbımı hak eden, şüphesiz mahvolur."[\[539\]](#)

Dengeyi bozmak, tartı ve ölçüde adâletsizlik de tuğyândır. "Sakın dengeyi bozmayın. Ölçüyü adâletle tutun ve eksik tartmayın."[\[540\]](#) Buradaki ölçü ve tartıya riâyet, doğruluk ve haklılık ölçüsünden şaşmamak biçiminde de anlaşılmıştır.

Kur'an; Firavun'un, Nuh kavminin, Semud kavminin ve daha başka üzerlerine Allah'ın gazâbının hak olduğu kavimlerin durumlarını tuğyân kelimesiyle açıklar. Bunlar, kendilerini yeryüzünün en büyük ve istediklerini istedikleri biçimde yapabilecek gücü olarak görüp tam bir istiğnânın içine girmişler, tuğyânın içine dalmışlardır. Semud kavmi bağlarda, bahçelerde, çeşme başlarında ve hurmalıklar arasında zevk ve safa içinde yaşayıp müsriflerin emrine itaat etmekle ve Sâlih (a.s.)'in uyarmalarına kulak tıkayarak Allah'ın âyetlerine yüz çevirip O'na şirk koştukları yetmiyormuş gibi bir de kendilerinin istedikleri bir mucize olan deveyi boğazlamakla[\[541\]](#) tuğyânkâr olmuşlardı. Âd kavmi, ebedi hayat umuduyla köşkler dikip boş şeylerle uğraşırken, yakaladıklarını zorbaca yakalar ve yeryüzünde fesat çıkarırken Hûd (a.s.)'in çağrısına uymayarak Allah'a şirk koşmaya devam etmekle tuğyân içine batmışlardı.[\[542\]](#)

En zâlim ve en tuğyânkâr olarak nitelendirilen Hz. Nuh'un kavmi[\[543\]](#) kendilerini üstün görüşlü ve mü'minleri de ayak takımı olarak değerlendirmeleri, Hz. Nuh'u taşlamakla tehdit etmeleri ve bir an önce kaçınmaya çağırdığı azâbı getirmesini istemeleri, çağrısına kulaklarını tıkayıp kibirli kibirli ayak diremeleri, büyük büyük tuzaklar kurup taptıkları sahte tanrıları bırakmamalarıyla[\[544\]](#) şehirlerde tuğyânda bulunmuş ve fesâdı artırmış oluyorlardı.[\[545\]](#) Aynı şekilde Firavun da İsrailoğullarına akla gelmedik zulümler yapıyor, erkeklerini boğazlatıp kadınlarını kirletiyor, Hz. Mûsâ'nın çağrısına sağır kesilip Allah'a şirk koşuyor ve kendisini insanların en büyük Rabbi ilan ediyordu.

Kur'an, Nuh tufanı sırasında suların köpürüp azmasını tuğyân kökünden bir fiille (tağâ = tuğyân etti) ifade etmektedir. İlginçtir ki, suların tuğyânı ile boğulan Nuh devrinin zâlimlerini Kur'an, "zulme sapan, tuğyân edip azan" bir kavim olarak anmaktadır. "Ceza, amel cinsindedir" prensibi bu olayda net olarak kendini göstermekte ve insanın tuğyânını tabiatın tuğyânı ile cezalandıran sünnetullahı bu âyetler dikkatimizi çekmektedir. Yine benzer bir durum Semud kavmi için de söz konusu edilmiştir. Haakka sûresi 5. âyette, Semud kavmi azgınlığının "tâğîye" ile helâk edildikleri belirtilmektedir. Bu "tâğîye" de tuğyân kökünden türeyen bir isim olup, tuğyân eden insanları cezalandırmak için Allah tarafından devreye sokulan tuğyân edici bir tabiat kuvvetini ifade etmektedir. Bu âyette cümle o şekilde düzenlenmiştir ki, tâğîye, hem Semud kavmini helâk eden kuvveti, hem de bu kavmin helâkine sebep olan tavrı aynı anda ifade etmektedir: "Semud kavmine gelince, onlar tâğîye (tuğyân eden, azan) bir topluluk oldukları için tâğîye ile (yani azıp kuduran bir tabiat kuvvetiyle) mahvedildiler."[\[546\]](#)

Esas ceza âhirette olduğu halde, özellikle eski kavimlerden haddi aşır isyan eden, azarak kendinden başka güç tanımayan insana, Allah'ın emrine boyun eğen tabii hadiseler (tufan, fırtına, zelzele vb.) yoluyla haddi bildirilir. Akıl sahibi ve şerefli olarak yaratıldığı halde baş kaldırıp isyan eden, her istediğini yapabileceğini zanneden azgın insan, akıl sahibi olmadığı halde her emre boyun eğen "Allah'ın askerleri"[547] olan tabiat güçleri, yani doğal âfetler tarafından mağlup ve perişan edilir.

İnsanı Tuğyâna Sevkeden Şeyler

Tuğyân, insanın tabiatında vardır: "İnsan gerçekten azar."[548] Âyetin hemen devamında, insanın tuğyânının temel sebebi gösterilir: İstiğnâ; yani insanın kendini kendine yeterli görmesi, kendisini hiç kimseye muhtaç olmayan bir konumda zannetmesi ve okumaması, vahiyden/ilimden uzak olması.[549] İnsanı istiğnâya, dolayısıyla tuğyâna sürükleyen en büyük etken, ya malının çokluğu veya nüfuzlu otoritesidir. Birincisi malın tuğyânıdır; ikincisi ise otoritenin. Siyasî otoritenin tuğyânı tâğüt kavramıyla ifade edilir. Tuğyânın her iki türü de değişmez sünnetullah gereği, helâk edicidir.

Allah, insanların azıp sapmamaları için her şeyi ölçü ile yaratmış, rızık da belli bir ölçü ile insanlara vermiştir: "Eğer Allah rızık kullarının hepsine bol bol verseydi yeryüzünde azgınlık ederlerdi. Ama O, (rızık) dilediği ölçüde indirir."[550]; "İnsanın açık bir düşmanı olan şeytan"[551] ve "kötülüğü çok emreden nefis"[552] insanı azgınlığa ve sapıklığa teşvik eder. Bunun için Kur'an, nefis ve şeytana karşı insanı sık sık uyarır ve onların vesvese ve sapturmalarına karşı uyanık bulunmayı emreder. Allah'ın bu uyarısı, insanlara olan lütuf ve merhametinin bir eseridir. Allah insanı başıboş bırakmamıştır. [553] Başıboş bıraksaydı, insanın aleyhine olurdu; Âdemoğlu azıp sapardı. Bununla beraber, insanların çoğu bilgisizlikleri ve akılsızlıklar yüzünden iman etmemişlerdir.

Tuğyân, insan egosunun, kendini ilâhlaştırması, her şeyin, herkesin üstünde görmesi halinde ortaya çıktığında doruk noktadır. Kur'an'a göre, bu doruk noktanın tipik temsilcisi Firavun'dur.[554] Firavun, bütün gücün kendi elinde olduğunu vehmediyor, insanları küçük görüyor, onları öldürüyor ve en kötü işkenceye maruz bırakıyordu.[555] Firavun mantığına göre bütün insanlar onun kulu kölesi; Mısır ve başta Nil olmak üzere tüm nehirler onun mülkü idi: "Firavun, milletine şöyle seslendi: Ey milletim! Mısır hükümdarlığı ve memleketimde akan bu ırmaklar benim değil mi? Görmüyor musunuz?[556] Firavunlar medeniyeti bir tuğyân medeniyeti idi; batışları bu yüzden olmuştur: "Görmedin mi Rabbin ne yaptı? O sütunlar, saraylar sahibi Firavunlara. Onlar ki, ülkeler boyunca tuğyân sergilediler (azgınlık ettiler) ve oraları fesâda boğdular. Sonunda Rabbin onların üzerine azap kamçısı yağdırdı."[557]

Sünnetullah gereklerinden birini Kur'an belirtir: Bütün uygarlık ve saltanatların çöküşü tuğyân (azgınlık) yüzündendir. Bu, daha çok, maddî değerlere aldanarak azmaktır. Her çöküşün altında bu yatar. Tuğyâna sapanların cezaları, bir tabiat tuğyânı olan ateşle verilecektir. Cehennem, tabiat kuvvetleri tuğyânının çok güçlü bir belirisidir.

Tuğyâncı zâlimlerin cezalandırılmasında en uygun yol, cehennemle ceza yoludur. [558] Cehennem, bir gözetleme yeridir, tuğyâna sapanlar için bir dönüş/varis yeridir.[559] Böyle olduğu içindir ki, cehennem ehli, birbirlerini suçlarken sürekli: "seni tuğyâna ben itmedim" şeklinde konuşacaklar; "tuğyâna sapan bir topluluk idiniz, haydi görün sonunuzu!" hitâbını duyacaklardır.[560]

Siyasî Otoritenin Tuğyânı

Siyasî otoritenin tuğyânı, insanın kendisine verilen emretme ve yasaklama yetkisi ve gerektiğinde başkalarına zorla yaptırımı sebebiyle ölçü ve haddini aşması, Allah'ın koyduğu hükümlerle belirtilen hududullahın dışına çıkmasıdır. Bu tuğyân türü, genelde yönetici ve emir sahiplerinde olur. Çünkü onların güç ve yetkileri ve bu konulardaki azgınlık ve taşkınlıkları insanların genelini ilgilendirir. Siyasî otoritenin tuğyânı, bazen insanı rubûbiyet iddiasına kadar götürür. Bu, ya Firavun'un yaptığı gibi lisan-ı kaliyle (konuşma diliyle) veya nice tâğutun yaptığı gibi lisan-ı haliyle rablik iddia etmekle olur. "(Adamlarını) topladı ve (onlara) bağırdı: 'Ben sizin en yüce rabbinizim' dedi." [561]

Siyasî otoritenin tuğyânına baş örnek Firavun'un tuğyânıdır. Onun haddini aşması ve ölçüyü kaçırmasının bir görüntüsü, rubûbiyet dâvâsı güdecek kadar gerçek Rabb'e; haklarını küçümseyecek, zulmedecek ve köleleştirecek kadar da insanlara karşı büyüklümesidir. Nitekim Allah, birçok âyetinde ibret ve öğüt almak için, Firavun'un tuğyânını ve bu azgınlığı yüzünden başına gelenleri tekrar tekrar anlatmıştır. Bu da insanların çoğunun otorite tuğyânıyla imtihana tâbi tutulduğunu gösterir. "*Mûsâ'nın haberi sana geldi mi? Hani Rabbi ona Kutsal Vadi'de Tuvâ'da seslenmişti: 'Firavun'a git, çünkü o tuğyân etti (azdı).*" [562] Buradaki tuğyânı, hem Yaratıcı'ya karşı, hem yaratılanlara karşı haddi aşmak olarak anlayabiliriz. Yani Firavun, küfürle Yaratıcı'ya karşı baş kaldırdı; halkı köleleştirmek ve onlara zulmetmek sûretiyle de yaratılanlara büyüklük tasladı.

Firavun, rubûbiyet (rab'lik) iddia ederek tuğyânın zirvesine ulaştı. O, bu bâtl iddiasıyla, yöneticiliğini yaptığı vatandaşların kendisine, kendi kanunlarına uymalarını; Allah da olsa, kendi ilkelerine ters düşenlere itaat etmelerini yasaklıyor, bu mutlak itaat edilmeye kendini yetkili görüyordu. Fahreddin Râzî'nin yorumuna göre Firavun, rablik iddiasıyla şunları diyordu: "Ben, sizin terbiye eden, büyütüp geliştiren, ihsan eden rabbinizim. Size âlemde emredecek ve yasak koyacak da ancak benim!"

İnsanlara Zulüm de Siyasî Otoritenin Tuğyânıdır

"Görmedin mi Rabbin ne yaptı Âd kavmine? Yüksek sütunlarla dolu İrem'e? Ki şehirler arasında onun eşi yaratılmamıştı. Vâdide kayaları oyan Semûd'a? Ve kazıklar sahibi Firavun'a? Bunlar ülkelerde azmışlardı. Oralarda çok kötülük etmişlerdi. Bu yüzden Rabbin onların üzerine azap kurbacını çarptı. Elbette Rabbin her an gözetlemededir." [563] Bunlar ülkelerinde azmışlardı; yani isyan edip günah işlediler. İnsanlara eziyetle ve yeryüzünü fesâda uğratmakla haddi aştılar. Kazıklar sahibi Firavun denilmesi: Firavun, yere dört kazık çaktırmış, işkence edeceği kimseleri ellerinden ve ayaklarından bu kazıklara bağlatır, o şekilde işkence ederdi. Bunun için veya kazık gibi askerleri çok olduğundan böyle nitelenmiştir. Âyetlerde ifade edilen *azdıkları ve çok kötülük ettikleri* de gösteriyor ki, bu azgın ve zâlim yöneticiler, Allah'a isyan edip baş kaldırdıkları gibi; zulüm ve düşmanlıkta da haddi ve ölçüyü aşmışlar, halklarına işkence ve eziyeti çoğaltmışlardı.

Tuğyâna Karşı Müslümanların ve Özellikle Âlimlerin Tavrı

Tuğyânın temelinde "kibir" ve "benlik" yatar. Tâğutlardan biri olan şeytanın azgınlığının sebebi de kibir ve benlik idi. Tuğyân, küfür, şirk ve zulüm olarak insanlara yansır. "*Doğrusu şirk, büyük bir zulümdür.*" [564] Çünkü şirk, bile bile hakkı inkâr etmek, nimeti görmemek ve onu verene isyan etmektir. Bu, iman noktasından bir tuğyândır. İman açısından tuğyân içinde bulunan kimsenin, uygulama bakımından da zâlim olması doğaldır. Firavun'un tuğyânı buna örnektir. Uygulama açısından tuğyân ise, zulüm ve haksızlıktır. Özellikle yetki sahibi bir kimsenin, kendisini haklı gösterecek bazı gerekçelerle(!) adâletten ayrılması ve emri altındakilere zulmetmesidir. Zaten, Allah'ın indirdiğiyle hükmetmeyen yöneticinin zâlim olmaması beklenemez. [565] Böyle kişilerin, hakkı korkusuzca söyleyen müslümanlar, özellikle de âlimler tarafından

uyarılması gerekir. Tâğutlaşan yöneticiye (sultânun câirun) karşı hakkı söylemek, mazlumları savunmak ve zulme engel olmaya çalışmak, en önemli ibâdetlerdendir. "*Cihadın en üstünü, zâlim yöneticiye karşı hak sözü söylemektir.*"[566]

İslâm tarihi, zâlim sultanlara ve kötü yöneticilere karşı gelen güçlü bilginlerle doludur. Çoğu kez bu muhalefet, dil ve kalemden mızrak ve kılıca dönüştü. Tıpkı Abdurrahman b. el-İş'as ve beraberindeki fakih ve muhaddislerin, Haccac'ın tuğyânına ve Emevî devletinin sapmasına baş kaldırmaları gibi. Medine'nin ünlü fakihi Said bin Müseyyeb, Hulefa-i Raşidin'in yolundan gitmeyen, mal-mevki ve nüfuz peşinde koşan Emevî emîr ve valilerinin, kendi itibarından yararlanmak için yaptıkları mal ve mevki tekliflerini reddediyor ve onların kötü emellerine âlet olmuyordu. Velid bin Abdülmelik'e biatı reddeden Said bin Müseyyeb'e 60 değnek ceza vuruldu. Tâbiin dönemi âlimlerinden Said bin Cübeyr, Haccac'ın zulmünü önce vaaz ve nasihatle önlemeye çalıştı, bu fayda vermeyince ona karşı ayaklandı ve şehid edildi.[567]

Halife Mansur'un zulmüne boyun eğmeyerek onun isteklerine âlet olmamak için teklif edilen kadılık görevini reddeden Ebû Hanife de işkenceyle şehid edilmiştir. Diğer bir mezheb imamı Malik bin Enes de Halife Mansur'dan haksızlık ve zulüm gördü. Hz. Ali (r.a.) taraftarlarının isyanına fetva vermesi üzerine ona da işkenceler yapıldı. Her dönem, tâğutî düzenler tarafından zulüm ve işkence gören, hatta idam edilen çok sayıda âlim vardır. Bu konuda son dönemdeki âlimleri göz önüne getirirsek, hemen meşhur bütün âlimlerin isimlerini saymak gerekecektir: Said Nursi, Şeyh Said, İskilipli Âtîf Hoca, Süleyman Efendi, Ali Haydar Efendi, Hasan el-Bennâ, Seyyid Kutub, Abdülkadir Udeh, Mevdûdi, Ali Şeriati, İmam Humeyni, Muhammed Bâkır es-Sadr...

Örneklerden de anlaşıldığı gibi tuğyân (zulüm), ister mü'min geçinsin, ister kâfir, maddî gücü ve siyasî iktidarı elinde bulunduran yöneticilerin yakalandıkları bulaşıcı bir hastalıktır. Yöneticiler, bu hastalıktan ancak hiç taviz vermeden Allah'ın kitabıyla hükmederek adâlete sarılmak sûretiyle ve yanlarına müttakî âlim yardımcıları (müşavirler) alarak kurtulabilirler. Bunun gerçekleşmesi için de, öncelikle sistemin tâğutî olmayıp İslâmî olması gerekir. Adâletin gerçekleşmesi buna bağlıdır. Çünkü Allah'ın hükmü adâlet; onun zıddı ise zulümdür. "*Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse, işte onlar zâlimlerin ta kendileridir.*"[568]

Siyasî Otorite ve Yöneticinin Tuğyânını Başkalarına Ulaştırması/Tâğut'laşması

Tuğyânkâr insanların özellikle elebaşları ve önde gelenleri, kendi tuğyânlarını haklı göstermek ve insanlar üzerinde rableşip onların dünya hayatlarını düzenlemek için belli hükümler koyarlar. Böylece diğer insanlar da bunların koydukları hükümleri kabul eder, Allah'ın hükmünü bırakır, tuğyânkârların hükümleriyle muhâkeme olunmak ister ve böylece tuğyânkârlara hem ibâdet etmiş, hem de onları velî edinmiş olurlar. İşte, Kur'an, bunlardan birinci tür, yani tuğyânkâr olan ve başkaları üzerinde rableşip tuğyânlarını haklı çıkarmaya, dünya hayatını yönlendirip vatandaşlarının rabbi kesilmeye girişen insanlara tâğut der. Bu kelimenin tekili de çoğulu da aynıdır; yani tâğut bir yerde bir tane olabildiği gibi, işbirliği içinde birden fazla da olabilir. Tâğut, kendisini velî/dost edinenleri nurdan zulümâta çıkarır. Kendisi zulümât, yani karanlıklar içinde olduğu için kendi peşinden gidenleri de baş aşağı bu karanlıkların içine yuvarlar.[569] Böylece, tâğutun peşinden gidenler, onu velî/dost edinmekle ona ibâdet etmiş[570] olurlar. Allah'a imandan önce 'lâ/hayır' tavrıyla tâğuta küfretmeleri, onu tanınamaları gerekirken onun koyduğu hükümlerle muhâkeme olunmak istemekle Allah'a küfretmiş ve tâğuta iman etmiş olurlar.[571] Artık, karanlıkları yurtcu birer ışık olan Kur'an âyetleri böylelerinin ancak tuğyân ve küfrünü arttırır.[572] Böylelikle, şirk toplumunun üzerine oturduğu üçlü de (tâğut, onun tanrısı olan nefsi, yani hevâ ve hevesi ile yardımcılarıyla tâğuta ibâdet edenler) tamamlanmış olur; tevhid toplumunun yerini alır veya karşısına geçer.[573]

Tâğut Kimdir?

Tâğut, kelime olarak haddi aşan, azan, hakikatten sapan, taşkınlık gösteren ve her sapıklığın başı gibi anlamlara gelir; İstilahta ise Allah'a isyan eden anlamında kullanılır. Allah'ın indirdiği hükümlere alternatif olmak ve onların yerine geçmek üzere hükümler koyan her varlık tâğuttur. Bunun insan olması, put, şeytan veya bunların dışında herhangi bir şey olması farketmez. Kur'ân-ı Kerim'de: "*Andolsun ki, biz her kavme; 'Allah'a ibâdet edin, tâğuta kulluktan kaçının' diye (tebliğat yapması için) bir peygamber gönderdik.*" [574] İnsanlar, sadece Allah'a kul olma, yalnız O'na ibâdet etme hususunda istisnasız uyarılmışlardır. "*İman edenler Allah yolunda savaşırlar; kâfirler ise tâğut yolunda savaşırlar.*" [575] Yani insanlar ya Allah'a ibâdet edecekler veya tâğuta kul olacaklardır; bu iki yolun dışında üçüncü bir hal yoktur.

Kur'ân-ı Kerim'de: "*Sana indirilen Kur'an'a ve senden önce indirilen kitaplara iman ettik diye boş iddialarda bulunanlara bakmaz mısın? Onlar tâğutun huzurunda muhakeme olmak (hükümlerine boyun eğmek) istiyorlar. Hâlbuki tâğutu inkâr etmekle (tekfir etmek, lanetlemekle) emrolunmuşlardır.*" [576] buyrulmaktadır. Kur'an'daki bütün bu âyetleri dikkate alarak şu hususu belirtmekte fayda vardır: Tâğutun hükümlerine râzı olanlar ve boyun eğenler, kâfirlerdir. Nitekim İbn Kesir, bu hususta şunları kaydediyor: "Bu âyet-i kerimede [577] Hz. Muhammed (s.a.s.)'e ve diğer peygamberlere iman ettiklerini söylemekle beraber, ihtilâf ettikleri hususlarda, Allah'ın kitabından ve Peygamber'in sünnetinden kaçınıp, insanların kendi akıllarına göre (beşerî kanunlarla) hüküm vermesini isteyen kişinin iman iddiasını Allah reddetmektedir." [578]

Bugün dünyada; vahyi inkâr ederek, insanların çoğunluğunun rızasına göre kurulduğu iddia olunan bütün demokratik sistemler, Allah'ın hükümlerine mukabil ve onların yerine geçmek üzere hükümler icad etmektedir. Dolayısıyla bütün demokratik sistemler, bu noktada "tâğutî" özellikler taşırlar. Bu, bir anlamda bütün ideolojik sistemler için de geçerlidir. Daha genel bir ifade ile, İslâm'ın dışındaki bütün sistemler tâğutîdir. Tâğutların hükümlerine göre yönetilen bütün yerlerde yaşayan mü'minlerin, Allah'ın indirdiği hükümlerin galip gelmesi uğruna cihad etmeleri farz-ı ayndır. Şurası unutulmamalıdır ki, tâğutun hükümlerine "evet" diyenler, Allah'ın dinine "hayır" demiş, küfretmiş durumdadırlar. Bunu ister bilerek, ister bilmeyerek yapsınlar durum asla değişmez. Çünkü bütün peygamberlerin insanlara; "*Allah'a ibâdet edin, tâğuta kulluktan kaçının*" [579] diye tebliğat yaptıkları âyetlerle sâbittir. Tâğutun hükümlerini inkâr etmeyen ve tâğutî güçlerle mücâdele vermeyen kimse, ne kadar âlim olursa olsun, "müsteşrik" çizgisini asla geçemez. [580]

Tâğut, Hakkı tanımayıp azan ve sapan her kişi ve güce verilen addır. Şeytana da bu yüzden tâğut denmiştir. Tâğut, hakka, hakikate ve imana karşı gelen, Allah'ın kulları için çizdiği nizamı ve sınırları aşan her şeyi ifade eder. Tâğut, bir şahıs olabileceği gibi, Allah nizamından alınmamış her türlü sistem, Allah'a bağlanmayan her çeşit fikir, düşünce, âdet ve alışkanlık da olabilir. Kim bütün bunları ne şekilde olursa olsun reddeder ve yalnız Allah'a iman edip bağlanır, sadece Allah'ın kanun ve nizamlarını kabul eder ve tüm yaşantısını buna göre düzenlerse, sağlam bir kulpa bağlanmış, yani kurtulmuş olur. [581] Tâğutu reddetmeden iman eksiktir, yarım; böyle bir iman geçerli olmaz. Bu durum, aynen müşriklerin Allah'a inanması gibidir. Tâğut, Allah'a ibâdetten alıkoyan, Allah'a giden yolu tıkayan, dini Allah'a has kılmayı, Allah ve Rasûlü'ne tâbi olmayı önleyendir. Bu, cinnî ve insî şeytan olabileceği gibi, ağaç, beton, tunç, taş, mezar, inek, para, ateş, âdet ve sistem de olabilir. Günümüzdeki medya araçlarının çoğunu da bu kavramın içine koyabiliriz.

Mevdûdi'ye göre tâğut kelimesi, sözlük anlamıyla, sınırları aşan herkes için kullanılır. Kur'an bu kelimeyi Allah'a isyan eden, Allah'ın kullarının hâkimi olduğunu iddia eden ve onları kendi kulu olmaya zorlayan kimse için kullanır. Eğer bir kimse Allah'a isyan eder ve O'nun kullarını kendisine boyun eğmeye zorlarsa, o zaman tâğuttur. Böyle bir kimse; şeytan, râhip, dinî veya politik lider, kral veya bir devlet olabilir. Bu nedenle bir kimse tâğutu reddetmedikçe Allah'a inanmış sayılmaz. Tâğutun, tekil ve çoğul anlamı birlikte kullanılır. Çünkü Allah'ı inkâr eden kimse, sadece bir tek değil; binlerce tâğutun kölesi olur. [582] Tâğut, ilâhî olmayan hükümlere göre kararlar veren otorite demektir. Tâğut kelimesiyle, aynı zamanda, Allah'ı tek hâkim/egemen ve Rasûlü'nü nihâî otorite olarak tanımayan hüküm sistemleri de kastedilir. [583]

Seyyid Kutub da tâğutu şu şekilde tanımlar: Allah'ın emri dışındaki her çeşit sistem, Allah'ın şeriatına dayanmayan her türlü nizam tâğuttur. Tâğut, Allah'ın şeriatından başka bütün idare şekilleridir. Zira insan, ülûhiyet özelliklerinden birisini

kendisine mal edip, adâletin ve hakkın ta kendisi olan şeriatın hudutlarını aşarak kendi egemenliğini ileri sürerse tuğyân etmiş ve kendi haddini aşmış demektir. Böyle bir şey, tuğyândır ve böyle iddialar ileri sürenler tâğî denilen haddini aşmış âsilerdir. Bunlara inananlar, bunlara tâbi olanlar şirk içerisindedirler, küfür içerisindedirler. [\[584\]](#)

Yusuf el-Karadavi'ye göre, Allah'ın şeriatı ile çatışan bütün gelenekler, rejimler, zâtında güç görülen eşya, insan ve putlar tâğuttur. Tâğut, kulun haddi tecavüz ederek, ibâdet ettiği, tâbi olduğu ve itaat ettiği şeydir. Her kavmin tâğutu, kendisine hüküm götürdükleri, huzurunda muhakemeleştikleri, ibâdet ettikleri, tâbi oldukları, yalnız Allah'a itaat edilmesi gerektiği yerde itaat ettikleri kimse veya varlıklardır. Bunların ve bunlarla ilişkisi olan insanların durumlarını düşündüğümüz zaman, insanların çoğunu Allah'a ibâdet ve itaatten yüz çevirmiş, tâğutlara ibâdet ve itaat eder halde görürüz. [\[585\]](#)

Nisa, 76. âyetine göre tâğut; Allah'a karşı olanların, uğruna savaştığı şey, nesne, insan, dâvâ, ideoloji olarak anlaşılmalıdır. Tâğut, itaatte Allah'a ortak koşulan her şeydir. Kendisine kayıtsız şartsız itaat edilecek tek merci Allah'tır. O'nun dışındakiler O'ndan dolayı itaat edilir. Bu tür itaatler, meşrûiyetini Allah'tan alırlar. Kur'an, Allah'tan başkasına itaati, tâğuta itaat ve ibâdet olarak nitelemektedir. [\[586\]](#) İtaat edilen şey, Allah'ın hükümlerine aykırı olursa, itaat tâğuta itaatın ta kendisi olmaktadır. [\[587\]](#)

Tâğut bir semboldür; küfrün, zulmün, şerrin, haksızlığın, adâletsizliğin, putçuluğun, azgınlığın, sapkınlığın ve daha aklınıza gelen tüm kötülüklerin sembolü. Bu sembol, bazen kendini Firavun ilan eden antik ya da çağdaş bir yönetici, bazen cansız bir eşya, bazen bir ideoloji, bazen da şeytan, uğur, şans, talih gibi soyut şeylerdir. Tâğut, insanoğlunun ilâhlaştırdığı her şeydir. Daha doğrusu tâğut, insanla Allah arasına gerilen şeylerin tümüne verilen ortak isimdir. Allah'ın koyduğu sınırları çiğneyen insan tuğyân etmiştir. İşte tâğut, o insana bu sınırları çiğneten şeydir. Eğer o şey insansa ve kâfirse ona itaat eden de kâfir olur; yok eğer insanın itaat ettiği tâğut münâfıkça ona itaat eden de münâfık olur. Tabii fâsıkça fâsık; zâlimse zâlim olur. [\[588\]](#)

Bütün bu açıklamalar çerçevesinde tâğut, her türlü azgınlık, sapkınlık, aşırılık ve bâtil inanç ve davranışları sembolize eder. Tâğut, tuğyânı yaşayan ve yaşatmaya çalışan kişi ve güçtür.

Tâğut, her devirde Firavun ruhlu kişilerle, onların yordakçıları olan grubun genel adı, cins isimidir. Her devirde birden çok tâğut bulunur. Tâğutların, kabile çapında, millet çapında olanları yanında bölgesel ve enternasyonal olanları da bulunacaktır. Bunlar, birbirlerinden habersiz olabilecekleri gibi, organize de olabilirler. Hatta, İblisler parlamentosu (hizbu'ş-şeytan, evliyâu'ş-şeytan) gibi birlikler, beraberlikler vücuda getirebilirler. Tâğutlar, aralarında hiyerarşik bir düzen kurabilir, paralellik veya entegrasyona gidebilirler. Böyle olunca tâğutî sistemler, parlamentolar, prensipler geliştirilebilir. Meselâ, Muhammed İkbâl, emperyalist batılıların oluşturdukları sömürü düzeninin temsilcilerinin vücut verdikleri organizasyonu, İblisler parlamentosu diye anmıştır. Aynen bunun gibi tâğutlar parlamentosu deyimini de kullanabiliriz. Kur'an, bu noktada evliyâu't-tâğut (tâğutun dostları, görev arkadaşları, destekçileri) deyimini kullanıyor. [\[589\]](#)

Bir kimse, Allah'a, meleklerine... inandığını ikrar etse, buna mukabil, tâğutî rejimleri (demokratik, laik, hümanist, kapitalist, sosyalist vs.) çağdaş devlet modelleri adı altında benimse, doğruluklarına itikat etse, irtidat etmiş olur, yani dinden çıkar. Kim, insanların maslahat ve iyiliklerini Allah'tan daha iyi bildiğini iddia ederek, insanlar üzerinde hükümler koymaya ve bunları tatbik etmeye gayret ederse "ilâhlık" iddiasına girişmiş olur. Her kim de bunların bu iddialarını doğrularak onlarla işbirliği yaparsa, tevhid akîdesini parçalamış, ilâhlara iman etmiş, kâfirler zümresine dâhil olmuş demektir. Bu açıdan "çağdaş devlet modelleri" iyi değerlendirilmeli, isimleri milliyetçi-mukaddesatçı dahi olsa, Allah'ın indirdiği hükümlere mukabil olmak ve onların yerine geçmek üzere doktrinler imal eden, bu doktrinleri insanların hayatına tatbik edeceğini ilân eden insanların tâğut olduğu gerçeği unutulmamalıdır. Bugün dünyada insanların beşikten mezara hayatlarını düzenlemek iddiasındaki meclisler, konsüller, krallar, kavimlerarası kuruluşlar, insanları teslim almış görünmektedirler. [\[590\]](#)

Hız. Âdem'den günümüze kadar, genel anlamda insanlığın iki tanrısı var olagelmiştir: Allah ve tâğut... Tarih boyunca insanoğlu ya tevhid dinine mensup olmuş ve bu dinin tanrısı olan Allah'ı kendisi için yegâne ilâh edinmiş; ya da şirk dinine

mensup olmuş ve bu dinin çok çeşitli olan tanrı veya tanrılarına ittiba etmiştir. İşte Kur'an, şirk dininin tanrı veya tanrılarına genel olarak tâğüt demektir.

Günümüzde müslümanlık iddiasında bulunanların birçoğu bu bakımdan profan/bölmeli bir kafa yapısına sahip bulunmaktadır. Bu kimseler, bir yandan Allah'a iman ettikleri iddiasında bulunurken, diğer yandan İslâm'ın açıkça emrettiği ve yasakladığı şeylere ters düşebilmekte ve tâğütlerin yasalarına kabulleri arasında yer verebilmektedirler. Oysa bir kalpte hem imana, hem de küfre yer verilmesi İslâm'a göre açık bir paradoks, gerçek bir çelişkidir. *"Yoksa siz Kitâb'ın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Sizden bunu yapanın cezası, dünyaya hayatında rezil ve rüsvaylıktır. Kıyâmet gününde de azâbın en şiddetlisine itilirler. Allah, yaptıklarınızı bilmez değildir."*[591]

Bir kalpte hem iman ve hem de aynı zamanda küfür bulunamaz. Bu iki olgu, ateş ile barut gibi yanyana bulunamazlar. Birisinin yerleştiği kalpte bir diğerine yer yoktur. Mü'min, kâfir ve münâfıktan farklıdır; kendisine İslâm ile beraber bir veya birkaç dünya görüşünden veya ideolojiden sentezler yapan, bukalemun bir şahsiyete sahip olamaz. Çünkü tevhidî, şirkten farklı kılan; başka felsefelere, herhangi bir dünya görüşüne veya ideolojiye ihtiyaç duymaması, mü'minin bütün bir hayatını kuşatan yetkin bir inanç, bir pratik; kısacası bir sistem, bir yaşam biçimi olmasıdır. Bugün beşeriyet, Tevhid dininden uzaklaşarak, yeryüzünde egemen olan tâğütlerin dinine sapmış bulunuyor. Müslümanlık iddiasında bulunan yığınların Allah'a değil; tâğütlara ibâdet ettikleri su götürmez bir gerçektir. Bu gerçekten hareketle Kur'an'ı öğrenmek, mânâsının derinliklerine dalmak ve onu pratik hayatlarına indirgemek isteyen her müslümanın, tâğüt kavramının gerçek anlamını kavraması ve kavradığı tâğutu tüm kuralları ve kurumlarıyla birlikte reddetmesi, bu reddi davranışlarıyla göstermesi itikadî bir sorumluluktur.

Siyasî Rejimler, Hüküm ve Yetkiyi Allah'tan Almıyorsa Tâğuttur

Bugün yeryüzünde yürürlükte olan rejimlerin hemen hepsi, beşerî rejimlerdir ve hükümlerini kendileri koymakta; dolayısıyla da Allah'ın hükümlerine muhâalefet etmektedirler. O yüzden bu rejimlerin hepsi "tâğüt" olarak isimlenir.

Bir kimse; Allah'a, âhirete ve inanılacak hususlara inandığını açıklasa; fakat demokratik, laik, sosyalist, kapitalist vb. rejimlerden herhangi birinin hükümlerini kabul edip itaat etse, böyle bir kimsenin irtidadına hükmedilir. Zira insanları yaratan Allah'tan başkası, insanların nasıl idare olunacağı hususunda ve onların sosyal yaşamlarına yönelik hükümler koyma yetkisine sahip değildir. Çünkü hüküm koyan insan, o hükme tâbi olmasını istediği insanlardan üstün ve herhangi bir ayrıcalığa sahip değildir. Allah katında üstünlük, sadece takvâ ileidir. [592]Kendisinde böyle yetkiler gördükten sonra, Allah'ın indirdikleriyle hükmetmeyip hevâ ve hevesleri doğrultusunda hükümler koyanlar aynı zamanda "ilâhlık" iddiası içindedirler. Dolayısıyla Allah'ın hükümleri dışında hüküm koyanlar ve o hükümlere isteyerek gönül rızâsıyla tâbi olanlar da, tevhid akîdesinin dışına çıkarlar. Tâğüt, müslümanın en büyük düşmanıdır. Tâğüt, devlet sistemlerini, ahlâkî değerleri ele geçirmiş ve onları müslümâna zarar verecek bir hale dönüştürmüştür. Kısaca tâğüt, müslümanı dört yanından kuşatmış bulunmakta ve müslümâna müslümanca hayat hakkı tanımamaktadır. Tâğutî güçler, Allah'ın arzında, O'nun hükümlerine karşı tuğyân eden ve insanların üzerinde ilâhlık iddiasında bulunan otoritelerdir. Bunlarla sürekli olarak savaşmak farzdır. [593]

Günümüzde Allah'ın indirdiği hükümleri bir kenara bırakarak, "hâkimiyet kayıtsız ve şartsız insanındır (ulusundur)" sloganına sarılan ve insanların çoğunun rızâsına göre kurulduğu iddia edilen siyasî otoriteler, iktidar haline gelmişlerdir. Bu siyasî otoritelerin tâğüt hükmünde olduğu unutulmamalıdır. Daha açık bir ifade ile İslâm nizamının dışındaki bütün sistemler "tâğutî" özellikleri taşırlar. Kelime-i şehâdet getirerek, başka ilâhları ve tâğütleri reddeden müslümanlar, bu sözlerini davranışlarıyla da ispatlamak zorundadırlar.

Allah, zâlim yöneticilere yardım etmeyi de haram kılmış, onlara küçük çapta meyil ve yardım anlamı taşıyan sözlerden, davranış veya tasvipten nehyetmiştir: *"Sakin zulmedenlere en ufak bir meyil duymayın; sonra size ateş dokunur (cehennemde yanarsınız). Sizin Allah'tan başka evliyânız/dostlarınız yoktur. Sonra (O'ndan da) yardım göremezsiniz."*[594]

İnsanlara zulmeden tâğutî siyasal otorite konusunda, unutulmaması gereken hususlardan biri, zâlim yöneticilerin, yardımcılarını olmasa, zulmetmeye güçlerinin yetmeyeceğidir. Tâğutî yönetim ve kurumlardaki bu yardımcıları, zulüm ve tuğyânda yöneticinin kullandığı malzemeleridir. Zulüm ve tuğyân çarklarının dönmesi için bir taraftan ezen ve diğer taraftan ezilen dişlilerdir. Bu sebeple, onlar da aynen o zâlim tuğyânkâr gibi suçlu ve zulmünün cezasında ortakturlar. Bundan dolayı Allah, Firavun ve avanelerini aynı vasıfla anmıştır: "Gerçekten Firavun, Hâmân ve askerleri yanlış yolda idiler." [595] Allah, Firavun'u helâk edince, onları da helâk ettiğini açıklar: "Firavun, askerleriyle birlikte onların peşine düştü. Deniz onları gömüp boğuverdi." [596]; "Biz de onu (Firavun'u) ve askerlerini yakalayıp denize atıverdik. Bak, işte zâlimlerin sonu nasıl oldu!" [597]

Tâğut tanımına girenler şunlardır:

- a- Arzuları mâbudlaştırılan nefis, tâğuttur.
- b- Allah'ın emir ve yasaklarını tanımayan, İslâm nizamı ile çatışan düzen ve düsturlara çağırın her fert ve önder tâğuttur.
- c- Allah'tan gayrı, zâtında güç görülen eşya, insan ve putlar tâğuttur.
- d- Şeytan tâğuttur.
- e- Allah'ın şeriatı ile çatışan bütün gelenekler, esas alınan bütün rejimler tâğuttur. [598]

Tâğutları destekleyen, onları ölçü alan, onlara sevgi besleyen her insan, Allah'a ibâdet ve kulluktan vazgeçip tâğutun kulluğunu kabullenen şeytan askeridir. Allah'ın emirleri ve yasaklarıyla çatışan nefsi, fertleri, önderleri, rejimleri ve ilkeleri reddetmedikçe, hâkimiyetin yalnız Allah'a ve O'nun nizamı İslâm nizamına ait olduğunu tasdik etmedikçe, tevhid kulpuna yapılamaz. [599] Müslüman olmak için şart olan tâğutun şiddetle reddedilmesi, sadece sözle yeterli değildir. Ruhun derinliklerinde kasırgalaşan ve amelî hayatta neticeler doğuran fiilî bir red gerekir. Bunun için de tâğutla savaşmak lâzımdır. Bu savaşın gerekleri:

- a- Allah'ın emir ve yasaklarına tâbi oluncaya kadar tâğut olan nefisle savaşmak,
- b- Kişisel ve toplumsal hayatımızı Allah'a döndürmemize engel olan ve tâğut olan câhiliye düzenleri ve tâğutî fikir babaları ile savaşmak.

İslâm'da emrolunan cihad, işte bu tâğutlara karşı verilmesi gerekli olan mücâdeledir. Tâğutla çatışmak, hakkı getirmek ve bâtlı gidermek için olacağından, her kesimden ve her iş yapanlardan bütün mü'minler, tâğutla mücâdele edeceklerdir. Bu, farz bir görevdir. Rabbimiz, mü'minleri tâğuta karşı kendi nizamının savaşçıları olarak takdim ediyor. [600] Tâğuta ve ondan yana olanlara karşı mücâdele vermeyenler mü'min kalamazlar. Bunun içindir ki, Peygamberimiz: "Her kim (tâğuta karşı) cihad etmeden ve onunla mücâdele (ederek hakkı hâkim kılmaya) arzusunu ruhunda duymadan ölürse nifaktan bir şube üzerinde ölür." [601] buyurmuşlardır. Tâğutu kalben reddetseler dahi, fiilen onunla vuruşmayanlar, amelî hayatın icabı onunla anlaşma ve dostluk kurma yoluna gitmeye mecbur kalırlar. Bu da Allah ve tâğut dostluğunu bir araya getirmek olan nifakın ilk tezahürü olur. Hâlbuki Allah, tâğuta ancak kâfirlerin dostluk gösterebileceğini açık bir şekilde belirtmiştir. [602]

Müslümanlar, bugün Allah ve tâğut hâkimiyetini, dostluğunu bir arada yaşatmağa çalışmak gibi sonu zulmet ve ateş olan çıkmaz bir yolun üzerindedirler. Namazı, orucu... kabul edip, hatta yerine getiren niceleri, İslâm'ın asrımızın yaşayan bir toplumsal ve siyasal düzeni olmasını lüzumlu bulmayanlar, Allah ve tâğut hâkimiyetini bir arada tanımış oluyorlar. İslâm insanının yetiştirilmesini isteyen niceleri, materyalist eğitim sistemine mücâdele etmeksizin rızâ göstermekle tâğut dostluğuna sine açıyorlar. Ferdî mülkiyeti, Allah'ın mülk vb. hâkimiyetini kabul eden niceleri, faiz düzenini zaruri görmeye, tâğut egemenliğine baş eğiyorlar. Ahlâk ve fazilet ölçülerinin yaşanmasını isteyen niceleri, kişisel çıkarları uğruna çeşitli çirkinlik ve kötülükleri yapmakla tâğut dostluğunu açığa vuruyorlar. Bütün bu durumlar, kendisinden râzî oldukça veya tâğuta karşı bir iman ve amel harbi açılmadıkça bir küfürdür. [603]

Yaşadığımız toplum düzeni, fikir putlarıyla, câhiliyye örfü ve sistemleri ile ve sapıttırduğu öz nefsimizle, bizleri kuşatmış, tâğutu hâkim ve dost tanımak sapıklığı ile karşı karşıya getirmiştir. Öyle ki, fert, aile, cemiyet, sanat, ticaret, memuriyet, eğitim ve politika hayatının her bölümü bir kavşak noktası olmuştur. Bu kavşakta bir tek yol İslâm nizamına; diğer yollar tâğuta gidiyor: Abdullah bin Mes'ud anlatıyor: Hz. Peygamber bize bir hat çizdi ve sonra, "bu Allah'ın yoludur" dedi. Bu hattın sağına ve soluna da birçok hatlar (çizgiler) çizdi ve "bunlar, birtakım yollardır ki her biri üzerinde kendisine çağırarak bir tâğüt vardır." buyurdu ve şu âyeti okudu: "Şüphesiz ki bu (İslâm) Benim dosdoğru yolumdur. Ona uyun. (Tâğuta ait) yollara tâbi olmayın ki, sizi O'nun yolundan saptırıp parçalasınlar. İşte Allah (tâğütün kötülüklerinden) sakınsınız diye size bunları emretti."[\[604\]](#)

Yolların ayrılış noktasındayız: İnsan, ya tâğuta tâbi olup geçici zevkler peşinde koşacak; o zaman sonuç, dünyada zillet ve kullara kulluk; tâğuta kalben teslim olmak (iman etmek) sûretiyle hevâ ve heveslerine göre yaşamının sonucu âhirette de varış, cehennem olacaktır. Veya tâğutları reddedip Allah'a dostluk; hayatını İslâm'ın hükümlerine göre tanzim edip izzetli, onurlu bir hayat ve cennet: "Tâğuta kulluk etmekten kaçınıp Allah'a yönelenlere müjde vardır. (Ey Muhammed!) Dinleyip de sözün en güzeline uyan kullarımı müjdele. İşte Allah'ın doğru yola ilettiği kimseler onlardır. Gerçek akıl sahipleri de onlardır."[\[605\]](#)Bu iki inanç ve yaşama biçiminin dışında üçüncü bir durumdan söz etmek mümkün değildir!

"İman edenler Allah yolunda savaşır; küfredenler de tâğüt yolunda savaşırlar. O halde, şeytanın dostlarıyla savaşın; çünkü şeytanın hilesi zayıftır."[\[606\]](#)

Sorular

- 1- Tuğyân ve tâğüt kelimelerinin sözlük ve terim anlamlarını açıklayınız.
- 2- Kur'an âyetleri ışığında insanı azgınlığa, tuğyâna sevk eden şeyler hakkında bilgi veriniz.
- 3- Siyâsî otoritenin tuğyânına ne ad verilir? Bu tuğyâna karşı Müslümanlar nasıl bir tavır takınmalıdır?
- 4- Allah'ın indirdiği hükümler ile hükmetmeyen yöneticiler hakkında Kur'an hangi hükümler vermektedir?
- 5- Kur'an, müslümanların, tâğutlara karşı nasıl davranmalarını istemektedir? Tâğutlara küfür, onları inkâr (2/Bakara, 256) ne anlama gelmektedir?
- 6- Tâğüt kavramının geçtiği kaç tane âyet vardır? Bu âyetlerin üçünün mealini veriniz.

- 7- “Tâğüt” kavramı, siyâsî şahıslar ve rejimler dışında, hangi farklı kimlikleri içinde barındırmaktadır, sayarak bilgi verin.

İbâdet Kavramı

- · İbâdet Kavramı
- · Allah’a İbâdet
- · Allah’tan Başkasına İbâdet
- · Hevâyı İlâhlaştırmak
- · Hevânın Siyasî Boyutu; Hevâyâ Uygun Düzenler
- · Tâğuta İbâdet
- · Bilginlere ve Din Adamlarına İbâdet
- · Şeytana ve Cinlere İbâdet
- · Sanatın Putlaştırılması
- · Gök Cisimlerinin Putlaştırılıp Bâtlı Tanrı Kabul Edilmesi
- · Arzın/Ülke Topraklarının Kutsallaştırılıp Putlaştırılması
- · Münecimlik ve Falcılık; Gaybı Bilme İddiâsı ve Yıldızları Putlaştırma
- · Bilimin putlaştırılması
- · Sorular

Bu üniteyi bitirdiğinizde aşağıdaki amaçlara ulaşmanız beklenmektedir:

- * İbâdet kelimesini, sözlük ve terim olarak tanımlamak.
- * İnsanın yaratılış gâyesi hakkında bilgi verip, Allah’a kulluğun özelliklerini açıklamak.
- * İbâdetin kapsamını izah etmek, ibâdetin halk arasında niçin sadece namaz ve oruç gibi birkaç davranışa ad olarak verildiği halde, hayatın (dinin) tümü hakkında bu kavramın kullanılmadığını açıklayabilmek.
- * Allah’tan başkasına ibâdetin nasıl olduğunu; insanın bir başkasına secde etmesi ya da namaz gibi bir ibâdet etmesi dışındaki bazı davranışların da başkasına ibâdet olabileceğini izah edebilmek.
- * Kur’ân-ı Kerim’in Allah’tan başka hangi somut ve soyut şeylerin bazılarınca ilâh kabul edilip onlara ibâdet edildiğini açıkladığını, bunların neler olduğunu listeleyip bunlar hakkında açıklama yapabilmek.
- * Tâğuta, şeytana ve cinlere ibâdetin nasıl olduğunu Kur’an ışığında

değerlendirip açıklayabilmek.

* Hevânın ne anlama geldiğini ve hevânın nasıl ilâh haline getirilip ona ibâdet

edildiğini anlatabilmek.

* Bilginlere ve din adamlarına, ölü veya diri olsun Allah'ın dostu olduğu

zannedilen kişilere nasıl ibâdet edilip tapılmaktadır, örnekler verebilmek.

* Sanatın, gök cisimlerinin ve özellikle burçların, yeryüzünün, bir ülkenin nasıl

kutsallaştırılıp putlaştırıldığını açıklayabilmek.

* Gayb bilgisine sahip olduğunun iddia edilmesi ile veya bilim yoluyla nasıl

Allah'ın dışında başka şeylere tapıldığına açıklık getirebilmek.

İbâdet Kavramı

“Ben insanları ve cinleri, ancak Bana ibâdet etsinler diye yarattım.”[\[607\]](#)

Sahâbeden Muaz b. Cebel anlatıyor: Bir gün Rasûlullah bana, “Ey Muaz! Allah'ın, kulları üzerindeki hakkı nedir?” diye sordu. Ben; “Allah ve Rasûlü daha iyi bilir” dedim. Rasûlullah: “Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, kulların O'na ibâdet edip, başka hiçbir şeyi şirk/ortak koşmamalarıdır.”[\[608\]](#) buyurdu.

İbâdet kelimesinin lügat mânâsı; itaat etmek, boyun eğmek, tevâzu göstermek, bağlanmak ve hizmet etmektir. İslâmî ıstılahta ibâdet: Yapılması sevap olan, Allah'a yakınlık ifâde eden, yalnız O'nun emirlerini yerine getirmiş olmak ve rızâsını kazanmak niyetiyle yerine getirilen her türlü harekete ibâdet denir. Kısaca ibâdet, Allah'ın râzı olduğu her söz ve fiile verilen isimdir. İbâdet, Kur'ân-ı Kerim'de hiçbir zaman sadece namaz kılmak, oruç tutmak, haccetmek mânâlarında kullanılmamıştır. İbâdet dinin tamamıdır. Din ise hayatın programını çizer, insanların yaşam tarzını belirler. Yemek yemek, devlet kurmak, ahlâk, evlilik, hukuk, mâlî işler... kısaca hayatın tamamı dindir, dinin tamamı da ibâdetdir.

İbâdet 5 anlama gelmektedir. Bunlar:

1-) Kul olmak, kulluk etmek,

2-) Boyun eğmek, itaat etmek,

3-) İlâh tanımak (otorite tanımak, hükmüne teslim olmak),

4-) Herhangi birine ya da bir şeye bağlanmak,

5-) Yönelmek, meyletmek.

Herhangi bir davranışın Allah'a ibâdet olabilmesi için dört şart vardır:

- a) İman: Dinimizin istediği şekilde iman; şirkten uzak tevhidî inanç,
- b) Meşrûiyet: Yapılan amelin Allah'ın müsaade ettiği veya emrettiği bir şey olması,
- c) Usûl-Method: Allah'ın emrettiği ve Rasûlullah'ın yaptığı şekilde yapmak,
- d) Niyet/kasd: Allah rızâsı için yapmak; başka bir çıkar veya riyâ gibi sebeplerle yapmamak.

İbâdet kelimesinin ifâde ettiği esas mânâ; kişinin yüksek güç, kuvvet ve iktidar sahibi birine karşı itaat etmesi, kendi hürriyet ve bağımsızlığından ferâgat etmesi, onun karşısında her türlü mukavemet ve isyanı terk etmesi ve tam bir bağlılıkla, isteyerek ona boyun eğmesidir.

İbâdet etmek, insanın fitratındaki/yaratılışındaki gâyenin gereğidir. Allah Teâlâ insanları ve cinleri, ancak kendisine ibâdet etsinler diye yaratmıştır.[609] Bu yüzden ibâdet etmek, insan için kesin bir ihtiyaçtır. İnsan ruhu yalnız Allah'a ibâdet ederek, yani sadece O'na kul olarak, O'na itaat ederek, hayatını O'nun rızâsına uygun olarak ve O'nun Rasûlünü örnek alarak huzura kavuşur.[610] Aksi halde insan maddî yönden ne kadar yüksek seviyede olursa olsun, Allah'a ibâdet etmediği müddetçe asla gerçek mutluluğu bulamayacaktır.

Kur'ân-ı Kerim'de birçok âyette, insanlara Allah'a ibâdet etmeleri emredilir: "Göklerin ve yerin gaybı Allah'ındır. Her iş O'na döndürülür. Öyle ise O'na ibâdet et, O'na güvenip dayan." [611] "Sana ölüm gelinceye kadar Rabbine ibâdet et." [612]; "Şüpheli yok ki Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz. Öyle ise O'na kulluk/ibâdet edin. İşte doğru yol budur." [613] Bütün peygamberler, insanları Allah'a ibâdete çağırmışlardır. Bu husus Kur'ân-ı Kerim'de şöyle belirtilir: "Andolsun ki, Biz her ümmete Allah'a ibâdet edin ve tâğuttan kaçınan diye bir peygamber gönderdik." [614]

İbâdet, sevgi ve boyun eğme mânâlarını birden içerir. Yani Allah'a ibâdet, Allah'ı son derece sevmekle birlikte nihâî derecede O'na boyun eğip saygı duymaktır. İbâdetin gerçekleşmesi için kulun, Allah'ı her şeyden çok sevmesi ve O'nu her şeyden büyük tanıyıp âzamî derecede saygı duyması gerekir. Müslüman, korku ile ümit arasında olmalıdır. Fakat bu korku, bir canavardan veya diktatörden duyulan korku gibi değildir. Müslümanın korkusu Allah'ın sevgisini kaybetme korkusudur.

İbâdet, Allah ve Rasûlünün emrettiği şekilde yapılır. Diğer her şeyde olduğu gibi ibâdetin nasıl yapılacağı hususunda da müslüman, Kur'an ve sünnete mürâcaat eder. İbâdet, insanın kendi nefsi ve kalbini temizlemesi, Allah'ın rızâsını kazanması için en güzel bir vâsıta ve İlâhî bir vesiledir. İbâdet müslümanın imanını kuvvetlendirir, Allah'a yaklaştırır. Tabii ki, ibâdetin bilinçli, Allah'ın istediği ve Peygamberimiz'in uyguladığı gibi olması lâzımdır. Yoksa ibâdet insana bir fayda sağlamaz. Örneğin; Allah Teâlâ "namaz kişiyi bütün kötülüklerden alıkoyar." [615] buyuruyor. Hâlbuki, bugün pekçok müslüman namaz kıldığı halde birçok günahı, hatta kebir/büyük günah işleyebiliyor. Elbette ki bu durum, onların namazlarının Allah katında kabul görmediğinin göstergesidir.

Fâtiha sûresinde "biz yalnız Sana ibâdet eder ve yalnız Senden yardım dileriz." [616] âyetinde ibâdet, "yardım dileme"den önce gelmiştir. Bunun mânâsı, bir şeyi elde etmeyi istemeden önce, onu bize kazandıracak vesilelere başvurmamız demektir. Önce sebepler yapılmalı; sonra sonuç Allah'ın izniyle elde edilecektir. Müslümanların yapması gereken de budur.

Müslümanlar öncelikle Allah'a en güzel şekilde ibâdet etmeli, yani hayatını Allah'ın râzı olacağı şekilde, Peygamberi örnek alarak yaşamalılardır. Ancak, bundan sonra kudreti sonsuz olan Allah müslümanlara yardım edecek ve onları yüceltecektir. Çünkü, Kur'ân-ı Kerim'de buyurulduğu gibi izzet Allah'ın, Rasûlünün ve Müslümanlarındır. [617]

İbâdetde ihsân/güzellik olmalıdır. İhsân kavramını Peygamberimiz şöyle açıklar: “İhsân, Allah'ı görüyor gibi Allah'a ibâdet etmendir. Sen O'nu görmeden de muhakkak ki O seni görüyor.” [618]

İbâdet yalnız Allah'a edilmelidir. Ma'bud (ibâdet edilen) yalnız Allah olmalıdır. Elbette ki ibâdeti yalnız namaz, oruç, zekât vs. gibi fiillerden ibaret görmemeliyiz. Bu fiiller ibâdetin bir kısmıdır; tamamı değildir. Önceden de belirttiğimiz gibi ibâdet, hayatın tamamını içine alan bir kavramdır. İbâdetin sadece Allah için yapılması gerektiği hususu üzerinde Kur'ân-ı Kerim hassâsiyetle durmaktadır: “O (Allah) yalnız kendisine ibâdet etmenizi emretmiştir. İşte dosdoğru din budur.” [619]; “Ey Âdem oğulları, şeytana ibâdet etmeyin diye size emir vermedim mi? Çünkü o, sizin için apaçık bir düşmandır.” [620]; “De ki, bunca delilden sonra, bana Allah'tan başkasına ibâdet etmemi mi emrediyorsunuz, ey câhiller? Bilâkis Allah'a ibâdet eden ve şükredenlerden olun.” [621]; “Artık kim Rabbine kavuşmayı ümit ediyorsa güzel bir amel işlesin ve Rabbine ibâdetinde hiçbir kimseyi ve hiçbir şeyi ortak tutmasın.” [622]; “De ki: Ey kâfirler, ben sizin ibâdet ettiklerinize ibâdet etmem...” [623]

Bu âyetlerde açıkça görüldüğü gibi Allah, ibâdetin sadece Kendisine yapılmasını emrediyor. İster içimizde ve ister dışımızda olsun bizi kendisine râm eyleyen, itaatkâr kılan, bizim bedenimizi ve rûhumuzu kendi kudretine göre yönlendiren, bizim enerjimizi kendi istediği yöne sevkeden, yani bizi teslim alan her “güç”, bizi kendisine kul yapmış demek olur. Oysa Rabbimiz, bizim ulûhiyet, rubûbiyet ve ubûdiyeti yalnızca kendisine tahsis etmemizi ve bu noktada bütün sahte ilâh ve rableri reddetmemizi istiyor.

“Mistik anlayış; ibâdeti, hayattan el etek çekip inzivâ ve riyâzet yoluyla Allah'la birleşme şeklinde tanımlamaktadır. Bu anlayışa göre bireylerin toplumsal sorumlulukları ihmal, hatta inkâr edilerek nefsi arındırma öne çıkarılmaktadır. Bu anlayış, birçok farzı terk ederken; nâfile, hatta uydurma ibâdetleri ön plana çıkarmaktadır. Vahdet-i vücud nazariyesine inananlar daha da ileri giderek, fenâ fişşeyh, fenâ firrasûl mertebesini aşp fenâ fillâh derecesine yükselenler için ibâdetin sözkonusu olmadığını ön görürler. Zira bu son mertebe artık Allah'la birleşme aşamasıdır. Mistik akım, kulluğu sadece şeklî bazı ibâdetlerden ibâret saydığı için dünya hayatına ilişkin İslâmî kuralları kulak ardı eder. Bu yüzden yeryüzünün zâlim, fâsık veya kâfir yöneticiler tarafından ifsâdına ses çıkarmaz. Tarihsel süreç içinde hep bu tavrı gösterdikleri gibi, günümüzde çok sayıda şeyhin Batı emperyalizminin yerli işbirlikçileri olan siyasi partilere yakın durmaları, izzeti bu partilerin liderlerine yakın olmakta aramaları bu görüşü doğrulayan açık örneklerdir.” [624]

İbâdet, Hayatın Tüm Alanlarını Kuşatır

İbâdet, hayat yolunun bütünüdür. Namaz, oruç gibi ibâdetler, insanın azığını ikmal ettiği, enerji depolanan istasyonlardır. Azık bittikçe ve yolcu, önündeki istasyona her uğrayışında yeni bir enerji ve azık aldığı duraklardır namazlar, oruçlar. Bu dine ibâdet anlayışı ve yolu geniş kapsamlıdır; insanların ibâdet diye isimlendirmekte birleştikleri birtakım taabbudî sembollerle sınırlı değildir. Bu semboller -bütün önemlerine rağmen- farz kılınan ibâdetin sadece bir parçasıdır. “De ki: Şüphesiz benim namazım, kurbanım, ibâdetlerim, hayatım ve ölümüm ortağı olmayan Rabbu'l âlemîn Allah içindir. O'nun hiçbir ortağı yoktur.” [625] Namaz ve kurban, sembolleri temsil ediyor; fakat gaye bundan daha büyüktür. Gaye ölünceye kadar hayatın tümünün, hatta bizzat hayatın, ortağı olmayan Allah'a yöneltilmiş bir ibâdet olmasıdır. Yani ibâdet; her ânı, her işi, her fikri, her duyguyu kapsıyor.

"Ben cinleri ve insanları ancak Bana kulluk/ibâdet etsinler diye yarattım." [626] Cinlerin ve insanların yaratılış hedefi Allah'a ibâdete hasredildiğine göre, hayatın bütününlü ölüncüye kadar sadece şekli farzlar doldurabilir mi? Bu, ancak ibâdetin hayatın her yönünü kapsaması durumunda gerçekleşir. Bu da bilfiil İslâm'da vardır. Şekli ibâdetler namaz da olsa, zekât, oruç veya hac da olsa, belirli bir süreyi kapsar. Ya da kişi nâfilelerle bu süreyi arttırabilir. Fakat hayatın bütün alanını dolduramaz. Bu şekilde ancak Allah'ın nurdan yarattığı melekler ibâdet edebilir. [627] Yoksa insanoğlu bütün vakitlerini klasik ibâdetlerle geçiremez. İnsanın usanan bir bedeni, dağılan bir aklı vardır. Bu yüzden usanmaksızın gece-gündüz Allah'ı tesbih edemez. Zaten Allah da onu bununla mükellef kılmamıştır. Allah, her kişiye ancak gücünün yettiğini yükler. Allah onu bu yapıda yaratmıştır; onun gücünün sınırlarını biliyor, güç yetiremeyeceği şeyi teklif etmiyor. Bununla beraber, onun bütün hayatı Allah için olmalıdır. Zira Allah, onu sadece ibâdet için yaratmıştır. Peki, bu, istenilen ibâdetler sadece şekilsel ibâdetlerde kalırsa gerçekleşebilir mi? Bu, ancak ibâdetin mânâsının genişleyip yeryüzündeki insanın bütün eylemlerinin ona dâhil olmasıyla gerçekleşir. Bu da her türlü amelî tevhide bağlanıp, tevhidin de bütün gerektirdikleriyle hayat tarzı olduğunda mümkündür.

Siyaset ibâdetidir... Allah'ın şeriatını tatbik olduğunda, yeryüzü gerçeklerine göre Rabbânî adâlet tatbik olduğunda, insanları tek bir ilâha kulluk ettirdiğinde, tâğutlardan kurtarıp hürriyete kavuşturduğunda siyaset ibâdetidir.

İktisadî dinamizm ibâdetidir... Para, helâl kazançtan elde ediliyorsa; para ve mal biriktirilip, bunlarla hayra dâvet ve şerle savaş oluyorsa; kazanılan para temiz işlere harcanıyorsa o meşrû iş, iktisadî birikimler ve para ibâdetidir.

Sanat etkinlikleri de ibâdetidir... Meşrû olan sanat türleriyle Hakka dâvet ve kötülüklerle savaş olduğunda, Rabbânî anlayış gereğince yeryüzünü îmar ve Allah isminin yüceltilmesi için insanları çalışmaya ve güzele teşvik ettiğinde.

Kısaca, Rasûlüllah (s.a.s.)'ın ibâdetin insan hayatındaki büyük küçük her şeyi kapsadığını öğretmek için buyurduğu gibi "hatta eşinin ağzına koyduğu bir lokma bile" ibâdetidir.

Bütün ibâdetler, dünya ve âhireti beraber hedefleyen bir iştir. İster klasik ibâdet tanımı içine giren semboller olsun, ister insanın icra edip yürüttüğü hayatî faaliyetler olsun.

İbâdetleri ma'bedlerle sınırlamayan bir dinin, temel buyruklarının yanında, gülümsemeyi, sevmeyi, çalışmayı, ticareti, yeme-içmeyi, kızmayı, ağlamayı, yürümeyi, nefes almayı, sevmeyi, yani hayatın kendisini ibâdet haline getirmesine neden hayret etmeli? İlâhî sınırlar korunduğu zaman hayatın her birimi gerçek kimliğini kazanır. Bu kimlikle açılır cennetin kapıları.

Hıristiyanlar sadece kiliselerde ibâdet edebilirler. İslâm dışındaki hemen her din de, ibâdeti, tapınmayı kendi mâbedlerine has kılar. Günümüzdeki farklı tapınmalar için de bu geçerlidir: İnsanların ibâdet ihtiyacını tatmin için arenalar, stadyumlar, müzikholler, türbeler, anıtlar, anıtmezarlar inşa edilmiş, insanlar tapınmak için belirli vakitlerde buralarda sevdikleri uğruna kendilerinden geçmekte, ayılıp bayılmakta, huşû içinde tapınmaktadırlar. Hatta bu sahte ilâhların önünde kendinden geçen insanlardaki huşû ve gönülden bağlılık nice müslümanın namaz gibi en önemli ibâdetinde bile yok.

Müslüman, ibâdet etmek için mutlaka mescid ve câmi aramaz; Her yerde ibâdetini yapabilir. Tüm arz mesciddir müslüman için. "Benim için yer(yüzü) tertemiz ve mescid kılındı. Namaz vakti gelince, kişi bulunduğu yerde namazını kılar." [628] "Mescidlerimiz işgal altında!" demiş olsak, bazılarımızın aklına yalnız İsrail işgali altındaki Mescid-i Aksâ gelecek. Veya Allah'ın değil; tâğutların emrinde memur olan bazı bel'amların güdümündeki mescidler (Aslında nice câmiler, devlet dairesi haline gelmekte, hatta kiliseleştirilmekte, nice imamlar papazlaştırılmakta veya bel'amlştırılmakta). Ama bizim kastımız, daha geniş; Evet, mescidlerimiz işgal altında ve putlarla dolu. Yeryüzü mescidi, putlardan, tâğutlardan ve putçu düzenlerden temizlenme çabası olmadıkça müslümanların ibâdetleri sıhhatli olmaz ve gerçek ibâdet, gerçek kurtuluş gerçekleşmez. "Mescidler Allah'a aittir. Orada Allah ile beraber bir başkasına dâvet, duâ etmeyin." [629]

Bazı insanların sandığı gibi, ibâdet sadece âhiret için değildir. Zira bu din, dünya hayatındaki insanın işini ıslah etmek için de inmiştir. Akîdesini olsun, şeriatını olsun, ibâdetini olsun, onun dünyadaki her şeyini düzene koymak için gelmiştir. [630] Bundan dolayı bu dinde dünya ile âhiret her konuda birbirine bağlıdır. İnsanlar, dünya hayatında çalışan organları, âhirete bağlı kalpleriyle dinin gölgesinde yaşarlar. "*Şüphesiz namaz, fahşâdan (her çeşit aşırılık ve ahlâksızlıktan) ve kötülükten men' eder.*" [631] Dünyada kötülüklerden men ediyor, âhirette ise mükâfat var. Mü'min, Allah rızası için namaz kılar. Aynı zamanda fahşâdan, fuhuştan ve kötülükten de alkonarak dünya hayatını ıslah etmiş olur. Orucun farz kılındığını bildiren âyetin sonunda da "*umulur ki korunursunuz*" denilir. [632] Dünyada korunup (takvâ sahibi olup), yeryüzünde hayatımızı ıslah edersiniz, âhirette ise mükâfata erişirsiniz. Zekâtın emredildiği âyetlerde [633] geçen temizleme, çoğaltıp arttırma, zenginlikten fakire bağışlanması, zekâtın belirlenen sınıflara dağıtılması dünyada yapılır; âhirette ise mükâfat vardır. Hacc sûresi, 27-28. âyetlerde belirtilen maslahatlar da böyle. Böylece ibâdet aynı anda hem dünya, hem de âhiret için oluyor.

Bir başka yönden Lâ ilâhe illâ Allah'a bütün gerektirdikleriyle yapışan bir müslümanın hayatında âhiretten kopuk sadece dünya için bir amel yoktur. Hatta insanların sadece bedenî, hatta hayvanî, sadece dünyalık gördükleri cinsel ilişki bile buna dâhildir. Nitekim Rasûlüllah (s.a.s.) buyuruyor ki: "*Sizden herhangi birinizin cimâ yapmasında sevap vardır.*" Dediler ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Bizden herkes eşine ona duyduğu şehvetten dolayı gider, böyleyken nasıl ona sevap olur? Cevaben buyurdu ki: "*Ne dersiniz, şayet harama gitseydi günah olmayacak mıydı? İşte, helâle gittiğinden ona sevap vardır.*"; "*Sizden birinizin evliliğinde sadaka sevabı vardır.*" [634] Bu sebeple eşler arasındaki sevişmeler bile aynı anda hem dünyevî, hem de uhrevî bir iş (yani ibâdet) oluyor. [635]

Herhangi Bir Eylem Nasıl İbâdet Olur?

Bir eylemin Allah'a ibâdet olabilmesi için şu özelliklerin bulunması gerekir: İnanç, meşrûiyet, usûl ve niyet.

Bir fiilin ibâdet olabilmesi için doğru iman başta gelen şarttır. İkinci şart ise, o yapılan işin tâat cinsinden olması lâzımdır. Çünkü ibâdet kelimesi itaat anlamına gelir. Yani dinin yapılmasını güzel gördüğü bir emir veya meşrû gördüğü mubah bir iş olması gerekir. Üçüncü şart ise, yapılan işin Allah'ın istediği, Rasûl'ün uyguladığı biçimde yapılması gereğidir. Dördüncü şart da niyettir. Allah'ın rızası için yapılması, bir meşrû işi ibâdet seviyesine çıkarır. Allah'a yaklaşmak ve O'na itaat etmek gibi yüksek gayeler, bir eylemi ibâdete dönüştürür.

İmansız ve ihlâssız amel, ibâdet olmaz; böyle bir ibâdet boşa gider. [636] **Haramlar, dinin yasakladığı eylemler, hiçbir zaman Allah'a ibâdet olmaz.** Yapılan meşrû eylemin usûlü (metodu) da önemlidir. Meselâ, namazı Allah'ın istediği tarzda, Peygamberimiz'in kıldığı şekilde değil; başka şekilde kılarsak, o, ibâdet olmaktan çıkar. İbâdetle niyet şarttır. Peygamberimiz (s.a.s.), "*Ameller, ancak niyetlere göredir.*" [637] buyurmuştur. Bu nedenle Allah'a kurbet ve itaatten başka bir maksatla yapılan fiiller, "ibâdet" olmaz. Meselâ niyetsiz aç durmak oruç değil, niyetsiz Kâbe'ye gitmek de hac değildir.

Allah'a İbâdet

Allah'a ibâdetin anlamı: Kur'an'da 82 âyette "Allah'a ibâdet"ten söz edilmiştir. *İnsan, Allah'a ibâdet için yaratılmıştır.* [638] *Bütün peygamberler, insanları Allah'a ibâdet etmeye dâvet ettikleri gibi,* [639] *kendileri de O'na ibâdet etmişlerdir.* [640] Kur'an'da hem "*ey insanlar*" hitâbıyla, [641] hem de "*ey mü'minler*" hitâbıyla [642] *Allah'a ibâdet etmek emredilmiş ve ibâdetin ihlâsla,* [643] *hiçbir şeyi ortak koşmadan yalnız Allah'a yapılması istenmiştir.* [644] Allah'a ibâdetten bahseden âyetlerdeki ibâdet kavramı, genel olarak tevhid, itaat, duâ, Allah'ı bilmek, O'na boyun eğmek, iman etmek ve sâlih amel işlemek anlamlarını ifade eder.

Kur'an'da ibâdet kavramı; Allah'ın varlığını ve birliğini ikrar etmek, peygamberlerine ve peygamberleri ile gönderdiği İlahî vahye iman etmek, O'na boyun eğerek itaat etmek, İslâm'ın helâl ve haram, emir ve yasak bütün hükümlerini tatbik etmek, Allah'ın râzı olduğu şeyleri yapmak ve hükmüne râzı olmak, nimetlere şükretmek, musibetlere sabretmek, insanların haklarına riâyet edip onlara şefkat ve merhamet etmek anlamlarını ifade eder.

Buna göre Kur'an'da ibâdet kavramı; iman, ahlâk, namaz, oruç, hac, zekât, cihad, evlenme, boşanma, helâl-haram, miras, ticaret, ahde vefâ, yemin, keffâret, ukubat... kısaca Kur'an'ın başından sonuna kadar bütün hükümlerini uygulamayı, emir ve yasaklarına riâyeti, sınırlarını korumayı içine alır.

Fıkıh Usûlü kitaplarında Kur'an hükümlerinin itikad, ibâdet, ahlâk, muâmelât, ukubat şeklinde kısımlara ayrılması, anlatımı kolaylaştırmak içindir. Yoksa, ahlâkî ve amelî hükümler, "ibâdet" kavramının mânâlarından tamamen ayrı demek değildir. Çünkü Kur'an'ın amelî ve ahlâkî bütün hükümlerini uygulamak, Allah'a kulluk etmektir. Bu itibarla Kur'an hükümlerinin hepsi "ibâdet" kavramına dâhildir.

Allah'ın yapılmasını istediği şeyleri yapmak da, yasakladığı şeylerden kaçınmak da Allah'a kulluk etmektir, ibâdetdir.Çünkü ibâdetin temel anlamı, Allah'a boyun eğerek itaat etmektir. İtaat de iki şekilde olur: Emirlerle uymak ve yasaklardan kaçınmak.

Allah'tan Başkasına İbâdet

Kur'an'da 53 âyet-i kerimde "Allah'tan başkasına ibâdet"ten söz edilmiştir. Allah Teâlâ, *cin ve insanları kendisini tanıyıp ibâdet etmeleri için yaratmıştır.* [645] Fakat, imtihanın gereği olarak onları bu konuda zorlamamıştır. Bu sebeple cin ve insanlardan, bir tek ilâh olarak Allah'ı tanıyıp kabul edenler ve sadece O'na ibâdet edenler olduğu gibi; canlı ve cansız varlıkları Allah'a ortak edip onlara ibâdet edenler de vardır. Allah, ilk insan Âdem (a.s.)'den itibaren insanlara elçiler ve kitaplar göndermek sûretiyle cin ve insanları Allah'tan başkalarına ibâdet etmemeleri konusunda uyarmıştır. "*Andolsun Biz, her millet içinde Allah'a ibâdet edin, tâğüt(a ibâdet)ten kaçınm diye bir peygamber gönderdik. Onlardan kimine Allah hidâyet etti, onlardan kimine de dalâlet hak oldu.*" [646]

Allah'tan Başka Tapılan Varlıklar: Allah'tan başkasına tapanlar, sadece cinler ve insanlardır. Tapılanlar, yani ma'bûd, rab ve ilâh edinilen varlıklar ise; ibâdet kavramının geçtiği âyetlerde *Allah'tan başkaları* [647], *Allah'tan başka, insanlara fayda ve zarar vermeye gücü yetmeyenler* [648], *işitmeyen, görmeyen ve insanlara hiçbir şey kazandırmayanlar* [649], *Allah'tan başka tapınılan putlar/evsân* [650], *heykel şeklindeki putlar/asnâm* [651], *sahte tanrılar/ilâhlar* [652], *heykeller* [653], *tâğüt* [654], *şeytan* [655], *ataların taptığı şeyler* [656], *Allah'a ortak koşulanlar* [657], *cinler* [658], *insanlar* [659], *melekler* [660], *Allah'tan başka dost tutulanlar* [661], *Allah'tan başka ilâh diye isimlendirilen putlar* [662], *kâfirlerin taptığı şeyler* [663], *elle yontulup yapılanlar* [664] olarak zikredilmişlerdir.

Allah'tan Başkasına İbâdetin Anlamı: Allah'tan başkasına ibâdet; insan, cin, melek, şeytan, atalar, liderler, hükümdarlar, bilginler, veliler, sâlih kişiler gibi canlı ve cansız varlıkları ilâh ve rab kabul etmek, onlara Allah'a isyan konusunda itaat etmek, boyun eğmek, duâ edip yalvarmak, kurban kesmek, kulluk etmek, secde etmek, eğilip saygı göstermek, Allah yerine ma'bûd edinilen kimselerin emir ve yasaklarına, helâl ve haramlarına, prensip ve sistemlerine uymak anlamlarına gelir.

Allah'tan başkasına ibâdet etmek, Allah'ın varlığını kabul etmemek anlamına gelmez. Kur'an'ın indirildiği zaman Mekke müşrikleri Allah'ın varlığını, yaratıcı ve rızık verici olduğunu kabul ediyorlar, ama bir tek ilâh olduğunu kabul

etmiyorlardı. Kendilerini Allah'a yaklaştırır ve şefaataçlı olur ümidiyle ilâhlara tapıyorlardı. Kur'an'da bu husus, şöyle bildirilmektedir:

"...Allah'tan başka evliyâ (dostlar) edinen kimseler, biz bunlara sırf bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye ibâdet ediyoruz(demektedirler)." [665]

"Hâlbuki insanı Allah'a yaklaştıran iman ve sâlih ameldir." [666]

"Allah'ı bırakıp kendilerine ne zarar ne de fayda veren şeylere ibâdet ediyorlar ve: 'Bunlar, Allah katında bizim şefaataçilerimizdir' diyorlar..." [667]

Demek ki Allah'a ibâdet edebilmek için Allah'ın varlığını, yeri göğü yarattığını, rızık verdiğini kabul etmek yeterli değildir. Allah'ı bir tek ilâh olarak kabul etmek, O'ndan başka canlı ve cansız hiçbir varlığa tapmamak ve tâğutu reddetmek demektir.

Hevâyı ilâhlaştırmak

"Hevâ"; boş, hava dolu, sonuçsuz, değersiz gibi anlamlara gelir. Bu kavram nefsin şehvete ve zevke düşkünlüğünü anlattığı gibi, yeterli ilmi olmadan sahibine emir veren nefis anlamında da kullanılmaktadır. Böyle bir nefis, sahibini şehvete ve aşırı zevke düşürüp günaha sürükler, dünyada rezilliğe, âhirette ise azâba götürür.

İnsanın aşırı isteklerine, Allah'tan gelen ilme yani vahye uymayan tutumlarına "hevâ" denilmektedir. Nefsin ölçülü ve sınırlı istekleri, meşrû arzuları normal yoldan karşılandığı zaman hata değil; sevap bile olur. Nefis her zaman çeşitli isteklerde bulunur. Bu taleplerin bir kısmı insanın ihtiyacı değil; hevânın aşırı arzularıdır. Kişi, nefsinin meşru isteklerini inandığı Rabbin gönderdiği ölçüler içerisinde karşılayabilir. Aşırı isteklere uyulması; nefsin Rabbin ölçülerine aldırması anlamına gelir. Bu, şüphesiz bir hatadır ve sahibine zarar veren bir şeydir.

Eğer nefis Allah'tan gelen ilme, yani vahye uyarsa, görüşlerini, kararlarını, isteklerini bu ilme uygun bir şekilde ayarlarsa; o nefis doğru yolda olan nefistir. Fakat bir kimse Allah'tan gelen ilme/vahye kulak asmaz, yalnızca kendi görüşünü, zevkini, kararını, arzusunu ön plana çıkarırsa, bu nefis, doğru yoldan azan bir nefistir ve o kişi hevâsına uydu demektir. **Yeryüzündeki bütün günahların, bütün şirklerin, bütün kâfirliklerin sebebi hevâyâ uymaktır.** Bir iş yaparken, bir şeyin hakkında karar verirken, bir ibâdet fiilini yerine getirirken, bir şey yanlış mı doğru mu diye düşünürken; kişi ya kendi aklına/arzularına ya da inandığı dinin ölçülerine uyar. Eğer bir akıl Allah'tan gelen haberlere inanmıyorsa, o aklın sahibi kesinlikle yanılacaktır ve insan, hevâsına uymuş olacaktır. "Gördün mü hevâsını (arzularını/isteklerini) tanrı haline getireni? Onun üzerine sen mi vekil olacaksın?" [668]

Hevâsına Uyanların Özellikleri

Hevânın yerleştiği kalpte, başta şirk olmak üzere bütün olumsuz davranışlar, bütün kötülükler yerleşmeye başlar. Böyleleri hevânın bir benzeri olan zanlarının (boş kuruntularının) ve keyflerinin peşine giderler. Allah'ın gönderdiği hidâyet rehberine aldırmaızlar bile. [669]

Kişinin kendi hevâsına uyması, Hak'tan yüz çevirmesi demektir. Nitekim Kur'an, "kendi hevâlarına uyanlara tâbi olmayın" [670] demektedir. Böyle yapanlar zâlim olurlar. Zâlimler ise Hak'tan yüz çevirenlerdir. [671] Zaten onların Allah'ın hidâyetinden yüz çevirmelerinin, ya da âyetleri yalan saymalarının sebebi, Vahyi bırakıp kendi hevâlarına uymalarıdır.

[672] Şu âyet, hevâya uymanın zararlarını göstermesi açısından ne kadar dikkat çekicidir: “Eğer hak, onların hevâlarına uyacak olsaydı hiç tartışmasız gökler, yer ve bunların içinde olan herkes (ve her şey) fesada (bozulmaya) uğrardı...” [673]

Hevâlarına uyanların özelliklerinden biri de istikbar (kendini büyük görme) ve peygamberlerin getirdiği vahye karşı çıkmadır. Bu gün de hayata ve dünyaya kendi hevâları doğrultusunda yön vermek, keyiflerine göre yaşamak isteyenler Kur’an mesajına, İslâm’ın güzelliklerine karşı çıkmaktadırlar. [674] Hevâlarına uyanlar Allah’tan gelen ilmi (vahyi veya âyetleri) bilgisizce bir tarafa atarlar. Onlar gerçekten câhillerdir. [675] Kur’an, Hz. Peygamberi ve onların şahsında müslümanları uyarak: “Sana gelen bu ilimden (Kur’an ve hükümlerinden) sonra onların hevâsına uyarın, senin için Allah’tan bir velî ve yardımcı yoktur.” [676]; “Allah’ın indirdiği ile hükmet, onların hevâsına uyma!” [677]; “Emrolunduğun gibi dosdoğru ol ve onların hevâsına uyma!” [678] diye emretmektedir.

Kur’an, mü’minlere ayrıca “adâletten ayrılıp hevânıza uymayın” [679] demektedir. Şüphesiz ki hevâya uymak dengeyi bozar, hakları ihlâl eder, tarafgirliğe ve taassuba sebep olur, düşmanlığı körükler. İnsan, Allah’ın hidâyet kitabı olarak gönderdiği Kur’an’ı, yani vahyi dışlayarak, her şeyi kendi aklına, kendi hevâsına göre çözmeye, her şeyin hükmünü işine geldiği gibi vermeye kalkışır, insanın içinde de yeryüzünde de huzurun olması mümkün değildir. Vahyi dışlayanlar hem kendilerine çeşitli ilâhlar bulurlar, hem de küçük, önemsiz ve kısır çekişmelerin içinde, ucuz çıkarların peşinde koşar dururlar. Hevâsına uyan kimselerin yön verdiği dünyada barış ve adâletin olması mümkün değildir. Bu gerçeğe hem tarih şahittir, hem de içinde yaşadığımız şartlarda bunu açıkça görmekteyiz.

Kur’an, mü’minleri, hevâlarına uymamaları konusunda sık sık uyarmaktadır. Yine, mü’minlere, hevâlarına uyan veya hevâlarını tanrı haline getirenlerin peşinden gitmemelerini emretmektedir. Buna bağlı olarak da en iyi barınma yeri Cennet’in Rabbinin makamından korkanlar ve nefsinin hevâsından sakınanlar için hazırlandığını haber vermektedir. [680]

Kur’an, Allah’ın âyetlerine tâbi olanlar ile hevâlarına uyanların bir olmayacağını belirtir: “Şimdi Rabbinden apaçık bir belge üzerinde bulunan kimse, kötü ameli kendisine ‘süslü ve çekici’ gösterilmiş ve kendi hevâsına uyan kimse gibi midir?” [681] Elbette bir olmaz. Birisi, Allah’tan gelen açık, sağlam, Hak, doğru, hidâyete ulaştırıcı, iki dünyada da kurtuluşa götürücü, kişiyi adam eden İlâhî belgelere, yani vahye (Allah’ın âyetlerine) uymakta, öbürü ise nefsinin aşırı isteklerine, kuruntulara, ilmî dayanağı olmayan zanlara, boş hayallere uymaktadır.

Peygamberimiz (s.a.s.) buyuruyor ki: “Yüce Allah’ın yanında gök kubbe altında Allah’tan başka tapılan tanrılar içinde, kendisine uyulan hevâ (aşırı istek ve tutkular)dan daha büyüğü yoktur.” [682] Hevâsına uyan insanların çok olduğu toplumlarda hata çok yapılır, suç çok işlenir, fitne ve fesat çok yaygınlaşır, insanî değerler rağbet görmez, adâletle hareket etme ahlâkı zayıflar. Bu bakımdan insanlara düşen, hevâlarına uymak değil; kendi hevâsından konuşmayan bir Peygamber’e [683] ve O’nunla beraber Allah’tan gelen ilme (vahye) tâbi olmaktır. [684]

“Hakiki mücâhid, nefsiyle (hevâsıyla, kötü arzu ve istekleriyle) cihad edendir.” [685] Nefsin sayısız denecek kadar çok, kötü arzu ve istekleriyle mücâdele İslâm’ın istediği şekilde ve miktarda olmazsa, hevâsı insana hâkim olur, insanın tüm yönetim ve denetimini ele geçirir. İşte bu durum, Kur’an’ın “hevâyı ilâhlaştırmak” dediği durum olur. Hevânın her emrini yapmak, arzularını bir kanun gibi benimseyip, kimseyi karıştırmayan mutlak özgürlük içinde bulunmak, İslâm’la çeliştiğinde tercihi arzularından ve nefsî isteklerden yana yapmak hevâyı putlaştırmak demektir. [686]

Dini, şeriatı nefsine hâkim kılamayan kişi, çevresine ve devlete hiç kılamaz. İrâdesine hâkim olamayan kişi, başkalarına hakkın sözünü hiç duyuramaz. Nefsimizin istediği ölçüde, basit menfaatlerimize uygun düştüğü kadar İslâm’ı isteyen, hevâsını hakem ve ölçü yapmıştır. İslâm tebliğ edildiği halde, çeşitli bahaneler ileri süren, İslâm’ı yaşamayan veya yanlış yaşayan bazı kötü örnekleri, kendi yaptığı yanlışlara mâzeret kabul eden, onları tenkit ederek işin içinden sıyrılmaya çalışarak zanneden kişi, hevâsının egemenliğine girmiş, şirk yoluna düşmüş demektir. Kişi; Allah’a, İslâm’a dil uzatılmasına karşı sessiz kaldığı halde; nefsine sataşıldığında, menfaatlerine ters bir durum olduğunda kavgaya kalkıyorsa, nefis ve hevâsını büyük tanrı kabul etmiş olmaz mı?

Hevânın Putlaştırılıp İlâh Haline Getirilmesi

Bir insan kendi görüşünden, kendi kararından başkasını beğenmiyorsa, kendi zevkinden daha üstün bir şey tanımiyorsa o insan kendi hevâsını, kendi nefsinin tanrı haline getiriyor demektir. Kur'ân-ı Kerim bunu şöyle açıklıyor: “Gördün mü hevâsını (arzularını/isteklerini) tanrı haline getireni? Onun üzerine sen mi vekil olacaksın?”[\[687\]](#) Böyle kimseler, canlarının istediğinden başka kutsal bir şey bilmezler. Bunlarda hakseverlik yoktur. Bu gibiler bencil insanlardır. Peşine düştükleri arzuları da normal bir istek değil, nefislerinin istediği kuruntulardır. Böyleleri hak, hukuk, delil, âyet, şâhit tanımazlar, yalnız kendi isteklerini en üstün tutarlar. Onlara göre din de, insanların vicdanlarından gelen arzularıdır. Dolayısıyla kendi nefislerini doyurmaya, keyflerini tatmin etmeye çalışırlar.

“Şimdi sen, kendi hevâsını putlaştırıp ilâh edinen ve Allah'ın bir ilim üzere kendisini saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürlediği ve gözünün üstüne de bir perde çektiği kimseyi gördün mü? Artık Allah'tan sonra ona kim hidâyet verecektir? Siz öğüt alıp düşünmüyor musunuz?”[\[688\]](#)

Bunlar, hakkı ve gerçeği kabul etmezler, ama keyfliği hayat anlayışı olarak alırlar. “Şimdi sen, kendi hevâsını ilâh edinen ve Allah'ın bir ilim üzere kendisini saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürlediği ve gözünün üstüne de bir perde çektiği kimseyi gördün mü? Artık Allah'tan sonra ona kim hidâyet verecektir? Siz yine öğüt alıp düşünmüyor musunuz?”[\[689\]](#)

Gazâlî, bu âyeti yorumlarken “ilâh” kelimesinin “ma'bûd” anlamına geldiğini, ma'bûdun da “emrine uyulan” demek olduğunu, buna göre davranışlarında hevâyâ uyup bedenî arzularının peşinden koşanların hevâlarını ilâh edinmiş sayılmaları gerektiğini ifade eder.[\[690\]](#) Hevâlarına uyanlar, tam bir sapıklığa düştükleri gibi[\[691\]](#); bunların peşinden gidenler de Allah'ın yolundan saparlar.[\[692\]](#) Mü'minler, çeşitli âyetlerde hem kendi hevâlarına ve hem de kâfir, zâlim, hak yoldan sapmış, kalpleri mühürlenmiş kimselerin hevâlarına uymaktan menedilmiştir.

İster nefsin hevâsına göre insanlar, tanrılar topluluğu (panteon) düşünüp onları kendi aralarında uzlaştırsın, savaştırsın, barıştırsın veya seviştırsin; ister arzularının istediği şeyleri onlara emrettirsin ve nehyettirsin, isteklerini güzel veya çirkin göstertsin; isterse yalnız kendi öz arzusunun geçerli ve tatmin olmaya değer en önemli gaye olduğunu düşünsün, bütün bu durumlarda insan, hevâsını tanrılaştırmıştır. (Mitolojiler, epiküriyenler, din dışı hütanistler, din dışı egzistansiyalistler, “yaratıcı sanatçılar”, tanrı yapmak ve yaratmak gibi kavramları ucuz ucuz dağıtan zihniyetler, sinema sanatçıları için “yıldız” ki bu tâbir, eskiden yıldızlara tapmanın hâturasını saklamaktadır veya bir kısmı için “seks tanrıçası” gibi deyimleri bol bol kullananlar vb. ile birlikte hatırlayalım.) Nefsin hevâsı, insanlığın bütün çağlarında görülerek dar ve geniş anlamındaki bir şirkin, belli başlı kaynağı olmuştur.[\[693\]](#)

Allah'a bağlanır, O'na teslim olur gibi hevâyâ yapışmak; büyük bir şirk, çirkin bir suçtur. “Yüce Allah'ın yanında gök kubbe altında Allah'tan başka tapınılan tanrılar içinde, kendisine uyulan hevâ (aşırı istek ve tutkular) daha büyüğü yoktur.”[\[694\]](#) İnsanın keyfi ne istiyorsa onu elde etmeye çalışması ve bu konuda İlâhî sınırları hiç önemsememesi, bu hevâ putuna tapmak demektir. Zaten eski câhiliyye dönemindeki müşriklerin puta tapmaları da, böyle hevâyâ tâbi olmalarının bir sonucu idi.[\[695\]](#) Yine Lut kavminin yaptığı homoseksüellik gibi rezillik de, hevâ putunu yüceltip bütün şeytanî arzularına uymanın sonucu idi.[\[696\]](#)

Kötü temâyüllere düşkün, shehevî arzularının kölesi haline gelmiş, her türlü günahla yoğrulmuş kimseler, Allah'tan kaçabilmek için, önce O'nun hakkında şüphelere kulak verir, giderek inkâra varırlar. Böylece “her günahla inkâra giden bir yol vardır” gerçeğini ortaya koymuş olurlar.[\[697\]](#)

Mü'min; İlâhî nizama samimiyetle inanan, müslüman da o nizama teslim olan, uyan kimse demektir. Ferdîyetçi, hümanist bir espri ile kişinin kendi düşüncelerini yüceltip övmesi, kendi fikrinin üstünde bir şey görmemesi, kendi kanaatlerine göre iyi-kötü, hayır-şer, güzel-çirkin hükümleri getirmesi, Kur'ân-ı Kerim'in ifadesiyle kişinin hevâsını ilâhlaştırmasıdır. [698]

Mevdûdî, Câsiye sûresi, 23. âyeti tefsir ederken şöyle der: "Hevâ ve hevesini tanı edinmek" ifadesiyle bir kimsenin nefsinin her istediğini yapması ve yaptığı işin Allah'ın indinde haram mı, helâl mi olduğunu dikkate almadan davranması kast olunmaktadır. Böyle bir insan, Allah emretmiş bile olsa, eğer nefsi istemiyorsa o işi yapmaz. İşte bu kimse, nefesine itaat ettiği şekilde, başkalarına da itaat ediyorsa şâyet; o kimseleri, o kimselerin hevâlarını da tanı edinmiş olur. Her ne kadar bu kimse, kendi keyfini ve o kimseleri ilâh ve mâbud edinmediğini söylese de veya o kimselerin putunu yaparak onlara tapmasa da onları tanı edinmiştir. Çünkü bu kayıtsız şartsız teslimiyeti, onun bu kimseleri tanı edindiğinin bilfiil ispatıdır. Ve bu da apaçık şirk'tir. Allah'tan başkasına bu şekilde itaat eden kimse, itaat ettiği kimseye secde etmemekle ve diliyle onun ilâh olduğunu söylememekle, şirkten kurtulamaz. Nitekim diğer büyük müfessirler de bu âyeti, bu şekilde yorumlamışlardır. İbn Cerîr, "Allah'ın koyduğu helâl ve haramı dikkate almadan hevâsına/nefsinin arzusuna göre davranan kimse, nefsinin ilâh edinmiş olur" demektedir. Cessâs ise, "böyle bir kimse, mü'minlerin Allah'a itaat ettiği gibi nefsinin itaat eder" derken, Zemahşerî; "nefsinin yönlendirdiği gibi hareket eden kimse, nefsinin tıpkı Allah'a itaat edildiği gibi itaat etmektedir" der. [699]

Her kötü iş ve söz, hevâdan, hevâsına tutsak olan kişinin cehâletinden ve zâlimliğinden kaynaklanır. İnsandaki her şerrin kaynağı odur. İnsan, hevânın kontrolüne girmek istemiyorsa, faydalı ilimle cehâleti, sâlih amelle zulmü bertaraf etmelidir. "*Zulmedenler bilgisizce hevâlarına uydular.*" [700] Bilgisizlikle hevâyâ uymak birleşince zulüm ve küfür ortaya çıkmaktadır. Allah Teâlâ, Dâvud (a.s.)'a şöyle tavsiyede bulunur: "*Hevâna tâbi olma ki, bu seni Allah yolundan saptırır.*" [701] Çünkü hevâ cismânî lezzetlere dalmaya, ruhânî saâdeti elde etmeyle meşgul olmamaya dâvet eder. [702]

İslâm'ın önemli hedeflerinden birisi, insanın arzu ve isteklerine boyun eğmesini engelleyip insanı olgunlaştırmak ve böylece yeryüzünü ıslah etmektir. Çünkü nefsin arzuları insanın fıtratını/doğal meyillerini bozar. İnsanın temâyüllerinin tabiatıta özel bir düzen ve tertibi vardır. Bu âhenk ve nizam, itidal ve muvâzeneyi gerektirir. İnsan, hevâsına uyarırsa bu itidal ve muvâzene, denge kaybolur, adâlet ölçüleri çiğnenir ve iş zulme varır. "*Eğer hak, onların hevâlarına/arzularına uyacak olsaydı hiç tartışmasız gökler, yer ve bunların içinde olan herkes (ve her şey) fesâda (bozulmaya) uğrardı...*" [703]

Demek istiyoruz ki; lüzumsuzlarla meşgul olan, lüzumludan mahrum kalır. İslâm'a tâbi olmayan mutlaka başka yollara düşer; Allah'a kul olmayan başkalarına kul köle olur. Rasûlullah'ın getirdiklerine teslim olmayan, mü'minlik sıfatını yitirir, hevâsını ilâhlaştırmış olur. Büyüklük/olgunluk, hevâyâ göre harekette değil; İslâm'a teslim olabilmektedir. Firâsetli ve ihlâslı neslin yetişmesinden rahatsız olan bâtil ideolojiler hep insanların hevâ ve heveslerine hoş gelecek işler yapmaktalar ve bu kanalla insanları kendilerine bağlamaktadırlar. Müslüman, Hakkın ölçüsüne uymak zorundadır. Hevâyâ uyanlar Hâviye'ye düşerler. Cehennem çukuru anlamındaki "hâviye", "hevâ"dan gelmektedir. [704]

Materyalist düzen ve tüketim toplumu olmak, piyasadaki anlayış doğrultusunda özgürlük fikri, reklâmlarla galeyana getirilen mala karşı aşırı istek, "dünyaya bir defa geldik, ne kadar zevk alırsak o kârdır" zihniyeti, moda, teşhircilik, vitrine/kaportaya/makyaja/ımaja verilen değer gibi konuların tümü hep hevâ kavramıyla, arzuların putlaştırılmasıyla çok yakından ilgilidir.

Hevânın Siyasî Boyutu; Hevâyâ Uygun Düzenler

"(Ey Rasûl!) Sana, kendinden önceki Kitabı tasdik edici/doğrultayıcı ve ona karşı bir şahid olarak, Hak olan Kitabı (Kur'an'ı) indirdik. O halde sen de onlar (insanlar) arasında Allah'ın indirdiği (Kur'an) ile hükmet; sana gelen hakkı bırakıp da onların hevâlarına/arzularına uyma..." [705] Allah Teâlâ, Rasûlünü "hevâ"dan sakındırırken "vahy"i, "Kitab"ı, "Hakk"ı, "tasdik"i ve "hüküm"ü zikretmesinin derin anlamları vardır. İşte "hevâ"yı tanımak için Yüce Allah'ın mü'mine verdiği Rabbânî nitelikte anahtar kelimeler... Bu kelime ve kavramların karşıtı olarak düşünebileceğimiz her beşerî davranış, bize "hevâ"nın ve "şer"in anahtar kavramlarını verecektir. Bu yönüyle Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyen tüm sistemler veya kurumlar, tüm

ilâhî ve Rabbânî emirleri inkâr etmişlerdir. Dolayısıyla **beşer ürünü olan ve vahye dayanmayan tüm sistemler ve ölçüler, Kitab'ı esas almadıkları sürece "hevâ"dırlar ve şerrin bizzat kaynağını teşkil ederler.**

Tüm bu sistemler ve rejimler bazen doğrudan doğruya Kitab'ı tahrir, inkâr ve aşağılamayı hedef almakla beraber, O'nun getirdiği Rabbânî yöntemin esası olan imanı, vahyi, Kitap'la yönetmeyi kabul etmemektedir. İşte bu da hevâya uymanın tarifi olarak Allah'ın Kitabında karşımıza çıkmaktadır. Bir insan veya topluluk "hevâya uymuştur" denildiğinde, anlamamız gereken husus, Kur'an'ı terkeden insan veya toplumdur. Zira nefsin bazı arzularına uymak (bazen mubah, bazı durumlarda günah olmasına rağmen), çoğu kez şirk ve küfür anlamında olan "hevâ" anlamına gelmez. Nefisle hevâ ayrı ayrı kavramlardır.

Allah Teâlâ, Rasûlü'nü "Onların hevâlarına sakın uyma!"[706] diye uyarırken, Mekke müşriklerini ve Mekke yönetimini elinde bulunduran Dâru'n-Nedve yönetiminin kural ve kanunlarına işaret etmekteydi. Bu bakımdan şirk düzenlerini tanımak ve tanıtmak, Kur'an'a imanın gereklerindedir. Kur'an'a iman, "hevâ rejimleri" olan şirk düzenlerinin kanun ve kurallarını reddedip uymamakla çok yakın bir ilgisi vardır. Bugün de birçok insanın anlayamadığı gerçek de burada yatmaktadır. İslâm dışı rejimlerin Müslümanlara zulmü ancak, müslümanların onların hevâlarına uymaları ile başlamıştır. Müslümanlar, demokrasinin bir hevâ rejimi olduğunu kavrayamazlarsa, bu hevâ alanına girenler, şu veya bu şekilde Kur'an'a imanın esaslarını sarsacak ve artık Kur'an'ın kendilerine yönelik tekliflerini ya te'vil edecekler veya derinden derine Kur'anî olan hidâyet prensiplerinde şüpheye düşeceklerdir. Allah'ın indirdikleri ile hükmetmeyecek hevâî yöneticilerden ve hevâî yönetimlerden râzı olmaya başlayacaklardır.

"Hevâ" denilen çağdaş "Dâru'n-Nedve" etrafında kurumlaşan politik örgütlenmeleri, Allah'ın, Rasûlünü sakındırdığı şey olmadığını söyleyenler, Rasûlullah'ı ve dolayısıyla bütün mü'minleri muhâtap alan bu İlâhî emrin yorumunu nasıl yapacaklardır? Kur'an, "ehvâehum"[707] derken, hem "hevâ"yı, hem de "onlar" zamirini çoğul olarak zikrediyor. Buradan şunu anlıyoruz: Onların (müşriklerin) her birisinin ayrı ayrı hevâları vardır. Biz hevâyı onların yönetim sistemleri ve bu düzenleri ayakta tutan kurumlaşmalar olarak ele alırken, yine aynı âyetin[708] ikinci kısmına dayanarak gündeme getiriyoruz. Çünkü her sistem, bir inanç ve dünya görüşüdür, yani dindir. Bu nedenle her beşerî rejim, Allah'ın kitabını bilerek veya bilmeyerek inkâr etmektedir. Çünkü temelinde hevâ vardır. İslâm ise, temelde hakka ve adâlete dayanmaktadır. Kuvvet/dayatma ve hileyi esas alan sömürü rejimlerinde adâlet(!), egemen sınıfların veya ideolojilerin, aykırı düşünenlerin hayatlarını ve inançlarını tahakküm altına almasıdır. Buna da o düzenlerde sosyal sistemin teminat altına alınması denir ki, tüm karşıt davranışlar böylece mahkûm edilir.

İşte buradan hareketle tüm beşerî dinler, yeryüzünde ulûhiyet iddiasındadır. Eğer bunun böyle olmadığı inancında olan varsa, bu sistemlerin kanunlarına, insanları yargılama ve cezalandırma yöntemlerine ve bunun temelindeki mantığa baksınlar, o zaman bunun böyle olduğunu anlayacaklar ve beşerî sistemlerin geçirdiği değişim ve aşamaların olmadığını, insan fıtratıyla ve öldükten sonraki hayatla hiçbir bağlantısının olmadığını göreceklerdir. Dünya hayatını maddede başlayan ve onda biten bir hayat gibi gören sistemler/düzenler, özünde hevâ ideolojisini barındırır.

Neyin "hevâ" ve neyin "hüdâ" olduğunu anlamadan, tâğûtî rejimlerin hile ve mâhiyetleri anlaşılabilir. Dolayısıyla şu gerçekle yüz yüze gelmekteyiz: Kur'an her kelimesiyle bize birçok imanî meseleyi açıklayıp tefsir etmektedir. Biz, Kur'an'ın iman atlasını, ancak kavramlarını tanımakla anlayabiliriz. Kur'an'da "hak", "bâtıl", "tâğût", "i'tisâm" (Allah'ın ipine/Kitabına sarılma), "berâet", "velâyet" kavramlarının imanî boyutlarını ve sahalarını tanımadan, hangi imandan söz edebiliriz? İman, gerçek anlamıyla neyin hak ve neyin bâtıl olduğu bilindiği zaman iman olur. Müslümanlar, Kur'an'ı tanımadan ve O'nu pratik yaşayışlarında örnek almadan, beşerin hevâsının icadı olan yollarda kurtuluşu aramanın imanî bir yanlışlık olduğunu nasıl anlayabilirler?

Kur'an'ın iman ve amel olarak, müslümanların bütün hayatını kuşatmaması felâketlerin başlangıcıdır. Zira artık dinde insanlar hevâlarına uymaya başlamışlardır. Çünkü İslâm şeriatı, mü'minlerin karşısına çıkan hiçbir meselede Kur'an ve sünnet dışında bir müracaat kaynağından söz etmemiştir. Haramların hâkim olduğu alanlara mü'minler "maslahat" ve "hizmet" bahanesiyle giremezler. Zira Kur'an'da şirk ve isyan olarak tanımlanan şeyler, maslahat ya da hizmet adına meşrûlaştırılmaz. Allah'a inandığını söyleyen insanlar böyle bir yola saptıklarında, onlar hem dünyada hem de âhirette acı bir neticeyle karşılaşacaklardır.

Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurur: "Eğer hak, onların hevâlarına uyacak olsaydı hiç tartışmasız gökler, yer ve bunların içinde olan herkes (ve her şey) fesâda (bozulmaya) uğrardı..." [709] Ez-Zemahşerî bu âyetin tefsirinde şöyle der: "Kur'an, bununla hakkın azametini delil getirdi, zira gökler ve yer, her ikisinde bulunan şeyler ancak "hak" ile vardır. Eğer hak, onların hevâsına uysaydı "bâtl"a inkılâp ederdi ve kâinatı ayakta tutan kuvvetinden sonra fenaya uğrardı. Yahut Hz. Muhammed (s.a.s.)'in getirmiş olduğu hak, ki o İslâm'dır, onların hevâsına uysaydı "şirk"e inkılâp ederdi." [710]

Hak olan Kur'an'ın hükümlerinin insanların hevâsına uyması mümkün değildir. Kur'an'ın, insanların hevâlarına uymasına karşı çıkan kimselerin, bizzat kendileri, nasıl olur da Kur'an'ı reddedenlerin hevâlarına uyabilirler? Bunun İslâm'a göre açıklanabilecek hiçbir yönü yoktur. Çünkü iktidar olan "hevâ" ile bir araya gelindiğinde ancak hevânın istediği olacaktır. Bunun içindir ki Kur'an'da hiçbir nebînin şirk rejimleriyle ortaklaşa yönetimi üstlendiği gösterilemez. Zaten hak hâkim olsaydı, hevânın iktidar olması düşünülemezdi. Zemahşerî "Rabbinden apaçık bir delil üzere olan, kendisine amelinin kötüsü süslü gösterilip hevâlarına uyanlar gibi olur mu?" [711] âyetindeki "hevâ" kelimesini "şirk" olarak tefsir etmektedir. [712]

Öyleyse şirk rejimlerinin tamamı, kurum, kural ve kanunlarıyla "hevâ"dan başka bir şey değildir. Günümüz müslümanlarının, propagandacı bir tavırla yürüttükleri çalışmalarından bazıları; tâğutun rejimlerini işletmede, yalnız Firavun'un izniyle onun rejim ve yönetme oyununa katılmak ve kendilerini aldatmaktan başka bir şey değildir. Hevâ rejimleri ve tâğutlar, kendi hevâlarına uyanlardan asla sakınmazlar ve bunu kendileri için bir tehlike olarak da görmezler. Çünkü hevâ iktidarlarının elinde, yeteri kadar ihtiyaç duydukları güç ve hile vardır. Demokrasilerde hevâyâ uygun çare(!) tükenmez.

Allah Kur'an'da: "(Onlar) yalanladılar ve hevâlarına uydular..." [713] âyetinde "hevâ"nın, temelde Kur'an'ı yalanlama olduğunu vurgulamıştır. Kur'an, Rasûlullah (s.a.s.)'i onların hevâlarına uymaktan alıkoyarken; aynı zamanda da tüm müslümanlara, uymaları gereken İlâhî emri de tebliğ ediyordu. Rasûlullah'a gelen; hak, ilim ve hidâyet idi. Bununla hükmetmekle emrolunuyordu.

Bugün insanlar, tâğutun birçok isteğine, şer'î ruhsatı olmadığı halde, boyun eğmekte. Bunun demokrasi denen siyasî rejim mensuplarının ve apaçık Allah'a şirk koşan insanların hevâsına uymak olduğu söylenebilir. Mekke dönemine baktığımız zaman; Rasûl-i Ekrem (s.a.s.)'in müşrikleri iman etmeye çağırmasına karşılık, müşriklerin de kendi dinlerine dâvet ettiklerini görürüz. Bu karşılıklı dâvet mücâdelesinde; Rasûlullah'ın rehberi Kur'an; müşriklerinki ise, atalarının sapık dini ve hevâlarıydı. Rasûl-i Ekrem'in vaad ettiği dünya ve âhiret saâdeti, cennet ve Allah'ın rızâsı; müşriklerin vaad ettikleri ise; (vahye uymaktan vazgeçmesi şartına bağlı olarak) iktidar, servet, şöret, kadın vs. gibi hevânın eserleriydi.

Şimdi bu tarihî tablo, bütün berraklığı ile gözlerimizin önünde iken, "onların hevâlarına uyma!" diyerek Allah Rasûlü'nü ikaz eden âyet-i kerimelerin getirdiği mükellefiyeti hâlâ anlayamayacak mıyız? Bilindiği gibi bu mücâdelede kaybeden Mekke şirk devleti olmuştur. Zira onlar, vaadlerine rağmen, Rasûl-i Ekrem'i ne kendilerine lider, ne siyasî rejimlerinin ortağı olmaya iknâ edebilmişlerdir. Eğer Peygamberimiz, müşriklerin bu tekliflerine birazcık da olsa meyletseydi, yukarıda zikredilen âyetlerdeki İlâhî tehditlerin muhâtabı olurdu. Rasûl-i Ekrem'in ümmeti de, müşriklerin hevâlarına uymama noktasında aynı hassâsiyeti göstermek mecbûriyetindedir.

Hevâyâ teslim olmanın aslı, Allah Teâlâ'dan gayrısına ibâdet/kulluk etmektir. Bu, kimi zaman ataların dinine bağlanmak, kimi zaman egemen bir beşerî ideolojinin veya tâğutun hükmüne iman etmek, kimi zaman da nefs-i emmâreye uymak şeklinde karşımıza çıkar. İnsanların hevâlarına uymalarının temelinde; vahiyyle geleni tahrif etmek veya vahyi tamamen terk edip onun yerine arzulara tâbi olmak vardır. Bu sebeple bütün ideolojiler, beşerî düzenler ve laik rejimler birer hevâ rejimleridir.

Kur'an'da ehl-i kitabın ve müşriklerin hevâlarına uymayı yasaklayan âyetler, Allah ve Rasûlü'nü gerçekten dost edinip edinmemenin ölçüsünü bize vermektedir. "Ey kitap ehli, dininizde Hakkı bırakıp aşırılığa gitmeyin ve daha önce sapıtmış

olan, birçoklarını da dalâlete uğratıp yoldan saptıran bir kavmin hevâsına uymayın.”[714] âyetini tefsir ederken Fahreddin Râzî, “Hevâ, herhangi bir hüccete/delile dayanmadan şehvetin/kötü arzuların dâvet ettiği anlayışlardır” diyor.[715] Buradan da şunu anlıyoruz. Kur’an’daki hevâ kavramı, tüm şer sistemlerinin beslediği kaynak olarak karşımıza çıkmakta. Âyet-i kerimede söz konusu edilen “fitne”, şirk koşmak veya şirke ortaklık etmektir. Bunun için, fitne kelimesinin biraz yukarısında, “onların arasında Allah’ın indirdiği ile hükmet” denilmektedir. Onlarla beraber olunduğunda Allah’ın emri ile hükmedilmeyecektir. Çünkü müşrikler Allah’ın emriyle hükmetmezler. Dolayısıyla onların yönetimine iştirak eden, hidâyete değil; müşriklerin hevâsına uymak gibi yönetim ortaklığını üstelenmiştir. Konuya sadece bu açıdan baktığımızda bile, düzen içi tâvızci çalışmaların nebevî mesajı tahrif ettiği anlaşılır.

Şimdi aynı âyetteki şu üç kavram üzerinde biraz duralım: “İnsanlar arasında Allah’ın indirdiği ile hükmet”; “Onların hevâlarına uyma”; “Allah’ın sana indirdiği emirlerin bazısında seni fitneye düşürüp ondan saptırmalarından sakın.”[716] Bu kavramlardan her biri, başlı başına bir itikaddır. Birini diğerinden ayrı düşünemeyiz. İnsanlar arasında güç ve otorite sahibi olduktan sonra Allah’ın indirdikleriyle hükmetmemek, hevânın varlığı son sınırdır. Bu sınırın imanla hiçbir bağı yoktur. Fitnenin de tek sebebi, insanın kendisinin veya başkalarının hevâsına uymasındır. Kur’an’da, “hevâyâ uymak” dalâlet olarak adlandırılır. Bu da hak ile amel edip hüküm vermek varken, bâtıl ile hükmetmeye denir. Allah Teâlâ, kitabında, müşriklerin hevâlarına uymamamız gerektiğini defalarca tekrarlamıştır. Bunda iman ve akıl sahipleri için alınacak ibretler vardır.

Bugün İslâm topraklarında müslüman olduğunu söyleyenlerin birçoğu, mürted ve müşriklerin çağrısına kapılarak İslâm’ı, Kur’an yolunu bırakarak onların hevâsına uymuş, bunu kendilerine mücâdele yöntemi, dünya görüşü ve hayat düzeni olarak kabulle acı bir duruma düşmüşlerdir. Müşriklerin hevâsına uymak, müşrikleri velî edinmek ve dünya hayatına onların hâkim olması için yardımda bulunmak, zulmün en büyüğüdür. Allah Teâlâ, Rasûl-i Ekrem’e: “Bunun için dâvet et ve emrolunduğun gibi dosdoğru ol ve onların hevâlarına uyma”[717] buyurmuştur. Bunun için hevâ, şirkin ve küfrün özünü teşkil eder. Şimdi Allah hevâyı bize böyle tanıtırken; iktidar olmuş hevâyâ millî bir kurum olarak sahip çıkanlara ne denilecektir?

Hevânın en tehlikelisi de, “ulemâ” (hoca, ilâhiyatçı, din adamı) kisvesinde olan insanlarda olmasıdır. Çünkü hevâ sahibi, sürekli Kur’an ve Sünnet nasslarının karşısı, nefsinin hoşuna giden ideolojiyi üretir. Nassları zorla te’vil etmeye çalışanlar ve müteşâbih âyetleri, muhkem gibi yorumlayanlar, artık nasslara karşı aslında yavaş yavaş güven ve inançlarını yitirmektedirler. Allah Teâlâ, Kur’an’da hevâ âlimlerine en güzel örneği İsrâiloğullarından Bel’am bin Baura ile vermiştir. Bel’am ve benzerleri, o günden bu güne bâtılı hakka tercih edenlerin önderleri olmuştur. İşte Kur’an’da “hevâsını ilâh edinen” âyetinin en bâriz örneği Bel’am bin Baura gibi insanlardır. Allah’tan gelen hidâyete uyan insanlar peygamberleri kendilerine önder edinmiş olan kişilerdir. Kendilerine hidâyet, güneşin aydınlığı gibi geldikten sonra dalâleti seçenler ise; Firavunları, Karun ve Bel’am’ları önder edinmiş kişilerdir. Bel’am kıssası, A’râf sûresi, 175-176. âyetlerde anlatılır.

Câhiliyyenin tamamı hevâdır. Bu hevâları sebebiyle insanlar, İbrâhim (a.s.)’in hanif/Allah’ı birleyen dinini terkedip putlara tapmaya başladılar. Hevâ bugün dünya toplumlarının büyük bir kısmının dini haline gelmiştir. İnsanların çoğunun akıllarına hevâları hâkim olmuş durumda. Çağdaş uygarlık ve yeni dünya düzeni, globalleşme dedikleri şey, Batının dünyayı sömürüp tahakkümü altına almak için insanlığın zihnine yerleştirmek istediği çağın en tehlikeli hevâsıdır. Hevâ, bir din haline gelmiş ve kendine has bir inanç, ahlâk, ekonomi, siyaset, eğitim-öğretim düzeni oluşmuştur. Eski câhiliyye müşriklerinden çok daha düzenli ve güçlü propaganda araçlarıyla yerkürenin dört bir yanına bu dinin ahlâk ve sistemi yayılmaktadır.

İnsanların çoğu, hevâ dinine mensuptur. Ve halkın çoğunluğuna uymak, hevâ dinine girmektir. “Yeryüzünde bulunanların çoğuna uyacak olursan seni Allah yolundan saptırırlar. Onlar zandan başka bir şeye tâbi olmazlar ve ancak yalan söylerler.”[718] Hevânın İslâm’dan daha yoğun bir karakter arzetmesi, hevâî insanların hüdâyâ bağlı müslümanlardan sayıca daha çok olmasına gelince, bu, insanların nefislerinde, sevdikleri ve hoşlandıkları şeylere karşı direnç yönüyle çok zayıf ve istekli olmaları, bunda aceleci olmaları ve dünyanın imtihan vesilesi olmasındandır. Ancak, Allah’a kulluğun hakikati olan İslâm’da, insanın istekleri, arzuları, zevkleri ve davranışları belli fitrî ve insanî disiplin içindedir. Dünyadaki nimetleri hazır bulmanın kendisine bir öncelik ve haklılık verdiğini zanneden insan, ilâhî disiplinlerin kurallarını ağır bulup nefsinin ve de şeytanının arzuları karşısında ilâhî emri hiç kabul etmeyebiliyor.[719]

“Müslümanım” diyen nice insan, direkt veya dolaylı olarak hevâyı ilâh edinmekte. Ya ahlâkî konularda keyfinin gereğini haram helâl demeden yerine getirerek, ya toplumun hevâsına uyarak veya tâğutların hevâlarından ortaya çıkmış düzenlerini benimseyip gönülden itaat etmekle hevâîliklerini gösteriyorlar. Nice insan da yahûdi ve nasrânîlere, siyonist ve materyalistlere dost olanların hevâlarına uyarak, Allah’ın hüdâsına teslim olma gayreti içinde olan şuurlu müslümanları azınlık haline getiriyorlar.

Hevâlarına kulluk yapanların ellerine ne geçiyor dersiniz? Âhireti ne karşılığında satıyorlar? Dünyada kazandıkları neler? Peki, ya kaybettikleri? Kendi hevâlarına veya itaat ve taklit ettiklerinin hevâlarına uyanlar, kendi hevâlarını doyurup tatmin edebiliyorlar, neticede gerçekten zevk alıp dünya huzuruna erebiliyorlar mı dersiniz? Peki, kendilerine kulluk yaptıkları müstebirleri memnun edip ciddi bir menfaat elde edebiliyorlar mı? *"Milletlerine (dinlerine) uymadıkça yahûdiler de hıristiyanlar da asla senden râzı (hoşnut) olmayacaklardır. De ki: 'Doğru yol/hidâyet, ancak Allah'ın yoludur.' Sana gelen ilimden sonra onların hevâlarına/kötü arzu ve keyiflerine uyacak olursan, andolsun ki, Allah'tan sana ne bir dost ne de bir yardımcı vardır."*[720]

Hevâlarına uyan kişilerin egemen olduğu bir toprak parçasında fesadın yaygınlaşmaması mümkün değildir. Kişilerin hevâları çatışır ve bunun sonucu olarak “fitne” kabarr, “fesa” artar; yeryüzü zulmün, haksızlığın, öldürmelerin, işkencelerin merkezi haline gelir.

Hevâ bir boşluktur. Kişinin herhangi bir iç dayanağa sahip olmamasıdır. Bu durum ise, kişinin her türlü etkiye açık olmasını, rüzgârın esişine göre vaziyet almasını doğurur. Kişisiz, hafif meşrep hale getirir. İşte bu tablo, dengesizliğe iten en müsait bir atmosferdir. Böylesine bir fert ve onlardan oluşmuş toplumlar, her türlü zulmü işleyebilir, haksızlık yapabilir. Nitekim Kabil’in, kardeşi Hâbil’i öldürmesi, "nefsinin kardeşini öldürmesini kendisine hoş göstermesi, onun da nefesine/hevâsına itaat etmesinin"[721] sonucudur.[722]

Takvâ giysisine bürünmeyen insan, çoğu zaman, nefsinin arzu ve irâdesini, yani hevâsını kendine rehber edinir. Arzu ettiğini elde etmek için nice zahmetlere katlanır, dolambaçlı yolları aşmaya çalışır. “Bu konuda İslâm’ın koyduğu hüküm nedir, bu arzum ve yaptığım Allah’ın rızâsına uygun mudur? Bunu Peygamberimiz’in huzurunda olsam yapabilir miyim? Yapmış olsam Efendimiz’in tavrı ne olurdu?...” gibi soruları ve cevaplarını hatırına bile getirmez. Hep kendi basit hesabını yapar ve planını kurar. Öbür âlemi unuttur. Hâlbuki imanın insanı kurtaracak dereceye ulaşması için, insanın arzu ve irâdesini Hz. Peygamber’in getirdiği ahkâmın peşine takması gerekir.[723]

İnsanoğlu, ibâdet için yaratılmıştır.[724] Fıtrat, nübüvvet ve Kitâb gibi İlâhî yardımlara rağmen Allah’ı tanıyıp ibâdet/tapınma ihtiyacını O’na yönlendiremeyen hevâî tipler, her şeyden önce kendi arzularını, zanna dayanan bilgisizce görüşlerini, yanlış kanaatlerini, sapkın düşüncelerini, yani tek kelimeyle “hevâ”larını tanırlaştırırlardır. Başka bütün putlar, hevâ putunun gölgesinde ortaya çıkacaktır. Hevâ putunu devirdiğinizde diğer putlar kendiliğinden devrilecektir.

Allah’a teslim olmayan kimsenin, bilinçsiz de olsa kendini (hevâsını) tanırlaştırdığı gibi; sadece Allah’ı en büyük kabul edip O’nu tekbir etmeyen kişi de kendini (nefsini, görüşünü, aklını...) en büyük görür. Her nimeti Allah’tan bilip sayısız nimetler için Allah’a şükür ve hamd etmeyen insan, bu fitrî ihtiyacı, kendini övmekle, kendini methetmekle gidermeye çalışır.

Hevâdan kurtulmak veya onun etkisine hiç girmemek için, hevânın zıddı hüdâyâ yönelmek gerekmektedir. Bunun için de hevânın, hedefini tersine çevirdiği, yozlaştırdığı tekbir, tesbih ve hamde sarılmak gerekiyor. Hevânın hoşlanmadığı gerçek tekbire, hamde, tesbihe ve bütün bunların en güzel şekilde içine serildiği tevhid eylemi namaza sarılmak, hevâ zehrine panzehir olacaktır. Bütün bunlar, Allah’ın yardımıyla ve onun hüdâsı/hidâyetiyle olacaktır. Allah’ın hüdâsı ise, başta Kur’an olmak üzere, nübüvvet, yani Peygamber rehberliği/sünnet ve bu iki kaynağa bağlı olan selim akıl ve fıtrattır.

Hevâî tip, Allah'ın hükmüne ve hakemliğine başvuracağına, kendi hevâsının yargısına mürâcaat eder. Doğru ve yanlışın, güzel ve çirkinin ölçüsü kendi hevâsıdır; yani arzusu, menfaati, görüşü, beşerî ideolojisidir. Bu, şehvet denilen şiddetli ve çirkin eğilimlerin kable edinilmesidir. Hevâîler, yaratılış amaçlarını akıllarıyla düşünmezler. İnsan ülkesinde ins ve cin şeytanlarının yardım ve hileleriyle, kalp adlı kralın da gafletinden yararlanarak yönetimi ele geçiren hevâ, egemenliğini pekiştirmek için, kendine karşı devrim yapabilecek düşman olan kalbi, selim akli, fitratı, vicdamı, haram-helâl, ayıp-günah duygusunu zincirlere bağlar, prangalara vurur. Artık ilâhlaşan ego, insan ülkesindeki fitrî düzeni sarsmakta, dengeyi bozmakta, her şeyi altüst etmektedir. Kalp yerine nefsin tek egemen olduğu hevâî insan, sadece gözüyle düşünmekte, doymak bilmeyen midesine/aç gözüne hizmet etmekte, gücünün ve imkânının yettiği her istediğini yapmayı özgürlük saymaktadır.

Hevâsının gösterdiği istikamette imkân ve gücünden başka hiçbir hudut/sınır tanımayan insandır hevâsını tanıdınen. Hiçbir dâvânın adamı olamayan, günü birlik yaşayan, tek dünyalı, tek gözlü, aç gözlü, at gözlüklü, dolayısıyla hakka karşı kör gözlü biridir o. Nefsinin zaafı, yani hevâsı doğrultusunda hareket eden, hoppa, hafifmeşrep, hayvanî zevkler peşinde koşan, heves ve arzularına düşkün ve düşük kişilere halk arasında "havâî" denir ki, aslı "hevâî"dir; hevâî, yani hevâsına uyan. Boşvermiş bir tiptir hevâî insan; top kafalı, top gibi içi boş (yani hava/hevâ ile dolu) kafa, top gibi boş şeyleri endâd edinerek, hevâ putuna ortak tanrılar arayan Hak'tan gâfil insanıdır... Allah'a ibâdete zamanı yoktur bu hevâî kişinin; ama faydasız bilgilere, magazin denilen âdî dedikodulara, muzır uğraşlara, geyik muhabbetlerine ve de çeşit çeşit haramlara hem vakit, hem fırsat, hem para ayırabilir. Eğlencede "ayıp", hele hele "haram" diye bir engel tanımaz. Müzik tutkunu, tv. tutsağı, ilim yerine filmi tercih eden, haram-helâl diye bir ölçüyü unutan, nefsinin kulu kölesi bir tiptir hevâî. Ve bunların oluşturduğu insanat bahçesidir hevâ düzeninin oluşturduğu hevâî toplum.

Haram modayı mubaha, kumarı helâl ticarete, dünya rahatını âhret saâdetine bilinçsizce tercih eden hevâî kimseler, nefis ve hevâlarına kulluk yapmayı Allah'a kulluğa, O'na teslim olmaya yeğlemiş insanlardır. "Özgürlüğüme kimseyi karıştırmam, memlekette demokrasi var, ben istediğimi yaparım" diyen, buna rağmen nefsinin kulu, kölesi olup arzuları tarafından yönlendirilen ve onun için de hevâsına tapınan, kendini tanımlayan azgın bir karakter, dejenere olmuş bir kişilik, menfaatperest bir tip... Yararlı-zararlı, helâl-haram demeden imkânının elverdiği her türlü gıda ile midesini doldurur, hatta bunu yaşama gayesi edinirken; ruhunun hemen hiçbir ihtiyacını giderip tatmin etmeye çalışmayan, süflî arzularının elinde oyuncak bir zavallı...

Bütün bunlar, kızmaktan ziyade acınacak, çevre ve düzen kurbanlarıdır. Bizim yitik çocuklarımızdır bunlar. Kendilerine gelmeleri, benliklerini bulmaları, bayağı esâretten kurtulmaları için bize çok şey düşüğünü değerlendirmek içindir bu ifadeler. Yoksa, bu tiplerin özelliklerini anlatıp kendimizi onlarla mukayese ederek nefsimizi temize çıkarmak, bizi de eleştirdiğimiz hevâî karaktere yaklaştırır. Ve daha önemlisi, farkında olmayarak da olsa bu özelliklerin en küçüğü bizde, sorumluluğunu yüklediğimiz yakınlarımızda var mıdır? Çocuklarımızda, akrabalarımızda, komşularımızda, arkadaşlarımızda, iş yerlerimizde, çevremizde, kısaca bizim ulaşabileceğimiz yerlerde hiç bulunmadığını iddia edebilir miyiz bu tiplerin? Bu konuda bize neler düşüyor? Bu sorulara, boş verirsek, ya da bu hastalıkları tedâvi için doktor rolünü üstlenmez, yakın çevremize kadar gelen bu hevâî ateşin tutuşturduğu yangını, havayı kaplayan ateşleri söndürmek için itfaiyecilik yapmaya çalışmazsak, bu tipler, dünyada değilse bile âhirette yakamıza yapışabilirler, bulduğumuz güzellikleri niye kendilerine ulaştırmadığımızın hesabını sorabilirler.

Hevâî tipin nasıl oluştuğu, sebepleri iyi değerlendirilmeli, sivrisinekle mücâdele için bataklığın kurutulmasının şart olduğu unutulmamalıdır. Hevâî düzen ve onun kurumları, düzenin oluşturduğu toplum yapısı ve çevre şartları değişmeden, ürünlerin değişmesini beklemek doğru olmaz. Düzen, müslüman gencin oluşmasını her taraftan engellerken, kurum ve kurallarıyla hevâî insanın ihtiyacı olacak, nefse hoş gelen her çeşit fitne ve fesadı, fuhuş ve kumarı... desteklemekte, hevâî insan, bu sistemin mücâdele ettiği değil; oluşturmayı hedeflediği tip olmaktadır. Darbe ile ele geçirdiği İspanya'yı kırk sene yöneten Franco, "nasıl halk ayaklanmadan bu kadar uzun süre iktidarda kaldın?" diye soranlara şöyle diyordu: "Futbol, müzik, kumar ve uyuşturucu sâyesinde!" İnsanları bunlarla meşgul edince, başka şeylere ayıracak zamanları kalmayacaktır. Bir de buna hayat pahalılığı, işsizlik, partacılık, tv. hastalığı, kahvehane hayatını da eklerseniz, hevâî düzeninizi değil kırk, yüz kırk sene de sürdürürsünüz. Ama, unutmamalı ki, onların hevâî düzenlerini sürdürmeleri için hesabı varsa, Allah'ın da; sadece Allah'a kulluk yapan mü'minlerin de bir hesabı vardır: "*Zâlimler, hangi inkılâbla devrileceklerini, nasıl bir dönüşe (âkıbete) döndürüleceklerini yakında bilecekler (ve görecekler).*" [725]

Hevânın hâkim olduğu kalp, her türlü bireysel ahlâksızlığın, toplumsal fesâdın, her çeşit pislik, kötülük ve zulmün kaynağı olan şirkin bulaşıcı mikroplarının toplandığı yerdir. Müslümana yakışan, nefis kaynaklı hevâyâ değil; İlahî kaynaklı hüdüâyâ tâbi olmaktır. Başkalarının hevâsına değil; ilme/vahye sarılmaktır. Esselâmu alâ men ittebea'l-hüdâ. Hevâyâ değil; hüdüâyâ tâbi olanlara selâm olsun!

Tâğuta İbâdet

"Andolsun Biz, her toplum içinde: 'Allah'a ibâdet edin, tâğuttan kaçının' diye bir elçi gönderdik."[\[726\]](#) Bu âyette "tâğut", ibâdet konusunda Allah'ın karşısına konulmuş ve ondan kaçınılması emredilmiştir. Şu âyette ise, tâğuta ibâdetten sakınan ve Allah'a yönelen kimsenin müjdelenmesi istenmiştir: "*Tâğuta ibâdet etmekten kaçınan ve Allah'a yönelenlere müjde var.*"[\[727\]](#) Şu âyette de, tâğuta ibâdet edenler şiddetle kınanmaktadır: "*De ki: Allah katında yeri bundan daha kötü olanı size söyleyeyim mi? Allah'ın lânetlediği ve gazap ettiği, aralarından maymun, domuz ve tâğuta tapanlar çıkardığı kimseler; işte onların yeri daha kötüdür ve onlar doğru yoldan daha çok sapmışlardır.*"[\[728\]](#)

Nedir tâğut? "Tâğut" kelimesinin kökü "tuğyan"dır. Tuğyan, isyanda haddi aşmak, azmak, zulmetmek, sapmak, ölçsüz şekilde hareket etmek, büyümek anlamlarına gelir. Tâğut; şeytana, putlara, Allah'tan başka tapılan her varlığa, insanı azdıranlara, insanları haktan ve hidâyetten saptıranlara, hayır yolundan men edenlere, haddi aşanlara, küfür ve dalâlette önderlik edenlere, gaybdan haber verdiğini ileri süren kâhinlere/medyumlara, insanların Allah'a ibâdet etmelerine ve İslâm'ı yaşamalarına engel olanlara denir. Put olsun, ağaç olsun, insan veya hayvan olsun, Allah'tan başka tapınma konumunda olan her şey; kanunlarında Allah'ın dinine karşı sınırı aşan zâlim yönetici ve Allah'ın indirdiği hükümlerin gayrisiyle hükmeden idareci; İslâm şeriatine uymayan bütün metod, düşünce, fikir, ideoloji, pozisyon, âdet, gelenek ve görenekler tâğut kapsamına girer. Ayrıca tâğuttan hoşnut olup ona bağlanan, tâğuta kulluğa çağırın, tâğutun dâvet ettiği şeye sahip çıkan da kendi sapıklığı içinde tâğuttur.

Kur'ân-ı Kerim'de tâğutla ilgili bütün âyetleri dikkate aldığımızda şu sonuca varırız: Kulu Allah'a kulluktan, dinde ihlâslı olmaktan, Allah ve Rasûlüne itaatten alıkoyan ve çeviren her şey tâğuttur. Tâğut; hakkı ezmeye çalışan, Allah'ın kulları için çizdiği sınırları çiğneyen her kimse veya her nesnedir. Allah ile bağlantısı olmayan her program ve Allah'a bağlanmayan her çeşit düşünce, sistem, edep ve alışkanlık; otoritesini Allah'ın sisteminden almayan her idare, Allah'ın otoritesine, ulûhiyetine ve hâkimiyetine düşman olan her şey tâğuttur.[\[729\]](#)

Allah'a isyan konusunda herhangi bir kimseye itaat eden kişi, o kimseye İbâdet etmiş olur ve bu itaat edilen kimse tâğuttur. Mevdüdi, tâğut kelimesini şöyle izah eder: "Tâğut, Allah'a karşı azan, isyan eden, kulluk haddini aşarak kendisi için ulûhiyet ve rubûbiyet iddîasına kalkışan her şahıs, zümre ve idareye denir. Tâğut, Allah'a karşı haddi aşan ve zulmeden her türlü üstünlük, otorite, başkanlık veya komutanlıktır. Tâğut, mülkünde hükmünü yerine getirir; kullarını zorla, aldatmakla yahut kötü yollarla kendine itaate çağırır. Kişinin bu türlü otoriteye, başkanlığa, liderliğe boyun eğmesi ve ona tapması tâğut için bir ibâdetdir."[\[730\]](#)

Kur'an'a göre tâğut; Allah'ın, dininin, elçisinin ve kitabının karşısına konulan, Allah yerine tapılan, İslâm'ın hükümleri, emir ve yasakları, helâl ve haramları yerine ikame edilen, Hz. Muhammed (s.a.s.)'in yerine önder seçilen, Kur'an düşüncesi, inanç ve hayat tarzı yerine başka düşünce, inanç, hayat ve yönetim biçimi koyan, hayata geçiren, bunlara öncülük eden ve uyulan her insanın, her sistemin ortak adı ve sembolüdür.

Buna göre tâğuta ibâdet, Allah'tan başka şeytan, insan, önder, kâhin gibi canlı ve cansız varlıklara, Allah'a isyan anlamına gelecek şekilde itaat etmek, boyun eğmek, Allah'ın hükmü yerine Allah'tan başkalarının hükümlerini kabul edip isteyerek uygulamak demektir ki bu, insanı şirke, küfre götürür.

Bir kimse tâğutu reddetmedikçe gerçekten iman etmiş sayılmaz. Tevhid'in şartı, Allah'a imandan önce tâğutları reddetmek, onları tanımamaktır. Bu durum, Kur'an'da açıkça beyan edilmiştir: "*Artık kim tâğutu inkâr edip Allah'a iman ederse, kopmayan sağlam kulpa yapışmış olur.*" [731]

Bilginlere ve Din Adamlarına İbâdet

Allah'a şirk koşmanın bir çeşidi de Allah'ın izin vermediği alanlarda insanlara itaattir. Oysa itaatte esas olan Allah'a itaat, Peygamberine itaat ve müslümanlardan olan emir sahiplerine itaattir. [732] Ne var ki, insanoğlu, çoğu zaman kendi cinsinden olan beşerden bazı kimselerin birtakım üstün özelliklere sahip olduklarını düşünerek onları rab konumuna getirmiş ve böylece onlara ibâdet etmiştir.

Herhangi bir insanın, ister bilgin olsun ister yönetici, Allah'ın emir ve yasağına, helâl ve haramına ters düşen emir ve hükümlerine gönülden katılmak, onu hüküm/kanun koyucu olarak kabul etmek, ona itaat ederek Allah'ın hükmüne muhalefet etmek; onu Allah'tan başka rab edinmek ve ona ibâdet etmek demektir. [733] "*Yaratıcıya isyan etme konusunda yaratılana itaat edilmez.*" [734] Hakkı bâtil, bâtili hak yapmaya çalışanlar, ilim haysiyetinden yoksun birer tâğutturlar. Bu şekilde davranışlar, şirk, küfür ve Allah'tan başkalarını rab edinmek ve onlara tapmaktır. [735] Allah'ın kitabına yetki tanımaksızın helâl ve haram sınırlarını belirleme yetkisini kendisinde görenlerin nefislerini ilâve rab ittihaz ettiklerini ve onlara kanun koyma yetkisi tanıyanların da onları rabler edindiklerini yukarıdaki âyet ve hadislerden öğrenmiş oluyoruz.

Kur'an'ın on dört asır önce getirdiği en büyük prensiplerden biri de, hangi makam ve mevkiye olursa olsun, insana değil; yalnız Allah'a ibâdet edilmesi prensibidir. İslâm, beşeriyeti saâdete erdirmek, zulmü ortadan kaldırmak, insana kulluk etmeye sevkeden istismarı yok etmek yolunda birleşilmesi gerekli olanı belirterek yahudi ve hristiyanlara bakın nasıl hitap ediyor: "*De ki: Ey Kitap ehli, gelin aramızda birleşebileceğimiz bir kelime üzerinde toplanalım: Allah'tan başkasına kulluk etmeyelim. O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım. Bazımız bazımızı Allah'tan başka rabler edinmeyelim!*" [736]

Kur'ân-ı Kerim, kula kulluğu ortadan kaldırmak ve sadece Allah' kulluğu tesis etmek üzere gönderilen Kitap olduğu için, insanların Allah'ı bırakıp hemcinslerinden olan insanlara ibâdet/kulluk etmesini önlemek amacıyla çeşitli deliller serdetmiş, bu konuda geniş açıklamalar yapmıştır: "*Hiçbir insana yaraşmayacak/yakışmayacak bir şey varsa, Allah'ın kendisine Kitap, hikmet ve nebîlik vermesinden sonra onun insanlara: 'Allah'ı bırakın da bana kul olun' demesidir. Tam aksine o; 'Kitabı öğrendiğiniz ve okuduğunuz yönüyle Allah'a kul olun' der. O, size: 'melekleri ve peygamberi ilâh edinin' diye emretmez. Siz müslüman olduktan sonra size hiç imansızlığı emreder mi o?'*" [737] İstisnâsız bütün peygamberler: "*Ey kavmim, Allah'a ibâdet edin; sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur.*" [738] buyurmuşlardır.

Aynı şekilde Hz. İsa (a.s.) sağlığında kendisinin, Allah'ın kulu olduğunu ilân etmiş ve insanları da sadece Allah'a kul olmaya çağırılmış olduğu halde, vefatından hemen sonra, bizzat kendi kavmi tarafından ilâh kabul edilerek Allah'a şirk koşulmuştur. İslâm bu tür bir sapıklığın önüne geçmek için deliller getirmiş ve bunun şirk olduğunu her fırsatta vurgulamıştır. Kur'an, kullara kulluğu ortadan kaldırarak yeryüzünde hâkimiyeti sahte ilâh ve rablerin elinden çekip alarak sadece Allah'a vermek için delil üstüne delil getiriyor ve bu noktanın son derece önemli olduğunu insanlara ısrarla vurguluyor. [739]

Şeytana ve Cinlere İbâdet

Şeytana İbâdet

Yüce Allah, insanlara şeytana ibâdet etmemelerini, kendisine ibâdet etmelerini emretmektedir: "*Ey Âdemoğulları! Ben size, Şeytana ibâdet etmeyin. Zira o, sizin için apaçık bir düşmandır. Bana ibâdet edin. En doğru yol budur*" diye tavsiye etmemiş miydim?[740] Şeytana ibâdet, vesvese verdiği, süslü gösterdiği şeylerde ve Allah'a isyan olan konularda kendisine itaat ve ittibâ etmektir. Allah, insanlara, "*şeytanın adımlarına uymayın.*"[741]; "*Çünkü şeytan, insana apaçık bir düşmandır.*"[742]; "*Onu düşman edinin.*"[743] buyurmuştur.

Kur'an-ı Kerim, ister insanlardan olsun, isterse cinlerden, tüm şeytanların[744] insanları şirke düşürdüğünü bizlere hatırlatır. Sebe' kraliçesi hakkında bilgi edinmeye gönderilen Hüdhüd, Hz. Süleyman'a döndüğünde şunları haber verir: "*Onun ve kavminin, Allah'ı bırakıp güneşe secde ettiklerini gördüm. Şeytan, onlara işlerini süslemiş de onları doğru yoldan çevirmiş, bu yüzden yola gelemiyorlar.*"[745]

Kur'an, şeytanın insanlar üzerinde, onların irâdelerini ortadan kaldıracak bir güce sahip olmadığını, ancak insanların şirk koşmaları ve böylece onların sapmaları noktasında vesvese verdiğini açıkça bildirmiştir. "*Görmedin mi biz kâfirlere şeytanları gönderdik, onları oynatıp duruyorlar.*"[746]; "*Fakat kalpleri katılaştı ve şeytan da onlara yaptıklarını süslü gösterdi.*"[747]; "*O (şeytan)lar bunlar (insanlar)ı yoldan çıkardıkları halde, bunlar doğru yolda olduklarını sanırlar.*"[748]

Şeytan, insanlara fuhşu ve münkeri emreder.[749] İnsana vesvese verir.[750] İnsanlar arasında kin ve düşmanlık tohumları saçar.[751] İnsanlara, yaptıkları kötülükleri süslü gösterir.[752] Boş şeyler vaad eder.[753] Gerçekleri unutturur.[754] Tuzak kurar.[755] İnsanı saptırmak ister.[756] Onu doğru yoldan men eder.[757] Bu sebeple insanın, şeytanın vesvesesine aldanıp ona uymaması gerekir; uyarıya ona ibâdet etmiş olur.

Kur'an'da içki, kumar, putlar, heykeller, şans okları, talih oyunları, şeytanın işi olarak ifade edilmiştir.[758] Demek ki, Allah'ın haram kıldığı, yasak ettiği şeyleri yapanlar, şeytana itaat etmiş olmaktadırlar. Kur'an, bu itaati, şeytana ibâdet olarak ifade etmiştir. İbrâhim (a.s.), babasına: "*Ey babacığım! Şeytana itaat etme; çünkü şeytan, Rahman'a isyan etmişti*" demiştir.[759] İnsanı, Allah'tan başkasına, putlara ve benzeri şeylere ibâdet etmeye ve onları şirke, küfre ve isyana teşvik eden, şeytan ve şeytanlaşan insanlardır. Âsî kimseye itaat eden, âsîdir. Şeytana ve küfrü, şirki ve kötülükleri emredenlere itaat edenler, Allah'a isyan etmiş, şeytana ibâdet etmiş olurlar.

Şeytana ibâdet konusunu açıklamaya çalışırken, satanizmden, yani direkt olarak şeytana tapınma dininden uzunca bahsetmeyi, toplumu çok az ilgilendirdiği için gereksiz görüyoruz. Yeni dinler edinerek, bunalımlarına güya çözüm arayan, düzenin ve toplumun kurbanı bazı marjinal gençlerin, yenilik ve moda olsun, değişiklik olsun diye, düzen ve toplum şeytanından; gerçek şeytanın kucağına sığınıp ona sahidan tapınmaya yöneldiklerini gözlüyoruz. Satanizm denilen bu şeytan severlik ve kötülükçülüğün aslında pek de yeni bir din olduğu da söylenemez. Özellikle Suriye topraklarında günümüze kadar varlığını devam ettiren Yezidilik de bir satanizmdir.

Cinlere İbâdet

Cinler, Allah'ın kendisine ibâdet etmeleri için dumansız saf ateşten yarattığı varlıklardır.[760] İnsanlar gibi ibâdet ve isyan edebilme yeteneğine sahiptirler. Bu sebeple müslüman ve kâfir, sâlih ve fâsık olanları vardır. Zaten İblis de cinlerdendir.

Sebe' sûresinde cinlere ibâdetten söz edilmiştir: "O gün, kâfirlerin hepsini mahşere toplar, sonra meleklerle, 'Bunlar size mi ibâdet ediyorlardı?' der." [761] Bu soruya melekler, "(Ey Rabbimiz!) Seni tenzih ederiz. Onlar değil; Sen bizim velimizsin. Hayır, onlar (bize değil) cinlere ibâdet ediyorlardı. Çoğu onlara iman eden kimselerdi." [762] şeklinde cevap vermişlerdir. Cinlere ibâdet, onlara sığınmak, korkulardan, mal ve canların kaybından onlara ilticâ etmek ve onlardan yardım talep etmektir. Âyette geçtiği şekliyle cinlere iman ise, muhafaza ve sığınma hususunda onların gücüne inanmaktır. [763] "İnsanlardan bazı erkekler, cinlerden bazı erkeklerle sınırlardı, cinler de onların azgınlıklarını artırırlardı." [764] Bu âyet, insanların cinlere ibâdetlerinin, onlara sığınmak olduğunu ortaya koymaktadır.

Yüce Allah, sadece kendisine ibâdet edilmesini emretmiş, kendisinden başkalarına ibâdet edilmesini şiddetle menetmiştir. Ancak, imtihan gereği olarak, insanları ve cinleri bu konuda zorlamamıştır. Bu sebeple cin ve insanlardan, Allah'a ibâdet edenlerin yanında, O'nun dışındakilere ibâdet edenler de vardır. Allah'tan başkalarına ibâdet; sadece putlara, heykellere, ateşe, aya, güneşe, mezara tapmaktan ibaret değildir. Kur'an'ın hilâfına hareket eden insanların buyruklarını isteyerek kabul edip bunları uygulamak da Allah'tan başkalarına ibâdet etmektir. Allah'tan başkalarına ibâdet, şirk ve küfürdür. [765]

Sanatın Putlaştırılması

Sanat İçin Sanat: Hedefini yitirmiş, boşvermiş insanların toplumdur câhiliyye. Yaratılış sebebini bilmeyen insan, niçin yaşadığını da bilmeyecektir. Ot gibi yaşayacak, amaçsız, idealsiz bir hiç olarak yaşadıktan sonra, anlayışına göre yine bir hiç olacak, toprağa karışacaktır. Bazıları daha idealisttir. Kendilerine göre bir ülküleri vardır. Bu ülkünün başında kendisi, egosu olduğundan savunur idealini. Kendi menfaati, kendi vatani, kendi ırkı, kendi tarihi, kendi coğrafyası, kendi rejimi, kendi prensipleri, kendi takımı, kendi şarkıcısı, kendi sanatı... Bunların ne kadarı tümüyle kendine âittir; orası ayrı bir konu. Ama o aslında ben merkezîyetçilikle kendini putlaştırmaktadır. [766] Rabbini de kendini de tanımamıştır. Bazıları ise ezilmiş, sömürülmüş, kandırılmıştır. Kendinde ilâhlık göremeyecek darbeler yemiştir. O da piyasadaki ilâhların bir veya birkaçına kul olacaktır. Câhilî insan için kaçınılmaz bir durumdur bu. İnsan, Allah'a hakiki anlamda iman etmiyorsa, ya kendini güçlü görüp ilâhlık taslayacak, ya da kendi üzerinde ilâhlık taslayanları kabul edip onların kulluğuna girecektir.

Câhilî toplumlarda sanatkâr ilâh taslağıdır; Sanat da. Laiklik ayrı bir din (daha doğrusu, çok dinlilik) olduğundan, müslümanın laik olması düşünülemez. "Onun her şeyi, namazı, İbâdetleri, hayatı, ölümü, hepsi âlemlerin Rabbi Allah içindir. O'nun ortağı yoktur. Böyle emrolunmuştur." [767] Elbette müslümanın sanatı da Allah içindir. Sanatta yasakları ve tavsiyeleri Allah belirler. Mü'min her konuda O'na kulluk eder, itaat eder.

Câhiliyye insanı için söylediklerimizin bir benzerini sanat için de söyleyebiliriz: Allah için sanat anlayışı olmayınca, ya sanatın kendisi ilâh yerine geçecek, ya da sanat, piyasadaki ilâhların(!) birine hizmet edip onun kulu olacaktır. Bugün sanat, kendisi putlaştırılmıyorsa; emperyalizm, düzen, fuhuş, moda, sanatçı... gibi ilâh taslaklarının hizmetinde bir kuldur.

Sanatın Putlaştırılması: Sanatın genel olarak putlaştırılması gibi, sanat dallarının çoğu, hem de birkaç yönden put görevi üstlenmiştir.

Heykellerin çoğunun ve bazı resim, hatta fotoğrafların put olduğunu bilmeyen yoktur. Tâğutların resim ve heykelleri böyle olduğu gibi, sâlih insanların heykel veya resmi bile olsa, saygı duyulur, tâzim edilirse put olmaktan kurtulamaz. Hz. İsa'nın, Hz. Meryem'in heykel ve resimlerinin bu konumda olduğunu hepimiz biliyoruz.

Canlı resmi, özellikle insan figürlü resimler, tarihî süreç içinde Müslümanlarca yasak kabul edilmiştir. Özellikle heykel için bu yasaklık daha net ve daha tartışmasızdır. Tevhid inancının temel esaslarını korumak, bu yasağın en büyük hikmetidir. Kendi eliyle yaptığına tapma ahmaklığını bazı insanlar, sadece eski câhiliyye döneminde değil; şu sırada ve çok yakınlarımızda bile göstermekte. Sadece imal ettiği halde "yaratma" vehmine kapılmak, çıplak kadın heykeli, sahte tanrılar, bâtil dinlerin sembolleri gibi şeyler yapmaya kalkmak ve bunların demirden, tunçtan yontusu için büyük paralar sarfetmek, faydasız bir lüks, yani israf, heykelin yasak sayılması için diğer hikmetler.

Günümüzde müzikholler, gazinolar âyin yerleri haline gelmiş, boşveremiş gençlik sanatçı denen tuhaf yaratıkların, onlara göre müzik ilâhlarının önünde huşu ile eğilerek onların kulu olmuş durumunu ancak tapınma ile izah edebiliriz. Sanat tanrısının bir el hareketiyle alkış veya dans şeklinde cemaat halinde yapılan tapınmaları, ibâdet coşkusuyla kendinden geçen, ayılıp bayılmaları, yani sanat dininin durumunu putlaştırma örneği olarak görmemek mümkün değildir. Renkli basında veya TV.lerin eğlence programlarında meşhur sanatçılardan bahsedilirken, onlara yeryüzünde benzeyen eş varlıklar bulunamaz. Onlar göklere çıkartılır. "Yıldız"dır, "star"dır onlar; "sanat güneşi"dir. (Bu sıfatlar da gök cisimlerine tapan topluluklardan miras kalan isimlendirmelerdir.) Bunlar da yetmez. Açıkça gençliğin seks ilâhesi, müzik tanrısı gibi tanrılık unvanları resmen verilir. Öyle ya, Türkiye gibi müslümanların, nüfusun % 99'unu teşkil ettiği iddiâ edilen bir yerde, meselâ Sultan Ahmet Câmîinde yatsı namazında yüz kişiyi bulamazken, otuz-kırk bin kişi bir stadyumu, dilinden de anlamadığı bir batılı zibidi veya fâhişeyi dinleyip seyretmek için gecenin geç saatinde doldurabiliyorsa, nüfusun müslümanlara oranı da, ibâdet konusu da düşünölmeye değer değil midir? "Müslümanım" diyenlerin yarısından çoğu namazsız-niyazsız yaşayabiliyorken; müziksiz, kasetsiz, T.V.siz yapamıyorsa, "en büyük filân, başka büyük yok!" diye sanatçının büyüklüğünün ilanı, ezan seslerindeki "Allahu Ekber" ifâdesini çoktan bastırıyorsa, kitlelerin dini ve bu dinde sanatın rolü tekrar sorgulanmalı değil midir?

Sanatın putlaştırılması durumunda İslâm'ın ve müslümanların tavrı çok kesindir: Hz. Süleyman döneminde, put görevi üstlenmediği ve sadece sanat eseri olduğu anlaşılan heykele (timsâl) hoş gözle bakan, eleştirmeyen Kur'an'ın,[768] İbrâhim (a.s.) döneminde put görevi üstlendiği için ateşe atılma pahasına devrilmesini, put-heykellerle mücadeleyi emrettiğini hatırlayalım. Aynı timsâl (heykel) kelimesini Kur'an bu sebepten tavrı olarak ifade eder: "*İbrâhim babasına ve kavmine: 'Şu karşısına geçip tapmakta olduğunuz heykeller nedir böyle?' demişti.*"[769] Yine aynı heykelin Peygamberimiz döneminde put haline dönüştüğü, saygı duyulduğu için onları devirmek, yeryüzünden onları kaldırmak için savaşların göze alındığı bilinir. (Din aynı din, heykel aynı put; ama müslümanlar...)

Hz. Ömer (r.a.) devrinde fethedilen İran'da dünyaca şöhreti olan, paha biçilmez kıymette, dillere destan sanat şaheseri bir halı vardır. Hz. Ömer'e götürülen ganimetlerin arasında o halı da mevcuttur. Herkes Hz. Ömer'in o halıyı kime vereceğini, nerede kullanacağını büyük bir merakla beklemektedir. O, gözlerde çok büyütülen, çok fazla sevilen böyle bir halının putlaştırıldığını, dolayısıyla sanat eseri ve güzel olma vasfını kaybettiğini iyi bildiğinden bu eşsiz halıyı et doğrar gibi bir-iki santimetrekarelik küçük parçalara böler. Onu ele geçiren ashâba taksim eder, dağıtır. Bu büyük bir sanat eserine hakarettir, alay etmedir, doğru. Bir doğru daha var ki, din putlaştırmaya giden yolları böyle keskin kılıçla kesmeyi emreder. Yine aynı zâtın, altında birçok meşhur ashâbın bey'at ettiği Kur'an'da anlatılan[770] ağacın, sonradan saygı duyulup onun arkasında namaz kılınmaya başlandığını, ziyaret edildiğini, kutsandığını görünce hemen ağacı kökünden söktürüp yakıtını ve buna hiçbir sahâbînin itiraz etmediğini hatırlayalım.

Bugünkü bazı mezarlar (yatırlar) ve türbelerin halk için, resmî türbenin de askerler ve devlet erkânı için tapınak halini görseydi o Fâruk, kılıcını sadece bu mimarî yapıları yıkmaya değil, "müslümanım" dediği halde buralardan kurtuluş bekleyen, adaklar adayıp duâlar eden, türbeleri mescid (tapınak) yapan, ölü ve mezar kullarının kellelerini devirmeye de kullanırdı. İlâhlaştırılan, tapınılan sanatçılara karşı, putlaştırılan sanat dallarına karşı müslüman; fârûkî tavrını, tevhidî bilincini göstermek zorundadır.

Günümüzde sanat denilince akan sular durur. Bazı açık gözler çirkefliğe sanat damgasını vurunca, artık ayıp, günah, yasak hiçbir uyarının önemi ve yaptırım gücü yoktur. Sanat denilince her şey mubahtır. **Sanat dininde haram diye bir hükme rastlanmaz. Çağdaş insan, sanatın kutsallığına inanmalıdır; sanatçıların da ulûhiyetine. Eskiden olduğu gibi, "dinin sanatçısı" yoktur artık; "sanatçının dini" vardır; özel bir din, sanat dini.**

Bir de elfâz-ı küfür meselesi var. Sinema filmleri ve tiyatro sahnelerinde müslümanların gözü önünde pervâsızca en galiz küfürler, dinle alay etmeler ve söyleneni, tepkisizce dinleyeni küfre sokan sözler. Hele müzik parçalarının önemli bir kısmında feleğe, kadere çatılan, Allah'a şirk koşulan sözler...

Yer yer "Allah" lafzı, sarhoş ağız ve kulaklara meze. Allah adını haram eğlencelere katmak, haram söz ve işlerin arasında, içinde Allah adı geçen, meselâ "Allah Allah" şarkısı söylemek... Allah'la alayın bu derecesini Ebû Cehil'lerde bile göremezsiniz. Terbiyesizliğin, cür'etin, küfrün bu kadarını, İsa heykelinin önünde şuh danslarla şarkı söyleyip soyunarak İsa heykelini diriltten(!) kliplerle şöhret olan Madonna bile gösteremez. Peki, bunları zevk alarak dinleyen, içinde küfür lafızlarının geçtiği arabesk veya diğer müzik parçalarını, bir müslümanın Kur'an'dan aldığı hazza benzer bir coşkuyla dinleyip seyredenler kimler? Bunların durumu, hükmü? Ya bu cinâyetlere katılmamakla övünen, imanları elinden alınan zavallı kalabalıklara kurtarıcı mesaj veremeyen müslümanlar!

Peki, sanat hep emperyalizmin emrinde bir uyuşturucu, fuhşun hizmetinde haram bir oyuncak ve şirk vesilesi çirkin bir put mudur? Elbette hayır! Bunlar, gerçek sanat değil, sanatın düzmesidir, sanatın istismarıdır. Sanat sanat ise eğer, ne putlara, ne haramların herhangi birine âlet olacak, Güzel Kitab'ın güzel ölçülerine uygun olacak ve ancak "güzel" hükmünü alacaktır.

Gök Cisimlerinin Putlaştırılıp Bâtıl Tanrı Kabul Edilmesi

Hız. İbrâhim'in tevhid mesajını ilettiği toplumun yıldıza, aya ve güneşe tapanlar olduklarını, Hız. İbrâhim'in bunların ilâh olamayacağına dair aklî deliller sunmasından anlıyoruz. Irak'ta yaşayan Kıldanîlerin bu inancı ve bâtıl tanrıların durumları anlatılır ki, düşünölsün; bu tür şirkten vazgeçilsin.[\[771\]](#)

Fahreddin Râzi, heykellerden yapılmış putlara tapmanın, temelde yıldızlara tapmanın sembolü olduğunu ifade ederken, yıldızlara tapmanın özelliklerini de açıklar: Âlimlerin pek çoğu şunu söylemişlerdir: Bazı müşrik insanlar, bu âlemin durumlarının değişmesinin yıldızların durumlarının değişmesine bağlı olduğuna inanmışlardır. Bu inançta olanlar, yıldızların durumunu gözetleyerek bu dünyada meydana gelen mutluluk ve mutsuzlukların, yıldızlardaki talihlerine bağlı olduklarına inanmışlardır. Onlardan bir kısmı, yıldızların varlıklarının zatları gereği olduğuna, bu âlemleri de onların yarattığına inanmışlardır. Yine onlardan bir kısmı, bu yıldızların en büyük ilâhın mahlûkları olduğuna, bu yıldızların da âlemin yaratıcısı olduğuna inanmışlardır. Birinciler, bu yıldızların gerçekte ilâh olduklarına, ikinciler de onların, Allah ile insanlar arasında vâsita olduklarına inanmışlar, böylece onlara ibâdet ve inkıyatla meşgul olmuşlardır. Sonra ise, yıldızların çoğu zaman gözlerden gizli olduklarını görünce, onlar nâmına bazı putlar edinmişler ve bu putlara ibâdetleriyle de bu gök cisimlerini kast ederek ve yıldızların görünmeyen gölgelerine yaklaşarak putlara tapınmaya yönelmişlerdir. Derken zaman uzayınca, yıldızların isimlerini aradan çıkarıp sadece bu heykellere tapınmaya başlamışlardır. İşte bunlar, gerçekte yıldızlara tapan kimselerdir.[\[772\]](#)

Kur'ân-ı Kerim, güneş ve ayın Allah tarafından hizmete âmâde kılınmasını, O'nun büyük nimetlerinden olarak zikreder. [\[773\]](#)Onların sayma ve ölçü vesileleri olmak, [\[774\]](#) aydınlatmak [\[775\]](#) gibi faydaları vardır. Bütün özellikleriyle, Allah'ın âyetlerindendirler. [\[776\]](#) Bunlar, belirli bir zamana kadar görevlerini yapacak, süreleri dolunca dürölüp toplanacaklardır. [\[777\]](#) Allah, güneşe ve onun kuşluk zamanındaki parlaklığına kâsem etmekle [\[778\]](#) ona bir değer verdiğini gösterir. Öyleyse insan onlara değil; onları yaratan ve teshir eden Allah'a şükür ve ta'zim etmelidir.

Kur'an, Sebe' halkının güneşe tapmalarını vesile ederek, bu ibâdetin sapıklık olduğunu söyler. [\[779\]](#) Bir âyette de, bütün insanlara, mutlak olarak şunu ilân eder: "Gece ile gündüz, güneş ile ay Allah'ın varlığının âyetlerinden/belgelerindedir. Güneşe ve aya secde etmeyin; eğer Allah'a kulluk etmek istiyorsanız, bunları yaratana secde edin." [\[780\]](#) Burada şöyle bir işâret bulunabilir: Bu varlıklara tapanların en azından büyük bir kısmı, Allah'a inanıyor ve ibâdet ediyorlardı, dolayısıyla bu gök cisimleri, bağımsız tanrılar değillerdi. Fakat onlara tapanlar, onları ibâdetlerinde şerik/ortak koşuyorlardı. Allah, bu yaratıklara tapınmayı bırakıp, ibâdetin onları yaratan'a tahsis edilmesini emrediyor. İslâmiyet, tapınma secdesi olmasa bile, öbür mahlûklar gibi bunlara da ta'zimi yasaklamıştır. [\[781\]](#)

d- Gök'e Tanrılık İsnâdı, Eski Türklerin Gök Tanrısı: Şamanlık inancına bağlı Türklerin Gök Tanrısı anlayışında gök, cisimleştirilmiş, somut tanrısal bir varlık olarak kabul edilmiştir.[782]

"Gök Tanrı" anlamında eski Türkler, "Tengri" "Tangrı" diye isimlendirdikleri bir iyilik tanrısına inanıyorlar, bunun gök olduğunu kabul ediyorlardı. Orta Asya Türklerine göre bu Gök Tanrı; yeryüzünün, insanların ve görünür görünmez her varlığın yaratıcısıdır. İnsanların yaşantıları arasında dengeyi o sağlar, O, bütün kâinatın efendisidir.[783] (Türkçe "Tanrı" kelimesi, aslında bu şirk unsuru olan Gök Tanrı anlamında olduğundan Allah için kullanılmamasını tavsiye ederiz.)

Gök Tanrı kültürünün hemen bütün Orta Asya Türk toplumlarında çok köklü bir inanç olması sebebiyle etkisi, İslâm sonrası dönemde dahi kendini göstermiştir. Bu kültürün İslâmî döneme mahsus bazı metinlerde de ortaya çıktığı müşahede olunmaktadır.[784]

Günümüzde Gök ve Gök Cisimlerinin Putlaştırılması: "Gök Tanrı" inancının çok eski dönemlerde kaldığı, artık güneşe, aya, yıldızlara kimsenin tapmadığı gibi anlayışlar, kesinlikle doğru bir yargı değildir. Şirk cephesinde yeni bir şey yok. Kur'ân-ı Kerim de bu yüzden "*güneşe ve aya secde etmeyin.*"[785]demekte; günümüzdeki insana da bu mesajı iletmektedir. Türklerin Gök Tanrı'larının çoktan ölüp tarihin çöplüğüne gömüldüğü anlayışıyla ilgili bir yargıya varıp varmamak için gelin, bu konuda aynamızı topluma tutalım:

Medyada; medyumlardan, falcılardan, astrologlardan yani modern münecimlerden geçilmiyor. Boyalı basın dediğimiz, yazıdan daha çok resimlerin yer aldığı gazetelerin tümünde her gün burç ve fal köşeleri yayınlanmaktadır. Buralarda "yıldızınız diyor ki", "burcunuz", "elektronik burç falı", "bilgisayarlı astrolojik fal" gibi köşelere ne demeli? (Bu hurafeler, irtica kavramına girmediğinden kimsenin bir şey dediği yok. Peki müslümanların da mı diyeceği yok?!)

Günümüz ve Modern Münecimlik: Münecimlik, sanıldığı gibi tarihe karışmış değil; sadece modernleşmiştir o kadar. (Münecim: Yıldızların hareketlerinden ahkâm çıkaran kimseye verilen addı. Şimdi bu işle uğraşanlara astrolog veya medyum deniliyor. Astrolog: Yıldız falına bakan kimse demektir. Horoskop denilen yıldızların, burçların buldukları yerin haritasını çıkarıp, falına bakacakları kimsenin doğum tarihleriyle kıyaslayarak geleceği -gayb- hakkında hüküm çıkartırlar. İlm-i nücum denilen bu bilime(!) şimdi astroloji denilmektedir.) Eski Yıldızname'lerin yerini günlük burçlar, astrolojik hurafeler almış; münecimin adı da astrolog veya medyum olmuştur artık. (Yıldızname: Yıldızların hareketleri ile insanların kaderi arasında var olduğu iddia edilen ilişkileri konu edinen kitap, astroloji kitabı, horoskop vb. haritalar, fallar)

Günümüz ve Yıldız: Açıkça kâfir olanların yanında, nice "Müslümanım" diyen insan, hâlâ yıldızların, burçların insan kaderinde etkili olduklarına inanmaktadır. İki kişi, birbirleriyle iyi anlaşıp geçinemiyorsa suç onların değildir; sebep yıldızlardır: *Yıldızları barışmıyordur* da onun için. Birisi, ün mü kazanmıştır, talihi açılıp meşhur mu olmuştur; öyleyse onun *yıldızı parlamıştır*. Herkesçe sevildiği için onun *yıldızı dışıdır* de o yüzdendir bu sempatiklik. Yok, itibardan düşer, ününü yitirerek eski şöhreti kalmazsa, sebep; onun *yıldızı sönmüştür*. Artık o *yıldızı düşük* biridir. Biri ölünce, onun yaşayında etkili olan yıldız, onu terkederek başka diyara göçtüğü için o ölmüştür. O zaman *bir yıldız kaydı* denilir. Münecimin, kâhinin; geleceği (her şeyi değilse bile, çok şeyi) bileceğine hâlâ inanılır ki, gelecekle ilgili değerlendirmelerde bulunanlara *sen münecim misin, nereden biliyorsun*, diye sorulur; 'adam sanki *kâhin*' denilir.

Yine, bu sapık düşünceye göre yıldızlar konuşur, vahyeder; onların Rasulleri/elçileri ise astrologlar, medyumlardan ve cincilerdir. Yıldızların konuşma dilini anlayan bu sivri akıllılar, bu mesajları "yıldızınız diyor ki..." , "burcunuzun durumuna göre başınıza şu, şu gelecek" diye insanlara para karşılığı tebliğ edilir ki, bu mesaja göre bilinçlenirler ve ona göre davransınlar.

Haberden, fikirden daha çok magazine yer veren, yani hangi sanatçı(!)nın karnı ağrıdığından, hangisinin ayakkabısının ne renk olduğundan bahsedip dört bir yanından resimleyen gazeteler, bir bahane bulup/uydurup çektikleri resim için yazacakları yazılarda bu iffetsizleri topluma örnek olarak lanse etmeye çalışırlar. Tabii televizyonların nice programında da göstere göstere ve haramları cilalayarak bu meşhur edilen sanatçılar konu edilirken onlar yere sığdırılmaz, göklere çıkarılır. Onlara yeryüzünde benzeyen eş varlıklar bulunamaz. "Yıldız"dır onlar, "star"dır, "sanat güneşi"dir. Bu sıfatlar, gök cisimlerine tapan topluluklardan miras kalan isimlendirmelerdir.

Günümüz ve Felek: "Felek": Gök, gökyüzü, semâ, her gezegene mahsus gök tabakası, yörünge gibi anlamlara gelir. Çoğulu "eflâk"tır. Felekiyat: Gök bilgisi, astronomi ilmi demektir. Felekî: Felekle alakalı, yani astronomi ile ilgili anlamına gelir. Felekiyun: Astronomi/gök bilimi ile uğraşanlar demektir. Kur'an'da felek kelimesi, iki yerde geçer. Bu iki âyette felek; küre, yörünge anlamında kullanılır. "*Ne güneşin aya erişmesi kendine yarasır, ne de gece, gündüzün önüne geçebilir. Hepsi bir felekte (yörüngede) yüzmektedir.*"[786] "*O, geceyi, gündüzü, güneşi, ayı yaratandır. Her biri bir felekte/yörüngede yüzmektedir.*"[787]

Şimdiki bilim açısından geçersiz olan ve bizim açımızdan da bâtil görüşe, Batlamyus teorisine göre, bütün felekleri saran en büyük ve en yüksek feleğe, Atlas feleği denir. Atlas feleği dönerken diğer sekiz feleği de kendi istikametinde dönmeye zorlar. Bu dönüş büyük bir özellik taşır. İnsanların talihleri, refah ve mutlulukları üzerinde değişken ve aksi durumlar ortaya koyar. İşte felekler üzerine şikâyetin arka planında bu anlayış vardır. Eski zamanlardaki bâtil inanişâ göre, güneş feleğin ve göğün sultanıdır. Diğer gezegenler de onun çevresinde birer vazife ve hizmet görürler. Buna göre ay vezir, Utarid kâtip, Merih başkumandan, Müşteri kadı, Zühal bekçi, Zühre de çalgıcıdır. İlk yedi felekteki gezegen yıldızların insanlar üzerinde hayırlı ve hayırsız tesirleri olur. Bu tesirler, o yıldızın etkisinde doğan kişiler üzerinde değişik haller ortaya koyar. Meselâ Merih ile Zuhâl uğursuz, Güneş ile Müşteri uğurlu yıldızlardır. Diğerleri ise bazen uğurlu, bazen uğursuz olurlar. Bu bâtil inanca göre bu yıldızların yeryüzüne hâkim oldukları aylar, günler ve saatler vardır. Uğurlu saatler ve uğursuz saatler, böylece insanlar ve onların üzerinde etkili olurlar. İnsanlar da bu saatlerde başlarına gelenler için şikâyet eder veya memnuniyet bildirirler.[788]

Yıldızların insanın kaderine hakim oldukları inancı, feleğin kader mânâsını kazanmasına yol açmıştır. Araplar, bu anlamda feleğe dehr, İranlılar çarh derler. Bu felek teorisinin, gök cisimleri ve gök hadiselerinin insanın kaderine hakim olduğu anlayışı ile birlikte eski bâtil dinlerde de büyük bir yer ayrıldığını görüyoruz. İslâm kaynaklarının haber verdiği Sabîiler (Yıldız tapanlar) bunlardır. Bu bâtil inanişâlara göre yıldızların kimi uğurlu, kimi uğursuzdur. Yıldızların her biri belli günlere ve saatlere hakimdir. İlm-i nücum veya yıldız falı ile uğraşanlar, insanın doğduğu gündeki yıldızların veya burçların durumuna bakarak insanın sağlığını, ahlâkını, başarı derecesini, kısaca kader ve talihini keşfetmeye çalışırlar.

Edebiyatta felek, daha çok şikâyet yerine kullanılır. Edebiyatın feleğe karşı tutumu olumsuzdur. Çünkü felek, kıyıcı, zâlim ve hilekârdır. Sözüne güven olmaz. Kimse onun elinden aman bulmamıştır. Aşığı sevgilisinden ayıran, insanı mihnete gark eden, tam amacına ulaşacağı sırada talihini ters çeviren felektir.

İlkel bâtil dinlerden, bâtil inanişâlardan, mitolojiden ve efsanelerden kaynaklanarak halk muhayyilesinde oluşan felek-kader münâsebeti, feleğin halk arasında *kambur felek*, *kahpe felek* gibi tâbirlerle anılmasına, *feleğin çemberinden geçmiş* gibi deyimlerin oluşmasına sebep olmuştur. Rüzgâr gülü'ne eskiden *çark-ı felek* denirdi.[789] Şimdi bu ad, daha çok kumar oynamak için döndürülen yuvarlak masaya denmektedir.

Duymuşsunuzdur, nice insan, şartlar uygun gidersa, bir terslik çıkmazsa anlamında *felek yâr olursa* der. Güzel, keyifli (daha çok da haram eğlencelerle) bir gece veya gün geçirirse *felekten kâm aldığı* söyler; veya anlayışına göre *felekten bir gece (gün) çalmıştır*. Haksızlığa, zulme, felâkete uğradıysa, *feleğin sillesini yemiştir*. Talihsizlikten yakınıyorsa, bunu *feleğe küsmekle* ifadelendirir. Kendi tecrübeleri ile hayatın iyi ve kötü yönlerini bilen ve her işin altından kalkanlara *feleğin çemberinden geçmiş* denir. Bahtsız kimselere *felek düşkünü* dendiği olur. Dönek, sözünde durmayan anlamında *felek meşrep* denilir. Şaşkınlıktan veya korkudan ne yapacağını bilemez hale gelen insan da *feleğini şaşırın* kimsedir. Ters döndüğü için, bu kadar kutsal gücü olduğu halde *kahpe felektir*; gök kubbesinin yuvarlaklığından dolayı da *kambur felektir*. İstedğine istediğini yapar bu felek: *Ah bu kambur felek; kimine karpuz yedirir, kimine kelek! Kimine ceket giydirir, kimine yelek!*

Azrın/Ülke Topraklarının Kutsallaştırılıp Putlaştırılması

İnsan, belli bir yerde değil; tüm yeryüzünde halife olması için yaratılmıştır. İslâm'ı, bulunduğu yerde yaşayıp oraya hâkim kılmak için çalıştığı gibi, dünyanın ulaşabildiği her tarafına da götürme zorunluluğu vardır. Bir insan, doğacağı yeri seçme hakkına sahip olmadığından, tercihinde olmayan bir konudan dolayı ne ayıplanır, ne de şereflenir. Allah, bizi bu topraklarda değil de; çok farklı hatta sevmediğimiz bir yerde dünyaya getirebilirdi; Diğer insanların oralarda dünyaya gelmesi gibi. O zaman o yaratıldığımız yerin mi, yoksa şimdi yaşadığımız yerin mi kutsal olması gerekecekti? Müslüman için tüm arz Allah'ın mülküdür. Hepsini aynı değerdedir. Bir yerin fazileti, orada inanılıp uygulanan inançla ilgili olmalıdır. Toprak, üstünde yaşayan insanların inançlarıyla bütün olarak değerlendirilmelidir. Bu arada nice insanın hadis diye ileri sürdüğü "Hubbu'l vatan mine'l îman (Vatan sevgisi imandandır) ifadesinin hadis olmadığını, mevzû/uydurma olduğunu söyleyelim. [790] İnsanın ırkına, doğduğu yere göre bir toprak parçasına kutsallık atfetmesi, Allah için değil de; o toprak parçası için ölümü göze alabilecek hale gelmesi, vatanın -üzerinde hangi hükümlerin uygulandığına bakılmadan- yüceltilmesi bu açıdan değerlendirilmelidir. Vatan kelimesi Kur'an'da geçmez. İslâmî açıdan yurt veya vatan "dâr" kelimesiyle ifade edilir. İslâm toplumunun yaşadığı ve hâkim olduğu yerler için "dârulİslâm", müslümanların idare ve hâkimiyetleri altında olmayan yerler ise "dârulharb" kabul edilir. Eğer bir kimse, yaşadığı ülkede dinî inanç, dinini koruma ve dinini yaşama hürriyetini kaybetmişse, gücü yetiyorsa cihad ederek bu temel haklarını yerli veya yabancı işgalcilerden geri alması veya gücü yetmiyorsa, bunları koruyup dinini yaşayabileceği yere hicret etmesi gerekir. Cihad ve Hicret'in Kur'an'da ve sünnette çok büyük önemi vardır.

Ayrıca, içinde Kâbe'nin bulunmasından dolayı müslüman açısından dünyanın en kutsal yeri sayılmaya müsait olan bir vatanda, Hak dinin yaşanmadığı için oradan hicret eden Rasûlullah ve ashâbının, aynı zamanda gerçek vatanları olan Mekke'deki yönetime karşı inanç savaşı yaptıkları unutulmamalıdır. Şu âyet; vatan, cihad ve hicret kavramları açısından değerlendirilmelidir: *Nefislerine yazık eden kimselere, canlarını alırken melekler: 'Dünyada ne işte idiniz?' derler. Bunlar; 'biz yeryüzünde güçsüz bırakılmış çaresiz kimseler idik' diye cevap verirler. Melekler: 'Allah'ın arzı geniş değil miydi? Hicret etseydiniz ya!' derler. İşte onların barınağı cehennemdir; orası ne kötü bir gidiş yeridir.'* [791] Medine için, oradaki hurmaları için savaşan kimsenin mücâdelesinin Allah için olmadığı, ancak Allah yolunda savaşanların cennetle müjdelenen şehitler olabileceğini Rasûlullah'ın hadislerinden öğreniyoruz.

Müneccimlik ve Falcılık; Gayb Bilme İddiâsı ve Yıldızları Putlaştırma

Müneccimlik, gelecekte meydana gelecek, özel ve genel olaylara, yıldızlara bakarak haber vermektir. Hz. Peygamber'in bu konuyla ilgili şöyle bir ikazı vardır: *"Bazı insanlar, Allah'ın nimetiyle geceyi geçiriyor, sabah olunca da, 'bize şu yıldız sebebiyle yağmur yağdırıldı' diyor. Böyle demeleri sebebiyle onların çoğu kâfir olmuştur."* [792] Yine bir başka hadis rivâyeti de benzer bir ikazdır: *"Kim yıldızlarla haber vermeye çalışırsa, sihir ile haber vermiş olur."* [793]

Bu hadisler, yıldızların uzaklığını, yerlerini, yörüngelerini gözlem ve araçlarla inceleyen astronomi ilmi hakkında değildir. Bu ilim, ilkeleri, kuralları ve araçları olan bir ilimdir. Kur'an zaten, baştan sona insanları gözleme, düşünmeye, araştırmaya ve evrenin sırlarını keşfetmeye dâvet etmektedir. Ancak, ilimleri, gaybı biliyormuş gibi yorumlamak, insanı şirke götürür. Çünkü gaybı bilen sadece Allah'tır.

Gelecekte olacak şeyler hakkında bilgi sahibi olmak için başvuru alan çeşitli yolların en belirginlerinden biri faldır. Daha çok baht, uğur ve talihi, genel olarak da gelecekte olacak şeyleri anlamak için birtakım garip yollara başvurarak bunlardan anlam çıkarma ve kişilik okuma işine fal; bu işi yapmaya da falcılık denir. Gelecek zamanda vuku bulacak olayları haber vererek gayb sırlarını bildiğini iddia edene de falcı, medyum denir.

Câhiliyye Arapları, bir yolculuğa, bir savaşa, bir ticarete, evlenmeye, yahut herhangi önemli bir işe teşebbüs edecekleri zaman üç zar (veya ok) çekerler, yahut kuş uçururlardı. Bu zar veya okların birinde, "Rabbim emretti", yahut "yap" diye emir; diğerinde "Rabbim nehyetti" veya "yapma" diye nehy kelimeleri yazılı olurdu; biri de boş bulunurdu. Birisi torbaya elini sokar, zarlardan birini çeker, emir çıkarsa yaparlar, nehy çıkarsa yapmazlar, boş çıkarsa bir daha çekerlerdi. Kur'an, bunu şiddetle yasaklamıştır. *"Ey iman edenler! İçki, kumar, putlar ve fal okları şeytan işi birer pisliktir; bunlardan kaçının ki, kurtuluşa eresiniz."* [794]

Burçlar

Yüce Allah, kerim kitabında gökte burçlar yarattığını söyler. [795] *"Burçları olan semâya andolsun ki..."* [796] diye buyurur. Allah, gökte burçlar yarattığını söylerken, gökle ilgili "es-semâvât" şeklinde çoğul değil de; "es-semâ" şeklinde tekil olarak kullanır. Burada semâ, bildiğimiz en yakın semâ (dünya semâsı) demektir. **Burç; yüksek köşk, bina ve kale anlamlarına gelir. Semâdaki burçlar ise; gökte durumları birbirlerine göre aynı kalan yıldız toplulukları demektir.** Müfessirler, âyetlerde geçen semâdaki burçları tefsir ederlerken, bunları büyük yıldızlar, ya da semânın kapıları diye tercüme etmişlerdir. Gökte yıldızların araştırılıp üzerlerinde düşünülmesi için burç taksimlerini İdris (a.s.)'ın yaptığı söylenir. Yerin haritasında şehirler, kasabalar ve bunlardaki yüksek binalar, nasıl bir alâmet ve işaret ise, gökteki yıldızlar ve yıldız takımları da böyle birer işarettir. Güneş'in bir yıl içinde görünürde içinden geçtiği farz edilen gök kuşağı ve bunun yanlarında bulunan takım yıldızları (Zodyak takım yıldızları)na Burçlar kuşağı da denir. Burçlar kuşağı, 30 derece uzunluğunda 12 bölgeye ayrılmıştır. Bu 12 burcun teşkil ettiği alana Burçlar bölgesi denilir. Güneş'in ilkbahardan itibaren bir yol boyunca, sırasıyla takip ettiği takım yıldızlarına eskiden beri hamel (koç), sevr (boğa), cevza (ikizler), şeretan (yengeç), esed (aslan), sünbüle (başak), mizan (terazi), akreb (akrep), kavs (yay), cedi (oğlak), delv (kova), hût (balık) isimleri verilmiştir.

Burç ve Yıldız Falının Hükümü

Bugün yaygın olan fal çeşitlerinden biri de, modern câhiliyyenin itibar ettiği yıldız falıdır. Gökteki burçlardan yola çıkılarak yapılan bu falcılığın aslı, Sâbîlere dayanır. Sâbîler, gökyüzünü on iki burca taksim etmişler ve eflâkten/göklerden yalnız tapındıkları ve heykellerini diktikleri "sebaî" gezegenlerin durumlarına göre, yeryüzünde meydana gelecek olayları bildireceği iddiasıyla yıldızlarla ilgili birtakım hükümleri yazmışlardı. Onların bu inançları, günümüze kadar gelmiş bulunmaktadır. [797]

Dinimizin kesinlikle yasakladığı falcılık, bir çeşit gaybdan haber vermektir. Hâlbuki, Kur'an; gaybı, Allah'tan başka hiçbir kimsenin bilemeyeceğini, peygamberlerle melekler dahi kendilerine vahyedilmedikçe gaybdan haber veremeyeceklerini açıkça bildirmektedir. *"De ki: 'Göklerde ve yerde olan gaybı, Allah'tan başka bilen yoktur.'" [798]; "De ki: Size 'Allah'ın hazineleri elimdedir demiyorum, gaybı da bilmiyorum.'" [799]; "Eğer gaybı bilseydim, daha fazla hayır yapardım."* [800] âyetleri buna yeterli delildir.

Kendilerine "arrâf", "kâhin" veya "medyum" denilen falcıları ve bu falcılara gidip fal açtıran, onlara inanan veya destekleyenleri Peygamberimiz, ağır bir dille kınamış, hatta küfürle nitelemiştir. *"Kim bir arrâfa gidip de ona bir şey sorarsa, kırk gecelik namazı kabul olmaz."* [801]; *"Kim bir kâhine gider, dediklerini doğrularsa; şüphesiz ki Muhammed'e indirilmiş olanı inkâr etmiş olur."* [802]

Burç falı, "insanları, doğdukları burçlara göre gruplayarak geleceğini okumaya, kaderine dair konuşmaya" denir. Modern câhiliyyenin yaşandığı günümüzde kendini aydın sanan birtakım gazete ve televizyon programcıları, her gün yıldız falı hurafesiyle insanların kaderi hakkında birtakım yorumlar yapmaktadırlar ki bunlar hiçbir bilimsel dayanağa sahip değildir.

Ayrıca bu asılsız yorumlar, okuyucuların ruhsal dengelerine olumsuz yönde etki yapmaktadır. Bu bir atma, saçma ve aldatmadan ibarettir.

İslâm âlimleri, Sâbiîler gibi, tesiri yalnız yıldızlardan, burçlardan bilerek onlardan birtakım hükümler çıkarmaya kalkışmanın küfür ve şirk olduğunda ittifak etmişlerdir.[\[803\]](#)

Bunun yanında insanın, girişeceği önemli bir iş için, uzman kişilerle istişare yaptıktan sonra istihâre yapması meşrûdur, sünnettir. Bunun, İslâm'da yasak edilen falcılık ve kehanetle hiçbir ilgisi yoktur.

“Onların çoğu, şirk koşmadan Allah'a inanmazlar.”[\[804\]](#) Ne dersiniz, put sadece câhiliyye Araplarına mı aitti? "Gök Tanrı" inancı, çok eski dönemlerde mi kalmıştır, bizim bulunduğumuz yerlerden çok uzakta mıdır bu bâtil ve ilkel şirk? Yoksa, "ne yapalım, bu anlayış ve deyimler atalarımızdan bize mirastır, devam ediyor, etsin!" mi denilecek? "Onlara (müşriklere): 'Allah'ın indirdiğine uyun' denildiği zaman onlar, 'hayır, biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız' dediler. Ya ataları bir şey anlamamış, doğruyu da bulamamış idiyeler?"[\[805\]](#) Artık güneşe, aya, yıldızlara, feleğe kimsenin tapmadığı görüşüne ve bu görüşün hepimize yüklediği sorumluğa ne dersiniz? Her tarafı küfür ve şirk yangını sarmışsa, tv. ile evlerimize kadar tutuşturulmaya çalışılıyorsa, hepimize düşen görevler nedir?! Haydi görev başına!

Bilimin Putlaştırılması

Bilgi Kaynakları ve Vahy: Kur'an, bilgi kaynağı olarak, vahiy başta olmak üzere, doğru haberi, duyuları ve akıl yürütmeyi göstermektedir. "Nitekim kendi içinizden, size âyetlerimizi okuyan, sizi (kötülüklerden) temizleyen, size Kitab'ı ve hikmeti öğreten, size bilmediklerinizi bildiren bir Rasûl gönderdik."[\[806\]](#) Âyetlerin anlatılması ve açıklanması duyuları, kitap ve hikmetin öğretilmesi akli, bilinmeyenlerin bildirilmesi de vahyi hatırlatmaktadır.

İslâm inancına göre insan, gerçeğin bilgisini üç yoldan elde eder. Yani, bilginin kaynağı üçtür. İnsan üç yolla ilim elde eder. Bunlar: 1- Doğru haber: a) vahiy, b) mütevatir haber, 2- Selim hisler dediğimiz sağlıklı beş duyu, 3- Akıl.

Aslında bilginin yegâne kaynağı Allah'tır.[\[807\]](#) Vahyi indiren Allah olduğu gibi, duyu organlarımızı ve aklımızı yaratan ve bunları ilme yetenekli kılan da Allah'tır. Bunu idrâk eden kimse, bildikleriyle övünmez.[\[808\]](#)

Câhiliyye toplumlarında, vahyi kabul etmeyen câhilî eğitim sistemleri, vahyi ilim kaynaklarının, bilgi vasıtalarının içine katmazlar. Bundan dolayı bilim, câhiliyye düzenlerinde bir put haline dönüşmüştür.[\[809\]](#)

Sorular

1- İnsanın yüce ve hâkimiyet sahibi birine boyun eğmesi, itaat etmesi, ona isyan etmeden kulluk etmesine ne denir?

- a) İbâdet b) İsyân c) Tevekkül d) Şükür

2- “İster kulluk maksadıyla olsun, isterse başka sebeple herhangi bir varlığa duyulan aşırı bağlılık, gösterilen tevâzu, tâzim ve saygı, yapılan mutlak itaat, o varlığa demektir.” Bu ifâdedeki boş bırakılan yere, aşağıdakilerden hangisi gelmelidir?

- a) şükür b) ihsân c) ibâdet d) iman

3- Bilindiği gibi, herhangi bir davranışın Allah’a ibâdet olabilmesi için dört şart vardır. Aşağıdaki seçeneklerden hangisi, bunlardan biri değildir?

- a) İman: Dinimizin istediği şekilde iman; şirkten uzak tevhidî inanç,
b) Meşrûiyet: Yapılan amelin Allah’ın müsaade ettiği veya emrettiği bir şey olması,
c) Usûl-Method: Allah’ın emrettiği ve Rasûlullah’ın yaptığı şekilde yapmak,
d) Hizmet: Herhangi bir davranış, kişinin zannına göre İslâm’a veya Müslümanlara hizmet kabul ediliyorsa, bu konunun bazı tavizlerle de olsa yerine getirilmesi.

4- İbâdet kelimesinin lûgat ve ıstilahî anlamını açıklayınız.

5- İbâdetin insan hayatındaki önemini açıklayınız.

6- İbâdetin Allah katında kabul görmesinin şartları nelerdir? Açıklayınız.

7- İbâdetlerin nasıl uygulanacağı konusunda kişi hangi kıstaslara başvurmalıdır?

8- Halkın ibâdet anlayışını ve bu anlayışın getirdiği sonuçları izah ediniz.

9- İnsanın yaratılış gâyesi hakkında bilgi verip, kulluğun özelliklerini açıklayın.

10- İbâdetin kapsamını izah ederek ibâdetin halk arasında niçin sadece namaz ve oruç gibi birkaç davranışa ad olarak verildiği halde, hayatın (dinin) tümü hakkında bu kavramın kullanılmamasının sebeplerini izah ediniz.

11- Allah’tan başkasına ibâdetin nasıl olduğunu; insanın bir başkasına secde etmesi ya da namaz gibi bir ibâdet etmesi dışındaki bazı davranışların da başkasına ibâdet sayılıp sayılmayacağını birkaç örnekle açıklayınız.

12- Kur’ân-ı Kerim, Allah’tan başka hangi somut ve soyut şeylerin bazılarında ilâh kabul edilip onlara ibâdet edildiğini açıklamaktadır? Bunları sayarak bunların nasıl putlaştırıldığını kısaca açıklayın.

13- Tâğuta, şeytana ve cinlere ibâdetin nasıl olduğunu Kur’an ışığında açıklayın.

14- Hevâ, ne demektir? Hevâ, nasıl ilâh haline getirilir? Ona nasıl tapılmış, ibâdet edilmiş olur? Bu konuda bilgi verin.

15- Bilginlere ve din adamlarına, ölü veya diri olsun Allah’ın dostu olduğu zannedilen kişilere nasıl ibâdet edilip tapılmaktadır, örneklerle açıklayın.

16- Sanatın, gök cisimlerinin ve özellikle burçların, yeryüzünün, bir ülkenin nasıl kutsallaştırılıp putlaştırıldığını açıklayınız.

17- Gayb bilgisine sahip olduğunun iddia edilmesi ile veya bilim yoluyla Allah’ın dışında başka şeylere nasıl tapıldığını açıklayınız.

PUT VE PUTA TAPMA

- · Put; Anlam ve Mâhiyeti
- · Putlaştırılıp İlâh Haline Getirilen Bâtlı Tanrı Anlayışları
- · Kur'ân-ı Kerim'de Put Kavramı ve Puta Tapma
- · Putlara, Heykellere İbâdet
- · Tasvîr (Putlaştırılan Heykel ve Resim); Putçuluğun Genel Görüntüsü; Heykel ve Resim
- · Putlara ve Putperestlere Karşı İbrâhimî Tavır
- · Put Kıran İbrâhim (a.s.)
- · Putları Kırma
- · Ve Rasûlullah Muhammed (s.a.s.)
- · Sorular

Bu üniteyi bitirdiğinizde aşağıdaki amaçlara ulaşmanız beklenmektedir:

- * Put kavramının anlam ve mâhiyetini İslâm'a göre tanımlamak.
- * Kur'an'ın örnekler vererek anlattığı tarihten günümüze putlaştırılan canlı ve cansız varlıkları listelemek.
- * Heykellere tapmanın dışında, bir şeyi hayatın amacı haline getirmenin, bir şeyi aşırı yüceltmenin, bir şeyi Allah'ı sever gibi sevmenin putlaştırma anlamına geldiğine Kur'an'dan yola çıkarak güncel örnekler verebilmek.
- * İnsanların putlara ve heykellere nasıl ibâdet ettiklerini açıklamak.
- * Putlaştırılan resim ve heykel konusunda tarihçilerin ve Kur'an'ın verdiği bilgi doğrultusunda haram ve şirk hükmü verilecek resim ve heykellerin neler olduğunu açıklayabilmek.
- * Putlara ve putperestlere peygamberler ve özellikle Hz. İbrâhim nasıl tavır takınmıştır? Kur'an'ın ışığıyla izah edebilmek.
- * Hz. İbrâhim'in (a.s.) putları kırma konusunu Kur'an'ın anlattığı şekilde anlatabilmek.
- * Peygamberimiz'in de benzer tavrını izah edebilmek ve niçin bu konunun câmilerde ve Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi kitaplarında işlenmediğini değerlendirebilmek.

Put; Anlam ve Mâhiyeti

Put, kişinin Allah'ın dışında hayatının amacı kıldığı maddî-mânevî her şeydir ve putları bu yönleriyle hayatın amacı kılmak da şirktir. Put sadece tapılan bir takım nesnelere değildir. Eğer hayatın amacı haline gelir ve insanı Allah'a isyana sevkederse, yerine göre makam, para, kadın veya insanlar için değerli herhangi bir şey insanlar için put olabilir.

Kur'an-ı Kerim'in açıkladığı şirk çeşitlerinden birisi de putlara ibâdet şeklinde ortaya çıkan tapınmadır. Putlar çeşitli olarak çok fazla olmakla beraber, genel olarak iki kısımda mütâlea edilebilir:

1- İnsan, hayvan, kuş veya bunların karışımı bir şekil; ağaç, taş ve madenden yapılarak tapınılması biçiminde ortaya çıkan ilkel putçuluk. Bu tür putlara *sanem* veya *vesen* adı verilir.

2- Herhangi bir şekil düşünmeksizin kafalara, gönüllere, kalplere dikilen veya tâbi olunan putçuluk. Bu tür putperestliğin görüntüsü daha moderndir. Sanem veya vesen dediğimiz ilk maddedeki putlar, tapanların nazarında tabiat üstü yüce bir gücü ve kuvveti temsil ettikleri için putperestler, bu güç ve kuvvetin tapındıkları putlarda gizli olduğuna inanırlar. Bu bağlamda her putun veya putçuluğun ilgili bulunduğu bir efsanesi, tahrif edilmiş tarihsel bir mitleştirme vardır. Bu putların bir kısmı iyiliği, bir kısmı şerri, bir kısmı ucuzluğu, düşmandan kurtuluşu, bereketi vs. yi temsil eder.

İslâm tarihçilerinin kaydettiklerine göre, putperestlik, İslâm'dan önce Arap yarımadasında oldukça yaygındı. Denilebilir ki, Arabistan'da putçuluğun bütün çeşitleri olmakla beraber, daha çok birinci maddede belirtilen putperestlik yaygındı. Kâbe'nin, putperestliğin sergilendiği bir yer olarak gerçek amacından saptırıldığını görüyoruz. Peygamberimiz (s.a.s.) Mekke'yi fethettiği zaman Kâbe'ye girmiş ve orada bazı insanların heykellerinin bulunduğunu görünce, bunların ortadan kaldırılmasını emretmişti. Ayrıca Kâbe'de herbiri farklı kabile ve şahıslara ait olan ve değişik şeyleri temsil eden 360 putu görünce, onların da kırılmasını emretmişti.

Putçuluğun her çeşidine karşı çıkan ve putlara tapınmanın kötülüğünü en belîğ biçimde ortaya koyan Kur'an-ı Kerim âyetleri, insanoğluna, yaratıcının sadece Allah olduğu fikrini ve putları, heykellerin de yaratıcı değil; yaratık olduğu düşüncesini aşılama sadedinde deliller sunar. "*Siz, elinizle yonttuklarınız (putlar) a mı tapıyorsunuz? Oysa sizin de, bütün taptıklarınızın da yaratıcısı Allah'tır.*"[804]

Putlara Tapınmanın Sebepleri: Kur'an, putlara tapınma sebepleri konusunda şunları sayar:

1- Şefaât düşüncesi ve Allah'a bu araçlarla güya yakın olma arzusu: Kur'an, putçuların bu bahanelerini, yapay kılıflarını geçerli bir neden kabul etmez ve putperestliği bırakmaları için insanlara en keskin ve sert dili kullanır.[805]

2- Aşırı ta'zim: Kur'an'a göre bir varlığa aşırı saygı gösterme, onu yüceltme ve onu ululama, sonuçta onu tanımlamaya yol açacağı için yerilmiş ve şirk olarak değerlendirilmiştir. Sanki İbâdet edilecek derecede yüceltilen şahsiyetler, Allah katında makbul ve aslında böyle bir ta'zimden kaçan kimseler bile olabilirler. Kur'an, peygamberlere, din adamlarına, meleklerle, sâlih insanlara vb. varlıklara gösterilen bu aşırı ta'zimi şirk olarak değerlendirmiştir.[\[806\]](#)

3- Aşırı sevgi: Kur'an, herhangi bir şeyi, Allah'ı sever gibi severek, onun arzularına, emir ve yasaklarına itaat etmeyi Allah'a şirk koşmak olarak değerlendirmiş; herhangi bir şeye veya kimseye karşı beslenen aşırı sevgiyi de, onu putlaştırmak olarak nitelemiştir. *"İnsanlardan öyleleri vardır ki, Allah'tan başka eşler tutarlar. Allah'ı sever gibi onları severler. İman edenler ise, en çok Allah'ı severler..."*[\[807\]](#) Allah'a inanmak, kişinin O'nun isteğini kendi dileğine veya başkalarının isteklerine tercih etmesini ve diğer arzuları O'nun yolunda fedâ edecek kadar O'nu sevmesini gerektirir. Allah'ı sevmenin kanıtı, Allah'ın belirli nitelik ve güçlerini başkalarına atfetmemek ve O'nun hakkını sahte ilâh ve rablere vermemektir. Allah'ın sıfat ve güçlerini başkalarına atfedenler, O'nu sevdiklerini iddia edemezler; bilakis bu şekilde O'na ortak koşmuş, Allah'a denk tutmuş olurlar. İnsan, Allah'ın melekleri, nebi ve velîleri gibi değerli kullarını severken de, bu âyetin çizdiği sınırdan durmasını bilmelidir. Zira Allah için sevmekle, Allah'ı sever gibi sevmenin arasındaki farkı bilmek gerekir. Hiçbir şeyi veya kimseyi Allah'ı sever gibi sevmeyiz, O'na ait vasıfları veremeyiz, O'nun gibi yüceltemeyiz.

Tarihteki putları ve puta tapanları incelediğimiz zaman, şirk temeline dayalı putçuluğun, günümüzde geçerli olan şirkten ve putçuluktan pek de farklı olmadığını görürüz. Mekke'li müşrikler de bir Allah inancına sahipti. [\[808\]](#) Fakat, Allah'ın hükmü yerine Mekke site devletinin parlamentosu Dâru'n-Nedve'nin kanun yapmasını ve Ebû Cehil gibi tâğutların kendilerini yönetmelerini istiyorlardı. Yer yer dindar kesilmelerine rağmen, tevhid'in karşısında durarak şirke sarılıyorlardı.

Günümüzdede kelime-i şehâdet getirip namaz kılan, oruç tutan, hacca giden kimselerden önemli bir kesimin tâğutun hükmüne rızâ gösterdikleri, tâğuta itaat ettikleri, sadece Allah'a mahsus olan sıfatları başkalarına verdikleri bilinen bir gerçektir. Yine bu kimselerin Allah'ı bırakıp birtakım armaları, şiarları/sloganları, işaretleri, bayrakları, heykelleri, gelenek ve görenekleri, bazı kavram ve ideolojileri, sanatı, sanatçıları, futbolu, sporcuları, gruplarını, parti veya kurumlarını, devlet adamlarını, liderlerini... yüceltikleri ve bu sayılan değerler uğruna mallarını, mülklerini, namuslarını, ahlâklarını pâyimal ettikleri, böylece bu değerlere kulluk ettikleri ortadadır. Sözü edilen bu şahısların, tâğutun ortaya koyduğu nefsanî, şeytanî ve indî değer yargılarıyla Allah'ın kanunları ve şeriatî çatışacak olsa, hep Allah'ın şeriatini onların istekleri doğrultusunda yontarak şekil verdikleri, kısacası putların veya putların arkasına sığınmış olanların emir ve yasaklarını harfiyyen yerine getirdikleri ve Allah'ın şeriatine tümüyle zıt olan sistemleri kabul ederek onların hükümlerini tatbik ettikleri de inkâr edilemez.

Bunlar, müşrik değil de nedir? Bundan daha açık putçuluk düşünülebilir mi? Putların emir ve direktifleri doğrultusunda hareket ederek onların yolundan hiç ayrılmayanlar, Allah'ın kitabına ve Rasûlü'nün sünnetine kulaklarını tıkayarak putların ve onların işbirlikçilerinin çağrısına kulak verenlerden daha çok putperest olur mu? Bunlar, apaçık müşrik olduklarını kendileri ilan ediyorlar. Bu tür insanlar, ister namaz kılsın, ister oruç tutsun, ister hacca gitsin ve isterse sabahlara kadar Allah Allah diyerek tesbih çeksinsin. Ne yaparlarsa yapsınlar, kendilerini putçu müşrik olmaktan kurtaramaz, kimse de onları zorla temize çıkararak müslüman yapamaz!..[\[809\]](#)

Putperestlik

İnsanların, Allah Teâlâya yapmaları gereken ibâdet, göstermeleri gereken saygı, sevgi ve korkuyu, Onun dışında herhangi bir mahlûku ma'bûd kabul ederek ona yöneltmeleri hali. Put, âyet ve hadislerde "sanem" ve "vesen" şeklinde de isimlendirilmektedir. "Asnâm/putlar", "sanem" kelimesinin çoğuludur. İbnul-Esîr, en-Nihâye, adlı kitabında "sanem" kelimesini; "Allah'tan başka ilâh edinilen şey" diye tanımlamaktadır. Bu da müşriklerin taptıkları putlar anlamına geldiği gibi, Allah'ın nizamına ve hâkimiyetine engel olan tüm tâğutlar mânâsındadır. Allah'ın nizamına ne şekilde olursa olsun engel olan ve bu mânâda putlara, heykellere ve büstlere değer veren kimseler de aynen putperest müşrikler gibidirler. Namaz kılsalar, oruç tutsalar, hac yapsalar da, onlardan hiçbir farkları kalmaz.

Yine İbnül-Esîr, şöyle demektedir: "Vesen" ile "sanem" arasında fark bulunmaktadır. **Vesen**; insan sûreti ve şekli gibi taştan, ağaçtan ya da toprağın herhangi bir madeninden yapılan cüsseli şeydir ki; bir yere dikilir, müşrikler tarafından buna tapınılır, ibâdet olunur. **Sanem** ise; cüssesiz şekilden ibarettir. Kimi lügatçılar ise bu iki kelime arasında herhangi bir ayırım gözetmeyip her iki kelimeyi aynı anlamda ve birbirlerinin yerinde kullanmaktadırlar.

Allah Teâlâ insanlığın babası Adem (a.s.)'i eşi ile birlikte yeryüzüne indirdikten sonra, Adem'in nesli çoğalıp artmıştı. Bu ilk nesil, tek bir ümmet olup, aynı dine ve ayrı ma'buda tâbi olarak, doğruluk ve istikamet üzere idiler. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: *"İnsanlar tek bir ümmetti. Allah Peygamberi müjdecî ve uyarıcı olarak gönderdi. İnsanların ayrılığa düşecekleri hususlarda aralarında hüküm vermek için onlarla birlikte hak kitaplar indirdi."* [810] İbn Abas (r.a.)'dan rivâyet edilen bir hadiste şöyle denilmektedir: *"Âdem ile Nûh arasında on asır vardır. Bu zaman içinde insanlar Allah'ın şeriatî üzerinde idiler. İhtilâfa düştükleri anda Allah müjdeleyiciler ve uyarıcılar olarak peygamberler gönderdi."* [811] İkrime'den nakledilen diğer bir hadiste de; Âdem'le Nûh arasında herkesin İslâm üzere bulunduğu on asır vardır." [812] denilmektedir.

Düşman (şeytan) insanoğluyula sürekli uğraştı. Onları kâfirler ve mü'minler şeklinde iki gruba ayırana kadar mücâdelesine devam etti. Öldükten sonra dirilmeyi inkâr ettirip putperest bir toplum yapıncaya kadar savaşını sürdürdü. Allah Teâlâ, Nûh kavminin durumunu şöyle anlatmaktadır; *"İnsanlara; 'sakın tanrılarınızı bırakmayın. Ved, Suvâ, Yağus, Yeûk ve Nesr putlarından asla vazgeçmeyin' dediler."* [813] İbn Abbas şöyle demektedir: "Bu isimler Nûh kavminin sâlih kimselerinin isimleridir. Onlar öldüklerinde şeytan bu kavme, oturdukları yerlere onların hatırasını canlı tutmak için putlarını dikmeleri fikrini verdi. Onlar bunu yaptılar, ancak onlara hiçbir zaman tapınmadılar. Bu ilk nesil geçtikten sonra gelenler, dikiliş gâyelerini unutup onlara tapınmaya başladılar." [814]

Arapların dinî inançlarına şirki ilk soka kimse Amr bin Luhey' dir. Rasûlullah (s.a.s.); *"Amr İbn Âmir el-Huzâ'îyi Cehennemde başırsaklarını sürürken gördüm. Bu adam ilk sâibe (put) bırakan adamdır."* [815] demiştir. Başka bir rivâyette de; *"Arapları putlara tapmaya yönelten ilk kimsedir."* [816] denilmektedir. Peşinden her Arap kabilesi için yücelttikleri, sığındıkları, kurban kestikleri, şefaata diledikleri putlar ortaya çıktı. İbn Cüreyc'in de dediği gibi; Lât, Sakif kabilesinden yağla kavut'u karıştıran bir kimse idi ve öldüğü zaman mezarına bir put dikmişlerdi. Rasûlullah (s.a.s.), Mekke'yi fethettiğinde, Beytullah'ın etrafında üçyüz altmış put bulmuştu. Rasûlullah (s.a.s.), yayının ucuyla bu putların yüzlerine, gözlerine vurarak onları itiyor ve yere yuvarlıyordu. Sonra da Lât'ın dışarı çıkarılmasını ve yakılmasını emretti.

Bu putların aslının bazı sâlih ve veli kimselerinin sûretleri olduğu ortaya çıkmıştır. Müşrikler, onların Allah'ın indinde büyük bir makama sahip olduklarına inanıyorlardı. Onları, Allah Teâlâ ile kendi aralarında aracılar ve şefaatchiler edindiler. Onlara göre Allah Teâlâ, ancak bu putların aracılığı ve şefaati ile halkı rızıklandırıyor, hidâyet ediyor, fayda sağlıyor ve zarara uğramalarını engelliyordu. Onlar bu putları o sâlih kimselerin hâtıralarını canlı tutmak, bu vesile ile ibâdet ve duâlarını daha bir şevkle yapabilmek için edinmişlerdi. Bu putlara tapınırken, aslında bu sâlih kimselere tapınıyorlardı. İbâdetleri kendi elleriyle yaptıkları putlara değildi. Nitekim Allah Teâlâ, putperest bir kavimden bahsederken onların meleklere, cinlere ve peygamberlere tapındıklarını bildirmektedir. Bu müşrikler, tapındıkları ilâhların yarattığına, rızıklandırdığına, diriltip öldürdüğüne inanıyor değillerdi. Allah Teâlâ onların bu durumlarını hikâye ederek şöyle buyurmaktadır:

"Yemin olsun ki, eğer onlara; 'gökleri ve yeri yaratan, güneşi ve ay'ı hizmete âmâde kılan kimdir?' diye sorsan, mutlaka; 'Allah'tır' derler." [817]; *"Yemin olsun ki, eğer onlara; 'gökten su indirip onunla yeryüzüne öldükten sonra tekrar hayat veren kimdir?' diye sorsan, mutlaka; 'Allah'tır' derler."* [818] Kur'ân-ı Kerim'de bu tip misaller çoktur. Müşrikler telbiyelerinde şöyle derlerdi: "Senin ortağın yoktur. Yalnız bir şerik (ortak) müstesnâ, o Senin şerikindir. Sen, ona ve onun sahip olduğu her şeye mâliksin." [819]

İmam Şehristanî bu konuda şöyle demektedir: "Onlar ne zaman putlara yönelmek üzere ellerinde bir hüccet, delil, izin veya Allah Teâlâ tarafından bir emir olmadığı halde gayret gösteriyor, ihtiyaçlarının giderilmesini onlara bağlıyorlarsa, onların bu hareketleri bir ibâdet olmuş oluyor. Onların bu putlardan ihtiyaçlarının giderilmesini talep etmeleri, onda bir ilâhlık bulunduğu inandıklarını isbat etmektedir. Bundan dolayıdır ki onlar; *"Biz onlara tapınıyoruz. Onlar bizi sadece Allah'a yaklaşıyor"* [820] derler.

Bu durum, Allah Teâlâ'ya olan ibâdeti hakkıyla yerine getirmenin; sevgi, boyun eğme, korkma, sığınma, tevekkül, korku ve ümit, kurban adama, namaz, duâ vb. ibâdet türlerinin tamamında hiç bir şeyi ortak koşmadan ona hasretmeden ibaret olduğunu ortaya koymaktadır. İbâdet türlerinden herhangi birinde melek, nebi, sâlih kimse, taş, ağaç gibi şeylere yönelen bir kimse müşrik ve kâfirdir. Geçmiş müşriklerin şirkleri de bu idi. Fakat, ibâdet ve şirkin anlamını bildikleri zaman, Allah'tan başkasına duâ etmenin ve bir şey istemenin ne anlama geldiğini bilirler.

Bundan dolayıdır ki, ilâhlar edinip, onlara ibâdet ederek Allah Teâlâ'ya ortak koşular; bunların ilâhlar olduklarını açıkça ortaya koydular ve Allah'tan başkasına tapındıklarını gizlemediler. Fakat çağdaş müşrikler ibâdet, tevhid ve şirkin hangi anlama geldiğini bilmediklerinden; velîlere, sâlih kimselere ve nebîlere, tapınmanın her çeşidi ile tapındıkları halde, kendilerinin müslümanlar olduklarında ısrar edip duruyorlar. Bunun sebebi, onların bu yaptıklarını "ibâdet" olarak isimlendirmemeleridir. Ayrıca ilâh edindikleri şeyleri de ilâhlar olarak isimlendirmemektedirler. Fakat böyle yapmaları onlara ne fayda sağlar ne de putperestlikten kurtarır. Hanbeli imamlarının büyüklerinden olan İbn Akil; "Câhil ve bayağı insanlara dinî sorumluluklar ağır gelmeye başlayınca, şeriatın koymuş olduğu prensiplerden yüz çevirerek nefisleri için uydurmuş oldukları prensipleri yüceltmeye yöneldiler. Bu onlara çok kolay gelir ve böylece başkalarının emri altına girmemiş olurlar" diyerek şöyle devam etmektedir: "Anlayışına göre onlar kabirlere tazim etmek, şeriatın nehyettiği halde ateş yakarak onlara saygı göstermek, kible edinmek ve özel bir temizliğe tabi tutmak, mezardaki ölüye ihtiyaçları arz etmek, "ey mevlâm benim için şunu şunu yap" şeklinde kâğıt yazmak, hayır ve iyilik getirmesi dileğiyle toprağından almak, kabirlerin üzerine güzel kokular atmak, sırf onları ziyaret etmek için yolculuğa çıkmak sûreti ile kâfir olmaktadır".

Ölülere ve kabirlere saygı göstermek, şirkin çeşitlerindedir. Cenâb-ı Allah kabirlerin üzerlerinde mescidler edinilmesini yasaklamış, bunu yapanı da lânetlemiştir. Ancak, özellikle kastedilen bir yer olarak seçilmediği zaman, bunda bir mahzur yoktur. Aynı şekilde mezarların bayram yeri edinilmesini de yasaklamıştır. Bayram, Arapça "tekrarlama, geri dönme" (el-muâvede) ve alışkanlık haline getirme (el-i'tiyâd) kelimelerinden alınmıştır. Bu bir yere isim olarak verildiği zaman ondan, bu yerin toplanma yeri olduğu kastedilir. Tapınma veya başka şeyler için sürekli gidilen bir yer olur. Böyle bir yerde namaz kılmak, onu tavaf etmek, kible edinmek, istilam etmek, toprağı üzerine çizgiler çizmek, üzerine bina yapmak, üstüne mum yakıp koymak ve buna benzer bir çok uygulama yasaklanmıştır. Bütün bunlar Rasûlullah'ın (s.a.s.) ümmetine, önceki kavimleri helâk eden şirke düşmelerini önlemek için bir rahmettir. Bir çok ülkede kabirlerin üzerine yapılan binalar (türbe) görülmekte; insanlar onlara tazimde bulunmakta, uzaktan yakından onlara yakarmakta, Allah'ın evlerinde ve seher vakitlerinde yapmadıkları ibâdetleri orada içtenlikle yerine getirmektedirler. Bir kısmı, onlar için secde etmekte, çoğunluğu ise namazın bereketini onların yanında dilemekte, mescidlerde yapmadıkları duâ ve niyazları yapmaktadırlar. Bunların tamamı, bu kabirleri put edinmek ve Allah'tan başka bir ilâhâ tapınmaktır. Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmaktadır: *"Allahım! Kabrimi tapınılan bir put kılma!"*[\[821\]](#)

Bir başka hadisinde Rasûlullah (s.a.s.) şöyle demektedir: *"Allah, Yahudilerle Hristiyanlara lânet etsin; onlar nebîlerinin kabirlerini mescidler edindiler."* Âişe (r. anhâ), "Eğer bu (endişe) olmasaydı, Peygamber (s.a.s.) in kabri açıkta bulundurulacaktı" demiştir.[\[822\]](#)

Bütün bunlar, onunla şirk tohumlarının ekilmesini önlemek içindir. Rasûlullah (s.a.s.), kabirlere tazim etmenin, onları put edinmenin Allah'tan başkasına ibâdetin tohumlarını ektiğini bildirmektedir.

Putatıcılık sadece İslâm öncesi Arap toplumuna has bir olay değildir. Çağımızda da putçuluk daha değişik görünümler altında varlığını sürdürmektedir. Putçuluk, yalnızca sert bir taştan yapılmış heykel önünde eğilmek ve ona tâzim göstermek olarak ele alınırsa, kuşkusuz büyük bir yanlışlığa düşülür. Kaldı ki, müşrik Arap toplumunun elleriyle yaptıkları putlara gösterdikleri saygıyı bu çağda da görmek mümkündür. Hattâ bu tür putçuluk bu gün fazlasıyla hüküm sürmektedir. Put, putlaştırarak isteyenlerin arkasına gizlendikleri birer işaret ve alâmetten başka bir şey değildir. Yoksa putun mutlaka bir ağaçtan dikilmiş yahut bir taştan yontulmuş olması zaruri değildir. Allah'ın dışında tapınılan her şey puttur. *"Allah'ı bırakıp da kendilerine kıyâmete kadar cevap veremeyecek şeylere tapanlardan daha sapık kimdir?"*[\[823\]](#) Allah tarafından gönderilmiş bir delil olmaksızın, O'ndan başkasına itaat eden, bir hükme sahip olduğuna inanan, O'ndan başkasına duâ edip bir şey isteyen,

Allah'a şirk koşmuştur. Dolayısıyla putçuluğun şirkle ve küfürle yakından bağlantısı vardır. Puta tapan bir kimse hem Allah'a şirk koşuyor, hem de küfre giriyor demektir.

Göklerde ve yerde bütün otorite ve yetkilere sahip olan, ancak Allah'tır; yaratma O'na mahsustur; bütün nimetler O'nun kudret elindedir; bütün işler yalnızca ve yalnızca O'na aittir; kuvvet ve çare O'nun hükmündedir; göklerde ve yerde olan her şey ister istemez O'na itaat etmeye, emrine boyun eğmeye mecburdur. İşte bunun için O'ndan başka ilâh yoktur. Kur'ân-ı Kerim, insanların ibâdet ettikleri şeylerin Allah'ın kulu ve O'nun karşısında aciz olduklarını açıkladıktan sonra, insanları ve cinleri ibâdet kelimesinin muhtelif mânâlarıyla yalnız Allah'a ibâdete, sadece O'na kulluk etmeye, ancak O'na itaatte bulunmaya, kişinin O'ndan başkasını tanrı kabul etmemesine ve ibâdetin hangi çeşidiyle olursa olsun O'ndan başkasına tapılmamasına çağırıyor: "*Andolsun ki, Biz her ümmete, Allah'a kulluk edin, putlara tapmaktan kaçının diye bir elçi gönderdik...*"[\[824\]](#)

Aslında insanların Allah'tan başka birine ya da bir puta tapmasının asıl nedeni; kendi nefisini ilâh edinmesidir. Bugünkü müşriklerle, Peygamberimiz zamanındaki müşrikler arasında fark yoktur. Müşriğin mantığı her devirde aynıdır. Bu mantık, Allah'ı yeryüzüne karıştırmama, yeryüzünde ilâh olarak kendini tanımadır. İşte şirkin aslı budur. Zamanımızda da insanlar her ne kadar kâinatı yaratanın, yağmuru yağdıranın, öldüren ve diriltenin Allah olduğunu kabul etseler de, O'nun tasarruflarında ortak anıyorlar, dünya ile ilgili işlerde Allah'ın belittiğinin aksine hükümler koyuyorlar. İşte günümüzde şirkin aldığı görünüm budur.

Tekrar edelim: Put, kişinin Allah'ın dışında hayatının amacı kıldığı maddî-mânevî her şeydir ve putları bu yönleriyle hayatın amacı kılmak da şirktir. Put sadece tapılan bir takım nesnelere değildir. Eğer hayatın amacı haline gelir ve insanı Allah'a isyana sevkederse, yerine göre makam, para, kadın veya insanlar için değerli herhangi bir şey insanlar için put olabilir.

Kur'ân-ı Kerimin birçok âyetinde Allah Teâlâ, insanları şirke düşmemeleri hususunda uyarır. "*O ancak tek bir ilâhtır. Doğrusu ben O'na ortak koşmanızdan masumum, de.*"[\[825\]](#)

Şirk düzeni; insanları köleleştiren, ilâhlık taslayan çağdaş Firavunlar ile, onlarla işbirliği yapan sahte din adamları yani Bel'amlar ve sömürüye ortak olan, bizzat şirk düzeninden beslenen, haramzade Karunlar, yani zengin elit tabaka ve bu üç kesime bağlanan, onlara itaat eden, onların koyduğu kanunlarla -Allah'ın hükümlerine aykırı olmasına rağmen- yaşayan halk yığınlarından meydana gelir.

Kendi nefisini ilâhlaştıran ve Allah'a değil de kendisine tapan ve tapılmasını isteyenler; başkalarının haklarına el uzatmanın, yalnız Allah'a ibâdet edildiği ve uyulduğu sürece mümkün olmadığını bilirler. Çünkü, Allah'ın dini adâleti emreder ve bütün insanları eşit olarak görür. Şirk ise nefisini ilâh edinenlerin, insanları kendilerine kul etmeleri ve sömürmeleri üzerine kuruludur. Bu yüzden tâğutlar, kendi nefislerini ilâhlaştırmak için, ilkelerini kendilerinin tesbit ettikleri ve başkalarının haklarını gasb üzere kurulu şirk düzenini isterler. Tâğutlar, ortaya attıkları ilâhlara insanları tapıtırarak, aslında kendilerine taptırır, kulluk ettirirler. Şirk, insanların insanlara kulluk ettiği düzenin adıdır.

Allah'ın hafili (dostu) İbrâhim (a.s.) ne güzel duâ etmiş: "*Allah'ım, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut. Ya Rabbi, şüphesiz ki bu putlar, birçok insanı saptırdı.*"[\[826\]](#) âyette belirtildiği üzere, İbrâhim (a.s.) bile, kendinin ve neslinin putlardan uzak kalması için Allah'a duâ etmiştir.

Tarihten Günümüze Put ve Putlaştırma

Tevhid ve şirk insanlık tarihi boyunca insanların bağlanageldiği iki dinin adıdır. İnsanlık tarihi şirkle tevhid arasındaki mücadeleden ibarettir. Bütün peygamberlerin tebliğlerinde vurguladıkları temel esas, tevhiddir. Kur'ân-ı Kerim'in üzerinde en çok durduğu konu tevhidin önemi ve şirkten uzak durulmasıdır. Şirk, sadece putlara tapmak değildir. Nefsin istekleri peşinde koşmak, Allah'ın sevgisi yerine dünya sevgisini tercih etmek, bunların sonucunda Allah'ın hükümlerinden birini dahi reddetmek de şirktir.

Peygamberimiz zamanındaki Mekke müşrikleri Allah'la birlikte birçok ilâh/tanrıya inanıyorlardı. Bu müşrikler kendi hevâ ve heveslerine göre putlar yapıyorlar ve onlara tapıyorlardı. Kâbe'nin içinde 365 tane put bulunuyordu. Bunların en büyükleri; Hubel, Lât, Menât, Uzza isimli putlar idi. Ayrıca Ved, Suvâ, Yeûk ve Nesr isimli putlar vardı. Bunlar Hz. Nuh zamanında yaşamış olan iyi huylu, cömert ve sâlih insanlardı. Bu insanlar ölünce, onların heykelleri yapılmış ve zaman geçtikçe halk onlara tapmaya başlamıştı. Bazı Araplar bunlardan başka, güneşe, aya, bazı taşlara, ağaçlara ve hayvanlara tapıyorlardı. Bazı müşrikler ise, melekleri Allah'ın kızları olarak görüyorlar ve onları Allah'a şirk koşuyorlardı. Aslında insanların Allah'tan başka bir puta tapmasının asıl nedeni; kendi nefislerini ilâh edinmeleridir. Bugünkü müşriklerle, Peygamberimiz zamanındaki müşrikler arasında temelde bir fark yoktur. Müşriğin mantığı her devirde aynıdır. Bu mantık, Allah'ı yeryüzüne karıştırmama, yeryüzünde ilâh olarak kendini tanımadır. İşte şirkin aslı budur. Zamanımızda da insanlar her ne kadar kâinatı yaratanın, yağmuru yağdırmanın, öldüren ve diriltenin Allah olduğunu kabul etseler de, O'nun tasarruflarında ortak tanıyorlar, dünya ile ilgili işlerde Allah'ın belirttiğinin aksine hükümler koyuyorlar. Günümüzde şirkin aldığı en net görünüm budur.

Putlaştırılıp İlâh Haline Getirilen Bâtıl Tanrı Anlayışları

Kur'ân-ı Kerim, müşrikler tarafından tapınmaya konu edilen varlıklardan bahsederken, birçok durumda genel ifadeler kullanır: "Allah'tan başka taptıkları"[827]; "Allah'tan başka duâ edip yalvardıkları"[828]; "Allah'a şirk koştukları"[829]; "Şirk koştukları şeyler"[830]; "Allah'tan başka benimsedikleri"[831] tarzında fiil şekilleri olduğu gibi; genel anlamda birtakım isimler de hayli fazladır: "İlâh"[832]; "âlihe -ilâhlar-"[833]; "endâd -eş ve denkler-"[834]; "esnâm -heykelden putlar-"[835]; "evsân -putlar-"[836]; "temâsil -heykeller-"[837]; "şürekâ -ortaklar-"[838]; "şühedâ -şâhitler, yardımcıları-"[839]; "şüfeâ' -şefaathçiler, aracılara-"[840]; "erbâb -rabler-"[841]; "evliyâ -velîler, dostlar, yöneticiler-"[842]; "emsâl -eşler, benzerler-"[843]; "tâğût -azgın yönetici"[844]; "cibt -putlar-"[845]; "ensâb -dikili taşlar, putlar-"[846]; "veled -çocuk-"[847]; "sâhibe -eş, hanım, zevce, tanrıça-"[848].

Kur'an'da yukarıdaki âyetler başta olmak üzere çeşitli yerde yüzlerce defa kullanılan bu genel tâbirler gösteriyor ki, Kur'an şirkin her türlüşünü iptal için gelmiştir. Yoksa, sadece zuhur ettiği bölgede, birtakım özel isimlerle belirtilen "Menât, Hubel, İsaf vb." putları hedef almış değildir. Allah'ı tek tanimanın hâlis olması için yukarıda anılan bütün şirk kavramlarının kapsadığı alanın, ulûhiyete tahsis edilmesi gereklidir (İbâdet, şefaath, duâ, tutunma, hâkimiyet, velâyet vb.). Bu özellik, Kur'an'ın şirk karşısındaki durumu bakımından, birinci dereceden bir önem arz etmektedir. Öbür yandan Kur'an, bâtıl ulûhiyetlerin (sahte tanrıların) türlerini gösterirken genel olarak onların adlarından değil; mâhiyetlerinden bahseder. (Arabistan'da o dönemde tapılan tanrıların bazıının özel isimleri -el-Lât, el-Uzzâ, Vedd vb.- sadece birkaç yerde zikredilmiştir.) Şu halde, o, aslında ulûhiyet bakımından yok olan o varlıkları muhâtap, bir muâriz, bir rakip veya düşman gibi telâkkî ederek birtakım belirli fertlere değil; insanlık dünyasında tanrılaştırılmaları yaygın olan mâhiyetlere hücum etmiştir. Mâhiyetler üzerinde dururken de, onlar hakkında bilgi vermek değil; onların eksik yanlarını, neden tanrı olamayacaklarını belirtmeye yönelmiştir.

Diğer taraftan, Kur'an'ın mâhiyetlerinden bahsettiği bâtıl ve sahte tanrıların, insanlığın çeşitli devir ve yerlerinde tanrılaştırdığı varlık tipleri durumunda olduğu söylenebilir. Bu tipler arasında, Arabistan'da rastlanmayanların da bulunması, Kur'an'ın evrenselliği ile açıklanmalıdır. Bu tipler, şöyle sınıflandırılabilir:

- A- Hayat sahibi varlıklar
- 1- İnsanlarca görülmeyen varlıklar; a) hayırlılar (Melekler, kısmen cinler), b) Şerliler (şeytanlar, kısmen cinler)
- 2- İnsanlar; a) Tanrı oğlu veya kızı (İsa, Uzeyr), b) Tanrıça (sâhibe), c) Hükümdar-tanrı (Firavun)
- 3- Hayvanlar; a) Buzağı, boğa, b) Nesr (kartal)

- B- Cansızlar
- 1- Tabiat varlıkları; a) güneş, b) ay, c) yıldızlar (Şi'râ), d) Ba'l, e) ağaç (el-Uzzâ), kaya (el-lât, Menât)

- 2- İnsan eliyle yapılanlar; a) esnâm, evsân (Vedd, Yeğûs vb.), b) ensâb
- C- Mücerred Varlıklar

a) Nefsin hevâsı, b) şâri', c) dehr, d) seneviye.[849]

Kur'ân-ı Kerim'de Put Kavramı ve Puta Tapma

Kur'ân-ı Kerim'de put anlamındaki "sanem" kelimesinin çoğulu "esnâm" 5 yerde geçer.[850] Yine put anlamındaki "vesen" kelimesinin çoğulu evsân ise 3 yerde zikredilir.[851] Heykel anlamındaki timsâl kelimesinin çoğulu temâsîl kelimesi iki yerde kullanılır. Bunlardan biri, put anlamı yüklediğinden olumsuz tavır alınmasını gerektirecek şekildedir.[852] Diğeri ise, Süleyman (a.s.)'in cinlere sanat eseri olarak yaptırdığı heykellerdir ki, put özelliği olmadığından olumludur.[853]

Kur'an'da putperestliğin genel adı olan "şirk" ve türevleri 168 yerde geçer. Şirk ve puta tapma ifâdeleri geçmese bile, âyetlerin çok büyük bir bölümü, tevhidi hâkim kılmak için şirkle, putlarla ve putçularla mücâdeleyi konu edinir. Kur'ân-ı Kerim, putperestleri ve her çeşit müşriği, yeryüzünde birliği ve huzuru bozan, insanlar için zararlı, çirkin bir tip olarak görür ve necis, yani pislik olarak nitelendirir.[854]Kur'an'da putperestlik ve şirk, herhangi bir şeyi, kavramı veya bir kimseyi tercih etme, önem ve kıymet verme, yüceltme bakımından Allah'la eşit düzeyde görmek veya bunu davranışlarına göstermektir. Kur'an bize Allah'ı (c.c.) birçok sıfat ve isimleriyle tanıtmış ve O'ndan başka ilâh/tanrı olmadığını kesin ifadelerle bildirmiştir. İlâh, Allah'ın Kur'anda bildirilen özelliklerine sahip olan varlıktır. Allah gerçek ve tek ilâhtır; Allah'ın sıfatlarına sahip olan başka hiçbir varlık olamaz. İşte, Allah'ın herhangi bir sıfatına başkasının Allah'la birlikte veya bağımsız olarak sahip olduğunu iddia etmek, Allah'tan başka ilâh kabul etmektir, yani şirk, putperestliktir. Kur'ân-ı Kerim'de birçok âyette Allah Teâlâ, insanları şirk düşmemeleri, hiçbir şeyi putlaştırmamaları husûsunda uyarır.

Kur'ân-ı Kerim'de, çirkin çeşitlerine göre ayrı ayrı isimlendirildiği görülür; "Vesen" küçük putlara verilen isimken, şekilsiz putlara "sanem" denilir. Yönetici putlar ise "tâğut" olarak isimlendirilir. "Erbâb" ise, üstün meziyetler ve ilâhî vasıflar yakıştırılarak putlaştırılıp tanrılaştırılan varlıklara verilen isimdir. Bu kelime, ilâh/tanrı seviyesine getirilen puta duyulan sevgiyi de ifâde eder. Peygamberlerin ve sâlih insanların ilâhlaştırılması da genellikle bu kelime ile anlatılır.

Kur'ân-ı Kerim'de putlar, sebep oldukları zararlar açısından konu edilir ve insanlar dünya ve âhîret güzellikleri için putlara tavır almaya çağırılır. Putperest müşrikler, putları şefaathçi kabul ederler.[855]Putperest müşrikler, meleklerle cinsiyet yakıştırırlar.[856] O yüzden putlara yücelik atfeden müşrikler, Allah'a iftira etmiş olmaktadır.[857] Putperestler, çocuklarına putlarının adını da verdikleri olur.[858]Putlar, hiç kimseye zarar ve fayda veremezler.[859] Bırakın başkalarına, putların kendilerine bile faydaları dokunmaz.[860]Putların hiçbir şey yaratmadıkları, buna güçlerinin olmadığı belirtilir.[861] Putların kimseye rızık veremediği, veremeyeceği ifâde edilir.[862] Putlar, yapılan duâlara cevap veremezler.[863] Aslında, kendilerine yanlış yere tapılan putların rabbinin de Allah olduğu vurgulanır.[864] Putların kendilerine tapanlardan bile habersiz olduğu belirtilerek akıllı insanların böyle âciz durumdakilerden medet ummalarının mümkün olamayacağı vurgulanır.[865] Onlar hiçbir şey sahibi değildiler,[866] kendi hayatları bile yoktur ki, bir şeye sahip olsunlar, onlar diri değil ölüdürler.[867]

Böylesine âciz varlıklar olan putlara putlara tapmaktan sakınmak gerekir.[868] Putlara tapmak haramdır.[869] Putlar, kıyâmet günü kendilerine uyanlardan uzaklaşacaklardır.[870] Arap putperestlerinin çok sayıdaki putları arasından, önemseyip öne çıkardıkları putların isimlerini zikreder. Bunlar, Lât, Uzzâ ve Menât putlarıdır.[871]

Putlara tapanlar gerçekte ona tâbi olmuyor, zanlarına peşine giderek kendi hevâlarına tapmış oluyor, zâlim müstekbirlere kulluk yapmış oluyorlar.[872] Bütün bunlarla birlikte Kur'an, putlara sövmekten sakınmayı tavsiye eder.[873] Örnek peygamber Hz. İbrâhim'in putlarla mücâdelesini ve ateşe atılma pahasına onları yıkıp devirmesini ayrıntılı biçimde gündeme getirir. İbrâhim (a.s.), babası Âzer'e tek ilâh olarak sadece Allah'ı kabul

edip yalnız O'na ibâdet etmeyi, putlara tapmaktan vazgeçmeyi samimi dille anlatıp onu dâvet ettiği halde, ondan büyük tepki görür.[874] Aynı dâveti İbrâhim (a.s.), kavmine de ulaştırır ve aynı tepkiyle karşılaşır.[875] İbrâhim (a.s.), kavmine karşı akıl yolu ile Allah'ı arayıp ispat eder, onların da akıllarını kullanıp sahte tanrılardan kurtulmalarını tavsiye eder.[876] Kafalarındaki putları kırmaya güç yetiremeyen Hz. İbrâhim, en sonunda kavminin taptığı putları baltayla kırar ve büyük tepkiyle karşılaşır.[877] O, Kâbe'yi de putlardan temizler.[878] Tevhid konusunda münâzara ettiği Nemrut tarafından putlara karşı çıkmanın bedelini ödemek üzere ateşe atılır, ama her şeye gücü yeten Rabbi tarafından ateş ona soğuk ve selâmet yapılır.[879] Safını putlardan yana koyup bâtilin yanında mücâdele eden Nemrut ise helâk olur.[880]

Kur'an, başka bir canlıyı, eşyayı veya soyut bir şeyi Allah'a endâd/denk tutmanın da putlaştırma olduğunu belirtir ve bu suçun cezasının da büyük olacağını belirtir.[881] Kur'an, somut putlar yanında soyut putları da gündeme getirir. Hevâ ve hevesi putlaştırıp ilâhlaştırmak tehlikesi de sözkonusudur.[882] Put diye şeytana tapanlar da vardır.[883]

Tüm putlar, putlaştırılan özelliklerden uzaklaştırılması istenen insanlara Kur'an, gerçek ilâhı, tek ma'bud olan Allah'ı vasif ve isimleriyle tanıtır. Allah'tan başka ilâh olmadığını çok net biçimde ve ısrarla gündeme getirir.[884] Tevhid, yani tüm putları reddedip tek ilâha iman edip O'na kulluk inancı, insanlığın aslî itikadı ve tüm peygamberlerin çağlar boyu tebliğ edip canlandırmaya çalıştığı husustur.[885] Bütün ilâhî dinlerin de aslı İslâm'dır/teslimiyettir ve tevhide (putları reddedip tek Allah'a iman ve yalnız O'na ibâdet ve kulluğa) dayanır.[886] Çünkü tevhidden başka her şey bâtildir.[887]

Kur'an, bütün bu gerekçelerden dolayı, insanlığa muvahhid olup Allah'ı birlemeleri çağrısını yapar.[888] Yüzümüzü tevhid dinine döndürmemiz istenir.[889] Allah'ın yolunu (tevhid'i) tâkip etmek emredilirken, başka yolları tâkip etmek (her çeşit put ve putçularla iyi ilişkiler) de yasaklanır.[890] İster putlara tapmak yönüyle olsun, ister başka çeşitte; şirk büyük bir zulümdür.[891] Allah, kendisine şirk koşmayı kesinlikle affetmez.[892] Müşriklerin temel özellikleri, Allah'tan başkasını tanı edinmeleridir.[893]

Kıyâmet günü putlar da, küfür önderleri ve öncülerıyla birlikte cezâlandırılacaklardır.[894] Putlar, müşrikler tarafından da âhirette inkâr edilecektir.[895] Kur'ân-ı Kerim, Kıyâmet günü putların durumuyla ilgili de geniş bilgiler verir.[896]

Kur'ân-ı Kerim, mü'minlerin putperest ve her çeşit müşrikle ilişkilerinin nasıl olmasını da belirler. Müşriklerin dostluğu yoktur, mü'min onları dost kabul edemez.[897] Putperest müşrikler, mü'minleri ateşe çağırırlar.[898] Putperestlerden yüz çevirmek emredilir.[899] Müşriklerden korkulmaz, korkulmamalıdır.[900] Çünkü putperest ve her çeşit müşrik, mü'minlere zarar veremez.[901] Putperestlere ve her çeşit müşriklere karşı mücâdele edilmeli, savaşılmalıdır.[902]

Kur'an'da Allah, ibâdetin sadece kendisine yapılmasını emretmektedir. İster içimizde ve ister dışımızda olsun bizi kendisine râm eyleyen, mutlak anlamda itaatkâr kılan, bizim bedenimizi ve ruhumuzu kendi kudretine göre yönlendiren, bizim enerjimizi kendi istediği yöne sevkeden, yani bizi teslim alan her "güç", bizi kendisine kul yapmış demek olur. Dolayısıyla putlaştırma, önce insanın kendisine hakarettir; en güzel şekilde yaratılmış olan insanın kendi cinsinden veya kendinden de aşağı olanların yanında alçalması, onlardan daha aşağıları tercih etmesi demektir. Oysa Rabbimiz, ulûhiyet, rubûbiyet ve ubûdiyeti bizim yalnızca kendisine tahsis etmemizi ve bu noktada bütün sahte ilâh ve rableri reddederek her çeşit puttan ve putlaştırmadan yüzçevirmemizi istiyor.

Kur'ân-ı Kerim'de insanları ve diğer varlıkları putlaştırma ile ilgili ve bunun uhrevî cezası konusunda çok sayıda âyet vardır.[903]

Putlara, Heykellere İbâdet

İnsanlara Fayda ve Zarar Vermeyen, İşitmeyen, Görmeyen Putları ve Heykelleri İlâh Edinmek ve Onlara İbâdet Etmek: Kur'ân-ı Kerim'in andığı şirk çeşitlerinden birisi, putlara ibâdet şeklinde ortaya çıkan tapınmadır.

"De ki: Ey insanlar! Benim dinimden şüphede iseniz (iyi bilin ki) ben, sizin Allah'tan başka ibâdet ettiklerinize ibâdet etmem. Yalnız sizi öldürecek olan Allah'a ibâdet ederim. Bana mü'minlerden olmam emredildi."[\[904\]](#) Âyette geçen "Allah'tan başkasına ibâdet", putlara duâ etmek ve yalvarmak anlamındadır. Nitekim peşinden gelen âyette, "Yüzünü Allah'ı birleyici olarak dine çevir ve müşriklerden olma!"[\[905\]](#)denildikten sonra, "Allah'tan başka sana ne fayda, ne de zarar vermeyecek olan şeylere yalvarma/duâ etme. Eğer böyle yaparsan, o zaman sen zâlimlerden (müşriklerden) olursun."[\[906\]](#) buyrulmuştur.

"De ki: (Ey müşrikler!) Ben, Allah'tan başka yalvardıklarınıza ibâdet etmekten men olundum."[\[907\]](#) Bu âyetteki "duâ"ya, "ibâdet" anlamı verilebilir. Bu takdirde ibâdet, ilâh kabul ederek putlara saygı göstermek anlamını ifade eder. Putlara ibâdet, ister musibet ve sıkıntılı anlarda onlara yalvarmak, duâ etmek; ister ilâh diye ta'zim göstermek olsun, neticesi aynıdır. Böyle bir davranış şirk[\[908\]](#), hak yoldan sapmak ve hidâyete erenlerden olamamaktır.[\[909\]](#) Allah'tan başkasına tapanlar câhil kimselerdir. "Ey câhiller! Allah'tan başkasına ibâdet etmemi mi bana emrediyorsunuz?"[\[910\]](#)

Kur'an'da Allah'tan başkasına tapılanlar, insana zarar ve faydası dokunmayan,[\[911\]](#) rızık vermeyen,[\[912\]](#) insan eli ile yapılan,[\[913\]](#) işitmeyen ve görmeyen, bir şey yaratamayan,[\[914\]](#) insanların ilâh diye isimlendirdikleri boş isimler,[\[915\]](#) uydurma tanrılar,[\[916\]](#) heykeller[\[917\]](#) ve putlar[\[918\]](#) olarak nitelendirilmişlerdir.

İbrâhim (a.s.), babasına ve kavmine demişti ki: "Sizin şu karşısında durup ibâdet ettiğiniz heykeller nedir? (Babası ve kavmi), 'Babalarımızı onlara ibâdet eder bulduk' dediler. (İbrâhim), 'Doğrusu siz de, babalarınız da apaçık bir sapıklık içine düşmüşsünüz' dedi. (...) İbrâhim (a.s.), büyük bir put hâic diğer putları kırdı. Kavmi, putların kırıldığını görünce, 'Bunu ilâhlarımıza kim yaptı? Muhakkak bunu yapan zâlimlerden biridir' dedi. (...) (İbrâhim'e), 'Ey İbrâhim! Bu işi ilâhlarımıza sen mi yaptın?' dediler. İbrâhim, 'Hayır, işte şu büyükleri yapmış. Onlara sorun, eğer konuşurlarsa' dedi. (...) (Kavmi), 'Ey İbrâhim! Sen de bilirsin ki, bunlar konuşmazlar' dedi. Bunun üzerine İbrâhim, 'Siz Allah'ı bırakıp da size hiç fayda ve zarar vermeyen şeylere mi ibâdet ediyorsunuz? Size ve Allah'tan başka taptıklarınıza yuh olsun. Akıllarınızı kullanmıyor musunuz? (dedi.)'[\[919\]](#); "Ey babacığım! İşitmeyen, görmeyen ve sana hiçbir şey kazandırmayacak olan şeylere niçin İbâdet ediyorsun?" dedi."[\[920\]](#)

Kendi elleriyle yapıp ilâh diye adlandırdıkları[\[921\]](#) heykellerin (temâsîl), insanlara elbette faydası ve zararı olmaz. Bu sebeple heykelleri ilâh edinip onlara saygı göstermek, yalvarmak, onlardan medet ummak, ahmaklık ve akılsızlıktır. Allah'tan başkalarına, uydurma ilâhlara, putlara ve heykellere tapanlar, kendilerini felâkete sürüklemiş, dünya[\[922\]](#) ve âhirette Allah'ın azâbını hak etmiş olurlar.[\[923\]](#) Kendisinden başkasına İbâdet edenlere, "Siz ve Allah'tan başka İbâdet ettikleriniz cehennemden odununuz. Siz oraya (cehenneme) gireceksiniz."[\[924\]](#) uyarısını yapan Yüce Allah, "Allah'tan başka dilediğinize İbâdet edin!"[\[925\]](#) diyerek müşrikleri tehdit etmiştir.[\[926\]](#)

Allah'tan başka ibâdet edilenler, kıyâmet günü kendilerine ibâdet edenleri inkâr edecekler ve onlara düşman olacaklardır. "(Müşriklerin taptıkları ilâhlar), onların İbâdetlerini inkâr edecekler ve onlara düşman/karşı olacaklardır."[\[927\]](#)

"Beşerin böyle dalâletleri var; Putunu kendi yapar, kendi tapar!" diyor şâir. İnsanların kendi elleriyle yaptıkları putlara ve heykellere ibâdet etmeleri; onları Allah katında kendilerine şefaathçi ve yardımcı olur, kendilerini azaptan korur inancı ile ilâh edinip tapmak, saygı göstermek, duâ edip yalvarmak, sıkıntı anlarında onlara sığınmak anlamlarını ifade etmektedir.

Put, sadece Arapların câhiliyye döneminde taptıkları basit ve alelâde şekillerden veya özellikle Hz. İbrâhim döneminde olduğu gibi, muhtelif câhiliyye sistemlerinde tapınılan taştan, tunçtan, tahtadan heykellerden ve ağaç, kuş, hayvan, yıldız, gök cismi, ateş, ruh veya hayallerden ibaret değildir. Bu basit puta tapınma

şekilleri Allah'a şirk koşmanın bütün boyutlarını kapsamaz. Yalnızca bu ilkel putçuluklar üzerinde duracak olursak ve Kur'an'daki şirkten maksadın sadece bunlar olduğunu kabul edecek olursak, oldukça boyutlu olan şirk kavramından bir şey anlamayız. Kur'an'ın evrensel boyuttaki ve zamanlar üstü mesajını kavrayamayız. Kur'an'ın en büyük problem olarak gördüğü şirk, kıyâmete kadar hemen tüm toplumlarda olabilecek tüm tevhid dışı kutsama ve tapınma özelliklerini kapsar. **Kur'an'a göre put, o kadar geniş anlamlıdır ki, kişinin Allah'ın dışında hayatının amacı kıldığı maddî-mânevî her şeydir. Bu putları hayatın amacı kılmak da Allah'a şirk koşmak olarak nitelendirilmiştir.**Fakat insanları kendilerine fayda ve zararı olmayan taş, ağaç, maden vs. şeylere İbâdete sevkeden sebepler nelerdi? İnsanlar niçin putlara tapmışlar ve tapmaya devam ediyorlar? Bu konuda Kur'an, bu sorulara cevap vermektedir. [\[928\]](#)

Tasvîrin (Resim ve Heykelin) Putlaştırma Açısından Durumu

Hız. Süleyman döneminde, put görevi üstlenmediği ve sadece sanat eseri olduğu anlaşılan heykele (timsâl) hoş gözle bakan, eleştirmeyen Kur'an'ın, [\[929\]](#) İbrâhim (a.s.) döneminde put görevi üstlendiği için ateşe atılma pahasına devrilmesini, put-heykellerle mücâdeleyi emrettiğini hatırlayalım. Aynı "timsâl" (heykel) kelimesini Kur'an bu sebepten tavrı olarak ifade eder: "İbrâhim babasına ve kavmine: 'Şu karşısına geçip tapmakta olduğunuz heykeller nedir böyle?' demişti." [\[930\]](#) Yine aynı heykelin Peygamberimiz döneminde put haline dönüştüğü, saygı duyulduğu için onları devirmek, yeryüzünden onları kaldırmak için savaşların göze alındığı bilinir. (Din aynı din, heykel aynı put; ama müslümanlar...)

Kur'an ve hadisin, dinî emir, yasak ve uygulamalara ters düşmemek kaydıyla tasviri esastan ve temelden yasakladığını söylemek mümkün değildir. Tasvirin haram ve mubah olmasındaki ölçünün, onun mesajı ve kullanıldığı yer olduğu söylenebilir. Yoksa, salt olarak tasvir haram ise, Hz. Âişe'nin, üzerinde sûret bulunan minder ve yastık kullanması sükût ve takrirle karşılanmazdı. Salt olarak tasvir yasak kabul edilse, günümüzdeki fotoğrafın her türlü görünümünün haram olması icap ederdi. Bu da konusu ve amacı ne olursa olsun, sinema ve televizyondaki her türlü görüntünün de tamamıyla haram olmasını beraberinde getirecekti (Hâlbuki hiç bir meşhur âlim böyle düşünmemekte). Hz. Süleyman'dan bahsederken belirtildiği şekilde Kur'an salt olarak heykeli yasaklamaz. Kur'an put amaçlı heykelleri kesin dille ve ısrarla yasaklar.

Saygı duymak ve tapmak amacıyla yapılmış veya bu amaca hizmet eden insan heykelinin, putlaştırılmaya yol açma ihtimali olan kişilerin duvarlara asılabilecek ve saygı duyulacak resimlerinin haramlığında ittifak vardır. Tevhid inancının temel esaslarını korumak bu yasağın en büyük hikmetidir. Kendi eliyle yaptığına tapma ahmaklığını bazı insanlar, sadece eski câhiliyye döneminde değil; şu asırda ve çok yakınlarımızda bile göstermekte. Sadece imal ettiği halde "yaratma" vehmine kapılmak, çıplak kadın heykeli, sahte tanrılar, batıl dinlerin sembolleri gibi şeyler yapmaya kalkmak ve bunların demirden, tunçtan yontusu için büyük paralar sarf etmek, faydasız bir lüks, yani israf, heykelin dinen kaçınılması ve soğuk görülmesi için diğer hikmetler. Tasvir, kralların, diktatörlerin ve siyasi liderlerin büyük olduğu fikrinin halkın zihnine işlenmesine yarayan en önemli araçlardan biridir. İster resim, ister heykel şeklinde olsun, tasvir, müstehcenliğin yayılmasında da, yığınların çeşitli şekillerde saptırılmasında da geniş olarak kullanılmıştır. Bu gerekçelerden yola çıkarak, tasvir tasvip görmemiştir. Tarih boyunca her türlü canlı resmine, özellikle insan figürüne âlimler ve müslüman sanatçılar soğuk ve ihtiyatlı yaklaşmıştır. [\[931\]](#)

Putlara ve Putperestlere Karşı İbrâhimî Tavrı

Hız. İbrâhim'in yaşadığı döneme göz attığımızda, toplumun bütün siyasî, sosyal, ekonomik ve kültürel hayatının şirk esası üzerine kurulduğunu açıkça görmek mümkündür. İbrâhim (a.s.)'in doğduğu Ur şehrinde, tarihçilerin belirttiğine göre beş bin tane tanrı mevcuttu. Nüfusun ekseriyeti ticaret ve sanayi ile uğraşmaktaydı ve dolayısıyla bütünüyle maddecî bir zihniyete sahipti. Her maddecî toplum bireyleri gibi onların da başta gelen eğilimi, servet sahibi olmak ve lüks bir hayat yaşamaktı. Hal böyle olunca, İbrâhim (a.s.)'in getireceği tevhid inancı, sadece memleketin bir sınıfını veya putperest inancı değil; bütünüyle ülkenin ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal yapısını değiştirecekti. Bu amaçla, İbrâhim (a.s.)'in dâvetini kabul etmek, toplumu temelden değiştirmek ve yepyeni temellere oturtmak demektir. Bu da o toplum için ağır bir tekliftir. Çünkü, bireysel ve toplumsal alanların tümünde anlayış, teori ve pratik olarak tümüyle şirke gömülmüş bir toplumu ıslaha çalışmak, onları İslâmî

anlamda değiştirip dönüştürme gayreti, gerçekten ağır bir yüktür. Böylesine ile ve cefa ile karşı karşıya gelecek bir elçinin daha kk yaşta iken Rabbi tarafından terbiye edilmesi ve yetiştirilmesi gerekirdi. Çünkü elçiye yüklenen görev ve emnetler, kabiliyet ve enerji ister, gc ve potansiyel ister.

İbrâhim (a.s.), tevhid emnetini yüklenince, ilk uğraşı, toplumun putperestliğini yok etmek ve onları İslâm'a çağırmak olmuştu. Bu dâvete, en yakınlarından başladı: *"Babasına dedi ki: 'Babacığım! Duymayan, görmeyen ve sana hiçbir fayda sağlamayan bir şeye niçin taparsın? Babacığım! Hakikaten sana gelmeyen bir ilim bana geldi. Öyle ise bana uy ki, seni düz yola hidâyet edip çıkarayım. Babacığım! şeytana kulluk etme! Çünkü şeytan, çok merhametli olan Allah'a si oldu. Babacığım! Allah tarafından sana azap dokunup da şeytanın yakını olmandan korkuyorum.'* (Babası:) *'Ey İbrâhim! dedi; sen benim tanrılarımın yüz m çeviriyorsun? Eğer vazgeçmezsen, andolsun seni kovar, taşlarını! Uzun bir zaman benden uzak dur!'*[\[932\]](#)

Bu mesaj, hem babasına, hem babasının şahsında topluma idi. İbrâhim (a.s.)'in yaptığı bunca dâvet, ne yazık ki şirke batmış kalplerin derinliğine ulaşmıyor, onlara fayda sağlamıyordu. Kendilerini yıllar boyu şirk bataklığı içinde görmüş putperestlerin kalpleri, gözleri ve kulakları bunca uyarıya rağmen görmüyor, duymuyordu. Artık ihtarlar, ikazlar, dâvet ve tebliğler fayda sağlamıyordu. Onlar o kadar azgınlaşmışlardı ki İbrâhim (a.s.)'in şaka yaptığını sanıyor ve onun dâvetini hafife alıyorlardı. *"O, babasına ve kavmine: 'şu karşısına geçip tapmakta olduğunuz heykeller de ne oluyor?' demişti. Dediler ki: 'Biz babalarımızı bunlara tapar kimseler bulduk.' 'Doğrusu, siz de, babalarınız da açık bir sapıklık içindediniz' dedi. Dediler ki: 'Bize gerçeği mi getirdin, yoksa sen oyunbazlardan biri misin?' 'Hayır' dedi; 'sizin Rabbiniz, yarattığı göklerin ve yerin de Rabbidir ve ben buna şâhitlik edenlerdenim.'*[\[933\]](#)

Onlar körü körüne, heykellere tapıyorlar, bu konuda atalarının izini takip etmekten başka bir gerekçe de ileri sremiyorlardı. Onlar fikren ve rhen ölmüş, hurâfe ve geleneklerin, örf, âdet ve an'anelerin altında ezilip duruyorlardı. Onun için de İbrâhim (a.s.)'in dâveti karşısında "şaka mı ediyorsun?" diyorlardı. İşte şirk, bid'at ve hurefelere boğulmuş toplumların hali bundan farklı olamaz. Onlar duyu ve duygulardan o kadar mahrumdurlar ki, kendi putları gibi putlaşmış, robotlaşmış ve kendi putlarından farkları kalmamıştı.[\[934\]](#)

Hz. İbrâhim, akli ve mantıklı delillerle, putperestlikten ve yıldızlara tapmaktan vazgeçirmek için giriştiği tevhid mücâdelesini sonunda kavmini susturmuş ve cevap veremez bir hale getirmiştir. Ama ne var ki bütün bu deliller karşısında şirksiz bir inançla Allah'a yönelmesi gereken bu insanlar; günümüzde de olduğu gibi, kendilerini sorgulayacak yerde "ilhlaştırdıkları atalarının" ve "kutsal kemiklerin" arkasına sığınma açmazına düşmüşler, suçu onlara atarak sorumluluktan kurtulmaya çalışmışlardır.

Kur'an, hâlâ şirklerinde inat göstererek atalarını taklit bahanesine sarılmış olan bu insanların savunmalarını şöyle yansıtır: *"İbrâhim, babasına ve kavmine: 'Neye tapıyorsunuz?' demişti. 'Putlara tapıyoruz ve onlara tapmaya devam edeceğiz' diye cevap verdiler. İbrâhim: 'Peki, dedi; yalvardığınızda onlar sizi işitiyorlar mı? Yahut, size fayda ya da zarar verebiliyorlar mı?' şöyle cevap verdiler: 'Hayır, ama biz babalarımızı böyle yapar bulduk.'*[\[935\]](#); *İbrâhim dedi ki: 'İyi ama, ister sizin, ister önceki atalarınızın; neye taptığını (biraz olsun) düşündünüz m? İyi bilin ki onlar benim düşmanımdır; ancak lemlerin Rabbi (benim dostumdur).'*[\[936\]](#); *"İbrâhim'i de gönderdik. O kavmine şöyle demişti: 'Allah'a kulluk edin. O'na karşı gelmekten sakının. Eğer bilmiş olsanız bu sizin için daha hayırlıdır. Siz Allah'ı bırakıp birtakım putlara tapıyor, asılsız sözler yaratıyor/uyduruyorsunuz. Bilmelisiniz ki, Allah'ı bırakıp da taptıklarınız, size rızık veremezler. O halde rızık Allah katında arayın. O'na kulluk edin ve O'na şükredin. Ancak O'na döndürüleceksiniz.'*[\[937\]](#)

Hz. İbrâhim'in bu çağırısı; hiçbir bilgiye ve düşünmeye dayanmadan katı bir tutuculukla atalarını taklit eden bu insanları, geçmişin eşaret zincirlerinden, gelenek pençesinden kurtararak İslâm'ın işiğinde yeniden uyandırmak, vicdanlarındaki hürriyet duygularını harekete geçirerek gzrce düşünmelerini temin etmek içindir. Ne var ki bu insanlar, gerçeklerden kaçarak, ruhlarından İslâm'ın hidâyetini uzaklaştırarak "kemiklere sığınıyor" ve Hz. İbrâhim'in ağırısını cevapsız bırakıyorlar. Ama Peygamber ve Kitap; kendilerine "Allah'ın indirdiklerine uyun" deyince, "hayır, biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz yola (dine, ilkelere, ideolojiye) uyarız" diyorlar. Kur'an, böyle diyenlere şöyle sesleniyor: *"Peki, ya ataları bir şey düşünmeyen, doğruyu bulamayan kimseler olsa da mı?"*[\[938\]](#); *"Ya şeytan onları alevli azâba çağırıyor idiyse?!"*[\[939\]](#)

Şüphesiz insanlar, atalarıyla, atalarının kemikleriyle uğraşmaya harcadıkları ümit ve enerjileri, kendilerini tanımaya ve oluşun çileli yolunda yürümeye harcadıklarında talih ufku aydınlanacak, vahyin hayat düzeni yeniden kurulacak; saâdet, asra taşınacaktır.[\[940\]](#)

Put Kıran İbrâhim (a.s.)

"Andolsun Biz İbrâhim'e daha önce rüşdünü vermiştik. Biz onu iyi tanırdık. O, babasına ve kavmine: 'Şu karşısına geçip tapmakta olduğunuz heykeller de ne oluyor?' demişti. Dediler ki: 'Biz babalarımızı bunlara tapar kimseler bulduk.' 'Doğrusu, siz de, babalarınız da açık bir sapıklık içindediniz' dedi. Dediler ki: 'Bize gerçeği mi getirdin, yoksa sen oyunbazlardan biri misin?' 'Hayır' dedi; 'sizin Rabbiniz, yarattığı göklerin ve yerin de Rabbidir ve ben buna şâhitlik edenlerdenim. Allah'a yemin ederim ki, siz ayrılıp gittikten sonra putlarınıza bir oyun oynayacağım!' Sonunda İbrâhim onları paramparça etti. Yalnız onların büyüğünü bıraktı; belki ona müracaat ederler diye. 'Bunu tanrılarımıza kim yaptı? Muhakkak o, zâlimlerden biridir' dediler. (Bir kısmı:) 'Bunları diline dolayan bir genç duyduk; kendisine İbrâhim denilirmiş' dediler. O halde, dediler, 'onu hemen insanların gözü önüne getirin. Belki şâhitlik ederler.' 'Bunu ilâhlarımıza sen mi yaptın ey İbrâhim?' dediler. 'Belki de bu işi şu büyükleri yapmıştır. Haydi onlara sorun; eğer konuşuyorlarsa!' dedi. Bunun üzerine, kendi vicdanlarına dönüp (kendi kendilerine) 'zâlimler sizlersiniz, sizler!' dediler. Sonra tekrar eski inanç ve tartışmalarına döndüler: 'Sen bunların konuşmadığını pek âlâ biliyorsun' dediler. İbrâhim: 'Öyleyse' dedi, 'Allah'ı bırakıp da, size hiçbir fayda ve zarar vermeyen bir şeye hâlâ tapacak mısınız? Yuh olsun size ve Allah'ı bırakıp tapmakta olduğunuz şeylere! Siz akıllanmaz mısınız?' (Bir kısmı:) 'Eğer iş yapacaksanız, yakın onu da tanrılarınıza yardım edin!' dediler. Biz de dedik ki: 'Ey ateş! İbrâhim için serin ve selâmet ol!' Böylece ona bir tuzak kurmak istediler; fakat Biz onları, daha çok hüsrana uğrayanlar durumuna soktuk. Biz, onu ve Lût'u kurtararak, içinde cümle âleme bereketler verdiğimiz ülkeye ulaştırdık."[\[941\]](#)

"Şüphesiz İbrâhim de onun (Nuh'un) milletinden idi. Çünkü Rabbine kalb-i selim ile geldi. Hani o, babasına ve kavmine: 'Siz kime kulluk ediyorsunuz?' demişti. 'Allah'tan başka birtakım uydurma ilâhlar mı istiyorsunuz? O halde, âlemlerin Rabbi hakkındaki görüşünüz nedir?' (Hz. İbrâhim'in kavmi, yıldızlara bakar, onlarla kâhinlik yaparlardı. Bir bayram günü İbrâhim'e kendileriyle beraber bayram yerine gelmesini söylediler.) Bunun üzerine İbrâhim yıldızlara şöyle bir baktı. 'Ben hastayım' dedi. Ona arkalarını dönüp gittiler. Yavaşça (kavmin) putlarının yanına vardı. (Oraya konmuş çelenkleri, yemekleri görünce:) 'Yemiyor musunuz? Neden konuşmuyorsunuz?' dedi. Bunun üzerine, yanlarına gelip sağ eliyle vurdu (kırp geçirdi). (Putperestler) koşarak İbrâhim'e geldiler. (Neden putları kırdığını sordular.) İbrâhim: 'Yonttuğunuz şeylere mi tapıyorsunuz?! Oysa ki sizi ve yapmakta olduklarınızı Allah yarattı' dedi. 'Onun için bir bina yapın ve derhal onu ateşe atın!' dediler. Böylece ona bir tuzak kurmayı istediler. Fakat Biz onları alçaklardan kıldık."[\[942\]](#)

İbrâhim (a.s.)'in tevhid mücâdelesini tahlil ederken, "tevhid" in zıddı olan şirk ve putçuluk hakkında Yüce Allah, İbrâhim (a.s.)'in şöyle duâ ve niyazda bulunduğunu bildiriyor: "Hatırla ki İbrâhim şöyle demişti: 'Rabbim! Bu şehri (Mekke'yi) emniyetli kıl, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut! Çünkü onlar (putlar), insanlardan birçoğunun dalâletine/sapmasına sebep oldular, Rabbim. Şimdi kim bana uyarsa o bendendir. Kim de bana karşı gelirse, artık Sen gerçekten çok bağışlayansın, çok merhametlisin."[\[943\]](#)

Üstad Seyyid Kutub İbrâhim (a.s.)'in , "Beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut!" duâsını, İslâm'ın öğretileri doğrultusunda günümüz şartlarını da göz önünde bulundurarak şöyle izah ediyor: "Hz. İbrâhim'in hem kendisini hem de çocuklarını, tapınmaktan korumasını Allah'tan istediği put, sadece Arapların ilkel câhiliyet dönemlerinde yaptıkları gibi basit ve alelâde şekilden ibaret değildir. Veya muhtelif câhiliyet sistemlerinin taş, ağaç, kuş, hayvan, yıldız, gök cismi, ateş, ruh veya hayaller biçiminden ibaret değildir put.

Bu basit ve alelâde puta tapınma şekilleri, Allah'a şirkin bütün anlamlarını içine almaz. Allah'tan başka tapınılan tüm putları ihtivâ etmez. Yalnızca bu basit ve alelâde şirk ve put şekilleri üzerinde durarak, Kur'an'daki şirkten

maksadın bunlar olduğunu kabul edecek olursak, sonsuz derecede şekilleri olan şirk kavramını iyi kavramış olmayız. Ve bugün beşeriyetin içine saplandığı şirk ve modern câhiliyye şekillerinin gerçek yüzlerini tam olarak göremeyiz. Bunun için şirkin mâhiyetini derinliğine araştırmak ve putun şirkle olan alâkasını açığa çıkarmak gerekir.

Allah'tan başka ilâhın olmadığını belirten "lâ ilâhe illâllah"ın zıddı olan şirk, hayatın tüm alanlarında, Allah'ın buyruğuna dayanmayan ve her konuda dinin emirlerini benimsemeyen tüm sistem ve her tavır şirktir. Tek bir ilâh olarak Allah'tan başkasını tanımadığını söyleyip de abdest, namaz, oruç ve hac gibi dinin emirlerini yerine getirdiği halde; siyasi, sosyal ve ekonomik konularda Allah'tan başkasının koyduğu hükümlere bağlananlar... Değer ölçülerinde ve hükümlerinde Allah yapısı olmayan düşünceleri ve fikirleri benimseyenler... Geleneği, ahlâkı, âdet ve alışkanlıkları itibarıyla giyindiği kıyafeti ve elbiseleriyle birtakım insanları tanrı tanırçasına onların icat ettikleri kılık ve kıyafetlere girip modalarına uyan ve Allah'ın şeriatinin yasakladığı şekillere bürünenler... Evet bunlar, şirkin âlâsını işlemektedirler. Bütün gerekçeleriyle birlikte söyledikleri "eşhedü en lâ ilâhe illâllah" kelime-i şehâdetinin zıddını yapmaktadırlar... İşte günümüzdeki insanların çoğunun yanıldıkları noktalardan birisi budur.

Put... Sadece o, ilkel ve basit şekilde olmaz. Dikilen heykeller biçiminde olması şart değildir putun. Put, putlaşmak isteyenlerin arkasına gizlendikleri birer işaret ve alâmetten başka bir şey değildir. Onlar insanları kendilerine kul köle yapmak için o dikili putların arkasına sığınır ve onun gerisinden kendi buyruklarını rahatça yürütürler. Hiçbir zaman için bir putun konuştuğu, duyduğu ve gördüğü görülmemiştir. Ancak, putların arkasına gizlenmiş olan râhipler ve mâbet bekçileri mırıldanarak etrafında onun adına duâlar okur ve bereketler dağıtan muskalar asarlar. Sonra da kitleleri ezmek ve kölesi kulu haline getirmek istediği kimselerin adına o putları konuştururlar. Herhangi bir yerde herhangi bir zamanda idarecilerin ve kâhinlerin adına konuştukları ve Allah'ın izni, müsaadesi olmaksızın hükümler koydukları ve kanunlar vaz ettikleri, hareket ve işlemler yaptıkları şeyler ortaya sürülecek olursa... İşte bu ortaya atılan şey tabiatı, mâhiyeti ve vazifesi itibarıyla putun ta kendisi olur.

Bir yerde bunlar arma olarak "ırkçılığı" mı seçiyorlar? Bir yerde arma olarak "vatan"ı mı çıkarmak istiyorlar? "Halk"ı mı işaret ve simge olarak kendilerine bayrak yapmak istiyorlar veya bir "sınıf"ı mı kendilerine sembol olarak yükseltiyorlar? Sonra da insanlardan bu yükseltilen armalara, şiarlara, işaretlere ve bayraklara Allah'ı bırakıp kulluk etmelerini mi istiyorlar? Halkın bu kaldırılan alâmetler uğruna fedâkârlığa katlanmasını mı istiyorlar? Malını, mülkünü, ahlâkını, ırz ve namusunu bu uğurda harcamasını mı diliyorlar? Ve her ne zaman bu işaretlerin, alâmetlerin ve armaların isteğiyle Allah'ın kanunları ve şeriatini çatışacak olsa, hep Allah'ın şeriatini onların isteğine göre yontarak şekiller vermek mi istiyorlar? Ve Allah'ın emirlerini bırakıp o armaların ve işaretlerin veya daha doğru bir tâbirle bu putların, yani putların arkasına saklanmış olanların istek ve emirlerini mi yerine getiriyorlar? İşte orada putçuluk vardır. Allah'tan başkasına tapınma vardır. Yoksa putun mutlaka bir ağaçtan dikilmiş veya bir taştan, tunçtan yontulmuş olması zarûri değildir. Put bir sistem olabilir, bir arma olabilir, bir ekol olabilir...

Hem İslâm, sadece ağaçtan, taştan, tunçtan yontulmuş putları yıkmak için gelmemiştir ki... Bunca gelmiş geçmiş peygamberler silsilesi sadece bu putları yıkmak için uğraşmamışlardır ki. İslâmî hareket, yalnızca ağaçtan dikilmiş veya taştan yontulmuş putları yıkmak için tarih boyunca bunca fedâkârlıklar yapmış, bunca acı ve ıstıraplara katlanmamıştır... Bilâkis İslâm, gerçek mânâda Allah'a kulluk ve her meselede Allah'ın emirlerine itaat ile, her ne şekilde olursa olsun Allah'tan başkasına kulluk ve itaatten ayrılış noktalarını kesinkes belirtmek için gelmiştir. Her devirde geçerli olan prensipleri iyice inceleyip tevhid esasına mı, şirk esasına mı dayandığını ortaya koymak gerekir. O sistemde ve prensipte Allah'ın hâkimiyetinin mi esas alındığını, yoksa putların hâkimiyetinin mi esas alındığını belirtmek icap eder...

Dilden söyledikleri kelime-i şehâdet ile "Allah'ın dini"ne girmiş olduklarını ve fiilen yaptıkları ibâdetleri, kıldıkları namazları, tuttıkları oruçlarıyla müslüman olduklarını sanıp da bunun dışında kalan ahkâm ve diğer hususlarda Allah'tan başkasının buyruklarına uyanlar, Allah'ın emrinin zıddı olan sistem ve prensipleri benimseyenler, Allah'ın şeriatına tamamı tamamına zıt olan hükümleri tatbik edenler... Sonra bu her gün yenilenen putların istediğini yerine getirmek ve arzularını tatmin etmek için bu uğurda namuslarını, ahlâklarını, mallarını ve canlarını vererler... Bu putların istek ve arzularıyla dinin emir ve hükümleri çatıştığı zaman Allah'ın emir ve hükümlerini arkaya atıp putların istek ve arzularını yerine getirenler... Evet bütün bu yaptıklarına rağmen hâlâ "Allah'ın dini"nde olduklarını ve "müslüman" kaldıklarını sananlar bir kere kendilerine gelsin de içinde yüzdükleri şirki görsünler...

Allah'ın dini bu kendilerinin müslüman olduklarını sananların tasavvur ettiği gibi zayıf değildir, basit değildir. Şurası muhakkak ki Allah'ın dini, hayatın en küçük meselelerine, bütün teferruatına kadar şâmil olan tam ve mükemmel olan bir hayat nizamıdır. Esas ve temelleri bir yana, hayatın en ufak bir meselesinde bile yalnız ve yalnız Allah'ın buyruklarına uymaktır. Ve Allah'ın, başkasını kabul etmediği yegâne din, İslâm dini budur.

Şirk, yalnızca Allah'tan başka ilâhların olmadığını kabullenmekle bitmez. Allah'tan başka hüküm koyan rablerin bulunmadığını kabullenmek de gerekir. Puta tapıcılık, sadece dikilen bir ağaca ve yontulan bir taşta tapınmak değil; hatta ondan daha fazlasıyla kaldırılan bayraklar, flamalar, işaretler ve bunların arkasına gizlenen güçler, nüfuzlar ve isteklerdir. Ve işte buna göre herkes kendi yurduna baksın en yüce hüküm ve makam kimin elindedir? Bütünü bütününe kimin dinine bağlanmışlardır? Kimin emrine uymaktadırlar? Şâyet bu konuların hepsinde hâkimiyet ve emir Allah'a aitse işte onlar katıksız olarak Allah'ın dinindedirler. Şâyet bu hâkimiyet ve emir Allah'tan başkalarına ait ise, onlar Allah'ın dininde değil; hâkim/egemen olan putların ve tâğutların dinindedirler.

[944]

Korkunun kol gezdiği, güvenin yıkıldığı, insanın metâ olarak algılandığı, eşyalaştırıldığı; paranın, maddenin, gücün putlaştırıldığı bir dünyada ve ülkede kurtuluşun tek reçetesi, "İbrâhimî duruş"tur. Hz. İbrâhim'in, sapık bir toplum düzenine karşı gösterdiği onurlu direniş ve karşı koyuştur. Bir tarafta babasının da içinde yer aldığı bâtil bir düzen ve halk, diğer tarafta yalnızca Allah'a iman edip O'na güvenen ve yalnızca O'ndan korkan Hz. İbrâhim... Muvahhid kimliği gereği putperest sisteme karşı çıkan tek kişilik bir ümmet.

Böyle toplumlarda putlar, yönetimin bir parçasıdır. Refahtan şımarıp azan önde gelenler, putlar etrafında efsâne ve mit oluşturarak toplumu yönetmeyi temel ilke edinirler. Putlar, ibâdet edilen bir varlık olmanın ötesinde, sömürü çarkının ağırlık merkezini de oluştururlar. "İbrâhim dedi ki: "Siz gerçekten Allah'ı bırakıp da dünya hayatında aranızda bir sevgi bağı olarak putları ilâhlar edindiniz." [945]

Bu tür toplumlarda putlar; dünya hayatında aralarında bir sevgi bağı oluşturması ve böylelikle toplumun daha kolay kontrol edilebilmesi için, refahtan şımarıp azan önde gelenler tarafından uydurulmuş ve isimlendirilmişlerdir: "Bu (putlar), sizin ve atalarınızın (kendi istek ve öngörülerinize göre) isimlendirdiğiniz (kuru ve keyf) isimlerden başkası değildir. Allah, onlarla ilgili ispatlayıcı bir delil indirmemiştir. Onlar, zanna ve nefislerinin hevâ olarak arzu ettiklerine uymaktadırlar. Oysa andolsun, onlara Rablerinden yol gösterici gelmiştir." [946]

Tarihî süreci incelediğimizde, ihdas edilen ve koruma zırhına büründürülen putlarla ilgili hiçbir tartışma yapılmadığını görmekteyiz. Bu ülkelerde putların dışında, Allah'ın varlığı da dâhil olmak üzere, her şeyi tartışabilirsiniz; fakat putları tartışamazsınız. Onlar hakkında, refahtan azan önde gelenler, bu konuda ileri sürülebilecek her türlü fikri engellemek için korkuyu, bir yönetim aracı olarak kullanmaktadırlar.

Bu yüzden Hz. İbrâhim: "Ben hanîf (Allah'ı bir bilen ve O'na yönelmiş) olarak, yüzümü gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah'a çevirdim ve ben müşriklerden değilim. Kavmi onunla tartışmaya girişti. Onlara dedi ki: 'Beni doğru yola hidâyet etmişken, Allah hakkında benimle tartışıyor musunuz? Ben sizin O'na şirk/ortak koştuğunuz şeylerden korkmam. Rabbimin dilediği dışında hiçbir şey olmaz. Rabbimin ilmi her şeyi kuşatmıştır. Hâlâ ibret almıyor musunuz? Siz, Allah'ın size, haklarında hiçbir hüküm indirmedeği şeyleri O'na şirk/ortak koştuktan korkmazken, ben sizin şirk koştuğunuz şeylerden nasıl korkarım?! Şimdi biliyorsanız (söyleyin), iki gruptan (Allah'ı tek ilâh kabul edenlerle O'na ortak koşanlardan) hangisi (Allah'ın azâbından) emniyette/güvende olmaya daha lâyıktır?" [947] diyerek putperest düşünceye karşı tavir almaktadır.

Yukarıdaki âyetlerde konumuz açısından şu noktalar önemlidir: Putperestler, Allah'tan korkmamakta; fakat iman edenlerin putlardan korkmasını istemektedirler. Putları önemli bir korku kaynağı olarak insanların hâfızalarında diri tutarak toplumu yönetme ilkesi egemendir, bu tür toplumlarda. Bundan dolayı, putların gölgesinde sürdürdükleri otoritelerini sarsacak her düşünce ve hareketi tehlikeli sayarlar. Farklı düşünenler; yıpratma, tehdit ve korkutma

gibi yöntemlerle sindirilmeye çalışılır. Hz. İbrâhim, babasını putlardan vazgeçirme konusunda ısrarcı olunca, oğluna verecek cevabı kalmayan baba, putlara olan bağlılığını oğlunu tehdit ederek ortaya koymuştur: "(Babası:) Demişti ki: 'Ey İbrâhim! Sen benim tanrılarımın yüz mü çeviriyorsun? Eğer vazgeçmezsen, andolsun seni kovar, taşa tutarım! Uzun bir zaman benden uzak dur! İbrâhim: 'Sizden de, Allah'ın dışında tapmış olduğunuz şeylerden de uzaklaşıyor ve Rabbime yalvarıyorum. Umulur ki (senin için) Rabbime duâ etmemle bedbaht (emeği boşa gitmiş) olmam.'"[948]

Putperest/câhilî düzenin yöneticileri, otoritelerini zedeleyecek hiçbir inanç, düşünce ve davranışa asla tahammül göstermezler. Sisteme ve düzenin ana felsefesine yönelik köklü eleştiri bir tek kişi tarafından da başlatılmış olsa, bundan şiddetli bir paniğe kapılırlar; zira "haksız" olduklarının bilincindedirler ve eleştirileri cevaplayacak tutarlı bir fikir bütünlüğüne sahip değildiler. Nitekim, Nemrut ve adamları, Hz. İbrâhim'in putlara ve putperest düzene yönelik eleştirilerini sürdürmedeki kararlılığı karşısında, onu yakma girişiminde bulunmaktan çekinmemişlerdir: "Dediler ki: 'Eğer iş yaparsanız, yakın onu da tanrılarınıza yardım edin!' dediler. Biz de dedik ki: 'Ey ateş! İbrâhim için serin ve selâmet ol!' Böylece ona bir tuzak kurmak istediler; fakat Biz onları, daha çok hüsrana uğrayanlar durumuna soktuk.'"[949]

İbrâhim (a.s.), sırf inançlarından dolayı, babasının da dâhil olduğu bir topluluk tarafından yakılmak istenir. Yerleşik değerlerin (putperestlik) temellerine yönelen bir eleştiri, çok şiddetli bir cezalandırma yöntemiyle susturulmak istenir. Refahtan şımarıp azan önde gelenler, sömürü ve zulüm çarkının işlemlerini engelleyecek her türlü inanç, düşünce ve harekete karşı tahammülsüzdür. Tarihte Hz. İbrâhim'in yakılma teşebbüsü bunun en canlı örneklerinden biri olmuştur. Günümüzde yapılanlar ise, refahtan şımarıp azan önde gelenlerin toplumu korku, tehdit ve terör kışkırtıcı yönetebilmek için tarihte benzer zihniyetkilerin yaptıklarının bir tekrarıdır. Tarihsel süreçte incelendiğinde benzer senaryolar hep tekrarlanıp durmuştur. Halkı sindirerek daha rahat yönetebilmek için korku, silâh olarak kullanılmakta ve tüm ülke acımasız bir psikolojik savaşın içine sokulabilmektedir. Halkın muhâlif olduğu politikalar karşısında sessiz kalmasını sağlayabilmek için klasik bir yöntem vardır: Yüreklere korku salmak. Halk, malının ve canının bir büyük düşmanın tehdidi altında bulunduğu inandırılırsa, muhâlif olduğu programların uygulanması karşısında sessiz kalmayı tercih eder; yapılanları hoş karşılamasa bile, zarûri bulabilir. Yüreklere korku salabilmek için propaganda sistemi çalıştırılır.

İstenen sonuca ulaşabilmek için, o zamana kadar halka söylenen ve fakat gerçekte inanılmayan birçok kavram, ilke unutulur. Her şey te'vil edilerek bir çok kavramın içi boşaltılır, anlam alanları daraltılır veya saptırılır. Her türlü hile, entrika, yol ve yöntem mubahlaşır: "Nuh dedi ki: 'Rabbim, gerçekten onlar bana isyan ettiler; mal ve çocukları kendisine kayıptan başka bir şeyi arttırmayan kimselere uydular. Ve büyük hileli düzenler kurdular.'"[950] Ama İbrâhim (a.s.), putperest düzene karşı mücadelesinde bütün olumsuz koşullara rağmen, inancının gerektirdiği duruşu, tavri sergiler: "Gerçek şu ki, ben bir muvahhid olarak yüzümü gökleri ve yeri yaratana çevirdim. Ve ben müşriklerden değilim."[951] Hz. İbrâhim, yalnızca Allah'a ibâdet ve itaat etmenin, yalnızca O'nu ilâh ve Rab kabul edinmenin, yalnızca O'ndan korkmanın doğal sonucu olarak böyle bir tavır, bir duruş ortaya koyar. Bu nedenle Allah, tüm mü'minlere Hz. İbrâhim'i örnek gösterir: "İbrâhim ve onunla birlikte olanlarda sizin için güzel bir örnek vardır."[952]

Putperest bir toplum içerisinde tek başına kalmış olmasına karşın inancından ve bu uğurdaki kararlı mücadelesinden vazgeçmemiş olması ise, İbrâhim (a.s.)'in en belirgin vasfıdır. Tek başına olmasına rağmen hiçbir korku ve kaygıya kapılmadan, en olumsuz şartlarda direnmenin, ayakta kalmanın sembolüdür Hz. İbrâhim. O nedenle Kur'ân-ı Kerim onu hem tekil (muvahhid), hem de çoğul (ümme) olarak tanıtmakta ve örnek olarak gelecek nesillere göstermektedir: "Gerçek şu ki, İbrâhim tek başına bir ümmetti; Allah'a gönülden yönelip itaat eden bir muvahhiddi ve o müşriklerden değildi."[953]

Hz. İbrâhim'in ateşe atılırken söylediği "Allah bana kâfidir" ve kavmi ile tartışmasında söylediği "ben sizin ilâhlarınızdan korkmuyorum", "sizden ve sizin ilâhlarınızdan kopup ayrılıyorum." sözleri, onun teslimiyetinin bir ölçüsü olmanın yanı sıra; tüm korkuları, Allah korkusu içinde eritip yok ettiğinin de bir göstergesidir. Bir önder ve örnek olarak o, özgür olmanın yolunun yalnızca Allah'tan korkarak ve böylelikle tüm korkulardan arınmaktan geçtiğini, tüm iman edenlere göstermektedir. Yalnızca Allah'tan korkan bir mü'min, Allah'ın çizdiği sınırları koruma konusunda gerekli hassâsiyeti gösterir.

Yalnızca Allah'tan Korkmak: Malın, canın, neslin ve inancın tehlike altında olması durumunda genelde insanlar, özelde mü'minler, inancını yaşatmak için tüm imkânlarını seferber ederek ölüm de dâhil olmak üzere her şeyi göze alırlar. Bu insanlık tarihinde genel bir kanun olarak hep var olmuştur. Mü'minler ise bu noktada özel bir yer

işgal ederler. Onlar, öldükten sonra dirilmeye, Allah'ın huzurunda hesap vermeye olan inançlarından dolayı dünyayı âhiret için bir hazırlık, bir tarla gibi görürler. Öldükten sonra dirilme ve yaptıklarından dolayı hesap verme, mü'mini teyakkuz halinde tutan bir duygu oluşturur. Hesap gününde Allah'ın huzurunda mahçup olma, Allah'ın rızâsını kaybetme mü'minin asıl korkusudur.

Birçok korku kaynağı aynı anda vuku bulduğunda, mü'minin bunların etkisi altında kalmaması mümkün olmayabilir. Korkular anaforunda yaşanan geçici durum bu bakımdan önemli değildir. Önemli olan kalıcı haldir; kalıcı hal üzerinde hangi korku kaynağının etkili olduğudur. İşte yalnızca Allah'tan korkmaktan kasdettiğimiz, kalıcı halin Allah korkusu ile tâyin edilmesidir. Bu nedenle mü'min, inancına zarar verecek, dolayısıyla ölüm ötesi hayatta kendini sıkıntıya sokacak herhangi bir davranış içinde bulunamaz. İşte bu yüzdendir ki Allah, mü'minleri yalnızca kendinden korkmaya çağırarak korkularından arındırmak ister: *"Öyleyse Benden, yalnızca Benden korkun. Göklerde ve yerde ne varsa O'nundur, itaat-kulluk da O'nundur. Böyleyken Allah'tan başkasından mı korkup sakınıyorsunuz?"* [954] *"Öyleyse insanlardan korkmayın; Benden korkun ve âyetlerimi az bir değere karşılık satmayın."* [955]

Allah, Kur'an'ın değişik yerlerinde, kâfirlerden, zâlimlerden, müşriklerden ve onların ilâh kabul ettiklerinden, kınayıcıların kınamasından ve şeytandan korkmamaları gerektiğini mü'minlere hatırlatmaktadır. [956] Yalnızca Allah'tan korkmanın, mü'min olma şartı ile birlikte ifade edilmesi, mü'min olmaktan ne anlamamız gerektiğini de berraklaştırmaktadır: *"İşte bu şeytan, ancak kendi dostlarını korkutur. Siz onlardan korkmayın, eğer mü'minseniz Benden korkun."* [957] Allah'tan korkmak, O'nun azâbından ve O'nun sıfatlarının derin anlamlarını bilmekten doğan uyanıklık ve dikkat halinde bulunmaktır. Kendisinden dolayı ceza çekeceğini bildiği şeyleri yapmaktan kaçınan kimse, gerçekte Allah'tan korkmaktadır. Mü'minlerin, temiz akla sahip olarak Allah'tan korkup sakınmaları Kur'an'da ısrarla istenmektedir. [958]

"Ey iman edenler, Allah'tan nasıl korkup sakınmak gerekiyorsa öylece korkup sakının ve siz, müslüman olmaktan başka bir din ve tutum üzerinde ölmeyin." [959] Allah'a yaraşır şekilde Allah'tan korkmak demek, Allah'ın adını yükseltmek, O'nun emir ve yasaklarına riâyet ederek gösterdiği yolda yürümek demektir. Onun dışında edinilen tüm ilâh ve rablerin hükümrânlığına son vermektir: *"Benden başka ilâh yoktur; şu halde Benden korkup sakının diye uyarıp korkutun."* [960] Bir mü'min için; şeytanın taraftarları ile işgal edilmiş bir dünyada, Allah'tan başka ilâh ve rab olmadığını deklare etmek demek, zulme karşı Hz. İbrâhim gibi meydan okumak, kıyâma kalkmak demektir. İşte böyle bir durumda dimdik ayakta durabilmek için, Hz. İbrâhim'in ateşe atılırken "Allah bana kâfidir" şeklindeki sözünü diyebilme güç, irâde ve bilincinde olmak gerekir. Bunun yolu da, Allah'a güvenip dayanmak, O'na teslim olmak, O'ndan gereği gibi korkup O'na yönelmektir.

Zâlimleri etkisiz hale getirmenin yolu mücâdeledir. İnatla, sabırla ve meşrûiyet içinde yürütülecek bir mücâdele ile bütün engeller aşılabilir, kurulan tuzaklar işe yaramaz hale getirilebilir. Bütün korkulardan arınıp yalnızca Allah'tan korkarak, O'na güvenip dayanarak, O'na sığınarak Allah'ın gösterdiği dosdoğru yolda İbrâhimî duruşu göstererek ve bu yolda tüm mazlumlara kimlikleri sorulmadan birlik içinde sahip çıkarak zulme son verilebilir. [961]

"İbrâhim'de ve onunla beraber olanlarda, sizin için gerçekten güzel bir örnek vardır. Onlar kavimlerine demişlerdi ki: 'Biz sizden ve Allah'ı bırakıp taptıklarınızdan uzağız. Sizi tanımıyoruz/reddediyoruz. Siz bir tek Allah'a inanıncaya kadar, sizinle bizim aramızda sürekli bir düşmanlık ve öfke belirmiştir.' 'Rabbimiz! Ancak Sana tevekkül edip dayandık, Sana yöneldik. Dönüş de ancak Sanadır. Andolsun, onlar sizin için, Allah'ı ve âhiret gününü arzu edenler için güzel bir örnektir. Kim yüz çevirirse şüphesiz Allah ğanîdir (zengindir), hamîddir, hamde lâyıktır olandır." [962]

Kur'an, "üsvetün hasenetün (güzel örnek)" ifadesiyle tüm müslümanlara örnek gösterdiği Muhammed Mustafâ (s.a.s.)'dan [963] başka sadece Hz. İbrâhim'i aynı vasıfla ("üsvetün hasenetün") zikreder. [964] Bu, Hz. İbrâhim'in Allah katındaki faziletini gösterdiği gibi, bizim de pratik hayatımızda Hz. İbrâhim'i model almamız, onun davranışlarını hayatımıza geçirmemiz için de her dönem referansımız olması açısından önemlidir.

Kur'an'ın üçte birini teşkil eden kıssalar, binlerce hikmetle yüklüdür. Zâhiren olmuş bitmiş bir olayı anlatıyor gibi gözükken peygamber kıssaları, her dönem için nice örnekler taşıyan önemli referanslardır. Bu kıssalar, olanı anlatırken olması gerekeni bildirir bize; elbette, olmaması gerekeni de. Bu kıssalarda şahî hayata, aile hayatına, toplum hayatına, hayatın tüm alanlarına ilişkin mânidar dersler verilir. İbrâhim (a.s.) ile ilgili kıssada da, nefis terbiyesinden çocuk terbiyesine, câhiliyye ile tek başına mücâdeleden cemaat ve ümmet olmaya kadar hayatın birçok alanında engin ibretler, zengin dersler vardır.

İbrâhim (a.s.) putları parçaladıktan sonra kavmiyle diyaloga girmektedir. İbrâhim (a.s.) putların kırılmasıyla ilgili olarak kendisine soru sorulduğunda bundan en büyük putu sorumlu tutmuş ve kavminden eğer konuşma güçleri varsa onlara sormalarını istemiştir. Sapıklık içinde yaşayan toplumun durumuna karşı hissettiğimiz bazı durumlarda bu üslûba ihtiyaç duyabiliriz. Toplumda, sahiplerinin dahi farkında olmadıkları bazı küçük ve büyük boşluklardan yararlanarak onlarla mücâdele sürecine girebiliriz. İnanç ve davranışlarındaki hataları yüzlerine vurarak bu kimseleri zayıf konuma düşürebiliriz. Bu girişimimiz sonucunda karşıımızdakiler şu iki tavrıdan birini alacaklardır. Ya hatalarını görerek hakikati kabullenecekler, ya da inat edip ve büyüklük taslayarak hatalarında ısrar edeceklerdir. Bu ikinci tavır, onların başkaları yanında saygınlıklarını yitirmelerine yol açacak, kendi iç bütünlüklerini kaybettirecektir. Dolayısıyla diğer insanları sapıklık ve çarpıklığa sürükleme çabalarındaki etkinlikleri zayıflayacaktır.

Bu üslûbu izlerken, diğerlerinin düşünce ve uygulamalarını iyi tanımamız gerekmektedir. Onların zayıf ve güçlü noktalarını ancak bu şekilde öğrenebiliriz. Daha sonraki diyaloglarımızda akîdeyi anlatmak için bu bilgilerden yararlanmamız mümkün olacaktır.

Nemrut'la konuşmasına gelince; burada İbrâhim peygamberin, dünya tarihinde yaşamış tâğutların en büyüklerinden biriyle yaptığı mücâdeleye şahit oluyuz. Nemrut'un azgınlığı o dereceye varmıştır ki, kendisini ilâh olarak görmeye başlamış ve insanlardan Allah'ı bırakıp kendisine kulluk etmelerini istemiştir. İbrâhim (a.s.), Nemrut'a karşı katı ve kararlı bir tavır sergilemiş, ilâhlığın mutlak güce dayanması gerektiğini, oysa Nemrut'un buna sahip olmadığı tezini işlemiştir. Ardından hayat ve ölüm meselesinden bahsederek kendi Rabbinin ölümsüz olduğunu söylemiştir. Bu tâğut da, İbrâhim (a.s.)'in taraftarlarının saflığını kullanarak sözcüklerle oynamak suretiyle onları kandırmaya çalışmıştır. İbrâhim (a.s.) ona Rabbinin diriltti ve öldüren olduğunu söylediğinde o, kendisinin de dilediğini öldürüp dilediğini dirilttiğini iddia etmiştir. O, adamları tarafından tutuklanan insanlardan bazılarını astırıp bazılarını sağ bırakarak öldürme ve diriltme gücüne ve dolayısıyla ilâhlık vasıflarına sahip olduğunu ileri sürmüştür. İbrâhim (a.s.) bu tâğutun sözkonusu altın fırsatı kullanarak övünüp böbürlenmesine fırsat vermemiş ve Allah'ın kâinata yarattığı tabiat hârikalarını ön plâna çıkararak Nemrut'tan eğer gerçekten ilâhsa bunları değiştirmesini istemiştir. İnkârcı Nemrut, bu istek karşısında çaresiz kalmış ve verecek cevap bulamamıştır.

Bu diyalogda bizim yararlanacağımız nokta şudur: Günümüzde gerçekleri çarpıtmak isteyen çevreler saf ve basit insanları ikna edip kandırmak için bazı yollara başvurmaktadırlar. Halkın kandırılmaya çalışıldığı konular, bazen akîdeyle ilgili hususlar, bazen de günlük hayatla ilgili meseleler olabilmektedir. Biz bu gibi çevrelerin çabalarına karşı İbrâhim (a.s.)'in üslûbundan ilham alabiliriz. O, Nemrut'un benzeri girişimlerine karşı açık meydan okuma yoluna başvurmuş ve neticede saptırma ve karalama çabalarını boşa çıkarmıştır.

Bu hedefe ulaşabilmek için saf insanların alt oldukları çarpıtma ve saptırma yollarının iç yüzüne vâkıf olmamız gerekir. Tabii ki, meydan okuma gücüne sahip açıklama yollarını da bilmemiz gerekir. Bütün bunlar dâvetçilerin yaşadıkları vâkıyı, bu gerçeğe hâkim olan üslûpları ve vâkıyanın seyir biçimini bilinçli, dikkatli ve kapsamlı bir şekilde izlemelerini zarûri kılmaktadır.[\[965\]](#)

"Bir zaman İbrâhim, babasına ve kavmine demişti ki: 'Ben sizin taptıklarınızdan uzağım. Ben yalnız beni yaratana kulluk yaparım. Çünkü O, beni doğru yola iletecektir. Bu sözü, ardından geleceklere devamlı kalacak bir miras olarak bıraktı ki, insanlar (onun dinine) dönsünler.'"[\[966\]](#)

İnsanların kutsallarının açıkları ve izledikleri yollardaki mantık hataları gibi ögeler, dâvetçi tarafından gözler önüne serilmelidir. Rasullerin, topluluklar önünde, ileri gelenlerle karşılaşmaları, topluma yönelerek onların zayıf ve çaresiz yönlerini göstermeleri farklı farklı zeminlerde olagelmıştır. (Hz. Mûsâ'nın bir bayram günü toplumun gözleri önünde sihirbazları yenilgiye uğratması ve çaresizliklerini ortaya koyması gibi.)

Önünde kulluk sergiledikleri, kendilerini ne duyan, ne duâlarına cevap verebilen bu âciz nesnelere bir an olsun sorgulayabilecek zemin oluşturmanın bir pratiğidir, Hz. İbrâhim'in put kırışı. Putların İbrâhim'in baltasına karşı kendilerini bile savunup koruyamaması, hak gelince bâtilin nasıl yok oluverdiğini, görmek isteyenlere göstermiştir. Bir an kendi vicdanlarıyla baş başa kalan fertler kendilerini zâlimlikle suçlamışlardır.[\[967\]](#) Ancak bu hakkı düşünebilme zemini kısa sürmüş ve içinde buldukları pratik ağır basmıştır. Bir an olsun câhiliyenin pratiklerine dur denilir ve insanların sâlim kafayla vahiyle muhâtaplıkları sağlanabilirse, ağızlarından bu cümlelerin döküldüğüne bizler de şahit olabiliriz: *"Kendi vicdanlarına dönüp (kendi kendilerine): 'Siz (var ya), siz, kendinizsiniz zâlim.'*" Sonrasında câhilî pratiğin ve iktidarın devamını engelleyemeyen her İbrahîmî eylem, halklara bir bahar soluğu verse de, vahiyle (ve fitratla, vicdanla) bir an olumlu bir karşılaşma zemini oluştursa da, bundan ötesini getirmemektedir. Bu tavırla, vicdanların bir an gerçeği algılamasının daha ötesi (toplumun düşünsel ve amelî dönüşümü) öngörülmemiştir. Bunları öngören bir hareket, bu İbrahîmî örneğe, farklı ve yeni unsurlar eklemek zorundadır.

Başta İbrâhim (a.s.) olmak üzere peygamberlerin tevhid mücâdeleleri, yozlaşmış bir toplum içinde, bireyin nasıl mümtaz bir yaşam süreceği, onurlu bir direniş ve muhâlefeti nasıl ortaya koyacağı sorusuna verilen cevabın etrafını örnektir.

"İbrâhim'de, sizin için gerçekten güzel bir örnek vardır."[\[968\]](#) O, öyle bir örnektir ki, baba sevgi ve saygısı, onu dâvâsından tâvize mecbur edemediği gibi, evlât sevgisi de ilâhî emrin önüne geçirememiştir. En inatçı müşrik bile olsa, babaya dâvâ anlatılırken nasıl bir üslûp kullanılması gerektiğini öğreten bir evlâttır o. Ne saygı ve sevgiden dolayı tâviz; ne de hakkı anlatırken haksız duruma düşüren kabalık, küstahlık, saygısızlık ve ukalâlık... Babasının, putperestlerin önde geleni olmasına rağmen, onun eylemlerine Allah için buğzederken, "yâ ebeî, yâ ebeî" hitabıyla babasını fitratının sesine çağırmıştır. "Babacığım, ey babacığım" gibi hem hürmet, hem şefkat yüklü bir hitapla babasını şeytanın icat ettiği putlara tapmaktan alıkoymaya çalışan bir peygamberdir o. Her yanı küfür ateşinin sardığı bir ortamda yakıcı ateşler içinde kalmış, ama yanmamıştır. Hiçbir ânını ve hiçbir duygusunu küfür ateşine atmamış; o yüzden, yıllar sonra Nemrut'un dağ gibi ateşleri bile, Allah'ın izniyle onu yakmamıştır.

İbrâhim (a.s.)'i örnek almak demek; İbrâhim olup Allah'tan başka en çok sevdiğimiz İsmâil'lerimizi Allah yoluna fedâ edebilmek demektir. Putlara, putlaştırmaya ve putçulara karşı tek başımıza da olsa mücâdele edebilmektir. Âhîret ateşine atılmamak için dünya ateşlerinden korkmamak, ateşle imtihanı göze alabilmektir. Babamız ya da zâlim devlet reisi de olsa muhâtaplarımıza hakkı haykırabilmektir.

İbrâhîm

İçimdeki putları devir

Elindeki baltayla

Kırılan putların yerine

Yenilerini koyan kim?

Güneş buzdan evimi yıktı

Koca buzlar düştü

Putların boyunları kırıldı

İbrâhîm

Güneşi evime sokan kim?" [\[969\]](#)

"Hasretle andım put kıran İbrâhim'i

Kalbimde saklamaktan paslandı baltam." [970]

"Eğer âşık isen yâre

Sakin aldanma ağyâre

Gir İbrâhim gibi nâre

Bu gülşende yanar olmaz." [971]

Hz. İbrâhim'in putperestlerin yüzüne haykırdığını, çağdaş putçulara biz de tekrarlıyoruz: "Yuh olsun size ve Allah'tan başka tapıklarınıza! Siz, aklınızı kullanmaz mısınız?"[972]; "Selâmun alâ İbrâhîm: 'İbrâhim'e selâm olsun!"[973]

Putları Kırmak

Şeytan insana, şirkten kurtulmayı çok zor ve karmaşık, tevhide, ihlâsı ve imanı ise yaşanması imkânsız gibi olağanüstü zor gösterebilir. Oysa bu, yalnızca şeytanın verdiği bir vesveseden ibarettir.[974]Bilinmelidir ki, şirkten kurtulmak için samimi bir niyet ve tavır değişikliği yeterlidir. Bu niyet tashihi kişinin her şeye, herkese ve tüm olaylara karşı olan bakış açısını şirkten tevhide çevirecektir. Yani siyah gözlük takan birisinin etrafını görebilmek için her yeri tek tek aydınlatmasına gerek yoktur. Gözlüğünü çıkarması yeterlidir. Şirk de her yeri karartan bu gözlük gibidir. Gözlüğü çıkarmadan zorlama yöntemlerle şirkten arınmaya çalışmak hem zor, hem de ümit kırıcıdır. Bir hamlede gözlüğü çıkarmak ise hem kolay, hem de tek etkili çözümdür. İnsanın şirk boyutundan Allah'ın râzı olduğu iman ve ihlâs boyutuna geçmesi de tek bir kararlılık hamlesi gerektirir. Bu da her ne durumda olursa olsun Allah'a güvenmek ve Kur'an'a bütünüyle ve samimi olarak uymaya karar vermektir. Bu samimiyet ve kararlılık, muhakkak beraberinde Allah'ın yardımını, hidâyetini ve büyük bir nimetle rahmetini getirecektir.

Şeytan tabii ki, tevhide ve ihlâsı çirkin, sıkıntılı ve ıstırap verici olarak göstermeye çalışacaktır. Hâlbuki gerçek eziyet, sıkıntı ve ıstırap şirktedir. Bu, dünyada da âhirette de böyledir. Taptığı sahte ilâhları bırakarak sadece Allah'a yönelen bir insan boşlukta ve sahihsiz kalmaz; aksine tek gerçek ilâh olan Allah'a sığınarak olabilecek en büyük huzur, güven ve rahatlığı kazanır. "Kim Allah'tan ittika ederse (korkup sakınırsa), (Allah) ona bir çıkış yolu gösterir ve onu hesaba katmadığı bir yönden rızıklandırır. Kim Allah'a tevekkül ederse, O, ona yeter. Elbette Allah, kendi emrini yerine getirip gerçekleştirendir." [975]

Şirkte tevhid arasındaki fark, çoğu zaman niyet ve bakış açısı farkıdır. Peygamberimiz (s.a.s.) Kâbe'deki putları fiilî olarak kırmış, Hz. Mûsâ yahûdilerin edindiği altın buzağı heykelini yakıp küllerini denize savurmuştur. Bunlar, sembolleştirilen şirklerle karşı vurulan darbelerdir. Bugün de sembolleştirilen şirklerle karşı aynı fiilî müdâhaleler yapılabilir; ama önemli olan öncelikli olan şirkin mantığını yıkmaktır. Gönül ve kafalardaki putlar yıkılmadan diğer putların yıkılması çok önemli olmayacaktır. Şirki gönül ve kafalardan yıkmak için, niyet ve bakış açısının değiştirilmesi gerekmektedir.

Bu nedenle, şirkten vazgeçip tevhide yönelen insanın yaşadığı büyük değişim, öncelikle kalpte ve zihinde meydana gelir. Dış görünüm olarak belki eski yaşamının bazı öğelerini devam ettirse bile, tamamen farklı bir bakış açısına ve kavrayışa sahip olur muvahhid insan. Eskiden atalarından gördüklerine, kendi tutkularına, birtakım insanların fikirlerine göre düzenlediği hayatını, şimdi sadece Allah'ın kitabına göre ve sadece O'nun rızâsı için düzenler. Böylece binlerce küçük ve sahte ilâha kulluk etmeyi, onları memnun etmek için uğraşmayı bırakarak, "birbirinden ayrı rabler mi daha hayırlıdır, yoksa Kahhar olan bir tek Allah mı?"[976] diyen Hz. Yûsuf gibi, sadece kendisini Yaratan'a teslim olur.[977]

"Andolsun biz İbrâhim'e daha önce rüşdünü vermiştik. Biz onu iyi tanırdık. O, babasına ve kavmine: 'Şu karşısına geçip tapmakta olduğunuz heykeller de ne oluyor?' demişti. Dediler ki: 'Biz babalarımızı bunlara tapar kimseler bulduk.' 'Doğrusu, siz de, babalarınız da açık bir sapıklık içindediniz' dedi. Dediler ki: 'Bize gerçeği mi getirdin, yoksa sen oyunbazlardan biri misin?' 'Hayır' dedi; 'sizin Rabbiniz, yarattığı göklerin ve yerin de Rabbidir ve ben buna şâhitlik edenlerdenim. Allah'a yemin ederim ki, siz ayrılıp gittikten sonra putlarınıza bir oyun oynayacağım!' Sonunda İbrâhim onları paramparça etti. Yalnız onların büyüğünü bıraktı; belki ona müracaat ederler diye. 'Bunu tanrılarımıza kim yaptı? Muhakkak o, zâlimlerden biridir' dediler. (Bir kısmı:) 'Bunları diline dolayan bir genç duyduk; kendisine İbrâhim denilirmiş' dediler. O halde, dediler, 'onu hemen insanların gözü önüne getirin. Belki şâhitlik ederler.' 'Bunu ilâhlarımıza sen mi yaptın ey İbrâhim?' dediler. 'Belki de bu işi şu büyükleri yapmıştır. Haydi onlara sorun; eğer konuşuyorlarsa!' dedi. Bunun üzerine, kendi vicdanlarına dönüp (kendi kendilerine) 'zâlimler sizlersiniz, sizler!' dediler. Sonra tekrar eski inanç ve tartışmalarına döndüler: 'Sen bunların konuşmadığını pek âlâ biliyorsun' dediler. İbrâhim: 'Öyleyse' dedi, 'Allah'ı bırakıp da, size hiçbir fayda ve zarar

vermeyen bir şeye hâlâ tapacak mısınız? Yuh olsun size ve Allah'ı bırakıp tapmakta olduğunuz şeylere! Siz akıllanmaz mısınız?' (Bir kısmı:) 'Eğer iş yapacaksanız, yakın onu da tanrılarınıza yardım edin!' dediler. 'Ey ateş! İbrâhim için serinlik ve esenlik ol!' dedik. Böylece ona bir tuzak kurmak istediler; fakat Biz onları, daha çok hüsrana uğrayanlar durumuna soktuk. Biz, onu ve Lût'u kurtararak, içinde cümle âleme bereketler verdiğimiz ülkeye ulaştırdık."[\[978\]](#)

Hz. İbrâhim'in putçularla mücâdelesini ve putları devirmesi Sâffât sûresinde de şu şekilde anlatılır: "Şüphesiz İbrâhim de onun (Nuh'un) milletinden idi. Çünkü Rabbine kalb-i selîm ile geldi. Hani o, babasına ve kavmine: 'Siz kime kulluk ediyorsunuz?' demişti. 'Allah'tan başka birtakım uydurma ilâhlar mı istiyorsunuz? O halde, âlemlerin Rabbi hakkındaki görüşünüz nedir?' (Hz. İbrâhim'in kavmi, yıldızlara bakar, onlarla kâhinlik yaparlardı. Bir bayram günü İbrâhim'e kendileriyle beraber bayram yerine gelmesini söylediler.) Bunun üzerine İbrâhim yıldızlara şöyle bir baktı. 'Ben hastayım' dedi. Ona arkalarını dönüp gittiler. Yavaşça (kavmin) putlarının yanına vardı. (Oraya konuşmuş çelenkleri, yemekleri görünce:) 'Yemiyor musunuz? Neden konuşmuyorsunuz?' dedi. Bunun üzerine, yanlarına gelip sağ eliyle vurdu (kırıp geçirdi). (Putperestler) koşarak İbrâhim'e geldiler. (Neden putları kırdığını sordular.) İbrâhim: 'Yonttuğunuz şeylere mi tapıyorsunuz?! Oysa ki sizi ve yapmakta olduğunuzu Allah yarattı' dedi. 'Onun için bir bina yapın ve derhal onu ateşe atın!' dediler. Böylece ona bir tuzak kurmayı istediler. Fakat biz onları alçaklardan kıldık."[\[979\]](#)

Ve Rasûlullah Muhammed (s.a.s.)

Yegâne önderimiz Rasûlullah (s.a.s.), put kıran bir peygamber babanın, put kıran bir peygamber oğludur. Tek başına bir ümmet olan İbrâhim (a.s.), put kıran bir peygamber idi. O babanın oğlu, yani onun neslinden olan Rasûlullah da, put kıran bir Peygamberdir. Rasûlullah, hem kalplerdeki, hem beyinlerdeki putları ve putlaşmış fikirleri, akîdeleri kırıp parçalamış, hem de müşrik putperestlerin kendi elleriyle yapıp meydanlara diktikten sonra tapınılan put heykelleri paramparça edip kırmıştır. Rasûlullah, hem putçu ideolojileri ortadan kaldırmış, hem de tapınılan ve putlaştırılan şeyleri yok etmişti.

Gerek içteki, gerekse dıştaki putları kırmak ile vazifeli olan Rasûlullah'ın, müşrik tâğutların egemen olduğu ve bir dârü's-şirk haline getirdikleri tevhidin merkezi Mekke'deki bir uygulaması şöyledir: (Bu uygulama, Rasûlullah'ın hicret edeceği sırada gündeme gelmiştir.) Emîru'l-Mü'minîn İmam Ali bin Ebî Tâlib (r.a.) anlatıyor: "Ben ve Peygamber (s.a.s.) yürüdük, nihâyet Kâbe'ye vardık. Bana: "otur!" dedi. Oturdum, omuzuma çıktı, yukarıya kaldırmak istedim. Benim güçsüzlüğümü görünce, indi ve: "Sen, benim omuzuma çık!" dedi. Omuzuna çıktım, beni kaldırdı, bana öyle bir hal geldi ki, istersem göğe kadar yükselebileceğimi sandım. Nihâyet Beyt'in üstüne çıktım. Bakır ve altından yapılmış birçok heykellerle karşılaştım. Beyt'in sağından, solundan, önünden ve arkasından onları toplayıp bir araya getirdim. Hepsini topladığımda bana, şöyle buyurdu: "Şimdi onları bir bir aşağıya fırlatıp at!" Fırlatıp attım, cam bardaklar gibi kırılıp parça parça oldular. Sonra indim. İnsanlardan birinin bizi görmesinden korktuğumuz için koşarak evlerin ötesine kaçtık, kaybolduk."[\[980\]](#)

Olayı anlatan Hz. Ali (r.a.)'nin ifadelerine dikkat edilecek olursa, bu put kırma hareketi çok gizli yapılmış, gerekli önlemler alınıp en müsait zaman seçilmiş, olay gerçekleştikten hemen sonra koşarak evlerin arasında kaybolup olay yerinden uzaklaşmıştır. Hatta İmam Ali'nin ifadesiyle, "insanlardan birinin bizi görmesinden korktuğumuz için koşarak evlerin ötesine kaçtık, kaybolduk." Bu korku, tedbir mâhiyetinde bir endişe idi ki, tabii ve fitridir. Yoksa korkunun adı tedbir olmuş değildi. Yine dikkat edilecek olursa, tüm ihtimaller düşünülerek ve tedbirler alınarak olay gerçekleşmiştir. Müşrik tâğutların egemenliğindeki Mekke'de örnek bir put kırma olayını gerçekleştiren önderimiz Rasûlullah, birkaç yıl sonra fethedilen Mekke'de, gerek Kâbe'nin içinde ve üstünde, gerekse Kâbe'nin etrafında, yani Harem-i Şerif'teki bütün putları kıracaktı.

Abdullah bin Mes'ud (r.a.) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.s.), Mekke'nin fethi günü Kâbe'nin avlusuna girdi. Kâbe'nin etrafında ibâdet için dikilmiş üç yüz altmış put vardı. Rasûlullah, elindeki deynekle bu putlara dürtmeye başladı (onunla dokunduğu her put, yüz üstü düşüyordu) ve şu âyetleri okuyordu: "Hak geldi, bâtil yok oldu."[\[981\]](#); "Hak geldi, bâtil ise, ne (bir şey) ortaya çıkarabilir, ne geri getirebilir."[\[982\]](#)

Ebû'l-Heyâc el-Esedî anlatıyor: "Bana Hz. Ali (r.a.): 'Rasûlullah (s.a.s.)'ın beni göndermiş olduğu şeye ben de seni göndereyim mi?' diye sordu ve Rasûlullah'ın kendisine: "Haydi git, kırıp dökmedik put, düzlemedik yüksek kabir bırakma!" buyurduğunu söyledi."[\[983\]](#)

Hz. İbrâhim'in putperestlerin yüzüne haykırdığını, çağdaş putçulara biz de tekrarlıyoruz: "Yuh olsun size ve Allah'tan başka tapıklarınıza! Siz aklınızı kullanmaz mısınız?"[\[984\]](#)

"Beşerin böyle dalâletleri var; Putunu kendi yapar, kendi tapar!"

Ne mutlu, Allah'tan başkasının önünde eğilmeyip sadece O'na secde ederek ibâdet edenlere ve her yaptıkları eylemi Allah'a ibâdet ölçüsünde yapanlara! Yazıklar olsun, kula kulluk yapan kullara ve tâğutlara, putlara, ya da hevâ ve heveslerine tapanlara!

Mahmut Kaçar'a ve İbrâhim (a.s.)'in izinden giden tüm put düşmanlarına selâm olsun!

Sorular

- 1- Put ne demektir? Putlar, Allah'a nasıl şirk koşulmaktadır?
- 2- Kur'an, tarihten bu yana putlaştırılan canlı ve cansız varlıkların neler olduğunu söylemektedir?
- 3- Heykeller nasıl ve hangi gerekçe ile put haline gelmiştir? Heykellerin putlaştırılmasının, tarihte ilk olarak nasıl oluştuğunu anlatınız.
- 4- Heykellerin dışında herhangi bir şahıs veya nesnenin putlaştırılması nasıl olmaktadır?
- 5- Aşırı sevgi, aşırı yüceltmenin putlaştırma ile ilişkisini anlatınız.
- 6- Sadece heykel gibi çirkin şeyler mi putlaştırılmaktadır? Büyük zâtların da sevenleri tarafından nasıl putlaştırıldığını örneklerle açıklayınız.
- 7- Heykeller, ilk olarak nasıl putlaştırılmıştır, bu konuda kötü niyetin olmaması yeterli olmakta mıdır?
- 8- Hangi resim ve heykeller haram ve put kabul edilir, hangileri câizdir; açıklayın.
- 9- Putlara ve putperestlere peygamberler ve özellikle Hz. İbrâhim, nasıl tavır takınmıştır? Kur'an bu konuda neler anlatmaktadır?
- 10- Peygamberimiz'in de Mekke'de illegal olarak Hz. İbrahim gibi putları kırdığının, ama bu olayın nedense câmilerde ve Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi kitaplarında ve bu derslerde bile işlenmediğinin sebeplerini anlatınız.

ATALAR YOLU

- Atalar Yolu; Anlam ve Mâhiyeti
- Atalar Yolu, Her Dönemdeki Câhiliyyenin Temel Dinidir
- Kur'an-ı Kerim'de Atalar Yolu İle İlgili Âyetler
- Atalar Kültü; Sosyal Çevre ve Geleneğin Putlaştırılması
- Hurâfe; Anlam ve Mâhiyeti
- Çokça Görülen Hurâfe ve Bâtl İnanışlar
- Muska ve Muskacılık
- Bid'at; Anlam ve Mâhiyeti
- Taklit ve Taklitçilik
- Dini Hurâfeler Yığını Haline Getirmek, Yozlaştırmak; Tahrif Çabasıdır
- Sünnetin Tahrif Çabaları
- İsrâiliyyât
- Çağdaş İsrâiliyyât
- Bazı Hurâfeci Tahrif Akımları
- Muharrifler ve Müceddidler
- Sorular

Bu üniteyi bitirdiğinizde aşağıdaki amaçlara ulaşmanız beklenmektedir:

- * Atalar yolu kavramını, Kur'an'ın gölgesinde ve ilk Arap câhiliyesinden yola çıkarak tanımlayabilmek.
- * Atalar yolunun her dönemde görülebilecek ortak câhiliye anlayış ve inancı olduğunu, güncel çıkarımlarla örneklendirebilmek.
- * Atalar yolu ile ilgili Kur'an'ın temel mesajını birkaç âyet meali ışığında her dönem ve her coğrafyadaki câhiliyenin özelliklerini listeleyebilmek.
- * Atalar kültürünü ifadelendirerek, sosyal çevrenin ve geleneğin nasıl putlaştırıldığını örneklerle açıklayabilmek.
- * Hurâfe ve bid'ati tanımlayabilmek ve Kur'an ve Sünnetten delillerle bunların hükümlerini değerlendirebilmek.
- * Toplumda görülen hurâfelere, bid'atlere ve bâtil inanışlara örnekler verebilmek.
- * Muska ve muskacılığın nerede ve kimler tarafından kullanılmaya başlandığını ve İslâm'ın bu konudaki tavrını ifadelendirebilmek.
- * Taklit ve taklitçilik hakkında doyurucu bilgiler verebilmek.
- * Eski dinlerin tahriflerinden yola çıkarak Müslümanlığın tahrif edilmek istenmesinin nasıl ve hangi boyutlarda olduğunu izah edebilmek.
- * İsrâiliyyâtı tanımlayabilmek ve tarihsel süreç içindeki isrâiliyyâtı ve çağdaş isrâiliyyâtı örnekleriyle açıklayabilmek. Bu ülkede ve güncel hurâfeci ve tahrifçi akımları ve açtıkları yaraları açıklayabilmek.
- * Tahrif ile tecdidin, muharriif ile müceddidin özelliklerini ve aralarındaki farkı genişçe ifadelendirebilmek.

Atalar Yolu; Anlam ve Mâhiyeti

Tarihin esasına, nakle ve ancak ilmî kaynakların tesbit edeceği birçok asırların tecrübelerine, daha doğrusu Allah'ın tayin edip indirdiği delillere bağlı olan hükümlerde geçmiş büsbütün atmak ve ondan habersiz olarak hep yeni şeyler aramak doğru değildir. Bununla beraber, körü körüne geçmişe taparcasına sevgi beslemek, ne olursa olsun atalar yolunu tutmak ve özellikle ilimden, dinden nasibi olmayan, hata ve sapıklıkları açık ve Allah tarafından beyan edilmiş bulunan ataları taassupla taklit etmek de onları, Allah'a eş ve ortak tutmak, cehâlet ve sapıklıkta boğulup kalmaktır.

Bu konuda aranacak olan şey; hak ve bâtil, menfaat ve zarar, iyilik ve kötülük, güzellik ve çirkinliktir. Menfaatin, hakkıyla menfaat; iyiliğin hakkıyla iyilik, güzelliğin hakkıyla güzellik olması için de Allah'ın hükmünü, hakkın delilini bulmak lâzım gelir. Bundan dolayı, **bir şeye tâbi olma sebebi; eskilik, yenilik veya atalar yolu olup olmaması değil; Allah'ın emrine ve Hakk'ın deliline uygun olmasıdır. Allah'ın emrine uyan ve yaptığını bilen atalara uyulur. Aksine, Hakkın emrini tanımayan, ne yaptığını bilmeyenlere -atalar bile olsa- yine uyulmaz. Bu durum, eskilerde böyle olduğu gibi, yenilerde de böyledir.** Bunun için fıkhîta "zarar kadîm olmaz" diye bir genel kaide vardır. "Kadîm, kîdemi üzere terk olunur" genel kuralı da bununla kayıtlıdır.

Bu bakımdan eski, hiçbir kayda bağlı olmadan eski olduğu için değil; açık bir zararı bulunmaması yönünden geçerli olduğu gibi, iyiliği ve güzelliği ilmin sebeplerinden biriyle bilinen ve hakkın deliline uygun olup sonradan ortaya konan yeni de geçerlidir. Kısaca, **hak ve iyilik ölçüsü, ne eski ve yeni, ne de bilgisizlik ve istektir. Allah'ın emrine ve delile dayanan ilim gerçektir. Bunun için eski olsun, yeni olsun Allah'ın indirdiği delillere bakmayıp da ataların halini, yalnız ata olduklarından dolayı taklit etmek, onları Allah'a eşler tutmak ve hakkı bırakıp hayal ve kuruntulara, şeytanın emirlerine uymak, izince gitmektir ki, buna tutuculuk denir.**

"Onlara; 'Allah'ın indirdiğine uyun' denildiği zaman onlar, 'Hayır! Biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız' dediler..." [985] Bu âyet gösteriyor ki, bir hak (doğru) delile dayanmayan katıksız taklit, din hakkında yasaklanmıştır. Belli bir bilgisizliğe, sapıklığa uyup onu taklit etmek, aklen bâtil olduğu gibi; şüpheli olan hususta da delilsiz taklit, din açısından câiz değildir. Açıkça belli olmayan hususlarda delilsiz söz söylemek ve o yolda hareket etmek, bilmediği bir şeyi Allah'a iftira olarak söylemek ve şeytana uyup bilgisizce hareket etmektir. Nitekim "Allah'ın indirdiği Kur'an'a ve diğer açık delillere, parlak belgelere ve bunların hükümlerine uyun" denildiği zaman Arap müşrikleri, taassupla böyle yapmış ve böyle söylemişlerdi ki, bu âyet bu sebeple inmiştir. Bir rivâyette de böyle diyen ve âyetin inmesine sebep olanlar, yahûdilerden bir gruptur. "Allah'ın indirdiğine uyun" dendiği zaman bunlar: "Hayır, biz babalarımızı neyin üzerinde bulduysak ona tâbi oluruz. Çünkü onlar bizden hayırlı, bizden daha bilgiliydiler" demişler, yapılan bu teklifteki âyet ve delilleri hiç düşünmeyerek taassuba sapsmışlardır. [986] Onların bâtil gelenekleri ile ilgili tek otoriteleri, bunların, atalarının da gelenekleri olmasıdır. Ahmak izleyiciler bu tür bir geleneği, uyulması gereken bir otorite olarak kabul ederler. [987]

Âyet-i kerimede kast olunanlar, ister İslâm'a ve İslâm şeriatına dâvet edildikleri zaman, yukarıdaki sözü tekrarlayan ve İslâm'ın reddettiği câhiliyet âdetlerine sınıksız sarılan müşrikler olsun; isterse bu dini kısmen veya tamamen reddedip atalarının yolundan ayrılmayan yahûdiler olsun; her iki zümre için de bahis konusu olmak üzere âyet-i kerime, akîde hususunda Allah'tan başkasından bir şey almayı ve dinî konularda bâtil dinleri taklit ederek, düşünmeden, şuursuzca nakiller yapmayı kesinlikle reddediyor.

"... Ya ataları bir şey anlamamış, doğruyu da bulamamış idiyseler?" [988] Ya durum böyle idiyse; onlar hâlâ atalarına uymakta ısrar edecekler midir? Bu ne taklit, bu ne taassup? Bu yüzden âyet-i kerime onların halini, taklitçi ve mutaassıp tavırlarına yaraşan, azarlayıcı ve takdir edici bir tablo halinde canlandırıyor. Söylenenden başka bir şey anlamayan, çobanlarının haykırışını mânâsız seslerden ibâret sayan, başıboş bir hayvan resmi var tabloda. Hatta onlar, hayvandan da aşağıdırlar. Hayvan görür, iştir ve bağıırır. Fakat onlar sağdırlar, dilsizdirler, kördürler: "(Hidâyet çağrısına kulak vermeyen) kâfirlerin durumu, sadece çobanın bağıırıp çağırmasını işiten hayvanların durumuna benzer. Çünkü onlar sağır, dilsizler ve kördürler. Bu sebeple düşünmezler." [989] Onlar sağırdır, dilsizdir, kördür. Her ne kadar kulakları, dilleri ve gözleri olsa da, bu Kur'an'dan istifade edip hidâyete ermedikten sonra onlar sağırdır, kördür, dilsizdir. Hilkatinin sebebi olan vazifeleri yerine getirmeyen kötürümleşmiş uzuvlar gibidirler. Sanki ne gözleri, ne dilleri, ne de kulakları var... [990]

Atalar Yolu, Her Dönemdeki Câhiliyenin Temel Dinidir

İnsanlar, çoğu zaman düşünce ve yaşam perspektiflerini büyük ölçüde tarihlerinden devraldıkları kültür ve geleneksel yaşam tarzıyla şekillendirmektedirler. Çünkü insan, doğduğu andan itibaren, -doğru ya da yanlış- atalarının kültür ve geleneğiyle içiçedir. İnsan, içinde bulunduğu bu kültürle yetişerek, onun bir parçası, onu bir önceki nesilden devralıp daha sonraki nesle devredecek olan bu câhiliye din ve düzeninin bir dişlisi haline gelir. Bu rolün taşıyıcılığını yapan insan, rolünün yanlışlığını düşünmek bir yana, çoğu zaman yaşatmaya çalıştığı kültürünün doğruluğundan şüphe bile etmez. Ona göre, kendisinin yapması gereken; devraldığı kültürü yaşatmak, kendinden sonraki nesillere devretme görevini yerine getirmektir. Bu görevi yerine getirmeye içinde bulunduğu toplum tarafından zorlanır ve kendisini bu noktada bilinçsizce zorunlu hisseder. Çünkü geleneksel yapı, bir anlamda, hatta çoğunlukla bilinç denen olgunun iyiden iyiye köreldiği ve alışkanlığa dönüşen davranışlar bütünü olduğu için, insanı etkin yönlendiricilikle kuşatır. İnsanın, kendisini saran gelenek hakkında kuşkuya kapılması için, ya tamamen farklı kültür ve geleneklerin egemen olduğu bir toplum içinde yaşamak zorunda kalması, ya da peygamberlerin itikat noktasında ortaya koydukları tebliğ ve mücâdelede olduğu gibi, kendi toplumunun geleneğine karşı şiddetli bir başkaldırı ve dirençle uyarılmış olması gerekir. Bu faktörlerin etkisi, değişim sözkonusu olmadığı müddetçe, geleneksel çark dönmeye devam edecek, yerleşik kültür tek düze yaşamını sürdürecektir, ahtapotun kolları gibi bu geleneksel atalar dini tüm toplum bireylerini sarıp sağlıklı düşünce yapılarını dumura uğratacaktır.

Antropoloji bu olayı "historizm", yani "tarihselcilik" olarak tanımlar. Kur'ân-ı Kerim'in anlatımı ile bu durum, "atalar dini"nin devam ettirilmesi diye vasıflandırılabilir. Kur'an'da anlatılan geçmiş kavimlere ait kıssalarda görürüz ki; "atalar dini" mâzereti, ilâhî tebliği reddetmekte büyük bir yer tutmaktadır. Yani insanların atalarından devraldıkları dinden ayrılmak istemeyişleri, onları hak dini reddetme sonucuna götürmüştür. Çünkü hemen her yönden birbirleriyle tezat teşkil eden "atalar dini" ile "hak din" in öğretileri karşısında bu insanlar tercihlerini atalar dini yönünde yapmışlardır. Bu noktada "atalar dini"ni tercih eden insanlar, alışılmış tarihî düşünce kalıpları ve davranış biçimleri dışındaki tutum ve anlayışları reddetmişlerdir.

İşte bu "tarihselcilik", ilâhî mesaj karşısında insanın doğru/sağlıklı ve hür düşünebilmesini, buna bağlı olarak da dini yalnızca Allah'a hâlis kılarak yaşayıp sadece Allah'a kul olarak gerçek özgürlüğüne kavuşmasını engellemiştir. Bu önkabuller "ilâhî din" in evrensel ilkeleri değil de; temelde "atalar dini"nin önkabulleri olunca, asırlar boyu yanlış anlayış ve yaşayış devam edegelmiştir. Kendilerine getirilen doğrular karşısında da atalarından devraldıklarını mâzeret göstererek kendilerini sorumluluktan kurtarmaya boşuna çalışmışlardır.

Kur'ân-ı Kerim, peygamberlerin kıssalarını anlatırken inkârcıların mâzeretçi tavırlarını ve "atalar dini" yönündeki tercihlerini bize ibret verici bir şekilde aktarmaktadır. Zaten Kur'an'da kıssaların anlatılmasının da ibret vermekten başka bir amacı yoktur. Âd kavminin kıssasından bahsederek Hüd (a.s.)'un tebliği karşısında kavmi: "Yâ! Demek sen, tek Allah'a kulluk edelim ve atalarımızın taptıklarını bırakalım diye mi bize geldin?!"[\[991\]](#) diyerek bu şekilde tavrı almış, Allah'a kulluk yerine atalarının taptıklarını tercih etmişlerdir. Yine Medyen halkına gönderilen Şuayb (a.s.)'ın tebliğine karşı kavminin takındığı tavrı da farklı olmamış, yine "atalar dini"ni terci yönünde olmuştur.[\[992\]](#)

Kur'an'da anlatılan kavimlerin kıssalarında temelde iki ortak nokta göze çarpmaktadır. Birincisi, dini sadece Allah'a hâlis kılarak kulluk yapmak; ikincisi, bu kulluğun zorunlu sonucu olarak "atalar dini"nin getirdiği yanlış anlayışları reddetmektir. Ancak, ilâhî mesajla karşılaşan her kavim, içlerinde küçük birer topluluk hâric, atalarından devraldıkları dinin etkisiyle ilâhî dini reddetmişlerdir. Kur'ân-ı Kerim'i yalanlayanların durumu da bunlardan farklı değildir. Mekke dönemi müşriklerini anlatırken Rabbimiz bir genelleme yaparak peygamber/elçi gönderilen her kavmin inkârcılarının aynı mâzereti ileri sürdüklerini bildirmektedir.[\[993\]](#) Buna göre; ilâhî mesajla gönderilen her elçi, birçok yalanlamalarla birlikte "atalar dini" mâzeretiyle (daha doğrusu bahânesiyle) karşılaşmışlardır. Bu insanlar, gelen mesaj karşısında akıllarını birazcık kullanmak külfetine katlanmak yerine; daima kolaycılığı tercih etmişler, atalarının üzerinde bulduklarını yaşamaktan uzak durmamışlardır. Bu tavrı da sürekli olarak yanlışları kültürel olarak devam etmesine sebep olmuştur.

Kur'ân-ı Kerim "atalar dini"ni mâzeret gösterenlere karşı: "... ataları bir şey düşünmeyen ve doğru yolu bulamayan kimsele olsalar da mı?!"[\[994\]](#) şeklindeki sorularla, yaptıklarının ne kadar tutarsız ve geçersiz olduğunu istihzâ ile ortaya koymuştur. Atalar dinini mâzeret gösterenler, hiçbir şekilde ataları tarafından kendilerine sunulan dinin doğru olup olmadığını araştırmamış, öylece taassupla/bağnazca kabul etmişlerdir. Düşünmeyen ve doğru yolu bulamayan atalarını mâzeret göstererek kendileri de ataları gibi düşünmeyen, dolayısıyla doğru yolu bulamayan kimseler durumuna düşmüşlerdir.[\[995\]](#) Atalar dininin düşüncesi dışına çıkmamaları ve kendi akıllarını kullanamamaları, onları Allah'a karşı iftiraya[\[996\]](#) ve sonuçta da şeytanın dâvet ettiği alevli ateşin azâbına götürmüştür.[\[997\]](#)

İnkârcıların durumu böyle iken Rabbimiz kitabında iman edenlere hitap ederek kesin ve net bir dille onları uyarılmış; değil câhilî kültürü ve atalarını taklid etme... yanlış üzere olan en yakınları, babaları ve kardeşlerini dahi velî edinmemelerini istemiştir.[\[998\]](#)

Yukarıda anlatılanların günümüzdeki yansımalarını düşündüğümüzde içerik olarak belki biraz farklı olmakla birlikte, Kur'ânî doğrular karşısında öne sürülen mâzeretlerin yer yer benzer itirazlarla aynılaştığı gözlenir. Bu anlayış; ya mezhep taassubu, ya geçmiş ulemânın dokunulmazlığı, ya da yaşayan her geleneğin doğruluğunu kabul etmek gibi önkabullerle kendisini göstermiştir/göstermektedir. On dört yüzyıllık bir süreç geçiren İslâm kültürü bu zaman zarfında düşünce ve yaşantı itibarıyla birçok eksiltme, artırma, bid'at ve hurâfelere mâruz kalmıştır. Geleneksel din anlayışı, tarihin taşıdığı yanlış anlayışları da dinin aslından saymış ve tarih (geleneğin) baskısı altında onların doğruluğuna hükmederek yaşatmaya devam etmiştir. Dinin aslını Kur'ân-ı Kerim'den ve örnek uygulamasını sahih sünnetten almayı bırakan insanlar, atalarının kendilerine taşıdığı yanlış-doğru ne varsa hepsini sorgulamadan kabul ederek hepsini "asıl din" ya da "dinin aslı" konumuna getirmişlerdir.

Doğru olmayan şeyleri gözü kapalı olarak doğru saymak ne kadar yanlış ise; doğruluğu kesin delillerle ortaya konmamış, ancak ataların ve mevcut geleneğin getirmiş olması dolayısıyla "doğru kabul edilen" şeyleri doğru saymak da o kadar yanlıştır. Bundan dolayı atalarımızın düştüğü hatalara düşmemek, inanç ve amelde "gerçekten doğru" (5/Mâide, 48) olanla hareket edebilmek için; doğrularımızı dinin aslı olan Kur'an'dan almak ve atalarımızın bize taşıdıklarını da Kur'an süzgecinden geçirmek zorundayız. Aksi takdirde farkında bile olmadan hüsrâna düşebiliriz. "Asra andolsun ki insan hüsrân içindedir. Ancak, iman edip sâlih amel işleyen, birbirine hakkı ve sabrı tavsiye edenler hâriç."[\[999\]](#)

Ataların yolu, babalardan dedelerden devralınan din anlayışı, Kur'an ve Sünnet'e ters, hurâfe ve uydurmalarla, yanlışlarla dolu olabilir. Sırf babaların yolu diye, onların anlayışı diye bunları savunmak, bunları hak ve hakikat gibi görmek ataları kutsallaştırıp putlaştırmak, onları Allah'a ortak koşmak demektir. Bu problem, sadece eski câhiliyyenin problemi değildir; her dönemde ve her yerde izlerini devam ettiren bâtil anlayıştır. Bu anlayış, bazen ecdâdı yüceltmekle, ırkçılıkla, tarihi kutsallaştırmakla ortaya çıkar; bazen gelenek, görenek, örf-âdet ve körü körüne taklitçilikle kendini gösterir; "ele güne karşı", "başkaları ne der?", "ben bu yaşa geldim, bunları duymadım, dolayısıyla bu yanlıştır", "senin yaşın kaç? Sen ne bilirsin?", "biz hocalarımızdan, babalarımızdan böyle gördük, böyle duyduk; o yüzden doğrusu budur" gibi ifâdelerle ortaya çıkar; bütün bunlar hurâfe ve bâtil inanışlar, câhiliyye mantığı olarak değerlendirilmelidir. Eski câhiliyye döneminde tevhidî çağrının önündeki en önemli itirazın bu anlayış olduğu gibi, günümüz modern câhiliyyesinde de de durum farklı değildir. Günümüzde şuurlu müslüman gençlerin sırât-ı müstakîm çizgisinde sahih İslâm'ı anlayıp inanarak yaşamalarının önündeki engellerden, belki de en büyüklerinden biri bu "atalar yolu" anlayışıdır.

Kur'ân-ı Kerim'de Atalar Yolu İle İlgili Âyetler

Peygamberlerin Allah'tan getirdiği hakikate, sadece Allah'a kulluk yapma mesajına karşı müşriklerin "atalarının yolu"nu gerekçe gösterip ecdatperestlik yapmaları Kur'ân-ı Kerim'de 25 yerde gündeme getirilir. Atalarının izini takip etmelerinin, atalarının yolunu şuursuzca sürdürmelerinin ilâhî ölçüye ters olduğu gibi, akla mantığa da uygun olmadığı, geçersiz bir gerekçe, daha doğrusu şirk için bahane olduğu vurgulanır.

"Onlara (müşriklere): 'Allah'ın indirdiğine uyun' denildiği zaman onlar, 'Hayır! Biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız' dediler. Ya ataları bir şey anlamamış, doğruyu da bulamamış idiyse? (Hidâyet çağrısına kulak vermeyen) kâfirlerin durumu, sadece çobanın bağırıp çağırmasını işiten hayvanların durumuna benzer. Çünkü onlar sağırlar, dilsizler ve körlerdir. Bu sebeple düşünmezler."[\[1000\]](#)

"Onlara, 'Allah'ın indirdiğine ve Rasûl'e gelin' denildiği vakit, 'babalarımızı üzerinde bulduğumuz (yol) bize yeter' derler. Ataları hiçbir şey bilmiyor ve doğru yol üzerinde bulunmuyor iseler de mi?"[\[1001\]](#)

"Atalar yolu"nun tevhid dâvetine engel olarak müşriklerin din olarak sarıldığı akılsızlık olduğu konusuyla ilgili olarak şu âyetlere bakılabilir: 6/En'âm, 148; 7/A'râf, 28, 70-71, 172-173; 9/Tevbe, 23-24; 10/Yûnus, 78; 11/Hûd, 45-46, 62, 87, 109; 12/Yûsuf, 39-40; 14/İbrâhim, 9-10; 16/Nahl, 35; 18/Kehf, 5; 21/Enbiyâ, 51-54; 23/Mü'minûn, 23-24, 81-83; 26/Şuarâ, 69-77; 27/Neml, 67-69; 28/Kasas, 36-37; 29/Ankebût, 8; 31/Lokman, 15, 21; 34/Sebe', 43; 37/Sâffât, 68-74; 43/Zuhruf, 21-25; 53/Necm, 23; 58/Mücâdele, 22

Atalar Kültü; Sosyal Çevre ve Geleneğin Putlaştırılması

Sosyal Çevre: İnsan, her türlü zihinsel ve duygusal yapıya sahip olarak gelişmeye hazır bir vaziyette dünyaya gelir. Bu gelişim sürecini devam ettirebilmek için toplum içerisinde yaşamak ve diğer insanlardan faydalanmak zorundadır. Bu yönüyle toplumsal bir varlık olarak değerlendirilen insan; inancını, bakış açısını, her türlü değer

yargısını, kimlik ve kişiliğini içinde yaşadığı toplumdan alır. Fakat belirli bir noktaya gelindiğinde toplum, insanın benliğini, irâdesini, idrâkini kuşatır, âdeti esir alır, hapseder. İnsanın, toplumun koyduğu normları aşabilmesi bir mesele haline gelir. Zira toplumlar kendi normlarını bireylere benimsetmek onların düşünce, inanç ve davranışlarını yönlendirmek ister. Bu, toplumun putlaşması demektir.

Toplum, binlerce yıllık birimini, tecrübelerini, örf ve âdetlerini, inançlarını, değer yargılarını bireylere aktardıktan sonra, bu sosyal değer ve normların eleştirilmesine tahammül edemez, kendine mensup bireylerden mutlak itaat bekler. Bu normlar karşısında şüpheye düşülmesini bile istemez. Sosyal çevre, insanın her yönüyle gelişimine uygun bir ortam olmakla birlikte, belli bir aşamadan sonra yetersiz kalmakta, hatta fertlere alternatif tanımadığı zaman da zararlı olmaktadır. Hür düşünme ve araştırma imkânlarını ortadan kaldıran toplumsal çevre baskısı, hiçbir zaman hoş karşılanmamaktadır.

Kur'an kültürüne dayalı bir perspektiften baktığımızda, yapılarına göre iki tür toplumun varlığından söz edebiliriz. Biri normları ilâhî öğretilere dayalı toplumlar (İslâmî toplum/ümme), diğeri normları câhilî öğretilere dayalı toplumlar (câhiliye). Câhiliye toplumlarında insanı doğruluktan, iyilikten, güzellikten uzaklaştırıcı bir baskı vardır. İşte böylesi toplumlarda toplumun yanlışlığına rağmen doğruyu görmek, toplumun kötülüğüne ve çirkinliğine rağmen iyiyi ve güzeli tercih etmek, söz konusu topluma ve toplumsal değerlere karşı çıkmayı, baskılara göğüs germeyi gerektirir. Ayrıca kişiliğini içinde bulunduğu toplumla özdeşleştirmiş kimseler için böyle bir durum geçerli değildir. Bunlar için, içinde yaşadıkları toplumu reddetmek kendi kişiliğini reddetmek gibi imkânsızdır. Bu tip insanlar ilâhî bir mesajla, hak sözle karşılaştıklarında kendilerine göre bir değerlendirme yapma yeteneklerini işlevsiz hale getirmişlerdir. Böyle bir durumda zihinlerinin ilk çağırıştırdığı şey, içinde yaşadıkları toplumun yaklaşımlarıdır. Doğru da olsa yanlış da olsa toplumun reddettiği her şey, toplumun bireylerince kabul edilemezdir; bu toplumun yazılı olmayan yasaıdır/nassıdır.

Hak bir sözle, ilâhî bir mesajla câhiliye toplumunun karşısına çıkanlar şu tür sorulara muhâtap olurlar: "Bu kadar insan bilmiyor da sen mi biliyorsun? Bunca insan yanlış yolda da, sen mi doğru yoldasın, yani bu kadar insan aldatıldığının farkında değil de, bunu bir sen mi fark ettin? Daha senin yaşın kaç? Biz bu yaşa kadar atalarımızdan buna benzer bir şey duymadık, böyle bir şey görmedik..."

Evet, bu kimselerin anlayışına göre iyi ve doğru, çoğunluğun kabul ettikleridir. Peki, nedir çoğunluğun özellikleri? Kur'an-ı Kerim, çoğunluğun "yoldan çıkmış, fîsk ehli"[1002], "vahiy bilgisine karşı ilgisiz"[1003], "Allah'ın verdiği sayısız nimetlere nankörlük eden"[1004]ve "kâfir"[1005] kimseler olduğunu belirtir. "*Muhakkak ki Biz, bu Kur'an'da insanlara her türlü misali, çeşitli şekillerde anlattık. Yine de insanların çoğu küfürden/inkârcılıktan başkasını kabullenmediler.*"[1006] "*Andolsun ki eski milletlerin çoğu dalâlete düştü.*"[1007] "*Sen iman etmelerine düşkün olsan bile yine de insanların çoğu iman edecek değillerdir.*"[1008] "*Elif Lâm Mîm Râ, Bunlar Kitab'ın âyetleridir. Sana Rabbinden indirilen hakıdır, fakat insanların çoğu iman etmezler.*"[1009]

Kur'an ölçülerine göre itikadî ve ahlâkî açıdan olumsuz kimlik taşıyan, normları câhiliye esaslarına göre belirlenmiş toplumlar, çoğunluğun câhil, gâfil ve kâfir olması sebebiyle insanları Hak yoldan saptırabilecek bir etkinliğe sahiptir. Yüce Allah konu üzerinde mü'minlerin dikkatini çekecek uyarılarda bulunur: "*Yeryüzünde bulunanların çoğuna uyacak olursan; seni Allah'ın yolundan saptırırlar. Onlar zandan başka bir şeye tâbi olmaz, yalandan başka söz de söylemezler.*"[1010] Bu âyet, aynı zamanda, hakkın tek, bâtılların ise birden fazla olduğuna, yerküre üzerinde yaşayanların çoğunluğunun da kâfirler topluluğuna mensup olduğuna işaret eder. İnsanın bâtıl inançlara mensup toplumla etkileşiminden genellikle bâtıl inançlar doğar. Her insanda çoğunluğa ayak uydurma, çoğunluğun beğenisini kazanma eğilimi, çoğunluk tarafından dışlanma korkusu vardır. İnsanın içerisinde yaşadığı toplum inanç açısından Tevhid üzere ise, toplumun yapacağı etkileme olumlu olur. Fakat toplum dalâlet ehli insanlardan oluşuyorsa etkileşim de bu doğrultuda olacağından, dalâlet ehli toplum, inkâr motivi işlevini görür. Bu durumda İslâm, çoğunluğun değer yargılarına değil, Kur'an öğretilerine itibar etmeyi öngörür.

Bireyin kimlik ve kişiliğinin oluşmasında çoğunluğun, yani sosyal çevrenin rolü inkâr edilemez. Sosyal çevre, doğrudan doğruya olmasa bile, dolaylı olarak etkide bulunur. İslâmî açıdan bozuk bir çevre, öncelikle ruhu bozar. Ve bozulan ruhî ortamda, kutsal duyguların, yüce düşüncelerin gelişimi zayıflar, âdi düşünceler güçlenir, bayağı

duygular revaç bulur. Böyle bir ortamda kişinin inkâra düşmesi kolaylaşır. Hatta olumsuz sosyal çevre, bireyin inkârcılığının bir motivisi olur.

Atalar Kültü

Her doğan insan, bir toplum içerisinde, o topluma özelliğini veren kültür ortamı içerisinde bulur kendisini. Birey kültür ortamıyla başlattığı etkileşim sürecini bir ömür boyu devam ettirir. Fertler bir yandan mevcut kültürle hayatlarını şekillendirirken, diğer yandan bu kültürü yeni yetişen nesle aktarma uğraşına girerler. Başta yetişen nesil olmak üzere bütün toplum bireyleri kültür ortamına adapte olmaya çaba harcarlar. Zira sosyal bir varlık olan insan, doğal olarak, önceki nesillerin devretmiş olduğu fikirleri, inançları, davranış kalıplarını benimser, sahiplenir. Sahiplenilen bu sosyal normlar nesiller boyu sürekliliğini korur. Geçmiş nesilden alınan sosyal normların en belirgin özelliği süreklilik arz etmesi ve sürekliliği sağlayan ataların üstünlüğü fikridir.[1011]

Kültürün insana kazandırdığı normlardan insanın bir anda sıyrılması, onları terk etmesi oldukça zor bir iştir. Bu tür değerler önceki nesillerden miras alınmış ve bireylerin benliğine ayrılmamacasına yerleşmiş, onların kişiliklerinin bir parçası olmuştur. Aynı şekilde toplumda bâtil inançlar, kötü alışkanlıklar hâkim olunca, bu insanları atalarından taklit yoluyla devraldıkları bu inanç ve alışkanlıklardan uzaklaştırmak, ayırmak imkânsız gibidir. İşte toplumun yapısını oluşturan bâtil inanç ve kötü davranışlar insanları hakikatleri idrâk etmekten ve hakka itaatten alıkoyan en önemli sosyal motivlerden birisidir. Bireyin içinde yaşadığı câhiliye toplumunun normları, insandaki inanma kabiliyetinin uyanmasını ve gelişmesini engelleyen etkili bir perdedir. Kur'ân-ı Kerim bu toplumsal yapıyı Hakk'ın tezâhürüne en büyük engel kabul etmiş; akîl incelemeyi, delillere sarılmayı, bilinçli ve insanca yaşamayı önermiştir.

"Onlara: 'Allah'ın indirdiğine uyun' dendiğinde: 'Hayır, biz babalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız, derler. Ya şeytan, onları alevli ateşin azâbına çağırıyor idiyse?!"[1012] Eski atalarına tapıyor olmalarının hiçbir akîl dayanağı yoktur.[1013] Saf, katıksız müccerret taklide yöneliyorlar.[1014] Öyle bir taklit ki, taklit ettikleri şey doğru mu, yanlış mı bunun üzerinde hiçbir şekilde düşünmüyorlar. İnsan bir şeyi taklit edebilir, fakat bir yandan da onu sorgular veya taklit etmeden önce üzerinde düşünür. Fakat kâfirler kendilerine gelen ilâhî mesajı kabul etmedikleri gibi, taklit ettikleri gelenek ve değerlerin doğru olup olmadığı üzerinde düşünmek de istememişlerdir.

Câhiliye toplumlarında gelenekçi anlayış, geçmişin tartışılmasına, atalardan miras alınan sosyal normların analiz edilmesine ve seçmeciliğe tâbi tutulmasına karşı çıkar: "Onlara (müşriklerle): 'Allah'ın indirdiğine uyun' denildiği zaman onlar, 'Hayır! Biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız' dediler. Ya ataları bir şey anlamamış, doğruyu da bulamamış idiyeler?"[1015] Kur'an'a, Peygamber'in getirdiklerine tâbi olmaları istendiğinde atalarını taklitte yetinmişlerdir.

Taklitçilik, şirkin ayrılmaz niteliklerinden birisidir. Kur'ân-ı Kerim, ataları taklit ve onlara uyma bahanesiyle dünya ve âhiretle ilgili hakikatleri inkâr etme anlayışını pek çok âyette değişik vesilelerle kınar. "Yoksa bundan önce onlara bir kitap verdik de ona mı tutunuyorlar? Hayır! Sadece, 'biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izinde gidiyoruz' derler. Senden önce de hangi memlekete uyarıcı göndermişsek mutlaka oranın varlıkları: 'Babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izlerine uyarız' derlerdi. 'Ben size, babalarınızı üzerinde bulduğunuz (din)den daha doğrusunu getirmişsem (yine mi bana uymazsınız)?' deyince, dediler ki: 'Doğrusu biz, sizinle gönderilen şeyi inkâr ediyoruz.' Biz de onlardan intikam aldık. Bak, yalanlayanların sonu nasıl oldu?"[1016]

Aynı zamanda atalar kültü, tarihin belli bir dönemiyle belli nesille sınırlı olmayıp, sosyal etkileşim kuralı gereği nesilden nesile geçerek süreklilik özelliği gösterir: "Bizden önce babalarımız Allah'a şirk/ortak koşmuştu, biz de onlardan sonra gelen bir nesiliz, işleri bâtil olanların yaptıkları yüzünden bizi helâk mi edeceksin?"[1017]

Kur'ân-ı Kerim, her inanç ve davranışta delile başvurmayı öngörürken, müşrikler inanç ve davranışlarında atalarını taklit etmeyi ölçü almışlardır. "İbrâhim sordu: 'Nelere tapıyorsunuz?' Onlar: 'Putlara tapıyoruz. Onlara

bağlanıyoruz.' 'Çağırduğunuz vakit sizi duyuyorlar mı? Yahut size bir fayda ve zarar verirler mi?' 'Hayır, ama babalarımızı da bu şekilde bulduk.' [1018] Müşrikler putların geçerliliğini geleneğe bağlıyorlar. Delil yerine taklitçiliği tercih etmeleri, şirkte kalmanın motivi olup, aynı zamanda Allah'a ortak koşanların düşünce esasını teşkil eder.

Atalardan miras olarak alınan sosyal normların ve bunlara bağlılığın en olumsuz tarafı, toplumun yahut bireyin hidâyete ermesi için bir aşama olan sosyal veya bireysel değişimi engelliyor olmasıdır. Meselâ, câhiliye toplumlarını hidâyete çağırın, onlarda bir değişim süreci başlatmak isteyen bütün peygamberle bu sosyal motiv ile karşı karşıya kalmışlardır. Geçmiş üstün görme ve beğenme duygusu, sosyal değişme karşısında kalan toplumlarda sıkça görülen bir olaydır. Çünkü âdetlerine bağlı olan toplumlar değişiklikten rahatsız olur. Fakat bu durum âdetlerin niteliğine göre de değişiklikler arz eder. Kendisine veya geçmişine kusur isnad etmek, insana zor gelir. Dolayısıyla önceden beri yürürlükte olan çok sayıdaki âdetlerden insanı vazgeçirmek güç bir meseledir. Özellikle köklü bir geçmişe sahip toplumların, yıllar öncesi, hayat normlarının bir birikimi olan geleneksel yapıyı değiştirmenin kolay olmadığı görülüyor. Çünkü söz konusu geleneksel yapı toplum bireylerinin tamamının katılımıyla bir kültür birikimi meydana getirmiştir. İşte toplum vicdanında kemikleşen bu dâhilî geleneksel yapıyı değiştirmeyi başaran, aynı zamanda toplumu ilâhî geleneğe dâvet eden İslâm olmuştur.

İslâm'ın ilk dönemde değiştirmeyi başardığı toplumun geleneksel yapısı içerisinde dinin konumunu incelediğimizde, dinî inanç ve davranışların samimi bir insan ifadesi olmadığı, körü körüne atalara bağlılık olduğu görülür. Psiko-sosyal açıdan bir değerlendirme yapıldığında, İslâm öncesi Araplarda putperestliğin gerçek mânâda bir "din" olmaktan ziyade, kutsallaştırılmış geleneklere bağlı ve bir dereceye kadar sosyal düzeni sağlayan davranış kuralları olduğu sonucuna varılır. Câhiliye devri Araplarında "din" ferde göre değişen bir inanç olmaktan çok, kolektif kabile şuurunun davranışlar şeklinde tezâhür eden bir görüntüsüdür; realitenin üstünde sadece vicdana hitap eden bir duygu veya düşünüş biçimi değildir. Kısacası inanç, sosyal çevrenin empoze ettiği bir davranış şekliydi. Rasyonel değerlendirmelerden uzak, körü körüne robotvari mekanik bir taklitçilik geçerliydi. Önemli olan atalara bağlı kalarak örf ve âdetlere uygun şekilde hareket etmektir.

Özellikle İslâmî tebliğin Mekke devrinde nâzil olan âyetler, İslâm öncesi Arap toplumunun din anlayışına ışık tutmaktadır.

"De ki: 'Allah'ı bırakıp da taptağınız putlarınıza hiç baktınız mı? Yeryüzünde yarattıkları nedir? Bana göstersenize.' Yoksa onların Allah'la ortaklığı göklerde midir? Yoksa Biz onlara kitap verdik de ondaki delillere mi dayanırlar? Hayır! O zâlimler, birbirlerine sadece aldatıcı söz söylerler.' [1019]

"(Ey inkârcılar!) Şimdi Lât, Uzzâ ve bundan başka üçüncüleri olan Menât'ın ne olduğunu söyler misiniz? Bunlar (bu putlar), sizin ve babalarınızın taktığı adlardan başka bir şey değildir. Allah onları destekleyen bir delil indirmemiştir. Onlar sadece zanna ve nefislerinin hevâsına (canlarının isteğine/arzusuna) uymaktadırlar.' [1020]

"Âyetlerimiz onlara apaçık olarak okunduğu zaman; 'Bu adam sizi babalarınızın taptağlarından alkoymaktan başka bir şey istemiyor' derlerdi. 'Bu Kur'an düpedüz bir uydurmadan başka bir şey değildir' derlerdi. Hak, inkâr edenlere geldiğinde, onun için; 'bu apaçık bir büyüdür' demişlerdi.' [1021]

Kur'an-ı Kerim'in ısrarla, hidâyetin önüne bir engel olarak dikilen atalar kültü üzerinde durduğunu görüyoruz. Kur'an'da en çok üzerinde durulan inkâr motivi olan atalar kültü, inkârın tarihî sebebi de sayılabilir. Gelenekçi toplumlar, bâtil değer yargılarına son derece bağlı ve yeniliğe kapalıdırlar. Aslında her toplum bu özelliğe az çok sahiptir. İnsanların gelenek ve göreneklerinden vazgeçip yeni düşünceleri kabul etmeleri zor bir iştir. Özellikle toplumun yaşlı kesiminde eskiye bağlılık hissi gençlerden daha güçlüdür. Atalarından devraldıkları gelenek ve değerleri körü körüne izleyenler, bu gelenekleri uyulması gerekli bir otorite olarak kabul ederler. Geleneklerin otoritesini benimsemiş olmak Allah'ın otoritesini benimsemeye engel olur. [1022]

Günümüzün din kültürü ve din içerikli ihtilâf ve tartışmalar konusunda biri ifrat, biri tefrit iki bâtil çizgi göze çarpmaktadır. Bir tarafta geleneği ve içinde çeşitli bid'atlar, hurâfeler, isrâiliyat öğeleri bulunan geleneksel din anlayışını (içine bolca bâtil karışmış, dolayısıyla hak olmaktan çıkmış, hak görünümündeki sentezi) bağnazca savunan dindar görünümülü insanlar; diğer tarafta bunlara tepki olarak çıkan, İslâm dışı çevrelerce, düzen ve medya tarafından destek gören ve gittikçe yaygınlaşma eğilimindeki modernist ve reformcu din anlayışı. Bize düşen, hakkı hak bilerek, ona hiçbir bâtili karıştırmadan, eğer karıştırılmışsa Kur'an ve sahih sünnet ölçüyle

yeniden ayıklayarak katıksız, hurâfelerden arınmış, atma ve katmalardan arınmış "hâlis din"e sahip çıkmak, "hak üzere", orta yol olan sırât-ı müstakîm çizgisinde yaşamaktır.

Hurâfe; Anlam ve Mâhiyeti

Dinde olmadığı halde dindenmiş gibi uydurulup anlatılan hikâye ve rivâyetlere verilen ad. Bu çeşit rivâyetler ve hikâyeler tümüyle uydurma, hatta bir kısmı saçma sapan olduğu halde, tarih boyunca dine mal edilmiş, dinî bir kılıfla sunulmuşlardır.

Hurâfe, aslında bir insanın adıdır. Aslı astarı olmayan hikâyeler anlatırmış. Dolayısıyla, Hurâfe'nin anlattıkları, Hurâfe'nin uydurdukları, Hurâfe'nin çıkardığı söylentiler zamanla, bu tür bütün uydurma rivâyetlerin ortak adı olmuştur.

Hurâfeler, dilden dile veya kitaplar aracılığıyla anlatılan rivâyetlerdir. Bunların sağlam bir asılları yoktur, yani uydurma şeylerdir. Ancak dinî bir motifle, dine mal edilerek anlatılır. İşin önemli olan yanı da burasıdır. Hurâfeler yalnızca hikâye olsa, üzerinde durulmaz. Hikâye ve masal, her yerde her zaman anlatılabilir, yazılabilir. Ancak, uydurma ve yanlış oldukları halde bunlara dinî bir maske takılır, İslâmî bir kılıf giydirilirse, o zaman iş değişir. Çünkü bu tür rivâyetler müslümanların saf inancına zarar vermektedir.

Müslümanlar arasında dolaşan yanlış unsurların bir kısmı, yahûdi ve hıristiyan kaynaklarından aktarılmışlardır. Bunlara 'İsrâiliyyât' denilir. Bir kısmı, dinden olmadığı halde dine sonradan sokulan bid'atlerdir. Ki bunlar, uydurma oldukları halde, çok önemli dinî ibâdetler gibi algılanır ve yapılır. Bir kısmı, halk arasına yerleşmiş bâtil, yani yanlış, İslâm dışı inançlardır. Hurâfeler, İslâm gerçekleriyle bağdaşmayan bâtil inanışlar, uydurma hikâyeler ve çarpık davranışlardır.

Hurâfeler, bir taraftan müslümanların inançlarına zarar verirken bir taraftan da başkalarının, yeni yetişen nesillerin İslâm hakkında yanlış fikre sahip olmalarına sebep olur. Hurâfelerle örölmüş bir din, günümüzün gerçeklerinin çoğuyla bağdaşmaz. Hâlbuki İslâm, kâinattaki kevnî gerçeklerle uyduğu gibi, her çağın ve her ülkenin insanına hitap etmektedir.

Günümüzde birçok felsefî, siyasî ve iktisadî düşünce, birçok tavır ve anlayış da birer bilimsel gerçek, birer değişmez inanç ilkeleri gibi sunulmaktadır. Hâlbuki bunların çoğu, gerçekliği kesinleşmemiş teori, zan ve kuruntudan ibârettir veya kişilerin kendi görüşleri, ya da zamanla modası geçecek hususlardır. Bunların pek çoğu müslümanların saf inancını bozacak özelliktedir. Bunlara 'modern hurâfeler' dememiz mümkündür. Müslümanlar, hangi adla ve hangi kılıfla sunulursa sunulsun, her türlü hurâfeye karşı dikkat etmek zorundadırlar.[\[1023\]](#)

Dinimize göre, İslâm imanı dışında kalmış kişi dalâlettendir/sapıktır. Müslümanı doğru yoldan, yani sırât-ı müstakîmden uzaklaştırıcı, sapıklığa çağırıcı üç ana sebep vardır: Şeytan, ehl-i kitap (yahûdi ve hıristiyanlar), bid'at ve hurâfeler. Bid'at ve hurâfeler, farkına vardırılmadan doğru yoldan uzaklaştırıcılıkları dolayısıyla, en az önceki iki sebep kadar, hatta onlardan daha etkili yanıltıcı ve saptırıcılardır. Bunların müslümanlar için arz ettikleri tehlikeye ve sünnetin yaşanması gereğine Peygamber Efendimiz birçok hadis-i şeriflerinde dikkat çekmiştir.

Sağlıklı bir İslâmî yaşayış için, önce sağlam inanç esaslarına ve bunlara bağlı bir ibâdet hayatına sahip olmanın, sonra da ciddî, bilinçli ve sürekli bir denetimle, yozlaşmaya yardımcı olacak hurâfe ve bâtil inanışlara kapılmamanın, körü körüne taklitçiliği terk etmenin, çevre, toplum ve ecdattan devralınan anlayışı Kur'an ve sünnet ölçüsüne vurmadan doğru kabul etmemenin önemi inkâr edilemez.

Bilindiği gibi hakikatin zıddı olan hurâfe, aslı esası olmayan, uydurulmuş, saf ve doğru inançlar arasına katılmış, bazı zaman ve mekânların uğuru veya daha çok uğursuzluğu ile ilgili olarak dillerde dolaşan abartılmış hikâyelerden, efsâne ve kerâmet adı altında uydurmalardan ibârettir. Bâtil inanışlar da bu asılsız söylentilere

inanmak ve gereğine göre hareket etmek demektir. Her devirde, her toplumda az-çok, ama mutlaka görülen hurâfe ve bâtil inanışlar, toplumların ortak derdi olarak daima gündemde kalmış önemli bir konudur. Hurâfe ve bâtil inanışların bu derece insanlığın başına dert olmasında genellikle câhillik, alışkanlık, gelenek-görenek, propaganda, çıkar hesapları/istismarlar ve kişisel zaafılar etkili olmuşlardır.

Öte yandan hurâfeler ve bâtil inanışlar daha çok sağlık, ihtiyaç ve gelecek hakkında önceden bilgi sahibi olmak gibi belli bazı konularda ve özellikle kadınlar arasında yaygındırlar. Kadınlardan nice kültürlüler bile, bâtil itikatlara ve inanılmayacak şeylere inanmaya meyillidirler. Geçim şartlarının düzeltilmesi, sağlık hizmetlerinin yeterince yerine getirilmesi gibi sosyo-ekonomik tedbirlerle hurâfe ve bâtil inanışların ortadan kaldırılabileceği görüş ve iddiâsı, modern ve ileri kabul edilen toplumlarda da (ülkemizdeki batılı kültürle yetişmiş ve ekonomik yönden halk ortalamasının üzerinde yaşayan sosyete çevrelerinde de) çeşit çeşit hurâfe ve bâtil inanışlara rastlanması gerçeği karşısında büyük ölçüde geçerliliğini yitirmiştir. Bu durum hurâfe ve bâtil inanışların ekonomik olmaktan çok kültürel, daha doğrusu sahil iman/inançla ilgili itikadî bir mesele olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Nitekim, dinler tarihi bize göstermektedir ki, insanlar tarihin çeşitli dönemlerinde doğrudan uzaklaşmışlar, birtakım yaratıkları kutsallaştırıp ilâhlaştırmışlar, hurâfe ve bâtil inanışların tutsağı olmuşlardır. Bütün bu dönemlerde Allah, rahmetiyle muâmele etmiş, peygamber ve kitap göndererek, insanlığı boş ve asılsız, zararlı inanç ve tapınmalardan kurtarmaya, dünya ve âhirette huzurlu kılmaya çağırmıştır. Hak dinin peygamberler aracılığı ile verdiği bu ciddî savaşa tevhid mücâdelesi denilir.

Tevhid mücâdelesi, putperestlerle mücâdele demek olduğu kadar, asılsız kabuller, yanlış uygulamalar, yani hurâfe ve bâtil inanışlarla da mücâdele demektir. Kur'an ve Rasûlullah da aynı şartlar içinde zuhur etmiş ve aynı mücâdeleyi naklî olduğu kadar, en aklî ve mantıkî metodlarla da en başarılı şekilde yürütmüştür. Bunun tarihî kanıtı, "câhiliyye devri" diye bilinen İslâm öncesi dönemin kokuşmuş ortadoğu toplumlarının, Kur'an ve Sünnete uydukları süre içinde dünya toplumlarınca özlem ve gıpta ile izlenen İslâm medeniyetini gerçekleştirmiş olmalarıdır.

Ne var ki, bu kültürel hastalık (hurâfe ve bâtil inanışlar), Kur'an ve Sünnet çizgisini unutan, o anlayış ve yaşayışı yozlaştıran değişen düzen ve toplum şartları içinde yeniden kendini göstermiş, giderek gelişen boyutlarla günümüze kadar gelmiştir.

Hurâfe ve bâtil inanışların hemen hepsinin temelinde ecdâda/atalara bağlılık, ateş, su, orman ve ağacı kutsal kabul etmenin derin izlerinin bulunduğu bir vâkıdır. Bazı yaratıklarda (özellikle ölmüş kişilerde, onların yatırlarında) üstün güç ve nitelikler görerek, onların yakınlığını elde etmek için onlara belli zamanlarda kurbanlar sunmak gibi sapıklıklar, insanlığın tarih içinde sıkça görülen büyük yanılısı olmuştur. Kendilerini bu fecî yanlıştan kurtarmaya çalışan peygamberleri ve onların izindeki mü'minleri "uğursuzluk sebebi" olarak suçlayan toplumlar bile görülmüştür. Hatta İslâmiyetin getirdiği en muazzam gerçekleri "öncekilerin uydurmaları, masalları" diye, hurâfeler ve bâtil inanışlar adına mahkûm etmek isteyenler çıkmıştır. Günümüzde de saplandıkları hurâfe ve bâtil inanışları ölesiye savunanlar görülmekte, kendilerini uyarıp karşı çıkanlara, kendi vasıfları olan "yobaz" ve "sapık" gibi ithamlarla saldıranlara rastlanmaktadır. Hiç kuşkusuz, bu davranışın temelinde bütün karanlığı ve korkunçluğu ile derin bir cehâlet/câhiliyye bulunmaktadır. Dinimizin, insan fitratına/özüne ve gerçeğine en uygun inanç esasları, ibâdet ve ahlâk ilekleri ve bunlara dayalı en olgun ve medenî uygulamaları konusunda yeterli bilgiye sahip olan, İslâm'ı aslına uygun şekilde tanıyan kişilerin, böylesi olumsuz davranışları sergilemesi düşünülemez. Çünkü bilgi güçtür, aydınlıktır, gerçeği tanımadır; bilgi gerçek anlamıyla vahiydir, hakır, hakkı/İslâm'ı kabul edip teslimiyettir.

Toplumun hangi kesimine mensup olursa olsun, yeterli ve sağlıklı dinî bilgisi olmayan ve inanç boşluğu içinde bulunan kişilerin, hurâfe ve bâtil inançlara kapılmaları daha kolay olacaktır. Çaresi ise, bütünüyle toplumu, yeterli ve sağlıklı bir din bilgisine sahip kılmaktır. Hurâfe ve bâtil inanışların en büyük zararı, önce onlara kapılanlara dokunur. Çünkü hurâfe ve bâtil inanışlar, kişileri farkına vardırılmadan doğru yoldan ayırır. Onlar, iyi bir şey yapıyoruz diye avunurlarken bir de bakarlar ki, gerek inanç olarak gerek davranış olarak, inandıklarını söyledikleri dinin gerçeklerinden uzaklaşmışlar. Çünkü Sevgili Peygamberimiz'in bir hadis-i şeriflerinde buyurdıkları gibi, her bid'at ve hurâfe dalâlet/sapıklık sebebidir: *"Sözlerin en güzeli Allah'ın kitabı; yolların en doğrusu Muhammed'in yoludur. İşlerin en kötü ve zararlısı, dinden olmadığı halde sonradan uydurulup dine sokuşturulanlardır. Böyle uydurulmuş her şey bid'attır, hurâfedir. Her bid'at da dalâlettir/sapıklık sebebidir."*[\[1024\]](#)

Öte yandan, hurâfe ve bâtil inanışlar; inanma, kulluk, takdir ve vefâ duygularının kötüye kullanılması demek olduğundan toplumda kavram ve değer kargaşasına yol açarlar. Hak ile bâti (doğru ile eğri) birbirine karışır. Özellikle, toplumda yaygınlaşmaları halinde bu asılsız inanç ve uygulamalar “kurunun yanında yaşın da yanması” gibi, yeterli dinî bilgisi olmayan kişiler tarafından, dine ait bazı esasların da hurâfe ya da bâtil inanış olarak görülmesine ve tenkit edilmesine sebep olurlar. Böylece “dindarlık” yaptıklarını sananlar, gerçek dinî esasların tenkidine yol açmış olmanın sorumluluğunu da yüklenmiş olurlar. Unutulmamalıdır ki herhangi bir kötülüğe sebep olmak, o kötülüğü işlemek gibi sorumluluk doğurur.

Hurâfe ve bâtil inanışlara kapılmış kişilerin büyük bir kısmı, bu durumlarına “dindarlık”, bunlara karşı çıkılmasına da “itikatsızlık, inançsızlık, sapıklık” damgasını vururlar. Oysa, iyi bilinmesi gerekli olan bir gerçek vardır: Dinin kabul etmediği anlayış ve uygulamalarla dindarlık olmaz. Dindarlık, ancak dinî olanı, dinden olanı dince kabul ve emredileni, emredildiği şekil ve şartlarda yerine getirmekle mümkündür. Bu yüzden dindarlık sanarak hurâfe ve bâtil inanışlara kapılmak, cennet sanarak cehenneme yönelmektir.

Hurâfe ve bâtil inanışlara kapılmış kişiler, ikaz edildikleri, uyarılmak istendikleri zaman, genellikle, kendileri gibi düşünen ve yaşayanların çokluğunu, atalarından böyle gördüklerini öne sürerek, yanlışlarını savunmaya kalkarlar. Çoğunluğu veya atalarının yolunu yanlışın doğru, hurâfenin hakikat sanılmasına gerekçe yapmaya çalışırlar. Değil çoğunluğun, bütün bir toplumun ve mezarlarındaki ölülerin tümünün bile yanlış ve hurâfe üzerinde birleşmesi, onun niteliğini değiştiremez, hurâfeyi hakikat yapamaz. Gerçeğin ölçüsü, sadece gerçektir/haktır. Gerçek, Kur'an'da belirtildiği gibi Allah'tan gelendir/vahiydir: *“Hak ve gerçek olan, Rabbinden gelendir. Sakın kuşkulananlardan olma.”*[\[1025\]](#)

Tüm belâların anası olan cehâletin sosyal bir belirişi olan hurâfe, dinde yozlaşmanın besleyici zeminini oluşturan sinsi ve zehirli bir musibettir. Halk kitlelerini perişan eden bulaşıcı bir hastalık olmasına rağmen asırlardır hiç kimse onu tümüyle etkisiz kılama başarısını gösterememiştir. Ocakları batıran, ama yine de peşinden gidilen rezil bir yosmaya benzer hurâfe. Yıkıcı ama câzibeli, zehirleyici ama tatlı...

Hurâfenin ana ocağı İsrâiliyattır; öncelikle ve özellikle yahûdilikdir. Onu hıristiyanlık izler. Ehl-i kitap geleneği, bir anlamda hurâfeler geleneği gibidir. Bu gelenek nazar boncuğundan muskacılığa, falcılıktan cinciliğe, melek kanadı saymaktan şeytan/cin çıkarmaya kadar akla gelebilecek tüm hurâfe çeşitleriyle doludur.

İsrâiliyât tahribi, hurâfe yığınının omurgasını oluşturmaktadır. İsrâiliyât denilen ehl-i kitap hurâfeciliğini, özellikle yahûdilik yoluyla bünyesine aktaran müslümanların yanlış kültürü, daha sonra buna hıristiyan, Sasani, Hint, Eski Yunan ve nihâyet Türk-Şaman kabullerini de ekleyerek iyice hurâfe okyanusuna dönüşmüştür. Şamanizm gibi yarı pagan, yarı mistik bir dinin oluşturduğu kolektif bir şuuraltına sahip bulunan Türk insanı, İslâm'ı kabul ettiğinde, bu sayılan hurâfelerin ilk dördünü, girdiği yeni dinle birlikte sîneye çekmekle kalmadı, ona kendi Şaman kaynaklı hurâfelerini de, ufak kılık değiştirmelerle ekledi. Ve bir zaman geldi ki, Türk insanı için din hayatı, bir tür hurâfeler hayatı oluverdi.

Hurâfe, bunamak anlamındaki hâref kökünden türemiş bir kelimedir. Kitleleri bunamaya iten bir hastalık olduğu için bu toplumsal illete hurâfe denmiştir. İbn Manzûr hurâfeyi, “yalan sözün tatlı geleni” diye tanıtır.[\[1026\]](#) Demek oluyor ki hurâfede, tüm tutarsızlığa rağmen, dinleyene tatlı ve çekici gelen bir yan bulunmaktadır. Belki de hurâfeyi yaşatan, insanoğlundaki tatlı söze aldanma şeklinde tecellî eden akıl almaz ahmaklıktır.

Batı dillerinde, Latince bir kök olan superstitio'dan türeyen superstition kelimesiyle karşılanan hurâfe, bu dillerdeki ortak kabule göre de mantık dışı, temelsiz, boş, aldatmaca, büyü türünden inanç ve kabul demektir. Bu sözcük, aynı zamanda ataların kabullerinden gelen akıl dışı anlayışları da ifade eder. Larousse'a göre, hurâfede “mesnetsiz, saçma yükümlülük”, belirgin niteliklerden biridir.

Hurâfe-Atalar Dini İlişkisi

Kelimenin kökünde, eski halk inançları anlamları da vardır. Bu demektir ki, hurâfecilikte, eski kabullerin yeni anlayışlar içinde sürdürülmesi önemli noktalardan biridir. Kur'an'ın ecdat kabullerini dokunulmaz kılmayı putperestliğin bir belirişi olarak gösteren konumuzla ilgili âyetlerini hatırlamalıyız. Hurâfenin omurga noktalarından biri, eski ataların kabullerini yeni zamanda yaşatmaktır. Kur'an 25 âyetinde şirkin bir belirişi olarak gösterdiği ataların âdet ve geleneklerini kutsallaştırmayı hurâfe sebebi kaynaklardan biri olarak ortaya koyar. Ecdatperestliğin temel sloganı, peygamberlerin temel kanıtına bir karşılık olarak gösterilmiştir. Peygamberler diyor ki: "Eğer doğru sözlüler iseniz delilinizi getirin!"[\[1027\]](#) Yine peygamberler diyorlar ki: "Eğer doğru sözlüler iseniz bana ilimle haber verin!"[\[1028\]](#) Şunu da söylüyor nebîler: "Eğer doğru sözlüler iseniz haydi kitabınızı getirin!"[\[1029\]](#) Bu isteğe, hurâfeci şirkin verdiği cevap şudur: "Eğer doğru sözlüler iseniz bize atalarımızdan kanıt getirin!"[\[1030\]](#) Veya şöyle söylüyorlar: "Şu dediğinizi biz, önceki atalarımızdan duymadık."[\[1031\]](#)

Hurâfe zehrinin kimliğiyle onun panzehirinin kimliğini birer cümlede böylesine ihtişamla anlatmak, ancak Kur'an kelâmının başaracağı bir hârîka olabilirdi. Bu kelâm hârîkasından biz şunu öğreniyoruz: Hurâfecilik ve atalar yolunu körü körüne taklit; bir ilimsizlik, kitapsızlık, kanıtsızlık illetidir ki insanı kör ve sersem ederek ataların fosillerine, ete-kemiğe tutsak hale getirir.

Hurâfe-Ümniyye İlişkisi

Çoğulu "emânî" olan ümniyye kelimesi, Kur'an-ı Kerim'de bir yerde tekil, beş yerde çoğul olmak üzere toplam 6 yerde geçmektedir. Fiil halinde kullanımı ise bunun iki katından fazladır. Kur'an bu kavramı, kitap kavramına karşı bir olumsuzluğu ifade için kullanmaktadır. Karşıtlık şöyle verilmektedir: "Kitabı bilmezler, sadece emânî bilirler..."[\[1032\]](#) Ehl-i kitap dediğimiz yahûdi ve hıristiyanlarla müslüman kitlelerin emânîsinden şikâyet edilmekte, meselelerin bu emânîlerin hiçbirisiyle çözülemeyeceği belirtilmektedir. Çözüm; Kitap, ilim ve eylem ile olacaktır. [\[1033\]](#)

Kitab'a, yani ilim ve delile karşı konmuş bulunan emânî, aslı-esası olmayan şey, yalan, sanı, ne dediğini anlamadan okumak anlamlarındaki ümniyye kelimesinin çoğuludur. Ümniyye, takdir etmek (ölçü tutturmak) anlamındaki meny kökünden türemiştir. Meny sözcüğündeki takdir, daha çok sanı, hayal ve kuruntuya dayanarak yapılan tahminler için kullanılır. Bu yüzdendir ki meny, genellikle gerçeğe dayanmayan hayalî tasavvurlar ve tasarımları ifade eder. Bu kökten gelen "temennâ" fiili, "yalan söyledi" anlamındadır. Buradan hareketle Mücâhid bin Cebr gibi bazı müfessirler, emânî kelimesini "yalanlar" diye açıklamışlardır.

Kur'an'ın "Kitab"a karşı gösterdiği emânî, bizim hurâfe, anlamadan veya yanlış anlayarak okumak dediğimiz illetlerin ta kendisidir. Emânî hakkında bilgiler veren Râgıb, şöyle diyor: "Şeytan, peygamberlerin ümniyyelerine bir şeyler karıştırır"[\[1034\]](#) mealindeki âyet bünyesinde kullanılan ümniyye, okuyuş demektir. Kendini iyice vermeden okumak, bu tehlikeyi taşıdığındandır ki, Hz. Peygamber'e Kur'an okuyuşunda aceleden kaçınması emredilmiştir."[\[1035\]](#)

Şeytanın insanı saptırışının esası da ümniyyeye itmektir. Şeytan, tüm vaatlerinde ümniyye kullanır. Yani, insanı, anlamını bilmeden sırf üfürük olsun diye okumaya ve aslı-esası olmayan şeylere inanıp bel bağlamaya iter. [\[1036\]](#) Daha ilginç, şeytan, insanoğlunu ümniyeler (hurâfeler, uydurmalar, anlamsız okuyuşlar) kullanarak saptıracağını Allah huzurunda açıkça beyan etmiştir: "Yemin olsun, onları ümniyyelere, (boş kuruntulara, hurâfelere, yalanlara) iteceğim..."[\[1037\]](#) Zafer, mutluluk, ölümsüzlük bir emânî işi değildir; bir eylem ve üretim işidir. [\[1038\]](#)

Cennete gidiş de din mensuplarının ürettikleri ve kendilerini öne çıkarmak için kullandıkları emânî sloganlarıyla değil; üretilen değerlerle olacaktır.[\[1039\]](#) İnsanoğlunun yolunu vuran, başına bin türlü belâ açan da ümniyelerdir. İnsan bu ümniyelerle aldanır, sapar ve iyi şeyler yapıyorum sana sana batıp gider. Bu batışın en kâhirlisi, insanın Allah ile aldatılmasıdır. Kur'an bu aldatışın altını özellikle çiziyor. [\[1040\]](#) Bu gerçeği gösteren âyet, ümniyelerle ayağına çalı dolandırılan kitlelerin, Allah'ı paravan yapanlarca aldatılıp perişan edileceğini de mücize bir biçimde gösteriyor.

Kitap yerine, okuyup üfürme, asılsız gelenek ve kabullerin peşinden gitme, hurâfelere saplanma gibi olumsuzluklara kucak açanlar şeytanın vaatlerinden başka hiçbir şeyle ödüllendirilmeyeceklerdir. Böyle bir sonuçla karşılaşmamak için dini, hurâfelerden temizlemek kaçınılmazdır. Bunu yapmayanlar, kitabın yerine emânîyi (uydurma ve kuruntuları, anlamsız üfürükleri, hurâfeleri) geçirerek bunların işletilmesiyle saltanat sürenlere teslim olur, sahte tanrılara kul-köle haline gelirler. Bu bilgiler ışığında hurâfeyi şöyle bir tanıma kavuşturabiliriz: Hurâfe, sünnetullah (Allah'ın tabiattaki değişmez kanunlarına), vahye, ilme, akla ters düşen ve çoğunluğu ataların eski kabullerinden oluşan inançların, yaklaşımların, kabullerin, iddiâların, uygulamaların, tavırların ortak adıdır.[\[1041\]](#)

Zan ve vehimlerle veya doğrudan doğruya cehâletin verdiği telkinlerle, atalardan miras alınan din anlayışının sorgulanmadan kabulüyle görülen hurâfe inançlar, ameller ve bunları savunanlar, dini hurâfeler yığını olarak takdim edenler maalesef hayli yaygındır. Cehâlet ve küfür devrinde görülen hurâfeler, her zaman diliminde de görülebileceği için Kur'an, "atalar yolu" olarak ifade ettiği bu taklitçiliği, ecdatperestliği şiddetli bir şekilde kınamış, şirk sebeplerinden biri olarak göstermiştir.

Sadece sokaklarda ve vitrinlerde değil, hayatın hemen her alanında ve en önemlisi gönüllerde çeşitli putların sergilendiği ve yerleştiği çevrelerde ve zaman diliminde artık hurâfelerin hakikat, hakikatlerin de hurâfe kabul edilir hale gelmesi sürpriz sayılmaz. Kur'an'ı, hadisi, İslâm'ı bilmediği halde yahûdi, hıristiyan, ateist ve müşriklerin bâtil fikir ve hurâfeleri ile kafalarını ve kalplerini dolduran birtakım zavallılar, dinin gerçek hükümlerini efsâne ve bâtil inanç kabul etmekte; bâtil yorum, uydurma ve hurâfeleri ise hak zannetmektedirler.

Hurâfelerin tümü din açısından tehlikeli olmakla birlikte, itikadı ilgilendiren hususlar, şirke yol açmaları yönüyle en çirkinleridir. Aslında her hurâfenin, hatta bir ölçüde bid'atın kabul ve uygulanışı, İslâm itikadına zarar verir. Kur'an'da da tevhid dâvetine, sadece Allah'a ibâdet/kulluk çağrılarında itiraz edenlerin temel gerekçe olarak "atalarının yolu"nu göstermeleri, onların örf-âdet, gelenek ve göreneklerini, onlardan miras aldıkları inanç ve yaşayış biçimlerini alternatif olarak ileri sürmelerini bir ecdatperestlik, körü körüne taklitçilik kabul etmenin yanında, hakkın karşısında en önemli şeytanî gerekçe olarak görmekteyiz.

Çokça Görülen Hurâfe ve Bâtil İnanışlar

Dünyanın öküzü boynuzunda durduğunu, hem de din adına iddiâ eden hurâfeciler hâlâ kaldı mı bilinmez ama, yıldıznâme (astroloji ve fallara) bakanlar ve baktıranlar, kahve içtikten sonra kapatıp fala bakarak bir şeyler uydurup söyleyenler ve onlara inananlar, baykuşun bir eve tüneyip ötüşünü, köpeğin uzun uzun ulumasını duyanların mahalle veya köyden bir kişinin öleceğini yorumlayıp buna inananlar, yılbaşı gelince Noel Baba olan, onun heykelini yapan, Noeli kutlayan, hindi kesen, çam deviren ve benzeri hıristiyan taklitçiliğini çekinmeden işleyenlere hemen her zaman ve her yerde rastlamaktayız.

a- Ölüler ve Kabirlerle/Türbelerle İlgili Hurâfeler

Bu tehlikeli hurâfelerin içinde en yaygınları, türbe ve tekkelerde, yatır (ölü) ziyaretlerinde, ölü veya diri bazı kişilerin aşırı yüceltilip kutsallaştırılması, tanrılaştırılması, daha doğrusu putlaştırılmasında, bazı mubahların haram kabul edilmesinde, Kur'an'da emredilmediği ve Peygamber döneminde uygulanmadığı halde bazı yeni ibâdet şekillerinin kabulünde görüyoruz. Dinden olmadığı halde dinin içine katılan her türlü ilâveler, yama ve sentezler, bâtil âdet ve sapık yorumlar, hurâfe ve bid'at kavramıyla ilgili cinâyetlerdir.

Daha çok kadınlar ve hastaların rağbet ettiği türbeler çevresinde kümelenen hurâfelerin başında, türbelere adak adamak, pencere demirlerine ve yakınındaki bir ağaca çaput bağlamak, türbe içinde veya çevresinde mum yakmak gelmektedir. Bunlar üzerinde kısaca duralım:

Türbelere adak: Adak ya da dinî ifadeyle nezir; Allah rızâsı için, insanın kendi kendini herhangi bir şarta bağlı olarak veya mutlak şekilde mubah olan bir konuda borçlandırmasıdır. Adak yerine getirilmediği müddetçe, adayan borçlu kalır. Adak, Allah'tan başkası adına adanamaz. Adanırsa adak olmaz. Adayan da şirk koşmuş olur. Ayrıca, iyice bilinmesi gerekli bir husus da adağın hiçbir şeyi değiştiremeyeceği, kaderi zorlayamayacağıdır. Kimse yapacağı vaatlerle -hâşâ- Allah Teâlâ'nın ezeli takdirini değiştirebileceğini sanmamalıdır. Peygamber Efendimiz konuyu şöyle dile getirmiştir: "*Nezir (adak) hiçbir şeyi (şerri ve zararı) def etmez. Ancak nezir sebebiyle cimriden mal çıkarılmış olur.*" [1042] Başka bir hadis-i şerif de şöyledir: "*Kim, Allah'a itaati gerektiren bir hayır ve ibâdet adarsa, adağını yerine getirsin. Kim de Allah'a karşı günah işlemeyi gerektiren şer bir iş nezrederse, Allah'a âsi olmasın, adağını yerine getirmesin.*" [1043]

Allah'a karşı isyan olan bir adağın yerine getirilmesi, adanmasından daha büyük bir vebaldir. Allah'tan başkaları için adanan adaklar da yerine getirilmemesi gerekli nezirler cümlesindedir. O halde "falan türbeye bir koç adadım" diye söylenip gezenler ne yapmak istediklerini anlamalıdır. Bu sözden maksatları "adadığımı falan türbe civarında Allah için keseceğim" demek midir? Yoksa, "o türbede yatana adadım" mı demek istemektedirler? İkinci ise, bu bir şirk koşmadır, terk edilmesi kesinlikle lâzımdır. Bir ölü için, yatır için kurban kesilmesi, ona adak adanması şirk/küfürdür. Oralarda kurban adıyla hayvan kesenlerin hemen hepsi böyle bir şirk içine düşmektedir. Bunlar, besmeleyle de kesseler, kestikleri murdardır, yenilmez. Birinci ise; câhilleri yanılmamak ve hurâfeci duruma düşmemek için ve yer kaydı da adakta önemli olmadığından dolayı, türbe çevresinde değil de istediği başka bir yerde Allah için adağını yerine getirmeli, hayvanını hurâfelere karıştırmadan kesmelidir.

Ölülere Yalvarıp Duâ Etmek: Yatırlardan bir şeyler beklemek, hastalığına şifa, derdine devâ, bahtına açıklık, kısrılığına çözüm... için ölüden yardım ve imdat beklemek; tümüyle şirk olan hurâfe ve bâtil inanıştır. Bunları bir müslüman yapamaz.

Çaput Bağlamak: Mezar taşı, türbe ve tekke penceresine veya o civardaki ağaçlara düğümler, çaputlar bağlamak eski Türk câhiliyesinden devralınan hurâfe ve putperest özelliklerindedir. Türkler, müslüman olmadan önce sahip oldukları türbelere ve kutlu saydıkları ağaç ve çalılara paçavra bağlamak ve mezarlarda mum yakmak gibi câhiliye âdetlerini, İslâm'ı kabul etmeleriyle birlikte yeni dinlerine katmışlar, hâlâ da bu hurâfe ve bâtil inanışları terk edememişlerdir.

Mum Yakmak: Türbe, mezar, tekke vb. yerlere mum yakma âdeti, eski câhiliye çağından kalma âdetlerindedir. Arkeologların çoğu bu âdetin en ilkel ateş kültü ile ilgili olduğuna kanidirlere. Yani "ateşe tapınmak"tan kalma bir âdet olduğu söylenilmektedir. Eski çağlarda yalnız "aziz" sayılanların değil; başka ölülerin de mezarlarında yahut öldükleri yerde mum veya ateş yakmak bir nevi kurban sayılırdı. "Türbelerde kandil (mum) yakmak âdeti, Fenikelilerden intikal etmiş bir an'anedir. Fenikeliler Sur şehrinin koruyucusu ve tanrısı olan Melkâres'in heykeli önünde devamlı kandil (mum) yakarlardı." [1044]

Hıristiyanlıktan önceki Helenler ve Romalılar'ın da mezarlarında ve mezar taşları üzerinde meş'aleler yaktıkları bilinmektedir. Bunlar Hıristiyan olduktan sonra da bu âdetlerini bırakmamışlardır. Bu Paganizm kalıntısı âdet, daha sonraları Hıristiyan din adamları tarafından kitaba uydurulup mum yakma şeklinde dinî âyinelere sokulmuştur. Hıristiyan din adamlarının izahlarına göre güya bu âdet, ilk Hıristiyanların karanlık mağara ve Katakompalarda gizlice ibâdet ettikleri zaman yaktıkları mum ve meş'alelerin hâtırası imiş. [1045] İslâm'da câmi duvarına, kabir taşına, mezar taşına, türbelere, yatırlara mum yakılır diye bir davranış kesinlikle yoktur. Bunlar Türklere de Hıristiyanlar aracılığıyla müşrik ve mecûsilerden geçmiştir.

Kabir başına, mezar taşına mum yakan kişi, oradaki yatırla kendini bütünlüşmüş, ondan bir parça olmuş gibi kabul ediyor ki, bu büyük bir hatadır ve şirkidir. İslâm'a göre insan, ancak Allah'a ilticâ eder ve O'na sığınır. O'nun dışındaki varlıklardan medet ummak tevhide ters düşen büyük bir yanlıştır. Bu itibarla kabirlerde mum yakma âdeti, bâtil bir inanç ve hurâfedir. Ayrıca, halk arasında yaygın olan bir yanlı inanç da, cenâze çıkan odada 40 gün ışık yakılmasıdır. Güya ölü çıkan odada 40 gün ışık yakılırsa, ölünün ruhu geldiği zaman karanlıkta kalmaz, evini ve odasını daha çabuk bulmuş.

Malı israf etmek, başka ümmetlere benzemek gibi iki haramı birden işleyen bu tür hurâfelerden kesinlikle uzak bulunmak gerekir. Tevhidi gölgeleyici, müslümanları tevhid inancından şirke sevk edici bu çirkin putperest âdetlerinden medet umanlar, putlardan fayda bekleyenler gibi kendilerini aldatmaktan ve etrafa, özellikle yeni yetişenlere kötü örnek olmaktan başka hiçbir iş yapmış olmazlar. Bu da vebal olarak onlara yeter de artar bile.

Mum yakarak, çaput bağlayarak, ölümlere adaklar adayarak, murâdına nâil olacağını, hastalığından veya dertlerinden kurtulacağını, bahtının açılacağını, çocuk doğuracağını sananlar ve yeri geldiğinde de müslümanlığı kimselere bırakmayanlar, inandıklarını iddiâ ettikleri İslâm'a, Kur'an ve sünnete ne kadar ters düşmüşlerdir! "*Yalnız Sana ibâdet eder, yalnız Senden yardım dileriz.*" [1046] âyetini kıldığı namazın her rek'atında okuyanların, "*gazaba uğramış ve sapıkların yoluna tâbi olmaktan*" [1047] Allah'a sığınanların, verdikleri bu söze ve yaptıkları duâya sâdik kalmalarından daha doğal ne olabilir?

Merhum Mehmed Âkif'in;

"Hurâfeler, üfürükler, düğüm düğüm bağlar,

Mezar mezar dolaşıp hasta baktıran sağlar!"

mısralarıyla çizdiği yakışıksız görünümünden uzaklaşmaya, İslâm'ın sadeliğinde dinî kişiliği ve sadece Hakka kulluk yapan izzeti bulmaya çalışmalıdır. Çünkü kurtuluşa giden doğru yolun, böylesi hurâfelere tahammülü yoktur.

Cenâzeye Çelenk Götürmek ve Yeşil Düşmanlığı: İslâm hayat dinidir. Her şeyde canlılık ister. Bu sebeple de hayat sembolü olan yeşili, yeşilliği korur, geliştirilmesini teşvik eder. Rahmete, berekete, sıhhate ve çevre sağlığına yararlı ve yeşilliğin (her çeşit ot, bitki ve ağaçların) Allah'ı kendi halleriyle zikredip ibâdet ettiklerini kabul eder. Ne var ki, her güzel ve doğrunun düşmanı olan hurâfe ve bâtil inanışlar, kör taklitçilik, amacı bilinmeden başka milletlerden devşirilen, kapılardan gümrüksüz geçirilen câhiliyye âdetleri yeşilin ve yeşilliğin de düşmanıdır.

İslâm ile uzaktan yakından ilişkisi olmayan "hıdırellezde yeşil çiğnemek gerek" düşüncesi ve uygulaması, yılbaşı kutlamaları dolayısıyla çam kesmeler, vitrin süslemeler, bayramlarda mezarlara yeşil çalı götürmeler, kabirlere çiçek bırakmalar, büyük kentlerde salgın hale gelen cenâzeleri çelenklerle uğurlamalar gibi bir sürü uygulama, bize yabancı, zararlı ve başka milletlere benzeme girişimleri olarak sosyal ve dinî bünyeyi kemirip durmaktadırlar. Ölüm ve ölüm ötesi ile ilgili hurâfe ve bâtil inanışlar, gün geçtikçe artmaktadır. Oysa çok dikkatli davranılması gerekli hayat olayı, ölüm ve sonrası ile ilgili muâmelelerdir. Ne ses, ne gürültü, ne bando, ne top arabası, hatta ne slogan... Sadece acele fakat telaşsız, üzgün fakat vakur, hayat kadar ölüme de râzı bir havada, duâlarla ve sürekliliği ölümü düşünerek ölü için duâ makamında kılınacak cenâze namazı ve yapılacak mütevâzi bir merâsim, ölene karşı son görevin yerine getirilmesi için kâfidir. Ötesi bir yığın hurâfe ve günahdır, israf ve yorgunluktur, cenâzeyi de rahatsız, huzursuz etmektedir.

Bilinmelidir ki, cenâzeye çelenklerle uğurlamak hıristiyan âdetidir. Çelenk, aslında hıristiyanların kutsal kabul ettiği haç taşıma aracıdır. Haç çıplak taşımamak için onu çiçeklerle süslemekte ve öylece mezara kadar götürmektedir. Peki, bir müslüman, bu çelenk hurâfesiyle mezara ne götürmekte veya göndermektedir? Hıristiyanın haçını mı, yoksa çiçek buketleri arasına sıkışmış, üzüntülerle harmanlanmış hurâfeleri mi? Yapmadığı duâları mı? Çelenk için, cenâze için çiçeği koparmak, onu zikirden/ibâdetten ve insanlara güzellikler veren özelliklerden mahrum etmektir. Ayrıca israftır, bu paralarla fakirlere sadakalar verilse daha iyi olmaz mı?

Dinimiz, kabir üzerine yığılmış kurumaya mahkûm çelenk ve çalı değil; büyümeye ve yeşil kalmaya lâayık fidanlar, çiçekler dikilmesinden yanadır. Peygamberimiz bizzat buna örnek vermişler, iki kabrin üzerine hurma fidanı dikerek, "*bunlar yeşil kaldıkça, içerdeki için rahmet vesilesi olmaları umulur*" buyurmuşlardır. O halde ne yapılması gerektiğine dikkat edilmelidir? Allah'ı râzı etmek, cenâzeye rahmet vesilesi olmak veya hıristiyanları körü körüne taklit edip hurâfeyi çağdaşlık sanarak çeşitli zararları seçmek. Kararı inançlar belirleyecektir.

Bir de kurban olarak horoz adamak veya kesmek var ki, horozdan kurban olsa olsa, böyle sahte tanrılara olur dedirtiyor insana. Yine, yatırların yanlarına konulan tuz ve şekerlerden medet ummak, onları şifalı kabul edip almak veya dağıtmak, istismarcıların ekmeğine yağ süren hurâfelerdendir. Oraların toprağını kutsal kabul edip beraberinde götürmek, kabirlerin etrafında tavaf etmek... Bütün bunlar şirk unsuru olan hurâfelerdir.

b- Günlerle İlgili Hurâfeler

İki Bayram Arası Nikâh Kıyılmaz mı? Anadolunun birçok yöresinde hâlâ yaşatılmakta olan bir yanlış anlayış da "iki bayram arasında nikâh kıyılmaz" görüşüdür. Nereden çıktığı bilinmeyen bu asılsız sözün, toplumda giderek etkisini kaybetmesine rağmen, tamamen unutulmamış olması ve zaman zaman ortaya atılması, hurâfelerin yaygınlığı açısından düşündürücüdür.

Bilindiği gibi dinimize göre nikâh, ibâdet ve muâmele sıfatlarına sahip, şaka götürmeyen bir icraattır. Dinimizde "ruhbanlık" olmadığı için evlenmek teşvik ve evlenmemekten hayırlı kabul edilmiştir. Hatta ibâdet edebilmek için evlenmeme düşüncesine kapılanlar bizzat Peygamber Efendimiz tarafından uyarılmış, "*Benim sünnetimi terk eden Benden değildir!*"^[1048] diye çok ciddi şekilde tehdit edilmişlerdir. Nikâhın şartları arasında "iki bayram arasında olmaması" gibi bir kayıt bulmak mümkün değildir. Dinimizde herhangi bir hüküm koyabilmek için bunun Kitap'dan veya Sünnet'ten bir delilinin olması gerekmektedir. Bu kaynaklardan delil bulunmayan bir görüş hakkında söylenecek sözler mesnetsiz, asılsız, uydurma olmaktan öte gidemez ve dinî açıdan en küçük bir değer taşımaz. Herhangi bir konunun haram/yasak olduğunu tesbit etmek için bu delillere ihtiyaç vardır. Kafadan atmakla bir helâl haram olmaz.

"İki bayram arası nikâh kıyılmaz" uydurması; delilsiz bir söz olmanın ötesinde bizzat Hz. Peygamber'in hareketiyle reddedilmiş bir görüştür de. Çünkü Hz. Peygamber'in Hz. Âişe ile evlenmesi Ramazan ayını tâkip eden Şevval ayı içinde gerçekleşmiştir. Yani iki bayram arasında meydana gelmiştir. Hem bir düşünelim: İki bayram arası olmayan gün var mı ki?! Ramazan Bayramı ile Kurban Bayramı arasında iki ay on günlük bir zaman varsa, Kurban Bayramı ile gelecek yılın Ramazan Bayramı arasında da kamerî yıl 354 gün olduğuna göre yaklaşık dokuz ay on gün vardır. Biri 2 ay 10 gün olduğu için "iki bayram arası" kabul edilirken; ötekisi 9 ay 10 gün olduğu için mi "iki bayram arası" kabul edilmez? Tabii bunun anlaşılır ve mantıklı bir tarafı yoktur.

Fıkıh kitaplarında nikâhın ibâdet niteliği dolayısıyla mescidlerde ve Cuma günü kıyılmasının güzel görüldüğü yani "müstahap" olduğu kaydedilmiştir. Bunun ötesinde zaman açısından herhangi bir kayda rastlamak mümkün değildir. O halde insanımız bu tür asılsız söylentilere iltifat etmemeli, nikâhın ne zaman kıyıldığına değil; hangi şartlarla kıyıldığına ve kurulan yeni yuvanın dinî açıdan aranan şartlara sahip olup olmadığına dikkat etmelidirler. Çünkü "Allah'ın emri, Hz. Peygamber'in sünneti" üzere sözleriyle başlatılan evlilik hayatına başlama için uygulama ve törenlerin ve devamının da Allah'ın emri, Hz. Peygamber'in sünneti üzere olması gereklidir.

Salı Yola Çıkılmaz, Cuma İş Yapılmaz mı? Özellikle hanımlar arasında çok yaygın olan iki yanlıştan biri, "Salı günü bir işe başlanmaz, çamaşır yıkanmaz, yola çıkılmaz" anlayışı; ötekisi ise, kadınların Cuma günü iş yapmalarının doğru olmadığı inancıdır. Tabii, her iki yanlışın/hurâfenin de dinî ve ma'kul bir gerekçesi yoktur. Bâtılın bâtıl/yanlış olmaktan başka gerekçesi olur mu?

Dinimizde haftanın günleri ile ilgili olarak, "şu yapılmaz, bu yapılır" şeklinde bir ayırım bulunmamaktadır. Zaman, sahne olduğu eylemlere göre kıymet kazanır veya tehlike arzeder. Salı günü ile ilgili söylentilerin asılsızlığı müslümanlar açısından İstanbul'un 29 Mayıs 1453 Salı günü fethedilmiş olması ile ortaya konmuş bulunmaktadır. Bu fetihden fevkalâde üzüntü duyan hıristiyanlar; İstanbul'u kaybettikleri gün olduğu için Salı gününü kendileri açısından uğursuz saymış, yas günü ilan etmiş ve bir süre o gün herhangi bir iş yapmamış olabilirler. Zamanla, onların bu -kendileri açısından- bir ölçüde haklı görülebilecek kanaat ve uygulamaları, işin farkında ve bilincinde olmayan hurâfeye düşkün müslüman halk arasına girmiş ve yerleşmiştir. Sonra da müslümanlığa ait bir görüş ve esasmış gibi yayılıp gitmiştir.

Yine, 13 sayısının hıristiyan Batılı halka göre uğursuzluğu da, fethin 1453 yılında gerçekleşmesi dolayısıyla olduğu şeklinde izah edilir. 1453 sayısının rakamları tek tek toplandığı zaman 13 sayısı çıkar; tabii bundan da önemlisi Batılılar açısından da rahmet olduğu halde, kendi sapık yollarının yanlışlığının isbat edildiği dönemin başlangıcı olan Peygamberimiz'in doğum yılı milâdî 571 yılının rakamları da toplandığı zaman 13 sayısı ortaya çıkmaktadır. Bu sebeplerle 13 sayısı hıristiyan Batılı halklar tarafından eskiden beri uğursuz sayılmıştır. Peki, müslümanlara ne oluyor da bu tür gün ve tarihleri uğursuz sayıyorlar?

Cuma günü kadınların iş yapmamasına gelince, bu da anlaşılması güç bir tutum ve bâtil inanıştır. Zira Cuma günü, iç ezan dediğimiz câmi içinde okunan ezandan, Cuma namazının farzını kılıncaya kadar geçecek süre içinde işi, alış verişi terk etmek bir vecîbedir, Kur'an emridir. [1049] Ama tabii, Cuma namazıyla mükellef olan müslüman erkekler için. Kadınların Cuma namazı kılmak gibi bir mükellefiyetleri olmadığından işi bırakmak zorunlulukları da yoktur. Zaten erkekler de Cuma namazının farzı bittikten sonra işlerinin başına ve ticarete dönebileceklerdir. Konu ile ilgili âyetlerin mealini görelim: *"Ey iman edenler, Cuma günü namaz için çağrıldığı(nız) zaman, Allah'ı anmaya koşun ve alış-verişi (iş-gücü) bırakın. Eğer bilerseniz bu, sizin için daha hayırlıdır. Namaz kılınca artık yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lutfundan (nasibinizi) arayın. Allah'ı çok zikredin; umulur ki kurtuluşa erersiniz."* [1050] Evet, tekrar belirtelim ki, bu âyetlerin muhâtabı, genelde mükelleflik çağında bulunan, özelde Cuma namazının edâ şartlarına sahip olan müslüman erkeklerdir, kadınlar değil. Öte yandan, Cuma günü kadınların iş yapmayı doğru bulmamaları, Cuma gününün hafta tatili olduğu günlerden kalma mânâ ve mâhiyet değiştirmiş bir uzantısı gibi değerlendirilebilir. Şöyle ki:

Kur'an o günü tatil günü kabul etmemesine, namaz saati dışında iş günü olduğunu ilan etmesine rağmen, müslümanlar ibâdetlerini daha rahat icrâ etsin diye, uygulama olarak Cuma günü Osmanlılarda ve günümüzdeki çokça müslümanların yaşadığı hemen her yerde tatil kabul edilmiştir. O yüzden evin erkeği genellikle evdedir. Cuma namazına gidecektir. Onu rahatsız etmemek ve özel hizmetlerinde bulunmak için genel temizlik ve çamaşır gibi işlerin yapılması belki uygun bulunmamıştır. Bu yüzden böyle bir gelenek yerleşmiş olmalıdır. Hafta tatilinin değiştirilmesinden sonra bu anlayış ve uygulamanın, Cuma gününün, gün olarak kendisine ait bir nitelikten ileri geldiği sanılmış ve böylece de bugünkü yanılığa ve yanlışla düşülmüş olabilir. Ve bu anlayışın, yahûdilerin Cumartesi günü iş yapma yasağının müslümanların mübârek kabul ettiği Cuma gününe aktarılması gibi bir yahûdi taklitçiliğinden kaynaklandığı da düşünülebilir.

Kaynağı ne olursa olsun, Salı ve Cuma günleri hakkında hanımlar arasında dolaşıp duran bu ve benzeri sözlerin İslâmî bir ölçüyü ifade etmediği, hurâfe ve bâtil inanış olduğu ortadadır.

c- Gaybdan Haber Vermeye Bağlı Hurâfeler

Gaybı Bilmek Mümkün mü? Yüce Yaratıcı'nın biz insanlara verdiği akıl, duyular ve benzeri öğrenme vâsıtaları ile hakkında kesin veya zannî bilgi edinebildiğimiz şeylerin tümüne "şehâdet âlemi" denir. İnsanın, bu kendine ait vâsıtalarla hakkında bilgi edinmeyeceği Allah, cennet, cehennem, yarın başına neyin geleceği, kıyâmetin ne zaman kopacağı gibi konuların hepsine de insan açısından "gayb âlemi" denir.

Eskiden beri gayb âlemi, insanoğlunun merakını çekmiştir. Bu âlem hakkında bilgi edinmek istemiştir. Tabii bu merak ve istek; gaybdan/gâipten haber verdiğini söyleyen kâhinler, arraflar, falcılar, münecimler, cinciler tarafından istismar edildiği gibi günümüzde de bunlara ek olarak medyumlar, astrloglar, ruh çağırıcılar tarafından kötüye kullanılmaktadır. Hurâfelerin, bâtil inanışların toplumda yaygınlaşmasına ve bazı kişilerin asla kendilerinde bulunmayan birtakım üstün niteliklere sahip kabul edilmesine ve böylece menfaat sağlamlasına yol açan "gaybı bildiği ve haber verdiğini" yalanına ve çeşitli şekillerine dikkat çekmeden önce, meselenin dinimiz açısından nasıl ele alındığını açıklayalım:

İslâm'a göre gayb'ı sadece Allah bilir. *"De ki: Göklerde ve yerde gaybı, Allah'tan başka bilen yoktur."* [1051] Allah Teâlâ'nın emir ve yasaklarını insanlara duyurmak için içlerinden seçtiği peygamberler bile gaybı bilemezler. Kur'ân-ı Kerim'de Peygamber Efendimize hitâben şöyle buyrulmakta ve durum bize açıklanmaktadır: *"De ki: 'Size Allah'ın hazineleri yanındadır, demiyorum. Gaybı da bilmem; size ben meleğim de demiyorum. Ben sadece bana"*

vahyolunana uyuyorum."[\[1052\]](#) "De ki: 'Ben, Allah'ın dilediğinden başka kendime herhangi bir fayda veya zarar verecek güce sahip değilim. Eğer ben gaybı bilseydim, elbette daha çok hayırlı/yilik yapardım ve bana hiçbir kötülük dokunmazdı. Ben sadece iman eden bir kavim için bir uyarıcı ve müjdeciyim."[\[1053\]](#)

"O bütün gaybı bilir. Gaybına/sırlarına kimseyi muttâf kılmaz. Ancak (bildirmeyi) dilediği peygamber bunun dışındadır. Çünkü O, bunun önünden ve ardından gözcüler salar."[\[1054\]](#) Bu âyetlerde de Allah Teâlâ'nın ancak dilediği peygamberleri gaybdan dilediği bilgiye muttâf kıldığı belirtilmektedir. O halde Allah'tan bir bildirme olmadığı sürece gaybı kimsenin bilmesi ve haber vermesi mümkün değildir. Allah da bu bilgiyi sadece peygamberlerine bildirdiğine ve Hz. Muhammed (s.a.s.)'den sonra da peygamber gelmeyeceğine göre, ortalıkta gaybdan haber verdiğini söyleyip gezenlerin açık birer yalancı oldukları anlaşılmalıdır. Her akıllı kişi kabul eder ki, hakikat, yalancından öğrenilmez. Ve gerçekler hiçbir zaman bu zavallıların hevâ ve heveslerine tâbi olmaz, onlar dedi diye ilâhî takdir değişmez. "Eğer gerçek, onların heveslerine uysaydı gökler, yer ve onlarda bulunanlar bozulup giderdi."[\[1055\]](#)

Hidâyet rehberimiz olan Peygamberimiz, gaybdan haber vermeye kalkışan kişilere inanmanın tehlikesine şöyle işaret buyurmaktadır: "Gayb habercisine (kâhin, arraf, falcı...) gidip onun dediğini doğrulayan kişi, Muhammed'e gönderileni (Kur'an'ı) inkâr etmiş olur."[\[1056\]](#)

Falcılık ve Fala Baktırmak: Fal ve falcılık; gaybdan haber verme, gelecek hakkında önceden fikir beyan etme temeline dayanmaktadır. Tarihin her devrinde, her toplumda istikbali öğrenme teşebbüslerine, bunun çeşitli şekillerine ve değişik araçlarına rastlanmaktadır. Câhiliyye Araçlarında "ezlâm" denen fal okları, remiller, günümüzde yıldız, burç, kahve, bakla, iskambil kâğıdı, suya bakma, kitap açma vs. falcılığın şekil ve malzemesinin bir kısmıdır. Ayrıca çağdaş câhiliyyede falcılık, medya aracılığıyla modern insanın günlük hayatına da girmiş bulunmaktadır. Günlük fallar yanında, gazetelerin yılbaşlarında, senelik fallar yayınlamaları, faldaki yalanın boyutlarını oldukça genişletmiştir.

Hurâfe ve bâtil inanışların hepsine birden savaş açmış bulunan İslâm, bütün çeşitleriyle falcılığı yasaklamıştır. "Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar (putlar), ezlâm/fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir; bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz."[\[1057\]](#) Bu âyet, fal oklarının şeytanın pis işlerinden olduğunu, kötülükte şarap içmeye, kumar oynamaya ve putlara tapmaya denk bir cürüm sayıldığını, kurtuluş için bunlardan uzak durulması gerektiğini çok açık bir şekilde bildirmektedir. Bir başka âyette de: "... Ve fal oklarıyla kısmet aramanız size haram kılındı."[\[1058\]](#) buyurulmuştur. Öte yandan "... Hiçbir kimse yarın ne kazanacağını (başına neler geleceğini) bilemez. Yine hiçbir kimse nerede öleceğini de bilemez."[\[1059\]](#) buyurulmakta, gelecekte haber vermeye kalkışmaktan ibâret olan falcılığın İslâm'da yeri olmadığı belirtilmektedir. Peygamber Efendimiz de falcılıktan elde edilecek kazançtan mü'minleri nehyetmiştir.[\[1060\]](#)

O halde fala bakmak, falcılık yapmak, fala inanmak, faldan kazanç temin etmek hiçbir sûrette müslümana yakışmayan hareketlerdir. Özellikle hanımların bu konuya daha bir dikkat etmeleri, böyle boş ve haram şeylerle kendilerini aldatmamaları gerekmektedir. Falcılar bir şey biliyorlarsa, önce kendilerini kötülüklerden korusunlar. Unutmayalım ki, aldatmak hâinlik, aldanmak da ahmaklıktır. Bir sürü yalan ve tahmin içinde birkaç tanesinin mevcut duruma, ya da ileride olacaklara uygun düşmesi, falcıların gaybı bilmesi anlamına gelmediği gibi, onlara inanıp İslâm'ın temiz inanç esaslarından vazgeçmeye, âyet ve hadislerle ters düşmeye değmez. Kim böyle bir değişmeye rızâ gösterirse, dünyanın ve âhiretin büyük zararına uğramış demektir.

Ruh Çağırma: Son zamanlarda özellikle sosyete arasında yaygınlaşmış olan modern kâhinlik veya çağdaş cincilik diyebileceğimiz bir uygulama vardır: Ruh çağırma. Ruh çağırma seanslarında, eğer sahtekârlık, teknik hileler yoksa, madde ötesi bir varlıkla ilgi kurulduğu bilinmektedir. Ancak bu madde ötesi varlığın ruh olup olmadığı, söylediklerinin gerçeği yansıtıp yansıtmadığı ciddi şekilde üzerinde durulması gerekli bir konudur.

Beden kafesinden ayrılan ruhlar, berzah âleminde toplanırlar. Orada dünyadakine benzer birtakım faaliyetlerde bulunma, bazı noksanları telâfi etme imkânları yoktur. Artık amel safhası bitmiş, hesaplaşma için bekleme dönemi başlamıştır. Peygamberimiz kabir hayatını tarif ederken, onun iki durumda olabileceğini, ölenlerin bu iki durumda bulunacağını belirtmiştir: "Kabir, ya cennet bahçelerinden bir bahçe veya cehennem çukurlarından bir çukurdur."[\[1061\]](#) Şimdi düşünmek gerekir; cennet hayatı lezzeti içindeki bir ruh, dünya ile, dünyadakilerle o güzel

hayatı terk ederek niçin meşgul olsun? Yine cehennem azâbı içinde kıvranan bir ruh da nasıl dünyadakilerin dâvetlerine icâbet edebilecektir? Ona bu izni kim verecektir?

Dolayısıyla ruhların, insanlarla ve dünyadakilerle haşır-neşir oldukları, ölmemiş gibi birtakım işler yaptıkları iddiâsına dayanan ruh çağırma girişimleri, ruhların durumuyla ilgili bu olaylara ters düşmektedir. Ruh çağırma iddiâsında bulunanların iddiâları geçersiz ve tutarsızdır, delilden yoksundur. Eğer ruhların dünyaya dönüp dünyadakiler gibi birtakım faaliyetlere katılma imkân ve şansları olsaydı, herhalde ruh çağırma seanslarıyla meşgul olmaktan çok daha önemli işleri olurdu. Nitekim bir âyet-i kerimeden bir kısım ruhların ne yapmayı arzu edeceklerine dair bilgi bulmaktayız: "*Onlar (günahkârlar) orada, 'Rabbimiz, bizi çıkar, yaptığımız amelden başkasını (daha iyisini) yapalım' diye bağışırlar.*" Bu arzuya verilen cevap da âyette açıklanmakta, şöyle denilmektedir: "*Öğüt alacak insanın öğüt alabileceği kadar bir zaman sizi yaşatmadık mı? Size uyarıcı da gelmişti. Öyle ise tadın (o azâbı). Zâlimlerin hiçbir yardımcısı yoktur.*"[1062] Ruhların dünyaya dönüp dünyalılar gibi birtakım faaliyetlerde bulunamayacakları bir başka âyette şu şekilde belirtilmektedir: "*Onlardan birine ölüm gelince; 'Rabbim, beni geri çevir, belki yapmayı (noksan) bıraktığımı tamamlar, iyi işler işlerim' der. Hayır; bu kendi sözüdür. Tekrar diriltilecekleri güne kadar aralarında geriye dönmekten onları alıkoyan bir engel vardır.*"[1063] Medyumlara cevap verdiği söylenen ruhlar, bu engeli aşmayı beceren birtakım gözü açıkclar mı dersiniz? İlahî sınırları, Allah'ın beyanını, beşerî sınırlar ve insanın sözlerine benzeteabilen câhiller/kâfirler ancak bunun böyle olabileceğini düşünebilirler ve tabii aldanırlar.

Denilebilir ki; "iyi ama, ruh çağırma seanslarına gelen, hatta içecek sigara bile isteyen görünmez varlıklar var. Peki, bunlar ne? Verdikleri birtakım geçmiş olaylara uygun bilgiler var, bunlara ne diyeceğiz?" Ruh çağırma seanslarına mesajlar getiren madde ötesi varlıkların, gerçekten çağrılan ruhlar olmadığı, olamayacağı kesindir. Huddamcılık/cincilik/cin çağırma faaliyetleri ve bu esnâda edinilen bilgiler ve bunların açıkça cinler yoluyla elde edildiği eskiden beri bilinen ve hâlen de devam eden bir uygulamadır. Sosyete çevrelerinin buna "ruh çağırma" ismini takması, hiçbir şeyi değiştirmez. Bu, sadece modern cinciliktir o kadar.

Cinlerin varlığı Kur'an'la sâbittir ve cinler gaybı bilmezler.[1064] Bununla beraber cinlerin insanlardan farklı bazı bilgilere sahip olabileceklerini, özellikle de ruh çağırma seanslarında kendisiyle görüşülmek istenen kişinin geçmiş hayatına dair birtakım bilgileri bilmelerinin onlar için mümkün olduğunu söyleyebiliriz. Şunun ya da bunun ruhu olarak seanslara gelenlerin, sorulan soruların bir kısmına doğru cevap vermeleri, kendilerinin her söylediklerinin doğru olması için yeter sebep değildir. Cinlerin ömürlerinin uzun, niteliklerinin bizden çok farklı olması, kısa zamanda uzun mesafeleri dolaşabilmeleri sebebiyle insanlardan farklı bilgileri bulunmaktadır. Onların bizim bilmediğimiz bazı konularda bazı şeyler söylemeleri gaybı bildiklerini göstermez; onların bilgileri de çoğu kez noksan ve kasıtlı olarak yanlışla karıştırılmıştır. İnsanları yanıltmaya yöneliktir. Müslümanlar maddeye olduğu kadar melek, şeytan, cin gibi madde üstü varlıklara da inanırlar. Ancak bu inançların Kitap ve Sünnette yer alan bilgilere uygun olması gereklidir. Onların verdiği bilgilere bazı vehimler, zanlar karıştırılmasına müsaade edilmemelidir. Çünkü zan ve vehim hiçbir zaman ilim değildir. iman da en kesin ilme dayanmak zorundadır. O halde asılsız birtakım söylentilerin, aldatmacaların peşinde imanı süründürmenin anlamı yoktur.

Taş Yapıştırma: Gaybdan haber almak ve gelecek konusunda bilgi sahibi olmak merakının en garip ve akıl almaz tezâhürlerinden biri de daha çok kadınların ilgi gösterdikleri taşa taş yapıştırma hurâfesidir. Bu da niceleri gibi türbeler çevresinde uygulanmaktadır. Genellikle türbe içinde veya yakınındaki herhangi bir taş veya duvar bu iş için kullanılmaktadır.

Taş yapıştırma hurâfesinde dikkat çeken husus; o türbedeki zat aracılığı ile tutulan niyetin Allah katında kabul görüp görmediğinin öğrenileceği zannı, hatta dileklerin bizzat türbede bulunandan dilendiğine inanılmasıdır. Bazen de taş yapıştırılan taşa/duvarda bir kutsiyet vehmedilmesinin bu eyleme vesile kılındığı görülür. Tabii bütün bunlar, putperestlik, yani kutsiyet izâfe ederek putlara tapınma sapıklığının bir uzantısı olmaktadır. İslâm'ın en ciddi mücâdele hedeflerinden birincisi olan putperestlik kalıntılarının, çağdaş müslümanın hayatında uygulama imkânı bulması ne kadar ters bir durumdur. Hz. Peygamber'in vefâtından sonra İslâm'dan ayrılan mürtedlerle en amansız mücâdeleyi/savaşı Hz. Ebû Bekir vermiştir. Bu yüzden çağdaş irtidat olaylarına İslâm mütefekkirleri "Ebû Bekir'i olmayan irtidat" demektedirler. Hz. Ömer de bid'at, hurâfe ve bâtil inanışlara karşı pek büyük bir hassâsiyet içinde olmuştur. Bu yüzden çağdaş hurâfe ve bâtil inanışlara da "Ömer'i olmayan hurâfeler" denilebilir.

Taş yapıştırmakla geleceği hakkında bilgi edindiğini, dileğinin kabul edilip edilmediğini öğrendiğini sanan câhillere Buhârî ve Müslim gibi sahih hadis kitaplarında, kendisinden nakledilen bir hadiste gördüğümüz Hz. Ömer'in şu tavrını hatırlatmakta büyük fayda olabilir: Hz. Ömer, bir haccında Haceru'l-Esved'e yaklaşıp öpmüş ve sonra kulaklara küpe şu sözleri söylemiştir: "Çok iyi biliyorum ki sen zararı ve faydası olmayan sade bir taş parçasısın! Eğer Rasûlullah'ın seni istilâm ettiğini, öptüğünü görmeseydim asla seni öpmezdim!"[\[1065\]](#)

Nerede ve ne şekilde olursa olsun herhangi bir taşa şu ya da bu şekilde taş yapıştırmakla tutulan niyetin gerçekleşeceğine inanmak gibi bir sapıklıktan vazgeçilmesi ve böyle hurâfelerle sevinen veya yerinenlerin ikaz edilmesi, akıl ve İslâm çizgisine gelmelerinin öğütlenmesi Tevhide hizmet noktasından önem arz etmektedir. "*Allah bize kâfidir ve O, ne güzel vekîldir.*"[\[1066\]](#)

Uğursuzluk Var mıdır? Hurâfe ve bâtil inanışların, yanlış kabullerin, doğrudan kaçışların cirit attığı tevhid bilincinden mahrum bir toplumda bazı şeylerin uğuruna, birçok şeyin de uğursuzluğuna hükmedileceği ve değer kargaşasına düşüleceği gâyet doğaldır. İçinde yaşadığımız toplumda ne uğursuzluk vehimleri yok ki?! Evden çıkınca kedi ya da köpek görmek, köpek uluması, baykuş ötmesi, 13 rakamı, elden sabun ve makas almanın ayrılık getireceği gibi nice anlayışlar, uğursuz yerler, zamanlar, kişiler ve eşyalar... Kuş uçurup veya ürkütüp gittikleri yöne göre hüküm çıkarmak, bacanın veya sigaranın dumanının çıkışına ve gidiş yerine göre yorumlara girmek ve daha neler neler...

Hatırladıkça, saydıkça insana bunaltı veren bu tevhide ters yanlış ve uydurmaların günümüzde de hatta tesirini artırarak yaşaması, toplumun çoğu kesimini etkisine alması karşısında, sığınılacak yer Kur'an ve Sünnet olacaktır. Peygamberimiz bu konuda şöyle buyurmaktadır: "*Uğursuzluk diye bir şey yoktur!*"[\[1067\]](#) Kadın, ev ve binekte uğursuzluk bulunabileceğine dair bir rivâyeti Hz. Âişe vâlidemiz; "Câhiliyye Arapları bu üç şeyde uğursuzluk olduğuna inanırlardı" demektir, diye katılmadığını kesin bir şekilde ortaya koymuştur. "*Uğursuzluk vehmiyle hiçbir niyet edilen işten geri dönülmemesi gerektiği*" Taberânî'nin rivâyet ettiği bir hadiste yer almaktadır. Halk arasında günlük konuşmalarda duyduğumuz "uğurlu geldi", "uğursuz geldi", "aramızda uğursuz biri var" gibi sözler ve hükümler birer zan ve vehimdir. O şeyin veya olayın aslında uğurlu veya uğursuz olduğunu göstermez. Hiçbir şey doğuştan uğursuz değildir. Uğursuzluk varsa, bu, kişilerin yorumunda ve anlayışında aranmalıdır.

Uğursuzluk anlayışı, birçokları gibi İslâm'a başka inanç sistemlerinden girmiştir. Dolayısıyla müslümanların İslâmî hiçbir esasa dayanmayan ve Peygamberimiz tarafından "*yoktur!*" diye beyan buyrulan uğursuzluk hurâfesine iltifat etmemeleri, aydınlık ufuklarını karartmamaları, hüsn-i zan ve iyimser özelliklerini yitirmemeleri, zihnî ve imanî sâfiyetlerini bozmamaları gerekir. Hurâfeler ve bâtil inanışlarla sıkıntı ve evhamdan başka bir yere varılamaz.

d- Bazı Yanlış Kabuller

Dünya Kâfirin, Âhiret Mü'minin mi? Dünya Mü'mine Zindan mıdır?

Bazı saf ya da câhil müslümanlarca, tembelliğe mâzeret olarak ileri sürülen "dünya kâfirin, âhiret mü'minin" veya "dünya Mü'minin zindanıdır" yargısı; İslâm ve müslümanlar aleyhinde konuşulmasına vesile olan bir yanlış yorumdur. Neden yanlıştır? Açıklayalım:

Evet, "*Dünya mü'minin zindanı, kâfirin cennetidir.*"[\[1068\]](#) şeklinde bir hadis-i şerif vardır. Bu hadis-i şerif birkaç çeşit yoruma tâbi tutulabilir. Kur'an ışığında ve hadislerin bütünlüğü içerisinde ve en aklî açıklaması şöyledir: Bu hadis, iman ve küfrün öteki dünyada sebep olacağı neticeye göre dünya hayatının değerlendirmesini yapmaktadır. Yani, "âhiretteki durumlarına göre dünya, mü'minin zindanı, kâfirin cenneti yerindedir" anlamını ifade etmektedir. Nitekim mü'minin ve kâfirin âhiretteki durumunu belirten âyetlerden de aynı mânâ anlaşılmaktadır: "*Kitap ehlinde ve müşriklerden inkâr edenler, şüphesiz, içinde temelli kalacakları cehennem ateşindedirler. İşte bunlar yaratıkların en kötüsüdürler. Fakat iman edip sâlih amel işleyenler, işte onlar da yaratıkların en hayırlısıdır. Onların Rableri katında mükâfatı, içinde temelli ve sonsuz kalacakları, altlarından ırmaklar akan Adn cennetleridir. Allah onlardan râzı; onlar da Allah'tan râzıdır. Bu, Rabbinden korkan kimseyedir...*"[\[1069\]](#)

Mü'mine vaad olunan cennetin ve kâfirin varacağı yer olan cehennemini vasıflarını anlatan öteki Kur'an âyetleri; gerçekten âhiretteki duruma göre dünyanın, mü'min için nasıl bir zindan hayatı niteliği taşıdığını; yine kâfir açısından da ne ölçüde bir cennet hayatı görünümünde olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Konuyu şu tarihî hikâye, güzel bir şekilde açıklamaktadır: Kadı'lardan biri Bağdat'ta, yanında hizmetçisi olduğu halde gösterişli bir biçimde atıyla külhan sokağından geçer. Külhancı yahûdi, üstü başı simsiyah, cehennemî bir görünümle kadı'nın önüne çıkar, atının gemine yapışır ve: "Allah, kadı'ya kuvvet versin. Peygamberinizin, '*dünya mü'mine zindan, kâfire cennettir*' sözünün mânâsı nedir? Görüyorsun ya, dünya -mü'min ve Muhammedî olduğu halde- sana cennet; -kâfir yahûdi olduğum halde- bana zindandır. Hadisin mânâsı, tam tersiyle ortada?!" der. Kadı şöyle cevap verir: "Şu üzerimde gördüğün dünyanın süsü ve heybetine rağmen dünya; Allah'ın cennette hazırladıklarına nisbetle benim için zindandır. Cehennemde seni bekleyen azâba nisbetle dünya (bu haliyle de olsa) senin için cennettir."[\[1070\]](#)

İşte din bütünlüğünden farklı ve yanlış yorumlanarak bu hadis gerekçe gösterilerek "dünya kâfirin, âhiret mü'minin" yargısıyla müslümanları dünyayı terke ve tembelliğe zorlamak, önce hadisin gerçek mânâsına, sonra da İslâm'ın özüne aykırı bir tutum olur. Unutulmamalıdır ki, temiz ve hoş rızıklar, dünya hayatında da öncelikle müslümanlar içindir: "De ki: 'Allah'ın kulları için çıkardığı (yarattığı) ziyneti/süsünü ve güzel rızıkları kim haram kılabilir?' De ki: 'Onlar, dünya hayatında (inanmayanlarla birlikte) mü'minleridir. Kıyâmet gününde ise yalnız iman edenleridir.' İşte, bilen bir topluluk için âyetleri böyle açıklarız."[\[1071\]](#) "Müjde, dünya hayatında da, âhiret hayatında da onlarındır. Allah'ın sözleri için bir değişiklik yoktur. İşte büyük kurtuluş ve mutluluk budur."[\[1072\]](#)

Bu konudaki sözümüzü Mehmed Âkif'ten mısırâlarla bağlayalım:

"Bizim muhîti, bizim halkı seyredince naza;

Görür ki; beyni bozulmuş yığın yığın kafa var.

.....

Ne hükmü var ki, esâsen yalancı dünyânın?

Ölürse, yan gelecek cennetinde Mevlâ'nın.

Fena kuruntu değil! Ben derim, sorulsa bana;

'Kabul ederse cehennem, ne mutlu, amca, sana!'

.....

Dolaş da yırtıcı aslan kesil behey miskin!

Niçin yatıp, kötürüm tilki olmak istersi?

Elin kolun tutuyorken çalış, kazanmaya bak!

Ki artığınla geçinsin senin de bir yatalak.

.....

Bekâyı hak tanıyan sa'yî bir vazîfe bilir;

Çalış, çalış ki bekâ, sa'yî olursa hak edilir."

Dünya Öküzün Boynuzunda mı?

Halk arasında dolaşmakta olan "dünya sarı öküzün boynuzları üzerinde durmaktadır" sözü, özellikle deprem olduğu yer ve zamanlarda "sarı öküz yine kafasını salladı" gibi yarı şaka yarı ciddî söylenen sözler, kaba bir cehâletin akıl almaz delilleridir. Hatta "dünyanın öküz ile balığın üzerinde olduğuna dair hadisin mevcûdiyetinden bahsedilmesi işi iyice ciddîleştirilmektedir. Gerçek durum şudur:

Dünyanın öküz ya da balık üzerinde bulunduğuna dâir güvenilir hadis kitaplarımızda hiçbir kayda rastlanmamaktadır. İbn Hacer'in el-Metâlibu'l-Âliye'sinde[1073] yeryüzünün yaratılışıyla ilgili bapta İsrâîlî hikâyeler nakletmekle meşhur olan Kâ'bu'l-Ahbar'ın -Hz. Peygamber'e izâfe etmeksizin- balıkla dünya arasında ilişki kurduğu görülmektedir. Öte yandan el-Heysemî'nin Mecmû'z-Zevâid'inde[1074] İbn Ömer'den naklen Hz. Peygamber'in dünyanın yeri ile ilgili bir dizi soruya "Arz su üzerindedir", "Su, kaya üzerindedir", "Kaya, iki tarafından arz'a temas eden bir balığın üzerindedir" şeklinde cevapladığı belirtilmektedir. Ancak el-Heysemî, bu zayıf hadisi rivâyet edenler arasında bulunan Abdullah bin Ahmed'in "zayıf bir râvi olduğu"nu belirterek, bu haberin doğruluğu konusundaki endişesini duyurur. Zaten adı geçen kitap, birçok zayıf, hatta uydurma hadisin de bulunduğu, bu rivâyetlerin yer yer kritiklerinin yapıldığı bir eserdir; sahih hadis kitabı da sayılmaz. El-Albânî ise, İbn Adî'nin el-Kâmil'inde ve İbn Mende'nin et-Tevhid'inde de gördüğü bu rivâyetin kesinlikle "uydurma" olduğunu ve böylesi İsrâîl kıssalarının Rasûlullah'ın sözü imiş gibi nakledilmesinin vebâline işaret etmektedir.[1075]

Abdüllatif Harputî, meşhur eseri Tenkîhu'l-Kelâm fî Akaid-i Ehl-i'l-İslâm'da bu öküz-balık uydurma ve hurâfesinin ehl-i kitaba âit olduğunu hatta bunun yahûdilik ve hıristiyanlık için bile bir leke olduğunu belirtmektedir. Bazı dikkatsiz veya hurâfelere düşkün müslümanların yazdığı eserlerde görülen öküz ve balığa dair acâyip ve akıl almaz hikâyeler ya İsrâîliyattandır veya ("bugün dünya kadınların üstünde duruyor"; "dünya, futbol topunun veya paranın üstünde durmaktadır" sözleri gibi) temsil/benzetme çeşidindedir ya da bazı rivâyetçilerin şahsî yorumlarıdır. Ancak bazı dikkatsizler bunları hadis zannederek Peygamber'e isnad etmişlerdir.[1076]

Müslüman olmayan milletlerin eski hikâyelerinin uzantısı şeklinde halk arasında dolaşan bu dünyanın öküz veya balık üzerinde olduğu şeklindeki asılsız söz ve görüşler İslâm ile uzaktan yakından ilgili değildir. Müslümanların böyle boş laflara itibar etmemeleri gerekmektedir. Ve tabii hiç kimse de bu sözleri ileri sürerek İslâm düşmanlığı yapmaya yeltenmemelidir. Aksi halde körü körüne bir düşmanlıktan, zulmetmekten başka bir şey yapmış olmaz. Böyle kişilere Âkif gibi "Suç başkasındır da, niçin başkası mahkûm?" diye sorma hakkı doğar... Şu âyet hakkında düşünelim: "*Sen dağlara baksan, hareketsiz olduklarını sanırsın. Hâlbuki onlar bulut gibi kayar giderler. İşte sana her şeyi hesaplı ve sapasağlam yapan Allah'ın sanatı! Şüphesiz O, yaptıklarınızdan tamamen haberdardır.*"[1077]

Sorumluluktan Kurtulmak Mümkün mü?

Bazı câhillerin "bizim abdestimiz alınmış, namazımız kılınmıştır. Önemli olan kalp temizliği değil mi? O da bizde var. İbâdete ihtiyacımız yok" gibi sözleri, ya da "biz şeriatı aştık, hakikate ulaştık; artık mükellefiyet/sorumluluk kalmadı" yollu hezeyanları, saçmalıkları orada burada söyledikleri ve bu görüşleri savundukları -az da olsa- görülmektedir. Dâr-ı teklif (mükellefiyet sahnesi) olan dünyada, Allah'ın verdiği ömrü yaşarken ilâhî emir ve yasakların dışında kalmak ya da mükellefiyet sınırını aşmak mümkün değildir. Her akl-ı selim sahibi bunu böyle kabul eder. O halde mükellefiyet nedir? diyenlere, açıklayalım: Mükellefiyet: ilâhî emir ve yasaklardan sorumlu olmak demektir. Bu da müslüman olmak, akıllı olmak ve ergenlik çağına ulaşmış olmak şartlarına bağlıdır. Bunlar genel şartlardır. Ayrıca her emrin yerine getirilmesi için kendine has bazı özel şartlar da vardır. Meselâ; orucun farz olması için; Ramazan'a erişmiş ve mukîm olmak, oruç tutamayacak kadar hasta olmama gibi.

Bu kısa açıklama göstermektedir ki, mükellefiyetten kurtulabilmek için, ya müslüman olmamak, ya bülûğâ ermemiş çocuk olmak veya deli olmak yahut da ölmek lâzımdır. Bunun dışında, hiçbir sebeple, hiçbir görevle, hiçbir makamda bulunmakla, tasavvufta zirveye çıkıp zıvalamakla tekliften, yani Allah'a kulluk görevinden, sorumluluktan kurtulmak hiçbir insan için asla mümkün değildir. Bir kere, düşünmek gerek; eğer mânevî mertebeler, mükellefiyetten kişiyi kurtaracak olsaydı, herkesten önce peygamberler bu teklif yükünden kurtulurlardı. Hâlbuki onlar, ümmetlerine neyi teklif etmişlerse, aynen kendileri de sorumlu olmuşlardır. "*Gönderdiğimiz peygamberlere de, kendilerine peygamber gönderdiklerimize de soracağız.*"[1078] Hatta onların sorumlulukları ümmetlerinden daha da ağır olmuştur. Çünkü bazı hususlar sadece onlardan istenmiştir. Teheccüd namazının Hz. Peygamber'e emredilip ona vâcip olması gibi.[1079] "*Onların işledikleri onlara, sizin yaptıklarınızın hesabı da size!*"[1080] "*O, hanginizin daha güzel amel işleyeceğini denemek, imtihan etmek için ölümü ve hayatı yarattı...*"[1081] Sonra, yalancı peygamberlerden ve sahtekârlardan başka hiçbir sahâbi, ve İslâm âlimi mükellefiyetinin bittiğini, emir ve yasaklara uyma zorunluluğunun kalmadığını söylememiştir. Tarih böyle bir şeye şahit değildir. Hz. Peygamber'e hitâben "*Ve sana ölüm gelinceye kadar Rabbine ibâdet et.*"[1082] âyeti İslâm'da hiçbir kimse için dokunulmazlık, şeriat üstülük hakkı tanınmadığını bütün açıklığıyla ilân etmektedir.

Herhangi bir kimseye -peygamber de olsa- yakın olmak, şu ya da bu ırka veya cemaate mensup olmak da mükellefiyetten kurtulmaya gerekçe yapılamaz. Hz. Peygamber, akrabalarına ayrı ayrı hitap ettiği bir konuşmasında en son kızı Fâtıma'ya hitabettikten sonra, *"Benden bana âit şeyleri isteyin, vereyim. Ama Allah'ın azâbına karşı bana güvenmeyin. Allah'ın azâbından kendinizi kendiniz koruyun."* buyurmuştur. Yine dinin hükümlerinin uygulanması konusunda hiçbir kimseye ayrıcalık olamayacağını, aksi anlayışın kesin bir dalâlet/sapıklık olduğunu şu hadisiyle net bir şekilde açıklamıştır: *"Ey insanlar, sizden öncekilerin sapıtmasının nedeni şu idi: İçlerinde üstün mevkiden biri hırsızlık yapınca, hadd (cezâ) uygulamadan onu serbest bırakıyorlar, ama güçsüz (arkası olmayan, fakir) birisi çalınca da hemen hadd tatbik ediyorlardı. Allah'a yemin ederim ki, Muhammed'in kızı Fâtıma hırsızlık yapsa, Muhammed, onun elini de keser."*[\[1083\]](#)

Sorumluluğun kalktığını, sorumlu olmadığını iddia etmek büyük bir sorumsuzluk ve büyük bir sorunluluktur; çünkü sorumluluk imtihan dünyasında herkes için zorunluluktur. Sorumsuzluk iddiâ etmek, "namazımız kılınmış", "biz şeriati aştık, o kabuktur, avam içindir, biz hakikat(!) ehliyiz" demek, dünya şartlarında insan ve müslüman olarak mümkün değildir. Bu iddiâ, "lâ yüs'el ammâ yef'al -yaptığından sorumlu tutulmayan-" Allah'a ortaklık iddiâ etmek gibi bir hezeyandır, saçmalaktır. Asıl amacı da haram-helâl sınırını yıkarak her şeyin mubahlığı (ibâhiyye) görüşünü yaymaktır. Hem dâil, hem mudill -hem sapık, hem saptırıcı- olan bu ve benzeri düşünce sahiplerini, düzeltmek, cezâlandırmak elimizden gelmiyorsa, kendi düşünceleriyle baş başa bırakmak, ama hiç olmazsa onun etkisinde kalanlara hakikati anlatıp uyarmak ve bu sapıkları toplumdan soyutlamak onlara yapılacak en büyük iyilik olsa gerektir. Ola ki akıllarını başlarına devşirir ve kendilerine gelir de böyle saçmalıklardan vazgeçerler. "Rabbim, her köle âzâd edildiği gün sevinir; ben ise Sana gerçekten kul-köle olduğum gün sevineceğim."

Kul, Kusursuz Olur mu?

"Kusursuz kul olmaz", "beşer şaşar", "düşmez-şaşmaz bir Allah" gibi cümlelerin, günlük konuşmalarımız arasında bolca yer almasına ve gerçeğin de bu olmasına rağmen, bazı câhillerin, saygı duydukları kişileri "kusursuz" ilan ettiklerine -seyrek de olsa- rastlanmaktadır. Kusursuz kul anlayışı, Kur'an prensiplerine, tevhid anlayışına ters düşmektedir. Peygamberlerden bile "zelle" denen küçük hataların sudûr ettiği gerçeği -ki Kur'an, bunu Hz. Muhammed (s.a.s.) dâhil hemen bütün peygamberler için ısrarla vurgular- yanında, "şeyh efendi'nin veya "üstad"ın hatasızlığını iddiâ etmek, her şeyi ters yüz etmek, "hatayı sevap görmek" gibi bir sapıklığı sergilemek ve insanı aşırı yüceltip tanırlaştırmak demektir.

Herkesi gerçek mevkiinde ve doğal özellikleri ile değerlendirebilmek ya da buna rızâ gösterebilmek bir olgunluktur. Bu olgunluk, övgü ve yergi duygularındaki itidâle, adâlet, denge ve ölçüye bağlıdır. Sevdiğini ölçsüz/sınırsız seven, yerdüğünü kararsız yeren tipler, haddini bilmeyen, aşırılıktan yana ve her an gaf yapmaya hazır kişilerdir. Kiminin yanlış zannettiği gibi, eğer varsa(?) kişideki keşifler ve kerâmetler, kusursuzluğun belgeleri değillerdir. Mûcize sahipleri bile insanî/beşerî özellikleri sebebiyle yanılığa düşerlerse, kerâmet asla kusursuzluk berâtı olarak değerlendirilemez. Kaldı ki, kerâmet hikâyelerinin, özellikle günümüz fesat ortamında tamamına yakını yalandan ibarettir. Halkın güzel ifadesiyle "şeyh uçmaz, onu müridleri uçurur." "Kerâmeti zâhir" kabul edilen tüm kişilerin, kerâmetinden önce "hatâsı zâhir"dir. Bunun böyle olması da, pek tabii, çok normaldir. Çünkü ne kadar sâlih olursa olsun, bir kişi kusursuz olamaz. *"Âdemoğlunun hepsi hata edici, günah işleyicidir. Ancak, günahkârların en hayırlısı, tevbe edip Allah'tan affını isteyendir."*[\[1084\]](#) İnsan kusurunu kabul edip affettirmesini bildiği ölçüde saygıdeğerdur, kıymetlidir. Zaten hüner, hiç kusur işlememekte de değildir. İşlenen hatayı affettirebilmektir hüner. Nitekim Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) bir hadis-i şeriflerinde: *"Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, siz hiç günah işlememiş olsanız, Allah sizi giderir, yok eder de, günah işleyip tevbe eden bir kavim getirir/yaratır. Onlar Allah'a istiğfâr ederler, Allah'tan af dilerler. O da kendilerini affederdi."*[\[1085\]](#) buyurarak, hataya müsâmaha etmemenin, onu affettirebilmek için gayret sarf etmenin ilâhî irâdeye daha uygun düştüğünü belirtmiş, kusursuzluğu değil; hatadan hemen dönmeyi, yani tevbeyi teşvik etmiştir.

Öte yandan, kusursuzluğu kabul edilen kişilerin genellikle, -varsa- eserlerinin de hatasızlığı ilan edilmekte, hataya bir hata daha eklenmektedir. Ve tabii bu hatasız(!) görüşleri ve eserleri tenkit etmek mesele olmakta, böyle bir saygısızlık, cür'et ve cürmü(!) işleyenler, dinlerinden, imanlarından bile uzaklaşmış kabul edilmekte, en azından sapık ilan edilmekte, olmadık hakaret ve karalamalara muhâtap kılınmaktadırlar. İlmî tenkit faaliyeti ve dolayısıyla ilmin gelişmesi de böylece körü körüne kösteklenmektedir. Unutulmamalıdır ki, kusursuz kitap, sadece Kur'an-ı Kerim'dir. Çünkü Allah kelâmıdır. O, Allah'ın hıfzı ve korumasındadır. Onun dışında her kitapta az-çok kusur, eksik, hata bulunmaması mümkün değildir. Dolayısıyla bazı câhillerin sevdikleri kişileri ve eserlerini kusursuz ilan

etmeleri, bizzat bu iddiâ sahiplerinin en büyük kusurlarından biri olmaktadır. Buna göz yuman “kusursuzluğu ilan edilen kişi”nin, eğer hayatta ise bütün bu anlayışları düzeltmemesi, kusursuzluk isnâdından memnun olması, affedilemeyecek hatalardan biridir.

Kullara yaptıklarını güzel göstermek, şeytanın bir taktiğidir. Kimse hatasına sevap süsü vermeye ve hatalıları hatasız göstermeye kalkmamalıdır. Bilmelidir ki, bu tür bir eğilim, açıkça şeytanın tuzağına düşmek ve tam anlamıyla büyük bir hata işlemektir. Halk deyimiyle “dost için post olmak”tır. “Her günahın içki gibi sarhoşluğu olsaydı; sen o zaman görürdün, ayık kalan kimsenin olmadığını!”

Nazarlık Takmak Doğru mu?

“Göz değmesi” veya “nazar değmesi” diye bilinen, mikrobik olmayan ve âniden çoğunlukla baş ağrısı şeklinde beliren mânevî rahatsızlıkların varlığını bilmeyen veya duymayan yoktur. “Nazar değdi, nazara geldi, nazara uğradı” gibi cümlelerle hep aynı rahatsızlık anlatılmak istenir. Tıp da bu tür rahatsızlıkları kabullenmekte ve “insan gözünden çıkan şuaların/manyetik ışınların, dikkatle ve belki biraz da kıskançlıkla bakış esnâsında yoğunluk kazanması ve bu yoğun şuaların karşı organizmanın atomlarının çalışma düzenine etki etmesi” şeklinde açıklamaktadır.

Rasûlullah Efendimiz şöyle buyurmuştur: “*Nazar/göz değmesi gerçektir (vâkidir).*”[\[1086\]](#) Hatta Peygamber Efendimiz, “*dokunan her kötü gözden*” Allah’a sığınmayı, Hz. İbrâhim’in bir duâsı olarak ümmetine ta’lim etmiştir. [\[1087\]](#) “*Nazardan Allah’a sığının; çünkü nazar haktır.*”[\[1088\]](#) Hz. Âişe vâlidemiz de Hz. Peygamber’in göz değmesine karşı, okumayı emrettiğini haber vermiştir.[\[1089\]](#)

Nazar değmesine karşı okuma sûretiyle uygulanan tedâvinin Hz. Peygamber ve ashâbı tarafından yapıldığı ve müsbet neticeler alındığı örnekleriyle sâbittir. Bu tedâvide daha çok Fâtîha, İhlâs, Felak ve Nâs sûreleri ve Âyetü’l-Kürsî’nin okunduğu da hadislerde yer alan bilgiler arasındadır. Yine 68/Kalem sûresinin 51 ve 52. âyetlerinin okunması tavsiye edilir. Elmalılı’nın belirttiği gibi[\[1090\]](#) bu tedâvi çeşidinde aslolan hastanın bizzat kendisinin okumasıdır. İnsan, hoşuna gidten bir şeye bakarken nazarı değmemesi için “Mâşâallah, lâ kuvvete illâ billâh” demelidir. Bu, Peygamber Efendimiz’in okuduğu bir duâdır.

Bu açıklamalardan sonra, göz değmesine karşı gûya tedbirmiş gibi, halk arasında dolaşan birtakım hurâfelerin mânâsızlığı kendiliğinden ortaya çıkmış olmalıdır. Çocukların elbiselerine mavi boncuklar, nazarlıklar, iğde çekirdekleri, kaplumbağa kabuğu vs. takmak; evlerin, binâların girişine, arabalara boynuz, at nalı, at kafası, çeşitli muskalar, cevşenler asmak, kurşun dökmek, tütsü yapmak, ceplere sarımsak koymak, arabalara ve dükkânlara göz resimleri yapıştırmak, acâyip heykeller monte etmek ve benzeri şeylerin hepsi, bu bâtil inanişin zavallı âletleridir. Bunların tıb açısından en küçük bir faydası düşünülemez gibi, bâtil inanişleri yaygınlaştırması ve sürdürmesi noktasından büyük sakıncaları vardır. Bu yüzden de bunları bu niyetle kullanmak kesinlikle haramdır; bazı İslâm âlimleri, Allah’tan başka şifa veren, zararı def eden mânevî sığınak ve çözüm kaynağı kabul edildiğinden bunları nazar giderici olarak kullanmayı şirk kabul etmişlerdir. Bir tür koruyucu totem izlenimi veren ve hastalıklardan koruduğu yanlış kanısının zihinlere yerleşmesine vesile olan nazarlıkların, nazar boncuklarının kullanılmasını Peygamber Efendimiz kesin bir şekilde yasaklamıştır. Hatta böyle bir nazarlığı üzerinde taşıyan kişinin bey’atını kabul etmemiş ve onu çıkarıp atmasını emretmiştir.[\[1091\]](#) Yine Rasûlullah (s.a.s.)’ın şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: *Efsun yapmak, nazar boncuğu takmak, kadınların kocalarına kendilerini sevdirmek için sihir yapmak şirktir.*[\[1092\]](#)

Müslümana yakışan, basit birer madde olan nazarlıkların koruyuculuğu zannına kapılmak değil; her şeyini borçlu olduğu ve kulluğunu kendisine sunduğu Rabbine sığınmaktır. Şifâyı verecek olanın ilaç, doktor, okuma, üfürme, hoca değil; bizzat Allah olduğunu hiç unutmamaktır. Allah şifâ vermeyecek olduktan sonra, dünya bir araya gelse ne çıkar? Ma’kul ve meşrû yollarla hastalıklara çare aramak nasıl görev ise, şifâyı yalnız ve yalnız Allah’tan bilmek ve beklemek de aynı şekilde görevdir. Mânevî hastalıkların tedbiri de mânevîdir. Kur’an âyetlerinin ve sünnette geçen duâların okunması ve Allah’a sığınılması bu tedbirin en üst seviyede alınması demektir. Ötesi avunma,

aldanma, gerçeği bırakıp bātıla dalma, denize düşünce yılanı sarılma demektir. "Allah'ım, her şeytan (tabiatlının şerrinden), zehirli haşerattan ve dokunan her kötü gözden Senin şifâ veren kelimelerine sığınırım."[\[1093\]](#)

Kurşun Dökmek: Nazar isâbetinden kurtulmak için uygulanan yöntemlerden biri de, kurşun veya mum döktürülmek, nefesi keskin hocalara(!) okutulmaktır. Bazı yörelerde de "tuz çatılmak", "un yakılmak", "üzerlik otu yakılarak dumanı ile tütsülenilmek" çare olarak görülmektedir. En yaygın olan uygulama, kurşun veya mum dökme âdetidir. Bu iş şöyle yapılmaktadır: Nazar isâbet eden hasta (genellikle çocuklar), kurşun dökücüsünün önüne oturtulur. Başu bir örtü ile kapanır. Çocuğun başu üzerinde tutulan ve içinde su bulunan kaba, ocakta eritilen kurşun dökülür. Kurşun döküldükten sonra oradakiler hep beraber: "Kem göz çatlasın, Nazar eden patlasın" diye bedduâ ederler. Bazı yerlerde de yaygın olarak nazarlık otu, üzerlik otu yakılır. Dumanı ile hasta tütsülenir. Bu esnâda çabuk çabuk şöyle söylenir: "Üzerliksin havâsın / Her dertlere devâsın / Ak göz, kara göz / Mavi göz, elâ göz / Hangisi nazar etmişse / Onların nazarını boz." Şu tekerleme de söylenilmektedir: "Elemtere fiş / Kem gözlere şiş / Üzerlik çatlasın / Nazar eden patlasın!"

Bunların ne kadar gülünç, ama aynı zamanda trajik olduğu, insanımızın ne denli câhiliyye uygulamalarına kapılarını açtıklarını, kafalarını ve gönüllerini hurâfeye kirl ettiklerini gösteren uygulamalardır.

Muska ve Muskacılık

Muska ve Tılsımların Menşei: Muska ve tılsımların menşei, putperestliğin en ilkel şekli olan "fetiş"tir. Bu inançta olanlar, bazı nesnelere uğur veya uğursuzluk bulunduğuna inanırlar. Kişi, uğurlu saydığı nesneyi boynuna asar veya yanında taşır. Bu nesne bir bitki, kurt dişi, ayı tırnağı, leylek kemiği, kartal tırnağı olduğu gibi, bazen kurumuş bir böcek hatta bazı taş parçaları vb. olabilir.

Bu nesnelere taşıyanlar, çeşitli hastalıklardan, belâ ve kazalardan korunacaklarına inanırlar. Hâlâ bazı nesnelere "uğur getiriyor" inancıyla boynunda ya da yanında taşıyanlar bulunmaktadır. İslâm'ın fitrata, akla ve ilme uyan güzel esaslarına inanmamakta direnen nice insan, böyle safsatalara kolaylıkla inanabiliyor, dolayısıyla Kur'an'ın "onlar akıllarını kullanmayan akılsızlardır"[\[1094\]](#) ifadesini her an farkında olmadan doğruluyorlar. Günümüzde üniversite gençliği ve sosyete semtlerinin kültürlü geçinen kesimlerinde gittikçe bu tür "uğur taşları" vb. yaygınlaşmakta, İslâm'dan uzaklaşan insan ne kadar komik ve aşığılık olmaktadır!

Daha sonraki dönemlerde kâğıt parçaları üzerine yazılmış dinî formüller veya tuhaf işaretlerle çizilmiş muska ve tılsımlar, fetişlerin yerini aldı. Muska ve tılsımların en eski şeklinin Mısır'da bulunduğu belirtilir. Eski Romalılar da, hastalıklardan ve zehirlenmeden korunmak için acayip işaretlerle yazılmış veya çizilmiş muska tılsımları kullanmışlardır. İsrâiloğullarına gönderilen peygamberler de, putperest kavimlerden geçen, kendi dönemlerinde yaygın olarak kullanılan fetiş ve tılsımları yasaklamışlardır. Buna dair eski Ahid'de (Tevrat'ta) rivâyetler vardır. [\[1095\]](#) Hıristiyanlıkta da muska ve tılsımlara inanmak çok yaygındı. Hıristiyan din adamları muska taşıma âdetleriyle mücadele etmişler, ama pek başarılı olamamışlardır. Milâdî 366 yılında toplanan "Laodice" dinî kurultayı, muska ve tılsım taşımaya yasaklayan bir karar çıkartıp ilân etmiştir. Fakat hıristiyanları bunları taşımaktan bir türlü vazgeçirememişlerdir. 8. Yüzyılda Papa II. Gregoare bu bātıl inançlara karşı şiddetle karşı koydu. Ancak halk bildiğinden ve gördüğünden şaşmadı. Sonuçta hıristiyan din adamları bu hurâfeye tâviz vermeye mecbur kaldılar. Muskaların yerine "haç" hıristiyanlık sembolü olan balık resmi, "Agnus Dei" (Tanrı Kuzusu) yazılı levhacıkları taşımaya tavsiye ettiler, giderek halkı buna alıştırdılar. [\[1096\]](#)

İslâm'ı kabulden evvel yaşamış Türk boylarında da muska-tılsım kullanma âdeti vardı. Sekiz ve dokuzuncu yüzyıllarda Budist ve Manihest Türklerin yaşamış olduğu Doğu Türkistan'da yapılan arkeolojik araştırmalarda elde edilen malzemeler arasında "tılsım-muskalar", çeşitli dinî formüller yazılı levhalar, tahtalar vs. eşya bulunmuştur. Budist Uygurların dinî kitaplarında da tılsım şekillerine rastlanmıştır. Bunlardan üç şekil Alman Türkologu F. W. K. Müller tarafından neşredilen eski Türkçe Uygur metinlerinden birinde açıklamalarıyla gösterilmiştir. Müslüman olduğunu iddiâ edenlerin de kullandıkları muskalardaki tılsımların bir benzeri olan bu şekillerin ifade ettikleri anlamlar olarak, bunlardan biri için, bir kadın bu muskayı vücudunda taşısa, kolay doğurur, rahat ve sevinç bulur; diğ erinde, Pars yılı doğmuş olan (şimdiki burçların bir benzeri olsa gerek) kişi, bu tılsımı saklarsa çok mutlu olur; üçüncüsünde de, herhangi bir kişinin hayvanları çok ölüyorsa, bu tılsımı kapiya yapıştırırsın denilmektedir. [\[1097\]](#)

Günümüzde muska, tılsım ve sihir yapma işleriyle uğraşan bazı inanç sömürücüsü kişilerin ellerinde bulunan kitaplar, eski Babil, Asur, Mısır müşriklerinin, eski Budist ve Şamanist Türklerin kullandıkları kitaplardan yararlanılarak yazılmıştır. Bu kitaplara inandırıcılığı kuvvetlendirmek için Kur'ân-ı Kerim'den âyetler, Esmâü'l-Hüsna ve bazı duâlar da ilâve edilmiştir. Muska ve tılsımla ilgili kitaplarda yazılan muska ve efsunlar incelendiğinde görülüyor ki, birçoğunda bazı âyet ve duâlarla beraber, hiçbir dile benzemeyen kelimeler de bulunmaktadır. Tılsımcılar, mal ve mülkün tılsım-muska ile her türlü âfet ve kazalardan korunacağını da telkin ediyorlar. Bu tılsımlarda Esmâü'l-Hüsna, âyet-i kerime ve duâlar sû-i istimal edilmektedir. Bunların, câhil halkı kandırmak için kullanılmakta olduğu şüphesizdir. Bu hurâfeler, mü'minlerin inancına, sağlığına, malına ve canına zarar verecek zırvalardır. İmanı tam olan müslümanlar, bunlara inanamaz.

Tılsımlar, harfler ve rakamlar ile yapılmaktadır. Efsun ve tılsım kitaplarına göre harfler ve onların ifade ettikleri rakamlar tabiatüstü esrârengiz kudrete sahiptir. Harfler; "ebced, hevvez..."deki sıraya göre adet ifade ederler. Yazı tarihi araştırmalarıyla ispat edilmiştir ki, "ebced, hevvez..." aslında hece harflerinin sırasını göstermek ve sırf harfleri hatırd tutmak için tertip edilmiş, mânâsız sözlerden (mühmelât) ibârettir. Her şeyde esrâr arayan uydurma meraklıları bu "ebced"deki mühmelât hakkında birçok hurâfe icad etmekte zorlanmamışlardır. Aslında bu "ebced..." Aramî alfabesindeki harflerin sırasını gösteren mânâsız sözlerdir. Bu alfabe sırası Aramîlerden Nabatilere, onlardan da câhiliyye çağı Araplarına geçmiştir. Aynı kaynaktan gelen İbrânî, Süryânî, Yunan ve Latin alfabelerinde de bu sıra, gelenek olarak muhâfaza edilmiştir. Araplar, birbirine şekil bakımından benzeyen harfleri yanyana koymak maksadıyla bu "a, b, c..." sırasını bozmuşlarsa da, eski sırayı "abced hevvez" altı mühmelâtından muhâfaza etmişlerdir. Harfleri, rakam gibi kullanırken de bu "ebced"deki sıraya riâyet etmişler ve Arapçaya mahsus altı harf için de iki mühmel söz uydurup ilâve etmişlerdir. Üfürükçülük kitaplarında gördüğümüz harflerin büyük bir kısmı, Esmâü'l-Hüsna harfleri ve rakamları da, bu harflerin "ebced" hesabına göre ifade ettikleri sayıyı göstermektedir. Bazı tılsımlarda ise bu "ebced" hesabı tutmuyor.

Bu arada şu küçük açıklamayı da ifade edelim: Yazı işaretlerinin (hiyeroglif, harf, rakam) esrârengiz sihrî kuvvet içerdiğine inancın en eski kaynağı, tarihin karanlık devirlerine kadar uzanmaktadır. Zira yazının mâhiyetini bilmeyen kavimler, yazıyı keşfeden kavimlerin deri, tahta, tablet ve başka nesnelere çizdikleri çizgilerle konuşup gâipten haber aldıklarına ve bu acâyip çizgilerde tabiatüstü esrarlı kudret bulunduğuna inanıyorlardı. Bu inanç ve korkunun câhil halk arasında bugün bile tesirini sürdürdüğünü görüyoruz. Bazı okuma-yazma bilmeyen câhil kimseler, herhangi bir muskayı alıp atmak, ya da kâğıdını yırtmak istediğiniz zaman, "aman çarpılırsın!" diyerek size muskalarını vermek veya açtırmak istemezler. Muska ve tılsım kitapları incelendiğinde öyle anlamsız melek, cin, şeytan ve peygamber adlarına rastlarsınız ki anlamlarını hiçbir dil ve lügatta bulamazsınız. Bunların hiçbirisinin İslâm'la ilişkisi yoktur. Tümü uydurma ve hayali adlardır, hurâfedir. Bunların yahûdilerin Kabbalah (Kabala) denilen mistik ve skolastik felsefelerinden geçmiş olduğu belirtilir. Bu felsefeye göre yahûdi alfabesindeki 22 harfin ve ifade ettikleri rakamların mistik ve sihrî mâhiyetleri vardır. Bu yahûdi anlayışına göre, yahûdi din kitaplarında zikredilen Tanrı adları ve sıfatlarını iyi kullanmak şartıyla, her türlü hârikalar yaratmak mümkündür. Bu kabbalah mârifetleri nesilden nesle gözli bilgi olarak, seçkin çömezlere öğretildi. 13. y.y. dan sonra kitap halinde yazılmaya başlandı. İspanya yahûdilerinden de müslümanlara geçti.

Muskacıların Dayanağı: Her şeye bir dayanak, bir gerekçe arayan insanoğlu, kendi görüşünü kuvvetlendirmek için bazen kutsal değerleri bile istismar edebilmiştir. Nitekim muskacılardan bazıları İsrâ sûresindeki Kur'an'ın şifâ olduğunu belirten âyeti, muska yazmaya delil olarak göstermişlerdir. Oysa zikredilen âyette muska yazma için hiçbir işaret yoktur. Bu âyette Allah şöyle buyurmuştur: *"Biz Kur'an'dan mü'minlere rahmet ve şifâ olan şeyler indiriyoruz. O, zâlimlerin ise sadece husrânını/kaybını arttırır."* [1098] Kur'an, ruhları terbiye ederek mü'minleri psikolojik problemlerden ve rûhî hastalıklardan korur. Mü'minler, o sâyede bâtil akîdelerden, kötü huylardan kurtularak mânevî sıhhatlerini temin edebilirler. Yine, Fâtiha gibi sûreleri hüsnüniyetle okumak da bazı bedenî hastalıklar için bir şifâ vesilesi olabilir. Kur'an, beşeriyete yücelme sebeplerini, takip edilecek kurtuluş yolunu göstermiş, onları maddî ve mânevî helâke sebep olacak şeyleri yasaklamış, kendilerine dünya ve âhirette huzura götüreceği şeyleri emretmiş rahmet kitabıdır. Fakat Kur'an, zâlim için, Kur'an'ı inkâr eden, onun hükümlerine karşı gelen kimseler için ise, zarardan başka bir şey arttırmaz. Çünkü bu kimseler Kur'an'ın beyanlarına karşı düşmanlıkta, hürmetsizlikte bulunur, her türlü ahlâksızlığı yaparak, kendileri için mânevî felâketleri çağırırlar. Elbette, tedâviye muhtaç olan insan, kendisine verilen en faydalı bir ilacı terk eder de midelerini zehirli şeylerle doldurursa kendi hayatına kasdetmiş, kendisini helâke mârûz bırakmış olur. Kur'an hükümlerinin, yanlış yolda olanlara ve kötü huy sahiplerine gerçeği görme ve doğruyu bulma yolunda şifâ ve rahmet olduğunu, ama kötü niyetli zâlimler için ise, bir helâk sebebi olabileceğini anlıyoruz. Ancak, âyette ne sûretle olursa olsun, muska yazılacağına dair hiçbir işaret yoktur.

Kur'ân-ı Kerim, muska yazmak, büyü yapmak, fal bakmak için değil; "insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilleri olarak"[1099] gönderilmiştir. Allah'ın Kitabının âyetlerini rastgele yerlere yazarak çöplüklere gitmesine sebep olmak veya beşerî çıkarlar için istismar etmek, İslâm'a ve İlâhî Kitaba ihânettir. Bu işi yapanlara fırsat vermek gaflettir, hıyânettir. Hatta mü'minlerin itikadını zedelemeye hizmettir. En üzücü tarafı ise bunu yapanların kendilerini "hoca" olarak lanse etmeleridir. Oysa İslâm'da "hoca" dinin hükümlerini bilen, ilmiyle amel eden, Allah'tan korkan, Allah'ın âyetlerini az bir dünya metâına satmayan örnek ve önder bir şahsiyettir. İslâm'ın yasak kıldığı işleri yapan ve bu tür davranışlara cevaz veren insan, hoca olamaz. Böyleleri ancak fâsık ve münâfık olur; bunlara dense dense cinci, üfürükçü, din tüccarı, hurâfe pazarlamacısı muskacı denilir.

Muskacıların Sonu: Ömrünü muska yazarak, fal açarak, sihir yaparak geçiren pek çok insanın sonu hüsrân ile noktalanmıştır. Bunlardan kimisi hâpishane köşelerinde, kimisi de feci hastalıklara yakalanarak fakr u zarûret içerisinde ölmüşlerdir. Vakitlerini muskacılıkla geçirenler, bu yoldan her ne kadar dünyevî menfaat temin ediyorlarsa da bu iş, dinen kınanmış olduğu için iflâh olmuyorlar. Daima hayatları sıkıntı ve sefâletle, beş kuruşa muhtaç olarak geçmekte olduğu müşâhede edilmektedir. Hayatlarının sonunda perişân bir vaziyette, miskinlik içinde yaşadıkları görülmektedir. Bunların hepsi yaptıklarının avans cinsinden dünyadaki küçük cezâsıdır. Esas cezaları, ceza gününde verilecektir. Çünkü bakılması haram olan nice göbeklere muskalar yazmışlardır. Nice genç kızları veya evli insanları muhabbet muskalarıyla aldatmışlar, ümitleriyle oynamışlardır. Allah'ın men ettiği şeyleri insanlara aşlamışlar, imanın temelini sarsmışlar, İslâm akîdesini bozmuşlardır. Böylelikle yahûdi ve hıristiyan âdetlerini canlandırarak ve bunları birkısım insanlara kabul ettirip onların itikadlarını bozarak imanlarını sarsmaları ile İslâm âleminde tedâvisi imkânsız olan yaralar açmışlardır.[1100] Her akli başında mü'min, insanları bu tür cinci, muskacı, üfürükçü sahtekârların tahribatından korumak için elinden gelen gayreti esirgememelidir. [1101]

Unutmamak lâzım ki, **dindarlık, dinî olanı işlemektir; dinde olmayı değil.** Nice insan, hem de din adına, dini de küçük düşürerek ve sevap yapıyorum zannıyla günaha girerek bu tür hurâfe ve bid'atler, bâtil inançlar peşinde kendisine sıkıntı vermekte, hayatını daha da çekilmez hale getirmektedir. Bazı insanlar, Cumartesi ve Salı günleri çamaşır yıkamıyor, bazıları da kırılan bir ayna veya evinin yakınlarında öten bir baykuş nedeniyle kâbuslar görüyor. Bâtil inanç, hurâfe ve bid'atlerden ancak sağlıklı ve doğru dinî bilgiyle, Kur'an'ın hayata geçirilmesiyle korunulabilir. Bu tür sapıklıklara yönelmenin nedeni, insandaki inanç ihtiyacının doğru ve gerçek bilgilerle doldurulamaması, İslâm'ın hâkim değil mahkûm olması, câhiliye düzeni, medya ve çevre şartlarının doğruyu eğri, eğriyi doğru diye göstermesidir. Dini; bazı çıkarıcı, istismarcı, cinci, câhil ve bağınazların elinden kurtarmadıkça, bu tür insanlara ilgi gösterilip "hoca" diye iltifat edildikçe bu sorunlar küçülmeyecek, aksine büyüyecektir.

Çeşitli Hurâfe ve Bâtil İnanışlara Örnekler

Yukarıda açıklananlardan başka hâlâ yaşayan bazı bâtil inanç ve hurâfeleri saymaya çalışalım:

"At, avrat ve silâh uğursuzdur."

"Ayna kırılması uğursuzluktur, ayna kırılan ev yedi sene iflâh olmaz."

"Ateşle oynayan çocuk altını ıslatır."

"Ayın 13'ü uğursuzdur."

"Gece tırnak kesilmez, ev süpürülmez."

"Gece ev süpürülürse fakirlik gelir."

"Geceleri aynaya bakılmaz."

"Gece vakti, bir evden başka bir eve kazan, tencere ve tava verilirse mutlaka ölüm olur."

"Gece, vaktinden önce öten horoz uğursuzluk getirir."

"Pazar günü çalışmak uğursuzluktur."

"Salı günü işe başlanırsa bitmez, sallanır."

"Salı günü yeni elbise giyilirse yanar."

"Çarşamba gecesi işe başlanırsa, 'Çarşamba karısı'nı kızdırır ve o eve kötülüğü dokunur."

"Çarşamba günü yorgan kaplayan hastalanır."

"Çarşamba günü süt içmek, ev satın almak iyi değildir."

"Perşembe günü çamaşır yıkanırsa zengin olunur."

"Cuma akşamı ev süpürülürse meleklerin kanadı kırılır."

"Cuma günü ev süpüren veya çamaşır yıkamak, fakirlik getirir ve günahdır."

"Çocuğu ölen kadın, Cuma günleri hiçbir iş yapmaz."

"Cuma günleri çocuğun ayakları câmi kapısına bağlanır ve namazdan sonra çözüldürse, hasta olmaz."

"Henüz konuşamayan çocuğun ağzı, Cuma salâsı verilirken câmi anahtarıyla açılırsa, çocuk hemen konuşmaya başlar."

"Cumartesi günü çamaşır yıkamak uğursuzluk getirir."

"Arefe günü dikiş dikmek günahdır."

"Arefe günü dikiş diken kadının ölmüş çocuğu varsa, onun derilerini diker."

"Misafirin ardından ev süpürmek iyi değildir."

"Makasın ağzı açık kalırsa, kefen biçmeye yarar."

"Makasın açık kaldığı evde kavga çıkar."

"Elden ele makas alınmaz, makas düşman sayılır."

"Elden ele sabun alınmaz, uğursuzluk getirir."

"Hapse giren biri, ölmüş birisinin yüzüğünü takarsa hapisten çabuk çıkar."

"İnsanın önünden kara kedi geçmesi, uğursuzluk sayılır."

"Tavşan, tilki, kara köpek birinin yoluna çıkarsa uğursuzluk getirir."

"Kapı eşiğine basan, iftiraya uğrar."

"Merdiven altından geçmek uğursuzluktur."

"Başa pisleyen kuş, talih kuşudur; Kuş pisliği başına düşene para gelir."

"Şimşek çakarken kırmızı giyilmez."

"Terlik ve ayakkabının ters dönmesi iyi değildir."

"Evliliğin ilk günü, gerdek gecesinde, erkek veya kadın, hangisi önce uyursa o daha evvel ölür."

"Gerdek gecesi, karı ile kocadan hangisi daha evvel diğerine tokat vurursa, onun sözü daha çok dinlenir."

"Zıfak gecesi gelin ve dâmat sabunla yıkanır, sabun acı olduğundan, aralarına acı ve ayrılık girer."

"Ev süpürülürken süpürge birine dokunursa uyuz olur. Süpürgeye tükürülürse hastalık bulaşmaz."

"Gece tırnak kesilirse ömür kısalır."

"Cenâze yıkanırken tenesirin altına dökülen su, bir şişeye konup habersiz sarhoşa içirilirse içkiyi bırakır."

"Nazara uğrayan kişi, kuşkulandığı insanın saçından, ayakkabısından veya elbisesinden habersiz bir parça kesip yakarak dumanı ile tütsülenirse nazarı geçer."

"Kötü bir hastalıktan söz edilirken: 'Değirmenden geldim unluyum' denilmezse o hastalık, söyleyene bulaşır."

"Sarılık hastalığına tutulan kişinin 'izinli' denilen biri tarafından alını jilet ya da çakı ile çizilir. Akan kan alınca ve burnuna sürülür. Yaradan kan aktıkça hastalık da akar gider."

"Dişi ağrıyan bir kişi mezarlığa gider, mezar taşını ısırır, arkasına bakmadan geri gelirse ağrısı kesilir."

"Başı ağrıyan bir kadın câmiye gider, yazması (başörtüsü) ile câmiyi süpürür ve yazmayı tekrar başına örterse başının ağrısı gider."

"Evden çıkan erkek, işine giderken önünü kadın keserse (kadın adamın önünden karşıya geçerse) adamın işi ters gider."

"Kısa boylu kadınlar uğursuzdur."

"Bir kız akşam ezanı okunurken merdiven altından geçerse kısır kalır."

"Cuma günü ezan okuyan müezzine kızın başörtüsü veya mendili sallattırırsa nasibi çıkar."

"Evli birinin yüzüğünü bekâr kız takarsa kısmeti kesilir."

"Bekâr kız, evli birinin gelinliğini giyerse kısmeti kesilir."

"Gelin olanın duvağı evde kalmış kızın başında çözülsün kızın bahtı açılır."

"Evde kilitlenen kilit, bayram sabahı veya Cuma günü, namazdan önce imam tarafından câmide açılırsa kızın bahtı açılır."

"Ellerini birbirine bağlayanın kısmeti kesilir."

"Ellerini kavuşturanın kısmeti kapanır, anası ölür."

"Hâmile bir kadın yumurta yerse çocuğu terbiyesiz olur."

"Hâmileyken anahtar açanın doğumu kolay olur."

"Bir hâmile kadın ölü yıkanırken suyundan atarsa çocuğu baygın doğar."

"Aş yeren bir kadın, çirkin bir yere bakarsa çocuğu çirkin olur."

"Doğum yapan kadın, yedi gün çocuğunun yanından dışarı çıkmaz. Çıkarsa cinniler gelir, çocuğu götürür. Başka bir çocukla değiştirir."

"Çocuğu yaşamayan bir kadın bir yatıra 'Bunu sana sattım' der ve kurban kestirir. Çocuk dünyaya gelince eğer kız ise adını Satı, oğlan olursa Satılmış koyar. Aksi halde çocuk yaşamaz."

"Çocuğu yaşamayan kadın, yeniden doğum yaptığında 40 evden topladığı parçalarla gömlek dikip çocuğuna giydirirse çocuğu yaşar ve ömrü uzun olur."

"Çocuğu ölen bir kadın Cuma günü iş yapmaz."

"Lohusa kadının ve çocuğun yattığı altına iğne, çuvaldız, kama, bıçak konulursa albasmaz."

"Lohusa kadının bulunduğu yere süpürge, Kur'an, soğan, sarımsak asılırsa 'alkarısı' loğusa ve çocuğa zarar vermez."

"Hayızlı kadın, sebze bahçesinden geçerse sebzeleri kurutur."

"Hayızlı kadın akşam ezanından sonra küpten turşu çıkarırsa turşu bozulur."

"Gelin eve ilk geldiğinde kaynanasının iki bacağı arasından içeri girerse saygılı olur."

"Yeni doğan çocuğun ilk dışkısı, yattığı odanın eşliğine veya beşiğinin altına konursa cadı zarar vermez, nazar da değmez."

"Yeni doğan çocuğun beşiği altına türbe ve kabirlerden toprak getirilip konursa çocuğu cadı boğmazmış." (Buna bazı yerlerde cüher almak denilir.)

"Bebek fırtık doğarsa, külotu çalı ağacını bir dalı yarılarak arasından geçirilince fırtığı iyileşir."

"Bebeğin kırkı çıkmadan tırnağı kesilirse, ya arsız ya da hırsız olur."

"Yeni doğan çocuk, bayram günü bir dişi eşeğe ters bindirilip köyün etrafında dolaştırılırsa ömrü mutlu geçer."

"Çocuğun doğduğu yerde elişi yapılırsa, göbeği düşmez."

"Cuma günü çocuğun ayakları bir câmi kapısında bağlanır, Cuma namazından sonra çözülürse hastalığa tutulmaz."

"Bebek ayakları altından öpülürse talihsiz olur."

"Çocuk dünyaya geldikten sonra yıkanıp tuzlanır ve sofraaltı denilen beze sarılırsa tokgözlü olur."

"Çocuğun göbeği, câmi duvarına veya avlusuna gömülürse dindar, medresenin (okulun) bahçesine veya avlusuna gömülürse âlim; ahıra gömülürse malcı olur. Ayrıca suya atılırsa huyu temiz, evin içinde bir yere gömülürse gözü dışarıda olmaz."

"Boyu ölçülen çocuk kısa kalır."

"Çocuğun boyu metre ile ölçülürse ömrü kısa olur."

"Sünnetsiz ölen çocuğun parmaklarından birinin kırılması gerekir."

"Çocuk sünnet olurken annesi oklava sallarsa, sünnet acısız ve kolay olur."

"Küçük çocukların yüzünde yara çıkarsa, deniz kenarında yaşayan ve denize giren biri tarafından okunup yüzü meshedilirse yaraları iyileşir."

"Yürüyen çocuğun emeklemesi, misafir geleceğinin işaretidir."

"At, öküz, inek, dana gibi büyükbaş evcil hayvanlar, eğer gece ahırda huzursuzsa, bağılıyor, kişniyor veya böğürüyorsa, o evden biri ölecektir."

"Ölü yıkandıktan sonra kazan ters çevrilmezse bir başkası daha ölür."

"Bir evden ölü çıkarsa o evdeki su kapları boşaltılır. Eğer boşaltılmazsa Azrâil suları ellediği için biri yine ölebilir."

"Cenaze çıkan ev ile çevresindeki evlerin suları dökülmelidir. Çünkü Azrâil kılıcını o sulara yıkar. Sular bu kılıçla pislendiği için içilmez olur."

"Gece vakti bir evden başka bir eve kazan, tava veya tencere verilirse ölümü celbeder."

"Gece sandık açmak, kendi mezarını açmaktır. Yani ölümü çağırılmaktır."

"Bir evdeki eşyalardan herhangi biri kendi kendine düşer veya kırılırsa ölüme işaretidir."

"Ayakkabı çıkarılırken ters çevrilirse o evden cenâze çıkar."

"Kefen diken iğne kırılmalıdır. Zira ölümü ve uğursuzluğu celbeder."

"Saçakta baykuş ötmesi, ölüme işaretidir."

"Bir genç askere giderken evden çıkmadan önce bir dilim ekmeğin yarısını yer, yarısını da geri bırakırsa, artık ekmek onu çağıracağı için kazaya belâya uğramadan geri döner."

"Biri yolculuğa çıkıp gurbete giderken arkasından yola su dökülürse, su gibi yolculuğu olur, kazaya uğramadan sağ sâlim yerine ulaşır, gurbetten çabuk döner."

"Biri yolculuğa çıkarken arkasından aynaya su serpilirse kazaya uğramaz."

"Bir kişi sabunu başka birine elden verirse, sabun acı olduğu için, acı olaylar görülür veya o iki kişi arasına düşmanlık girer."

"Gök gürlerken buğday ambarına el ile vurulursa hasat çok olur."

"Nar tanelerini yere düşürmeden bir bütün narı yiyip bitirebilen cennete girer."

"Tarla veya bahçede bitkiler hastalanmış ise, tarla sahibinin güneş doğmadan önce, tarlasının etrafını koşarak dolaşması gerekir."

"Çeltik ekilen arazinin etrafı eşeğe binmiş bir kimse tarafında Kur'an okunarak dolaşılırsa, o araziye dolu yağmaz."

"At nalı asılan yere nazar isâbet etmez."

"Önünde 'beş taş' oyunu oynanan eve fakirlik gelir."

"Cezveden su içilirse zengin olunur."

"Ayakkabılar ters dönerse şeytan üzerinde namaz kılar."

Daha neler neler... Saymakla bitmeyecek bir sürü bâtil inanışlar...

Dikkat edilirse, hurâfe ve bâtil inanış olarak kabul edilen haftanın hemen bütün günleri ya belâya, ya da günaha sebep gösterilmiştir. Sanki müslümanın temizlik yapması, çalışması suç kabul edilmiştir. Bu inanç, hem ibâdetlere, hem temizliğe, hem çalışıp kalkınmaya ihânettir.

"Yıldızname"ye baktırmak, "fal" açtırmak, "sevencilik" yaptırmak, "sihir" bozdukmak, "muska" yazdırmak, "tılsım" yaptırmak, "afsunlanmak" için diyar diyar, semt semt hoca(!) arayanlar, dileğinin yerine gelmesi için türbe ve evliya mezarlarını/yatırları dolaşanlar, kızının nasibini açtırmak için il il üfürükçü arayanlar azımsanmayacak kadar çoktur. Göğse ve göbeğe muska yazma cür'et ve ahlâksızlığına tevessül edenler ve bunların tuzağına düşüp pişmanlığını sineye çekenler de az değildir. Kimi yerde gelin, kocasının evine girerken "kaynanasının iki bacağı arasından geçerse saygılı olur" diye inanılmak, dolayısıyla insan onuru ayaklar altına alınmaktadır. Kimi yerde de "yeni doğan çocuğun ilk dışkısı, cin çarpmasın, nazar değmesin diye, yattığı odanın eşığı altına konulmakta, bazı yerlerde de bebeğin beşiğine mezarlıktan toprak getirilerek konulmaktadır.

Kurşun dökmek, muska ve nazar boncuğu takmak gibi eski hurâfe ve bâtil inanışların yanında; modern hurâfe ve çağdaş bâtil inanışların da sosyete çevreleri, üniversite öğrencileri ve Batı kültürüyle yetişmiş insanlar başta olmak üzere, toplumda giderek yaygınlaştığını belirtmek gerekiyor. Burç taşları, şans ve uğur getireceğine inanılan çeşitli taş, yüzük, kolye veya boncuklar, maskotlar, sinema filmleri veya tv. dizilerindeki kahramanlara ait resim ve aksesuarlar, muska yerine uğur ve şifa kolyeleri, taşları, nazar değmesin diye elini kulağına tutup tahtaya vurmalar, aksırınca "çok yaşa" demeler ilk sayabileceğimiz modern gereçler ve tavırlardır.

Tabii, bunların yanında cinciliğin modern şekli olan medyumluk, falcılığın bin bir çeşidi, burçların ve gök cisimlerinin insan kaderi üzerinde etkisi olduğuna/tanrılığına inanmanın bir yansıması olan burç falları, münecimliliğin modernize edilmiş şekli olan astroloji, felekle ve feleğin kadere etkisiyle ilgili inanış ve deyimler, ruh çağırma ve reenkarnasyon inanışları, insanın maymun soyundan geldiğine inanmak, imanî hakikatlerin çoğunun bilimsel olmadığı, bilimin tek doğru ve gerçek mürşit olduğunu kabul, tabiat/doğa veya tesadüfe yaratıcılık atfetmek gibi bâtil inanışlar ve modern hurâfeler...

Türbe ve yatırlardaki mantık dışı hurâfelerin çağdaş ve modern şekillerini de televizyon izleyen herkes görmekte, mâtem törenlerini, andıçmeleri... bilmekte. Simokinli resepsiyonlar, tuhaf, saçma ve İslâm dışı kuralları olan törenler, putların karşısında kıyamda durmalar, seremoniler, âyinler, tapınmalar... Kolej ve üniversite mezunlarının keplerini havaya fırlatmaları, kıyâfet dayatmaları vb. zorunluluklar da resmî hurâfeler olarak sayılabilir. Bütün bunların yanında kapitalizm, komünizm, kemalizm, laiklik gibi her türlü beşerî ideolojiler, İslâm'a ters dünya görüşleri ve felsefî anlayışlar, tâğütî yaklaşımlar, Bel'amca yorumlar çağdaş bâtil inançlar ve modern hurâfelerdir.

Bid'at; Anlam ve Mâhiyeti

'Bid'at', 'ibdâ' kökünden türemiştir. İbdâ, önceden yapılmış bir şeyi örnek almaksızın yapma ve icat etme demektir. Buna göre 'bid'at' sözlükte, daha önceden bir örneği olmaksızın yapılan, sonradan icat edilen şey (muhtes) demektir.

Kavram olarak 'bid'at'; Şeriata karşıt olması sebebiyle onunla ters düşen ve onda bir fazlalık ya da noksanlığa neden olan şeydir. Bid'at Sünnetin zıddı olarak kullanılmaktadır ki, Şârî'nin (din koyucunun) açık ya da dolaylı, sözlü ya da fiilî izni olmaksızın, dinde sahâbeden sonra ortaya çıkan eksiltme ya da fazlalaştırma.

Peygamberimiz (s.a.s.) şöyle buyuruyor: *"(Dinde) Sonradan ortaya çıkan her şey bid'at'tir; her bid'at dalâlettir/sapıklıktır ve sapıklık insanı ateşe sürükler."* [1102] *"Allah (c.c.) bid'at sahibinin, orucunu, namazını, sadakasını, haccını, umresini, cihadını, (hayır yoluna) harcamasını, şâhidliğini kabul etmez. O, kılın yağdan çıktığı gibi dinden çıkar."* [1103]

Bu kadar tehlikeli ve imandan ayırıcı olan bid'at konusunda müslümanların doğal olarak duyarlı olmaları gerekir. Allah (c.c.) kendi dini olan İslâm'ı peygamberinin tebliği ile insanlara ulaştırmış ve onu tamamlamıştır. [1104] Hz. Muhammed (s.a.s.) yaşayarak ve uygulayarak İslâm'ın ne olduğunu ortaya koymuştur. Hiçbir insanın bu dine müdâhale hakkı yoktur; kimse ne dinden eksiltme yapabilir ne de ona bir şey ilâve edebilir. Sonradan ortaya çıkan ve yetkili ilim adamları tarafından yapılan ictihâd (fetvâ verme) ise, dine ilâve değil; dinî hükümleri sistemleştirme ya da yeni sorunlara Kur'an ve hadislerle cevap bulabilme gayretidir.

Ancak, değişen zamana göre, gelişen ilimler doğrultusunda yeni yeni şeyler icat edilir, yeni buluşlar ve teknikler, hatta yeni görüşler ortaya çıkabilir. Bid'at'ın sözlük anlamına takılarak, yeni ortaya çıkan her şeye bid'at demek mümkün değildir. Bu hem Din'i anlamamak, hem de Din'in mubah (helâl) alanını haksız olarak daraltmak, Din'in uygulanmasını zorlaştırmaktır.

Bid'at'i bu şekilde anlayanlar günlük hayata biraz da zorunlu olarak giren yenilikleri bid'at kelimesiyle bağdaştırmanın yoluna gittiler ve bid'at'i, 'hasene-güzel' ve 'seyyie-kötü' diye ikiye ayırdılar. Hatta bazı bilginler daha da detaya inerek bid'atleri; vâcip, haram, mendup, mekruh ve mübah olmak üzere beş kısma ayırmışlardır.

Bid'at'ı dar kapsamlı olarak, yani kavram anlamıyla alanlar, onu inanç ve amellerde dine yapılan ekleme ve eksiltme olarak tanımlamışlardır. Böyle düşünenlere göre, dinî bir özelliği olmayan, insanların dünyalık işleriyle ilgili, İslâm'ın mubah dediği alana giren şeyler bid'at kapsamında değildir. İnsanların örf olarak yaşattıkları Din'e aykırı olmayan âdetler, sonradan gerek bir ihtiyacı karşılamak, gerekse ilmî araştırmalar sonucunda geliştirilen icatlar, üretimler, bazı kurumlar, ya da fikirler bid'at alanının dışındadır.

Kimileri, hasene (güzel) dedikleri bid'at'i, Din'e bir ekleme olarak ele almazlar. Bunu Peygamberimizin haber verdiği 'güzel bir çığır açma' hadisine dayandırır. *"Kim benden sonra terkedilmiş bir sünnetimi diriltirse, onunla amel eden herkesin ecri kadar o kimseye sevap verilir, hem de onların sevabından hiçbir şey eksiltmeden. Kim de Allah ve Rasûlünün rızâsına uygun düşmeyen bir sapıklık bid'at'i icat ederse, onunla amel edenlerin günahları kadar o kişiye günah yüklenir, hem de onların günahlarından hiçbir şey eksiltmeden."* [1105]

Onlar, teravih namazını cemaatle ve yirmi rek'at kılınmasına bid'at diyenlere Hz. Ömer (r.a.)'in "ne güzel bid'at!" demesini delil olarak alırlar. Hâlbuki Hz. Ömer (r.a.) bid'ate güzel demedi, tam tersine; "teravihin bu şekilde kılınması bid'at değildir. Eğer siz kendi fikrinize göre ona bid'at diyorsanız, o zaman bu ne güzel bid'at'tir" demek istemişti.

Onlara göre "Her yeni uydurma bid'at'tir" hadisinden, Dinin esaslarına, Hz. Peygamber'in ve O'nun ilk dört halifesinin yollarına uymayan şeyler anlaşılmalıdır. Bu bid'atler, Hz. Peygamber'in Sünnetinin ortaya koyduğu ilkelerle uyumsuz, onlara aykırıdır. Hatta bu bid'atler, bir şer'î (dinî) hükmü kaldırır, yerine kendileri yerleşirler.

Bid'ati, iyi ve kötü diye ikiye ayırmayan, onu dar kapsamlı yani kavram anlamıyla alanlar bu yorumlara katılmayarak derler ki; Yukarıda geçen 'Sünnetin diriltmesi (ihyâ edilmesi)' yeni bir şey icat etmek değildir.

Unutulmuş bir sünneti yeniden hayata kazandırmaktır. Hz. Ömer (r.a.)'in terâvih namazıyla ilgili uygulaması da yeni bir ibâdet çeşidi veya sonradan ortaya çıkmış bir uydurma değil; örneği Peygamber'in hayatında görülen ve O'nun tavsiye ettiği bir ibâdetin sürekliliğini sağlama düşüncesidir.

Bid'at Din'de temeli olmayan inançları ve ibâdet şekillerini İslâmî bir kılıfla İslâm'a yamamaktır. İslâm dışı görüş, inanış ve tapınmaları İslâm'a mal etmektir. Bunları yapanlar yaptıkları işin Din'e aykırı olduğunu bile kabul etmezler. Bundan dolayı Süfyân-ı Sevri ve bazı âlimler şöyle demişlerdir: "Bid'at, İblis'e, mâsiyetten (günah işlemekten) daha sevimlidir. Çünkü bid'atin tevbesi olmaz, Hâlbuki kişi günahından dolayı tevbe edebilir." "Bid'atin tevbesi olmaz" sözünün mânâsı şudur: Allah (c.c.) ve Rasûlünün (s.a.s.) ortaya koymadıkları bir şeyi din edinen kimseye amelleri süslü gösterilir. O yaptıklarını doğru zannetmeye başlar. Kötü amellerini güzel görmeye devam ettiği sürece de tevbe etmiş olmaz. Her şeyden önce tevbenin başlangıcı; kişinin işlediği fiilin tevbe etmesi gereken kötü bir amel olduğunu kabul etmesi, ya da tevbeyi gerektirecek denli vâcip veya müstehab bir dinî emri terk ettiğini bilmesidir. Bir kişi, kendi yaptıklarını güzel görmeye devam ettikçe tevbeye ihtiyaç duymaz.

Bid'at ehlinin tevbe etmesi, Allah'ın ona hidâyeti göstermesi ile mümkündür. Bu da ancak kişinin bildiği Hakk'a uymasına ile gerçekleşebilir. "*Bildiği ile amel edene Allah (c.c.) bilmediği şeyleri de öğretir.*" [1106] Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: "*Doğru yolu bulanların Allah hidâyetlerini artırmış ve onlara takvâlarını (Allah'tan korkup sakınmalarını) vermiştir.*" [1107]

Peygamberimiz'in deyişiyle bütün bid'atler merduttur (reddedilmiştir). Hiçbirinin İslâm'a göre bir değeri ve hükmü yoktur. Çünkü böyle bir şey, İslâm'da eksiklik veya fazlalık olduğu düşüncesine dayanır. Hâlbuki Din Allah (c.c.) tarafından insanlar için beğenilip gönderilmiş ve tamamlanmıştır. Onda eksik veya fazla bir şey yoktur. Bid'atçilerin bir kısmı Kur'an'a ve Sünnet'e aykırı inanç ve amelleri uydurup İslâm'a sokarlar, onları Din'denmiş gibi sunarlar. Bazıları da İslâm'ı daha iyi yaşamak, daha dindar bir müslüman olmak amacıyla yeni ibâdet ve inanış türleri uydururlar. Her iki tutum da yanlıştır. İnsanlara düşen görev, İslâm'ın, olmayan eksikliklerini bulup kendi akıllarınca o eksiklikleri gidermek değil; İslâm'a hakkıyla teslim olarak ellerinden geldiği kadar onu yaşamaktır. Unutmamak gerekir ki hiç kimse İslâm'ı Hz. Muhammed (s.a.s.)'den daha güzel yaşayamaz, O'ndan fazla dindar olamaz.

'Güzel bid'at, kötü bid'at' tanımları net değildir. Hangi inanış, hangi amel ve âdet bid'attir, hangisi güzeldir, hangisi kötüdür? Bu gibi değerlendirmeler kişilere ve kültürlere göre değişebilir. Bid'atin sınırlarını kim ve nasıl çizecek? Tarihte ve günümüzde hemen hemen her grup (hizip) kendi düşündüğünün ve yaptığığının doğru, diğerlerinin yaptıklarını yanlış görmektedir. Herkes görüşlerini ve eylemlerini Kur'an ve Sünnete dayandırma iddiasındadır. Hiç kimse de yaptığığının bid'at olduğunu kolay kolay kabul etmez.

Onun için bu konuda da dikkatli olmak ve **her şeye bilmeden 'bid'at' demek, ya da o şey gerçekte bid'at ise onu da İslâm'dan sayma yanlışlığına düşmemek gerekir.** Kur'an'ı ve Hz. Muhammed (s.a.s.)'in yaşayıp tebliğ ettiği Din'i iyi bilirsek; bid'atleri daha iyi tanıyabiliriz. Peygamberimiz'den sonra ortaya çıkan bütün fikirlere, icatlara, kurumlara, yani her şeye -kavram anlamında- bid'at demek yanlış olduğu gibi, din kılıfı geçirilmiş sonradan ihdas edilmiş şeyleri de kabul etmek mümkün değildir.

Meselâ, mezar ziyareti ibret verici ve sevaptır; ama, türbeye veya mezarın yanındaki bir şeye çaput bağlamayı, mezardaki ölüden bir şey dilemeyi nereye koyacağız? Zikir yapmak, Allah'ı her an ve bütün ibâdetlerle anmak, hatırlamak Kur'an'ın emridir; ama, kolkola girerek, yatarak-kalkarak, ayılıp-bayılarak, kendinden geçerek, feryat ederek zikretme(!) davranışlarının delilini nerede bulacağız? Âlimleri dinlemek, derslerinden, sözlerinden, ahlâklarından ve ilimlerinden faydalanmak güzeldir, gereklidir de. Ancak "bir âlime, bir şeyhe bağlanılmadan, ömür boyu onun peşinden gidilmeden İslâm yaşanmaz", "şeyhi olmayanın mürşidi şeytandır" gibi iddiaları nereye koyacağız? Ölünün arkasından duâ etmek, onu hayırla anmak güzeldir. Ama onun arkasından yapılan kırkıncı, elli ikinci gece ve mevlid merasimlerini hangi âyete ve hadise dayandıracağız? İslâm'da biat (seçim), şûrâ, din hürriyeti, hoşgörü ilkelerinden hareketle; şirk ve zulüm düzenlerini, İslâm'a aykırı yapılanmaları İslâmî sayabilir miyiz? Hoşgörünün sınırları; sapıklıkları, isyanları, Din'e hakarete varan tavırları kabullenmek midir?

İslâmî olmadığı halde İslâm kılıfıyla sunulan bütün inanç, amel, tavır ve anlayışlara karşı duyarlı olmak zorundayız. Bunlar Din'den olmadığı halde ona sokulan bid'at ve hurâfelerdir. Her bir bid'at, müslümanın hayatından bir sünneti alıp götürür. Hz. Muhammed (s.a.s.)'in Sünnetini iyi tanıyanlar ve onu bir hayat olarak yaşayanlar bid'atlerin tuzağına düşmezler. [1108]

Bid'at, bir nesneyi yeniden peydahlamak mânâsına gelir. Örneği ve benzeri olmayan bir şeyi ortaya çıkarmak, üretmek demektir. Yeniden vücuda getirmenin olumsuz yönlerini ifade için bid'at sözcüğü kullanılmaktadır. Türkçedeki "türedi" kelimesi, bunun tam karşılığıdır. Kur'an'da bid'at kelimesinin kavramsal ve kurumsal mâhiyette ele alındığı âyete bakarsak, konu daha iyi anlaşılacaktır: *"Sonra bunların izinden ardarda peygamberlerimizi gönderdik. Meryem oğlu İsa'yı da arkalarından gönderdik, ona İncil'i verdik; ona uyanların kalplerine şefkat ve merhamet vermiştik. Uydurdukları (ibtedeû, bid'at icat ettikleri) ruhbanlığa gelince, onu Biz yazmadık. Fakat kendileri Allah rızâsını kazanmak için yaptılar. Ama buna da gereği gibi uymadılar. Biz de onlardan iman edenlere mükâfatlarını verdik. İçlerinden çoğu da fâsıktır/yoldan çıkmışlardır."* [1109] Peygamberler tarihinde bid'ate/türediliğe örnek olarak hıristiyan ruhban sınıfının icat ettiği ve sonra da ilkelerine saygılı olmadıkları ruhbanlık gösterilmektedir. Bid'atin omurgasını tanınamızı sağlayan bu âyet gösteriyor ki, bid'atler:

1. İyi niyetle, Hak rızâsı kazanmak gâyesiyle icat edilebilirler; bu, onların bid'at olmasını engellemez.
2. Bid'at olarak ortaya çıkarılan şeye bir süre sonra bizzat onu icat edenler bile uyamazlar.

Böylece, dikkatler şu iki noktaya çekilmektedir: Bu dinin Peygamber(ler)i de, [1110] kavramları ve kurumları da bid'at/türedi değildir. Bu bir dindir ki, Yaraticı onu ilk insanla başlatmış ve asırlar boyunca insanı onun değişmez, zaman üstü ilkeleriyle eğitmiştir. Bu ilkeler tüm peygamberlerin mesajlarında aynıdır. Kur'an bu mesajları toplayan kitaptır. Kur'an'ın din dediğine, Peygamber'in din dediğine eklemeler yapan, bid'atçıik/türedilik yapar ve uydurma bir din icat eder. Tamamlanan, kemâle eren ve adına İslâm denilen bir dinin [1111] bid'at/uydurma/türedi kişi, kurum ve kavramlara ihtiyacı yoktur. O yüzden bid'ati bazı âlimler şöyle tanımlar: "Kemâle erdirildikten sonra dinde ortaya çıkan nesneye denen bid'at, dinde Peygamber'den sonra ortaya çıkan tutku ve davranışlardır. Dinde ortaya çıkan eksiltme veya artırmalar için kullanılır."

Bid'at, dinin vahye dayanan tespitlerine, buyruklarına, kabullerine yapılan ekleme veya bunlarda vücuda getirilen eksiltmedir. Buna göre bid'at, din bünyesinde sözkonusu olur. Hayatın diğer alanlarındaki yeniliklerin bid'at kavramıyla irtibatlandırılması tam bir saptırmadır. Hatta, diyânet denen ve dine getirilen beşerî yorumları içeren alandaki yenilikler de bid'at kavramı içine girmez. Bid'atin sözkonusu edilebilmesi için "din" bünyesinde yeni icatların olması gerekir. Bid'at, dinde olmayan şeyi dine sokmaktır. Bid'at, Allah'ın din olarak gönderdiğinde olmayan şeyi var göstermektir. Bid'at, vahyin oluşturduğu tevhid anlayışına aykırı kabuller icat etmektir.

Yine, bid'atin hasenesi/güzeli olduğunu ifade etmek, temelden yanlıştır. Güzel bid'at tâbiri, birçok olumsuzluğun gözden kaçmasına yol açan bir maske tâbirdir. Ortaya getirilen bir yenilik, dinde olmayan bir şeyi icat etmektedir; bunun güzeli olmaz. Dine ekleme yapmanın güzeli olacağını söylemenin kendisi bid'attir. Bir bid'ati ölçüt yaparak başka bir bid'ati tanımlayamayız. Ortaya getirilen yenilik, dinle ilgil değil de hayatın başka alanlarıyla ilgili ise onun bid'at kavramıyla hiçbir ilgisi yoktur. Bid'at, eski örf ve âdetlerin yerine yeni örfler koymanın adı değildir; dinin tesbitlerinin yerine eski veya yeni herhangi bir âdeti koymanın adıdır. Bazıları ne hikmetse, eski âdetlere bağlılığı bid'at saymazken yeni âdetlere en küçük bir itibarı hemen bid'at ilan eder. Oysa ki âdetin dinleştirilmesi, her hal ve şartta bid'attir. Bunun birkısmı günah bid'atı olur, birkısmı şirk bid'atı. Ama güzel bid'at asla ve asla olmaz. Âdetler dinleştikçe din de âdetleşir. Bunun sonu, dinin tahribi ve saygınlığının yok olmasıdır.

Yaşadığımız toplumda bid'atlere karşı çıkmak adına ortaya çıkıp en yıkıcı bid'atleri üreten kişi ve zümreler hayli çoktur. Bunlara göre bid'at, öncelikle eski kabullere aykırılıktır. Daha net bir çerçeveden bakılınca bid'at, bu insanların mensup oldukları fırkanın kabullerine ters her şeydir. Bunlar için olay "biz ve ötekiler" olayıdır. Din, bunun sadece dokunulmazlığını sağlayan bir araçtır. Bid'at suçlamalarında

bulunanların çoğu, vahyin verilerini değil; kendi mezhep, tarikat, cemaat, ırk veya bölgelerinin âdetlerini esas alarak başkalarını bid'atle itham ettiler. Bid'ati Kur'an ve sahih sünnete aykırılık olarak asla tanıtmadılar. Yani bid'atle mücadele adı altında bir tür yozlaştırma yaptılar.

Allah'ın dininde eksiltme veya artırma yoluyla değiştirme olarak ortaya çıkan bid'atın en kötü yanı, genellikle iyi niyetle sergilenmesidir. Bu iyi niyet zemini, bid'atın toplumda revaç bulmasına sebep olmakta, bunun sonucunda da sapma sessizce yerleşmekte ve dine eklenen âdet ve alışkanlıklar dinleşmektedir. İmam Süyûti bu konuda şunları söyler: "Bid'atlerin bir kısmını, halkın ibâdet ve Allah'a yaklaşma zannıyla yaptıkları oluşturmaktadır. Oysa ki esâsında bunların terk edilmesi ibâdetdir. Câhiller bunların görüntüsünün ibâdeti andırmasına aldanarak esâsında yasak olan fiilleri ibâdet yerine koymaktadır. Burada aldatıcı olan, 'daha çok ibâdet etme' hırsıdır. İşte bu hırs, insanları, ibâdet görüntüsü veren bu yasakları icrâyâ itmektir. Bu tür ibâdetlerin haram olanı vardır, mekruh olanı vardır. Hz. Ömer, Cuma namazının ardından iki rekât ilâve namaz kılan bir adamı engelleyip mescidden uzaklaştırmıştır..."[1112]

Bid'at yüzünden saparak beşerî âdetleri din gibi yaşamaya kalkışanların vücut verdikleri günah yükü, bid'ati icat edenlerin boynuna binecektir. Çünkü Kur'an, ilimsizlik yüzünden insanların sapmasına sebep olanların, saptırdıkları insanların günahlarına ortak olacaklarını çok açık bir biçimde bildirmiştir: "*Onlar, kıyâmet günü, kendi günahlarını tamamen yükledikten başka, ilimsizlik yüzünden saptırdıkları kişilerin günahlarının bir kısmını da yüklenecelerdir. Bakın, ne kötü şey yükleniyorlar.*"[1113] Şâtîbî'ye göre bid'at, bir şirk kurumudur ve esası da Allah'a iftira ederek dine haram-helâl, iyi-kötü hükümleri eklemektir. Bu ilâve kabuller onları uyduranlar tarafından süslenip püslenmekte ve taklit bedavacılığında rahat arayanlar tarafından benimsenip hayata geçirilmektedir. [1114] Şâtîbî'ye göre bid'atçılık, lânetlenmeyi gerektiren istisnâî cürümlerden biridir. [1115]

Taklit ve Taklitçilik

İbn Hazm, İbn Teymiye, İbnu'l-Kayyim ve Şevkânî'nin de bulunduğu bazı İslâm bilginleri bid'at olarak niteledikleri taklidin haram olduğunu delillerle savunmuşlardır.

1. Allah Teâlâ'nın mukallidleri zemmetmesi,[1116] Kitap ve Sünnet'in hâkim kılınmasını emretmesi ve ihtilâf çıkınca Kitap ile Sünnet'e başvurulmasını istemesi,[1117] hükmün yalnız Kendisine âit olduğunu bildirmesi, [1118] dinde Allah ve Rasûlünden başkasına dayanmayı yasaklaması,[1119] Kendinden başkasının helâl ve haram kılacak rab ve vefî ittihaz edilmesini yasaklaması,[1120] Kitap ve Sünnet'e dâvet edilen bir kimse, hangi nedenle olursa olsun, onu terk ederse, kendisine büyük bir belâ/musîbet isâbet edeceğinin bildirilmesi[1121] taklidin haramlığına delâlet eder.

2. "*Bilmiyorsanız zikir ehlinden sorun.*"[1122] âyetindeki "zikir" Kur'an ve hadis, onun "ehli" de bunları bilen âlimlerdir. Meselesiyle ilgili âyet ve hadisi bilmeyen kimse, elbette bunları bilenlerden soracak ve nakledilen âyet ya da hadise uyacaktır. Selef, hiçbir zaman bunlar yerine bir kimsenin kişisel rey ve görüşünü sormamıştır.

3. Başı yaralı kişiye, bu konudaki delili bilmeden fetvâ veren ve onun ölümüne neden olanlara Hz. Peygamber, "... *Allah canlarını alsın! Mâdem bilmiyorlar, bilenlere sorsalar ya! Cehâletin şifâsı sormaktır*" buyurmuştur. Bu, ilimsiz fetvâ vermenin haram olduğuna delâlet eder. Taklit, ilim olmadığına göre, onunla fetvâ vermek de haramdır.

4. Hz. Ömer'in kelâle meselesinde Hz. Ebû Bekir'i taklit ediş, birkaç şekilde açıklanabilir: Hz. Ömer bu konuda ölene kadar kesin bir kanaate varamadığına göre, burada sözkonusu olan uyma, Hz. Ebû Bekir'in söylediği "Reyimle hükmediyorum, hata edebilirim" ilkesine âit olacaktır. Yoksa Hz. Ömer, mürted esirlerin reddi; savaşla fethedilen arazinin vakfı, hilâfette velayet tâyin edilmesi gibi birçok konuda Hz. Ebû Bekir'e muhâlefet etmiştir.

5. Sahâbe, cemaatle kılınan namazın bir bölümünü kaçıncı, önce bu bölümü kılıyor, sonra imama uyuyorlardı. Hz. Muaz ise önce imama uydu, imam selâm verince, kalkıp kaçırdığı bölümü edâ etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber; *“Muaz size yol gösterdi, artık öyle yapın”* buyurdu. Hz. Peygamber'in Muaz'ın hareketini tasvip etmesiyle sünnet meydana gelmiş, sahâbe de bu sünnete uymuştur. Kitap ve Sünnet'e uymak taklit değildir.

6. Allah Teâlâ, Kendine, Rasûlüne ve ülü'l-emre itaati emretmiştir. [\[1123\]](#) Ülü'l-emre itaat, dinin uygulayıcıları olmaları bakımındandır. Yoksa onların kendilerine itaat emredilmemiştir.

7. Allah Teâlâ, muhâcîr ve ensâra iyi bir şekilde ittîbâ edenleri övmüş, onlardan râzı olduğunu bildirmiştir. [\[1124\]](#) Muhâcîrûn ile ensâra uymaktan maksat, dinî hayatta onların yolundan yürümektir. Onlardan hiçbiri Kitap ve Sünnet'in naslarını bir kişinin rey ve ichtihadı için terketmemişlerdir. “Ashâbım yıldızlar gibidir...” sözü de sağlam yollardan gelmemiştir. Sahih olduğu kabul edilirse, mukallidlerin, kendi imamlarından önce ashâba uymaları gerekir. Bundan da önce ashâb gibi davranarak Kitap ve Sünnet delillerini öğrenip bunlara tâbi olmaları gerekirdi.

8. Müctehid imamların taklidi yasaklayan söz ve davranışlarını herkes bilir. Onların Kitap ve Sünnet'ten delilini bulamadıkları birkaç meselede daha âlim kimselerin ichtihadlarına tâbi olmaları, herkes için vâcib olan taklittir ve zarûret halleriyle sınırlıdır.

9. Allah'ın insanları çeşitli yeteneklerde yarattığı, öğrenci ve çırağın hocalarını taklit etmelerinin doğal olduğu gerçektir. Ama bununla taklidin bir ilgisi yoktur. Taklit, sözü hüccet olmayan bir kimsenin sözüne delilini sormadan uymaktır. Oysa Allah, kullarının fıtratına körü körüne taklidi değil; iddîa sahibinden delil ve isbat isteme eğilimini yerleştirmiştir. [\[1125\]](#)

Kur'an ve hadisler, taklitçiliği, ötekinin berikinin mukallitliğini, yani delilini bilmeksizin körü körüne herkesin söz ve davranışlarına uymayı yasaklıyor. Daima her şeyin vahiy ile, akıl ve mantık ile, delillere dayanan muhâkemelerle incelenmesi gerektiğini gösteriyor. Bir âyette: *“Sözlerinizde doğru iseniz delillerinizi getirin.”* [\[1126\]](#) buyuruluyor. Diğer bir âyette de: *“İlminin ulaşmadığı şey üzerinde durma!”* [\[1127\]](#) buyuruluyor.

Dini, Hurâfeler Yığını Haline Getirmek, Yozlaştırmak; Tahrif Çabasıdır

Din ve Kitap üzerinde o kadar oynanıyor ki, hakkı hâkim kılmak ve sadece Allah'a kulluk için gönderilen din, özellikle laik ülkelerde, artık statükoyu ayakta tutma ve zorluklar esnasında zâlim yönetimlere koltuk değneği olma görevi görüyor. Her canı isteyen, istediği şekilde Allah'ın âyetlerini amacı dışına çıkarıyor, istismar edebiliyor. Yani Allah'ın vahyi, hevâ ve isteklere göre yorumlanıp şekillendiriliyor.

İşte din, böyle garip bırakılınca, düşmanlar tarafından bid'at, hurâfe, israiliyat ve şirk unsurlarından niceleri Hak Dine katılmaya başlandı. Ve yıllar sonra da bunlar İslâm'dan sayıldı ve câhil halka dinin esası gibi sunulmaya çalışıldı. Bunların Kur'an ve sahih sünnete göre yeniden sağlamasını yapıp bâtil ve hurâfeleri ayıklamak, ilim sahibi mü'minleri beklemektedir. Bu çok zor görünse de mutlaka yapılmalıdır. Bizim Ehl-i Kitap'tan farklı bir yönümüz vardır ki o da Allah kelâmı olan Kur'an'ın dokunulmazlığı, Allah tarafından korunmasıdır. [\[1128\]](#) İşte bu konum itibarıyla biz yeniden Kitabımız'a sahip çıkabiliriz. Yeter ki bu bilinci kazanalım, yeter ki bu konuda yeterince formasyona sahip olalım.

Mûsâ ümmetinin Tevrat'a yaptığının benzerini Muhmmmed ümmeti de Kur'an'a yaptı. Onu taşıması ve iki ayaklı Kur'an olması gerekenler Allah'tan değil de, yöneticilerden korktukları için görevlerini ihmal ettiler. Toplum içerisinde hükmedilmek için indirilen âyetler, para karşılığı ölümlere okunmaya, muskalar yazılmaya, anma günlerinde "müsekkin" olarak kullanılmaya başlandı. Ümmet-i Muhammed, ümmet-i Mûsâ gibi yahûdileşme temâyülüne kapılsa da, Kur'an'ın metni, Tevrat gibi tahrif edilemedi. Çünkü bu iki kitap arasında bir fark vardı. Allah Tevrat'ın korunmasını İsrâiloğulları âlimlerine tevdi etmişken, Kur'an'ın korunmasını bu ümmetin âlimlerine bırakmayıp bizzat kendisi üstlenmişti: *"Elbette Biz, Biz indirdik Zikr'i (Kur'an'ı) ve elbette onu koruyacak olan da Biziz."* [1129]

Kur'an, Tevrat'ın tahrifini ifade ederken, tahrifin hangi şekillerde yapıldığını farklı kavram ve terimlerle ifade eder:

a- Tahrif yoluyla [1130]

b- Tebdil yoluyla [1131]

c- Gizleme yoluyla[1132]

d- Unutma yoluyla[1133]

e- Uydurma yoluyla: Uydurdıkları yalanları, ya da tefsirleri bir müddet sonra Kitab'ın metnine ilâve ediyorlar, sonraki kuşaklar onu da Kitab'ın metninden zannediyorlardı. Her tahrif, "tahlit"i (karıştırma) beraberinde getiriyordu. Kur'an buna dikkat çeker: *"Ey ehl-i kitab, niçin hakka bâtili karıştırıyor ve bile bile gerçeği gizliyorsunuz?"* [1134]

Aynı tip tahrifi müslümanlar da kendi şeriatlarında yaptılar. Hadis uydurmacılığı bunun en tipik örneğiydi. Allah'ın koyduğu haramlarla yetinmeyip uydurma hadislerle yeni haramlar ihdas ettiler. Allah tarafından korunmuş kitaplarının tahrif olduğu sonucunu doğuracak yalan rivâyetleri en güvenilir kitaplarına (tefsirlerine, hadis kitaplarına) aldılar. Selman Rüşti ve Turan Dursun gibi kendi inancına düşman edilmiş zavallıların elinde İslâm'a karşı kullanacakları birer koza dönüşecek "Garanik" türü rivâyetlerle doldurdular kitaplarını.

Nâsîh-mensûh ile ilgili tuhaf ve Kur'an'dan şüphe uyandıracak rivâyetlerle, tefsir ve te'vil adı altında nice tahrifat içinde Kur'an'a yaklaşımlar söz konusudur.

Müslüman İsrâiloğullarının yahûdileşme alâmetleri, ümmet-i Muhammed içerisinde de tezahür etmiştir. Bunların başında din âlimlerinin Kitab'ı birtakım gerekçelerle keyfî yoruma tâbi tutmaları gelmektedir. Bu eğilimin günümüzdeki temsilcileri, Allah'ın hükmüyle hükmetmemek, faiz, zina, içki, piyango, heykel ve tesettür gibi konularda tam bir yahûdileşme temayülü sergilemektedirler. Özellikle Bel'am kılıklı âlim müsveddeleri âyetleri işine geldiği gibi yorumlayarak tahrif etmeye çalışmaktadırlar.

"Yoksa, siz Kitab'ın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz?" [1135] Ümmet-i Muhammed, özellikle nesh konusunda İsrâiloğullarının düştüğü yanlışa düştü. Kur'an'ın iki kapağı arasında yazılı olup da hükmü geçersiz olan hiçbir âyet yoktur. Şeriatlerin maksatlarından biri olan "tedrîcilik" sünnetini göz önüne almayan bir kısım ulemâ, bazı âyetler arasında çelişki olduğunu zannedip bir kısmını bir kısmıyla mensuh addetmişlerdir. Lâkin, Hz. Peygamber'den Kur'an'da metni bulunan hiçbir âyet için "bu âyet mensuh" biçiminde sahih bir rivâyet gelmemiştir. Ayrıca, mensuh olduğu üzerinde tüm ümmet âlimlerinin ittifak ettikleri bir tek âyet yoktur.

Sünnetin tahrifi ve İsrâiliyât (hem yahûdi ve hıristiyan kaynaklarından ve hem de modern hurâfeler/çağdaş İsrâiliyat) tahrif ve tahrifleri insanımızın zihinlerini ve gönüllerini allak bullak etmeye yetmiştir. Çağdaş tahrif akımlarından Bahâilik, Kadiyanilik, Hurufilik, Ebcedcilik, Cifircilik, Ondokuzculuk, İskender-i Ekber taraftarları, devlet âlimi (kapıkulu ulemâsı) olan Bel'amalar, modernist muharrifler (reformcular) ve daha niceleri sayılabilir. [1136]

Tahrifin ve hurâfeciliğin ikinci bir sebebi de, siyasal sebeplerdir. Bu da, yine bâtil zihniyetlerin yönetim anlayışlarını aynen almak ve Allah'ın hükmü yerine, bâtil yönetimin her çeşit kurallarına mutlak bir şekilde uymak şeklinde olmaktadır. Bâtil yönetime ve zâlim tâğutlara itaat için hak din en önemli engel olduğu için din, uydurma te'villerle tahrif edilmeye çalışılacak veya hak gizlenecektir. Hakkın râzı olduğu din, halkın ve tâğutların râzı olacağı şekilde çarpıtılacaktır ki, bu da dine bid'at ve hurâfelerin, hatta açıkça şirk unsurlarının katılmasıyla veya bazı hakikatlerin örtbas edilip yok sayılmasıyla gerçekleşecektir. İşte dine bu müdâhele, atma ve katma, tahrif kavramıyla ilgilidir ve hak dine en büyük ihânettir.

"Benden sonra birtakım emîrler (idareciler) olacaktır. Kim onların yalanlarını tasdik eder, yaptıkları zulümde kendilerine yardımcı olursa benden değildir. Ben de onlardan değilim. O kimse benim 'havz'ımın etrafına yaklaşamayacaktır. Kim onların yalanlarını tasdik etmez, zulümlerinde onlara yardım etmezse bendendir. Ben de onunla beraberim. Ve o kimse havzımın kenarında bana ulaşacaktır."[\[1137\]](#)

"Benden sonra, yakında birtakım sultanlar peyda olur. Kapılarında fitneler develerin yatakları gibidir. Kimseye bir hayır göstermezler (ellerinden kimse hayır görmez). Bir şey verilerse, ancak onların dinlerinden bir tâviz kopararak verirler."[\[1138\]](#)

Sünnetin Tahrif Çabaları

Sünnet, Kur'an'ın hayata dönüşmüş şeklidir. Sünnetin kavramsal alanı, kitabî ve teorik olanla değil; hayatî ve pratik olanla ilgilidir. Zaten "sünnet" sözlükte alışılmış yol, takip edilen örnek, taklit edilen davranış şekli gibi anlamlara gelmektedir. Onun içindir ki Kur'an, kendisini değil; Rasûlullah'ı örnek gösterir.[\[1139\]](#)

İsrâiloğullarının kendi Kitapları üzerinde yaptıkları tahrifatın aynısını bu ümmet de hadiste yapmıştır. Önceki ümmetlerin vahyin aydınlık yolundan nasıl saptığını çok iyi bilen Rasûlullah, onların kötü sünnetlerini takip etmemesi için bu ümmeti tekrar tekrar uyarmıştır. Özellikle müslüman İsrâiloğullarının nasıl yahûdileştiklerini bu ümmete ibretâmiz bir örnek olarak gösteren Allah Rasûlü, bu ümmetin de "onların yolunu karış karış, adım adım izleyeceğini"[\[1140\]](#) bir mucize olarak daha o günden beyan etmiştir. Rasûlullah'ın, bu ümmetin yahûdileşmesi konusunda gösterdiği hassâsiyet, Kur'an'dan kaynaklanmaktadır. Kur'an'ın bu konudaki en büyük uyarısı "Kitabın arkaya atılması" konusundadır. Çünkü müslüman İsrâiloğullarını yahûdileştiren en büyük sebep, Kitaplarını arkaya atarak onun hükümlerini terk etmeleridir: "Kitap verilenlerden bir grup, Allah'ın kitabını sanki bilmiyorlarmış gibi arkalarına attılar."[\[1141\]](#) "Allah, kendilerine kitap verilenlerden 'onu mutlaka insanlara açıklayacaksınız, gizlemeyeceksiniz' diye söz almıştı. Fakat onlar verdikleri sözü arkalarına attılar ve ona karşılık bir miktar ücret aldılar."[\[1142\]](#)

Vahyin arkaya atılıp "metrûk" bir tarihî hâtıra haline getirilmesi yalnız Allah'a karşı değil; Peygamber'e karşı da bir hakarettir. Ümmetinin bu yahûdileşme âlâmetini Rasûlullah'ın kıyâmette Allah Teâlâ'ya nasıl şikâyet edeceği Kur'an'da şöyle ifade edilir: "Peygamber der ki: 'Ya Rabbi, halkım, bu Kur'an'ı terkedilmiş bir halde bıraktılar!'"[\[1143\]](#)

Rasûlullah'ın kesin emirle "Benden bir şey yazmayın. Benden Kur'an dışında bir şey yazan hemen onu imha etsin!"[\[1144\]](#) buyurması, sahâbenin kendi sözlerini yazmak için izin istediklerinde bu isteği defaatle reddedip buna izin vermemesi[\[1145\]](#) hep bu ümmetin Kitab'ı tahrif ederek yahûdileşeceği korkusu yüzündendir.

Sünnetin temiz ırmağını bulandırmak için, onun bir bölümünü oluşturan hadisleri tahrif etmek, en uygun yoldu. İsrâiloğulları, tahrife daha çok ekonomik çıkarlar yüzünden girişmişlerdi. Müslümanlar ise tahrif işine siyasal çıkarlar yüzünden bulaştılar. İlk uydurulan rivâyetler, hizip savaşlarında kullanılmak için

uyduruldu. Örneğin “Kaderiyye, bu ümmetin mecûsileridir” sözü bunlardan biriydi. Rasûlullah’ın vefatından onlarca yıl sonra ortaya çıkan bir mezhep hakkında, Onun ağzından yalan uydurmaktan çekinmemişlerdi Kaderiyye’nin muhâlifleri. Tabii Kaderiyye de karşı taraf için uyduruyordu. Mürcie hakkında uydurulan şu mevzû hadis onlardan biri: “Nebî buyurdu ki: ‘Mürcie’ye yetmiş peygamberin dili lânet okusun!’”[\[1146\]](#)

Uydurmacılık, sadece kelâmî mezhepler arasında kalmıyor, fikhî mezhepleri de kapsıyordu. Müfrit bir Hanefî mezhebi müntesibinin uydurduğu şu söz bunlardan biri: “Allah Rasûlü buyurdu: ‘Ümmetimden bir adam çıkar; Ona Muhammed bin İdris (İmam Şâfiî) denir. O adam, ümmetime İblisten daha zararlıdır. Yine ümmetimden bir adam çıkar; ona Ebû Hanife (İmam Âzam) denilir. O ümmetimin kandilidir.”[\[1147\]](#)

Uydurmacılığın en tehlikeli yanlarından biri, Allah’ın koyduğu haram ve helâl sınırlarını değiştirmektir. İsrâiloğullarına mubah olan birçok şeyi hahamların haram kıldığını Kur’an’dan öğreniyoruz: “*Tevrat indirilmeden önce, İsrâil (Yakup Peygamber)’in kendisine haram kıldığı şeyler dışında İsrâiloğullarına bütün yiyecekler helâldi. De ki: Getirip okuyun Tevrat’ı, eğer doğrusanız!’*”[\[1148\]](#) (Gerçekten de İsrâiloğullarının kendilerine yasak kıldıkları inek etinin Tevrat’ta helâl kılındığını görüyoruz.)[\[1149\]](#)

Allah’ın koymadığı yasakları koymak, sünnetullah’a aykırı olduğu gibi, fıtrata da aykırıydı. Çünkü, eğer vahiy bir konuda yasak koymamışsa elbette bunun bir hikmeti vardı. Bu hikmet dün çıkmamışsa bugün, bugün değilse yarın kendini gösterebilirdi. Çünkü din evrenseldi ve getirdiği kurallar da bütün insanlığın ihtiyacını karşılayacak çapta olmalıydı.

Arap ırkına has hayat tarzını, giyim stilini, damak zevkini, estetik anlayışını din pâyesi altında tüm dünyaya dayatmaya kalkmak, öncelikle dinin “değişken” ve “sâbitelerini” birbirine karıştırmak demektir. Bu, dinde lâübâlileşme sonucunu doğururdu. Çünkü insanlar, hayatî sorunlarını çözmede hiç gereği yokken yerli-yersiz din ile karşı karşıya getirildiğinde, din, kalabalıkların dini olmaktan çıkıp bir seçkinler sınıfının dini olmaya başlıyor; kalabalıklar ise artık dinin değişmez değerlerine karşı lâübâlileşiyordu. Bu, tam İsrâiloğullarının Hz. Mûsâ’dan sonra dinlerine karşı lâübâli oluş serüveninin aynısıydı.

Dün, tiyatro konusunda konulan sınırı belirlenmemiş yasakların ardından, bugün “İslâmî tiyatronun farziyeti” derecesine, dün “erkek çocuklarını dahi okula göndermeme” ifrâtının ardından bugün delikanlı kızların okuması hatırına “başlarını açıversinler canım” tefritine, dün vesikalık resmin dahi zarûrete binâen ancak tecvîzinden, bugün Altın Portakala aday “hidâyet filmleri”ne, dün telli çalgıların haramlığından bugün telli çalgıların, yanında dut yemiş bülbüle döndüğü orklar ve orkestralar eşliğinde verilen “İslâmî konser”lere, dün dinlenmesi “haram” olan radyodan bugün kurulması “farz” olan televizyon istasyonuna kadar bir yığın örnek, yukarıda vardığımız yargıyı sadece doğrulamakla kalmıyor, içine düşülen çıkmazı da bir kara mizah halinde gözlerimizin önüne seriyor.[\[1150\]](#)

İsrâiliyyât

Tahrif ve hadis uydurmacılığı bahsinde önemli bir konu da İsrâiliyyât’tır. İsrâiliyyât, önceleri İsrâiloğulları kaynaklı tüm rivâyetlere verilen bir isimken, daha sonra İslâm kültürüne (daha doğrusu bazı müslümanların kültürüne) girmiş tüm yabancı kaynaklı bilgilerin ortak ismi haline gelmiştir. İsrâiliyyât kaynaklarının başında Tevrât ve onun şerhleri gelir.

Uydurma olduğu kesin olan İsrâiliyyâta karşı Rasûlullah’ın tavrına şu rivâyet delildir: Rasûlullah’a elinde İsrâiloğullarına ait kitaplardan -ki bu kitap, bazı hadis şârihlerinin zannettiği gibi Tevrat değildi, baştan sona uydurma rivâyetler içeren yahûdi sözlü geleneğinin kaynağı olan Mişna adlı bir kitaptı- biriyle gelen Hz. Ömer’i Rasûlullah azarlamıştı.[\[1151\]](#)

Kur’an’ın ve sünnetin yaklaşımı esas alınarak İsrâiliyyât, üç kısımda değerlendirilir:

1- Doğruluğu tasdik edilen İsrâiliyyât,

2- Yalan olunduğundan emin olunan İsrâiliyyât,

3- Doğru ya da yalan olduğu bilinemeyen İsrâiliyyât.

Kur'an, Tevrat'ın mihenk taşıdır. Kur'an'ın kabul ettikleri doğru, reddettikleri yalan, sükût ettikleri ise meçhuldür. Meçhul rivâyetler karşısında tavrımızın ne olması gerektiğini Rasûlullah açıklamıştır: *"Kitap ehlini ne yalanlayın, ne de tasdik edin. Deyin ki: 'Allah'a ve Allah'ın bize ve size indirdiği âyetlere iman ettik."* [1152]

Rasûlullah, müslümanlara yaptığı bu tavsiyeyi (her konuda olduğu gibi) önce kendi tutmuş, kitap ehlinin Tevrat'tan İbrânice okuyup da Arapçaya çevirerek anlattıkları kimi hikâyeleri sadece dinlemekle yetinmiştir. Esasen bu hikâyeler, asırlardır o bölgede oturmakta olan yahûdiler tarafından sürekli anlatıla anlatıla artık bölge halkının ortak kültürü haline dönüşmüştü. Bunlar içerisinde Tevrat'ta yer alan bir cümlenin atasözü haline gelmiş olan "kadın, kürek/eğe kemiğinden yaratılmıştır" sözü örnek olarak anılabilir.

Deccâl, mehdî, kıyâmet alâmetleri gibi birçok konuda yığınlarca rivâyet nakledilir. Birçoğunun aslı araştırıldığında bunların İsrâiliyyâttan olduğu ortaya çıkmaktadır. Ancak kimi râvîler mârifetiyle bu rivâyetler Rasûlullah'ın ağzından çıkmış gibi nakledilmektedir. (Bu gibi rivâyetlerin asıl kaynağı olan Kâ'bu'l-Ahbar, Vehb bin Münebbih gibi kimselerden bazı sahâbiler dahi rivâyet etmişlerdir. Bir sahâbinin kendisinden sonraki nesle mensup birinden rivâyetine usûlde "tedlis" denir.)

İşte buna benzer "senedi sahih, metni illetli" bir rivâyetin aslını araştıran bir muhakkikin tesbiti: "Zübeyr bin Avvam, hadis rivâyet eden bir adam duydu. Adam hadisi bitirene dek bekleyen Zübeyr ona şöyle dedi: 'Sen bunu Rasûlullah'tan mı duydun?' Adam 'evet' dedi. Zübeyr şöyle dedi: 'İşte bu ve benzerleri beni Nebî'den hadis rivâyet etmekten soğutanlardır. Ömrüme yemin olsun ki, ben bunu Rasûl'den duydum ve bu söylediğinde Rasûlün yanındaydım. Fakat Rasûl bu hadise başladığında biz ona kitap ehlinin bir adamın sözünü aktardık. Ve sen, 'evet, duydum' diyen kişi, sen hadisin başı bittikten sonra geldin ve kitap ehlinin bir adamın anlattıklarını Rasûlullah'ın hadisinden zannettin." [1153]

İşte bu rivâyet, bazı sahâbilerin dahi yahûdilere ait birtakım rivâyetleri sözün başına yetişemedikleri için Rasûlullah'ın söylediğini zannederek rivâyet ettiklerinin en ilginç delili. Bu gibi örnekler, müteber hadis kaynaklarındaki senedi sahih, lâkin metninde İsrâilî rivâyetler olan hadislerle nasıl bakmamız gerektiğini göstermektedir. İşte şu hadis de onlardan biri: "Ölüm meleği Mûsâ'ya gönderildi. Mûsâ ona bir yumruk vurdu ve gözünü çıkardı. Melek Rabbine geri dönüp dedi ki: 'Beni ölmek istemeyen birine gönderdin' Allah, gözünü geri îade etti ve buyurdu ki: 'Dön, eğer yaşamak istiyorsa elini öküzün sırtına koymasını söyle, avucunun aldığı her kıla karşılık bir yıl yaşar. Mûsâ sordu: 'Ya Rab, ya sonra?' Allah cevapladı: 'Ölüm!' Mûsâ dedi: 'O zaman şimdi gelsin..." [1154]

Söz konusu hadislerden biri de şudur: "Seyhan, Ceyhan, Fırat ve Nil cennet nehirlerindedir." [1155] Bu hadis rivâyeti, Tevrat'taki cümlelere çok benzemektedir. [1156] Kur'an'a aykırı olan İsrâiliyyât, tefsirlerde de çokça yer alır. İsrâiliyyât, Kur'an ve sünnet ölçüsüne vurularak süzgeçten geçmeden ulu orta kaynak olarak kullanılırsa, geçmişte olduğu gibi bir yığın hurâfe ve yalanın müslümanların kaynaklarına karışması sonucunu doğuracağı gibi, dinin tahrifini de beraberinde getirir.

Çağdaş İsrâiliyyât

Bugün, İslâmî kültürü tehdit eden, eski İsrâiliyyât değil; adı İsrâiliyyât olmayan ve çoğu kimsenin dikkatini çekmeyen çağdaş İsrâiliyyâttır. İsrâiliyyât, bizce "tahrif kültürü"nü sembolize eden bir isimdir. İslâm kültürünün tahrife yönelen her kültür, "İsrâiliyyât" kapsamına girer. Bu yüzden orta çağda İslâm kültürünü istilâ eden Yunan felsefesi de döneminin İsrâiliyyâtıydı. Her yabancı kültür gibi girdiği kültüre hem katkıda bulundu, hem yozlaştırdı. Yüzyıllardır boşu boşuna tartışılan ve "imanın kelâmlaşması" demeye gelen Allah'ın sıfatları meselesi, dünyanın

“kadîm/hâdis”liği meselesi, “haşır” meselesi, “cüz’ü lâ yetecezzâ” meselesi hep bu kültürün İslâm kültürüne etkisiyle ortaya çıkan incir çekirdeğini doldurmayan meselelerdi.

Bugünün en tehlikeli isrâiliyyâtı çağdaş ideolojiler ve sistemlerdir. Marksizm, sosyalizm, şövenizm, kapitalizm ve Kemalizm birer isrâiliyyât olduğu gibi, pozitivizm, materyalizm, sekülerizm ve laisizm gibi felsefî ve siyasî akımlar da bugünün İslâm kültürünü ve hatta varlığını ciddi bir biçimde tehdit eden isrâiliyyâttır. Türk-İslâmcılık, İslâmî sol, İslâm sosyalizmi şimdilerde moda olan laik İslâm da “hakkın bâtıla karıştırılarak” bir tür “düşünce şirki” elde edilen yahûdileşme ve gâvurlaşma temâyüllerindedir. Bu gibi düşünce şirklerine fetva tedarik etmekle görevlendirilen resmî din adamları taifesiyle Kur’an’ın “hakka bâtılı karıştırıp bile bile hakkı gizledikleri” için kınadığı yahûdileşmiş din adamları arasında garip bir ilişki var.

Laisizm, son moda isrâiliyyât olarak günümüz Türkiye müslümanları için çok ciddi bir tehlike olarak hissettirmektedir kendisini. Müslümanca düşünme ve yaşama felsefesini kökten tehdit eden laisizm sadece kültürümüzü değil; imanımızı da tehdit etmekte. Kadim/eski isrâiliyyât, kelimeleri yerlerinden ederek düşünceyi tahrif ve hayatı tahrif ediyordu. Çağdaş isrâiliyyât olan laisizm ise eşyayı menşeinden, gayesinden ve illetinden ederek düşünceyi tahrif ve imanı tahrif etmektedir. Bu çağdaş ilhad modası, hayatla imanın arasını ayırarak eşyanın tabiatına aykırı bir konum almakta, bu modaya kapılanlar ise dini “vicdanîleştirerek” hıristiyanlaşmaktadır. Laisizm, Kur’an’ın diliyle “sapıtanların yolu”, yani bir “hıristiyanlaşma”dır.

Ancak, şu bir gerçektir ki, isrâiliyyâtın ister eski, ister çağdaş olsun tüm çeşitlerinde yahûdilerin parmağı hep olagelmıştır. İslâmî kaynaklara girmiş kadim isrâilî rivâyetlerin başında deccal ve mehdi haberleri gelirdi. Çağımız yahûdileri, tekellerinde tuttukları basın-yayın ve iletişim araçları vasıtasıyla süper güç adı altında insanların zihninde “heyûlâ” haline getirilen yeni “deccal” ve “mehdi”ler imal etmektedir. İnsanlığın bilinçaltına yerleştirilen bu güçler, kimi için “korku”, kimi için “umut” haline getirilmektedir.

Bugün iletişim organları sayesinde çağdaş teknoloji muazzam bir hurâfe haline getirmektedir. İnsanlar makinelerde, onlarda olmayan birtakım güçler vehmeder olmuşlardır. **Çağdaş isrâiliyyât, “yazılı âyetler” dışındaki üç âyeti de tahrife yönelmiştir.**

İnsanın tahrifi: Allah’ın âyetlerinden bir âyet olan insan, hem fiziğiyle hem metafiziğiyle tahrif edilmekte, kitlesel imha silâhlarıyla bedeni tehdit altındayken, kitle iletişim araçlarıyla da duygu ve düşüncesi tahrif ile karşı karşıya kalmaktadır.

Olayların tahrifi: Yine, Allah’ın âyetlerinden bir âyet olan “âyât-ı hâdisât” da yahûdi kartellerin elinde tuttuğu uluslararası medya tarafından tahrif edilerek insanların haber alma emniyeti katledilmektedir. Olaylar, olduğu gibi değil; haberi aktaranların istediği gibi, tahrife uğrayarak insanlara sunulmaktadır.

Tabiatın tahrifi: Allah’ın âyetlerinden dördüncüsü olan “âyât-ı kâinât”, yani tabiat, teknoloji adlı canavarın tahrifine uğramakta, ekolojik ve biyolojik denge tahrif olmaktadır. Allah’ın kevnî âyeti olan tabiatın tahribine yol açan bu “teknolojik tahrif”i de, insanlığın istikbalini tehdit eden bir tahrif çeşidi olarak görmek yerinde olacaktır.

Türkiye gibi pozitivist eğitimin tutmadığı, bunun sonucunda da genç kitlelerde büyük bir inanç boşluğu meydana gelen taklitçi ülkelerde şimdilerin en moda isrâiliyyâtı, yıldız falcılığı, astroloji ve burç falcılığı, medyumluk gibi sapkınlıklardır. Bir asra yakın zamandır dinî olan her şeyi yok etmek için insafsızca savaştan resmî ideoloji, dinin yerine koyacak bir şey bulamayınca, ortalığı bu sahte dinler, nazar boncuğu, uğur totemleri vs. gibi sosyete putları kapladı. Bu sahte dinlerin peygamberleri de medyum, astrolog, nümerolog, münecim adı altında ortaya çıkan kimselerdi.

Bazı Hurâfeci Tahrif Akımları

Tahrif konusu işlenirken, örnek olarak gösterilen tahrifçi akımlar, hep hicrî ilk üç yüz yıllık bir dilimden gösterilir. Oysa ki, İslâm ümmeti içerisinde daha sonra ortaya çıkan tahrifçi mezhepler, dinde yaptıkları tahribat açısından öncekilerden hiç de aşağı değildiler. Bunların en önemlileri Bahâîlik, Kadıyânîlik, Hurûfilik, Ebced ve Cifircilik, On dokuzculuk, İskendercilik gibi bâtil mezhep ve akımlardır.

İran ve Hindistan-Pakistan gibi ülkelerde yaygın olduğunu gördüğümüz Bahâîlik ve Kadıyânîliğin Türkiye toprakları üzerinde pek etkisi olmadığını belirtelim.

Hurâfeci Tahrif Akımlarından Hurûfilik, Ebcedcilik, Cifircilik: İnsanlık tarihinde tevhid akîdesini bulandıran bir yığın hurâfe çeşidi olagelmıştır. Bunlar bazen ağaç, ırmak, inek, yıldız, güneş, ateş, yer, gök gibi müşahhas/somut varlıklar olabildiği gibi, bazen de peri, gulyabânî, dev, hortlak vs. gibi mücerret/soyut tasavvurlar da olabilmektedir. İnsanın, olmayan bir şeyi vehmetmesiyle, eşyada olmayan bir gücü onda varmış gibi hissetmesi arasında temelde bir fark yoktur. Bunların tümü birer “tahrif”tir, imanın tahrifi...

Somut birer varlık olan eşyada güç vehmetmekten daha beter bir hurâfe olan soyut birer sembol olan harf ve rakamlarda birtakım sırlar ve mânâlar vehmetmek, insanoğlunun en eski hurâfelerinden biridir. Bu hurâfeler, kendisine inanan insanlarda gösterdiği etki sayesinde yaygınlaşmakta, bâtil da olsa, insanın duyuları üzerindeki baskısı sonucunda gerçekleşen birtakım fizikî tezâhürler, “evhamlı” insanların hurâfelere inanmasına delil olmaktadır.

Din, her şeye gücü yeten bir varlığa (Allah); sihir ise, tabiattaki somut ya da soyut bir güce yönelmektir. Dinin bir cemaati, sihrin ise sadece müşterisi vardır. Dinde günah ve haram anlayışı varken, sihirde yoktur. Dinde açıklık ve anlaşılabilirlik, sihirde ise kapalılık ve gizem esastır. Dinde erdem, itaat ve bağlanma; sihirde ise menfaat vardır. Sihir, ilâhî otorite ve ahlâkî kuralların dışındadır. İddiası, tanrı(lar)ı zorlayarak bir şey yaptırma. Sihirbaz, menfaati için her kutsalı kullanmakta bir beis görmez.

Hurûfilik, tarihin en eski hurâfe yöntemlerinden biridir. Harfler ve rakamlarla insanların duyuları üzerinde baskı kurma, onları, tabiat üstü varlıkları harekete geçiren birer parola olarak kullanma işinin bir parçası olan rakam değerli harf sistemini (ebced, cifir), yahûdileşen İsrâîloğulları sistematik bir biçimde kullanmışlardır.

Sihirbazlık ve yıldız falcılığı Tevrat'ta yasaklanmasına rağmen[1157]yahûdiler bu işi yapagelmışlerdir. Hatta Kabala adı verilen ve ebced hesabına çok benzeyen bir rakamsal sihir sistemi yahûdilere atfedilir. Kur'ân-ı Kerim, Hz. Süleyman'ın “peygamber” değil de; büyücü olduğunu iddia eden yahûdileri reddederek sihrin ilk defa nasıl ortaya çıktığını Bakara sûresi, 102. âyette bildirir.

Yahûdiler, eski alışkanlıkları gereği hep gizemli şeylerin ardına düşüyorlar, tabiatta insanla uyum içerisinde yaşayan şeffaf güçleri, hasımlarının aleyhine kullanmanın yollarını arıyorlardı. Ayrıca “Ebû Câd hesabı” diye bilinip Türkçeye “ebced hesabı” olarak geçen rakam değerli harf sistemiyle, gelecekte vuku bulacak birtakım olayları bileceklerini iddia ediyorlardı.

İslâm âlimleri, ebced sistemine hurâfe olarak bakarlar. İbn Hacer bu sistemle varılan sonuçların bâtil olduğunu, ona itimat etmenin câiz olmadığını söyler. İbn Abbas (r.a.)'ın da ebced hesabından insanları sakındırdığı ve onu sihrin bir çeşidi sayarak “bu hesabın şeriatı yeri yoktur” dediği aktarılır.[1158]

Cifr, ebced, cümme vs. gibi adlar verilen rakam değerli harf sistemiyle olayların zamanını, yerini, durumunu, sırrını keşfetmek için yapılan bu hurâfecilik işlemine "hurûfflik" adını verebiliriz. Tarihte bu adla ünlenmiş bir ekol de bulunmaktadır. İran'lı Fazlullah Hurûfî (ö. 1394) adlı bir şeyhin kurduğu bu tarikatta, görülmeyen güçleri harekete geçirmek ve tabiat üstü kuvvetleri kullanmak için birtakım harf, rakam ve şekillere özel anlamlar yüklenir.

On Dokuzculuk; Hem Çağdaş, Hem Hurâfe: Hurûffiliğin çağdaş bir tezâhürü de 19'culuk akımıdır. Amerika'da yaşamış Türk asıllı bir Mısır vatandaşı olan biyokimya doktoru Reşat Halife'nin bilgisayar analizlerine dayanarak icad ettiği "on dokuz mucizesi", piyasaya ilk sürüldüğünde hayli taraftar buldu kendisine. Reşat Halife iddiasını, "on dokuz" sayısının Kur'an'ın kodu olduğu tezi üzerine kurmuştu. Tarihte çıkan her fırka gibi o da delillerini Kur'an'dan getirmeye çalışıyordu. Ama on dokuz sayısının mucizeliğinin ispatı yapılırken, Kur'an'da bu rakamla uyuşmayan bazı sayımlar elde edilince, Kur'an'ın bazı âyetleri (meselâ Tevbe sûresinin son iki âyeti) inkâr edilmeye, bu âyetlerin -hâşâ- Kur'an'a sonradan ilâve edildiği gibi çok âdice bir iftiraya varılıyordu. Hurâfenin mantığı, her yer ve her çağda aynı. Uydurulan hurâfeye uymadı diye, hurâfeden vazgeçilmek yerine âyetten vazgeçiliyordu. Buna "Kur'an'a iman etmek" değil; "19'a iman etmek" derler. Hâlbuki sadece bu iki âyetteki kelimeler değil; nice örnekte görüldüğü şekilde bazı kelimeler yanlış sayılıyor veya uydurma te'villerle zorlanarak sayı tutmuş gösteriliyordu.

En sonunda bu iddiaları ortaya atan Reşat Halife, ağzından baklayı çıkardı. O, beklenen "peygamberliğini" ilân ediyordu. "Reşat Halife-Allah'ın Rasûlü" imzasını attığı "Allah'ın Dünyaya Bildirisi" başlıklı bir metin ile peygamberliğini dünyaya duyurur ve herkesi kendisine inanmaya dâvet eder. Bu sapık mütenebbî ve bağlıları, bununla da yetinmeyip bazı âyetleri tahrif etmekten geri durmazlar. Kur'an'ın Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceğini ısrarla söylediği Kıyâmetin kopma tarihini, yahûdilerin yaptığı gibi, hurûf-ı mukattaa'nın cifr hesabındaki toplam rakamsal karşılığı olarak ilân ederler.

19'cular, çok ilginç bir şeyi daha yaparlar. Tıpkı, Kadıyânîler'in İngilizlerin Hindistan'daki varlığını; Bahâîlerin, yine İngiliz ve Rusların İran'daki sömürsünü meşrûlaştırdığı gibi, bunlar da Türkiye'de ateizmin taşeronluğunu yapan Kemalizm'in varlığını meşrûlaştırmaya çalışırlar. Bu sapık dine göre, Kur'an-ı Kerim'e -hâşâ- Muhammed'in yâveleri diyecek kadar Kur'an'a düşman olan Mustafa Kemal, Kur'an'ın kodu olan kutsal 19 rakamıyla geleceği haber verilen "mucizevi" bir müceddiddir. "Şeytanî bir hilâfete son veren Mustafa Kemal Atatürk'ün hayatını kuşatmış bulunan 19 sistemi Fussilet, 53 âyetinde belirtilen işaretlerden biridir" diyerek[1159] yer yer sahtekârlık derecesine varan bir çarpıklıkla Atatürk'ün hayatındaki 19 rakamıyla ilişkiyi ortaya atarlar.[1160]

Değil hadisleri, tüm sünneti "şeytanî öğreti" adı altında acımasızca süpürüp, ezanda Peygamber Efendimiz'in adının anılmasını "putperestlik" olarak niteleyebilecek kadar modernist ve "Kur'an'cı", bilgisayara dayalı bir öğreti geliştirecek kadar yenilikçi ve devrimci geçinen 19'cular da pekâlâ tarihin en mistik hurâfe ve hezeyanlarından hiç de aşağı kalmayan bir hurâfenin ve tahrif akımının mimarı olabilmektedirler. Bu durum, bir kez daha göstermiştir ki, hurâfecilik ve tahrif, hiçbir zümreye has değildir; bu bir yahûdileşme mantığıdır. Bu mantığa saplanan insan, kimi zaman sünnet, kimi zaman gelenek, kimi zaman da çağdaşlık adına âyetleri tahrif, dini tahrip edebilmektedir.

İskender el-Ekber Tâifesi: Kendisini önce mehdî, sonra peygamber ilân edip "Risâlet Nurları" isimli bir de -hâşâ- Allah tarafından kitap indirildiğini iddia eden mistik Mihr'cilerin tahrifi de rasyonalist 19'cuların tahrifiyle özde aynıdır. İşte Kur'an'dan sonra dünyaya indirilen "Risâlet Nurları"ndan âyetler(!): "Onlara aralarındaki anlaşmazlıkları halletmelerini söyle. Hepsi ile ayrı ayrı toplantı tertip et. Sonra Demirel, Erbakan, Türkeş ve Feyzioğlu kullarımızla toplan." (Anlaşmazlık sûresi, s. 1) "Bugün öğleden sonra Sanayi Bakanlığına git. Soner'in sağ tarafında sana yardımcı kıldıklarımızdan birini göreceksin. Ona bu satırları göster sana biat edecek." (Mehdi sûresi, s. 13) "Beni defalarca gördün. Vaktiyle dayı beyin düştüğü hataya düşme. Beni defalarca gördün. Cibril'i, Muhammed kulumuzu, kendini de gördün." (Allah Teâlâ sûresi, s. 15-16) "Gördün ki sen uçtuğun zaman kimse senin uçtuğunun farkına varmıyor." (s. 26) "Ey İskender el-Ekber hazretleri kulumuz. Evet, sen hakiki bir hazretsin. Bozoklu Han bir velî idi ve senin ceddindir, seyyiddir. Sen de seyyidsin, 12. imamsın, son imamsın." (Tayyî Mekân sûresi, s. 44) "Evet, şeytan senin voltajına dayanamaz. Dalga uzunluğu konusunu sana tekrar yazdıracağız." (s. 62)

Bunlar gibi, baştan sona abuk-sabuk cümleler ve hezeyanlarla dolu olan bu kitapçık, bir gerçeği açık seçik ortaya koymuştur: İnsanlar eğer sâdik peygamberlerine tâbi olmazlarsa, onları arkalarına takacak sahte peygamberler

çıkma devam edecektir. Eğer içinde şüphe bulunmayan Allah'ın vahyi Kur'an'a sarılmazlarsa, bu ümmetin içinden çıkan ya da çıkacak olan muharriflerin/tahrif edicilerin *elleriyle yazıp 'bu Allah'tandır'* diyerek piyasaya sürdükleri şeytanî vahiylerin tuzağına düşeceklerdir.

Muharrifler ve Müceddidler

Tecdîd, tahrîfin zıddıdır. Tahrif edileni aslına döndürmeye, tahrip edileni onarmaya, bozulana yapmaya, eskiyi yenilemeye "tecdîd", bunu yapana da "müceddid" denir. Tecdîd, sonradan uydurmak değildir. Aksine tecdîd, sonradan uydurulmuş şeyleri "asıl"dan temizlemektir. Bir bid'atten arındırma amelîyesidir. Tecdîd, kesinlikle reform değildir. Reformda, öze bağlılık aranmaz. "Deforme" olmakla "tahrif" arasında benzerlik varsa da, bunların izâlesi için yapılan "reform" ile "tecdîd" arasında mâhiyet farkı vardır.

Reform, orijinali şart koşmaz. Reformun karşılığı "tecdîd" değil; "islah"tır. Reformasyon; düzeltme, iyileştirme, daha kullanışlı hale getirme işidir. Elde deforme olmamış bir "asıl" olmadan bir şey reforme edilebilir, ancak elde tahrif olmamış bir "asıl" olmadan tecdid gerçekleştirilemez.

Tarih, müceddidlerle muharrifler arasındaki bitmez tükenmez mücâdelenin en büyük şâhididir. Muharrifler, tarih boyunca hep müceddidlere düşman olagelmüşlerdir. Ekmeğini tahriften çıkararak her tahrifçi, tecdid yanlılarının amansız düşmanıdır. Bu nedenle de tarihte bir inancın müceddidlerine en çok düşman olanlar, o inancı inkâr edenler değil; o inancın tahrif edilmiş biçimini kabul edenler olmuştur.

Benî İsrâilin Tahrifi ile Bu Ümmetin Tahrifi Arasında Karşılaştırma ve Sonuç: Tahrif, İslâm ümmetinin yahûdileşme tehlikesine en çok mâruz kaldığı bir temayüldür. İsrâiloğulları dinlerini tahrif edince; ahlâkî, sosyal ve siyasal yapıları da tahrip olmuştur. Bu ümmet de dinini tahrif edince aynı âkıbete uğrayarak ahlâkî, sosyal ve siyasal bir çöküş sürecine girmiştir. İsrâiloğullarının Tevrat'a sarılarak öze dönmesi artık mümkün değildir. Çünkü Tevrat'ın muhâfazası benî İsrâil bilginlerine bırakıldığı için aslı kaybolacak bir biçimde tahrif edilmiştir. Ancak ümmet-i Muhammed'in Kur'an'a sarılarak dinini tecdid etmesi mümkündür. Çünkü Kur'an, bizzat Allah tarafından korunmuştur.

İsrâiloğullarını tahrife yönelten sebeplerin başında iki şey gelir: Kör taassup ve dünyevîleşme. Bu ümmetin tarihindeki tahrifin sebeplerinin başında da bu iki unsur gelmektedir: Siyaset, mezhep, meşrep, soy, ırk, ulus asabiyeti ve makam-mevki, mal-mülk, servet-şöhret ihtirası.

Bu ümmetin muharrifleri Kur'an'ın metninde tahrifat yapamamışlarsa da, onun mânâsında te'vil, tefsir, nesh, tahsis adı altında birçok tahrifat yapmışlar, bunu müteşâbih âyetler sınırında da tutmayıp muhkem âyetleri dahi mezhep, meşrep ve politik kavgalarında silâhlarının ucuna takmaktan çekinmemişlerdir. İsrâiloğullarının en ünlü tahrif biçimi olan uydurmacılığı Kur'an'da gerçekleştiremeyenler, sünnetin büyük bir bölümünü oluşturan "hadis"te gerçekleştirmişlerdir.

Müslüman İsrâiloğullarının yahûdileşmesinde nasıl eski Mısır, Yunan, Filistin putperest kültürlerinin etkisi olmuşsa, bu ümmetin yahûdileşme temayülüne sapmasında da başta isrâilliyât olmak üzere Yunan, Roma, Bizans, kadim Türk ve çağdaş Batı kültürlerinin tahrif edici etkileri olmuştur.

İsrâiloğulları içerisinden çıkıp da kendilerine has peygamberler ve kitaplar ihdas eden sapık grupların benzeri bu ümmetin içerisinden de çıkmıştır. Bahâîlik, Kadıyanîlik, Hurûfilik, 19'culuk ve İskender el-Ekber taifesi bunlardan birkaçı. Bu sapkınlıklardan birçoğunun ortak yanı da bir tür rakam gizemciliğine dayalı "cifr" ve "ebced"e aşırı düşkünlükleridir.

Hurâfe, tarih boyunca tahrifin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Tarihte ve günümüzde din ne kadar tahrif edilirse, hurâfe de o kadar itibar kazanmaktadır. Şimdilerde toplumumuzda hayli ilgi toplayan medyumlar, tarotçular,

burççular, falcılar, büyücüler, cinciler ve bilumum çağdaş üfürükçüler din düşmanı rejimin açtığı boşluktan istifadeyle ortaya çıkmışlardır.

Hurâfecilik, öteden beri sanıldığı gibi yalnızca mistik, geleneksel ve gizemci çevrelerin müptelâ olduğu özel bir sapma değil; 19'culuk sapkınlığında da görüldüğü gibi akılcı, modern ve bilimci çevrelerin de pekâlâ sarılabileceği genel bir sapmadır.

Bel'am, "din âlimi"ne karşı çıkarılan "devlet âlimi" tipidir. Her din ve dinî toplum, kendi içerisinde çıkardığı "Bel'amların" tahrif ve tahribine mâruz kalmıştır. Bu konuda ümmet-i Mûsâ ile ümmet-i Muhammed'in kaderleri garip bir biçimde birbirine benzemektedir.

Tahrif ile tecdid arasındaki savaş, neredeyse insanlıkla yaşattır. İlk tahrifçi şeytandır. Tarih boyunca, bir dinin muharrifleri, aynı dinin müceddidlerinin en büyük hasmı olagelmıştır. Bu ezeli kural, bu ümmette de bozulmamıştır. Günümüzdeki İslâmî mücâdelenin içinde olanlar, bu tarih gerçeğinin çağdaş tezâhürlerinin acı hâtıralarıyla doludurlar. [1161]

Halk, her şeyden önce kasıtlı olarak câhil bırakılmış, halkı gerekli İslâmî bilgilerden mahrum bırakanlar, dünya ve âhirette lâzım olacak kültürden mahrum bırakanlar bununla yetinmeyip, nice dayatmalar ve yönlendirmelerle halkı saptırmışlar, doğruyu eğri ve eğriyi doğru olarak göstermişlerdir. Halk, kızılmaktan daha çok acınacak bir zavallı, düzen ve çevrenin kurbanı durumundadır. Onlara tevhid öğretilmeden, tevhidî bilinç ve ibâdet anlayışı kazandırılmadan, sahih bir din öğretilmeden bâtil inançların ve hurâfelerin önünün alınamayacağı bilinmelidir. Bununla birlikte görülen bâtilara müdâhale edilmeli, halkın hurâfeci yaklaşımları en güzel üslûpla önlenmeye çalışılmalıdır. Ama, bataklık kurutulmadan sivrisineklerle mücâdelede ciddî bir mesafe kat edilemeyeceği unutulmamalıdır. Hurâfe üreten düzen ve çevre şartları değiştirilmeden eski ve yeni câhiliyye hurâfelerinin, bâtil inanış ve bid'atlerin önünün alınamayacağı bir gerçektir.

Gençlerin ve her yaştan dâvâyı tanıyan mü'minlerin Hakk'a ve hak dine inanmayan insanların kendilerine din biçmelerine, Firavun ve Bel'amların bâtil dinlerini kendilerine dayatmalarına, hak dini tahrif etmeye çalışmalarına, Allah'a ve Allah'ın dinine iftira etmelerine şuurlu mü'minler göz yummayacak ve boyun eğmeyecektir. Onların tuzaklarına düşmemek ve halkı etkilemelerini önlemek için görevlerini kuşanacaklardır.

Allahumme erina'l-hakka hakkan ve'ruzknâ'l-ittibâa ileyh. Ve erinâ'l-bâtile bâtilen ve'ruzknâ-l-ictinâba anh. Ey Allah'ım, bize hakkı hak olarak göster ve hakka ittibâ etmeyi nasip et. Bâtılı bâtil olarak görmeyi ve bâtilardan kaçınmayı nasip et.

Sorular

1- Atalar yoluna uymakla ilgili olarak seçeneklerdeki değerlendirmelerden hangisi yanlıştır?

a- Geçmişî tümüyle atmak, onunla bağları koparmak gerektiğinden, doğru yaptıklarını bilmiş olsak bile ataların yolunu tâkip etmek, onların âdet ve geleneklerini benimsemek, Kur'an'da kesin bir şekilde yasaklanmıştır.

b- Hakkın ve iyiliğin ölçüsü, ne eski ne de yenidir; ataların yolunun ölçü olarak kabul edilmesi de, onların her şeyiyle reddedilmesi de doğru değildir.

c- Allah'ın indirdiği delillere bakmayıp da ataların inanç ve yaşayışını, onlar bizim atamız olduğu için taklit etmek; hakkı bırakıp kuruntulara ve şeytanın izine uymak ve Allah'a eşler koşmak demektir.

d- Atalar yoluna körü körüne taassupla uyulmasını yasaklayan Kur'an, dinin esasları ve özellikle akîde hususunda ilâhî vahyin dışında başka kesin ölçüler kabul etmeyi yasaklar; Bâtıl din ve ideolojilerin Kur'an'a ters

düşen prensip ve hükümlerinin, ataların veya çağdaş insanların kabulü, ya da halk çoğunluğunun yolu da olsa, kesin bir şekilde reddedilmesini ister.

2- Müşriklere, 'Allah'ın indirdiklerine uyun' denildiğinde, ne tür tepkide bulunurlar?

a- Bu konuyu düşünüp değerlendireceklerini, araştırdıktan sonra karar vereceklerini, hangi görüşün delili kuvvetliyse ona uyacaklarını söylerler.

b- Atalarının üzerinde buldukları yolda devam edeceklerini ifade ederler.

c- Allah'ın indirdiklerine derhal itaat ederler.

d- Herhangi bir tepki göstermeyip çağrıyı cevapsız bırakırlar.

3- "Ataların dini" tâbiri ile, "inançlar" arasında ne gibi bir bağlantı kurulabilir? Bu bağlantı konusunda aşağıdaki değerlendirmelerden hangisi doğrudur?

a- İnsanların inandıkları değerler atalarından kalan değerlere uygun düşmek zorundadır.

b- Ataların bıraktıkları değerlerden doğru-yanlış ayrımı yapılmaksızın hiçbirinin önemi yoktur.

c- İnsanlar, genellikle atalarının kendilerine miras olarak bıraktıkları inançları mukaddes olarak kabul ettikleri için, Allah'ın hükmü ile ters düşenler olunca, Allah'ın hükmüne inanmak istemezler; Bu tavır, müşriklerin en belirgin özelliklerinden biridir.

d- İnsan, ne olursa olsun babasını sevmek, dedelerinden kalan mirasa sahip çıkmak zorundadır. Bunun için âdet ve gelenekleri yüceltmek, onlara kutsallık atfetmek, ataların sözünü ve yolunu ölçü olarak görmek gerekir.

4- Kur'an'da câhiliye Araplarının İslâmî dâvete karşı çıkma sebepleri arasında en önemlilerinden biri olarak "atalarının yolu" gerekçesini gösterdikleri ifade edilir. Bu bahane, sadece o dönemdeki, o coğrafyada yaşayan o insanlara mı aittir?

5- Hurâfe ne demektir, günlük hayattan birkaç örnek vererek açıklayın.

6- Bâtıl inanışlara ait beş tane örnek veriniz.

7- Bid'atin tanımını yapınız. Hangi konulardaki yeni bir şey bid'at olur? Bid'atle ilgili hadis-i şerifi meal olarak ifade edin. Bid'atin iyisi kötüsü (hasenesi, seyyiesi) olur mu? Niçin?

8- Günümüzde ve bu coğrafyalarda mevcut bazı hurâfeci tahrif akımlarını açıklayarak sayınız.

9- İsrâiliyyât ne demektir? Eski ve yeni isrâiliyyâtla ilgili birer örnek veriniz.

10- Taklit ne demektir? Hangi taklit iyi, hangisi kötüdür?

İman Kelimesinin Sözlük ve Terim Anlamı

Çağdaş Bâtıl/Uydurma Dinler (İdeolojiler ve Düzenler)

- · İdeoloji, Laiklik, Demokrasi, Kapitalizm, Sosyalizm, Komünizm
- · Materyalizm, Dehriyye (Dehrilik), Rasyonalizm, Pozitivizm, Determinizm
- · Sağcılık, Solculuk, Masonluk, Siyonizm
- · Politeizm, Ateizm, Paganizm, Anıtmezar, Modern Türbe ve Tapınaklar, Saygı Duruşu
- · Animalizm, Animizm, Fetişizm
- · Hinduizm, Budizm, Konfüçyüs ve Konfüçyüscülük, Darwinizm, Dogma
- · Dürzilik, Nusayrılık, Kadıyanilik, Bahâilik
- · Düalizm, Ekanim-i Selâse, Noel, Hulûl, İdol, Ruhçuluk ve Ruh Çağırma
- · Örf ve Âdet, Hâkimiyet/Egemenlik

Bu üniteyi bitirdiğinizde aşağıdaki amaçlara ulaşmanız beklenmektedir:

- * İdeolojinin bâtil bir din olarak mâhiyetini İslâm'a göre tanımlamak.
- * Günümüzde yaşadığımız ülkede ve değişik coğrafyalarda egemenliklerini sürdüren değişik ideolojileri ve düzenleri listeleyebilmek.
- * İnsanımızı büyük çapta etkileyen laiklik, kapitalizm, materyalizm, Kemalizm ve demokrasinin tanımlarını yapabilmek ve tek Hak din olan İslâm'la mukayesesini değerlendirebilmek.
- * Özellikle câhilî eğitim kurumları vâsıtasıyla insanımıza (farkında olmasalar bile) ciddi etkisi olan rasyonalizm, determinizm, pozitivizm, ateizm, paganizm ve darvinizmin ne olduğunu ve İslâm inancına ters düşen yönlerini ana hatlarıyla açıklayabilmek.
- * Resmî ve geleneksel kutsal türbe yaklaşımını değerlendirebilmek, halkın din anlayışını derinden etkileyen animizm ve fetişizmi, örf ve âdeti yüceltme anlayışını tahlil edebilmek.
- * İslâm'ın tümüyle dışına çıkmış olduğu bazı Müslümanlar arasında egemenliğini sürdüren Dürzîlik, Nusayrîlik, kadıymîlik, Bahâîlik ve hulûl anlayış ve inançlarını İslâm'ın sahih inancıyla mukayese edebilecek şekilde değerlendirebilmek.
- * İslâm'ın kabul etiği ve etmediği örf ve âdetlere örnekler verebilmek ve bu konuda yapılması gerekenleri açıklayabilmek.
- * Egemenlik konusunu Kur'an'dan yola çıkarak değerlendirip İslâm ve câhiliyenin bu konudaki tavrını örneklendirerek açıklayabilmek.
- * Ekanim-i selâse, Noel ve Noel kutlamaları ve dualizm gibi tümüyle İslâm dışı olan inanç, anlayış ve uygulamaları müslümanca değerlendirebilmek.

İdeoloji

Kelimenin aslı Latince'dir. İdea, "görünen biçim, fikir" sözcüğü ile logos "bilgi" kelimesinin birleşmesi ile yapılmış ve düşünceyi inceleyen bilim (ideler bilimi) anlamında kullanılmıştır. Siyasal ve sosyal bir doktrin meydana getiren ve bir hükümetin, bir partinin veya bir sosyal sınıfın hareketine yön veren, düşünce sistemine ideoloji denir. Bir topluma veya toplumsal sınıfa has düşüncelerin tümüne ideoloji denir. İlk olarak Destut de Tracy tarafından, felsefi bir hareket olarak savunulmuştur. Daha sonra Cabanis, Volney Grat ve Daonou tarafından siyasî bir topluluk olarak sahneye çıkarılmıştır. On sekizinci y.y.'da "ideologlar" denilince bu isimler akla gelirdi. Cemil Meriç, ideolojinin, kaypak ve karanlık bir mefhum olduğunu, Büyük Fransız İhtilâlinden sonra "felsefe"ye başka bir isim bulmak gerektiğini, zira felsefenin kiliseden koptuğunu, bunun için "ideoloji" kelimesinin Destut de Tracy tarafından (1796) uydurulduğunu izah eder. [\[1168\]](#)

İdeoloji, metafizik muhtevâsından sıyrılmış bir felsefedir. İslâm mütefekkirleri ve ulemâsının felsefecileri küfürle itham ettiğini bilen batıcı laik kadrolar, bu kelimenin arkasına sığınmışlardır. Bilginin kaynağını duyu organlarının faaliyetleri ve akıl yürütme ile sınırlandıran ideologlar, vahyi inkâr ettikleri için kâfirdirler. İslâm topraklarındaki bütün ideolojilerde görülen temel özellik, nassî inkâr mantığıdır. Dolayısıyla her ideoloji "ilâhlık" iddiâsına dayanır. Üretim, üretim araçlarının mülkiyeti ve tüketim gibi konularda "helâl" ve "haram" hudutlarını inkâr ederler. "Sermaye" ve "emek" anlayışında, birbirine zıt teoriler ortaya koysalar da, "mülkün Allah Teâlâ tarafından yaratıldığı gerçeğini" inkârda birleşirler. Bütün bu gerçekler dikkate alındığında, "Lâ ilâhe" (ilâh/tanrı yoktur) "illâllah" (ancak Allah vardır) diyen her mü'min, bütün ideolojileri inkâr etmiştir. Kelime-i tevhidi kalben tasdik ve dille ikrar eden mü'minler; ismi ne olursa olsun, İslâm topraklarını işgal eden bütün ideolojilerle savaşmak (cihad etmek) durumundadırlar. Aksi davranışta bulunanlar, cihad gibi farz-ı ayn hale gelen ameli terk ettikleri için mes'uldürler. [\[1169\]](#)

Laiklik

Batıdaki yaygın kullanımı ile sekülerizm, Türkçedeki kullanımı ile laiklik: Rûhânî olmayan demektir. Kültürümüze daha çok lâ dinî şeklinde geçmiş olan laik terimi, din dışı olan, belirli bir dinle ilişkisi olmayan ya da dine ait olmayan anlamına gelmektedir. Hıristiyanlıkta ise kilise hiyerarşisinde yer almayan, keşiş ya da râhip olmayan kimse için bu terim kullanılır. Dünnevî talebi bulunmayan, yani şeriatini hâkim kılmak, şeriatine uygun hukuk, iktisat, ahlâk, devlet, sosyal hayat, toplumlararası ya da devletlerarası ilişkileri bulunan bir sistemi hâkim kılmak ve bunu insanlığın istifadesine sunmak talebi, gayreti, cehd ve cihâdî olmayan bir İslâm, yani tevhidi Allah'ı bir tanımaya indirgemiş ve diğer yönleriyle içi tümüyle boşaltılmış, hıristiyanvari bir kimliğe büründürülmüş; dünyayı Sezarlara, tiranlara, tâğutlara, laiklere, demokratlara terk etmiş bir İslâm anlayışı, teori olarak topluma kabul ettirilmekte ve pratikte gerçek dinin hâkim olmasına müsaade edilmemektedir. Câmileri kileseye, Diyânet memuru imamları papaza, hayata bakışı hıristiyanlığa benzetilen bir din... [\[1170\]](#) Böyle bir İslâm, Allah'ın dini olan İslâm değildir. Böyle bir İslâm'ın Allah'ın Rasûlüne gönderdiği ve sahih olarak bize kadar nakledilerek gelmiş İslâm'la ilgisi yoktur. Böyle bir İslâm'ın, adından başka İslâm'la en ufak bir ilgisi bulunamaz. Ancak, "her türlü sapıklık ve saptırmaya rağmen, Allah'ın Dini'ni doğru olarak anlayan ve doğru şekilde ortaya koyan bir kesimin kıyâmete kadar varlığını sürdüreceğini, onlara muhâlefet edenlerin, hak yol üzere bulunan bu kesime asla zarar vermeyeceğini" müjdelemektedir Yüce Peygamberimiz. Allah'tan, bu hayırlı zümreyi her geçen gün güçlü kılmasını ve bizleri bunlardan eylemesini niyaz ederiz.

"Laik" (laic), din adamları sınıfı dışında kalan; "laiklik" de, dinin ya da din adamları sınıfının devletteki nüfuz ve etkinliğini uzaklaştırmayı esas alan siyasal düzen demektir. İlk anda laiklik, yalnızca siyasal boyutu olan bir yaklaşım olarak görülüyorsa da, herhangi bir düzen ve sistemin tek boyutlu olarak pratikte var olmasına, varlığını sürdürmesine imkân yoktur. İnsan, ruh ve bedeniyile, düşünce ve duygularıyla, yapıp ettikleriyle, zaaf ve meziyetleriyle, İç dünyası ve bu dünyasının kâinat ile olan ilişkileriyle, fert olarak ahlâkî, siyasî, fikrî ve amelî bütün ilişki ve yaklaşımlarıyla, ruhu ve kalbiyle, akli ve vicdaniyle bir bütündür. Bu bütünün, hikmeti sonsuz Yaratıcımız'ın takdiri gereği kendi arasında muazzam bir dengesi, bir âhengi vardır.

İslâm'da Laiklik Yoktur

Laiklik, geniş ve basit tanımı ile, dinin siyasal hayatın dışına itilmesi, din adamları sınıfının devletin siyasal hayatında din adına etkin olmalarının engellenmesi diye ifade edilecek olursa, peşinen şunu hatırlatmamız gerekmektedir: Evvelâ İslâm'da batıda bilinen şekliyle bir "din adamları" sınıfının varlığı söz konusu değildir. Dolayısıyla böyle bir sınıfın din adına siyasal etkinliklerde bulunmalarından ve devletin siyasetinde aktif bir rol oynamalarından söz edilemez. Çünkü böyle bir sınıf yok ki, bu sınıfın icrâ edeceği fonksiyon kabul veya redde konu olsun.

İslâm inancına göre Allah her şeyi yaratandır. O, her şeyi bilendir. İnsanı yaratan olduğu gibi, her asırda, nelere muhtaç olduğunu, dünya ve âhirette mutlu olmasının nelere bağlı olduğunu tam ve en kâmil anlamıyla O bilir. Dolayısıyla O'nun insanların dünya ve âhiret mutluluğunun elde edebilmeleri için teklif ettiği düzen olan İslâm'da, dünya ve âhirette her bakımdan huzurlu olabilmeleri için insanların gerek duyabilecekleri her şey vardır. Bugün için gerek duymadıkları fakat zamanla ihtiyaç hissedecekleri şeyler de, günümüz müslümanları tarafından bilinse de bilinmese de, ellerinde bulunan Kur'an ve Sünnette yeteri kadarıyla mevcuttur. Kıyâmete kadar gelecek bütün insanların ihtiyaçları için de durum, aynen böyledir. Diğer taraftan, Kur'an'ın içeriğine gelişigüzel dahi olsa bir göz atılacak olursa, görülür ki, Kur'an-ı Kerim müslümanların ibâdet ve âhiret hayatıyla ilgilendiği kadar, dünyadaki ilişkileriyle de ilgilenmiştir. Hatta dünyevî ilişki olarak değerlendirilen birçok alana dair açıklamaları, dinî ya da uhrevî ya da vicdanî olmakla nitelendirilen ilişkilere kıyasla daha etraflıdır.

Elbette İslâm, bu hükümler arasında laik bir düşünüşün etkisi ile ayırım yapmaz, dünya işi, âhiret işi; din işi, devlet işi gibi ayırmaları kabul etmez. Çünkü Kur'an, bunların hepsinin aynı şekilde ve hepsine ayırım gözetmeksizin müslümanların aynı önemi vermelerini ve aynı gayreti göstermelerini istemiş ve hepsini birlikte uygulamaya geçirmelerini emretmiştir. O yüzden **İslâm'da dünya işi, âhiret işi diye bir ayırım yoktur. Her şey ibâdet ve cihaddır; ya Allah'a ya da tâğuta kulluk. Siyâseti ibâdet, ibâdeti siyâset olan bir dindir İslâm. Dini devletten ayırdığımızda devlet dinsiz; devleti dinden ayırdığımızda din, devletsiz ve güçsüz olur. Dinle devlet, etle kemik gibidir. Devlet, vücut ise, din de o vücudun camıdır, ruhudur. Bu ikisini birbirinden ayırmak, insanı/insanlığı katletmektir, cinâyettir.** Kur'an-ı Kerim'de, meselâ miras hükümlerine, evlenme ve boşanmalara, alışverişe ve diğer akidlere, savaşa, suç ve cezalara dair açıklamalar, sözelimi namaza ve hacca dair açıklamalara göre daha ayrıntılıdır. Ama hepsine riâyet etme gereği, aynı titizlik ve tâvîzsizlikle vurgulanmaktadır. Kur'an'ın en azından bir defa, başından sonuna kadar ciddî bir şekilde anlamıyla birlikte okunması, bu sözün isbatı için yeterlidir. Durum bu iken, Kur'an'ın "*Dinde zorlama yoktur*" ilkesi ile, "*Sen onlar üzerinde bir zorba değilsin*" gibi buyruklarının İslâm'ın da laikliği kabul ettiğine delil olarak gösterilmesinin, gaflet değilse, ancak ihânetle izahı söz konusudur. Safça, riyâkârca veya bazılarının münâfıkça niyetlerle bu tür delillendirmelere kalkışmasının ilmî değerinden söz edilemez.

Laiklik ve Hâkimiyet

Hıristiyanlık, Bizans'ın resmî dini haline gelip devlet dini haline dönüşünce, Hz. İsa hakkında uydurulan ve tahrif edilmiş İncil'e geçirilen: "Sezar'ın hakkını Sezar'a, Tanrının hakkını da Tanrıya veriniz" cümlesinde ifadesini bulan anlayış, insanı iki efendili ve iki efendisinin de buyruklarını yerine getirmek zorunda bulunan, efendilerinin buyrukları çatıştığında duruma göre birisini tercih etmek gibi oldukça zor ve hatta riyâkârca ya da ciddiyetsizce tutumlara mahkûm eden bir hal almıştı. Tevhidden teslise, adâletten zulme dönen Kilisenin tahakküm ve saltanatı giderek güçlenmişti. İşte Kiliseye karşı, Kilisenin zulüm ve zorbalığına karşı ayaklanan insanların tavırları laiklikle izah edilmeye başlandı.

Uzun tarihî süreç ve her türlü olumsuz gelişmenin sonucu olarak; insanın hayatın her alanında ve tüm ilişkilerinde dini dışlamayı ve dini yalnızca vicdana hapsederek o çerçeve içerisinde kalması şartıyla dine saygılı olduğunu ifade etmek erdemliliğini(!) esirgemeyecek hale gelmiştir. İşte "laiklik" denilen şey budur.

İnsanın güç ve imkânlarının değişik alanlar olarak görülüp farklı mekân, makam ve güçler arasında paylaşılması, insanın görünmeyen keskin bir kılıçla biçilmesi, bölünmesi anlamına gelir; insandaki tevhidi bozar. Bununla birlikte böyle bir bölünmenin sonsuza kadar bu şekilde kalmasına imkân görünmemektedir. Yani böyle bölük pörçük bir hayat ve böyle bir anlayış fitrî değildir. Laiklik, tezine uygun olarak dinin siyaset alanından uzaklaştırılmasının akabinde, insanın eğitiminde, ahlâkî ve siyasî ilişkilerinde, bunları düzenleyen hukukunda, kâinat ve hayat yorumunda, bilime yaklaşımda, sanatsal ve edebî yorumlarında... da ister istemez kendisini gösterecektir. Yani, bütün bu ilişkiler ve ilişkilerin dayandığı her türlü kurum da zorunlu olarak temel alınan bu siyasal teze uygun şekil alacaktır.

Çünkü insanın bir bölümünü dünyevî saltanat ve siyasal otoritenin simgesi demek olan “Sezar”a teslim ederken; bunun dışında kalanını -artık ne kalıyorsa- Tanrıya teslim edip bu diğer bölümünün ilişkilerini onun buyruklarına göre düzenlemeye kalkışmasının imkânı yoktur. İnsan, bütünüyle ve her türlü ilişkisiyle, tek bir otoriteye teslim olmak zorundadır. Bunu ister açıkça ifade etsin, isterse de etmesin; ister durumun böyle olduğunun farkında olsun, isterse de olmasın, değişen bir şey olmaz. Yani “insanın içinde iki ayrı kalp olmadığı” [1171] gibi, onun hayatında da iki efendiye, iki zıt otoriteye yer yoktur. İnsanın fiilen böyle bir kaos yaşamaya tahammülü olmadığından, pratikte de buna imkân olmadığından dolayı, dinin hayatın herhangi bir alanından uzaklaştırılmaya çalışılması, zamanla dinin hayatta en ufak bir fonksiyon icrâ etmemesi sonucuna kadar varmıştır. Hıristiyanlığın tarihi, bu iddianın tartışılmaz bir delili olduğu gibi, günümüz “İslâm dünyası” adı verilen ülkelerin durumu da bunun açık bir delilini teşkil etmektedir. Şöyle ki: Bu dünyada yer alan ülkelerin büyük bir çoğunluğunda laik uygulamalar söz konusudur. Bunun resmiyette böyle olup olmaması, esas itibarıyla pratikte ciddî farklılıklar ortaya çıkarmamaktadır. Bu laik uygulamaların söz konusu olduğu ülkelerde yaşayan insanların önemli bir bölümü, egemen düzeni ve uygulamalarını, onun benimsediği ve telkin ettiği dünya ve hayat görüşünü kabul edip onaylamakta, buna bağlı olarak, dinin emir ve hükümlerini umursamayan bir hayat sürdürmektedir.

Bunlardan ayrı olarak, kendilerine dayatılan bu düzeni hiçbir şekilde benimsemeyen, kendi irâde ve istekleriyle düzenin hiçbir kural ve hükmünü yerine getirmemeye çalışan, içten gelen bir istekle itaat etmeyen ve boyun eğmeyen, aslı itibarıyla düzen karşıtı ya da muhâlifî büyük kitleler vardır. Bu kitleler, şu ya da bu şekilde laikliği reddeden söylemlerini herhangi bir şekilde ifade etmeye kalkıştıkları takdirde egemen düzenin yasal olsun olmasın her türlü engellemesine, zulüm ve terörüne, cezalandırmalarına, komplolarına, işkence ve her çeşit zulümlerine -kurulu düzeni korumak ve laikliğin elden gitmemesi adına- mâruz bırakılmaktadırlar. Kısacası, bu ülkelerde egemen düzenlerin baskı ve terörü altında yaşayan insanlar, pratiklerinde din ve dünya işlerini ayrı ayrı ele alıp değerlendirmemektedirler. Çünkü buna imkân yoktur. Devletler ve yönetimler de yalnızca devlet yönetimini dinin müdâhalesi dışında bırakmakla yetinmemekte, aksine, yeri geldikçe, gerek gördükçe dine müdâhale etmekte, dini kontrol altına almaya, yönlendirmeye çalışmaktadırlar.

Laikliği temel alarak, şöyle bir itiraz ileri sürülebilir: “Laiklik zaten insanların ferdî hayatlarına karışmamaktadır. Laiklik denilen şey, yalnızca dinin siyasal alandan uzaklaştırılmasını hedef alır. Dolayısıyla ferdî planda kişinin dinin esaslarına riâyet etmesi ile etmemesi arasında laiklik açısından bir fark bulunmamaktadır.” Bu itiraza cevap şudur: Zaten laikliğin çıkmazı ve bütün laik ve beşerî düzenlerin göz önünde bulunduramadığı, dikkatten uzak tuttuğu nokta budur. İnsan her şeyiyle hatta insan ve evren birlikte âhenkli bir bütün teşkil etmektedir. Siz bu bütünü ayırıp farklı otoritelerin emrine vermeye kalkışacak olursanız, ayrılmaması gerekeni ayırmış, bölünmemesi gerekeni bölmüş olursunuz. Üstelik bu bölme ve ayırmanın pratikte gerçekleştirilmesinin imkânı yoktur. Ya sizin bu ayırmanız fitrata ve eşyanın tabiatına aykırı olduğu için havada, temelsiz bir iddia olarak kalacaktır, ya da pratikte ortaya çıkan durum ile iddia arasında bir tutarsızlık olacaktır. Söz konusu tutarsızlık ise, fiilî durumun kastı aşması, hatta onu geride bırakması şeklinde ortaya çıkar. Laik tezin uygulaması siyasal alanı aşarak eğitim alanına, hukukî, iktisadî, ahlâkî alana da taşacak, insan, hayat ve kâinat yorumunu, sanat ve estetik anlayışını, yönelişlerini belirlemeye kalkışacaktır.

O halde laikliğin yalnızca siyasal bir çerçeve ve boyutunun bulunduğunu ileri sürmek, eğer bir kandırmaca değilse, asılsız bir iddiadan öte değildir. Sözün burasında ister istemez şunu da hatırlıyoruz: Laiklik, esas itibarıyla; din, akîde, düzen ve sosyal hayatın tümüyle Allah’tan alınması tezini teklif ve emr eden İslâm’ın tam karşısında yer almaktadır. Laiklik, Allah’tan başka varlıkların ulûhiyetini esas alan bir anlayış ve bir sistem olduğu halde; laikliğin dinsizlik anlamına gelemeyeceğini söyleyerek, hem laikliğin anlamını kaydırıyor, hem de işin içyüzünü bilmeyenlere sevdiren yaklaşımlar ve yorumlarla asıl laikliğin İslâm’da olduğunu ileri süren ve bunun için birtakım âyetleri hiç de ilgisi olmadığı halde delil diye gösterenler İslâm’ı saptırmakta, Hak Din’i tâğutî düzene koltuk değneği yapmaktadır. Belki iyi niyeti dolayısıyla bunun farkında değildir; ama vâkıa budur. Bu iki zıddın birleşebileceğini, bir kimsenin hem laik hem de müslüman olabileceğini iddia eden bazıları da müslümanları kendi siyasî yaklaşım ve emelleri doğrultusunda yönlendirmeye gayret etmekte, yani kurulu düzenin İslâm’la çatışan bir düzen olduğunun fark edilmemesini sağlamaya çalışmaktadır.

Laiklik, esas itibarıyla şeytana ibâdetin genel adıdır. İslâm’ın ya da Allah’a ibâdet yolunun tam karşıtı ve İslâm dışı bütün beşerî sistemlerin ortak bir adıdır. İslâm dini dışında kalan ve Allah tarafından asla kabul edilmeyecek olan bâtil dinlerin bir diğer unvanıdır. Bu bakış açısıyla konuya baktığımızda, laik düşüncenin kendisinin karşıtı olarak kabul ettiği ve din adamları sınıfının ya da bir hükümdarın yönetimi altındaki insanların, Allah’ın indirdiği şeriat dışında, kendi hevâsını tanrının irâdesi olarak telkin eden, kabul ettiren ve dayatan sistem olan “teokrasi” de bâtil bir dindir ve sonuç itibarıyla şeytana ibâdetin birçok türünden bir çeşittir. Bu bakımdan teokrasi de Kur’ân-ı Kerim gözüyle laiklikle ve diğer bütün bâtil din ve rejimlerle aynı kededir. Teokrasi, kendini ilâh sayan veya tanrıların temsilcisi olarak görenlerin idaresidir. Meselâ Firavunların

idaresi, teokrasidir. Laiklik, teokrasiye alternatif olarak ortaya çıkmış olsa da, aslında her ikisi de temelde aynı kaynağa, insanı tanılaştırmaya dayanmaktadır.

Kur'an, inanılan düzenin pratiğe yansımısını "ibâdet" diye adlandırmakta ve ibâdetin de ya Yüce Allah'a ya da O'ndan başka kime yapılırsa yapılsın, sonuçta şeytana yapılmış olacağını gayet açık ve en ufak bir te'vile yer bırakmayacak şekilde ifade etmektedir. Cennetlikler cennete, günahkârlar da cehenneme girdikten sonra Yüce Allah, cehennemliklere azarlayıcı bir üslûpla şu şekilde hitap edeceğini bildirmektedir: "*Ey Âdemoğulları, Ben size; 'şeytana tapmayın, çünkü o sizin apaçık bir düşmanınızdır, yalnız Bana ibâdet edin; işte dosdoğru yol budur' diye açıklamamış mıydım?*"[1172] Laiklik de, diğer beşerî rejimler gibi şeytana ibâdet yollarından bir yoldur. Müslüman ise, "*dini yalnızca Allah'a hâlis kılmakla ve yalnızca Allah'a ibâdet etmekle*"[1173] yükümlüdür.

Günümüzdeki laiklerle Mekke devrindeki câhiliyye mensubu insanlar arasında temelde pek bir fark yoktur. Çağdaş laikler, 14 asır önceki müşriklerin halefleridir. "*Onlara: 'Allah'ın indirdiğine ve Rasûlüne gelin' denildiğinde onlar: 'Atalarımızı üzerinde bulduğumuz yol bize yeter' derler. Ya ataları hiçbir şey bilmeyen ve doğru yolda gitmeyen kimseler idiyeler de mi?'*"[1174] Görüldüğü gibi, tavır ve yaklaşımlar arasında, günümüzdeki atalar ile câhiliyye Araplarının atalarının izini takip etme anlayışında fark yok. Değişen yalnızca yasaların konusu olan objeler ile bu yasaların konuluş şekli. Câhiliyye dönemi müşrikleri bir ya da birkaç kişiden ibaret olan atalarının izinden gitmekte ısrarlı olduklarını belirtirlerken, çağdaş câhilî laikler ise, yasalarının alanını alabildiğine geniş tutmaktadırlar. Zaman zaman atalarının yolunun izlenmesinin gerektiğinden söz etseler bile, halk irâdesinden, demokrasiden, hukukun üstünlüğünden, hukuk devletinden, parlamenter sistemden... dem vurmayı ihmal etmezler.

Hayat ve inanç düzeni bir bütündür. İnanç düzenini vicdana hapsedip bırakmanın imkânı yoktur. İnanç elbette hayatı da düzenleme safhasına er ya da geç mutlaka geçer. İnsanların fert ve toplum olarak inançlarıyla bağdaşmayan bir hayat sürdürmelerine imkân yoktur. İnsan, ya inandığı gibi yaşayacak veya yaşadığı gibi inanacaktır; üçüncü bir yol yoktur. Bu, böyle olduğu gibi, hayatın belirli alanlarını belirli güçlerin emirlerine terk etmemiz ve bunun âhenkli bir şekilde sürüp gitmesini beklememiz mantıkla da bağdaşmaz. Fıtrata aykırı bir beklentidir bu. Nasıl ki kâinatta Allah'tan başka bir ilâh bulunsaydı, göklerin ve yerin düzeni bozulacaktı, ya da bu ilâhlar birbirlerine gâlip gelmeye çalışacaktı.[1175] Aynı şekilde insan, hayatını da Sezar ile Tanrı arasında paylaşmaya kalkışıp birisine dünyayı, öbürüne dini teslim etmeye, birisini vicdana ve câminin dört duvarı arasına hapsedmeye kalkışırken; diğerine de bütün alanlarıyla, hatta hayat ve kâinat yorumları, dünya görüşleriyle birlikte dünya hayatını verecek olursa, hiçbir şey yerli yerinde kalmaz, kalamaz.

Kimi zaman vicdanî kanaat ve câmidde ortaya çıkan Allah'ın hâkimiyeti, o mü'minler tarafından hayatın her alanında aynı şekilde hâkim kılınmak istenecektir. Çünkü inancı ve dört duvar arasında yaptığı ibâdeti ona bunu emretmektedir. O, câmidde ibâdet ettiği Allah'a aynı şekilde câmi dışında da itaat etmek zorunda olduğunu, bütün beşerî otoriteleri red etmekle yükümlü olduğunu, namazından, câmiden, kalbindeki vicdanî kanaatinden ya da imanından, Kur'an'ından, mutlak doğru söylediğine ve doğruyu getirdiğine iman ettiği peygamberinden öğrenmektedir. Kimi zaman da Sezar'ın ifadesi olan devlet, kendisi için belirlenen alanla ister istemez yetinmeyecek, vicdanî kanaat ve ibâdetlerin kendisi açısından tehlike arzeden bir hale geldiğini sezerek mantığına uygun müdâhalelerde, hatta çeşitli engellemelerde bulunacaktır. Ayrıca, kendi anlayış ve kanaatlerine uygun olarak kurumlarını şekillendirecek, bu kurumlarda irâdesine aykırı herhangi bir uygulama olmamasına, eğitim sisteminden ve hatta emrindeki câmi görevlilerinden kendi laik anlayışına ters insanlar yetişmemesine de dikkat edecektir. Yani Sezar, Sezarlığının herhangi bir şekilde tehlikeye düşmemesi, sonunu hazırlayacak herhangi bir gelişmenin olmaması için elinden gelen her türlü tedbire başvurmayı ihmal etmeyecektir. Toplumun laikliğe ters bir şekilde örgütlenmesine, yapılanmasına fırsat tanımadığı gibi, fertlerin de egemen laik düzeni her şeyiyle benimseyen kişiler olarak yetişmesini sağlamaya çalışacaktır.

Bütün bunların anlamı şudur: İnsanlar kendi irâdeleriyle inançlarını seçme imkânına erişemeyeceklerdir. Kendilerine dayatılan düzeni seçmekten başka ciddi bir alternatifte sahip olmayacaklardır. Bu ise, laik düzenlerin dillerinden düşürmedikleri "fikir ve inanç özgürlüğü"nü, temeli olmayan, pratikte varlığından söz edilemeyen salt bir iddiadan ibaret olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Nitekim, laik düzenlerin yakın ve uzak geçmişteki uygulamaları ile halihazırdaki laik sistemlerin tümünün müslümanlara, inandığı gibi yaşamak isteyenlere yaptıkları uygulamalar, baskılar, bütün boyutlarıyla açık ve gizli devlet terörü bunun açık bir göstergesidir. İnsanın kalbinde, kafasında yer eden inanç ile yaşadığı hayat arasında mutlaka bir uyum sağlamak ve bunun arayışı içerisinde olmak, insan olmanın bir gereğidir. Laikliğin Sezar ve Tanrı ikilemi, fıtrata ve eşyanın tabiatına aykırıdır. O nedenle insanı böyle bir ikilemle karşı karşıya bırakmak, insanın insanlığına zulümdür. Âdil olan, insanın Kur'ân-ı Kerim'in açıkça ifade ettiği şekilde, iman ve küfürden istediği birisini tercih edebilecek

hür bir ortamda bulunmasıdır, bunun sağlanmasıdır. İşte “*dinde zorlama yoktur*” hükmünün anlamı budur. Zaten bu ifadenin akabinde, “*artık, doğru yol ile eğri yol birbirinden açık seçik bir şekilde ayırdedilecek hale gelmiştir*”[\[1176\]](#) diye buyurulması da net bir şekilde bunu ifade etmektedir.

Hükmetmek hakkı Yaratanındır. Her şeyin yaratıcısı olan Allah, aynı zamanda yarattığı her şeyin varlığını sürdürmesi için gerekli kanunları da koymuş bulunmaktadır. İnsanlar ve cinler gibi mükellef yaratıkların dışında kalan bütün varlıklar, Allah’ın kendileri için belirlemiş olduğu yasalara ister istemez uymakta, Allah’ın kendileri için belirlemiş olduğu bu değişmez kanunların (sünnetullahın) dışına hiçbir şekilde çıkmamaktadır. İnsan ise, zaman zaman Allah’ın kendisi için tayin ettiği ve irâdesini ona uymak doğrultusunda kullanmasını, tercih etmesini istediği şeriatinin dışına çıkmakta, şeriatî hayatının her şeyini belirleyici ve yönlendiricisi bir düstur kılmayı kabul etmemektedir. Böylelikle insan, başka birtakım mercilerin yasalarını, teşriilerini kabul etmektedir. Kur’an, hukuk belirleme konumunda başka birtakım varlıkların kabul edilmesini, o varlıkları Allah’a şirk koşmak olarak değerlendirmektedir.

Laik yaklaşımın tek kusuru ve biricik musîbeti, din adamları sınıfı dışında kalanların Allah’ın şeriatine rağmen değer, yargı ve yasalar koymalarından ibaret değildir. Laik yaklaşım, zihniyet ve yöntemlerin, yaklaşım ve uygulamaların bir diğer musîbeti ve sakıncası, siyasetin dışında bırakıldıkları kabul edilen din adamları sınıfının da şu veya bu şekilde değer, yargı ve yasalar koymaya kalkışmalarıdır. Laik ülkelerdeki din görevlilerinin devlet memuru olması, maaşlarını ve emirlerini Sezarlardan alması, laikliğin din-devlet ayrımı iddiasında da samimi olmadığını göstermektedir. Dinin devlete ve hatta sosyal hayata hâkim olmamasına aşırı titizlik gösteren laik rejimler, dini devletin emrine ve yönlendirmesine vermekte sakınca görmemektedirler. Bu yüzden laik devletlerde laik bir din, devlet dini ortaya çıkmakta, İslâm dışı ilkelerle uyuşan, ilâhî alanları son derece sınırlanmış, kuşa çevrilip tahrif edilmiş bir din ortaya çıkarılmaktadır. Deve kuşu misali, din özgürlüğü konusunda laiklik hatırlanırken; devletin dine müdâhale etmemesi konusunda ise, helvadan putları olan laiklik, laik rejimler tarafından yenilip yutulmaktadır. Nasıl putperest düzenlerde put adına konuşan mâbet hizmetkârları, kâhinler ya da büyüücüler, put adına tasarruflarda bulunuyor, çeşitli yasalar, yargı ve değerler vaz ediyor idilerse, laik sistemlerin din adamları sınıfı da aynı tasarruflarda bulunabilmekte, temsil ettiklerini iddia ettikleri dinin aslî mesajı ile bağdaşmayan hükümleri, kendi hevâ ve arzularına göre, inananlarına “din” diye takdim edebilmektedirler.

Kur’an, din adamlarının yaptıkları bu işin, dini red edenlerin yaptıkları işe mâhiyet itibarıyla uygunluğunu esas alarak, bunu da Allah’ın şeriatine rağmen teşri diye nitelendirmekte, bu eylemde bulunmayı rablik iddiası, bu eylemleri meşrû kabul etmeyi de din adamlarını rab kabul etme olarak değerlendirmektedir. “*Onlar Allah’ı bırakıp hahamlarını ve rahiplerini, bir de Meryem oğlu Mesih’i rabler edindiler. Hâlbuki tek bir İlâh’tan başkasına ibâdet etmekle emrolunmamışlardı...*”[\[1177\]](#)

Haham ve rahiplerini nasıl rabler edindiler? Onları rab edinmeleri sonucunda onlara ibâdet şekillerinden herhangi birisiyle ibâdet etmedikleri muhakkaktı. Çünkü herkesin de bildiği gibi, yahûdiler de hıristiyanlar da din adamlarının önünde secdeye kapanmıyorlardı. İşte Hâtem-i Tâî böyle bir şey bilmediğini söyleyince, Hz. Peygamber: “*Allah’ın hükümlerine aykırı olarak bilgînlerinin helâlî haram, haramı helâl yapmalarına rağmen onlara tâbi olmalarının, bunu kabul etmelerinin onlara ibâdet etmeleri demek olduğunu*”[\[1178\]](#) açıklamıştı.

İşte, Allah’ın şeriatinin tümüyle kabul edilmemesi halinde, fesat, şirk ve inkârın belli bir alana hasredilmesine imkân olmadığını, bu buyruklardan ve onların tanığı durumunda olan tarihte ve günümüzde yaşananlardan açıkça anlayabilmekteyiz. İnsanın Allah’tan müstağnî olması, O’na şu ya da bu şekilde muhtaç olmadığını iddiası diye de ifade edilebilecek olan laiklik, her bakımdan bir çıkmazdır, her yönüyle bir tutarsızlıklar yığıdır. Laiklerin: “din gibi kutsal bir değeri, siyaset gibi bir çamura bulaştırmamak gerekir” şeklindeki dini himâye eden havârilikleri, en hafifinden bir riyâkârlık, iki yüzlülük olarak değerlendirilmelidir. Bu sahtekârlara demek gerekir ki: Dini dört duvar arasında ve vicdanlara hapsetmek, onun hayata hükmetmesini engellemek, dine yapılabilecek en büyük hakaret, ona karşı işlenebilecek en büyük zulümdür. “Siyaset”i bir çamur görmekte gerçekten samimi iseniz, ne diye o çamura gırtlaklarınıza kadar batmaktasınız? Çamurdan gerçekten kurtulmak istiyorsanız, kendinizi Rahman ve Rahim olan Allah’ın dininin şefkat ve müsâmaha, adâlet ve hakkaniyet, fazilet ve ahlâk simgesi kucağına teslim ediniz, kurtulursunuz...

Laiklik, Yasama Gücünün Bölünmesidir

Eğer İslâm’ı, bütün muhtevâsıyla temsil eden bir terim ile ifade etmek istersek, hiç şüphesiz bunun için en uygun terim “Tevhid”dir. Tevhid de, yalnızca yaratıcı olarak Yüce Allah’ın bilinmesinden ibâret değildir. Aynı zamanda, mutlak hâkim

ve mutlak kanun koyucu, mutlak müdebbir olarak da Allah'ın bir ve tek kabul edilmesidir. O'na hiçbir şekilde denk, eş ve ortak koşulmamasıdır. Laiklik ise, Allah'ın dünya hayatını ilgilendirdiği kabul edilen ve "siyaset" ya da "devlet işleri" diye ifade edilen alana herhangi bir şekilde müdahale etmesine imkân tanınmamasıdır. Yani din adamları şahsında, dinin sosyal, siyasal, ekonomik, hukuksal ve hatta ahlâkî alanların tümünden uzaklaştırılmasını hedef alır. Hatta bu kadarla da kalınmayarak, hayat görüşü, kâinat yorumu, değer yargıları, estetik ve fikrî alanlarda, eğitim ve kültürel alanlarda da bu yaklaşım kendisini hissettirir. İster istemez, farkında olunarak veya olunmayarak bu yaklaşım, dinî değer, prensip ve yaklaşımları alan dışına iter, uzaklaştırır. Sonunda öyle bir durum ortaya çıkar ki, dinin herhangi bir alanda, hatta vicdan planında bile var olup olmadığı dahi tartışılacak bir konu haline gelir. Durum bu noktaya varsa da, varmasa da; İslâm, hayatın az ya da çok, dar ya da geniş herhangi bir alanında, Allah'ın hükümlerine aykırı hükümlerin konulmasını onaylamaz. Böyle bir eylemi "şirk koşmak"la eş bir tutum olarak değerlendirir: *"Yoksa onların Allah'ın izin vermediği şeyleri dinden kendilerine şeriat yapan (kanun koyan, Allah'a eş koştukları) ortakları mı vardır?"* [1179]

Görüldüğü gibi, teşrî alanlarının, ya da hüküm ve değer belirleme alanlarının laik anlayışa göre açıkça ayrıştırılması ve birbirlerinden kesinlikle ayrılımları, dinin devlet yönetiminden tümüyle uzaklaştırılması, laiklik için ne kadar vazgeçilemez ve sorumlu bir ilke ise; İslâm açısından da böyle bir ayırım, en dar sınırlar içinde kalsa dahi, Kur'an'ın kabul edebileceği, benimseyebileceği bir yaklaşım değildir. Laiklik, çok tanrılı olmak demektir. Câmideki ilâhın başka; sokaktaki, mahkemedeki, meclisteki... ilâhın başka olduğu bir düzendir. İslâm, ne kadar Tevhidi esas almakta ise; laiklik de o derece şirki esas alır. Tevhid ve şirkin bir arada bulunup barınmasının imkânından söz edilemez. Çünkü Kur'an, her alanda yalnızca Allah'a ibâdetle dâvet eder ve bunu esas alırken; laiklik de diğer tüm beşerî düzenler gibi, şeytana ibâdet yollarından bir yoldur. Şeytanın insanları bölmeyi, darmadağın etmeyi esas alan ve dosdoğru yol olan sırât-ı müstakîm dışında kalan yollarından bir yoldur.

"Ve (de ki:) Şüphesiz ki bu, benim dosdoğru yolumdur. O halde ona uyun. Diğer yollara uymayın. Sonra o yollar sizleri O'nun yolundan ayırıp darmadağın eder. İşte sakınasınız diye size bunları emretti." [1180] Müslüman her şeyiyle, her şeyini Allah'ın emrettiği şekilde ve Allah için yapan ve düzenleyendir. *"De ki: Benim namazım (haccım, kurbanım) ve diğer ibâdetlerim, hayatım ve ölümüm, âlemlerin Rabbi Allah içindir. O'nun ortağı yoktur. Ben, bununla emrolundum ve ben müslümanların ilkiyim."* [1181]

Materyalist ve pozitivist anlayışa göre deney ile tesbit edilemeyen vahyin gerçeklerinden hiçbiri pozitif (varlığı sâbit olan) değildir. Yani pozitif düşünceye göre bunlar yok sayılırlar. Tabiatıyla bütün bu kanâatler, dinleri bir ikellik, bir hayal ürünü olarak değerlendirmekte, dolayısıyla Allah'ı ve O'nun mesajlarını yok saymaktadır. Bu nedenle materyalizm ve pozitivism, kâfirâne bir düşüncedir ve bu düşüncüyü aynen benimseyen her insan kâfirdir.

İşte laiklik esasen bu düşünce üzerinde temellendirilmiştir. Bu nedendir ki laikler din işlerinin devlet işlerinden ayrılmasını savunurlar. Çünkü din işlerinin kaynağı vahiydir. Laiklikte ise vahyin yeri yoktur. Ancak burada laiklikle ilgili olarak iki nokta çok önemlidir.

Bunlardan birincisi: Din işlerini devlet işlerinden ayırmanın mümkün olup olmadığıdır ki bu, konumuzun dışında kalır.

İkinci nokta ise: Laikliği bir dünya görüşü olarak benimseyen kimsenin aynı zamanda hem laik, hem Müslüman olmasının mümkün olup olmadığıdır. Konumuzu yakından ilgilendiren bu noktanın açıklığa kavuşturulması ise bilimsel sorumluluk açısından zorunludur. Bunu yapabilmek için elbette ki her şeyden önce laiklikle İslâm'ı karşılaştırmak gerekir. İşte bu suretle ancak ikisi arasındaki benzerlikler ya da aykırılıklar ortaya çıkacak ve bir kimsenin, aynı zamanda hem laik, hem müslüman olup olamayacağı ortaya çıkacaktır. Fakat laiklik şimdye kadar yetkili bir otorite tarafından henüz bilimsel olarak tanımlanmamıştır. Bu nedenle laiklik-İslâm karşılaştırmasına esneklik getirmek ve bundan sağlıklı bir sonuç çıkarabilmek amacıyla laiklik için mümkün olduğu kadar farklı birçok tanımlar yapmak ve bu tanımlardan her birine giren düşünce biçimini İslâm ile karşılaştırmak bu soruna bir nebze ışık tutacaktır.

Bu konuda akla gelebilecek altı tanım vardır:

- 1- Laiklik: Din ile devlet işlerinin birbirinden ayrılmasıdır.
- 2- Laiklik: Salt bir hoşgörüdür.
- 3- Bütün din ve inanışlar karşısında tam bir tarafsızlıktır.
- 4- Dinsizliktir.
- 5- Salt bir din düşmanlığıdır.
- 6- Bunların birkaçını içine alan bir anlam taşır.

Hemen ifade etmek gerekir ki, birinci hayalî tanımda olduğu gibi eğer laiklik din ile devlet işlerinin birbirinden ayrılması anlamına geliyorsa bu, Kur'an'ın ve İslâm'ın bütünlüğü ilkesine aykırıdır. Bu noktada İslâm ile laiklik arasında açık bir uyumsuzluk vardır. Buna rağmen bilerek ya da bilmeyerek “ben laikim, ama aynı zamanda müslümanım” diyen kimse hem laiklik açısından, hem İslâm açısından çelişki içindedir. Ancak laiklik, bir dogmaya dayanmadığı için bu kimse, her şeye rağmen herhangi bir yoruma tutunarak belki laik olduğunu kanıtlayabilir, ancak müslüman olduğunu kanıtlayamaz.

İkinci tanıma göre laiklik eğer salt bir hoşgörü ise bunun İslâm'la çelişen hiçbir yanı yoktur. Onun için laikliği böyle sanarak hem laik, hem de Müslüman olduğunu ileri süren kimse için imânî bir endişe söz konusu olmamalıdır. Ancak böyle bir yaklaşımın mantıklı bir açıklamaya dayanabileceği şüphelidir. Çünkü İslâm'ın bir özelliği olan hoşgörünün İslâm'dan ayrı bir anlayış olarak adlandırılması mantıksal bir çelişkidir. Aynı zamanda laikliği böyle anlayan insan, birinci tanımdaki görüşü inkâr etmiş sayılır ki genellikle laik düşünce bu tanım içinde empoze edilmektedir.

Eğer laiklik; “bütün dinler ve inanışlar karşısında tam bir tarafsızlıktır” diye tanımlanacak olursa böyle bir anlayışın İslâm'la uyuşan hiçbir yanı yoktur. Çünkü İslâm'a göre: İslâm'dan başka hiçbir hak ve geçerli din ve dünya düzeni yoktur. [1182] Binaenaleyh bütün dinler İslâm'a göre bâtıldır, geçersizdir. Tabiatıyla bu yargı, İslâm'ın, diğer dinlere düşman olduğu ve onları hedef aldığı anlamına asla gelmez. İslâm, bütün insanları hak ve adalet divanında barışa ve yardımlaşmaya çağırır, yürürlükte olduğu topraklar üzerinde bütün kâfir vatandaşların da aynen Müslümanlar gibi yaşamlarını, hak ve özgürlüklerini teminat altına alır. Yalnızca tüm dinlerin artık geçersiz olduğunu ilan eder ve bütün insanlığı, Kur'an'a inanmaya çağırır; Onları hanîf dinin bayrağı altında ve tevhid inancı etrafında birliğe davet eder. Dolayısıyla laikliği bütün dinler ve inanışlar karşısında tam bir tarafsızlık olarak anlayan, bununla birlikte hem laik, hem Müslüman olduğunu ileri süren kimse yine çelişki içindedir ve İslâm Dini ile hiçbir ilişkisi yoktur.

Laiklik eğer sırf dinsizlik demek ise bu takdirde ne İslâm'ın laiklikle karşılaştırılması için artık mantıklı bir neden kalmış olur, ne de hem laik, hem de Müslüman olduğunu ileri süren bir insanın bu yoldaki sözleri herhangi bir tartışmaya konu olabilir.

Laikliğin sırf din düşmanlığı olarak tanımlanması durumunda da sonuç değişmez. Ancak bu anlayışın sırf dinsizlik, ya da sırf din düşmanlığı şeklinde tanımlanmasına, laiklerin “evet” diyebileceği ihtimalden uzaktır. Çünkü eğer böyle bir anlayış ve tutum içinde olduklarını açığa vuracak olurlarsa yalnızca Müslümanları değil, dünyadaki tüm inançlı insanları karşılarına alacaklarını bilirler. Bu da laikliğin mantık ölçülerine, insan haklarına ve ahlâk kurallarına ne kadar aykırı düştüğünü ortaya sermek bakımından ibret vericidir!

Laik anlayış eğer bu tanımlardan birkaçının ortak konusu olabilirse bu takdirde yukarıdaki sonuçlardan yine biriyle açıklanmak durumunda kalacaktır. Sonuç bu olunca da Laikliğin İslâm'la çakışabilmesi mümkün görülmemektedir.

Dolayısıyla hem laik, hem aynı zamanda Müslüman olduğunu ileri süren insanın açık bir çelişki içinde olacağı gerçek anlamda ortaya çıkmaktadır. Unutmamalıdır ki laik bir dünya düzenini onaylayan, ya da benimseyen bir kimse, aynı zamanda laik olduğunu ilan etmiş sayılır.[\[1183\]](#)

Hâkimiyet/Egemenlik Kayıtsız Şartsız Allah'ındır

Hukm kelimesi, sözlük anlamı olarak yargı ve yargıda bulunmak anlamındadır. Kelime, bütün kökleriyle, taraflar arasında ister anlaşmazlık bulunsun, isterse bulunmasın, belirli bir konunun gerçek değerinin anlaşılması için, bu konuda yetkili kabul edilen bir makama başvurma mânâsını içermektedir. Kur'ân-ı Kerim'de de bu anlamda kullanıldığı görülmektedir. Hukm kelimesinin Türkçede "egemenlik" anlamında kullanılan "hâkimiyet" şeklindeki söylenişi ise, hüküm koyma, hüküm verme yetkisi, yüksek egemenlik anlamıyla Arapçada yenidir.

Çağdaş hukukçular, hâkimiyeti şöyle tarif ederler: "Belli bir ülke ve o ülkede oturan hakiki ve tüzel kişiler üzerinde kullanılan ve devlet kişiliğine bağlı olan, ondan ayrılmayan aslî en yüksek hukukî iktidar veya kudrettir." Kısaca, "aslî ve en yüksek kumanda ehliyet ve yetkisi" şeklinde tanımlanabilir. Mevdûdî, hâkimiyeti tanımlarken şunları söylemektedir: "Siyaset biliminde bu terim; en yüksek iktidar ve mutlak iktidar anlamında kullanılır. Herhangi bir kimse ya da topluluğun hâkimiyeti elinde tutmasından maksat şudur: Onun her hükmü kanun mâhiyetini taşır ve kanun olur. Böyle bir kimse ülkesinde yaşayan fertlerin üzerinde hüküm yürütür ve sınırsız tercih ve yetkilerin sahibi olur. Onun yetki ve tercihlerini kendi irâdesi altında hiçbir şey sınırlandıramaz ve kısamaz. Bireylere verilmiş bulunan herhangi bir hak varsa, bu hak da ancak onun tarafından verilmiş olur. Hâkimiyeti elinde bulundurması sebebiyle herhangi bir kanun kendisini bağlamadığı için böyle birisi tam mânâsıyla kadir-i mutlaktır."[\[1184\]](#) Mevdûdî'ye göre "bundan daha az kudret ve imkâna "hâkimiyet" denemez. Ancak böyle bir hâkimiyet, bugün artık farazî bir kavram haline gelmiştir. Alanı o kadar küçülmüştür ki, gerçek bir hâkimiyet veya siyaset biliminde kullanılan terim anlamıyla siyâsî hâkimiyet (politik egemenlik) dahi kalmamıştır.

Kur'an'a Göre Hâkimiyet Türleri

Her kavrama kendine has bir yorum getiren İslâm dini, hâkimiyet konusunda da İslâmî olan ve olmayan ayrımını gözetir. Kur'ân-ı Kerim, İslâmî ve câhilî olmak üzere iki tür hâkimiyet olduğunu kaydeder: "Yoksa onlar (İslâm öncesi) câhiliyye hükmünü (idaresini) mü istiyorlar? İyi anlayan bir topluma göre, hükmü, hükümlerini Allah'tan daha güzel kim vardır?"[\[1185\]](#) Başka âyet-i kerimelerde, Allah'ın hükümleri dışında kalan hükümlerin "hevâ, tâğut, dalâlet, şer vb. hükümleri" diye adlandırılmaları İslâmî olmayan hükümler arasında mâhiyet farkından kaynaklanmamakta; aksine İslâmî olmayan hükümlerin câhilî olmanın yanında, diğer olumsuz nitelikleri de kaçınılmaz olarak taşıdıklarını ortaya koymaktadır. Bu âyette geçen "hüküm" kelimesi, yalnızca siyasal anlam taşımakla kalmamakta, her türlü "yargı"yı da kapsamaktadır. Böylece, İslâm'a göre yapılmış ve her türlü değer yargısı İslâm'a göre şekillenmiş olan toplumun hükmü İslâmî; böyle olmayan toplumun hükmü ise câhilî hükümdür.

İslâmî anlamıyla hâkimiyetin dışında kalan her türlü hâkimiyet ve İslâm'ın değer yargıları dışında kalan her çeşit değerlendirmeye ad olan "câhilî hâkimiyet"in mâhiyeti hakkında İbn Kesir, sözkonusu âyet ile ilgili olarak şöyle der: "Cenâb-ı Allah, (bu âyette) her türlü hayrı kapsayan ve her çeşit şerden uzak tutan Allah'ın sapaşlam hükmünü bırakıp onun dışında kalan ve şahıslar tarafından Allah'ın şeriatine dayanmaksızın konulmuş görüş, hevâ ve istülahlara yönelen kimselerin bu davranışını reddetmektedir. Nitekim câhiliyye dönemi insanları da böyle yapıyor, kendi görüş ve hevâlarından ortaya attıkları dalâlet ve cehâletlerle hüküm veriyorlardı. Moğolların da yaptıkları bu idi. Onlar kendilerine yasak (yasa) koyan kralları Cengiz Han'ın hükümlerine göre yönetiyorlardı. Bu yasağ(y)ı Cengiz, yahûdi ve hıristiyan şeriatlerinden, İslâm dininden ve başka dinlerden yararlanarak meydana getirmişti. Orada sırf kendi görüşü olan ve hevâsından kaynaklanan hükümler de vardı. İşte onun bu yasağı (yasası), soyundan gelenler arasında uyulan bir şeriat olmuştu. Onlar Allah'ın Kitabı ve Rasûlünün sünneti ile hükmetmeyi bir kenara bırakıp "yasak" ile hükmediyorlardı. Her kim böyle yaparsa o kâfirdir; Allah'ın ve Rasûlünün hükmüne geri dönüş az ya da çok hiçbir konuda onların dışında hiçbir şeyle hükmetmemek çizgisine gelinceye kadar onunla savaşmak farzdır."[\[1186\]](#)

Görüldüğü gibi, burada İbn Kesîr, İslâmî ve câhilî hükmün mâhiyetini açıklamış; kendi döneminde câhiliyye hâkimiyetine örnek olmak üzere de Cengiz Han yasalarını göstermiş; Allah'ın hükümlerini bırakıp câhilî hükümlere, hevâlara yönelenlere karşı takınılacak tavrı da gayet açık bir şekilde belirlemiştir. Bundan şunu anlıyoruz: Hâkimiyet konusu teorik olup pratik ve hukukî birtakım sonuçları olmayan yorumdan ibaret değildir. Bu konu, doğrudan doğruya Allah'ın hükümlerine iman ve bu hükümlere aykırı hiçbir hükmü kabul etmemek şeklinde uygulama ile, böylesini kabul etmeyenlere karşı hukukî birtakım uygulamaları beraberinde getiren bir anlayıştır.

Demokrasi

Batının laiklik, özgürlük vb. hemen tüm kavramları gibi demokrasi kavramı da kaypaktır. Sınırı, tanımı çok belirgin değildir. İsteyen istediği yere çekebilir. Yöneticiler ve etkin güçler, içini istedikleri gibi doldurabilir. "Halkın kendi kendini yönetmesi" belki tek ortak tanım. Onun da nasıl olacağı ve müslümanlıkla nasıl bağdaşacağı konusunda ortak görüş yoktur.

"Ver oyunu, gör oyunu!" "Kim daha oy alıyor/oy alıyor?" "Oy, oy!" diye halktan rey dilenenler, iş başına geçtiklerinde halkı "of, of!" diye inletirler. Buna rağmen oyun devam eder. Demokrasi sâyesinde insan, ısırıldığı delikten bir değil; on kez ısırılır. Tahterevallidir demokrasi; partilerin biri iner, biri çıkar. Ama bu tahterevallinin üzerine binilip oturulan yerinde gıcırdayan tahta kalas değil; inleyen halk vardır. Hangi doktrin, rejimde hâkimse, onun koyduğu kurallar işlemekte, hâkim gücün çarkının işlemesi için halkın desteğine ihtiyaç duyulduğundan, senaryosu önceden yazılmış oyunda, halka sadece figüran roller verilmektedir. Halkın seçmek mecbûriyetinde olduğu düzenin memurları, isteseler bile hâkim gücün/derin devletin sistemini değiştirmek hakkına sahip olmadıklarından, halkı temsilen seçilenlere düşen iş, mevcut sistemin çarkının başında durmaktan öteye gitmez. Bu olayda halka düşen ise, düzenin bazı yerlerine idareciler tâyin ederek onların suçuna ortak olmaktır.

Demokrasi bir yönetim biçimidir; yönetimleri belirleme biçimi değil! Kendisi bir düzendir; başka düzenlere kapı değil! Davul tutanları seçme işidir; tokmakları değil! Egemen güçler tarafından kuralları belirlenmiş oyundur; oyun kurallarını belirleme işi değil! Demokrasi, kitabına uydurma rejimdir; Kitab'a uyma değil! Demokrasi ile disiplini esas alan rejimler arasındaki fark, önemsizdir: Totaliter rejimlerde kral veya general; "Ben böyle istiyorum!" der; Demokrasi ise, "sen böyle istiyorsun!" der.

Güçlünün hâkim olduğu rejimin adıdır demokrasi. Çağdaş bir masaldan ibarettir. Her ne kadar tersi iddia ediliyor olsa bile, seçenlerin ve hatta seçilenlerin değil; seçtirenlerin ve derindekilerin irâdesi önemlidir. Demokrasi, bir Truva atıdır. Halka, oy vermeme hürriyeti bile vermeyen çağdaş dayatma rejimidir. %51 delinin % 49 akıllıya gâlip getirilmesinin adıdır. Müslümanla kâfirin, mücâhidle İslâm düşmanının, âlimle câhilin, aydınlı avamın eşit olduğu adâletsiz rejimin adıdır demokrasi. Demokrasi açısından, oy veren insanlar, eşit olmasına eşittir, ama bazıları daha çok eşittir. Elli bir pirenin kırk dokuz file gâlip getirilmesidir demokrasi. Kazanan ve kaybedenin maçtan önce belli olduğu şekeli bir karşılaşmadır. Hakka rağmen halk idaresi olmasının yanında; aslında halka rağmen egemen çevrelerin halkın inancına ters dayatmalar rejimidir. Teorisyle pratiği birbirine bu denli ters bir anlayış, başka hiçbir ideolojide bu kadar sırtmaz.

Demokrasi, bilindiği gibi batı kültürünün ürünü olan bir sistemdir. Batı medeniyetinin en önemli özelliği, insanın kendini ilâhlaştırarak, tanrıya başkaldırı, nefse, hevâya ve şeytana tâbi olmaktır. Demokrasi anlayışında da bu özelliği görürüz: Yüce Allah'ın nizamını kabul etmeyip, yönetimde insanların hüküm koymasını ve Allah'ın indirdiğini bırakıp kendi hükümleriyle kendilerini yönetmek istemeleridir. Bunu demokratların ifadeleriyle (daha doğrusu, hal dilleriyle) söyleyecek olursak: "Sen kim oluyorsun ey tanrı! Biz kendi hayatımızı kendimiz düzenleyebiliriz. Kendimiz düzenlemek için yöntemler buluyor ve uyguluyoruz" demekteler; dilleriyle veya tavırlarıyla. -Basite indirgeyecek olursak- demokratik söylemin içeriği ve anlamı işte budur. Haliyle, başka bir bâtil gâye için, insanı/halkı putlaştırma amacıyla bâtil tanrılara başkaldırılıncaya, hak ilâh olan Allah Teâlâ'ya da baş kaldırılmış oluyor. "Hevâsını ilâh edinen kimseyi gördün mü? Onun koruyucusu (bekçisi, vekili) sen

mi olacaksın?”[1187] İster “hümanizm” adıyla, ister “demokrasi” ideolojisiyle, Batının anlayışı, insanı Tanrı yerine koymaktır; insanı, yani kendi hevâsını tanrılaştırmak. Batıda düşünce, inanış, ideoloji ve sistemlerin hepsi hakkında bu yargı geçerlidir; bu hüküm, ortak bir değerlendirmedir.

Batı uygarlığının karşısında İslâmî dâvet vardır. İslâmî mesaj, Allah'a başkaldırı yerine ibâdeti öngörür. Fakat birilerine de başkaldırmayı emreder. Bu da nefsi, hevâyı ve şeytanı kapsamına alan “tâğüt” a başkaldırmaktır. “De ki: Şüphesiz ki bu, benim dosdoğru yolumdur. O halde ona uyun. Diğer yollara uymayın. Sonra o yollar sizleri O'nun yolundan ayırıp darmadağın eder. İşte sakınasınız diye size bunları emretti.”[1188] Âyet-i kerime, gerçekten müslümanın hayatını, herhangi bir gedik bırakmaksızın tamamıyla Allah'a tahsis etmiştir. İşte Allah'a teslimiyet bu demektir. Ölüm ile noktalanıncaya kadar, hayatımızın tümünü, inanç ve kanaatlerimizden başlayarak tüm eylemlerimizi Allah için, Allah'a teslimiyet sûretiyle ortaya koyacağız. İslâm budur; böyle bir teslimiyettir.

Bütün siyasî sistemlerin, ideolojilerin olduğu gibi, demokrasinin de can alıcı noktası; hâkimiyet/egemenlik meselesidir. Yukarıda da belirtildiği gibi, hâkimiyet, daha ilerisi düşünilemeyen, siyasal bir güç ve etkinliği ifade eder. Yani siyasal güç ve etkinliğin, iktidar ve muktedir oluşun en ileri derecesini ifade eder. Bu en üstün kabul edilen otorite, kanunları yapar. Yöneticiler ona göre belirlenir. Yönetimin nasıl olacağını ve bu esasların ayrıntılarını o belirler. Hâkimiyet anlayışı itibarıyla İslâm bir tarafta, diğer bütün sistemler bir taraftadır. İslâm, hâkimiyeti mutlak olarak sadece Allah'ta kabul eder; Allah'ın hakkı olarak bilir. Bunun dışındaki diğer bütün sistemler, hâkimiyeti kimde görüyorlarsa ona göre isim alırlar.

Demokrasi, hâkimiyetin halkın elinde olmasının adıdır. Krallık, hâkimiyetin kralın elinde olmasıdır. Teokrasi, hâkimiyetin Allah adına konuştuğunu iddia eden din adamı sınıfının ya da kendini tanrı yerine koyanların elinde olmasıdır. Buna benzer diğer bütün sistemler de böyledir. Yani siyasî sistemler, hâkimiyeti elinde bulunduranlara göre tanımlanır ve ona göre isimlerini alırlar. Yalnız İslâm, hâkimiyeti Allah'ta görür, hâkimiyeti Allah'ın bir hakkı olarak kabul eder. Bunun dışındaki diğer bütün beşerî sistemlerin (dinlerin) özelliği ise, hâkimiyeti Allah'ta görmeyip insanda görmeleridir. Hâkimiyeti insanda görmek gibi ortak bir paydaya sahip olduktan sonra, bu insanların “kim veya kimler?” sorusuna verdikleri farklı cevaplara göre isim alsalar da, müslümana göre bütün bunlar tâğütî ideoloji ve şeytanî düzenlerdir.

Hâkimiyet noktasında demokraside yetki; halkın veya milletindir; Yani, toplumun geneli, egemenliğe sahip kabul edilir. Hangi inanca sahip olurlarsa olsunlar, fertler birbirlerine eşit olduklarına göre de, her bir şahıs, o hâkimiyetin bir birimine, bir parçasına sahiptir. Yani 70 milyonluk bir ülkede hâkimiyet, 70 milyon eşit parçaya bölünmüş demektir. Bunun Kur'ânî ifadesi 70 milyon ilâh kabul ediliyor, demektir. Herkes hâkimiyetin eşit bir parçasına sahip olduğundan, zamanı gelince hâkimiyet parçalarının sahipleri oylarını bir tarafta toplar ve ittifakın mümkün olmadığı halde, çoğunluğu teşkil eden parçaların toplamı doğrultusunda icraatlar yapılır, kararlar alınır. Bu noktada hâkimiyetin kullanılması gündeme gelir. Demokrasi, çok tanrıcı Grek kültürüne dayalı, ondan kaynaklanan bir sistemdir. Yani, irticânın esasıdır. Şu irticâyâ karşı dayatılmak istenen demokrasi, asıl irticânın kendisidir; asıl mürtecî de demokratlar. Çünkü onlar, kökü, tarihi itibarıyla eski Yunan'a kadar uzanan bir mürtecîlik yapıyorlar. Ondan da eski bir kökü var; şeytana kadar uzanan bir başkaldırıya kadar devam edip uzanıyor, kökleri oraya kadar varıyor, Allah'a başkaldırı ve şeytana itaat olan bir siyasî sisteme tâbi oluyorlar demokrat mürtecîler.

Batılılar açısından demokrasi, en az zararlı (ehven-i şer) olabilir. Onlar Hakk'a, yani mutlak doğruya, nassa inanmazlar çünkü. İslâm diye bir din, devlet ve dünya görüşü olmasaydı, Peygamberlerin ve iman edenlerin, uğruna her fedâkârlıklara katlandıkları İlâhî hükümler söz konusu olmasaydı, "demokrasi mi, başka rejim mi?" tartışılabilir, Hakkın emrettiği "hayır" olmayınca "şerrin en ehveni" tercih edilebilirdi. Ama, müslümanın teslim olduğu Rab ve Kitap her şerri yasaklar ve sadece hayrı emreder. Hak, apaçık ortadadır. Bâtil rengine bürün(e)mez. Bâtil görünümünde hak veya hak görünümündeki bâtil, olsa olsa "ehven-i şer"dir. Ehven-i şerri tercih etmek de şerre râzî olmak demektir. Müslüman hakka tâlib olmak zorundadır.

Demokrasi ve Hâkimiyet

Demokrasi, bilindiği gibi batı kültürünün ürünü olan bir sistemdir. Batı medeniyetinin en önemli özelliği, insanın kendini ilahlaştırarak, tanrıya başkaldırı, nefse, hevâya ve şeytana tâbi olmaktır. Demokrasi anlayışında da bu özelliği görürüz: Yüce Allah'ın nizamını kabul etmeyip, yönetimde insanların hüküm koyması ve Allah'ın indirdiğini bırakıp kendi hükümleriyle kendilerini yönetmek istemeleridir. Bunu demokratların ifadeleriyle (daha doğrusu, hal dilleriyle) söyleyecek olursak: "Sen kim oluyorsun ey tanrı! Biz kendi hayatımızı kendimiz düzenleyebiliriz. Kendimiz düzenlemek için yöntemler buluyor ve uyguluyoruz" demekteler; dilleriyle veya tavırlarıyla. -Basite indirgeyecek olursak- demokratik söylemin içeriği ve anlamı işte budur. Haliyle, başka bir bâtil gâye için, insanı/halkı putlaştırma amacıyla bâtil tanrılara başkaldırılınca, hak ilâh olan Allah Teâlâ'ya da başkaldırılmış oluyor. "Hevâsını ilâh edinen kimseyi gördün mü? Onun koruyucusu (bekçisi, vekili) sen mi olacaksın?"^[1189] İster "hümanizm" adıyla, ister "demokrasi" ideolojisiyle, Batının anlayışı, insanı Tanrı yerine koymaktır; insanı, yani kendi hevâsını tanrılaştırmak. Batıda düşünce, inanış, ideoloji ve sistemlerin hepsi hakkında bu yargı geçerlidir; bu hüküm, ortak bir değerlendirmedir.

Batı uygarlığının karşısında İslâmî dâvet vardır. İslâmî mesaj, Allah'a başkaldırı yerine ibâdeti öngörür. Fakat birilerine de başkaldırmayı emreder. Bu da nefsi, hevâyî ve şeytanı kapsamına alan "tâğut"a başkaldırmaktır. "De ki: Şüphesiz ki bu, benim dosdoğru yolumdur. O halde ona uyun. Diğer yollara uymayın. Sonra o yollar sizleri O'nun yolundan ayırıp darmadağın eder. İşte sakınasınız diye size bunları emretti."^[1190] Âyet-i kerime, gerçekten müslümanın hayatını, herhangi bir gedik bırakmaksızın tamamıyla Allah'a tahsis etmiştir. İşte Allah'a teslimiyet bu demektir. Ölüm ile noktalanıncaya kadar, hayatımızın tümünü, inanç ve kanaatlerimizden başlayarak tüm eylemlerimizi Allah için, Allah'a teslimiyet süretiyle ortaya koyacağız. İslâm budur; böyle bir teslimiyettir.

Bütün siyasî sistemlerin, ideolojilerin olduğu gibi, demokrasinin de can alıcı noktası; hâkimiyet/egemenlik meselesidir. Yukarıda da belirtildiği gibi, hâkimiyet, daha ilerisi düşünilemeyen, siyasal bir güç ve etkinliği ifade eder. Yani siyasal güç ve etkinliğin, iktidar ve muktedir oluşun en ileri derecesini ifade eder. Bu en üstün kabul edilen otorite, kanunları yapar. Yöneticiler ona göre belirlenir. Yönetimin nasıl olacağını ve bu esasların ayrıntılarını o belirler. Hâkimiyet anlayışı itibarıyla İslâm bir tarafta, diğer bütün sistemler bir taraftadır. İslâm, hâkimiyeti mutlak olarak sadece Allah'ta kabul eder; Allah'ın hakkı olarak bilir. Bunun dışındaki diğer bütün sistemler, hâkimiyeti kimde görüyorlarsa ona göre isim alırlar.

Demokrasi, hâkimiyetin halkın elinde olmasının adıdır. Krallık, hâkimiyetin kralın elinde olmasıdır. Teokrasi, hâkimiyetin Allah adına konuştuğunu iddia eden din adamı sınıfının ya da kendini tanrı yerine koyanların elinde olmasıdır. Buna benzer diğer bütün sistemler de böyledir. Yani siyasî sistemler, hâkimiyeti elinde bulunduranlara göre tanımlanır ve ona göre isimlerini alırlar. Yalnız İslâm, hâkimiyeti Allah'ta görür, hâkimiyeti Allah'ın bir hakkı olarak kabul eder. Bunun dışındaki diğer bütün beşerî sistemlerin (dinlerin) özelliği ise, hâkimiyeti Allah'ta görmeyip insanda görmeleridir. Hâkimiyeti insanda görmek gibi ortak bir paydaya sahip olduktan sonra, bu insanların "kim veya kimler?" sorusuna verdikleri farklı cevaplara göre isim alsalar da, müslümana göre bütün bunlar tâğutî ideoloji ve şeytanî düzenlerdir.

Hâkimiyet noktasında demokraside yetki; halkın veya milletindir; Yani, toplumun geneli, egemenliğe sahip kabul edilir. Hangi inanca sahip olurlarsa olsunlar, fertler birbirlerine eşit olduklarına göre de, her bir şahıs, o hâkimiyetin bir birimine, bir parçasına sahiptir. Yani 70 milyonluk bir ülkede hâkimiyet, 70 milyon eşit parçaya bölünmüş demektir. Bunun Kur'ânî ifadesi 70 milyon ilâh kabul ediliyor, demektir. Herkes hâkimiyetin eşit bir parçasına sahip olduğundan, zamanı gelince hâkimiyet parçalarının sahipleri oylarını bir tarafta toplar ve ittifakın mümkün olmadığı halde, çoğunluğu teşkil eden parçaların toplamı doğrultusunda icraatlar yapılır, kararlar alınır. Bu noktada hâkimiyetin kullanılması gündeme gelir. Demokrasi, çok tanrıcı Grek kültürüne dayalı, ondan kaynaklanan bir sistemdir. Yani, irticânın esasıdır. Şu irticâyâ karşı dayatılmak istenen demokrasi, asıl irticânın kendisidir; asıl mürtecî de demokratlar. Çünkü onlar, kökü, tarihi itibarıyla eski Yunan'a kadar uzanan bir mürtecîlik yapıyorlar. Ondan da eski bir kökü var; şeytana kadar uzanan bir başkaldırıya kadar devam edip uzanıyor, kökleri oraya kadar varıyor, Allah'a başkaldırı ve şeytana itaat olan bir siyasî sisteme tâbi oluyorlar demokrat mürtecîler.

Demokrasi, halkın çoğunluğunun hâkimiyeti diye ifade edilse bile, bu iddianın kandırmacadan ibâret olduğu uygulamalardan anlaşılmalıdır. Demokrasilerde çoğunluğun ittifakı bile yoktur. Demokrasi ile yönetilen bir rejimde yaşayan insanların çoğunluğunun sözü nerede ve nasıl geçerli oluyor? Parti aritmetikleri içinde, % 25-30 oy alan her parti iktidar olur. Nerede çoğunluk? % 70-75 muhâlefete kaldı. Yani, demokraside demokrasi yoktur. Demokrasiler, kendi mantıkları açısından bile sağlıklı bir hâkimiyetin kullanılma yöntemini dahi icat etmekte âcizdirler. Şimdiye kadar Batıda ve coğrafyamızda birçok seçim sistemi uygulanmıştır. Ancak, bunların hiçbirisinin asgarî düzeydeki çoğunluğun irâdesini iktidar olarak yansıtabilecek yeterlikte olduğu ileri sürülemezdir. Demokrasi, uygulamaya geçtiği tarihten günümüze kadar, sadece iki partinin

olduğu yerlerde bile, hiçbir zaman, hiçbir parti çoğunluğu sağlayarak iktidar olmuş değildir. Çünkü seçimlere katılmayanlar vardır; yönlendirilenler, kandırılanlar, halka sorulmadan aday gösterilenler, kendisini tam olarak temsil etmediğinden, mecbûren kendisine en yakın olduğunu sandığı veya ehven kişiyi seçmek veya küsmek zorunda bırakılanlar vardır.

Dolayısıyla demokrasi, uygulanması imkânsız bir tezdır, bir ütopyadır. Şimdiye kadar batı felsefelerinde ortaya çıkmış olan ütopyalardan bir ütopya. Fakat bu demokratik sihirbazlar, medya ve diğer imkânlar (bilim adamları, eğitim kurumları ve düşünürler) vâsıtasıyla, demokrasinin ütopya olma özelliğini insanların gözlerinden saklıyorlar. İnsanların bunu görmelerine mümkün merite imkân ve fırsat tanımamaya çalışıyorlar. Gerçeğin görülmesine sebep olacak herhangi bir şey olduğu zaman, birtakım oyalamalar icat edilerek insanlar onlarla meşgul edilir ve gerçeğe nüfuz etmeleri böylelikle önlenmiş olur. Kanaatleri samimi olarak kabul görmeyen azınlık ise demokraside her zaman bir küskünler kitlesi meydana getirir. Dolayısıyla yapılan uygulamalara bu muhâlefetkiler hiçbir zaman katılmazlar.

Bu eleştirilerimiz, demokrasinin kendi mantığı ile demokrasiye bir reddiyedir. Görülüyor ki demokrasi, hiçbir zaman için demokrasiyi savunanların ileri sürdükleri gibi, insanlığın en ideal sistemi, ya da en az yanlış olan sistemi olamaz. Çorçil'e atfedilen bir söz vardır. "Demokrasi, dünyadaki en güzel ikinci sistemdir." Sormuşlar; "demokrasiyi neden ikinciliğe indirdin?" diye. "Birincisi yok ki!" diye cevap vermiş. Gerçek öyle değil; demokrasi öyle ikinci, üçüncü sıradaki bir düzen filân değil; bir curcunadan ibârettir. Eflâtun'un tâbiriyle; "demokrasi, şarlatanlar düzenidir." Demokrasinin babası sayılan Jan Jack Russo da benzer bir şey diyor: Demokrasiyi uzun uzun anlattıktan sonra; "Emil" adlı kitabında "doğrusunu söylemek lâzımsa" diyor, "insanlar kendi kendilerine kanun yapamazlar. Bize kanunlar verecek ilâhlar lâzım."

İnsan hayatı çok yönlü ve çok boyutludur. Bütün bu yönleri ve boyutları ile insan hayatını tamamıyla kuşatmış hiçbir beşerî sistem yoktur. İnsan hayatını bütünüyle kuşatmak iddiasında olan beşerî hiçbir ideoloji ve dünya görüşü de ortaya çıkmamıştır. Sadece İslâm, insan hayatını bütün yönleriyle ve boyutlarıyla kuşatmayı hedeflemiş ve gerçekten kuşatmış kâmil bir din hüviyetine sahiptir. Sadece İslâm, inanç, davranış, sosyal ve siyasal düzen, ahlâk, dünya görüşü ve âhiret anlayışı, düşünce ve yaşama biçimi, insanın kendisiyle, çevresi ve Rabbiyle tüm ilişkilerini tanzim eder. Tüm bu alanlarla ilgili kuşatıcı hükümler koyar. Bütün beşerî ideolojiler, tüm ahlâk görüşleri, sosyal ve siyasal insanî görüşler, hangisi olursa olsun, İslâm'ın bakışına göre esas itibarıyla birer dindir. Fakat bu dinlerin hiç birisi insanın hayatını bütün boyutlarıyla kuşatmak iddiasında olmadığı için bazen müşterek birkaç beşerî ideoloji veya beşerî din bir araya gelir ve insan hayatını kuşatmaya çalışırlar. Beşerî sistemlerin herhangi birisini bir yerde kabul ettiğiniz zaman, siz sadece o kadarıyla hayatınızın tamamını tanzim edemezsiniz.

Hayatınızın diğer açıklarını, diğer yönlerini de uygun göreceğiniz veya o kabul ettiğiniz sistemle uyuşabilecek başkalarıyla doldurursunuz. Bütün beşerî sistemlerin en büyük ortak paydası ise, laikliktir. Siyasî hayatınıza demokrasiyi getirip hâkim kıldığınız takdirde, hukukunuz ne olacak? Ahlâkınız, iktisadî ilişkileriniz ne olacak? İşte bu noktada, demokrasi bütün bunları "hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir" diyerek millet ve milletin yetkili gördüğü kimseler yoluyla temsili sûretiyle, temsili sisteme uygun olarak seçilen kimseler aracılığıyla bu sorunları çözmeye çalışır. Temsil yetkisine sahip bulunan kişi ve kurumlar, onların hukukunu belirler. Hukukun bünyesinde iktisadî ilişkileri ortaya koyar. Bunların sonucu olarak bir ahlâk anlayışı da oluşur. Toplumsal hayatın gerekli diğer bütün kurumları bu yapı ile uyumlu olarak ya da en azından çelişki arzetyecek şekilde ortaya çıkar.

Bütün sistemler ilk ortaya konuldukları zaman, hangi çerçeve için konulmuş olurlarsa olsunlar, sadece orada kalmazlar; insan hayatının tamamını kapsarlar; en azında pratikte bu böyledir. Hiçbir beşerî sistem, kâmil olamaz ve insanlar, beşerî sistemlerde deneme yanılma yoluyla mesafe alabilirler. O bakımdan beşerî sistemler esas mâhiyetleri itibarıyla bir yaz boz tahtasındırlar. Bunu, içinde yaşadığımız beşerî sistemin meselâ kanunlarında çok rahat bir şekilde görebiliriz.

Beşerî Sistemlerin Dünyeviliği; İslâm'ın Uhreviliği

Beşerî sistemler eksiklerini başka sistemler vâsıtasıyla tamamlasalar bile âhirete yönelik hiçbir şey söylemezler. İnsanın ölümünden sonrasıyla ilgilenmezler. Dolayısıyla beşerî sistemler ne kadar ileri olurlarsa olsunlar, ilgilendikleri özel alanda bile mükemmel olamazlar ve insanın ölümden sonraki hayatı için bir şeyler verme iddiasında bulunamazlar. Müslüman ise, âhireti hesaba katmadan en ufak bir davranışta bulunamaz. Müslüman, dünya hayatıyla âhireti hedefleyendir. Dünyadaki olumlu veya olumsuz gelişmeler, imtihan kabul edildiğinden, müslümanın istikameti üzerinde etkili değildir. "Tâ ki, elde

ettiğinizle sevinmeyiniz, kaybettiğiniz dolayısıyla da üzülmeyiniz." [1191] Dünya hayatında ele geçirdiklerimize sevinmeye değmez; kaybettiklerimiz için üzülme değmediği gibi.

Önemli olan, müslüman olarak kişinin kendi sorumluluğunu yerine getirmesidir. Müslüman için en mühim şey, amellerinin sâlih olması, eylemlerinin kabul edilecek vasıfta bulunmasıdır. Bu gerçekleşince, önde veya arkada olmak önemli değildir. Netice almış, dünyada başarılı olmuş veya mağlup düşmüş, marjinal kalmış, hiç önemli değildir. Bir hadis-i şerifte şöyle buyrulur: "Kıyâmet gününde kimi peygamber yanında iki üç mü'minle birlikte gelecek." Yani iki üç tane, hatta tek başına gelen peygamberleri biz marjinal kaldı diye dâvetlerini tebliğ etmede kusurlu davrandıklarını mı kabul edeceğiz? Nuh (a.s.) 950 yıl istikamet üzere yaptığı tebliğde dünyevî açıdan netice alamadı veya çok küçük bir sonuç aldı diye, yaptıklarını küçümseyecek, marjinal kaldı diye tenkit edebilecek miyiz?

Dolayısıyla biz hakkı ve hakikati başarılarında, çoklukta, azlıkta, önde ve arkada olmakta değil; Allah'ın kitabına ve Rasûlün sünnetine mutabakatta ararız. Allah'ın Kitabına ve Rasûlün sünnetine uygun oldumu bir iş güzeldir; neticesi dünyevî olarak hiç olsa bile. Önemli olan Allah'ın vereceği değerdir. Dünyevî sonuçları Allah verirse ne âlâ, vermezse vermez. Hayatımız ve ölümümüz, Allah için olabiliyorsa, netice odur. İşte bu anlamıyla hayatı kuşatan biricik sistem, kâmil din, sadece Allah Teâlâ'nın dinidir.

İslâm'ın Eksizliği ile Beşerî Sistemlerin Yetersizliği

Bütün beşerî sistemler eksiktir, parçacıdır. Çözüm getiremeyişleri, insanları mutluluğa ulaştıramayışları, bunun en açık göstergesidir. Kendilerinin kendileri için belirledikleri hedefleri dahi gerçekleştiremeyişleri bir tarafa, müslüman olarak bizim onlara yönelteceğimiz en büyük eleştiri, bu sistemlerin eksik olduğuyla ilgilidir. Bu sistemler, yamalı bohçadır; insanı kuşatamazlar, kâmil din olamazlar, âhiretle ilgili söyleyecek sözleri de yoktur. Yalnız Allah'ın dini olan İslâm'dır, hayatı bütünüyle kuşatan, dünyayı ve âhireti içeren. Mevcut sistemler bize Allah'ın rızasını kazandıramaz. Dolayısıyla biz, insanların tümüne Allah'ın rızasının nasıl kazanılacağını öğretmeyi, böyle bir yükümlülüğü üzerimize almış kimseler olarak ortadayız.

İslâm'ın kemâli vahye dayalı olmaktan kaynaklanır. Buna karşılık batının zevâli, böyle bir dinden mahrum oluşundan kaynaklanmaktadır. Felsefeleri, ideolojileri, rejimleri ve hevâları hepsi şeytanın insanlara telkin ettiği lehiyattandır. Kur'ân-ı Kerim'in belirttiğine göre şeytanlar da dostlarına telkinatta bulunurlar. Demek ki dünyada ezelden beri, Âdem (a.s.)'den beri, iki şey çarpışıp durmaktadır. Allah'ın vahyi ve şeytanın, dostlarına telkin ettiği vahiyler; Hak ile bâül. İslâm'ın kemâlinin bir neticesi olarak İslâm, her zaman ve mekânda bütün insanlığın her türlü ihtiyacını karşılayabilecek vasfa sahiptir. [1192]

Çokluk veya çoğunluk, ya da çoğulculuk denildiğinde, temelinde yatan birey, yani bir tek insandan bahsedildiği bilinmelidir. Bir'inde doğruları veya eğrileri tesbit yetkisi bulunmayanların çoğunluğunun nasıl bu yetkiye sahip olabildikleri hâlâ açıklanamamıştır. Sadece sıfırların veya yalnız eksilerin yan yana gelmesiyle tatmin edici rakamların veya artuların çıktığı, çıkabildiği izah edilememiş bir kandırmadır. Yol göstereni bulunmayan insanın şaşkınlık içinde kaldığını, bilmediklerinin öğretilmemesi halinde bir şey bilmez durumda devam ettiğini her ne hikmetse düşünemeyen insan, bir Rabb'e (eğitici, terbiye edici mürebbî'ye) hep ihtiyaç duymuştur. Bütün mesele, bu mürebbînin (terbiyecinin) kim olması gerektiği hususudur. İşte insan bu noktada hep yanılmış, bir türlü gerçek terbiyecisini bulamamış, insana acıyan yaratıcısı merhameti ile ona sürekli olarak terbiye esaslarını bildiren elçileriyle yol göstermiştir. Çoğunun, çoğunluğun bu yolu kabul etmemesine, hevâsına uymasına rağmen yaratıcı Allah tekrar elçiler göndermiş ve kullarına gerçekten acıdığını, mağfiret ediciliğini göstermiştir. Kur'an bu yol göstericiliğin en son eseri olarak elimizde, önümüzdedir.

Birçok âyetinde, hevâsına tâbi olan insanın nasıl azgınlığını, kendi dengesini nasıl bozduğunu, sağlıklı bir ruh yapısına sahip olamadığını açıklayan Rabbimiz (terbiyecimiz) Allah, kendini bozanın çevresini de bozduğundan defaatle söz etmekte,

yeryüzünü ifsâdından bahsetmektedir. Yeryüzü, halîfelik görevinin icrâ edileceği, îmar ve islah tavrıyla yaklaşılmaması gereken insanın bir çevresidir. İnsan, bu çevre ile vardır. İnsan, doğasını, ancak, bu doğanın sahibince bildirilen esaslara uyarak koruyabilir. Korunamamış doğa, ister insan tabiatı olsun, ister insanın içinde yaşadığı ortam olsun, insan için sağlıklı bir ortam olarak kişiliğini koruyamamanın, giderek korkmanın, kokuşmanın ortamı olacaktır. Öyle de olmuştur.

Analarının karnından bir şey bilmediği halde çıkarılan insanların, çıkışlarını takip eden bir süre sonra "külli şey'in kadîr" bir varlık haline dönüşmesi mümkün değilken, insanın temel yanılması, böyle olabildiğini sanması, yani kendini, hevâsını, kendi gibi insanları tanımlamasıdır. Bu sanı ve değerlendirme, insanı azgınlıktır; tuğyânı, bağı ve fesâdi giderek kendinden çevresine, çevresinden kendine ve diğer insanlara yönelmiş; yaşadığı dünyayı, içinde kendisi de bulunduğu halde berbat etmektedir.

Kaynağı insan aklı olan, bu aklın yaşadığı ortamdan etkilenmişliğinin ürünü olan fikirleriyle biri, diğerinden farklı yerlere varan akılların çoğunluğunun veya azınlığının varacağı yer, kendine ters düşen yerdir. Kendini yadsıyan yerdir. İnsanı kendinden uzaklaştıran, kendinin farkına varmasını engelleyen yolda kullanılan akıl, insanoğlu var oldu olalı kendi başına doğru yolu bulamamıştır. Ancak Yaratan Rabbi insana sırât-ı müstakîmi, bu doğru yolu göstermiştir. *"Ne yapacağımı bilmez halde bulup da doğru yolu göstermedi mi?"* [1193] İnsan, kendine gösterilen yolu bile koruyamazken, bu yoldan ayrılmamayı bile beceremezken, kendi başına tümüyle doğru bir yol bulmasını ondan beklemek, olmayacak şey beklemektir. Zaten kendi de, kendi bulduğu yoldan memnun olmamış, olamamıştır.

Aklını, hevâsını tanı edinen insan, bu tanısından râzı değildir. Aklın ve arzuların tanı kabul edildiği demokrasiler, insanların kendine gelmelerini önleyen bir uyumuşlukla, kendilerine gelmelerini engellemektedir. Afyonun insanı uyuşturduğu gibi insanları uyuşturan, bu uyuşturma uyutmada müzik, futbol ve medyadan da yararlanan demokrasiler, onlar için yalnız ekonomik insan, seksolojik insan tanımları getirebilmekte, insanın bir türlü bu yönleri de bulunan ama, asla bunlardan ibaret olmayan bir varlık olduğunu görebilmesine imkân bırakmamaktadır. Demokrasiler insanları; insan olmaktan, insanlıklarının farkına varmaktan alıkoyan insanların önünde aşılması güç bir büyük engel olarak durmaktadır. Bu engeli aşamayan insanın, insanlığının farkına varabilmesi mümkün değildir.

Çokluğu da, çoğunluğu da, çoğulculuğu da demokrasi bütününe güvenmemesi için yaşamının sağlamasını yapmakla varacağı nokta, insana, kendinin farkına varmasına yardımcı olacaktır. Teslim olmadan, bir rabbe kul olmadan yapamadığı görülen insanın, teslim olmaması değil; kime ve neye teslim olacağı ile ilgili tercihleri söz konusudur. İnsan, "kendi hevâsına mı, başkalarının (çoğunluğun) hevâsına mı, yoksa Allah'a mı teslim olmalıdır?" sorusuna verecek isâbetli cevap insanın ufkunu açacaktır. Açılan şuuru, insanın bütünü görmesini, kendinin farkına varmasını sağlayacaktır. Önü açılan insanın görebildiği bütün karşısında yapacağı seçim elbette daha isâbetli olacaktır. Hayat, kendisine hayat verene teslim olmakla anlaşılanacaktır. Teslim olmadan yapamayan insan, en güvenilir'e (el-Mü'min) teslim olmakla (müslümanlıkla) ancak tatmin olabilir. [1194]

Kapitalizm

Batı dünyasında feodalizmin çöküşünden bu yana egemen olan ekonomik sistem. Anamalcılık, Sermayecilik, Serbest Piyasa Ekonomisi, Serbest Girişim Ekonomisi adlarıyla da anılır. Liberal sistem, serbest ticaret, karma ekonomi deyimleri de kapitalizmi belirtir. Kapitalist ekonominin temel özelliği üretim araçlarının büyük çoğunluğunun özel ellerde bulunması ve üretimle gelir bölüşümüne önemli ölçüde piyasaların işleyişinin yön vermesidir.

Kökleri ilkçağa kadar uzanan kapitalizm Ortaçağın sonlarına doğru Avrupa'nın belirli bölgelerinde gelişmeye başladı. Ancak bir sistem olarak yerleşmesi on altıncı yüzyıldan sonra gerçekleşti. On altı, on yedi ve on sekizinci yüzyıllarda İngiliz kumaş sanayisindeki büyüme kapitalizmin gelişimini hızlandırdı. Kapitalizm öncesi sistemlerde üretimin tüketimi aşan bölümünün

üretim kapasitesinin genişletilmesi amacıyla kullanılmasıyla ayrılıyordu. Birçok tarihsel etmen de bu gelişmeyi pekiştirdi. On altıncı yüzyıldaki reform hareketinin çabalarını aşılayan geleneksel ahlâkın etkilerini kırarken çok çalışma ve tutumlu olmaya da dini bir temel kazandırdı. Artık ekonomik eşitsizlik zenginlerin de ahlâklı olabileceği gerekçesiyle rahatça savunuluyordu.

Kapitalizmin gelişmesine katkıda bulunan diğer bir etmen de Avrupa'da değerli maden arzındaki artış ve bunun sonucunda fiyatların yükselmesi oldu. Bu dönemde fiyatlar ücretlerden daha hızlı arttığından enflasyondan en çok sermaye sahipleri yararlandı. İlk kapitalistler (1500-1750) Merkantilist dönemde güçlü ulusal devletlerin ortaya çıkmasından da yararlandılar. Bu devletlerin izlediği ulusal güçlenme politikaları bir örnek para ve hukuk sistemleri gibi iktisadi gelişme için gerekli temel toplumsal şartların oluşmasını ve sonuç olarak ağırlığın devletten özel teşebbüse kaymasını sağladı.

İngiltere'de on sekizinci yüzyılda kapitalist gelişmenin odağı ticaretten sanayiye kaydı. Önceki yıllarda sağlanan sermaye birikimi, Sanayi Devrimi sırasında teknik bilginin sanayiye uygulanması yolunda kullanıldı. Adam Smith (1723-1790) "Ulusların Zenginliğinin Nedenleri ve Kaynakları Üzerine bir inceleme" adlı eserinde klasik kapitalizmin ideolojisini ortaya koydu. Smith, toplumların gelişmesini Marksist kurama benzer biçimde çeşitli aşamalara ayırıyordu. Buna göre toplumlar avcılık, göçebeliliğe dayalı tarım, feodal çiftçilik ve ticari karşılıklı bağımlılık aşamalarından geçerler. Her aşamanın kendine özgü kurumları vardır. Sözgelimi avcılık aşamasında mülkiyet olmadığı için adlî kurumlara gerek yoktu. Ama toplumsal çevrenin büyümesiyle birlikte düzenli orduların yanı sıra özel mülkiyetin ve çeşitli ayrıcalıkların korunmasının aracı olarak devlet kurumu gelişti. Böylece daha karmaşık bir örgütlenme ortaya çıktı. Ücretleri loncaların yerine piyasaların belirlediği, özel girişime devletçe konan kısıtlamaların kalktığı son aşama ise sonradan serbest rekabet kapitalizmi olarak adlandırılan "kusursuz özgürlük" aşamasıdır. Bu aşamada bireylerin tutkuları doğrultusunda kendi durumlarını iyileştirmeye yönelik faaliyetlerini toplumsal bakımdan yararlı sonuçlara dönüştüren mekanizma rekabettir. Örneğin bireylerin rekabete dayalı mücadelesi sayesinde malların fiyatları, geçici sapmalar dışında üretim maliyetine denk düşen doğal düzeylerde oluşur. Ulusal servet ise toplumun üç ana sınıfını oluşturan işçiler, toprak sahipleri ve sanayiciler arasında gene ortak yararı en yüksek düzeye çıkarılacak biçimde ücret rant ve kâr olarak bölüşülür. Dolayısıyla kendi kendine işleyen ve kendini sürekli olarak düzelteren piyasa mekanizması devlet müdahalesi olmadan toplumsal düzenliliği sağlar. Bireylerin kendi çıkarları peşinde koşması ulusal zenginliği de artırır. Ekonomideki üretkenlik artışının temeli ise emeğin iş bölümüdür. Bireyler işbölümü sayesinde bir yandan kendi verimliliklerini artırırken aynı zamanda toplumsal üretkenliğin de artmasına katkıda bulunur. Rekabetçi sistemin işleyişini engelleyecek ayrıcalıklara ve devletin müdahalelerine izin verilmediği sürece ulusal zenginlik durmadan büyüyecek, toplum kendiliğinden en iyi noktaya ulaşacaktır.

Fransız Devrimi ve Napoleon Savaşları'nın feodalizmin kalıntılarını silip süpürmesinden sonra Smith'in önerdiği politikalar giderek daha çok uygulamaya konuldu. On dokuzuncu yüzyılda siyasi liberalizmin başlıca politikaları serbest ticaret, sağlam para (altın standardı), dengeli bütçe ve sosyal yardımların son derece kısıtlı tutulması biçiminde kendini gösteriyordu.

I. Dünya Savaşı kapitalizmin gelişmesinde bir dönüm noktası oldu. Savaşın sona ermesi uluslararası piyasaları daralttı, altın standardının yerini uluslararası para birimi aldı, bankacılık alanında hegemonya Avrupa'dan ABD'ye geçti, Afrika ve Asya ulusları sömürgecilik karşı başarılı mücadelelere giriştiler ve dış ticaretin önündeki engellere yenileri eklendi. 1929 Büyük Bunalımı pek çok ülkede devletin ekonomiye karışmamasını öngören kapitalizmin ünlü "bırakınız yapsınlar" politikasına son vererek bir süre kapitalist sistemin geleceğine ilişkin şüpheleri artırdı. Ama II. Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika, Avrupa ülkeleri ve Japonya'daki başarısı, sistemin yaşama gücünü sürdürdüğünü göstermekle kalmayarak son yıllarda doğu bloğu ülkelerini de etkileyerek komünizme karşı sürdürdüğü rekabette önemli ölçüde başarı kazandı.

Günümüzde en yaygın ve güçlü ekonomik sistem durumundaki kapitalizm, felsefi temelleri, kuralları, amaçları ve sonuçları bakımından İslâm'ın tam karşısında yer alır. Kapitalizmin temelini maddecilik oluşturur. İnsana öngördüğü biricik amaç maddî zenginliğe ulaşmak ve bunu dilediğince tüketmektir. Bu amaca ulaşmak isteyen bireye sınırsız bir özgürlük tanır. Bu nedenle aşırı ölçüde bireycidir. İnsan ve toplum hayatında belirleyici olarak kabul ettiği tek ilke piyasa şartları ve rekabettir. Fırsatçılık ve acımasızlık ise onun ahlâk kurallarıdır. Hep daha çok kâr yapmaya yönelttiği insanlar tutkuları yönünde hiçbir engelle karşılaşmamalıdır. Bütün bunlar kapitalizmi insanlık dışı bir sistem durumuna götürmüştür. Bireye tanıdığı sınırsız özgürlük ve kabul ettiği "bırakınız yapsınlar" kuralı doğal olarak en çok sermaye sahiplerinin işine yaradığı için büyük kitlelerin yoksullaşmasına, sömürülmesine yol açmıştır. Kapitalistin doymak bilmeyen mülkiyet tutkusunu kapitalizmi, sınırlarını aşarak dünya ölçüsünde yayılmaya ve özellikle yoksul ülkelerin doğal kaynaklarını yağmalamaya götürmüştür. Bu nedenle kapitalizm İslâm gözünde zulmün ve sömürünün ortadan kaldırılması gereken başlıca nedenlerinden birisidir. [\[1195\]](#)

Sosyalizm

Sosyal teşkilatlanmayı eşitlik ölçüsüne göre düzeltmeyi gâye güden teori. Sosyalizm, ferdiyetçi ve hürriyetçi (liberalist) sistemlere karşı bir tepki olarak doğmuştur. Sermaye sahipleriyle işçiler arasındaki eşitsizliği, servet ve refah farklarını ortadan kaldırma iddiasındadır. Bu iddialar doğrultusunda Sosyalizmi önce ekonomik bir çerçevede içinde; yani servetin üretimi, tüketimi, paylaşılması ve dağıtımı açısından ele almalıdır. Bu açı, bizi Sosyalizmi meydana getiren şartları araştırmaya götürür. Liberal demokrasinin ve Kapitalizmin doğurduğu yetersizlikler ve adâletsizlikler, sanayileşme olayına; sanayileşme de, sosyal, ekonomik ve şuurlu bir şekilde teşkilatlanmış işçi sınıfının siyasi bir güç halinde ortaya çıkmasına götürür.

Sosyalizm, öncelikle liberal Kapitalist düzenin adâletsizliklerine karşı çıkmak ve isyan etmekle çağdaş niteliğini kazanmıştır. Böylece Sosyalizmin ilk temel karakteri, kurulu düzeni adâletsiz, çağ dışı ilân etmesiyle ortaya çıkmaktadır. Buna göre Sosyalizm, liberal Kapitalist düzenin mülkiyet ve çalışma kurumlarını yetersiz ve adâletsiz bulduğu için, değiştirmek ve onun yerine geçmek isteyen bir rejimin adıdır. Bu haliyle Sosyalizm, Kolektivizmin zaman içinde fiiliyata geçmesi ve uygulanmasıdır.

Kapitalist sistemler, özel mülkiyet, piyasa ekonomisi ve kâr esasına dayanan bir sistem kurmuştur. Bu düzen, tarih olaylarının ve sanayileşmenin ürünüdür. Sosyalizm de bu düzene antitez olarak tasarladığı düzenini tarihi şartların meydana çıkardığı bir düzen olarak görür. Onlara göre, bu düzen de tıpkı Kapitalist düzen gibi ihtilâl sonucu kurulacaktır.

Sosyalizmin ikinci esas dayanağı da, ekonomik faaliyetlerin özel sektörden kamuya, kişilerden topluma aktarılmasıdır. Bu anlamda Sosyalizm, mevcut olan üretim araçlarının tümünü, yahut büyük bir kısmını toplumun şuurlu ve yönetici durumunda olan organlarına bağlamaktır. Burada üretim araçları toplumun mülkiyetine geçmekte, neticede özel mülkiyet yerine kolektif ve sosyal mülkiyet kurumu oluşturulmuş olmaktadır.

Sosyalizmin kolektif mülkiyeti sadece toplumun malı yapması da yetmez. Aynı zamanda, bu mallar toplumun hizmetinde olmalıdır. Yani kârın hizmetinden çıkarılıp çalışanın (işçinin) hayat standardını artırıcı hale getirilmelidir.

Demek oluyor ki, Sosyalizm, objektif tarih şartları içinde Kapitalizmi takip ederek onun yerine geçecek olan bir düzendir. Sosyalist düzende şu üç unsur bulunur:

- a) Üretim araçlarının toplumun malı olması,
- b) Üretimin insan ihtiyacına göre yapılması,
- c) Bunların tamamının demokratik bir yol ile gerçekleştirilmesi.

Buraya kadar Sosyalizmin tanımlarında bazı farklılıklar olsa da; hepsinde de ortak gâye, çalışan zümreyi (işçi sınıfını) cemiyete hâkim kılmak ve emek sahiplerinin hakkını vermektir. Toplumda sınıf farklarının ortadan kaldırılması ve toplu çalışma ile elde edilen kazancın emek sahibi olan topluluğa ait olması bütün sosyalistleri birleştiren ana fikirdir.

Sosyalistler bazı ana fikirlerde birleşseler de, bu hedeflere nasıl ve hangi yollarla ulaşacakları konusunda, yani uygulayacakları metodlar hakkında ayrılığa düşmüşlerdir. Meselâ, üretim araçları topluma nasıl mal edilecek? Bunlar kimin

ihtiyacına göre ve nasıl ayarlanacak? Diğer bir ifadeyle, kapitalist düzen hangi yoldan ve nasıl değiştirilecek? İhtilâl ve şiddet yoluyla yani devrimle mi; yoksa demokratik usullerle (evrimle) mi?

Esas problem bu sorulara verilen cevaplarda ortaya çıkar. Çünkü bu soruların cevapları kadar Sosyalizm türlerinden söz edilebilir. Bunlar arasında hayalci (ütopyacı), ıslâhçı (evrimci), ruhçu, maddeci ve ihtilâlcı (devrimci) olmak üzere her biri kendine has özelliklere sahip birçok Sosyalizm çeşidi vardır. Sosyalizm çeşitlemeleri, değişik bakış açılarından da yapılabilmektedir. Meselâ bir başka açıdan, Ütopik Sosyalizm, Bilimsel Sosyalizm, Kürsü Sosyalizmi, Hıristiyan Sosyalizmi, Devrimci Sosyalizm, Reformcu Sosyalizm, Demokratik Sosyalizm gibi bir sınıflamaya da tabi tutulabilir.

Sosyalizm, geniş anlamıyla çok eskilere, ta Eflatun'a kadar geriye götürülebilir. Hattâ birtakım dinî Sosyalizmlerden bile bahsetmek mümkündür. Meselâ bir "Tevrat Sosyalizmi", bir "Hıristiyan Sosyalizm"inden; hattâ doğru olmamakla beraber, bir "İslâm Sosyalizm"inden bahseden ve kendilerine "İştirâkiyyü'l-Mezheb" diyenler de vardır. İlk dönem Sosyalistleri daha ziyade toprağın fertler arasında eşit bir şekilde paylaşılmasını istiyorlardı. Esas anlamıyla Sosyalizm "İşçiler Birliği" anlamına XIX. yüzyılın ilk yarısında kullanılmaya başlanmıştır. Çünkü Sosyalist akımın, işçi sınıfının meslekî teşkilatlanmaları ve siyasî partilerle şuurlu bir siyasî kuvvet olarak ortaya çıkışları XIX. yüzyılda olmuştur. Sosyalizm 1848'e kadar sadece bir kavramdan ve hayalî bir tasavvurdan (ütopyacı) ibaret sayılır. Meselâ Thomas Morus, Saint Simon, Louis Blanc, Fourier, Owen, Proudhon gibi Fransız sosyalistlerin doktrinleri sosyal adâletsizlikler karşısında tamamen idealist ve hayalci görüşlere sahipti. 1848 de Marksizmin ortaya çıkmasıyla "Bilimsel Sosyalizm"in kurulduğu kabul edilir.

Nazarî sosyalizmin birbirine zıt birçok şekillerinin olduğunu daha önce belirtmiştik. Bunlardan bazıları şunlardır:

1- Hıristiyan Sosyalizmi: Ketteler, Maninng, Lorin, Gorin gibi hıristiyan sosyalistlerin temsil ettiği ve daha ziyade Hıristiyanlığın sosyal cephesini işleyen sosyalizmdir.

2- Mistik, Optimist ve Ütopycı Sosyalizm: Ofurier, P. Leroux, Proudhon vb. nin savunduğu ve tamamen hayal ürünü olan; realite ile ilgisi olmayan ve problemlerini daha ziyade tasavvurda çözmeye çalışan kavramsal sosyalizmdir.

3- Bilimsel Sosyalizm, Devrimci Sosyalizm veya Marksizm: İhtilâlcı ve diyalektik materyalizmin temsil ettiği, Marx, Engels ve Lenin tarafından ileri sürülen sosyalizmdir.

Bu sosyalizm ilk defa, liberal, burjuva ve kapitalist düzenin kendi çelişmelerine terk edilip yıkılmalarının beklenemeyeceğini -Bilimsel Sosyalizm- ilkeleştirmiştir. Bunlar, işçi sınıfının (proletarya) devreye girmesi ve şiddet yoluyla (ihtilâl) düzeni değiştirmesi metodunu ortaya atmışlardır. Daha sonra ise, Marx ve Engels demokratik ve ihtilâlsiz yolu tercih etmişlerdir.

Bu yüzyıldan sonra Marksizm çeşitli yorumlara tabi tutulmuş, bunlar içinde E. Bernstein gibi revizyonistler çıktığı gibi, revizyonizme cephe alan Lenin gibi başka yorumcular da çıkmıştır. Bu yeni yorumla meşhur Marksizm-Leninizm doğmuştur. Lenin bunu Marksın bile hayal edemediği Çarlık Rusya'sında 1917'de uygulama plânına geçirmiştir. Marksizmi ve Leninizmi de Stalin ve onu takip edenler yorumlamış; bunun neticesinde de "Sovyet Marksizmi" doğmuştur. Daha sonra Mao Tse Tung (Mao Ze Dong) tarafından daha farklı bir yoruma tabi tutulmuştur.

Marksizm, 1917 Rus ihtilaline kadar siyasî kurumlar meydana getiren bir düzen, rejim olmamıştır. Gerçi birtakım siyasî partiler kurulmuş, sosyalistler hükümetlere katılmış, parlamentolarda aktif rol oynamışlardır, fakat Birinci Dünya savaşı

sonuna kadar sosyalist devletler kurulamamıştır. 1917'de Çarlık Rusya'sı tasfiye edilmiş, Üçüncü Enternasyonal kurulmuş, yeni bir Marksizm-Leninizm ortaya çıkmıştır.

Bu yeni Marksizm-Leninizm iki özellik taşır:

1) Az gelişmiş sayılan bir sosyal yapıya Marksizmin uygulandığı;

2) Sosyalizm, hem bir devlet sistemi, hem de siyasî bir rejimdir. Yani yeni bir hukuk, devlet, anayasa ve siyasî kurumlar anlayışına dayanmıştır. İkinci dünya savaşından sonra ise Lenin'in yerini Stalin almış ve Marksizm-Leninizme birçok değişiklikler getirmiştir.

1980'li yıllarda ise M. Gorbaçov bu sistemden bazı tavizlerde bulunmak zorunda kalmış ve 1991'de de hak dağıtmak için ortaya çıkan siyasî rejim, bir zulüm düzeni haline dönüşmüş ve 75 yıllık ömrünü tamamlayarak kendi diyalektik metotları gereği antitezine dönerek senteze ulaşmıştır. Hâlbuki onun iddiası bütün dünya işçileri birliğini kurmak ve dünyayı sosyalist yapmaktır. Fakat bu yoldaki çabası onu başladığı noktaya hem de daha kötü şartlarda liberal Kapitalizme döndürdü.

3- Reformcu Sosyalizm: Demokratik Sosyalizm, Aktüel Sosyalizm diye de anılan ve H. de Man tarafından temsil edilen; evrimci yolla, ihtilâlsiz yeni rejimin tesisini müdafaa eden sosyalizmdir.

Sosyalizm önce Orta ve Doğu Avrupa, Avrupa'dan sonra da Doğu Bloğunda yaygınlaşmıştır. Orta ve Doğu Avrupa, Arnavutluk, Bulgaristan, Çekoslovakya, Eski Doğu Almanya; Macaristan, Polonya, Romanya, Yugoslavya'da Komünist rejimler hep 1943-1944 yıllarında başlamıştır. Daha sonra doğu ve uzak doğuda Çin Halk Cumhuriyeti, Kuzey Kore, Kuzey Vietnam, Moğolistan, Küba. vb. gibi ülkelerde yaygınlaşmıştır. Bu gün ise bu ülkelerin tümü Sosyalizmden Liberalizme dönmüştür.

Batı ve uzak doğuyu yarım asır etkisi altında bulandıran Sosyalizm, Türkiye'de ilk defa 1910 yılında resmen boy göstermiş ve "Osmanlı Sosyalist Partisi" adıyla sosyalist Hüseyin Hilmi tarafından bir parti kurulmuştu. Bu partiyi kurduran ve partiyi perde arkasından destekleyen ise, materyalist ateist Baha Tevfik idi. 1920'den sonra çeşitli şekillerde gelişen Marksizm veya devrimci Sosyalizm, her fırsatta toplumu bölmek, sosyal düzeni yıkmak, insanları anarşiye çekmek için elinden ne geliyorsa yapmıştır. Önceleri gizli komünist partileri halinde çalışırken, Komünizmin yıkılıp yok olduğu zamanımızda ise bütün dünyada hâlâ sosyalist parti kurma yarışı devam etmektedir. Zira millî hâkimiyeti kaldırmak Sosyalizmin gerekli şartlarındandır. Sosyalizmin din ve ahlâka bakışı, çeşitlerine göre değişmektedir. Genel olarak Sosyalizm özü bakımından ne dincidir, ne de din düşmanıdır. Sosyalizm, toplum düzenini değiştiren bir siyasî akım olduğu için de dine dayalı partilerin kurulmasını kabul etmez. Din ve ahlâk konusunda hümanist bir tavır takınır. Bazı sosyalizmler dinî kaynaklı olduğu halde, Bilimsel Sosyalizm hem dine, hem de dinî ahlâka ve mânevî değerlere kökten karşıdır. Bunlar Allah'a, dine ve dinî değerlere hiç bir şekilde yer vermezler. Çünkü bu sistemin uygulandığı biçimi olan Komünizmin kendisi bir din haline getirilmiştir.

Komünizm gibi Hümanizm de en büyük ahlâk düşmanıdır. Çünkü, bir yerde Hümanizm geliştikçe ahlâk geriler. Devamlı cezalar sınırlandırıldığı ve azaldığı için kötülüğe teşvik edici faktörler çoğalır; sonunda kötülükler yaygınlaşır.

Bilindiği gibi Sosyalizm doktrini, büyük sanayi devriminin tahriki sonucu XVIII. yüzyılın sonunda ve XIX. yüzyılın başında birtakım izafî ve ahlâkî fikirlerin yayılmasıyla ferdiyetçilik ve Liberalizme karşı bir tavır olarak ortaya çıkmıştır. Bu ise Sosyalizmin beynelmilelci ve milliyet düşmanı olduğunu göstermektedir.

Sosyalizmin milliyet düşmanlığı yanında daha birçok çıkmazları vardır. Bunlardan birisi, ferdi mülkiyet fikrini kaldırmasıdır. İnsan fıtratında mevcut olan bir şeye sahip olma duygusunu ve fikrini ise kaldırmaya çalışmak insanda birtakım ruhî çatışmalara yol açar. Gerçi onlar mülkiyeti kaldırmadıklarını, ekonomik ve sosyal düzende bazı tedbirlerle sınırladıklarını ve bu yolla kapitalizmin önüne geçtiklerini iddia ediyorlarsa da; uygulamaların bunun aksini ortaya koyduğu görülmüştür.

Sosyalizm ve Komünizm, Liberalizme karşı bir ekonomik faaliyetle, geniş ölçüde devlet tekelciliğini, devletçi ekonomi, devlet işletmeciliği vb. ekonomik modelleri geliştirmiştir. Bu ekonomik modeller, liberalist modellerden daha çok insan fıtratına ters geldiği için de bir asır bile -her çeşit baskıya başvurduğu halde- yaşayamamıştır. Günümüzde gerek batıda ve gerekse doğudaki birçok örnekleri çok büyük ekonomik ve sosyal krizler içindedir. Türkiye'de de "KİT"ler olarak tanınan devlet eliyle yürütülen ekonomi teşekkülleri de liberalist bir ekonomi içinde olduğu halde, ayakta duramayacak kadar kötü durumda olduğundan, özelleştirilmek için her iktidarın programında yer almaktadır.

Sosyalizmin çıkmazlarından birisi de sosyal nizamın kendi cinsinden olan kanunlarını inkâr etmesidir. Hâlbuki bütün sosyal olaylar gibi ekonomi olaylarında da determinizmin payını tamamen inkâr etmek doğru değildir. Bu sebeple, olaylar âleminde var olan düzeni istediğimiz gibi istediğimiz ilkelere (ekonomi ilkelerine) dayandırarak değiştirebileceğimizi iddia edemeyiz. Bu evrimi idare eden unsurları sadece ekonomik faaliyetlere ve üretime de bağlayamayız. Bütün diğer değerleri hiçe sayıp üretimin asıl ögesi olan "emek"i de tek değer olarak kabul edemeyiz. Çünkü sosyal hayatı sadece ekonomik ve maddî şartlar meydana getirmiyor. Bilindiği gibi, bunların yanında ruhî ve ahlâkî daha birçok sebepler sosyal olayları doğurur. Sosyalistler sosyal hayatta insanın birtakım maddî ihtiyaçları yanında, fikir ve inançlarının payı olduğu gerçeğini de unutmuş görünüyorlar.

Buna karşılık ruhçu sosyalistler ise maddî ihtiyaçlar yanında fikir ve inançların, ruhî ve ahlâkî değerlerin insan hayatı için vazgeçilmez olduğu fikrini savunuyorlar. Aslında Sosyalist literatürde ruhçu Sosyalizm diye bir ayırım yoktur; ancak mistik sosyalizme (Hristiyan Sosyalizmine) bir benzerliği olması, yani İslâm dininin sosyal yanını anlatmak için asrımızın fikir adamlarından biri olan Nureddin Topçu "Ruhçu Sosyalizm" diye bir sosyalizmden bahseder. İşin gerçeği; her sosyal adâletsizliğe karşı her haykırış Sosyalizm değildir. Yalnız bir fikir adamının teorisini yahut bir partinin programını Sosyalizm olarak tanımlamak da Sosyalizm kavramını çok daralttığı için, yanlıştır. Sonra İslâm dini sosyalist değil, sosyal adâletçidir.

Sosyalizmin çıkmazlarından birisi de sosyal sınıfları kaldırmak istemesidir. Fakat Sosyalizmin ileri sürdüğü ilkeler bunu tek başına temin edecek güçte değildir. Bu sistem gerçekten işçinin refahını sağlayacak biçimde uygulanacak olsa; işçi, emeğinden ayırıp biriktirme yoluyla Kapitalist sınıfa geçebilir. Hâlbuki bunu önleyecek tek yol ruhî ve ahlâkî terbiyedir. Sosyalist sistemler ise her şeyden önce böyle bir ruhî ve ahlâkî terbiyeyi verecek ilkelerden yoksundur. Ayrıca uhrevî yaptırımı olmayan bir ekonomi ahlâkından yana olduğu için, dinî ahlâkın geliştirdiği kendini kontrol ve nefse hâkimiyetten de söz edilemez.

Çeşitli adâletsizlik ve zulümler karşısında kendisine çok büyük umutlar bağlanan Sosyalizm, ancak sıradan bir insan ömrü kadar yaşayabildi ve daha tam olarak şahsiyetini bile teşekkül ettirmeden her beşerî sistem gibi, o da tarihe mal oldu. Sosyalist sistemlerin yerine, ancak yegâne sosyal adâletçi nizam olan İslâm, bütün kurumlarıyla işletilirse, işte o zaman ancak insanların mutlu olması beklenebilir.[\[1196\]](#)

Eflatun'la başlayan devletçilik anlayışı, Karl Marx'a kadar birçok filozof, siyaset ve ilim adamı tarafından yüzyıllar boyu işlenmiştir. Ancak bu anlayış, sosyalizm olarak materyalist bir temele oturtuluncaya kadar insanlık tarihinde vicdânî bir konu olmamıştır.

Şu halde sosyalist düşünce konstrüksiyonunda iki ayrı yapı taşı vardır. Bunlardan biri, belli bir siyasi düzenin sosyal ve ekonomik yönden açıklamasıdır ki sosyalizm bu yönüyle konumuzun dışında kalmaktadır. İkincisi ise, bu düzenin materyalist ideolojisidir. Sosyalizmin konumuzu ilgilendiren yönü işte budur.

Materyalizm, esasen ilim adamları tarafından çok eskiden defalarca yargılanmış ve çürütülmüştür. Özet olarak materyalizm: «Maddenin kendi kendini yarattığı» temeline dayanır ve başta Allah Teâlâ olmak üzere, vahyi, peygamberleri, bütün dinleri ve metafizik değerleri inkâr eder; Bunların tümünün hayal ürünü ve safsatadan ibaret olduğunu savunur.

Şu halde sosyalizmi bu anlamda benimseyen bir kimse ideolojisine nasıl bir ad verirse versin, (*yani ister, komünizm desin, ister solculuk desin, ya da ister demokrasi desin*) Müslüman olduğunu hiçbir surette kanıtlayamaz.

Komünizm

Özel mülkiyetin kaldırılmasına ve servetin ihtiyaçlara göre paylaşılması anlayışına dayalı toplumsal düzen ya da siyasal sistem. Önceleri ütöpik bir kavram iken Marx ve Engels'in birlikte oluşturdukları bu dünya görüşü, yeniden yorumlanarak siyasal bir program haline getirildi. Bu nedenle Marksizm ya da Marksizm-Leninizm de denilen Komünizm giderek Marksist-Leninist ilkelerden hareketle komünist bir toplum oluşturmayı amaçlayan tüm siyasal hareketleri de belirtmektedir.

Batı düşüncesinde komünist düşüncenin kökleri çok eskilere uzanır. Üretim araçlarının toplumun mülkiyetinde olduğu, sınıfların ve devletin tümüyle ortadan kalktığı bir toplum ütopyası eski zamanlardan beri insanları etkilemiştir. Eski çağlarda bazı dini grupların oluşturdukları komünist topluluklar olduğu bilinmektedir. Thomas More ve Johan Andreae gibi ütopyacı yazarlarda da komünist bir toplum tasarısının izleri görülür. 19. yüzyılda ABD'de oluşturulan, İndiana'daki New Harmoni (Yeni Uyum- 1825) ve Massachusetts'teki Brook Çiftliği (1841-47) gibi kimi sınıfsız topluluklar ütopyacı amaçlar taşıyordu.

Komünizm, Karl Marx ve Frederich Engels'in 1847-48 yıllarında birlikte yazdıkları Komünist Manifesto ile yeni bir anlam kazandı. Maddecilik üzerine kurulu bir dünya görüşünü ve siyasal programın ilkelerini içeren yeni anlamıyla komünizmin temelini diyalektik ve tarihsel maddecilik anlayışı oluşturur. Diyalektik maddeciliğe göre evrenin özünü madde oluşturur. Evren öncesiz (ezeli) ve sonrasızdır (ebedî). Maddî dünyamız dışında başka bir dünya yoktur, olması da mümkün değildir. Evren dışında bir yaratıcı güç, Allah da yoktur. Evren ve insan Allah tarafından yaratılmamış, tersine Allah insanın bir yanılması olarak varsaydığı bir varlıktır.

Maddî dünyaya egemen olan birtakım değişmez kanunlar vardır. Bunlar bağlılık, hareket, evrim ve çelişkidir. Evren özü bakımından bir birlik içinde bulunduğu için içerdiği tüm nesne ve olaylar da birbirine bağlıdır, yalnız başlarına açıklanamaları mümkün değildir. Bu bağlılık kanunu gereği olaylar karşılıklı bir etkileşim içindedirler. Evrendeki olaylar sürekli bir hareket ve evrim içindedirler. Bu hareket ve evrim, nesne ve olayların özünde var olan çelişkidir kaynaklanır. Çelişkiler sürekli bir çatışma doğurur bu da nesnelerin ve olayların hareketine ve evrimine neden olur. Başka bir deyişle tabiat ve tarihteki belirleyici süreçler kendi içlerindeki karşıtlık ilişkileri yoluyla oluşur. Bütün olaylar ancak bu maddî temelli ilişkilerle açıklanabilir.

İnsanlık tarihinin belli başlı dönemleri üretici güçlerin belli bir eşliğine bağlı olarak ortaya çıkan üretim tarzlarının ortaya çıkardığı üstyapılara göre adlandırılır. Buna göre insanlık tarihi beş temel aşamadan oluşmaktadır. Bunlar ilkel komünizm, köleci toplum, feodalizm, kapitalizm ve komünizm aşamalarıdır. Ne var ki kapitalizmin ortadan kalkmasından hemen sonra komünizm gerçekleşemez. Bu nedenle bir geçiş dönemi gereklidir. Bu geçiş dönemi sosyalizm dönemidir. Sosyalizm dönemi kapitalist sömürücü sınıfın ortadan kaldırılmasıyla başlar ve komünist toplumun üzerinde yükseleceği temeller atılır. Bu aşamada özellikle üretimin artırılması için çalışılır. Çünkü komünist aşamada uygulanacak olan "herkese ihtiyacına göre" kuralı ancak bolluk durumunda uygulanabilir.

Marksizm-Leninizm anlamında komünizm birer üstyapı kurumu olarak gördüğü din, ahlâk ve aile konularındaki görüşlerini de maddecilik anlayışı doğrultusunda belirler. Buna göre din, insanların hayatında egemen olan dış güçlerin vehme dayalı bir

yansımadır. Kimi yeryüzü güçleri bu yansımada doğüstü birtakım güçler halini alır. Kökeninde insanın doğayı ve doğaya egemen olan yasalar konusundaki bilgisizlik yatar. Bu özü nedeniyle din egemen sınıfların çıkarlarının korunmasında etkili bir rol oynar. Ekonomik temel yansımından başka bir şey olmayan ahlâk kuralları da evrensel bir nitelik ve geçerlilik taşımaz. Kendini ortaya çıkaran temelle birlikte yok olmaya mahkûmdur. Evlilik kurumu da tarihsel ve toplumsal şartların bir ürünüdür. Özel mülkiyetin ortadan kalktığı, çocukların bakımlarının ve eğitim giderlerinin toplumca karşılandığı komünist sistemde kadın ve erkeğin birbirine bağımlılığını gerektiren aile kurumu ortadan kalkacak, cinsler arası ilişki kişisel ve özel bir ilişki durumuna gelecektir.

Bir felsefe, bir dünya görüşü ve siyasal bir hareket olarak komünizm ile İslâm tam bir karşıtlık içindedir. Bu karşıtlığın temelinde evreni var eden yaratıcı güç konusundaki farklı inançları yatar. İslâm'a göre evreni ve insanı Allah yaratmıştır. Komünizm ise evreni ve insanı maddenin, Allah'ı da insanın yarattığını söyler. İslâm evrenin işleyiş yasalarını, insan ve toplum hayatını düzenleyen kuralları Allah'ın koyduğuna inanırken komünizm tüm olayların belirleyicisi olarak maddenin diyalektik yasalarını kabul eder. İslâm'a göre insan içinde İlâhî bir öz taşır ve dünyaya yeryüzünün halifesi sıfatıyla, maddî dünyaya egemen olan İlâhî düzeni insan ve toplum hayatında da egemen kılma göreviyle gelmiştir. Komünizm ise insanın özünün madde olduğunu maddî çevrenin bir ürünü olarak var olduğunu ve maddenin diyalektik yasalarına uygun biçimde iradesizce hareket eden bir araç olduğunu savunur. Kısaca İslâm ve komünizm insanın önünde açılan ve ancak birinin inkârı ile diğerini kabul etmenin mümkün olabileceği iki karşıt yoldur. İktisadî deyişle hem İslâm, hem de komünizm insandan söz eder ve onu kendine çağırır. Ama komünizm insanı Allah'tan toprağa çekmek için sancılanırken İslâm tersine topraktan Allah'a yükseltmek amacını güder.

1991 yılına girerken komünizmin düşünce ve devlet sistemi olarak iflas ettiği; buna öncülük eden Sovyetler Birliği tarafından pratiğiyle birlikte ilan edildi. İnsanlığa mutluluk getiremeyen bu ilkel düşünce bir yüz yıl dahi varlığını sürdüremeden sona erdi.[\[1197\]](#)

Materyalizm

Allah ve kâinattaki her şeyi madde ile izah etmek isteyen ve âlemden bir gaye, bir şuur ve bir irade görmeyen, toplum hayatını ve fertler arasındaki ilişkileri ve davranışları belirleyen faktörün madde olduğunu iddia eden düşünce sistemi.

Avrupa'nın hayatında materyalist görüş, Avrupa Rönesansı kadar eskidir. Hatta onun eski Grek felsefesinde ve Hıristiyanlıktan önceki Roma yaşayışında, bazı yönleriyle bundan daha derin izleri vardır. Aslında Avrupa Rönesans hareketi, dine düşmanlık esası üzerine yükselmiştir. Rönesans, karşı durduğu Hıristiyanî-dinî temeller yerine, Grek ve Romen temellere dönerek onlardan destek bulmaya çalışmıştı.

Rönesans düşüncesi bir taraftan "hümanist" (insancıl), diğer taraftan da dünya hayatına yönelik idi. Bu hümanizmin mânâsı şuydu: Bilginin kaynağı Allah değil, insan olması gerekir. Hayatın gereklerinin ne olduğu ile ilgili olarak göz önünde bulundurulması gereken kaynak İlâhî vahiy değil, insanî düşüncelerdir.

Bu çağın ayırıcı özelliği, insanın mutlak kişiliğinin farkına varması, otoriteye ve sahiplerine karşı çıkması, bütün dünyayı kendisine vatan olarak kabul etmesi gibi hususlarda ileri noktalara kadar gitmek olmuştur. O bakımdan Yunan ve Roma edebiyat ve ilimlerini inceleme konusunda uzmanlaşmak durumunda olan kimseler, kendilerine "hümanistler" adını verirler.

Dinden sıyrılıp materyalizme doğru yol alan bu gidiş, dini ruhanîlikten dinsiz materyalizme bir anda ve tek bir sıçrayışla geçmediği gibi; hedefine doğru yol alırken, birtakım inişler-çıkışlar yapmaksızın, dosdoğru bir şekilde ilerlemedi. Ancak her bir sıçrayışında materyalizme daha çok yöneldi. Bu bakımdan rönesans'ın başından itibaren gerçekleştirilen ilmî ilerlemeler, Rasyonalist ve Empirist görüşlerin ortaya koyduğu şekilde Avrupa düşüncesinin izlediği yolda gitmesine yardımcı unsur olmuşlardı.

Rasyonalizm ise kâinatın tabiat ötesinden ve tarihin akışı istikametinden Allah'ın varlığı düşüncesini ortadan kaldırmayı hedef alır. Ayrıca Empirizm'in de Rasyonalizmden pek farkı yoktur. Empirizm'e göre gerçekler, his ile idrak edilebilen âlemde gizlidir. Duyularla idrak edilen tabiat olaylarının ötesinden bilgi elde etmeye çalışmak ve bu alanda illet arayıp bulmaya kalkışmak ise reddedilmesi gereken bir konudur.

Bu gelişmeler zamanla daha ileri boyutlara ulaştı. Sonunda, tabiatın dine ve akla hâkim olduğunu ileri süren, tabiatı her şeyin kendisinden çıktığı temel olarak değerlendiren ve insan aklını düşüncelerin kaynağı kabul eden Pozitivist felsefe ortaya çıktı. Bu görüşün önde gelen en önemli iki filozofu, Auguste Comte ve Fierbach'dır. Bu felsefe belirli bir atmosferde doğdu ve bu ortamda pek çok ilim ve felsefe adamının ruhunda, özel bir bilgi türüne sahip olan Kilise'ye karşı çıkmak arzusunu uyandırdı.

Diyalektik Materyalizm, maddenin kâinatta köklü ve biricik gerçek olduğu ve kâinattaki her şeyin ve herkesin maddeden çıkıp, maddenin kanunlarına mahkûm olduğu; maddenin sınırlarının dışında varlığın söz konusu olmadığı iddialarına dayanır. Bu düşünceye göre, maddeden ortaya çıkan bütün yaratıklar -insan da dâhil olmak üzere- ve bütün organizmalar bir taraftan maddidir, diğer taraftan da çelişkiler arasındaki mücadeleye mahkûmdur.

Tarihî materyalizme göre madde, bütün duyuş, düşünüş ve idrakin kaynağıdır. İdrak ise türemiş ikincil bir unsurdur. Çünkü idrak, maddenin yani varlığın bir yansımasıdır. Düşünce ise, maddenin bir sonucudur. Zira düşünce, tekâmülü sayesinde mükemmelliğin üst basamaklarına çıkabilmiştir.

Tarihî Materyalizm, insanlık tarihini maddeci temellere dayandırarak açıklamaktadır. Buna göre madde ezeli ve ebedidir ve kâinatta var olan her şey madde tarafından yaratılmıştır. Tarihi Materyalizmin sosyolojiye sunduğu temel, Evrim Teorisi'nin tabii seleksiyon yoluyla biyoloji ilmine sunduğu temelin aynısıdır. İncelenmekte olan tür ne olursa olsun, o tabii seleksiyon yoluyla evrim geçirmiş bir türdür. İşte bu, onun tabiatının sınırlarını çizer. Aynı şekilde incelenmekte olan toplum ne olursa olsun, üretim ilişkilerinin üretimle olan ilgisine, düşünce ve kurumların üretimle olan ilişkisine göre şekillenmiş bir durumdadır.

Ayrıca tarihin materyalist yorumu insanlık hayatında birtakım değerlerin varlığını inkâr edip, hayatı sadece yemek, içmek, giyinmek, barınmak ve cinsî ilişkiden ibaret olarak kabul etmektedir.

Din, ahlâk ve ailenin materyalist yorumu ile aynı anda iki şey kastedilir. Bunların birincisi; bu kurumların bizatihi ve kendiliklerinden ayakta duran birtakım değerler olmadıkları, onları bu şekilde görmenin mümkün olmadığı, dolayısıyla bu kurumların ne köklü ve ne de kutsallıklarından söz edilebileceğidir. Materyalizme göre her ne olursa olsun din, insanların zihninde onların günlük hayatına egemen olan dış güçlerin vehmî bir yansımasından başka bir şey değildir. Bu yansımada yeryüzünün güçleri, tabiatüstü birtakım güçler şeklini alır.

Materyalistlere göre aile, ebedî bir sosyal yapı değildir. Çağlar boyunca ailede pek çok değişiklikler görülmüştür. İşte bu evrim son tahlilde ekonomik etken ile belirlenir.

Cansız maddenin kanunlarının insana uygunluğu iddiası, insanlık düşünce tarihinde daha önce hiç bir şekilde görülmemiş "ilmî" bir efsane biçimindedir. Bu ilmî efsanenin ortaya konulmasının patent, mutlak anlamda olmasa bile materyalist komünistlere aittir.

Materyalizm sadece komünist rejimlerde geçerli bir anlayış değildir. Kapitalizm de en az komünizm kadar materyalist bir anlayışa dayanmaktadır.

Bu sosyal düzen, katıksız olarak maddeci bir düzendir. Bu düzende insan, yaratılış ve âhiretinden soyutlanmış olarak ele alınır. Maddî hayat içerisinde sadece maddî çıkarlarıyla var olan bir "homo economicus" (ekonomik insan)dır.

Kapitalist demokrasi düzeni, azgın bir materyalist ruh taşımaktaysa da Materyalizmin hayat felsefesi ve onun hayatı açıklayan öğretisi üzerine kurulmamıştır. Bu düzenin sosyal atmosferinde hayat, maddî çıkar hudutlarının dışındaki tüm alâkalardan soyutlanır. Fakat bu soyutlama işlemi bir felsefî anlayışa sahip değildir. Bu da kapitalist dünyada materyalist felsefî ekollerin bulunmadığı anlamına gelmez. Aksine materyalizm, ikbalini bu düzenin dünyasında bulmuştur. Zira sanayi devrimi ile ortaya çıkan deneysel zihniyetin etkisi, mutlak doğru kabul edilen birtakım fikirlerin yanlışlığının ortaya çıkmasıyla başlayan görüş ve anlayışlardaki değişimin doğurduğu şüphecilik ve fikrî kargaşa, akli ve fikri donduran, zulüm ve baskı yolunu seçen, sosyal kargaşayı kendi lehine körükleyen hristiyanlığa karşı yüz gösteren hoşnutsuzluk ve ondan cayma ruhu; batılı zihniyetlerde materyalizmi hazırlamıştır.

Allah'ı inkâr temeline dayalı olan bu batılı düşünce sistemi, artık ilk doğduğu topraklar üzerinde ve ideolojilerini buna dayandıran rejimlerin hâkim olduğu ülkelerde bile tartışılmış, büyük kitleler ve ilim adamları tarafından reddedilen bir düşünce olmuştur. Haklı olarak bunun geçersizliğini ve ilkelliğini gören demir perde gerisi devlet ve rejimler de bu düşünceden vazgeçmeye başlamışlardır.[\[1198\]](#)

Maddiyûn: Maddeciler demektir. Maddî kelimesinin çoğuludur. Âlemin başlangıcı olarak maddeyi kabul edip, maddenin ezeli ve sonsuz olduğuna inananlara, madde ve hareketi dışında her şeyi inkâr edenlere verilen addır. Maddîyyûna göre bu âlem atomlardan oluşan maddelerin rastgele hareket ve birleşmeleri sonucu kendiliğinden meydana gelmiştir. Bir yaratıcının eseri değildir. Madde, varlık âleminin aslı ve yaratıcısıdır. Onlara göre maddenin bölünebilirliği bir daha parçalanmayan ve değişmeyen atomda biter ki buna "cüz'ü lâ yetecezzâ" derler. Kuvvetsiz madde, maddesiz kuvvet olmaz. Demir gibi en katı cisimlerin bile içi sonsuz bir hareketle devinmektedir. Madde ve hareket her ikisi de ezeli ve sonsuz olduğundan bunların dışında bir yaratıcıya gerek yoktur. Maddeciler tabiat ötesindeki olayları ve varlıkları duyu organlarıyla bilinemediği ve deney dışında kaldığı için inkâr ederler. Dolayısıyla Allah ve ruhun varlığını da kabul etmezler.[\[1199\]](#)

Dehriyye (Dehrîlik)

Devre âit, zamana dâir demektir. Âlemin ezeli ve ebedîliğini iddiâ edip âhirete inanmayan inkârcı ve imansız bir fırka. Dehriye fırkası, her şeyin dehr, yani zaman tarafından tâyin edildiğini iddiâ ederek Allah'ın varlığını ve yaratıcılığını inkâr edenler ve bunların fırkası. Bugünün dünyasındaki ateizm ve materyalizm, dehriyenin mirası üzerine oturmuş, onların temelsiz görüşlerini savunmuşlardır. Dehrîlik, 10. yy'da Müslümanların yaşadığı ülkede ortaya çıkmış, bu görüşü savunanlar, zaman (dehr) ve maddenin yaratılmadığını, ezeli ve ebedî olduğunu iddiâ etmişlerdir. Kur'an'da geçen bir ifâdeden, Kur'an'ın nâzil olduğu dönemde de âhireti inkâr eden ve yalnızca içinde bulunduğumuz zamanın varlığını kabul eden bir grubun bulunduğu anlaşılmaktadır. Dehriyye, yalnız duyuyla algılanabilen maddî dünyanın varlığını kabul eder, duyu üstü bir âlemin varlığı fikrini reddeder. Ayrıca, akli bilgilerin kaynağının duyu olduğunu savunur. "*Dediler ki: 'Hayat ancak bu dünyada yaşadığımızdır. Ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman helâk eder. Bu hususta onların hiçbir bilgisi de yoktur. Onlar sadece zanna göre hüküm veriyorlar.'*"[\[1200\]](#)Dirilmeyi ve âhiret hayatını inkâr eden dehrîler (materyalistler), ölümü "dehr" denen sürekli zamana veya tabiata bağlayarak, onun dışında ve üstündeki hakiki müessiri, Allah'ı tanımadıklarını ifâde ederler. Bunlara göre ölümü, gece ve gündüz, yani zaman hazırlar. Ruhları alan bir ölüm meleği yoktur. Bütün olaylar zamana dayandırılır. Ama onlar bu inancı beslerken zandan, ispatlanmamış teorilerden, varsayımdan başka hiçbir delile sahip değillerdir.

Rasyonalizm

Rasyonalizm, (fr. *Rationalisme*; İng. *Rationalism*) Uşçuluk, Akılcılık demektir. Eski Arapçada: el-Akliyye, Modern Arapçada: el-Aklâniyye terimiyle ifade edilir. Rasyonalizm, bir felsefe ve kelâm terimidir; özetle açıklaması şudur:

Gerçekleri kavramak ve onları karşılaştırarak sonuçlar elde etmek, sırf akılla mümkündür; bilginin kaynağı olarak akıl, tartışılmaz bir önceliğe ve üstünlüğe sahiptir. İnsanın, bilinçli olarak yaptığı iş ve eylemler rastgele değil, bilakis ilkelere dayanır. İlkeler ise insan aklının ürünüdürler.

Buna göre deneyin konusu olan “madde”, “neden” ve “yargı”bile akıl tarafından üretildikleri için gerçeğin saptanmasında esas olan deney değil, akıldır. Dolayısıyla insanın en gizli duygularında bile matematiksel ilişkilerin bulunduğunu savunan ve aynı zamanda deneyi de hiçe sayacak kadar yargıyı soyut bir nedenselliğe dayandıran rasyonalizme göre "Allah, melek, ruh, cin, kıyamet, cennet, cehennem ve mucize gibi gerçekler, inanılacak şeyler değildir."

Şu halde vahyi bir çırpıda inkâr eden rasyonalizm, sonuç itibariyle materyalist bir düşünce akımıdır ve yorum gerektirmeyecek bir kesinlikle küfürdür.[\[1201\]](#)

Vâkıa, İslâm da akla gerektiği kadar önem vermiştir. Nitekim Kur’ân-ı Kerîm’in birçok âyeti “*akletmez misiniz?!*”[\[1202\]](#) ve “*akletmezler mi?!*”[\[1203\]](#) şeklindeki uyarılarla bitmektedir. Ancak aklın rolü ve görevi, hiç kuşkusuz sınırlıdır. Çünkü aklın da çok kere yanıldığı, bir gerçektir. Ne var ki ilk İslâm aydınlarından bazı şahsiyetler, akılı aşırı derecede ön plâna çıkarmış, bu yüzden ümmetin çoğunluğundan ayrılmışlardır. Bunlar İslâm tarihine Mu’tezilîler olarak geçmişlerdir.

Akl elbette ki belli sınırlarda ölçü olabilir. Bu sınırlar içinde “akılcı” olduğunu, ya da “akılcı hareket etmek” gerektiğini söyleyen Müslümanı materyalist anlamda akılcılıkla suçlamanın imkanı yoktur. Ancak akılcılığın - bilimsel anlamda- söz konusu olduğu her yerde İslâm’ın ölçüleri hatırlanmalıdır.[\[1204\]](#)

Pozitivizm

Bunalımlı bir Fransız filozofu olan Auguste Comte,[\[1205\]](#) tarafından ortaya atılmış iki yönlü felsefi bir teoridir. Birinci yönüyle pozitivizm, sosyal evrimi konu alır. Sosyolojiyi tarih sürecinde bireyden aileye, aileden topluma ve toplumlararası ilişkilere varan bir gelişme olarak açıklar. Bu teze bakılacak olursa dinsel inanışlar da bu evrime paralel olarak zaman içinde değişmeye mahkûmdur. Dolayısıyla “‘Din’ denen şey, ortamın ve çeşitli etkenlerin yönlendirmesi altında bulunan insan düşüncesinin ürünüdür.”

Nitekim bu nedenledir ki Auguste Comte, pozitivizmin ikinci yönüyle insana tapmayı bir din olarak öngörmüştür.[1206]

“Pozitif” terimi, çeşitli konularla ilgili olarak özel anlamlar verir. Örneğin mantıkta “olumsuz”un, matematikte ise “eksi”nin karşıtıdır. Bilgi konusunda ise “varlık nedeni bilinmediği halde deney tarafından tanıtılan, var olanı tesbit eden, olması gerekeni açıklayan”[1207] anlamına gelir. Öyle ise deney ile tesbit edilemeyen vahyin gerçeklerinden hiçbiri pozitif değildir. Yani pozitif düşünceye göre bunlar yok sayılırlar. Tabiatıyla bütün bu kanâatler, dinleri bir ilkellik, bir hayal ürünü olarak değerlendirmekte, dolayısıyla Allah'ı ve O'nun mesajlarını yok saymaktadır. Bu nedenle Pozitivizm de kâfirâne bir düşüncedir ve bu düşüncüyü aynen benimseyen her insan kâfirdir. [1208]

Determinizm

Bütün insan aktiviteleri de dâhil tüm evrenin katı bir sebep-sonuç ilişkisi düzenine bağlı olduğunu savunan ve özgür irâdeye açık bir kapı bırakmayan felsefî sisteme verilen addır. Özellikle J. S. Mill tarafından popülize edilmiştir. Bu felsefî görüşte, sebepler putlaştırılır; esas sebebin Allah olduğu değerlendirilmez.

Sağcılık

Geleneksel sol partiler veya sendikalara oranla kitlelerin devrimci rolüne, ihtilâlcî yanına ağırlık veren siyasî düşünce ve tutumlara karşı olarak, muhafazakârlığa, dindarlığa, mânevîyatçılığa, gelenekçilik ve milliyetçiliğe ağırlık veren sosyal ve siyasî görüş ve tutumlar.

Siyasî anlamda sağ ve sol tabirleri ilk defa 1789'da Fransız İhtilâliyle başlamıştır. 1789 tarihli Kurucu Meclis (Assemblée Nationale Constituante)'in başkanı, Kraldı. Meclis üyeleri de asiller, ruhban ve halk temsilcilerinden oluşan bir gruptu. Bu kurucu meclis açıldığı zaman asiller ile din adamları başkanın sağında, halkın seçtikleri de başkanın solunda yer almışlardı. İşte bu tarihten itibaren, sağ ve sol gruplaşmalar siyasî hayat içinde yerini almış oldu. Sağda bir zâdegânlık, seçkinlik, ağalık, gelenekçilik, imtiyazlılık ve aristokratlık; solda ise halkın seçtikleri, demokrat olanlar, hürriyet ve eşitlik prensibinin savunucuları vardı.

1789'dan sonra imtiyazlılığa, değişmezliğe ve değerleri, eski düzeni korumaya taraf olanlar, meclislerin hep sağını tercih etmişler; sağcılık ve sağcı politikalar bu doğrultuda bir anlam kazanmıştır. Daha sonraları ise sağcılık anti-komünistlik olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu anlayışa göre, komünist olmayan herkes sağcıdır; bu kavramın içine ise bütün milliyetçiler, bütün müslümanlar, dindarlar, mânevîyatçılar, tarihî köklerine bağlı insanlar, örf ve âdetlerini, geleneklerini korumak isteyen herkes dâhil edilmiştir. Bu bakış açısı Marksistlere göre idi.

Sosyal ve siyasî alanda sağcılık ve solculuk yaklaşık iki asırlık bir geçmişe ve tarihe sahiptir. Fakat inanç ve amel açısından ise sağ ve sol, insanla başlar. Kur'ân-ı Kerim ashâbü'l-yemîn (kitapları sağ tarafından kendilerine verilerek Allah'a itaat eden sâlih kimseler) ve ashâbü's-şimâl (Allah'a karşı isyan eden ve Allah'ın hükümlerini reddeden fâsık kâfirler) diye isimlendirilir. Bu taksimin politik anlamdaki sağcılık ve solculukla asla ilgisi yoktur. İtaat edenler ile isyan edenler diye sağ ehli ve sol ehli diye isimlendirilir. Kur'an'a göre hareket etmeyen herkes kâfir, Ona uygun olmayan her fiili de küfür olarak veya kitabı sol tarafından verilecekler diye nitelendirir.[1209] İslâm terminolojisine göre "sol" (ashâbul-meş'eme) genel bir terimdir. Siyasi literatüre göre kendisinin solda olduğunu kabul eden komünizm de, İslâm'a göre küfür olan; fakat komünizme göre sağda olan rejimler, meselâ, ırkçılık, Faşizm, Demokrasi vb. düşünceler İslâm'a göre sol ehli kabul edilir. O halde, İslâm'a göre "solcular" tabiri, sadece komünistler ve sosyalistler gibi kendilerine solcu diyenler için değil, küfrü temsil eden İslâm dışı her çeşit rejim ve fikir hareketleri için kullanılan genel bir terimdir. Allah'ın nizamını reddeden Ashâbu's-Şimal adını alırlar. Kur'ân'a göre kitapları sağ tarafından verilecek olan ashâbü'l-yemin veya Allah'a itaat edenler yaptıkları yüzünden âhirette

kurtuluşa erenler; Cennete girenlerdir.[1210] Bunlar aynı zamanda, el üstünde tutulan, Allah'ın lütuf ve inâyetine mazhar olan, uğurlu, bahtı açık ve iyi, saadet sahibi kimselerdir. Kur'ân bu bakış açısından sağ ehli olanların, iman içinde olup Allah'ı birleyen, namaz kılan, yoksula yediren, yoksulun halini soran, Allah'ın kullarına acıyan, boş konuşmayan, dedi kodu peşinde koşmayan, boş zamanları hayırlı işlerle değerlendirip vakit öldürmeyen, bâtil şeylerin peşine düşüp gâfillerle beraber olmayan, âhiret hayatına inanıp ona hazırlıklı olanların; Kıyamet koptuğu vakit, her şeyin altüst olduğu, yerin şiddetle sarsıldığı, dağların darmadağın un ufak olduğu, toz duman halinde dağılıp savrulduğu ve insanların üç sınıf olduğu zamandaki hallerini şöyle haber vermektedir: *"Sağ ehli (amel defterleri sağ ellerine verilenler), o sağcılar ne mutludurlar!... Sol ehli (amel defterleri sol ellerine verilenler) ise, o solcular ne acıklı durumdadırlar!..."*[1211] *"Sağ ehli, ne mutlu o sağ ehline!... Onlar, yüklü dalları sarkmış kiraz ağaçları, dolgun salkımlı muzlar altında; yayılıp uzanmış bir gölgede, çağlayan bir su kenarında, tükenmeyen ve yenmesi yasaklanmayan birçok meyveler arasında ve değerleri pek yüksek döşeklerdedirler. Gerçekten Biz, onları yepyeni bir yaratılışla yaratmışızdır. Böylece onları, hep bâkire kızlar, kocalarına âşık yaşlılar yaptık (Cennet ehli olan) Ashâbü'l-yemin için..."* [1212]

Görüldüğü gibi, Kur'ân'ın ortaya koyduğu sağ ve sol kavramları ile çeşitli doktrinlere ve siyasî icraatlara göre belirlenmiş sağcılık ve solculuk arasında özel bir ayrılık vardır. Kur'ân sağ'ın ve sol'un kesin ölçüsünü koymuştur. O da sağ için Allah'a inanmak ve emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınmak; sol için ise, Allah'ı inkâr etmek veya O'nun emir ve yasaklarını hiçe saymak, O'nu tanımamaktır. Diğer doktrinlere göre ise sağı soldan ayıran net bir ölçek yoktur. Meselâ komünistlere göre, komünist olmayan herkes faşisttir, sağcıdır. Demokrat politikacılara göre, tutucu, gelenekçi, aristokrat olanlar sağcıdır. Bu ölçeklerin hepsi, Kur'an'ın ölçüğü hâric, indî, şahsî, kullanana ve bakış açısına göre değişmektedir.[1213]

Solculuk

Aşırı sosyalist düşünceleri ve solcu politikaları benimseyen, yani kendilerine halkçı ve demokrat diyenlerin yolunu takip etme veya onların sosyal ve politik olaylara getirdikleri fikrî çözümleri benimseme anlamında kullanılan bir terim.

Sosyalist ve Komünist açıdan ise solculuk, geleneksel sol partilere veya sendikalara oranla kitlelerin devrimci rolüne üstünlük tanıyanların siyasi düşüncesi veya tutumuna denir.

Küçümsenen ve aşağılanan bir anlamda solculuk, sol bir parti veya sendika içinde aşırılığı, aşırı sol akımı ifade için kullanılır.

Siyasî ve sosyal anlamda solculuk, 1789 Fransız İhtilâliyle ortaya çıkmıştı. XIX. yüzyılın ilk yarısında muhafazakârlara sağcı, liberallere de solcu denilmişti.

"Solculuk" (Gausehisme) terimini ilk defa Lenin'in 1920 de yazdığı "Sol Komünizm-Bir Çocukluk Hastalığı" adlı kitabında kullandığı söyleniyorsa da; yukarıda da belirttiğimiz gibi bu terim Fransız İhtilâlinden beri kullanılmaktaydı. Lenin, adı geçen kitabında solculuğu daha ziyade küçültücü anlamda ve tenkit etmek için kullanmıştır. Bu solculuk "keskin solculuk"; yani şartlardan faydalanmasını bilmeyen ve zaman içerisindeki fırsatları değerlendiremeyen solculuktur. O zaman "solcu" olarak nitelenenlerin, sol komünizm veya işçi muhalefeti yandaşlarının kabul etmedikleri bu terim, o dönemde, komünist hareketin solunda yer almak isteyen ve 1918'den başlayarak Rusya ve Almanya'da belirli konular çerçevesinde toplanan kişilerin ideolojilerini belirlemektedir. Bu konular; işçi denetimi, sendikal özerklik, gelirlerin aynı düzeye getirilmesi ve eşit paylaşılması, devrimci enternasyonalizme gitmek, işçi konseylerinin partinin önüne geçmesini sağlamak vb. dir.

"Solcu" terimi daha sonraları Stalin'in düşüncesine, şahsına karşı her çeşit muhalefeti belirtmek için kullanılmıştır. Bu sebeple Troçki, Tito, Mao Zedong, Che Guevara vb. solculukla suçlanmışlardır. O zamandan beri, amaçları açık bir şekilde kurumsallaşmış sosyal, siyasî ve ideolojik sistem dışında ortaya çıkan her sol mahiyetli ifade ve istek "solculuk" olarak nitelendirilmiştir.

Sağcılık ve solculuğun siyaset ve fikir hayatında Fransız İhtilâlinde sonra etkin olmaya başladığı dikkate alınır, bu terimler Komünist Manifesto'sundan (1848) yaklaşık yarım asır önce kullanılmış demektir. Şu halde, bu tarih olayının ortaya koyduğu önemli gerçek şudur: Sol ve solculuk mutlaka Komünizm demek değildir. Fransız ihtilal meclislerinde aşırı sol hareket de komünizm değildi. Buna göre, her solcu komünist değildir; ama her komünist solcudur ve kendisini gizlemek isteyen komünistler bunu bir maske olarak kullanırlar; sadece solcu olduklarını, komünist olmadıklarını söylerlerdi.

"Solculuk" sadece siyasi ve fikri bir özellik değil; aynı zamanda dinî değerlerle ve inançla da ilgili bir vasıftır. Kur'an sağda olanlardan bahsettiği gibi, solda olanlardan da bahsetmektedir. Kur'an'a göre sol ehli; kendi yaptıkları yüzünden yalanlanacak olanlar; uğursuz, bedbaht ve Allah'ın kendilerini zillete düşürdüğü, inançsızlık ideolojisini benimsedikleri için Allah'ın huzurunda sol tarafta bulunanlardır. Bu sol ehli (Ashâbu's-Şimal), Allah'ın emrini tanımayan, namaz kılmayan, fakire yardım etmeyen ve yedirmeyen, Allah'ın kullarına acımayan, boş konuşan, beyhude ve bâtil işler peşinde koşan, zaman öldüren, gâfillikle gaflette yarışan, ceza gününü yalanlayan ve inanmayanlardır. Bütün bu menfi davranışların gerçek sebebi ise imansızlık ve küfürdür.

Kur'an-ı Kerim, Allah'ı inkâr eden, emir ve yasaklarını tanımayan, yaradılış gâyesini idrak edemeyen sol ehlinin âhiretteki durumunu şöyle açıklıyor: *"Sol ehli ise; onlar ne acıklı durumdadırlar!... Hücrelere işleyen kavurucu bir sıcaklık ve kaynar su ve kapkara dumandan olan bir gölge içindedirler; ki o, ne serindir, ne ferahlatıcı. Çünkü onlar, bundan önce (dünyada) zevklerine düşkünlü ve en büyük günah şirk (Allah'a ortak koşmak) üzerinde ısrar ediyorlardı.... Bir de diyorlardı ki: Öldüğümüz, toprak ve bir yığın kemik olduğumuz vakit mi, hakikaten biz mi dirilecekmiz? Evvelki atalarımız da mı (dirilecek)? Söyle: Bütün evvelkiler ve sonrakiler, belirli bir günün belirli bir vaktinde çaresiz toplanacaklardır. Sonra siz ey sapkınlık, yalancılar! (Cehennemde) Zakkum ağacından yiyeceksiniz; karınlarınızı ondan doyuracaksınız. Üstüne de (susuzluğunuzu gidermek için) o kaynar sudan içeceksiniz. Öyle ki, suya kanmayan develerin içişi gibi içeceksiniz. İşte hesap günü, onlara ziyafet bu!"* [1214]

Masonluk

Masonluk: Uluslararası bir menfaat kuruluşudur. Bünyesine özel vasıflı ve seçkin insanları alarak geniş bir teşkilatlanma içerisine giren masonlar, dünyanın hemen her yerinde seslerini ve etkilerini duyurmuşlardır.

Masonluk, Yahudiliğin gizli faaliyet gösteren bir örgütüdür. Bütün rütbelerini, sembollerini muharref Tevrat'tan almıştır. Giriş törenleri Tevrat doktrinine uygun olarak yapılır.

Masonlar, Yahudilerle olan bağlarını sürekli inkâr etmekte ve onlarla hiçbir ilişkilerinin olmadığını iddia etmektedirler. Eğer Yahudilerle olan bağları anlaşılırsa, toplum tarafından hoş karşılanmayacaklardır. Bunun yerine kendilerini bir hayır kurumu, bir kardeşlik, yardımlaşma cemiyeti olarak topluma lanse etmeye çalışmaktadırlar.

Masonlar yalnızca üyelerine mahsus olarak çıkarttıkları Mimar Sinan, Türk Mason Dergisi, Akasya, Büyük Şark gibi dergilerde, Yahudilerle olan bağlarını açıkça ifade etmektedirler. "Ritüellerimizde Tevrat'tan sayısız alıntılar mevcuttur." [1215]

Tevrat'ın, Yahudi ırkının bir ideoloji ve doktrin kitabı olduğunu öncelikle belirtmekte fayda vardır. Bu ideolojinin siyaset sahnesindeki ismi Siyonizmdir. Siyonizm, Masonluk hep Tevrat'tan kaynaklanan felsefenin uygulamadaki örnekleridir.

Bozulmuş ve değiştirilmiş Tevrat'ta Yahudi ırkının dünya milletlerine yapması emredilen vahşet ve katliam şekilleri ayrıntılı bir biçimde belirtilirken, gizli, dikkat çekmeyecek yöntemler de detaylarıyla anlatılmış, çeşitli yollar gösterilmiştir. Bu yöntemler uygulandığında milletler içten çökertilecek ve ne hedef alınan milletler bunu fark edebilecek, ne de olayların arkasında bir Yahudinin ismi duyulacaktır.

Sadece kendi gizli kaynaklarında Yahudilikle ilişkileri anlaşılabilir Masonluk, işte Yahudiliğin Tevrat'ın telkinlerini aynen benimseyen ve gizli faaliyet gösteren kollarından biridir.

Masonlar, Yahudilikle olan alâkalarını gizli tutmayı lüzumlu görmektelerdir. Çünkü Siyonizm ile aynı amacın güdüldüğünü anlatarak faaliyet göstermek yerine, yardım kuruluşlarını paravan yapıp hayırsever kişiler görünümünde bu amaca hizmet etmek kendileri açısından daha verimli sonuçlar doğurmaktadır.

Masonluk, esas itibarıyla Yahudi olmayan birtakım insanları bir gizli dernek çatısı altında toplayıp, eğiterek, onları herhangi bir sahada Yahudiliğe ve Yahudilik ideallerine hizmet eder hale getirmek için verilen bir tedris usulüdür.

Siyonistler, Yahudilik kavramıyla beraber, Siyonizm hedeflerinin insanları ilk planda ürkütüleceğini düşünerek kendi tanımlamalarıyla, toplum içerisinde başarılı olmuş, meslek sahibi, zengin, saygılı kişilerle, kardeşlik, dostluk, barış gibi insanlara sıcak gelen kavramlarla Masonluk bünyesinde ve Rotary, Lions, Lionses gibi kulüpler aracılığıyla çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Böylece hem Siyonist hedefleri ilk planda öne çıkarmamış olmak ve hem de Yahudi olmayan insanlar vasıtasıyla Yahudilik ideallerine hizmet ettirmiş olmak amacını gerçekleştirmişlerdir. [\[1216\]](#)

Ütopist mahiyette insanlık, dünya vatandaşlığı, enternasyonalizm gibi kozmopolit ilkeleri benimsediğini iddia eden, ancak aynı teşkilat mensuplarını kardeş gören ve teşkilat içindekilere yardımcı olan; inanç ve vicdan hürriyeti mücadelesinde bulunmakla beraber, Masonluk imanını benimsetmek isteyen; umumiyetle liberal, kapitalist, kendi inancına uymak şartıyla imtiyazlı; oligarşik olmakla beraber sözde demokrat görünen; ehliyet, liyakat, fazilet esaslarına, Mason kardeşliğini tercih eden; malî imkânları ve elemanları geniş bir teşkilata sahip, disiplinli, otoriter, beynelmilel hüviyetteki bu kurum, gizli, esrarengiz birtakım gelenek ve sembollere sahip bulunuyor. Bu sembollerin köklerinin (üçgen, nur, altı köşeli yıldız, akasya, duvarcılık, hiram-mabet şekli vs.) eski Mısır ve Yahudi geleneklerine dayandığı Masonluk yayınlarında belirtilmiştir. Masonluk, insanlığı bir bütün olarak görmek istemesine rağmen yalnız birbirini kardeş tanıması, ehliyet, liyakat vb. vasıflar yerine locaya mensup olduğu için himaye görmesi, bir tehlike anında veya bir yardım isteğinde kendi milletine karşı da olsa, loca mensubunun yardımına yönelmesi, kozmopolit mahiyeti, biricik hakikatin yalnız Masonluk ilkelerinde görülmesi, zaman zaman din ve milliyet aleyhindeki tutumu dolayısıyla, localarda Yahudilerin, dönmelerin bilhassa önemli mevkilerde bulunması gibi sebeplerle, itirazlara uğramış ve Yahudi emellerine, ülkülerine vasıta olduğu İsrail devletinin kurulması için bir araç olarak kullanıldığı ve Yahudiliğin beynelmilel himayesinin arka planda bulunduğu ileri sürülerek tenkit edilmiştir. [\[1217\]](#)

1717'de kökleri çok eski olduğu halde İngiltere'de kurulup geliştirilen Masonluk, İngiltere Yahudileri yanında, İngiliz Emperyalizminin sömürgeciliğinin yanında, her tarafa ajanlar, sempatizanlar, aldatılanlar, yanıltılanlar elde ederek gelişmiş ve İngiliz uyduluğuna bilerek bilmeyerek hizmete sevk edilmişlerdir. Aynı şekilde Amerika'da da Mason localarına Yahudiler kesinlikle hâkimdir. Orada da ticarî, iktisadî, siyâsî mevki sahip olmak isteyenlerin onun desteğine muhtaç hale getirilmişlerdir.

1822-1884 yıllarında ilân edilen Anayasa ve arkasından yapılan seçimler sırasında meclis tutanakları gözden geçirilirse, Rumların, Ermenilerin ve diğer azınlıkların nasıl çıkar ve bölünme doğrultusunda gayret sarf ettikleri anlaşılır. Bu konuda önemli rolü bulunan Mithat Paşa'nın kimliği bir hayli enteresandır. Macaristan'lı bir hahamın oğlu olan Mithat Paşa, Türk devletinde yenilikler yapmağa başlamıştır. Yahudi prensiplerine dayanan mektepler açtırmış ve mekteplerde ihtilacı doktrinleri öğretmiştir. Mithat Paşa, Jön Türkler partisini kurmuştur. Bütün bunlar, Avrupa'da kendi sırdaşı olan Simon Deutch'un talimatıyla yapılmıştır. Sultan Abdülaziz'in katli, Mithat Paşa'nın gözü önünde gerçekleştirilmiştir. [\[1218\]](#)

3 Kasım 1839 Sultan Abdülmecid'in tecrübesizliğinden istifade eden Mustafa Reşit Paşa'nın gayretiyle Tanzimat Fermanı ilân edildi. Bunun üzerine yabancı kuruluşlar, azınlıklar kuvvetlendi. Bu hareketi benimseyenlerce buna "Tanzimatı Hayriye" adı takıldı. Kozmopolitlik, yabancı etkisi ve aşağılık duygusu yayıldı. Bu sebeple buna "Tanzimatı Şerriyye" diyenler de vardır. Tanzimatı ilân eden Mustafa Reşit Paşa, İskoçya Mason locasına mensup bir kimseydi. [\[1219\]](#)

Masonluktaki Tanrı anlayışı Deist bir anlayıştır. Deizm ise İslâmlık, Hristiyanlık, Musevilik gibi semavî dinlerdeki Allah inancına bir reaksiyon olarak ortaya çıkmıştır. Bu anlayışa göre, kâinatı aşan bir varlık vardır. Fakat insanoğlu bu varlığı tam mânâsıyla bilemez. Onun için bu varlığa yakarılmaz, ondan birşey istenmez ve onun insanları sevmesi, imtihan etmesi beklenemez. Böyle olunca ahiret düşüncesi ve öldükten sonra dirilmek fikri de iptal edilmiş oluyor. Deist anlayışı biraz daha ileri götürdüğünüzde Ateizm noktasına gelirsiniz. Zaten özellikle Fransız locasına kayıtlı masonlarda bu anlayış yaygındır. [\[1220\]](#)

Sion kelimesi "Allah'ın krallığı" mânâsına gelir. Tevrat'taki üstün ırkla alâkalı âyetler Siyonizm fikrinin temellerini teşkil etmektedir.

Yahudilerin Allah'ın seçmiş olduğu millet olduğu yolundaki söylentilerin kaynağı Tevrat'ta çeşitli bablar içerisinde yer almaktadır. Bunlardan iki tanesi aşağıdaki şekildedir:

"Ben dedim: Siz ilâhlarsınız ve hepiniz Yüce Allah'ın oğullarısınız. Kalk, ey Allah (ey oğullarım) yeryüzüne hükmet. Zira, milletlerin hepsine sen varis olacaksın." [\[1221\]](#)

"Çünkü sen Allah'ın Rabbe Mukaddes bir kavimsin. Allahın Rab, yeryüzünde olan bütün kavimlerden kendisine has kavim olmak üzere seni seçti." [\[1222\]](#)

Yukarıdaki sapık ve ahlâk dışı sözde Tevrat âyetlerine daha yüzlercesini eklemek mümkündür. Bütün bunlar da göstermektedir ki, Masonluk; azmış ve gözü dönmüş Yahudinin Siyonist menfaatleri doğrultusunda ülkelerin yetişkin insanlarını kendine hizmet ettirerek ideallerini gerçekleştirmek yolundadır. [\[1223\]](#)

Siyonizm (Zionizm)

Siyonizm, Kudüs'ün eski adı olan Sion'dan türetilmiş bir ifadedir. Filistin'de bağımsız bir Yahûdi devleti kurmak isteyen, bu devlet kurulduktan sonra, Yahûdi fikrinin taraftarı, Yahûdicilik, Yahûdi hâkimiyeti ve bir şeyi Yahûdilerin gâye ve menfaatine göre değerlendiren anlamında kullanılır. Siyonizm, Odessalı Leo Pinsker (1821-1891) tarafından kurulan Yahûdi

milliyetçisi akımdır. Pinsker, Yahûdilerin bir devletinin olmasının şart olduğunu düşündü ve bunu gerçekleştirebilmek için Choveve zion (Siyonu sevenler) adlı bir örgüt oluşturdu. Hareket, Yahûdiler arasında hızla yayıldı. Anarşi, katliam, hile ve nice zulümlerle ve başta İngiltere olmak üzere birçok Avrupa devletinin de desteğiyle 1948’de İsrail devletinin kuruluşuyla sonuçlandı.

Politeizm (Çoktanrıcılık)

Çok sayıda tanrıya tapma. Bir’den çok tanrıya tapan çoktanrıcılığın tanrıları, genellikle kişileştirilmiş doğa güçleri, atalar, şef ya da kahraman gibi saygı duyulan ölümler, kutsal sayılan bitkiler ve hayvanlardır. Günümüzden üç bin yıl önce insanların otuz beş bin tanrıya taptıkları saptanmıştır. Sümer mitolojisinden Yunan ve Roma mitolojilerine kadar bütün mitolojiler bu tanrıların serüvenlerini anlatırlar. Çoktanrıcılık, felsefe açısından doğatanrıcılık (panteizm) temeline dayanır. Kamutanrıcılık adıyla da anılan bu felsefî anlayışa göre tanrı, evrenin yaratıcısı değil; bizzat kendisidir. Bu anlayış, Müslümanlar arasında yaygınlaşan tasavvufta vahdet-i vücud (varlığın birliği) deyiimiyle dile getirilmiştir. Çoktanrıcılığın tanrıları, insan niteliklidir, insanlardan tek ayrılığı ölümsüz oluşlarıdır.

Ateizm

Ate: Allah’ı inkâr demektir. Ateizm: Allah’ın varlığını inkâr etme, tanımama anlamına gelir. Tanrıtanımazlık da denilen ateizme, eskiden ilhâdiye ve dehriyye denilirdi. Ateist de: Allah’ı inkâr eden; tanrısız, dinsiz kâfir demektir. Ateizme Ateistlik de denir.

İslâm’da din gerçeği bütün yaşamı kuşatmaktadır. Bir anlamda din, hayatla eşdeğerdedir. Çünkü atomun içindeki en küçük partiküllerden uzayda bulunan dev cisimlere kadar kâinâtta tüm eşya ve olayların son derece dakik ve matematiksel biçimde etkileşimlerini, tepkileşimlerini, nötrleşmelerini ve işleyişlerini bir disiplin çerçevesinde sağlayan yasalar zinciri vardır ki bu yasaları koyan Allah Teâlâ’dır. Bu yasaların tümüne birden Kur’ân-ı Kerîm’in söylemiyle “**sünnetullah**”[\[1224\]](#) denir.

Hayat bu anlamda dinin doğal cephesini oluşturur. Vahiy yoluyla (*yani peygamberlere indirilen göksel mesajlarla*) konan teşrii yasalar da dinin yalnızca insanları ilgilendiren rûhânî ve seküler cephesini oluşturur. Dolayısıyla din demek, hayatın tümü demektir.

Hal böyle olunca insan, -hangi inanç ve düşünceye sahip bulunuyor olursa olsun- din atmosferinin dışına çıkamadığı için onun dinsiz olması düşünülemez. Kişi, rûhânî hayattan çok uzak bir gidişat içinde yaşıyor olsa bile toplumda onun uymak zorunda olduğu sayısız kurallar vardır ki o, ister bunlara örf ve âdet desin, ister yasaların gereğidir desin, ister başkalarına karşı saygılı olmak için böyle davrandığını söylesin, bütün bu kurallar esas itibarıyla dine dayanmaktadır. Bunlar bir yana, insanın zaten doğal yaşamı “**kevnî**” yasalarla sürmektedir. Kaldı ki “**dinsizim**” ya da “**ateistim**” diyen insanlar din yasalarına ve dogmalarına çok kere kendi özgür irâdeleriyle uyma çelişkisini de sergilerler. Onların bir bilgisizlik hezeyanı olarak “**doğa yasaları**” dedikleri fitrat ve tabiat kanunlarının tümü de Allah’ın (c.c.) eseri olmak bakımından dinin dışında bir şey değildir.

Ayrıca -bir türlü ikna olamamış- akli başında her insan, yine de varlıkların başlangıç ve sonu, olayların arka planındaki fenomenler, gizemler ve kâinata olup bitenler hakkında mutlaka çok derinden düşünmekte; çeşitli yorumlar yapmakta; arayışlar içine girmekte ve zaman zaman iç bunalımlar yaşamaktadır. Kuşku içinde olsa bile insanın vicdanında kaynaşan bu düşünce cümbüşünün temelinde daima onun yaratıcısı arama gayret ve endişeleri yatmaktadır. Bu ise aslında var olan ve insanın gönül derinliklerinde duyumsanan bir gerçeği arama içgüdüsünden başka bir şey değildir. İşte bütün bunlar insanın mutlak mânâda dinsiz olamayacağını kanıtlamaktadır. “**ilhâd**”ya da “**küfür**” sözcükleriyle anlatılmak istenen dinsizlik aslında inkârcılıktır. Bu ise mutlak dinsizlik değildir, ikisi arasında büyük fark vardır.

Dinsiz olduklarını ileri sürenlerin esasen birçok sosyal, moral, ya da ruhsal sorunları bulunmaktadır. Yaşadıkları ve gördükleri çelişkilere tepki olarak -inkârcılık anlamında- böyle bir iddia ile ortaya çıkan insanlar her toplumda mevcuttur. Ancak bunların sayıları son derece azdır. Aynı zamanda eğitim düzeyleri, resmi statüleri ve sosyal mevkileri ne olursa olsun ciddiye alınacak bir mantıkları yoktur. Dolayısıyla bu anlamda söylediklerini bir sayıklama ve hezeyan olarak kabul etmek gerekir.

Şu varki bilinçli ve kasıtlı olarak **ateist, dinsiz, dehrî, pozitivist** ya da **materyalist** olduğunu veya bu anlamlarda bir kanaata sahip bulunduğunu açıkça ileri süren kişi, İslâm'daki iman ve akâid kanunlarına göre elbetteki küfre girdiğini ilan etmiş olur. Çünkü böyle bir kimse mü'min olmadığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla eğer vaktiyle Müslümanken sonra böyle bir ikrarda bulunursa yüce İslâm dinini hiçe saymak gibi ağır bir suç işlemiş olur.[\[1225\]](#)

Paganizm/Putperestlik

Paganizm: Puta tapmak, putperestlik demektir. Paganist ise; puta tapan kimse; pagan anlamındadır. Genellikle politeist dinlerde tanrısal varlıkların çeşitli figürler ile sembolize edildiği ve bu sembollere tâzimde bulunduğu gözlenir. Tanrıyı temsil eden put; ağaçtan, taştan ya da metalden yapılmış herhangi bir sûret şeklinde olabileceği gibi; bir bitki, bir hayvan veya bir başka doğal nesne de olabilir. Putperest toplumlarda, genellikle tapınılan nesneye tanrısal ruhun hulûl ettiğine inanılır ve bu nedenle ilgili nesnenin kendisinden ziyade içinde mevcut olduğuna inanılan tanrısal güce tapılır.

Anıt mezar/Anıtkabir; Modern Türbe ve Tapınak

Mozole veya türbe olarak da bilinen büyük ve etkileyici mezar. Din kurucuları ya da önderler, büyük değer verilen, ta'zim edilen veya ilâhlaştırılan kimseler anısına yapılan görkemli bina. Bugüne kadar yapılmış anıtmezarlardan en görkemlisi Babürşah'ın 1631'de ölen hanımı Şahcihan için yaptırdığı Tac Mahal'dir. Mısır'daki piramitler de anıtkabirdir. Ankara'da bulunan anıtkabire, İstanbul'da Adnan Menderes ve Turgut Özal'ın anıtkabirleri de ilâve edilmiştir. Selçuklu ve Osmanlı padişah ve vezirleri için ve özellikle evliyâ sayılan tasavvuf büyükleri için anıtkabir şeklinde türbeler yapılmış, diğer anıtmezarlardan çok daha fazla şirk unsuru görevini yapmaya devam etmektedir.

Saygı Duruşu

Bazıları, putlaştırdıkları kişilerin kabirleri veya kutsallaştırdıkları simgeler karşısında Müslümanların namazdaki kıyamlarına benzer şekilde hazır ol vaziyete geçer, saygı duruşunda bulunur. Hatta namazda doğal kabul edilebilecek bir davranış (kaşınınca başı kaşımak, öksürmek vb.) böyle bir saygı duruşunda uygun/câiz görülmez. Hiç alâkası olmadığı halde, herhangi

bir açılış programında, ya da bir törende saygı duruşu ile başlamak câhiliyye toplumlarının dinî bir kuralı kabul edilir. Bu tür programlara katılan Müslümanlar da dinlerinin câiz görmemesine rağmen bu saygı duruşuna katılma zorunda bırakılır. Okullardaki bütün öğrenci ve öğretmenler her hafta okul açılış ve kapanışlarında, bayram diye kutlatılan câhiliyyenin kutsal günlerinde bu tür saygı duruşlarına mecbur tutulur. Bu tür tavırlar, aslında bir tapınmadır. Anıtkabirdeki böyle bir törende, Mahmut Kaçar adlı bir muvahhid müslüman; “Siz bu törenlerle mezarları putlaştırıyor, ilâhlaştırıyorsunuz. Ölü sizi duymaz, onun size bir faydası yoktur. Lâ ilâhe illâllah, Allah’tan başka ilâh yoktur!” demişti. Zamanın cumhurbaşkanı Demirel tarafından meczup ilân edilivermişti. Ayrıca, Bu tavrının bedelini dört yıl kadar hapis yatarak ödemişti.

Mekke’liler, önemli bir işe başlamadan önce ve yolculuktan dönünce veya Mekke şehir devletine ait tören ve merâsimlerden önce Kâbe’nin içindeki Hubel putunun heykelini ziyaret eder, ona bağlılıklarının ifâdesi olarak saygı gösterirlerdi. [\[1226\]](#) Böylece işlerinin düzgün gideceğine inanırlardı. Mekkeliler de, bu psikoloji ile Kâbe etrafında dolaşarak Allah’a ibâdet ettiklerini sanıyor ve fakat put heykellerine de aynı şekilde saygı gösteriyorlardı. Herhangi bir Mekke’li, seyahate çıkınca veya seyahatten dönünce yahut önemli bir işe başlayınca, Kâbe’yi tavaf ediyor; bayramlar devletin ileri gelenlerinin putlara saygı göstermesiyle başlıyor, devletin en önemli işleri görüşülmeden önce heykellere saygı duruyorlardı. Ticarî ya da siyasî bütün kuruluşlar, önemli toplantılarından önce de bu heykellere karşı saygıya durur, ondan sonra işlerine bakarlardı. [\[1227\]](#)

Onlar hem Allah’ı tanıyorlar, hem de putlara tapıyorlardı. Esasen şirkten kasıt da buydu, birtakım nesnelere Allah’ın sıfat ve kudretine ortak koşmak ve Allah’ın yanında başka güçler tanımak, Allah’a inanmak ve fakat O’nu inkâr edenlerin hükümlerini inanarak kabul etmek ve onlara bile bile uymak. “Allah’a inandık” deyip putların önünde saygıya durmak; secde etmek, eğilmek, onlar etrafında dönmek; o heykellerden medet ummak, onları ilham kaynağı saymak; güç ve ilhamlarını Allah’tan değil, o put heykellerinden veya Firavun gibi, Nemrut gibi (yaşayan ya da ölü birtakım) putlaştırılmış şahıslardan beklemek! [\[1228\]](#)

Animalizm

Başta totem düşüncesinin hâkim olduğu dinî gelenekler olmak üzere, çeşitli dinlerde görülen hayvanların kutsallaştırılmasına dayalı kült. Animalizm, hayvanlarla onları avlayan insanlar arasında büyük bir bağ olduğu inancıdır. Bu inanç, hayvanda insanca bir öz bulunduğu inancına bağlıdır.

Animizm (Ruhlara Tapma İnancı)

Tabiatla ilgili olaylara ve tabiat cisimlerine tapma dini. Animist: Animizmi benimseyen, animizmi savunan. Animizm anlayışına göre, ata ruhları ve fetişlere tâzim etme geleneği puta tapıcılığın ve politeizmin temelini oluşturmuştur. Animizm, insanın çevresinde bütün şeylerin ruhlı olduğu inancıdır. E. B. Taylor 1871’de, İlkel Kültür adlı çalışmasında “ruhsal varlıklarla ilgili doktrin”; Taylor tarafından dinin kaynağıyla ilgili olarak savunulan teori. Tylor, animizmin insanlık terapisinde düşük kabileleri karakterize ettiğini ve buradan yüksek modern kültürlere kadar yükseldiğini söyler. Ona göre, ilkelerin çevrelerindeki hayvan, bitki, ağaç, taş, toprak vb. gibi bütün doğa nesnelere ve belirtilerine ruhlı sayma inancını dile getirir.

Animizm, gizemciliği ön plana alan bir şirk anlayışıdır; ataların ruhlarına tapma esasına dayanan politeist bir inanış biçimidir ve kritik yapabilecek muhayyileye hitap eder. Bu nedenle filozoflar tarafından ileri sürülenin tam tersine, ilkel değil, bilakis gelişmiş bir şirk türüdür. Çünkü animist insan doğrudan veya dolaylı olarak ruha tapar ve ruhun bir sır olduğunu bilir.

Ruhun bu ayrıcalığına, vicdanında yer verebilecek kadar ince düşünebilen insan, karmaşık objelere ve madde ötesi âlemlere karşı ilgi duyan insan demektir. Böyle bir düşünce ise gelişmiş bir yargıyı kanıtlamaktadır. Dolayısıyla din denen olayın, insanlık tarihinde ilk defa ataların ruhlarına tapmak şeklinde ortaya çıktığını ve dolayısıyla animizmin, ilkel dinlerin ilk şekli olduğunu ileri sürenler hem burada, hem de dinin, sırf bir düşünce ürünü olduğu noktasında yanılmışlardır.

“**Animizm**” terimi latince “**anima**”dan gelmektedir ki Batı dillerinde hayvan anlamını veren “**animal**” sözcüğü de bu kökten gelir. Temelde hayvan veya animal, canlı demektir. Dolayısıyla canlılığın kaynağı olan ruha tapınmaya bu ilgiyle “**animizm**”denilmiştir.

Tevhid dinlerinin yozlaşmasındaki faktörlerin başında animist yaklaşımlar gelir. Yani “**vahiy**” denen ve peygamberler aracılığıyla gelen İllâhî mesajlar doğrultusunda insanlar başta yalnız Allah'a ibâdet ederlerken çeşitli sebeplerin etkisi altında bazı şahsiyetleri yüceltmeye ve onlara bir zaman sonra mitolojik birtakım kimlikler mal etmeye çalışırlar. Bu yüceltilmiş insanlar ölüncü ruhları şâd olsun diye ilk başlarda düzenlenen masum törenler zaman içinde farklı içerikler kazanarak onlara tapınma törenlerine dönüşür. Kur'ân-ı Kerîm'de bu konuda canlı örnekler vardır.[\[1229\]](#)

Henüz tazeliğini koruyan Kur'ân-ı Kerîm'in içinde en ufak bir değişiklik söz konusu olmamasına rağmen, İslâm Dünyasının mensupları arasında da animist eğilimler hızla yayıldığına göre eski dinlerin türlü türlü yorumlarla ne hale gelmiş olabileceklerini tahmin etmek hiç de güç değildir.

Bugün İslâm'ımsı dünyanın her yerinde geçerli bir din modeli olarak benimsenmiş bulunan “**İstimdatçı**” mistik inanışlar bu gerçeği çok çarpıcı bir şekilde kanıtlamaktadır. **İstimdat**, uluların, erenlerin, yani velilerin ruhlarından medet ve bereket dilemektir. Animizmin mabetleri olan tekkelerin ve anıt mezarların içi, tevhidin merkezleri olan camilerin içinden çok daha coşkuludur, çok daha faaldir. Binlerce türbede yatan insanlardan hiçbirinin: “**Ben öldükten sonra üzerime türbe yapınız.**” dediği asla kanıtlanmadığı halde bu yapıların, İslâm'a rağmen gerçekleştirilmiş olması ve hergün yüzbinlerce insan tarafından ziyaret edilerek buralarda kurbanlar kesilmesi ve çeşitli dileklerde bulunulması, animist inancın nasıl yerleşip kemikleştiğini çok açık şekilde ortaya koymaktadır.

Animist bir temele dayanan inanışlar, her milletin zaman içinde geleneklerinin, dünya görüşünün, tarihî gerçeklerinin ve genel kültürünün etkisi altında farklı biçimler alabilir.

Örneğin, sözde İslâm'ı kabul etmiş milletlerden bazıları âlimlere, (*ya da âlim kisvesinde gördükleri tarikat şeyhleri gibi adamlara*), kahramanlara ve ozanlara kutsal kimlikler mal etmiş, onlara, öldükten sonra “**evliyâ**” ya da “**ulu önder**” gibi sıfatlar takarak bu şahısları olağanüstü yüceltmeye çalışmışlardır. Bu topluluklar, ancak Allah'a gösterilebilecek derecedeki saygıyı ölmüşlerine gösterdikleri için İslâm dininden çıkmışlardır.

İster bilinçli, ister bilinçsizce olsun bu tür inanışlara sapmış bulunan insanlar, kendilerini müslüman sanıyor olsalar bile mü'min olduklarını asla kanıtlayamazlar. Dolayısıyla İslâm fıkının belli yasalarına göre mü'minler, bu sınıfa giren müşriklere karşı dikkatli olmak durumundadırlar!

Gerçekte animizm çok açık bir şirkttir, geçmişlere saygı olarak açıklanması mümkün değildir.

Animistlerin masum sanılan bazı yorumları ise özetle şöyledir: **“Bugünlere gelmemizde atalarımızın büyük emeği vardır. Bu toprakları ‘Allah, Allah!’ diyerek yalın kılıçla onlar fethetti. Bu cennet vatani bize emanet eden onlardır. Dolayısıyla biz onlara saygı ve sevgi borçluyuz.”**

Aslında bu sözlerin hepsi de güzel ve doğru şeylerdir. Aynı zamanda tevhid inancıyla hiç çelişmemektedir. Ancak işin içyüzü daha başka türüdür. Onlara karşı gönüllerde yatan inançlarla bu masum sözler hiç de birbirine uymamakta, biri, diğerini kesin şekilde yalanlamaktadır.

Gerçekte mü'min ataları sevmek ve saymak: **Ancak onları rahmetle anmakla; Allah'ın merhametine her zaman muhtaç olduklarına, ölmüş ve Rabb'leriyle artık başbaşa kalmış bulduklarına, bu insanların hepsinin de -herkesçe sanıldığı gibi - istisnasız kurtulmuş, cennetlik evliyalara olmayabileceklerine, herkes gibi onların da Allah'a hesap vereceklerine, belki çoğunun cennete bile giremeyeceğine, durumlarının tamamen meçhulümüz olduğuna, hatta onların soyundan gelip gelmediğimizi bile kesinlikle bilemediğimize, onun için sadece onları değil, bütün Müslümanların ölmüşlerini hayır ve dua ile anmamız (yani günahlarının afolması için Allah'a yalvarmamız) gerektiğine inanmakla olur.** Onlara gerçek saygı ve sevgi işte ancak böyle olabilir.

Aksine üzerlerine koca koca kubbeler, hem de insanlardan manevî baskıyla alınan paralarla, vergilerle kale gibi anıtlar dikerek, sandukalar yaparak şebekelerine çaput bağlayıp yüz sürerek, anılarına görkemli törenler düzenleyip **Firavunlara** yapıldığı gibi huzurlarında saygı duruşunda bulunularak, onlardan himmet ve bereket bekleyerek, bizleri muradımıza erdirmeyi isteyerek, sorunlarımızın çözümlenmesinde bize yardımcı ya da ilham kaynağı olmalarını dileyerek, onlara yazılı dilekçeler sunarak, hele savaşlarda ordularımızın ön saflarında düşmana karşı çarpıştuklarına inanarak (*ki ordu böyle bir şeye hiç inanmaz*) onlara saygı göstermek ise yüce Allah'a ağız dolusu sövüp saymaktan farksızdır! İşte gerçek animizm budur. [\[1230\]](#)

Fetişizm (Büyü ve korku dini)

Fetişizmin temel faktörü ilkel insan psikolojisidir. Dolayısıyla belki de insan düşüncesinin ürünü olan **tek dinsi inanç şekli fetişizmdir.**

Fetişizm, sırf ilkel insan toplulukları arasında kendini göstermiş birtakım hurafî inanışlardır. Onun için fetişizmi tam bir din olarak tanımlamak doğru değildir. Bunun üç önemli sebebi vardır.

Birincisi: Fetişizmi bir din adı olarak ilk defa kullanan ne bir peygamber, ne de temelde ilâhî mesaja dayanan herhangi bir dinin rûhânî öncüleridir. Bilakis **Dess Broses** adında bir araştırmacıdır. Üstelik 1760'lardan önceki din literatüründe bu kelime bulunmadığına göre böyle bir isim altında yeni bir dinin tanımını yapmak mümkün değildir.

Her ne kadar **Bahailik, Kadiyanilik** ve **Kökten putçuluk** gibi daha dün denecek kadar yakın geçmişte İslâm'dan koparak oluşan dinsel kamplar da bugün bağımsız birer (bâül) din olarak tanımlanabilirlerse de bunlar temelde İslâm'dan ve Hıristiyanlıktan esinlenilerek tertiplenmiş uydurma dinler olmak itibarıyla yine de ilâhî mesajların çarpıtılması sonucu varlık göstermişlerdir. Halbuki Fetişizm böyle değildir. Fetişizmin herhangi bir tevhid diniyle ilişkisi yoktur.

Fetişizm'in bir din olarak nitelenemeyeceğinin **ikinci sebebi**şudur:

Fetişistler ilkel insanlardır. Korkup őrktükleri hayvanlara, canavarlara ve tabiat güçlerine, sanıldığı gibi ibadet etmemekte, bilakis onların şerrinden korunmak için büyü diyebileceğimiz bazı araçlara baş vurmaktadırlar. Bu araçlar onlara göre kurtarıcı birer çaredir. Ancak büyü niteliğinde kullandıkları şeyler birer ibadet özelliği taşımamaktadır. Onlar her ne kadar düşmanlarına karşı manevî birer silâh olarak bu büyüleri kullanıyorlarsa da bu şeyleri yaratıcı ve kâinâtı yönlendirip idare edici güçler olarak görmemektedirler.

Üçüncü gerekçe ise: Fetişizm'de belirgin dinî âyinler, rûhânîler ve mâbed yoktur. Dolayısıyla bu inanışlara, ilkelikten kaynaklanan büyü bir yaşam tarzı da diyebiliriz. Her şeye rağmen şirkin en bayağı görüntülerinden biri de bu fetişist inanışlardır.

Hemcinslerinin seyrek bulunduğu kuytu çevrelerde doğa ile kucak kucağa yaşayan, bu yüzden gerek vahşi hayvan saldırısı, gerekse yıldırım düşmesi ve anî seller gibi başa çıkamayacağı tabiat olayları karşısında çaresiz kalan insan daima ürkek ve tedirgindir. Binaenaleyh onu, uygar ve eğitimli insandan ayıran en karakteristik psikolojik özellik budur. İşte ilkel insanın maddî olmayan imajlara karşı duyguları ve değer yargıları da büyük ölçüde tabiat olaylarının yönlendirdiği bu psikolojinin ürünüdür. Uygar insan, ilkel insan gibi zaman zaman korkulu anlar yaşasa bile risklere karşı daha akılcı yollara başvurur. Din onun için riskleri önlemede öncelikli bir araç değil, bilakis yaratıcıya karşı sırf kulluk amacını taşır. İşte ilkel insandan uygar insana, din kavramının yüklendiği anlam ve değer farkı budur.

Örneğin idam sehpasındaki bir mü'min, kutsal metinlerden birşeyler okuyup üzerine üflediği, ya da iki rekât namaz kıldığı takdirdede, burun buruna gelmiş olduğu (mukadder) bir ölüm tehlikesinden bu sayede kurtulacağına ihtimal vermez. Yani Allah (c.c.) dilememişse ibâdet yaparak, ya da bu anlamda çeşitli rûhânî eylemlerde bulunarak bir şerri üzerinden defedemeyeceğine inanır. Buna rağmen sırf Allah'ın huzuruna imanla gitmek için yine duâ eder. Çünkü Allah'a kesin sûrette iman eden insanın temel amacı şu veya bu belâdan kurtulmak değil, bilakis Allah'a kul olmak ve kâmil bir imanla âhiret âlemine intikal etmektir. Zira ebedî mutluluğun şartı dünyevî felaketlerden kurtulmak değil, Allah'ın hoşnutluğunu kazanmaktır.

İlkel insana gelince o, yaptığı bir büyü ile, örneğin bir vahşi hayvan saldırısına karşı kendini sağlama almış olduğuna inanır.

Öyle ise uygar insanın rûhânî eylemleri din niteliğini taşır. Buna karşın ilkel insanınki böyle bir nitelikten uzaktır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki Fetişizm, ilkel insanda dinsel bir eğilim gibi görünüyorsa da kesinlikle din değildir. Bilakis çok ilkel bir şirk türüdür.

Şirk kavramına bir din anlamı yüklemek ise yerine göre değişir. Şirkin bir din olması şart değildir. Çünkü zâten gerçek anlamda din niteliğine sahip olan tek inanç kurumu İslâm'dır.[\[1231\]](#)İslâm'ın dışındaki tüm geçersiz inanç kurumlarına din denilmesi ise mecâzîdir. Fakat şirk, daima tevhidin karşıtı olarak bilinir. Dolayısıyla müşrik kişi eğer herhangi bir şeyi bilinçle, Allah Teâlâ'nın kâinât üzerindeki egemenliğini etkileyici veya O'nun egemenliğinden bağımsız bir güç olarak görüyor -bu nedenle- o şeyden korkuyor, ya da Allah'a saygı gösterdiği biçimlerde O'na saygı gösteriyorsa bunu, ister bağımsız bir din adı altında, ister bir tören olarak, isterse bir büyü veya herhangi bir eylem olarak icra etsin, bunun adı şirktir. Bu bakımdan fetişist insan müşriktir.

Çünkü bu insanlar, fetiş denilen birtakım büyüler yapar, bu büyülerin birçok tehlikelere karşı manevî güçler olduğuna inanırlar. Ayrıca doğadaki etkileyici şeylerde üstün ruhlar bulunduğuna da inanırlar.

Örneğin yüksek dağları, bulutları ve nehirleri üstün güçler olarak görür, onları birçeşit kutsal sayarlar. Ancak kutsallığı bu şeylerin görünürdeki maddelerine değil, onlarda -sözde - gizli bulunan birtakım karşıkönmez yüce ruhlara bağlarlar.

Fetişizmin içyüzü

İnsanoğlu maddî çarelerle hedeflerine ulaşamadığı ya da sorunlarını çözemediği zaman bu kez gizli ya da gizemli yollara başvurur. Bu tercihler eskiden beri insanlar arasında genel bir eğilimdir.

Gizliliğin mazeretleri ve her zaman bir açıklaması vardır. Ancak gizemlilik daima karmaşıklığı koruyacaktır. Bu nedenledir ki Kur'ân-ı Kerîm'in onayladığı, hatta mü'minleri davet ettiği **duâhâriç**, İslâm, büyü ve fal gibi gizemli yolların bazılarını en ağır suç olan "**küfür**" diye nitelemiş ve kâfirlere lânet etmiştir.[\[1232\]](#)

İnsanoğlu, geniş bilgi birikimlerine sahip bulunmakla birlikte, yaşadığı olaylar içinde henüz çözümleyemediği ve sınırlarına bir türlü erişemediği o kadar çok şeyler vardır ki bunlar hakkında bilginler, uzmanlar ve bilim adamları hâlâ susmayı tercih etmektedirler. Nitekim telepatinin, hipnotizmanın, spiritüel enerjinin, meditasyonun ve çeşitli alternatif tıp sistemlerinin içyüzleri hâlâ bilinmemektedir.

Gizemli konular, gerek kaynak ve temelleri yönünden, gerekse amaçları itibariyle birbirinden son derece farklıdır. O kadar ki bunların bazıları, hayat ve kâinât olaylarının, şimdiye kadar çözülememiş, belki de çözülemeyecek olan şifreleridir. Dolayısıyla bilinsin ya da bilinmesin bunlar esasen birer realitedir. Ancak gerçekle hiçbir ilişkisi olmayan, buna rağmen yarı uygar toplumlarda, genellikle basit düşünen insanlardan çıkar sağlamak amacıyla -sözde- gizemli nitelikte yapılan büyü, fal, müneccimlik ve medyumluk gibi bazı işler daha vardır ki bunlar tamamen spekülâti muâmelelerdir. İslâm bunları hurâfe ve bâtil inanc olarak değerlendirmiş, bunları yasaklamış ve bu işlerle uğraşanların cezalandırılmasını öngörmüştür. Çünkü bu insanlarda fetişist (müşrikâne) yaklaşımlar vardır.

Örneğin büyü yapan ve yaptıran insanlar (özellikle yaptıranlar), büyüye, amacı kestirme ve gizemli yollarla gerçekleştiren bir çare olarak inanırlar. Medyumlara ve kâhinlere başvuranların da inancı böyledir.

Düşmanını perişan etmek, başına dertler ve belâlar yağdırmak için silâh yerine büyüyu tercih eden insanın esasen ne istediğini şöyle açıklamak mümkündür:

Eğer silâh ya da herhangi bir şiddet yolunu kullanırsa yakalanacak ve ağır cezalara çarptırılacaktır. Halbuki büyüye başvurursa -kendince- hiç kimsenin sezinleyemeyeceği gizemli bir yolla bu amacını gerçekleştirmiş olacaktır(!) Öyle ise büyüye inanan insana göre hayat ve kâinât olaylarını büyü ile yönlendirmek mümkündür. Bu ise Allah'ın (c.c.) kâinat üzerindeki mutlak egemenliğini tanımamak, daha doğrusu, büyü gibi bir araçla ilâhî egemenlik sınırlarının, delinebileceğine inanmak demektir. Bu ise açık bir şirktir. Çünkü Allah'ın kâinât üzerindeki egemenliği mutlak. Hiçbir şey bu egemenliğin dışında değildir, hiçbir olay bu egemenlikten bağımsız olarak cereyan edemez. Her şeyi Allah Teâlâ yönetmektedir.

Yarattığı ve yönettiği kâinât olaylarının, -gerek **etki-tepki**, gerek **sebep-sonuç**, gerekse nötrleşme gibi- bilinen ve bilinmeyen fenomenleriyle son derece karmaşık olan kozmozunu birbiriyle ilintili yasalar zinciri çerçevesinde disipline eden yine Allah Teâlâ'dır. Şu halde bu yasalara göre hareket edilmedikçe büyü ve fal gibi gizemli çareler olduğuna inanılan hayalî yollarla amaca ulaşılabilirliğine inanmak, herşeyden önce çok yanlış bir şartlanma ve büyük bir bilgisizlik örneğidir. Ondan sonra da Allah Teâlâ'ya karşı bir başkaldırı sayılır ki bir anlamda bunun adı şirkir.

Örneğin define arayan bir insan, eğer elde ettiği bir krokiye dayanarak, pusula ve dedektör gibi birtakım araçlar kullanarak amacına ulaşmak istiyorsa bu insan, itikadî bakımdan herhangi bir suç işlememektedir. Çünkü her şeyden önce aklını kullanmaktadır. Akıl ise Kur'ân-ı Kerîm'e göre gerçekleri yakalamada başvurulacak ilk ve en büyük araçtır. Çünkü akıl, sağlam, olgun ve reşit insanın, (Allah Teâlâ tarafından belli kanunlarla çalıştırılan) beyin mekanizmasında üretilmektedir. Bu açıdan define arayan insan, Allah'ın kâinât üzerindeki mutlak egemenliğini kabul etmiş demektir. Onun kullandığı pusula ve dedektör de yine Allah Teâlâ tarafından insanoğluna sunulmuş çeşitli fizik, manyetik ve elektronik bilimlerinin kanunlarıyla çalışmaktadır. Dolayısıyla defineci, pusula, dedektör ve benzeri araçlar kullanmakla yine Allah'ın mutlak egemenliğini tanımış demektir.

Hâlbuki bu araçların yerine fala başvuran insan, falcının bütün bu kanunları delebilecek ve Allah'ın kâinât üzerindeki mutlak egemenliğinde O'na ortak olabilecek bir güce sahip bulunduğunu bilerek veya bilmeyerek kabul etmektedir. Bu suretle de şirk koşmaktadır.

İnsan, itikadî yönü olmayan en ağır suçları bile işlerken son derece büyük vebal ve günahların altına girmesine rağmen yine de küfre ya da şirke saplanmaz. Hâlbuki itikadî yönü olan büyü ve fal gibi fetişist anlamda öyle suçlar vardır ki, kişi onları, hiç kimseye zarar vermeden, hiç kimsenin göremeyeceği yerlerde ve yalnız başına işlese bile Allah Teâlâ'ya ortak koşmuş olur ki bu suretle cinâyet işleyen bir kimseden daha çok Allah'ın öfkelerini hak etmiş olur! Bunun mantıklı sebebi acaba ne olabilir? Sebebi gayet açıktır.

Cinâyet işleyen bir insan, bu suça girişirken bile Allah tarafından yaratılmış bulunan ve yine O'nun koyduğu belli yasalarla işlevini yerine getiren akıl, silâh, tasan ve planlı komplo projeleri gibi araçlara baş vurarak amacını gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bu insan, en çirkin, en korkunç ve en vahşî bir amacın peşinde olmasına rağmen Allah'ın kâinat üzerindeki mutlak egemenliğini doğrularcasına O'nun koyduğu hayat kanunlarına göre davranmaktadır.

Hâlbuki büyüye veya fala başvuran insanın yargısı bundan çok farklıdır ve Yüce Allah'ı daha çok öfkelenendirici bir anlam taşımaktadır. Büyü yaparak veya yaptırarak birini kazanmak, ya da birine zarar vermek isteyen insan, keza büyü veya fal aracılığıyla bilinmeyi keşfetmeye çalışan insan, aslında Allah'a ait otorite sınırları dışında çözüm arayan insan demektir. Bu ise bir anlamda Allah'ın (hâşâ!) egemen olamadığı bazı bağımsız güçlerin ve alanların bulunduğunu bilerek veya bilmeyerek kabul etmek demektir. Belki bu nedenledir ki büyü, Kur'ân-ı Kerîm'de açıkça küfür olarak nitelenmiştir. [\[1233\]](#)Küfür ise Allah'ın otoritesini tanımamak anlamını taşır.

Müslüman toplumlarda fetişist eğilimler

(Büyü, fal, havas, astroloji, rabita, meditasyon vs.):

Fetişist inançlara, müslümanlar arasında “**hurâfeler**” ya da “**bâtıl inançlar**” denir.

Hurâfe: Uydurulmuş, abartılmış, akla ve vicdana sığmayan asılsız inanç demektir.

Bâtil da, geçersiz, hükümsüz ve bağlayıcılığı olmayan şey anlamına gelir.

Ne yazık ki müslümanlı toplumlarda, hatta müslümanlar (daha doğrusu bilgisiz ve eğitimsiz mü'minler) arasında bile batıl inanışların tutunabildiği, inkâr edilemeyen bir gerçektir. İlginçtir ki sahâbîlerden büyük şahsiyetler hariç, diğerlerinin de zaman zaman batıl inançlara kapıldıkları ve **Hz. Peygamber**(s.a.s.) tarafından şiddetle uyarıldıkları bazı eserlerde nakledilmektedir. [\[1234\]](#) Ancak sahaâbîler, **Rasûlullâh**'ın (s.a.s.) uyarıları üzerine hemen tevbe etmiş ve kanaatlerini düzeltmişlerdir.

Yukarıda da açıklandığı üzere **bâtil inanç**: Kulluk anlamını taşıyan imânî bir mesele olmaktan çok, insanın, ya ürküntü duyduğu şeylere karşı aklı sıra manevî çare diye başvurduğu birtakım şarlatanlıklardır; Veya hayatta karşılaştığı sorunların çözümlenmesinde yardımlarını almak üzere evliyalar ve rûhânîler gibi "**yarıtanrılar**" dan medet ummalar ve onlara yapılan dua ve niyazlardır.

Elbetteki Müslümanlar arasında da bu şarlatanlıklara ve ölümlerden yardım dileyebilecek kadar basit düşünceli insanlar vardır. İşin ilginç tarafı, bu insanların hepsinin de eğitimsiz olmadıklarıdır. Medyumlardan medet uman, falcılara başvurup geleceğini onlardan öğrenmek isteyen nice okumuş devlet adamlarının yaşadığı skandallar, toplumu zaman zaman meşgul etmiştir. Evet insanlar baş edemeyecekleri güçlere ve nereden geleceğini tahmin edemedikleri kaza ve belalara karşı daima tedirginlik duyarlar. Bu psikolojik durum, yalnızca inançlı insanlarla da sınırlı değildir. Hemen herkes herhangi bir nedenle ve herhangi bir yerden gelebilecek risk ve tehlikelere karşı önlem alma ihtiyacını duyar. Bu, her insanın, ortama göre haklı olarak kapıldığı endişelerden kaynaklanmaktadır. Ancak, örneğin sağlam kilitler kullanmak, değerli eşyaları güvenilir kasalarda korumak, trafik kurallarına uymak, aşı olmak ve bütün bunlardan sonra da dua etmek ve Allah'a tevekkülde bulunmak gibi endişeleri giderebilecek akılcı ve meşru önlemler varken bazı kimseler, evlerinin, araç ve cihazlarının üzerine nazar boncuğu, bebek papucu ve nalçacıklar asmak, üstlerinde çeşitli muskalar taşımak suretiyle aklın ve Kur'ân'ın ölçülerine sığmayan yollara başvurarak sözde mânevî önlem(!) almaya çalışmaktadırlar. Bunlar ise batıl inançlardır ve şirkittir!

Ne ilginçtir ki, Kur'ân'ın feyiz ve nurundan yoksun bazı kimseler, hayattaki muhtemel risklere karşı -duâ ve tevekkül hâric- dindarlardan daha akılcı ve daha meşru yollara başvurarak önlemlerini almaktadırlar. Nitekim müslümanlı toplulukları arasında yaygınlaşan hurâfe ve bâtil inançlar yüzünden, gerçek müslümanlar her münasebette, akılcı geçinen müşrikler tarafından küçümsenmekte ve alay konusu olmaktadır.

Tekrar kaydetmek gerekir ki, hastalığa ya da nazara karşı kurşun döktürmek, tütsü yapmak, sıtma için el bileğine, okunup düğümlenmiş iplik bağlamak, eve, arabaya, ya da dikiş makinesi ve bilgisayar gibi cihazlara (kaza belâya karşı) nazar boncuğu, nalça, bebek papucu gibi tılsımlı sanılan şeyler takmak bâtildir, çirkindir, şirkittir. Çünkü bu yollara başvuran insan aslında nalin, pabucun, nazar boncuğunun, muskanın ve benzeri büyü araçlarının, Allah'ın egemenlik sınırları dışında birer güç olduğunu kabul etmiş sayılır ki bu, Allah'a açıkça ortak koşmaktan başka bir şey değildir. Eğer bu insanlar yukarıda bir kısmı söz konusu edilen büyü araçlarının, Kur'ân-ı Kerîm'de yerleri olduğuna inanırlarsa bu takdirde de Allah'ın kitabında bulunmayan şeyleri ona mal etmekten sebep kâfir olurlar!

Başta eğitimsizlik olmak üzere, çeşitli çıkar odaklarının gayret ve propagandalarıyla şartlanan insanlar arasında özellikle bâtil inanışlar daha çok yayılır. Şirke götüren bu tehlikeli anlayış ve kanaatler o kadar çok ve yaygındır ki, hepsini örneklerle sıralayıp anlatmak imkânsızdır. Bunları, "**nazar**" gibi hak ve gerçek olan inançlardan ayırt edebilmek için Müslümanın iki ölçüsü vardır. Bunlar kitap ve sünnettir. Yani mânevî değer olarak tanıtılan herhangi bir şeyin öyle olup olmadığı, Onun, Kur'ân-ı Kerîm'e ve **Hz. Peygamber** (s.a.s.)'in hayatına uyup uymamasına göre ancak anlaşılır. Dolayısıyla Müslümanların her konuda olduğu gibi bu noktada da başvuracakları mihenk taşları işte bu iki şeydir. [\[1235\]](#)

Hinduizm

Hinduizm; Geleneksel Hint dinsel inancına verilen genel addır. Hindistan geleneğine âit bazı ortak karakteristik özellikleri yansıtmakla birlikte Hinduizm, belirli bir inanç sistemi olmaktan ziyâde, birçok dinsel geleneğe verilen ortak bir addır. Bu nedenle, Dinler Tarihçileri, Hinduizmin başlı başına dinsel bir akım mı, yoksa Hint kültürel geleneğini mi ifade ettiği konusunda görüş ayrılıkları içerisindedirler. Hinduizm, dünyanın çok eski ve en geniş kutsal literatürüne sahip olan bir gelenektir. MÖ 1300-800 yılları arasına âit olan Vedalar ve daha sonraki dönemlerde derlenen Brahmânâlar, Upanişadlar, çeşitli destanlar ve kanun kitapları, Hinduizmin kutsal literatürünü oluşturmaktadır. Hinduizmin karakteristik özellikleri arasında kast sistemi, Karma doktrini, Samsara ve Avatara tasavvuru dikkati çeker. Tanrı düşüncesi açısından Hinduizm, ateist gruplardan teistlere ve panteistlere, monoteistlerden politeistlere kadar birçok akımı bünyesinde toplar. Ancak, genellikle Hinduların politeist oldukları görülmektedir. Yüzlerce hatta binlerce tanrısal varlığa inanılmakla birlikte, yaratıcı tanrı Brahma, koruyucu tanrı Vişnu ve yıkıcı tanrı Şiva üçlüsü tanrılar panteonunun başını çekmektedir.

Tanrı düşüncesi konusundaki çeşitlilik, ritüeller konusunda da görülmektedir. Hindular arasında dünyadan tamamıyla el etek çeken ve mutlak inzivâyı yaşam biçimi edinen mistiklerden karma seks âyinleri yapanlara, beslenme diyeti konusunda kendilerine sınırlama getirenlerden bu konuda kendilerini tamamen serbest bırakanlara kadar birçok farklı grubun varlığına rastlanır. Ancak genel olarak Hindular, tanrı timsâli olan heykel ve sûretlere tapınır ve onlara hediyeler sunarlar; râhiplerin yöneticiliğinde kurban törenleri düzenlerler, kutsal mekânlara hac seyahatleri tertip ederler ve kutsal sulara vaftiz olurlar. Hinduların çok ayrıntılı ve karmaşık zaman hesaplamaları da dikkat çekicidir.

Budizm

MÖ 6. veya 5. y.y.'da Gautama Buddha'nın öğretilerine dayalı olarak Hindistan'da kurulmuş olan misyonerliğe dayalı büyük inanç sistemlerinden birisidir. Hindistan'da doğup orada gelişmesine rağmen sonradan anavatanında hemen hemen yok oldu ve daha ziyade uzak doğuda yayıldı. Tarihî süreç içerisinde Budizm, iki ana kola ayrılmıştır. Bunlardan Hinayana'nın (Küçük araba) Tharavada (eskilerin geleneği) ekolü, Güneydoğu Asya'da, Seylan, Burma, Tayland ve Kamboçya'da yayılırken, Mahayana (Büyük araba) mezhebi ise Tibet, Çin, Kore, Japonya ve Vietnam'da taraftar buldu.

Hinduizm içerisinde reformist bir hareket olarak ortaya çıkan Budizm, Hinduizmin tanrı düşüncesini ve kast sistemini reddeder. Acı ve ıstırapla dolu insanın kendi çabasıyla kurtulabileceğini savunur.

Konfüçyüs ve Konfüçyüscülük

Konfüçyüs (Kung Fu-Tzu), M.Ö. 551-479 yılları arasında yaşadı. Şimdiki Şangtung'un bir kısmı olan Lu eyaletindeki Tsou'da doğdu. Ailesi ve ecdâdı hakkındaki bilgimiz sonraki kaynaklara dayanır ve kesinlik taşımaz. Üç yaşında babasını kaybetti. Hayatının ilk yılları büyük zorluklarla geçti. On beş yaşından itibaren kendisini ilme adadı. Ondokuz yaşında evlendi ve iki çocuğu oldu. Yirmi yaşında öğrenci yetiştirmeye başladı. Siyasete de ilgi duyuyordu. Eski hâkimlerin fazilet ve meziyetlerini yorumlayarak ülkesine barış ve iyi yönetimi getirebileceğine inanıyordu. Onun yönetiminde ideali, insanların iyiliğine, insan tabiatının özündeki saflığa, güvene, örnek yaşamının gücüne dayanıyordu. Ancak entrikasız siyaset o devirde de yürümediğinden o kendi mizacına uyanı yaptı, öğretti ve eğitti. Öğrencileri sevgi ve sadâkatle kendilerini ona vakfediyorlar, ondan tarih, edebiyat, felsefe ve ahlâk öğreniyorlardı. Elli yaşlarında iken ona devlet meclisinde bir görev verildi. Daha sonra on üç sene bir saraydan ötekine, fikirlerini uygulayacak bir hükümdar aradığı bir sürgün devresi geçirdi. Lu'ya geri döndüğünde artık cesareti kırılmıştı, ayrıca en gözde öğrencisinin ölümü onu derinden derine sarstı. Ölümünden önce kendini yine öğrencilerine vakfetti.

Konfüçyüs her ne kadar bir ahlâk eğitimcisi olarak gözükse de onun diğer bir yönü devrinin dinî âyin ve törenlerine önem vermesi, her şeyi idare eden bir İlahî inâyete büyük bir bağlılık göstermesi idi. O, Göğün Rabbi anlamında Tien denilen bir Yüce Varlıkla irtibatlı bulunduğu bahsetmişti. Tien, insanlar ve bütün varlıkların kaderini tayin eden kudrettir. Bütün insanların takip etmesi gereken göğün yol ve nizamı, "Tao" kavramı onda da vardır. Bütün bunların yanında Konfüçyüs samimiydi, prensiplere sadâkat, irfan ve iyi karaktere büyük önem atfetti. O, bütün beşerî münasebetlerde iç temizliğini esas aldı. Her insanın, irfan, aşırılıklardan uzak olma, doğruluk, vefa ve edeple asâlete ulaşabileceğini söyledi. O, Çin'in âile, toplum ve siyasî hayatında uygulanmasını gerekli gördüğü ahlâkî prensipleri yerleştirmeye çalıştı.

Konfüçyüs'ün Çiyu-fu'da ölümünden sonra mezarı bir ziyaret yeri oldu. Adına her şehirde tapınaklar yapıldı. Onun ahlâkî-siyasî telkinleri gittikçe artan bir kabule mazhar oldu. Şöhreti her tarafa yayıldı. Öğrencileri onun ve önceki Çin hâkimlerinin söylediklerini iki koleksiyonda topladılar (beş klasik, dört kitap). Topluluk, "Ju-çiya" (edipler, bilginlerin telkinleri) diye nitelendirilen bir hareket oluşturdular. Konfüçyüscülük, Han Hânedanından (M.Ö. 206-M.S. 225) İmparator Vu-ti (M.Ö. 140-M.S.87) zamanından itibaren 1912'ye kadar Taoizm ve Budizm'in hâkim olduğu devreler dışında bilgin sınıfının resmi kültürü olarak devlet dini oldu. Başta İmparator, her bölgenin sivil ve askeri temsilcileri, bilginler ve öğrencilerle birlikte büyük törenler düzenleyerek senede iki defa (ilkbahar ve sonbahar ortasında) ona hediyeler sundular. Ayrıca ayda iki defa, dolunayda ve yeniayda da ona hediyeler sunuldu. Bu arada dînî musikî de bu törenlerde ihmal edilmedi. Konfüçyüs'e saygı bir ara o kadar aşırılaştırıldı ki 1382'de imparator, Konfüçyüs'ün tasvirlerinin tapınaklarda bulundurulmasını yasaklamak zorunda kaldı. Bununla beraber Çin geleneğine uyularak yine de onun ve dört büyük öğrencisinin ata tabletleri şeref köşesinde bulunduruldu.

Çin'de Cumhuriyetin kurulmasıyla Gök kültürü kaldırıldı. Mao devrinde Konfüçyüscülüğün kitapları yakıldı, Konfüçyüs unutturulmak istendi.

Konfüçyüscülüğün bir din mi, yoksa sadece bir ahlâk sistemi mi olduğu konusunda tartışmalar vardır. Konfüçyüscülüğün bir tapınak teşkilatı, bir ruhban zümresi, mecburi bir âmentüsü veya akîdesi yoktur. Bununla beraber bir Yüce Tanrı inancı, bir kurucusu, bir kutsal kabul edilen metin koleksiyonu vardır. Konfüçyüscülük Çin'in millî bir dinidir. Son yedi yüz yıldır Çin'de üç büyük din geniş ölçüde bir halk dini oluşturmuştur.[\[1236\]](#)

Darwinizm

Darwinizm, Darwin'cilik demektir. Darwin tarafından geliştirilen, bütün canlı varlıkların bir organizmadan evrim neticesi meydana geldiği görüşü, evrimcilik. Evrimcilik veya Darvincilik denen bu görüşü benimsemek, Allah'ı, Allah'ın yaratıcılığını inkâr demektir.

Darwinizm: "19. yy. da yaşamış İngiliz düşünürü Darwin'in kurduğu bir teori, ispatlanmamış bir görüşdür. "Evrin teorisi: Tekâmül nazariyesi" adıyla de anılan bu görüşe göre insan dâhil bütün canlıların başlangıçta tek hücreli canlı olarak meydana geldiklerini, sonra tesadüfen nesilden nesile farklılaşıp başkalaştığını, bu tesadüfî değişikliklerden çevre şartlarına uygun olanlara sahip canlıların yaşadığını, diğerlerinin yok olduğunu, böylece canlıların gittikçe mükemmelleşerek bugünkü şekle girdiğini, insanın da maymun soyundan geldiğini iddia eder. Bu iddianın ortaya atıldığı zamanlarda canlı hücrenin kimyasal ve genetik yapısı bilinmiyordu. Hücre, canlının bir yapı taşı zannediliyordu. Bugün elektromikroskoplar sayesinde canlının kimyasal ve genetik yapısıyla ilgili büyük ve önemli keşifler yapıldı. Canlıların sahip oldukları vasıfların hücre çekirdeğinde yer alan ve genlerin yapısını meydana getiren DNA denilen protein moleküllerinde nasıl muhafaza edildiği ve bunların nasıl babadan oğula geçtiği açıklanmıştır. Gerek genlerin, gerek hücrenin yapısında yer alan çeşitli protein molekülleri 20 çeşit aminoasit adı verilen daha küçük parçacıkların çeşitli şekilde birleşmesinden meydana gelmiştir. Amino asitlerin meydana gelişi bir yana DNA moleküllerinin ve diğer protein moleküllerinin her birinin tesadüfen meydana gelip gelemeyeceği matematik olarak hesaplanmıştır. Bir hücredeki tek bir molekülün meydana gelişi ihtimali 1 sayısının önüne 240 tane sıfır koyarak elde edilen sayı kadar molekül meydana gelse bunlardan yalnız biri işe yarayan bir molekül olabilirdi. Tesadüfen bu kadar çok sayıda kimyasal birleşim olabilmesi için kâinatın ömrünün trilyonlarca defa katlanarak daha fazla zamanın geçmesi

gerekir. Daha doğrusu imkânsızdır. Canlı hücrenin bütün moleküllerinin bu şekilde tesadüfen bir araya gelip hücreyi meydana getirmelerini hayal etmek bile imkân dâhilinde değildir.

Tesadüfen bir hücrenin meydana gelişini açıklamak imkânsız olunca yeryüzündeki bunca canlının tesadüfen meydana geldiğini iddia etmek ise ilim ve akıl dışı bir vehimden başka bir şey değildir. İlim adamlarının laboratuarda yaptıkları çalışmalar sonunda bir canlının değişip başka bir canlı haline gelemeyeceği de ispatlanmıştır. Sirke sineği üzerinde yapılan deneyler sonunda sinekten daha mükemmel bir canlı meydana gelmemiş, aksine kesik kanatlı, hastalıklı, sakat bir yavru sinek doğmuştur. Canlılar "mütasyon" denilen bir kazaya uğradıkları zaman ancak sakat bir yavru meydana geliyor. Kazaya uğrayan bir araba, jet uçağına dönüşmez, sadece kazalı bir araba meydana gelir. Tek hücreyi yaratan da insanı yaratan da birdir. O da atomdan yıldızlara kadar her varlığın yaratıcısı olan Allah'tır.”[1237]

Evet işte bu sözlerin özetlediği ve eleştirdiği Darwinizm, ilim otoriteleri tarafından da tutucu ve tutarsız olarak nitelenmiştir. Çünkü Darwin, teorisinde beslenme ve çevre şartlarının canlı hücreleri üzerinde kökten değişikliklere neden olduğunu ve bu suretle de aynı kökten gelen canlıların, sonraki kuşaklarının çok farklı türler şeklinde ortaya çıktıklarını ileri sürmüştür.

Yine Darwin, canlılar arasındaki zayıf-güçlü mücadelesinde genel olarak güçlünün, yaşama şansına sahip olduğunu, bu nedenle tabiatта güçlü lehinde sürekli bir ayıklanma olayının cereyan ettiğini ileri sürerek ayıklanmayı tabiatın bir çeşit kendi kendini yaratması şeklinde açıklamıştır.

Charles Darwin'in, 1859 da yayımladığı “Doğal Ayıklanma yoluyla Türlerin Oluşumu”[1238] adlı eserinde ileri sürülen tez, içerik bakımından Allah'ı (c.c.) ve O'nun kâinât üzerindeki mutlak egemenliğini tanımamakta, O'nun kendine özgü yaratma sistemini yalanlamaya dönük bir açıklama ortaya koymaktadır. Bu nedenle Darwinizm kâfirâne bir anlayıştır. Bu düşüncüyü doğrulayan ve benimseyen kimse aynı zamanda Kur'ân gerçeklerini kabul edemeyeceğinden kâfirdir.[1239]

Dogma

Hıristiyanlıkta kilise tarafından belirlenen ve inananların kabul etmek zorunda oldukları öğretiler. Örneğin, teslis inancı ve Hz. İsa'da insanî ve İlâhî tabiatın varlığı konuları birer dogma olarak kabul edilir. Katolik Kilisesinde dogma dinsel bir hakikattir ve tanrı tarafından vahyedilmiştir. Dogmanın kökeni, ya kutsal kitaba ya da sözlü rivâyetlere dayanır. Buna “inanç hakikati” de denilir. Dogmalar, konsillerce veya papalıkça belirlenir. Dogmanın bağlayıcılığı Protestan Kilisesince gözden geçirilmiştir. Diyalektik ilâhiyat akımı dogma ve kilise öğretisine yeni bir pozitif değerlendirme getirmiştir.

Dogma, ayrıca, özellikle Hıristiyanlığı kapsayacak biçimde, ama genel olarak bütün dinlerin değiştirilemeyecek temel esasları için de daha çok Batılılar tarafından kullanılır. Dinlerde vahiy, ilham ve benzeri yollarla ya da kurumlar, konsiller, dinî lider ve önderler gibi şahıslar vâsıtasıyla belirlenen dinsel gerçek ve öğretiler için de kullanılır.

Dürzîlik (Dürzülük)

Suriye, Lübnan ve Filistin'de taraftarları bulunan ve gulât-ı şîa'ya mensup olan bir mezhep. İsmâiliye mezhebi kökenli Fâtımî hânedanından halife el-Hakîm İbn Emrillâh (996-1021) ve veziri Hamza İbn Ali'nin kurduğu dinsel akım. Dürzî ismi, ed-Darâzî'ye (ö. 1020) atfedilir. Dürzîlikte Mısırlı halife el-Hakîm'e ulûhiyet atfedilir. Onun bedenleşmiş tanrı olduğuna, gerçekte ölmediğine, fakat bir müddet için gizlendiğine inanılır. Dürzîler el-Hakîm'in geri gelişini beklerler; Hazma İbn Ali'nin ise tanrının yarattığı ilk yüce varlık olduğunu düşünürler. Ayrıca Dürzîler, âhireti, cenneti ve cehennemi reddederler ve kutsal yazılarını gizlerler. Tapınaklarına Halavat adını verirler.

Dürzülük, Fergana'lı Anuştingin Derezî (öl. M.1019) adında Türkkökenli biri tarafından kuruldu. Dürzîler, 6'ncı Fatımî Hükümdarı el-Hakim'i, ilâh kabul ederler. Bu dinin ilk kurucularından el-Hakim'in veziri Hamza Bin Ali, Dürzîliği, Anuştingin'in görüşünden farklı bir felsefeyle açıkladı. Bu yüzden araları bozuldu ve Hamza, Derezî'yi ortadan kaldırdı, ya da Derezî kaçarak gizlendi. Dürzîlik esasen İsmailîlik'ten kopmadır. Günümüzde Dürzülerin dünyadaki sayısı 300 bin kadardır. Çoğu Lübnan ve Suriye'de yaşarlar. Mağrip'ta da vardır.

Nusayrîlik

Bu dinin kurucusu Ebu Şuayb Muhammed bin Nusayr el-Basrî en-Nümeyrî'dir. Bu adamın, Şîilerin onbirinci imamı el-Hasan el-Askerî'nin yakın dostu olduğu ileri sürülmektedir. Bu doğru olmasa gerektir. Fakat hizmetinde bulunduğu ihtimali vardır.

Nümeyrî, bu şahsiyetin sosyal mevkiinden ve şöhretinden yararlanmak için el-Askerî'nin oğlu İmam Mehdî'nin ölümünden sonra O'nun vekili olduğunu ileri sürdü ve sapkın görüşlerini Şîilik üzerinde temellendirerek Nusayrîliği kurdu. Nusayrîlere göre bu adam İmam Mehdî'nin vekilidir. Fakat diğer Şîiler bunu kabul etmezler ve Nusayrîler'i "Gulât-ı Şîa", (yani aşırı şîilerden) sayarlar. Bütün şîiler gibi Nusayrîler de İmam Mehdî'nin öldüğüne inanmazlar. Aksine O'nun sağ ve bilinmeyen bir yerde saklı olduğunu ileri sürerler; O'nun kıyamete yakın bir zamanda kaldığı yerden ortaya çıkacağına inanırlar.

Bu inanç, Sünnî çoğunluğun geniş tabanını da etkilemiştir. Bu yüzden ki tarihte zaman zaman Mehdîlik iddiasıyla bazı kimseler ortaya çıkmış ve yönetimleri epeyce meşgul etmişlerdir.

Nusayrîler'in İslâm'dan kopmalarının nedenlerinden biri de: Allah'ın (hâşâ!) insan şeklinde zaman zaman yeryüzünde görüldüğüne ilişkin inanışlarıdır. Onlara göre Allah, son olarak Hz. Ali'nin kişiliğinde gözükmuştür. Yani Hz. Ali, Nusayrîler'e göre Tanrıdır ve Hz. Muhammed'i o yaratmıştır. Yine onlara göre Hz. Muhammed Yarı Tanrı'dır ve o da (Ashâb'dan) Selmân'ı Farisî'yi yaratmıştır. Nusayrîler'in bunlardan başka daha birçok ilginç inanışları da vardır. Hz. Peygamber'in ashâbına sövüp sayarlar. Daha çok Suriye ve Lübnan'da yaşarlar.

Kadiyanîlik

İngilizler tarafından tertip edilen ve Mirza Gulâm Ahmed adında Hintli biri tarafından 1876'da kurulan (aynen Milli Türk Dinine benzer, siyasi temele dayalı) düzmece bir dindir. İngilizlerin siyasi amaçlarına hizmet etmektedir. Kadiyanîliğin temel hedefi budur. Bununla birlikte İslâm'ı içinden çökertmek de Kadiyanîliğin temel amaçlarındandır.

Kurucusu, 30 Haziran 1931 tarihli El-Fadl gazetesinde İslâm'a karşı olduğunu açıkça ilan etti. "Allah, peygamber, Kur'an, oruç, hac ve zekât konularında olduğu kadar başka meselelerde de her bakımdan müslümanlardan ayrıyız." dedi. Bu adamın ölümünden sonra 6 yıl kadar Hekim Nureddin, O'ndan sonra da Hoca Kemaleddin ve Muhammed Ali Lahorî tarafından bu din temsil edildi. Muhammed Ali Lahori'nin daha sonraları pişman olduğu söylenmektedir. İnançları şöyledir:

a) Mirza'nın Mesih olduğuna ve Hz. Muhammed'den sonra peygamber olarak geldiğine inanılır.

b) Cihad haram sayılır.

Kadiyanilik, Hindistan'da, Bahâîlik de İran'da aynı zamanda ortaya çıktılar.

Bahâîlik

Bahâîlik, Bâbilik'ten gelişme sentetik bir dindir. Kurucusu, Mirza Hüseyin Ali Mazenderâni adında bir İranlıdır. inançları şöyledir:

Dinler arasında -sözde- fark gözetmezler. Hümanist bir görüş ve inanca sahip olduklarını ileri sürerler. Her yılın son 19 uncu günü oruç tutar, günde üç kez namaz kılarlar. Her ayın ilk günü bir toplantı yaparlar. Merkezleri Hayfa'dadır. Daha çok sosyete ve zenginler arasında tutunmuştur.

Bâbilik'e gelince, kendine "Bâb" yani kapı ünvanını takan, Mirza Ali Muhammed seyyid adlı İranlı biri tarafından kurulan düzmece dinin adıdır. Şeyhîlik Tarikatı'ndan ilham alınarak öğretileri bu adam tarafından uyduruldu. Bâb'ı hiç gözüyle görmeyen Mirza Hüseyin Ali Mazenderâni adlı bir diğer İranlı tarafından yeniden düzenlenip Bahâîlik adı altında yeni bir din olarak ilan edildi. Bâb'ın yazdığı Beyân adlı kitap, babîliğin öğretilerini içermektedir.

Bu kampların ikinci grubu ise: Mistik doktrinlere dayanan örgütlerdir.[\[1240\]](#)

Bunlar, Yunan Felsefesinin, ya da birçok eski Hint-Asya dinlerinin öğretilerinden olan Fisagorizm, Neo Platonisme, Vahdet-i vücud, Patanjalizm, Yoga ve Fakirizm'den beslenerek zaman içinde meydana gelmişlerdir. Doktrinlerinin önemli bir cephesini oluşturan bu felsefeler, İslâm'a ait değerlerle sentezlenmiştir.

Bu doktrinler, dış yönleriyle daha çok İslâm'a ait değerler içinde yansydıklarından, üzerinde temellendirildikleri yabancı unsurları farketmek sıradan insanlar için çok güçtür. Dolayısıyla ki "Nirvana"nın bir başka ifadesi olan Fenâfillâh ideali ile yine Budizm'e ait Patanjali Meditasyonu üzerinde kurulan Nakşibendîlikteki râbîta âyini, bu yönden hiç kimsenin dikkatini çekmemektedir.

Sebebine gelince bu mistik-felsefî inanışlar ve onları sembolize eden çeşitli ritüeller, özellikle Müslümanı-ortodoks yığınlar üzerinde çok şaşırtıcı etkiler bırakmaktadır. Onlara göre bu inanışlar zühd ve takva yolunun en ideal çizgisini temsil etmektedir. Çünkü onlara göre "zühd ve takvâ": (Kur'ân'ın belirlediği ölçüler içinde yaşamak değil), tarikata bağlanmaktır; sofiliktir; dervîşliktir; özetle mistik bir yaşam tarzıdır.

Bu yaşam biçiminin, bunalımlı çağdaş insanı büyüleyen yanları ise olaya karmaşık bir nitelik kazandırmaktadır. Vahyin ışıklandırdığı yolda gerçekleri görebilecek eğitilmiş, imanlı ve kararlı insan sayısı tahmin edilemeyecek kadar azalmıştır! Teknolojinin ve başdöndürücü hızın neden olduğu önemli gelişmelerle insanoğlunun epeyce mutsuzlaştığı gerçeğini eğer görmezlikten gelmiyorsak onun, ruhsal açıdan oldukça derin bir boşluk yaşadığına ve biraz kendine geldikçe de bir kurtuluş çaresi aradığına inanmalıyız. Evet, hakikaten insanların çok büyük bir bölümü bugün, ağır stres altında ezildiği için mânevî bir teselli aramaktadır. Unutmamak gerekir ki bunalımlı insanları gerçekler değil, tam tersine tatlı hayaller ancak teselli edebilir. İşte tarikatların içyüzü ve doktrinlerinin kaynağı üzerinde dikkatlerin yoğunlaşmaması esasen bu sebebe dayanmaktadır. Çünkü tarikatlar, insanlara (hâşâ!) "Allah'ta eriyip ölümsüzleşerek sonsuza dek pembe dünyalarda yaşamayı" vaad etmektedir.[\[1241\]](#) Bu ise insanların yorgun, mutsuz ve yaralı ruhları üzerinde müthiş bir terapi etkisi uyandırmaktadır.

Ancak dış cepheden İslâm'a ait malzemelerle dekore edildikleri izlenimini uyandırdıklarından, İslâm âlimleri bu örgütler hakkında genellikle ihtiyatlı davranmışlardır. Belki de eğitimsiz kalabalıkların zamanla ancak aydınlatılabileceğine inandıkları için muhtemel bir fitne ve kargaşaya neden olmamak bakımından tarikatlar hakkında kesin bir hüküm vermekten kaçınmışlardır. Bu ise mistisizmin tutunma ve yayılma eğilimini hızlandırmış, imkânını kolaylaştırmıştır. Özellikle bağlılarının ağırbaşlılık, sükûnet ve sürekli ibadet gibi etkileyici yaşantıları, geniş dindar kesimin nostaljik açıdan göz manzarasını okşayan ve onları psikolojik olarak etkileyen özel giyim tarzları, müritlerarası düzenli organizasyon, şeyhe karşı tarife sığmaz bağlılık ve fedakârlık gibi sosyal disiplinleri, bu mistik dinlerin, -özellikle avam arasında- geniş bir taban bulmasına yardım etmiştir.

Düalizm (Seneviyye = Çift tanrı din)

İnsanlık tarihinde -her defasında- bir tevhid dininin yozlaşmasıyla ortaya çıkan şirk türlerinden biri de kâinâtın iki ilâh tarafından yönetildiği(!) inancıdır.

Vaktiyle **Mecûsilik** adı altında **İran** halkı tarafından kabul edilen dinin temeli, işte bu çift tanrılı şirk ilkesine dayanıyordu. Biri iyiliğin (**Hürmüz**), diğeri ise kötülüğün (**Ahriman**) temsilcisi olarak kabul edilen iki tanrı -bu sapkın inanca göre- sürekli mücadele halindedirler.

Hz. Peygamber (s.a.s.)'in doğumundan yaklaşık elli yıl önce **Mazdek**[\[1242\]](#) adında İranlı bir devrimci tarafından bu din üzerinde bazı değişiklikler yapılmak istendi.

Hz. İbrahim'in getirdiği tevhid dini, (nasıl ki Müşrik Araplar tarafından putçu bir kimliğe dönüştürülmüş ise) **İran**'da da **Mecûsilik** adı altında ateşe tapınma ile sembolize edilen çift tanrılı bir şirk dinine dönüştürülmüştü. İslâm'ın ortaya çıkmasıyla bu din de aynen Cahiliye Araplarının putperest dini gibi söndü. **Hz. Ömer** (r.a.) zamanında **İran**'ın fethedil-

mesiyle birlikte **Mecûsilik** silinmeye başlayınca bu inanç üzerinde kalmaya direnenler, içine düştükleri moral çöküntüsü yüzünden **Hindistan'a** göçtüler. Sayıları günümüzde çok azdır. Ateş yakarak ibadet ederler.

Her yıl 22 Mart günü özellikle kürtler tarafından ateş yakılarak kutlanan **Nevruz Bayramı**, bu inancın Müslümanlar arasında (gelenek bazında) devam eden silik bir görüntüsüdür. Çünkü kürtler İslâm'a girmeden önce Mecûsilğin temsilcisi olan **Zerdüşt**'ün[1243] dinine bağlı idiler. Kürt mitolojisine göre vaktiyle -zâlim bir kral olan - **Dahhak**'a karşı verdikleri mücadelenin başarıya ulaşması üzerine bir kurtuluş ve bağımsızlık sembolü olarak **Nevruz ateşleri** yakılmaktadır. Ancak **İranlıların** da **Nevruz**'u yılbaşı olarak kutladıklarına bakılacak olursa bu olayın kürt mitolojisini doğrulamadığı, aksine mecûsî geleneğinin devamı olduğu kesinlik kazanmaktadır. [1244]

Ayrıca burada, konu ile ilgisi bakımından şunu da belirtmek gerekir ki, kâinâtın sözde **aydınlık** ve **karanlık** olmak üzere iki farklı ve karşıt şeylerden oluştuğunu savunan **gnostisizmin**, bir şirk felsefesi olduğunu ileri sürmek çok dolaylı bir yorum olur. **Gnostik felsefe** hakkında ortaya konabilecek bir tek yargı vardır, o da küfürdür.[1245]

Ekanim-i Selâse (Teslis)

Ekanim-i Selâse: Arapça olan bu deyim, üç uknum, üç esas anlamına gelir. Tanrıyı hem üç, hem bir sayan teslis anlayışı. Tahrif edilmiş Pavlus hıristiyanlığının temel ilkesi olan bu inanç, tanrı kavramını baba, oğul ve kutsal ruh olarak bir üçlükte teklilik anlayışı olarak kabul ederler. Bu anlayışa Fransızca **trinite**, Arapça **teslis** adı verilir. **Üçleme** anlamına gelen bu deyim, hıristiyanlığın temel inancı olan baba, oğul ve ruhu'l kudüsten meydana gelir. Bu anlayışa göre, İslâm'a ve Hz. İsa'nın tebliğ ettiğine ve hatta bugünkü Kitab-ı Mukaddes'in nice ifadesine göre tek olan Allah'la birlikte, tahrif edilen hıristiyanlıkta kutsal ruh ve oğul diye anılan Hz. İsa'nın da tanrı olduğu ileri sürülür.

Hulûl

Hulûl; Bir şeyin diğer bir şeye girmesine denilir. İki şeyin bir şeymiş gibi birleşmesi demektir. Tasavvufta; Allah'ın bazı eşyaya veya kişilere girmesi inancına hulûl denilir. Bu inançta olan mutasavvıflara hulûl ehli adı verilir. Bazı müşrik toplumlarda görülen inanca göre, İllâhî ruh, bazı liderlerin bedenlerine girmiş kabul edilir. Bu bâtil inanç, müslümanlar içinde bazı sapık/müşrik mezheplerde de görülür. Bunlara göre, tanrı bazı imamların bedenlerine girmiş kabul edilir. Tasavvufçular arasında da benzer görüşe sahip olanlar vardır. Hulûliye bunlardandır. Onlar, tanrılığın bazı bedenlere girerek cisimleştiği inancına sahiptir.

Hulûl inancına inkarnasyon adı da verilir. İnkarnasyon: İllâhî varlığın insan veya herhangi başka bir doğal varlık şeklinde tezâhür etmesi inancıdır. Şirk inanışlarına göre, değişik inkarnasyon tipleri mevcuttur. Meselâ, hıristiyanlıkta tanrısal cevherin Mesih'te inkarnasyonu kabul edilir. Hinduizmin Avatara inancına göre ise, tanrısal varlıklar (özellikle Vişnu) çeşitli insan veya daha alt düzeydeki tanrısal varlıklar şeklinde tezâhür edebilir. Budizmde ise Nirvana öncesi Buddhaların başarılı ruh göçlerinden bahsedilir. Ancak burada herhangi bir tanrısal varlığın inkarnasyonu sözkonusu değildir. Tibet Lamaları da önceki Buddhalar veya Bodhisattvaların inkarnasyonları olarak kabul edilirler.

İdol

Yunanca (resim, heykel anlamına gelen) eidolas'tan türetilen idol, sûret ve şekil anlamına gelmektedir. Dinî geleneklerde özellikle tapınmada kullanılan sûretler ve benzeri şeyler için genel bir isim olarak kullanılır, put demektir. Tanrılara adak olarak sunulan taştan ve topraktan yapılmış heykelcilere de idol denir.

Noel, Noel Baba

Noel, Hıristiyanların Hz. İsa'nın doğduğu geceyi kutlamak için yaptıkları bayramdır. Noel ağacı: Hıristiyanların Noel için kesip süsledikleri çama denir. **Noel Baba:** Hıristiyanların Noel gecesi hediye getirdiğine inandıkları, inanmasalar da çocuklarını kandırdıkları mitolojik ve hayâli kişidir. Hıristiyanlarca Hz. İsa'nın, Aralık ayının 25'inde doğduğu kabul edilir ve her yıl bu günde Noel kutlanır. Eskiden Ocak ayının 6. günü kutlanırdı. Hz. İsa'nın hangi yıl doğduğu da hayli tartışmalıdır. Örneğin, Matta İncili'ne göre, bugün İsa'nın doğum yılı olarak kabul edilen yıldan, yani milattan en az dört yıl önce, Luka İncili'ne göre, milat diye kabul edilen yıldan 6 yıl sonra doğmuştur.

Ermeni mitolojisinde yeni yıl tanrısının adı Amanor'dur. Paganlık/putperestlik zamanlarında avlanan hayvanlar, Amanor'un onuruna çam ağaçlarına asılırdı. Noel günü çam ağacına çeşitli şeyler asılarak yapılan tören, Hıristiyanlığa bu pagan/putperest geleneğinden geçmiştir. Ayrıca, ağaçlara tapmanın yaygın olduğu bölgelerde çam ağacına da tapılmıştır. Antik çağın ünlü Yunan ve Roma mitolojileri, ağaç tanrılarla doludur. Ağaçlar, Yunanlılarla Romalılarda tanrıların barınakları sayılıyor ve ağaçların bir ruhu olduğuna inanılıyordu.

Örf ve Âdet

Örf, kanun olmadığı halde, halk tarafından alışkanlık olarak uyulan, bulunulan yere ve hallerin icabına göre şekillenen akla aykırı olmayan, dince kötü karşılanmayan davranış, töre ve âdettir. Âdet de, halkın devam edegeldiği davranışlardır. Belirli bir şuur belirtmez, nesilden nesle devredilir. Kâmil imana ulaşmamış her insan, çevre şartlarından etkilenir. Kısa bir süre sonra alışkanlıklar, din haline geliverir. “Biz bize benzeriz” sözündeki mâhiyet budur. İslâm ulemâsı örf ve âdeti; “Akl-ı selimin üzerinde ittifak ettiği ve halkın devam edegeldiği şeylerdir ki, birçok kere tekrar olunur” şeklinde tarif etmiştir. Ayrıca, örf ve âdetle dikkat edilecek husus; “şer'an ve aklen müstahsen (güzel) olması, selim aklı sahipleri yanında münker olmamasıdır.” Tariflere dikkat edersek, örf ve âdetin oluşmasında emir sahiplerinin (otoritenin) etkisini hemen kavrarız. Şöyle ki: Şer'an ve aklen müstahsen olan bir hususu halkın ifâ edebilmesi, emir sahiplerinin onu yasaklaması ile yakından ilgilidir. Âdet, halkın bilinçsizce yapageldiği, eski nesillerden devraldığı davranışlar olduğundan, eğer emir sahipleri müdâhale ederse, kesinti ortaya çıkar. Meselâ, Osmanlı Devletinde II. Mahmud döneminde, halkın kıyâfeti değiştirilmiştir. Sarık çıkartılmış, fes esas alınmış, şalvar çıkarılmış, setre pantolona geçilmiştir. Bu âdete müdâhale, II. Mahmud'a “Gâvur Padişah” sıfatının takılmasına sebep olmuştur. Ulemâ fes'in şiddetle karşısındadır. Cumhuriyet döneminde bu defa fes'in çıkarılıp fôr şapka giyilmesi korkunç tepkiyle karşılanmıştır. Ancak, her devirde, mesele ancak ulemâ arasında ilmî olarak tartışılmış, halk da, âdetlerinin bozulmasına üzülmüştür.

Demokratik laik toplumlarda örf ve âdetin, “meclislerin çıkaracağı kanunlarla şekil değiştireceği” ifâdesi pek de abartılı olmaz. Çünkü siyasî yönetim, hükümlerini uyguladığı sürece ayakta kalır. Halkın bir kısmı isteyerek, bir kısmı da kerhen, meclislerin hükümlerine uyar. Halkın devam edegeldiği birçok davranış, kanunen suç olmamak zorundadır. İşte bu, cemiyetin şahsiyetinin, anayasa ve kanunların çizgisinde yeniden teşekkül etmesidir. 1924'ten itibaren örf ve âdetler, yeni mâhiyetler kazanmıştır. Çünkü selim akıl sahiplerini, şer'an ve aklen güzel olup olmadığı hususunda tartışma yapmaları

mümkün değildir. Bu noktada herhangi bir meseleyi tartışırken “atalarımızdan böyle gördük” deyip, haklı çıkmaya çalışmak yanlıştır. Zira şu anda örf ve âdetle değil, alışkanlıklarla karşı karşıyayız. [1246]

Hâkimiyet/Egemenlik

İslâm’a göre hâkimiyet ve sınırlandırılmaz egemenlik yalnızca Allah’ındır. Bu konuda bütün gerçek müslümanlar arasında tam bir fikir birliği vardır. Hüküm koymak Allah’a has bir yetkidir. Başkalarının bu konuda herhangi bir ortaklığı yoktur. Hiçbir kimsenin Allah ile birlikte hüküm koyması sözkonusu değildir. O, hükmüne hiçbir kimseyi asla ortak etmez. [1247] İslâm’da gerçeğin ölçüsü ve yegâne hak, Allah’ın Kitabı ve Rasûlü’nün sünneti olduğundan, herkesin bu hükümleri kabul etmesi gerekir. Kim kendiliğinden birtakım sözler ortaya koyar ve kendi anlayışına göre bazı kurallar ortaya atarsa ve bunu kendi anlayışı, hatta dini yorumlayışı sonucunda ileri sürerse, bu söylenenler Rasûlün getirdiklerine arz olununcaya kadar ümmetin ona uyması ve anlaşmazlıklarında onun hükmüne başvurması gerekmez. Eğer Rasûlün getirdikleri ile çatışmaz ve uygun düşerse, doğrulukları belgelenirse ancak o zaman kabul edilir; fakat Rasûl’ün getirdiklerine aykırı olursa o zaman bunların reddedilmesi gerekir. [1248] Çünkü Yüce Rabbimiz mü’minlerin geçerli bir imana sahip olmaları için aralarındaki anlaşmazlıklarda Rasûl’ün hükmüne başvurmayı şart koşmakla kalmamış; içlerinde herhangi bir sıkıntı duymaksızın ve tam bir teslimiyetle, verdiği hükme teslim olmayı öngörmüş bulunuyor. [1249]

Kısacası, Allah ve Rasûlü herhangi bir konuda hüküm vermiş ise, hiçbir mü’minin o konuda istediklerini tercih etme yetkisi yoktur. [1250] “Allah’ın, Rasûlü Muhammed’e indirdiğinden başkası ile hüküm vermek helâl değildir; çünkü hak yalnız odur. Onun dışında kalan bütün hükümler ise zulüm ve haksızlıktır. Bu zulüm ve haksızlıkla hükmetmek helâl değildir. Herhangi bir hâkim (yönetici veya kadı), bu helâl olmayan hükümle hükmedecek olursa verdiği bu hüküm ebediyen geçersiz kılınır, onunla amel edilmez” diyen İbn Hazm [1251], buna delil olarak da Kur’ân-ı Kerim’deki: “*Ve onlar arasında Allah’ın indirdiğiyle hükmet...*” [1252] âyetini göstermiştir.

Yüce Rabbimizin hâkimiyetinin boyutlarını ya da İslâm’ın hâkimiyet yorumunu daha iyi anlayabilmek; diğer taraftan Allah’ın beşer üzerindeki hâkimiyetinin gerekçelerini kavrayabilmek için “Allah’ın hâkimiyeti”nin çeşitli yönlerine dikkat çekmek gerekir.

a- Allah’ın Kevnî Hâkimiyeti: Allah, bu kâinatın biricik yaratıcısıdır. Gördüğümüz, göremediğimiz; bildiğimiz, bilemediğimiz her şeyi yaratan, mutlak yaratıcı O’dur. O’ndan başka yaratan yoktur. O aynı zamanda yarattıklarının Müdebbir’i, Rabbi ve Mâlikidir. Kâinatın kanunlarına, varlık âlemindeki bu düzenin işleyişine O’ndan başka hiçbir kimse müdâhalede bulunamaz; O’nun irâdesine aykırı hiçbir şey gerçekleştirilemez: “*De ki: Düşündünüz mü hiç; eğer Allah, üzerinize geçeyi tâ kıyâmet gününe kadar aralıksız sürdürse Allah’tan başka size ışık getirecek bir başka ilâh var mıdır? Hâlâ işitmeyecek misiniz? De ki: Düşündünüz mü hiç, eğer Allah gündüzü üzerinizde kıyâmet gününe kadar aralıksız devam ettirse, içinde dinleneceğiniz geçeyi Allah’tan başka getirecek bir başka ilâh var mıdır?*” [1253]

b- Uhrevî Hâkimiyet: Bütün olay, nimet ve cezalarıyla âhret hayatı da Allah’ın mutlak hâkimiyeti içerisinde. Kur’ân-ı Kerim, Yüce Allah’ın âhirette tecellî edecek olan mutlak hâkimiyetine dair sayılamayacak kadar çok buyruk ihtivâ eder. “*Kâfir olanlar, kendilerine kıyâmet gelip çatıncaya, yahut kısır bir günün azabı gelinceye kadar o Kur’an’dan şüphe içinde dilerler. O gün mülk Allah’ındır; onlar arasında O hüküm verir...*” [1254] “*O günde onlar (kabirlerinden) çıkacaklardır. Onların hiçbir şeyi Allah’a gizli kalmaz. ‘Bu gün mülk (hâkimiyet ve her şeyin mutlak sahipliği) kimindir?’ (diye sorar.) Kâhâr ve tek olan Allah’ındır. Bugün herkese kazandığı ile karşılık verilecektir. Zulüm yoktur. Bugün Allah hesabı çarçabuk görendir.*” [1255]

c- Genel Olarak Değer Yargılarında Hâkimiyet: Bilindiği gibi eşya ve olaylar hakkında belirli birtakım değerlendirmeler yapmak ve onlara karşı bu değerlendirmelere göre tavır takınmak, istemek, ya da uzak durmak ve arzulamamak söz

konusudur. Bu her zaman, her toplum ve kişide görülmüştür. Kısacası insan, hayrı ister ve arzular, şerden ve kötülükten de uzak kalmaya çalışır. Bu tavır ise, onun sahip olduğu ya da benimsediği değer yargılarının bir sonucudur. Kur’ân-ı Kerim; bir bakıma baştan sona bazı değer yargıları, bu yargılara karşı takınılan tavırlar ve bu tavırların sonuçlarına dair açıklamaların yer aldığı ilâhî mesajdır.

Değer yargılarını belirleme ve koyma yetkisinin mutlak olarak Yüce Rabbimize ait olduğunu vurgulayan bazı buyruklara işaret edelim: Haram-helâl kılma yetkisi yalnız Allah’ındır: “*De ki: Allah’ın kulları için yarattığı süsü ve güzel rızık kim haram kıldı?*”[1256] “*Ey iman edenler, Allah’ın size helâl kıldığı hoş ve temiz şeyleri kendinize haram kalmayın ve haddi aşmayın, çünkü Allah haddi aşanları sevmez.*”[1257] Câhilî düzenlerde zamanla oluşan ve Allah’ın emir ve hükümlerine aykırı câhilî değer yargıları reddedilmiştir.[1258] İslâm’dan önce çeşitli helâl ve haramlara dair birtakım değer yargılarından etraflı bir şekilde söz eden buyruklardan[1259] sonra, Yüce Allah, Peygamberine bu uydurma değer yargılarını Allah’a atfeden kimselere şöyle seslenmesini emretmektedir: “*De ki: ‘Allah şunu haram kıldı’ diye şahitlik edecek şahitlerinizi getirin. Eğer şahitlik ederlerse sen onlarla şahitlik etme...*”[1260] Bundan sonraki âyette de Yüce Allah, bütün bu konulardaki hükümlerini oldukça özlü bir şekilde açıklamaktadır.

d- Kanunî (Hukukî) Hâkimiyet: Cenâb-ı Allah şu âyet-i kerimede ve benzerlerinde bütün kapsamı ve boyutlarıyla hâkimiyetin yalnızca kendisinin olduğunu dile getirmektedir: “*Hüküm yalnız Allah’ındır. O, kendisinden başkasına ibâdet etmemenizi emretmiştir. İşte dosdoğru din budur.*”[1261] Burada “hüküm” kapsamına kanunî ya da hukukî, şer’î hâkimiyetin girdiği şüphesizdir. Diğer taraftan Allah’ın hâkimiyetini kabul etmek ve dosdoğru din üzere bulunmak arasındaki ilişki de kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Nitekim başka âyet-i kerimelerde Allah’ın izin vermediği yasalarda bulunmanın şirk ve bu şekilde yasama yapanların bu yetkilerini kabul edip karşı çıkmamanın da onları Allah’a ortak kabul etmek olarak vurgulandığını görmekteyiz.[1262]

Aralarında hüküm vermek üzere Allah’a ve Rasûlüne çağrıldıklarında, münâfıklar bundan yüz çevirdikleri halde, mü’minlerin tavrı, dinleyip itaat etmekten ibarettir.[1263] Kitab, yani Kur’ân-ı Kerim, Hz. Peygamber’e insanlar arasında hak ile hükümsin diye indirilmiştir.[1264] Allah’a ve Rasûlüne iman etmek iddiası ile birlikte tâğutun hükmünü isteyenlerin iman iddiaları geçersizdir. Tâğut ve tâğutun hükmü; “Allah’ın karşısına dikilen, ayaklanan, O’nun emirlerine zıt yeni hükümler icat eden her varlık, Allah’tan başka itaat edilmesi istenen her şey, kendisine ister bilerek ve isteyerek uyulsun; isterse zorla, tehditle boyun eğdirilsin, her iki halde de itaat edilen konumuna girmektedir. Bu nesnenin insan olmasının, şeytan olmasının, put olmasının yahut da bunlardan başka herhangi bir şey olmasının önemi yoktur.”[1265] Allah’a iman ile tâğutun hükmüne başvurmak bir arada bulunamaz. Bu gibi kimselerin bu tavırları münâfıklıklarının tescilidir. Onlar Allah’ın ve Rasûlünün hükmüne yanaşmazlar.[1266]

Kısacası, anlaşmazlık konuları Allah’ın ve Rasûlünün hükümlerine, bu hükümlerin çerçevesine havâle edilmedikçe ve bu hükümlere râzî olunup tam bir teslimiyetle uyulmadıkça, imanın varlığından söz edilemez.[1267] Hz. Peygamber’in hüküm verme yetkisi ve ülü’l-emr ile müctehidlerin çıkardıkları Allah’ın hükümleri çerçevesi içerisindeki ilmî ictihadlarının; esasen Allah tarafından tanınmış ve sınırları tayin edilmiş olduğundan, bağımsız bir teşrî (kanun koyma) olarak kabul edilemeyeceğini ve Allah ile birlikte ve O’nun hükmüne eş değerde hüküm koymak yetkisine sahip olmadıklarını ayrıca belirtmeye gerek yoktur. Onların bu yetkileri, sınırları ile birlikte yine Allah tarafından tayin ve tesbit edildiğinden, O’nun kanunî hâkimiyeti yine mutlak ve ortaksızdır.

e- Siyâsal Hâkimiyet: Kanunî hâkimiyete siyâsal alanda yürürlük kazandırmak ve onun geçerliliğini sağlamak olarak tarif edebileceğimiz “siyâsal hâkimiyet”i elinde bulunduran makama İslâm’da “hilâfet” denilmektedir. Şânı yüce Allah, ilk insan -ve dolayısıyla onun soyundan gelecek olanları da- yeryüzünde halife olarak yaratmıştır.[1268] Halifelik, başkasının yerine, onun adına görev yapmak veya tasarruflarda bulunmak demektir. Halife ise, başkası tarafından kendi adına iş görmek üzere görevlendirilen kişiye denir. İşte bu mânâda bütün insanlar Allah’ın tayin ettiği yeryüzünün halifeleridir. Allah’ın hükümlerinin uygulanmasının ise belirli bir yapılanmayı gerektireceği açıktır. İşte bu yolla Yüce Allah’ın hükümleri yürürlük kazanır ve siyâsal hâkimiyeti uygulama alanı bulur.

Hâkimiyet Allah’ın Olmayınca...

İlk peygamberden itibaren insanların bir bakıma Allah'ın hâkimiyetini kabul etmek üzere dâvet edilegeldikleri, Kur'an'ın bize bildirdiği gerçeklerdendir. Ancak insanların zaman zaman birtakım tâğutların câhilî egemenlikleri altında yaşadıkları, onların hükümlerine isteyerek ya da istemeyerek itaat ettikleri de bir gerçektir. Aynı vâkıa ile insanlık, günümüzde de karşı karşıya bulunmaktadır. Hâkimiyet Allah'ın olmayınca, hükümlerde adâlet ve değer yargılarında isâbet olmayacağı, yani "sırât-ı müstakîm" üzere gitmeye imkân bulunmayacağı gibi; insanlığın şeref ve haysiyetine yakışmayan, insanı alçaltan birçok durum da sözkonusu olacaktır. Bunların bazısına âyet-i kerimelerin ışığında işaret edelim:

a) Hâkimiyet Allah'ın olmayınca, egemenler ilâhlık ve rablık konumunda, egemenlik altında bulunanlar kulluk konumunda olurlar. Kur'an-ı Kerim, hıristiyan ve yahûdi din adamlarını Allah'ın dinini değiştirip O'nun hükümlerine aykırı hüküm koymalarının kabul edilmesini, onları "rab olarak" tanımak şeklinde değerlendirirken;[1269] Hz. Peygamber (s.a.s.) de bu durumun, din adamlarının Allah'ın hükümlerine aykırı olarak helâl ve haram kılmalarının kabul edilmesi sûretiyle ortaya çıktığını belirtmiştir.[1270] Nitekim Hz. Mûsâ (a.s.) da Firavun'un İsrâiloğullarını egemenliği altında tutmasını, onları "kul edinmek" olarak nitelendirmiştir.[1271]

b) Allah'ın hükmüyle hükmetmeyenler, egemenlikleri çeşitli gruplara böler; onları zaafa düşürür; yeryüzünde fesat çıkarır, bozgunculuk yaparlar. "Firavun, gerçekten o arzda azmış, halkını parça parça etmişti. Onlardan bir zümreyi güçsüz düşürüyor, oğullarını boğazlatıyor, kızlarını ise sağ bırakıyordu. O gerçekten fesatçılardandı." [1272]

c) Câhilî hükümlerle hükmeden tâğutlar; egemenlikleri altında bulunan kimselerin olayları sağlıklı bir şekilde değerlendirmelerine imkân bırakmayacak şartlar oluşturlar; gerçekleştirdikleri kültür yapısı ve eğitim ortamı ile insanları sağlam ve gerçekçi yargılarda bulunmak imkânından mahrum bırakırlar: "İşte (Firavun) bu şekilde kavmini küçümsedi (hafife aldı); onlar da ona itaat ettiler; çünkü onlar yoldan çıkmış bir kavim idiler." [1273]

d) Alah'ın hâkimiyetini, dolayısıyla ulûhiyet ve rubûbiyetini reddedenler; egemenliklerini kaybetmek korkusuyla gerçeklerin anlaşılmasını, ulûhiyetlerinin sahteliğinin ortaya çıkmaması için özel çaba harcarlar: "Firavun; 'Ey ileri gelenler, sizin için benden başka bir ilâh tanııyorum. Ey Hâmân; benim için çamur üzerine bir ateş yak ve bana bir kule yap ki, Mûsâ'nın tanrısına çıkayım; bununla birlikte onun mutlaka yalancı olduğunu da sanıyorum." [1274]

Allah'ın Hâkimiyetini Kabul Etmemek: İrade sahibi ve tercih yetkisine sahip olan insan, kâinatın Allah'ın hükmüne boyun eğmekte olduğunu da görmektedir. Bu evren içerisinde böyle bir yetki yalnızca insan için sözkonusudur. İnsan, diğer yaratıklardan ayrı olarak Allah'ın değer yargıları ile hukukî ve siyasî alandaki hâkimiyetini kabul etmekle de yükümlüdür. Allah'ın bu alanlarda hâkimiyeti karşısında mü'minin tavrı, Kur'an-ı Kerim'de şu şekilde belirlenmiştir: "Allah ve Rasûlü bir işe hüküm verdiği zaman, iman etmiş her bir erkek ve kadına, o işte kendi istediklerini tercih etme yetkisi yoktur." [1275] Mü'minler, kendi aralarındaki anlaşmazlıkları Allah'ın ve Rasûlünün hükmüne başvurarak çözüme ulaştırmak yükümlülüğünde oldukları gibi; onların hükmüne de tam bir teslimiyetle boyun eğmek zorundadırlar. [1276] Allah'ın hükmünü kabul etmemek, O'nun hükmü ile hükmetmemek ise, insanı iman dairesinin dışına çıkarır; kâfir, zâlim ve fâsık yapar. [1277]

Kur'anî çerçevesi ile tanımlamaya çalıştığımız hâkimiyeti bu çerçeve ve mâhiyeti ile kabul etmek, aynı zamanda İslâm Dini'nin tabiatının bir gereğidir. Müslümanın Kur'an ve Sünnetin açık hükümleri ile belirlenmiş olan ve imanî bir yansımaya olarak kabul edebileceğimiz müslümanca mantık ya da anlayış da, -belirtilen çerçevesi ile- Allah'ın hâkimiyetini kayıtsız ve şartsız olarak kabul etmesi gerektiğini tartışılmaz bir şekilde ortaya koymaktadır. Bunun ilmî ve mantıkî gerekçelerini şöyle özetleyebiliriz:

1. Allah, her şeyi yaratan, var eden, her bir varlığın var olmasını takdir eden, eşyayı ve eşyalar arası ilişkileri düzenleyen, bu ilâhî nizam/düzen içerisinde bu ilişkilerin devamını sağlayanıdır.

2. İnsan da Allah'ın yarattığı bir varlıktır. Eşref-i mahlûktur. Mükellefiyeti ve halifelik makamına getirilmiş olması, onun diğer varlıklardan farklı yanını, yerine göre üstünlüğünü ortaya koymaktadır. İnsanı halifelik makamında ve birtakım mükellefiyetlerle sınavan Yüce Allah, insandan emir ve hükümlerine, kısacası şeriatine uygun olarak yaşamasını istemiş, kendisinden başka varlıkları, gerek yaratıcılık, gerek emir, kanun ve hüküm koyma yönleriyle kendisine eş tutmamasını, yani şirk koşmamasını özellikle emretmiştir. Yani, Allah'ın hükümleri dururken başka hükümleri kabul etmek, ya da herhangi bir hükmü Allah'ın dininin alternatifi olarak görmek, Allah'a şirk koşma şekillerindedir.

3. İslâm'a göre Allah, mü'minlerin velisidir. Onların yâr ve yardımcısıdır. Dolayısıyla Allah, mü'minleri dünyada başıboş ve herhangi bir hususta kendi hallerine terk etmez, kendisinden başkalarına da muhtaç etmez. Yüce Allah'ın bizleri hayatımızın herhangi bir alanı için hüküm ve şeriat koymak zorunda bırakmamış olması da, Allah'ın mü'minleri velî edinmiş olmasının ayrı bir göstergesidir. Mü'minler de bu geniş çerçevesiyle Allah'tan ve Allah'ın velî edinilmelerini emrettiği kimselerden başkasını velî edinemezler. Mü'minlerin velîsi, ancak Allah'tır, Rasûlüdür ve samimi mü'minlerdir. [\[1278\]](#)

Allah'ın İndirdiğiyle Hükmetme: "Şeriat", Kur'an ve sünnette geldiği şekliyle değişmeyen ve kaynağı vahiy olan dindir. Bu anlamda, Kur'an ve sünnet dinin asıllarıdır. Allah'ın hâkimiyeti, bilfiil, ilâhî teşrîde ve şeriatin içerdiği emirler, yasaklar ve kendisine inanan toplum açısından uygulanması ve uyulması gerekli hükümlerde geçerlidir. Kendinden çıkarılan kanunlar ve icihadlar ve gereğine göre hüküm verme şeklinde şeriatî anlatma, son tahlilde, şeriatin hükmünü kanun kalıbına dökücü yasama faâliyeti anlamındaki düzenlemeleri uygulayan, bu düzenlemeye uygun olarak yargılama yapan ve hükümlerini yürüten insanların elindedir. [\[1279\]](#)

İSLÂM'DA BİLGİ KAYNAKLARI

- İslâm'a Göre Bilgi
- Günümüz ve İlim Kavramının Tahrifi
- Bilgi Kaynakları:
 - 1) Doğru Haber;
 - a-Vahy b-Mütevâtir Haber
 - 2) Selim Hisler
 - 3) Akıl
- İslâm'da Aklın Önemi ve Değeri
- Akletmek, Akli Kullanmak
- Kur'an'a Göre Akıl ve Duyu Organlarının Önemi ve Bilgi Kaynağı Olması
- Aklın Gücü, Sınırı ve Sorumluluğu

- İlham, Rüya ve Bunların Bilgi Kaynağı Olmadığı
- Sorular

Bu üniteyi bitirdiğinizde aşağıdaki amaçlara ulaşmanız beklenmektedir:

- * Akıl, vahiy, mütevâtir haber kelimelerini sözlük ve terim olarak tanımlamak.
- * Bilgi kaynaklarını listeleyip özetlemek.
- * Vahyin hangi alanlarda bilgi kaynağı olduğunu açıklamak.
- * Aklın değeri ve önemini, yeterli ve yetersiz yönlerini açıklamak.
- * Aklın hangi hususlarda sınırlı bilgiye sahip olduğunu belirtmek.
- * Mütevâtir haberin neden bilgi kaynağı olduğunu açıklayabilmek.
- * Günümüzdeki yayın araçlarının verdiği haber ve bilgilerin, doğruluğunu araştırmadan, bilgi kaynağı olamayacağını örneklerle açıklayabilmek.
- * İlham ve rüyanın, keşif ve kerâmetin neden bilgi kaynağı olamayacağını açıklamak.

İslâm'a Göre Bilgi

İlim için birçok tanımlar yapılır. Genel olarak insan zihnine (ve gönlüne) konu olan her şey demektir. Sözlük anlamıyla ilim, mutlak olarak bilmek, bir şeyin şuurla hâsıl olması, sağlam olarak bilmek, kesin olarak bilmek, deneyerek bilmek, bir şeyin gerçeğini bilmek mânâlarına gelmektedir. [\[1162\]](#) İslâm âlimlerinin çoğuna göre ilim: "Bir şeyin hakikatını idrâk etmek" ve "mâlum olanın, olduğu hal üzere bilinmesidir." Bu anlayışa göre, yanlış mâlûmata ilim (bilgi) denilemez.

İlim, insanın vahiy, akıl ve duyu organları aracılığıyla elde ettiği kesin bilgilere denir. İlim, âhiret yolunu dosdoğru gösteren (kılavuzluk yapan) bilgiler topluluğudur. Şerif Cürcânî'ye göre ilim: Gerçeğe ve vâkıya uygun düşen inanç, bilgi ve kanaattir. Bir şeyi olduğu gibi idrâk etmektir. İlim, bilinenden gizlilik ve kapalılığın kalkmasıdır. [\[1163\]](#) Râgıb, Müfredât'ında şu tanımı yapar: İlim, amelî-dinî yükümlülüklerle vukuftur ki, ancak bunların yerine getirilmesi ile tam olur. [\[1164\]](#) İlimin zıddı, cehâlet (câhillik, bilgisizlik ve yanlış bilgi)dir. Kur'ân-ı Kerim'de ilim kelimesi 105 defa zikredilir. Bu kökten gelen diğer kelimelerle birlikte bu sayı, 854'ü bulur. Dolayısıyla "İlm" Kur'an'da en çok kullanılan birkaç maddeden biridir.

İlimler, genel bir tasnife göre ikiye ayrılır:

a- Naklî ilimler; Kur'an ve sünnete dayanan ilimler, yani Peygamberimiz'in vahy kanalıyla Allah'tan getirip bize ulaştırdığı ilimler.

b- Aklî ilimler; Müsbet (deneyle kanıtlanabilen) ilimler başta olmak üzere naklî ilimler içine girmeyen bütün ilimler.

Ebû Cehil'e, câhillerin atası anlamındaki bu ismin verilmesine sebep, bilinmesi gerekenleri hiç bilmemesi değil; yanlış bilmesidir.

"Rabbim ilimce her şeyi kuşatmıştır."[\[1165\]](#); *"İlim ancak Allah katındadır."*[\[1166\]](#)

Kur'ân-ı Kerim'de ilim, en sık kullanılan anlamıyla, ilâhî vahiyden kaynaklanan, yani bizzat Allah'ın verdiği bilgidir. İlim, Allah'tan olduğuna göre, İslâm'ın tamamı ilimdir. Âlim de gerçek anlamıyla müslümandır. Burada ilim, Allah'a, tam mânâsıyla tek gerçek olan hakka, hakikate dayandığı için mutlak ve objektif bir geçerliliğe sahiptir. Vahiyle özdeşleşen anlamıyla ilim, kesin bilgi demektir. Onun için; ilmi, yani hakka, hakikate dayanan ilâhî nûr olan Allah'ın verdiği bilgiyi kabullenmeyen insana, profesör bile olsa câhil; bu câhillerin en meşhurlarına Ebû Cehil; böyle kişilerin oluşturduğu toplum düzenine de câhiliyye denir.

Allah'ın, kendisine eşyanın tüm isimlerini öğretmesi sayesinde insan, meleklerden üstün olabilmiş ve bu ilim sıfatından dolayı halife vasfını kazanmıştır. Hilâfet sıfatının tahakkuku için de, mutlaka kullanması gereken araçların başında ilim gelir.

Kur'an'a göre yaratılış amacı, Allah'a kulluktur. Allah'a kulluk, bir tavır ve bir tutumu ifade eder. Tutumlar, durup dururken oluşmaz. Bir bilgi birikimine, bir gözleme, bir araştırmaya ve bunların sonunda duygusal bir eğilime, en sonunda da irâdî bir eyleme dayanırlar. Bir tutumun oluşmasında sosyal psikoloji açısından üç temel ögeye ihtiyaç vardır: 1- Bilişsel (zihinsel) öge, 2- Duygusal öge, 3- Davranışsal öge. **Kur'an eğitiminin boyutları da bu üç temel ögeden oluşmaktadır: Bilgi boyutu, duygu boyutu ve amel (icrâ) boyutu. Buna zihnî, kalbî ve amelî boyut da diyebiliriz. Bu üç öge, ne kadar güçlü ve dengeli ise inanç veya kulluk o kadar güçlü; ne kadar zayıf ve dengesiz ise o kadar zayıftır. Hepsini ayrı ayrı, ama birbirleriyle dengeli biçimde beslemek, güçlendirmek gerekir.** Kur'an'ın en üstün insan tanımı, ilim sahibi[\[1167\]](#), cihad ehli[\[1168\]](#), muttakî/takvâli[\[1169\]](#) kişidir. Yani kafasını, bileğini ve yüreğini/gönlünü aynı kalitede kullanıp çalıştıran kimse. Kur'an'a göre âlim, çok bilen değil; esas bilinmesi gerekeni bilen ve bildiğiyle amel edip başkalarına görevini yapan, yani Allah'tan hakkıyla korkandır. Âlimin tanımı bu şekilde yapılır. *"Kulları içinden ancak âlimler, Allah'tan (hakkıyla/gerektiği gibi) korkar."*[\[1170\]](#) Allah'tan gereği gibi korkmayan kimse, ne kadar bilgi kırıntılarına sahip olursa olsun, ona âlim denilmez. Bilgisiz, duygusuz ve amelsiz bir kul, İslâm'da ne kadar hoş karşılanmazsa; bilgili, duygulu ve güzel davranışlara sahip bir kul da o kadar hüsn-i kabul görür. Bilgisiz bir ibâdet ne kadar anlamsızsa, duygusuz bir ibâdet de kupkuru. Yaşanmayan bir dini düşünmek bile mümkün değildir. Bütün inanç sistemlerinde şu veya bu oranda bu üçlü anlayışa rastlamak mümkündür. İlim olmadan ideal anlamda müslüman olmak mümkün değildir. Cehâlete alternatif olarak gelen bir dinin mensupları câhil olamazlar. Olurlarsa perişan olurlar ve onlar adına faturayı din öder. Bunun hesabı ve vebâli ise çok ağırdır.

Kendisinden önceki dönemin adını "câhiliyye dönemi" olarak açıklayan İslâm inancı, câhilliği temelinden reddetmiş, kendi çizgisinde yürüyen insanları bilgilendirmiş, bununla yetinmeyip insanlara öncelikle ilim tahsilini emretmiştir.

İlim rehberdir; hedeflere onunla varılır. İlim ışıktır; karanlıklar onunla aydınlanır. İlim şifadır; bütün hastalıklar onunla tedavi edilir. Yeterli ilimden yoksun olan inançlar, hurâfelere boğulur. Sağlıklı ilimle beslenmeyen tutum ve tavırlar bir sarsıntıda yıkılıp giderler. Atasözlerindendir: "Câhilin sofusu, şeytanın maskarasıdır." "Yarım doktor candan, yarım hoca dinden eder."[\[1171\]](#)

İlmin, sıradan bir algılama olayı olarak kalmaması, kişiye maledilmesi, hazmedilip özümsemesi gerekir. Aynen maddî gıdaların hazm edildiği gibi, zihnî gıdaların da varsa posalarının atılması, fitrata ve bünyeye uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Hazmedilen bir tavuk eti, artık tavuk eti olmaktan çıkıp bünyeye yararlı hale gelmektedir. Arı, her çiçekten bal özü alır ama o hazmedilmiş, artık çiçek olmaktan çıkmış, kendine has bir bal olmuştur. Kur'an da zihinde dondurulmuş ölü bilgiler istemiyor. Muhammed Kutub bu konuda şunları söyler: Zihinde kalan, aksiyon haline gelmeyen, donuk, ölü fikirlerin İslâm nazarında hiç kıymeti yoktur. İslâm'ın ve Kur'an'ın istediği ilim, kalpten kalbe geçen, vicdanları harekete geçiren, pratiğe dönük faydalı bilgidir.[\[1172\]](#)

İlim, kalbin tezkiye edilmesi (temizlenmesi) ile mümkün olur. Bu anlamdaki ilim bir nurdur, Allah'ın nuru takvâdan uzak isyankâr ve kalbi paslı insanlara verilmez. Kalbin tezkiyesi, özellikle amelle, Allah'ın çizdiği sınırlara yaklaşmamakla mümkün olur. Bu bakımdan, ilim takvâsız olmaz ve âlimin ilmini yaşamaması düşünülemez; yaşamazsa âlim değildir, belki sadece bilgi kırıntılarına ve bazı mâlûmata sahiptir o kadar. Amelsiz tezkiye de olamayacağından ilim de edinilemez. O halde, Kur'anın buyurdu gibi "*Allah'tan kulları içinde ancak âlimler korkar.*"[\[1173\]](#) Mâlûmat sahipleri ise, hiçbir zaman âlim değil; amelsiz de olduklarından belki "kitap yüklü eşekler"dir.[\[1174\]](#)

İslâm; fitrata, insanın yaratılışına en uygun bir din olduğu için bütün müslümanlara ilmi farz kılmıştır. Her müslümanın kulluk görevlerini (ki bütün dünyevî işlerini kapsar) yerine getirecek, helâl ile haramı, hak ile bâtılı ayırt edecek kadar bilgi sahibi olması farzdır. "*İlim tahsil etmek, her müslüman erkek ve kadına farzdır.*"[\[1175\]](#) Kişinin müslüman bir kul olarak şirkten sakınıp tevhid şuuruyla yaşaması için gerekli ilme sahip olması farz olduğu gibi; içinde bulunduğu durumlar ve yapması gereken her çeşit ibâdetle ilgili bilgileri öğrenmesi de yine faz-ı ayn'dır. Tıp, mühendislik, teknik ve teknoloji gibi sosyal hayat için gerekli olan her türlü ilimleri öğrenmek farz-ı kifâyedir. Bu tür ilimler, toplumun bazı fertleri tarafından öğrenilirse bu farıza yerine getirilmiş olur. Fakat kimse öğrenmezse toplumun bütün fertleri Allah katında sorumlu olurlar. Övünmek ve başkalarına karşı üstünlük taslamak için ilim öğrenmek ise, mekruhtur.

İslâm kadar ilme önem veren başka bir din ve sistem yoktur. Her kötülüğün, hatta küfür ve şirkin baş sebebi, bilgisizlik ve cehâlettir. Küfrün ne demek olduğunu ve hangi kötülöklere yol açtığını bilen bir kimse kâfir olmaz. Şirkin ne olduğunu bilen, başka bir şeyi Allah'a ortak koşmaz, Allah'tan başkasına kulluk yapmaz. Bunun içindir ki Kur'an, ilimsizlikten şiddetle sakındırır: "*Sakin ha câhillerden olma!*"[\[1176\]](#); "*Kulları içerisinde Allah'tan ancak âlimler korkar.*"[\[1177\]](#) Kur'an'da ilim övülmüş, bilenlerle bilmeyenlerin bir olmayacağı açıkça belirtilmiştir: "*Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?*"[\[1178\]](#) İslâm; ilmin, âlimin ve ilimle uğraşanların değerini yükseltmiştir. "*Allah, içinizden iman edenlerle, kendilerine ilim verilenlerin değerini yükseltir.*"[\[1179\]](#)

Günümüz ve İlim Kavramının Tahrifi

Müslümanın çok şeyinin gasb edildiği gibi kavramları da tâğûtî güçler tarafından çalınıp Kur'anî anlamından içi boşaltıldıktan sonra câhiliyyenin istediği şekilde tahrif edilip değişik ve çarpık muhtevâ ile Kur'an'dan uzaklaştırılan insanlara sunulmaktadır. Bu konuda örnekler sayılamayacak kadar çok. Din kavramından şehidlik kavramına, adâlet ve zulüm anlayışından İslâm, Kur'an ve sünnet anlayışına kadar yüzlerce kavramın başına gelen budur. Kâfirler müslümanları daha çok kendi silâhları ile vurmaktadır; Müslümanların sahip çıkmadıkları, kullanmasını bilmedikleri, yanlış kullandıkları silâhlarıyla. İlim de bundan yeterli payını almış garip, mahzun ve sahiplerinden şikâyetçi kavramlarımızdan.

İlim ve bilgi, birçok resmî gün ve haftalarda mevsimlik programlarda ele alınıyor. Hem de dinî bir edâ ile; fakat dine uymayan bir görüş ya da ideal için tema ve malzeme olarak kullanılıyor. İşin tuhaflığına bakın ki, temeli dine dayalı bir kavram ile, dinî olmaması için gayret edilen, üstelik dine bağlanması uygulanan yasalar ile suç olan bir meselenin desteklenmesine, halka empoze edilmesine çalışılıyor.

Bilim denilen şey, şu haliyle müslümanların felâhına ve yeryüzünde etkinlik kazanmasına sebep olmamakta, bilim şu vaziyetle insanlığı sinsice tehdit etmekte, hidâyetin yolunu tıkamaktadır. İlim ki, aslında Yüce Allah'ın

yeryüzüne ilettiği haberdan, yani vahyden ve Peygamber'in öğretilerinden ibarettir; şimdilerde Peygamber'in getirdiği İslâm'ı başka türlü göstermek için kullanılmaktadır. İlim ki, Allah'ın mahlûkatı olan kâinatın incelenmesinden ve Allah'a giden yola sarılmaktan ibarettir; şimdilerde evrenlerin Rabbinden uzaklaştırmak için en etkin ve geçerli bir güç olarak yürütülmektedir.

İlim, bir ilerleyiştir; insan beyninin ve ruhunun yol alışıdır. Ama bu ilerleyişin uçuruma (dünya ve âhîret âfetlerine) doğru değil; cennete doğru giden dosdoğru yola (sırât-ı müstakime) doğru olması ilmin olmazsa olmazıdır. Müslüman için önemli olan ilerleyişin İslâm'a doğru ve O'nun için olmasıdır. Temel çaba, ilmi bir yük olmaktan, hatta vebal olmaktan çıkarıp Kur'an'ın gösterdiği şekilde İslâm'a uygun hayat haline getirmektir.

Bilimin ve teknolojinin şu asırlardaki gidişi, bütünüyle evrene hükmetmeyi, tüm canlılara zararı hedef almış gibidir. Akıl, bilim ve teknoloji, ne kadar evreni insana hizmetkâr yapma ve dünyayı daha iyi yaşanır bir cennet haline getirme masallarıyla insanlara sunulsa da, hayatı bir zindan haline getirdiğinin ve ebedî hayatı mahvettiğinin farkında bile değildir. Modern insan, hevâsının yolundaki aklı ile icad edip semirttiği bu bilim sultanının, teknolojik aygıtların, makinelerin tutsağıdır. Bundan kurtuluşun yolu, önce ilim kavramının Kur'an'la sağlaması yapılarak tashih edilmesi, bilgi birikimleri, dinin anladığı şekilde "faydalı ilim" ise başa tac edilmesi, değilse kendisinden Allah'a sığınılması gereken bir tehlike olarak kabulü ile gerçekleşebilecektir. Vahyden ve Allah'la bağlarından koparılmış bilimin ve bilim sayesinde oluşan aygıtların, makinelerin ve maddeci hayatın tutsaklığıdır modern insanın temel problemi; asrın insanının hüsrânı, çıkmaz ve açmazları, bunalım ve streslerinin temel sebebidir bilimi "câhil"ce, "câhiliyye" gözüyle değerlendirmek ve gerçek ilimden kaçmak. Bu esaretten kurtulmak, hevânın gerçek akla dönüşmesi, bilimin, evrenin sınırlarını "halife" sorumluluğu ile öğrenme ve Allah'a kulluk yönünde, yani en faydalı şekilde kullanılması sayesinde olacaktır. Modern câhiliyenin vahye, yani Allah'tan gelen gerçek ilme ihtiyacı, Ebû Cehillerin câhiliyyesinden daha az değildir.

İnsan ömrünün sınırlı, günlerinin ve alıp verdiği nefeslerinin de ilm-i ilâhîde mâlûm ve muayyen olduğu hesaba katılınca, öncelikle ne öğrenmemiz, hangi ilmi tahsil etmemiz gerektiğini tespit etmek gerekir. Olur olmaz kimseler tarafından "ilmin faziletleri"nin anlatıldığı, bazen bâtil otorite sahipleri ve bozuk niyetli merciler güdümünde ilim kavramının bâtil maksatlar için istismar edildiği vakıası da hesaba katılınca bu ilim gerçeğinin ne olup ne olmadığını belirlemek bir zarûret olacaktır. Peygamberimiz, "*faydasız ilimden Allah'a sığınırım*"[\[1180\]](#) diye duâ edecek kadar faydasız ilmin zararı konusunda hassasiyet göstermişken, mahiyetine ve kullanılış gayesine bakılmadan ve şer'î ölçüyü hiç hesaba katmadan sürekli ilmin övücülüğünü yapmak, ilim adına işlenen büyük bir cinâyettir.

Meselâ, "*İlim arayıp istemek, ilim tahsil etmek, kadın erkek her müslümana farzdır.*"[\[1181\]](#) Hadis-i şerifini ve "İslâm'ın ilk emri oku emridir" düsturunu dillerine sakız edenleri bu hale örnek gösterebiliriz. Evet, ilim tahsili herkese farzdır ama, hangi ilim, hangi şartlarla ve ne maksatla?.. İşte bunu bir türlü belirtmiyorlar kavram istismarcıları. Okumak tavsiyesini de bir zamanlar moda olan okuma seferberliği girişimlerine halkı teşvik sadedinde delil getirenler, samimiyetsizliğin ve çifte standartın en âdi örneğini sergiliyorlar. Bu hal, aynen bir ağacın kökünü inkâr edip dallarını kabullenmeye benzer. İslâmiyeti bütünüyle ve cemiyet plânında inkâr ettikten sonra onun bazı ilke ve kavramlarını kendi gayelerinin gerçekleştirilmesi yönünde kullananların tutumu hangi mantık ve samimiyetle bağdaştırılabilir?

Niyet bakımından böyle olduğu gibi, içerik yönünden de İslâmî gaye esas alınmadan mutlak olarak kayıtsız şartsız insanlara öğütlenen, bir dereceye kadar da öğretilen bu malumatlar, konusu ve sonu görünüşe göre ne derece parlak ve verimli gibi olursa olsun, mutlak sûrette bir fuzûliyyattan ibarettir. İşin daha kötüsü, hakiki ilmin önüne bir perde ve engel getirmek, insanı asıl yaratılış gayesinden uzaklaştırmaktır. Zamanın ilim anlayışı, Din'in esprisi içinde bir ilim değil; resmî sistemler/câhiliyye doğrultusunda bir bilim anlayışıdır.[\[1182\]](#)

Eğitimin amacı; Fıtrata ters düşmeden, Rabb'in öğretileri doğrultusunda Allah'ı ve kendini tanımak, dünya ve âhîrette faydalanacağı ilim öğrenerek yaratıcısına kulluk yapmak, İslâm'a tâlip olmak, Kur'an ahlâkıyla yaşamaktır; Müslüman açısından öğrenmenin gâyesi bu olmalıdır.

Bilgi Kaynakları

Bilgi nedir? Bilginin mâhiyeti nedir? Neyi, ne kadar bilebiliyoruz? Bildiklerimizin doğruluk derecesi nedir? Bilgimizin kaynağı nedir? Nereden elde edilir? Duyularımız bize bilgi sağlayabilir mi? Aklımızın bilgi ile ilişkisi nasıldır? İnsan, gerçeği, varlığın hakikatini, gerçeklerin neler olduğunu ve ilâhî meselelerin esasını hangi yollarla bilebilir? Bilginin sebepleri nelerdir? Bu ve benzeri sorular insanoğlunun aklını meşgul eden ve edecek olan sorulardır.

Kimine göre gerçeğin bilgisi sadece duyu organları vasıtasıyla bilinemez. Bu inanca sahip olanlar sadece gözlenebilen, ölçülebilen, deneye tabi tutulabilen şeylerin bilinebileceğine inanır. Bazılarına göre bilginin elde edilme yolu sadece akıldır. Bilgi kaynağı olarak yalnızca akıl kabul edenler, aklın kavrayamadığı, idrâkin alamadığı şeylerin bilinmeyeceğine inanırlar. Sadece ilham, rüya veya sezgi yolu ile bilgi edinilebileceğine inananlar ise, diğer vasıtaları bilgi kaynağı olarak kabul etmezler.

“Tasavvuf, aklı ve nakli belli ölçülerde bilgi kaynağı olarak kabul ettiğini beyan etse de, asıl doğru olan bilgi kaynaklarının keşif, ilham ve işrak olduğunu iddia eder. Bu üç bilgi kaynağını kısaca şöyle izah etmek mümkündür:

Keşf, “perdenin kalkması ve arkasında saklı olan mânâların ortaya çıkmasıdır. Keşf, mânâ ve sırlar âlemi ile ilgili olandır. Yani kişinin önündeki perdelerin kalkması ve gerçekleri görmesidir. Bu görme maddî gözle değil; basiret gözü ile görmedir. İlham, vahye benzetilen bir bilgi kaynağıdır.” “Yani tasavvufî anlayışa göre evliyânın gerek aracısız, gerekse melek vâsıtası ile vahiy almasına ilham denir. İlham bazen sâdık rüyalarla bazen de bazı şeylere muttalî kılınmakla gerçekleşir.” İşrak ise; “İnsanın kalbinde hakikat nurunun parlaması ve meçhul olan şeylerin bilinmesi” diye tanımlanır. İşrak bilgisi sezgiye dayanan bir bilgidir. Bazı tasavvufçular, kesin bilginin ancak bu yolla elde edilebileceğini iddia ederler.

Sûfîler bu yolla elde edilen bilgilere ilim değil; mârifet ve irfan gibi isimler verirler. Onlara göre “mânevî müşâhedeye dayanan bu vâsıtasız elde edilen bilgiler, vâsıtalı bilgi olan naslardan daha doğru ve daha önemlidir.”

İlham, keşif ve işrakı bilgi kaynağı olarak kabul eden tasavvufta sâbit bir bilgi kaynağının varlığından söz edilemez. Çünkü bilgi kaynağı olarak kabul ettikleri hususlar sübjektif olup kişiden kişiye farklılık arzeder. Sonuçta bunlar da felsefî ekoller gibi insan zihninin bir ürününden ibârettir. Bu bakımdan yöresel ve bölgesel özellikler taşır. Tasavvufun değişik kolları bünyesinde değişik inançların etkisiyle farklı farklı anlayışları barındırır.”[\[1183\]](#)

Görüldüğü gibi, herkes kendi inancına uygun olanı bilgi kaynağı kabul etmekte; diğer vasıtaları kaynak olarak önemsememektedir. Diğer önemli nokta ise, yukarıda geçen vasıtaları bilgi kaynağı olarak görenlerin çoğunun “vahy”i bilgi kaynağı olarak kabul etmemeleridir.

Kur’an, bilgi kaynağı olarak, vahiy başta olmak üzere, doğru haberi, duyuları ve akıl yürütmeyi göstermektedir. Hayatın gayesi, Allah’ı bilmek, inanmak ve O’na ibâdet (kulluk) yapmaktır. O’nu tanımak ve bilmek, bilgilerin en

üstünü ve yücesidir. İnsan, ancak bilgi vasıtalarıyla Allah'a giden yolu bulabildiği gibi, kendisini ve çevresini de bu araçlarla tanır ve bilir.

İslâm inancına göre insan, gerçeğin bilgisini üç yoldan elde eder. Yani, bilginin kaynağı üçtür. Bunlar:

- 1- Doğru haber: a) vahiy b) mütevâtir haber,
- 2- Selim hisler dediğimiz beş duyu,
- 3- Akıl.

Doğru Haber

a) Vahiy: Sözlük anlamı olarak vahiy; işaret etmek, gizli ve süratli bir şekilde bir şeyi bildirmek, elçi göndermek demektir.

Terim olarak vahiy; Allah Teâlâ'nın insanlar arasından seçmiş olduğu peygamberlerine ilâhî bir yolla mesajlarını, emir ve yasaklarını bildirmesidir.

Bu tanımda geçen "ilâhî bir yolla" ifâdesi vahyin insan aklının kavrayışının üzerinde birşey olduğunu, peygamberler hâriç insanların vahyin mâhiyetini tam olarak bilemeyeceğini ifâde eder.

Bizler ancak vahiy sayesinde âhireti, cenneti, cehennemi, melekleri...bilebiliriz. Çünkü bunlar gaybla ilgili konular olduğundan akılla, ya da duyularla bilinemez.

Vahy, sadece gayb alanında bilgi kaynağı değil; aynı zamanda, bütün varlıkların sahibi ve yaratıcısının, her şeyi bilen Zât'ın haber verdiği her konu için kesin bilgi kaynağımızdır.

"Gayb hazinelerinin anahtarları Allah'ın yanındadır. Gaybı ancak O bilir. O, karada ve denizde ne varsa hepsini bilir. O'nun ilmi dışında bir yaprak dahi düşmez. Yerin karanlıklarında tek bir tane, bir zerrecik, yaş ve kuru ne varsa hepsi Kitab-ı Mübin'de, Allah'ın ilmindedir." [\[1184\]](#); *"Yaratan (Allah) hiç bilmez mi?"* [\[1185\]](#); *"Allah, her şeyi en iyi bilendir."* [\[1186\]](#)

Câhiliye toplumlarında, vahyi kabul etmeyen câhilî eğitim sistemleri, vahyi ilim kaynaklarının, bilgi vasıtalarının içine katmazlar. Bundan dolayı, bilim câhiliyye düzenlerinde bir put haline dönüşmüştür. Her şeyi tümüyle bilen Allah'ı bilime karıştırmak istemeyenler, hiç uzlaşmaması gereken bilimle câhilliği (câhiliyyeyi) bir arada barındırma şerefini(!) kazanabilmişlerdir. Tabii, bu sentez, gerçek ilme giden yolu tıkadığı gibi, hakla bâtılın karışmasına yol açmaktadır. İlmin hidâyete vesile, nur ve rahmet özelliğinden soyutlanıp Bel'amliğa zemin oluşturmaya giden yoldur bu.

Sözde bilim adamları, ilk insanın yaratılışından onun bilgi sahibi olmasına; Kalemle yazmasından fıtratıyla ilgili özelliklerine kadar birçok konuyu, vahyi reddetmenin sonucu olarak faraziyelere, dayanaksız teorilere dayandırmakta, bunları da bilim diye kitlelere yutturmaktadırlar. Mü'minler için Allah Teâlâ'nın kitabında ve Rasûlü Ekrem'in sünnetinde kat'i olarak yer alan her haber (vahy) ilim hükmündedir. Hatta, akıl ve duyu organları bu vahyî haberlerin mâhiyetini kavramasalar da vahy, kesin bilgi kaynağımızdır. Vahye ters düşen her türlü bilimsel teoriler de ilim tanımı dışında kalır.

b) Mütevâtir haber: Çok sayıda güvenilir kişinin, yani yalan söylemek üzere bir araya gelmeleri mümkün olmayan bir topluluğun vermiş olduğu habere mütevâtir haber denir. Asıl bilgi kaynağımız olan Kur'ân-ı Kerim, nesilden nesile aktararak günümüze kadar tevatür yoluyla gelmiştir. Yani Kur'an mutevatirdir ve bu şekilde bizden sonraki nesle aktarılacaktır.

Haberin yaşanılan çağda önemi açıktır. Görüntülü, sözlü ve yazılı iletişim araçları her gün sayısız haberleriyle insana bilgiler ulaştırmaktadır. Fakat, bunların ne kadarına ve hangi ölçü içerisinde güvenebiliriz? Bu haberlerin tümü, bizim bilgi kaynağımız, bilgi aracımız olabilir mi? Eğer bu araçlar uygun kullanılırsa evet. Asıl olan, haberin olaya uygun düşmesidir. Yalan haber, yani olaya uygun düşmeyen, vakaya mutabık olmayan haber bilgi ifâde etmez. Ancak sâdik, doğru haber bilgi kaynağıdır.

Yani bilgi elde etmede vasıta olan bu araçların kendileri güvenilir iken, güvenilir olmamasının nedeni, doğru bir şekilde kullanılmamalarıdır. Kısacası aletler yalan söylemez; fakat insanlar yalan söyleyebilir, aletleri yalanlarına vasıta yapabilirler.

Kâfirlerin, hatta fâsıkların verdiği haber ve bilgiyi, araştırmadan, kesin ölçülerimizle test etmeden, bilgi kaynağı olarak kabul ve tasdik etmemiz Kur'ân-ı Kerim'e ters düşer. *"Ey iman edenler; eğer size bir fâsık bir haber getirirse, onu araştırın (doğruluğunu anlayıncaya kadar tahkik edin). Değilse bilmeyerek bir kavme sataşmışsınız da yaptığınıza pişman olursunuz."* [1187] Bilginin ilim sayılabilmesi ve bize zararlı değil; yararlı olabilmesi için kaynağına, güvenilir olup olmadığına bakmak şarttır.

Mütevâtir haber, çok sayıda güvenilir kişinin verdiği doğru haber olduğu için bilgi sebebidir (Tarihe, coğrafyaya... ait bilgilerin çoğu bu türden bilgilerdir).

Tevatürün şartları üçtür:

I) Verilen haberler sağlam duyu organlarına dayanmalı, efsâne, mitoloji kabilinden olmamalı,

II) Haberi nakledenler arasında ittifak bulunmalı,

III) Akla ve kesin dinî hükümlere aykırı olmamalıdır.

Selim Hisler (Sağlam Duyular)

Bunlar; görme duyusu göz, işitme duyusu kulak, koklama duyusu burun, tatma duyusu dil, hissetme duyusu deri dediğimiz duyu organlarımızdaki algılarımızdır. Selim olması bu organların sağlam ve sağlıklı olmalarının gerektiği içindir. Özürlü ve sakat olmamalıdır. Bu organlar vasıtasıyla herhangi bir yiyeceği tattığımızda acı, tatlı veya tuzlu olduğuna, birşeyi içtiğimizde sıcak veya soğuk olduğuna, bir cisme vurunca sert veya yumuşak olduğuna, belli bir mesafedeki cismin uzak, yakın, uzun veya kısa olduğuna karar veririz.

Duyu organlarıyla elde ettiğimiz bilgiler sınırlıdır. Çünkü, gözlerimiz ancak belirli mesafedeki cisimleri görebilirken x ışınlarını, mor ötesi ışınları, röntgen ışınlarını göremez. Kulaklarımız ancak belirli frekanslarda sesleri duyabilir, derimiz gözle görülebilen cisimleri hissederken, vücudumuzu boydan boya geçen ışınları hissedemez. Burnumuz belirli mesafeden koku alabilir, bu mesafenin dışındaki kokuları alamaz. Göz, 390-760 milimikron boyunda olan dalgaları alabilecek duyarlıktadır (milimikron; bir milimetrenin milyonda birine denir). Bunların altında veya üstünde olan dalgaları göremez. Kulak da her titreşimi alamaz. Ses dalgalarının frekansları binlerce Hz. olabilir. Kulağın işitebileceği frekanslar ise 20-2000 Hz. arasındadır. Kulak, bu rakamların altındaki veya üstündeki frekansları işitemez.)

Aynı zamanda duyu organlarımızın bizi yanılttığı, bize yanlış bilgi verdiği durumlar da vardır. Meselâ, su dolu bardağın içindeki kaşığın kırık gözükmesi; sıcak sudan sonra ılık suyu, derinin olduğundan daha soğuk hissetmesi; hileli aynaların karşısında kendimizi birden fazla veya garip şekillerde görmemiz...

Duyu organlarımız, duyarlık derecesinin altında veya üstünde olan olayları algılayamaz. Duyularımız, kendi sahalalarına giren ve kapasiteleri dâhilinde olaylar hakkında bize bilgi verir. Modern Psikolojide açıklanan algı yanılgıları, duyularla elde edilen bilgilerin değeri konusunda tespitlerimizi kuvvetlendirmektedir.

Bu açıklamalarımızla şunu demek istiyoruz: Selim, sağlıklı duyu organları, sağlam ölçüler ışığında bilgi kaynaklarımızdandır; ama verdikleri bilgiler bu organların kapasiteleriyle sınırlıdır. Duyu organlarımızla tesbit edemediğimiz şeyler, ilmin konusu olabilir. Çünkü duyu organlarımızın güçleri sınırlıdır. Duyu organlarımızın bizi yanılttığı durumlar da vardır. O yüzden bunlar, yanlışlığı ispatlanan konularda ve sınırsız bir şekilde veya tek başlarına bilgi kaynakları değildir. Melek, cin, şeytan gibi birtakım varlıkları duyu organlarımızla algılayamayız, onların yokluğunu gerektirmez.

Akıl

Akıl, insanda bulunan mânevî bir kuvvettir. İnsan bu kuvvet sayesinde eşyayı kavrar. Akıl, insanın düşünme, bilme, davranışını belirleme, denetleme ve yargılaması, iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan ayırt etmesi ile ilgili kabiliyetidir. Kendisinde bu özel kuvvet olduğu için insan, dinin emir ve yasaklarını yerine getirmekle sorumludur. Aklımızla elde etmiş olduğumuz bilgiler de sınırlıdır. Meselâ, aklımız ölüm olayını, vahyin mâhiyetini, kabirde olanları, âhireti ve âhirette olacakları, Allah'ın zâtını, insanın rûhunu tümüyle kavrayamaz.

İslâm'da Aklın Önemi ve Değeri

Kur'ân-ı Kerim'e göre insanı insan yapan, onun her türlü davranışlarına anlam kazandıran ve ilâhî emirler karşısında sorumluluk altına girmesini sağlayan şey aklıdır. Din, akıllılara gönderilmiştir. Kur'an'da akıl kelimesi 49 yerde ve hep fiil şeklinde geçmektedir. Bu âyetlerde genellikle akletmenin, yani akılı kullanarak doğru düşünmenin önemi üzerinde durulmaktadır. Kur'an'a göre akıl "bilgi edinmeye yarayan bir güç" ve "bu güç ile elde edilen bilgi" şeklinde tarif edilmiştir. Dinin sorumluluk yüklediği akıl, birinci anlamdaki aklıdır.

Düşünmek, ibret almak, öğüt almak, hidâyete ermek, cehâletten kurtulmak, kâinattaki ve kendi içindeki hakikatleri anlamak, gönülden kör, sağır, dilsiz olmamak için Kur'an'da akla vurgu yapılmaktadır. Akıl önemi, özellikle Kur'an'ın mânâsının, İslâm'daki emir ve yasakların ve bunların hikmetlerinin anlaşılması içindir. Düşünmek, doğruyu bulup ona teslim olmak içindir. Kur'an birçok âyetinde insanları düşünmeye, anlamaya, zikretmeye dâvet etmektedir. Tüm bu faaliyetler akıl birer fonksiyonudur.

Allah'a hakkıyla kulluk edebilmek için, Kur'an'ın ne dediğini anlamak, neleri yapmak ve nelerden kaçınmak gerektiğini bilmek gerekir. Bu ise ancak akıl sayesinde mümkündür. Bu anlamda akıllı olmak, akli kullanıp Kur'an'ı anlamaya çalışmak kadın - erkek her müslümanın görevlerindedir.

İnsan, akıl sayesinde taklitten kurtulur. Neye, niçin inandığını kavrar. İslâm dini akıl sahibi insanları muhatap alır ve onlara sorumluluk yükler. "Akı olmayanın dini de yoktur" ifâdesini bu anlamda düşünmek gerekir.

Bütün İslâm âlimleri akıl, insanın dinin emir ve yasaklarıyla sorumlu tutulmasının temel şartı olarak söylemişler, akıldan yoksun olanlara hiçbir sorumluluğun yüklenemeyeceği görüşünde birleşmişlerdir. Meselâ; namaz, oruç, zekât, hac gibi ibâdetleri yerine getirebilmenin ilk şartı âkıl-bâliğ olmak, yani deli olmamak ve ergen olmaktır. Ayrıca zamanının en akıllısı olmayı (fetânet) peygamberlerin temel vasıflarından kabul etmişlerdir. İslâm âlimleri, imandan sonra en büyük nimet olarak gördükleri akla, dünya ve âhiret mutluluğunu kazanmaya vesile olması dolayısıyla büyük değer vermişlerdir.

Akıl önemi ve değeri ile ilgili birkaç âyet meali:

"... İlimde ileri gidenler; biz ona inandık, hepsi de Rabbimizin katındandır derler. Bunu ise ancak aklını İsbette kullanabilenler akledip düşünenebilir." [1188]

"Bu Kur'an insanlara bir tebliğdir. İnsanlar bununla uyarılsınlar, O'nun tek ilâh olduğunu bilsinler ve akıllarını kullansınlar da düşünüp ibret alsınlar." [1189]

"... Onları müjdele, onlar ki sözü dinlerler ve o sözün en güzeline uyarlar. İşte onlar Allah'ın kendilerini doğru yola ilettiği kimselerdir, onlar akı-ı selim sahipleridir." [1190]

"Onlara Allah'ın indirdiğine uyun denildiğinde 'hayır, biz atalarımızın uyduklarına uyarız' derler. İyi ama atalarınızın akıllı bir şeye ermiyorsa da doğru yolu bulamamışlarsa? (yine de onların yoluna mı uyacaksınız?)" [1191]

Ve akılla ilgili birkaç vecize, güzel söz:

"Akı olmayanın dini de yoktur."

"En akıllı insan öğüt alan insandır."

"Her nimetin bir şükrü vardır. Akıl nimetinin şükrü de düşünüp öğüt almaktır."

"İki şey var ki, asla sonuna erişilmez. İlim ve akıl."

"İlim tükenmez hazine, akıl eskimez elbisedir."

"Akıl ve iman ikiz kardeştir. Allah biri olmadan diğerini kabul etmez."

"İman kalp sayesinde inanılan ve yaşanan, akıl sayesinde de düşünülen ve idrâk edilen bir gerçektir."

“Bir saat (kısa bir an) tefekkür (düşünmek), bir gece nâfile ibâdet etmekten daha hayırlıdır.”

Akletmek, Aklı Kullanmak

Akletmek gerçek ilim sahibi olanların niteliğidir. Gerçek akıl sahipleri gerçek âlimlerdir. “Biz meseleleri insanlar için açıklıyoruz, ama onları âlimlerden başkası akletmez.”[\[1192\]](#)

Aklın görevi; araştırma, düşünme ve gerçeği bulmadır. Araştırmayan, düşünmeyen akıl, görevini yerine getirmemiş akıldır ki, sahibini hayvandan daha aşağı duruma sürükler. Akıl çalışmayınca görevini yerine getiremez ve sahibini taklîd bataklığına düşürür. Taklîd ise, araştırma ve düşünmenin baş düşmanıdır. Allah, kitabında taklîdi, donukluğu kınarken; araştırıcı akli övmektedir.

İslâm taklitçiliğe karşı çıkmıştır. Çünkü taklitçilik, Allah'ın insana en büyük nimetlerinden olan akli kullanmamak, başkalarına körü körüne uymaktır.

Allah ile birlikte başka bir ilâhın olmadığını akıl bulmak zorundadır. O'nun asıl görevi bu yüce gerçeği bulmak ve ona göre yaşamaktır. Akıl Allah'ı bulmanın yanında O'na şükretmeyi de bilecektir. Akli ile Allah'ı bulan ve O'na şükreden sıkıntıda olsa da bahtiyardır. Allah'ı bulamayan ise, bollukta olsa bile yine de bedbahttır.

Aslında gerçek akletme ve bilme gücüne sahip olmayanlar, yani Allah'ın verdiği akli kullanmayanlar, kafaları küflenmiş, kalpleri mühürlenmiş ve mânevî pisliklerle kararmış olanlar, bilgi ve kültürleri büyük zannedilse bile, gerçek câhillerdir.

“Onların bu konuda ilmi yok, sadece atıp tutuyorlar.”[\[1193\]](#)

“Hevâsını ilâh edinen ve Allah'ın bir ilim üzere sapıtıp, kulağını ve kalbini mühürleyip gözü üzerine de perde çektiği kimseyi gördün mü?”[\[1194\]](#)

“Allah kalplerini mühürledi, artık bilmezler.”[\[1195\]](#)

“Allah bilmeyenleri işte böyle mühürler.”[\[1196\]](#)

Kâfirler ve müşrikler hiç akletmeyenlerdir; kalbî duyularını bütün bütüne köreltenler, kalpleri mühürlenenerlerdir.

“Allah katında hayvanların en şerlisi, akletmeyen sağır ve dilsizlerdir.”[\[1197\]](#)

“Sağır, dilsiz ve kördürler de, akletmezler.”[\[1198\]](#)

“...Bunlardan bir grup vardı, Allah'ın Kelâmı'nı iştirlerdi de, onu aklettikten sonra, bile bile tahrif ederlerdi.”[\[1199\]](#)

Akıllı olmayan ve aklını gereği gibi kullanamayanlar şunlardır:

- Akıl - baliğ olmayan çocuklar.
- Akıl bakımından reşid olmayan zekâ özürhüder.
- Aklını yitirmiş olan deliler.
- Aklını kullanmak istemeyip körü körüne başkalarını taklît edenler.
- Liderlerine, büyüklere aşırı güvenip, kendi yerine onların düşünmesini yeterli görenler.
- Kâfir ve müşrikler.

Kur'ân-ı Kerim'e Göre Akıl ve Duyu Organlarının Önemi ve Bilgi Kaynağı Olması

a) Hiçbir şey bilmeden anne karnından çıkan insana Allah'ı hakkıyla tanıyıp şükretmesi için duyu organları verilmiştir.[\[1200\]](#)

b) Allah'tan gafil olanlar, kendi irâdeleriyle duyu organlarını ve kalplerini fıtratları doğrultusunda kullanmadıkları için Allah onların kulak ve kalplerini mühürlemiş ve gözlerine perde çekmiştir.[\[1201\]](#)

c) Duyu organlarını ve düşünce sistemini gereği gibi kullanıp Allah'a teslim olamayanlar, insanlıklarını kaybederler, hayvandan daha aşağı derekeye düşerler.[\[1202\]](#)

d) Duyu organları yaptıklarından (ve yapmak zorunda olup yapmadıklarından) sorumludur.[\[1203\]](#)

e) Gerçek körler, kafa gözü görmeyenler değil; kalp gözlerini, basiretlerini kaybedip, tarihten ibret almayan ve geçmiştekilerin işlediği hataları tekrar edenlerdir.[\[1204\]](#)

f) Kur'ân-ı Kerim'de âhiret hayatı ile ilgili olarak sıkça zikredilen cennet nimetleriyle cehennem azâbı, özellikle duyulara hitab etmektedir.[\[1205\]](#)

Tamamlayıcı Bilgi

Aklın Gücü, Sınırı ve Sorumluluğu

İnsan, canlı olmasının bir sonucu olarak, zorunlu temel ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli davranışlar ortaya koyar. Bu davranışlar, vücudun maddî yönünü tatmin etmeye dönüktür. Bu ihtiyaçları giderme hususunda, insanı diğer canlılardan farklı kılan özelliği, özgür seçimidir. Özgürce seçmek için ise akıl sahibi olmak gerekir. Yani seçme, karar verme, ortaya çıkarma gibi davranışların temeli akıldır. Bu özellik insanın diğer canlılar karşısındaki ayrıcalığıdır.

Aklın nasıl kullanılacağı, gücünün ve sınırının ne olduğu, elde ettiği bilginin nasıl oluştuğu gibi sorular insan zihnini meşgul eden sorulardır.

İnsanın tabiatla, çevresiyle, kendi iç dünyasıyla kurduğu ilişki onu muhataplarını tanımaya sevkeder. İnsanın yaratılanlar ile kendi arasında kurmuş olduğu bu ilişki akli bir çabadır. Bu esnada aklını kullanarak elde ettiği değer, bilgi adını alır. Buradaki akıl, akletme gücünü, elde edilen bilginin doğru ya da yanlış olmasını, aklın gereği gibi kullanılıp kullanılmadığını gösterir. İnsan, akli ile tabiatı anlarken, vahiy ile ilâhî hakikatleri bilebilir. O halde aklın görevi; gerek tabiattaki, gerek Kur'an'daki âyetleri anlamak ve Allah'a ulaşmaktır.

İnsanın, tabiatı anlamaya çalışması sonucu ortaya çıkan bu günkü modern teknoloji, elektriğin icad edilmesi, uçak, gemi, denizaltı yapımı, tıp alanındaki ilerlemeler sonucu verem, tifo, kolera, kuduz gibi hastalıkların tedavisinin bulunması, yapılan kazılar sonucu insanlık tarihi ve dünyanın geçmişi hakkında elde edilen bulgular, yapılan uzay araştırmaları, deniz altında, volkanlarda yapılan incelemelerle gelen ve sürekli yenilenen teknoloji ile ortaya çıkan yeni gerçekler, başlı başına küçük bir kâinat olan insanın kendisini tanımaya çalıştıkça ortaya çıkan sonuçlar v.s. aklın gücünü gösteren bizzat yaşayarak gördüğümüz somut örneklerdir.

Allah insanoğluna eşyanın isimlerini öğretti. İnsan tüm bu hakikatleri aklını kullanarak ortaya çıkarmaktadır. Zaten insanın melekten üstün olmasının altındaki gerçek, eşyanın isimlerini bilmesi ve zamanla bu gerçeklerin ortaya çıkarılmasıdır.

Akıl, ölüm olayını, kabirde olanları, vahyin mâhiyetini, melekleri, âhireti, Allah'ın zâtını tam olarak kavrayamaz. Bunlar aklın idrâk sahasının dışında olan gayba ait hususlardır. Aklın faaliyet alanı ise bu kâinat ile sınırlıdır. Akıl gayba ait meselelerde mutlak gerçeğe ulaşamaz. Zaten Allah Teâlâ insana böyle bir görev ve sorumluluk da yüklememiştir. İnsan meraklı bir varlık olduğu için ölüm ve ötesi ile ilgili de yorum yapar. İster ölüm ve ötesi ile ilgili, isterse gaybla ilgili gereken tüm bilgiler vahiyle bildirilir; akla düşen şey ise vahiy tasdik edip imanın kalpte kökleşmesine katkıda bulunmaktır. Gayb ile ilgili meselelerde yapılan akıl yürütmelerin hiçbiri kesin doğrudur denemez. Yapılan yorumların tümü zihin egzersizinden öteye geçmez.

Özetle;

- 1) Aklın, Kur'an'ı ve sahih sünneti sorgulayan bir konumda olmaması,
- 2) Aklın, Kur'an ve sünneti anlamaya çalışması ve onun hizmetinde olması,
- 3) Tabiatı anlamaya çalışırken, tabiata, içindeki tüm canlı varlıklara ve kendi hemcinslerine zarar vermemesi, bunların tümüyle uyum içinde olması aklın sorumluluğudur.

Akıl iki şekilde kullanılabilir. Bu kullanımlardan biri insanı dünya ve âhiret saâdetine götürürken; diğeri hüsranda bırakır. Eğer insan aklını her şeyden üstün görür, tek ölçü ve tek hâkim kabul ederse, bu düşünce onu küfre, dalâlet e ve sapıklığa götürür. Fakat aklını usulüne göre ve Kur'an'ın rûhuna uygun bir şekilde kullanır ve bu nimetin farkına varırsa, o zaman akıl, sahibini hakikati keşfetmeye, dünya ve âhiret saâdetine iletir.

İlham ve Rüya Bilgi Kaynağı Olabilir mi?

İlham: İnsanın kalbine bir mânânın (anlamın) konmasıdır. Delilsiz olarak, yani bilgi vasıtalarımızdan birine dayanmayarak feyiz yoluyla kalbe doğan mânâdır. İlham ve rüya İslâm'da bilgi kaynağı kabul edilmemiştir.

İlham ve rüyanın bilgi kaynağı olmamasının iki nedeni vardır:

1) İlham ve rüya bilgi kaynağı olamaz. Çünkü, insana gelen ilham, ya da gördüğü rüya, şeytandan da olabilir, melekten de. Halk deyimiyle Rahmâni de şeytani de olabilir. Bunu tesbit etmek için elimizde güvenilir bir ölçü yoktur. Rahmâni ilhamlar olduğu gibi; şeytani vesveseler de vardır. Bunu ayırt etmek de zannedildiği kadar kolay değildir. Ayrıca görülen rüyanın gerçekleşip gerçekleşmeyeceği de belli değildir. Dolayısıyla gördüğümüz rüya, bizi tümüyle bağlamayacağı gibi, diğer insanları hiç mi hiç bağlamaz.

Şöyle bir düşünelim; rüyamızda İstanbul-Ankara uçağının düştüğünü gördük. Kendimiz gitmemeye karar verdiğimiz gibi, diğer yolcuları da gitmemeleri için uyarıyoruz. İnsanlar, doğal olarak bize "sen deli misin?" diyecektir. Bu uyarımız, insanlar arasında gülünç duruma düşmemize neden olacak; ama biz uçağın düşeceğini ısrarla söyleyeceğiz. Bu bir anlamda gaybdan haber vermek olur ki, gaybı sadece Allah bilir. İnsanlar bizden bu iddiamızı ispat etmemizi isteyecektir. Oysa bunu ispat etmenin imkânı yoktur. Çünkü uçağın düşüp düşmemesi gördüğümüz rüya ile hiçbir alâkası olmayan teknik bir konudur. Uçak ya teknik bir arızadan veya pilot hatasından dolayı düşer.

Hayatını gördüğü rüyalar üzerine kurmak, insanı ruhsal bunalımlara sokar. Bunun sonucu olarak psikopat denilen hasta tipler ortaya çıkar. Bir de, toplumu oluşturan insanların çoğunun bu tipler olduğunu düşünürseniz, o zaman seyreyleyin gümbürtüyü.

2) İlhamın delil olmamasının bir nedeni de, istismara açık olmasıdır. Nitekim geçmişte ve günümüzde pek çok kimse çıkararak, kendisine vahiy şeklinde ilham geldiğini, Peygamberimiz'le görüştüğünü, ondan hadis aldığını söyleme cür'etinde bulunmuştur. Bu şekilde İslâm dinine birçok hurâfe sokulmaya çalışılmıştır. Oysa bu dinin herhangi bir hükmünü gizleyip çıkarmak insanı dinden çıkaracağı gibi, dinden olmayan şeyleri bu dinin hükmü imiş gibi göstermek de insanı dinden çıkarır. Çünkü dinden olanı atmak da, dinden olmayanı katmak da küfürdür.

Günümüzde ortaya çıkan yalancı peygamberler, mehdiler, şeyh olduğunu söyleyip dinini bilmeyen câhil insanları kandırarak onları maddî ve mânevî olarak sömüren sahtekar tipler ve sözde zikir ayinleri tertipleyip, kamera karşısında şov yapan, ne olduğu belli olmayan şarlatanlar ile gelecekte haber verme iddiasında olan medyumlar, falcılar, astrologlar bu anlayışa sahip olanların günümüzdeki yansımasıdır.

Eğer çevremizde böyle insanlar varsa, ki maalesef var, inancımızın bir gereği olarak bu insanlara itibar etmememiz gerekir. Şurası bir gerçektir ki, ilim ve aklın olmadığı yerde cehâlet, cehâletin olduğu yerde de din tüccarları ortaya çıkar.

SORULAR

1- Bir şeyin hakikatini idrâk etmeye ve mâlum olanın, olduğu hal üzere bilinmesine ne denir?

- a) vahy b) akaid c) ilim d) mütevâtir haber

2- İnsan, ne sâyesinde meleklerden üstün olabilmiş ve halife vasfını kazanmıştır?

- a) ilim b) din c) namaz d) vahy

3- Aşağıdakilerden hangisi bilgi kaynağı değildir?

- a) ilham b) akıl c) vahy d) selim hisler

4- Kâfirlerin bilgi kaynağı olarak kabul etmedikleri şey, aşağıdakilerden hangisidir?

- a) akıl b) beş duyu c) vahiy d) hiçbiri

5- Allah Teâlâ'nın insanlar arasından seçmiş olduğu peygamberlerine ilâhî bir yolla mesajlarını, emir ve yasaklarını bildirmesine ne denir?

- a) vahy b) gayb c) ilham d) mütevâtir haber

6- Mütevâtir haberle ilgili olarak aşağıdaki ifâdelerden hangisi yanlıştır?

- a) Çok sayıda güvenilir kişinin verdiği doğru habere mütevâtir haber denir.
- b) Yalan söylemek üzere biraraya gelmeleri mümkün olmayan bir topluluğun vermiş olduğu habere mütevâtir haber denir.
- c) Allah Teâlâ'nın insanlar arasından seçmiş olduğu peygamberlerine ilâhî bir yolla mesajlarını bildirmesine mütevâtir haber denir.
- d) Kur'an mütevâtirdir. Yani nesilden nesile tevâtür yoluyla aktarılarak bize ulaşmıştır.

7- Bilgi kaynaklarımızdan biri olan duyu organlarımız hakkında aşağıdaki ifâdelerden hangisi yanlıştır?

- a) Duyu organlarımız kendi sahalarına giren olaylar hakkında kapasiteleri dâhilinde bilgi verirler.
- b) Duyu organlarımızın bizi yanılttığı, bize yanlış bilgiler verdiği durumlar vardır.
- c) Duyu organlarımızla elde ettiğimiz bilgiler sınırlıdır.
- d) Duyu organlarımızın verdiği bilgiler kesindir, bizi hiç yanıltmazlar.

8- İnsanın düşünme, bilme ve davranışlarını belirlemesi, iyiyi kötüden, doğruyu eğriden ayırt etmesiyle ilgili kabiliyetine ne denir? (Kendisinde bu kabiliyet olduğu için insan, dinin emir ve yasaklarını yerine getirmekle sorumludur. Ona sahip olmayanın dini de yoktur.)

- a) Akıl
- b) Selim hisler
- c) Vahy
- d) İlim

9- Ebû Cehil'e, "câhillerin atası" anlamındaki bu ismin verilmesinin sebebi nedir?

- a) Oğulları câhil olduğundan dolayı.
- b) Kendisi okuma yazma bilmediğinden dolayı.
- c) Bilgili olmadığı, özellikle Allah'ı hiç bilmediği ve inanmadığından dolayı.
- d) Yanlış bilgilere sahip olduğundan, özellikle Allah hakkında yanlış bilgi ve inançlarından dolayı.

10- Akıl hangi konuları tümüyle kavrayamaz?

- a) Zor konuları
- b) Vahiyle ilgili konuları
- c) Gaybla ilgili konuları
- d) Hiçbiri

11- Aklını ve duyu organlarını gereği gibi kullanmayanlara Kur'ân-ı Kerim ne demektedir?

- a) Şeytan, hatta daha aşağı
- b) Hayvan, hatta daha aşağı
- c) Câhil, hatta daha aşağı
- d) Beşer, hatta daha aşağı

12- İslâm'a göre bilgiyi açıklayınız.

13- İslâm'a göre bilgi kaynakları nelerdir? Açıklayınız

14- Aklın önemini açıklayınız. Bu konuda iki âyet meali veriniz.

15- Akıl, vahiy, mütevâtir haber kelimelerini, sözlük ve terim olarak açıklayın.

16- İlham, rüya, keşif ve kerâmet, neden bilgi kaynağı olamaz, açıklayın.

D İ N

- Dinin Tanımı
- İslâm'a Göre Dinler
- Diğer İnançlarda Din
- Dinin Kaynağı
- Din Duygusunun Menşei
- Dinin Gerekliliği
- Dinlerin Tasnifi:
1- Hak Din, 2- Muharref Dinler, 3- Bâtıl Dinler.
- Bâtıl Dinleri de Tanımanın Gerekliliği
- Din ve Bilim
- Dinde Aşırılık
- Karşı Din; Allah'a Din Öğretmeye Kalkmak
- Yozlaştırılan Din; Halkın Dini ve Hakk'ın Dini
- Bu Din Benim Dinim Değil!

- Yönlendirilen Din; Devlet Dini ve Din Teşkilatları
- Sorular

Bu üniteyi bitirdiğinizde aşağıdaki amaçlara ulaşmanız beklenmektedir:

- * Din kelimesinin sözlük ve terim mânâsını tanımlamak.
- * Din kelimesinin içerdiği unsurları açıklamak.
- * Kur'an'da din kelimesinin kullanılış şekillerini listelemek.
- * Din duygusunun kaynağını İslâm inancına göre açıklamak..
- * Kur'an'a göre dinleri tasnif etmek..
- * Hak dinlerin genel özelliklerini listelemek.
- * Hak dinlerin neden tahrif edildiğini izah etmek.
- * Bâtl dinleri tanımanın bir müslüman için önemini açıklamak.
- * Din ile bilim arasındaki ilişkiyi açıklayabilmek.
- * Dinin günümüzde değişik şekilde yozlaştırılmasını örnekler vererek izah edebilmek.
- * Resmî din anlayışının ve özellikle câhilî eğitim kurumlarındaki Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi kitaplarındaki dinin, Allah'ın tek hak dini İslâm'dan farklı olduğuna örnekler verebilmek.
- * İslâm'ın hâkim olmadığı, yani dinin devlet olmadığı ülkelerde, devlet dininin ortaya çıkması ve dinî teşkilatlar tarafından dinin yönlendirilmesini örneklerle açıklayabilmek.

Dinin Tanımı

Din kelimesi "deyene" kökünden oluşmuş bir kelimedir. Sözlük anlamı olarak din; boyun eğmek, hakkını almak, ödünç almak, adet edinmek, boyun eğdirmek, hesaba çekmek, cezâ ve mükâfat vermek, egemenlik, mülk, hüküm, idare etmek anlamlarına gelir.

Terim olarak din; Akıl sahibi insanları kendi irâde ve arzularıyla hayırlı olan şeylere sevkeden ilâhî bir kanundur. Din; peygamberlerin vahye dayalı yapmış oldukları tebliğdir. Din; Allah Teâlâ tarafından vahiy yoluyla indirilen,

insanları dünya ve âhiret saâdetine çağırın i'tikadî ve amelî bir nizamdır. Din; İslâm, iman ve ihsandan oluşan hayat şeklidir (Bu tanımların tümü vahye dayalı hak dinin, yani dar anlamda dinin -İslâm dininin- tanımlarıdır).

Burada geçen din tanımları şu hususları içermektedir:

- Dinin koyucusu ve sahibi Allah'tır. Hiçbir insan, hatta peygamberler dahi vahye dayalı bir din meydana getiremez. *"İyi bilin ki, hâlis (gerçek) din Allah'ındır."*[\[1206\]](#)

- Din akıl sahibi insanlara hitap eder. Din akıl üstüdür, fakat akıl dışı değildir. Din akıl sahibi olmayan çocukları, delileri sorumlu tutmaz.

- Dinde serbest seçme vardır. Yani iman edip etmeme insanların özgür irâdelerine bağlıdır. *"... Dinde zorlama yoktur. Artık hakk ile bâtil açıkça ayrılmıştır."*[\[1207\]](#)

- Din insanları hayra ve güzelliğe iletir. Fakat din, insanları güzele iletme hususunda onların şahsi kanaatlerini değil; genel ve değişmez evrensel yaradılış kanunlarını esas alır. Bu esaslar: din, akıl, can, mal ve nesli koruma şeklinde formüle edilen esaslardır.

- Vahiy kaynaklı dinler, insana kendi mâhiyetini, başlangıcını ve sonunu, yaratılış gayesini, yapmakla sorumlu olduğu vazifelerini bildirir.

- İnsanların ortaya koyduğu sistemler hakk din değil; bâtil dindir.

- Her yaşayış biçimi bir dindir. Her dinin bir yaşayış biçimi vardır.

Bu toplumda herkesin kendine göre bir "din" tanımı, bir din görüşü ve yorumu vardır. Din konusunda genel kanaat; din olayının Allah ile kul arasında bazı ilişkileri tanzim eden, namaz, hac, oruç gibi ibâdetlerin nasıl yapılacağını açıklayan görüşler manzumesi olduğu şeklindedir. Halk kitlelerinin olduğu kadar, resmi ideolojinin din tanımı da budur.

Bu anlayışa göre din, insanların sadece âhiretini ilgilendiren bir hadisedir. Bu hadisede insanlarla Allah arasına girmek; politik çıkarlar için dini duygulardan faydalanmak, en açık ifâdesiyle dini istismar etmektir. Yine bu anlayışa göre, çağdaş devlet yönetimi, on dört asır önceki dini hükümlerle değil; yine çağdaş ve medeni olan hükümlerle mümkün olacaktır.

Rabbimiz, din gerçeğini kendi çıkarlarına göre tanımlamaya ve yorumlamaya kalkışan böylesi kimselere, Kur'ân-ı Kerim'de açıkça şöyle buyurulmaktadır: *"De ki: Siz Allah'a dininizi mi öğreteceksiniz? Oysa Allah, göklerde ve yerde olanları bilir. Allah her şeyi bilendir."*[\[1208\]](#)

Bu âyet-i kerimede hem bu kimseler itham edilmekte ve hem de Allah'ın râzı olacağı din gerçeğini öğretecek mercinin yine Allah ve Allah'ın Kitabı olduğu belirtilmektedir. İşte Allah'ın râzı olacağı yegane din olan İslâm, Allah'tan ve Rasûlünden öğrenildiği zaman, aldatılmakta olan insanlarımız bu gerçekleri kavrayacak ve kendilerine yıllardır anlatılan safsataların yalan olduğunu kavrayabileceklerdir.

İslâm'a Göre Din Gerçeği

Din kelimesi, sadece hak din için, yani özel ve dar anlamıyla İslâm için kullanılmaz. Din kelimesinin geniş olarak ele alındığı ıstılahtaki veya pratikteki anlamı; bir dünya görüşünü, bir hayat şeklini belirleyen görüşler, emirler ve yasaklar manzumesidir. Yani, üstünlüğü kabul edilen kanun ve kurallarla belirlenmiş yaşama şekline din denir. Dolayısıyla "her din bir hayat şeklidir ve her hayat şekli bir dindir" görüşü, genel itibarıyla doğru bir görüştür. Nitekim İslâmî ıstılahta veya diğer bir deyişle İslâmî pratikte dinin anlamı; en genel ifâdeyle Yaratıcı ile insanların ve insanlar ile tüm yaratılmışların münâsebetlerini tanzim eden nizamdır.

Kur'ân-ı Kerim'de "din" kelimesi, sağlam bir nizamı, eksiksiz bir düzeni ifâde edecek şekilde kullanılır. Söz konusu bu düzen dört unsurdan meydana gelir:

1- Hâkimiyet ve yüce egemenlik,

2- Bu yüksek egemenlik ve hâkimiyete itaat edip boyun eğme,

3- Bu hâkimiyetin otoritesi altında meydana gelen fikri ve ameli nizam,

4- Bu nizama uymaya ve ihlâsla bağlanmaya karşı bu yüce egemenliğin verdiği mükafaat veya karşı gelmek sûretiyle isyan etmeğe verdiği cezâ.

Kur'ân-ı Kerim, bazan bu anlamlardan biri için, bazan da tüm bu dört anlamdan müteşekkil nizam için "din" kelimesini kullanır. Dolayısıyla Kur'ân-ı Kerim'in, bu kelimeyle bir hayat nizamını kasdettiği görülmür.

[\[1209\]](#)

Kur'an, din konusunda iki tehlikeden bahseder. Bunlardan biri dinde azgınlık edip aşırı gitmek, dine ilâve etmektir. "De ki: Ey kitap ehli, haksız yere dininiz konusunda aşırı gitmeyin..."[\[1210\]](#)

Diğer tehlike ise, dinin koyucusu ve sahibi olan Allah'a din öğretmektir. "De ki: Siz Allah'a dininizi mi öğreteceksiniz?..."[\[1211\]](#)

Diğer İnançlarda Din

Her toplumda din kelimesini ifâde etmek için farklı kelimeler kullanılmıştır. Bunlar yol, mezheb, ayin, hüküm, emir, kanun, fazilet, korku ile karışık saygı vs. anlamına gelen kelimelerdir. Bu inançlara göre din şu alanları kapsar:

- Din; insanın kutsal şeylerle olan ilişkisidir.
- Din; rûhî varlıklara olan inançtır.
- Din; mutlak itaat duygusuna dayanır.
- Din; en yüksek toplum değerlerinin şuurudur.

Dinin Kaynağı

Din de dâhil olmak üzere bütün kavramlara iki şekilde bakmak mümkündür:

- 1) Dinin ilâhî ve yüce kudret tarafından konulduğuna inanan düşünce.
- 2) İnsanın her şeyden üstün olduğuna inanarak, dini bizzat insanın ürettiğine inanan görüş.

Buna göre ilerlemeci ve evrim teorisine dayanan ikinci görüşe göre, insanlık her geçen gün iyiye giden geri dönülmez bir akışın içindedir. İnsan ilkel döneminde tabiat ve tabii hadiseler karşısında çaresiz kaldığından birtakım görünmez güçlerin var olduğuna inanmış ve bunları maddileştirerek zamanla tapınmaya başlamış, böylece putperestlik ortaya çıkmıştır. Bu yüzden insanlığın ilk dinine animizm (ruhlara tapma) adı vermişlerdir. Ölü ruhların, bedensiz varlıklarını devam ettireceği inancı atalara tapınmayı doğurmuş, buradan yağmur, ateş, kar gibi tabiat olaylarını idare eden çeşitli tanrıların varlığına inanılmış, zamanla bu tanrıların birleştirilmesiyle tek tanrı inancı ortaya çıkmıştır. Dinin insan tarafından uydurulup üretildiği anlayışına dayanan bu görüşlerin iddiaları şöyle maddeleştirilebilir:

“Eskiden kabileler kendilerini belli bir hayvan veya bitkiyle kan bağı içinde akraba sayar ve onlara saygılarını tapınma biçiminde gösterirdi.”

“Din toplumsal bir süreçtir. Toteme (kutsal olan şey) gösterilen saygı insanların kendi birliklerini temsil ettiği içindir. O halde dinin temel fikri kutsaldır. Kutsal olan da toplumun kutsal kabul ettiği şeydir.”

“Din insanın kendi kişiliğini bulurken hissettiği güçsüzlüğe karşı bir şeylere güvenme ihtiyacından doğmuştur.”

“Din: İnsanın kendi düşüncesini insan üstü bir plana aktarmasıyla ortaya çıkmıştır. Yani insanların rûhun ölmeliğine inanmaları, adâlete olan susamışlıkları, insanların bir adâletin tecellisine olan inançları din mefhumunu ortaya çıkarmıştır.

“Din baskı altındaki insanların iç çekmesi, kalpsiz dünyanın kalbi, ruhsuz dünyanın rûhudur. Din halkın afyonudur.”

“Sonuç olarak din, ilkel insanın zayıflığının ürünüdür. İkel ve çok tanrılı dinler tarihin ilk dönemlerinde yaşanmış olup, din de insanla birlikte evrim geçirmiştir. Din herhangi bir varlığın değil, bizzat insanın kendisinin ürünüdür. Teknolojinin ve tabii bilimlerin gelişmesiyle insan, tabiat üstünde hâkimiyet kurmuş, tabiat olaylarına bilimsel açıklamalar getirmesi sonucu zamanla din, işlevini yitirecek, insan hayatının belli bir safhasında artık ihtiyaç olmaktan çıkacaktır.”

Tüm bu ve benzeri inançlar Allah'a inanmayan, dini kabul etmeyen, ateist, laik, materyalist, komünist ideolojileri benimsemiş olan insanların ortak inancıdır.

İslâm inancına göre dinin kurucusu Allah'tır. Bütün vahiy kaynaklı dinler Allah tarafından gönderilmiş, ilk günkü saflıklarını korudukları müddetçe yürürlükte kalmıştır. İlk insan, aynı zamanda ilk peygamberdir. Dolayısıyla insanlığın ilk dini çok tanrılı değil; tek tanrılıdır. Yani tevhid dinidir.

Allah'ın varlığı ve birliği, zat ve sıfatları, melek inancı, kitap inancı, peygamber inancı, âhiret inancı vahiy kaynaklı dinlerde değişmemiş, sadece şeriatler değişmiştir. Bunun içindir ki, Hz Âdem'den, Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s.)'e kadar tüm peygamberlerin getirdiği hak dinlerin ortak adı İSLÂM'dır.

Fakat peygamberler halkın arasından ayrıldıktan sonra, insanlar hak dinden uzaklaşmış, birtakım sâlih insanlara, yıldızlara, ağaçlara, hayvanlara, taşlara, hevâ ve heveslerine tapınmaya başlamışlardır. Hak dinlerde meydana gelen bu sapmayı ortadan kaldırmak için Allah Teâlâ, merhametinin bir sonucu olarak peygamberler göndermiş, bu elçiler insanları tevhid inancına tekrar tekrar dâvet etmişlerdir.

Yani insanlığın çok tanrı inancından tek tanrı inancına doğru gelişme gösterdiği anlayışı İslâm inancına aykırıdır. İslâm itikadında insanlığın ilk dini tevhid dinidir.

Din Duygusunun Menşei

Din duygusu fitrîdir, doğuştan gelir. İnsan, inanma ihtiyacı ile yaratılmıştır. İnsan, yaratılışından bu güne kadar her zaman ve her yerde yüce, ulu, kudretli bir varlığa inanma ihtiyacı hissetmiştir. Bu ihtiyaç din duygusunun fitrî olduğunun delilidir. Dolayısıyla din duygusunun kaynağını, insanın fıtratında aramak gerekir. Nitekim Kur'an'da şöyle buyrulmaktadır: *“Sen yüzünü bir kanıt olarak dine, Allah'ın fıtratına çevir ki, O, insanları bunun üzerine yaratmıştır. Allah'ın yaratması değiştirilemez.”*[\[1212\]](#)

Peygamberimiz bir hadisinde *“Her çocuk, (İslâm) fıtrat(ı) üzerine dünyaya gelir. Bundan sonra anne ve babası yahûdî ise, onu yahûdî; hristiyan ise, hristiyan yapar.”*[\[1213\]](#) buyurarak bu hususu açıklamıştır.

Dinin Gerekliği

Yapılan çok yönlü araştırmalar da göstermektedir ki, insanlığın yaratılışından günümüze kadar, dinden uzak toplumların varlığına şahit olunmamıştır. Din fikri insanla beraber var olmuş ve onunla birlikte yaşayacaktır. İnsan, fizikî ve rûhî yapısı itibarıyla dine muhtaçtır. Fiziksel varlığının devamı için nasıl ki, yeme içmeye, giyime, korunmaya, barınmaya muhtaçtır; Mânevî varlığının devamı için de dinî prensiplere muhtaçtır. Sadece maddî ihtiyaçlarını düşünen insanlar, hasta ve dengesiz tiplerdir, zayıf karakterli kimselerdir.

Dinlerin Tasnifi

Kur'an'a göre dinler üçe ayrılır:

- 1- Hak Din (İslâm Dini),
- 2- Muharref Dinler,
- 3- Bâtıl Dinler.

Hak Din

Hak Din, Allah tarafından peygamberler aracılığıyla insanlara bildirilen, hiçbir değişikliğe uğramadan ve bozulmadan günümüze kadar gelen hayat şeklidir. Bu din, yani hayat şekli; inancı, dünya görüşünü, davranış ve eylem biçimini, Allah'a karşı görevleri, ibâdet anlayışını, insanlara ve tüm yaratıklara karşı muâmeleyi, kanunları ve cezâları içermektedir. İşte, bütün peygamberlere Allah'ın gönderdiği din, İslâm Dini'dir. Hak din, peygamberlere günün şartlarına göre şeriatları farklı olarak gelmiştir. Akîde (inanç) ise, bütün peygamberlerde aynıdır.

Hak Dinin Genel Özellikleri Şunlardır:

- Allah'ın emir ve yasaklarını insanlara tebliğ eden ve nasıl uygulanacağını gösteren peygamberler vardır.
- Her peygamberin, ya kendisine verilen suhuf (sayfalar -küçük kitap-) veya kitabı vardır. Ya da kendinden önceki peygambere inen henüz bozulmamış kitabın hükümlerini tatbik eder.
- Allah'a, meleklerle, kitaplara, peygamberlere, âhirete inanç vardır.
- Akla, ve kesinliği ispatlanmış ilmi gelişmelere aykırı hiçbir şey yoktur.

Muharref Dinler

Muharref dinler, tahrif edilmiş, bozulmuş dinler demektir. Allah'ın gönderdiği İslâm Dini'nin atmalar ve katmalarla değiştirilmiş şeklidir. Yahûdilik ve Hıristiyanlık muharref dinlerdir.

Dinleri bozmanın amacı: İnsanlar zamanla Allah'ın yolundan sapmış, tatmin olmak bilmeyen arzu ve isteklerini gerçekleştirmek isteyince de, Allah'ın insanlar arasında dengeyi ve huzuru sağlamak için gönderdiği din, kendilerine mani olmuştur. Bu engeli ortadan kaldırmak için de iki seçenek vardır:

a) Allah düşüncesini ve inancını reddederek, Allah'a dayalı bir dini de ortadan kaldırmak.

b) Allah'ın gönderdiği dinin, kendi arzu ve istekleriyle çelişen, kendi çıkarlarına müsaade etmeyen kurallarını değiştirmek.

Din düşüncesinin reddedilmesi işlerine gelmeyen veya toptan reddetmenin mümkün olmadığını görenler, dinin işlerine gelmeyen yönlerini kendi çıkarları doğrultusunda değiştirmişlerdir. Böylece hem câhil ve gafil dindarların tepkisinden kurtulmuşlar, hem de değiştirdikleri bu dinleri kendi sömürü düzenlerine koltuk değneği yapmışlardır. Bu tip insanlar, zaman zaman dinî merasim ve törenlere katılıp kendilerinin de dindar olduklarını, dine karşı olmadıklarını söyleyerek dindar ama câhil kesimin desteğini almaya çalışmışlardır. Kısaca, Allah'ın gönderdiği Hak Din'in bazıları tarafından kendi çıkarları doğrultusunda değiştirilip Allah'ın dini imiş gibi sunulduğu dinlere muharref dinler denir.

Bâtıl Dinler (Uydurma Dinler)

Bâtil dinler, insanlar tarafından konulan hayat şekilleridir. Kanun ve kuralların Allah'a dayanmadığı sistem ve nizamların tümü bu gruptandır. Puta tapıcılık, Mecusilik, Budizm gibi hayat şekilleri, eski zamanlardan beri görülen bâtil dinlerdendir. Kapitalizm, komünizm, sosyalizm, materyalizm, faşizm, Kemalizm, laiklik gibi ideolojiler ve tüm beşeri düzenler günümüzdeki bâtil dinlerdir.

Muharref (bozulmuş) dinleri anlatırken, vahye dayalı dinin, birtakım maddecilerin işine mani olduğu için, onların dini bozduklarını, değişikliğe uğrattıklarını görmüştük. Burada da aynı amaç söz konusudur. Uydurulan bu dinler, insanları ezip sömürmüşler, yaratılışlarının zıddına yaşamaya mecbur etmişlerdir. İnsanlık bu dinlerde, ezen ve ezilen, sömüren ve sömürülen, şımarıp büyülenen ve şahsiyeti elinden alınıp köleleştirilen diye ikiye ayrılmıştır. Ama hep sömürülen, ezilen ve köleleştirilen kesim çoğunlukta olmuştur. Kısacası, bu dinler azınlıktaki grubun arzularını gerçekleştirip, onların hevâ ve heveslerini tatmin aracı olmuştur(Adlarına çoğunluk ve çoğulculuk rejimleri denen demokrasi ve benzeri hayat şekillerinde de durum farklı değildir.)

İnsanlar, zulmün ve sömürünün farkına varıp patlama noktasına geldiklerinde, müstekbirler, insanlara yepyeni hayat şekilleri (dinler) sunmuşlardır. Bu tiplerin ortak vasıfları İslâm'a düşmanlık olduğundan, Hak Din'i tebliğ edenleri fitneci, fesatçı, düzeni bozan, anarşistler olarak tanıtmaya çalışmışlar; kendilerini ise ıslah ediciler olarak göstermişlerdir.[\[1214\]](#)

Geçmişte olduğu gibi zamanımızda da insanlara yeni yeni dinler (ideolojiler) ileri sürülmüş, bu dinler belirli zamanlarda insanların hayatlarına hâkim olmuştur. Fakat bu dinler, kendi bağılılarını bile mutlu edemediği, özgürlük, hak ve adâlet veremediği gibi; insanların çoğunluğunu şeytanın ve bir avuç azınlığın kulu, kölesi yapmıştır.

Kuvvetlinin zayıfı ezmesine, sömürmesine dayanan bu uydurma dinler bugün birer birer çökmekte, insanlık, yaratılışına uygun olan dini aramaktadır. Kapitalizme ve faşizme alternatif olarak ortaya çıkan komünizm ve sosyalizm gibi dinler (ki bunlar dinsizlik dinidir) 70 senede çökerek, kendi bağılıları tarafından tarihin çöplüğüne atılmışlardır. Bazıları, kendi elleriyle yaptıkları dinlerini yine kendi elleriyle yıkıp yeni yeni dinler edinmektedirler. Bir zamanlar elleriyle yaptıkları ve sonra taptıkları heykelleri, putları atacak çöplük arayan insanlar, kırdıkları putların yerine yenisini koymayı daha ne zamana kadar sürdürecektir?

Bir hayat şekli, bir dünya görüşü, bir yol, bir yaşam tarzı olarak ifâde ettiğimiz şeyin en kısa adı "din"dir. Din kavramı, bütün bunları kuşatmaktadır. Herhangi bir toplumun, cemaatin veya bir ferden dünya görüşü, gittiği yol ve yaşam tarzı Allah'ın hükümlerine göre belirleniyor, bu ilâhî hükümlere göre şekil alıyor ise, bu toplum, bu cemaat veya bu fert İslâm dini üzeredir.

İslâm'ın hâkim olduğu ülkede, İslâm'ın sosyal ve ekonomik adâleti her şeyi kuşatır. Allah'ın râzı olacağı dini, yani İslâm'ı yaşayan toplumlarda, Allah'ın hükümleri karşısında herkes eşittir. Bu hükümlerden muaf tutulan, bu hükümler karşısında ayrıcalıklı veya dokunulmaz olan sınıflar yoktur.

Peki, bu eşitlikten, bu adâletten, bu hükümlerden herkes memnun mudur? Elbette ki değildir! Dinî otorite veya siyasî iktidar adına insanları ezmek, insanları sömürmek isteyen müstekbirler, bu durumdan hiç memnun olmazlar. Çünkü yürürlükte olan ilâhî hükümlere göre insanları aldatmaları, insanları ezmeleri, insanları sömürmeleri mümkün değildir.

Bu durumda yapacakları iş, kendi çıkar ve menfaatlerine dokunan İlahî hükümleri te'vil veya tahrif etmek ve bununla da yetinmeyip, ilâhî hükümleri rafa kaldırarak, insanların yaşam şeklini belirleyecek yeni hükümler, yeni kurallar koyup uygulamaktır.

İnsanların yaşam şeklini belirleyecek yeni hükümler, yeni kurallar koyup uygulamak! Bu ne demektir? Bu, en açık ifâdesiyle, yeni bir din ortaya koymaktır. Çünkü din gerçeği, insanların yaşam şeklini, hayat nizamını belirleyen hükümler manzumesi olduğundan; İslâm'ın hükümlerini reddedip, bu İlahî hükümlere zıd hükümler koymak; İslâm'ı beğenmeyip, İslâm'ı reddedip, yeni bir din oluşturmaktır.

Tarihin her döneminde bunun açık örnekleriyle karşılaşırız. Zaten Allah (c.c.)'ın muayyen zamanlarda peygamberler göndermesinin nedeni de, insanların hak dinden sapmaları, hak dini tahrif etmeleri, dinlerini parçalara ayırmaları ve yeni yeni dinler türetmeleridir. Yoksa onlar kendilerine gönderilen hak din üzereyken, Allah (c.c.) "biraz da bu dini yaşayın!" diyerek, farklı farklı dinler göndermiş değildir!

İşte insanların, hak dini tahrif ederek veya parçalara ayırarak ya da hayat şeklini belirleyecek hükümler, kanunlar koyarak ortaya çıkardıkları bütün bu dinler, hak olan İslâm gerçeğine göre bâtil dinlerdir. Bunların adına bilimsel çevrelerce değişik izm'ler, değişik ideolojiler denilse de, İslâm'a göre bunlar birer dindir; bâtil dindir.

Fakat ne gariptir ki, insanlara "din" denilince, her nedense sadece âhiretle ilgili meseleleri dikkate alan, metafizik konularla alakalı görüşler akla gelmektedir. Nitekim kaynağı itibarıyla semavi olan Yahûdiliğe, Hıristiyanlığa veya İslâm'a "din" dedikleri halde, değişik dünya görüşlerinin ve ideolojilerin de "din" olduğunu dikkatlerden kaçırmaktadırlar. İnsanlar için düşünce ve yaşantılarının temelini oluşturan her sistem, inanç veya felsefe din ismini almasa dahi, gerçekte birer dindirler. Dolayısıyla dini olmayan hiç kimse yoktur. Çünkü herkesin bir hayat tarzı vardır. Biliyoruz ki, her din bir hayat şekli, bir yaşam nizamıdır. Bu yaşam nizamının içinde âhiretle ilgili boyut olduğu gibi, dünya ile ilgili boyut da bulunmaktadır. Hatta ve hatta dünyevî boyut, pratik düzlemde uhrevî boyuttan çok daha önce gelmektedir. Çünkü uhrevî boyuta yönelmek, meselenin dünyevî boyutu çözümlendikten, daha açık bir ifâdeyle kişinin ayakları dünyada yere bastıktan sonra gerçekleşmektedir.

Din kavramının dünyadaki pratiğe önem veren bu genel tanımını dikkate alarak bir değerlendirme yapacak olursak; insanların hayat şeklini belirleyen her ideoloji, her izm, her dünya görüşü veya yaşam biçimi, Kur'ân-ı Kerim'e göre birer dindir. Çünkü bütün bunlar dinin yapısında yer alan konulara müdahale etmekte, bu konularda doğru veya yanlış görüşler, hükümler ileri sürmektedirler. Bu ideolojilere "din" denilebilmesi için, kaynağı itibarıyla ilâhî veya beşerî olma şartı yoktur. Meselâ Mekke'li müşrikler kendilerini ilâhî bir dine nisbet etmemelerine rağmen, Kur'ân-ı Kerim onların içinde bulunduğu hayat şekline ve onların tüm yönelişlerine "din" demektedir.

"De ki, ey kâfirler! Ben sizin taptıklarınıza tapmam. Benim taptığıma da siz tapacak değilsiniz. Ben de sizin taptıklarınıza tapacak değilim.. Siz de benim taptığıma tapacak değilsiniz. Sizin dininiz size, benim dinim bana."[\[1215\]](#)

Nitekim aynı örnek Kur'ân-ı Kerim'deki Yusuf (a.s.) kıssasında da bulunmakta, Yusuf (a.s.)'ın yanında bulunduğu hükümdarın düzenine, yönetim hukukuna "din" denilmektedir.

"İşte biz Yusuf için böyle bir plan düzenledik(Yoksa) hükümdarın dininde (hırsıza verilecek cezâya göre) kardeşini (yanında) alıkoyamazdı."[\[1216\]](#)

Fazlalaştırabileceğimiz bu örneklerden de anlaşılacağı gibi, Kur'ân-ı Kerim'e göre yegâne din İslâm değildir.

"Allah katında din, hiç şüphesiz ki İslâm'dır."[\[1217\]](#) âyet-i kerimesini ileri sürerek "Allah katında din İslâm'dır. Öyleyse İslâm'dan başka bütün yönelişler, bütün hayat şekilleri, bütün ideolojiler din değildir" demek; bu âyeti, Kur'ân-ı Kerim'e zıt yorumlamak demektir. Bu âyet-i kerimeden anlamamız gereken gerçek; Allah katında geçerli ve makbul olan din, Allah katında hak olan din, sadece ve sadece İslâm'dır.

Kur'ân-ı Kerim'de beyan edilen bu gerçek, insanların İslâm'dan başka dinler üretmeleri, bu dinlere yönelmeleri realitesiyle çatışmaz. İnsanların ürettikleri, insanların ortaya koydukları hayat şekilleri birer din olduğu gibi, semavi bir dinin insanlar tarafından parçalanana, tahrif edilen bütün şekilleri de yine bir dindir. Nitekim yukarıda verdiğimiz örneklerden de anlaşılacağı gibi Rabbimizin kelâmı olan Kur'ân-ı Kerim'de; müşriklerin ve kâfirlerin hayat şekline, hükümdarın yönetim hukukuna, kaynağı itibarıyla hak olan dinlerini tahrif eden ehl-i kitabın yaşam biçimine yine "din" denilmektedir. O halde İslâm yegâne din değil; yegâne hak dindir. Kaynağı ve ilk dönemleri itibarıyla hak olan Yahûdilik ve Hıristiyanlık gibi bütün ilâhî dinlerin aslını kendi kapsamına alan ve bunun biricik ifâdesi olan İslâm, Allah katında ve biz mü'minler nezdinde yegâne hak dindir.

İslâm'ın karşısındaki diğer dinler ise yine birer din olmalarına rağmen, en genel ifâdesiyle bâtil dinlerdir. Değişik izm'ler, değişik ideolojiler birer dindir; birer dindir ancak, hak din değildirler. Kimilerimizin aklına şu soru gelebilir: Mâdem birçok ideolojiler ve birçok izm'ler birer dindir, o halde bunlara neden "din" denilmiyor da, başka başka isimlerle adlandırılıyor?

Çünkü bilindiği üzere ideolojinin mânâsı, bir yaşam biçimini belirlemeyi amaçlayan ve kendi içinde bağlantısı olan siyasî, iktisadî, sosyal görüşler bütünlüğüdür. İdeolojiye yüklenen bu tanım, dinin tanımına paralel bir tanımdır. O halde neden bunlara "din" denilmiyor? İşte, dünya müstekbirlerinin kendi koydukları dinlere bilmem ne ideolojisi veya bilmem ne izmi demelerinin nedeni; yönettikleri halkın iki ayrı din vakıasıyla, yani din ikilemiyle karşılaşmaması içindir. Çünkü bu müstekbirler halk kitlelerinin din olgusuna karşı tutucu yaklaşımlarını bilmekteler ve halkın tepki göstereceği bir din ikilemi meydana getirmemek için, kendilerinin ürettikleri veya ürettikleri dinlere, bilmem ne ideolojisi veya bilmem ne izmi gibi isimler takmaktadırlar.

Kurtuluşları ancak ve ancak İslâm'da olan insanlara, İslâm'ın karşıtı olarak bir dünya görüşü, bir yaşam tarzı, bir hayat şekli öngören her ideoloji, her izm, İslâm'ın karşısında bâtil bir dindir. Bu bâtil dinlere inanmak, bu bâtil dinlerin dünya görüşünü benimsemek ve bu bâtil dinleri yaşamak ile, "benim dinim bu ideoloji veya bu izm'dir" demek arasında hiçbir fark yoktur.

"Kim İslâm'dan başka bir din ararsa, asla ondan kabul edilmez. O, âhirette de kayba uğrayanlardandır."[\[1218\]](#)

İnsanın dünyadaki tarihi, Âdem (a.s.) ve Havvâ validemizle başlayan bir tarihtir. Âdem (a.s.) ise, bildiğimiz gibi hem ilk insan ve hem de ilk peygamberdir. Tabii ki peygamberlik görevi, ailesine yönelik bir görevdir. Dolayısıyla dinler tarihinin başlangıcında hak din vardır. İnsanların yaşam biçimini açıklayan ilk din, ilk nizam; hak olan din, hak olan nizamdır. Bâtil dinler ise sonradan ortaya çıkan dinlerdir.

Bâtil dinlerin gerçek mimarı, hiç şüphesiz ki şeytandır. Şeytan, bâtil dinleri ihdas etmek için kendi dostlarına vesveselerle yol gösterirken, hak dinin yapısını dikkate almıştır. Nitekim bâtil dinleri genel olarak inceleyecek olursak, hak dinin iskeletine bâtil ceset giydirildiğini görürüz.

Şeytan ve dostları kendi çıkarlarına uygun bâtil dinleri ihdas ederlerken, çoğu zaman hak dinin bazı görüşlerine hiç dokunmamışlardır. Şeytan ve dostlarının çıkarlarına zararlı gözükmediği için müdahale edilmeyen bu gibi görüşler, hak dinleri tahrif edilen toplumların, kendilerini hâlâ hak dinde sanmalarına ve dolayısıyla bâtil dinlere tepki göstermemelerine neden olmuştur. Oysa şeytan ve dostlarının müdahale etmedikleri bu gibi görüşler, hak dinin bütünlüğünde anlam ve hikmet kazanan görüşlerdir. Hak dinin bütünlüğünden koparılan bu görüşler, ne yazık ki insanları uyarıcı niteliğini yitirip, hâkim otoriteler tarafından insanları uyutucu bir niteliğe dönüştürülmektedir.

Meselâ küfrî otoriteler tarafından yönetilen halkında müslüman olan ülkelerde, tâğutî otoritelerin namazı yasaklamaları ve bunun da ötesinde bu yönetimlerdeki bazı Firavunların halkın karşısına namaz kılıyormuş görüntüleriyle çıkmaları, aldatılan halkın ülkeyi İslâm, yöneticileri de müslüman kabul etmelerine neden olmaktadır. İşte İslâm ülkelerinde müslümanları kötülüklerden uzaklaştırıcı, uyarıcı, arındırıcı ve diriltici bir niteliği olan namaz eylemi, böylesi ülkelerde kendi özünden ve anlamından uzaklaşarak halkların uyutulmasına neden olmaktadır.

Genellikle hak dinin ismini kullanarak veya hak dinle hiçbir çelişkisi yokmuş gibi empoze edilerek yürürlüğe konulan bâtil dinler, insanların ezilmesine, insanların sömürülmesine neden olmuştur.

Ancak, insanı yaratan Allah, insanları böylesi zulümler, böylesi sömürüler içinde başıboş bırakmamıştır. Peygamberler, insanları içine düştükleri bu zilletten kurtarmak için gönderilmişlerdir. Zamanımızdaki zâlimleri, zamanımızdaki bâtil dinleri yerle bir etmek ve Allah'ın râzı olacağı İslâm'ı hâkim kılmak için, yeni bir peygambere gerek yoktur. Çünkü Rasûlullah (s.a.s.) efendimizle birlikte gönderilen Rabbânî mesaj, ilk günkü tazeliği ve ilk günkü temizliği ile elimizde bulunmaktadır. İslâm Dini'nin iki temel kaynağının (Kur'an ve Sünnet) elimizde bulunması, bütün bâtil dinler karşısında İslâm dinini yeniden tebliğ ve yeniden ikame edebileceğimizi gösterir. [\[1219\]](#)

Bâtil Dinleri de Tanımının Gerekliliği

Her dönemdeki müslümanlar, çağlarındaki bâtiları tanıyarak onlar hakkındaki İslâm'ın hükümünü de bilmek mükellefiyetindedirler. Böyle bir mecburiyetin kaynağı müslümanın, mü'min ve müslüman olan kimseler ile öyle olmayan kimselere, inançlarına uygun davranmak zorunda oluşudur. Yani onlara uygulanacak olan hukuk ile onlara karşı yapılacak olan muâmelenin, inançlarına göre belirlenmek durumunda olmasıdır. İslâm'ın bu inanç ve hayat sistemleri, yani bu dinler hakkındaki hükümleri bilinmediği takdirde tavır belirlemek sözkonusu olamayacağından, bunların iman açısından değer hükümlerinin tesbiti de kaçınılmaz bir haldir.

Ayrıca bâtil dinleri tanımayan câhil müslümanların, tanımadıkları bâtildan kaçınmaları da özellikle günümüzde imkânsız derecede zordur. Zamanımızda nice müslüman, kavram kargaşasının kurbanı olmakta, bâtil dinlerle karışık bir inanç ve davranış sergilemektedir. Yani biraz müslüman, biraz laik, biraz materyalist... karma dinler içinde olabilmektedir. *"Onların çoğu, ancak Allah'a şirk (ortak) koşarak iman ederler."* [\[1220\]](#)

Müslüman, Allah'ın ve Rasûlü'nün kat'i hükümlerine aykırı hükümleri kabul edemeyeceğinden, bu tür fikir, sistem ve ideolojileri reddetmek zorundadır. Dolayısıyla müslümanların, çağlarında ortaya çıkan fikir ve sistemlerle bu açıdan ilgilenmeleri ve bunlara dair değerlendirme yapmaları gerekmektedir. Hele bu fikir, ideoloji ve sistemler, özellikle müslümanların yaşadığı topraklar üzerinde uygulama alanı buluyor ve yayılma istidadı gösteriyor, hatta

bunların varlığı İslâm akîdesi açısından büyük bir fitne ve tehlike teşkil ediyorsa, müslüman olarak görevimiz daha da büyük olacaktır.

İslâm'ın hükmetmek istediği alanlar, eğer gayri İslâmî, câhilî ve müşrik güçler tarafından işgal edilmiş ise, müslümanın bu güç ve düzenlere karşı akîdesinin gösterdiği doğrultuda gereken mücâdeleyi vermesi, kaçınılmaz bir mükellefiyettir.

İnsanlar tarafından oluşturulan dinlerin hepsinin ortak özelliği; Allah'ın vahiyle bildirdiği din olan İslâm'a karşı olmalarıdır. *"Allah'tan bir yol gösterici olmadan, yalnız kendi keyfine uyandan daha sapık kim olabilir?"*[\[1221\]](#)

Bir insan, ya Allah'a iman eder ve Allah'ın indirdiği hükümlere göre hayatını düzenler; ya da "tâğüt"a teslim olup, tâğütun kurallarına, hevâ ve heveslerine uyar. Bu iki yolun dışında üçüncü bir yol yoktur.

İnsanların hak olsun bâtil olsun, dünya hayatlarında benimsemiş oldukları inanç ve hayat düzenlerinin, ideoloji, politika, ahlâk ve yaşayış şekil ve üsluplarının ifâdesi olarak "din" in, Allah tarafından kabul edileninin adı "İslâm"dır. Allah, kendi katında geçerli olan dinin İslâm olduğunu bildirmiş, İslâm'dan başka bir din arayanın, İslâm'dan başka bir inanç ve hayat düzenini benimseyenin bu arayış ve benimseyişinin âhirette ebedî hüsrân ile sonuçlanacağını, bu dinin Allah tarafından kabul edilmeyeceğini açıklamıştır. [\[1222\]](#) Allah'ın dininden başka bir din, O'nun insanlar için teklif etmiş olduğu hayat düzeninden başka bir hayat düzeni, O'nun istediğinden başka inanç sistemi ve ideolojileri seçip benimsemek, kısacası Allah'ın dini İslâm'dan başka bir din arayışına girmek, fitrata ve Allah'ın kâinata egemen olan kanunlarına ters düşmektir. *"Göklerde ve yerde ne varsa ister istemez Allah'a teslim olup boyun eğmişken, onlar Allah'ın dininden başkasını mı arıyorlar? Hem onlar O'na döndürüleceklerdir."*[\[1223\]](#)

Allah, dinini kemale erdirdiğinden, bu dinin eksiksiz olarak ve bütünüyle alınıp kabul edilmesi, tüm hükümlerine inanılarak, bütünüyle uygulanmaya konulması gerekmektedir.

"Ey iman edenler! Bütünüyle ve hepiniz İslâm'a girin. Şeytanın adımlarına uymayın. Gerçekten şeytan sizin apaçık bir düşmanınızdır. Size bunca deliller geldikten sonra kayarsanız, bilin ki Allah, hiç şüphesiz mutlak Gâlib ve Hâkim olandır."[\[1224\]](#)

"Yoksa siz, Kitab'ın bir kısmına inanıyorsunuz da bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? İçinizden böyle yapanların cezası, dünya hayatında rezil ve rüsvay edilip aşağılan-maktan, âhirette de azâbın en şiddetlisine uğratılmaktan başkası değildir. Allah, yaptıklarınızdan gafil değildir."[\[1225\]](#)

Kayıtsız şartsız olarak bütün alanlarda Allah'a ve O'nun şeriatına tam bir teslimiyetle bağlanmadıkça ve Allah'ın dini dışında kalan her türlü düzen, sistem, inanç, bakış açısı, kurum, yaklaşım tarzı ve değer ölçüsü kesinlikle ve tam anlamıyla reddedilmedikçe, Allah tarafından kabul edilecek nitelikte bir imana sahip olmaya imkân yoktur. Ancak böyle bir tavır sergilenemediği takdirde, Allah'a iman edilmiş, tâğüt, ve tâğütî düzenler inkâr edilmiş, küfrün karanlıklarından kurtulup İslâm'ın nuruna, imanın aydınlığına çıkmış olur:

"Artık hak ile bâtil iyice ayrılmıştır. Kim tâğütü inkâr edip Allah'a iman ederse kopmak bilmeyen sapsağlam bir kulpa yapışmış olur. Allah her şeyi işitendir, her şeyi bilendir. Allah, iman edenlerin velîsidir. Onları karanlıklardan

aydınlığa çıkartır. Kâfir olanların velisi ise tâğuttur, onları aydınlıktan karanlıklara sürüklerler. İşte onlar cehennemliklerdir. Onlar orada temelli kalacaklardır.”[1226]

Din ve Bilim

Bu konuyu açıklamadan önce ilmin Allah'ın sıfatı olduğunu belirtelim.

İslâm dininin geçmişten günümüze kadar ilimle hiçbir meselesi olmamıştır. İlim ve din çatışması Hristiyan Avrupanın sorunu olmuştur.

İslâm inancına göre üç çeşit kitap vardır:

1) Kur'ân-ı Kerim (Vahiy): Bu kitaptan doğan ilimler; Tefsir, Hadis, Fıkıh, Akaid, Kıraat, Tecvid vs.

2) Kâinat: Bu kitaptan doğan ilimler; Fizik, Kimya, Matematik, Biyoloji, Astronomi, Botanik, Coğrafya, Mühendislik bilimleri vs.

3) İnsan: Bu kitaptan doğan ilimler; Tıp, Psikoloji, Sosyoloji, Tarih, Antropoloji vs.

Buna göre İslâm'da din ilmi, din dışı ilim diye bir ayırım sözkonusu değildir. Yani bazı ilimler kutsal, bazıları ikinci, üçüncü... sınıf ilimler şeklinde bir ayırım yoktur. Kur'an tüm kâinatı ve insanı âyetler topluluğu olarak görür. Bu âyetlerin tümünü inceleme görevini insana yükler. İnsanın kendini ve kâinatı anlamaya çalışması sonucu ortaya çıkan ilimler ile, Kur'an'ı anlamaya çalışması sonucu ortaya çıkan ilimler arasında fark yoktur. Tüm ilimler, âyetleri anlamaya çalışmak suretiyle Allah'a yöneliştir. Bu yüzden tüm ilimler değerli ve tüm âlimler hürmete layıktır.

Tabiatı, insanı ve Kur'an'ı anlamaya dönük ilimler bir arada yürütülmelidir. Bunlardan birine ağırlık verilip diğerleri ihmal edilirse, insanın ve tabiatın dengesi bozulur. Günümüzde yaşadığı gibi insanlığı türlü felâketlere sürükler. Bu günkü modern dünyayı kuranlar Kur'an'ı dışladıkları için insanlığı felâkete sürüklemiştir.

Kur'an bize en küçük böceklerden en büyük hayvanlara, bir sinek kanadından okyanuslara kadar, denizler, göller, yağmur, güneş, bulut, rüzgar, bitkiler, gece ve gündüz, kısacası yeryüzünden gökyüzüne her zerrenin ve kürenin bir âyet, Allah'a götüren bir işaret olduğunu söylüyor.

Kur'ân-ı Kerim'de sûreleri oluşturan bölümlere de âyet denir. Tüm bu âyetlerin anlaşılmasına dönük ilimler ve âlimler değerlidir. Zaten ilim demek, âyetlerin anlaşılması demektir. Bir şartla ki, bu ilimler insanlığın faydasına hizmet etmeli, âlimler, bilginler de iman sahibi olmalıdır. *“Gerçek anlamda iman edenlere, yeryüzünde ve kendi içinizde Allah'ın varlığına nice deliller vardır; görmez misiniz?”*[\[1227\]](#) *“O'nun hak olduğu meydana çıkıncaya kadar varlığımızın belgelerini onlara hem dış dünyada ve hem de kendi içlerinde göstereceğiz. Rabbinin her şeye şahid olması yetmez mi?”*[\[1228\]](#)

Din, maaddî âlemden daha çok, maddî âlemin dışında kalan, ölçülebilme, gözlenebilme özelliği olmayan bir âleme, kâinatı yaratan, şekillendiren bir varlığa olan inançtır. Din bu âlem ve diğer âlem hakkında bilgi verir. İnsanların bu dünyada nasıl yaşaması gerektiğini açıklar.

Bilim ise, ölçülebilme ve gözlenebilme özelliği olan bu âleme dayanır. Kâinattaki düzeni ve bu düzenin uyduğu kuralları araştırır, keşfeder ve aralarındaki çeşitli ilişkileri ortaya çıkarır. Bilim elde edebilmek için, a) Bu âlemin bizden bağımsız olarak var olduğuna, b) Bu âlemden bilgi elde etmenin mümkün olduğuna, c) Bu âlemin anlaşılabilir olduğuna inanmak gerekir.

Burada şu hususa dikkat etmek gerekir. Din ve ilim insanın dışında ve insandan bağımsızdır. İnsan bunları icad edemez. Sadece keşfeder veya idrâk eder. Bunların yerine kendi hevâ ve hevesine uygun yeni şeyler koyamaz. Böyle yaptığını zannetse bile sadece kendi dışında var olan bu olayları ortaya çıkarmış olur.

Ayrıca kendisinden bağımsız olan, yerçekimi yasasını, sofrâ tuzunun formülünü, güneş sisteminin işleyişini, kendi yaratılış kanununu değiştirmek veya peygamberliği, günlük namazların sayısını beşten altıya çıkarmak ya da dörde indirmek vs. mümkün değildir.

Gerçek ilim adamları, dinin ve ilmin yasalarını, bunların özelliklerini, bunlar arasındaki ilişkileri anlamaya ve idrâk etmeye çalışan ve sonuçta Allah'ı bulanlardır.

Dinde Aşırılık

Kur'an, din bahsinde bir tehlikeye dikkat çekmektedir: Bu, dinde gulüvdür/aşırılıktır. Dinde gulûv: Azgınlık, doymazlık, haddi aşmak, dine ilâvelerde bulunmak demektir. Hz. Peygamber'in gulûv konusundaki beyanları bize gösteriyor ki, dinde gulûvün temelinde, birtakım insanların dinde olmayan bazı şeyleri Allah'a yaranmak adı altında dine yamatmaları ve esaslı kolaylık olan hak dini çekilmez hale getirmeleri vardır. Dinde aşırılık, âyetler çerçevesinde, öncelikle yanlış bir Allah inancında belirir. Daha sonra ise başkaldırma, aşırı gitme ve yapılan kötülükleri önleme çabasından yoksunluk olarak kendini gösterir.

Ehl-i kitapla ilgili bu aşırılık ve taşkınlığın yasaklanması, dinlerin en ortayolcusu/dengeli olanı Hz. Muhammed'in dinine uymaya teşvik amacı taşır. Kur'an, hıristiyanlığın dinde gulûv yüzünden Hakk'a yüz çevirip hak dini

dejenere ettiğini söylemektedir "De ki: Ey kitap ehli, haksız/yanlış yere dininizde taşkınlık etmeyin, dininiz konusunda aşırı gitmeyin. Daha önce sapıtan, pek çok kişiyi saptıran ve doğru yoldan ayrılan bir kavmin hevâsına/keyiflerine uymayın. İsrâil oğullarından inkâr edenler, Dâvud'un ve Meryem oğlu İsa'nın diliyle lânetlenmişlerdi. Bu, başkaldırmaları ve aşırı gitmelerindendi. Birbirlerinin yaptıkları kötülükleri önlemezlerdi. Yaptıkları ne kötüydü!"[\[1229\]](#)

Kur'an, dinde aşırılıktan şiddetle kaçındırmaktadır. "Kalbini Bizi zikirden/anmaktan alıkoyduğumuz, keyfine uyan ve işi hep aşırılık olan kişiye itaat etme!"[\[1230\]](#) Bu âyet de, aşırılıktan kaçınmayı, aşırılara uymamayı emretmektedir. Çünkü dinde aşırılık, dini amacından saptırır. Allah'ın koymadığı hükümlerin konmasına, yasaklamadığı şeylerin yasaklanmasına yol açar. Bu da insanların hareket alanlarını daraltır. Dinin amacı, insanın elini kolunu bağlayıp onu vehimlerin tutsağı yapmak değil; hurâfelerden kurtarıp özgür, sadece Allah'a tertemiz kul yapmaktır. Din, ruhu bezeme yöntemidir. Allah'ın Rasûlü (s.a.s.) şöyle buyurur: "Dinde aşırılıktan sakının. Çünkü sizden öncekiler, dinde aşırı gittiklerinden ötürü helâk oldular."[\[1231\]](#)

Karşı Din; Allah'a Din Öğretmeye Kalkmak

Din konusunda bir diğer tehlike de; insanoğlu, dinin sahibi ve koyucusu olan Allah'a bile din öğretme küstahlığına yeltenebilmesidir. Kur'an bu noktada şu ibret ve ürperti dolu ifadeyi kullanmaktadır: "Allah'a dininizi mi öğretiyorsunuz? Allah her şeyi en iyi bilendir."[\[1232\]](#)

Allah'ın dinde izin vermediği bir şeyi meşrû kılmak, O'na karşı din üretmek anlamına gelir: "Yoksa, Allah'ın dinde izin vermediği bir şeyi onlara meşrû kılacak ortakları mı var? (Allah'ın izin vermediği bir dini getiren ortakları mı var?) Eğer (azâbı erteleme sözü) kesin hüküm bulunmasaydı, derhal aralarında hüküm verilirdi. Şüphesiz zâlimlere can yakıcı bir azap vardır."[\[1233\]](#)

Yozlaştırılan Din; Halkın Dini ve Hakk'ın Dini

"Onlara: 'Allah'ın indirdiğine uyun!' denilse, 'Hayır, biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz (yol)a uyarız!' derler. Peki ama, ataları bir şey düşünmeyen, doğru yolu bulamayan kimseler olsalar da mı (atalarının yoluna uyacaklar)?"[\[1234\]](#) Akli olmayan kimsenin dini de yoktur: "Allah'ın izni olmadan hiç kimse inanamaz ve (Allah) pisliği (azâbı ve rezilliği), akıllarını kullanmayanlara verir."[\[1235\]](#)

Bizden önce yaşayan atalarımızdan bize intikal eden mirasın içinde hem doğruların, hem de yanlışların olabileceğini kabullenmek gerekir. Bize intikal eden miras, hem bazı doğruları, hem de bazı eksiklik ve yanlışları içermektedir. Bu miras, çeşitli siyasî ve itikadî tartışmaların yoğun olduğu bir ortamda doğup yine çeşitli siyasî entrikalardan geçmek sûretiyle bize ulaşmıştır. Bu mirasın intikalinde çok samimi kimseler olduğu gibi; çok

bağnaz kimselerin de olduğunu unutmamalıyız. Bize intikal eden mirasın sahiplerinin de birer insan olduklarını, yanılabilirliklerini kabul etmeliyiz. O halde bize intikal eden mirası analiz etmeden, araştırmadan, Kur'an ve sahih sünnet terazisinde tartmadan, nakil ve akıl sağlamalarından geçirmeden kabul etmemek gerekir.

İslâm dünyasında insanlara, müslümanlara yön veren kimselerin değişmeyen dinin temel esaslarıyla değişen ve değişmesi gereken özellikleri ayırt edebilmesi ve kendilerini sürekli yenilemeleri gerekir. Dengelerin kısa sürede değiştiği bir dünyada mü'minlerin pasif kalmaları, tamamıyla nakilci/taklitçi/şerhçi ve düşünemeyen kimseler olmaları, din açısından üzücü bir olaydır. Böylesi bir tablonun sorumlusu, bu insanların kendileridir. Çünkü Allah, Kur'an'da hayra doğru değişmenin mutlak sûrette gerçekleştirilmesi gerektiğini beyan etmektedir: *"Bir toplum, kendi durumlarını değiştirmedikçe şüphesiz Allah da onların durumunu değiştirmez. Allah bir kavme kötülük murad ettimi artık onu geri çevirecek yoktur. Zaten onların, O'ndan başka koruyup kollayanları da yoktur."* [1236]

Her konuda analizci, araştırmacı olmamız gerekir. Câhiliyye Araçlarının yaptığı gibi hayra doğru değişmeye, yenilenmeye karşı olmak, ataların yolunu körü körüne taklit etmek demektir. Câhiliyye Araçlarına tebliğ edilen gerçek dine karşı çıkanların tavrı, tamamıyla İslâm'a karşı mücadele olmuştur. Âyet-i kerimelerde de sık sık atalar dinine körü körüne bağlılığın kötülüğünden söz edilir. Bu bağlılığın ne kadar tehlikeli olduğu vurgulanır. Bu tehlike, müslümanlar için de söz konusudur. Kur'an ve sünnete bağlı kalmakla birlikte, çağın dilini ve çağın gündemini kendi lehimize kullanmak zorundayız. *"Hayır, (ne bilgileri var, ne de kitapları.) Sadece: 'Biz, babalarımızı bir din üzere bulduk; biz de onların izinden gidiyoruz' dediler (Bütün delilleri bundan ibâret). İşte, böyle senden önce de hangi memlekete uyarıcı gönderdiysek, mutlaka oranın varlıkları: 'Biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk; biz de onların izlerine uyarız' dediler. Ben size, babalarınızı üzerinde bulduğunuz (din)den daha doğrusunu getirmişsem (yine mi bana uymazsınız?)' deyince, dediler ki: 'Doğrusu biz sizin gönderdiğiniz şeyi inkâr ediyoruz."* [1237] *"Onlar bir kötülük yaptıkları zaman 'babalarımızı bu yolda bulduk, Allah da bize bunu emretti' derler. De ki: 'Allah, kötülüğü emretmez. Allah'a karşı bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?'"* [1238]

Hz. Peygamber (s.a.s.), müşrik Araçlara yepyeni bir din sunmamıştı. Çağın ihtiyaçlarına cevap verecek bazı yenilikleriyle bu din; İbrâhim (a.s.)'in ve ondan önceki peygamberlerin getirdiği Tevhidin/hak dinin aynısı idi. Ancak müşrikler İbrâhim (a.s.)'in dininin kalıntıları ve kırıntıları üzerine atalarının hurâfe ve bâtil inanışlarının inşâsı ile yeni bir din çıkarmış, onların tâkipçileri de araştırıp soruşturmadan aynı şeyi taklit etmişlerdi. Allah'ın dinine isnad edilen bu yanlışlıkları ortadan kaldırmak için Allah Teâlâ bir peygamber gönderdi. O'ndan sonra artık bir peygamber gelmeyecek ama, Hz. Muhammed (s.a.s.)'den bize kalan tertemiz ve dupduru iki kaynak var (Kur'an ve Sünnet). Bu iki kaynak, devamlı bulandırılmak istendi. İlkine kimse dokunamadı, çünkü onun her her şeye kaadir bir koruyucusu var. *"Kur'an'ı kesinlikle Biz indirdik; elbette onu yine Biz koruyacağız."* [1239]

Ancak, ikincisi için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Peygamberimiz (s.a.s.) bu konuda şöyle buyurur: *"Kim Benim adıma yalan söylerse (hadis uydurursa) cehennemdeki yerine hazırlansın."* [1240] Buna rağmen insanlar bu kaynağı devamlı bulandırmaya çalışmış ve O'nun adına zaman zaman hadis uydurulmuştur. İslâm toplumunun içinde bulunan münâfıklar, İslâm kisvesi altında müslümanların kafasına şüpheler sokmaya çalışmış; bunun yanında hadis uydurma cür'et ve cesâretinde bulunamayanlar da kanaatleri doğrultusunda hikâye, kıssa ve menkıbeler uydurarak kafalarına göre bir İslâm şekillendirmeye çalışmışlardır.

Hikâyecilerin İslâm tarihinde yaygın bir yeri vardır. Hz. Ali, bu kıssacıları câmiden kovmuş, onların bu yolla din kaynağını bulandırmasına izin vermemiş, ama ondan sonra yine bu olay devam edegelmiştir. Felsefecilerin, Kelâmcıların, tasavvufçuların kaynağa soktukları yanlışlar, halkın hikâye ve hurâfelerle düşkünlüğü, İslâm'a vahiyden ayrı bir kimlik ortaya çıkardı. Her ne kadar, ana kaynakları bulandırmadan, dini eksiltme ve ona ilâvelerde bulunma gibi cinâyetleri işlemeyen, sahih din anlayışı; her asırda az veya çok insan tarafından takip edilse de, genel halkın çoğunluğu vahyi yanlış anlamış insanlardı. [1241] Bu konuda suçun büyüğü, halktan daha çok, onlara yanlış dini öğreten, ya da halkın yanlışlarını düzeltmeye çalışmayan etkili ve yetkililerde, şeyh, başkan, ağabey, hoca ve tebliğcilerdedir.

"Onlara, 'Allah'ın indirdiğine uyun' denildiğinde, 'hayır, biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız' derler. Ya ataları bir şey düşünmeyen, doğru yolu bulamayan kimseler olsa da mı?"^[1242] Bizim dinimiz, acezelerin, meczupların dini değildir. Geleceği beklerken bu gününü unutanlar da bize yabancısıdır. Atalarının dinleri, yaptıkları ile öğrenmekle yetinenler de. Çünkü peygamber oğlu olmak bile kurtuluş için yeterli değildir. Dinimiz, geçmişin sanıkları ve tanıkları kaybolmuş dâvâlarının kavgasından da ibâret değildir. Din, Allah'ın, Peygamberi vâsıtasıyla bize bildirdiği, eksiği ve fazlası olmayan Kitapta yazılı olandır; Peygamber'in bize tebliğ ettiği ibârettir. Hz. Peygamber ve O'nun dostları, bize bu dinin pratiklerini göstermişler ve O'nun sahih sünneti tevârüs edilerek bize ulaşmıştır.

Toplumların câhiliyye dönemlerinden kalma gelenekleri dinimizin bir parçası değildir. Kuşkusuz onların, tevhide/vahdâniyete karşı olmayanlarını koruyabilir ve geliştirebiliriz. Ancak, kendi atalarımızdan, ırkımızın ve halkımızın geleneklerinden gelen her özellik dinimizin bir parçasını oluşturmayacaktır. Atalarımızın yaşadıkları zaman, mekân ve şartlar farklıdır. Geçmiş zamanı tekrar etmek mümkün değildir. Biz bu gün Kur'an'ı, burada ve bu şartlarda yaşamak, onun için de eskiyi tekrar etmek değil; yeniden, Kur'an'da belirtilen sorumluluğumuzu asrın idrâkine söyletmek zorundayız.

Özellikle uzun bir fetret döneminin, esâret, yoksulluk ve sapma döneminin ardından, bu gün dini anlama ve yaşama mücâdelesinde yığıla İsrâiliyat ve nefsimize kolay gelen, atalarımızın örflerinden yola çıkarak Kur'an'ı te'vil etmeye kalkışmak, bizi çok farklı mâceralara sürükleyebilir. Bugünkü iletişim akışı içinde, medyanın; uzun boyluları cüce, cüceleri uzun boylu gösteren, hâinleri kahraman, kahramanları hâin olarak tanıtan konkav ve konveks aynaları arasında gerçeği yakalamak için yoğun çaba göstermek zorundayız.

Eskilerin 32 ya da 54 farzdan ibâret din telakkileri ile bu günü açıklamak mümkün değildir. Daha önceki dönemlerin siyasal ve sosyal şartları içinde şekillenen din anlayışının, günümüzde dini yeniden aslî yapısına döndürme gayreti içindeki insanlar için kesin ve mutlak bir örnek teşkil etmesi düşünülemez. Ancak, tarihî bilgi ve belgeler, tarihî tecrübeler de hiçbir zaman görmezlikten gelinecek olaylar değildir. Gelenekleri aynı ile tekrarlamaya çalışmak gibi, geleneklerden kesin olarak koparak, geçmiş, geçmişin birikim ve tecrübelerini görmezlikten gelmek de bize bir şey kazandırmaz; çok şey kaybettirir.

Tarih, övgü ya da sövgü kitabı değildir. Sanıkları ve tanıkları kaybolmuş bir d3avâda kahramanlar ve hâinler üretmek, bize bir şey kazandırmaz. Onlar, bizden önce gelip geçen bir topluluktan, onların yaptıkları onlara, bizim yaptıklarımız bizedir. Tarihi, bugünümüzü inşâ ederken bir tecrübe alanı olarak ciddiye almamız gerekir. Kahramanlar üretmek adına ihânetleri görmezlikten gelmek, ihânetlerden söz ederken faziletleri görmezlikten gelmek, tarihte kalanlar için hiçbir şeyi değiştirmez; ama bize birçok şeyi kaybettirir. Tarihi, bu günlerini ispat için malzeme olarak kullananlar ve tarihî gerçekleri çarpıtanlar, hem kendi geleceklerini ve hem de toplumun geleceğini karartırlar. Zaman içinde doğruluğunu kanıtlamış, insanların ortak faziletini oluşturmuş, berraklaşmış değerlere elbette sahip çıkmak, dürüst herkes için ahlâkî bir görevdir.

"İnsanlardan kimi de vardır ki, 'Allah'a ve âhiret gününe inandık' derler; oysa inanmamışlardır. Allah'ı ve mü'minleri aldatmaya çalışırlar. Hâlbuki yalnız kendilerini aldatırlar da farkında olmazlar. Onların kalplerinde hastalık vardır... Onlara 'yeryüzünde fesat çıkarmayın' dendiğinde 'biz ancak ıslah ediciyiz' derler. İyi bilin ki onlar bozgunculardır."^[1243] Nasıl, kimi zaman insanlar katil ruhlarının üstüne cihad elbisesi giyerek din adına cinâyetler işleyebiliyorsa, kimi zaman da şeytan aklımızı çelip bize birtakım fantezileri din gibi göstererek onları kafamıza sokmaya çalışmaktadır.

"Onlar kalbimiz temizdir" diyerek kendilerini aldatmaktadırlar. Hayatlarına, dinlerine göre yön vermek yerine, hayatın içinde buldukları şeyleri kendileri için din haline getirmektedirler. İslâm adına rasyonalizm, İslâm adına demokrasi, İslâm adına sağcılık, İslâm adına solculuk, İslâm adına Kemalizm, İslâm adına laiklik... İslâm'ın neyi kabul edip neyi kabul etmediğini nerede ise Allah'ın rızâsı değil; çağın icapları tayin etmekte ve den çağın icaplarına göre te'vil edilmek sûretiyle sürekli değişen bir din anlayışı ortaya çıkmaktadır.

Elbette Kur'ân-ı Kerim, kıyâmete kadar bâki kalacağına göre, çağın getirdiği yeniliklere karşı İslâm'ın mesajı olacaktır. Müslümanların bilgileri ve tecrübeleri geliştikçe Kur'ânî anlayışları da gelişecektir. Ancak, burada çağın gereklerinden yola çıkarak Kur'an'ı te'vil etmek değil; Kur'an'dan yola çıkarak çağı yorumlayıp onu meşrû bir yoruma tâbi tutmak zorundayız. Reddettiğimiz şeyin doğrusunu, savunduğumuz şeyin delillerini ortaya koymamız gerekir.

Birinci yolda, yani çağın gereklerini din zannetmede bireyin aktif, entelektüel bir katılımı yoktur. Sadece dinini te'vil etmek sûretiyle edilgen bir yola girmektedir. Şuurlu bir müslüman ise, İslâmî sorumluluk şuuru ile olayı yeniden yorumlamak ve onu tashih ederek ona yeni bir biçim vermek durumundadır. Sağcılığın dine eklenmesi, ya da Arap ülkelerindeki ve özellikle Libya'daki solcu müslümanlık iddiaları, dini te'vil gayreti, dini moda akımlarla sentez etme gayretini belgelemektedir.

Demek ki sentezcilik modası, sadece dini ırkla sentez etmek değil; dini şahsî kanaatlerimiz, lider ve örgütlerimizle ve de aynı zamanda, birtakım çağdaş felsefî akımlar, moda ideolojilerle, kavramlarla sentez etme gayretleri de gözükmektedir. Bütün bunlara karşı uyanık olmak zorundayız. Eğer her şeyi bu kadar birbirine karıştıracak olursak, sonra bu işin içinden çıkamayan insanlar, bal peteğindeki lafza-i celâl yazısının hikmeti üzerinde gereğinden fazla kafa yorarak, imtihan olmak için geldikleri dünyanın gerçeklerinden koparlar ve sorumluluk duygusunu yitirerek inançlarını eyleme dönüştürme irâdesini kaybederler.

Hacca giden biri teraziye el sürmemeli imiş. Artık o, Allah adamı olduğundan, dünya menfaati ile işi olmazmış. Kim uydurmuşsa... İyi bir tüccar, nebîlerle birlikte haşrolmayacak mı? Bizim dinimiz, bu dünya ile ilgilidir. Bize âhiretin sırlarını açıklar; ama ve bu dünyada yaşanmak üzere, bu dünyadaki insanlar için inmiştir.

Câmide dünya kelâmı konuşulmazmış. "*Din nasihattir (nasihatten ibârettir).*"[1244] diyen bir dinin tebliği, anlaşılması için dünya kelâmı konuşmadan nasıl nasihatleştireceğiz? Câminin asr-ı saâdetteki hayatın hemen her alanıyla ilgili fonksiyonu, dünyayı ve dünya kelâmını dışlayarak nasıl icrâ edilecektir? Din ve dünya işlerini birbirine karıştırmayacakmışız. Gerçeğini bilmediğimiz âhiret işlerine bu dünyayı nasıl karıştırabiliriz ki!? Bizim dinimiz konuşmamızı, ticaretimizi, ekonomik ve sosyal ilişkilerimizi, her şeyi kapsar. Yaptığımız ve yapmamız gerekirken yapmadığımız, söyledığımız ve söylememiz gerekirken söylemediğimiz her şeyi!

Kimine göre din sadece vicdan özgürlüğü gibi bir şey. Bunlar din ve vicdan özgürlüğünün ayrı ayrı şeyler olduğunu bile bilmeyecek kadar zekâ sorunu olan insanlar... Din Allah'la kul arasında imiş. Bu din, kimin dini ise, kim uydurdu ise... Her din, kendi bağlılarını birbirleri arasında hukuk sahibi kılar. Onlarınkisi şeytanın uydurduğu hayal âleminde olan bir din... Elbette kimsenin kalbini yarıp bakmadık ama, Allah'ın kitabı Kur'an, müslümanları kardeş yapmak sûreti ile birbirleri üzerinde hak sahibi yapmadı mı?

Dini dünya hayatının dışına itme iddiası, şeytanı bile güldüren bir komedi olsa gerekir. Allah, peygamberlerini bizim gibi birer beşer olan insanlardan seçip gönderdi. Dinin bütün hükümleri, bu dünya içindir, bu dünyada uygulanır. Âhiret, sadece geleceğe ilişkindir; cennet ve cehennem, bu dünyadaki amellerimizin sonucu olarak varacağımız yerdir. Bu gün yaşanacak gerçek, bu dünya ile ilgilidir. Öbür kısmı, haber verilen gerçektir. Dini dünya hayatından soyutlamak, dini yok etmekle eş anlamlıdır. Bu bir inkârdır, küfürdür!

Onlar bilmedikleri bir dine iman ettiklerini sanıyorlar. Onu kendi gönüllerince süslüyor ve ona şeytanlarının söylediği şekilde bir muhtevâ kazandırıyorlar. Eski putperest toplumlarda zenginlerin kendi adlarına özel tanrılar,

özel putlar edinmeleri gibi... Din, onlar için bir nazar muskası gibi bir şeydir. Kalplerinin temiz olduğunu sanıyorlar, ama şeytan kalplerine yuva yapmış.[\[1245\]](#)

Bu Din Benim Dinim Değil!

Bugün okullarda öğretilen mecburî din ve aynı şekilde câmilere halka empoze edilmeye çalışılan, yine dinde reform gayreti sahiplerinin yaymaya çalıştıkları sahte bir din sözkonusudur. Bu sahte dinle bırakın müslüman olmayı, hıristiyan olmak bile mümkün değil. Hatta dinsiz bile olunamaz, ancak din düşmanı olunabilir. Bugün hıristiyan misyonerliğinden daha korkunç olan radyodan, TV'den, kimi bürokratların, sözde aydınların ağzından kafasını uzatan şeytanın tebliğ etmeye çalıştığı bu sahte dindir.

Amaç, devletle uyumlu yeni bir müslüman(!) tip yetiştirmek. Yeni Türk müslümanının standartlarını düzen ve kemalist ilkelerle tesbit edip TSE damgalı bir din oluşturmak. Bu standartların dışındaki dine "irticâ" damgası/yaftası vurarak onu yasaklamak. Cumhuriyet çocuğu, demokrat, laik, Atatürk ilkelerini benimsemiş, Türk standartlarına uygun, düzenle uyum içinde, etliye sütlüye (tabii zâimlere ve sömürücü tâğutlara) karışmayan müslüman(!) vatandaşlar yetiştirmek.

Laiklik, batı kökenli bir kelime... Batı şartlarında ortaya çıkmış ve o şartlarda mümkün olan bir şey. Kaldı ki, bugün birçok batılı ülke laiklik ilkesine bağlı değil. Hele Türkiye'deki laiklik, onlar için çok yabancı. Ama müslüman Türk halkı ille de laik olmak zorunda... Laikliği batı şartlarında bile mümkün kılmak sorunken, müslüman bir toplumda nasıl mümkün olabilir? 23'den beri bunun yolu aranıyor. Önce dini yasaklamak istediler, olmadı. Kaleyi içeriden fethetme yolunu denediler, tutmadı. Okullara zorunlu din dersi koyarken, maksatları, dini yaymak ve güçlendirmek değil; halkın elindeki kitabı almak mümkün olmadığına göre, dini öğreten kitabı kendileri yazıp öğretmek, dini yeniden yorumlamak ve standardize etmek.

Türkiye ille de laik olacaktı ya, devlet değişmeyeceğine göre, din devlete uymalıydı. Batılı anlamda bir laikliği mümkün kılmak için imamın papaza, caminin kiliseye, Kur'an'ın da İncil'e benzemesi gerekiyordu. Bütün gayret de onun için... Yani, hıristiyan gibi (hatta dinsiz gibi) yaşayacak, yine de müslüman gibi ölüp törenle müslümanca gömülecektiniz... Âhret, dinin alanına girdiği için, öldükten sonra imama teslim olacaktınız; yaşarken Sezar'lara, tanrının tüzel kişilik kazanmış hali olan iktidar irâdesine! Bu, aslında laiklik filan değil; doğrudan doğruya din düşmanlığı idi aslında.

Liselerde Din Dersi Eğitimi ve Ders Kitapları

Resmî anlayışa göre laiklik, kesin doğru olduğu için, laiklik müslümanlığa değil; müslümanlık laikliğe uydurulacaktır. Ve işte zorunlu din dersleri bu irâdenin eseri idi. Çocukların ve gençlerin din adına ne okuduklarını merak ediyorsunuz. Buyurun bu kitaplara bir göz atalım:

Meselâ, Lise 1'in Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi kitabının konuları şöyle:

-Dinin Tanımı, Genel Olarak Din

-İlkel Dinler, Çin, Hint Dinleri, Yahûdilik, Hıristiyanlık, Müslümanlıktan Önce Türk Dinleri ve Müslümanlık

-Hz. Peygamber'in Doğuşu ve Çevresi

-İlâhî Dinlerin Allah İnancı, Ahlâk ve İnsan Anlayışı Açısından Ortak Yönleri

-Din ve Ahlâk

-Atatürk'ün Ahlâka İlişkin Görüşleri

-Millî Seciye Kavramı ve Atatürk

-Millî Ahlâk

-Atatürk'ün Fikir Cephesi

-Ahlâk ve Sorumluluk

-Devlete Karşı Görevlerimiz, Kanunlara Saygı, Vergi Vermek ve Kutsallığı, Askere Gitmek, Seçimlere Katılmak, Atatürk'ün Konuya İlişkin Görüşleri

-Temizlik ve Doğruluk

-Savurganlığın Zararları.

Evet, hepsi bu kadar. Hemen her fırsatta Atatürk'ten vecizeler ve bu arada Kur'an âyetleri ve hadislerle de yer verilmiyor değil.

Lise 2'nin Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi kitabına bir göz atalım:

Kapakta, bir ressamın, frak giymiş şeyhülislâm şeklinde resmettiği papyon kravatlı 35 yaşında bir Mustafa Kemal resmi var. İlginçtir, tüm Din Dersi kitaplarının kapak kompozisyonu Atatürk resimleri ile süslü. Atatürkçü din dersi bu. Çünkü Millî Eğitim'in gayesi, Atatürkçü bir nesil yetiştirmektir. Türk'ün müslümanı da Atatürkçülüğe göre bir din anlayışına sahip olacaktır. Asıl belirleyici, alâmet-i fârika olan şey Kemalist olmaktır. Din bu zeminde var olabilir. Bu temel ilke ve prensiplerin dışında kalan din, "irticâ"dır. Bu Din derslerinde şeriata yer yok, ama irticâya yer var...

Kitabın ilk sayfasında siz "besmele"yi bekliyorsunuz ama sizi Atatürk'ün bir sözü karşılıyor: "Hangi şey ki, mantığa, kamu yararına uygundur, biliniz ki o bizim dinimize de en uygundur!" Ve derken İstiklâl Marşı. Onu, "Ey Türk Gençliği..." izliyor.

Bu kitabın konuları ise şöyle:

Ünite: İslâm Güzel Ahlâktır. 2. Konu: Âmentü; 3. Konu: İslâm'da İbâdet; İbâdetin Ruhî ve Bedenî Faydaları. Bunları, Ahlâk, Emir ve Yasaklar, Aile Düzeni gibi konular izliyor. Bundan sonraki ünite, oldukça önemli ve dinin özü(!) ile ilgili:

Ünite: Milli Birlik ve Beraberlik. Vatanın Bölünmezliği, Devletin Bölünmezliği, Devlet-Millet Bütünleşmesi.

Ünite: Örf ve Âdetlerimiz. 113 sayfalık kitapta doğrudan dinle ilgili sayfalar, ancak 40'ı bulmaktadır. Onlar da çok genel anlamda yorumlanmaktadır.

Ünite: Kötülüklerden Kaçınma ve Kötülükleri Önleme.

Ünite: Çalışmak ve Üretici Olmak. Bölümün sonunda ise sırasıyla Atatürk'ün çalışma ile ilgili güzel sözleri, konu ile ilgili âyetler ve hadisler yer almaktadır.

Ünite: Mutluluk üzerine. İşte bu bölümün ilk cümlesi: "Mutluluk; Bir gol atarak takımının gâlibiyetine sebep olan futbolcu, imtihanı kazanan öğrenci, sevdiğine kavuşan iki kişi hep aynı şeyi söyler: "Çok mutluyum..."

Mutluluğa nasıl ulaşacağınız şu şekilde anlatılıyor: "Günümüzde bir Gandi'yi, bir Albert Schweitzer'i düşünelim: Birisi Hind milletine bağımsızlık, diğeri Afrika'nın vahşi kabilelerine şifa götürebilmek için ömrünü vermiştir. Atatürk, Türk milletini bağımsız, hür, mutlu ve huzurlu kılabilmek için ömrünü feda etmiştir." İşte mutluluk buymuş... Schweitzer'i nereden katıyorlar bu işe onu sormak gerek. Batılılar önce hastalık göturdüler, insanları katledip ekmecklerini alıp onları yoksul bıraktılar... Bir batılı doktor da misyonerlik gayreti ile bölgeye gidiyor ve bizim Din dersi kitabına örnek ahlâk sahibi, mutluluk âbidesi olarak takdim ediliyor!

Bu kitaplar, insanımızı müslümanlaştırmak için değil; onların dinlerini ellerinden almak için bir hile aracı olarak gelecekte bir dönemin karakterini gösteren belgeler olacaktır.

Ve kitap, yedinci ünite ile son buluyor. Konu başlığı: Öğretmenlik... Meselâ, bu kitaplarda "kâfir" kelimesinden hiç söz edilmiyor. Çünkü bu kitaba göre yeryüzünde kâfir yok herhalde. Elbette "cihad" ve "şeriat"tan söz edilmeyecek. 32 Farz geleneği ile sınırlı, hatta onun da bozulmuşu bir yapı çıkıyor önümüze. Din eğitimi, câmilerin durumu ile ilgili, hilâfet, imâmet, cemaat gibi kafa karıştırıcı(!) kelimelere de yer verilmemiş.

Lise 3'ün Din Kültürü ve Ahlâk Kitabı da bunlardan pek farklı değil. Kitabın ilk sözü şu: "Bizim dinimiz akla en uygun tabii dindir. Ve ancak bundan dolayıdır ki; son din olmuştur. Bir dinin tabii olabilmesi için akla, fenne, ilme ve mantığa uygun düşmesi gereklidir. Bizim dinimiz bunlara tamamen uygundur."

124 sayfalık ders kitabı yine İstiklâl Marşı ve Atatürk'ün Gençliğe hitâbesi ile başlıyor. Birinci bölüm İslâm ve Evren, 17 sayfa tutuyor. Kitabın bundan sonraki bölümleri genel bilgilere ayrılmış. Dine ayrılan bölüm 40, Atatürkçülük ve öteki genel konulara ayrılan bölüm 80 sayfa tutuyor. 10 sayfa tutan 3. Üniteye yeryüzündeki dinler konu alınıyor. 40 sayfa tutan 4. Ünite ise "Türk İslâm Kültür ve Uygarlığı" ile ilgili. Bu bölümde ele alınan konular; İslâm'da Din Bilimleri ve Türk Bilginleri, Medreseler, Türk Milli Eğitiminin Önemi, Atatürk'ün Sanatseverliği ile ilgili.

"Türk Milli Eğitiminin Önemi" başlığı altında ele alınan bölümde şu görüşlere yer verilmektedir: Modern Türk eğitimi anlam ve gayesini Atatürk'ün eğitim anlayışından almaktadır. Ulu Öndere göre, bir milleti hür, bağımsız, şanlı ve yüce kılan da, onu esir ve sefil olmaya sürükleyen de eğitim faaliyetleridir. Milli eğitimimizin ilk önemli özelliği, adından da anlaşıldığı üzere milli olmasıdır, eğitim sistemimizin her derece ve türü ile ilgili faaliyetlerinde, anayasamızda da ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliği temel olarak alınır. Eğitimin ana gayesi, milli karakterimiz ve tarihimize uygun düşen bir milli kültür politikası izlemektir. Bu politika da iki yönlüdür. İlk olarak tarihimizi, kültürümüzü, yüzyıllar boyunca Türk'ün tarihî tecrübesinden bize ulaşan milli değerlerimizi genç nesillere

aktarmak, öğretmek ve sevdirmek; ikinci olarak, yetişecek çocuklarımıza ve gençlerimize, görecekları tahsilin sınırı ne olursa olsun, en evvel ve her şeyden evvel Türkiye'nin istiklâline, kendi benliğine, milli an'anelerine düşman olan unsurlarla mücadele etmek gereğini öğretmek.”

Bölüm şu cümlelerle son bulmaktadır: “Özetle söylenecek olursa, Türk milli eğitim sisteminin önemi şu temel görüşten gelmektedir: Türk milletinin bütün fertlerini Atatürk inkılaplarına ve anayasamızda yer alan Atatürk milliyetçiliğine bağlı, milletimizin millî, ahlâkî, insanî, mânevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren, ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına, milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek.”

Elbette bu Din dersi de bu temel felsefenin ürünü olacaktır. Türk milli eğitiminin temeli ve alâmet-i fârikası “gökten indiği söylenen kitaplardan ilham almayacaktır!” Atatürk'ün müslümanlara hoş gelir gibi gözüken sözleri ise, icraatta ve pratik hayatta, o zamanın şartlarına göre söylenmesi gereken politikacı Atatürk'ün sözleri olarak mülâhaza edilerek resmî belgelere geçen ve bizzat Atatürk'ün özel hayatında ve düşüncelerinde ifadesini bulan din telakkîsi esas alınacaktır.

Kitabın beşinci ünitesinin bölüm başlığı: “Atatürk ve Dinimiz.” Bölüm başlıkları şöyle: Din ve Diğer Müesseselerle İlişkileri, Laiklik, Laikliğin Temel Esasları, Atatürkçü Düşüncede Laiklik Kavramı, Atatürk ve İslâm Dini, Dini İstismar ve Taassup Konularında Atatürk'ün Düşünceleri, Atatürk Diyor ki! Bu bölüm, on sayfada özetlenmiş.

Altıncı ünite, Ahlâkî Ödevlerimizle ilgili. Son ünite ise Adâlet, Ahlâk ve Din kavramları üzerinde duruluyor. Kitabın son bölümleri şunlar: Hz. Muhammed'in Adâletle İlgili Güzel Sözleri ve Atatürk'ün Adâlet ve Ahlâkla İlgili Sözleri. Altıncı ünite 7, yedinci ünite ise 6 sayfadan oluşuyor.

Ders kitapları boyunca en fazla iktibas edilen görüş Atatürk'ün görüşleridir. Bunu âyet ve hadisler izlemektedir. Atatürk'ün görüşleri, hem metin aralarında, hem de ayrıca blok olarak geniş ve uzun bölümler halinde verilmektedir.

İlköğretim ve Liselerde (tabii İmam-Hatip Liselerinde de) okutulan Din derslerindeki konular: Biraz İnkılap Tarihi, biraz Yurttaşlık Bilgisi ve biraz da dinlerin ortak yönlerinden birkaç örnek; yalan söyleme, hırsızlık yapma, israf etme, âmirlerine itaat et. Taassup yasak. Meselâ kadınların cemiyete karışmalarına karşı çıkmak taassuptur. Atatürk taassubu reddeder, Kur'an da, peygamber de reddeder. Kur'an, “âmirlerinize itaat ediniz” der...

Meselâ, kitaplarda fâiz, cihad, başörtüsü, şarap gibi şeyler yok. Bir öğrenci, “mâdem namaz farz, namaz kılmak istiyorum” dese, disipline verilir: “Ne demek istiyorsun sen?! Din, kalp temizliğidir. İlim ibâdetten önemlidir. Nöbet ibâdetten önemlidir!...”

Hakikatin kaynağı ve ölçüsü, Atatürk'ün sözleri olduğu için, zorunlu din derslerinin kaynağı da bulunmuş. Atatürk diyor ki: “Her fert, dinini, dininin buyruklarına uymayı, imanını öğrenmek için bir yere muhtaçtır. Orası da okuldur.” Mâdem öyle, haydi dinin pratikleri için okullarda açsanıza mescidleri... İşleri geldiği yerde, işlerine geldiği kadar, işlerine geldiği zaman... İsterlerse kitaplarının bu sayfasını okurlar, isterlerse başka bir sayfasını. Herkese göre hazır sözleri vardır. Ne diyordu Celal Bayar: “Atatürk'ü sevmek ibâdetdir.” Bu adamların gözünde Atatürkçülük bir dindir. Sevgileri bir tapınmanın tezâhürüdür. Bu kişilerin kafasına göre Türkiye'de Kemalist teokrasi vardır. 1948'de basılan Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlüğündeki din maddesi de öyle değil mi idi: “Kemalizm: Türklerin

dini." Haydi öyle ise laiklik adına Atatürkçülüğü devletten ayırsanız ya! Türbeleri ziyaret geciklikti. En büyük anıt mezarı onun için yapıp mezar ziyaretini devlet töreni haline getirdiler.

Atatürk'ün din hakkındaki görüşleri ve dine konu olan olaylarla ilgili düşünceleri Din dersi kitaplarında çok geniş yer kaplamaktadır. Atatürk iyi bir müslüman mı, yoksa TSE damgalı bir dinin, Allah ve peygamberden önce ya da sonra gelen bir diğer şartı mı?... Burada öyle anlaşılıyor ki, asıl belirleyici olan Atatürk'tür. Çünkü Kur'ân-ı Kerim ya da peygamberin sözlerinden Atatürk ilke ve inkılapları ile çelişenlerin bu kitaplarda yeri yoktur ve olamaz da. [\[1246\]](#)

Yönlendirilen Din; Devlet Dini ve Din Teşkilatları

İslâm'ın, sosyal ve siyasal hayatı hayra doğru değiştirip dönüştürmesinin önünde en büyük engellerden biri, resmî/laik İslâmizasyon anlayışları ve bu işlevi gören kurumlardır. Müslüman, her çeşit tâğutu, her çeşit kurum ve kuruluşlarıyla reddetmeli, onların (varsa) olumlu taraflarını örtmeli, inkâr/küfr etmelidir ki, kurtuluşa erebilsin, sağlam kulpa yapışabilsin. [\[1247\]](#) Resmî din teşkilâtları, işgal altındaki bütün İslâm dünyasında büyük bir kambur, ayak bağı ve pranga durumundadır. İslâm dışı düzenler açısından ise, bir koltuk değneği, bir emniyet sibobu, bir drenaj kanalıdır. İslâm dışı (hatta düşmanı) güçlerin desteği/maaşı olmadan ayakta duramayacak olan bu grup, çoğu zaman kendilerini hak dinin temsilcileri olarak görürler. Bu da müslümanların cezası olarak yetmektedir.

Dünyadaki tüm küfür sistemleri, açık cephe alıp fertlerin içinden sökemedikleri Allah inancını köreltmek, saptırmak ve bu yolla insanları dalâlete düşürüp köleleştirmek için kendilerine Bel'amlar bulmak zorunda hissetmişlerdir. Tarihin çok eski devirlerinden itibaren, Kur'an'ın bildirdiğine göre meselâ Hz. Mûsâ döneminden bu yana, küfürle hükmeden düzenler, edindikleri bu yardımcıları para ve makam vererek onları toplumun önüne sürmüşlerdir. Bir taraftan da, dinî konularda bunların yetkili olduklarını yaymaya ve bu imajı toplumun kafasında yaşatmaya çalıştılar. Böylece, bu yolla halkın onlara tâbi olmasını sağlayarak, halk üzerinde kendi egemenliklerini ve baskılarını kurdular.

İslâm'a göre insan, yeryüzünün halîfesidir. Allah, insanı yeryüzünde meşrû icrâatta bulunması için, yani Allah'a kulluk için yaratmıştır. Bu anlamda halîfelik; sadece namaz kılma, oruç tutma, zekât verme, hacca gitme gibi ibâdetleri yerine getirmekle sınırlı olmayıp, her hususta Allah'ın rızâsına uygun hareket edilmesini zorunlu kılar. Yani, Kur'an'ın hayat ve hüküm kitabı kabul edilerek tatbik edilmesi gerekir.

Kur'an'da bu gerçek, apaçık belirtildiği halde, müslümanların yaşadığı ülkelerdeki rejimler, "din"i kendi kontrolleri altına almak, dinin emir ve yasaklarından kendilerini soyutlamak; devletin dinsiz olmadığını göstermek için dinle ilgili resmî teşkilâtlar kurdular. Bu kurumlar vâsıtasıyla halka belli konularda serbestlik verilirken, "hak din"i temel/asıl konularından haberdar edilmemesine özen gösterdiler.

Ortadoğu ülkeleri, resmî din kurumları oluşturup bunları tâğûtî düzenlerine bağlayınca ve kendilerine uygun gördükleri bir başkanı da o makama atayınca, dinle ve dolayısıyla hayatla ilgili bütün ipleri ellerine almış oldular. İş daha da sağlama almak için imamların, müezzinlerin, vâiz ve müftülerin maaşını laik devletin bütçesinden ödemeye başladılar. Böyle yapmakla, kendilerinden maaş alanların kendilerine hesap sorma yolunu da kapatmaya çalıştılar. Bu durumda din, artık ortada oyuncak haline gelmiş oluyordu.

Laik rejim İslâm'la çatışmayı göze alamadı. Ancak, bu engel kaldırılmalı, ama, çatışma olmadan bu iş halledilmeliydi. Çünkü böyle bir çatışma laik rejimin sonu demektir. O halde, laikliğe zarar verilmeden bu iş gerçekleştirilmeliydi. Ve formül bulundu: İslâm isim olarak var olmalıydı, ancak, hüküm/uygulama olarak kaldırılmıydı. Laik rejimin çok güveneceği bir teşkilat kurulmalı, bu kuruluş, dinin vicdanlara hapsedilme işini en iyi şekilde yerine getirmeliydi. [\[1248\]](#)

Yüce Allah'ın indirdiği hükümlerin bir kısmını gizleyerek saklayanların ve hükümleri istemeyenlerin câhil olduğunu bildiren Kur'an, en güzel hükmedenin Allah Teâlâ olduğunu haber vermektedir: "Yoksa câhiliyye hükümünü/idaresini mi istiyorlar? İyice bilen bir toplum için Allah'tan daha güzel hüküm veren kim olabilir?"[1249] Yüce Allah'ın indirdiği hükümleri gizlemek ve bunlarla hükmetmemek, ya da İslâmî esasların günümüzde geçerli olmadığını düşünmek ve söylemek; dini yalanlamak, inkâr etmektir: "Artık bundan sonra hangi şey, sana dini yalanlatabilir? Allah hükmedenlerin en güzel hükmedeni değil mi?"[1250]

Aldıkları birkaç kuruş için İslâmî hakikatleri örtbas edenler, aslında İslâmî esaslardan ne kadar uzak olduklarını ortaya koymaktadırlar. Hakkı ortaya koymanın yolu, başta câhilî bütün sistemleri reddetmekten, daha sonra İslâmî esasları çok iyi öğrenmekten geçer. Bunun için hakkın ve bâtılın net olarak ortaya konulması gerekmektedir. "Dinde ikrâh/zorlama yoktur. Çünkü doğruluk, sapıklık ve eğrilikten ayrıt edilmiştir. O halde, kim tâğutu (Allah'tan başka hüküm koyanı) reddedip Allah'a iman ederse, kopması mümkün olmayan sağlam kulpa yapışmıştır. Allah (her şeyi) işitir ve bilir."[1251]

Yüce Allah, indirdiği açık delillerin tümünün açıklanmasını istemekte ve bir kısmını gizleyenlere lânet edileceğini bildirmektedir: "İndirdiğimiz açık delilleri ve hidâyeti, Biz Kitap'ta insanlara açıkça belirttikten sonra, gizleyenler (var ya), işte onlara hem Allah lânet eder, hem de bütün lânet edebilenler lânet eder."[1252]; "Allah'ın indirdiği Kitap'tan bir şey gizleyip onu az bir paraya satanlar var ya, işte onlar karınlarına ateşten başka bir şey doldurmuyorlar. Kıyâmet günü Allah onlarla ne konuşacak ve ne de onları temize çıkaracaktır. Orada onlar için acı bir azap vardır. Onlar hidâyeti/doğru yolu bırakıp sapıklığı, mağfirete karşılık olarak da azâbı satın almış kimselerdir. Onlar ateşe karşı ne kadar da dayanıklıdır!"[1253]

Kitab'a vâris olanlar, Kitab'ı açıp okuyanlar, onu açıklamakla mükellef tutulmuşlardır. "Allah, kendilerine Kitap verilenlerden: 'Onu mutlaka insanlara açıklayacaksınız, gizlemeyeceksiniz!' diye söz almıştı. Fakat onlar, verdikleri sözü kulak ardı ettiler, onu az bir dünyalığa değiştiler. Yaptıkları alışveriş ne kadar kötü!"[1254]

Müslümanların yaşadığı değişik ülkelerdeki resmî din kurumunun görevlileri, dinin toplum tarafından anlaşılmasını, dinin sosyal ve siyasal yönlerini, iyilikleri emretmek ve kötülüklerle mücadele etmenin her müslümanın görevi olduğunu anlatmayarak, kötülüklerin toplum hayatına egemen olmasına destek oldular. Bu görevliler, kötülüklerin toplum hayatına hâkim olması için, elbette ki kötülüğü övüp halkı teşvik etmediler; zaten onlara bu görev de verilmemişti. Kötülükleri başkaları, rejimin bizzat kendisi toplumun önüne çıkardı; fakat toplumdaki dinî inanç, bu kötülüklerin yayılmasını engelliyordu. Bu dinî inanç toplumdaki kalkmadıkça kötülük yayılmayacaktı. Öyleyse bu dinî inanç kalkmalıydı, ya da vicdanlara hapsedilmeliydi ki, kötülüklere meydan açılabilsin ve her çeşit şer (şirk, küfür, isyan, tuğyan, fesat ve ahlâksızlıklar) ortalıkta özgürce işlenebilsin. Dini vicdanlara itebilme işi, toplum içinden çıkan, toplumun güveneceği kişilere verilmeliydi ki, toplum uyanıp laik ve tâğutî rejimlere, şerhlerin egemen olduğu sisteme ve yapıya karşı gelsin.

Evet, bu resmî görevliler, büyük çoğunlukla, dini vicdanlara hapsederek gerçekleri gizlemişler, hakkın toplum tarafından anlaşılmasına engel olmuşlardır. Bu ise, yapılabilecek en kötü işti: "Onlar, işledikleri kötülükten, birbirlerini vazgeçirmeye çalışmıyorlardı. Andolsun yaptıkları ne kötüdür!"[1255]; "Allah'ın âyetlerini az bir paraya sattılar da O'nun yoluna engel oldular. Onların yaptıkları, gerçekten ne kötüdür!"[1256] Bu görevliler, bunu ister bilerek yapsınlar, isterse bilmeden; bâtılı emretmeleri, bundan da kötüsü, hakla bâtılı karıştırmaları, cinâyet olarak yeter! "Âyetlerimi az bir karşılık ile satmayın; yalnız Benden (Benim azâbımdan) korkun. Hakkı bâtıl ile karıştırmayın; bilerek hakkı gizlemeyin."[1257]

Yine, hangi sebeple olursa olsun, hakkı gizleyerek belli konuları işlemeleri, onların Kur'an'ı böldüklerinin açık bir delilidir. Bunun hesabı, elbette sorulacaktır. "Onlar ki Kur'an'ı bölük bölük ettiler. Senin Rabbin hakkı için Biz onların hepsine, yaptıkları şeylerden soracağız. O halde sen emrolunduğun şeyi açıkça söyle ve müşriklere aldırma!"[1258] Kur'an'ı parça parça ederek bir bölümü ile hareket edenler için Kur'an'ın öngördüğü ceza, dünya

hayatında laik düzenlerin isteklerine göre hareket ettiklerinden dolayı rezillik, rezillerin âhiret cezası ise, azâbın en şiddetlisine atılmaktır. "...Yoksa siz Kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Sizden bunu yapanın cezası, dünya hayatında rezil olmaktan başka nedir? Kıyâmet gününde de (onlar) azâbın en şiddetlisine itilirler. Allah, yaptıklarınızı bilmez değildir."[\[1259\]](#)

Müslümanların yaşadıkları ülkelerdeki dinle ilgili memurlar, kendilerine emredilen gayr-i meşrû da olsa her çeşit emre itaatkâr tavırlarıyla, bilerek veya farkında olmadan; tâğûfî ve laik düzenlerin emir ve yasaklarını Allah ve Rasûlünün emir ve yasaklarının üstüne çıkarmış oluyorlar. Bu nedenle, Kur'ânî emirler bunlar için pek bir şey ifade etmeyebiliyor. Bunun en açık örneği, cenaze namazları ile ilgili tutumlarıdır. Kur'ân-ı Kerim, Allah'ın dininden hoşlanmayanların, fâsıkların ve münâfıkların namazlarının kılınmamasını, mezarları başında durulmamasını isterken, bu namaz memurları, bırakın münâfıkları, Allah'ın dinine ve müslümanlara düşman olan dinsizlerin (daha doğrusu, farklı din mensupları müşriklerin) bile namazlarını kılmakta, onlar için duâ etmektedirler. Namazdan sonra da bu müşriklerin ölüsünü almaya gelenlerin bazılarıncı, "kahrolsun şeriat!" diye İslâm'a saldırdıkları durumlar bile olabilmektedir. "Onlardan ölen hiçbirine asla namaz kılma, onun kabri başında da durma. Çünkü onlar, Allah ve Rasûlünü inkâr ettiler de fâsık olarak öldüler."[\[1260\]](#) Şimdi, bir tarafta Yüce Allah'ın emri, diğer tarafta İslâm dışı sistemin emri var. Bu ülkelerdeki namaz memurları, düzenin emrine tâbi olduklarını ortaya koyarak, Yüce Allah'ın bu emrinin tersine hareket ediyorlar. Bu davranışlarıyla da Kitab'ın hükümlerini arkalarına atmış oluyorlar.

Laik ve tâğûfî düzenlere hizmeti ibâdet kabul eden her çeşit görevliler, tevbe ederek Allah'a ve O'nun yüce Kitabına tam teslim olmadıkları ve Kur'ânî gerçekleri insanlara olduğu gibi anlatmadıkları sürece, ne müslümanlarla beraber olabilirler ve ne de Yüce Allah tarafından bağışlanırlar. "İşte onlar, âhireti verip dünya hayatını satın alan kimselerdir. Onlardan azap hiç hafifletilmez ve onlara hiç yardım edilmez."[\[1261\]](#); "Ancak, tevbe edip düzelterler, (hakkı) açıklayanlar başka. Onları bağışlarım. Çünkü Ben tevbeyi çok kabul eden ve merhametli olanım."[\[1262\]](#)

Hamdolsun, bu âyete göre durumlarını düzelterler, günden güne çoğalmakta ve Müslümanların yaşadığı ülkelerde birçok dinle ilgili görev yapan, yalnızca Yüce Allah'a kul olma şerefine ulaşmak için çalışmaktadır. Ancak, rızık endişesiyle hâlâ gerçekleri gizleyen büyük bir grup resmî görevli bulunmaktadır.[\[1263\]](#)

Özetlersek; İslâm'a göre din, sadece ölüm ötesi ile ilgili bir mezarlık dini olmayıp, insan hayatının bütün yönlerini kapsayan, onun ruhsal olduğu kadar, sosyal ve siyasal yönlerden de Kur'an'a ve Hz. Muhammed (s.a.s.)'in sünnetine göre düzenlemeler öngören bir hayat anlayışı, bir dünya görüşüdür. Gerçekten dinin, yani İslâm'ın nasıl uygulanacağını öngören ve emreden Kur'an, müslümanın bütün iç ve dış dünyasını, maddî ve mânevî hayatını düzenleyecek ilkeleri de içermektedir. Bu anlamda din, Allah'ın rızasına uygun gelecek biçimde düzenlenmiş bir toplumsal bütün ya da sistemdir ki, beşerî olan diğer sistemler içerisinde, Allah'ın kabul ettiği tek sistem olarak kabul edilmektedir. Öyleyse genel bir değerlendirmeyle İslâm'a göre din, insanın bu dünyadaki hayatını bir bütün olarak kapsaması yanında, ölüm sonrası hayatını da anlamlı kılan temel ilkeler ortaya koymaktadır. Ayrıca insanın eşyayla ilişkisini, evrene bakış tarzını kuran özü de vermektedir.[\[1264\]](#)

Fitrate uygun tek din olan hak dinin egemenliği için, bu dinin mensupları sonuna kadar mücâdele etmelidir. [\[1265\]](#) Çünkü hak dine karşı olanlar, bu dini ortadan kaldırıncaya kadar mücâdele etmekten geri kalmayacaklardır.[\[1266\]](#) Ve onlar hak dini sürekli alay ve eğlence konusu yapacaklardır. O halde hak din mensupları bunları gönül dostu edinemezler.[\[1267\]](#) Böyleleriyle duruma göre ya mücâdele edilir, yahut da onlara: "sizin dininiz size, benim dinim bana!"[\[1268\]](#)denir.

Hakk'a ve hak dine inanmayan insanların bize din biçmelerine, kendi bâtil dinlerini bize dayatmalarına, hak dini tahrif etmeye çalışmalarına, Allah'a ve Allah'ın dinine iftira etmelerine göz yumacak ve boyun eğecek değiliz.

Onların ilâhlıklarını, rabliklerini reddedeceğiz; onların tuzaklarına düşmeyeceğiz. Onların (b)alıkları avlamak için oltalarına taktıkları sahte "din"i yutmayacağız.

SORULAR

1- Dinin sözlük ve terim mânâsını açıklayınız.

2- Dinler kaçaya ayrılır? Bunlar nelerdir?

3- Hak Din, Muharref Dinler ve Bâtıl Dinleri açıklayınız.

4- Dinleri kimler, niçin bozmak istemişlerdir?

5- Günümüzde meşhur olan bâtıl dinlere örnekler veriniz.

6- Bâtıl dinleri tanımanın bir müslüman için hangi yönlerden önemli olduğunu açıklayınız.

- 8- Din ile bilim arasındaki ilişkiyi açıklayınız.
- 9- Dinin günümüzde değişik şekilde yozlaştırıldığına dair örnekler veriniz.
- 10- Resmî din anlayışının ve özellikle câhilî eğitim kurumlarındaki Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi kitaplarındaki dinin, Allah'ın tek hak dini İslâm'dan ne yönüyle farkları olduğunu örneklerle açıklayınız.
- 11- İslâm'ın hâkim olmadığı, yani dinin devlet olmadığı ülkelerde, nasıl devlet dininin ortaya çıktığı ve dinî teşkilatlar tarafından dinin nasıl yönlendirildiğini örneklerle açıklayınız.

12- "Sizin dininiz size; benim dinim bana!" (109/Kâfirun, 6) âyeti, bize aşağıdaki seçeneklerden hangisini öğretmektedir?

- a) Müslümanların dininin o günkü dinlerden farklı olmadığını
- b) Ebû Cehil ve benzerlerinin dinlerinin de hak olduğunu
- c) İslâm'ın dışındaki yaşama şekillerinin bir din olmadığını
- d) İslâm'ın dışındaki yaşama şekillerinin de bir din olduğunu

13- Kanunların ve kuralların Allah'ın kitabına dayanmayıp, insanların kendi akıllarından ortaya attıkları her hayat şekline ne denir?

- a) Hak din
- b) Hıristiyanlık
- c) Bâtıl din
- d) Muharref din

14- Kapitalizm, Kemalizm, Sosyalizm, Demokrasi ve Laiklik için aşağıdakilerden hangisi tam doğrudur?

- a) Bunlar çağımızın idare şekillerindendir. İyisi de olur, kötüsü de.
- b) Bunlar bâtıl (uydurma) dinlerdendir. Bâtıl dinlerdeki tüm özellikler bunlarda da vardır.

c) Bunlar muharref dinlerdir.

d) Bunlar, din olarak kabul edilmez. Sadece yönetim şekli ve ideolojik anlayışlardır. Bunların, varsa kötülüklerinden sakınmalıyız.

15- Aslı İslâm olduğu halde, sonradan katmalar ve atmalarla tahrif edilen (bozulan) dinler vardır. Bu muharref dinler hangileridir?

a) Hıristiyanlık b) Hıristiyanlık ve Yahûdilik

c) Yahûdilik d) Kapitalizm ve Komünizm

İSLÂM DİNİ

- İslâm Kelimesinin Sözlük ve Terim Anlamları
- İslâm'ın Mâhiyeti (İçeriği)
- İslâm'ın Gayesi
- İslâm'ın Hükümleri
- İslâm'ın Genel Özellikleri
- İslâm'ın Eski Şeriatlerle İlişkisi
- Kur'ân-ı Kerim'de İslâm Kavramı
- Hadis-i Şeriflerde İslâm Kavramı
- İslâm'ın Rükûnları (Temelleri)
- İslâm'ın Tebliği
- İslâm'ı Hayata Hâkim Kılmak
- Sorular

Bu üniteyi bitirdiğinizde aşağıdaki amaçlara ulaşmanız beklenmektedir:

- * İslâm kelimesinin sözlük ve terim anlamlarını tanımak.
- * İslâm'ın içeriğini izah etmek.
- * İslâm Dini'nin gayesini açıklamak.
- * İslâm Dini'nin hükümlerini listelemek.
- * İman, amel, ahlâk ve muâmelat (hukuk) terimlerini tanımlamak.
- * İslâm'ın genel özelliklerini listelemek.
- * İslâm'ın, önceki şariatlerle ilişkisini açıklamak.
- * İslâm'ın rükûnlarını, temellerini listeleyip açıklamak.
- * Cibril hadisini izah etmek.
- * İslâm - amel-i sâlih ilişkisini açıklamak.
- * İslâm'ın tebliğcisi olmanın önemini ifâde etmek.
- * İslâm'ı ferdî, sosyal ve siyasal hayatımıza hâkim kılmanın gerekliliğini izah etmek.

İslâm Kelimesinin Sözlük ve Terim Anlamı

İslâm kelimesi sözlükte; teslim olmak, boyun eğmek, itaat etmek anlamlarına gelir. Allah Teâlâ'nın emirlerine teslim olup itaat etmeğe dayanan bir din olması sebebiyle bu dine İslâm denilmiştir.

İslâm'ın terim anlamı: Allah tarafından peygamberler aracılığıyla insanlara bildirilen dünyada ve âhirette insanları mutluluğa ulaştıracak hayat şekli, itikadî ve amelî bir nizamdır. İslâm, akıl sahibi insanları kendi tercihleriyle bizzat hayırlı olan şeylere götüren İlâhî bir sistemdir, kanundur.

İslâm'ın Mâhiyeti

İslâm'ın mânâsı, teslim olmaktır; Allah'ın emir ve yasaklarına teslim olmak. Allah'ın hükümlerine teslim olmaksızın İslâm olmaz.[1387] İnsan, Allah'ın yarattığı kuldur. Allah, ilmiyle her şeyi kuşattığından ve hikmet sahibi olduğundan kulluğun gereği, O'na teslim olmaktır. Hayatın kanunları insanın Allah'a teslim olmasını gerektirir. Çünkü bu kanunları da, insanı da en iyi bilen, Allah'tır.

Bütün kâinat ve içindeki her şey o yaratıcının kanunlarına itaat etmektedir. O yüzden bütün kâinatın dini İslâm'dır. Güneş, ay, yıldızlar hep müslümandır. Dünya, hava, su, ışık, ağaçlar, taşlar ve hayvanlar da müslümandır. İslâm, Allah'a itaat edip teslim olmak demek olduğu için, bütün bu varlıkların isyan etmeden Allah'a itaat ettiklerini görmekteyiz. Yani teslim oluşlarına, müslüman oluşlarına şahidiz. "Allah'ın dininden başkasını mı arıyorlar? Oysa göklerde ve yerde olanların hepsi ister istemez O'na teslim olmuştur ve O'na döndürülüp götürüleceklerdir." [1388] Bu âyette gökte ve yerde olanların teslimiyeti insana örnek olarak gösteriliyor ve deniliyor ki "Ey insan, İşte sen de böyle teslim olmalısın!" Hz. Ali'nin de dediği gibi "İslâm teslimdir, teslimiyettir." Allah'a teslim olmayan kimse, müslüman sayılmaz. İnsan neye teslim olmuşsa ona kul olmuş demektir. İslâm, imanın bir tezâhürü, dışa yansımadır. İman etmeden teslimiyet, yani imansız İslâm olur mu? Olsa bile makbul değildir. Münâfıklar inanmadan teslimiyet gösteren insanlardır. Günümüzde de gerektiği şekilde iman etmediği, Allah'ın hükümlerini içine sindiremediği, başka ideolojileri (dinleri) benimsediği halde kendilerini "müslüman" olarak tanıtan insanlar bu sınıfa girerler. İslâmîyetin (teslimiyetin) geçerli olabilmesi için gönül rızâsıyla, kayıtsız ve şartsız tam bir teslimiyetle Allah'ın şeriatına teslim olmak gerekir.

İnsan da kendi hür irâdesi ve tercihiyle Allah'a teslim olursa, İslâm'ı seçip müslümanca yaşarsa, kâinatın boyun eğdiğine teslim olduğundan artık o, kâinatla barışıp uyum sağlar. Böylece bu insan, dünyada halife olur.

İslâm dinini, kapsamlı olarak kısaca tanımlamak mümkün değildir. Onun kapsamlı tarifi ancak Kur'an ve sünnetin tamamıyla yapılabilir. Çünkü İslâm'ın muhtevâsı ve sınırları Kur'an ve sünnetle çizilmiştir. İslâm, Kur'an'dan ve sünnetten öğrenilebilir. Yüce Allah bu dini her yönden mükemmel ve kapsamlı kılmıştır. Öyle ki, İslâm'da hükmü açıklanmamış hiçbir mesele yoktur. Bir mesele mubah mıdır, haram mıdır, mekruh veya sünnet midir, vacip veya farz mıdır; yapılan herhangi bir eylem veya inancın hükmü belirtilmiştir. İnanç, ibâdet, siyaset, ekonomi, savaş, barış, hukuk veya insanı ilgilendiren başka herhangi bir mesele olsun; onunla ilgili dinde mutlaka bir hüküm vardır veya müctehidler, hükmünü Kur'an ve sünnetten yola çıkarak tesbit ederler. Allah, Kur'an-ı Kerim'in özelliğini şöyle açıklar: "*Sana bu kitabı (Kur'an'ı) her şeyi beyan etmek, açıklamak için gönderdik.*" [1389] Kur'an ve sünnette hükmü açıkça belirtilmeyen meseleler hakkındaki hükmü, İslâm ümmetinin müctehid âlimleri, kitap ve sünnete dayanarak çıkarırlar.

Peygamberimiz İslâm'ı değişik şekillerde tanımlamışlardır. Bu tanımlardan biri şu şekildedir: "*İslâm, beş esas üzerine bina edilmiştir (kurulmuştur). Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in (s.a.s.) O'nun kulu ve Rasûlü olduğuna şehâdet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, Beyt'i (Kâbe'yi) haccetmek ve Ramazan orucunu tutmaktır.*" [1390]

Yukarıdaki hadis, İslâm binasının bu beş temel üzerinde kurulu olduğunu açıklamaktadır. Dikkat edilmesi gereken husus, bu beş esas, İslâm'ın temelleridir ama, İslâm'ın tamamı değildir. Bir evin sadece temellerden ibâret olduğu nasıl söylenemezse, İslâm'ın bu beş temelden ibâret olduğunu iddia etmek de aynı şekilde yanlıştır. Kur'an-ı Kerim'i açıp okuyan görecektir ki, bu beş hususun dışında ahlâktan, iktisattan, sosyal meselelerden, siyasetten, barıştan, savaştan, hayırdan, şerden... söz edilmiştir. İslâm, temel ve binadan meydana gelmiştir. Temel, bu beş rükündür. Bina ise, insan hayatıyla ilgili İslâm'ın diğer hükümleridir. Müslümanın görevi, İslâm'ı tümüyle tanımak ve tüm olarak ikame etmek, ayakta tutmaktır.

Bu meşhur hadis-i şerifin ışığı altında İslâm'ın temellerini ikiye ayırabiliriz: Şehâdet kelimeleriyle özetlenen iman ve önemine binâen dört amelin zikredilmesinden anlaşılan amel-i sâlih.. İslâm, şehâdet kelimesi ve imanın rükûnlarıyla ortaya çıkan inançtır. İslâm; namaz, zekât, oruç ve hac ile ortaya çıkan ibâdetlerdir. Bunlara İslâm'ın rükûnları, temelleri denilir. İslâm'ın geri kalamı ise, bu temeller üzerine kurulan binadır. Bu binayı meydana getiren unsurlar İslâm'ın hayat sistemleri,

nizamlarıdır: Siyasî nizam, ekonomik nizam, ahlâkî nizam, askerî nizam, sosyal nizam, öğretim nizamı vs. İslâm'ın hâkimiyetini sağlaması için ayrıca müeyyideleri vardır (Müeyyide: Kanun ve ahlâkî emirlerin yerine getirilmesini temin eden kuvvet, yaptırımla ilgili kural demektir.) Bu müeyyideler; cihad, marufu emredip münkerden sakındırmak; fitrî cezâlar, Allah'ın dünya ve âhirette verdiği Rabbânî cezâlardır. O halde İslâm; inanç, ibâdet, hayat sistemleri ve müeyyidelerdir.

İslâm, insanın içi ve dışı, kalbi ve kalıbı, aklı ve vicdanı, arzusu ve nefreti, duygusu ve hassâsiyetiyle Allah'a teslim olup boyun eğmesidir. Kalbini ve aklını, elini ve eteğini, içini ve dışını Allah'ın hükmü dışındaki her türlü etkiden kurtarmaktır. İslâm, genel nizam, hayatın her cephesiyle ilgili kanun ve vahiyyle emredilip, peygamberle tebliğ edilen, insan davranışlarının programıdır. Bu programa uyana sevap; uymayana cezâ vardır. İslâm, Allah Teâlâ'nın indirdiği ahkâm (hükümler), akîde, ibâdet, ahlâk, muâmelât, Kur'an ve sünnetteki haberlerin bütünüdür.

İslâm'ın zıddı, câhiliyyedir. Câhiliyye küfür demektir; bir inanç ve yaşama biçimi olarak İslâm'ın dışındaki her türlü küfrün ortak adıdır. İslâm'ın her parçasının karşısında mutlaka câhiliyye vardır. Hz. Ömer'in dediği gibi, "İslâm'la câhiliyyeyi bilmeyenler türeyince, İslâm'ın düğümleri teker teker çözülür." İslâm tüm ayrıntılarıyla câhiliyyenin karşıtıdır. Çünkü İslâm'dan her bir cüz, Allah'ın her şeyi içine alan ilminin eseridir. Ona karşı olan her düşünce ve hareket de, mutlaka câhiliyyedir. Çünkü o, sınırlı insan ilminin eseridir. Üstelik insanın hevâ ve arzuları kendisine gâlip gelebilir; güzeli çirkin, çirkinini de güzel görebilir. "Yoksa onlar câhiliyye idaresini mi istiyorlar? İyi anlayışlı bir toplum için, hüküm koyma yönünden Allah'tan daha güzel kim vardır?"[1391]

Bazı insanlar, câhiliyye yolunda gidenlerin bir kısmının hareket, yaşayış veya bazı sistemlerinde ortaya çıkan güzellik ve olgunluğu görünce, şüpheye düşerler. Bunun sebebi, İslâmîyetten olan bir şey, bazen câhiliyye ile karışır. İslâm'dan olan o şey, orada da güzel görünür. Câhil kişi, İslâm'ın hakikatini bilmediği için bu düzene bağlanır. Şâyet bu insan hakkı bilseydi, o câhiliyye düzeninde gördüğü kısmî iyiliklerin İslâm'a ait olduğunu anlayacak, kaynağa ve asla yönelecekti.

İnançlarda İslâm ve câhiliyye vardır. İbâdetlerde İslâm ve câhiliyye vardır. Ahlâkta, siyasette, öğretimde, savaş, barış ve sosyal meselelerde İslâm ve câhiliyye vardır. İnsanla ilgili bütün meselelerde, bütün kanun ve kurallarda İslâm ve câhiliyye vardır. İnanç ve ibâdetlerdeki câhiliyye, câhiliyyelerin en tehlikelidir. Onun için Allah Teâlâ, sağlam itikatla beraber bazı câhiliyye hareketlerinde bulunanları affeder ama, inanç ve ibâdetleri câhiliyye inanç ve ibâdetleri olan kimseyi, İslâm'ın tüm ahlâkıyla ahlâklansa dahi kesinlikle affetmez. "Allah kendisine şirk koşulmasını affetmez. Ama bunun dışında dilediğini affeder." [1392]

Allah Teâlâ İslâm'ı bir bütün olarak göndermiştir. Kim tümünü alırsa, İşte o müslümandır. Kim onun bir kısmını alır ve bir kısmını almazsa, İslâm'la câhiliyyeyi birbirine karıştırmış olur. "Yoksa siz Kitab'ın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Sizden bunu yapanların cezâsı dünyada rezil ve rüsvay olmaktan başka bir şey değildir. Kıyâmet gününde ise azâbın en şiddetlisine atılacaklardır. Allah sizin yaptıklarınızdan gâfil değildir." [1393] Her müslümanın, câhiliyyenin bütün âdet ve kurallarından arınmış olması ve İslâm'ın bütününe alması gerekir. İslâm ümmeti de, İslâm devleti için mükemmel bir örnek olmalı ve yeryüzünden câhiliyye düzenini silmeye çalışmalıdır.

İslâm devlet düzeninden sapma ve giderek İslâm'ın hukuka, muamelâta dair ahkâmının kaldırılması, müslümanlar arasında câhiliyye düzeninin yayılmasına vesile oldu. "İslâm'ın halkaları teker teker çözülecek. İlk olarak yönetim halkası çözülecek ve en sonunda da namaz halkası sökülecektir." Câhiliyye düzenini tüm yeryüzünden söküp atmak, fitneyi kaldırmak için hücum edenin İslâm olması gerekirken, hücumu uğrayan kendisi oldu. Câhiliyye düzeni onu tamamen söküp atma çabasındadır. Bu gün İslâm topraklarında ne kadar çok câhiliyye idareleri vardır ve bu câhiliyyelere uyan ne kadar çok müslüman vardır. Câhiliyye düzenlerinin (bâtil dinlerin) ortak özellikleri, İslâm'a, tevhide düşman olmalarıdır. [1394]

İslâm Dini'nin Gâyesi

İslâm'ın getirdiği hükümler, insanların mutluluğunu amaçlamaktadır. Bu hükümlere uygun hareket edenler, hem dünya hem de âhiret saâdetini kazanacaktır. İslâm, kişinin kalbini, aklî düşüncelerini ve amellerini ıslah ederek, onları yükselterek bu saâdetlere ulaştırır. Toplumun saâdeti de ferdin saâdetine bağlı olduğundan, kişinin mutluluğu aynı zamanda cemiyetin de mutluluğudur. İslâm, bu hedefi gerçekleştirmek için birtakım hükümler koymuştur. Bunlara şer'î hükümler denir.

İslâm Dini'nin Hükümleri

İslâm Dininin hükümleri dört kısımdır:

a-) İman (İtikadî hükümler): İnsanın dinde kabul etmesi ve reddetmesi gereken hususlarla ilgili hükümlerdir. İnsana neleri kabul etmesi, neleri reddetmesi gerektiğini bu hükümler öğretir. İnsan, iman esaslarına inanmakla mânevî gıdasını almış, kalbini yanlış inançlardan temizleyerek gerçek değerini kazanmış olur.

b-) Amel: Amel, insanların yaptığı işlerdir. Yapılması veya yapılmaması gereken fiillerdir. Hangi amellerin, hangi şartlarla nasıl yapılacağını ve nasıl sahih olacağını açıklayan hükümlere amelî hükümler denir. Duâ etmek, zekât vermek, cihad etmek, ilim tahsil etmek gibi.

c-) Ahlâk: Hal ve hareketleri, davranışları, İslâmî ve insanî ilişkileri açıklayan hükümlere denir. Ahlâkın güzelleşmesine ve vicdanın terbiyesine ait bulunan hükümlerdir. Kötü söz ve yalan söylememe, kendisi için istediğini başkası için de isteme... gibi.

d-) Hukuk (Muamelât, Ukubat): iman, ahlâk ve şahsî amel gibi konuların dışında kalan, özellikle devlet yönetimini, toplum idaresini ve ekonomik durumları içeren konuları, evlenme, boşanma, miras dağıtımı, ticarî ve siyasî işleri, kısaca İslâm devletinin kanun ve kurallarını belirleyen bütün hükümlerdir.

Bu dört hüküm (iman, amel, ahlâk, hukuk) İslâm dininin bir bütün ve homojen bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Böyle olmasına rağmen, özellikle yirminci yüzyıl müslümanları hukukla (muâmelâtla) ilgili hükümleri terk ettikleri veya terk ettirildikleri için İslâm'ın bütünlüğü hayata yansıyamamıştır. İslâm bütün olarak yaşanmamaktadır. Bunun sonucu olarak, imanî konular saptırılmış, ameller (ibâdetler) yozlaştırılarak, ruhsuz ve anlamsız bir şekilde ifa edilen bir gelenek halini almıştır. Yine aynı şekilde müslüman topluluklar İslâm ahlâk ve edebini yitirmişlerdir.

Bu dört hüküm parçalanmaz bir bütündür. Yani birisi olmadığı zaman İslâm'ın bütünlüğü bozulduğu gibi; başka herhangi bir şeyle (düşünceyle, hukukla, dinle) sentezi (karışımı) halinde de bütünlüğü ve safiyeti bozulur; Ortaya apayrı başka bir din çıkar. İslâm sosyalizmi, Türk-İslâm sentezi... gibi. Zaten sentez de ayrı iki şeyin bir araya getirilmesiyle yepyeni bambaşka bir şeyin oluşması demektir.

İslâm, insan hayatının vazgeçilmez de olsa bir parçası değil; her yönüyle insan hayatının bütünüdür. İslâm, insanın günlük yirmi dört saatini ve doğumdan ölümüne her alandaki her yönünü kapsar ve belirler. Tuvalet âdâbından devlet yönetimine varıncaya kadar insanın tüm hayatını kuşatır. İslâm, insan hayatının bütünüdür. İnanç, ibâdeti, ahlâkı ve hukukuyla bir bütündür. Parçalanmaz veya herhangi bir şeyle sentez yapılamaz. Atma ve katmaları, hurâfe ve bid'atları kabul etmez. Allah tarafından tamamlanmış eksiksiz bir nizamdır.

İslâm'ın Genel Özellikleri

1- Rabbânîlik: (Rabbe ait olmak, İlahî olmak) İslâm, hak ve İlahî dindir. Vahye dayanır. Hedef ve gayede Rabbânîdir. Allah'ın rızâsı bir müslüman için her şeyde vazgeçilmez amaçtır. İslâm'ın kaynağı ve metodu da Rabbânîdir.

2- İnsanîlik: (İnsan fıtratına uygunluk) Kur'an insanlara indirilmiş, peygamberler insanlar arasından seçilmiştir. İslâm insana, insanın aklına büyük önem vermiş, fıtratına uygun hükümler koymuştur. İslâm'a göre insan, yeryüzünde en güzel biçimde ve halife olarak yaratılmış, rûhî unsur ile seçkin kılınarak evren kendi hizmetine verilmiştir. İslâm, insanın hiçbir güç ve enerji odağını ihmal etmez. Onların hepsini islâha, çalışmaya ve gelişmeye doğru yönlendirir. İnsan, taşıyabileceği ölçülerde yüklenen bu yükümlülükleri omuzlayarak barış, güven ve huzur içinde yoluna devam eder. Bu yükümlülükler insanın kendi fıtratıyla uyumludur. Gönlünün ve vicdanının sesiyle bütünleşir. Fıtratını islâh etmeyi hedef alır. İslâm'ın tüm hükümleri insanın dünya ve âhîret saâdetine yöneliktir.

3- Kapsamlılık ve evrensellik: İslâm, ebediyeti kapsayacak uzunlukta, bütün insanları kuşatacak genişlikte, dünya ve âhîret işlerini içerecek derinliktedir. Mesajı ve hükümleri bütün zamana, bütün dünyaya, bütün insanlığa yöneliktir. İnsan hayatının beşikten mezara tüm aşamalarını ve hayatın tüm alanlarını tanzim eder. İslâm'ın öğretileri de kapsamlıdır. Bu kapsam, inançta, ibâdette, tasavvurda, ahlâk ve fazilette, düzenleme ve yasalarda kendini gösterir.

4- Vasatlık ve denge: İslâm; denge, orta yol, adâlet, ölçü gibi temel dinamikleri olan bir dindir. İfrat ve tefritten uzaktır. Aşırılıklar yoktur. İnsanı azdırmaz ve ezdirmez. İnsanın gücü böyle dengeli bir nizam kurmaya yeterli değerlidir. İnanç, ibâdet, ahlâk ve teşrîde vasat (adâlet ve denge) unsurlarını kolaylıkla görebiliriz. Dünya - âhîret, madde - mânâ, zengin - fakir arasında denge vardır. İnsanın içi ve dışını, rûhu ve bedenini, birey ve toplumu, fert ve devleti, kadın ve erkeği, aile ve milleti dengeler. Her birinin birbirine karşı hak ve görevlerini düzenli, dengeli ve uyumlu bir biçimde belirler.

5- Açıklık ve netlik: İslâm'ın inanç esasları, dinî kavramlar sade ve açık seçiktir. Anlaşılması, anlatılması ve kabulü kolaydır. Akli, mantığı zorlamaz.

6-) Hâlis din: Analiz ve sentez, atma ve katma kabul etmeyen, kaynağı sağlam ve değiştirilemez olduğundan tahrif edilemeyecek bir dindir. Bid'at ve hurâfelere kapılarını kapamıştır. Allah tarafından tamamlanmış ve râzı olunmuş tek hak dindir.

7- Tevhid: İslâm, her şeyden önce tevhid dinidir. En mükemmel Allah inancını yerleştirir. İslâm'da Allah'ın sıfatları insanlara ve diğer varlıklara verilmez. Allah'ın hiçbir şeye benzemediği vurgulanır. İnsan ve başka yaratıklar tanrılaştırılmaz. Allah'tan başkasına tapınılmaz, duâ edilmez.

8- Tüm peygamberleri tasdik: Allah tarafından gönderilen bütün peygamberlere inanılır. Peygamberler arasında ayırım yapılmaz. Tanrılaştırma ve yakışık almayan isnatlar gibi aşırılıklardan uzak olarak, Allah'ın elçisi ve kulu oldukları kabul edilir.

9- Egemenlik Allah'ın: Yasa, hukuk ve prensip belirleme, kanun koyma işi sadece Allah'a aittir. İslâm; hüküm, hâkimiyet, egemenlik ve otoritenin Allah'a verildiği, ezen ve ezilenin, kula kulluk yapmanın olmadığı bir toplum oluşturur.

10- Sağlam kaynak: İslâm'ın temel kaynağı Kur'ân-ı Kerim'dir. Kur'an, kıyâmete kadar tahrif edilemeyecek bir kitaptır. Dünyanın her tarafındaki Kur'an nüshaları aynıdır.

11- Evrenle uyum: Evren ve içindeki varlıkların tümü Allah'a teslim olup itaat ettiklerinden müslüman sayılırlar. İslâm'ı seçip teslim olan insan da kâinatla uyum içinde, aynı yasalara itaat etmiş olur. Böylece insanın emeği ve enerjisi evrenin imkânlarıyla bütünleşir. İslâm, insanı evrendeki doğal güçlerle çatışmaya ve boğuşmaya sokmaz.

12- Tek toplum (ümme) oluşturur: İslâm, uyumlu, tutkun ve dayanışma içinde hareket eden bir toplum (ümme) oluşturur. Akîde bağıyla bir araya gelen, ırk, renk, vatan, ülke ve sınıf ayrımı yapmayan bu toplumun temel dinamikleri (harekete geçiren özellikleri) kardeşlik, yardımlaşma, eşitlik, adâlet, hakkı ve sabrı tavsiye etme, iyiliği yayma, kötülüğe karşı mücadele etmedir. Zina, fuhuş, hırsızlık, haksızlık, fâiz... gibi kötü ahlâk ve çirkin geleneklerin ortadan kaldırıldığı, insanların yeme içme, barınma ve cinsel oburluklarının engellendiği erdemli, iffetli bir toplum oluşturur. Küfrün tek millet olduğu gibi; bütün müslümanlar da, birbirlerini ancak kardeş kabul eden tek bir millettir.

13- Kolaylık ve müjde: İslâm; dili, ırkı, mazisi ne olursa olsun kelime-i şehâdet getirip buna uygun yaşayan herkesi müslüman sayar. Eşitlik ve adâlet esasına dayanır. Kimsenin zorla müslüman yapılmasını kabul etmez. Kalpleri fethederek yayılmayı esas alır. Hükümleri yaşanılacak kolaylıktadır. İbâdetlerin yapılmasında gücümüz dikkate alınarak birçok kolaylıklar gösterilmiştir. Gücün yetirilemeyeceği zorluklar emredilmez. İslâm'ın rahmet, af ve müjde tarafı ağır basar. İslâm, insanın rûhî ve bedenî tüm ihtiyaçlarını hoşgörülle karşılayıp, kolaylıkla ve basit biçimde çözüm getirir. Ama bütün bu kolaylıklara rağmen, tembellik ve dünyaya aşırı meyilden dolayı kulluğunu ihmal edenler Allah'ın azâbıyla ikaz edilirler.

14- Akla ve ilme önem verir: İslâm vahiy dini olmasıyla birlikte, akla büyük önem verir. Akla hitap eder, akıllıyı sorumlu tutar. Bilime de üstün değer vermiş, ilim öğrenmenin her müslümana farz olduğunu bildirmiş, çalışma, öğrenme ve düşünce gibi konulara gereken yeri vermiştir. Yalnız unutmamak lâzım ki, İslâm akılcı değildir, akıllıların dinidir.[\[1395\]](#)

15- İnsan hakları: Hiçbir düzende (dinde) görülemeyecek kadar insan haklarını gözeten İslâm, insanın şu haklarını korumaya alır:

a- Din emniyeti: İslâm, din hakkını ve dini yaşama hürriyetini güvence altına alır.

b- Nefis (can) emniyeti: İslâm, yaşama hakkını temin eder.

c- Akıl emniyeti: İlim ve tefekkürü emreden İslâm, içki ve uyuşturucu gibi akla zarar verecek şeyleri yasaklar ve akli her türlü arızâlardan koruyucu tedbirler alır.

d- Nesil emniyeti: İzzet, şeref ve namusun korunmasını ve sağlıklı nesiller yetiştirilmesini temin için İslâm gerekli her türlü ortamı hazırlar.

e- Mal emniyeti: İslâm malı korumak için, hırsızlık vb. suçlara giden yolları tıkadığı gibi, insanlara yeterli geçim kaynaklarına sahip olma hakkını ve imkânını tanır.

Özetle İslâm, her insanın onurunu, namusunu, özgürlüğünü, dinini, malını, canını, geçimini ve işini garanti altına alır.

İslâm, insan hakları konusunda hâlâ ulaşılamaz durumdadır. İnsanî kardeşlik prensibine yer verir. Irkçılığı ve takvânın dışında üstünlük anlayışlarını reddeder. İslâm'ın emir ve yasakları, hükümleri, ibâdetleri, cezâ anlayışı... eşitliği isbat etmektedir. Diğer düzenlerde bu denli eşitlik teoride bile yoktur. Eşitlik adına adâletsizliğe de göz yummaz. Kadın-erkek eşitliği diyerek cinsel farklılıkların gözardı edilip istismar edilmesine, insanların sömürülerek zulmedilmesine yol açacak aşırılıklara da geçit vermez.

İslâm'ın, Önceki Peygamberlerin Şeriatleriyle İlişkisi

a) İslâm bütün peygamberlere gelen dinin adıdır. [\[1396\]](#) İnsanlık dünyaya peygamberle (Hz. Âdem'le) gelmiştir. Zamanın şartlarına ve insanlığın ihtiyaçlarına göre Allah Teâlâ peygamberleri değişik şeriatlerle (hukuklarla) göndermesine rağmen; itikat (inanç) her peygamberde aynı olmuştur.

b) Önceki peygamberlerin tebliğ ettikleri din bir kavme gönderilmişti. Hz. Muhammed'e (s.a.s.) gelen İslâm, evrensel bir dindir. Yani tüm evrene ve bütün insanlığa Allah (c.c.) tarafından sunulmuş, kıyâmete kadar geçerli olacak bir hayat şeklidir.

c) Hz. Muhammed'in (s.a.s.) tebliğ ettiği İslâm Dini, önceki peygamberlerin tebliğ ettiği dinin hükümlerini (şeriatlerini) nesh edip ortadan kaldırmıştır. Yani şu anda geçerli olan şeriat Hz. Muhammed (s.a.s.)'in şeriatidir.

d) İslâm dini, Hz. Muhammed (s.a.s.)'den önce Allah (c.c.) tarafından gönderilen tüm kitapları ve peygamberleri tasdik eder.

Kur'ân-ı Kerim'de İslâm Kavramı

“el-İslâm” kelimesi, Kur'ân-ı Kerim'de 6 âyette geçer. [\[1397\]](#) “İslâm” ve “müslim” kelimeleri, çekimleriyle birlikte Kur'an'da toplam 50 yerde kullanılır. İslâm ve müslim kavramlarının kökü olan “silm” kelimesi ve türevleri ise, toplam 157 yerde kullanılır.

“Ey Rabbimiz! Bizi Sana teslim olanlardan/müslümanlardan kıl, neslimizden de Sana teslim olan müslüman bir ümmet çıkar, bize ibâdet yerlerimizi göster, tevbemizi kabul et; zira, tevbeleri kabul eden, çok merhametli olan ancak Sensin.” [\[1398\]](#)

“Bunu İbrâhim de kendi oğullarına vasiyet etti, Ya'kub da: 'Oğullarım! Allah sizin için bu dini (İslâm'ı) seçti. O halde sadece müslüman olarak ölü'n dedi.’” [\[1399\]](#)

“Biz, Allah'a ve O'nun yanından bize indirilene; İbrâhim, İsmâil, İshak, Ya'kup ve esbât'a (torunlarına) indirilene, Mûsâ ile İsa'ya verilenlerle Rableri tarafından diğer peygamberlere gelenlere, onlardan hiçbirisi arasında fark gözetmeksizin iman ettik ve biz sadece Allah'a teslim olduk, O'nun için müslümanız' deyin.” [\[1400\]](#)

“Allah katında gerçek din İslâm’dır.”[\[1401\]](#)

“İbrâhim, ne Yahûdi, ne de Hıristiyan idi; fakat o, Allah’ı bir tanıyan (hanîf) dosdoğru bir Müslüman idi; müşriklerden de değildi.”[\[1402\]](#)

“Kim İslâm’dan başka bir din ararsa, ondan (bu din) asla kabul olunmaz ve o, âhirette de en büyük zarara uğrayanlardandır.”[\[1403\]](#)

“Bugün sizin dininizi kemâle erdirdim. Üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve size din olarak İslâm’ı verip ondan râzı oldum..”[\[1404\]](#)

“Allah kimi doğru yola hidâyet etmek/iletmek isterse, onun göğsünü (kalbini) İslâm’a açar, gönlüne genişlik verir; kimi de dalâlete bırakmak/saptırmak isterse, onun göğsünü/kalbini daraltır ve göğşe çıkıyormuş gibi meşakkatlendirir. Allah iman etmeyenlerin üstüne işte böyle murdarlık verir. Bu (İslâm), Rabbinin dosdoğru yoludur. Biz öğüt alacak bir kavim için âyetleri ayrıntılı bir şekilde açıkladık.”[\[1405\]](#)

“(Yusuf şöyle duâ etti:) ‘...Beni Müslüman olarak öldür ve beni sâlihler arasına kat.’”[\[1406\]](#)

“Kim nefsinin (tümüyle) Allah’a, O’nu görür gibi teslim ederse (gerçek müslüman olursa) muhakkak ki o, en sağlam kulpa yapılmıştır. Bütün işlerin sonu ancak Allah’a dayanır.”[\[1407\]](#)

“Allah kimin gönlünü İslâm’a açmışsa o, Rabbinden bir nûr üzerinde olmaz mı? Kalpleri Allah’ı zikretmek husûsunda katılmış olanlara yazıklar olsun! İşte bunlar apaçık bir dalâlet/sapıklık içindedirler.”[\[1408\]](#)

“İslâm’a çağrılırken, Allah’a karşı yalan uydurandan daha zâlim kimdir? Allah, zâlimler topluluğunu hidâyete/doğru yola erdirmez.”[\[1409\]](#)

Hadis-i Şeriflerde İslâm Kavramı

“İslâm, beş esas üzerine binâ edilmiştir (kurulmuştur). Allah’tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed (s.a.s.)’in O’nun kulu ve rasûlü olduğuna şehâdet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, Beyt’i (Kâbe’yi) haccetmek ve Ramazan orucunu tutmak.”[\[1410\]](#)

Cibril hadisi: Abdullah bin Ömer (r.anhüma), babasından rivâyet ederek şöyle demiştir: “Bana babam Ömer ibnü’l-Hattâb rivâyet ederek şöyle dedi: “Bir gün Rasûlullah (s.a.s.)’ın yanında bulunduğumuz bir sırada âniden yanımıza, elbisesi

bembeyaz, saçı simsiyah bir zat çıkageldi. Üzerinde yolculuk eseri görülüyor; bizden de kendisini kimse tanııyordu. Doğruca Peygamber (s.a.s.)'in yanına oturdu ve dizlerini onun dizlerine dayadı. Ellerini de uylukları üzerine koydu. Ve:

-Yâ Muhammed! Bana İslâm'ın ne olduğunu haber ver! dedi. Rasûlullah (s.a.s.):

-İslâm; Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın rasûlü olduğuna şehâdet etmen, namazı dosdoğru kılman, zekâtı vermen, Ramazan orucunu tutman ve yol (kûlfetleri) cihetine gücün yeterse Beyt'i hacetmandır." buyurdu. O zât:

-Doğru söyledin!' dedi. Babam dedi ki: Biz buna hayret ettik. (Zira) hem soruyor, hem de tasdik ediyordu.

-Bana imandan haber ver!' dedi. Rasûlullah (s.a.s.):

-İman; Allah'a ve Allah'ın meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve âhiret gününe iman etmen, bir de kadere; hayrına şerrine inanmandır." buyurdu. O zât (yine):

-Doğru söyledin!' dedi. (Bu sefer:)

-Bana ihsândan haber ver!' dedi. Rasûlullah (s.a.s.):

-Allah'a O'nu görüyormuşsun gibi ibâdet etmendir. Çünkü her ne kadar sen O'nu görmüyorsan da O seni muhakkak görür." Sonunda Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: "O Cibril'di; size dininizi öğretmeye gelmişti."[\[1411\]](#)

"Her çocuk, İslâm fıtratı (Allah'ı tanıma ve O'na teslim olma) yaratılışı üzere doğar."[\[1412\]](#)

"Bir kul İslâm'a girer ve bunda samimi olursa, daha önce yaptığı bütün hayırları Allah, onun lehine yazar, işlemiş olduğu bütün şerleri de affeder. Müslüman olduktan sonra yaptıkları da şu şekilde muâmele görür: Yaptığı her hayır için en az on misli olmak üzere yedi yüz misline kadar sevap yazılır. İşlediği her bir şer için de, -Allah affetmediği takdirde- bir günah yazılır."[\[1413\]](#)

"Sizden biri içiyle dışıyla müslüman olursa, yaptığı her bir hayır, en az on mislinden yedi yüz misline kadar sevabıyla yazılır. İşlediği her bir günah da sadece misliyle yazılır. Bu hal, Allah'a kavuşuncaya kadar böyle devam eder."[\[1414\]](#)

Ebû Zerr (r.a.) anlatıyor: "Hz. Peygamber (s.a.s.) buyurdular ki: "Bana Cebrâil a.s. gelerek: 'Ümmetinden kim Allah'a herhangi bir şeyi şirk/ortak koşmadan ölürse cennete girer' müjdesini verdi" dedi. Ben (hayretle) 'zina ve hırsızlık yapsa da mı?' diye sordum. "Hırsızlık da etse, zina da yapsa!" cevabını verdi. Ben tekrar: 'Yani hırsızlık ve zina yapsa da ha!' dedim. "Evet, dedi, hırsızlık da etse, zina da yapsa!" Hz. Peygamber (s.a.s.) dördüncü keresinde ilâve etti: "Ebû Zerr patlasa da cennete girecektir."[\[1415\]](#)

"Muhammed'in nefsinin eliyle tutan zâta (Allah'a) yemin ederim ki, bu ümmetten her kim, yahûdi olsun, hıristiyan olsun, beni işitir, sonra da bana gönderilenlere inanmadan ölecek olursa mutlaka cehennem ehlinde olacaktır."[\[1416\]](#)

"İmanın tadını; Rab olarak Allah'ı, din olarak İslâm'ı, peygamber olarak Muhammed'i seçip râzı olanlar duyar."[\[1417\]](#)

Yeni müslüman olan bir sahâbe, Allah Rasûlünden şunu sordu: 'Allah, seninle bizlere ne gönderdi?' Hz. Peygamber (s.a.s.) şu cevabı verdi: "İslâm'ı." Adam, 'Pekâlâ, İslâm'ın alâmetleri nedir?' diye sordu. Rasûlullah, şöyle buyurdu: "Kendimi Allah'a teslim ettim, başka şeyleri terkettim" demen, namaz kılman, zekât vermendir. Her müslüman bir başka müslümana haramdır. İki müslüman birbiriyle kardeşdir ve birbirlerine yardımcıdırlar. Bir kimse müslüman olduktan sonra müşrikleri terkedip müslümanlara karışmadıkça hiçbir ameli (Allah yanında) makbul değildir." [1418]

"Kim bizim namazımızı kılar, bizim kıblemize yönelir, bizim kestiğimizi yerse işte o, müslümandır." [1419]

"İslâm garip olarak başladı, tekrar başladığı gibi garip hale dönecektir. Gariplere ne mutlu! O garipler ki, benden sonra insanların sünnetinden bozdukları şeyi ıslah edecekler." [1420]

"İnsanlar arasında Allah'ın en çok buğzettiği üç kişi vardır: Harem'de sapıtıp haktan ayrılan, İslâm'a girdiği halde câhiliyye sünnetini (yol, âdet ve tatbikatlarını) arayan, haksız yere kanını dökmek için bir adamdan kan talep eden." [1421]

Adiyy bin Hâtem (r.a.) anlatıyor: "Ben Rasûlullah (s.a.s.)'ın yanına vardığım zaman bana: "Ey Hâtem'in oğlu Adiyy, müslüman ol ki selâmete eresin!" buyurdu. Ben de: 'İslâm nedir?' diye sordum. Şöyle buyurdular: "Allah'tan başka ilâh olmadığına, benim de O'nun rasûlü olduğuma şehâdet etmen ve hayır, şer; tatlı ve acı her şeyiyle kadere iman etmendir." [1422]

"Kim İslâm'dan başka bir din adına yalan yere yemin ederse o kimse, dediği gibidir." [1423]

"...İslâm, kendinden önceki günahları yok eder. Hicret de ondan önceki günahları yok eder. Hac da ondan önceki günahları yok eder." [1424]

Bazı kimseler Hz. Peygamber'e: "Yâ Rasûlallah, biz câhiliyet devrindeki yaptıklarımızdan mes'ul olacak mıyız?" diye sordular. Rasûlullah (s.a.s.) şöyle cevap verdi: "İslâm'da sizden kim iyi ameller işlerse câhiliyet devrindeki yaptıklarından dolayı muâhaze olunmaz; ama kim kötülük ederse, hem câhiliyet devrindeki hem de İslâm'da yaptıklarından dolayı muâhaze olunur." [1425]

"Din nasihatten ibarettir!" Yanındakiler sordu: 'Kimin için ey Allah'ın Rasûlü?' "Allah için, kitabı için, Rasûlü için, müslümanların imamları ve hepsi için! Müslüman, müslümanın kardeşidir. Ona yardımını kesmez, ona yalan söylemez, ona zulmetmez. Herbiriniz, kardeşinin aynasıdır; onda bir ezâ/rahatsızlık görürse, bunu ondan gidersin." [1426]

Bir adamın, "hangi müslüman hayırlıdır?" sorusuna karşılık; Peygamberimiz (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: "Diğer müslümanların elinden ve dilinden emin olduğu (zarar görmediği) kimsedir" [1427]

"Müslümana sövmek fîsk'tır (büyük günahtır), onu öldürmek ise küfür (kâfir olmak) gibidir." [1428]

“Müslüman sevdiğini Allah için seven, Allah ve Rasûlünü her şeyden çok seven, kendisine imanı nasip ettikten sonra küfre dönmeyi, cehenneme yüzüstü atılmaktan daha kötü gören kimsedir.”[\[1429\]](#)

İslâm'ın Rükûnları

İslâm'ın rükûnları (temelleri) beştir: Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şehâdet etmek, namazı ikame etmek, zekât vermek, Beyti hacctemek, Ramazan orucu tutmak.

Peygamberimiz'in İslâm'ı tarif ettiği Cibril hadisi diye bilinen hadis-i şerifte ve konunun başında zikrettiğimiz İslâm'ın beş temel üzere bina edildiğini bildiren hadiste (câhil halkın yanlış olarak İslâm'ın beş şartı dediği) bu beş temelin sayıldığını biliyoruz. Şehâdet veya tevhid kelimeleri dediğimiz imanın rükûnlarını (temel ilkelerini) daha önce “Tevhid” ünitesinde işledik. Burada, bu ibâdetlerin önemine binaen prototip örnekler olarak belirtilen ve diğerleriyle birlikte amel-i sâlih olarak etrafını câmi sûrette tanımlayabileceğimiz rükûnlardan kısaca ve akaidi ilgilendirdiği yönleriyle bahsedeceğiz. Bu amellerin nasıl yapılması gerektiği Fıkıh, İlmihal kitaplarında ve Fıkıh derslerinde konu edinilmektedir.

Amel-i sâlih nedir? Sâlih amel, Allah katında râzı olunan amellerdir. Bu amel (davranış) iki özellik taşır: Biri, İslâm şeriatına uygun olması, ikincisi; niyetin Allah rızâsı için ve O'na ibâdet kasdıyla, bu bilinçle olmasıdır. Bir amel, bu iki özelliği veya bunlardan birini taşımazsa Allah katında râzı olunan amellerden, yani amel-i sâlihten olmaz. Böyle bir amelin ecri ve sevâbı da yoktur. Yüce Rabbimiz buyuruyor ki: “*Kim Rabbine kavuşmayı ümid ederse, sâlih amel işlesin, Rabbine ibâdetinde hiçbir kimseyi şirk/ortak koşmasın...*”[\[1430\]](#)

Amel-i sâlihin İslâm'daki yeri cidden pek büyüktür. Çünkü bu ameller Allah'a, âhiret gününe iman etmenin meyvesidir. Kelime-i şehâdetin (tevhidin) mânâsı, amel-i sâlih işlemek ve bu yola girmekle meydana çıkar. İslâm kelimesinin teslimiyet anlamına geldiğini ve bu teslimiyetin de Allah'ın emirlerine itaat edip teslim olma demek olduğunu hatırladığımızda amelsiz, itaatsız, ibâdetsiz İslâm'ın olamayacağı ortaya çıkar. Amel-i sâlihin İslâm'daki öneminden dolayı birçok âyet onu övmektedir. Bu âyetlerin bazıları onu imana yaklaştırır, bazıları güzel mükâfatını açıklar, bazıları da özellikle âhiret hayatında vereceği faydadan bahseder. “*Andolsun Asra ki, Muhakkak insan ziyandadır (zarar görecektir). Ancak iman edip amel-i sâlih işleyenler, birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye edenler hâriç.*”[\[1431\]](#)

Amelin kabulü için İslâm'ı benimsemek şarttır. Bundan dolayı Allah, iman ile amel-i sâlihi beraber zikretmiştir. Bir kimse, Allah rızâsı niyetiyle ve İslâm şeriatına uygun bir amel de işlese, eğer o kişi Kur'an'da belirtilen gerçek İslâm'ı tümüyle kabullenip benimsemedikçe o ameli Allah onun yüzüne çarpacaktır. Böyle bir amel için ne bir sevap, ne de bir mükâfat vardır.[\[1432\]](#)

Amel-i sâlih çok çeşitlidir. İbâdet olsun, muâmelât olsun, Cenâb-ı Hakk'ın emrettiği şeylerin hepsidir. Müslüman, Rabbine itaati, Şeriata boyun eğmeyi ve Allah'ın rızâsını talep etmeyi düşünerek hayırlı bir amel işlediği zaman, amel-i sâlih ehliinden olur.

Bu amel-i sâlihin başında (dar anlamıyla) ibâdetler gelir. İbâdetlerin de başında namaz, oruç, hac ve zekât gelir. Bunlar İslâm'ın temelleridir. Bu ibâdetlerde ihmal veya önemini küçümseme kesinlikle câiz değildir. Bunun için İslâm'ı tanımlayan meşhur hadiste bu ibâdetler açıkça bildirilmiştir.

İslâm'da ibâdetlerin önemi büyüktür. İbâdetler, kişinin Rabbiyle olan ilişkisini düzenler ve belli bir şekilde Allah'a karşı kulluğunu ortaya koyar. İbâdetler, Allah'ın kulları üzerindeki özel hakkıdır. Bu ibâdetlere özen göstermek ve başkalarını önce imanî esaslara, sonra ibâdetlere dâvet etmek gerekir. İbâdetler eksik olduğu halde, insanın imanının kuvvetlenmesi ve kalbinde kök salması mümkün değildir. Hatta küfrün egemenliğinin çevre şartlarının tümüne uzandığı günümüzde namaz başta olmak üzere ibâdetlere gevşeklik gösteren insanların imanları çok büyük tehlikelere girer. Yani kişinin namaz ve diğer ibâdetleri hakkıyla yerine getirmeden mü'min kalması çok zordur. Bunlar, balık için su, insan için hava mesabesindedir.

Bu ibâdetler içinde namazın akaid açısından daha büyük önemi vardır. İslâm; namazı, müslüman ve kâfir arasını ayırt edici bir âlâmet olarak açıklamıştır. Ne yolculuk, ne savaş, ne hastalık halinde namazda ihmal câizdir. Onu terk etmek ve bu konuda tembellik göstermek münâfıkların âdetidir. Kul, Rabbine döndüğü zaman kendisine ilk sorulacak şey namazdır. Namaz, Allah'a olan kulluğunu ve kelime-i tevhidin mânâsını kişiye devamlı hatırlatan bir ibâdetdir. Namaz, sahibini her türlü çirkinliklerden, fuhşiyattan ve kötülüklerden meneder. Namazın önemi konusunda Kur'an'da birçok âyet vardır. [\[1433\]](#)

Müslüman, namaza "Allahü Ekber" ile çağırır; onunla namaza başlar, namaz süresince sık sık onu tekrarlar. Çünkü Allah, her büyükten daha büyük, her kuvvet ve kudret sahibinden daha yücedir. Kul, her şeyden daha büyük ve aziz olan Allah'a bağlandıkça, O'ndan başka hiçbir kimseden korkmaz. Başkasına kulluk etmekten sakınır.

Oruç, hac, zekât ve diğer bütün ibâdetler, imanı takviye eder, nefsi kötülüklerden arındırır, kulu Rabbine bağlar. Oruçta, Allah sevgisini beden isteklerine tercih etme hali vardır. Müslümanı, ihlâs, irâde ve sabır hallerine alıştırmaya özelliklerini taşır. Zekât, müslüman için cimrilik ve hasislik hastalığından temizlenmeyi sağlayan mâlî bir ibâdetdir. Malın esas sahibinin Allah olduğu, kendisinin ise bir emânetçiden başka biri olmadığını insan zekâtla daha iyi kavrar. Zekât, mal sevgisine, Allah rızâsını ve sevgisini tercih etmektir. Toplumun muhtaç kesimine hisse ayırmak, böylece sosyal adâletin sağlanmasına hizmet etmektir. Hac ise, müslümanın amelî eğitimidir. Hac ibâdetiyle müslümanın fiilen açık ve muayyen bir şekilde kulluğunu ortaya koyduğunu görüyoruz. İlim, cihad, iyiliği emir, kötülükleri yasaklamak, sabır, tevekkül, takvâ, Allah sevgisi ve O'nun azâbından korkmak... gibi emirler, Kur'an'ın üzerinde ısrarla durduğu sâlih amellerin başında gelir.

Amelin imanla münâsebetini ileride geniş olarak işleyeceğiz.

İslâm'ın Tebliği

İnsanlık tarihi devam ettiği müddetçe, İslâm, herkese tebliğ edilmelidir. Bu dâvet ve tebliğin asıl gayesi, insanları kula kulluktan kurtarıp sadece tek olan Allah'a bağlamaktır. Bu görevi yapacak insanlar mutlaka olmalıdır. *"İçinizden insanları hayra çağırarak, iyiliği emredip kötülükten alıkoyacak bir cemaat bulunsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir."* [\[1434\]](#) âyet-i kerimesi bu durumu te'yid etmektedir. İslâm, herkese, ama özellikle "Müslümanım" diyenlere götürülmelidir. Çünkü onların İslâm bildikleri şeyler İslâm olmayabilir. Bu durum mutlaka düzeltilip onlara hakikat gösterilmelidir.

İslâmî dâvetin gayelerinden biri de, İslâm'ı tekeline alıp onu kimseye ulaştırmayanların elinden İslâm'ı alıp herkesin ona ulaşmasını sağlamaktır. İslâm, hiçbir gücün tekelinde olamaz. Hiçbir güç İslâm'ın bazı ibâdetlerini elinin altına alıp zorlaştıramaz. Bunu yapanlar, ister İslâm adına yapsınlar, isterse câhiliyye adına yapsınlar; her iki durum da Allah'a karşı büyük bir edepsizliktir. Çünkü Allah Teâlâ, kendisine ulaşma yolunda ne kadar engeller varsa kaldırılmasını ister. Hatta o engellere karşı cihadı her müslümana farz kılmıştır. Ta ki, insanlar saf ve berrak olan İslâm'ı kendi istekleriyle tanınsınlar, öğrensınlar ve onu kabullensınlar. İnsanları, insanların hâkimiyet ve sultanından, değer verdikleri ağalardan, ağabeylerden, atalardan, babalardan, efendilerden ve bağlanıp kaldıkları âdetlerden kurtarıp, hayatın her safhasında Allah'ın nizam ve hâkimiyeti olan İslâm'a ulaştırmak... İşte, İslâm budur ve bütün peygamberler de bunun için gönderilmişlerdir.

İslâm'ı Hayata Hâkim Kılmak

İnsanlık tarihi boyunca, İslâm'ın esas dayanağı olan temel ilke "Lâ ilâhe illâllah" kuralıdır. Yani ulûhiyeti, rubûbiyeti, saltanat ve hâkimiyeti sadece Allah'a tahsis etmek kuralı. Bu kaide gönülde ve kalpte inanç; duygu ve hareketlerde ibâdet; hayat sahasında da kanun ve nizam olarak tezâhür etmelidir. Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet etmek, böyle kâmil bir şekilde olmadıkça Allah'a ve İslâm'a saygısızlık yapılmış olur.

Bu kaidenin tabiki insan hayatının bütünüyle Allah'a yönelmesidir. Böylece insanoğlu bütün işlerinde ve hayatın her safhasında Allah'ın hükmüne müracaat ederek buna tâbi olur ve Allah'ın hükmünü kendi düşünce ve görüşüne tercih eder.

Allah'ın hükümlerini insanlara ulaştırıp tebliğ eden Rasûlullah (s.a.s.)'dir. Bu kaide ise İslâm'ın ilk şartı olan şehâdet kelimesinin ikinci rûknünü temsil eder. "*Şüphesiz Muhammed (s.a.s.) Allah'ın Rasûlüdür.*" [1435] İşte İslâm'ın dayandığı ve temsil ettiği temel ilkenin ikincisi. Bu kaide bütün yönleriyle hayata tatbik edildiği zaman, en müttekâmil bir nizam ortaya çıkar. İşte Allah'ın râzı olduğu nizam budur.

İslâm, hiçbir zaman nazârî inanç ve birtakım ibâdetlerden ibâret değildir. Bir yandan birtakım ibâdetler yapmak, diğer taraftan da fiilen mevcut olan câhiliyye toplumunun faal bir üyesi şeklinde çalışmak bir arada bağdaşamaz.

İslâm'ın hedefi, câhiliyyeyi ortadan kaldırmaktır. Bunun için de yeni ve faal bir kadronun oluşturulması lâzımdır. Bu kadro, yaşama tarzıyla, düşünce yapısıyla, sosyal düzeniyle, değer yargısı ve kaynağıyla, kısaca her şeyiyle İslâm metoduna uygun hareket eden bir cemaattir. İşte, böyle bir kadro ancak yeniden İslâm ümmetini oluşturur ve Allah'ın şu beyânâtına mazhar olur: "*Siz, insanlar içinden seçilip çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz. Çünkü iyiliği emreder, kötülüğe karşı çıkar ve Allah'a inanırsınız.*" [1436] "*İşte böylece sizleri orta (mütedil, dengeli) bir ümmet kıldık. İnsanlara şahid (örnek) olasınız ve Peygamber de size örnek olsun diye...*" [1437]

SORULAR

- 1- İslâm, kelime olarak hangi anlamlara gelir?
- 2- İslâm kavramının terim anlamı nedir?
- 3- Allah'a teslim olmayan kimse müslüman sayılır mı? Niçin?

4- İslâm'ın üzerine bina edildiği beş temel esas nedir?

5- İslâm dininin gayesi nedir?

6- İslâm dininin hükümleri kaçaya ayrılır? Tariflerini misallerle açıklayınız.

7- İslâm, insan hayatının bir parçası mıdır?

8- İslâm'ın genel özellikleri nelerdir?

9- İslâm konusunda iki âyet meali ve iki hadis belirtiniz.

10- İslâm'ı hayata hâkim kılmak için Müslüman olarak hepimize ne tür görevler düşmektedir, açıklayınız.

11- Allah tarafından, peygamberler aracılığıyla insanlara bildirilen, dünyada ve âhirette insanları mutluluğa ulaştıracak hayat şekline ne denir?

a) İman b) Amel c) Hukuk d) İslâm

12- Aşağıdakilerden hangisi İslâm için doğru değildir?

a) İslâm dini, insanın fıtratına (yaratılışına) uygundur.

b) İslâm dininin mesajı ve hükümleri sadece Peygamberimiz'in yaşadığı zamana yöneliktir.

c) İslâm inanç esasları herkesin anlayabileceği şekilde açık ve nettir.

d) İslâm'a göre egemenlik sadece Allah'a aittir.

13- İslâm'ın hükümleri; 1- iman 2- amel 3- ahlâk 4- hukuk olmak üzere dört kısımdır. Buna göre "Devlet yönetimi, toplum idaresi, evlenme, boşanma, ticaret, cezâlar, dâvâlar ve mirasla ilgili hükümler" ifâdesi, yukarıdaki hükümlerden hangisine girer?

a) Ahlâk b) İman c) Hukuk d) Amel

14- İslâm'ın hükümleri; 1- iman 2- Amel 3- Ahlâk 4- Hukuk olmak üzere dört kısımdır. Buna göre "Söz, davranış, hal ve hareketlerimizle alâkalı hükümler" ifâdesi hangi kısma girer?

- a) Amel b) Ahlâk c) Hukuk d) İman

15- Allah'ın, peygamberleri aracılığı ile göndermiş olduğu İslâm dinini kabul eden, bu inancını amelleriyle göstermeye çalışan kimseye ne denir?

- a) Müslüman b) Münâfık c) Müşrik d) Kâfir

İ M A N

- İman Kelimesinin Sözlük ve Terim Anlamı
- Kur'an'da İman Kavramı
- İmanın Dereceleri
- İmanın Artması, Eksilmesi
- İmanın Gerektirdikleri
- İman ve İslâm
- İman ve Amel
- İnsan Niçin iman Eder? İmanın Sebep ve Sonuçları
- İmanla İlgili Sünnetullah (Allah'ın Değişmez Yasaları)

- İman ve İnkâr Yönünden İnsanlar
- İmanın Sahih (Geçerli) Olmasının Şartları
- İmanı Bozan Haller
- Bâtıla İman
- Sorular

Bu üniteyi bitirdiğinizde aşağıdaki amaçlara ulaşmanız beklenmektedir:

- * İman kelimesinin sözlük ve terim anlamlarını tanımak.
- * İmanın derecelerini, imanın artıp eksilmesini izah etmek.
- * İmanın gerektirdiklerini ve iman-amel ilişkisini açıklamak.
- * İman ve İslâm kavramlarının benzer ve farklı yönlerini ifâdelendirmek.
- * İmanın sebep ve sonuçlarını, insanın niçin iman etme gereği duyduğunu açıklamak.
- * İmanla ilgili sünnetullah'ı/Allah'ın değişmez yasalarını listeleyebilmek.
- * İman ve inkâr yönünden insanların ayrıldığı grupları açıklamak.
- * İmanın sahih/geçerli olması için gerekli şartları izah etmek.
- * İmanı, hangi hallerin bozacağını, güncel tavır ve sözlerle bağlantı kurarak açıklamak.

İman Kelimesinin Sözlük ve Terim Anlamı

Sözlük anlamı olarak iman: İman, emn kökünden bir mastardır. Sözlük anlamı, birini sözünde tasdik etmek, onaylamak, kabullenmek itimat etmek, gönülden benimsemek, güvenmek/güvenilmek anlamlarına gelir. Türkçedeki inanmak kelimesi bunu aşağı yukarı karşılar.

Terim olarak iman: Kavram olarak, Rasûlüllah'ı Allah'ın katından getirmiş olduğu bilinen haber ve hükümlerin tümünde, kat'i olarak tasdik etmek, bunu diliyle ikrar edip, tatbik etmeye çalışmaktır. İman, küfrün zıddıdır. Âlemlerin Rabbi olan Allah'ı tanımak ve O'na yönelmektir. İman: Allah'ın gönderdiği peygamberleri tasdik etmek, getirdikleri vahyi benimsemektir. Allah'ın buyruklarını yerine getirerek, O'nun güven çemberine girmektir. Âyetleri kabul edip, bağlanmak ve yaşamdır.

İman'ın filolojik açıdan iki anlamı vardır: Başkalarına güven vermek, güven içinde olmak. İman sahibi kişi, yani mü'min, hem inandığı gücün sağladığı güvenin içinde emin olan; hem de kendisi başkalarına güven veren demektir.

Kur'an'da İman Kavramı

İman kelimesi Kur'an'da 45 yerde geçer. İman kelimesinin kökü olan "emn" türevleriyle birlikte Kur'an-ı Kerim'de 878 yerde kullanılır. Kur'an'ın onda birinden fazlasının imanla direkt ilgili ifâdeler olması, konunun önemini göstermek için yeterlidir.

Kur'an, peygamberlerin emin (güvenilen) kişiler olduğunu ifâde ediyor.[\[1320\]](#) Aynı zamanda, peygamberlere vahyi ulaştıran gök habercisi Cebrail'in de emin olduğunu belirtiyor.[\[1321\]](#) Yine Kur'an, insanın büyük sorumluluğundan bahsederken onu emaneti yüklenen varlık olarak tanıtır. Emanet de imanla aynı kökten gelen ve güvene tevdi edilmiş şey anlamı taşıyan bir kelimedir.[\[1322\]](#) İman sahibine mü'min denir ki, bir anlamı da emanet taşıyan kişi demektir.

Mü'min, hem Allah'ın, hem de insanın sıfatıdır. Esmâü'l-Hüsnadan biri, El-Mü'min'dir. Allah'ın mü'minliği, güven verici, güven kaynağı olmayı; insanın mü'minliği de El-Mü'min'e (Allah'a) güvenmeyi ifâde eder. İman, bu karşılıklı güvenin işleyiştir. Allah'a güven tam olmadan iman olmaz. Allah'a güvenin tam olması için, O'nu her şeyden fazla sevmemiz, O'nun emir ve hükümlerini de her şeye tercih etmemiz gerekir. "*İman edenlerin Allah'a olan sevgileri çok fazladır.*"[\[1323\]](#)

İmanın gündeme geldiği Bakara sûresinin ilk âyetlerinde müttakîlerin vasıfları açıklanırken, yapılması gerekenler de açıklanmış oluyor. Bu açıklama, aynı zamanda nelere iman edilmesi gerektiğini de topluca içermektedir. Kurtulmak isteyen, *gayb* diye ifâde edilen çıplak gözle göremediği, kendini aşan konulara kesin *iman edecek, salât* şeklinde anılan amellerden ilkiyle bazı görevleri yerine getirmeye başlayacaktır. *İnfak* şeklinde ifâde olunan inandığı ve bağlandığı bir dine hizmet için çaba ve gayretlerin ilkiyle bu esasları başkalarına da götürecektir.

"*Elinizdekini tasdik etmek üzere indirdiğim Kur'an'a iman edin.*"[\[1324\]](#)

"*Allah'a ve Peygamberine iman edin. Eğer iman eder ve takvâli olursanız en büyük mükâfaat sizindir.*"[\[1325\]](#)

"*Ey iman edenler, Allah'a, Peygamberi'ine, Peygamberi'ne indirdiği Kitaba ve daha önce indirdiği kitaba iman edin. Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve âhiret gününü inkâr ederse, son derece büyük bir sapıklığa düşmüş olur.*"[\[1326\]](#)

"Benim kalbim temiz, kimseye kötülük düşünmem, herkesin iyiliğini isterim" diyerek kendini kandıranlara gerçek iyiliğin ne olduğunu Kur'an şöyle açıklar: "*Gerçek iyilik, yüzünüzü doğuya veya batıya döndürmeniz değil; Allah'a, âhirete, meleklerle, kitaplara ve Rasullere iman etmenizdir.*"[\[1327\]](#)

İman, insanı kopmaz, çürümez bir bağa kavuşturur ve boşluklara yuvarlanmasını önler.[1328] İmandan yoksun kalanları Kur'an, hayvanların en şerlisi olarak anmaktadır.[1329] Fakat, ne yazık ki, insanlığın çoğunluğu bu imandan uzak bulunmuştur, bulunacaktır.[1330] Mü'min, Allah'ın yardımcısı, Allah'ın dostu, velisi olarak nitelendirilmiştir.[1331]

İmanın Dereceleri

1. İcmâlî İman: İman edilecek esaslara kısaca ve toptan iman etmektir. Yani, Allah (c.c)'in göndermiş olduğu haber ve hükümlerin hepsine birden inanmaktır. Bu da "lâ ilâhe illâllah Muhammedu'r-Rasûlullah" cümlesi ile ifâde edilir. İmanın en basit mertebesi budur. Çünkü bu iki cümlede iman edilmesi gerekli olan her şey özet olarak bulunmaktadır.

2. Tafsîlî İman: İman edilecek esasların herbirine açık ve geniş bir şekilde iman etmektir. Allah'a ve Peygambere imandan sonra, Peygamberin haber verdiği hüküm ve esasları teker teker öğrenip onların hak olduklarını tasdik etmek tafsili imandır.

İman, küfrün zıddıdır. Âlemlerin Rabbi olan Allah'ı tanımak ve O'na yönelmektir. İman: Allah'ın gönderdiği peygamberleri tasdik etmek, getirdikleri vahyi benimsemektir. Allah'ın buyruklarını yerine getirerek, O'nun güven çemberine girmektir. Âyetleri kabul edip, bağlanmak ve yaşamaktır.

İman'ın filolojik açıdan iki anlamı vardır: Başkalarına güven vermek, güven içinde olmak. İman sahibi kişi, yani mü'min, hem inandığı gücün sağladığı güvenin içinde emin olan; hem de kendisi başkalarına güven veren insandır.

Kur'an, peygamberlerin emin (güvenilen) kişiler olduğunu ifâde ediyor.[1332] Aynı zamanda, peygamberlere vahyi ulaştırılan gök habercisi Cebrâil'in de emin olduğunu belirtiyor.[1333] Yine Kur'an, insanın büyük sorumluluğundan bahsederken onu emâneti yüklenen varlık olarak tanıtır. Emânet de imanla aynı kökten gelen ve güvene tevdi edilmiş şey anlamı taşıyan bir kelimedir.[1334] İman sahibine mü'min denir ki, bir anlamı da emânet taşıyan kişi demektir. Mü'min, hem Allah'ın, hem de insanın sıfatıdır. Esmâü'l-Hüsnadan biri, El-Mü'min'dir. Allah'ın mü'minliği, güven verici, güven kaynağı olmayı; insanın mü'minliği de El-Mü'min'e (Allah'a) güvenmeyi ifâde eder. İman, bu karşılıklı güvenin işleyişidir. Allah'a güven tam olmadan iman olmaz. Allah'a güvenin tam olması için, O'nu her şeyden fazla sevmemiz, O'nun emir ve hükümlerini de her şeye tercih etmemiz gerekir. "İman edenlerin Allah'a olan sevgileri çok fazladır." [1335]

Bakara sûresinin ilk beş âyetinde özetlenen İslâm'ın temel binası ve üçüncü âyetinde "gaybe iman" şeklinde çatısı çatılan inanç temelleri, sûrenin son âyetinde de perçinlenir: "O Rasûl, kendisine Rabbinden indirilene (Kur'an'a) iman etti. Mü'minler de Allah'a, Onun meleklerine, kitaplarına ve bütün peygamberlerine inandı. Rasullerden hiçbirini diğerinden ayırmayız, dinledik, itaat ettik. Ey Rabbimiz mağfiret isteriz, dönüş ancak sanadır, derler." [1336] "Gaybe iman" olarak tavsif edilen bu inanç temelleri Kur'an'ın değişik yerlerinde topluca veya tek tek, veya ikisi üçü birlikte zikredilmiştir. "Elinizdekini tasdik etmek üzere indirdiğim Kur'an'a iman edin." [1337]; "Allah'a ve Peygamberine iman edin. Eğer iman eder ve takvâlı olursanız en büyük mükâfaat

sizindir.”[1338]; “Ey iman edenler, Allah’a, Peygamberi’ine, Peygamberi’ne indirdiği Kitaba ve daha önce indirdiği kitaba iman edin. Kim Allah’ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve âhiret gününü inkâr ederse, son derece büyük bir sapıklığa düşmüş olur.”[1339]; “Gerçek iyilik, yüzünüzü doğuya veya batıya döndürmeniz değil; Allah’a, âhirete, meleklerle, kitaplara ve Rasullere iman etmenizdir...”[1340]

İman, insanı kopmaz, çürümez bir bağa kavuşturur ve boşluklara yuvarlanmasını önler.[1341] imandan yoksun kalanları Kur’an, hayvanların en şerlisi olarak anmaktadır.[1342] Fakat, ne yazık ki, insanlığın çoğunluğu bu imandan uzak bulunmuştur, bulunacaktır.[1343] Mü’min, Allah’ın yardımcısı, Allah’ın dostu, velisi olarak nitelendirilmiştir.[1344]

İmanın Artıp Eksilmesi

İmanı, kalbin ve benliğin onayladığı ve bağlandığı bir durum olarak kabul ettiğimizde, bu bağlılık ve onayın güçlenmesi ve zayıflaması yönünde bir artış ve eksilmesi elbette mümkündür. Münâfık karakterli kimselerde iman azaldığı ve küfre yaklaştığı görülür. Gerçek mü’minlerde ise iman artışı ve bağlılığın güçlenmesi, olgunlaşması göze çarpar. Kur’an’da bunu açıkça görebiliriz: “Bir sûre indirildiği zaman, münâfıklar arasında ‘bu sûre, hanginizin imanını artırdı?’ diyenler vardır. İşte o sûre iman edenlerin imanını artırmıştır ve bunu birbirlerine müjdelerler.”[1345]; “Onlara bazı kimseler, ‘insanlar size karşı birleştiler, onlardan korkun.’ demişlerdi de bu, onların imanını artırmış ve ‘Allah bize yeter, O, ne güzel vekildir.’ demişlerdi.”[1346]; “Ve bu, onların ancak imanlarını ve teslimiyetlerini artırdı.”[1347]; “Mü’minler o kimselerdir ki, Allah anıldığı zaman yürekleri ürperir, kendilerine Allah’ın âyetleri okunduğu zaman bu, imanlarını artırır.”[1348]; “Kitap verilmiş olanlar iyice inansın, iman edenlerin imanını artırsın.”[1349]; “Allah onların hidâyetini artırmış ve onlara takvâlarını vermiştir.”[1350]; “Allah, onları küfürleri dolayısıyla lânetlemiştir. Bu sebeple çok az inanırlar.”[1351]

İman muhtevâ (içerik) yönünden ise, yani iman edilmesi gereken hususlara parça parça peyderpey inanma gibi bir artış veya bunda bir azalma kabul etmez. Çünkü doğru iman, ancak tam teslimiyet ve bütünüyle kabul etmekle geçerli olur. Kısmî iman, kısmî küfür demektir. Bir kısmını inkâr da tamamını inkâr gibidir. İman edilmesi gereken unsurlar birbirine bağlı bir bütündür. Dolayısıyla ya tam iman, ya da küfür var demektir. Küfrün az veya çok olması küfür olmasını değiştirmez. “Siz Kitab’ın bir kısmına inanıp bir kısmını küfr (inkâr) mü ediyorsunuz? Sizden böyle yapanın cezası, dünya hayatında zillet, kıyâmet gününde azâbın en şiddetlisine uğratılmaktır.”[1352] Hoşuna giden şeylere iman eden, hoşlanmadığı ve zor gelen şeyleri inkâr eden, ancak arzularını ilâh edinen menfaatperest kimsedir.

İmanın Gerektirdikleri

İman, insana dünyada çok büyük onûr ve âhirette ebedî mükâfat sağlar. Hiçbir hayalin ulaşamayacağı güzellikler yurdu cennet bedava değildir. Kur’an, imanın bir imtihan, ıstırap ve çile işi olduğuna dikkat çeker.

“İnsanlar, sandılar mı ki, ‘iman ettik’ demeleriyle bırakılacak, inceden inceye imtihan ve ıstırapa çekilmeyecekler. Yemin olsun, biz onlardan öncekileri de inceden inceye deneylerden geçirmiştir.”[1353]

"Andolsun ki, sizi biraz korku ve açlık; mallardan, canlardan ve ürünlerden biraz azaltma (fakirlik) ile imtihan eder, deneriz. Sabredenleri müjdele"[1354]

"(Ey mü'minler!) Yoksa siz, sizden önce gelip geçenlerin başına gelenler size de gelmeden cennete gireceğinizi mi sanıyorsunuz? Yoksulluk ve sıkıntı onlara öylesine dokunmuş ve öyle sarsılmışlardı ki, nihâyet Peygamber ve beraberindeki mü'minler: 'Allah'ın yardımı ne zaman?!' dediler. Biliniz ki, Allah'ın yardımı yakındır."[1355]

Kâmil iman sahibi mükemmel mü'minin bir özelliği de kınayanların kınamasına ve haksız eleştirilere aldirmamaktır ki, Kur'an, bunu şöyle ifade eder:

"Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, sevdiği ve kendisini seven, mü'minlere karşı alçak gönüllü (şefkatli), kâfirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir. (Bunlar) Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar (hiçbir kimsenin kınamasına aldirmazlar). Bu, Allah'ın, dilediğine verdiği lütfudur. Allah'ın lütfu ve ilmi çok geniştir."[1356]

"Bir kısım insanlar, mü'minlere: 'düşmanlarınız olan insanlar, size karşı asker topladılar; aman sakının onlardan!' dekilerinde bu, onların imanlarını bir kat daha arttırdı ve 'hasbünallahu ve ni'me'l vekîl', yani, 'Allah bize yeter. O ne güzel vekildir!' dediler."[1357]

Gerçek mü'minlerin bir özelliği de birbirlerine sürekli hakkı ve sabrı tavsiye etmeleridir. [1358] Mü'minlerin gönül dostları, yalnız kendilerinden olanlar, yani mü'minler olacaktır. [1359] Mü'min erkekler ve mü'mine hanımlar da birbirlerinin dostu ve kardeşidirler. Dostluk ve kardeşlikte cinsiyet ayrımı yapılmayacaktır. [1360] Mü'minler, birbirlerinin ancak kardeşleridir. [1361] İmanda ortak olmayan, mü'min olmayan akraba, yakınlığı ne olursa olsun (ana-baba da dâhil) gönül dostu olma, kardeş olma hakkını kaybeder. Onlara karşı hukukî sorumluluklar yerine getirilir ama, gönül dostu olarak benimsenemezler. [1362] Kur'an, böylece kan bağlarından ayrı, şuur beraberliğine dayalı bir akrabalık getirmektedir. Bu bir gönüldaşlık, iman kardeşliğidir.

Hayatın anlamı ve insanın mahlûkat içerisinde taşıdığı bir imtiyaz olan imanı bir ağaca benzetirsek, bu ağacın kökü kalpte, gövdesi akılda ve dalları organlardadır. Bu ağacın meyvesi ise amellerdir. Ağacı kökü, gövdesi, dalları ya da meyvesi olmadan tanımlamaya kalkanlar, onu eksik ve yanlış tanımlamak zorunda kalacaklardır.

İman, aslında insanın şerefine en büyük delildir. İnsanın fizikötesi boyutunun fizikî boyutundan çok daha yüce ve anlamlı olduğunu, onun iman edebilirliğiyle açıklayabiliriz. İman, insanı fiziğin dar ve statik sınırlarından kurtarır onu kendi dışındaki âlemlerle bütünleştiren muharrik güçtür. İman gibi muazzam bir imkânı kullanmayan insan, bedeninin daracık kabuğuna sıkışıp kalmış, meleklerle ve diğer aşkın varlıklarla yarıştığı bir kulvarı terkederek kendisini, hayvanlarla paylaştığı fiziğin dünyasına mahkûm etmiş demektir.

Akıl imanın aracıdır. Eğer bu araç gayesine ulaşamamışsa akıl sahibi olmak insan için bir meziyet olmaktan çıkar, bilakis en vahşi hayvanların dahi başaramayacağı bir vahşete kılavuzluk yapabilir. Bu durumda insan, hemcinsleri için diğer tüm yaratıklardan daha tehlikeli olabilir. İmana araç olsun diye verilen akıl, kimi zaman haddini aşarak imanın koltuğuna oturur ve kendisi "amaç" olur. Akılın putlaştırılması, ilâhlaştırılması, işte bu durumun bir sonucudur. Akıl imana "yoldaş" değil de; "rakip" olarak çıkartıldığı bir yerde dengeler bozulmuştur. Çünkü akıl imansız, ya da iman akılsız kalmıştır.

İman şereftir. Bugün müslümanın en büyük sorunu kimlik bunalımıdır. Bunun farklı tezâhürleri olan kişilik erozyonu, şahsiyetsizlik, zillet ve meskenettir.

Müslümanın kimlik bunalımı imanını iktidar edemeyişinden, müslüman oluşuyla iftihar edemeyişinden, daha doğrusu iftihar edebilecek bir imana sahip olamayışındandır. Bu durum, kâfirleri sevmeyi ve onlara gıpta etmeyi getirecektir. Tabii olay, sadece kâfiri sevmek sınırında kalmayacak; onun küfrüne lakaytlıkla başlayan süreç küfre rızâ ve küfre gıpta etmenin ardından küfre sevgi ve hayranlığa kadar varacaktır. Küfre rızâ küfürdür, bu kesin! Ya küfre hayran olmak nedir? Başka değil, bu bir akide sorunudur ve çözümünü de imanla ilgilidir. imanla, yani bilgi, tasdik, ikrar ve amelin toplamı olan imanla. Ve elbette İslâm'ı olan imanla...

İman ve İslâm

"Taşralılar (bedeviler) 'iman ettik' dediler. De ki: 'Siz iman etmediniz, fakat 'İslâm olduk' deyiniz. Çünkü daha iman kalplerinize girmedir."[1363] Âyetten de açıkça anlaşılacağı üzere iman ve İslâm birbirini tamamlayan, lakin birbirinden farklı anlamlara sahip kavramlar olarak kullanılmaktadır. Âyetteki "İslâm olduk" ifâdesi, "müslüman olduk" demektir ve imandan farklı olarak değerlendirilmiştir. Bunu, Buhârî ve Müslim dâhil birçoklarının naklettiği şu haber pekiştirmektedir: Sâd b. Ebi Vakkas'tan: "Allah Rasûlü bir topluluğa ganimet paylaşırıyordu. Onlardan bir adama vermemesi beni şaşırttı. Kalktım ve dedim ki 'Falan adama niçin ganimetten pay vermediniz? Vallahi ben onu mü'min olarak görüyorum.' Allah Rasûlü şöyle cevapladı: "Hayır, belki müslim!" Sâd üç kez aynı sözü söyledi ve üçünde de Nebî'den aynı cevabı aldı. En sonunda Allah Rasûlü buyurdu ki: "Ey Sâd, kuşkusuz ben bir adama ondan daha çok sevdiğlerin dururken yardım edebilirim. Bu onun yüzüstü ateşe atılmasından daha hayırlıdır." [1364] Hadisin devamında Zührî'nin bir açıklaması var: "Biz görüyoruz ki İslâm kelime-i tevhid; iman ise ameldir."

İman ve İslâm ayrımı, bir başka âyette de yapılır: "Müslüman erkekler ve müslüman kadınlar, mü'min erkekler ve mü'min kadınlar..." [1365] Allah Rasûlü, iman ve İslâm'ı şöyle açıklamışlardır: "İslâm, dışta ve görünürde; iman, içte ve kalpte olandır." [1366] Bu hadiste de iman ve İslâm bir şeyin iki yüzü gibi birbirinden ayrılmayan, lakin birbirinin aynı da olmayan bir olgu olarak tanımlanmaktadır. imanla İslâm'ın birbirinden ayrı ve bağımsız olmadığına en güzel delili, sonradan "İslâm'ın şartı beştir" gibi yanlış bir zihniyetle sayıların sultasına kurban edilen şu hadistir: "İslâm beş şey üzerine bina edildi: Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın Rasûlü olduğuna şehâdet etmek, namazı kılmak, zekâtı vermek, hac ve Ramazan orucu." [1367] Bu meşhur hadiste beş madde var. Bunlardan dördü organlarla ilgili eylem: Namaz, zekât, hac ve oruç. Bunlar ameli ilgilendiren maddeler. Geriye bir madde kalıyor ki, o da kelime-i şehâdette ifâdesini bulan Allah'ın teklifini ve Hz. Muhammed'in O'nun Rasûlü olduğunu ikrar. Diğer dört madde, bu birinci maddeye bağlı. Şehâdet olmadan ne namaz ve zekât, ne hac ve oruç olur. Yalnız bu beş madde arasında temel bir benzerlik var. O da bunların tümünün zâhirde olup biten şeyler olması. Hadisteki birinci madde insanı yanıltmamalı. Orada "iman etmek" değil; "şehâdet etmek" şart koşulmaktadır. Şehâdet etmek ise, sözle yapılan zâhirî bir eylemdir, yani ameldir; dilin ameli.

O halde İslâm bütünüyle imanın dış bükeyidir ve amele taalluk eden boyutudur. İslâm, teslim olmak, müslümanlardan sayılmak, şer'î hukuka tâbi olmak, müslümanların sahip olduğu haklara sahip olmak demektir. İslâm, imanın aynısı da değildir. Öyle olsaydı, Cebrâil, Allah'ın Rasûlü'ne bir "iman nedir?" bir de "İslâm nedir?" diye ayrı ayrı sormazdı ve Nebî de ayrı ayrı cevaplar vermezdi. Hem sorular, hem de cevaplar farklı ise, imanla İslâm'ın birbirinin aynı olmadığına bundan daha güzel delil olur mu? iman sorulduğunda "Allah'a, meleklere, kitaplara, Rasullere, âhirete ve kadere iman etmek" [1368] olarak tarif eden Allah Rasûlü, kendisine İslâm sorulduğunda "namaz, zekât, oruç ve hac" zikretmiştir. [1369]

İmanı, iç güvenlik olarak tanımlarsak; İslâm da dış güvenliktir. Bu nedenle Allah Rasûlü toplumsal güvenin sağlanmasında ferde düşeni "iman"la değil; "İslâm"la tanımlamış ve buyurmuştur ki: "Müslüman, müslümanların elinden ve dilinden emin olduğu kimsedir." [1370] Bu uyarı da gösteriyor ki "İslâm", mü'min bireyin müslüman toplumla ilişkilerini belirleyen kavramlar dizgesinin başında gelmektedir. Yani "müslüman kimdir?" sorusuna bu nasslardan yola çıkarak şu cevabı verebiliriz: İslâm'a sarılıp kurtuluşa (selâmet) eren, insanların da elinden ve dilinden selâmette olduğu; varlığı, bireysel ve toplumsal barışın (selâm) garantisi ve bu garantiyi, karşılaştığı her insana selâm vererek peşinen taahhüd eden insandır. İşte bu hadis, mü'min bireyin sözkonusu barış garantisinin taahhüdüdür. Onun için selâm vermek "en hayırlı İslâm" olarak tanımlanmıştır: "Bir adam Nebî'ye sordu: 'Hangi

İslâm daha hayırlıdır?’ Buyurdu ki: “Açları doyurursun, ister tanı ister tanıma selâm (barış ve güven taahhüdü) verirsin, İşte en güzel İslâm budur.”[\[1371\]](#)

İslâm’ın en güzel sembollerinden biri olan selâmın günümüzde içi boşaltılmış ve öz mânâsından soyutlanmış bir şekilde geleneksel bir dil alışkanlığı olarak verilmesi, rûhundan soyutlanan diğer imanî ve İslâmî şiarların âkıbetine onun da uğradığının bir görüntüsüdür. Oysa ki selâm, mü’minin mü’mine verdiği barış ve güven parolasıdır. Bu parolayı veren de alan da birbirleri için mü’min (güvenilir) kimselerdir. Birbirlerine karşı güven ve barışı taahhüd etmişlerdir. Bu nedenledir ki “selâm”, aynı kökten geldiği “İslâm”ın bir tezâhürü olarak ortaya çıkar. İslâm’sa, imanın bir tezâhürüdür.

Din, hem imanın hem İslâm’ın ortak adıdır. İmansız İslâm mümkündür, lâkin makbul değildir. Hucurat sûresinin 14. âyet-i kerimesi de bunun delilidir.

Bugün de iman etmediği, Allah’ın ahkâmını içine sindiremediği halde, kendilerini “müslüman” olarak tanımlayan insanlar bu kategoriye girerler. iman etmeden “İslâm olmak” kendi içerisinde iki kısımda mütâle edilir:

1- İmana ulaşmadan müslüman olanlar: Bunun örneği Hucurât, 14’deki bedevilerdir. Onlar, bazılarının iddia ettiği gibi bilinen mânâda münâfık değildiler. Onlar, çeşitli sosyal ve siyasal nedenler yüzünden imana ermeden İslâm’ın siyasal hâkimiyetine teslim olmuş insanlardı. Bu nedenle sözkonusu âyette Allah, onların iman olarak niteledikleri şeyin gerçek adının “İslâm” olduğunu izah etmiş ve iman etmeleri gerektiğini, ancak o zaman mü’min olabileceklerini, şimdiki durumda “müslim” olduklarını duyurmuş ve ardından şu garantiyi vermiştir: “Eğer Allah’a ve Rasûlü’ne itaat ederseniz, O yaptıklarınızdan hiçbir şeyi eksiltmez. Allah çok bağışlayandır, çok esirgeyendir.”[\[1372\]](#)

2- İmana ulaştıktan sonra onu reddedip müslüman görünenler: Bu da iman etmeden müslüman olmak olarak adlandırılabilir. Ne ki, birincisiyle bu ikinci arasında derin bir fark vardır. Birinciler imandan habersizken; ikinciler haberdirdir. Birinciler bilinçsizken; ikinciler bilinçlidir. Çünkü bedeviler gerçekten teslim olmuşlar ve bunu da “iman” zannetmişlerdir. Bu ikinci kesime giren müslüman tipi olan münâfıklarsa, ya imana girip onun gereğini yerine getirmedikleri için (Uhud’un ve Tebük’ün ortaya çıkarttığı münâfıklar gibi) münâfık olmuşlar; ya da bilinçli bir biçimde küfrü tercih ettikleri halde dıştan müslüman görünmeyi menfaatleri açısından daha yararlı buldukları için müslüman olmuşlardır. Şu âyet, bu tür münâfıklığı iyi açıklamaktadır: “Onlar ki inandılar, sonra inkâr ettiler; daha sonra inandılar yine inkâr ettiler, sonra inkârları arttı.”[\[1373\]](#)

Din, iman ve İslâm’ın her ikisinin ortak adıdır. Çünkü iman tasdik, İslâm ameldir. İman, kalbin ameli; İslâm, bedeninin imanıdır. İman, muharrik kuvvet; İslâm, bu kuvvetin harekete dönüşmesidir. Bu nedenle İslâm, “şeriat”le eşleştirilir ve “İslâm şeriatı” olarak kullanılır; “iman şeriatı” biçiminde değil. İman ise “hakikat” ile eşleştirilir ve “imanın hakikati” denilir; “İslâm’ın hakikati” değil. İslâm’sız imanın hükmü ne ise; şeriatsız hakikatın hükmü de odur. Hakikatsiz şeriat, kuru bir kabuk ve şekilcilik; şeriatsız hakikat, gizemcilik ve sapıklıktır. Hakikat, varlığını imandan; şeriat, meşrûyetini İslâm’dan alırsa makbul olur.

İmanla İslâm arasındaki ilgi, imanla amel arasındaki ilginin aynısıdır. Halkın dilinde “İslâm’ın şartı” olarak bilinen beş rûkûn, ameli ilgilendiren (şehâdet, dilin amelidir) maddelerdir.

Bütün bunlardan ortaya çıkan sonuç şudur: Şuurun dört mertebesinden iç bükey ve bâtinî olan marifet ve tasdik ile iman ortaya çıkmakta; dış bükey ve hâricî boyutu olan ikrar ve amel ile de İslâm ortaya çıkmaktadır. Özetin de özeti; imanla ameli ayırmak, imanla İslâm’ı ayırmak demektir ki, bu durumda ortada ne iman kalır, ne İslâm!

Pezdevî der ki: "Ehl-i Sünnet icmâ etti: İman, İslâm'dan; İslâm da imandan ayrılamaz. Bununla birlikte iman ve İslâm mana olarak ayrılırlar. Zira iman tasdiktir. İslâm ise ikrar, inkıyad, itaat, boyun eğme ve teslimiyettir. Mü'min, Allah'ı ve Rasûlü'nü tasdik eden; Müslim, Allah'a ve Rasûlü'ne itaat edendir."[\[1374\]](#)

Kuru bir "iman ettim" sözü elbette yeterli değildir. İmanın gerçeği de bu değildir. Söz, kalbin tasdiki ve beynin kabulü ile bağlılığın ifâdesi olmalıdır. Bu da yaşamayı gerekli kılar. İman sözünün verildiği anda, kişi "ben, Allah'tan başka ilâh olmadığına şâhit olarak, bütün benliğimle Allah'a bağlanıyorum. O'nun otoritesine giriyorum." demiş olur. Sonra da O'nun otoritesini hiçe sayıp, hevâ ve hevesleri doğrultusunda hayatını sürdürürse, bu kişi imanı anlamamış ve benimsememiş demektir. Aslında onun imanı, kendi arzularının otorite olarak kabulü yönündedir. Çünkü o Allah'ın isteklerini değil; kendi isteklerini kayıtsız şartsız yerine getiriyor. Kim, kimin isteklerini kayıtsız şartsız yerine getirirse, o, onun kuludur. İmanı, yani bağlılığı onadır.

İman, itaat ve teslimiyet ile birlikte varlığını korur.

"İnsanlardan öyle kimseler vardır ki: 'Allah'a ve âhiret gününe iman ettik' derler; Hâlbuki onlar, mü'min değillerdir."[\[1375\]](#)

"Allah'a ve Peygamber'e iman ve itaat ettik derler. Sonra da onlardan bir grup, bunun ardından yüzçevirir, bunlar mü'min değillerdir."[\[1376\]](#)

"Ey iman edenler, Allah'a ve Peygamberi'ne itaat ediniz. İşitip dururken, itaatten yüz çevirmeyin. İşitmedikleri halde 'işittik' diyenler gibi olmayın. Zira Allah katında hayvanların en şerlisi, akıl etmeyen sağırlar ve dilsizlerdir."[\[1377\]](#)

Görüldüğü gibi âyet, Allah'a itaat etmeyenleri işitmeyen ve görmeyen, aynı zamanda akılsız, en aşağılık mahluklar olarak tanımlıyor. *"Ey iman edenler, Allah'tan korkulması gerektiği gibi korkun ve ancak O'na teslim olmuş olarak can verin."*[\[1378\]](#) İman, gerçek olup olmadığı ortaya konması için Allah tarafından imtihan edilir: *"İnsanlar, 'iman ettik' demekle bir imtihana çekilmeden bırakılvireceklerini mi zannediyorlar? Hâlbuki biz, kendilerinden öncekileri de denemiştik. Allah, elbette imanlarında doğru/sâdık olanları ortaya çıkaracaktır ve elbette yalancı olanları da belirleyecektir."*[\[1379\]](#)

Allah'a iman, insan ile yaratıcısı arasında en şerefli bağı teşkil etmektedir. Zira yeryüzünde en şerefli varlık insandır. İnsanın en şerefli yeri kalbidir. Kalbin de en şerefli şeyi imandır. Bu bakımdan iman ve hidâyet, nimetlerin en üstünü ve Allah'ın en büyük lutfudur. *"Allah imanı size sevdirdi. Onu kalplerinizde süsledi. Küfrü, fâsıklığı ve isyanı size çirkin gösterdi. İşte rüşdünü bulanlar da onların ta kendileridir."*[\[1380\]](#)

İmanın amellerle tezâhürü olmalıdır. Güneşten ısı, gülden koku saçıldığı gibi, imandan da ameller saçılmalıdır. İmanın söz, fiil ve eylemlerle ispatlanması gerekir. Yoksa iman, birtakım istek ve temennilerden ibâret değildir. "İman, istek ve süsten ibâret değildir. Ancak iman, kalpte yerleşip amelde kendisini gösterendir." İman, Allah ve Rasûlünü sevmeden olmaz. Hem öyle ki, bir mü'min için, Allah ve Rasûlü'nün her şeyden sevimli olması lâzımdır. Bu sevginin mutlaka amel ve fiillerle isbâtı lâzımdır. Yoksa, sadece söz ile sevgi olmaz. Allah'ı ve Rasûlünü sevmek demek, Allah'ın hükümlerine ve Rasûlullah'ın tebliğâtına fiilen bağlanmak demektir. Bu konuda Allah şöyle buyurmaktadır. *"De ki, eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, elinize geçirdiğiniz mallar, kesada uğramasından korktuğunuz ticaret ve hoşunuza gitmekte olan meskenler size Allah'tan, Onun Peygamberi'nden ve O'nun yolundaki cihaddan daha sevimli ise, artık Allah'ın emri gelinceye kadar bekleye durun. Allah, fâsıklar topluluğunu hidâyete erdirmez."*[\[1381\]](#) İman, ancak gerçek bir sevgiyle; Allah'a karşı sevgi, Rasûlü'ne karşı sevgi ve şeriatın tümüne karşı sevgi ile tamamlanır.

Rasûlullah, bu konuda şöyle buyurur: *"Şu üç şey kimde olursa, o kimse imanın zevkini alır: 1- Kendisine, Allah ve Rasûlü'nün her şeyden sevimli olması, 2- Sevddiği kişiyi sadece Allah için sevmesi 3- Ateşe atılmaktan nefret ettiği"*

gibi, küfre dönmekten de nefret etmesi.”[1382]; “Sizden biriniz beni, anasından, babasından, çocuğundan, kendi nefsinden ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe iman etmiş olamaz.”[1383]

İman dediğimiz şey, Allah ve Rasûlü’ne karşı sevgide şekillendiği gibi, Allah’ın dinini yüceltmek ve üstün kılmak için cihad etmede, yeryüzünde zulmü ve fesâdı önlemek için mücâdele vermede de şekillenmelidir. Allah’a yaklaşmak için namaz ve oruca devam etmede, haram ve helâle ittiba etmede de iman kendini göstermelidir. Allah, imandan söz ederken, iman ile birlikte amellerden de söz ediyor. Bu amellerin ekseriyeti de cihad kavramında birleşir. Çünkü cihad, imanın rûhu ve ameli olarak ortaya çıkar. *“Mü’minler ancak o kimselerdir ki, Allah’a ve Rasûlü’ne iman ettikten sonra şüpheye sapmayıp, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad ederler. İşte onlar, imanlarında sâdık (doğru) olanların ta kendileridir.”[1384]*

İman, meyvesiz, kurumuş, çürümüş, odun kütüğü olmuş bir ağaç değildir; iman ağacının mutlaka eseri ve meyvesi görülmelidir. İmanın meyvesi, Allah’tan korkup Allah’ın murâkabesi altında olduğumuzu bilmektir. Şüphesiz Allah’ı tanıyan kişi, kendi kusurlarını idrâk eder ve O’ndan korkar ve ona göre hazırlık yapar. *“Allah’ın gönderdiği risâleti tebliğ edenler, O’ndan korkanlar ve başka hiçbir kimseden korkmayanlar var ya, İşte bu, Allah’ın dinine dosdoğru uyan hak ehlinin sıfatıdır.”[1385]*

İmanın varlığının en güzel isbâtı, vahye sarılmaktır. Çünkü vahy, en temiz, en sağlam kaynaktır. Vahye sarılmak, Allah’a bağlanıp, araya araçlar koymadan, doğru olanı kendisinden almaktan başka bir şey değildir. Vahye sarılmaksızın Allah’a bağlanmak mümkün değildir. Vahyin mü’minlerden istediği onu dinlemek ve ona tâbi olmaktır.

“Aralarında hükmetmek üzere, Allah’ın Rasûlü’ne dâvet olundukları zaman, mü’minlerin sözü ancak, ‘dinledik ve itaat ettik’ demelerinden ibârettir. İşte asıl amaçlarına erenler bunlardır. Kim Allah’a ve Rasûlü’ne itaat ederse, Allah’tan korkar ve O’ndan sakınırsa, İşte bunlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.”[1386]

“Allah ve Rasûlü bir İşte hüküm verdikleri zaman, mü’min erkek ve mü’mine bir kadın için işlerinde muhayyerlik (başka şeyi tercih etme özgürlüğü) yoktur. Kim Allah’a ve Rasûlü’ne isyan ederse, muhakkak ki o, apaçık bir sapıklığa sapmıştır.”[1387]

“Öyle değil, Rabbine and olsun ki, onlar aralarında çekiştikleri, tartıştıkları şeylerde seni hakem yapıp, sonra da verdiği hükümden dolayı yürekleri hiçbir sıkıntı duymadan tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar.”[1388]

Görüldüğü gibi, mü’min erkek ve mü’mine kadınlara muhayyerlik hakkı yoktur. İman ettikten sonra, kendi hevâ ve hevesine göre hareket edemezler. Allah’a ve Rasûlü’ne itaat etmek zorundadırlar. Allah’a iman, sonra arkasından isyan, apaçık bir sapıklıktır. Allah’a iman, teslimiyetle beraber bütün işlerde Allah Rasûlü’nün hakemliğini şart koşar. İman ettiğini iddia eden herkesin mutlaka hakemi, hükmünü kabul edip uygulayacağı ölçüsü, tercihi Allah ve Rasûlü olmalıdır. Aksi, sapıklıktır.

İman ile amel, birbirini tamamlayan iki husustur. İman olmadan amel, Allah katında kabul edilmeyeceği gibi; güzel amellerle süslenmeyen kalpteki imanın mânevî zevk vermekten uzak olduğu da bellidir. İman, kalp toprağına atılan bir tohumdur. İbâdetler, güzel ahlâk, iyi davranışlar onun yeşermesini ve hayatiyetini devam ettirmesini sağlayan vasitalardır. Sâlih amel ve güzel ahlâkla bezenmemiş iman, bir hücreye kapatılan ve kimseyle görüşürülmeyen bir din âliminin, mürşid ve vâizin, hitabettiği topluma faydasızlığı gibi; kişiyi olgunlaştırıp manen geliştirmekten yoksun bir cevherdir. O halde iman olmadan amelin kabul olunması söz konusu edilemezse; sâlih amellerle desteklenmeyen imanın kemale ermekten mahrum olacağı da unutulmamalıdır. Hatta bu konuda “imani korumak, kazanmaktan daha zordur.” sözü meşhur olmuştur.

İman ve Amel

Kur'an'ın, imanı tanımladığı âyetlere dikkat edecek olursak, hemen tamamında imanla amelin yan yana geldiğini görürüz. Özellikle iman ve sâlih amelin birlikte kullanıldığına şahit oluruz. Kur'an, amelin imandan bağımsız olmadığını delilleriyle doludur. Hatta kinaye olarak Kur'an'da amel, iman olarak adlandırılmıştır. "Allah imanlarınızı zâyi edecek değildir."[\[1389\]](#) Bu âyetteki iman'dan kasıt "namaz"dır.

Sahih sünnette de iman-amel münâsebetlerini ele veren birçok rivâyete rastlamak mümkün. İşte şu hadiste iman-amel iç içe: "Nebî'ye soruldu: 'Hangi amel daha efdaldir?' *"Allah ve Rasûlü'ne iman"* buyurdu. 'Sonra hangisi?' diye soruldu. *"Allah yolunda cihad"* buyurdu. Ardından yine soruldu: 'Sonra hangisi?' Cevapladı: *"Hayır üzere yapılmış bir hac."*[\[1390\]](#) Rasûlü sevmek imandandır: *"Nefsim elinde olan Allah'a yemin olsun ki, ben, içinizden herhangi birine babasından ve evladından daha sevimli olmadıkça iman etmiş olamazsınız."*[\[1391\]](#) Allah yolunda cihad, imanın bir parçasıdır: *"Allah, bir kimseye kendi yolunda cihadı nasip ederse ve o da Allah'a ve Rasûlü'ne iman ediyorsa çıksın. Ya ecri, ya ganimeti, ya da şehâdeti elde eder. Eğer ümmetime lâzım olmasaydım hiçbir çarpışmadan geri kalmazdım. Andolsun Allah yolunda öldürülüp sonra dirilmeyi, sonra öldürülüp bir daha dirilmeyi ve yine öldürülmeyi ne kadar isterdim."*[\[1392\]](#) Hayâ da imandandır: *"Hayâ imandandır."*[\[1393\]](#)

Allah için sevmek, kızmak, vermek ve engel olmak da imandandır: *"Allah için seven, Allah için kızan, Allah için veren, Allah için engel olan kuşkusuz imanını tamamlamıştır."*[\[1394\]](#) Allah Rasûlü, imanın parçalardan meydana gelen bir bütün olduğunu, bunların içinde amellerin de yer aldığını açık bir biçimde ifâde etmiştir: *"İman yetmiş küsür şubedir. En üst derecesi lâ ilâhe illâ'llah, en alt derecesi, çevreyi rahatsız edici bir engeli yoldan kaldırmaktır."*[\[1395\]](#) Bu hadiste nazârî iman olan "lâ ilâhe illâ'llah" ile, amelî iman olan "eziyet veren şeyi ortadan kaldırmak" bir bütünün farklı ağırlıktaki parçaları olarak geçiyor. İşte o bütünün adı "iman"dır.

İmanın ve İslâm'ın şartlarını sayılarla ve belli maddelerle sınırlamanın yanlışlığının delili olan şu sahih hadiste namaz, zekât, oruç "iman nedir?" sorusunun cevabı olarak zikredilmektedir: "Allah Rasûlü, kendisine gelen bir elçiler grubuna *"yalnızca Allah'a iman etmeyi"* emretti ve sordu: *"Yalnızca Allah'a iman nedir, bilir misiniz?"* 'Allah ve Rasûlü daha iyi bilir' dediler. Bunun üzerine buyurdu ki: *"Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in O'nun Rasûlü olduğuna şehâdet etmek, namazı kılmak, zekâtı vermek, Ramazan orucunu tutmak ve beşte biri (humus) vermektir."*[\[1396\]](#)

İman ağacının meyvesidir amel. Mü'minlik iddiasının isbâtı, vahyin hayata dönüşmesidir amel. İmanın, zihinde hapsolunan soyut bir düşünce, kalpte mahkûm olan zavallı bir akîde, dilde söylenilegelen kuru bir iddia olmaktan çıkarak göze fer, bileğe güç, dize derman olarak yürümesidir amel. İmanın beden ülkesinde şeytanın ve nefsin iktidarını yıkarak iktidara geçtiğinin göstergesidir amel.

"Bizim âyetlerimize yalnızca o kimseler inanır ki, onlar kendilerine hatırlatıldığı zaman hemen secdeye kapanırlar. Rablerini överek tesbih ederler, büyüklük taslamazlar."[\[1397\]](#); *"Mü'minler ancak o kimselerdir ki, Allah'a ve Peygamberi'ne inanırlar, toplumsal bir iş (görüşmek) üzere onunla buluştukları zaman ondan izin almadan gitmezler."*[\[1398\]](#)

Konumuzun eksenini teşkil eden "amel" den kasıt, Allah'a itaattir. Burada sözkonusu ettiğimiz amel, nâfile olan ameller değildir; Allah'ın emir ve yasaklarıdır. Allah'a inandığını söylediği halde O'nun emirlerini yapmayanın durumu şu askerin durumu gibidir: Komutan, kendisine hayatî önemi olan bir plânı verdikten sonra plânın yerine getirilmesi için gerekli emirleri de vermiştir. O plânın doğru olduğunu bilen, buna kalbiyle de inanan ve diliyle komutanın emirlerine uyacağını taahhüd eden bu adamın verilen emir ve tâlimatların hiçbirini tutmamasının iki

sebebi olur: Ya inanmamıştır, ya da inandığı halde zaafı yüzünden emri aksatmıştır. İki halde de cezâyâ çarptırılır; Birinci durumda inanmayanların cezâsına, ikinci durumda da âsîlerin cezâsına.

Bu noktada İmam Ebû Hanîfe'nin şu tesbitini aktarmak yerinde olacaktır: Allah Teâlâ mü'mine ameli, kâfire imanı, münafığa da ihlâsı farz kılmıştır. *"Ey insanlar, Rabbinizden korkun."* [1399] âyetinde "Ey mü'minler Allah'a itaat edin!", "Ey kâfirler Allah'a iman edin!", "Ey münâfıklar, ihlâslı ve samimi olun!" anlamı vardır. [1400] iman hem amel, hem marifet, hem tasdik ve hem de ikrardır. Bunların her biri farklı ağırlıklarla imanı oluşturan boyutlardır. Bunlardan birini, ikisini ya da üçünü kaybeden kimse, imanî dengesini kaybeder. Yapması gereken işlevi ifa edemez. İşlevini ifa edemeyen iman da iman olmaktan çıkmış demektir.

İmanın vicdanlara hapsedildiği bir çağda, bundan zarar gören yalnızca mü'minler olmayacaktır. Bilakis bütün insanlık zarar görecektir. Çünkü imanın hâkim olduğu toplumda ahlâk, adâlet, fazilet, muhabbet, muâvenet, sadakat ve iffet başta edilen değerler olarak yerini alacak; imanın hâkim olmadığı toplumda ise rezâlet, nefret, sefâlet, sefâhat, atâlet, ihânet, bencillik ve her türlü dalavere ortalığı kaplayacaktır. Kimsenin unutmaması gereken bir gerçek var: İman, atom ve nötron bombasını yapan "insan" adlı muazzam silâhın emniyet anahtarıdır. Onun olmadığı bir yerde her an herkesin 'kaza'ya kurban gitme ihtimali çok yüksektir. Bütün bunlar imanın dünyevî kazancına dâhildirler. Bir de onun uhrevî kazancı vardır ki o başka hiçbir şeyle elde edilemeyen bitimsiz mutluluğun ta kendisidir. [1401]

İmanın sahih ve kabule şâyan olması için bazı şartlar vardır. Birincisi; iman, ölüm döşeğinde iken, yeis ve ümitsizlik sebebiyle vâki olmamalıdır. *"Azâbımızın şiddetini gördükleri zaman imanları kendilerine fayda verecek değildir."* [1402] Fir'avn bile boğulma anında iken iman etmiştir (İngiltere British Museum'daki ona ait olduğu belirtilen bozulmamış ceset de secde halindedir). Ölüm üzere iken azâbın şiddeti ve dehşetini görek iman, artık gayba iman olmaktan çıkar. İkincisi; zarûrât-ı diniyeden olan hükümlerden herhangi birini inkâr veya tezkib etmemelidir. Meselâ; bir kimse Allah'ın varlığına, meleklerine, âhiret gününe inandığını ikrar etse, ancak peygamberlere inanmadığını söylese, bu kimsenin imanı sahih değildir. Çünkü iman bir bütündür, tecezzi (cüzlere, parçalara ayrılmayı) kabul etmez. Yine Kur'ân-ı Kerim'e inandığını beyan eden bir kimse, onun herhangi bir âyetini reddetse mü'min olamaz. Çünkü Kur'ân-ı Kerim'den olduğu sâbit olan herhangi bir âyeti inkâr etmek küfürdür. Bu durumda, "efendim çoğuna inanıyor ya?" diye itirazda bulunulamaz. Zira Kur'an, Allah tarafından vahy yoluyla indirilmiştir. Bir âyeti yalanlayan kimse, vahyi yalanlama durumundadır. Bu sebeple, insanı küfre götüren sözler (elfâz-ı küfür) ve haller (ef'âl-i küfür) bilinmelidir. Mü'minler; bilmedikleri herhangi bir mesele ile karşılaştıkları zaman; ileri geri herhangi bir söz söylemeden "ben bunu bilmiyorum. Allah ve Rasûlû nasıl bildirmişse öyledir" demelidirler.

İnsanlar Niçin İman Eder? İmanın Sebep ve Sonuçları

İnsan niçin iman eder? İman, doğal bir ihtiyaçtır. İnsanın fitratında inanma, bağlanma ve güvenme hisleri temel özelliklerdir. İnsan, inanmadığı zaman, bağlanmadığı ve güvenmediği zaman yaşamının bir anlamı ve değeri kalmaz. Her insan bir şeylere inanır, ama kurtarıcı olan iman, hakka/doğruya inanmadır. iman hissini kötüye ve olumsuz olana kullanarak şeytana tâbî olmak ve azgınlaşıp kendini Allah'a muhtaç görmemek, kendi kendine yeterli olduğuna inanıp her dakika soluduğu havayı verene nankörlük/küfr etmek, cehenneme dâvetiye çıkarmaktır. Fakat, doğru bir şekilde iman edip, Allah'ın hidâyetine uymak, cennete adım adım yaklaşmaktır. *"Biz insanı karışık bir nutfeden yarattık. Onu imtihan ediyoruz. Bu sebeple, onun işitmesini ve görmesini sağladık. Sonra da ona gideceği yolu gösterdik. Ya şükreder (bu yoldan gider) ya da küfreder. Kâfirler için elbette zincirler, halkalar ve alevli cehennem hazırladık."* [1403]; *"İman edenlere ve doğru hareket edenlere müjdele ki, onlara altından nehirler akan cennetler vardır."* [1404]

İman, kişiye yalnızca âhirette mutlu bir hayat sağlamakla kalmaz; bu dünyada da huzur, saâdet ve büyük bir güç kazandırır: *"Allah, sizden iman edenlere ve sâlih amel işleyenlere, kendilerinden öncekileri halife/hükümran kıldığı gib, onları da yeryüzünde halife/hükümran kılacağını, kendileri için râzı/hoşnut olduğu dinlerini, yine onlar için uygulamaya koyacağını ve korkulu hallerini güvene çevireceğini vaad etmiştir. Çünkü onlar, yalnız bana kulluk eder ve bana hiçbir şeyi şirk koşmazlar."* [1405]

Müjdeler, mü'minler içindir.[1406] Allah, onların kalbine imanı yazmış ve onları kendisinden bir ruhla desteklemiştir.[1407] Şeytanî güçler onları ezmeye yol bulamaz.[1408] Onlara yardımcı olmak Allah'ın bizzat kendi üzerine yazdığı bir görevdir. "Mü'minlere yardım etmek, bize haktır (bize düşen görevdir)."[1409] Allah, iç huzuru ve doygunluğu onlara nasib etmiştir.[1410] Korkmak, üzölmek, kedere yenik düşmek onlara uzaktır. [1411] Allah'ın lütuf ve bağışı mü'minler içindir.[1412] Mü'min, böylesine onurlu olduğu içindir ki, bir mü'mini kasten öldüren, ebedîyyen cehennemde kalır.[1413] "Şu bir gerçek ki, iman edip sâlih amel işleyenler, varlıklar dünyasının en hayırlılarıdır." [1414]

İmanla İlgili Sünnetullah (Allah'ın Değişmez Yasaları)

"Gevşemeyin, üzölmeyin, eğer (gerçekten) iman ediyorsanız, mutlaka siz üstün geleceksiniz." [1415] Yani, her durumda düşmanınızla cihaddan korkmayınız. Kuvvetten düşmeyiniz. Siz üstünsünüz, yani iman ediyorsanız, sonunda zafer sizindir. Çünkü iman, kalbe güç verir, Allah'la olan irtibatı artırır ve düşmanlarına aldırış etmemeyi öğretir.

"Ve mü'minlere karşı kâfirlere asla yol vermeyecektir." [1416] Yani, Allah, kâfirlerin bazı zamanlar üstünlük sağlasalar da, dünyada mü'minlere Musallat olarak, tamamen ortadan kaldıracak şekilde istilâ ve işgal etmelerine yol vermez. Âyet, dünya ve âhireti kapsamaktadır. Dünya ve âhirette mutlu son mü'minlerindir. Mü'minler, imanın hakikatını yüreğinde yaşatan, sonra Allah'ın râzı olduğu ameller, teslimiyet ve cihadla imanı dışa akseden insanlardır. Bazı zamanlarda kâfirlerin, intikam olarak mü'minlere yol bulmaları, imanlarının hakikatında meydana gelen gedikten olmuştur. Savaş araçları, Allah yolunda cihad niyetiyle kuvvet hazırlığı, her türlü nisbet ve bağımlılıktan arınmış olarak sadece iman sancağı altında bulunmak imandan ve imanın lüzum ve gereklerindedir. Müslümanlara zamanla yapışan yenilgi, imanın hakikatında meydana gelen gedik ölçüsündedir. Daha sonra, gerçek iman üzere bulduklarında yardım, mü'minlere hak olarak döner. [1417]

"Andolsun Tevrat'tan sonra Zebûr'da da: 'Arza mutlaka sâlih (iyi) kullarım vâris olacak' diye yazmıştık." [1418]

"Kim mü'min olarak sâlih işlerden yaparsa, onun çalışmasına nankörlük yok ve biz (onun çalışmasını) yazanlarız." [1419]

"Kim kötölük yaparsa, sadece onun kadar cezâlanır; ama kadın ve erkekte kim mü'min olarak faydalı bir iş yaparsa, onlar cennete girerler ve orada kendilerine hesapsız rızık verilir." [1420]

"Erkek ve kadından her kim mü'min olarak sâlih amel işlerse, onu hoş bir hayatla yaşatırız. Onların ücretlerini yaptıklarının en güzeliyle veririz." [1421]

Mü'min erkek ve kadınlara Allah, bu dünyada iyi bir geçim hazırlar. iman ve sâlih amelin mükâfatı olarak böyle bir hayatı ona kolaylaştırır. Âhiretteki ecri ise daha güzeldir. Mü'min olup sâlih amel işleyenlere vaad edilen dünyadaki güzel hayat, birçok şeyle gerçekleşir. Rızâ, gönöl huzuru (itmi'nan), iç rahatlığı (inşirâh-ı sadr), mutluluğu hissetmek ve rahat geçim. Bunlar, maddî ve dış etkenlere bağılı değil; iç etkenlere, gönle bağılı hususlardır. Gönöllere tasarruf edebilen de ancak Allah'tır. imanla beraber olan sâlih amelin mükâfatı, dünyada tertemiz, hoş bir geçimdir. Nimetlerle donatılmış, varlıklı ve zengin olmak önemli değildir. Bazan zenginliğin tertemiz, hoş bir geçimi engelleyen dünya ve âhiret belâsı olduğu bilinmelidir. Hayatta yetecek kadar maldan başka, geçimi güzel kılan çok şey vardır. Allah'a bağlanma ve O'nun gözetimine, himayesine ve rızâsına sığınma vardır. Sıhhat, sükûnet, bereket, evde rahatlık ve gönölden sevgi vardır. Amel-i sâlihle huzur bulmak, onun gönöldeki ve hayattaki izleri vardır. Mü'min olarak sâlih amel işleyenin dünyada nâil olacağı hoş ve güzel geçim,

onun âhiretteki sevâbını azaltmaz. Tersine, Allah onun sevâbının, dünyadaki amelinin en güzeli üzerine olacağını va'detmiştir. Cömert ve Kerim olan Rabbimizin hazineleri, sevâbı ne büyüktür!

İman ve İnkâr Yönünden İnsanlar

İman ve inkâr yönünden insanlar 3'e ayrılır:

1. Mü'min: Allah Teâlânın peygamber aracılığı ile göndermiş olduğu haber ve hükümleri kalbi ile tasdik, dili ile de tasdik ettiğini söyleyen kimseye Mü'min denir.

2. Kâfir: Allah Teâlânın peygamber aracılığı ile göndermiş olduğu haber ve hükümleri kalbi ile tasdik etmeyip, dili ile de tasdik etmediğini söyleyen kimseye Kâfir denir.

3. Münâfık: iman esaslarına kalbi ile inanmadığı halde, dili ile inandığını söyleyen kimseye Münâfık denir. Bu insanlar, içten kâfir ama dıştan müslüman görünürler.

İmanın Sahih (Geçerli) Olmasının Şartları

1. İnanılması gereken esasların hepsini ya da bir kısmını inkâr olmamalı.

2. Dinî hükümlerden herhangi birisini beğenmemek veya hafife almak olmamalı.

3. İman, ümitsizlik halinde olmamalı. Önceden iman etmemiş olan kimsenin ölüm korkusu ile iman etmesinin hiçbir faydası olmayacaktır. Mûsâ'yı (a.s.) öldürmek için giden Firavun, boğulacağını anlayınca iman etti, ama kabul edilmedi.

İmanı Bozan Haller

İmanın, bâtil hale gelmemesi için, doğru ve tam olmasını sürdürmesi gerekir. Kur'an ve sahih sünnet dışı olmaması ve imanı bozucu bir davranışın yapılmaması gerekir. **İmanı bozan hallerin en önemlileri şunlardır:**

a- Cibt ve tâğuta da inanmak: Cibt: Asılsız ve bâtil olan hurâfeler, Allah'tan başka kulluk edilen her şey, put vb. şeylerdir. Tâğut ise: Allah'ın çizdiği sınırları aşan, sapmış, azgın kimseler; Allah'ın hükmüne alternatif olma iddiasındaki anlayış, düzen, put veya şahıslardır. Bunlar Allah'ın çizdiği sınırları aşan, sapmış ve azmış kimselerdir. Bunlar, Allah'ın Kitabında olmayan ve Kitab'a aykırı olan hükümleri ve kanunları insanlara Allah'ın kanunları gibi sunarlar. Câhil kimseler de bunlara aldanırlar. Böylece imanlarını boşa çıkarırlar. *"Kitaptan bir nasip verilenleri görmüyor musun? Cibt ve tâğuta (putlara ve bâtil tanrılara) iman ediyorlar. Sonra da kâfirler için 'bunlar, Allah'a iman edenlerden daha doğru yoldadır' diyorlar. İşte bunlar, Allah'ın lânetledikleridir. Allah'ın rahmetinden uzaklaştırdığı (lânetli) kimseye gerçek bir yardımcı bulamazsın."*[\[1422\]](#); *"Sana indirilene ve senden önce indirilenlere iman ettiklerini iddia edenleri görmedin mi? Tâğutun önünde mahkemeleşmek istiyorlar. Oysa onu tanımamakla emrolunmuşlardı. Şeytan onları uzak bir sapıklığa düşürmek istiyor."*[\[1423\]](#)

b- Şirk koşmak: Şirk koşma imanı bozan ve insanın bütün iyi amellerini yok eden ve ebedî cehennemlik olmasına neden olan bir davranıştır. *"Sana da, senden öncekilere de vahyolunmuştur ki 'eğer şirk koşarsan, şüphesiz bütün amellerin boşa gider ve hüsrana uğrayanlardan olursun."*[\[1424\]](#); *"Allah, kendisine şirk (ortak) koşulmasını asla bağışlamaz; bundan başkasını (günahları) dilediği kimse için bağışlar. Allah'a şirk koşan kimse büyük bir günah ile iftira etmiş olur. Kim Allah'a şirk koşarsa büsbütün sapmıştır."*[\[1425\]](#)

c- Kâfirleri velî ve yönetici tanımak: Velî kelimesi, Arapçada hem dost, hem de sahip, yönetici anlamına gelir. Mü'minler birbirlerinin dostudur. Allah da mü'minlerin sahibi ve yöneticisidir. Mü'min, mü'minleri bırakıp kâfirleri dost ve yönetici olarak kabul ederse imanı boşa çıkar ve kâfir olur.

"Allah, mü'minlerin velîsidir. Onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. Kâfirlerin velîsi ise tâğuttur. Onları aydınlıktan karanlıklara çıkarırlar. Onlar ateş arkadaşlarıdır. Orada temelli kalacaklardır."[\[1426\]](#)

"Ey iman edenler, kendilerine Kitap verilenlerden herhangi bir gruba itaat ederseniz, onlar sizi, imanınızdan sonra çevirip kâfir yaparlar."[\[1427\]](#)

"Ey iman edenler, mü'minleri bırakıp kâfirleri velî edinmeyin. Allah için kendi aleyhinizde apaçık bir delil vermek ister misiniz?"[\[1428\]](#)

Bâtıla İman

Kur'an, imanı sadece olumlu alanlar için kullanmaz. Gönülden benimseme ve tasdik etmenin, yani imanın olumsuz görünümünün bulunabileceğine de dikkatimizi çeker. İman, Allah'ın inanılmasını istediği şeylere olursa doğru; hakkında Allah'ın hiçbir delil indirmedeği şeylere olursa bâtil olur.

"De ki: Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter. O, göklerde ve yerde ne varsa bilir. Bâtıla iman eden ve Allah'ı inkâr edenler var ya, işte ziyana uğrayacaklar onlardır."[\[1429\]](#)

"Tek Allah'a ibâdete çağrıldığı, duâ edildiği zaman küfrederdiniz. O'na şirk koşulunca (buna) iman ederdiniz. Artık hüküm, yüceler yücesi Allah'ındır."[\[1430\]](#)

"Onların çoğu, ancak şirk koşarak Allah'a iman ederler."[\[1431\]](#)

Bu âyetlerden anlaşılıyor ki, mutlak anlamda aldığımızda inkâr da bir imandır. İnkâr, imansızlığa imandır. Yani, her imanda bir inkâr, her inkârda bir iman vardır. Mü'min de Allah'a iman etmiş olmak için, hatta imandan önce, bazı şeyleri inkâr etmesi, küfür etmesi gerekir. Küfür edip reddetmesi gerekenlerin başında tâğüt gelir. [\[1432\]](#) Doğru iman, Kur'an'ın gösterdiği imandır. Bu iman insanlara Allah'tan başka ilâh olmadığını, Allah'ın âlemlerin Rabbı olduğunu, Allah'tan başkasına duâ ve kulluk edilmemesi gerektiğini öğretir. Doğru imanın zıddı, bâtıla iman, yani şirkir. Şirk, doğru olduğunu isbatlamak için Allah'ın, hakkında delil/âyet indirmemiş olmasına rağmen; insanların uydurdukları bâtil inançlardır. "Allah'tan başka kulluk ettiğiniz şeyler, sizin ve atalarınızın uydurduğu putlardan başka bir şey değildir. Allah, onların doğru olduğuna dair bir delil indirmemiştir. Hükmetmek/egemenlik, yalnızca Allah'a aittir. O'ndan başkasına değil!"[\[1433\]](#)

Kur'an, imanlarını zulümle (şikle) lekeleyenler için kurtuluş kapısını kapatmıştır. "İman edip de imanlarına herhangi bir zulüm bulaştırmayanlar var ya, işte emn (güven) onlarındır. Ve onlar hidâyeti (doğru yolu) bulanlardır."[\[1434\]](#) Kur'an, imandan sonra küfre sapanlara karşı çok sert ve şiddetli bir tavır takınmaktadır. Kur'an, bu olaya tebdil veya irtidat demektir. Tebdil, imanı küfürle değiştirmek; irtidat ise, İslâm dininden çıkmak, geriye dönmek demektir. Tebdil ve irtidat Kur'an'a göre en iğrenç ve onur kırıcı hastalığın adlarıdır.[\[1435\]](#)

Doğru iman Kur'an'ın gösterdiği imandır. Bu iman, insanlara, Allah'tan başka ilâh olmadığını, Allah'ın âlemlerin Rabbı olduğunu, Allah'tan başkasına duâ ve kulluk edilmemesi gerektiğini öğretir. Doğru imanın zıddı, bâtıla iman, yani şirkir. Şirk, doğru olduğunu isbatlamak için Allah'ın, hakkında delil/âyet indirmemiş olmasına rağmen; insanların uydurdukları bâtil inançlardır.[\[1436\]](#)

SORULAR

1. İmanın sözlük ve terim anlamını açıklayınız.
2. İmanın derecelerini açıklayınız.
3. İmanın erkânını/esaslarını sayınız.
4. İmanın sahih (kabul) olmasının şartlarını açıklayınız.
- 5- İmanı, hangi hallerin bozacağını, güncel tavır ve sözlerle bağlantı kurarak açıklayınız.
- 6- İman ve İslâm kavramlarının benzer ve farklı yönlerini açıklayınız.
- 7- İmanın gerektirdiği hususları ve iman-amel ilişkisini izah ediniz.
- 8- İmanın sebep ve sonuçlarını, insanın niçin iman etme gereği duyduğunu belirtiniz.
- 9- İmanla ilgili sünnetullah'ı/Allah'ın değişmez yasalarını maddeler halinde sayarak açıklayınız.

10- İman ve inkâr yönünden insanlar kaçça ayrılır? Bu gruplar hakkında bilgi vererek açıklayınız.

11- Kelime-i Tevhidi kalb ile tasdik etmediği halde, yalnız diliyle söyleyen kimseye ne denir?

a) Müslüman b) Fâsık c) Müşrik d) Münâfık

12- Allah'ın, peygamberleri aracılığıyla göndermiş olduğu İslâm dinini kabul eden, bunu amelleri ile göstermeye çalışan kimseye ne denir?

a) Müslüman b) Fâsık c) Müşrik d) Münâfık

ALLAH'IN BİRLİĞİ

- Allah'a İnanmak
- “Allah” Kelimesinin İçerdiği Anlam
- Allah'ın Varlığına İcmâlî Birkaç Delil
- Allah İnancı Olmayan Toplum Modelinin Zararları
- Allah'ı Düşündüren Kâinat Âyetleri
- Allah'ı İnkâr Etmede Önemli Olan Üç Etken:
 - a- Kibir ve İnat, b- Cehâlet, c- Tâğutların İfsâdı
- Okuma Parçası: Allah'ın Karışmadığı Bir Dünyayı Kimler İster?
- Tesadüf Nedir? Bu Kâinat Düzeni Tesadüfle Oluşabilir mi?
- Tabiat (Doğa) Nedir? Tabiat Yaratıcı Olabilir mi?
- Allah Teâlâ'nın Birliği
- Sorular

Bu üniteyi bitirdiğinizde aşağıdaki amaçlara ulaşmanız beklenmektedir:

- * “Allah” kelimesinin içeriğini açıklamak.
- * Mü'minlerin Allah'a nasıl inanması gerektiğini açıklayabilmek.
- * Kâinattaki âyet (işaret)lerle Allah'a iman konusu arasındaki ilgiyi örneklerle ifâde edebilmek.

- * Kibir, inat, cehâlet, tâğut, tesadüf, doğa, müşrik kelimelerini tanımlamak.
- * Allah inancı olmayan toplum modelinin kendilerine ve başkalarına zararlarını örneklerle açıklayabilmek.
- * İnsanların Allah'ı inkâr etmelerinin nedenlerini izah edebilmek.
- * Allah'ın birliğini kabul etmenin yaşamımıza olan etkisini açıklamak.
- * Müşriklerin Allah'ın varlığını kabul ettikleri halde, neden birliğini kabul etmediklerini izah edebilmek.

Allah'a İnanmak

İslâm'da inanılması gereken esasların ilki Allah'ın varlığına ve birliğine inanmaktır. Allah inancı olmadan O'nun meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve diğer iman esaslarına inanmak mümkün olmaz. Bunların hepsi Allah inancına bağlıdır.

Akıl sahibi olup da ergenlik çağına gelmiş olan her insana düşen ilk görev, yaratıcısı olan Allah Teâlâ'yı tanımak, O'na iman ve kulluk etmektir. *"O, göklerin, yerin ve bunların arasındaki her şeyin Rabbidir. O'na kulluk et ve O'na kullukta sabret. Hiç O'nun adıyla anılan birini biliyor musun?"*[\[1437\]](#)

"Allah" Kelimesinin İçerdiği Anlam

"Allah", varlığı zarûri olan ve bütün övgülere lâayık bulunan zâtın ismidir. "Allah'ın varlığının zarûri olması", O'nun yokluğunun düşünülmemeyeceği, var olması ve varlığını devam ettirmesi için kimseye muhtaç olmaması, O'nun kâinatın yaratıcısı olması demektir. "Bütün övgülere lâayık bulunması" ise, Allah Teâlâ'nın en güzel isim ve sıfatlara sahip olması anlamına gelir.

Allah, gerçek ma'bûdun ve tek yaratıcının özel ismidir. Bu kelimenin çoğulu yoktur. Başka dillere tercüme edilemez. Bu yüzden O'ndan başka hiçbir varlığa isim olarak verilemez. O'nun diğer isim ve sıfatları, yaratmış olduğu varlıklara (gerçek anlamda değil) mecazi anlamda verilebildiği halde, Allah ismi verilemez.

Meselâ, insanlar için şefkatli, merhametli, âlim, adil, hâlim gibi sıfatlar kullanıldığı halde, "Allah" ismi, hiçbir varlık için kullanılmaz, kullanılmamıştır da. Nitekim tanrılık iddiasında bulunan Fir'avn bile: "ben sizin Rabbiniz değil miyim?" dediği halde, "ben sizin Allah'ınızım" dememiştir. Mekke'li müşrikler, Kâbe'deki putlarına birçok isim verdikleri halde, hiçbirisine Allah ismi vermemişlerdir. Zaten müşriklere, "kâinatı kim yarattı?" diye sorulduğunda "Allah" cevabını vermektedirler.

Câhiliyye döneminde Araplar arasında "Allah" kavramı mevcuttu. Fakat Allah inancı sönük bir inançtı. Onların inancına göre de Allah, Kâbe'nin Rabbi, dünyanın yaratıcısı, yeryüzündeki her şeye hayat veren idi. Putlarına ise, kendilerini Allah'a yaklaştıracığı, Allah indinde kendilerine şefaathı olacağı inancıyla tapınıyorlardı.

Câhiliyye Arapları, hayatları tehlikede olunca geçici bir tevhide başvuruyor, dini yalnız Allah'a hâlis kılarak O'na yalvarıyorlar, Allah onları tehlikeden kurtarıncaya kadar eski putperest inancına geri dönüyorlardı.

Hristiyanların inancındaki Allah kavramı, Baba-oğul-kutsal ruh olmak üzere üç unsurdan meydana gelmekte idi. Yahûdilerin inancındaki Allah kavramı ise, tek bir kavmin (İsrâilîoğullarının) tanrısıydı. Oysa Allah ne câhiliyye Araplarının, ne hristiyanların, ne de yahûdilerin inandığı gibi değildir. Her şeyi yaratan, hiç kimseye muhtaç olmayan, herkesin kendisine muhtaç olduğu, hiçbir toplumun özel tanrısı olmayıp, insanlar da dâhil tüm kâinatın Rabbi olan tek ilâhtır.

"Rahmân ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Hamd (övme ve övülme) âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur. O, Rahmân ve Rahim'dir. Cezâ gününün sahibidir. Ancak Sana kulluk ederiz ve yalnız Senden medet umar, yardım isteriz (Ey Allah'ım,) Bize doğru yolu göster. Kendilerine nimet verdiklerin kimselerin yolunu; gazâba uğramışların ve sapmışların yolunu değil!"[\[1438\]](#)

"De ki: O Allah birdir. Allah sameddir (Hiçbir şeye muhtaç olmayandır, aksine her şey O'na muhtaçtır). O, doğurmamış ve doğurulmamıştır. Hiçbir şey O'na eş ya da denk değildir."[\[1439\]](#)

Allah'ın Varlığına İcmâlî Birkaç Delil

Varın isbatı yokun isbatından her zaman daha kolaydır. Bir elma cinsinin yeryüzünde bulunduğunu, bir tek elmayı göstermekle isbât edebiliriz. Hâlbuki yokluğunu iddiâ eden kimse bütün yeryüzünü, hattâ kâinatı dolaşıp, ancak ondan sonra onun yokluğunu isbat edebilir. Bu ise, imkânsızlık çapında bir zorluk demektir. Öyleyse diyebiliriz ki, yok hiçbir zaman isbat edilemez...

İki isbat edici, binlerce nefy ve inkâr ediciye tercih edilir. İki kişi aynı hakikatta ittifak etmişse, binlerce insanın kendi dar pencerelerinden şahsî bakışlarıyla onu inkârları hiçbir değer ifâde etmez. Bir sarayın kapılarından 999'u açık, biri kapalı olsa, kimse o saraya girilemeyeceğini iddia edemez. İşte inkârcı, devamlı sûrette kapalı olan o bir tek kapıyı nazara verip onu göstermek ister. Aslında o kapı da, onun ve onun gibi olanların gözlerine çekilmiş perde sebebiyle onların ruh dünyâlarına kapalıdır. Mü'min için kapalı kapı yoktur. Yeter ki gözlerini yummasın!... Zaten 999'u herkese açıktır. Hem de ardına kadar... İşte o kapı ve o delillerden birkaçı:

1- İmkân Delfi: Âlem, mümkinât nev'indedir. Yani varlık ve yokluğu müsâvidir. Varolduğu gibi, olmayabilir de. Var olurken de, hadsiz oluş keyfiyetlerinden herhangi birinin olması imkân dâhilindedir. Yani en az varolan kadar olmayan da varolma şansına sahiptir. Her mümkin ise, kendi dışındaki bir sebebe bağlıdır. Öyleyse önce varolmayı, sonra da varolma şekil ve keyfiyetini, olmamaya ve olması mümkün diğer şekil ve keyfiyetlere tercih eden birisi vardır. O da Allah'tır (c.c.).

2- Hudûs Defli: Âlem mütegayyirdir, durmadan değişiyor. Değişen her Şey sonradan olmuştur. Bu bakımdan madde ezeli olamaz. Evet, maddenin termodinamik kanununa göre sürekli yokluğa doğru kayması, kâinatın durmadan genişlemesi, güneşin süratle tükenişe doğru yol alması gibi vak'alar, varlığın bir başlangıcı olduğunu gösteriyor. Sonradan olan her varlığın bir yaratıcısı vardır; illetsiz ma'll, sebepsiz netice ve san'atkârsız san'at mümkün değildir. Sebebler ise zincirleme devam edip sonsuza kadar gidemez. Öyleyse durmadan değişen, ezeli olmayıp sonradan meydana gelen ve bir ilk sebebe muhtaç olan Şu madde âleminin de bir muhdisi vardır. O da Allah'tır.

3- Hayat Defli: Hayat Şeffaf bir muammâ!.. Evet o, zâhiri sebeplerle izah edilemeyecek kadar düşündürücü ve Yaratıcı Gc'e delalet etmesi bakımından da Őeffaftır. Evet o, doğrudan doğruya Yaratıcısını gösterir ve ilân eder. O, muammâ oluşuyla ilim adamlarını, Őeffafiyetiyle de avamdan insanları büyüleyen sihirli bir vak'adır. Ve hayat âdeta hâl diliyle: "Beni var edip yaratan ancak Allah'tır" der.

4- İntizam Defli: Her varlık kendi parçalarıyla bir âhenk ve bütünlük içinde olduğu gibi, bütün kâinat da kendisini meydana getiren varlık parçalarıyla bir âhenk ve bütünlük içindedir. Bu ise bir nizam ve intizamın varlığını haber veren yanılmaz bir delildir ve bir Nâzım'a delalet eder ki, O da ancak Allah'tır.

5- San'at Defli: Atomdan insana, hücreden galaksilere kadar bütün kâinatta ince ve baş döndürücü bir san'at göze çarpmaktadır. Evet, bir baştan bir başa kâinattaki her eser:

Çok büyük san'at değerine sahiptir;

Çok kıymetlidir;

Çok kısa zamanda ve çok kolay yapılmaktadır;

Çok sayıda olmaktadır;

Karışık ve çeşit eşitir;

Devamlıdır.

Hâlbuki, zâhire göre kısa zamanda, çok sayıda, kolay ve karışık yapılan işlerde san'at ve kıymet olmaması gerekir. Ancak yapan Allah (c.c.) olursa, o zaman her Şey değişir ve zıtlar bir araya gelir!

6- Hikmet ve Gâye Defli: Her varlıkta kendine mahsus bir gâye, bir maksad, bir fayda ve bir netice ta'kip edildiği göze çarpmakta ve bir zerrede dahi abes, gâyesizlik, ma'nâsızlık ve israf sayılacak herhangi bir durum müşâhede edilmemektedir. Hâlbuki, ne madde aleminde, ne bitki ve hayvanât dünyasında, ne de eşya ve hâdiselerde Şuur ve idrâk mevcut değildir ki, bu gayeler silsilesi ta'kip edilebilsin.. Öyle ise, Kâinattaki bu Şuurlu işleyişi ve bu hikmet ve gâyeleri ancak Allah'a isnad etmekle ma'kul bir yol tutmuş olabiliriz.

7- Şefkat, Merhamet ve Rızık Defli: Bütün yaratıkların ve bilhassa insanın ihtiyaçı sonsuz, ihtiyaçı ise bir hiç hükmündedir. Öyleyken, bütün ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaçları hiç mit edilmeyen yerden ve hiç mit edilmeyen bir tarzda, kimin neye ne kadar ihtiyaçı varsa, o keyfiyet ve miktarda karşılanmaktadır. Yardım gönderilmesi, gönderilen bu yardımın ihtiyaa tam cevap vermesi açıkca isbât ediyor ki, bütün bu ihtiyaçlara, her Şeye kendisinden daha yakın bir Şefkat eli cevap vermektedir. Kâinat çapında işleyen ve sonsuza kadar da işleyecek olan bu sistemli Şefkat, merhamet ve rızıklandırma, bütün bu işleri yapabilme sıfatlarıyla muttasıf ve noksan sıfatlardan da münezze bir Zât-ı Akdes'i anlatmakta ve isbât etmektedir.

8- Yardımlaşma Delîli: Birbirine en yakın olandan en uzak olana kadar, bütün mahlûkat birbirlerinin yardımına koşuyor. Aralarında hiç münasebet bulunmayan iki ayrı varlık cins ve nev'i, böyle bir yardımlaşmada âdetâ aynı bütünün parçaları haline gelip birbirini tekmi edip tamamlıyor. Düşünmeli ki, bakteriler, solucanlar ve toprak elbirliliği içinde ve aynı gâye etrafında toplanıp bitkilerin imdâdına koşuyor ve bu imdâda koşuş tekerrür edip duruyor. Akıl ve şuurdan mahrum bu varlıkların, akli hayret ve şuuru hayranlık içinde bırakan bu faaliyetleri, perde arkasında Vâcib-ül Vücut bir Zât'ın hikmet dolu faaliyetini gözler önüne sermektedir. Yani bütün kâinat, bu yardımlaşma diliyle "Allah" demektedir...

9- Temizlik Delîli: İnsandan arza, arzdan semânın derinliklerine kadar bütün kâinattaki nezalet ve temizlik, başlı başına bir delîl olarak, bize Kuddûs ismiyle müsemma bir Zât'ı (c.c.) anlatmaktadır.

Evet, toprağı temizleyen bakteriler, böcekler, karıncalar ve nice yırtıcı kuşlar.. rüzgâr, yağmur ve kar.. denizlerde aysberglar ve balıklar; fezamızda atmosfer, semâda kara delikler; bünyemizde kanımızı temizleyen oksijen ve ruhumuzu sıkıntılardan kurtaran mânevî esintiler, hep Kuddûs isminden haber vermekte ve o ismin verâsındaki Zât-ı Mukaddes'i göstermektedir.

10- Sîmâlar Delîli: Esasen bütün mâhlûkata teşmili mümkün iken, mes'eleyi müşahhaslaştırmak açısından, sadece insanı ve her insan ferdini diğerlerinden farklı kılan onun en bariz ayırıcı vasfı durumundaki sîmâsını ele alarak mevzûya yaklaşmış olalım:

Herhangi bir insanın sîması, en ince teferruatına kadar kendisinden evvel geçmiş milyarlarca insandan hiçbirisine kat'iyen benzememektedir. Bu kâide, kendisinden sonra gelecekler için de aynen geçerlidir. Bir cihette birbirinin aynı, diğer cihette birbirinden ayrı milyarlarca resmi küçücük bir alanda çizip, sonra da kendileri gibi olması mümkün milyarlarca resimden ayırmak ve her şeyi sonsuz ihtimal yolları içinde bir yola ve bir şekilde sokmak, elbette ve elbette yarattığı her varlığı, hem de hiç kapalı bir yanı kalmamak üzere bilen ve o varlığa istediği şekli vermeye gücü ve ilmi yeten Cenâb-ı Hakk'ı en sağır kulaklara dahi duyuracak kuvvette bir ilândır. Evet, sîmâda yer alan uzuvları başka sîmâlardaki uzuvlardan ayrı yaratmak ve her gözü, mutlak sûrette diğer gözlerden tefrik ettirici bir özellikle techiz etmek, gözünde fer olmasa bile, sînesinde kalb bulunan her vicdân sahibine, bütün bunları yaratıp sonsuz hikmetlerle donatan Zât'ı (c.c.) gösterir ve tanıttırır.

11- Sevk-i İlâhî Delîli: Yavru ördek, yumurtadan çıktığı anda yüzmesini becerebiliyor. Kozadan çıkan karıncalar, hemen dehliz kazmaya başlıyorlar. Arı, çok kısa zamanda san'at hârikası olan peteği; örümcek ise, gergef inceliğindeki ağını örebiliyor. Bütün bunlardan anlıyoruz ki, bunlar ve bunlar gibi olanlar başka bir âlemde kendilerine öğretilen mâlumatla ve yaratılıştan gelen bir kâbiliyetle iş görüyorlar. Hâlbuki insan, her şeyi bu dünyada öğrenmek mecburiyetindedir; hem de varlıklar arasında istidatça en mükemmel yaratık olduğu halde. Demek oluyor ki, diğerlerine bu husûsiyetleri veren bizzat kendileri değil, her yaptığını hikmetle yapan bir Zât'tır ki, onlara böyle ihşanda bulunmuş...

Kilometrelerce ötede yumurtalarını bırakıp dönen yılan balıklarının yavruları, yumurtadan çıkar çıkmaz yola koyulur ve annelerini sanki elleriyle koymuş gibi bulurlar. Bunu ilâhî bir sevkten başka ne ile izah edebiliriz? Hayvanlarda gördüğümüz bu hârikulâdelik, ancak ve ancak Allah (c.c.)'ın bir vergisi olarak açıklanırsa, işte o zaman buna akli ve mantikî bir açıklama nazarıyla bakılabilir. Yoksa, başka her yorum, sadece bir safsatadan ibaret kalır.

12- Rûh ve Vicdân Delîli: Mâhiyetini bilmemekle beraber, varlığından kimsenin şüphe etmediği ruhumuzun ve ona ait fonksiyonların cesedimize hükmediş keyfiyeti de, yine Cenâb-ı Hakk'ı bildiren delîllerdendir. Dünyada Emir Âlemi'ni temsil eden cevher rûhtur ve rûh, bu âleme ancak terakkî ve tekâmül için gelmiştir. Hikmetin neticeye tesiri mevzûmuzun hâricinde olduğu için, biz burada yalnızca onun delâlet ettiği noktaya temasla iktifa ediyoruz.

Evet, madde âlemiyle mâhiyeti noktasında hiçbir münâsebeti olmayan rûhun kendine mahsûs bir âlemden buraya gönderilişi, olgunlaştırılmaya tâbi tutuluşu ve bunun da belli bir programla yürütülüşü, şüphesiz Cenâb-ı Hakk'ı ilân eden en mühim delillerden biridir.

Diğer taraftan, insandaki iç seziler ve zâhirî hiçbir sebep yokken Rab'be dönüşler ve O'na yönelişler ve bu hâdiselerin milyonlara ulaşan adette tekrar edilişi açık bir delildir ki, insanda yaratılıştan var olan ve Hakk'ı bulmanın en mühim vesilelerinden biri durumunda bulunan vicdân, kendi Yaraticısı'na, O'na perestîş etme derecesinde meftundur ve bütün varlığıyla O'nunla irtibat halindedir. Zaten "Elest Bezmi" nin yanılmaz şahitlerinden biri de, vicdân değil midir? İşte vicdân, bu şahitliğin hakkına riâyet zarûret ve mecbûriyetinin sevkiyle "Allah" demektir.

13- Fitrat Ve Tarih Delîli: Her insanda iyi ve güzele karşı bir sevgi, buna mukabil kötü ve çirkine karşı da bir nefret hissinin varlığı, aksi hiç kimsenin hatırından bile geçmeyecek vuzûh ve açıklıkta bir realitedir. Demek oluyor ki, bu duygular, ahlâklı davranma ve iyi işler yapma yönündeki meyilleri ve ahlâksızlıktan ve çirkin davranışlardan da nefret verip kaçınmayı te'min eden yapıları itibâriyle delalet etmektedir ki, insana iyiyi, güzeli emreden ve onu kötülük ve çirkin davranışlardan men'eden sistemin sahibi kim ise, kendisine bu duyguları veren de, O Zât'tır. Bu Zat da, hiç şüphesiz Allah'tır.

Dinler tarihi şahittir ki, beşeriyet hiçbir devrini dinsiz geçirmemiştir. Bâtıl, hattâ gülünç dahi olsa hemen her devirde bir dine inanmış ve bir ma'nevî sistemi takip etmiştir. Ayrıca, inanmak bir zarûrettir; zira o fitratta vardır. İnsan fitratına bu ihtiyacı yerleştiren Zât'la, bize inanmayı emreden Zât, aynı Zât'tır. Ve O da Allah'tır (c.c.).

14- Duygular Delîli: İnsan, binlerce duyguyla techiz edilip donatılmıştır. Her duygu, madde dışı bir âlemden mesaj mahiyeti taşır. Ancak insanda bir duygu daha vardır ki o, doğrudan doğruya Cenâb-ı Hakk'ı tanıtır. Bu duygu, insanda varolan ebed ve sonsuzluk duygusudur. Bu duygu sebebiyle insan, dâima ebed için didinir ve ebed için çırpınır. Sonlu olan hiçbir şey, onu hakiki ma'nâda tatmin edemez. Ve bu duygu, insana başka bir sonlunun tesiriyle tevdi edilmiş olamaz. Sonlu olan sebeplerin hiç biri, bu sonsuzluk bâdesini sunamaz. Hâlbuki, bunun varlığı bir vâkıa'dır, inkârı da kâbil değildir. Öyleyse bu duygu bize, bizi bu duygu ile yaratan Zât tarafından verilmiştir.. Ve, ebedî hayati da yine O verecektir.

15- İttifak Delîli: On tane yalancı, arka arkaya gelip bize evimizin yandığını söylese, bu adamların hayatta bir defa dahi doğru söylediklerini duymamış olmamıza rağmen, "ihtimal" der onlara inanırız. Zirâ ortada bir ittifak hâdisesi var. Hâlbuki, bahsini ettiğimiz ittifak, binlerce Peygamber, yüzbinlerce evliya ve milyonlarca da inanan insan arasında meydana gelmiş bir ittifaktır. Muhtelif zamanlarda ve ayrı ayrı mekânlarda yaşamış bu insanların ittifak ettiği en birinci nokta, "Allah vardır" hakikatıdır. On yalancının bir yalan üzerindeki ittifakına ehemmiyet verildiği halde, milyonlarca, hem de hayatlarında bir kere dahi yalan söyledikleri duyulmamış Nebiler ve velilerin bu çaptaki ittifakına inanmayan insan nasıl insan olabilir? Ve ona nasıl akıllı denebilir?

16- Kur'ân Delîli: Kur'ân-ı Kerim'in Kelâmullah olduğunu isbat eden bütün deliller, aynı zamanda Cenâb-ı Hakk'ın varlığının da bürhanları durumundadır. Kur'ân'ın Allah kelâmı olduğuna dâir yüzlerce delil vardır ve bunlar, o mevzû ile alâkalı İslâm kaynaklarında en ince teferruatına kadar tafsil edilmiştir. Biz, mes'elenin isbât yönünü o eserlere havale ile iktifa ediyoruz. Evet, bütün bu deliller, kendilerine mahsûs dilleriyle "Allah vardır" derler.

17- Peygamberler Delîli: Peygamberlerin ve bilhassa Peygamberler Efendisi İki Cihân Serveri (s.a.s.)'nin peygamberliğini isbât eden bütün deliller de, yine Cenâb-ı Hakk'ı anlatan bürhanlara dâhil edilmelidir. Zirâ Peygamberlerin varlıklarının gayesi, Tevhid, yani Allah'ın varlık ve birliğini ilân etmektir. Öyleyse, her peygamberin kendi peygamberliğini isbât eden bütün delilleri, aynı zamanda bütünüyle Cenâb-ı Hakk'ın varlığına da delil olmaktadır. Ne var ki, onların peygamberliğini isbât eden delillerin serdi, şu andaki mevzûmuz dışında

kaldığından, teker teker üzerlerinde durmayacağız. Şimdilik sadece şunu arzedelim ki, bir peygamberin hak nebî olduğunu ifâde eden bütün deliller, aynı kuvvetle, hattâ daha da öte bir kuvvetle "Allah vardır ve birdir" demektir.[\[1440\]](#)

Allah İnancı Olmayan Toplum Modelinin Zararları

Allah Kuran'da insanları belli bir fitrat (yaratılış) üzerine yarattığını "*Öyleyse sen yüzünü Allah'ı birleyen (bir hanif) olarak dine, Allah'ın o fitratına çevir ki insanları bunun üzerine yaratmıştır.*"[\[1441\]](#) âyetiyle bildirmiştir. İnsanların bu fitratı Allah'a kul olma ve Allah'a güven üzerine kuruludur. İnsan sınırsız istek ve ihtiyaçlarını kendi kendine karşılamak imkânına sahip olmadığı için, doğal olarak Allah'a bağlanmaya, yönelmeye muhtaçtır.

Eğer insan bu fitrata uygun olarak yaşarsa, gerçek güvene, huzura, mutluluğa ve kurtuluşa ulaşır. Bu fitratı reddedip, Allah'tan yüz çevirdiğinde ise, sıkıntı, korku, endişe ve azap dolu bir hayat sürer.

İnsanlar için geçerli olan bu kural, toplumlar için de geçerlidir. Eğer bir toplum, Allah'a iman eden insanlardan oluşuyorsa; âdil, huzurlu, mutlu ve akıllı bir toplum olur. Kuşkusuz bunun tersi de geçerlidir. Eğer bir toplum Allah'tan bîhaberse, o toplumun düzeni de temelden bozuk, çürük ve ilkeldir.

Allah'tan yüz çevirmiş olan toplumlar incelendiğinde bu kolaylıkla görülür. Dinsiz düşüncenin doğurduğu en önemli sonuçlardan biri, her şeyden önce ahlâk kavramının yok edilmesi ve tamamen dejenere olmuş toplumların meydana gelmesidir. Dini ve ahlâki sınırları çiğneyen ve yalnızca insan isteklerinin tatminine dayanan bu kültür, aslında gerçek anlamda bir zulüm sistemidir. Böyle bir sistemde cinsel sapkınlıktan uyuşturucuya kadar her türlü dejenerasyon teşvik görür. İnsan sevgisinden uzak, egoist, câhil, düşünemeyen ve aklını kullanamayan toplumlar oluşur.

Yalnızca kendi isteklerini tatmin etmek için yaşayan insanlardan oluşan bir toplumda huzur, sevgi ve barışın oluşması elbette mümkün değildir. İnsan ilişkileri çıkara dayalıdır. Müthiş bir güvensizlik ortamı mevcuttur. İnsanın samimi, dürüst, güvenilir, güzel ahlâklı olması için hiçbir sebep olmadığı gibi, sahtekarlık yapmaması, yalan söylememesi, arkadan vurmaması için de bir engel yoktur. Çünkü bu toplumların insanları, Allah'ı "arkalarında unutulmuş bir şey"[\[1442\]](#)olarak kabul etmişlerdir, dolayısıyla da Allah korkusunu bilmeyen kişilerdir. Üstelik bu kişiler Allah'ın gücünü takdir edemedikleri için kıyâmetten ve hesap gününden de habersizdirler. Cehennem ise onlar için sadece din kitaplarında anlatılan bir kavram olmaktan öteye geçmez. Hiçbiri ölümden sonra Allah'ın huzuruna çıkıp dünya hayatında işledikleri her suçun hesabını vereceklerini ve bunun sonucu olarak da ebedi bir cehennem hayatı yaşayabileceklerini düşünmezler. Veya düşünseler bile, "*Bu onların ateş bize sayılı günler dışında kesinlikle dokunmayacak demelerindendir. Onların bu iftiraları, dinleri konusunda kendilerini yanılığa düşürmüştür.*"[\[1443\]](#) âyetiyle bildirildiği gibi "günahlarının cezasını çekip" cennete gireceklerini zannederler. Tüm bunların bir sonucu olarak da dünyadaki yaşamlarını mümkün olduğunca istek ve tutkularını tatmin etmeye çalışarak geçirirler.

Hal böyle olunca da, doğal olarak bugün pek çok toplumda yaşanan ahlâki dejenerasyon ve mânevî çöküntü ortaya çıkar. Kendi mantıklarına göre şöyle düşünürler; "Mâdem dünyaya bir kere geldim, 50-60 yıl yaşayıp ölüp gideceğim, o halde hayatın tadını çıkarayım." Bu çürük mantık temeli üzerine kurulan düşünce sisteminde ise her türlü adâletsizlik, fuhuş, hırsızlık, cinâyet, ahlâksızlık ortaya çıkabilir. Her türlü suç işlenebilir, adam öldürülebilir, dolandırıcılık yapılabilir. Zira her birey kendi istek ve tutkularını tatmin etmekten başka birşey düşünmeyecektir. Her kim olursa olsun -ailesi, arkadaşları da dâhil- onun için ikinci derecede önem taşır. Toplumun diğer fertlerinin ise hiçbir önemi yoktur.

Nitekim geniş çaplı menfaat ve çıkar ilişkileri üzerine kurulu olan toplum yapısında, insanların birbirlerine duydukları güvensizlik, hem toplumsal hem de bireysel huzurun oluşmamasına; bu insanların birbirleri hakkında sürekli şüpheli, endişeli ve kararsız bir ruh hali içinde yaşamalarına sebep olur. Böyle bir toplum içinde kimin, ne zaman ve ne şekilde sahtekarlık yapacağı belli olmadığından şahıslar, ruhen büyük bir korku ve endişe içerisindedirler. Karşılıklı yaşanan güvensizlik ve şüphe, hayatlarını büyük bir mutsuzluk içinde sürdürmelerine sebep olmaktadır. Her türlü ahlâki değer gözardı edildiği bu toplumda, Allah korkusu olmadığından kişilerin, aile kurumuna, namus ve iffet gibi kavramlara bakış açısı da son derece ürkütücü bir görünümde.

Ayrıca bu tür toplumlarda kişiler arasında saygı ve sevgiye dayalı bir hayat da mevcut değildir. Toplum bireylerinin birbirlerine saygı göstermelerinin hiçbir gerekliliği yoktur. Karşılarındaki insana değer veren bir tavır sergilemeleri için ancak bir çıkarlarının olması gerekir. Üstelik böyle bir tavır göstermek için kendi câhiliye mantıklarına göre haklıdır da. Zira hayatları boyunca, hayvandan evrimleşerek var oldukları, ruhlarının ölümle birlikte yokolacağı gibi telkinler alırlar. Maymun soyundan gelme, toprağın altında çürüyüp gidecek ve belki de bir daha görmeyecekleri bir bedene ise doğal olarak saygı göstermeyi anlamsız görürler. Kendi bozuk mantıklarına göre, "nasılsa karşılarındaki insan da kendileri de ölüp toprağın altına girecek, beden olarak çürüyüp gidecek ve ruh olarak da tamamen yok olacaklardır; o halde neden diğer insanlara iyilik yapmak, fedakar olmak gibi zahmetlere katlansınlar ki..." Evet, gerçekten de Allah dolayısıyla da âhîret inancı olmayan her insanın bilinçaltında bu fikirler yatar. Bu sebeplerle de Allah inancı olmayan toplumlarda asla huzur, mutluluk, güven ortamı oluşamaz.

Tüm bu söylediklerimizin amacı, "Allah inancı olmadığı durumlarda toplumda dejenerasyon olur, o halde Allah inancı olmalıdır" gibi bir mantık kurmak değildir elbette. Allah inancı olmalıdır, çünkü Allah vardır ve O'nu inkâr eden O'na karşı büyük bir suç işlemiş olur. Allah inancının olmadığı durumda toplumların çürüdüğüne işaret etmekteki mantığımız ise, bu toplumların temelden yanlış bir bakış açısına sahip olduklarını vurgulamaktır. Yanlış bakış açıları, kötü sonuçlar doğurur. Allah'ın inkâr gibi en büyük yanlış yapan bir toplum da, en kötü sonuçlarla karşılaşır. Bu sonuçlar, o toplumun ne denli büyük bir yanlışta bulunduğu içinde olduğunun göstergesi oldukları için önemlidir.

Bu tür toplumların ortak özelliği, kitlevi bir aldanış içinde olmalarıdır. "Yeryüzünde olanların çoğunluğuna uyacak olursan, seni Allah'ın yolundan şaşırtıp saptırırlar..." [1444] âyetinden de anlaşıldığı gibi, toplumun bireylerinin pek çoğunun aynı yapıda olması, bir tür "sürü" psikolojisi yaratır ve zaten var olan inkârı daha da kuvvetlendirir. Allah'tan ve âhîretten habersiz olan bu tür toplumları Allah Kuran'da "câhiliye" toplumu olarak tanımlar. Çünkü toplumun üyeleri her ne kadar fizik, tarih, biyoloji ya da benzeri bir bilimle ilgileniyor olsalar da, Allah'ın gücünü ve büyüklüğünü tanıyabilecek akıl ve vicdana sahip değildiler. Ve bu anlamda câhildirler.

Câhiliye toplumunun bireyleri, Allah'a bağlı olmadıklarından dolayı O'nun yolundan farklı yollara saparlar. Aynı kendileri gibi aciz birer kul olan insanlara tâbi olur, o insanları örnek alır, o insanların düşüncelerini mutlak doğru olarak kabul ederler. Ve sonuçta câhiliye topluluğu gittikçe kendi kendini körleştiren, kendi kendini akıl ve vicdandan koparan kapalı bir sistem oluşturur. Başta da belirttiğimiz gibi bu sistemin en belirgin özelliği, bu insanların dinsizlik telkinleri doğrultusunda hareket etmesidir.

Allah Kuran'dan böyle bir yaşamın boş ve çürük bir temele dayandığını, yıkımla bitmeye mahkum olduğunu çarpıcı bir benzetmeyle anlatır: "Binasının temelini, Allah korkusu ve hoşnutluğu üzerine kuran kimse mi hayırlıdır, yoksa binasının temelini göçecek bir yarın kenarına kurup onunla birlikte kendisi de cehennem ateşi içine yuvarlanan kimse mi? Allah, zulmeden bir topluluğa hidâyet vermez." [1445]

Ancak bu arada unutulmaması gereken bir nokta vardır; her toplum, her insan câhiliye sisteminin bu telkinlerinden, yaşam şekline ve felsefesinden kurtulma fırsatına sahiptir. Zira Allah onlara, kendilerini uyaran, kendilerine Allah'ın ve âhîretin varlığını, hayatlarının gerçek anlamını bildiren elçiler ve elçileriyle beraber insanların vicdanan sordukları her soruya cevap veren hak kitaplar gönderir. Bu, Allah'ın başından beri süregelen bir kanunudur. Nitekim günümüzde de doğru yolu gösteren, karanlıktan aydınlığa çıkararak hak kitap olarak Kuran, tüm insanların rehberidir. Ancak bundan sonra insanlar tercihlerine göre karşılık göreceklerdir. Nitekim o kitabı

insanlara getiren elçi, şu çağrışı yapmıştır: "De ki: Ey insanlar, şüphesiz size Rabbinizden hak gelmiştir. Kim hidâyet bulursa, o ancak kendi nefsi için hidâyet bulmuştur. Kim saparsa, o da, kendi aleyhine sapmıştır. Ben sizin üzerinizde bir vekil değilim."[\[1446\]](#)

Allah'ı Düşündüren Kâinat Âyetleri

Allah'ın varlığı, fiil ve sıfatları ile apaçık iken; zâtı ile gizlidir. Zâtı duyularla ve akılla idrâk edilemez. Bununla birlikte Allah'ın varlığı akıl ile bulunabilir.

Öncelikle şu soruyu sorarak konumuza girelim: Acaba insanın Allah'ın varlığına inanması için, O'nun varlığını akılla ispat etmeye gerek var mı? Bu soruya şu şekilde cevap verilebilir: Çevresindeki tüm varlıklara ibret gözüyle bakan, olayların gerisindeki gerçeği düşünen insan için, Allah'ın varlığı apaçıktır. Veya şöyle bir soru aklımıza gelebilir. Allah'ın varlığını aklen ve ilmen ispat etmek mümkün müdür? Hayır mümkün değildir. Çünkü ispatı istenen varlık akli aşmaktadır.

Allah'ın varlığını gösteren akli deliller gaflet içindeki insanları uyandırmak içindir.

Geçmişten günümüze kadar Allah'ın varlığını, çok az insan dışında, toplum olarak inkâr eden olmamıştır.

Allah'ın varlığına ve birliğine, görülen, işitilen ve bilinen her şey şahidlik etmektedir. İnsan bir damla su iken, ana rahmindeki oluşumu ve aşamaları, dünyaya gelişi, bebeklik ve çocukluk dönemi, gençlik, ihtiyarlık ve nihâyet ölümü, düşünen insan için Allah'ın varlığına en kesin delillerdir.

Çevresindeki tüm varlıklara ibret gözüyle bakan, olayların gerisindeki gerçeği düşünen insan için, Allah'ın varlığı apaçıktır

İnsan, etrafına bakıp kâinatı incelediğinde mükemmel bir düzen ve ahengin olduğuna şahit olmaktadır. Güneş, ay, gezegenler ve diğer tüm gök cisimleri birbirlerine çarpmadan kendi yörüngelerinde hareket etmektedir. Dünyamız da hem kendi çevresinde hem de güneşin çevresinde dönmektedir. Dünya bu dönüş esnasında güneşe bulunduğu yerden çok az bir mesafe yaklaşırsa alevler içinde kalır; tersine çok az bir mesafe uzaklaşırsa buz kesilip donardı.

Havada direnç kuvveti olmasa, yağmur taneleri yeryüzüne bir mermi gibi inerdi. Suyun kaldırma kuvveti olmasa, denizlerde gemiler ve insanlar yüzemezdi. Yeryüzünde dağlar olmasa dünyamız sürekli sarsıntı geçirirdi.

Dünyanın da içinde bulunduğu gezegenlerin uzaya fırlayıp savrulmasını engelleyen, yer çekim kuvveti adı verilen ilâhî bir kanundur.

En küçüğünden en büyüğüne tüm hayvanlar, bitkiler, ırmaklar, nehirler, denizler, okyanuslar, dağlar yeryüzünü bir vitrin gibi süslemekte, aynı zamanda yaratılışları icabı, Allah'a teslim olup tesbih etmekte ve insana hizmet etmektedirler.

İnsan, büyük âlem olan kâinattan, küçük âlem olan kendisine bakıp incelediğinde şunlara şahit olur:
Saçlarımızdan ayak parmaklarımıza kadar vücudumuzun şekli, boyun, parmak, el, kol, diz, ayak gibi organlar kendilerinden beklenen görevleri yapabilecek şekilde düzenlenmiştir.

Kalbimizin çalışması, gözümüzün görmesi, kulağımızın işitmesi, derimizin hissetmesi, kanın vücutta dolaşması, yiyeceklerin sindirilmesi, zararlı atıkların vücuttan dışarı atılması ve diğer tüm organlarımızın çalışması önceden programlandığı şekilde aksamadan belirli bir düzen içinde devam etmektedir. Vücudumuzdaki herhangi bir organ rahatsızlandığında diğer tüm organlar bu rahatsızlığı hissederler.

Bütün bu düzen ve ahenk kendi kendine olmayıp, üstün özelliklere sahip tabiat üstü bir varlık tarafından yaratılmıştır. Biz müslümanlar bu yüce varlığa ALLAH (c.c) diyoruz.

Görüldüğü gibi Allah'ın varlığı meselesinde izlenen metod "eserden müessire geçiş" metodudur. Yani resimden ressam, şiirden şaire, Selimiye camiinden Mimar Sinan'a geçiş metodu. Burada resim eser; ressam müessir, şiir eser; şair müessir, cami eser; camii yapan müessirdir. İşte canlı cansız tüm kâinat ve içindeki varlıklar Allah'ın eseridir.

Kur'an, Allah'ın her bir eserine "âyet" diyor. Âyet yol kenarındaki trafik işaretleri gibidir. Bu işaretler sürücünün hedefine ulaşmasında ona yardımcı olduğu gibi gerçek akıl sahipleri de Allah'ın âyetlerine bakarak O'na ulaşır.

Allah Teâlâ kendi varlığını gerek Kur'an âyetleriyle, gerek kâinat âyetleriyle her an göstermektedir. Bu yüzden tabiattaki her olay basit birer hadise olmaktan çıkmakta, dikkatimizi kendilerine değil; olayların gerisindeki gerçeğe çekmektedirler. Nasıl ki, yol üzerindeki trafik levhaları dikkatimizi kendilerine değil de, gideceğimiz yöne çekerse; kâinat olayları da dikkatlerimizi kendilerine değil; olayların gerisindeki gerçeğe çekmektedir. Bu gerçek, Allah'ın varlığı, birliği ve kudretidir.

Bu anlamda kâinattaki her olay da, insanın kendisi de, Allah'ın varlığına, birliğine ve kudretine işaret eden âyetlerdir. Burada sözlü âyet olan vahiy (Kur'an) ile, sözsüz âyet olan kâinat âyetleri arasında fark yoktur. Her ikisi de Allah'ın eseridir.

Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın varlığıyla ilgili olan âyetlerde, O'nun hak olduğunu isbat eden delillerin, hem kâinatta, hem de insanın kendi varlığında olduğu ifade edilmektedir: *"Biz onlara ufuklarda ve kendilerinde âyetlerimizi göstereceğiz ki, O (Kur'an)'ın gerçek olduğu, onlara iyice belli olsun. Rabbinin her şeye şahit olması yetmez mi?"*^[1447]; *"Kesin inanacak olanlar için yeryüzünde ve kendi canlarınızda (Allah'ın varlığını ve kudretini gösteren) nice deliller vardır. Görmüyor musunuz?"*^[1448]

Kur'ân-ı Kerim Allah'ın varlığını, insanlar tarafından doğal kabul edilmesi gereken bir konu olarak görmektedir. Bu yüzden konuyla ilgili âyetler genellikle soru şeklinde veya hayret bildiren uyarı ve kınama biçimindedir.

Allah'ı bulmanın, O'nu kabul edip O'na inanmanın bozulmamış akıl için mecburiyet olduğu açık bir hakikattir. Sağlam bir akıl, yaratıcı, yoktan var edici, tabiat olaylarını yönlendirici, âleme nizam verici bir zâtı, yani Allah'ı kabul etmek zorundadır. Akıl, zarûri olarak Allah'ın varlığına inanmak durumundadır. Ancak çok az sayıda da olsa bazı insanlar, Allah'ı inkâr edebilmekte, O'na hiç inanmamaktadır. Bu tipteki anormal insan(!)lara uzun uzadıya Allah'ın varlığını isbat etmeye çalışmak gereksiz, hatta yanlışır. Bu insanlara karşı tavrımız müdafa değil; hücum olmalı, bunlara: "Öyleyse insanlar, varlıklar, bütün evren nasıl meydana geldi? Kendisinde can bile bulunmayan doğa veya tesadüf denilen şey hiç yaratıcı olabilir mi?..." gibi sorular sormalı, Allah'ın var olmadığını onların isbatlaması istenmelidir. Görülecektir ki bir şeyin yokluğu isbat edilemez. Hele Allah'ın -hâşâ- var olmadığı hiç mi hiç isbat edilemez. İnsan sadece kendini kandırır.

Allah'ı İnkâr Etmede Önemli Olan Üç Etken

a) Kibir ve inat: Kibir büyüklük taslamaktır. İnsanın Rabbine karşı kendini yeterli görmesi, O'na karşı gelmesidir. Kibir, insanı Rabbine ibâdet etmekten alıkoyar. Ayrıca insanlara karşı kendini üstün görmenin, hased etmenin (çekememezliğin), kötülük yapmak için başvurulan hilelerin arkasında hep kibir duygusu yatmaktadır. Kibir, insanı Allah sevgisinden alıkoyduğu gibi, diğer insanları Allah için sevmekten de alıkoyar. Ayrıca insanın kalbinin mühürlenmesine sebebiyet verir. Kalbi mühürlenmiş insan da ebedî cehennemliklerden olur. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de: "Âyetlerimizi yalanlayıp, onlara karşı büyüklük taslayanlar, İşte onlar cehennemliklerdir, orada temelli kalacaklardır."[\[1449\]](#) buyrulmaktadır.

İnat da, Allah'ın varlığını bildikleri halde, kibirlerinden veya makam, şöhret gibi dünyevi çıkarlarından dolayı, bazı insanların bile bile inkâr etmeleridir. Bu durumdaki insanlar, Kur'an tabiriyle "mele", "mütref" ve "müstekbir"dirlir. Yani, yaşadıkları toplumda genellikle yönetici ya da maddî güç sahibidirler. Maalesef bu insanların bir kısmı, Allah önünde diğer insanlarla aynı konumda olmayı içlerine sindirememekte, bu yüzden Allah'a inanmamaktadırlar. Bu husus, Kur'ân-ı Kerim'de şöyle ifâde edilmektedir:

"Eğer biz onlara melekleri indirsek, ölümler onlarla konuşsa ve her şeyi karşılarına toplasaydık, Allah dilemedikçe, yine de inanmazlardı; fakat onların çoğu bunu bilmiyorlar."[\[1450\]](#)

"Gönülleri kesin olarak kabul ettiği halde, haksızlık ve büyüklüklerinden ötürü onlar bile bile inkâr ettiler. Bozguncuların sonunun nasıl olduğuna bir bak!"[\[1451\]](#)

b) Cehâlet: Allah'ı inkâr eden ateistin biri arkadaşına "Allah nerede?" diye sormuş. Arkadaşı ise bu soruya şu ibretli cevabı vermiş: "Allah senin gözlerinin önündeki cehâlet perdesinin arkasındadır."

Her çağda bazı insanlar, Allah'ı bilme ve O'na gereği gibi inanma hususunda hataya düşmüşler, cehâletlerinden dolayı Allah'ı inkâr etmişlerdir. Burada cehâlet kelimesinden okuma yazma bilmemek anlaşılmalıdır. Geçmişte Allah'ı inkâr eden bilgili insanlar olduğu gibi, bu gün de az sayıda da olsa kendilerine doktor, doçent, profesör

ünvanlarıyla hitap edilen bazı insanlar bile Allah'ı inkâr edebilmektedirler. Sahip oldukları bilgiler dolayısıyla belli önyargılar taşıyan bu insanlar, âyetlere bu önyargılarıyla baktıklarından âyetlerin sahibini (Allah'ı) görememektedirler. Demek ki cehâlet, insanın sahip olduğu yanlış ve eksik bilgiden de kaynaklanabilir. Bilgiden kaynaklanan cehâleti gidermek, bilgisizlikten kaynaklanan cehâleti gidermekten daha zordur. Asıl câhil olanlar, esas bilinmesi gerekeni, yani Allah'ı gereği gibi bilmeyen ve O'na hakkıyla iman etmeyenlerdir. Bu husus, Kur'an'da şöyle ifâde edilmektedir: *"Bilmeyenler, 'Allah bizimle konuşmalı veya bize bir âyet gelmeli değil miydi?' dediler. Onlardan öncekiler de onların söylediklerinin tıpkısını söylemişlerdi. Kalpleri birbirine benzedi. İnanan kimseler için âyetleri açıkladık."* [1452]

c) Tâğutların ifsâdı: Egemenliklerini sürdüren tâğutların, insanları kandırarak sömürmek için, onları Allah'ı tanıyıp O'na kul olmaktan çıkararak; kendilerine kul ve köle yapmak nedeniyle, halkı ifsâd edip kandırmaları, ezip sömürdükleri insanlara kendi akıllarını kullanmaya ve fitratlarının sesini dinlemeye engeller koymalarıdır.

Kur'an-ı Kerim bu konuda çeşitli örnekler verir. Bu örneklerden birinde şöyle buyrulur: *"Yemin olsun, Biz Mûsâ'yı mucizelerimizle ve açık bir delil ile, Fir'avn'a, Haman'a ve Karun'a gönderdik. Onlar (Mûsâ için) 'bu bir sihirbaz, bir yalancı!' dediler. Bunun üzerine Mûsâ, onlara, tarafımızdan hakkı getirince, 'onunla beraber iman edenlerin oğullarını öldürün de, karılarını sağ bırakın!' dediler. Ama kâfirlerin hilesi, ancak yok olmaya mahkûmdur. Fir'avn, 'bırakın beni, Mûsâ'yı öldüreyim. O Rabbine duâ etsin. Çünkü ben, onun, sizin dininizi değiştireceğinden, yahut yeryüzünde fesat çıkaracağından (anarşistlik yapacağından) korkuyorum.' dedi. Mûsâ da, 'ben hesap gününe inanmayan her kibirliden, benim de sizin de Rabbimiz olan Allah'a sığındım' dedi."* [1453]

OKUMA PARÇASI

Allah'ın Karışmadığı Bir Dünyayı Kimler İster?

Allah'ın varlığını inkâr eden hiçbir dünya görüşü ve ideolojisi yoktur ki, O'nun yerine uyduruk bir tanrı koymamış olsun. Bu nedendir ki mutlak inkâr neredeyse imkânsız gibidir. Ve yine bu sebeple Kur'an mutlak münkiri adam yerine dahi koymaz ve en çok şirki muhatap alır. Allah'ın varlığını inkâr edip O'nun yerine ilkel müşriklerin yaptığı gibi insandan da aşağı olan maddeyi yerleştiren materyalizm bu anlamda mutlak inkâr ve dinsizlik değil, en pespaye cinsinden bir şirktir. Daha doğrusu, Kur'an'ın üzerine gittiği ilkel şirkin çağdaş ve geliştirilmiş şeklidir.

Şuurlu, akıllı ve ruhlı bir varlık olan insanın kaynağına maddeyi yerleştiren materyalizm (maddecilik) Allah'ın yaratma kudretini maddeye hasretmiş olmaktadır. Yani Allah'ı inkâr edeyim derken maddeyi ilâhlaştırmıştır. Şu durumda materyalizm adı verilen bu ilhad (inkâr ve dinsizlik) felsefesi de sanıldığı gibi mutlak inkâr değil; Allah'ı inkâr edeyim derken insandan daha bayağı olan maddeyi tanrılaştıran çağdaş bir şirik; onu savunanlar da çağdaş müşriklerdir.

Materyalizmi, bu yeni moda Allah'sızlığı himaye eden ve kabul eden insanların kalitesine bakınca, insan Allah'sız bir dünyayı kimlerin, niçin arzuladıklarını daha iyi anlıyor.

Evet, Allah'sız bir dünyayı kimler, niçin ister? Bu soruya doğru cevap bulabilmemiz için Allah'ın koyduğu yasalara, emir ve yasaklara, özetle Allah'ın nizamına bakmak gerekir.

Allah her türlü zulmü, kula kulluğu, zinayı, içkiyi, fuşsu, kumarı, hırsızlığı, hayasızlığı, sefahati, hevâ ve hevesi tanrı edinmeyi, adâletsizliği, cehâleti, kibri, hasedi, kötü zannı, dedikoduyu, asabiyeti, laf taşımayı yasaklıyor ve hoşlanmıyor. Adâleti, iyiliği, sabrı, çalışmayı, ilmi, fazileti, infakı, zekâti, namazı, orucu, haccı, düşkünlere vermeyi, zayıfları gözetmeyi, yetime iyi davranmayı, dilenciye azarlamamayı, yoksulu doyurmayı, ahde vefa göstermeyi, emânete sadakati, boş konuşmamayı, ana-babaya ihsan ile muâmeleyi, kadınlara iyi davranmayı, insanları sabırla dinleyip sözün en güzeline tabi olmayı ve daha birçok şeyi emir ve tavsiye ediyor.

Allah, emirlerine uyanları ödüllendireceğini, karşı gelenleri hâkimi kendisinin olduğu, hiçbir şeyin gizli kalmadığı, iltimas ve rüşvetin geçmediği, hiç kimseye haksızlığın yapılmadığı âdil bir mahkemede yargılayıp cezâlandıracağını söylüyor.

Şimdi sormak gerek: Böyle bir Allah'ı kimler istemez? Ya da yukarıdaki biçimiyle: Allah'sız bir dünyayı isteyenler kimlerdir?

Zâlimlerdir... Namussuzlardır... Ahlâksızlardır... Soygunculardır... Kısaca suçlulardır... Çünkü hiçbir suçlu muhakeme edilmeği istemez. Zâlimler adâleti, katiller mahkemeyi, soyguncular yargılanmayı sevmezler.

Elbette faziletsizler, fazilete çağırın Allah'a düşman olacaklardır. Sorumsuzca bir hayat sürmek isteyenler Allah'sız bir dünyanın özlemiyle yanıp kavrulacaklardır.

Materyalistlerden "dinsiz" olduklarını söyleyecek kadar "dürüst" olanlar, inkâr ettikleri Mutlak Varlığın yerine başka şeyleri koyarak "dinsizim" dedikleri halde, yalancı konumuna düşüyorlar. Gördüğümüz bütün bu varlıkların nasıl ve kim tarafından yaratıldığı sorununu biraz kurcaladığınızda, sözkonusu laik "ate"lerin biraz önce inkâr ettikleri Allah'ın yerine alelacele bir tanrı peydahlama telaşına düştüklerini göreceksiniz. O takıp takıştırdıkları, yakıp yakıştırdıkları "cici" tanrı, en az inkârları kadar ciddi "tesadüf tanrısı"dır. [\[1454\]](#)

Tesadüf Nedir? Bu Kâinat, Tesadüf Eseri Olarak Oluşabilir mi?

Tesadüf teorisi, hesap kurallarının hiçbirleriyle uyuşmayan nizamsız, şuursuz, kendi kendine, rastgele bir olayın meydana gelmesidir. Oysa Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"O'nun (Allah'ın) yanında her şey bir miktar (ölçü) iledir."* [\[1455\]](#); *"Biz her şeyi bir kadere (bir ölçü, bir plan ve bir düzene) göre yarattık."* [\[1456\]](#); *"...Şüphesiz Allah her şey için bir ölçü yaratmıştır."* [\[1457\]](#)

Atom sisteminden güneş sistemine kadar uzay boşluğundaki tüm sayısız yıldız ve galaksilerde bulunan ince ve hassas nizam, atmosferdeki gazların belli bir oranda bulunuşları, insanlarla bitki ve hayvan arasındaki şaşmayan gaz alış veriş, özetle, değil ayrıntılarını bir bir dile getirmek; fihristini vermekten âciz kaldığımız şu evrende yürürlükte olan baş döndürücü olaylar ve bu olaylara yön veren eşsiz nizam kendi kendine var olup devam edebilir mi? Evet, insanları hayrete düşüren bu şaşmaz düzen, ince plan ve hassas nizam, acaba "tesadüf" denilen şuursuz, hiçbir hesap kuralına tabi olmayan bir rastlantı eseri mi? Yoksa ilmi, kudreti bütün kâinatı kuşatan ezeli, ebedî, her şeye kadir bir yaratıcı tarafından mı yaratılmıştır?

Tesadüf teorisinin tutarsızlığını şöyle bir örnekle açıklayalım: "Yeryüzünün çeşitli bitkilerinden ve eczanenin raflarında bulunan şişelerin içindeki ilaçlardan, eczacı tarafından hassas terazi, ince hesap ve ölçülerle bir macun, yani bir ilaç hazırlanıyor. Bir birine katılan ilaçların oranları az bir miktar değiştiği takdirde umulan etkinin tam tersi görülecektir. Şimdi bir deprem sonucunda, raflar üzerinden düşüp kırılan şişelerden akıp bir araya toplanarak biri birine karışan ilaçların, eczacı tarafından belirli oranda terkip edilen macunu, aynı ölçüde meydana getirmesi mümkün mü? Akılla bunu kabul etmek mümkün değildir. Öyle ise, ince bir hesap, hassas bir ölçü, şaşmaz bir düzenle yaratılmış şu kâinat kör ve şuursuz bir tesadüf eseri değil; her şeye kadir, âlim, muktedir olan Yüce Allah tarafından yaratılmıştır.

Aritmetik bir gerçektir: İnsanın cebine koyduğu 1'den 10'a kadar numaralı 10 adet markayı cebinden sırasıyla çekebilme ihtimali on milyarda birdir. Bu kadar basit bir işlemde dahi, bir eksiğiyle on milyar yanılma payı olan tesaadüf tanrısı, acaba nasıl oldu da, nizam ve intizamı zerreden küreye aklara durgunluk veren bu evreni bunca muazzam bir düzen içine sokabildi?

İşin ilginç, evrenin çok muazzam bir plan dâhilinde saat gibi tıkır tıkır işleyişini, bu evren içinde bir özge evren olan insanın fiziki ve fizikötesi boyutlarının da en az evren kadar ince hesaplar çerçevesinde yaratılıp yaşatılışını tesadüfle açıklayan materyalistler, değil şuursuz madde eliyle; şuurlu insan eliyle dahi bir sineğin yapılamadığını, yapılamayacağını görüp "tesadüf tanrılarını" neden yardıma çağırırlar?

"Ey insanlar! Size bir misal verildi; Şimdi onu dinleyin: Allah'ı bırakıp da yalvardıklarınız, o maksatla hepsi bir araya gelseler bile, bir sineği dahi yaratamazlar. Sinek onlardan bir şey kapsa, onu da geri alamazlar. İsteyen de âciz, kendinden istenen de!"[\[1458\]](#)

Tabiat (Doğa) Nedir? Tabiat Yaratıcı Olabilir mi?

Tabiat (doğa): Yaratılmış olan her şey, maddî âlem ve maddî âlemin özellikleri, onda işleyen kanun ve düzendir. Materyalistlere göre, yaratılış olayı tabiat tarafından meydana gelmektedir. Oysa ki tabiat denilen şu varlık âlemi, yaratan değil; yaratılandır.

Tüm ilmî veriler, tarafsız olarak evrenin bir başlangıcı olup sonradan var olduğunu ortaya koymaktadır. Sonradan var olan bir şey, kendi kendini yaratamayacağı gibi, hiçbir şey de yaratamaz. Öyleyse tabiatın (varlık âleminin) bir ilk yaratıcıya ve bir muharrike (hareket ettirene) ihtiyacı vardır. O da ezeli, ebedî ve bir olan Allah'tır (c.c.).

Akıl, idrâk, ilim ve irfan sahibi olan insan yokluktan, hiç yoktan bir toplu iğne, bir sivri sinek yaratamadığı halde; akıl ve idrâk olmayan "tabiat" kendi kendini veya herhangi bir şeyi nasıl yaratabilir? Bunu iddia edenler, düşünme kabiliyetini yitiren, beyni gözleri üzerine inmiş bakar körlerdir.

Vahye değil de materyalizm dinine inanan kimseler, bütün bu muazzam nizam ve intizamı ve bunca varlıkların yaratılışını tesadüfle veya doğayla açıklamaya çalışmaktadırlar. Bu durumda, bunlar dinsiz (mülhid) olamazlar; bunlar tam bir "müşrik"; yaptıkları da "şirk"dir. Çünkü inkâr ettikleri Allah'ın sıfatlarını (en önce yaratma sıfatını) O'ndan alıp, "tesadüf" veya "doğa" adını verdikleri bir tanrıya vermiş oluyorlar. Kendilerine yanlış olarak, "dinsiz" denen bu "çok dinli", "çok tanrılı" kimseler, ellerinde tuttukları medya aracılığıyla dinlerinden edip sürleştirdikleri yığınları ifsâd edip kandırmaya çalışmaktadırlar. "Doğa öyle yaratmış", "tabiat ananın lütfu", "burcunuz...", "yıldızınız...", "astrologunuz diyor ki..." gibi ifâde ve başlıkları altında reklamını yaptıkları hurâfelerin, çağdaş üfürklerin ve falcıların peşine takmayı ihmal etmiyorlar. Dünyanın güneşten kopup içinde canlıların oluşmasını, insanın ortaya çıkışını tesadüfe bağlamaya çalışıyorlar.

Çağdaş dünyada değişiklik olsun diye ortaya atılan felsefe ve dünya görüşlerinin, ahlâk ve erdem açısından en tahripkâr olanı, hiç kuşkusuz dinsizliktir, ateizmdir. Bu tavrın yaygınlaşmasında en büyük pay, elbette düzenin ve egemen güçlerindir.

Bu inkâr hastalığının pençesine düşenler dahi, eğer tamamıyla öldürüp yok edememişlerse vicdanlarının ta derinliklerinde Allah'ın varlığını hissederek. Bu his, Allah'ın da hidâyetiyle kimi zaman kişinin varlığını kuşatarak hayatının tamamına hâkim olur. Kimi zaman da bir felâket, bir korku sırasında geçici olarak ortaya çıkar. Gerçek şu ki, olmayan bir şey hissedilmez. Sonlu ve yaratılmış olan insan zihni, sonsuz ve yaratılmamış bir varlığı icad edemez. Bizi koruyan kim ise var eden de odur. Varlığımız, Allah'ın varlığının en kesin delilidir.

Her şeylerini Allah'a borçlu olan ve buna rağmen ihanetin zirvesine çıkıp O'nu inkâr eden Allah'sız materyalistlere sormalı: Allah'sız bir dünyada faziletli olmanın, kurallı yaşamanın, dürüst davranmanın, yani özetle ahlâklı olmanın sebebi ne? Allah ve âhirette ödl yoksa, bütün bu zahmetlere insan niçin katlansın?

Allah'ın, âhiretin, hesabın, sorgunun, sualin olmadığı bir hayat namuslulara, ahlâklılara, drstlere, hakkı hukuku gözetenlere, erdemlilere bir cehennem; namussuzlara, hırsızlara, canilere, ahlâksızlara bir cennet olurdu. Öylesi bir dünyada insanları erdemli ve ahlâklı yaşamanın gerekliliğine nasıl iknâ edecektiniz ve onlar neden iknâ olsunlar? Olmuyorlar zaten. Allah'ı hayatına, siyasetine, devletine, okuluna karıştırmak istemeyen laiklerin, materyalistlerin yaşantıları bunun en açık delili değil midir?

İnsanlık tarihi Allah'ını, dinini, imanını kaybedenlerin şeref, ahlâk, fazilet, birlik, dirlik, özetle insanı insan yapan her şeylerini kayb ettiklerinin örnekleriyle doludur. Yine tarih, gerçek anlamıyla iman edenlerin kahramanlıklarını, her konudaki erdem ve faziletlerini gıptayla hatırlamakta ve hatırlatmaktadır.

Allah Teâlâ'nın Birliği

Kur'ân-ı Kerim'de Allah Teâlâ'nın varlığını belirten pekçok âyet-i kerime olmakla beraber, O'nun birliğinden bahseden âyetler, varlığını ifâde eden âyetlerden daha çoktur. Allah Teâlâ'nın birliğinden bahseden ve çoğu Mekke'de inen âyetler, şirki reddedip tevhidi emreder. Bu âyetlerin bir kısmı Allah Teâlâ'nın ilâhlık vasfına yakışmayan yaratılmışlık, âcizlik ve eksiklik ifâde eden özellikleri reddetmek sretiyle O'nu tenzih eder. Bir kısmı da O'nun kâinatın yaratıcısı, nimet vericisi, tek sahibi ve hâkimi olduğunu belirtir.

Meselâ; Kur'an'da "Allah kendine ortak koşulmasını bağışlamaz, bundan başkasını dilediğine bağışlar. Allah'a ortak koşan da gerçekten büyük bir günah işlemiştir."[\[1459\]](#) buyurularak şirk reddedilirken; diğer bir sûrede: "De ki: O Allah birdir. Allah hiçbir şeye muhtaç değildir, her şey O'na muhtaçtır. Kendisi baba değildir ve doğurulmamıştır."[\[1460\]](#) buyurularak tevhid en özlü biçimde vurgulanmaktadır.

Ebû Cehil gibi en azılı müşrikler, hatta şeytan bile Allah'ı inkâr edememiş, O'nu yaratıcı, tabiata hükmedici olarak kabul etmeye kendilerini mecbur hissetmişlerdi. Ama, Allah'a sadece inanmak yeterli değildir. O'na hiçbir şeyi, hiçbir şekilde şirk koşmamak şarttır.

İnsanlar tarih boyunca Allah'ın varlığını doğrudan inkâr yerine ya müşrikler gibi O'na ortak koşarak şirke düşmüşler, ya da laiklik anlayışıyla O'nun bazı sıfat ve fiillerini inkâr ederek küfre düşmüşlerdir. Bu iki inkâr, iki şirk çeşidi arasındaki benzerlik ve farkları şöyle ifâde etmek mümkündür:

Müşrikler Allah'ın varlığını, yaratıcılığını, rızık vericiliğini kabul ettikleri halde, vahdâniyyetini inkâr ediyorlar, O'na putları ortak koşuyorlardı. Laiklik ise, Allah'ın Rabbânîyetini inkâr ederek O'nu dünya hayatına, insanın gündelik yaşamına, toplumların yönetimi demeye gelen siyasete karıştırmak istememektir. Özetle, şirk vahdâniyyeti; laiklik Rabbânîyyeti inkâr etmektir.

Şirk, Allah'ın zâtında O'na ortaklar koşmakken; laiklik de Allah'ın sıfatlarında O'na ortaklar koşmak ve O'nun olan teşrî, terbiye etme, hüküm koyma yetkilerini yaratandan alıp yaratılanlara devretmektir.

Şirkle laikliğin bu uygulamaları neticede aynı kapıya çıkıyordu: Hevâ ve heveslere uygun bir hayat sürmek; canları çekince çiğnedikleri, ya da değiştirdikleri, kurallarını kendilerinin belirlediği bir hayat...

Şirk de laiklik gibi hakkı ikiye paylaştırıp Allah'ın hakkını Allah'a, "Sezar"ları olan tâğutlarının hakkını da putlarına vermektir.

"Allah'ın birliği" konusu, Akaid'in temel ve en önemli konusudur. Akaid ilmine bu yüzden Tevhid ilmi de denir(Tevhid, birlemek, Allah'ı bir kabul etmek demektir. Yani, Allah'ın zâtında, sıfatlarında ve fiillerinde eşsiz olduğunu bilmek ve öylece inanmaktır.) İslâm Dini'ndeki tüm hükümlerin bir noktada Allah'ın birleşmesine (tevhide) dayandığı için, İslâm'a Tevhid dini; müslümanlara da muvahhid denilir.

Günümüzde Allah'ı sözde bir olarak kabul eden nice insanlar, hâkimiyet ve mutlak otorite konusuna gelince Allah'a ortaklar koşmaktadırlar. Allah'a ait bazı vasıfları başkalarına veren, başka şeyleri Allah'ı sever gibi seven, başkasından Allah'tan korkar gibi korkanlar Allah'ı gerçekten birleşmiş olmazlar. Allah'ı kanunlarına, idarelerine, işlerine... karıştırmak istemeyenler tevhid eri vasfını kaybedip müşrik vasfını kazanırlar. "Onların çoğu, Allah'a, şirk koşmaksızın iman etmezler."[\[1461\]](#)

(Akaidin en temel konusu olan tevhid konusu, ileride daha geniş şekilde açıklanacaktır.)

Allah'ın varlık ve birliğini kabul etmenin, fert ve toplum hayatının her alanında ortaya çıkması zorunlu olan birtakım sonuçları vardır. Bir olan Allah'a iman etmek: Sadece O'nun hâkimiyetini kabul etmek, mutlak itaat edilecek otorite

olarak O'nu tanımak, O'na ve emirlerine boyun eğmektir. Bir olan Allah'a iman; Allah'ın öngördüğü nizama aykırı olan her şeye karşı bir inkılap hareketidir; bir başkaldırıdır. Allah'tan başka ilâhları reddettiğimiz, Allah'ı birlediğimiz yaşantımızın tüm boyutlarında kendini göstermelidir. Allah'a iman, çevreyi etkilemeyen, gayr-ı İslâmî vakıayı kabullenen kuru ve edilgen yahut etkisiz bir iddia olamaz. Bir olan Allah'a iman etmenin zorunlu gereği; Allah'ın nizamını hayatına, düşünce ve inançlarına, ferdi, sosyal, siyasal, ekonomik, ahlâkî ve teabbudî (ibâdetle ilgili) bütün ilişkilerine hâkim kılmaya çalışmaktır.

SORULAR

- 1- "Allah" kelimesinin içeriğini açıklayınız.
- 2- Mü'minlerin Allah'a nasıl inanması gerektiğini izah ediniz.

3- Müşrikler, Allah'ın varlığını mı, yoksa birliğini mi inkâr ediyorlar? Neden?

4- Müslümanlar Allah'a nasıl inanırlar?

5- Tevhid ne demektir? İslâm Dini'ne niçin tevhid dini denir?

6- Muvahhid ne demektir? Muvahhid kelimesinin zıddı olan kelime nedir?

7- Allah'ın birliğini kabul etmek, hayatımıza nasıl etki etmektedir, açıklayınız.

8- Allah'ı inkâr etmede önemli etkenleri sayınız.

9-Allah inancı olmayan toplumun, kendilerine ve başkalarına zararlarını örneklerle açıklayınız.

10- Tesâdüf nedir? Yaratıklar tesadüfen (kendi kendilerine) yaratılmış olabilir mi?

11- Tabiat nedir? Tabiat/doğa, kendini ve başkalarını yaratabilir mi? Niçin?

12- Kibir, inat, cehâlet, tâğüt ve müşrik kelimelerinin tanımlarını yapınız.

13- Allah'ın varlığıyla ilgili olarak aşağıdaki ifâdelerden hangisi yanlıştır?

- a) Allah'ın varlığını kabul eden herkese müslüman denir.
- b) Kâinattaki muazzam düzen ve nizam, yaratıcının tek olduğunu gösterir.
- c) Bozulmamış, sağlam akıl Allah'ın varlığını kabul etmek zorundadır.
- d) Allah'ın varlığına inanmak fitridir (yaratılış gereğidir).

ALLAH'A İMAN

- Allah'a İman
- Müslümanın Allah İnancı
- Allah'ın Zâtî ve Subûtî Sıfatları
- Esmâü'l-Hüsnâ (Allah Teâlâ'nın Güzel İsimleri)
- Sorular

Bu üniteyi bitirdiğinizde aşağıdaki amaçlara ulaşmanız beklenmektedir:

- * Temel iman esaslarıyla ilgili bir âyet mealî ve Cibril hadisini mealen ifâde edebilmek.
- * Bir müslümanın Allah'a nasıl inanması gerektiğini açıklayabilmek.
- * Allah Teâlâ'nın sıfatlarını ve beşerî sıfatlardan farklarını izah edebilmek.
- * Allah'ın zâtî ve subûtî sıfatlarını sayıp kısaca açıklayabilmek
- * Esmâü'l-Hüsna konusundaki âyet mealini ifâdelendirerek, Esmâü'l-Hüsna'ya açıklayıcı örnekler verebilmek.
- * Esmâü'l-Hüsna'yı saymak ve hıfzetmek kelimelerini ve bu konuda kendilerini terk etmemiz gereken ilhâd edenleri açıklayabilmek.

Allah'a İman

Cibril hadisi diye şöhret bulan hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz, iman, İslâm ve ihsan mefhumlarını tanımlamıştır. “Rasûlullah bir gün insanlarla beraberken, bir adam (bu şahsın Cebrâil (a.s.) olduğu hadisin sonunda Peygamberimiz tarafından açıklanmıştır) kendisine gelerek, “iman nedir?” diye sordu. Rasûlullah da, “İman; Allah'a, meleklerine, Allah'a kavuşmaya, peygamberlerine, öldükten sonra dirilmeye inanmak demektir.” cevabını verdi. Bunun üzerine o şahıs, “İslâm nedir?” dedi. Rasûl-i Ekrem de cevaben, “Allah'a ibâdet etmen, O'na şirk koşmaman, namazı kılman, farz olan zekâtı vermen, Ramazan ayında oruç tutmandır.” karşılığını verdi. Aynı kişi, “İhsan nedir?” diye bir soru yöneltti. Hz. Peygamber de, “Allah'a, O'nu görüyormuş gibi ibâdet etmendir. Çünkü sen O'nu görmüyor olsan da O seni görüyor.”[\[1462\]](#) buyurdu.

“Rasûlullah, Rabbinden kendisine indirilene (Kur'an'a) iman etti, mü'minler de. Hepsi; Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ettiler.”[\[1463\]](#)

“Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve âhiret gününü inkâr ederse, muhakkak ki hidâyetten uzak bir sapıklığa düşmüştür.”[\[1464\]](#)

Bir insanın mü'min olması için, Rasûlullah (s.a.s.)'in Allah'tan getirdiği dinin tümüne inanması şarttır. Bir mü'min, Kur'an'da belirlenen inanç esaslarının tümüne inanmak zorundadır. Cibril hadisi diye meşhur olan Peygamberimiz'in imanı tarif etmesinden, bu akîdenin ana muhtevâsını öğrenmekteyiz. Bu ifâdenin izah edilip açıklanması iman esaslarını oluşturur.

İman esasları: Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe, kadere (her şeyin Allah'tan geldiğine) inanmaktır. Bunlar topluca mü'minin akîdesini teşkil eder. Fakat sayılan bu esasın ayrıntıları vardır. Dolayısıyla “imanın şartı altı” yerine; “iman, altı ana maddeden oluşur” demek daha doğru olur.

Allah'a İman: İslâm'da inanılması gereken esasların birincisi Allah'ın varlığına ve birliğine inanmaktır. Allah inancı olmadan O'nun meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve diğer iman esaslarına inanmak mümkün olmaz. Bunların hepsi Allah inancına bağlıdır.

Akıl sahibi olup da ergenlik çağına gelmiş olan her insana düşen ilk görev, yaratıcısı olan Allah Teâlâ'yı tanımak, O'na iman edip kullukta bulunmaktır. "O göklerin, yerin ve bunların arasındaki her şeyin Rabbidir. O'na kulluk et ve O'na kullukta sabret. Hiç O'nun adıyla anılan birini biliyor musun?"[\[1465\]](#)

Mükellef olan herkese ilk önce farz olan; Allah'a iman etmektir. Bu iman Allah'ın varlığına ve birliğine, O'ndan başka ilâh olmadığına imandır.

Müslümanın Allah İnancı

Müslümanlar Allah'a Şöyle İnanır: Allah vardır ve birdir. Varlığının başlangıcı ve sonu yoktur. Allah yaratıklardan hiçbirisine benzemez. Allah'ın varlığı kendisindedir. O hiçbir şeye muhtaç değildir, bütün her şey ona muhtaçtır.

Allah daima diridir. Her şeyi bilir, görür, işitir, dilediğini yapar. Allah sonsuz kudret (güç) sahibidir, yaratıcıdır, dilediğini yoktan var eder.

Allah'a böyle inanan kimse, hiç kimsenin görmediği bir yerde bile olsa ahlâksızlık yapamaz. Çünkü Allah'ın onu gördüğünü, duyduğunu ve cezalandıracağını bilir ve ona göre hareket eder.

Allah Teâlâ'nın Sıfatları

Allah'a iman etmek için Allah'ı bilmek lâzımdır. Fakat Allah'ın zâtı ve mâhiyeti bilinemez. İnsanlar bu konuda düşünmekten men olunmuşlardır. Allah ancak isimleri, sıfatları ve fiilleri (yaratmak, rızık vermek gibi) ile bilinir. O halde Allah'a iman O'nda bulunması ve bulunmaması gereken sıfatları ve O'na mahsus isimleri bilmek ve inanmaktır. Allah Teâlâ'ya doğru olarak inanmak ve yüce varlığını iyi tanıyabilmek için O'nun sıfatlarını ve isimlerini bilmek gerekir.

Sıfat konusunda selefiyye, mutezile, şia ve ehl-i sünnet farklı sayıda ve farklı sıfatları öne çıkarmışlardır. Ehl-i Sünnetin meşhur sınıflamasına göre Allah Teâlâ'nın (aslında sonsuz sayıda olan) sıfatlarından 14 tanesi bize bildirilmiştir. Bunlardan 6 tanesi zâtî, 8 tanesi ise subûtî sıfatlarıdır. Zâtî sıfatlar sadece ve sadece Allah Teâlâ'da bulunan, O'nun hâricinde hiçbir varlıkta bulunmayan sıfatlardır. Ama subûtî sıfatları ise, Allah'tan başka bazı varlıklarda da sınırlı bir şekilde bulunabilen sıfatlardır.

a- Zâtî Sıfatlar (Sıfat-ı Selbiyye)

Sıfat-ı Zâtiyye: Yüce Allah'ın zâtî için vâcib olan, zorunlu olan sıfatlar. Bunlara sıfât-ı nefsiyye de denir. Diğer bir tabirle "zâtî veya nefsî sıfatlar" da denilen bu sıfatlar, Yüce Allah'ın varlığını ve hakikatini anlayıp kavramada biz kullarına yardım eden sıfatlardır. Bu sıfatlar sayesinde Allah Teâlâ'nın yüce zâtını ve varlığını O'na yaraşır bir tarzda anlayıp, imanımızı da o oranda kuvvetlendirebiliriz. Yüce Allah'ın kendine mahsus bir zâtî vardır ve bu zâtının gereği olan, bu zâtından ayrılması düşünülmeleyen sıfatları vardır. Bunlardan bir kısmına "Zâtî sıfatlar" , bir kısmına da "sübûtî sıfatlar" denir.

Zâtî sıfatlar, hiç bir sebebin eseri olmayan, Allah Teâlâ'nın hakikatini ortaya koyan sıfatlardır. Bu sıfatlar Yüce Allah'ın zâtıyla, varlığıyla doğrudan doğruya alâkalı oldukları için ve sadece Allah'ın yüce zâtına mahsus oldukları için zâtî sıfatlar diye isimlendirilmişlerdir. Zat veya varlık olmadan bu sıfatların varlığını düşünmek ve bu sıfatlardan söz etmek imkânsızdır. "Sıfât-ı Zâtiyye" denilen bu zâtî sıfatlar 6 tanedir:

1) Vücud: Var olmak demektir. Bütün bu kâinatı yaratan ve düzenleyen Allah vardır. Vücûd sıfatı; Yüce Allah'ın mevcûdiyeti, varlığı demektir ki; bazı âlimlere göre, asıl zâtî veya nefsî sıfat budur. Zira Yüce Allah'ın mevcûdiyeti, varlığı kabul edilmeden, diğer sıfatlarından bahsetmek mümkün olmaz. Yüce Allah'ın varlığına, mevcûdiyetine işaret eden pek çok âyet-i kerime mevcuttur. [\[1466\]](#) Bunlardan birisi şöyledir: "O Yüce Allah, görüleni de görülmeyeni de bilen, Kendisinden başka ilâh olmayan, ancak kendisi var olan Allah'dır." [\[1467\]](#)

Allah Teâlâ'nın varlığı, mevcûdiyeti kendi zâtının gereğidir. O'nun yüce zâtı, yaratıklarda olduğu gibi başkasından dolayı değildir. O kendi zâtı ile vardır, kendi zâtıyla kaimdir, varlığı için bir başkasına, bir başka şeye muhtaç değildir. Zira muhtaç olan, ilâh olamaz.

2) Kıdem: Allah'ın varlığının öncesinin olmamasıdır. Yani, önceden yok iken sonradan yaratılmış değildir. Allah Ezelîdir, öncesi yoktur. Her yaratılan şeyin muhakkak evveli vardır. Allah Teâlâ tek yaratıcı olduğundan O'nun evveli yoktur. Allah Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor: "O ilktir (kendinden önce hiçbir varlık yoktur.), sondur (kendinden sonra bir varlık yoktur, her şey yok olurken O kalacaktır), O zâhirdir (varlığı aşıkardır), bâtındır (gerçek mâhiyeti insan için gizlidir). O, her şeyi bilir." [\[1468\]](#)

3) Beka: Allah'ın varlığının sonu olmaması demektir. Allah Teâlâ ebedîdir. O'nun ne geçmişte ne gelecekte var olmadığı ve var olmayacağı bir zaman düşünülemez. Tek yaratıcı olan Allah'tan başka bütün her şey yok olmaya mahkûmdur ve yok olacaktır. "Yer üzerinde bulunan her canlı fânîdir (sonludur), yok olacaktır; Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zâtı bâkî kalacak." [\[1469\]](#) "Allah ile birlikte başka bir ilâha tapıp yalvarma! O'ndan başka ilâh/tanrı yoktur. O'nun zâtından başka her şey helâk olacaktır. Hüküm O'nundur ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz." [\[1470\]](#)

4) Vahdâniyyet: Bir olmak demektir. Allah zâtında, sıfatlarında ve fiillerinde (işlerinde) eşi, dengi ve benzeri olmayan birdir. "De ki: O, Allah birdir." [\[1471\]](#) O'nun eşi ve ortağı, yardımcısı yoktur; O bir ve tek'tir. Allah Teâlâ mutlak birdir. Bir kağıdı veya tebeşiri ikiye, üçe, dörde veya daha fazla parçaya bölebilirsiniz. Alah Teâlâ iki veya

daha fazla olması düşünölemeyen birdir. Hıristıyanlar Allah'ın; kutsal ruh, oğul, ve babadan meydana geldiği inancı yüzünden sapıtmışlar ve şirke düşmüşlerdir.

Allah Teâlâ sıfatlarında da birdir. Allah'tan başka hiçbir varlık sıfatlarında tek/bir değildir. Mutlaka bir veya birkaç sıfatıyla diğer varlıklarla ortak durumdadır. Meselâ, güneş ve ay bir tanedir. Fakat onlar gibi parlak ve yuvarlak başka gök cisimleri vardır ve onlara benziyordur. Allah Teâlâ böyle değildir, O'nun sıfatları öyle "bir"dir ki, aynı sıfatların başka bir varlıkta bulunmasına imkân yoktur.

Allah, fiilleri itibariyle de birdir. Meselâ, yaratmak Allah'ın fiillerindedir. O'ndan başka hiçbir varlığın, bir şeyi yoktan var etmesi düşünölemez. O'nun hiç bir benzeri, ortağı, örneği ve cüzleri (parçaları) ve yardımcıları yoktur. İbâdetle lâıyk yegâne tek mâbud, Allah'tır. İşte "Vahdâniyet" sıfatını bütün bu hususları içine alan bir teklik (ehadiyet) olarak anlamak gerekir. O her bakımdan en mükemmel, bütün eksiklik ve noksanlıklardan uzak (münezzeh) bir varlıktır.

5) Muhâlefetün lil-havâdis: Sonradan var olanlara benzememek demektir. Allah (c.c.) sonradan var olanlara, yani yaratılmış varlıklardan hiçbirine, hiçbir yönden benzemez. Yüce Allah'ın benzeri hiç bir şey yoktur. O'na eşit ve denk olan hiç bir varlık yoktur. Zaten kadîm, bâkî ve bir tek olan varlığın sonradan olanlara benzememesi, yine O'nun bu sıfatlarının bir sonucudur ve O'nun yüce zâtına mahsustur. İnsanın aklına geldiği, düşüncesinin ulaşabildiği her şeyden Allah mutlak sûrette başkadır. İnsan aklı Allah'ın zâtının mâhiyetini anlayamaz. Bu yüzden insanlar bu konuda düşünmekten men olunmuşlardır. Başka şeyler mümkün, varlıklarında muhtaç, hâdis ve fânîdirler. Cenâb-ı Hak ise, vâcib li-zâtihî (zâtından dolayı varlığı zorunlu), ihtiyaçsız, ezeli ve ebedîdir. Her şey O'na muhtaçtır. Yüce Allah, mümkün olan varlıkların bütün özelliklerinden münezzehdir. "O'nun benzeri hiç bir şey yoktur. O her şeyi işiten ve görendir."[\[1472\]](#)

6) Kıyam bi-nefsihî: Allah'ın varlığı ve varlığının devamlı olması kendindedir. Allah Teâlâ, var olması ve varlığını devam ettirmesi için hiçbir şeye muhtaç değildir. Allah, İhlâs Sûresinde de belirttiği gibi Samed'dir, yani bütün varlıklar O'na muhtaçtır, O hiçbir şeye muhtaç değildir. Yine Kur'ân-ı Kerim'de Allah şöyle buyurmaktadır: "Allah elbette bütün âlemlerden ganî ve müstağnîdir."[\[1473\]](#); "Allah, O'ndan başka ilah olmayan, diri ve kendi kendine kaim (var) olandır."[\[1474\]](#); "Allah, O'ndan başka ilâh/ıtanrı yoktur. O, hayydir, kayyümdür."[\[1475\]](#)

Vâcibu'l-vücûd (varlığı zorunlu, varlığı kendi zâtının gereği) olan Allah'ın zatı düşünöldüğü zaman, bu varlıkla beraber bu zâfî sıfatların da düşünölmeleri zaruridir (vâcibdir). Varlık, yani mevcudiyet ve sıfatlar O'ndan ayrılmaz. Allah Teâlâ kadîm, ezeli, ebedî ve her yönden en mükemmel olduğu için, ne zamana, ne mekâna, ne bir yardımcıya muhtaçtır. O bunların hepsinin üstünde, varlığı zâtının gereği, mutlak ve en mükemmel ve vâcib bir Allah'tır.[\[1476\]](#)

b- Subûti Sıfatlar

Sıfat-ı Sübûtiyye: Yüce Allah'ın zâtının gereği olan ve bu zattan ayrılmayan, ezeli ve ebedî olan vâcib sıfatlar. Bu sıfatların hepsi Kur'an âyetleriyle sabit oldukları ve bu âyetlerden çıkarıldıkları için ve varlıkları Yüce Allah'ın zâtında isbat edilmiş olduğu için, "sübûti sıfatlar" diye isimlendirilmişlerdir. Bu sıfatlardan her biri Yüce Allah'ın zâtıyla kaimdir. O'nun Yüce zâtı ve varlığı düşünölmekten bu sıfatlardan bahsetmek de mümkün olmaz. Allah Teâlâ'nın subûti sıfatları 8 tanedir:

1) Hayat: Allah'ın canlı, diri, yani hayat sahibi olması demektir. O devamlı olarak diridir, ölümsüzdür. Sonsuza kadar diri olarak kalacaktır. Allah, canlı olarak hayatta kalması için, yaratılmış varlıklar gibi bazı şeylere muhtaç değildir. Bu sıfatın zıddı olan ölü ve cansız olmak, Allah hakkında düşünülemez, mümtenîdir. Allah Teâlâ'nın bu sıfatına işaret eden pek çok âyet vardır. Bunlardan biri şu âyettir: "*Ölümsüz, diri olan Allah'a güven ve O'nu hamd ile tesbih et!...*" [\[1477\]](#)

Her şeye can veren, ölü gibi görünen toprağa, kuru sanılan ağaçlara can, hayat ve tazelik veren Allah Teâlâ'dır. Bütün canlıların hayatı sonradandır ve Yüce Allah'ın yaratmasıyla. Hâlbuki Yüce Allah'ın "Hayat" sıfatı da; zâtı gibi kadimdir, ezeli ve ebedîdir; zâtından ayrılmayan, zâtı ile var olan vâcib bir sıfattır. Zira hayat olmadan diğer sıfatları düşünmek, onlarla Allah'ı vasıflandırmak abes olur. Bu bakımdan sübutî sıfatların ilki "hayat" sıfatıdır.

2) İlim: Allah'ın, geçmiş ve gelecekteki her şeyi en küçük ayrıntısına kadar bilmesidir. Allah; olmuşu olacağı, açığı gizliyi, kalplerden geçenleri, her şeyi ezeli ilmiyle bilir. O'nun ilmi, kâinattaki her şeyi kuşatmıştır. Evrendeki hiç bir şey O'nun ilminin dışında meydana gelemez. O'nun ezeli olan ilim sıfatıyla muttasıf olduğunu gösteren pek çok âyet-i kerime vardır: "*İçinizde (sinelerinizde) olanı gizleseniz de açıklasanız da Allah onu bilir. Göklerde olanları da yerde olanları da bilir...*" [\[1478\]](#)

Şu halde Allah'ın ilmi gizli açık her şeyi kuşatmıştır. Kalplerimizden geçenler de O'na mâlumdur. Bütün gayb âlemi, bizim sınırlı ve sonradan kazanılma bilgimizin ulaşamadığı o âlem, Allah'ın bilgisi dâhilindedir. O'nun ilmi, zâtı ile kaim olan, ezeli ve ebedî, bilinenlerle değişmeyen bir ilimdir. Kulların ilmi gibi kazanılmış, sonradan elde edilmiş bir ilim değildir.

3) Semî: Allah'ın her şeyi işitmesidir. O'nun duymayacağı hiçbir ses, hiçbir fısıltı yoktur. İnsanların duymadıkları, ama gerçekte var olan tüm sesleri duyar. O, her çeşit, her kuvvette ve zayıflıktaki sesleri işitir, duyar. İşitilmek şânından olan her şeyi işitir. Allah Teâlâ'nın işitip duyması, kulların işitmesi gibi, birtakım kayıt ve şartlara, vâsitalara ve organlara bağlı değildir. O, işitilme özelliğinde olan her şeyi, en gizli ve pek hafif sesleri, fısıltıları bile duyar. Özellikle kullarının duâlarını, zikirlerini, gizli ve âşikâr niyazlarıyla yalvarışlarını işitir, kabul eder ve mükâfatlandırır. Bu sıfatla ilgili pek çok âyet vardır, ekserisi görmek sıfatıyla beraber yer almaktadır. "...Allah her şeyi işiten ve görendir." [\[1479\]](#)

4) Basar: Allah'ın her şeyi görmesidir. Allah Teâlâ küçük büyük, gizli açık, uzak yakın, her şeyi görür. Hiçbir şey O'na gizli kalmaz. O görmek için hiçbir araç, organ ve bağıntılara ihtiyaç hissetmez. O'nun görmesi, göz gibi bir organa, ışığa, uzaklığa ve yakınlığa bağlı değildir. Yüce Allah'ın görme sıfatı da ezeldir, sonradan olma değildir. Bu sıfat da bütün mevcûdâta, görmek şânından olan her şeye tealluk eder. O'nun görmesinin dışında kalan hiç bir mahlûk yoktur.

İnsanın görmesi sınırlıdır, görme organından mahrum olanlar göremezler: Ayrıca aydınlık, karanlık, uzaklık, yakınlık ve daha dünyadaki nice olay, görmeye veya görmemeye etki etmektedir. Allah Teâlâ'nın görmesi hiç bir şeyden etkilenmez. Bu sıfatla ilgili Kur'ân-ı Kerim'de yüzlerce âyet yer almaktadır. Meselâ; âyet meâlen şöyle son bulmaktadır: "...Biliniz ki, Allah, şüphesiz yaptıklarınızı görür." [\[1480\]](#)

5) İrâde: Dilemek demektir. Allah dilediğini yaratır, O'nun irâdesi (dilemesi) dışında hiçbir şey olmaz. İrâde, Allah'ın istediğini dileyip tercih etmesi demektir. Yani O'nun, bir işin şöyle olmasını değil de, böyle olmasını veya böyle olmasını değil de, şöyle olmasını dilemesi, dilediği gibi tâyin ve tahsis etmesidir. Evrende olmuş ne varsa, hepsi O'nun dilemesi, irâdesi ile olmuştur. O'nun irâdesi ve isteği dışında hiç bir şey var veya yok olamaz. Cenâb-ı Hakk'ın "irâde" sıfatı, mümkün veya câiz olan şeylere tealluk eder. O'nun irâdesi, bir şeyin olması veya olmaması şıklarından birini tercih eder. Tercih ettiği yöne irâdesini tealluk ettirince, o şey de ya hemen oluverir veya olmamasını tercih etmiş ise, o şey olmaz, yok olur.

Bu anlamda Yüce Allah'ın irâdesini iki şekilde anlamak kabildir:

a) Tekvinî (kevnî) irâde: Bu irâdeye "meşiyet" de denir ki; bütün yaratılmışlara şâmindir. Bir şeye tealluk edince, o şey olmamazlık edemez, her durumda vuku bulur. Bu anlamda Cenâb-ı Hak şöyle buyuruyor: "*Bir şeyin olmasını istediğimiz zaman, sözümüz ona sadece 'ol!' demektir ve o hemen olur.*" [\[1481\]](#)

b) Teşrîî (dinî) irâde: Bu irâde Cenâb-ı Hakk'ın muhabbet ve rızâsı demektir ki; bu mânâda irâde ettiği şeyin her durumda meydana gelmesi vâcib değildir. Çünkü kulların işleriyle ilgilidir. Bu mânâda Yüce Allah; "...*Allah size kolaylık murat eder, zorluk istemez*" [\[1482\]](#) buyuruyor. Bunun anlamı "şâyet siz kullar, Allah'ın rızâ ve muhabbetinin hilâfına zorluk, kötülük isterseniz; kendisi bunları istemediği (râzı olmadığı) halde, siz istediğiniz için yaratır; zorluğa ve kötülüğe rızâsı yoktur" demektir.

Allah'ın irâde sıfatı ile ilgili Kur'an'da birçok âyet vardır. [\[1483\]](#)

6) Kudret: Gücü yetmek demektir. Allah'ın her yerde her şeyi yaratma güç ve kuvveti. Allah'ın gücü, dilediği her şeyi yapmaya yeter. Gerçek anlamda güç ve kuvvet, ancak, sadece Allah'a aittir.

Kudret sıfatı, Allah Teâlâ'nın bütün mümkünâta gücünün yetmesi, her türlü tasarrufta bulunması demektir. Irâdesiyle bütün mümkünâtı kuşattığı gibi, kudretiyle irâde ettiklerini bir fiil meydana getirerek, yaratarak bunlara kadir olur. Allah Teâlâ'nın nihâyetsiz, bitmek tükenmek bilmeyen kudreti vardır. Bu sıfat da diğerleri gibi ezeli ve ebedîdir. Ezeli olan bu kudret sıfatıyla, herhangi bir şeyi dilediği gibi yapmaya kadirdir. O'nun kudretinin erişemeyeceği, bu kudretin dışında kalan hiç bir şey yoktur. "*Muhakkak ki, Allah her şeye kaadirdir, gücü yetendir.*" [\[1484\]](#)

7) Kelâm: Söylemek, konuşmak demektir. Allah'ın harften ve sestem münezzehten konuşması. Allah Teâlâ dile ihtiyaç duymadan dilediğini söyler. Allah'ın "Kelâm" sıfatı, ezeli ve ebedîdir. O'nun söz söyleyememesi, konuşamaması düşünülemez. İşte Yüce Rabbimiz bu sıfatıyla peygamberlerine vahyederek sözlerini söylemiş, emirler vermiştir. Kitaplarını ve şeriatini bu kadîm kelâmıyla bildirmiştir. O, kelâmını dilediği zaman, kendi zâtına ve şânına lâyık bir şekilde meleklerine bildirir, işittirir ve anlatır. Bunu yaparken harflere, seslere, hecelere ve yazıya muhtaç değildir.

Yüce Allah'ın dilediği şeyleri, emir ve yasaklarını peygamberlerine ya Cebrâil vasıtasıyla veyahut doğrudan doğruya vahy ve ilham etmiş olması da bu "kelâm" sıfatının bir tecellisidir. Cenâb-ı Hakk'ın, peygamberleriyle tekellüm ettiğini (konuştuğunu) gösteren âyetler vardır. Meselâ; Cenâb-ı Allah meâlen şöyle buyurmaktadır: "*Allah Mûsâ'ya hitabetti, onunla gerçekten konuştu*" [\[1485\]](#); "...*Onlardan (peygamberlerden) Allah'ın kendilerine hitab edip konuştuğu, dereceleri yükselttikleri kimseler vardır...*" [\[1486\]](#)

8) Tekvîn: Allah'ın yoktan var etmesi, yaratması. Her şeyi Allah yaratmıştır. Allah, yaratmak istediği şeye "ol" der ve hemen o şey olur. Tekvin sıfatı, irâde sıfatının muktezâsına göre, Allah mümkünâta tesir eder, yaratır ve icad eder. Nitekim Allah Teâlâ meâlen şöyle buyurur: "*Bir şeyi dilediği zaman, O'nun buyruğu, sadece o şeye 'ol!' demektir ve o, hemen olur.*" [\[1487\]](#) İşte bütün bu kâinatın ve içindeki varlıkların yaratıcı, icad eden Yüce Allah'tır. Bunları varedip etmemeye muktedir olan (gücü yeten) Allah Teâlâ, "irâde" sıfatıyla ezeli imine uygun olarak; var olmasını, icad edilmesini irâde buyurmuş (dilemiş) ve tekvîn sıfatıyla yaratıp icad eylemiştir. Yüce Allah'ın âlemleri yaratmak, rızık vermek, nimetler ihsan etmek, yaşatmak, öldürmek, diriltmek, azab etmek, mükâfatlandırmak gibi bütün fiilleri tekvîn sıfatına râcîdir. Allah'ın tekvîn sıfatıyla ilgili çok sayıda âyet-i kerime vardır. [\[1488\]](#)

Bütün bu sıfatlar Allah Teâlâ'nın yüce zâtına mahsustur. O'nun yüce zâtı için vâcib olan sıfatların hepsi, görüldüğü gibi, âyetlerle sâbit olduğundan, bütün İslâm âlimleri arasında bu konuda ittifak vardır. O'nun bu sıfatlarla ezelde muttasıf olduğunda şüphe yoktur.

Yüce Allah, zâtında, sıfatlarında, fiillerinde/işlerinde bir tekdir; O'nun eşi, ortağı ve benzeri yoktur. O'nun sıfatları ve işleri de yüce zâtına mahsustur. O'nun yüce zâtı ve varlığı kabul edilip tasdik edilmeden, yukarıda sayılıp açıklanan sıfatlardan ve O'nun güzel isimlerinden sözetmek de mümkün olamaz. Zira bu sıfatlar ve isimler, O'nun yüce zâtının ve varlığının zorunlu bir gereğidir. Ne bu zat, bu sıfatlıdır; ne de bu sıfatlar, bu zatsız olur. Yine dikkat edilecek olursa, bu sıfatların her biri açık ve seçik olarak Kur'ân âyetlerine dayanmaktadır. Yani, bizzat Yüce Allah, kendisini bu sıfatlarla vasıflandırmıştır. Böylece O'na olan inancımız daha da kuvvetlenmektedir. Çünkü bu sıfatlarıyla O'nu daha iyi anlıyabiliyoruz. Bütün bu sıfatlar O'nun yüce zâtına yaraşır bir tarzdadır. Biz bütün bu sıfatların asıllarına iman ederiz; fakat keyfiyetlerine, nasıl ve nice olduklarına dair herhangi bir şekilde söz söylemeyiz. Bu konuda söz etmeye de bilgilerimiz yeterli değildir. [1489]

Esmâü'l-Hüsnâ (Allah Teâlâ'nın Güzel İsimleri)

Kur'an, marifetullah (Allah'ı tanıma) bilgisini Allah'ın isim ve sıfatları yoluyla vermektedir. Kur'an'da yüz civarında isim ve sıfat bulunmaktadır.

Bu isim ve sıfatların birçoğu müşrik ve münkirlerin Allah (c.c.) hakkındaki düşüncelerini reddetmek ve doğrusunu göstermek için zikredilmiştir. Birçoğunda da Allah, kendi kendisini tanıtmaktadır. "Nasıl bir Allah?" sorusu, Kur'an'da zikredilen "esmâü'l-hüsnâ ve sıfatların bildirdiği ve tanıttığı Allah" şeklinde cevaplandırılabilir. Tirmizî'nin Ebû Hüreyre'den rivâyet ettiği hadisteki [1490] sıralamaya göre 99 isim şunlardır:

1) ALLAH: Kâinatı yaratıp yöneten, bütün övgü ve ibâdetlere lâyık, varlığı zorunlu olan, ulûhiyete mahsus sıfatların hepsini kendinde toplamış bulunan Yüce Zât'ın, Rabbimiz'in özel ve en kapsamlı adı, lafza-i celâl. Kur'ân-ı Kerim'de 2697 kez tekrar edilmiştir. "*Bil ki, Allah'tan başka ilâh yoktur.*" [1491]

2) er-RAHMÂN: İlâhî rahmet, lütuf ve koruyuculuğu bütün mahlûkatı kapsayan, dünyada iman eden ve etmeyen herkese merhamet edip nimetlendiren. "Rahmân" kelimesi, Kur'ân-ı Kerim'de 57 yerde geçer. "(O) *Rahmândır.*" [1492]

3) er-RAHÎM: Çok merhamet edip başıslayan, dünyada kendisine iman edip emirlerine uyanları âhirette ebedî nimetlerle mükâfatandıracak olan. "Rahîm" ismi Kur'an'da 115 yerde tekrar edilir. "O, size (mü'minlere) karşı merhametli (rahîm) olandır." [1493]; "(O) *Rahmândır, Rahîmdir.*" [1494]

4) el-MELİK: Görünen ve görünmeyen bütün âlemlerin sahibi ve yöneticisi. "*De ki insanların Rabbine sığınırım. İnsanların Melikine.*" [1495]; "*O Allah'tır ki, O'ndan başka ilâh yoktur. Melik'tir...*" [1496]

5) el-KUDDÛS: Her türlü eksiklik ve noksanlıktan münezze (uzak), bütün kemal sıfatlarıyla muttasıf bulunan. "Göklerde ve yerde olanların tümü, Melik, Kuddûs, Azîz, Hakîm olan Allah'ı tesbih etmektedir." [1497]; "O Allah'tır ki, O'ndan başka ilâh yoktur. Melik'tir, Kuddûs'tür..." [1498]

6) es-SELÂM: Esenlik veren, barış ve emniyetin kaynağı, kullarını tehlikelerden selâmete çıkarıp sâlim kılan. "O Allah'tır ki, O'ndan başka ilâh yoktur. Melik'tir, Kuddûs'tür, Selâm'dır..." [1499]

7) el-MÜ'MİN: Güven veren, vaadine güvenilen, güven kaynağı; Kendine sığınanları rahata, huzura erdiren. Gönüllerde iman ışığı uyandıran. "O Allah'tır ki O'ndan başka ilâh yoktur... Mü'mindir." [1500]

8) el-MÜHEYMİN: Evrenin bütün işlerini düzenleyen, gözeten ve yöneten; insanları murâkabe edip koruyan. "O, Allah'tır ki, O'ndan başka ilâh yoktur... Müheymindir." [1501]

9) el-AZİZ: Eşi, benzeri ve dengi bulunmayan; değerli, şerefli ve güçlü; hiçbir zaman yenilmeyen, daima gâlip olan; izzetli, değerli ve güçlü olan. Bu ism-i celâl, Kur'ân-ı Kerim'de 99 yerde geçer. "Sen, o güçlü ve üstün (Azîz), çok merhametli olan (Rahîm) (Allah)'a tevekkül et/güvenip dayan." [1502]

10) CEBBÂR: Mutlak irâdesini her durumda yürüten, dilediğini zorla yaptırmağa muktedir olan; düzeni bozulan her şeyi tanzim eden, her güçlüğü kolaylaştıran. "O Allah'tır ki, O'ndan başka ilâh yoktur... Cebbâr'dır." [1503]

11) el-MÜTEKEBBİR: Her şeyde ve her işte azamet ve yüceliğini gösteren; büyüklükte eşi ve benzeri olmayan. "O, Allah'tır ki, O'ndan başka ilâh yoktur... Mütekebbir'dir." [1504]; "Göklerde ve yerde büyüklük (el-Kibriyâ) O'nundur, O, üstün ve güçlü olandır, hüküm ve hikmet sahibidir." [1505]

12) el-HÂLİK: Her şeyi takdirine uygun şekilde yaratan, yoktan var eden. "O Allah ki Hâlik'tir, (en güzel biçimde) kusursuzca var edendir, şekil ve sûret verendir." [1506]; "İşte Rabbiniz Allah O'dur. O'ndan başka ilâh/tanrı yoktur. O, her şeyin yaratıcısıdır (Hâlik). Öyle ise O'na kulluk edin..." [1507]

13) el-BÂRİ: Herhangi bir modele bağlı kalmadan, örneksiz olarak bütün varlıkları yaratan; eşyayı, her şeyin âzâ ve cihazlarını birbirine uygun olarak yaratan. "O Allah'tır ki Hâlik'tir, Bâri'dir..." [1508]

14) el-MÛSÂVVİR: Yarattığı her varlığa ayrı bir şekil ve özellik veren. "O Allah'tır ki Hâlik'tir, Bâri'dir, Mûsâvvidir..." [1509]; "Ana rahminde size dilediği gibi sûret veren (yusavviruküm) Allah'tır." [1510]

15) el-ĞAFFÂR: Mağfireti, affı çok; daima affeden, tekrarlanan günahları da bağışlayan. "Gerçekten Ben, tevbe eden, iman eden, sâlih amellerde bulunup da sonra doğru yola erişen kimseyi şüphesiz mağfiret ederim, bağışlarım (Ğaffâr'ım)." [1511]

16) el-KAHHÂR: Yenilmeyen, yegâne gâlip; varlıkları emir ve irâdesi altında tutan. "O, kulları üzerinde Kahhâr'dır/kahredici olandır."[\[1512\]](#)

17) el-VEHHÂB: Her çeşit nimeti hiçbir karşılık beklemeden bol bol başıslayıp veren. "Yoksa güçlü ve üstün olan, karşılıksız başıslayan (el-Vehhâb) Rabb'inin hazineleri onların yanında mıdır?"[\[1513\]](#)

18) er-RAZZÂK: Ruh ve bedenlerin gıdasını yaratıp veren; yaratılmışlara faydalanacakları şeyleri ihsan eden. "Şüphesiz rızık veren (Razzâk) güç ve kuvvet sahibi olan ancak Allah'tır."[\[1514\]](#); "Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki, rızıkı Allah'a ait olmasın."[\[1515\]](#)

19) el-FETTÂH: İyilik kapılarını açan; kullarına rahmet kapılarını açan ve müşkülleri çözüp kolaylaştıran. "De ki: 'Rabbiniz (Kıyâmet günü) bizi, bir araya toplayacak, sonra da hak ile aramızı ayıracaktır. O, (gerçek hükmü vererek, hak ile bâtılın arasını) açan (el-Fettâh)'dır, (her şeyi hakkıyla) bilendir."[\[1516\]](#)

20) el-ALÎM: Her şeyi hakkıyla (en doğrusunu, en iyi şekilde) bilen. İlminde sınır olmayan. "Bu, üstün ve güçlü olan, bilen (el-Alîm) Allah'ın takdiridir."[\[1517\]](#)

21) el-KABİZ: Daraltan, rızıkı belli ölçüde tutup veren; canlıların rûhunu alan. Kabız ismi Kur'an'da geçmez. Ancak, Allah'ın bu ismi fiil olarak Kur'an'da zikredilir: "Allah, daraltır (yakbizu) ve genişletir ve siz, O'na döndürüleceksiniz."[\[1518\]](#)

22) el-BÂSİT: Açan, genişleten, rızıkı, lütuf ve keremini bol bol veren, ruhları bedenlere yerleştirip yayan. Bâsit ismi de bu şekilde Kur'an'da geçmez. Ancak, Allah'ın bu ismi fiil olarak Kur'an'da zikredilir: "Allah dilediğine rızıkını genişletir, yayar (yebсутu) ve daraltır da..."[\[1519\]](#)

23) el-HÂFİD: Alçaltan, zillete düşüren. "O, alçaltan ve yükseltendir (Hâfidatun Râfiâh)."[\[1520\]](#)

24) er-RÂFİ': Yücelten, izzet ve şeref bahşeden. Aynen bu şekilde Kur'an'da geçmiyorsa da, benzer kelime ve anlamda birkaç âyette bu isim Allah için kullanılır: "Derecelerle yükselten (Rafî'), Arş'ın sahibi Allah..."[\[1521\]](#); "Allah buyurdu ki: Ey İsa! Seni vefat ettireceğim, seni nezdime yükselteceğim (râfiuke) ..." [\[1522\]](#); "O, sizi yeryüzünün halifeleri kıldı ve size verdikleriyle sizi imtihan etmek için kiminizi kiminize göre derecelerle yüceltti (rafea)."[\[1523\]](#); "...Rafe'nâhu/Onu üstün kıldık."[\[1524\]](#)

25) el-MUÏZZ: Aziz kılan, yücelten, izzet ve şeref veren. Bu isim de bu şekilde Kur'an'da yoktur. Ama Allah'ın aziz kılıp yüceltmesi, yani muız olması fiil şeklinde Kur'an'da kullanılır: "De ki: 'Ey mülkün sahibi Allah'ım, dilediğine mülkü verirsin ve dilediğinden mülkü çekip alırsın, dilediğini aziz kılar yüceltirsın (tuizzu), dilediğini alçaltırsın. Hayır Senin elindedir. Gerçekten Sen her şeye güç yetirensin."[\[1525\]](#)

26) el-MÜZİLL: Alçaltan, zillete düşüren, hor ve hakir eden. Bu isim de bu şekilde Kur'an'da geçmez. Ancak, Allah'ın zellil kılıp alçaltması, yani müzill olmasını ifade eden âyetler vardır: "De ki: 'Ey mülkün sahibi Allah'ım..."

dilediğini alçaltırsın (tüzillü)...”[1526]; “Hiç şüphesiz, Allah’a ve Rasûlü’ne karşı baş kaldıranlar, işte onlar en çok zillete düşenler (ezellîn) arasındadır.”[1527]

27) es-SEMÎ: Her şeyi hakkıyla işiten, işitmesinde sınır olmayan. Bu isim, Kur’ân-ı Kerim’de 47 yerde geçer. “Rabbimiz, bunu bizden kabul buyur. Sen (her şeyi) işiten (es-Semî) ve (her şeyi) bilensin (el-Alîm).”[1528]; “Yoksa onlar, gerçekten Bizim, sır tuttuklarını ve aralarındaki fısıldaşmalarını işitmediğimizi mi (lâ nesmeu) sanıyorlar? Hayır (işitiyoruz) ve onların yanlarındaki elçilerimiz de (her şeyi) yazıyorlar.”[1529]

28) el-BASÎR: Her şeyi hakkıyla gören; Görmesinde hiçbir sınır olmayan. Bu isim, Kur’ân-ı Kerim’de 51 yerde geçer. “Siz, her nerede iseniz, O, sizinle beraberdir. Allah, yapmakta olduklarınız görendir (Basîr).”[1530]

29) el-HAKEM: Hükmeden, hakkı yerine getiren; Hüküm verme yetkisini elinde tutan; son hükmü verecek olan. “De ki: ‘Allah’tan başka bir hakem mi arayacağım?’”[1531]; “O, hâkimlerin en iyisidir (Hayru’l-hâkimîn).”[1532]

30) el-ADL: Mutlak adâlet sahibi, hiçbir şeyde aşırılığa düşmeyen; her şeyi yerli yerinde yapan. “Rabbinin sözü, doğruluk bakımından da, adâlet (adl) bakımından da tastamamdır.”[1533]

31) el-LATÎF: Sonsuz lütuf ve kerem sahibi; Yaratılmışların ihtiyaçlarını en ince noktasına kadar bilip karşılayan. Kur’ân-ı Kerim’de bu isim 7 yerde geçer. “Allah, kullarına karşı lütuf sahibi olandır (Latîf), dilediğini rızıklandırandır. O, kuvvetlidir, Aziz’dir.”[1534]

32) el-HABÎR: Her şeyin içyüzünden haberdar olan. Bu isim, Kur’ân-ı Kerim’de 45 yerde geçer. “Allah, işlediklerinizden haberi olandır (Habîr’dir).”[1535]

33) el-HALÎM: Acele ve kızgınlıkla davranmayan; cezâ vermede acele etmeyen, teenî sahibi. Bu isim, Kur’ân-ı Kerim’de 15 yerde geçer. “Allah bağışlayandır, yumuşak davranandır (Halîm).”[1536]

34) el-AZÎM: Azamet sahibi, büyük; Zâtının ve sıfatlarının mâhiyeti tüm kapsamıyla anlaşılamayacak kadar ulu. Bu isim, Kur’ân-ı Kerim’de 107 yerde geçer. “O, çok yücedir (Aliyy), çok büyüktür (Azîm).”[1537]

35) el-ĞAFÛR: Mağfireti çok; bütün günahları bağışlayan. Bu isim, Kur’ân-ı Kerim’de 95 yerde geçer. “Senin Rabbin rahmet sahibi (ve) bağışlayandır (el-Ğafûr).”[1538]

36) eş-ŞEKÛR: Az iyiliğe bile çok mükâfat veren. Şükredene nimetlerini arttırarak karşılık veren. Bu ism-i şerif, Kur’ân-ı Kerim’de 10 yerde geçer. “Çünkü (Allah) ecirlerini noksansız öder ve kendi fazlından onlara arttırır. Şüphesiz O, bağışlayandır, Şekûr’dür/şükürü kabul edendir.”[1539]

37) el-ALİYY: İzzet, şeref ve hükümlanlık bakımından en yüce. Bu isim, Kur'ân-ı Kerim'de 11 yerde geçer. "Doğrusu Allah, yücedir (Aliyy), büyüktür (Kebîr)." [1540]

38) el-KEBÎR: Çok büyük; Ululuğu karşısında her büyüğün küçüldüğü mutlak büyük; zat ve sıfatlarının mâhiyeti tüm kapsamıyla anlaşılamayacak kadar ulu. Bu kelime, çoğunluğu Allah'ın ismi olarak kullanılmak üzere Kur'ân-ı Kerim'de toplam 36 yerde geçer. "Gerçekten Allah yücedir (el-Aliyy), büyüktür (el-Kebîr)." [1541]

39) el-HAFÎZ: Koruyup gözeten ve dengede tutan; Belâdan saklayan. Bu isim, Kur'ân-ı Kerim'de 11 yerde geçer. "Doğrusu benim Rabbim her şeyi gözetip koruyandır (Hafîz)." [1542]

40) el-MUKİYT: Bedenlerin ve ruhların gıdasını yaratıp veren, her şeyi koruyan. "Kim güzel bir aracılıkla aracılığa (şefaatte) bulunursa ondan, kendisine de bir hisse vardır. Kim de kötü bir aracılıkla aracılığa bulunursa, ondan da kendisine bir pay vardır. Allah her şeyin karşılığını verendir, her şeyin üzerinde koruyucudur (Mukît)." [1543]

41) el-HASÎB: Kullarını hesaba çeken ve onlara kâfi gelen, yeten; herkesin ve her şeyin hesabını en iyi bilen. Bu isim, Kur'ân-ı Kerim'de 4 yerde geçer. "...Hesap sorucu olarak da (Hasîb) Allah yeter." [1544]

42) el-CELÎL: Azamet ve ululuk sahibi. Kur'ân-ı Kerim'de bu isim geçmez. Buna yakın anlamda Zü'l-celâli ve'l-ikrâm (Büyüklük ve ikrâm sahibi) ismi 2 yerde geçer: "Celâl ve ikram sahibi Rabbinin yüzü (zâtı) bâkî kalacaktır." [1545]

43) el-KERÎM: Keremi bol ve sonsuz; Fazilet türlerinin hepsine sahip. Bu isim, Kur'ân-ı Kerim'de, çoğu Allah'a nisbet edilerek toplam 27 yerde geçer. "Gerçekten benim Rabbim Ğaniy'dir (zengindir), Kerîm (çok cömert) olandır." [1546]

44) er-RAKIYB: Murâkabe eden, her şeyi gözetleyip kontrolü altında tutan. Bu isim, Kur'ân-ı Kerim'de 5 yerde geçer. "Şüphesiz Allah sizin üzerinizde Rakiyb'dir/gözeticidir (Rakîbâ)." [1547]

45) el-MÜCÎB: Dilek ve duâlara karşılık veren; Kendine niyaz edip yalvaranlara isteklerini veren. Bu isim, Kur'ân-ı Kerim'de 1 yerde geçer. "... Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka ilâhınız/tanrınız yoktur. O sizi yerden (topraktan) yarattı. Ve sizi orada yaşattı. O halde O'ndan mağfiret isteyin; sonra da O'na tevbe edin. Çünkü Rabbim (kullarına) çok yakındır, (duâlarını) kabul edendir (Mucîb)." [1548]; "Kullarım Beni, sana soracak olurlarsa, işte Ben (onlara) pek yakınım. Bana duâ ettiği zaman, duâ edenin duâsına cevap veririm (kabul ederim -ucîbu-)." [1549]

46) el-VÂSİ: İlmi, ihsanı, mağfiret ve merhameti her şeyi kuşatan. Bu isim, Kur'ân-ı Kerim'de 9 yerde geçer. "Şüphesiz yok ki Allah, Vâsi'dir/kuşatandır, bilendir (Alîm)." [1550]

47) el-HAKÎM: Bütün emir ve işleri yerli yerinde olan. Hüküm ve hikmet sahibi. Bu isim, Kur'ân-ı Kerim'de toplam 97 yerde geçer. "Size apaçık deliller geldikten sonra, yine de kayarsanız (isyâna ve küfre dalarsanız), şunu iyi bilin ki Allah azizdir, hakîmdir." [1551]

48) el-VEDÛD: Çok seven ve çok sevilen. Bu ism-i şerif, Kur'ân-ı Kerim'de 2 yerde geçer. "Rabbinizden istiğfâr ederek başışlanma dileyin; sonra O'na tevbe edin. Muhakkak ki Rabbim çok merhametlidir, (mü'minleri) çok sever (Vedûd)." [1552]; "O (Allah), Ğafûrdur/çok bağışlayandır, Vedûd'dur/çok severdir." [1553]

49) el-MECÎD: Yüce, şanlı ve şerefli; lütuf ve keremi bol. Mecîd ismi Kur'ân-ı Kerim'de 2'si Kur'an'ın özelliği ve ikisi de Allah'ın isim-sıfatı olarak toplam 4 yerde geçer. "Şüphesiz O, övülmeye lâyık olandır (Hamîd'dir), Mecid'dir." [1554]; "(O Allah) Arş'ın sahibidir, çok yücedir (el-Mecîd)." [1555]

50) el-BÂİS: Ölümünden sonra diriltlen; ölüleri diriltip kabirlerinden çıkararak. Bu isim, Kur'ân-ı Kerim'de geçmez. Ancak, anlamı fiil olarak Kur'an'da geçer. Allah'a nisbet edilerek O'nun ölüleri diriltlen (Bâis) olduğu belirtilir. "Kıyâmet vakti de gelecektir; bunda şüphe yoktur. Ve Allah kabirlerdeki kimseleri diriltip kaldıracaktır (yeb'asu)." [1556]; "Yahut görmedin mi o kimseyi ki, evlerinin duvarları çatıları üzerine çökmüş (alt üst olmuş) bir kasabaya uğradı. 'Ölümünden sonra Allah bunları nasıl diriltir acaba?!' dedi. Bunun üzerine Allah onu öldürüp yüz sene bıraktı; sonra tekrar diriltti (bease)... " [1557]; "De ki: 'Onları bir defa yaratıp inşa eden (ölümünden sonra) diriltecek. O, her türlü yaratmayı gâyet iyi bilir.'" [1558]

51) eş-ŞEHÎD: Her şeyi gözleyip bilen; her zaman ve her yerdeki mahlûkatını bilip gören. Bu isim, Kur'ân-ı Kerim'de toplam 35 yerde geçer. "Şüphesiz Allah, her şeye şahit olandır (Şehîdâ)." [1559]

52) el-HAKK: Fiilen var olan, varlığı ve ulûhiyeti gerçek olan; Hiç değişmeden duran; Hakkı izhar eden. El-Hakk kelimesi, çoğu Allah'ın ismi olarak Kur'an'da toplam 227 yerde geçer. "İşte böyle hiç şüphesiz Allah, Hakk'ın tâ kendisidir (huve'l-Hakku)." [1560]

53) el-VEKÎL: Kendisine güvenilip dayanılan; Kendisine havale olunan işleri, kulların işini düzeltip onların yapacağından daha iyi temin eden. Vekîl ismi, çoğu Allah'ın ismi olarak Kur'an'da toplam 24 yerde geçer. "Allah'a tevekkül et, vekil olarak Allah yeter." [1561]; "...Sana Rabbin vekil olarak yeter." [1562]

54) el-KAVÎ: Kudretli, her şeye gücü yeten. Bu isim, Kur'ân-ı Kerim'de 11 yerde geçer. "Şüphesiz Allah, en büyük kuvvet sahibidir (Kavi), sonuçlandırması da pek şiddetlidir." [1563]

55) el-METÎN: Çok sağlam ve çok güçlü; Her şeye gücü yeten, kudretli. İkisi Allah'ın tuzağının özelliği ile ilgili olmak üzere bu isim 3 yerde geçer. "Şüphesiz rızık veren, metîn (kuvvet sahibi) olan Allah'tır." [1564]

56) el-VELÎ: Yardımcı ve dost. Kur'ân-ı Kerim'de bu isim 43 yerde kullanılır. Bu ismin çoğulu evliyâ kelimesi ise 42 yerde zikredilir. "Allah iman edenlerin velisidir (dost ve yardımcısıdır), onları karanlıklardan nûra (aydınlığa) çıkarır." [1565]

57) el-HAMÎD: Her bakımdan övgüye lâyık. Bütün varlığın diliyle övülen. Bu isim, Kur'ân-ı Kerim'de toplam 7 yerde geçer. "Ey iman edenler! Kazandıklarınızın iyilerinden ve rızık olarak yerden size çıkardıklarımızdan infak

edin/hayra harcayın. Size verilse, gözünüzü yummadan alamayacağınız kötü malı, hayır diye vermeye kalkışmayın. Bilin ki Allah zengindir (Ġaniy), övgüye lâyıktır (Hamîd)."[1566]

58) el-MUHSÎ: Her şeyi tek tek bütün ayrıntılarıyla bilen; İlmiyle her şeyin sayısını bilen. El-Muhsî ismi, bu şekliyle Kur'an'da geçmez. Ancak, fiil şeklinde Allah'ın muhsî olduğu ifade edilir. "Andolsun onların tümünü kuşatmış ve onları sayı olarak da saymış bulunmaktayız (ahsâhum)."[1567]; "O gün Allah onların hepsini diriltecek ve yaptıklarını kendilerine haber verecektir. Allah onları (onların yaptıklarını) bir bir saymıştır (ahsâhu). Onlar ise unutmuslardır. Allah her şeye şahiddir."[1568]; "Şüphesiz ölüleri ancak Biz diriltiriz. Onların yaptıkları her işi, bıraktıkları her izi yazarız. Biz, her şeyi apaçık bir kitapta (levh-i mahfûz'da) sayıp yazmışızdır (ahsaynâhu)."[1569]

59) el-MÜBDÎ: Varlıkları orijinal şekilde yaratan; Mahlûkatı maddesiz ve örneksiz olarak ilk baştan yaratan. Bu isim de Kur'an'da geçmez. Ama Allah'ın eşsiz şekilde yaratması (mübdî olması), fiil olarak birkaç yerde zikredilir. "O, ilkin var eden (yübdü), (sonra dirilterek) döndürecek olandır."[1570]

60) el-MUÛD: Ölümden sonra tekrar yaratan. Bu isim de Kur'an'da geçmez; fiil olarak Allah'ın ölümden sonra tekrar yarattığı (muîd olduğu) ifade edilir. "Allah'ın gerçek bir vaadi olarak hepinizin dönüşü ancak O'nadır. Çünkü O, mahlûkatı önce (yoktan) yaratır (yebde'ü), sonra da iman edip Sâlih/iyi ameller yapanlara adâletle mükâfat vermek için (onları huzuruna) geri çevirir (yu'ûduhu)..."[1571]; "(Rasûlüm!) De ki: (Allah'a) şirk/ortak koştuğunuz arasında, (birini, yokken) ilk defa yaratacak, arkasından onu (ölümünden sonra hayata) yeniden döndürecek biri var mı? De ki: Allah ilk defa yaratıp (yebde'ü) (ölümünden sonra) onu yeniden (hayata) döndürür (yu'ûduhu). O halde nasıl saptırılırsınız?"[1572]

61) el-MUHYÎ: Can veren, hayatı halk eden, sağlık ve afiyet veren. Muhyî ismi Kur'an'da 2 yerde geçer. "Allah'ın rahmetinin eserlerine bık bak: Arzı, ölümünün ardından nasıl diriltiyor?! Şüphesiz O, ölüleri de mutlaka diriltendir (Muhyî). O, her şeye kadirdir."[1573]; "Ona (yeryüzüne) can veren, elbette ölüleri de diriltendir (Muhyî). O, her şeye kadirdir."[1574]

62) el-MÜMÎT: Ölümü yaratan, ecelleri geldiğinde canlıları öldüren. Mümît ismi de Kur'an'da yoktur. Fakat, Allah'ın acele gelen canlıları öldürmesi (mümît olduğu) birçok âyette bahsedilir. "Dirilten (yuhyî) ve öldüren (yumît) Allah'tır."[1575]

63) el-HAYY: Ezelf ve ebedî hayatla daima diri; her şeyi bilen ve her şeye gücü yeten. Kur'an'da bir kısmı Allah'ın isim-sıfatı olarak geçen Hayy kelimesi toplam 19 yerde geçer. "Allah, O'ndan başka ilâh/tanrı yoktur; O, hayydir, kayyûmdur."[1576]; "Sen asla ölmeyen ve daima diri olan (Allah'a) (el-Hayy) tevekkül et ve O'nu hamd ile tesbih et."[1577]

64) el-KAYYÛM: Her varlığın kendisine bağlı olduğu, kâinatı yöneten en yüce varlık; Her şeyi tutan. Kayyûm ismi Kur'an'da hepsi Allah için olmak üzere toplam 3 yerde geçer. "Allah, O'ndan başka ilâh yoktur. Hayy'dir, Kayyûm'dur."[1578]; "Hayy ve Kayyûm olan Allah'tan başka ilâh yoktur."[1579]

65) el-VÂCİD: Dilediğini dilediği zaman bulabilen, hiçbir şeye muhtaç olmayan, müstağnî. El-Vâcid ismi Kur'an'da yoktur. Ama, Allah'ın hiçbir şeye muhtaç olmayıp, istediğini bulup yapması anlamında Kur'an'da bazı âyetler vardır. "Bir yoksul iken, seni bulup (vecede-ke) zengin etmedi mi?"[1580]

66) el-MÂCİD: Şanlı, şerefli; kadri ve keremi bol olan. Bu ism-i şerif Kur'ân-ı Kerim'de geçmemektedir. Aşağı yukarı aynı anlamda olan ve aynı kökü paylaşan el-Mecîd ismi 2 yerde Allah'ın isim-sıfatı olarak kullanılır: "Şüphesiz O, övülmeye lâyık olandır (Hamîd'dir), Mecid'dir."[\[1581\]](#); "(O Allah) Arş'in sahibidir, çok yücedir (el-Mecîd)."[\[1582\]](#)

67) el-VÂHİD: Tek, zâtında, sıfatlarından, işlerinde, isimlerinde, hükümlerinde asla ortağı veya benzeri olmayan; Bölünüp parçalara ayrılmaması ve benzerinin bulunmaması anlamında tek. Çoğu Allah'ın isim-sıfatı olarak kullanılan Vâhid kelimesi Kur'an'da toplam 30 yerde geçer. "... De ki: Allah her şeyi yaratandır. Ve O, birdir (el-Vâhid), karşı durulamaz güç sahibidir (el-Kahhâr)."[\[1583\]](#); "Sizin ilâhınız tek bir ilâhtır (ilâhun vâhid), O'ndan başka ilâh yoktur. O bağışlayandır, merhametlidir."[\[1584\]](#)

68) es-SAMED: Arzu ve ihtiyaçları sebebiyle her varlığın kendisine yöneldiği, ancak kendisi hiçbir şeye muhtaç olmayan. İhtiyaçların giderilmesi için tek mercî. Kur'an'da 1 yerde geçer: "Allah, samed'dir."[\[1585\]](#)

69) el-KAADİR: Her şeye gücü yeten, tam kudret sahibi; İsteddiğini istediği gibi yapmaya gücü yeten. Bu isim, Kur'an'da 7 yerde geçer. Bu ismin bir benzeri (aynı kökten ve aynı anlamda olan) Kadîr ismi de Kur'an'da toplam 45 yerde geçer. "De ki: 'Allah'ın size üstünüzden (gökten) veya ayaklarınızın altından (yerden) bir azap göndermeye ya da birbirinize düşürüp bazınıza bazınızın hincını tattırmaya gücü yeter (el-Kaadir)."[\[1586\]](#); "Gerçekten O, her şeye güç yetirendir (Kadîr)."[\[1587\]](#)

70) el-MUKTEDİR: Her şey gücü yeten, kudretli; Kuvvet ve kudret sahipleri üzerinde istediği gibi tasarruf eden. Bu isim, Kur'ân-ı Kerim'de 2 yerde geçer: "Onlar bütün âyetlerimizi yalanladılar. Biz de onları güç ve kudretimize lâyık bir şekilde (muktedir) yakaladık."[\[1588\]](#); "Takvâ sahipleri cennetlerde ve ırmakların kenarlarında, Muktedir/Güçlü ve Yüce Allah'ın huzurunda hak meclisindedirler."[\[1589\]](#)

71) el-MUKADDİM: Öne alan; Arzu ettiğini ileri geçiren, Cennet'e yaklaştıran. Bu ism-i şerif Kur'an'da geçmez.

72) el-MUAHHİR: İsteddiğini geriye koyan, arkaya bırakan. Bu ism-i şerif de Kur'an'da geçmemektedir, ancak hadis-i şerifte geçmektedir.[\[1590\]](#)

73) el-EVVEL: İlk, O'ndan öncesi olmayan evvel; Varlığının başlangıcı olmayan. Evvel kelimesi, bazısı Allah'ın isim ve sıfatı olarak Kur'an'da toplam 23 yerde kullanılır. "O, Evveldir."[\[1591\]](#)

74) el-ÂHİR: Son, Bâki olan, O'ndan sonrası olmayan son; Varlığının sonu olmayan. Bazısı Allah'ın isim ve sıfatı olarak, çoğunluğu da farklı durumları anlatan şekilde Kur'an'da âhir kelimesi toplam 28 yerde zikredilir. "... Ve Âhirdir."[\[1592\]](#)

75) ez-ZÂHİR: Varlığını ve birliğini belgeleyen birçok delilin bulunması açısından apâşikâr; Kudret ve saltanatıyla âşikâr olan/gizli olmayan. "... Ve Zâhirdir."[\[1593\]](#)

76) el-BÂTİN: Gizli; Zâtının görülmesi ve mâhiyetinin bilinmesi açısından gizli. El-Bâtın ismi, Kur'an'da 1 yerde geçer: "... Ve Bâtındır." [1594]

77) el-VÂLÎ: Kâinatın hâkimi ve yöneteni. "Vâl" şeklinde bu isim, Kur'an'da 1 yerde geçer: "Onlar için O'ndan (Allah'tan) başka vâlî yoktur." [1595]

78) el-MÜTEÂLÎ: İzzet, şeref ve hükümler bakımından en yüce, erişilmesi mümkün olmayan. El-Müteâl ismi, Kur'an'da 1 yerde geçer: "O, gaybı da, müşâhede edileni de bilendir. Çok büyüktür, Yücedir (el-Müteâl)." [1596]

79) el-BERR: İyilik ve ihsânı bol olan. Kullarına karşı iyiliği ve bahşışı bol olan. Bütün iyilik, güzellik ve ihsânın tek kaynağı. Kur'an-ı Kerim'de el-berr kelimesi toplam 12 yerde geçer. Fakat bunların çoğu kara (yeryüzü) anlamındadır. Sadece 1 âyette Allah'ın sıfatı olarak kullanılır: "Gerçekten O, iyiliği bol (el-Berr) merhameti çok olandır." [1597]

80) et-TEVVÂB: Tevbeleri çokca kabul edip günahları bağışlayan; Kullarını tevbeyle teşvik edip onların tevbelerini kabul eden. Tevvâb ismi Kur'an'da toplam 11 yerde geçer. "Şüphesiz O Tevvâb'dır/tevbeleri kabul edendir, merhametlidir (Rahîm'dir)." [1598]

81) el-MÜNTAKİM: Suçluları lâyük ve müstahak oldukları şekilde adâleti ile cezâlandıran. "Gerçekten Biz, suçlu günahkârlardan intikam alıcılarız (müntakîmün)." [1599]

82) el-AFÜVV: Çok affedici; İnsanların günahlarını kendilerinde sorumluluk kalmayacak şekilde affeden. Afüvv ismi Kur'an'da toplam 5 yerde geçer. "Şüphesiz Allah affedendir (Afüvv), güç yetirendir (Kadîr)." [1600]

83) er-RAÛF: Şefkatli, çok merhametli, pek müşfik. Raûf ismi Kur'an'da toplam 11 yerde geçer. "Çünkü O, onlara (karşı) çok şefkatlidir (Raûf), çok merhametlidir (Rahîm)." [1601]

84) MÂLİKÜ'L MÜLK: Mülkün hakiki ve ebedî sahibi. Bu isim Kur'an'da 1 yerde geçer: "De ki: 'Ey mülkün sahibi (Mâlîke'l-mülk) Allah'ım, dilediğine mülkü verirsin ve dilediğinden mülkü çekip alırsın, dilediğini Aziz kılar, dilediğini alçaltırsın, hayır Senin elindedir. Gerçekten Sen her şeye güç getirensin.'" [1602]

85) ZÛ'L-CELÂLÎ VE'L-İKRÂM: Azamet ve kerem sahibi; Büyüklük ve ikram sahibi. Bu isim, Kur'an-ı Kerim'de 2 yerde geçer. "(Yer) üzerindeki her şey yok olucudur, Celâl ve ikram sahibi (zû'l-celâli ve'l-ikrâm) Rabbinin yüzü (zâtı) bâki kalacaktır." [1603]; "Büyüklük ve ikram sahibi (zû'l-celâli ve'l-ikrâm) Rabbinin adı yücelerden yücedir." [1604]

86) el-MUKSİT: Adâletle hükmeden, bütün işlerini denk ve birbirine uygun ve yerli yerinde yapan. Kur'an-ı Kerim'de el-Muksit ismi geçmez. Ama, Allah'ın kıst ile davrandığı (yani muksit olduğu) ifade edilir. "Oysa onlar, haksızlığa uğratılmadan aralarında adâletle (bi'l-kıst) hükmedilmiştir." [1605]

87) el-CÂMÎ: İsteddiğini istediği zaman istediği yerde toplayan; Bütün övgü ve erdemleri zâtında toplayan; evrendeki tüm varlıkları tüm bir âhenk içinde toplayıp düzenleyen; bütün mahlûkatı hesaba çekmek üzere kıyâmet gününde bir araya getiren. Câmî ismi Kur'an'da 2 yerde kullanılır. "Rabbimiz, kendisinde şüphe olmayan bir günde insanları muhakkak Sen toplayacaksın (câmiu'n-nâs). Doğrusu Allah, va'dinden cayıp dönmez." [1606]; "O (Allah,) Kitap'ta size şöyle indirmiştir ki: Allah'ın âyetlerinin inkâr edildiğini yahut onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman, onlar bundan başka bir söze dalıncaya (başka konuya geçinceye) kadar kâfirlerle beraber oturmayın; yoksa siz de onlar gibi olursunuz. Elbette Allah, münâfıklarları ve kâfirleri Cehennemde bir araya getirecektir (câmi')." [1607]

88) el-ĞANÎ: Çok zengin; Kendisi her şeyden müstağnî, kendi dışındaki her şey O'na muhtaç. Ğanî ismi Kur'an'da toplam 20 yerde geçer. "Şüphesiz Allah hiçbir şeye ihtiyacı olmayandır (el-Ğaniyy), övülmeye lâyık olandır." [1608]

89) el-MUĞNÎ: Zenginlik veren; kullarından dilediğini keremiyle zengin eden. Muğnî ismi Kur'an'da geçmez. Fakat, Allah'ın zengin kılması (muğnî olması) bazı âyetlerde vurgulanır. "Allah dilerse sizi kendi fazlından zengin kılar (yuğnîkûmullah)." [1609]

90) el-MÂNÎ: Bir şeyin olmasına mâni olan; Kötülülklere engel olan, hikmeti gereği dilemediği şeylerin gerçekleşmesine izin vermeyen. Bu isim de Kur'ân-ı Kerim'de geçmez. Ancak, bu anlamda âyetler vardır: "Allah sana, bir zarar dokunduracak olursa, O'ndan başka bunu senden kaldıracak yoktur. Ve eğer sana bir hayır isterse O'nun bol fazlını geri çevirecek de yoktur. Kullarından dilediğine bunu isâbet ettirir. O, bağışlayandır, merhametlidir." [1610]

91) ed-DÂRR: Zarar verici olanlar dâhil olmak üzere her şeyi yaratan. Bu isim de Kur'ân-ı Kerim'de geçmez. Ancak, bu ism-i celilin mânâsı, bazı âyetlerde beyan buyrulur. [1611] Hadis-i şerifte de şöyle buyrulur: "Zarar verene Allah zarar verir. Güçlük çıkarana Allah güçlük çıkarır." [1612]

92) en-NÂFÎ: Fayda veren; Faydalı ve menfaat verici şeyleri yaratan. Bu ism-i celil de Kur'an'da geçmez. Ama, mânâsı bazı âyetlerde kullanılır: "De ki: Allah'ın dilemesi dışında kendim için zarardan veya faydadan (hiçbir şeye) mâlik değilim." [1613]

93) en-NÛR: Nurlandıran, nûr kaynağı; Âlemleri ve gönülleri nurlandıran. Nûr kelimesi Kur'an'da Allah'ın kitabı, aydınlık gibi anlamlarla birlikte Allah'ın nûru anlamında da kullanılır. Toplam 43 yerde geçer. "Allah, göklerin ve yerin nurudur." [1614]

94) el-HÂDÎ: Yol gösteren, murada erdiren; Hidâyet yaratan, istediği kulunu hayırlı yollara muvaffak kılan. Hâd(î) kelimesi Kur'an'da toplam 10 yerde geçer. "Hiç şüphe yok ki Allah, iman edenleri dosdoğru yola yöneltip iletmektedir (hâd)." [1615]

95) el-BEDÎ: Bütün varlıkları eşi ve örneği olmadan sanatkârâne bir şekilde yaratan; hayret verici âlemler icad eden. Her ikisi de "Bedî'u's-semâvâti ve'l-arz" şeklinde olan Bedî ismi Kur'an'da 2 yerde geçer. "(O,) Gökleri ve yeri eşsiz yaratandır (Bedî). O, bir işin olmasını dilediğinde, ona yalnızca 'ol' der, o da hemen olur." [1616]; "O, göklerin ve yerin eşsiz yaratıcısıdır." [1617]

96) el-BÂKÎ: Varlığının sonu olmayan, daima var olan. Bâkî ismi de Kur'an'da bu şekilde geçmez. Ancak anlamı bazı âyetlerde zikredilir: "Allah, daha hayırlıdır ve daha süreklidir, kalıcıdır (ebka)."[1618]

97) el-VÂRİS: Varlığının sonu olmayan; Varlığı devamlı olan servetlerin hakiki sahibi; Her şey yokluğa döndükten sonra da varlığı ve saltanatı devam eden. El-Vâris kelimesinin çoğulu *el-Vârisûn* ve *el-Vârisîn* şeklinde Allah'ın isim-sıfatı olarak 2 yerde geçer. "Şüphesiz Biz, gerçekten Biz yaşatır ve öldürürüz ve vâris olanlar Biziz (Vârisûn)."[1619] "...Sen vârislerin en hayırlısıdır (her şey sonunda Senindir)."[1620]

98) er-REŞİD: Bütün işleri isâbetli ve hedefine ulaşan, kullarını doğru yola irşad edici. Birkaç âyette başkası için kullanılan reşid kelimesi, Allah için Kur'an'da kullanılmamıştır. Ama, bu ismin anlamı, Kur'an'ın bazı âyetlerinde geçer: "Andolsun, bundan önce İbrahim'e rüşdünü (rüşdehû) vermiştik ve Biz, onu (doğruyu seçme yeteneğinde olduğunu) bilenlerdik."[1621]

99) es-SABÛR: Çok sabırlı. Esmâü'l-Hüsna hadisinde yer alan bu ism-i celil, Kur'an-ı Kerim'de geçmez. Şu âyet-i kerime, es-Sabûr ism-i celilinin mânâsını beyan etmektedir: "Eğer Allah, insanları zulümleri nedeniyle sorguya çekecek olsaydı, onun üstünde (yer yüzünde) canlılardan hiçbir şey bırakmazdı. Ancak onları, adı konulmuş bir süreye kadar ertelemektedir. Onların ecelleri gelince ne bir saat ertelenebilir ne de öne alınabilir."[1622] Allah'ın çok sabırlı, yani sabûr olduğundan bahseden bir hadis-i şerif de şöyledir: "Yüce Allah'tan daha sabırlı ve aleyhinde (bâtil iddiaların verdiği) ezâyâ hilimli hiçbir kimse, yahut hiçbir şey yoktur. Çünkü insanların bir kısmı O'na oğul isnad edip çağırırlar. Böyleyken şüphesiz Allah, onları âfiyette kıyor ve onları tüm türlü nimetlerle rızıklandırıyor."[1623]

Âlimlerin ittifakıyla isimler 99'a münhasır değildir. Kur'an-ı Kerim'de isim sigası halinde bulunduğu halde, Tirmizî'nin yukarıda saydığımız meşhur listesinde görülmeyen vasıflar/isimler vardır. Bunlar 27 addettir.

Yukarıdaki listenin dışında, Kur'an'daki Diğer İsimler:

1. er-RAB: Varlıklar âlemini yaratan, terbiye ederek geliştiren, onları maddî ve mânevî olgunluğa götüren, terbiyenin bütün gereklerine mâlik ve her şeye sahip olan. (Kur'an'da 970 yerde kullanılır) "Hamd (övlme), âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur."[1624]; "Yaratan Rabbinin adıyla oku."[1625]

2. el-İLÂH: İbâdet edilen, mâbud, ilâh. Kur'an'da çoğu Allah için, bazen de müşriklerin sahte tanrıları için olmak üzere toplam 147 yerde geçer. "Sizin ilâhınız tek bir ilâhtır."[1626]; "Allah'tan başka ilâh yoktur; O, Rahmân'dır, Rahîm'dir."[1627]

3. el-MUHIYT: Kuşatan, ilim ve kudretle ihâta eden. Muhiyt ismi, Allah'ın isim-sıfatı olarak Kur'an'da 8 âyette geçer. "...Allah, kâfirleri çepeçevre kuşatmıştır."[1628]

4. el-KADÎR: Kudreti tam olan, Her şeye gücü yeten. Hikmetin gereğine göre istediğini yapan. Kur'an'da 45 yerde geçer. "Allah, şüphesiz her şeye kadirdir."[1629]

5. el-KÂFÎ: Kifâyet eden, yeten, üzerine alan. Kullarına yardım eden, vekil olan, yol gösteren, yaptıklarını bilen, gören, hesaba çeken. O, her şeye kâfi olduğundan ibâdet, ümit, rağbet, tevekkül ve duâ yalnız O'ndan olur. El-Kâfî, Kur'an'da yalnız 1 yerde Allah hakkında zikredilir. *"Allah kuluna kâfi değil midir? Seni O'ndan başkalarıyla korkutuyorlar. Allah, kimi saptırırsa artık onun yolunu doğrulayacak, hidâyet verecek biri yoktur."*[\[1630\]](#)

6. eş-ŞÂKİR: Kullarına, yaptıkları ibâdet ve şükürlerinin karşılığı olarak çok mükâfat ve nimet veren, az veya çok her itaati ödüllendiren, bol, çok ve devamlı nimet ihsan eden. Kur'an'da 4 âyette geçen şâkir kelimesinin 2'si insanlar hakkında kullanılır. 2 âyette Allah'ı tavsif eder. *"Her kim gönüllü olarak bir iyilik yaparsa, şüphesiz Allah kabul eder (şâkir) ve (yapılanı) hakkıyla bilir."*[\[1631\]](#)

7. el-HAKÎM: Hâkim olan, karar veren, hükmeden, hikmetli, her şeyi yerli yerince yapan, yöneten, men eden, sağlam yapan. Kur'an'da toplam 97 âyette geçen el-Hakîm kelimesi, 91 âyette Allah'ı tavsif eder. *"... Allah dileseydi, sizi de zahmet ve meşakkate sokardı. Çünkü Allah güçlüdür (Azîz), hakîmdir (Hakîm)."*[\[1632\]](#)

8. el-KAHİR:

Gâlip gelen, zelil eden, istediğini yapan, üstün gelen, gücü her şeyi kuşatan, kuvvet ve kudretine güç yetiremeyen, yaratıklarını dilediği gibi yöneten, dilediğini yapmaktan hiçbir şeykendisini âciz bırakamayan. Allah'ın sıfatı olarak 2 âyette geçer. *"O, kullarının üstünde tam gâliptir, her türlü tasarrufa sahiptir (kahir). O, hüküm ve hikmet sahibidir (Hakîm), her şeyden haberdardır. (Habîr)."*[\[1633\]](#)

9. el-MEVLÂ: Rab, dost, yardım eden, ihsân eden. Kur'an'da 18 yerde geçen mevlâ kelimesi, 12 yerde Allah'ın isim-sıfatı olarak zikredilir. *"Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği işleri yükleme. Bizi affet. Bizi bağışla. Bize acı. Sen bizim mevlâmızsın. Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et."*[\[1634\]](#); *"... Namazı kılın, zekâtı verin ve Allah'a sınımsız sarılın. O, sizin mevlânızdır. Ne güzel mevlâdır, ne güzel yardımcıdır (O)."*[\[1635\]](#)

10. en-NASIYR: Çok yardım eden, sürekli yardım eden, te'yid ve takviye eden, kurtaran, zafer veren. Kendisinin yardımından mahrum etmeyeceğinden emîn olunan. Nasıyr kelimesi Kur'an'da toplam 24 yerde geçer. Çoğu Allah için isim-sıfat olarak kullanılır. *Rabb'in yol gösteren (hâdî) ve yardım eden (nasıyr) olarak yeter.*[\[1636\]](#); *"Sizin Allah'tan başka ne dostunuz (veliy) ne de yardımcınız (nasıyr) vardır."*[\[1637\]](#)

11. el-HÂLİK: Yaratıcı, Düzgün biçimde takdir edip bir şeyi örnek almaksızın icad etmek. Allah'ın hâlik sıfatı, Kur'an'da 8 âyette geçer ve her şeyi yaratanın Allah olduğu bildirilir. *"De ki: Allah, her şeyin yaratıcısıdır (hâlik). O tektir, kahhârdır."*[\[1638\]](#); *"Allah'tan başka yaratıcı mı var?"*[\[1639\]](#)

12. el-MELİK: Kâinatın mâliki, sahibi ve yöneticisi. Kur'an-ı Kerim'de çoğu Allah'ın isim-sıfatı olmak üzere toplam 13 yerde geçer. *"Hak/gerçek melik Allah, yücedir."*[\[1640\]](#); *"De ki: İnsanların Rabbine, insanların Melikine (mutlak sahip ve hâkimine), insanların İlâhına sığınırım."*[\[1641\]](#)

13. el-KEFİL: Şâhit, vekil, referans. Kur'an-ı Kerim'de 1 yerde geçer. *"Antlaşma yaptığınız zaman, Allah'ın ahdini yerine getirin ve Allah'ı üzerinize şahit tutarak (Kefil), pekiştirdikten sonra yeminleri bozmayın. Şüphesiz Allah, yapacağınız şeyleri çok iyi bilir."*[\[1642\]](#)

14. el-HALLÂK: Mükemmel yaratan, devamlı yaratan. Kur'ân-ı Kerim'de 2 yerde geçer ve Allah'ın isim-sıfatı olarak kullanılır. "*Şüphesiz Rabbin hakkıyla yaratan (Hallâk), çok iyi bilendir (Alîm).*"[\[1643\]](#)

15. el-EKREM: Çok ikram eden, ikrâmı en çok olan. Allah'ın sıfat-ismi olarak Kur'ân-ı Kerim'de bu isim, 1 yerde kullanılır. "*Oku ve Rabbin, en büyük kerem sahibidir (el-Ekrem).*"[\[1644\]](#)

16. el-A'LÂ: Çok yüce, en şerefli, Şânı ve kadri yüksek, kudreti çok büyük olan. Kur'an'da toplam 2 âyette Allah'ın isim-sıfatı olarak kullanılır. "*Yüce (A'lâ) Rabbinin adını tesbih (ve takdîs) et.*"[\[1645\]](#)

17. el-MÜBÎN: Varlığı âşikâr olan, hakkı izhar eden, gerçeği beyan eden. Mübîn kelimesi, değişik birçok şeyin sıfatı olarak Kur'an'da toplam 119 yerde geçer. Bunlardan sadece 1 âyette Allah'ın sıfatı olarak geçer: "*...Ve bilirler ki Allah haklıdır, apaçıktır (Mübîn).*"[\[1646\]](#)

18. el-HAFÎ: Çok ikram eden, son derece iyilik ve lütf sahibi, her şeyi bilen. Kur'an'da 2 yerde geçer. Bunlardan biri Allah'ın sıfat-ismi olarak kullanılır. "*...O (Allah) bana karşı çok lütfkârdır (Hafî).*"[\[1647\]](#)

19. el-KARÎB: Yakın; Affı, mağfireti, rahmeti, bilmesi, görmesi ve duyması itibarıyla kullarına yakın olan. Karîb kelimesi Kur'an'da 25 âyette geçer, bunlardan 5'i Allah'ın sıfatı olarak kullanılır. "*(Ey Peygamberim! Kullarım, sana Benden sorarlarsa (onlara bildir ki): Ben (onlara) yakınım (karîb). Bana duâ edince, duâ edenin duâsına icâbet ederim...*"[\[1648\]](#); "*... Şüphesiz O, işitendir (Semî'), yakındır (Karîb).*"[\[1649\]](#)

20. el-EHAD: Bir, tek, yegâne. Eşi,benzeri ve ikincisi bulunmayan bir tek. Allah'ın Ehad ismi sadece 1 âyette geçer: "*De ki: 'O Allah tektir/birdir.*"[\[1650\]](#)

21. ĞÂFİRÜ'Z-ZENB: Günahları bağışlayan. Kur'an'da 1 âyette geçer. "*... (Allah,) Günahı bağışlayandır (Ğâfiru'z-zenb)...*"[\[1651\]](#)

22. ŞEDÎDU'L-IKAAB: Cezalandırması çok şiddetli olan. Bu isim-sıfat, Kur'ân-ı Kerim'de 14 yerde geçer. "*Bilin ki, şüphesiz Allah, cezalandırması şiddetli olandır...*"[\[1652\]](#); "*Allah, kuvvetlidir, azâbı şiddetlidir.*"[\[1653\]](#)

23. FÂTİRÜ'S-SEMÂVÂTİ VE'L-ARD: Yeri ve gökleri yaratan; Yoktan var eden. Kur'an'da 6 âyette geçer. "*De ki, gökleri ve yeri yoktan var eden, besleyen fakat, kendisi beslenmeyen Allah'tan başka dost mu tutayım?...*"[\[1654\]](#)

24. RAFÎU'D-DERECÂT: Dereceleri yükselten; Peygamber ve mü'minlerin itibar, derece, şan ve şereflerini artıran. Gökleri tabaka tabaka yükselten, kullarının dünyada derecelerini veya cennetteki mevkilerini yükselten. Kur'an'da 1 âyette geçer. "*Dereceleri yükselten, Arş'in sahibi Allah, kavuşma günüyle korkutmak için kullarından dilediğine irâdesiyle ilgili vahyi indirir.*"[\[1655\]](#)

25. ĞÂLİB ALÂ EMRİH: Emrinde, işinde ve hükmünde gâlip olan, üstün gelen. Kur'an'da 1 yerde Allah'ın sıfatı olarak geçer. "Allah emrinde gâliptir, fakat insanların çoğu (bunu) bilmezler."[\[1656\]](#)

26. KAİM ALÂ KÜLLİ NEFS: Varlıkları, tüm yaratıkları görüp gözeten, koruyan ve yöneten. Allah'ın sıfatı olarak Kur'an'da 1 yerde geçer. "Her nefsin kazandığını görüp gözeten, koruyan (Allah), hiç böyle olmayan gibi olur mu?"[\[1657\]](#)

27. HAYRUN HÂFİZAN: En iyi koruyup gözeten. Allah'ın sıfatı olarak Kur'ân-ı Kerim'de 1 yerde geçer. "Allah en hayırlı koruyucudur. O, acıyanların en merhametlisidir."[\[1658\]](#)

Yukarıda sayılan (Tirmizî, İbn Mâce ve ilâve olarak Kur'an'daki 27 isim), yani toplam 145 isimle, yine Kur'an ve hadislerden derlenen 138 isimle birlikte **283 isim** Esmâü'l-Hüsna olarak değerlendirilebilir. Tabii, Allah'ın tüm isimlerinin bunlardan ibâret olup başka isminin olmadığını söylemek doğru olmaz. Allah'ın her şeyi sonsuz olduğu gibi isimleri de sonsuz ve sınırsızdır.

Esmâü'l-hüsna, en güzel isimler demektir. Bu tâbir âyet ve hadislerde geçer. "Allah, O'ndan başka ilâh yoktur. En güzel isimler O'nundur."[\[1659\]](#) "Esmâü'l-Hüsna (En güzel isimler) Allah'ındır. O'nu o isimlerle duâ edin, çağırın (adlandırın)...[\[1660\]](#); "Allah, O'ndan başka ilâh yoktur. En güzel isimler O'nundur."[\[1661\]](#)

Tirmizî'nin Ebû Hureyre'den rivâyetine göre o şöyle demiştir: 'Allah'ın Rasûlü (s.a.s.) dedi ki: "Allah'ın doksan dokuz ismi vardır. Kim onları öğrenir bellese (ahsâhâ / hayatı boyunca Allah'ı bu şekilde tanıyarak yaşar ve bu iman ve yaşayış üzere ölürse, inşaallah) Cennete girer."[\[1662\]](#) (Hadisin devamında, yukarıda sayıp Türkçe anlamlarını verdiğimiz 99 ilâhî isim sayılır.)

Buhârî, Müslim ve İbn Mâce, hadisin sadece baş tarafını rivâyet eder, isimleri ayrı ayrı sıralamazlar. Hadis-i şerifte Ebû Hureyre'nin (r.a.) rivâyetiyle Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurur: "Allah'ın doksan dokuz, yani bir müstesna olmak üzere yüz ismi vardır. Bunları (şirk koşmadan, mânâlarına uygun tarzda amel etmek sûretiyle) ezber eden her bir kişi muhakkak Cennet'e girer. Yüce Allah tektir, tek olanı sever."[\[1663\]](#)

Âyet ve hadislerde zikredilen esmâü'l-hüsna, Allah'ın nasıl bir varlık olduğunun, O'nun niteliklerini, özelliklerini ve hangi vasıflara sahip olup olmadığını beyan eden isim ve sıfatlardır.

Allah'a ait olan bu isimlerin aynen bir başkasında da olduğuna inanmak insanı şirke götürür. Tevhidin bir anlamı da Allah'ın isim ve sıfatlarında tek bir olduğunu, başkalarının Allah'a, Allah'ın da başkalarına (yarattığı varlıklara) benzemediğine inanmaktır. "O'nun (Allah'ın) benzeri gibi olan hiçbir şey yoktur. O, işitendir, görendir."[\[1664\]](#)

"Esmâü'l-Hüsna (En güzel isimler) Allah'ındır. O'nu o isimlerle duâ edin, çağırın (adlandırın). O'nun isimleri konusunda ilhâd'a (eğriliğe) sapanları bırakın. Onlar yaptıklarının cezâsını göreceklerdir."[\[1665\]](#)

Esmâü'l-Hüsnâ Konusunda Doğru Yoldan Sapmak

Kur'an, esmâü'l-hüsnâ konusunda ilhad adını verdiği tavrı yasaklamıştır.[1666] Bu ilhâd kavramıyla, Allah'ın isimleri ve nitelikleri konusunda ciddiyet göstermeyen, lâubâli davranan, Allah hakkında zan ile konuşan ve bilmediğini söyleyenler[1667] kast edilmiştir. Birçok müfessir, âyette dile getirilen ilhâd, "Allah'ı kendi zâtına vermediği, naslarda yer alan esmâmü'l-hüsnâ içerisinde bulunmayan isimlerle adlandırmak" şeklinde anlamışlardır.

Allah'ın isimleri konusunda doğru yoldan sapmak, hiç şüphesiz, sadece isimlerin lafızlarıyla ilgili bir durum değildir. Belki de âyetin sakındırdığı asıl sapma, Allah tasavvuru konusundaki sapmadır. Zaten isimler konusundaki sapma, tasavvurdaki sapmanın bir sonucudur. Tasavvurdaki sapma muhtevâyâ yönelik, isimlerdeki sapma ise biçime yöneliktir. Allah'ın isimleri konusunda doğru yoldan sapmanın farklı boyutlarını şu başlıklar halinde toplayabiliriz:

1- Allah'a isim koyma yoluyla, Allah'ı tanımlamaya kalkmak: Bu Allah'ı tanımanın önündeki en büyük engeldir. Kul, haddini aşmadan, bu işe kalkışamaz.

2- Allah'ın kendi zâtı için seçip beğendiği isimleri veya onların mânâlarını reddetmek: Birinci maddenin tersi bir sapmadır. Zaten Allah'a O'nun şânına yaraşmayan isimler ve sıfatlar yakıştıran biri, O'nun kendi zâtı için seçip beğendiği isim ve sıfatlarla sorunlu demektir.

3- Allah'ın isim ve sıfatlarını, onların içeriklerini görünür görünmez varlıklara vermek: Allah dışında herhangi bir varlığa, sadece Allah'a ait olan mükemmelliklerden birini veya birkaçını yakıştırmak. Yakıştıran ister bir peygamber, ister bir aziz, ister bir velî, isterse bir put olsun, fark etmez.

4- Allah'ın isimlerinin anlamlarını tahrif etmek ve onlara kendilerinde bulunmayan anlamlar yüklemeye veya var olan anlamlarını eksiltmeye yeltenmek: Bu tahriftir ve tahriflerin en büyüğü, Allah hakkında yapılanıdır.

5- Esmâü'l-hüsnânın içeriğini boşaltmak: Bu, genellikle mutlak tenzihe sapanların ihlâdıdır. İsimsiz ve vasıfsız bir Allah tasavvuru, Allah'ın âlemden bağımsız varlığını inkâra çıkar. Böyle bir tasavvurda Tanrı, sanal bir varlık halini alır.

6- Allah'ın, esmâsıyla hayatın tüm alanlarına tecellisini inkâr edip O'nu hayattan dışlayan bir tasavvura sapmak: Modern sekülerlik/laiklik, sapmanın bu türünü içinde en yoğun bir biçimde barındırmaktadır.

Allah'ın isimleri konusunda doğru yoldan sapmamak için bu konuda doğru yolun ne olduğunu bilmek gerekir. Peki, Allah'ın isimleri konusunda doğru yol nedir? Bu sorunun cevabını birkaç maddede sıralayalım:

1- Allah'a isimler koymak Allah'ın hakkıdır.

2- Allah'ın kendisi için seçip beğendiği isimler ilâhî kelâmı (ve sahih hadislerde) yer almışlardır.

3- Allah'ın kendisi için kullandığı isimler Kur'an'da isim kalıbıyla gelenlerdir. Kur'an'da Allah'a izâfe edilen fiiller, ismin yerini tutmazlar.

Kur'an'da Allah'a izâfe edilen fiillerden isim türetmenin baştan beri bir usûlü ortaya konamamıştır.[1668]

Esmâü'l-Hüsnâ ile ilgili bu âyette geçen "eğriliğe sapanlar" diye tercüme olunan "yulhîdûn", genel olarak Allah'a isim ve vasıf vermekte kayıtsız, lâubali kimseleri ifâde eder. İlhâd: Allah'ı, Kendisini isimlendirmede, hakkında Kur'an'da veya sahih sünnette nass gelmemiş olan bir isimle adlandırmaktır.

Allah'ı güzel isimleriyle tanımak ve anmak, O'na lâıyk olmayan nitelikleri isnat etmemek, insanın başta gelen görevidir. Allah'ın isimleri hakkında Allah'a lâıyk olmayan isimler isnat etmek, Allah'a "baba" veya "oğul" gibi Allah'a yanlış isimler takmak, Kur'an'da ve sahih sünnette beyan edilen Allah'ın bazı isimlerini kabul etmemek veya Allah'a özgü isimleri Allah'tan başka varlıklara vermek Kur'an'da ilhâd, yani doğru olandan, haktan sapmak demektir. Allah'a cisim, cevher, akıl ve illet gibi isimler vermek ilhaddır.

Esmâıyı Saymak ve Ezberlemek

Hadislerde geçen ihsâ (saymak)[1669] ve hıfz (ezberlemek)[1670]kelimeleri ile maksat; Allah'ı güzel isimleriyle tanımak, O'na O'nun istediği şekilde ibâdet ve itaat etmektir. Yoksa bu isimleri anlamadan ezberlemek ve tekrarlamak değildir. Meselâ bir insan yaptığı bir işte Allah'ın kendisini gördüğünü, yaptıklarını bildiğini, ameline göre ödöl veya ceza vereceğini düşünmesi ve ona göre hareket etmesi Allah'ın isimlerini hıfz ve ihsâdır.

Esmâü'l-Hüsna'ya gönülden bağlanmak, mânâlarını düşünmek, davranışlarına bu isimler istikametinde yön vermek isimler konusunda mü'minlerin görevi ve cennet vesilesidir. Meselâ Allah'ın Basîr (her şeyi gören), Semî (her şeyi işiten) ismini unutmayıp gönülden bu inanca sahip olan kişi, elini ve dilini kötölüklere uzatmaya devam eder mi?

Tirmizî, Ebû Hüreyre'den yaptığı bir rivâyette, Allah'ın 99 ismini zikretmiş ve bu hadis için "garib" demiştir. [1671] Tirmizî Ebû Hüreyre'den aynı anlamda iki hadis daha rivâyet etmiş, ancak bu rivâyetlerde isimler sayılmamıştır. Buhârî ve Müslim'in esâmü'l-hüsna ile ilgili rivâyetlerinde de isimler sayılmamıştır. İbn Mâce, esmâü'l-hüsna ile ilgili rivâyetinde 101 isim zikretmiştir. [1672]

Tirmizî ve İbn Mâce'nin esâmü'l-hüsna ile ilgili rivâyetlerinin dışında başka hadislerde de Allah'ı tanıtan isim ve sıfatlar geçmektedir. Hadislerde geçen Kâbid, Bâsıt, Hâfid, Râfi', Mu'ızz, Müzill, Sabûr; Muhsî, Mübdî, Mümît, Vâcid, Reşîd, Mukaddim, Muahhir, Muğnî, Mâni', Dârr, Nâfi' ve Mâcid gibi bazı sıfatlar, isim şeklinde Kur'an'da geçmemektedir. Ancak bu sıfatların ifade ettiği mânâlar, fiiller ile ifade edilmiştir. Yukarıda da belirtildiği ve sayıldığı gibi Allah'ın isimleri/sıfatları 99 adetten ibâret değildir. 99 Rakamı çokluktan kinâyedir. Nitekim esmâü'l-hüsna ile ilgili hadisler, Allah'ın isimlerinin 99'dan ibaret olduğunu da belirtmemekte, sadece bu isimleri sayanların cennete gireceklerini bildirmektedir. Ayrıca hadislerde geçmeyen, ancak, Kur'an'da geçen yukarıda sayıldığı gibi Allah'ın güzel isim ve sıfatları vardır. Bu isim ve sıfatların sayısı, bizim tesbit ettiğimiz kadariyle 283 civarındadır.

Bütün bu isimleri alfabetik olarak sayarsak şöyle bir tablo çıkar:

Allah, A'lâ, A'lem, Adl, Aduvvun li'l-Kâfirîn, Afüvv, Âhızu'n bi Nâsiyetih, Âhir, Ahkemu'l-Hâkimîn, Ahsenu'l-Hâlikîn, Akrabu, Âlim, Âlimu Ğaybi's-Semâvâti ve'l-Ard, Âlimu'l-Ğaybi ve'ş-Şehâdeti, Âlimu'l-Ğaybi, Aliyy, Allâm, Allâmu'l-Ğuyûb, Asdaku Hadîsen, Asdaku Kıylen, Asdaku Mekren, Azîm, Aziz, Bâis, Bâkî, Bâliğu Emrih, Bâri', Bârr, Bâsıt, Basîr, Bâtın, Bedî', Bedü's-Semâvâti ve'l-Ard, Berîün mine'l-Müşrikîn, Berr, Burhân, Câil(ün), Câmi', Câmiu'n-Nâs, Cebbâr, Celîl, Cemîl, Cevâd, Dâim, Dârr, Dehr, Deyyân, Ebed, Ebka, Ehad, Ehlü'l-Mağfire, Ekber, Ekrem, Erhamu'r-Râhimîn, Esra'u Ferahan, Esra'u'l-Hâsibîn, Eşeddü Be'sen, Eşeddü Kuvveten, Eşeddü Tenkilen, Evvel, Fa'âlnun Limâ Yürîd, Fâil(ün), Fâliku'l-Habbi ve'n-Nevâ, Fâliku'l-Isbâh, Fâtın, Fâtır, Fâtıru's-Semâvâti ve'l-Ard, Ferd, Fettâh, Ğaffâr, Ğâfir, Ğâfiru'z-Zenb, Ğafûr, Ğâlib Alâ Emrih, Ğâlib, Ğanî, Habîr, Hâdî, Hâfid, Hâfiz, Hafî, Hafız, Hakem, Hâkim, Hakîm, Hakk, Hâlık, Hâlik, Halîm, Hallak, Hamîd, Hannân, Hasbû, Hasîb, Hâsib, Hayî, Hayr, Hayru'l-Fâsilîn, Hayru'l-Fâtihîn, Hayru'l-Ğâfirîn, Hayru'l-Hâkimîn, Hayru'l-Mâkirîn, Hayru'l-Münzilîn, Hayru'l-Vârisîn, Hayru'n-Nâsirîn, Hayru'r-Râhimîn, Hayru'r-Râzikîn, Hayrun Hâfızan, Hayy, Hüvallahullezî Lâ ilâhe illâ Hû, İlâh, İlâhü'n-Nâs, Kadir, Kabız, Kabilü't-Tevbi, Kadî, Kadî'l-Umûr, Kadîm, Kadîr, Kâfi, Kahlâr, Kahir, Kaim, Kaim Alâ Külli Nefs, Kâin, Karîb, Kâşif, Kâşifu'l-Azâb, Kâtib(ün), Kavî, Kayyûm, Kebîr, Keşil, Kerîm, Kuddûs, Latîf, Mâcid, Mâhid(ün), Mâlik, Mâlikü Yevmi'd-Dîn, Mâlikü'l-Mülk, Mâni', Mecîd, Melîk, Melik, Melik, Mennân, Metîn, Mevlâ, Mu'tıy, Muahhir, Muazzib(ün), Muğıs, Muğnî, Muhiyt, Mûhinü Keydi'l-Kâfirîn, Muhîtun bi'l-Kâfirîn, Muhric, Muhsî, Muhsin, Muhyî, Muhyî'l-Mevtâ, Muhzî'l-Kâfirîn, Muîd, Muizz, Mukaddim, Mukallibü'l-Kulûb, Mukiyt, Muksit, Muktedir, Mûsâvvir, Mûsi'(ün), Mutahhir, Mü'min, Mübdî, Mübîn, Mübrim(ün), Mübtel(ün), Mücîb, Müdebbir, Müheymin, Mühlik, Mükevvin, Mümidd, Mümît, Müneccî, Munezzil, Münîr, Münşi(ün), Münzil(ün), Müntakım, Münzilü't-Tevrâti ve'l-İncîli ve'l-Furkan, Münzir(ün), Mürsil(ün), Müsa'ır, Müsteân, Müstemi'(ün), Muteâlf, Mutekebbir, Muteveffî, Mütimmü Nûrihî, Müzill, Nâfi', Nâsir, Nasîr, Nazîf, Nûr, Rab, Rabbü Külli Şey'in, Rabbü'l-Âlemîn, Rabbü'l-Ard, Rabbü'l-Arş, Rabbü'l-Felak, Rabbü'l-Izzeti, Rabbü'n-Nâs, Rabbü's-Semâvâti, Rabbü'ş-Şi'râ,

Râfi', Rafî', Rafî'u'd-Derecât, Rahîm, Rahmân, Rakıyb, Râşid, Raûf, Razzâk, Refik, Reşîd, Sabûr, Sâdik, Sâil, Samed, Sâmi', Sâni', Selâm, Semî', Semî'u'd-Duâ, Serî'u'l-Hısâb, Serî'u'l-Ikâb, Setîr, Seyyid, Sübbûh, Şâfi', Şâhid, Şâkir, Şedîd, Şedîdu'l-Ikâb, Şedîdü'l-Azâb, Şedîdü'l-Mihâl, Şefî', Şehîd, Şekûr, Şey', Tâm, Tayyib, Tevvâb, Vâcid, Vâhid, Vâkıy, Vâlî, Vâris, Vâsi', Vâsi'u'l-Mağfire, Vedûd, Vehhâb, Vekîl, Velî, Vitir, Zâhir, Zâri', Zâri'ün, Zi't-Tavl, Zû Fadl, Zu'l-İzzeti, Zû-İntikam, Zû'l-Arş, Zû'l-Celâli Ve'l-İkrâm, Zû'l-Fadli'l-Azîm, Zû'l-Ikâb, Zû'l-Kuvveh, Zû'l-Kuvveti, Zû'l-Mağfireti, Zû'l-Me'âric, Zû'l-Mecd ve'l-İkrâm, Zû'r-Rahmeti.

SORULAR

1- Temel iman esaslarıyla ilgili bir âyet mealini ve Cibril hadisini belirtiniz.

2- Bir müslümanın Allah'a nasıl inanması gerektiğini açıklayınız.

3- Allah Teâlâ'nın sıfatlarını ve beşerî sıfatlardan farklarını açıklayınız.

4- Allah Teâlâ'nın zâtî sıfatlarını sayarak, her birini açıklayınız.

5- Allah Teâlâ'nın subûtî sıfatlarını sayarak hepsini kısaca izah ediniz.

6- Allah Teâlânın Zâtî sıfatları ile Subûtî sıfatları arasında ne fark vardır?

7- Allah'ın isimleri ve sıfatları, yaratmış olduğu varlıklardan hangilerine benzer?

a) Meleklerle benzer

b) Bazısına benzer

c) Cinlere benzer

d) Hiçbirine benzemez

8- "Allah, her şeyin iç yüzünden, gizli taraflarından haberdardır." Bu ifâdede geçen Allah'ın ismi, aşağıdakilerden hangisidir?

a) Habîr

b) Kuddüs

c) Mucî

d) Kadîr

9- Kur'an'ın, Allah'tan başka ilâhları reddederken ve yalnızca O'nun ilâhlılığını belirtirken en çok üzerinde durduğu konu hangisidir?

a) Rızık verici Allah'tır.

b) Yaratıcı Allah'tır

c) Göklerde ve yerde egemenlik Allah'ındır.

d) Kâinattaki bütün düzeni Allah yönetmektedir.

10- Allah'ın varlığının devamının kendinden olması, aşağıdaki sıfatlardan hangisinin anlamıdır?

a) Kıyam bi-nefsihî

b) Muhâlefetün lil havâdis

c) Kıdem d) Vahdâniyet

11- Aşağıdakilerden hangisi Allah Teâlâ'nın zâtî sıfatlarındandır?

a) Hayat b) Tekvin c) Kelâm d) Vahdâniyet

12- "Var olması ve varlığını devam ettirmesi için, hiçbir varlığa muhtaç olmaması" ifâdesi, Allah Teâlâ'nın hangi sıfatının açıklamasıdır?

a) Vücut b) Muhâlefetün lil havâdis
c) Kıyam bi-nefsihî d) Vahdâniyet

13- Aşağıdakilerden hangisi Allah Teâlâ'nın zâtî sıfatlarındandır?

a) Kudret b) Kıdem c) Basar d) Tekvin

14- "Allah Teâlâ'nın, yarattıklarından hiçbirine benzememesi" ifâdesi, Allah Teâlâ'nın hangi sıfatının açıklamasıdır?

a) Muhâlefetün lil-havâdis b) Kıyam bi-nefsihi
c) Vahdâniyet d) Kelâm

15- Aşağıdakilerden hangisi, Allah Teâlâ'nın subûtî sıfatlarından değildir?

a) Beka b) Hayat c) Semi d) Tekvin

16- Allah Teâlâ'nın dilediğini yapma gücüne sahip olmasına ne denir?

a) İrâde b) Basar c) Kıyam bi-nefsihi d) Kudret

17- Esmâü'l-Hüsnâ konusundaki âyet mealini ifâdelendirerek, Esmâü'l- Hüsnâ'dan 30 tane güzel ismi sayarak açıklayınız.

18- Esmâü'l-Hüsnâ'yı "saymak" ve "hıfz etmek" kelimelerini açıklayarak bu konuda

kendilerini terk etmemiz gereken "ilhâd edenler"den ne kast edildiğini belirtiniz.

MELEKLERE İMAN

- • Melek; Tanımı ve Mâhiyeti
- • Meleklerin Mâhiyetleriyle İlgili Kur'an'daki Tasvirler
- • Meleklerin Özellikleri

- • Meleklerin Görevleri
- • Meleklerin Sayıları ve Çeşitleri
- • Melekler İnsanlardan Daha Faziletli midirler?
- • Gayba ve Meleklerle İman
- • Melek İnanıcının Etkileri
- • Melekler Hakkında Tashih Edilmesi Gereken Bazı Yaklaşım ve Bâtlı İnançlar
- • Sorular

Bu üniteyi bitirdiğinizde aşağıdaki amaçlara ulaşmanız beklenmektedir:

- * Gayba imanın izahını yapabilmek.
- * Meleklerin nasıl bir varlık olduklarını tanımlayabilmek.
- * Gaybî varlıklardan olan meleklerin özelliklerini açıklayabilmek.
- * Bazı meleklerin isim ve görevlerini listeleyebilmek.
- * Hafaza, mukarrabûn, kirâmen kâtibîn gibi melekleri ve bunların vazifelerini açıklayabilmek.
- * Meleklerin faziletini ve insanlardan üstün olup olmadıklarını izah edebilmek.
- * Meleklerin insanlar tarafından dünyada görülüp görülemeyeceği hususuna açıklık getirebilmek.
- * Meleklerle iman etmenin insan hayatı üzerinde nasıl etkiler uyandırdığını açıklayabilmek.
- * Melekler hakkında günümüzdeki yanlış inanç ve kabulleri örneklerle izah edebilmek.

Melek; Tanımı ve Mâhiyeti

Melek kelimesi, “elûk”, “elûke” veya “mülk” kelimesinden türemiş Arapça bir kelimedir. Türediği bu kelimeler, risâlet, yani elçilik, (postacılık, aracılık) ve kudret, kuvvet anlamlarına gelir. Dolayısıyla “melek” de, elçi, güçlü, kuvvetli idare eden anlamındadır. Bundan dolayı Allah, bu kelimeyi; kulları, peygamberleri ve diğer yaratıkları ile kendi arasında elçilik-habercilik görevini yapan ve evrendeki olayların meydana gelmesi için verilen görevleri yerine getiren güçlü-kuvvetli yaratıklarına isim olarak vermiştir. Çoğulu “melâike”dir. İstilahta melekler, Allah tarafından yaratılmış, çeşitli şekillerde peygamberlere görünebilen, zor işlere gücü yeten, yemeyen içmeyen, erkeklik ve dişilikleri olmayan, Allah’a devamlı ibâdet ve itaatten ayrılmayan lâtif varlıklar olup İslâm’da iman esaslarından birini oluşturmaktadır.

Kur’ân-ı Kerim’de tekil ve çoğul olarak 87 yerde melek kavramı geçmektedir. “Melek” kelimesi yanında Kur’ân-ı Kerim’de, çoğu âyette, meleklerden aynen peygamberler gibi, “rasûl” ve bunun çoğulu olan “rusul” diye de söz edilmektedir. Bu kelimeler, elçi ve elçiler mânâsındadır. Aynı zamanda bu kelimeler, meleklerin esas vazifelerinin, elçilik olduğunu da gösteriyor. Bu elçilik, bazen Allah ile peygamberler arasında, bazen de Allah ile diğer varlıklar

arasında oluyor. Onlar, vahiy getiriyor, kâinattaki hadiseleri, Allah Teâlâ'dan aldıkları emirler çerçevesinde yürütüyor ve böylece aracılık-elçilik görevini çok değişik şekillerde yerine getiriyorlar. [\[1673\]](#)

Allah, bir âyet-i kerimede iman edilmesi gerekli olan esasları özlü bir şekilde bildirerek şöyle buyurur: *"Peygamber de, mü'minler de kendilerine Rablerinden indirilene iman ettiler. Her biri Allah'a, O'nun meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman etti."* [\[1674\]](#) **İman edilmesi gereken şeylerin âyetteki sıralanışı içinde meleklerin yeri, onlara imanın önemini göstermektedir.** Bu sıranın, Allah isminden sonra, kitaplar ve peygamberler'den önce oluşu, meleklerin Allah ile peygamberler arasında elçilik-habercilik yaptıklarına, Allah'ın kitaplarını getirmeye aracı olduklarına, yani vahiy getirme görevlerine işaret eder mâhiyettedir. Melekler, Allah'ın insanlara bir lutfu ve keremi sayılan "peygamberlik müessesesi"nin temeli olan Allah'ın ilâhî vahyini, görülmeyen gayb âleminden insanlara, onlar arasından seçilen peygamberlere indiren Allah'ın ilâhî elçileridir.

İman konusunda, Rasûlullah'dan Hz. Ömer (r.a.)'in rivâyet ettiği meşhur hadiste, peygamberimiz (s.a.s.), vahiy meleği Cibril (a.s.) ile konuşmuş, kendisine "İman nedir?" diye sorduğunda Rasûlullah (s.a.s.) şöyle cevap vermiştir: *"İman; Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe, hayriyle şerriyle kadere inanmaktır."* [\[1675\]](#) Kur'an'da meleklerin varlığını kabul etmeyenler açık bir şekilde kâfir ve sapık olarak nitelendirilmiştir: *"Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve âhiret gününü inkâr ederek kâfir olursa, hiç şüphesiz ki uzak bir dalâletle sapıp gitmiştir."* [\[1676\]](#)

Vahye ve peygamberliğe, hatta âhirete ve gaybiyyât denilen âhiret hallerine, cennet ve cehenneme inanmak, ancak meleklerle iman etmekle mümkün olur. O halde peygamberlere ve onlara indirilen semavî kitaplara inanmadan önce, onlara peygamberliği getiren, vahyi ve kitapları indiren "meleklerin varlığı"na kesin olarak inanmak şarttır. Meleklerle gerektiği şekilde iman etmeyen, diğer tüm iman esaslarını kabul etse bile mü'min vasfını kaybeder. Zaten böyle bir kimse, melekler aracılığıyla gerçekleşen diğer iman esaslarına da ister istemez inanmamış olacaktır. Melekleri inkâr eden kimse, dolayısıyla vahyi, ilâhî kitapları, peygamberleri, ruhları ve kıyâmeti inkâr etmiş olur.

İman, ibâdetten önce geldiğine ve gerçek anlamda iman etmeyen kimsenin ibâdetleri de geçersiz olacağına göre, müslümanlar için meleklerle iman, diğer tüm inanç esaslarıyla birlikte öncelikli bir öneme sahiptir.

Melekler, gaybiyyât denilen görülmeyen âlemde mevcut nuranî latif varlıklar olduklarından; biz onları göremezsek de, var oldukları, dinî-naklî delillerle sâbit olduğundan, insan aklı da onların varlığını inkâr edemez. Gerçi akıl, meleklerin ne varlığını, ne de yokluğunu kesin delillerle isbat edemez. Fakat, aklı selim, gözle görülmeyen bu gibi latif varlıkların varlığının imkânsız olmadığına, aksine onların da, vücudu câiz olan şeylerden olduğuna delalet eder. Çünkü, **meleklerin varlığını inkâr edebilmek için, akîl, felsefî veya ilmî verilere dayanan hiçbir delil ortaya konulamaz.** Aksi halde; gözümüzle göremediğimiz ve bu gün ilmin mâhiyet ve hakikatini tesbit edemediği hayat cevherinin, insan ruhunun ve aklımızın da varlığını inkâr etmemiz gerekir. Fakat göremiyoruz veya mâhiyetini bilemiyoruz diye ne ruhu, ne aklı, ne hayat gerçeğini ve ne de görünmeyen, fakat varlığı ilmen bilinen kuvvet ve enerji gibi gerçekleri inkâr edemeyiz. O halde, ruh ve akıl gibi maddî olmayan ve maddeden mücerret soyut, mânevî, gaybî varlıklara da inanmaya mecburuz. Bu gibi soyut varlıklar, gözlem ve tecrübeye dayanan müsbet ilmin sınırları dışında kalan fizik ötesi, gaybî, mânevî yaratıklardır.

Nitekim, özellikle Sokrat ve Eflatun gibi birçok eski filozoflar, fizik ötesi ruhanî varlıkların var olduğuna inanmak zorunda kalmışlardır. Bu günkü müsbet ilimlerle uğraşan meşhur bilginlerin büyük çoğunluğu, fizik ötesi birtakım kuvvet ve varlıkların bu maddî-kevnî âlemde görülen bazı olayların meydana gelmesine sebep olduğunu kabul ve itiraf etmektedirler. Bütün bu gerçekler ve ilmî veriler, meleklerin varlığının aklın câiz ve mümkün görüldüğüne kesin olarak delalet etmektedir. Özet olarak diyebiliriz ki, melekler de, aklımız ve ruhumuz gibi vardır. Gerçi biz onları göremiyoruz ama, peygamberler görmüşler ve büyük bir melek olan Cebrâil (a.s.)'in elçiliği ile Allah Teâlâ'nın vahyine mazhar olmuşlardır. Onlar, vahiy meleği aracılığı ile Allah'ın emir ve yasaklarını alıp

öğrenmişler ve insanlığı hidâyete ve saadete yöneltmişlerdir. Nitekim Kur'ân-ı Kerim de, Peygamberimiz'e aynı şekilde indirilmiş ve bize meleklerin varlığını haber vermiştir. Onun içindir ki bütün müslümanlar, Kur'an'ın haber verdiği ve aklın da varlığını inkâr edemediği meleklerle iman ederler.

Kur'an'da geçen pek çok âyetlerde meleklerin çeşitli görevleri belirtilmiş, yaptıkları işlerin önemine ve özelliğine göre aldıkları özel isimler beyan olunmuştur. Yerlerde ve göklerde, Kürsî'de ve Arş etrafında, Beytu'l Ma'mur ve Sidre-i Müntehâ'da, cennet ve cehennemde sayısız melekler vardır. Bütün melekleri çok çeşitli olan görevlerine ve yaptıkları işlerin mâhiyetine göre tanzim edip bunları yöneten dört büyük melek, meleklerin başları ve âmirleridir. Başta Cebrâil olmak üzere, Mikâil, Azrâil ve İsrâfil meleklerin en büyükleri ve peygamberleridir.

Meleklerin Mâhiyetleriyle İlgili Kur'an'daki Tasvirler

Meleklerin hangi şeyden yaratıldığına dair Kur'ân-ı Kerim'de herhangi bir bilgi yoktur. Fakat bir hadis-i şerifte "cinlerin ve şeytanların ateşten, Hz. Âdem'in Kur'an'da bildirildiği gibi toprak ve çamurdan, meleklerin ise nurdan yaratıldığı"[1677] bildirilmektedir. Kur'an'dan, meleklerin insanlardan önce yaratıldıkları[1678], güçlü ve kuvvetli oldukları[1679], Allah'ın hitabına muhatap olup O'nunla konuştukları[1680], Hz. İbrahim, Lût, Zekeriyâ ve Meryem ile konuştukları[1681] ve âhirette cehennemliklerle konuşacakları[1682], arşın etrafında tavaf ettikleri[1683], iri gövdeli ve sert tabiatlılarının bulunduğu[1684] kanatlarının ve ellerinin mevcut olduğu[1685] anlaşılmaktadır. Kur'an ve hadislerde yer alan bu ve benzeri ifadeler yanyana konulduğu zaman meleklerin soyut varlıklar oldukları anlaşılmaktadır.

Kur'ân-ı Kerim'de meleklerin "kanatlı" oldukları belirtilir. "Gökleri ve yeri yoktan var eden, melekleri ikişer, üçer ve dörder kanatlı elçiler yapan Allah'a hamd olsun. O, yaratmada dilediğine artırır. Muhakkak ki Allah her şeye kaadirdir." [1686] Bu âyetten anlıyoruz ki, meleklerin, nurânî mâhiyetlerine uygun (yaptıkları iş ve vazifelerine göre) ikişer, üçer, dörder kanatları vardır. Ancak; gayb (görülmeyen) âlemden olan, maddî kesâfetten soyutlanmış, mâhiyeti bilinmeyen melekleri kuşlar gibi kanatlı, maddî varlıklar olarak tasavvur etmek, yanlış bir anlayıştır. Çünkü onlar Allah Teâlâ'nın irâde ve takdiri ile bizim gözlerimizle görülecek şekilde yaratılmamış, Kur'ân-ı Kerim'de bu konuda açık bilgi verilmemiştir. Sözü edilen kanat, meleğin yaratılış gayesi ve nurânî mâhiyeti ile bağdaşan, vazifelerini en süratli bir şekilde yerine getirmelerine delalet eden mânevî bir kanat, bir kuvvet ve iktidar sembolüdür. Bu söz, temsîlî ve mecazî bir ifade tarzıdır.

Kur'an'da kanat anlamına gelen "cenah" kelimesi, kuşların kanatları gibi somut ve maddî varlık anlamına alınabileceği gibi, mânevî varlıkların görevlerini en serî şekilde yapabilmelerini sağlayan kudretin sembolü olarak da anlaşılabilir. Kuşlar için kanat, nesnelere için taraf anlamına gelen "cenah" kelimesi, insan için kullanıldığında "el" anlamına gelir. Nitekim Cenâb-ı Hakk'ın Hz. Peygamberimiz'e "Mü'minlere kanat ger" [1687] emri, onları "himaye et" anlamındadır. Din ve dünya ilimlerine sahip olan bir kimseye, mecazen "zü'l-cenâhayn/iki kanat sahibi" dendiği gibi, anaların çocukları için şefkat ve merhamet kanatlarından bahsedilir. "Çocukların ana babaları üzerlerine kanat germeleri" [1688] istenir. Hıristiyanlar ise melekleri, bir kuş gibi kanatlı olarak düşünür ve tasvir ederler. Onların İslâm itikadından ayrıldıkları bir husus da budur.

Kur'an ve hadis metinlerinde yer alan bazı ifadelerde meleklerden tabiat kanunlarının kast edildiğini söyleyenler yanında, onları maddenin mikrodalga boyutundan salt enerji boyutuna kadar uzanan kuantsal bir yapı olarak niteleyenler de bulunmaktadır. Bu yorumlar, çağın teknik terimlerini kullanarak melekleri tanımlama çabaları ve bilinmeyen şeyleri merak edip gaybın sınırlarını zorlama gayretleridir. Hâlbuki kaynaklardaki melek kavramına

dikkatli ve doğru bir çerçeve içinde bakıldığında onların vahiy getirme, suçluları cezalandırma, eylemleri yazma, insanlara yardım etme, canları alma, cehennemi koruma, cenneti yönetme gibi görevleri bulunduğuna ilişkin ifadeler bir araya getirilince, mâhiyetlerinin böyle çağdaş bilimsel yaklaşımlar doğrultusunda olmadığı, gerçek yapılarının hiçbir zaman şimdiye kadar bilinemediği ve bundan sonra da keşfedilemeyeceği ortaya çıkar.

Meleklerin Görülüp Görülmemesi

Meleklerin mâhiyetiyle ilgili farklı görüşler, beraberinde onların görülüp görülemeyeceği tartışmasını getirmiştir. Kur'ân-ı Kerim'de meleklerin önce Hz. İbrahim'e gelip onu bir erkek evlat ile müjdeledikleri, ardından Lût (a.s.)'a giderek adamları ile şehri terketmelerini söyledikleri[1689], Cebrâil'in Hz. Meryem'e insan şeklinde görünerek ona tertemiz bir erkek çocuk bağışlaması için Allah'ın elçisi olduğunu söylediği[1690] ve Hz. Peygamber'in onu apaçık ufukta ve sidretü'l-müntehânın yanında gördüğü haber verilmektedir.[1691]

Bununla birlikte Kur'an, Peygamber'e itiraz ederek bir melek görmek istediklerini, yahut peygamber/elçi olarak melek gönderilmesinin gerektiğini söyleyenlere cevap olarak meleklerin görünür varlıklar olmadığını, eğer dünyada insanlar değil de melekler yaşasaydı ancak o zaman elçi olarak gönderilebileceğini, meleklerin fermân-ı ilâhî ile indirildiği zaman onlara mühlet verilmeyeceğini ve meleklerin görüleceği gün günahkârlara hiçbir sevinç haberinin olmayacağını vurgular.[1692] İnsanlara, görmedikleri askerler gönderildiğini[1693], aynı türden varlıklar olan cin ve şeytanların da insan gözüyle görülmediğini beyan eder.[1694]

Ancak, yukarıda ismi geçen zatların meleklerle yaptıkları görüşmelerin keyfiyeti bilinmemektedir. Bu olaylar, tartışmayı meleklerin görülüp görülmemesinden çıkarıp, peygamber olmayan kişilerin onları görüp göremeyeceği noktasına getirmiştir. Zira peygamber, meleği görmekle kalmaz, sesini de işitir. Bu sebeple melek onun için elle tutulur, gözle görülür bir realitedir. Melek, gayr-i maddî bir varlık olduğu için peygamber onu bazen insan şeklinde, bazen de başka şekillerde görür. Cebrâil, ekseriya insan şeklinde görülmüştür. Fakat Peygamber'in onu kendi şekliyle gördüğü de olmuştur.[1695] Ancak bunun nasıl gerçekleştiği belirtilmemiştir. Belki de bu mânevî gözle ve tasviri imkânsız bir şekilde olmuştur. Bir defasında da Peygamber, Cebrâil'i altı yüz kanadı ile birlikte görmüştür.[1696] Bu da meleğin muazzam kudretine bir işarettir. Bir başka seferinde ise melek, bulutun içinde görülmüştür.[1697]

Bu rivâyetlere temas eden bazı âlimler, Cebrâil'i Hz. Peygamber dışındaki insanların göremedikleri yorumunu yapmaktadırlar. Bizce, melekler mâhiyet itibarıyla bizim görme duyumuzun sınırları dışında bir yapıda yaratılmış varlıklardır. Zaten bu özellikleri dolayısıyla ki onlara iman, bir âmentü esas olmuştur. Duyularımızın gayb âlemine ait varlıkları müşâhedesi bir kenara, madde âlemine ait birçok varlığı görme eşiği dışında olması dolayısıyla müşâhede edemediğini bildiğimize göre, "görememe" gibi bir savunma ile onları inkâra kalkışmak tutarlı ve ilmî değildir. Aksi takdirde görülemeyen şeylerin hepsini inkâr etmek gerekir ki bu müşâhede ettiğimiz fizik âlemin kat kat fazlasını inkâr demektir.

Gaybî konularda akîdenin kaynağı Kur'an ve mütevâtir sünnet olup melek inancı da Kur'an'ın kesin bildirimleri ile sâbit bir konudur. Temel itibarıyla melekler, insanoğlunun beşerî idrak vasıtalarıyla tanınamayacak yapıda varlıklardır. Bu nedenle onların yaratılış biçimleri, cevherleri, görünme şekilleri gibi konulara dalmamak gerekir. Böyle teferruatlardan sorumlu olmadığımız gibi sâdik haber dışında geliştirilecek bütün yorumların herhangi bir yararı ve dinî değeri de yoktur. [1698]

Meleklerin Özellikleri

Meleklerin kendilerine has yapı ve özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. **Nurdan yaratılmış olup erkeklik-dişilik, yeme-içme, yorulma, usanma gibi maddî özelliklerden arınmış varlıklardır.**[\[1699\]](#)

2. **İtaatkâr varlıklar olup Allah'ın kendilerine verdiği görevleri yaparlar, O'nun emrinin dışına çıkmazlar.**[\[1700\]](#)

3. **Son derece güçlü, kuvvetli ve süratle hareket edebilen varlıklardır.**[\[1701\]](#)

4. **Allah'ın emir ve izni ile çeşitli şekillere girebilmektedirler.**[\[1702\]](#)

5. **Normal şartlarda gözle görülmezler.** Peygamberler onları aslı sûretleri ve büründükleri biçimleri ile görebilirler.[\[1703\]](#)

6. **Gaybı, bilgisi sadece Allah'a ait bulunan konuları bilemezler.** Onlar, Allah'ın tâlim ettiği hususları, öğrettiği kadarıyla bilebilirler. Kur'ân-ı Kerim mutlak gayb bilgisinin Allah'a has olduğunu beyan etmekte ve O, bu bilgileri meleklerle bile paylaşmamaktadır. Nitekim Hz. Âdem'in yaratılışını dile getiren âyetlerde melekler "*Bizim, Senin bize öğrettiklerinden başka bilgimiz yoktur*" demek sûretiyle acziyetlerini itiraf etmişlerdir.[\[1704\]](#)

"Onlar, Allah'ın şerefli kullarıdır. Onlar, Allah'ın sözünden önce söz söylemezler ve O'nun emrettiklerini (hemen) yaparlar."[\[1705\]](#)

"Onlar, Allah'ın emirlerine (isyan edip) karşı gelmezler ve emr olundukları şeyleri (aynen) yaparlar."[\[1706\]](#)

"Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. O'nun katındakiler O'na ibâdet etmekte (asla) kibir göstermezler ve (asla) yorulmazlar. Gece ve gündüz durmadan (yorulmadan) O'nu tesbih (ve takdis) ederler."[\[1707\]](#)

"Onlarla kendi arasına bir perde çekmişti. Biz de Ruhumuzu (Cebrâil'i) ona gönderdik. (O,) ona düzgün bir insan şeklinde göründü."[\[1708\]](#)

Meleklerin Görevleri

Melekler, Allah tarafından verilen görevleri eksiksiz yerine getiren itaatkâr varlıklardır. İnsanlarla ilgili görev alanlar ise, onların ruhî ve mânevî hayatı ile ilgilenmektedirler. Bazıları ortak, bazıları da müstakil olmakla beraber, Allah tarafından meleklerle verilen görevler şöyle sıralanabilir:

1. **Allah'ı hamd ile tesbih etme, O'na secde de bulunma**[\[1709\]](#), Allah'ı gece gündüz övme[\[1710\]](#) ve takdis etme[\[1711\]](#), emr olundukları diğer şeyleri yapma.[\[1712\]](#)

2. **Peygamberlere vahiy getirmek.** Allah Teâlâ insanlar gibi meleklerden de elçiler seçtiğini[\[1713\]](#), Nuh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahiy indirdiği gibi Hz. Muhammed'e de vahiy gönderildiğini[\[1714\]](#) ve Cebrâil'in, Kur'an'ı Peygamber'in kalbine indirdiğini[\[1715\]](#) haber vermektedir.

3. **Peygamberleri salât ve selâm ile yüceltmek, mü'minlere âhirette şefaathetmek ve bütün insanlara dünyada hayır duâda bulunmak.** "Allah ve melekleri Peygamber'e salevat getirirler. Ey iman edenler! Siz de O'na salât ve selâm getirin"[\[1716\]](#) Şefaathet, kıyâmet gününde günahkârlar hesabına Allah'a yalvarmak olup Kur'an'da, "Göklerde nice melekler vardır ki Allah dilemedikçe onların şefaathetleri hiçbir fayda vermez"[\[1717\]](#) buyurulmakta, hadîste de meleklerin şefaathetlerinden söz edilmektedir.[\[1718\]](#) Bunun yanında meleklerin bu dünyada da insanlar için duâ ettikleri ifade edilmektedir: "Melekler yerde bulunanlar için mağfiret dilerler. 'Ey Rabbimiz! Senin rahmetin ve ilmin her şeyi kapsamıştır. Artık tevbe edip yolunda gidenleri bağışla. Ey Rabbimiz! Onları babalarından, zevcelerinden, zürriyetlerinden salâh halde bulunanlara vaad ettiğin cennete sok. Onları kötülüklerden koru' derler."[\[1719\]](#)

Onların duâlarının sonucu olarak sâlih kulların her çeşit karanlıktan aydınlığa çıkarıldığı bildirilmektedir: "Sizi zulumâttan nûra (karanlıklardan aydınlığa) çıkarmak için lutf ve inâyette bulunan O'dur. Melekler de sizin için salât getirir, rahmet ve merhamet dilerler."[\[1720\]](#) Ayrıca melekler, şeytanların aksine insanları iyi işlere sevkederler. Her insanın biri melek, biri de şeytan olmak üzere iki arkadaşı bulunmakta olup, Kur'an, birincisine "şâhid", ikincisine "sâik" (sevkedem) demektedir.[\[1721\]](#) Hadîste ise insana refakat eden bir melek ve bir de şeytanın olduğu ve her ikisinin de insana telkinde bulunduğu[\[1722\]](#) beyan edilmektedir. Ayrıca hem Kur'an'da[\[1723\]](#) hem de hadîslerde insanı takip eden bir refakatçinin ("karîn" in) bulunduğundan söz edilmektedir.

4. **Peygamberlere ve mü'minlere destek olup mânevî güç vermek, onları sıkıntılı ve üzüntülü anlarında teselli etmek, kâfirleri ise sıkıntıya sokmak.**[\[1724\]](#) Kur'an'da Hz. İsa'nın Rûhulkudûs ile desteklendiği[\[1725\]](#), meleklerin Allah'a inanıp doğru yolda istikametle yürüyenlerin üzerine inerek onlara moral ve mânevî güç verecekleri[\[1726\]](#), Allah'ın, kendisine ve âhiret gününe inananları katından bir ruh ile desteklediği[\[1727\]](#), melekler göndererek düşmanlarına karşı mü'minleri takviye ettiği[\[1728\]](#), iman edenlere destek olmalarını, kâfirlerin boyunlarına ve parmaklarına vurmalarını emrettiği[\[1729\]](#) haber verilmektedir.

5. **İnsanı koruyup, ona bir anlamda hizmet ederler.** Kur'an'da önünde ve arkasında insanı koruyan takipçilerin bulunduğu bildirilmektedir.[\[1730\]](#)

6. **İnsanların fiillerini kaydederler.** Kur'an'da, üzerinde bir koruyucu ve denetleyici bulunmayan hiçbir kimsenin bulunmadığı[\[1731\]](#), insanların üzerinde muhafızlık eden değerli kâtiplerin mevcut olduğu ve onların yapmakta olduklarını bilip yazdıkları[\[1732\]](#) haber verilmektedir. İki melek, kişinin yaptıklarını yazmaktadır. İnsan hiçbir söz söylemez ki yanında gözetleyen, yazmaya hazır bir melek bulunmasın.[\[1733\]](#) "Sizden söz gizleyen ile onu açığa vuran, geceleyin gizlenen ile gündüzün yürüyen eşittir. Onun önünde ve arkasında Allah'ın izniyle kendisini koruyan takipçileri vardır."[\[1734\]](#)

7. **Kâinatın idaresi ve ilâhî kanunların icrâsıyla görevlidirler.** Kur'an'da çeşitli fonksiyonlarıyla âlemi idare edenlere yemin edilmesi[1735], insanların canını alan "ölüm meleği"nden söz edilmesi[1736], meleklerin yalancı peygamberlerin ve kâfirlerin canını pençelerini onlara uzatarak[1737], yüzlerine ve arkalarına vurarak ve "*tadın yakıcı cehennem azabını*" diyerek[1738] alacaklarının bildirilmesi; hadiste ana rahminde teşekkül eden her canlı için bir doğum meleğinin mevcut olduğundan söz edilmesi[1739], Cenâb-ı Hakk'ın insanı yaratacağı zaman bu irâdesini meleklerle açması ve yarattığında ona secde etmelerini istemesi[1740] onların dünya ile irtibatlarının bulunduğunu ve ilâhî irâdenin yerine getirilmesinde vasıta olarak kullanıldıklarını gösterir. Aksi takdirde kendilerine insanın yaratılacağı isteğinin açıklanmasının bir anlamı olmaz. Ayrıca arşı taşıyan ve arşın etrafında dolaşan meleklerin[1741] fonksiyonları da düşünüldüğünde meleklerin tabiat kanunlarının yerine getirilmesinde çok etkili oldukları görülür. Çünkü arş, kâinatın ilâhî varlık tarafından idaresini gösteren bir semboldür ve bunu taşıyan melekler de bu idarenin temini hususunda kullanılan vasıtalarlardır.

8. **Melekler, ilâhî cezaları icrâ eden elemanlardır.** Mü'minlere destek oldukları gibi; kâfirler hakkında takdir edilen cezaları da icra etmektedirler. Kur'an, kendilerine elçi olarak melek gönderilmesini isteyen kâfirlere[1742] şöyle cevap vermektedir: "*Gökyüzünün beyaz bulutlar ile yarılp meleklerin bölük bölük indirildikleri gün, gerçek mülk, çok merhametli olan Allah'ındır. O gün kâfirler için de pek çetin bir gündür.*"[1743] Bu âyet, meleklerin inmesi ile söz konusu olan şeyin günahkâr kulların başına geleceği söylenen ceza olduğunu gösterir. Başka bir yerde ise, "*Meleklerin, kâfir olanların canlarını aldıkları zaman, yüzlerine, arkalarına vurup 'cayır cayır yakıcı ateş azabını tadın' dediklerini*"[1744], onların yüzlerine, arkalarına vurarak canlarını alacakları[1745], "*meleklerin ancak hak ile indirileceği ve o zaman onlara mühlet verilmeyeceği*"[1746] bildirilmektedir.[1747]

Meleklerin Sayıları ve Çeşitleri

Meleklerin sayısını ancak Allah Teâlâ bilir. Kur'ân-ı Kerim'de cehennem işleri ile görevli melekler bulunduğu belirtildikten sonra onların sayısının on dokuz diye belirlenmesinin sadece bir imtihan vesilesi olduğu beyan edilmekte ve "*Rabbinin ordularını, kendisinden başkası bilemez*"[1748] buyurulmaktadır. Bu ifadelerden meleklerin sayısının çok fazla olduğunu anlamakla beraber herhangi bir rakam vermenin mümkün olmadığını ve onların sayısını ancak Allah Teâlâ'nın bildiğini anlamaktayız.

Meleklerin çeşitlerine gelince, Kur'an, göklerin ve yerin ordularının Allah'a ait olduğunu[1749], mü'minleri görünmeyen ordularla desteklediğini[1750] beyan etmekte; göklerde ulular meclisi anlamına gelen "mele-i a'lâ"nın bulunduğunu[1751], cin ve şeytanların burada olup bitenleri ve meleklerin kendi aralarındaki konuşmaları dinlemelerine mâni olmak üzere göklerin muhâfaza altına alındığını[1752] kaydetmektedir. Bununla beraber naslarda çeşitli görevlerle vazifeli meleklerin bulunduğu beyan edilmiş, bunların bir kısmı özel adlarla isimlendirilirken (Cebrâil, Mikâil gibi), bir kısmı da görevleri ile zikredilmiştir (Ölüm meleği, arşı taşıyanlar gibi). Şimdi bunları sıralayarak kısaca görev ve özelliklerinden söz edelim:

Cebrâil: Vahiy meleğinin özel adıdır. Kur'ân-ı Kerim'de üç yerde Cibrîl şeklinde geçmektedir.[1753] Ayrıca Cibrîl kast edilmek üzere er-Rûh,[1754] Rasûlün kerîm,[1755] Rasûlü rabbik,[1756] er-Rûhu'l-emîn[1757] ve Rûhulkuds[1758] isimleri de zikredilmektedir. Hadiste ise Cebrâil, bunlara ilâveten "en-Nâmus" diye isimlendirilmektedir.[1759]

Mikâil: Kur'ân-ı Kerim'de sadece bir âyette Mikâil ismi geçmekte olup şöyle buyrulmaktadır: "*Kim Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, Cibrîl'e ve Mikâil'e düşman olursa bilsin ki Allah da kâfirlerin düşmanıdır.*"[1760]

Azrâil: Ölüm meleğinin özel adıdır. Kur'ân-ı Kerim'de Azrâil ismi geçmez. Bunun yerine ölüm meleği anlamında melekül-mevt,[\[1761\]](#)eceli gelen ve vadesi yetenlerin ruhunu kabzedenden meleklerden söz edilir.[\[1762\]](#)

İsrâfil: Kur'an'da İsrâfil adı geçmemektedir. Birçok yerde, sûra üfleneceği haber verilmektedir.[\[1763\]](#) Kıyâmetin kopması ve yeniden diriliş ve mahşerde toplanılması için sûra iki defa üfleyecek olan melek olduğu hadis rivâyetlerinden anlaşılmaktadır. Hadis-i şeriflerde onun adı dört büyük melek içinde zikredilmiştir.[\[1764\]](#) Bu dört melek, meleklerin "rasulleri"dir.

Mukarrabûn Melekleri: Bunlara "illiyûn" ve "kerûbiyyûn" melekleri de denilmektedir. Nisâ sûresinin 172. âyetinde Mesih ve Allah'a yakın meleklerin (el-melâiketü'l-mukarrabûn) Allah'ın kulu olmaktan çekinmedikleri bildirilmektedir. Enbiya sûresinde ise göklerde ve yerde bulunanların O'nun hizmetinde oldukları beyan edildikten sonra; O'nun huzurunda bulunanların O'na ibâdet hususunda kibirlenmedikleri, ibâdetten usanmadıkları, gece gündüz O'nu tesbih ettikleri bildirilmektedir.[\[1765\]](#) Kur'an'da arşı taşıdıkları ve onun çevresinde buldukları[\[1766\]](#) ifade edilen, Allah'ı hamd ve tesbih eden melekler de bunlar içinde sayılmaktadır.

Hafaza ve Kirâmen Kâtibîn Melekleri: İnsanların iyi ve kötü fiillerini kaydeden, onları koruyan meleklerdir. Kur'an'da "hafaza"[\[1767\]](#), "muakkibât"[\[1768\]](#), "rusulünâ... yektubûn"[\[1769\]](#), "el-mütelekkiyân"[\[1770\]](#), "rakıybun atîd"[\[1771\]](#), "hâfizıyn"[\[1772\]](#), "kirâmen kâtibîn"[\[1773\]](#)kelimeleri ile ifade edilmektedirler.

Cennet ve Cehennemde Görevli Melekler: Kur'an'da meleklerin cennetlikleri "*İşte bu, size vaad edilmiş olan (mutlu) gününüzdür*"[\[1774\]](#) diye karşılayacakları, müttakîler bölük bölük cennete sevk edilip kapılar kendilerine açıldığında, "*Onun bekçileri (hazenetuhâ): Selâm size! Tertemiz geldiniz. Artık ebedî kalmak üzere girin buraya!*"[\[1775\]](#) diyecekleri, meleklerin adn cennetlerine babalarından, eşlerinden ve çocuklarından sâlih olanlarla beraber gireceklerin yanına her kapıdan vararak, "*Sabrinıza karşılık size selâm olsun! Dünya yurdunun sonu ne güzeldir!*"[\[1776\]](#) diyecekleri haber verilmektedir. İnkâr edenleri ise bölük bölük cehenneme sürülecekleri, kapılarını açılacağı ve cehennem bekçilerinin onlara, "*Size, içinizden Rabbinizin âyetlerini okuyan ve bugüne kavuşacağınızı ihtar eden peygamberler gelmedi mi?*"[\[1777\]](#) diyecekleri, cehennemin başında iri gövdeli, sert tabiatlı, Allah'ın buyruklarına karşı gelmeyen ve emredildiklerini yapan meleklerin bulunacağı[\[1778\]](#) ifade edilmektedir.

Hazene-i Cennet ve Cehennem de denilen bu melekler cennet ve cehennemin bekçileri durumundadır. Cennet meleklerinin başındaki meleğin adı "Rıdvan" dır. Cehennem meleklerine "Zebânî" denir. Başındakine ise "Mâlik" adı verilir.

Hârût - Mârût: Bunlar hakkında farklı görüşler olmakla beraber, "*Babil'de insanlara bilgi öğretmek sûretiyle onları imtihan etmek üzere gönderilen iki melek*" oldukları, en yaygın görüştür. Kur'ân-ı Kerim, bu olayla ilgili daha başka bilgi vermemektedir. Mûteber hadis kitaplarından Buhari'de Kitabu't-Tıbb'ın sihre tahsis edilen 47. babının başlığında Bakara sûresinin 102. âyeti zikredilmekte, bu münâsebetle âyet içinde Hârût ve Mârût adı geçmektedir. Bunun dışında söz konusu isimlerle ilgili bir bilgiye rastlanmamaktadır. Ahmed bin Hanbel'de ise, insanlar gibi birtakım arzu ve istekleri bulunan varlıklar olarak tasvir edildiği görülmektedir.[\[1779\]](#)

Fakat bu rivâyeti, müfessirler bozuk ve merdûd kabul edip reddederler.[\[1780\]](#) Kur'an, bu iki melek ile ilgili olarak yahûdiler arasında meşhur olan hikâyeleri onaylamaz.

Münker - Nekir: Kabirde sorgu-sual işi ile görevli olan meleklerdir. Kur'an'da adları geçmemektedir. Hadislerde ise ölü defnedildiği zaman ona, birine Münker, diğerine Nekir denilen siyah tenli mavi gözlü iki meleğin geldiği,

ölüyü kabrinde oturtup sorular sorduğu, verdiği cevaplara göre kabrini genişlettiği veya daralttığı rivâyet edilmektedir. [\[1781\]](#)

İmam Ahmed bin Hanbel'in Müsned'inde naklettiği uzunca bir hadiste Rasûlullah (s.a.s.), ensardan bir adamın kabri başında, iki veya üç defa "Kabir azabından Allah'a sığınını!" dedikten sonra, bir mü'min için ölüm ve sonrasını şöyle anlatır: "Mü'min kulun dünyadan kopup, âhirete gitme zamanı geldiği zaman, gökten ona, yüzleri sanki güneş gibi beyaz melekler iner. Beraberlerinde cennet kefenlerinden bir kefen ve cennet kokularından birtakım kokular bulunmaktadır. Mü'minin göz mesafesine otururlar. Sonra ölüm meleği yaklaşır ve başucuna oturup 'Ey güzel ve hoş can, haydi Allah'tan bir bağış ve hoşnutluğa çık gel!' der. O can, ağızdaki suyun aktığı gibi akıp kolayca çıkar. Azrâil de onu alır ve elinde bir an bile bekletmeden, o kefene ve kokuların içine sarar. Bu esnada o candan, yani ruhtan, yeryüzünde bulunan misk kokularının en güzeli gibi bir koku çıkar. Ölüm melekleri onu alıp, birlikte yükselirler. Uğradıkları her melek topluluğu, 'Bu güzel ruh kimdir?' diye sordukça, onlar, hayatta iken insanların ona verdiği en güzel ismi ile, 'bu, falan oğlu falandır' diye cevap verirler. Böylece birinci göğe ulaşırlar ve kapının açılmasını isterler. Onun için göğün kapısı açılır. Her gökte, o göğün en kıymetli melekleri, bu ruhu bir sonraki göğe kadar teşyî ve ona refakat ederler. Neticede yedinci göğe gelinir.

Allah Teâlâ, 'Bu kulumun kitabını, "İllyî'n'e yazın ve onu yeryüzüne geri götürün! Çünkü ben onları, yerden-toprakdan yarattım, oraya geri çeviriyorum, tekrar oradan çıkaracağım' buyurur. Bunun üzerine onun ruhu kabirdeki bedenine iade edilir, yani yeniden dirilitilir ve ona iki melek gelip yanına oturur. 'Rabbim kim?' diye sorarlar. O, 'Rabbim Allah!' der. 'Dinin nedir?' diye sorarlar, o, 'Dinim İslâm!' der. 'Size peygamber olarak gönderilen kim?' diye sorarlar, o, 'Rasûlullah!' der. 'Bilgin nedir?' derler, o, 'Allah'ın kitabını okudum, ona inandım ve onun doğru olduğunu kabul ettim' der. Bunun üzerine gökten bir ses, 'Kulum doğru söyledi. Binâenaleyh onun için cennetten bir döşek serin, ona cennetten bir elbise giydirin ve ona cennetten bir kapı açın!' der.

Böylece cennetin esintisi ve güzel kokusu ona gelir, kabri göz alabildiğine genişletilir. Derken yanına güzel yüzlü, güzel elbiseli, güzel kokulu bir adam gelir ve der ki: 'Seni sevindirecek şeylerle müjdelen, yani müjdeler olsun, sevineceğin şeylere ulaşacaksın. İşte bu, vaad olunduğun gündür.' Ona, 'Sen kimsin? Yüzün, uğur getiren bir yüz' diye sorar. O, 'Ben senin sâlih amelinim' der. Kul o anda, 'Ey Rabbim! Kıyâmeti hemen kopar, kıyâmeti hemen kopar ki aileme ve malıma, yani benim için cennette hazırladığın evlere ve yüce makamlara kavuşayım' der.

Dünyadan ayrılıp, âhirete gitme zamanı geldiğinde, kâfir kula da gökten, beraberlerinde kalın ve sert kumaşlar bulunan siyah yüzlü melekler gelirler ve gözünün göreceği yere otururlar. Sonra Azrâil yaklaşır başucuna oturur ve 'Ey pis can, haydi Allah'ın kızgınlığına ve gazabına çık gel!' der. Böylece o can, bedeninden ayrılır. Azrâil, onu, çok parçalı bir şişi ıslak yünden çekip kopardığı gibi çeker çıkarır. Onu aldığı zaman, elinde bir bile tutmadan hemen o sert ve kalın kumaşa sarar. O zaman ondan, yeryüzünde bulunan leş kokularının en kötüsüne benzer bir koku çıkar. Melekler onunla beraber yükselirler ve uğradıkları her melek topluluğu, 'Bu pis ruh kimdir?' diye sorarlar. Onlar, hayatta iken insanların ona verdiği en çirkin ismini kullanarak derler ki: 'Bu, falan oğlu falandır.' Böylece birinci göğe gelinir ve kapının açılmasını isterler, ama ona göğün kapısı açılmaz. Allah Teâlâ, 'Onun kitabını en aşağı yer tabakasındaki "siccîn'e yazın!' der. Böylece onun ruhu aşağılara atılır. Derken cesedine döndürülür ve iki melek gelip yanına oturur ve ona, 'Rabbim kim?' diye sorarlar, o, 'Haa, haa.. Bilmiyorum' der. Ona, 'dinin nedir?' diye sorarlar, o, 'haa, haa.. Bilmiyorum' der. 'Size peygamber olarak gönderilen kimdir?' derler, o, 'haa, haa.. Bilmiyorum' der.

Bunun üzerine gökten bir ses, 'O kulum yalan söylüyor. Dolayısıyla ona ateşten bir döşek hazırlayın ve cehennemden bir kapı açın!' der. Böylece ona cehennemden sıcaklığı ve zehirli yakıcılığı gelir; kabri de, kaburgalarını birbirine geçirecek kadar daraltılır. Derken çirkin yüzlü, kötü elbiseli ve pis kokulu bir adam gelir ve ona, 'Hoşuna gitmeyen şeyleri sana müjdelerim! İşte bu, tehdit olunduğun gündür' der. O, 'Sen kimsin? Suratından şer akıyor' diye sorar. O, 'Ben senin kötü işleriminim' der. Bunun üzerine o kul, kabrine açılan kapıdan, cehennemde kendisi için hazırlanmış gördüğü azaptan korkarak 'Ey Rabbim, kıyâmeti koparma!' der... [\[1782\]](#)

Bu uzun hadis-i şerif, ayrıca Ebû Dâvud'un ve İbn Mâce'nin Sünenlerinde; İbn Kesir'in Tefsirinde yer almakta, hasen bir hadis kabul edilmekte, delil kabul edilen güvenilir râviler tarafından rivâyet edildiği bildirilmektedir. Görüldüğü gibi bu hadiste, ölüm meleği ve yardımcılarının yanı sıra, kabirde insanı ilk hesaba çeken iki melekten bahsedilmektedir. Kur'an'da bu iki melekten bahsedilmese de, bu hadis dışında sahih birçok hadiste kabirdeki bu meleklerden bahsedilmiştir.

Hem Buhari, hem de Müslim'in Sahihlerinde yer alan bir hadiste, Rasûlullah şöyle buyurur: *"Kul kabrine konup da ailesi ve arkadaşları onu orada bırakıp gittikleri ve o kul, çekip gidenlerin ayak seslerini duyduğu zaman, iki melek gelip onu oturturlar ve derler ki: 'Sen şu zat, yani Muhammed (s.a.s.) hakkında ne der idin?' O kişi mü'min ise, 'Şehâdet ederim ki O, Allah'ın kulu ve peygamberidir' der. Bunun üzerine ona, 'cehennemdeki şu yerine bak! İşte onu, cennetten bir yer ile değiştiriyoruz', yani 'Eğer sen mü'min olup da bu soruya doğru cevap veremeseydin, o cehennemdeki yere girecektin' denilir. Mü'min, bunların her ikisini de görür. Ama kabre konan kişi münâfık ve kâfir ise, ona, 'Sen şu zat hakkında ne der idin?' denildiğinde, 'bilmiyorum, insanlar ne derlerse ben de onu derdim' cevabını verir. Bunun üzerine, 'Ne bildin, ne de uydun!' denilip, ona demirden bir topuz ile öyle bir vurulur ki, insan ve cinlerden başka bütün varlıkların duyduğu bir çığlık atar."*[\[1783\]](#) Bu konuyla ilgili bir diğer hadiste bu iki melekten birinin adının "Münker"; diğerininse "Nekir" olduğu bildirilmiştir.[\[1784\]](#)

Anlaşıyor ki Allah Teâlâ'nın, her işle görevlendirdiği çeşit çeşit melekleri bulunmaktadır ve Kur'an da bunların sadece bir kısmından bahsetmiştir; bir kısmı peygamberine ayrıca bildirmiş ve dolayısıyla O, hadislerinde bize bildirmiştir. Elbette bunların dışında da kim bilir daha nice melekler vardır.

Melekler İnsanlardan Daha Faziletli midirler?

Bütün peygamberler, meleklerin rasulleri sayılan dört büyük melek dâhil tüm meleklerden efdal; yani Allah katında dereceleri daha yüksek ve daha faziletlidir. İnsanlardan takvâ sahibi olan mü'minler de, meleklerin rasulleri hâric tamamından daha faziletli, dereceleri daha yüksek sayılmıştır. Çünkü melekler, yaratılış bakımından günah işleyemezler. Allah'a itaat ve ibâdet etmek onlar için fitrî ve zorunludur. Onları böyle olmaktan alıkoymacak hiçbir iç ve dış tesir yoktur. Hâlbuki insan, akıl ve nefis sahibi olup, her türlü iç ve dış etkiler altındadır. Buna rağmen insan, bütün menfî engelleri aşar, Allah'a itaatli ve takvâ sahibi bir kul olursa, elbette meleklerden daha faziletli olur.

Gayba ve Meleklerle İman

Meleklerle iman gaybidir. Gayb: Hislerle veya akılla bilinmeyen, görülmeyen şeydir. Mü'min gayb âlemine inanmakla yükümlüdür.[\[1785\]](#) Allah'ın ve Rasûlünün bildirdikleri ister zâhîrî, isterse gaybî olsun mü'min ona inanandır. Bazı kâfirlerin gayba iman etmediklerini, "ben gözümle göremediğim varlıklara inanmam; melek, cin gibi varlıklar uydurmadan ibarettir" dediklerini biliyoruz. Gaybe iman büyük bir imtihandır. Çünkü insanlar gördükleri şeylere inanmak zorundadırlar; Bunlara karşı gözlerini yumamazlar. Fakat Hz. Allah'ın imtihanı öyle değildir. İnsanların görmediği ve göremediği şeyleri yaratması ve sonra da bunlara *'inanın'* demesi büyük bir imtihandır. Mü'min, sadece Allah'ın ve Rasûlünün haber vermesiyle onlara inanır ve teslim olur. Mü'minlere düşen *'dinledik ve itaat ettik'* demeleridir. Zaten, gözüyle göremediğinin varlığını kabul etmeyenlere; akıllarını, duygularını, düşüncelerini, rûzgârı, elektrik akımını... göremedikleri halde varlıklarını nasıl kabul edip kendileriyle çelişkiye düştükleri sorulabilir. Böylece görülecektir ki, onlar görmedikleri için inkâr etmiyorlar, görseler bile hakkı kabul etmeyecek sapıklar olduklarından şeytana ve nefislerine uyararak küfrü tercih ediyorlar.

Mü'minler gaybe inanmakla yükselme ve ilerleme yolundaki ilk adımlarını atmış olacaktırlar. İnsanlar, hevâ ve hevesinden, hayvanlık mertebesinden ancak bu ilk adımla kurtulabilir ve gerçek insanlık mertebesine yükselirler. Bir hayvana gaybı anlatamazsınız. O daha kıymetli de olsa göremediğini tercih etmez; önündeki otları her şey

tercih eder. Kâinat, mevcut olan, bilinen ve görünen varlıklardan ibaret değildir. Bu görünüp bilinen şeylerden daha başka varlıklar da mevcuttur; ki biz bunları görmeden sadece doğru haber üzerine verilen bilgiyle bilir ve kabul ederiz.

İnsan aklının bilinmeyen âlemleri/evrenleri idrâk edememesi, onların mevcûdiyetinin inkârını gerektirmez. Bu konuda mü'mine düşen; işi, akıl kuvvetinin üstündeki diğer kudrete (doğru habere) bırakmasıdır. Mü'min, öğrenmek istediklerini Alîm ve Habîr olan, görüneni ve görünmeyeni, gizli ve âşikârı bilen Allah'tan ve O'nun Rasûlünden öğrenmesi lâzımdır. Fakat eskiden olduğu gibi, bugün de materyalist kafalılar Allah'ın ilmini önemsemeyerek, insanoğlunu gerilere, hayvanlık mertebesine götürmek istemektedirler. Mü'min, sadece meleklerle değil, gaybi olan ne varsa hepsine Allah ve Rasûlünün bildirdiği şekilde iman eder. *"Onlar ki, gaybe inanırlar, namazı dosdoğru kılar ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden de infak ederler."*[\[1786\]](#)

Melek İncancının Etkileri

İnsan, yeryüzündeki diğer canlılardan farklı olarak irâde sahibi bir varlık şeklinde yaratılmıştır. İrade, "farklı seçeneklerden birini tercih etmek" demektir. Allah, insana iradî fiillerinde farklı alternatifler sunmuş ve onun dünyaya gelişinin gayesini "imtihan olmak"[\[1787\]](#) şeklinde tespit etmiştir. İnsan, bu imtihana giren alanda kendisini iyilik veya kötülüğe teşvik eden, irâdesini daha özgürce kullanmasını sağlayan mânevî menajerlerle (yardımcı, düzenleyici) karşı karşıyadır. Allah insanı şerre ve kötülüğe çağırarak üzere şeytani, iyilik ve hayra dâvet etmek üzere de melekleri yaratmıştır. İnsanın meleklerle inanması demek, önünde şeytan ve meleklerin sunduğu seçeneklerle dolu ruhî bir hayat olduğunu, meleklerin telkin ve teşviklerine göre hareket edip mevcut yeteneklerini bu yönde yükseltmesi gerektiğini kabul etmesi, Allah'ın görevlendirdiği meleklerin kendisini daima gözetlediğini ve yaptıklarını kaydettiklerini unutmaması demektir. İnsana iyi düşünceler aşıl原因 meleklerin yanı sıra, ona vesveseler telkin eden şeytanın varlığı da bir gerçek olmakla beraber, Kur'an, şeytana değil; meleklerle imanı öne çıkarmak[\[1788\]](#), tâğutu inkâr edip Allah'a iman edenin sağlam bir kulpa sarılmış olacağını bildirmek sûretiyle[\[1789\]](#) şeytanın varlığını ikinci dereceye almış, onunla hemhal olmayıp aksine meleklerle kulak vermeyi öngörmüştür.

"Onu (insanı), önünden ve ardından izleyiciler vardır; Onu Allah'ın emrinden (kazalarından, belalarından ve musibetlerinden) korurlar."[\[1790\]](#) Gerçekten de insan, risklerle ve tehlikelerle dolu bir dünyada yaşamaktadır. Bunlara, ayrıca kötülüklerin karşılığı olarak Allah'tan her an gelebilecek intikam darbelerinin ihtimallerini de ekleyecek olursak, onun, yaşadığı yıllar boyu ne büyük bir mânevî koruma altında bulunduğunu kestirebiliriz. Bu girift olayın içyüzünü daha derinlemesine bilmek bizim için mümkün değildir.

Ancak bu kadarıyla bile Rabbimizin bizi ne çetin bir sınavdan geçirdiğini, bizzat hayatımıza karşı yaratmış bulunduğu tehlikelerin bile gelip bizi bulmasına melekleri engel yaparak bu sınavda bize nasıl süre tanıdığını bu âyetlerden ibretle öğreniyoruz. Doğrusu bu bize bir ilâhî lutf ve bir müjde olsa gerektir. Dolayısıyla insanın, bu hârika nöbetçilerini her zaman hatırlayarak özellikle kuytu köşelerde, zifiri karanlıklarda ve tehlikelerle burun buruna olduğu anlarda onların kendisini korumaya devam etmeleri için Allah'a dilekte bulunması, Allah'ın izniyle belaların bertaraf olmasına bir vesile oluşturabilir. Bu, aynı zamanda insanın, Rabbiyle olan irtibatının güçlülüğünü ve sürekliliğini kanıtlamış olur. Kur'an'da *"Kesinlikle üzerinizde koruyucular vardır. Onlar değerli yazıcılardır. Yaptığınız her şeyi bilirler."*[\[1791\]](#) diye kendilerinden söz edilen melekler vardır ki, bunlar söylediğimiz her sözü yazırlar. Dolayısıyla insanoğlunun havada kaybolup giden tek kelimesi bile yoktur.

Evren öyle kesin bir disiplin içindedir ki, bu disiplinin gözümüzle görebildiğimiz veya daha doğrusu ilmin ve aklın kanıtlayabildiği bir cephesi vardır, bir de ilmin ve aklın asla ulaşamayacağı, açıklayıp tanımlayamayacağı diğer bir cephesi daha vardır. İşte bu görünmeyen cepheyi melekler ordusu oluşturmaktadır. Mü'min olabilmenin olmazsa

olmaz şartlarından biri de bu gerçeğe inanmaktır. Dolayısıyla meleklerle inanmamak, Allah'a, peygamberlere, kitaplara ve âhîret gününe inanmamakla eş değerdedir.

Meleklerle inanan bir müslüman, meleklerin kendisini takip ettiğini, gözetlediğini, iyilik ve kötülüklerinin yazıldığını bilir. Ve bu bilinçle davranışlarına çeki düzen verir. Böylece, meleklerle olan inancımız bizi kötülük ve günah yapmaktan vazgeçirir.

Melekler Hakkında Tashih Edilmesi Gereken Bazı Yaklaşım ve Bâtıl İnançlar

Müşrikler Allah'a şirk koşarlarken, bazıları görünen maddî cisimleri, bazıları da görünmeyen mânevî cisimleri Allah'a eş tutuyorlardı. İşte, mü'minin melek kabul ettiği varlığı müşrikler tanrı, tanrı çocukları veya tanrı kızları olarak kabul edebilmektedir. Mü'min, onların dişi veya erkek olmadıklarına inandığı gibi, o meleklerin kendi nam ve hesaplarına hiç bir yetkiye sahip bulunmadığına da inanır. Onlara tapmak, onlardan yardım istemek, yani onlara duâ etmek insanlar için küçüklük olur. Çünkü ilk insanın yaratılışında Allah, onları Âdem (a.s.)'in önünde secde ettirdi. Ve Hz. Âdem'e onlardan fazla bilgi verdi. Sonra da Hz. Âdem'i yeryüzüne halife yaptı. İnsan için, kendisine secde etmiş bir mahluktan yardım istemek ve ona tapmaktan daha büyük bir zillet olur mu?

Meleklerin erkeklik ya da dişilik gibi bir özellikleri sözkonusu değildir. Buna rağmen câhiliyye döneminde meleklerin dişi olduğu ileri sürülüyor, hatta onlara -hâşâ- Allah'ın kızları deniliyordu. Allah, bu yakışıksız isnadları şu âyetlerle reddetmiştir: *"Onlar Rahmân'ın kulları olan melekleri dişi sayıyorlar. Yoksa nasıl yaratıldıklarını mı gördüler?! Bu (yalan) şahitlikleri yazılacak ve sorgulanacaklardır."*[1792]; *"Şimdi de sor onlara: 'Rabbine kızlar da onlara oğlanlar mı?!'"*[1793] Günümüzde de batılılardan esinlenerek melekleri bayan gibi düşünen, kızlarına "Melek" ismi veren, güzel bir bayanın meleğe benzediğine dair şiirler yazıp söyleyen, şarkılar mırıldanan insanlara rastlayabilmekteyiz. Bunlar, İslâm itikadı açısından çok vahim manzaralardır.

Ölüm meleği olduğu için Azrâil'in adı insanlar arasında adeta korku sembolü haline gelmiştir. Dolayısıyla bazı kimselerin bu meleğe karşı duyguları olumsuzdur. Ancak bu düşünce hem yersizdir, hem de iman gerçeğiyle uyuşmaz. Çünkü iman, ayrıca sevgi, saygı, bağlılık ve teslimiyet ister. Azrâil, Allah'ın, can almak için görevlendirdiği bir melektir. Dolayısıyla can almak onun görevidir. Her şey gibi, canımızın da sahibi Allah'tır. Can, Allah'ın bize bir çeşit ödünç olarak verdiği bir emanetidir. Emanet, bir gün gelir, asıl sahibine iade edilir. "Her nefis, ölümü tadacak, her emanet sahibini bulacaktır. Azrâil, bu konuda sadece görevini yapmaktadır. Onun hiç kimseye karşı özel bir düşmanlığı da yoktur. Bu nedenle, Allah'ın bütün elçileri gibi Azrâil'i de saygıyla anmak imanımızın gereğidir. Allah'ın selâmı O'nun ve diğer bütün elçilerinin üzerine olsun.

Azrâil'in bu kadar kalabalık bir dünyada kıtalar ve ülkeler arasındaki büyük mesafeleri nasıl aştığı ve aynı anda birçok insanın ruhunu nasıl alabildiği bazı kimseler tarafından daima merak konusu olmuştur. Mânevî âlemi, maddî durumlara bire bir uydurmanın getirdiği yanıdır bu. Eski çağların insanları için düşünce ve teknik açılımları yönüyle bu soru, bir yönüyle mâkul olsa bile; günümüzün baş döndürücü açılımları, dünyanın bir ucundan bilgisayarlara bilgi aktarılabilirdiği veya virüsler ulaştırılabildiği bir zaman diliminde bu tür soruların cevap vermeye değmeyecek yersizlikte olduğunu vurgulamak gerekmektedir.

SORULAR

- 1- Gayba iman ne demektir? İman edilecek gayb alanına neler girer?
- 2- Gaybî varlıklardan olan meleklerin özelliklerini açıklayınız.
- 3- Hafaza, mukarrabûn, kirâmen kâtibîn meleklerinin görevlerini açıklayınız.
- 4- Meleklerin faziletini ve insanlardan üstün olup olmadıklarını belirtiniz.
- 5- Melekler, insanlar tarafından dünyada görülebilir mi?
- 6- Melekler hakkında günümüzdeki yanlış inanç ve kabulleri örneklerle izah ediniz.
- 7- Dört büyük meleği görevleri ile beraber açıklayınız.
- 8- İsmi bilinen bazı melekleri, görevleri ile beraber açıklayınız.
- 9- Meleklerle inanmanın faydaları nelerdir?
- 10- Mutlak gaybı kimler bilebilir?
 - a) Melekler
 - b) Allah ve melekler
 - c) Cinler
 - d) Sadece Allah
- 11- Aşağıdakilerden hangisi meleklerin özelliklerindendir?
 - a) İnsanlar gibi yer, içer, çoğalır ve ölürler.
 - b) Allah'a karşı gelme irâdeleri vardır.
 - c) Gaybı bilirler.
 - d) Allah'a daima itaat ederler, O'na karşı gelmezler.
- 12- Aşağıdakilerden hangisi melekler için doğru değildir?
 - a) Melekler nurdan yaratılmış varlıklardır.
 - b) Güzel kokulardan, güzel sözlerden hoşlanırlar.
 - c) Erkeklik ve dişilikleri yoktur.
 - d) Bazen günah işleyebilirler.
- 13- Aşağıdakilerden hangisi, Cebrâil (a.s.) adlı meleğin görevidir?

- a) Sura üflemek
- b) Tabiat olaylarını düzenlemek.
- c) Allah'ın emir ve yasaklarını peygamberlere ulaştırmak.
- d) Eceli gelenlerin ruhlarını bedenlerinden ayırmak.

14- Tabiat olaylarını düzenlemek aşağıdakilerden hangi meleğın görevidir?

- a) İsrâfil
- b) Azrâil
- c) Cebrâil
- d) Mikâil

- • Kitaplara İman
- • Sühuf (Sayfalar -Küçük Kitaplar-)
- • Büyük Kitaplar
- • Kitapların Gönderiliş Amacı
- • Vahy ve Vahyin Çeşitleri
- • Kitab; Anlam ve Mâhiyeti
- • Kur'an; Anlam ve Mâhiyeti
- • Kur'ân-ı Kerim'in Özellikleri
- • Kur'an Konuları
- • Kur'an'da Kur'an
- • Kur'an'ı Kim Göndermiştir?
- • Kur'an Niçin Gönderilmiştir?
- • Kur'an Neyi Anlatmaktadır?
- • Gerçek Anlamda Çağ Kapatıp Çağ Açan Sadece Kur'an'dır
- • Kur'an'ı Nasıl Nasıl Okumalı, Ona Nasıl Yönelmeliyiz?
- • Sorular

Bu üniteyi bitirdiğinizde aşağıdaki amaçlara ulaşmanız beklenmektedir:

- * İlâhî mesajın peygamberler vâsıtasıyla kitap ve suhuf/sayfalar halinde insanlara ulaştırılmasının hikmetini dillendirebilmek.
- * Sühuf hakkında bilgi verebilmek.
- * Kur'ân-ı Kerim'de "Kitap" kavramıyla nelerin kast edildiğini belirtebilmek.
- * Büyük Kitapların hangi peygamberlere gönderildiğini listeleyebilmek.
- * Kur'an'ın temel özellikleri ve gönderiliş amacı hakkında doyurucu bilgi verebilmek ve günümüzdeki durumu tahlil edebilmek.
- * Vahyin anlam ve çeşitlerini ifadelendirebilmek.
- * Kur'an'ın ana konularını listeleyebilmek.
- * Kur'an'ı nasıl okumamız gerektiğini, ondan nasıl yararlanılabileceğini Açıklayabilmek.

Kitaplara iman

"O takvâ sahipleri ki, onlar sana indirilene de, senden önce indirilene de iman ederler."[\[1794\]](#)

İman esaslarından biri de Kur'an'a ve Kur'an'dan önceki kitap ve suhuf'lara (küçük kitaplara) inanmaktır. O kitaplar ki Allah tarafından Rasullerine gönderilmiş ve Rasuller de hiçbir kapalılık bırakmadan o kitaplardaki hükümleri insanlara tebliğ etmişlerdir. Bu kitaplarda Allah insanlara emirlerini, yasaklarını, mükâfatını ve azâbını açıklamıştır. Müslümanlar Allah'ın indirdiği kitaba göre hayatlarını düzenler.

Biz müslümanlar, peygamberlere gönderilen kitapların hepsine inanırız. Ancak, Kur'ân-ı Kerim hâricindeki kitaplar sonradan insanlar tarafından bozulmaya uğramışlardır. Bu sebeple biz onların bozulmuş haline değil bozulmamış haline inanıyoruz.

Mü'minlerin Kur'an'a ve önceki kitaplara inanması, Hz. Âdem'den kıyâmete kadar insanların tek bir dini, tek bir Rabbi olduğunu ispatlıyor. Onun için de bu inanç büyük bir değer taşır. Bu akîde, mü'minlerin ruhlarından kötü taassubu kökünden söküp attığı için büyük öneme sahiptir. Bu akîde sahibi her mü'min, hak olan geçmiş bütün din ve peygamberlere inanır.

Bu inanca sahip olan insanlar, peygamberden peygambere intikal eden tek dini (İslâm'ı) bulmuş olurlar. Böylece sağlam bir akîdeye sahip olduktan sonra Kur'an'a uymaları ve onu pratik hayatlarında yaşamaları kaçınılmaz bir görevdir. Çünkü hayat tarzını ancak Kur'an tesbit eder. Kur'an'ın dışındaki bütün hayat modelleri yanlıştır ve sapıklıktır. Eğer Kur'an ölçüsüne göre değil de, insanların akıllarına göre hayat modelleri tesbit edilmeye çalışılırsa, o zaman ne kadar insan kafası varsa o kadar da hayat modeli ortaya çıkar. Bu modellerin hiçbiri vahye dayanmadığı gibi, aynı zamanda her biri değersizdir. Mü'minin hayat modeli, onu yaratan Allah tarafından çizilmiştir. Mü'min ondan başkasını kabullenemez. Bu gerçeği Allah Teâlâ şöyle ifâde ediyor: *"Kim İslâm'dan başka bir din (yol) ararsa, o istediği din kendisinden kabul olunmayacaktır. Ve o, âhirette de ebedî zarar çekenlerdendir."*[\[1795\]](#)

Mü'minler bilmelidir ki, İslâm dille söylenen laflardan ibâret olmadığı gibi, sadece kalple tasdik edilen bir inanç da değildir. İslâm, Allah'ın dinine teslimiyet demektir. Bu teslimiyet pratik hayatta bizzat görülmelidir. Yukarıdaki âyette görüldüğü gibi, mü'minin dini sadece İslâm'dır; İslâm'ın ana kaynağı da Kur'an'dır.

Kur'ân-ı Kerim, kendinden önceki kitapları tasdik eder, fakat onlarla amel etmeyi emretmez. Kur'an geldikten sonra artık önceki kitapların hükmü tamamen neshedilmiştir (kaldırılmıştır).

Allah Teâlâ hiçbir insanı tebliğsiz bırakmamıştır. Her topluma kendi dinini bildirmiştir. Beşer hayatını peygamberlerine gönderdiği kitaplarla tanzim etmiştir. Her topluma itikad, şeriat, ahlâk ve edeplerini gösteren hak kitaplar göndermiştir.

Tarih boyunca kimileri bu kitapları alıp kabul etmişler, kimileri de reddetmişlerdir. Kimileri ise alıp kendilerine göre değiştirmişlerdir. Bugün yahûdilerde bulunan Tevrat ve hıristiyanlarda bulunan İncil tamamen değişikliğe uğratılmıştır. Birçok kısımlar çıkartılmış, birçok kısımlar da ilave edilmiştir. Dolayısıyla önceki ilâhî kitapların aslı kalmamıştır. Allah Teâlâ da onları neshetmiştir. Öyleyse bu kitaplara tabi olan hiç kimse hak yolda (İslâm'da) değildir. Hatta bir defasında Hz. Ömer'in elinde Tevrat sayfalarını veya Tevrat'ın tefsiri kabul edilen rivâyetleri içeren Mişna kitabını gören Rasûlullah (s.a.s.): *"Ey Ömer, vallahi Hz. Mûsâ da aramızda olsaydı bana uymaktan başka bir şey yapmazdı."*[\[1796\]](#) diyerek onun elindeki Tevrat (veya onun yorumunu içeren) sayfalarını yok etmesini buyurmuştur.

Öyleyse Mü'min de Kur'an'dan başka hiçbir kaynağa bağlanamaz. Çünkü, Kur'an geldikten sonra -ister değiştirilsinler, ister değiştirilmesinler- hiçbir hükmüne uyulmaz. Onların hükmü kalmayıp nesholunmuşlardır.

Allah'ın peygamberlerine indirdiği kitaplar büyüklüklerine göre iki kısımda incelenirler: Suhuflar (Küçük Kitaplar) ve Büyük Kitaplar.

Suhuf (Sayfalar -Küçük Kitaplar-)

Allah tarafından gönderilen kitaplardan bazıları birkaç sayfadan meydana gelen küçük kitaplardır. Bunlara sahifeler (sayfalar) anlamına gelen "suhuf" denilir.

Kur'ân-ı Kerim'de açıklanan bazı öğütlerin "*es-suhufu'l-ûlâ (ilk suhuf/sayfalarda)*" mevcut olduğu [\[1797\]](#) bildirilmiştir. Yine benzer öğüt ve hükümlerin İbrâhim ve Mûsâ'nın suhufunda/sayfalarında [\[1798\]](#) da bulunduğu bildirilerek suhuf denilen küçük ebatlı ilâhî kitapların mevcûdiyeti Kur'ân-ı Kerim'de ifâde edilmiştir. Sayfalar halinde kayda geçirildiği için Kur'an, Kur'an'a da suhuf der. [\[1799\]](#) Bununla birlikte hangi peygambere ne kadar suhuf verildiği açıklanmamıştır. Kur'ân-ı Kerim, Hz. İbrâhim'in soyundan İshak, Yakup, Süleyman, Yusuf, Zekeriyya, Yahya Peygamberler'e kitap verildiğini belirtir. [\[1800\]](#) Hadislerde de suhuf hakkında fazla bilgi yoktur. Bazı rivâyetlerde Hz. Âdem'e 10, Hz. Şit'e 50, Hz. İdris'e 30, Hz. İbrâhim'e 10 sayfa (suhuf) verildiği nakledilirse de, bu konuda kesin bilgi ifâde eden sahih hadisler mevcut değildir.

Peygamberlerin sayısını bilemediğimiz gibi suhuf ve kitapların tümünü ve hangi peygamberlere ne miktarda verildiği de Kur'an ve sahih sünnette tüm ayrıntılarıyla bildirilmemiştir. Peygamberlere indirilen küçük-büyük bütün kitaplara (suhuf ve büyük kitaplara) icmâfî olarak iman şarttır.

Büyük Kitaplar

Kur'ân-ı Kerim'in haber verdiği büyük kitaplar dört tanedir. Bu kitaplar şu peygamberlere gönderilmiştir:

- 1) Tevrat, Hz. Mûsâ'ya,
- 2) Zebûr, Hz. Dâvud'a,
- 3) İncil, Hz. İsa'ya,
- 4) Kur'ân-ı Kerim, Hz. Muhammed'e indirilmiştir.

Zebûr, Tevrat ve İncil'in aslı bozulmuş, insanlar tarafından tahrif edilip değiştirilmişlerdir. Kur'ân-ı Kerim, kendinden önceki kitapların hükmünü nesh etmiş, yani ortadan kaldırmıştır.

Kitapların Gönderiliş Amacı

Kitapların gönderiliş amaçlarının başında insanların dünya ve âhiret mutluluğunu sağlamak gelir. İnsanı yaratan Allah, insanın hayatı boyunca takip edeceği itikat, ibâdet, ahlâk, emir ve yasakları içine alan kitap ve sayfeleri ilk insandan itibaren göndermiştir. Bu kitaplar sayesinde insanlar hidâyeti, dünya huzuru ve âhiret saâdeti gibi pek çok gerçeği anlamışlardır.

Vahy ve Vahyin eşitleri

“Vahy”in sözlük anlamı: Bir Şeyi gizli ve çabuk bildirmek demektir. **Vahyin terim anlamı:** Allah Teâlâ tarafından doğrudan doğruya, ya da elçi melek vasıtası ile peygamberlere bildirilen ve kesinlik ifâde eden bilgilere vahiy denir.

Vahyin eşitleri

1) Sâdik Rüya: Allah dilediği bilgileri doğru bir bilgi ile peygamberlerine bildirmiştir. Peygamberlerin rüyalarında gördükleri Şeyler aynen gerçek çıkmıştır. Peygamber Efendimize de zaman zaman vahiy böyle gelmişti.

2) İlham Yoluyla Vahiy: Allah'ın dilediği Şeyleri peygamberin kalbine koyması Şeklindeki vahiy çeşididir.

3) Perde Arkasından Vahiy: Allah ile peygamber arasında bir vasıta olmadan ve söyleyeni görmeden Allah kelâmının işitilmesidir.

4) Melek Aracılığı ile Gelen Vahiy: Allah Teâlâ'nın, bildirmek istediği bilgileri bir melek ile peygamberine bildirmesi Şeklidir. Bu melek Cebrâil (a.s.)' dir.

Kitab; Anlam ve Mâhiyeti

Kur'an'ın temel kavramlarından biri olan "kitab" Kitabımızda 255 yerde geçmektedir. Türkçedeki 'kitap' anlamı yanında; yazılı Şey, yazı, yazılan ve yazdırılan anlamlarına da gelir. "El-Kitab": Allah'ın Kitabı demektir. Kur'an

İstilahında Kitap; Allah tarafından yazdırılan şey anlamında kullanılır ve bu anlamda imanın temel konularından biri de Kitaplara imandır.

Kur'an'ın "kitab" la ilgili ifâdelerinden şunların kast edildiği anlaşılır:

- a- Genel anlamda vahy[1801]
- b- Son Peygamber'e gelmiş bulunan vahiyler toplamı[1802]
- c- Bütün kâinat
- d- İnsan
- e- Levh-ı Mahfuz'daki Evrensel kayıt kitabı (evrensel kompütür)[1803]
- f- Her ferдин fiillerinin kaydedildiği bireysel disket[1804]

Kur'an'a göre insanın önüne, okunmak üzere konan üç temel kitap vardır: Kâinat kitabı, vahy kitabı (Kur'an) ve insanın bizzat kendisi. Kur'an, diğer iki kitabın gereğince okunup değerlendirilmesini kolaylaştıran bir nurdur (ışık). Evren ve insan adlı kitapların gerektiği şekilde okunabilmesi için, bizzat Allah, vahy kitabı aracılığıyla insana yardımcı olmak için devreye girmektedir. Kur'an, bu üç kitabın belirli pasaj ve parçalarını "âyet" olarak anmaktadır. Kur'an, bir âyetler topluluğu olduğu gibi, kâinat ve insan da âyetler topluluğudur.[1805] Ne vahy kitabı, insan ve eşyaya ait ilimler olmaksızın çözülebilir; ne de eşya ve insan, vahy kitabı olmadan layıkıyla anlaşılabilir.

Kur'an; Anlam ve Mâhiyeti

Kur'an, Allah'ın Kitabı'nın özel adıdır. Kur'an'da, Kur'an için birkaç isme daha yer verilmekle birlikte; en çok Kur'an adı geçmektedir. Bu ad Kur'an'da 70 defa geçer. Kur'an kelimesi için iki ayrı kök gösterilir. Bunlardan biri, okumak anlamındaki kıraat; ikincisi toplamak, kompoze etmek anlamındaki karn köküdür. Kur'an, ilk emri olan "ikra' " yani oku anlamındaki kelimeyle aynı kökten bir isim taşıyarak okumaya ve ilme en büyük değeri verdiğini belirttiği gibi, neyi ve nasıl okumamız gerektiğini de gösterir. Birçok inceliği ve gerçeği topladığı için de toplamak mânâsındaki bir köke dayanması ayrı bir hikmet sergiler.

Kur'an'ın önsözü durumundaki Fâtiha'dan sonra, Kitab'ı ilk açan okuyucu için; "Bu Kitap kendisinde şek ve şüphe bulunmayan bir Kitaptır. Müttakiler için rehber/kılavuzdur (huden)."[1806] açıklaması yapılarak okuyucunun Kitap hakkında endişe etmemesi gerektiği âdeti teyid edilmiştir. *Lâ raybe fihi* denilerek Kitabın varlığı; *Huden* denilerek de kitabın ne amaçla gönderildiği anlatılmaktadır. Böylece Kitabı eline alan mü'min, Allah'tan olduğu kesin olan *Bu Kitap'ı* rehber/kılavuz edinerek yolunu bulabilecektir.

Devam eden ikinci âyette yapılması gerekenler topluca özetlenmiştir. *Gayb* diye ifâde edilen çıplak gözle göremediği, kendini aşan birkaç konuya kesin *iman* edecek, *Salât* şeklinde anılan amellerden ilkiyle bazı görevleri yerine getirmeye başlayacaktır. *İnfak* şeklinde ifâde olunan inandığı ve bağlandığı bir dine hizmet için çaba ve gayretlerini ilkiyle bu esasları başkalarına da götürecektir. Bunlara ilk kendisinin inanmadığını, devam edegelen tarihî mücâdelenin izleyicisi olduğunu hatırlaması için kendinden öncekilerle de irtibatını kuracak, son olarak inzal olunan *Bu Kitap'a*, Kitabın indiği şahsa (Hz. Muhammed (s.a.s.) ve önceden inzal olan *Kitaplara* ve *Rasullere* de iman edecektir. Bütün bu inanç, amel ve gayretleri hayatın ikinci ve ebedi bölümü olan *Âhiret* için yapacak, onun varlığına sanki görüyormuşçasına inanacaktır. Eğer böyle yaparsa hayatın dünyadaki bölümünün imtihanını başaracak ve *kurtulmuş* olacaktır.

"Bu o Kitaptır ki, kendisinde hiçbir şüphe yoktur. Müttakiler için rehber/kılavuzdur (huden)."[1807] Bu âyet, Kur'an açıldığında Fatıha'dan sonra ilk okunan âyettir. Kur'an'ı eline alan okuyucu için elinde tuttuğu Kitabın ne olduğu, ne işe yarayacağı ve kime fayda vereceğinin açıklanmasıyla başlamaktadır. Bu Kitap, "lâ raybe fih", kendisinde şüphe bulunmayan bir Kitaptır. Allah'tan (c.c.) geldiği kesindir. Kitabı okuyan kişinin ilk öğrenmesi gereken onun bir Allah kelâmı olduğunu şeksiz ve şüphesiz kabul etmesidir. Allah'tan geldiği konusunda meydana gelebilecek bir "acaba?" endişesi, Kitap ile kul arasındaki irtibatı zayıflatacağından, öncelikle bu konudaki endişenin giderilmesi ve tam bir güvenle Allah ile konuşuyormuşcasına Kitapla uyum sağlanmalıdır. Zira tüm Kitap boyunca birçok açıklama yapılacak, yol gösterilecektir. Ona yaklaşan kişinin, Kitabı bu bakışla değerlendirmesi gerekir.

Rayb; r-y-b kökünden şu anlamda kelimeler geliyor: Râbehû-rayben: Şüpheye düşürmek, şüphe vermek; Rayb: Zan, şüphe, töhmet; İrtâbe: Şüphe etti, itham etti. Âyette geçen "Lâ raybe fih (onda şek, şüphe yoktur)"un anlamı, "Bu Kitabın Allah'tan olduğunda en ufak bir tereddüt bile geçersizdir" şeklinde olmalıdır. Zira Kitabı eline alan bir okuyucu ilk önce bu Kitabı kimin yazdığını ve nereden geldiğini merak eder. İşte bu şüphe, daha ilk cümlede ortadan kaldırılıyor. *Bu Kitapaçık*, apaçık bir hakikat olarak işte elimizin altındadır.

"Lâ raybe fih" ifâdesiyle Kitabın "hak" olduğu; "huden" ifâdesiyle "ne işe yarayacağı", "li'l-muttekiyn" ifâdesi ile de "kime" yarayacağı açıklanmış oluyor.

H-d-y kökünden şu anlamlarda kelimeler geliyor: Hidâyet: Doğru yolu bulmak, yoluna girmek. Huden (li): Yol tarif etmek, yol göstermek; Ehda: Mekke'ye kurbanlık sevketmek; Hâdâ: Hediyeleşmek, sulh yapmak; İhtedâ: Doğru yolu buldu, doğru yol üzerinde durdu; Hâdî: Yol gösteren, boyun, aslan; Hâdiye: Önde olan; Hudâ: Yol gösterme, itaat ve kulluk; Hedy: Saygıdeğer kişi, hal ve gidiş. Bu kitabın ne işe yarayacağıının "Huden" lafzı ile anlatılışı genel bir yol gösterme ve rehberlik-kılavuzluk fonksiyonuna işaret etmektedir. Ayrıca şu veya bu konuda diyerek kısıtlama yapılmayarak sadece yol göstericidir denilmesi, akla gelebilecek her alanı kapsamaktadır. Arapçada, devenin önünde yularını tutup ona çölde yol gösteren kişiye "Hâdî" denilmektedir. Bu Kitab'ın yol gösterişi genel ve temel esaslardadır. O her şeyin genel rotasını çizer. Temel yönleri belirtir. Meselâ; doğu, batı, kuzey, güney gibi temel yönleri bildirir. Rasuller, güneybatı, kuzeydoğu vb. ara yönleri gösterir. Bunlar doğrultusunda müttakî fakih de daha iç yönleri bulabilir.

Bu Kitabın kime yararlı olacağı ise *li'l-muttekiyn* (Allah'tan sakınanlar için) ifâdesi ile açıklanır. V-k-y kökünden şu kelimeler gelmektedir: Vekaa: Sakınmak, korkmak, korumak, düzene koymak; İttikaa: Korku, saygı; et-takvâ: Allah'ın emirlerini tutup yasaklarından kaçınma; Muttekiy: Allah'tan sakınan; Takıyye: Korkmak, gerçek durumunu gizlemek. *Bu kitap* Allah'tan sakınan, O'nun koyduğu kuralları çiğnemekten çekinen ve bu hissi taşıyan kişilere fayda verecektir. Diğerleri için ise sadece okunan, ezberlenen, araştırılan, bilgi sahibi olunan bir Kitap konumunda kalacaktır.

Bu kitabın gerçekten *Huden* olabilmesi, onu eline alan kişinin niyet ve hisleri ile gerçekleşebilecektir. Zira burada canlı olan okuyucudur. Niyeti ne ise, ameli de ona göre olacaktır. Kitabı eline almaktan, okumaktan maksadı ne ise, yararı da ona göre olacaktır.

Bu Kitabın fayda vermesi kişinin kasdına göre değişmektedir. Eğer kasdı kafasında önceden edindiği bir fikre delil bulmaksa, kasdı beğenmediği ve uymak istemediği bir ilkeyi, kuralı değiştirmekse, kasdı bilgi sahibi olmaksızın, kasdı *Bu Kitabı* sermaye yapıp üzerinden geçinmekse, bu niyetler ona zarar vermeyecek; bu kasdı taşıyana zarar verecektir. Kasdı Allah'tan sakınmak, kalbi titreyerek gerçekten hayatına onunla yön çizmekse *Bu Kitap* işte bu kişiye *huden* olacak, fayda verecektir. Bütün bunlar *Bu Kitaba* hiçbir zarar vermeyecek, o tazeliğini ve zindeliğini daima koruyacak, ona yaklaşanlar eskিয়েcek, gelip geçecek; *Bu Kitap* ebediyete kadar yaşayacaktır.

"Rablerinden korkanların derileri ondan ürperir. Sonra derileri de kalpleri de Allah'ın zikriyle yumuşar. İşte Bu Kitap Allah'ın insanlar için gönderdiği bir rehberdir (huden). Allah onunla dilediğini hidâyete erdirir. Kimi de Allah saptırırsa ona hidâyet edecek yoktur."[\[1808\]](#)

Kur'ân-ı Kerim'in Özellikleri

Kur'an; âlemlerin Rabbi tarafından son peygamber Hz. Muhammed (s.a.s.)'e indirilen kitabın en çok söylenen ismidir. Kur'an'ın diğer isimlerinden bazıları da şunlardır: Zikir, Furkan, Mushaf, Kitabu'l-Mübin, Kelâmullah, Nur, Hüdâ, Şifa, Mev'ize... Bazı müfessirler, Kur'an veya Kitaba sıfat olarak gelen tabirleri de sıralayarak, bu isimlerin sayısını yüze kadar çıkarmışlardır.

Kur'an-ı Kerim, yirmi üç senede peyderpey nazil olmuştur. Kitab'ın hepsi bir defada indirilmemiştir. Kur'an, bölüm olarak 114 sûreye ayrılır. Bu sûrelerin hepsi aynı uzunlukta değildir. Elli sayfalık bir sûre olduğu gibi, bir satırlık sûre de vardır. Sûreler de âyetlere ayrılır. En kısa sûre üç âyet, en uzun sûre de iki yüz seksen altı âyettir. Âyetlerin uzunlukları da eşit değildir. Bir sayfalık bir âyet olduğu gibi bir kelimelik âyetler de vardır. Kur'an, sayfa adedine göre de cüzlere ayrılır. Her cüz yirmi sayfadır. Kur'an, toplam otuz cüzdür. Her cüz de kendi içinde dört hizb'e ayrılır. Her hizb, beş sayfadır.

Kur'ân-ı Kerim, Peygamberimizin en büyük mûcizesidir. Kur'ân-ı Kerim Allah'ın koruması altındadır. O'nun bir kelimesi bile değiştirilmemiştir ve değiştirilemeyecektir. Dünyanın bir ucundaki Kur'an (Mushaf) ile diğer ucundaki Kur'an aynıdır. Allah, Kur'an'da şöyle buyuruyor: "O'nu Biz indirdik, O'nun koruyucusu elbette Biziz."[\[1809\]](#)

Kur'ân-ı Kerim'in Peygamberimize gönderilmesi 23 senede tamamlanmıştır. Kur'ân-ı Kerim, Hz. Ebû Bekir zamanında yazılı sayfalar birleştirilerek mushaf haline getirilmiş, Hz. Osman zamanında çoğaltılmıştır. Kur'ân-ı Kerim'de 114 sûre vardır. Kur'ân-ı Kerim, yeryüzünde en çok okunan, ezberlenen ve yazılıp basılan kitaptır.

Kur'an'ın âyetleri ruhları çoşturur, kalplere huzur verir. Kur'an, insanları dalâlet ten hidâyete, karanlıklardan nûra, bâtıldan hakka kavuşturur. Kur'ân-ı Kerim baştan sona hikmet hazinesidir. O'nun delilleri açık ve ikna edicidir. Haberleri doğru, hükümleri sağlamdır. Çünkü Kur'ân-ı Kerim Allah kelâmıdır. Bu yüzden Kur'ân-ı Kerim'de çelişki veya hatalar bulunmaz. Kur'ân-ı Kerim insanlar için bir rehber, bir yol göstericidir. Allah Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır: "Bu kitapta asla şüph yoktur. O müttakiler (Allah'tan korkanlar) için yol göstericidir."[\[1810\]](#); "Sana indirdiğimiz bu kitap mübârektir; âyetlerini düşünsünler, akli olanlar da öğüt alsınlar."[\[1811\]](#)

Kur'ân-ı Kerim'deki sûreler Mekki ve Medeni olmak üzere ikiye ayrılır. Mekki sûreler; Peygamberimiz Medine'ye hicret edene kadar nâzil olan sûrelerdir. Medeni sûreler; hicretten başlayarak Peygamberimizin vefatına kadar nâzil olan sûrelerdir.

Mekkî sûrelerde daha çok inancı kuvvetlendirici âyetler nâzil olmuştur. Medenî sûrelerde ise, daha çok ahkâm âyetleri, yani dinin dünyada nasıl yaşanacağını gösteren âyetler nâzil olmuştur.

İlk inen âyetler Alak sûresinin ilk 5 âyetidir. Son inen âyet ise (müfessir ve araştırmacıların çoğunluğuna göre) Mâide sûresinin 3. âyetidir. Kur'ân-ı Kerim Fâtiha sûresi ile başlar, Nâs sûresi ile sona erer.

Kur'ân-ı Kerim'in birçok ismi daha vardır. Bu isimlerden bazıları şunlardır: Furkan (hak ile bâtılı ayıran), Hüdâ (hidâyet veren), Hakîm (hüküm koyan), Nûr, Şifâ, Rahmet, Zikir...

Kur'ân-ı Kerim Allah kelâmıdır. Hiç kimse Kur'ân-ı Kerim'in dengi bir kitap meydana getirememiştir ve getiremeyecektir. Kur'ân-ı Kerim bu konuda birçok âyette insanlara ve cinlere meydan okumaktadır: *"Bu Kur'an gibi bir kitap meydana getirmek için bütün insanlar ve cinler bir araya gelseler ve birbirlerine yardım etseler, yine O'nun bir eşini meydana getiremezler."*[\[1812\]](#)

Kur'an Konuları

Kur'an'ın dış yapısıyla ilgili bu bilgileri verdikten sonra iç yapısına, konularına geçebiliriz. Kur'an, üluhiyet ve ubûdiyet konularını içerir. Rabbimiz ve sıfatları, yaratıklar, özellikle de insan ve onun Rabbiyle ve diğer yaratıklarla ilişkileri Kur'an'ın ana konusudur. Kur'an, Rabbimizin bize mesajları olduğu için, konuları da kul ile Rab arasındaki ilişkiler bağlamında, kulun varlık alemindeki konumu, kendisini yaratan Rabbin özellikleri, insanın ilişki içerisinde olduğu ve olabileceği her şeyi içermektedir. Kısaca maddeler halinde sıralayacak olursak:

- a- Allah Teâlâ,
- b- İnsanlar,
- c- Tabiat ve evren,
- d- Rasuller, Nebîler ve iyi kulların örneği,
- e- Toplum ve Tarih,
- f- Göremediğimiz, fakat etkilendiğimiz varlıklar (melek, cin),
- g- Kötülük örnekleri, isyancı kullar (şeytan, Fir'avun, Karun, Ebu Leheb, kâfirler, müşrikler, zâlimler, fâsıklar, münâfıklar...),
- h- Helaklar, kıyâmet, âhiret, cennet, cehennem,
- i- Allah'ın gönderdiği kitaplar ve konuları,
- j- İnsandan yapması istenen emirler, tavsiyeler; yapmaması istenen yasaklar, uyarılar ve sakındırmalar,
- k- Dünya, evren ve hayatla ilgili hükümler.

Kur'an'da Kur'an

Kur'an, kendisini bir kılavuz, rehber olarak tanıtır. Kur'an, insanlara hayatları boyunca takip etmeleri gereken esasları, yasaları gösteren ve onları teşvik eden bir kitaptır. Kur'an, akleden insanlar için bir öğüt ve hatırlatmadır. Kur'an'ı, kendi dilinden tanımaya çalışalım:

"Elif Lâm Râ; Bunlar, gerçeği açıklayan Kitab'ın âyetleridir. Biz, onu anlayasınız diye Arapça bir Kur'an olarak indirdik. Biz, bu Kur'an'ı sana vahyederek en güzel kısıfaları anlatıyoruz. Oysa, daha önce sen bunlardan habersizdin."[\[1813\]](#)

"Bu, Allah'ın izniyle, insanları karanlıklardan aydınlığa, güçlü ve hamde lâıık olan, göklerde ve yerde olanların sahibi Allah'ın yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz kitaptır."[\[1814\]](#)

"Kur'an, âlemler için bir öğüt ve hatırlatmadan başka bir şey değildir."[\[1815\]](#)

"Bu Kitap, hiç şüphesiz müttakîler için rehberdir."[\[1816\]](#)

"Bu Kur'an, onunla uyarılınsınlar, tek bir ilah bulunduğunu bilsinler ve akıl sahipleri öğüt alsınlar diye insanlara tebliğ edilmiştir."[\[1817\]](#)

"De ki, Kur'an'ı Ruhul Kudüs (Cebrâil) Rabbinin katından mü'minlerin imanlarını pekiştirmek, müslümanlara doğruluk rehberi ve müjde olmak üzere hak olarak indirmiştir."[\[1818\]](#)

"Bu Kur'an, insanlara bir açıklama, müttakîlere yol gösterme ve bir öğüttür."[\[1819\]](#)

"Doğrusu size Allah'tan bir ışık ve apaçık bir Kitap gelmiştir. Allah, rızâsını gözetenleri onunla selâmet yollarına eriştirir ve onları, izni ile karanlıklardan aydınlığa çıkarır, onları doğru yola iletir."[\[1820\]](#)

"O halde Allah'ın indirdiği Kitap ile aralarında hükmet. Allah'ın sana indirdiği Kur'an'ın bir kısmından seni vazgeçirmelerinden sakın. Onların heveslerine uyma. Eğer yüzçevirirlerse bil ki, Allah, bir kısım günahları yüzünden onları cezalandırmak istiyor. İnsanların çoğu gerçekten fâsıktırlar."[\[1821\]](#)

"Biz sana onu böyle Arapça bir Kur'an olarak indirdik ve onda tehditleri türlü biçimlerde açıkladık. Belki sakınırlar veya onlara bir öğüt olur."[\[1822\]](#)

"Andolsun, bu Kur'an'da insanlara her çeşit misali türlü şekillerde açıkladık. Ama insanların çoğu inkâr ederek yüzçevirirler."[\[1823\]](#)

"Âlemlere uyarıcı olsun diye kuluna hak ile bâtılın arasını ayıran ölçüyü indiren ne yücedir!"[\[1824\]](#)

"De ki, bu, mü'minlere doğruluk rehberi ve şifâdır."[\[1825\]](#)

"Kur'an'ı insanlara ağır ağır okuman için bölüm bölüm indirdik." [1826]

"Rabbinizden size indirilen Kitaba uyun; ondan başka veliler edinerek onlara uymayın. Pek az öğüt dinliyorsunuz." [1827]

"O gün zâlim kişi ellerini ısırıp 'keşke Peygamber'le beraber bir yol tutsaydım, vay başıma gelene, keşke falancayı dost edinmeseydim, and olsun ki beni, bana gelen Kur'an'dan o saptırdı. Şeytan insanı yalnız ve yardımcısız bırakıyor.' der. Peygamber: 'Ey Rabbim, doğrusu kavmim/toplumum bu Kur'an'ı terk etmişti.' der." [1828]

"Benim Kitabımdan yüzçeviren bilsin ki, onun dar bir geçimi olur ve kıyâmet günü de onu kör olarak haşrederiz. O zaman, 'Rabbim, beni niye kör olarak haşrettin? Oysa ben gören bir kimseydim' der. Allah: 'İşte böyle, âyetlerimiz sana gelmişti de sen onları unutmuştun (önemsememiştin, arkana atmıştın) bugün de öylece unutulursun' der." [1829]

"Gerçekten, indirdiğimiz belgeleri ve doğru yolu Kitapta insanlara açıkladıktan sonra, onu gizleyen kimselere hem Allah lânet eder, hem de bütün lânet edenler lânet ederler. Ancak tevbe edip hallerini düzeltenler hâriç. Onların tevbesini kabul ederim." [1830]

"Gerçekten, Allah'ın indirdiği Kitaptan bir şeyi gizlemede bulunup da onu az bir değere değişenler var ya, onların karınlarına tıkindıkları ancak ateştir. Allah, kıyâmet günü onlarla konuşmaz ve onları günahlarından arındırmaz. Onlara elem verici bir azap vardır." [1831]

"Kur'an'ı işlerine geldiği gibi bölenlere de azabı indirmişizdir. Onlar Kur'an'ı bölüp ayıranlardır. Rabbine and olsun ki mutlaka yaptıklarının hesabını hepsine soracağız. Sana emrolunanı açıkça söyle ve müşriklerden yüzçevir!" [1832]

"Yoksa siz Kitab'ın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Sizden öyle davrananların cezası dünya hayatında ancak rüsvaylık; kıyâmet gününde ise en şiddetli azaba itilmektir. Allah sizin yapmakta olduklarınızdan asla gafil değildir." [1833]

"Onlar Kur'an'ı düşünmezler mi, yoksa kalpleri mi kilitli?" [1834]

Kur'an'ı Kim Göndermişti?

Şu âyetlere dikkatle göz atalım: "Bu Kur'an, Allah'ındır. O'ndan başkasına nispet edilemez. Ancak o daha önceki inen Kitapları tasdik edici ve hükümleri açıklayıcı, âlemlerin Rabbinden indirilmiştir. Bunda hiç şüphe yoktur." [1835]

"Onlar hâlâ Kur'an'ın Allah kelâmı olduğunu ve mânâsını düşünmeyecekler mi? Eğer o, Allah'tan başkası tarafından olsaydı muhakkak ki içinde birbirini tutmayan çok söz ve ifâdeler bulurlardı." [1836]

"Bu Kur'an, sana, hükmünde hikmet sahibi olup her şeyi bilen Allah katından veriliyor." [1837]

"Bu Kur'an, Rahman, Rahim tarafından indirilmedi." [1838]

"O, bir şâir sözü değildir, bir kâhin sözü de değildir. Siz pek az düşünüyorsunuz. O âlemlerin Rabbinden indirilmedi." [1839]

"Eğer o peygamber bazı sözler uydurup bize isnat etmeye kalkışsaydı, biz onu kuvvetle yakalar ve ondan intikam alırdık. Sonra da onun kalp damarlarını keserdik. O vakit, sizden hiç biriniz ona siper de olamazdınız." [1840]

"Kur'an'ı şeytanlar getirmedir; Kur'an'ı indirmek onlara uygun düşmez; hem de buna güçleri yetmez." [1841]

Bu Kitap'ın Allah'tan geldiğinde şüphesi olanlara *lâ raybe fihi* ifâdesini teyid için yukarıdaki âyetlerle tafsilatlı açıklamalar yapılmaktadır. Kur'an'ın Allah kelâmı olmadığı, olamayacağı yolundaki itirazlar şu noktalarda toplanıyordu: Onun bir şair sözü olabileceği, Onun bir kâhin sözü olabileceği, Onun bir şeytan ilhamı ve vesvesesi olabileceği, Peygamberin uydurması olduğu. Yukarıdaki âyetlerde bu iddialara bir bir cevap verilerek reddedilir. Ve doğru olan ortaya konur. İnanan inanır; inanmayan inanmaz. "Bu Kur'an, bir Peygamberin (Allah'tan) getirdiği sözdür." [1842]

Rasûlullah (s.a.s.) bir toplum içinde yaşıyordu. Onlardan biriydi. Ancak ona vahy olunuyordu. O da aldığı vahyi açıklıyor, insanları buna çağırıyordu. Ona iman edenler, karşı çıkanlar oluyordu. Rasûl (s.a.s.) bu şekilde toplum içinde 23 yıl yaşadı. Bunun 13 yılını Mekke'de; 10 yılını Medine'de geçirdi. Kur'an bu süre içerisinde peyderpey nazil oldu. Onun ölümü ile birlikte *Bu Kitap* tamamlanmış oldu.

Kur'an'daki âyetlerin olaylarla iç içe nâzil olduğunu bilmemiz bize Kitabın indiği toplum ve çevreden bağımsız anlaşılacağı gerçeğini öğretir. Zira o bir toplum hareketine öncülük etmiş, yönlendirmiş Kitaptır. Onu masa başı kitabı olarak ele almak yanlış sonuçlara götürür.

İlâhî vahy insana ve içinde yaşadığı topluma hitap etmektedir. Onu anlayacak, hayata geçirecek, toplum düzeni olarak bir sisteme dönüştürecek insandır. *Bu Kitap*'ta insanın düşünce, duygu, irâde ve ünsiyet gibi yeteneklerini harekete geçirici âyetler vardır. Bu yeteneklerini kullanan insan, toplum içinde diğer insanları da etkileyecek, Şeytanın ilhamına kulak verenlerle Allah'tan gelen vahy ile mücâdele edecek; canını, malını bu yolda feda edecektir. Böylelikle İlâhî vahye olan bağlılığını ve imanını ispat etmiş olacaktır. Mücâdele, Allah'ın sözünün Şeytanın sözüne galebe çaldığı, ilahi vahyin toplumda "ekber" hale geldiği âna kadar devam edecek, sonra dünyadaki tüm toplumlarda da bu ilahi hedef gerçekleşinceye kadar sürecektir. İşte Allah'ın kitabı Kur'an, bütün bunları yapacak insana-topluma hitap etmektedir. İnsan bu mücâdele içinde yetişecek, olgunlaşacak, kemal noktasına ulaşacaktır.

Kur'an Niçin Gönderilmiştir?

"Elif, Lâm, Râ. Bu Kur'an, öyle bir Kitaptır ki, insanları Rablerinin izniyle zulumâtta nura, her şeye galip ve hamde layık olan Allah'ın yoluna çıkarmak için onu sana indirdik." [1843]

"O (Kur'an) sizi zulumâtta nura çıkarmak için apaçık âyetler olarak kuluna (Peygamber'e) indirilmiştir." [1844]

"O bir peygamber gönderdi; Allah'ın açıklayıcı âyetlerini sizlere okuyor ki iman edip sâlih amel işleyerek zulumâtta nura çıkasınız." [1845]

Bu Kitab'ın niçin gönderildiğini açıklayan birçok âyetten bazıları bunlar. Buna göre Kitabın inzal amacının şu esaslar üzerine kurulduğu söylenebilir:

Âyetlere göre şeytanın egemenliği altına giren herhangi bir durum zulumât (karanlıklar) olarak vasıflandırılmaktadır.

Rasuller bu zulumâtta nura çıkışı gerçekleştirmek (dönüşüm-değişim) için seçilmişlerdir. Kitap ve âyetler bu ihrac (çıkış)ın sağlanması için gönderilmişlerdir.

3- Bu çıkış, Allah'ın izniyle Kur'an ve sâlih amelle, yani çaba ile gerçekleşecektir. "Zulumâtta nura çıkarmak için" ifâdesi *bu Kitabın niçin gönderildiğini en vezir bir şekilde açıklamaktadır. Kur'an'a göre, aslıyan topluğun karanlıklardan aydınlığa çıkmasıdır. Faziletli topluğun inşa edilmesidir. Bu arada fertler de bu mücadele esnasında yetişip ahlâkî faziletlerle donanacaklardır.*[\[1846\]](#)

Zulumât, karanlıklar demektir. Zulüm kelimesi de aynı kökten gelmektedir. Dolayısıyla Nur kaynağından gelen aydınlığı kendine veya başkalarına engelleyip karanlıkları tercih, bir zulümdür aynı zamanda. O yüzden "*Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler, zâlimlerin ta kendileridir.*"[\[1847\]](#) Nur, tek olduğu halde; karanlıklar, yanlışların sayısı kadar çoktur. Allah, yeryüzünü maddî ışık kaynağı güneşten mahrum yaratmadığı, bir an olsun mahlukatını ışıksız bırakmadığı gibi; gönlümüzü ve yolumuzu aydınlatan nur'dan da bizi mahrum bırakmamış, elçi ve Kitap göndermiştir. Karanlık, fitrî değil; ârizîdir. Karanlıklar, ışık kaynağıyla irtibatın kesilmesi olduğundan zâlim insanın nur düşmanlığının neticesi oluşturduğu zindanlardır. Zindan; ışıktan, nurdan uzak yaşansın diye insanın kendi eliyle ördüğü duvarlardır. Âhiretteki cezanın sebebi, dünya hayatını kendine ve başkalarına zindan etmektir. İnsan, asr-ı saadetteki insanı mutlu eden kuralları değil de; zindanı, zindanları tercih ediyorsa, kendisi bilir. Ama, başkalarına zindan hayatı yaşatmaya kimsenin hakkı yoktur. Saâdet asrı insanının saâdetine benzer bir mutluluğu, burada başlayıp orada bitmeyen mutluluğu, insana çok gören tâğutlar tarafından binâ edilmiştir zindanlar. "*Allah, mü'minlerin dostudur, onları karanlıklardan nura (aydınlığa) çıkarır. İnkâr eden kâfirlere gelince, onların dostları da tâğuttur. O, onları nurdan (aydınlıktan) alıp karanlığa götürür.*" [\[1848\]](#) Zâlim insan, ışığa karşı gözlerini kapatmış, karanlıklar içinde yaşamayı tercih etmiş, Allah'ın "*gözleri vardır, onlarla (görülmesi gerekeni) görmezler*"[\[1849\]](#) dediği körlüğü seçmiş, kendine de yazık (zulüm) etmiş insandır. Zâlimlerin en büyükleri olan tâğutlar ise, gören göze düşman olan, başkalarını da körlüğe zorlayan ışık (nur) düşmanı vahşilerdir.

Karanlıklar, korkuyu meydana çıkarır. Bu korku, yanlış bir korkudur. Allah korkusu, yani takvâ değil; vehimlerden oluşan korkudur; fobidir, aç kalmaktan, insanlardan... kısacası korkulmaması gerekenlerden korkmaktır. Karanlıklar, şeytanların faaliyetleri için uygun bir ortam oluşturur. Karanlıklar, insanın önünü ve ilerisini (istikbalini) görmesine engeldir. Yolda ne gibi tehlikelerin olduğunu görüp bilemez karanlıkların insanı. Işığın yardımını reddettiğinden, nurla, göz nuruyla görerek işini yapamaz; yapıp ettiklerini ancak el yordamıyla yapar, körebe gibi tuttuğunu yakalar. Fili de tuttuğu yeriyile tanır ve tanıtır.

Aydın insan, münevver insan, câhiliyye karanlıklarını reddedip, bir adı da "Nur" olan Allah'ın Kitabıyla nurlanıp başkalarını aydınlatmaya çalışan insandır. Kur'an'la bağı kopmuş insan, aydın değil; olsa olsa kara karanlıkların kapkara adamıdır. Kur'an'sız hayat, karanlıkların nuru boğduğu vahşi bir hayattır, zindan hayatıdır, körlüğün hayatıdır. "*Kim Benim zikrimden (Kur'an'dan) yüz çevirirse şüphesiz onun sıkıntılı bir hayatı olacak ve biz onu, kıyâmet günü kör olarak haşredeceğiz. O: 'Rabbim! Beni niçin kör olarak haşrettin? Oysa ben, hakikaten görür idim!' der. (Allah) buyurur ki: İşte böyle. Çünkü sana âyetlerimiz geldi; ama sen onları unuttun. Bugün de aynı şekilde sen unutuluyorsun. Doğru yoldan saparı ve Rabbinin âyetlerine inanmayı işte böyle cezalandırırız. Âhiret azâbı, elbette daha şiddetli ve daha süreklidir.*"[\[1850\]](#)

Bugün fert ve toplumları Kitap yönlendirmiyor. Vatandaşa "Kitapsız!" denildiğinde hemen herkes bu sözü büyük bir hakaret kabul eder ama, yaşayışıyla bu sözü hak edip etmediğini düşünmez. Kitapsız toplumdur câhiliyye toplumu. Devlet, Kitapsız devlettir. Öldükten sonra sorulacak sorulardan birinin "Kitabın ne?" sorusu olacağı hadis-i şeriflerde bildirilmiştir. "O gün onların ağızlarını mühürleriz; yaptıklarını bize elleri anlatır, ayakları da şahitlik eder."^[1851] Kitabın ne, sorusuna o gün ellerimiz "falan gazete", "filânın nutku", "falan anayasası", ya da "şu kanal", "bu televizyon"... diyebilir. Yani, Kitabımız diye iddia ettiğimiz Allah'ın Kitabı yerine, bize yön veren, bizim O Kitap'tan fazla okuyup baktığımız, etkilendiğimiz, uyduğumuz ne ise vücudumuz yalan da söyleyemeden onları itiraf edecektir. "Kitabım Kur'an" sözü bir tekerleme ve bir iddiadan mı ibârettir, yoksa tümüyle yaşayışımıza yön veren gerçeği mi yansıtmaktadır? İnanmak, inandığını yaşamaktır. Ateşin yakıcı olduğuna inanan, kolay kolay elini ateşe uzatmaz.

Kur'an Neyi Anlatmaktadır?

Tüm peygamberler ve Allah'tan getirdikleri kitapların anafikri insanoğlunu *ulûhiyet* ve *ubûdiyet* konusunda aydınlatmaktadır. Hz. Adem ve Havva'nın yeryüzüne indirilişinden bu yana binlerce sene geçmiş ve insan nüfusu altı milyara ulaşmıştır. Bu rakam şu anda diri olanların sayısıdır. Geçmişte yaşayıp ölenler de eklenince milyarları bulmaktadır. Allah, yeryüzünü hiçbir zaman rehbersiz ve kılavuzsuz bırakmamış, daima elçilerle kitaplar göndererek insanlara yol göstermiştir. Kitaplar bu rehberliğin yazılı metinleridir. Allah'ın insanlara çağrısı ve onlar için gösterdiği hayat tarzı kitaplara kaydedilerek insanoğlunun elinde vesika olarak bulunması sağlanmıştır. Ancak bu rehberlik en son "Bu Kitap" ile sona ermiştir. Bir daha Nebî seçilmeyecek, yazılı metinlerden oluşan Kitap gönderilmeyecektir. Artık insanlık son Rasûl'ün (s.a.s.) getirdiği Kitapla yükümlü olacaklardır.

Kur'an, Hz. İsa'dan 610 yıl sonra yeni ve son bir Rasûl (s.a.s.) ile başlayan zulumâtta nura çıkış hareketinin kılavuz kitabıdır. 23 yıl süren bir devrim hareketinin yol gösterici metinlerinin (âyetlerinin) bir araya getirilmesiyle oluşmuştur. Bu açıdan Kur'an 23 yıllık bir toplumsal değişme mücadelesi içinde anlaşılabilir. Âyetlerin inmesiyle beraber Rasûlullah harekete geçmiş, içinde yaşadığı toplumu bu âyetlerle değiştirmek için gece gündüz çalışmıştır. Nihâyet çağrısı kendi doğup büyüdüğü Mekke'de değil; Medine'de yankı bulmuştur. Orada toplumun lideri olarak Peygamberliğine devam etmiş, 10 yıl içinde insanlık için örnek bir toplum modeli kurulmuştur. Bu esnada yüzlerce âyet nazil olmuş, ilk günden son güne kadar harekete sürekli Kur'an rehberlik etmiş, Rasûlullah da uygulamış, âyetlerin pratiğe geçirilmesinde Kur'an'ın mücesssem bir ifâdesi olmuştur.

Kur'an, Peygamberimiz'in en büyük mûcizesidir. Diğer mûcizeler, belirli bir zamanda ve belirli bir yerde yaşayan sınırlı sayıdaki insanın şahid olduğu olağanüstülükler olduğu halde; Kur'an, her coğrafyada, Peygamberden sonra her tarih diliminde yaşayanlar için apaçık görülen bir mûcizedir. Edebiyat yönüyle mûcizedir, benzerinin yazılamayacağı için mûcizedir, problemlere çözüm getirip ölümcül hastalıklara şifa olduğu için mûcizedir, evrensel hakikatleri ihtiva etmesi yönüyle mûcizedir. Değiştirilmesi gerekmeyen, eskimeyen ve en âdil kanunları içermesi yönüyle mûcizedir.

Tarih, coğrafya, cinsiyet, maddi farklılıklara rağmen tüm insanları her yönüyle kuşatması, her topluma ve her bireye çıkış yolları göstermesi yönüyle mûcizedir. Okunmasıyla, kolay öğrenilmesiyle, okunusunda ruhları arındıran, dinlendiren âhengi, musikisi ile, ruhları huzura kavuşturan, gönülleri titreten nağmeleriyle mûcizedir. En çok okunan kitap olması, en çok ve en kolay ezberlenen kitap olması yönüyle mûcizedir. Anlamalarının derinliğiyle mûcizedir. En doğru, en güzel kelâm olması, bıktırmaması, okundukça güzelliğinin artması yönüyle mûcizedir. Bitmeyen hazineleriyle, gaybdan verdiği haberlerle mûcizedir...

Bütün mûcizelerinin yanında Kur'an, tarihin akışını değiştirmiş, en köklü değişiklikleri gerçekleştirmiş, en sağlam nizami oluşturmuş, pratikte muhteşem meyvelerinin görüldüğü, her isteyene nimetlerini sunan bir ağaçtır. Kendisine yönelenlere sınırlarını açan, hazinelerini saçan gökten inen muazzam bir sofradır. Göklere doğru tırmanmak, yükselmek isteyenlere Allah'ın uzattığı kopmaz bir iptir. Tarihin şahid olduğu en büyük devrim, Kur'an'ın gerçekleştirdiği inkılabdır. Kur'an, kişileri kısa zamanda, tepeden tırnağa değiştirdiği gibi; toplumlari da nuruyla ihya etmiş, diriltmiş, değiştirmiş, dönüştürmüştür.

Fert planında sözgelimi, Ebu Cehil'in samimi arkadaşı, eli silahlı katil adayı Ömer, Peygamber'i öldürmeye giderken kendisi dirilmiş, dinlediği Kur'an onu bir anda değiştirmişti. Kızını toprağa diri diri gömen Ömer, Kur'an sayesinde insanları ihya eden, karıncayı ezmek için yere dikkatli basan merhamet ve adâlet timsali Hz. Ömer oluvermiş. Fert planında tek tek yaşanan bunun gibi sayısız örnekler yanında, Kur'an, toplumu da, düzeni de kökten değiştirmiştir. Kabile halinde yaşayıp, sık sık birbirlerine saldıran, o güne kadar tarihte ciddi varlık gösteremeyen, devlet ve medeniyet nedir bilmeyen baldırı çıplak insanlar, Kur'an'ın gerçekleştirdiği inkılap sayesinde çok kısa bir zaman içinde üç kıtada at koşturan, en büyük devlet ve medeniyet olmuşlar.

Gerçek Anlamda Çağ Kapatıp Çağ Açan Sadece Kur'an'dır

Kur'an çağ kapatıp çağ açmıştır. Hemen her konuda olduğu gibi, câhiliyyenin çağ anlayışı da câhilcedir. İnsanlığın hattındaki en büyük fay kırılmasını da hakkı görmek istemediği için görmezden gelir, farklı çağ anlayışını zanna ve uydurmalara dayanarak değerlendirir. İslâm'ın çağ anlayışı, tevhid mücâdelesini yansıtan olaylarda, vahyin verdiği doğru haberler ışığındadır. İlk insan, aynı zamanda ilk peygamberdir. Ülü'-'azm denilen büyük peygamberler de çağ kapatıp çağ açmış devrimci liderlerdir. Nuh tufanı, o tarihte ve sonraki etkileriyle yeni bir çağı belirler. İbrahim (a.s.) putperest çağa destansı meydan okumaları ve mücâdeleleriyle tevhid çağını yeniden oluşturan inkılabın köşe taşıdır. Mûsâ (a.s.) ve İsa (a.s.) da öyle. Ve en büyük inkılab, Kur'an'ın yaptığı inkılab; en büyük inkılabçı da Hz. Muhammed (s.a.s.)'dir. Kur'an'la câhiliyye çağı kapanmış; mutluluk çağı başlamıştır. Kur'an'la birlikte Kur'an'ın oluşturduğu yeni çağın adı asr-ı saadet; inkılabçı insanın adı da müslüman'dır artık. Diğer devrimler, adına inkılab denilemeyecek basit, sınırlı, sahte, avutucu değişimlerdir. Daha doğrusu zindanları değiştirmenin adına devrim denilmeye başlanmıştır. Karanlıklar, zulümler, zindanlar arasındaki değişikliğin adına devrim; küçük değişikliklerin veya tahmine ya da uydurmaya dayanan zaman dilimlerinin adı çağ olamaz.

İnsanlık, bugün bilmem kaçınıcı câhiliyye çağının karanlıklarında yaşıyor. Kur'an'da "câhiliyye" kelimesi dört yerde geçer. Bu dört âyet, câhiliyyenin dört özelliğini belirtir. Câhiliyye, İslâm'a zıt, putçu bir inanç sistemidir. [1852] Câhiliyye bir hayat felsefesi, taassup içeren bir yaşam biçimidir. [1853] Câhiliyye ahîksizlik, hayâsızlıktır. [1854] Ve câhiliyye bir devlet anlayışı, bir yönetim biçimidir: "Yoksa onlar, câhiliyye hükümünü, idaresini mi istiyorlar? İyi anlayan bir topluma göre, hükümü Allah'tan daha güzel kim var?" [1855] Câhiliyyenin temel vasıflarından kölelik hâlâ hükümünü sürdürmektedir. İnsanlar bugünkü modern câhiliyyede şeytanın, nefislerinin, heva ve heveslerinin kölesi durumunda yaşarlarken; bir yandan da kullara kulluk-kölelik yapmaktalar. Yabancı emperyalistler ve yerli sömürücüler modern köleliği devam ettiriyorlar. Eski câhiliyye devrinde bazı insanlar kızlarını diri diri toprağa gömüyorlar, kızlarının dünya hayatlarını yok ediyorlardı. Günümüzdeki modern câhiliyyede kız-erkek bütün çocuklar, öldürülmelerin en kötüsüne mahkûm ediliyor. Çocukların fıtratları bozulduğu ve mü'mince yaşatılmadığı için âhiretleri, ebedî hayatları mahvediliyor (Tabii, kürtaj, intihar, uyuşturucu gibi şeyleri saymaya gerek görmüyorum). Kısaca, Kur'an gelip câhiliyyeyi değiştirmeden neler varsa, modern biçimde bugün de, buralarda da arz-ı endam etmektedir.

Peki, Kur'an, aynı Kur'an olduğuna göre, bugünkü câhiliyyeyi niye değiştiremiyor? Bugünkü insanlar Kur'an okudukları halde, niçin karanlıklardan sıyrılıp değişik bir kimliğe bürünemiyor? Yani Kur'an, niye artık inkılab yapamıyor? Kur'an değişmemiştir ama, Kur'an okuyanlar başkalaşmıştır. Kur'an anlayışı, Kur'an'a bakış, Kur'an'a yaklaşım değişmiştir. Kur'an, aynı Kur'an'dır ama, Kur'an'a yönelmesi gereken insan, Kur'an'a sahabe gibi yönelmiyor. Çeşme, bindört yüz yıldır akmaktadır. Bu güne kadar onun hayat veren lezzetli suyunu içenleri suladığı, nimetlendirip dirilttiği gibi, hâlâ canlandıran rahmet suyunu sunmaya devam etmektedir. Ama biz, kabımızı o çeşmenin altına tutmuyor, çeşmeden yararlanmayı bilmiyorsak suç elbette çeşmenin değil; bizimidir. Karanlıklarda yaşayan insan çeşmenin yolunu unutmuş olabilir ama, çeşmenin suyundan az da olsa tatmış olanların yapmaları gereken büyük görevleri olmalıdır. Hele o çeşmenin yanı başındaki yangınları farkedemeyen itfaiyeci (dâvet ve tebliğci) görevini yapmıyorsa, karanlıktan yararlanarak yangını çıkaran ve değişik araçlarıyla yangını körükleyenler kadar, o da suçlu değil midir? Kendilerini ve toplumlarını değiştirmek isteyenlere Kur'an

yardıma hazırdır; referansları, örnekleri ortadadır. Değişim ve dönüşüm projelerini, kendisine yöneleceklerine sunmaya, yol göstermeye, yollarını aydınlatmaya hazır beklemektedir.

Bir ilâcın şifaya vesile olması için, o ilacın kullanılması gerekir. Sadece reçetenin veya prospektüsün okunmasıyla şifa beklenemez. "*Kur'an şifadır.*"[\[1856\]](#) Hem ferdi hastalık, problem, stres ve buhranlarımıza; hem de sosyal kargaşamıza. Aynı zamanda devlet yönetiminin ölümcül hastalıklarına şifadır. Bunun böyle olduğu sayısız deney ve tecrübelerle kanıtlanmış tarihî ve güncel bir vâkıdır. Aynı ilaç, bayatlamadan bozulmadan duruyor. Raflarda, kabından açılmadan tutuluyor. Uygulayacak hastaları bekliyor.

Kur'an'ı Nasıl Okumalı, Ona Nasıl Yönelmeliyiz?

Kur'an okuyor veya dinliyor olmamız, tek başına, bizi aldatmasın. O İlahi Kelâm'ı okurken, dinlerken, üzerinde düşünürken, sahih bir niyet taşıma gereği de unutulmasın. Bilelim ki Kur'an'a gerçekten muhatap olmamız, doğru bir niyetle, samimiyet ve ihlasla ona yönelme şartına bağlanmış bulunuyor.

Bizatihi Kur'an'ın tarifiyle, âlemlerin Rabbinden gelen;[\[1857\]](#) insanları hidâyete erdiren ve hakkı bâtıldan ayıran; [\[1858\]](#) sonsuz hikmetler yüklü; [\[1859\]](#) sonsuz derecede kerim [\[1860\]](#) bir ezeli Kelâm'dır Kur'an. "*Onun ahlâkı Kur'an'dı*"[\[1861\]](#) diye tarif edilen Ümmî Nebî (s.a.s.) kendi hayatıyla, Kur'an'ın bu sıfatlara hakkıyla mazhar olduğunun en birinci delilidir. Keza, ondan aldıkları hidâyet dersiyle bütün insanlık tarihine manidar ubûdiyet örnekleri sunan sahabiler de. Ve her biri ondan aldığı hakikat nuruyla kemale eren milyonlarca asfiya ve sâlih kullar ile, hayatları onunla nurlanan yüz milyonlarca mü'min de onun tüm bu özellikleri hakkıyla taşıdığıının şâhidi ve delilidir.

Fakat, bizatihi Kur'an, muhatapı olan bizleri, kendisine sahih bir niyet ve sağlam bir itikad ile, samimiyet ve ihlas içinde muhatap olma konusunda uyarır. Meselâ Âl-i İmran sûresinin yedinci âyetinde, kalbinde 'kaypaklık' taşıdığı halde 'saptırma ve fitne için' onu okuyanların varlığına dikkat çeker. Bir sonraki âyette ise, hidâyet bulduktan sonra kalbimizi eğriltmenin mümkün olduğunu bildiren bir duâyla yüz yüze geliriz. Böylesi dehşetli bir tehlikeye karşı insan, acziyet ve tevazu içinde Rabbine sığınma durumundadır: "*Ey Rabbimiz! Bize doğru yolu gösterdikten sonra kalbimizi kaydırma, bize katından bir rahmet ver. Gerçekten her şeyi veren Sen'sin.*"[\[1862\]](#) Tüm bu hususlar şunu açıkça gösterir:

Kur'an, gerçekten âlemlerin Rabbi namına bir ilahi hitaptır. Bütün kâinatın Sahibi, bütün mahlûkatın Hâlikı namına **bir ezeli konuşmadır.** Hakîm, Kerîm ve Rahîm bir Rabbin kelâm-ı Ezelîsi olarak sonsuz hikmet, kerem ve rahmet yüklüdür. **Furkan'dır ve mu'cizü'l-beyandır. Dolayısıyla onu okumak, okumaların en güzelidir. Onu dinlemek, dinlemelerin en güzelidir. Onunla düşünmek, tefekkürün en güzelidir. Ona göre yaşanan bir hayat, hayatların en güzelidir.** Tüm bunlarla birlikte, unutulmaması gereken husus, eşsiz bir hidâyet rehberi olan Kur'an'ın doğru bir niyetle okunmasıdır.

Kur'an'dan öğrendiğimize göre, ona yönelirken dikkat edilecek hususlar şunlardır: İyi niyet, istiaze, Kur'an'a temiz olarak dokunup yaklaşmak, Kur'an'a kulak verip susmak, onu tane tane, özümseyerek okumak.

Kur'an'a yönelirken dikkat edilecek ilk husus, recmedilmiş şeytana karşı, Rabbimize sığınmaktır: "*Kur'an okumaya başladığın zaman, kovulmuş şeytandan Allah'a sığın.*" [1863] İlk iş budur. Neden? Çünkü Kur'an'ın defaatle ders verdiği üzere, şeytanı şeytan kılan şudur: O, kendince bir 'üstünlük' vehmi üreterek Allah'ın yarattıklarını iyi-kötü, eksik-mükemmel ayırımına tabi tutmuştur. Bu şekilde, hem kendine bir üstünlük vermiş, hem de Allah'ın kudretine kusur ve noksan yüklemeye kalkışmıştır. Kendince açtığı bu yoldan yürüyerek, nefis ve esbab şirkine zemin hazırlamış; böylece, Rabbine karşı isyan ve inkâr cür'etini bulmuştur. İnsanı nefisperest olmaya sevkeden de, esbabperestliğe meylettiren de odur. Bütün kötülüklerin, bütün bâtil düşünce ve hayat tarzlarının gerisinde şeytanın bir dahli vardır. Bu bakımdan şeytandan istiaze etmek, tüm kötülüklerden uzaklaşma anlamını taşır.

Kur'an'ı böylesi bir sığınma içinde okumak, onu bütün menfiliklerden Allah'a sığınarak okuma anlamını barındırır. Şahsi bir menfaat için okuma da bu anlama dâhildir; bir dünya menfaati için okumak da. Onu okurken nefsin aldatmalarından uzak durma da bunun içindedir; dünyevî bir ideolojinin gözlüğünü takmak da. Ona şöret için muhatap olmak da bunun içindedir; kendi aklına güvenip, aklını doğrulama mercii, Kur'an'ı ise aklın kölesi kılmak da. Zaten istiaze'nin bir esprisi, acziyetin kabulüdür. Acziyetini kabul etmeyip sadece kendisine güvenen kimse, başkasına sığınmaz. Dolayısıyla istiaze eder etmez, şeytanın bacağını Allah'ın izniyle kırmış oluruz. Kendisi bir üstünlük vehmiyle Allah'a isyan eden, Kur'an'da belirtildiği üzere kibirlenerek kâfir olan şeytanın ürettiği en büyük tuzak, bizde de böyle bir üstünlük vehmi ve bir kibir hali uyandırmak; nefsimizi okşayarak, enaniyetimizi kamçulamaktır. "Şeytanlar ene'nin gaga ve pençesiyle akılları havaya kaldırıp insanı dalâlet derelerine atıyorlar." İstiaze sayesinde, bu tehlike, yolun daha başında bertaraf edilmektedir.

İkinci bir husus, ona 'temiz' olarak yönelmektir. "*Temizlerden başkası ona (Kur'an'a) dokunamaz.*" [1864] Yani 'ancak temiz olanlar ona dokunabilir.' Bu âyetle emredilen bu temizlik, iki yönlü bir hazırlık niteliğindedir. En basit anlamıyla, bu temizlik şartı, insana sıradan bir kitap ve sıradan bir hitap ile yüzyüze olmadığını hatırlatır. O âna dek iştiğal olunan ve muhtemelen nefsânîlik ve dünyevîlik karışmış hallerden arınma tâlimi yapılır. Böylece, kalpler ve akıllar, Rabbin pak, saf, temiz, bozulmamış, münezze, mukaddes ve ulvî Kitab'ına lâyıkınca muhatap olmaya hazırlanır. Bu arınma gerçekleşmeden o muhâtabiyetin sağlanması zaten mümkün değildir. Onun nuruna açılmamız, ancak dünyevîlik ve nefsânîliklerden temizlenmemizle mümkün olacaktır.

Âyette geçen 'dokunma'yı bu açıdan da dikkate almak gerekir. Bu ifâde, dünyevî kirlilerden, nefsânî vehimlerden âzâde olamayan bir insanın, okusa bile onun hakikatini kavrayamayacağını da ihsas eder. Temiz bir kalple, selim bir fitratla ona muhatap olmayan, o hakikat okyanusundan maalesef hissesiz kalmaktadır.

Kur'an' yaklaşım konusunda bir üçüncü husus: "*O Kur'an okunduğunda ona kulak verin ve susun ki rahmet edilesiniz.*" [1865] Bu âyette, 'okuma' ve 'dokunma' nın yanına, iki husus daha eklenir: 'Dinleme' ve 'susma.' Dinlemek, tüm Kur'an'da en çok sözkonusu edilen insanî fiillerden biridir. Anlamanın ilk şartı odur. Kur'an okunurken dinlemeyen biri, onu nasıl anlayabilir ki? Yine dinleme, saygılı olmanın ve ciddiye alınmanın işaretidir. Kulun edebine yakışan da budur. En küçük bir âmiri konuşurken dahi dinlemeye memur olan insan, bütün âlemlerin Rabbi, bütün yaratıkların yaratıcısının kelâmı karşısında nasıl dinlemez, nasıl susmayı konuşmayı sürdürür?

Âyette zikredilen 'dinleme' ve 'susma' yalnız şu maddî kulağımıza ve dilimize ait değildir. İstenen, aynı zamanda, her vakit şeytanı dinleyen nefsin, hep gelip geçici zevklerin zebunu olan hevâ ve hevesin susmasıdır. Ayrıca, semavî bir hitap karşısında dünyevî fikriyat ve felsefelerin asıl tutulmamasıdır. Hüdâ'nın karşısına dehâ(!) ile çıkmamaktır. Bütün bir felsefe tarihinin ana tavrı olan, vahye sırtını çevirip yalnızca kendi aklıyla hakikatı bulma iddia ve inadında olmamaktır. Bilakis, bizi yaratan, bize bu sûreti, bu sîreti, bu fitratı, bu aklı ve tüm bu duyguları veren; bizim yüz yüze olduğumuz, her bir mevcudundan gerek gözümüzle, gerek dilimizle, gerek fikrimizle, gerek kalbimizle istifâde ettiğimiz şu kâinatı da yaratan bir Rabbin bir âlet olarak yarattığı aklı o şekilde kullanmaktır. Onu sürücü değil, binek; hâkim değil, hizmetkâr yapmaktır.

Diğer bir husus, tüm bu şartlara azamî derecede riâyet gayretiyle okumaya başladığımız Kur'an'ı, her bir harfine hakkını vererek, tane tane okumaktır. "*Kur'an'ı tertil ile, tane tane oku.*" [1866] Her sûresi, her âyeti, her kelimesi

ve her harfi böylesine i'cazlı ve îcazlı bir Kitab, ancak ve ancak tane tane okunur. Düşüne düşünce, sindire sindire okunur. Onu hızla okuyup geçmek, dil kıpırdarken akli, kalbi ve pek çok duyguyu hissesiz bırakmak demektir. "Kur'an'ı tertil ile, tane tane oku" buyrulması; sözkonusu özümsemenin usûlünü de bildirmektedir. Hızlıca okunup geçilen hangi şey özümsemez ki? Tane tane okuma, okunan şeyi özümseme, sindirme, benimseme ve hayatının her anını ona göre yaşama niyetini yansıtır. Nitekim, Kur'an, nûrânî sırlarını, "fitratımın kemâlî sensiz olamaz" diyerek ona ciddiyetle muhatap olanlara açmaktadır.[1867]

"Gerçekten bu Kur'an, insanları en doğru yola iletir. (Bildirdiği) hayırlı amelleri yapan mü'minlere kendileri için pek büyük mükâfatın olduğunu da müjdelir." [1868] İnanmak ve kanunlarına göre yaşamak mecburiyetinde olduğumuz Kur'an nedir?

Kur'an; Allah'ın insanlığa son peygamber ve önder olarak gönderdiği Hz. Muhammed'in, Cebrail isimli melek aracılığı ile Yüce Rabbimizden vahiy yoluyla alıp insanlığa sunduğu hayat nizamıdır. Hayatın başlangıcı ve sonucunu açıklayan âyetleri, sunduğu hayat kanunları, felâket ve mutlulukla neticelenen yaşayış şekillerine ait tarihî belgeleri, kâinatla ilgili ilmî mucizeleri ve Hakk'ı, bâtıllardan ayırıcı düsturları ile Kur'an-ı Kerim bütün akıl sahipleri için hidâyet kaynağıdır.

Kur'an; kâinat nizamının son bulacağı zamana kadar yaşayacak bütün insanların muhtaç olacakları itikadî, ictimaî, iktisadî, hukukî ve ahlâkî en üstün hayat kanunlarını ihtiva eden bir Hak Kitaptır. Kur'an; bütün insanlığın bilginleri, aydınları, teknokratları, sosyologları, hukukçuları, edebiyatçıları, ahlâkçıları ve devrimcileri ile bir araya gelseler dahi bir benzerini meydana getiremeyecekleri ilâhî kanunlar manzumesidir. Kur'an; lafızları ve insanlığı kuşatıcı hayat düsturları ile ilâhî, edebî ve ebedî bir Hak Kitap olduğu içindir ki, **zaman aşımı, mekân değişimi onu eskitemez, yürürlükten düşüremez. O, her zaman yeni, her dem taze, her devirde eksiksiz ve mükemmeldir.** Bunlara rağmen, yaşadığımız câhiliyye toplumunda Kur'an'ın sunduğu hayat düsturlarına göre yaşanılması, egemen güçlerce engellenmekte, otoritesi yıkılmaya çalışılmakta ve o, nesillerimize bir mâzi ve ölü kitabı şeklinde tanıtılmak istenmektedir.

Mü'min, Kur'an insanıdır. O'nu okumak, anlamak ve yaşamakla emrolunmuştur. İnanıldığı ve hayat nizamı edildiği **Kur'an'a karşı mü'minin ilk vazifesi, O'nu sık sık okumaktır. Kur'an'ın ilk emri "oku" iken O'nu okuyamamanın mâzereti olamaz.** Her mü'min, asgari olarak günde beş defa namaz aracılığı ile Kur'an'la doğrudan doğruya bir bağlantı kuracaktır. İslâm'ın iman, ahlâk, iktisat, hukuk vs. düsturlarını teşkil eden Kur'an âyetlerini, Rabbinin huzurunda, Rabbinden indirildiği şekliyle okuyarak ve dinleyerek Allah'a ibâdet edecektir. **Kur'an'ı okumak, mü'min için ne derece lüzumlu ise, öğrendiklerini korumak ve unutmamak da o nisbette zarûrîdir. Kur'an'ı okumaktan asıl gaye, onu anlamaktır. İslâm, ana kanunlarını teşkil eden Kur'an'ın anlaşılmasını belirli bir zümrenin tekeline bırakmamıştır. Kur'an, her bir kişi için gönderilmiştir ve Kur'an mesajı ana hatlarıyla herkes tarafından anlaşılacak kadar açıktır.**"Andolsun ki Biz, Kur'an'ı anlaşılması; üzerinde düşünülmesi için kolaylaştırmışızdır. O halde bir düşünen (ibret alan) var mı?" [1869] Kur'an'ı biraz olsun anlayarak okumuş olmak için, Kur'an'ın orijinal harfleriyle yazılmış metnini ihtivâ eden meal ve tefsirlerden sıra ile günlük dersler takip etmeliyiz. Bir sayfa metin, akabinde de okunan sayfanın meal ve tefsirini okumalıyız. Ayrıca, çeşitli konulardaki Kur'an âyetlerini açıklayan ilmî eserleri de ciddi bir gayretle takip etmeliyiz. Kur'an'ı okumanın, onu anlamak için olacağı gerçeğini kavrayamayan birçok mü'min, Kur'an'ı yıllarca okudukları, defalarca hatmettikleri halde, meal ve tefsirlere rağbet etmedikleri için, Kur'an'ın mana zenginliklerinden feyz alamamışlar, ellerindeki Kitab'ı hayatlarına geçirememişlerdir. Biz, bu duruma düşmemeliyiz.

Kur'an'ımızı okumak, anlamak için olacağı gibi; anlamak da şüphesiz tatbik etmek için olacaktır. Mü'minin Kur'an'a imanı, zaten onu yaşamak içindir. "İşte bu Kur'an, indirdiğimiz mübarek bir Kitabdır. Artık Kur'an'a uyun, (onun emir ve yasaklarına aykırı davranıştan) sakının ki merhamet olunaszınız." [1870] Mü'min, Kur'an'ı, musikisinden yararlanmak ve kültürünü artırmak için okumayacaktır. Onu yaşamak için öğrenecek, okuyacak ve dinleyecektir. "Allah, şu Kur'an'la amel eden toplumları yükseltir. Onun izinden gitmeyenleri de alçaltır." [1871]

Tatbik olunmayan bilgilerden bir menfaat edinilemeyeceği gibi; inanılan, okunan, anlaşılan, fakat yaşanmayan Kur'an'dan da özlenen faydalar sağlanamayacaktır. *"Benim zikrimden (Kur'an'ımdan) yüzçeviren kişi(ler) için (buhranlarla dolu) dar bir hayat ve geçim sıkıntısı vardır."* [1872]

Bir ilke, bir kanun fert ve cemiyet hayatında ilgi ve saygı görüyor, tatbik olunuyorsa onun varlığının anlamı ve değeri vardır. Yok sadece varlığına ve gerekliliğine inanılmakla yetiniliyor da fertlerin irâdelerine ve toplum hayatının akışına yön vermiyorsa onun mevcudiyetinin fiilî bir önemi yoktur. İnanılan ve kabul edilen bu ana kaideyi iman ve amel hayatımıza uygulayarak şu soruları kendimize yöneltebiliriz:

Yüce Allah'ın varlığına, birliğine, yaratıcılığına, bilgisi ve gücü sınırsız, ortağı olmayan bir Rab olduğuna inanmamızın hayatımızdaki rolü nedir? Onun bildirdikleri, emirleri ve yasaklarını ihtivâ ettiğine inandığımız **Kur'an-ı Kerim'in kişisel ve sosyal hayatımızdaki etkinliği nedir?** Kur'an-ı Kerim vicdanların hâkim düzeni ve pratik hayatın tatbik edilir nizamı olmadan mâziyi, hali, istikbali bilen Allah'ı fiil ve hayatımızda biricik ma'bud; ortaksız ilâh tanımamız mümkün müdür? Elbette ki değildir. Zira Allah'ın haram kıldıklarını helâl kılan, helâl kıldıklarını da haram kılan kişileri ve sosyal kurumları meşrû tanımak, onları ma'bud edinmektir. İlâhî yasaları yürürlükten düşürmek ve bu yasalarla çelişen prensipleri yüceltmek ise Allah'a şirk koşmaktır.

Devrimiz müslümanları, ilâhlar edinip Allah'a ortak koşmayı, sadece putlara tapmak gibi eksik ve kısır bir anlayış içinde kabul eder olmuşlardır. Bu kabulden ötürüdür ki, Allah'ın ferdi, ailevî ve ictimai hayatı tanzim edecek emir ve yasaklarını içeren Kur'an-ı Kerim, düzenleyicisi olması gereken günlük hayattan çekilmiştir. Dirileri canlılığa ve ebedîlik aşkına erdirmesi gerekirken mezarlık kitabı olmuştur. *"Ümmetimle ilgili olarak korktuklarımın en korkutucu olanı, Allah'a şirk koşmalarıdır. Dikkat edin, ben size onlar aya, güneşe ve puta tapacaklar demiyorum. Fakat Allah'tan başkasının emirlerine ve arzularına göre iş yapacaklar. (Bu da onlar için Allah'a bir nevi şirk koşmak olacak.)"* [1873]

Allah'ın yanı sıra ilâhlar tanımak, başışlanmayacak ve cehennem azabına uğratabilecek pek büyük bir suç olduğu içindir ki, **ilk mü'minler ilâhlar edinme anlamına gelebilecek davranışlardan şiddetle kaçınıyorlardı. Bu sebeplerdir ki Kur'an'la bildirilen helâllar ve haramlarla çelişen inançları, gelenekleri ve uygulamaları hemen bırakıyorlardı.** Kur'an-ı Kerim'in yasalarına uymayı Allah'ı ma'bud tanımının gereği görüyorlardı. Bu şuurlarından ötürüdür ki Rabbimizin Kur'an'da *"Namaz kılınız"* emri gelince bütün mü'minler namaz kılmaya başlamıştı. *"Zekât veriniz"* emri gelince, şartlarını taşıyan mü'minler, vermeyi bir iman zevki ve vicdan neşesi haline getirmişlerdi. *"Savaşınız"* buyruğu ise bütün mü'minleri iman saflarında savaşıma hazırlamıştı.

Allah'ı biricik ma'bud; ortaksız ilah kabul etmeyi, O'nun kitabı Kur'an'ın düsturlarına göre yaşamak mânâsına anlayan ilk mü'minlerin hayatından iki örnek verelim:

Asrımızın câhiliyyeti gibi karanlık bir câhiliyyet hayatı yaşayan miladi 6.-7. asır Araplarında alkollü içkiler her dudağın sevgilisi, her merasimin protokol gereği idi. Böyle bir cemiyetin insanı olan Ebû Büreyde şöyle nakleder: *"Bir gün oturmuş içki içmeye başlamıştık. Ben bir ara kalktım, Peygamber'in huzuruna çıktım, selâm verdim ve orada içkinin haram edildiğini bildiren âyetin indirildiğini öğrendim. Derhal arkadaşlarımın yanına döndüm ve alkollü içkileri içme yasağını bildiren âyetleri "... Artık bu iptilâdan vazgeçersiniz değil mi?"* [1874] *cümlesine kadar okudum. Arkadaşlarım hemen kadehlerindeki içkileri döktüler, küpleri devirdiler ve 'Vazgeçtik ya Rabbi! Vazgeçtik ya Rabbi!' dediler."* [1875]

Kur'an'ın bu yasağından sonra Medine yolları günlerce içki aktı. Artık İslâm toplumunun içki diye bir problemi kalmamıştı. Annemiz Hz. Aişe (r.a.) de şöyle anlatıyor: *"Allah'a yemin ederim ki ben Allah'ın Kitabına iman ve onu tasdik etme bakımından Ensar kadınlarından daha gayretlisini görmedim. Nur sûresinin 'Baş örtülerini yakalarına vursunlar (başlarını, saçlarını, kulaklarını, gerdanları ve sinelerini sınırsız örtünler)'* [1876] anlamındaki âyeti nâzil

olup da erkeklerin her biri evlerine dönerek karısı, kızı, kızkardeşi ve akrabasına Allah'ın indirdiği âyeti okuyunca onların her biri Allah'ın Kitabına iman ve onu doğrulamak için örtülerine büründüler. Bu âyetin nüzûlünü takip eden sabah örtülerine bürünmüş olarak Hz. Peygamber'in arkasında namaza durdular. Örtülerine sımsıkı büründükleri için sanki başlarında kargalar varmış gibiydiler."[\[1877\]](#)

Kısaca kadın ve erkek, Peygamber devrinin her mü'mini, Kur'an'ın ferdî ve ailevî hayatı tanzim eden her emrini, sosyal, iktisadî ve hukukî münâsebetleri düzenleyen her düsturunu aynı iman ve şuurla derhal tatbik ediyor ve Kur'an'ı yaşanan bir nizam haline getiriyordu. Onlar biliyorlardı ki, Kur'an'ın yüce emir ve yasaklarını tatbik etmemek; şanlı Peygamber'in önderliğinde yaşamamak, imanı anlamsız kılmak, hayatı gayesiz bir mâceraya sürüklemek, âhiret saâdetini putperestliğe feda etmektir. Biz de bugün kişilerin putlaştırıldığı, düzenlerin ilâhlaştırıldığı modern câhiliyette yaşıyoruz. Dünya ve âhirette hor ve hakir olmaktan kurtulmak için ashâbın Kur'an'a yaklaştığı gibi yaşamalıyız. Sadece Allah'a kul olabilmek, özgürlüğe kavuşup yükselmek için Kur'an'ı harfiyyen ve aynı heyecanla hayatımıza geçirmeliyiz. "*(Siz) O'nun Kitabı Kur'an'a uyun. O'nun emirleri ve yasaklarına aykırı gitmekten de sakının ki merhamet olunassınız (da dünya ve âhirette mutluluğa eresiniz).*"[\[1878\]](#)

Ne mutlu Kur'an gölgesinde hayatını sürdüren canlı Kur'an'lara!

SORULAR

- 1- Kitapların ve suhufun gönderiliş amaçları, hikmetleri nelerdir?
- 2- Suhuf ne demektir?
- 3- Kur'ân-ı Kerim'de "Kitab" kavramıyla neler kast edilmektedir, sayarak açıklayın.
- 4- Kur'ân-ı Kerim'in özelliklerini açıklayınız.
- 5- Kur'ân-ı Kerim'in temel konularını maddeler halinde açıklayın.
- 6- Kur'an'ı nasıl okumamız gerektiğini, ondan nasıl yararlanılabileceğini izah ediniz.
- 7- Vahyin sözlük ve terim anlamlarını açıklayınız.
- 8- Vahyin çeşitlerini yazarak her birinin hakkında bilgi veriniz.
- 9- Aşağıdakilerden hangisi vahyin çeşitlerinden değildir?
 - a) Velfilerin elinden olağan üstü olayların meydana gelmesi
 - b) Meleğin görünmeden getirdiği hükümler
 - c) Cebrâil (a.s.)'in kendi şekliyle gelerek getirdiği hükümler
 - d) Arada hiçbir araç olmadan Peygamberimiz'in (s.a.s.) direkt Allah'tan aldığı hükümler.
- 10- Tevrat, Zebûr, İncil, Kur'ân-ı Kerim; Bu dört büyük kitap, sırasıyla hangi peygamberlere gelmiştir?

- a) Hz. Mûsâ, Hz. İsa, Hz. Dâvud, Hz. Muhammed.
- b) Hz. İsa, Hz. Dâvud, Hz. Mûsâ, Hz. Muhammed.
- c) Hz. Mûsâ, Hz. Dâvud, Hz. İsa, Hz. Muhammed.
- d) Hz. Muhammed, Hz. İsa, Hz. Dâvud, Hz. Mûsâ

11- Kur'ân-ı Kerim hakkında aşağıdaki seçeneklerden hangisi yanlıştır?

- a) Kur'an bizzat Allah'ın koruması altındadır.
- b) Kur'an'da 114 sûre vardır.
- c) Kur'an Fâtiha sûresi ile başlar, İhlâs sûresi ile sona erer.
- d) Peygamberimiz'in en büyük mûcizesi Kur'an'dır.

PEYGAMBERLERE İMAN

- . Nebî ve Rasûl; Anlam ve Mâhiyeti
- . Kur'ân-ı Kerim'de Nebî ve Rasûl Kavramı
- . Peygamberlerin Özellikleri
- . İnsanların Peygamberlere İhtiyacı
- . Peygamberlerin Gönderiliş Gâyeleri
- . Peygamberlerin Dâvetlerinin Özellikleri
- . Son Peygamber
- . Mütenebbî/Sahte Peygamber
- . Peygamberlerin Sıfatları
- . Kur'ân-ı Kerim'de İsmi Geçen Peygamberler
- . Peygamberlere İman
- . Peygamberlere İman, Onları Örnek ve Önder Kabul Edip Onlara İtaat Etmek İçindir
- . Peygamberlere Vâris Olabilmek

- · Nebî ve Rasûl Kelimeleri Arasında Fark Var mıdır?
- · Sorular

Bu üniteyi bitirdiğinizde aşağıdaki amaçlara ulaşmanız beklenmektedir:

- * Nebî, Rasûl ve mütenebbî kavramlarını açıklayabilmek.
- * Peygamberlerin özelliklerini listeleyebilmek.
- * İnsanların peygamberlere ihtiyacını ve peygamberlerin gönderiliş amaçlarını izah edebilmek.
- * Peygamberlerin sıfatlarını listeleyip açıklayabilmek.
- * Kur'an'da ismi geçen peygamberlerin isimlerini listeleyebilmek.
- * Son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.s.) hakkında doyurucu bilgiler verebilmek.
- * Tarihte ve günümüzde sahte peygamberlere örnekler verebilmek.
- * Peygamberleri örnek almanın nasıl olacağını ve peygamberlere nasıl vâris olunacağını açıklayabilmek.

Peygamberlere İman

Nebî ve Rasûl; Anlam ve Mâhiyeti

"Nebî" sözlükte haber getiren, haberci demektir. Nebe' fiilinin fâil ismidir. "Nebe'", kendisiyle ilim meydana gelen, çok faydalı ve önemli haber demektir. "Nebî", önemli ve faydalı, aynı zamanda sağlam bir haber getiren elçi demektir. Bazılarına göre nebî kelimesi, yükseklik anlamına gelen "nübüvvet" kelimesinden türemiştir. Buna göre "nebî", her bakımdan yüksek bir makam sahibi, insanlara doğru ve önemli haber getiren kimse demektir.

"Rasûl" kavramı "risl" kökünden türemiştir. "Risl" sözlükte; yerine getirmek üzere gitmek, yumuşaklık ve kolaylık üzere göndermek demektir. "Rasûl", hem gönderilen mesaj, hem de mesaj yüklenip götürülen anlamında kullanılmıştır. Kur'an'da daha çok ikinci anlamda geçmektedir. Allah (c.c.) insanlar arasından bazılarına seçer ve onları özel bir görevle gönderir. Bu gönderme işine "irsâl", gönderilen elçiye "rasûl", rasullerin görevlerine de "risâlet" denir. İslâm literatüründe "nebî" ile "rasûl" aynı anlamı ifade ederler. Kur'an her iki kelimeyi de aynı anlamda kullanmaktadır.

Türkçe'de ise, Farsçadan gelen "peygamber" kelimesi daha yaygın olarak kullanılmaktadır. Sözlükte (Allah'tan) haber getiren demektir. Her üç kelime de "Allah'ın elçisi" anlamında kullanılır. Nebî'nin çoğulu "enbiyâ" ve "nebîyyûn"dur. Kur'an'da, nebîlerden/peygamberlerden çokça bahseden 21. sûrenin adı: "Enbiyâ" sûresidir. "Rasûl" veya "mürsel", haber ve mesaj götürülen anlamında elçi demektir. "Rasûl"ün çoğulu; rusûl, mürsel'in çoğulu ise; mürselîn'dir.

Rasuller tıpkı nebîler gibi Allah'ın seçtiği elçilerdir. Ancak nebîler, haber getiren anlamında yalnızca insanlardan seçilirken; rasuller hem insanlar arasından, hem de insan dışındaki varlıklardan seçilebilir. Rasûle

aynı zamanda mürsel de denilmektedir. "Rasûl", risâlet görevini Allah ile insan arasında yürüten kimsedir. Rabbimizin mesajlarını bir plana bağlı olarak, yumuşaklıkla, ürküntüye yer vermeden yerine ulaştırın elçidir.

Rasuller haberci anlamında elçi oldukları için bazen şuursuz varlıklar arasından da seçilmiş olabilirler. Şuursuz elçilere yağmur ve rüzgâr, şuurlu rasullere melekler ve nebîler örnek olarak verilebilir. "Allah, meleklerden de elçiler seçer, insanlardan da. Şüphesiz Allah, işitendir, görendir." [1879] Kur'an, rüzgârın aşılacağı elçi olarak gönderildiğini ifade etmektedir. [1880] Elçi, bir işle görevlendirilen ve görevi konusunda yetkisi olan kimsedir. O, kendisini gönderen makama karşı sorumludur. Hangi iş için gönderilmişse, o işi yapmaya memurdur. Nitekim rüzgârın veya yağmurun elçi olarak gönderilmesi, onların belli bir işlevi yerine getirmeleri ile sınırlıdır. Rüzgâr aşılacağı, yağmur yeryüzünü diriltici bir fonksiyon gösterir; onların elçilikleri bunlarla sınırlıdır.

Nebî, Allah'ın kendisine vahyettiği şeyleri insanlara aktaran, onları bu vahye inanmaya ve itaat etmeye dâvet eden kişidir. Onlar insanları, vahiyle terbiye eden terbiyecilerdir. Onlar, Allah tarafından seçildikleri için, en temiz insanlardır. İnsanlık için örnek kişilerdir. Onlar, Allah'ın kendilerine vahyettiği şeyi canlı olarak yaşıyorlardı. Peygamberler, aldıkları vahyin canlı örnekleridir. Her nebî, kendi döneminin insanları için, Allah tarafından seçilmiş örnek (numûne) idi. Nebîler, Allah'a hakkıyla kulluk yaparlar ve ubûdiyyetin (kulluğun) nasıl yapılması gerektiğini gösterirler.

Allah'ın insanlar arasından seçtiği elçiler de belli bir mesajı insanlara ulaştırmak, bazı şeyleri haber vermek ve aldıkları vahiyle insanlara örnek olmak üzere görevlidirler. Risâlet, bir anlamda nübüvettir ve Allah'ın insanlara haber ulaştırma yoludur. İnsanları hidâyete götürmenin, onları dünya hayatında yaşantılarını düzenlemenin, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarmanın, onları âhiret hayatına hazırlamanın bir yoludur.

Risâlet, insanları Allah'ın vahyi ile terbiye etmenin sistemidir. İnsanlık bu kurum sayesinde Allah'a kulluğu ve fitratındaki güzelliği keşfedebilir. Rasuller, aldıkları vahiy ve yüklendikleri görevle; insan fitratının derinliklerindeki güzellikleri, iyilikleri ve Hakk'a bağlılığı pratik hayata geçirirler; insan hayatından çirkinlik ve kötülükleri uzaklaştırmaya çalışırlar.

Kur'ân-ı Kerim'de Nebî ve Rasûl Kavramı

Kur'ân-ı Kerim'de "nebî" kelimesi, tekil ve çoğul olarak 75 defa, "nübüvvet" 5 defa geçer. Bu sayı, aynı kökten fiillerle toplam 160'a çıkar. "Rasûl" ve "mürsel" kelimeleri ise Kur'an'da toplam 383 yerde kullanılır. Buna aynı kökten fiiller de eklenince bu sayı 513'e yükselir. Nebîlerin soyları, ahlâkları, hayatları ve yürekleri pak ve aydınlıktır. Onlar selâm üzerine doğar, selâm ile ölürler. [1881] Yani onlar her türlü kirden ve pislikten, isyandan ve sapıklıktan korunmuşlardır. Emniyet ve güven, itimat ve barış onların karakteridir. Çevrelerine selâm (güven ve barış) ortamı sunarlar. "Ve selâmün ale'l mürselîn = Gönderilen bütün peygamberlere selâm olsun!" [1882]

Peygamberler, insanları cennet ve Allah'ın nimetleriyle müjdelemek, cehennem ve Allah'ın azabıyla korkutmak için gönderilmişlerdir. [1883] En güzel biçimde yaratılan insan, [1884] irâde sahibidir. Tüm davranışlarından mes'uldür. Allah'ın verdiği nimetlere karşı şükretmek ve O'na ibâdet etmekle yükümlüdür. İnsan, tek başına, nasıl şükredileceğini, nasıl kulluk yapılması gerektiğini bilemez; bu görevlerini yerine getirme noktasında birçok engelle ve zorluklarla karşılaşır. O yüzden insanın bir mürşide, rehber ve kılavuza ihtiyacı vardır. İşte bu mürşid ve rehber, peygamberdir. [1885]

İnsanlar arasından seçilmiş rasullerin görevleri, diğer elçilerden farklıdır. Şu âyet onların işlevini en güzel bir şekilde açıklamaktadır: *"Nitekim, kendi içinizden size âyetlerimizi okuyan, sizi tezkiye eden (temizleyen), size Kitabı ve hikmeti öğreten ve size bilmediklerinizi öğreten rasuller gönderdik."*[\[1886\]](#) Rasuller, açık deliller ile gelirler. Yanlarında ilâhî adâletin ölçüsü vardır. Kitab'ı ve onunla gelen gerçekleri mü'minlere öğretirler. Gücün, kuvvetin ve malın nasıl kullanılacağını bildirirler. Allah (c.c.), bu anlamda insanlardan kimin peygambere yardım edeceğini, kimin onun dâvetine uyup uymayacağını imtihan etmektedir.[\[1887\]](#)

Allah (c.c.) bazı peygamberlere, nasıl yaşayacaklarını, hangi prensiplere göre hareket edeceklerini ve ibâdetlerini nasıl yerine getireceklerini bildiren şeriatler göndermiştir.[\[1888\]](#) Ama bütün peygamberler, insanlara yalnızca Allah'ın dini olan İslâm'ı anlatmakla görevli idiler. Allah'ın rasulleri arasında da bir ayırım yoktur; Hepsisi de seçilmiş, şerefli elçilerdir.[\[1889\]](#) Mü'minler, peygamberlerin tümüne iman ederler. Peygamberlere itaat etmek Allah'a itaat etmektir.[\[1890\]](#) Peygamberler bir şeye hüküm verdikleri zaman mü'minler "işittik ve itaat ettik" derler. Son Peygamber'e iman eden mü'minler, O'nun herhangi bir konuda verdiği hükme itirazda bulunmazlar ve O'nun verdiği hükme teslimiyetle rızâ gösterirler.[\[1891\]](#)

Mü'minler, Allah'ı sevdikleri için son Peygamber'e uyarlar, onu tâkip ederler.[\[1892\]](#) Peygamberler, insanlar için seçilmiş en güzel örneklerdir.[\[1893\]](#) Mü'minler, Peygamber'in getirdiği her şeyi almak, yasakladığı her şeyden de kaçmak zorundadırlar.[\[1894\]](#) Son peygamber olan Hz. Muhammed (s.a.s.), mü'minleri sever, onların üzerine titrer, sıkıntıya düşmelerinden dolayı üzülür.[\[1895\]](#) Bütün peygamberler rahmet; Son Peygamber de âlemlere rahmettir.[\[1896\]](#)

"Kendi içinizden, size âyetlerimizi okuyan, sizi temizleyen, size Kitab'ı ve hikmeti getirip size bilmediklerinizi öğreten bir Rasûl gönderdik."[\[1897\]](#)

"İnsanlar (aslında) bir tek ümmet (millet) idi. Bu durumda iken Allah, müjde verici ve uyarıcı olarak peygamberleri gönderdi. İnsanlar arasında anlaşmazlığa düştükleri hususlarda hüküm vermeleri için, onlarla beraber hak yolu gösteren kitapları indirdi."[\[1898\]](#)

"Gönderilen peygamber, Rabbi tarafından kendisine indirilene iman etti, mü'minler de iman ettiler. Onlardan her biri Allah'a, O'nun meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ettiler. (Biz de onun için) Allah'ın peygamberlerinden hiç birini ayırmayız (hepsine inanırız). Onlar 'işittik, itaat ettik; ey Rabbimiz mağfiretini niyaz ederiz, dönüş yalnızca sanadır' dediler."[\[1899\]](#)

"Hiç bir beşerin, Allah'ın kendisine Kitap, hikmet ve peygamberlik vermesinden sonra (kalkıp) insanlara: 'Allah'ı bırakıp bana kul olun' demesi mümkün değildir. Bil'akis (şöyle demesi gerekir ve der:) Okumakta ve öğretmekte olduğunuz Kitap uyarınca Rabbe hâlis kullar olunuz."[\[1900\]](#)

"İçlerinden, kendilerine Allah'ın âyetlerini okuyan, (kötülüklerden ve inkârdan) kendilerini temizleyen, kendilerine Kitap ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermekle Allah, mü'minlere büyük bir lütfuta bulunmuştur."[\[1901\]](#)

"Biz her peygamberi, ancak Allah'ın izniyle kendisine itaat edilmesi için gönderdik."[\[1902\]](#)

"Hayır! Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiği hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam mânâsıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar."[\[1903\]](#)

"Müjdeleyici ve sakındırıcı olarak peygamberler gönderdik ki, insanların, peygamberlerden sonra Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın! Allah azizdir, hakîmdir."[\[1904\]](#)

"Ey Rasûl! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Doğrusu Allah, kâfirler topluluğunu hidâyete erdirmez."[\[1905\]](#)

"İşte o peygamberler, Allah'ın hidâyet ettiği kimselerdir. Sen de onların yoluna uy."[\[1906\]](#)

"Şüphesiz her ümmete bir peygamber gelmiştir. Peygamberleri geldiğinde, aralarında adâletle hümolunur. Onlara asla zulmedilmez."[\[1907\]](#)

"Andolsun Biz, 'Allah'a kulluk edin, tâğuttan sakının' diye (emretmeleri için) her kavme bir peygamber gönderdik."[\[1908\]](#)

"Senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki, ona; 'Benden başka ilâh yoktur; o halde Bana kulluk edin' diye vahyetmiş olmayalım."[\[1909\]](#)

"Aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Rasûlü'ne dâvet edildiklerinde, 'İşittik ve itaat ettik' demek, sadece mü'minlerin söyleyeceği sözdür. İşte asıl bunlar kurtuluşa erenlerdir. Kim Allah'a ve Rasûlü'ne itaat eder, Allah'a saygı duyar ve O'ndan sakınırsa, işte asıl bedbahtlıktan kurtulanlar onlardır."[\[1910\]](#)

"O gün, zâlim kimse ellerini ısırp şöyle der: 'Keşke o peygamberle birlikte bir yol tutsaydım! Ne yazık bana! Keşke falancayı dost edinmeseydim.' Çünkü zikir (Kur'an) bana gelmişken o, hakikaten beni ondan saptırdı. Şeytan, insanı (uçuruma sürükleyip, sonra) yapayalnız ve yardımcısız bırakmakta."[\[1911\]](#)

"Andolsun, size, Allah'ı ve âhiret gününü umanlara ve Allah'ı çokça zikredenlere Allah'ın rasûlü'nde güzel bir örnek vardır."[\[1912\]](#)

"O peygamberler ki Allah'ın emirlerini insanlara tebliğ ederler, Allah'tan korkarlar ve O'ndan başka kimseden korkmazlar."[\[1913\]](#)

"Muhakkak ki Biz, peygamberlerimizi açık delillerle/mûcizelerle gönderdik. İnsanlar, aralarında adâleti hâkim kılsınlar diye, o peygamberlere kitap ve ölçü/nizam indirdik. Biz demiri de indirdik ki onda büyük bir kuvvet ve

insanlar için faydalar vardır. Bu, Allah'ın dinine ve peygamberlerine görmeden yardım edenleri belirlemesi içindir. Şüphesiz Allah kuvvetlidir, daima üstündür."[\[1914\]](#)

Peygamberlerin Özellikleri

Peygamberler, "nübüvvet/peygamberlik" kurumunu hayata geçiren elçilerdir. Onlar, Allah'tan aldıkları dini, insanlara öğretirler. Her türlü zorluğa katlanarak insanları tevhide, kurtuluşa dâvet ederler. Bu dâvetleri için insanlardan hiç bir karşılık beklemezler. Kendilerini dinlemeyen inkârcıların ve haddi aşanların kınama ve eziyetlerine aldırılmazlar. Peygamberleri, insanı ve insanla ilgili her şeyi bilen Allah seçer. İnsanlar kendi istekleriyle peygamber olamazlar. Peygamberleri insanlar kendi aralarından seçselerdi, şüphesiz en uygununu değil; belki en kuvvetlisini, kendilerine hoş geleni, veya makam sahiplerini, üstünlük taslayan zorbaları seçerlerdi.

İnsanlara önderlik etmeye kalkışan nice bilginler, filozoflar, nice sultanlar, onları bölmüşler, onları lâıyk olmadıkları halde kendilerine itaate çağırılmışlar, hatta zorlamışlardır. Üstünlük ölçüsü olarak renkleri, zenginliği, sosyal statüleri temel almışlardır. Peygamberler ise insanları yalnızca Allah'a ve takvâya çağırılmışlardır. Allah (c.c.) bütün insanlara peygamberler göndermiştir. Bütün peygamberler de, insanlara tevhid dinini anlatmıştır. Hiç bir peygamber diğer nebîleri yalanlamamış; bir sonra gelen bir öncekini doğrulamıştır.

Peygamberler insanları en doğru yola, ahlâka, şerefe, insanlığa, dünya ve âhiret mutluluğuna dâvet etmişlerdir. Kendileri en yüce ahlâka sahip oldukları gibi, insanları da o üstünlüğe çağırılmışlardır. Onlar, insanların hayatına güzellikleri, adâleti, yardımlaşmayı hâkim kılmaya çalışmışlardır. Zulmü, haksızlığı, sömürüyü, cehaleti, düşmanlığı, ahlâksızlığı kaldırmaya gayret etmişlerdir.

Onlar, peygamber olarak gönderildikleri toplumun öncüsü idiler. Kavimlerine hem vahyi öğretiyor, hem de din ve dünya işlerine ait sorunlarını çözüyorlardı. Peygamberler birer beşer/insandırlar. Hepsi de Allah'ın kullarıydı. Ancak onların peygamber olmalarına sebep olacak üstün özellikleri vardı. Bu özellikleri (sıfatları) sebebiyle, diğer insanlardan farklılaşıyorlar ve risâlet (peygamberlik) görevini yükleniyorlardı.

Nübüvvet kurumu Allah'a aittir. Rabbimiz, yarattığı insanın tüm ihtiyaçlarını ve zayıf taraflarını bildiğinden dolayı, onun için gerekli ilâhî bilgileri, şeriatleri ve prensipleri nübüvvet yoluyla göndermiştir. Bu kurum, Rab ile O'nun kulları arasında haberleşmenin yoludur. Bu haberleşme Allah'tan insana doğru "vahy" ile; insandan Allah'a doğru "duâ ve ibâdet" ile olmaktadır.

İnsanların Peygamberlere İhtiyacı

Nübüvvet, insanın yeryüzündeki konumunu, görevlerini, geliş yerini ve varacağı yeri, gücünü ve kapasitesini gösterir, öğretir. Bu durum, insanlık için bir okul gibidir. Hayatın nasıl yaşanacağını insan bu okulda öğrenir. Nübüvvet, insanlar için bir "örneklik" kurumudur. İnsanın Allah karşısındaki konumunu bu kurum tanıtır. İnsanın nasıl olması gerektiğini bu kurum canlı örnekler halinde ortaya koyar. Vahy, insanları hayal olan bir hayata değil, önlerinde canlı olarak kendi cinslerinden (beşer) peygamberlerin gösterdiği somut örneğe dâvet eder.

İnsan, fıtrattan/yaratılıştan getirdiği birtakım duygulara sahiptir. İrâdesiyle bu duygularını istediği gibi yönlendirir. Kendisine verilen nefis, iyi şeyleri de isteyebilir; kötü şeyleri de. Toplu olarak yaşayan insanlar belli kurallara bağlı olmazsa; huzur olmaz, haklar yerini bulmaz. İnsan, tutkularının esiri olarak haddi aşabilir, mal ve dünyalığa haksız yere sahip olmak isteyebilir, diğer insanlara hükmetmek, onları sömürmek isteyebilir. Bu aşırı davranışlar ise insanlar arasında düşmanlığa ve huzursuzluğa sebep olur. Bu karışıklığın çaresi topluma adâletin yerleştirilmesidir. Peki bu nasıl olacaktır ve bunu kim gerçekleştirecektir?

Adâletin sağlanması için birtakım ölçülere, kurallara ve prensiplere ihtiyaç vardır. Bu ölçüleri koyan, insan mı olmalı, yoksa insandan daha farklı bir üstün güç mü? Bu ölçüleri insan kendisi koyarsa, şu ihtimaller akla gelebilir: Bu ölçüleri koyan, diğer insanlar üzerinde haksız, bazen de sınırsız otorite kurar. Ölçüyü koyanlara, kendi koydukları ölçü genellikle uygulanmaz. Konulan ölçülere uymak zorunda olanlar arasından daha güçlü birisi çıkar, o ölçüleri tanımaz ve kendisi yeni ölçüler koymak ister. İnsanlar hiç bir zaman mutlak adâlet ölçülerini bulamazlar. Çünkü insanın zayıf tarafları ve kapasitesinin yetersizliği söz konusudur.

İnsanlar için ölçü koyan öyle birisi olmalı ki, bütün bu sorunlar olmasın. O, insanı tamamen bilen ve insandan güçlü biri olsun. Ölçüye uyanlara mükâfat, uymayanlara ceza verebilsin. Gücü ve kudreti tartışılmaz ve hükmünde asla yanılmasın. Hiçbir noksanı bulunmasın, mutlak ve gerçek adâlet sahibi olsun. Böyle birisi elbette insanlar arasından çıkmaz. Bu sıfatları ancak âlemlerin rabbi Allah taşımaktadır. O Allah, insanın dünya ve âhiret mutluluğunu sağlayacak ilâhî prensipleri, yeryüzünün halifesi olarak yarattığı insanlar arasından seçtiği peygamberleri aracılığıyla bildirmektedir.

Peygamberlik kurumu olmasaydı, şüphesiz insanlar doğru yolu bulamazlardı. İnsan, beşer olması dolayısıyla kendi aklı ve irâdesiyle nasıl hareket edeceğini, nasıl kulluk yapacağını bilemez. Üstelik zayıf tarafları vardır, hırs ve aşırı isteklere sahiptir. Bu şekilde yaratılan insanın sürekli "irşâd" edilmesi gerekir. Kendisine doğru yol gösterilmeli, iyi ve kötü şeyler anlatılmalı, fenalıklardan sakındırılmalı, hayırlı olan şeylere ve kulluğa teşvik edilmeli. İnsana, hiç şaşırılmayacağı, mutlak doğru olan prensipler verilmeli. Peygamberler bu anlamda insanları irşâd eden mürşidlerdir. Öyleyse nübüvvet, ilâhî irşâd kurumudur.

Risâlet veya nübüvvet, Allah'ın insana olan rahmetinin bir tecellisidir. Başıboş bırakılan insan tek başına, ne hidâyeti ne de güzel davranışları bulabilir. İnsan, kendi kendine ilâhî güzelliklere ulaşamaz. Yaratılışı gereği bir rehber, üstün nitelikli bir imama/öndere muhtaçtır. Peygamberler, bu mânâda insanların önderleridir.

Peygamberler, yeryüzünde canlı vahiylerdir. Allah'ın kullarından istediği insan tipinin somut örnekleridir. Risâlet/peygamberlik görevi çalışılarak, okuyarak elde edilebilecek bir makam değildir. Allah (c.c.) kulları içerisinden üstün niteliklere sahip kimseleri elçi olarak seçer ve onlar vasıtasıyla insanlara mesajını gönderir. Elçilerinin diğer insanları vahiyle terbiye etmesini ister.

Son Rasûl de diğer şerefli elçiler gibi, yalnızca mektup getiren postacı benzeri, yani sadece mesajı (vahyi) getirip haber veren kimse değildir. O, vahyi getirip haber verir, onu tebliğ etmek için çaba sarf eder ve o vahyi bizzat uygular. Daha doğrusu vahyin hedefini bizzat yaşayarak gösterir. Mü'minler O'na bakarak müslümanlığı nasıl yaşayacaklarını ve Allah'ın kendilerinden ne istediğini öğrenirler. Rasûl, Allah'ın mesajını insanlara ulaştırırken her türlü eziyet ve sıkıntıya göğüs gerer. Gerekirse vahyin düşmanları ile mücadele de eder.

Peygamberler, insanlar arasında en emin/güvenilen insanlardır. Ahlâk ve davranış bakımından üstün özellikleri vardır. Onlarda herhangi bir ahlâk düşüklüğü, çirkin bir davranış, veya günah işlemek yoktur. Onlar Allah'ın vereceği mükâfâtın müjdecisi, azgınlara vereceği cezanın da korkutucusudurlar (beşîr ve nezîrdirler). [\[1915\]](#) İnsanların sorunları ancak onların getirdiği ölçülerle çözülebilir. İnsanlık ancak onların getirdiği mesaj ile gerçek huzura, insanlığa ve kurtuluşa ulaşabilir.

Dünya hayatını nasıl yaşayacağımız konusundaki prensipler Allah tarafından, peygamberleri ile bize bildirilmeseydi, insanların hepsi bugünkü İslâm dışı görüşlere sahip olanlar gibi; kendi kafalarına, yani kendi hevâlarına uyacaklar ve sayısız uydurma dinlerin peşinden gitmek zorunda kalacaklardı.[\[1916\]](#)

Peygamberlerin Gönderiliş Gâyeleri

1- Allah'a Dâvet: İnsanoğlunun dünyaya gönderilmesindeki asıl gâye, Kur'an'ın da bize bildirdiği gibi, Yaratıcı'sını tanıyıp O'na hakkıyla kulluk etmektir. *"Ben cinleri ve insanları ancak Bana kulluk/ibâdet etsinler diye yarattım."*[\[1917\]](#) İşte peygamberlerin gönderiliş sebeplerinin başında, bu kulluğun nasıl yapılacağı, en açık bir şekilde insanlara öğretmek gelmektedir. Aslında Allah'a inanmak, her doğan insanın fitratında var olan bir gerçektir.[\[1918\]](#) Her insan, fitratında, kendinden yüce, güçlü ve kuvvetli birine inanmayı ihtiyaç olarak hisseder. Bazıları bu yüce varlığı, "tabiat güçleri" olarak algılayarak, diğer bazıları, kendi elleriyle yapıp taptıkları "put" olarak telakki eder. Gönderilen her peygamber, kendi kavmini bu yüce gerçeğe dâvet etmiş, onlara, inanılması gerekli olan Zât'ı bildirmiştir. *"Senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki, ona; 'Benden başka ilâh yoktur; o halde Bana kulluk edin' diye vahyetmiş olmayalım."*[\[1919\]](#); *"Andolsun Biz, 'Allah'a kulluk edin, tâğuttan sakının' diye (emretmeleri için) her kavme bir peygamber gönderdik."*[\[1920\]](#)

Tarih de açıkça ortaya koymuştur ki, insan, tek başına doğru bir şekilde Yaratıcı'sını tanıyamamakta, O'na kulluk yollarını bilememektedir. Gönderilen peygamberler arasındaki devrede bile insan, pek çok bâtil ve hurâfelere tapmış, herhangi bir fayda ve zararı olmayan putlara, cansız varlıklara, yıldızlara vs. ibâdet etmiştir. Gönderilen her peygamber, ümmetini Allah'a dâvet etmiş, bu konuda büyük gayretler sarfetmiş, onlara gerçek Mâbud'u anlatmıştır. Bütün peygamberler, hayatları boyunca bunun mücâdelesini vermiştir. Hz. Nûh'un 950 sene geç-gündüz, gizli-açık bir şekilde, bütün yolları deneyerek kavmini hidâyete çağırıldığını, ancak toplumun buna yanaşmadıklarını[\[1921\]](#) örnek verebiliriz.

2- Allah'ın Emirlerini Tebliğ: Peygamberlerin gönderiliş amaçlarından bir diğeri, dini tebliğdir. Eğer onlar gelmeseydi biz, ibâdete ait meseleleri bilemez, Allah'ın emir ve yasaklarını hiçbir zaman alamaz ve mükellefiyetlerimizi kavrayamazdık. Namaz, oruç, zekât, hac gibi görevlerimizi; içki, kumar, zina, ihtikâr/karaborsa ve faiz gibi haramları bilemezdik. Bütün bunları ve bunlara benzer birçok meseleleri peygamberler vâsitasıyla öğrenmiş bulunuyoruz.

Hayat ve medeniyetle beraber insan düşüncesinin de ilerlediği öne sürülür. Asırlar içerisinde ve nesiller boyunca insanda meydana gelen değişikliğe rağmen, ilk insanla bugünkü insan, insan olma bakımından müşterek, hatta aynı mâhiyete sahiptir. İlk insanlarla günümüz insanının ortak ihtiyaçları ve ortak kaderleri vardır. İnsanda değişmeyen bu ihtiyaçların çözümü için, insanlığın ebedî kurallara bağlanması ve öyle tanzim edilmesi bir zarûrettir. Bu ihtiyacın, durmadan değişen ve olgunlaştığı kabul edilen akıl ve ilim yoluyla değil; mutlak ve ebedî esaslara sahip olan din yoluyla tanzim edilmesi gerekmektedir.

İlâhî emir ve yasakları insanlara ulaştıracak bir insana ihtiyacın varlığı inkâr edilemez. Ve aynı zamanda bu elçinin bir insan olması da gereklidir. Allah da bu elçileri insanlardan seçmiştir. Seçilen bu peygamberler, bu yüce görevi tamamen yerine getirmiş, hiçbir insanları Allah'a dâvetten geri kalmamışlardır. *"O peygamberler ki Allah'ın emirlerini insanlara tebliğ ederler, Allah'tan korkarlar ve O'ndan başka kimseden korkmazlar."*[\[1922\]](#); *"Ey Rasûl! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Doğrusu Allah, kâfirler topluluğunu hidâyete erdirmez."*[\[1923\]](#)

3- İnsanları Doğru Yola Dâvet: İnsan, kendisinde bulunan birtakım özelliklerden dolayı, zaman zaman "sırât-ı müstakim" dediğimiz, doğru yoldan sapabilir. Ancak ona, bu sapmasını haber vererek, onun yeniden fitratına dönmesine, iyilikleri yakalayıp onları işlemesine yardımcı olacak birtakım uyarıcılar gelmiştir. İşte bunlar, Allah'ın kendilerini seçip görevlendirdiği peygamberlerdir. Evet, gelen her peygamber, etrafındaki insanları uyarmış, yanlış yolların kötülüğünü izah etmiş, onları sırât-ı müstakime yönlendirmeye çalışmıştır. "*Elif Lâm Râ. (Bu Kur'an.) Rablerinin izniyle insanları karanlıklardan nûra/aydınlığa, yani her şeye gâlip (ve) övgüye lâyık olan Allah'ın yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz bir kitaptır.*"[1924]

4- İnsanlara Örnek Olmak: Peygamberlerin gönderiliş gayelerinden birisi de, her konuda insanlara örnek olmalarıdır. Nebîlerin fitratları temiz, rûhî yönden pek yüksek, irâdeleri ise, çok güçlüdür. Kur'an da Rasûlullah'a, diğer peygamberlerin yolunu takip etmesini emretmekle, aynı zamanda diğer insanları da bu konuda uyarmıştır. "*İşte o peygamberler, Allah'ın hidâyet ettiği kimselerdir. Sen de onların yoluna uy!*"[1925] Buradan da, her konuda peygamberlere uymanın ve onları örnek almanın, insanlar için bir emir olduğunu anlıyoruz.

Her şeyden önce, peygamberlerin kendi hayatları, hakikaten çok büyük bir ahlâkî temizlik ve dürüstlük örneğidir. Bunlar, insanlara dinî ve ahlâkî hakikatleri bildirmekten, onlara her bakımdan faydalı olmak ve hizmet etmekten başka bir şey düşünmemişler, hiçbir menfaat hırsı gütmemişlerdir. Onların hayatlarını ve davranışlarını düşünürken, insan gerçekten heyecan duymaktadır. Sonra onların din ve ahlâk namına getirdikleri ölmez prensiplerin doğruluğu, asırlar sonra dahi meydandadır. Kur'an, "*onların hepsi de sâlih kimselerdendi.*"[1926] demekle, peygamberlerin bütünü hakkında değer hükümünü bildirmiştir.

Allah, olgunluk ve fazilette, onları birer örnek ve numûne kılmıştır. Çünkü onlar, akıl yönüyle mükemmel, hedef ve yöneliş yönüyle tertemiz, şeref ve rûbe yönüyle de bütün insanlardan üstündürler. "*Andolsun, size, Allah'ı ve âhiret gününü umanlara ve Allah'ı çokça zikredenlere Allah'ın rasûlü'nde güzel bir örnek vardır.*"[1927] Peygamberler, bütün insanlık için, en güzel birer önder, en güzel birer örneklerdir. Herkes, onlara uymak ve onların metodlarını tâkip etmekle yükümlüdür.

5- İnsanları Bâki Âleme Yönlendirme: İnsanoğlu, yaratılış gereği dünyaya karşı aşırı bir şekilde sevgi beslemektedir. Hz. Peygamber'den rivâyet edilen şu hadiste de, onun bu yönüne dikkat çekilmiştir: "*Şâyet insanoğlunun bir vâdi dolusu altını olsa, yine o, iki vâdi dolusu olmasını arzu eder. İnsanoğlunun ağzını (aç gözlülüğünü) topraktan başkası doyurmaz.*"[1928] Âhiret hayatı, peygamberler olmaksızın aklın hakikatini anlayamayacağı, gaybe âit işlerdendir. İşte peygamberler, devamlı olarak dünyaya meyilli olan insanları, bu âleme doğru yönlendirmeye çalışmışlardır.

Kur'an-ı Kerim'in pek çok âyetinde, dünya hayatının bir aldanma metâi olduğu,[1929] insanlar için çok süslü gösterildiği,[1930] oyun ve oyalanmadan ibaret olduğu,[1931] dünyadaki nimetlerin geçici olup asıl bitmeyen ve tükenmeyenlerin âhiret yurdunda olacağı[1932] üzerinde durulmuştur.

Günümüzde şu gerçeğin görülmemesi mümkün değildir: Âhiret inancının olmadığı toplumlarda, huzur ve mutluluktan söz etmek hiç de kolay değildir. Zira insanoğlunun hemen yarısını teşkil eden çocuklar, yalnız cennet fikriyle, onlara dehşetli ve ağlatıcı görünen ölümlere karşı dayanabilirler ve bu ümitle sevinçli bir şekilde yaşayabilirler. İnsanlığın azımsanamayacak bir bölümünü teşkil eden ihtiyarlar, uhrevî hayatla yakınlarında bulunan kabre karşı tahammül gösterebilirler. Toplumun önemli bir kesimini oluşturan gençler, delikanlılar aşırı bir şiddette olan duygularını, nefislerini, hevâ ve isteklerini; tecavüzlerden, zulüm ve haksızlıklardan, ancak cennet düşüncesi ve cehennem korkusuyla dizginleyebilirler. Böyle mutlu bir toplumu da ancak, getirmiş oldukları prensiplerle insanları istikamete götüren peygamberler kurabilmişlerdir.

6- Dünya-Âhiret Dengesini Sağlama: Peygamberler, dünya ve ukbâ dengesini kurmak için gelmişlerdir. Onların getirdiği muvâzene/denge ile insanoğlu, ifrat ve tefritten kurtulacak ve istikameti bulacaktır. Ne papazlar ve ruhbanlar gibi bütün bütün dünyayı terkedip manastırlara çekilme, ne de her şeyiyle dünyaya dalıp ona kul-köle olma değil; sürekli orta yolu bulma ve yaşama ki, bu da ancak vahyin aydınlık dünyasında elde edilebilecek bir nasiptir. Yoksa akıl ve vicdanla böyle bir denge kurulamaz.

İslâm'da insanın dünyadan tamamen çekilmesi ve kendini sadece namaza oruca vermesi istenmediği gibi; aynı zamanda kendini tamamen maddeye kaptırıp onun arkasından devamlı koşması da tavsiye edilmemiştir. Bilakis, dünya-ukbâ uygunluğu, dünyanın âhirete bir tarla kılınması tavsiyesinde bulunulmuştur. Mü'minin dünya ve âhiret mutluluğunu beraber istemesi, [1933] Karun gibi sadece dünyaya takılıp kalınmaması, [1934] ama bununla birlikte, çeşitli nimetlerden istifade edilebilmesi [1935] de, yine İslâm'ın, dolayısıyla bütün peygamberlerin prensipleri arasındadır.

7- İtiraz Kapısını Kapatma: Peygamberlerin gönderiliş sebeplerinden biri de, insanların âhirette Allah'a karşı herhangi bir itirazlarının olmasını önlemektir. *"Müjdeleyici ve sakındırıcı olarak peygamberler (gönderdik) ki, insanların, peygamberlerden sonra Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın. Allah azizdir, hakimdir."* [1936] Yani iman ve itaat edenlere, âhirette ecir ve sevap ile müjde vermek; küfür ve isyan edenlere, cehennem azâbını haber verip çekindirmek üzere elçiler gönderilmiştir ki, azâbı gördükleri zaman mâzeretleri kalmasın: *"Eğer Biz, bundan önce onları helâk etseydik, muhakkak ki şöyle diyeceklerdi: 'Ey Rabbim! Bize bir peygamber gönderseydin de, şu aşağılığa ve rüsvaylığa düşmeden önce âyetlerine uysaydık!'"* [1937] Peygamber gönderilmemiş olsaydı, demek ki insanlar, bunu bahane edeceklerdi: *"Vaktiyle bize bunları bildirseydin, hükümlerini, şeriatını, kanunlarını bildiren bir peygamber gönderseydin de, bilmediklerimizi öğrenip onlara tâbi olsaydık ve felâketler başımıza gelmeseydi ne olurdu; bize bir elçi gönderseydin de böyle alçak ve rezil olmadan önce, senin âyetlerine uysaydık"* diyebileceklerdi. İşte bu mâzeret kapısını Allah, peygamber göndermekle kapatmıştır.

Kıyâmet gününde Allah, bütün insanları toplayacak, her peygamberi de aynı zamanda kendi ümmetine tebliğde bulunduğu dair şahit olarak getirecektir: *"Kıyâmet gününde, her ümmete bir şahit getirdiğimizde halleri ne olacaktır? O gün, inkâr edip peygambere isyan edenler, yerle bir olmayı isterler. Allah'tan hiç bir sözü gizleyemezler."* [1938] Yine onlar, kıyâmet gününde, cehenneme atılmadan önce, o korkunç âkıbete götürülürken, kendilerine işlemiş oldukları suçlardan sorulur da, onlar, bunu itiraf ederler: *"Cehennem, öfkeden parçalanacak bir hale gelir. Cehenneme her topluluk atıldığında, zebâniler onlara: 'Size bir uyarıcı gelmemiş miydi?' diye soracaklardır. Onlar da: 'Evet, uyarıcı gelmiş, fakat biz yalanlamıştık ve Allah hiçbir şey indirmede; siz ancak büyük bir sapıklık içindesiniz' demiştik diye cevap verirler. 'Eğer dinlesek veya düşünseydik, alev alev yanan cehennemin ehlinden olmazdık' derler. İşte böylece günahlarını itiraf ederler. Kahrolsun alev alev yanan o cehennem ehli!"* [1939]

Her peygamber, insanları inandırmak ve inanmayanların da bahanelerine meydan vermemek için bazı mucizelerle gelmiştir. Artık bundan böyle kimsenin itiraza hakkı yoktur. Allah, inanmamızı istediği hakikatleri, peygamberleriyle gâyet açık bir şekilde gözler önüne sermiştir. Zaten bu da, onların gönderiliş gayelerinden biridir. Ayrıca önemli bir nokta da, Allah, *"Biz, peygamber göndermedikçe azab edici değiliz."* [1940] buyurmaktadır. Demek ki, peygamberler gönderildiği için mizan ve terazi kurulacak ve kimsenin mâzeretine (daha doğrusu bahanesine) bakılmadan herkesin hesabı sorulacaktır.

8- İnsan Fitratına Uygun Olan Gerçek Din Duygusunu Öğretme: İlk insanla beraber ortaya çıkan din, çağlar boyunca inanların rûhunu tatmin etmiş, meraklarını gidermiştir. Dinin bu vasfı, kaynağının sağlamlığındandır. Günümüz dünyasında da, bütün eski dönemlerde olduğu gibi, insanların büyük çoğunluğu Allah'a inanmakta ve tüm varlıkları O'nun eseri olarak kabul etmektedir. Din, insanlığın en önemli gereksinimlerindedir.

İnsanlar, ilâhî ve uhrevî hakikatleri, kendi akıllarıyla idrâk edemezler. Zira aklın kapasitesi sınırlıdır. Akıl, insanları çeşitli yollara götürebilir. Büyük hakikatlere dair söz söylemek iddiasındaki filozofların, insanlığa ne kadar değişik, hatta birbirini yalanlayan, zıt yollar çizdikleri bilinir ve bilinmesi gerekir. Allah, lütfu ile zaman zaman yeryüzünün

çeşitli bölgelerinde, ilâhî tebliği alıp kavimlerine ulaştırarak insanlar seçmiştir. Zira, hayatın, yaşayış tarzının, ilâhî tâlimata göre tanzim edilmesi gerekmektedir. İnsan fıtratı da, bu evreni var eden bir yaratıcıya ibâdet etmekle donatılmış gibidir ki, bunu, Kur'ân-ı Kerim, şu âyetiyle kullara ifade etmektedir: “*Sen, yeryüzünü, hanîf (tevhid eri, Allah'ı birleyici) olarak dine, yani Allah insanları hangi fitrat üzere yaratmış ise o fitrata çevir. Allah'ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur; fakat insanların çoğu bilmezler.*”[\[1941\]](#) İnsanlar, fitraten sağlam, fikir ve düşünce yönüyle düzgün oldukları müddetçe, dine yönelmeleri devam edecektir. Çünkü insanın duygu ve düşüncelerinin yöneldiği en kıymetli şey, dindir. Aynı zamanda onu, diğer yaratıklardan ayıran en belirgin öge de din ve onu yaşamadır. İşte peygamberler de, insanların muhtaç oldukları gerçek dini getirerek, onların bu ihtiyaçlarını en güzel bir şekilde karşılamışlardır.

9- İnsanlara, Doğru Kuralları Gösterme: Nübüvvet görevlerinden birisi de, Allah'tan almış oldukları dosdoğru kurallar vasıtasıyla, hem bu, hem de öbür dünyada insanları saâdete götürecektir, faziletli davranışlara yönlendirmektir. İnsanların tek başlarına, iyi şeylerin tamamını kavrayıp onların gerektirdiği doğrultuda hareket etmeleri söz konusu değildir. Zira insanların arzu, istek ve menfaatleri farklı farklıdır. Buna en büyük delil, bugünkü dünyanın içinde bulunduğu durumdur. Pek çok zulüm işlenmesine, haksızlıklar yapılmasına, insan hakları çiğnenmesine rağmen birçokları, medeniyetin zirvesinde olduğunu pek rahat bir şekilde söyleyebiliyorlar. İşte bundan dolayıdır ki, peygamberlerin risâleti, toplumu düzeltip insanları Allah'a kul olma noktasına getirecek kuralları açıklamak ve yine toplumu felâkete sürükleyip Allah'ın gazabını gerektirecek, kötü hareketlere dikkat çekmektir.

Kur'ân-ı Kerim'i incelediğimizde, her peygamberin, kendi dönemindeki insanları doğruya sevk edip, kötü şeylerden sakındırdığını görürüz. Hz. Nûh, insanları putlara tapmaktan sakındırmış, tutmaları gereken yolu göstermiş,[\[1942\]](#) Hz. İbrahim, kavmiyle büyük mücâdeleler vermiş, akıl yönünden değişik metodlar kullanarak doğruları göstermeye çalışmış,[\[1943\]](#) Hz. Sâlih, kavmini kötü şeylerden ve kötü kimselere uymaktan sakındırmış,[\[1944\]](#) Hz. Lût, kavmi arasında yaygın olan livâtadan (homoseksüellikten) vazgeçirmeye çalışmış ve bu uğurda çetin mücâdeleler vermiş,[\[1945\]](#) Hz. Şuayb, ölçü ve tartıda eksiklik yapan kavmini bu davranışlarından caydırmaya uğraşmıştır.[\[1946\]](#) Netice itibarıyla her peygamber, kavmiyle buna benzer nice mücâdelelerde bulunmuştur. “*Şüphesiz her ümmete bir peygamber gelmiştir. Peygamberleri geldiğinde, aralarında adâletle hümolunur. Onlara asla zulmedilmez.*”[\[1947\]](#) “*Muhakkak ki Biz, peygamberlerimizi açık delillerle/mûcizelerle gönderdik. İnsanlar, aralarında adâleti hâkim kılsınlar diye, o peygamberlere kitap ve ölçü/nizam indirdik.*”[\[1948\]](#)

10- Ahlâk Eğitimi Gerçekleştirme: İnsan için hem iyilik, hem de kötülük yolu açıktır. “*Biz, ona her iki yolu da (hayır ve şerri) göstermedik mi?*”[\[1949\]](#); “*Gerçekten de nefis, kötülüğü emreder.*”[\[1950\]](#) Ancak insan, arzu ve isteklerini yönlendirme, sınırlama ve frenleme gücüne sahiptir. “*Rabbinin azametinden korkup kendini şehvî arzularından koruyana gelince, onun da varıp kalacağı yer mutlaka cennettir.*”[\[1951\]](#) Fakat her insan, nefisine hâkim olamayabilir. Demek ki insanda, bir şeyi emreden veya yasaklayan gizli bir güç vardır. Kötülüklerle karşı insanı dizginleyen en önemli faktör, Allah'a inanma ve yaptıklarının hesabını verme düşüncesidir. Ahlâk eğitimi de diyebileceğimiz bu davranışları en iyi, peygamberler vermiştir. Onlar, getirdikleri kanunlarla, insanlar arası münasebetleri en iyi bir şekilde ayarlamaya çalışmışlar, onları güzel ahlâka yönlendirmişler ve bu konuda en güzel birer örnek olmuşlardır. Kur'ân-ı Kerim de, peygamberimizin bu yönüne dikkatleri çekmiş, O'nun yüce bir ahlâkla yaratıldığını vurgulamıştır.[\[1952\]](#) Ayrıca peygamberimiz de, kendisinin, “güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildiğini”[\[1953\]](#) ifade etmiştir.[\[1954\]](#)

Peygamberlerin Dâvetlerinin Özellikleri

1- Rabbânîlik: Kur'an'da peygamberlik, Allah'ın kulları arasından seçtiği şahıslara verdiği bir lütuf ve rahmet olarak takdim edilir. İnsanların kendi istek ve çabalarıyla bu unvânı elde etmeleri mümkün değildir. Peygamberlerin, Allah tarafından bu görev için tercih edildiğini,[\[1955\]](#) onların seçkin[\[1956\]](#) kişiler olduğunu belirten âyetlerin yanında; Allah'ın, peygamberliği dilediği kimselere vereceğini ifade eden âyetler de vardır.

Hiçbir peygamber, düşünüp taşınıp kendi aklına göre, “şöyle bir sistem ortaya koyayım” diyerek işe başlamamıştır ve başlamaz. Doğrudan doğruya Allah, insanlar içinden bir kimseyi peygamber yapmayı diler. Vakti gelince, tamamen peygamberlik için yaratılmış bu seçkin insana, peygamberlik vazifesini duyurur, o da peygamberliğini

ilân eder. Nübüvvet, Allah'ın istediğine verdiği bir görevdir. O, ne akıl, ne çalışma, ne çok ibâdet ve ne de verâset yoluyla ulaşılabilecek bir şey değildir. Onların getirmiş olduğu her şey, vahiyden ibarettir. Onlardan her biri, şöyle der: *"Ben yalnızca bana vahy olunana uyuyorum."*[\[1957\]](#)

Buldukları çevre şartları, ekonomik ve sosyal hâdiseler, onların konumlarını asla değiştiremez. Onlar, bildikleri yolda hedeflerine varmaya çalışırlar. Vazifelerini yaparlarken de, muhâtaplarının kabul veya reddi onları pek bağlamaz. Onların vazifesi, sadece tebliğ edip anlatmak ve ilâhî emirleri tatbik etmekten ibarettir. Muhâliflerin dedikleri, söyledikleri veya yaptıkları, onların tavırlarını değiştirmez. Mesajlarını, çarpıtmadan, eğip bükmeden net bir şekilde toplumlarına iletirler. Dâvâları adına tâviz vermeleri, kat'iyyen düşünülemez. "Ayı bir eline, güneşi diğer eline koysalar, peygamberler, bu dâvâlarından kesinlikle vazgeçmezler."

2- Tevhide Çağrı: Bütün peygamberlerin tebliğ ettiği din olan İslâm'da temel nokta, tevhid bayrağı altından toplanmaktır. Bunun da esası, kelime-i tevhiddir. *"...Yalnız Allah'a kulluk edelim ve O'na hiçbir şeyi şirk/ortak koşmayalım..."*[\[1958\]](#) Bütün peygamberlere baktığımızda, hepsinin temel gayelerinin, insanları Allah'ın varlığına ve birliğine çağırdıklarını görürüz. Her peygamber, çevresindekilere şunları söylemiştir: *"Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin için O'ndan başka ilâh yoktur."*[\[1959\]](#)

Bütün peygamberlerin dâvetlerindeki esas tema, temel vurgu, insanları sadece Allah'a kulluğa ve O'na inanıp teslim olmaya yöneliktir. *"Andolsun Biz, her ümmet/millet içinde; 'Allah'a kulluk edin; tâğuttan (ona itaatten) kaçının' diyen bir rasûl gönderdik."*[\[1960\]](#) Bunlardaki söz birliği ve hepsinin tevhid hakikatıyla gelmesi de, yine peygamberlik kurumuna ait bir özelliktir. Onun içindir ki, Allah Rasûlü: *"Ben ve benden evvel gelen bütün peygamberlerin söylediği en faziletli söz: 'Lâ ilâhe illâllahu vahdehû lâ şerîke lehû'(Bir tek olan ve hiç ortağı bulunmayan Allah'tan başka ilâh/tanrı yoktur) sözü veya bu anlama gelen sözdür."*[\[1961\]](#) buyurmuştur.

3- Ücret İstememe: Peygamberlerin, yaptıkları hizmetler karşılığında insanlardan hiçbir beklentileri yoktur. Diğer insanların böyle bir şeyi arzulamaları mümkün olabilir. Ancak Kur'an, peygamberlerin böyle bir istekte bulunmadıklarını söylemektedir. Onlardan her birinin, bu konudaki yegâne sözü: *"Ben sizden hiçbir ücret/karşılık istemiyorum. Benim ücretim/mükâfatım ancak Allah'a aittir."*[\[1962\]](#) cümlesi olmuştur. Onlar, bunun karşılığını Allah'tan beklerler. Nasihatleri ve irşadları karşılığında, insanlardan bir övgü de beklemezler. Yegâne istekleri, Allah rızası ve âhîret sevabıdır.

4- Kavimlerinin Diliyle Gelme: Allah, insanlara olan merhametinden dolayı, gönderdiği her peygamberi, insanlar ondan, anlaşılması gerekli olan şeyleri kolaylıkla kavrayabilsinler ve anlasınlar diye, kendi kavminin diliyle göndermiştir. Allah'ın âdeti, sünneti böyledir. Öteden beri, her peygamber, gönderildiği ümmetin ve özellikle içlerinde oturduğu topluluğun dili ile gönderilmiştir. Tâ ki, tebliğine emredilmiş olduğu şeyleri kavmine anlatsın, anlattırsın. Çünkü bir peygamberin peygamberliği, gerek kavmine ait olsun ve gerek daha başkalarını da kapsasın, mutlaka o peygamber, öncelikle kavmini dâvet edecek ve ilk işi onlara peygamberliğini anlatmak olacaktır. Bu ise, onların en iyi, en kolay anlayabilecekleri kendi dilleriyle açıklamaya bağlıdır. Şâyet Kur'an, başka bir dille indirilseydi, peygamberin de içlerinde bulunduğu ve ilk önce hitap edeceği kavmi anlamayacaktı. Kur'an, bu durumu şöyle dile getirir: *"Eğer Biz bu Kur'ân'ı, yabancı bir dille indirseydik, iman etmeyenler, mutlaka diyeceklerdi ki, 'âyetleri uzun uzadıya açıklamalı değil miydi? Arap bir peygambere yabancı dil, öyle mi?'"*[\[1963\]](#) Peygamberler, içinden çıktıkları toplumlarının diliyle gönderilmeseydi, diğer kavimlere tebliğ etmek ve mesajı umûmileştirmek için, ilk neşredenler yetişmeyecek ve bundan dolayı, hiçbir topluluk hakkında Allah'ın kesin delili gerçekleşmeyecekti. *"Allah, her peygamberi kendi kavminin diliyle göndermiştir."*[\[1964\]](#)

5- Hedef ve Gâyenin Açıklığı: Bütün peygamberler, insanların fitratlarına uygun bir şekilde hareket eder, onlara akıllarının alabileceği sadelikte hitap ederlerdi. Çünkü dâvetçinin, konuşmalarında, sohbetlerinde sözünün muhâtapları tarafından anlaşılır netlikte ve sadelikte olması gerekir. Aksi takdirde dediği anlaşılmaz, sözleri hedefini bulamaz. *"(Ey peygamber!) Sen, insanları Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücâdele et."*[\[1965\]](#)

İnsanlar, çoğu hususta birbirinden farklıdır. Zekâ ve ilimleri farklı olduğu gibi, karakter ve duyguları da farklıdır. Ayrıca düşünce ve tasavvurlarında farklı oldukları gibi, eğilim ve yönelişlerinde de farklılık gösterirler. Bütün bu farklılıklar, dâvet ve dâvetçilerin, onları etkileyecek ve karakterlerine münasip düşecek bir şekilde giriş yapmalarını mecburi kılmaktadır. Bu noktayı çok iyi bir şekilde bilen peygamberler, gâyet açık ve net bir şekilde, aktaracakları şeyleri aktarmış, insanların anlamakta güçlük çekecekleri bir metottan uzak durmuşlardır. Tekellüfe/zorluğa girilmemiş, [1966] en kolay ve açık deliller ileri sürülmüş, [1967] anlatılacak şeylerde bir kapalılık bırakılmamıştır. [1968]

6- İhlâs ve Samimiyet: İhlâsı, “yapılan bir şeyi Allah için yapma ve bunu Allah’tan başkasının görmesini istememe” şeklinde tanımlayabileceğimiz gibi, “yapılan bir harekette, diğer insanların değerlendirmelerini göz ardı etme ve onların düşüncelerinden kaçınma” diye de tarif edebiliriz. İşte peygamberler, bütün işlerinde ihlâsa erdirilen şahsiyetlerdir. İhlâs ve samimiyetin zirvesini onlar tutmuştur. Kur’an, onların bu yönlerini bazı peygamberlerin şahsında şöyle anlatmaktadır: “*Kitab’da Mûsâ’yı da an! Gerçekten o, ihlâsa erdirilmiş bir rasûl, nebî idi.*” [1969] Hz. Yusuf için: “*Şüphesiz o, ihlâsa erdirilmiş kullarımızdandır.*” [1970] Ve Hz. Peygamber’e ise: “*Şüphesiz ki Kitab’ı sana hak olarak indirdik. (O halde sen de) dini O’na has kılarak, ihlâs ile Allah’a kulluk et!*” [1971]; “*De ki: ‘Ben dinimde ihlâs ile (dini O’na has kılarak) ancak Allah’a ibâdet ederim.*” [1972]

Son Peygamber

Allah son peygamber olarak Hz. Muhammed (s.a.s.)’i göndermiştir. Ondandır artık peygamberlik kapısı kapanmıştır. Yani, bir daha peygamber gelmeyecektir. Peygamberlerin en üstünü ve en faziletlisi Hz. Muhammed’dir. “*Biz Seni âlemlere rahmet olarak gönderdik.*” [1973] “*Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber Muhammed’i överler/salât getirirler. Ey iman edenler! Siz de O’nu övün (O’na yardım edin), O’na salât ve selâm getirin.*” [1974]

Müslümanların örnek alması gereken kişi, tek önderimiz Hz. Muhammed’dir. Müslümanlar yaşayış tarzını, en ufağından en büyüğüne bütün hal ve hareketlerini O’nu örnek alarak düzenlerler. Allah Kur’an’da şöyle buyuruyor: “*Ey inananlar! And olsun ki, sizin için, Allah’a ve âhiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah’ı çok zikredenler için Rasûlullah en güzel örnektir.*” [1975]

Peygamber’e itaat Allah’a itaattir. Allah Kur’an’da şöyle buyuruyor: “*(Ey Muhammed) de ki, Allah’ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi ve günahlarınızı bağışlasın. Allah affeder ve merhamet eder. De ki Allah’a ve Peygamber’e itaat edin. Yüz çevirirlerse bilsinler ki Allah, inkâr edenleri sevmez.*” [1976]

Mütenebbî/Sahte Peygamber

Mütenebbî: Son peygamber olarak Hz. Muhammed (s.a.s.)’in gelmesi ve O’ndan sonra başka peygamberin gelmeyecek olmasına rağmen, Hz. Muhammed (s.a.s.)’den sonra peygamberlik iddiasında olan kimselere verilen isimdir. Bunlara yalancı peygamber de denir. Bu kişiler; ya deli, ya şöhrat düşkünü veya basit çıkar peşinde koşan insanlardır.

İlk mütenebbî, Peygamberimiz zamanında ortaya çıkan Müseylimetü’l-Kezzab’tır. Bu yalancı peygamber, Hz. Ebu Bekir’in halifeliği zamanında yapılan savaşta öldürülmüştür. Son zamanların sahte peygamberlerinden

Hindistan'da Sör Seyyit Ahmet nice fitnelere sebep olmuş bir İngiliz ajanıdır. Yine 20. asrın mütenebbîlerinden Reşad Halife de, Amerika'daki bir mescidde meçhul birisi tarafından öldürülmüştür. Ankara'daki İskender Evrenesoğlu (İskender el-ekber), içinde Demirel'den, bazı bakanlardan isim isim bahseden Allah'tan "kitap" getirdiğini iddia eden meczup insanlar da câhil halkı kandırarak bu tür komik iddialarda bulunabilmektedir.

Peygamberlerin Sıfatları

1-) Sıdk; Doğruluk demektir. Peygamberler, hem sözlerinde hem de işlerinde doğru sözlüdürler. Asla yalan söylemezler. "*Kitapta İbrahim'i de an. O, dosdoğru (sıddîk) bir nebî idi.*"[\[1977\]](#) Yine bütün peygamberlerin doğru olduklarını, örneklendiren benzer âyetlerde, Hz. İsmâil,[\[1978\]](#) Hz. İdris,[\[1979\]](#) Hz. Yusuf[\[1980\]](#) için sıdk sıfatı verilir; diğer peygamberlerin de sâdik oldukları başka ifadelerle anlatılır.

2-) Emanet; Güvenilir olmak demektir. Peygamberler güvenilir insanlardır. Peygamberler asla emanete hıyanet etmezler. "*Bir peygamber için, emanete hıyanet etmek olur şey değildir.*"[\[1981\]](#) Mekke müşrikleri Peygamberimize "Muhammed'ül-emin" diyorlardı. Peygamberimizin en azılı düşmanı olan bu müşrikler, en değerli eşyalarını Peygamberimize emanet ediyorlardı.

3-) Fetânet; Peygamberler, insanların en zekileri ve en akıllılarıdır.

4-) İsmet; Günah işlemek demektir. Peygamberler küçük veya büyük günah işlemezler. Ancak, insan olduklarından dolayı "zelle" denilen çok küçük hatalar yaparlar. Bu küçük hatalar derhal Allah tarafından düzeltilir.

5-) Tebliğ; Bildirmek demektir. Peygamberler Allah'tan almış oldukları emirleri mutlaka insanlara bildirmişlerdir. Hiçbir şeyi gizlememişler; hiçbir şey ilave etmemişlerdir. "*O peygamberler ki Allah'ın emirlerini insanlara tebliğ ederler, Allah'tan korkarlar ve O'ndan başka kimseden korkmazlar.*"[\[1982\]](#)

Bütün peygamberler, tebliğ görevini yapmak için büyük meşakkat ve çilelere göğüs germişlerdir. Hatta bazıları bu uğurda canlarını feda etmişlerdir. Peygamberler, gördükleri tüm kötülükleri mutlaka elleriyle veya dilleriyle düzeltmeye çalışmışlardır.

Peygamberler âdil kimselerdir. Adâlete ters hiçbir iş yapmazlar. Peygamberler, görevlerinden azl olunmazlar. Peygamberlik çalışmakla elde edilmez. Allah, onu dilediğine vermiştir. Peygamberler seçilmiş, seçkin insanlardır; soyları temizdir. Güzel ahlâk sahibidirler. Yaratılışları ve sûretleri de güzeldir. Allah'tan başkasından korkmazlar. Bütün bunlarla birlikte, peygamberler, beşerdir, yani bizim gibi insandırlar. İnsanlar için tabii olan yeme-içme, evlenme, uyuma, yanılma, unutma, hastalanma... gibi hususlar peygamberler için de mümkündür. Fizikî bünye ve ihtiyaçları itibariyle diğer insanlardan farksızdırlar.[\[1983\]](#)

Kur'an'da İsmi Geçen Peygamberler

Peygamberlik makamı Hazreti Adem ile başlayıp Hazreti Muhammed Mustafa ile son bulmuştur. Bu iki peygamber arasında ne kadar peygamber gelip geçtiğini Allah'tan başka hiç kimse bilemez. Bütün peygamberler Kur'an-ı Kerim'de açıklanmamıştır. *"Bir kısım peygamberleri sana anlattık, bir kısmını ise anlatmadık."*[\[1984\]](#) Fakat, her ümmete (topluma) peygamber gönderildiği ifade edilmektedir. Kur'an'da ismi geçen 25 peygamber vardır. Bu peygamberler şunlardır:

Âdem, İdris, Nuh, Hud, Sâlih, Lut, İbrahim, İsmail, İshak, Yakub, Yusuf, Şuayb, Harun, Mûsâ, Davud, Süleyman, Eyyub, Zülkifl, Yunus, İlyas, Elyasa, Zekeriyya, Yahya, İsa, Muhammed Mustafa (s.a.s.).

Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de ismi geçtiği halde peygamber olup olmadıkları hakkında bilgi bulunmayanlar vardır. Bunlar: Uzeyir, Lokman ve Zülkarneyn'dir.

Peygamberlere İman

Bilindiği gibi, peygamberlere inanmak imanın esaslarından biridir. Peygamberlerin birini bile inkâr eden kişi dinden çıkar. Yüce Allah, her topluma İslâm'ı tebliğ için peygamberler göndermiştir ki, Allah'ı bilsinler ve O'ndan başkasına kulluk etmesinler. Allah, kendilerine peygamber göndermediği bir topluma azab etmez. *"Biz bir peygamber göndermedikçe azab etmeyiz."*[\[1985\]](#) Peygamberlere imanla alâkalı olarak Kur'an-ı Kerim'de birçok âyet vardır. *"Allah'a ve peygamberlerine iman eden ve peygamberlerden hiç birisi arasında (kendisine iman etme bakımından) fark gözetmeyen kimselere gelince, işte onların mükâfatını Allah kıyâmette verecektir. Allah çok bağışlayıcı ve merhametlidir."*[\[1986\]](#)

"O kimseler ki, Allah'ı ve peygamberlerini inkâr ederek kâfir olurlar. Allah ile peygamberlerinin arasını açmak isterler. Ve 'peygamberlerden bir kısmına inanırız, bir kısmını inkâr ederiz!' derler. Böylece iman ile küfür arasında bir yer tutmak isterler."[\[1987\]](#) Peygamberlere imanla ilgili çok sayıda âyet vardır.[\[1988\]](#) Peygamberlere itaat etmeyelere azâbın ulaşacağı konusunda Kur'an uyarıda bulunur.[\[1989\]](#)

Kendilerine peygamber gönderilen toplumların çoğu, peygamberlerini yalanlamış ve onlara uymamışlardır. Bugün olduğu gibi, geçmişte de peygamberlerine tâbi olan insanlar çok az olmuştur. Meselâ Hz. İsa'ya on iki kişilik "havârilere" dediğimiz kimseler inanıp tâbi olmuştur. Diğer insanlar, tâbi olmadığı gibi onu öldürmek istemişlerdir.

Bütün peygamberlerin getirdiği dinin adı İslâmiyet idi. Ne Hz. İsa'nın dini hıristiyanlık; ne de Hz. Mûsâ'nın dini yahudilikti. Hz. İsa'nın da Hz. Mûsâ'nın da, bütün peygamberlerin de dini ancak İslâm idi ve bütün peygamberler müslüman idiler. Bu gerçek, Kur'an'ın dilinden şöyle ifade edilir: *"İbrahim ne bir yahudi, ne de bir hıristiyandı. Fakat Allah'ı bir tanıyan gerçek bir müslümandı. Ve müşriklerden de değildi."*[\[1990\]](#) *"Mûsâ da kavmine şöyle dedi: Ey kavmim, siz gerçekten Allah'a iman ettiyseniz O'nun birliğine teslim olmuş müslümansınız. Artık Allah'a tevekkül edin."*[\[1991\]](#) *"Hani havârilere (Hz. İsa'ya bağlı olanlara): 'Bana ve peygamberlerime iman edin' diye ilham etmişim de onlar, 'iman ettik, bizim hakiki müslümanlar olduğumuza şahid ol' demişlerdi."*[\[1992\]](#)

Görüldüğü gibi, Allah tarafından gönderilen bütün dinlerin adı İslâm, peygamberlerinin ve onlara tâbi olanların da adı müslüman idi. Fakat sonradan, bu saf ve temiz olan isim (İslâm), çeşitli isimler adı altında değiştirilmiştir. İslâm, her asır ve her peygamberin dinidir. Fakat çoğu peygamberin şeriatı ayrıdır. Buna göre din (İslâm) geniş, şümüllü bir kavram; şeriat ise, bu dinin içerisinde her bir peygamberin tâkip ettiği yoldur.

Bu ümmet ile geçmiş ümmetlerin şeriatları ayrı olabilir; fakat bizim ile onlar arasında müsavi (aynı) olan bir kelime vardır ki o özdür, temeldir, hiç bir zaman ve hiç bir şarta göre değişmez. Bu gerçeği Yüce Allah şöyle beyan ediyor: *"De ki, ey ehl-i kitap, hepiniz bizimle sizin aranızda müsavi olan bir kelimeye gelin; şöyle diyerek: Allah'tan başkasına kulluk etmeyelim; O'na hiç bir şeyi ortak koşmayalım. Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi rabler tanımayalım."*[1993]; *"Senden önce gönderdiğimiz her peygambere: 'Benden başka ilah yoktur, Bana kulluk edin' diye vahyetmişizdir."*[1994]; *"Andolsun ki her ümmete; 'Allah'a ibâdet edin ve tâğutlardan kaçının' diye peygamberler gönderdik."*[1995]

İşte, Hz. Adem'den kıyâmete kadar her insanın ve her cinnin, hatta bütün kâinatın uyması gereken kural ve gerçek budur. Mü'min bilir ve inanır ki, geçmişte ne kadar nebî ve rasûl varsa, onlara uyanlarla beraber müslüman idiler. Onlar Allah'tan başkasına kulluk etmiyorlardı.

Tevhid dininin (İslâm'ın) son halkasını Hz. Muhammed (s.a.s.) teşkil etmektedir. Artık Rasûlullah gönderildiğinden itibaren, Rasûlullah'sız bir din, Rasûlullah'sız bir akîde ve inanç olamaz. Öyleyse, yeryüzünde Allah'a bağlanmak isteyenlerin ve müslüman olarak kalmak isteyenlerin rehberi, kılavuzu Rasûlullah'tan başkası olamaz. Zira Rasûl'e itaat Allah'a itaattir. Bu konuda Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Kim Rasûl'e itaat ederse, muhakkak ki Allah'a itaat etmiş olur. Kim de yüz çevirirse, bu seni üzmesin. Zira seni onlara koruyucu ve gözetici olarak göndermedik (ancak tebliğci olarak gönderdik)."*[1996]

Allah Teâlâ bu âyet-i kerimede Rasûlüne itaat edenin Allah'a itaat etmiş olduğunu, Rasûl'e isyan edenin de Allah'a isyan etmiş olduğunu haber veriyor. Bunun sebebi, Rasûlullah (s.a.s.)'in kendi hevâ ve hevesinden konuşmaması ve Allah'ın dinini tebliğ etmesidir.[1997] Rasûlühâ, hiç bir zaman Allah adına kendi kafasından bir şey konuşmaz; kendisine vahyedilene bildirir. Onun için Allah ile Rasûlü'nün hükümleri arasında ayrılık, zıtlık, farklılık olamaz.

İslâm akîdesi açısından peygamberlik kurumu gerçekten büyük değer taşır. Bu müessese, akîdenin ikinci yarısıdır. Peygambere iman, tevhid kelimesinin ikinci kısmıdır. Peygamberlik inancının tezahürleri pratik hayatta mutlaka görülmelidir. Normalde her insan, peygamberlere inandığını söyleyebilir. Fakat bu akîde gerçeklere dayandırılırsa görülür ki, mü'min olduklarını iddia eden pek çok insan bu bağdan kopmuştur. Rasullere iman olsun, diğer iman esaslarına iman olsun, her zaman kulluk ve itaat gerektirir. İtaat ve kullukla beslenmeyen bir iman, iman olarak kalmaz. Günün birinde tamamen söner veya yön değiştirir. Bunun içindir ki, itaat imana bağlı kılınmıştır. Böylece, Allah'a inanan kimse, Rasûl'e bağlanmak zorundadır. Rasûl'e bağlanmayanlar, Allah'a da bağlanmamışlardır.

Kur'an-ı Kerim, peygamberler ve itaat konusunu şöyle açıklıyor: *"Ey iman edenler, Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin ve sizden olan ülü'l-emre (emir sahiplerine) de. Eğer bir hususta çekişirseniz, onu Allah'a ve Rasûlüne götürünüz. Eğer Allah'a ve âhîret gününe inanmışsanız; bu hem hayırlı ve hem de netice itibariyle en güzeldir."*[1998]; *"Hayır, Rabbine and olsun ki, aralarında çekiştikleri şeylerde seni hakem tayin edip, sonra haklarında verdiği hükümden dolayı içlerinde bir sıkıntı duymadan (onu) tam mânâsıyla kabullenmedikçe iman etmiş olamazlar."*[1999]; *"Biz peygamberleri ancak itaat olunsunlar diye gönderdik."*[2000]; *"Allah'a ve O'nun rasûlüne itaat edin ve onların emirlerine ve yasaklarına aykırı hareket etmekten sakının. Eğer itaat etmekten yüz çevirirseniz, bilin ki, Peygamberimiz'e düşen sadece açık bir tebliğdir."*[2001]

Bu âyetlerde mü'minlerin, Allah ile beraber Rasûl'üne de itaat etmeleri şart koşuluyor. Rasûl'e itaat etmeden İslâm yaşanamaz. Zira, "Rasuller sadece kendilerine itaat edilsin diye izn-i ilahi ile gönderilmişlerdir." [2002] İtaat, iman ve İslâm'ın şartı ve hudududur. İman edip de Allah'a ve Rasûl'e itaat etmemek boş bir iddiadan başka bir şey değildir. Bu yalan, tâğutla hükmetmek isteyen her yalancının iddiasıdır. Çünkü, münâfıkların alâmeti, devamlı sûrette itaatten kaçınmaktır. Zira Yüce Allah münâfıklar hakkında şöyle buyurur: "Onlara Allah'ın indirdiğine ve Peygamber'e gelin denildiği zaman, senden büsbütün kaçtıklarını görürsün." [2003] İtaat, bir akîde meselesidir. Mü'min, akîdesini sağlam temeller üzerine oturtmalıdır. İslâm'ın ve imanın hududunu çok iyi bilmelidir.

Peygamberlere İman, Onları Örnek ve Önder Kabul Edip Onlara İtaat Etmek İçindir

Peygamberlerin en büyük ve en önemli görevleri, insanların, hakkında ihtilâfa düşerek kendi imkânlarıyla hakki bulamayacakları alanlarda ihtilâflarını çözümleyici hükümler getirmeleridir: "İnsanlar (aslında) bir tek ümmet (millet) idi. Bu durumda iken Allah, müjde verici ve uyarıcı olarak peygamberleri gönderdi. İnsanlar arasında anlaşmazlığa düştükleri hususlarda hüküm vermeleri için, onlarla beraber hak yolu gösteren kitapları indirdi." [2004] İşte bunun için Yüce Allah, her bir kavim için bir nezîr/uyarıcı göndermiştir. [2005] Peygamberlere iman, onların çağrısını kabul etmek, onların izinden gitmek, "olsa da olur, olmasa da" kabilinden insanların tercihine bırakılmış bir tutum değildir. İnsanlar, peygamberlere iman etmekle, onların izinden gitmekle yükümlüdürler. Aksini yaptıkları takdirde her peygamberden ümmeti hakkında şahitlik etmesi de istenecek ve bu şehâdet, onların kesinleşmiş ceza ve azaplarını daha bir pekiştirici anlam taşıyacaktı. "Allah yolunda hakkıyla cihad edin. O, sizi seçti. Dinde size güçlük vermedi. Babanız İbrahim'in milletine/dinine (uyun). Sizi daha önceden ve bunda (Kur'an'da) 'müslümanlar' diye adlandırdı ki Peygamber size şahit olsun; siz de insanlar üzerine şahitlik edesiniz. O halde namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin ve Allah'a güvenin. O'dur sizin Mevlânız. O, ne güzel mevlâ ve ne güzel yardımcısıdır." [2006] Böylece peygamberler, ümmetlerine karşı, peygamberlere iman edenler de diğer insanlara karşı şahitlik edecek ve hakkında şehâdet ettikleri kimselerin peygamberlerin gösterdikleri yoldan gidip gitmedikleri hususunda beyanda bulunacaklar; ya da bulunmaları istenecektir.

Peygamberlere uymakla yükümlü olmanın yanında, insanın başka sorumlulukları da vardır: Peygamberlerin mesajını yaymak, bu mesajı insanlar arasında uygulanan yegâne din ve şeriat haline getirmek yolunda, peygamberî metod istikametinde cihad etmek, gereken gayreti gösterip hakkıyla mücadele vermek.

Peygamberlerin gösterdiği yoldan başka yolda gitmenin, dünya hayatında sayılamayacak kadar çok olumsuz sonucu ve cezasından ayrı olarak, âhirette de büyük bir cezası vardır. Bu ceza o kadar büyük olacaktır ki, kâfirler dünyada iken peygamberlerin izinden gitmediklerinden, kendilerinden farklı hiçbir meziyetleri olmayan, haktan uzak sapık önderlere uyduklarından dolayı, -faydasını göremeyecekleri bir zamanda- pişman olacaklar ve pişmanlıklarını dile getireceklerdir. Bu durumu Yüce Rabbimiz şöyle tablolaştırmaktadır: "...O gün kâfirlere çok zordur. O günde zâlim, ellerini ısırıp: 'Keşke peygamberle birlikte yol almış olsaydım!' der. 'Eyvah bana, keşke filanı dost edinmeseydim. Andolsun ki o, bana geldikten sonra beni haktan saptırdı.' Şeytan insanı yardımsız ve zelil bırakandır." [2007] İşte bu dünyada şeytanın ardından giderek peygamberlerin yolunu terk edenler, âhirette bu dünyada iken uydukları kimselerden uzaklaşmak isteyecekler; böylelikle azaptan kurtulmayı deneyeceklerdir. Ancak bunun da kendilerine bir faydası olmayacaktır. [2008]

Allah, insanlara insan olarak, kendi aralarından peygamberler göndermiş ve onların yolundan gitmelerini, peygamberlerine her hususta itaat etmelerini emretmiştir. Peygamberlerin izinden gitmeyenlere uymak, ya da onların izinden gidilmeyen hallerde baştakilere, ileri gelenlere itaat, Allah'ın yolundan sapmak için gösterilecek geçerli bir mâzeret değildir. Yüce Rabbimiz, peygamberlerin yolundan sapmak için gösterilecek hiçbir mâzereti kabul etmeyecektir. Peygamberlerin getirdikleri yola aykırı yol izleyenlere itaat, -kim olursa olsunlar- meşrû bir itaat değil; "Yaratan'a isyanı gerektiren hususlarda yaratılmışı itaat yoktur" [2009] şeklindeki nebevî düstur ile ve "mârufu emredip münkeri nehyetmek" ilkesi gereğince böylelerini hizaya getirmek gerekir; Onların sapıklıklarının peşinden gitmek değil. Peygamberlerin dışında, uyulan kimsenin büyük yanlışlara düştüğü önemli bir husustur. Uyulan kimselerin peygamberlerin yolundan gitmemeleri halinde kimlikleri, sıfatları, nitelikleri, makamları, yakınlıkları ne olursa olsun, uyanlara âhirette hiçbir fayda sağlayamayacakları, ebedî azaptan kurtaramayacakları

herkes tarafından gâyet açık ve net bir şekilde bilinmelidir. “Yüzleri ateşte (bir taraftan bir tarafa) çevrileceği o günde diyeceklerdir ki: ‘Ne olaydı, biz Allah’a ve Rasûl’e itaat etseydik!’ Ve diyecekler ki: ‘Rabbimiz, gerçekten biz başkanlarımıza, efendilerimize itaat ettik de, onlar da bizi saptırdılar. Rabbimiz, onlara azaptan iki kat ver ve onları en büyük lânet ile lânetle!’”[\[2010\]](#)

İşte âhirette durum böyle olacaktır; peygamberlerden başkalarının yolunu izleyenler için. Peygamberler ise, kendilerine itaat eden ümmetlerine hatalarının affedilmesi için şefaathane olacaklardır. Dünyada her iki tür önderliğin ve bu önderliğe tâbi olmanın farklı sonuçları olduğu gibi; âhirette de aynı farklılık sözkonusu olacaktır; hatta daha da geniş boyutlarda...

Gerçekten akıl sahibi olanlar, peygamberlerden başkalarının yolundan gitmeyi düşünmek, akıllarının en ücra köşesinden geçirmek şöyle dursun; bu hayırlı ve biricik doğru yoldan gitmeyenleri gafletlerinden uyandırmak için peygamberlerin açtıkları yolda, gösterdikleri istikamette ve onların metoduyla mücadele eder, cihad ederler...

Peygamberlerin ve -günümüz için söyleyecek olursak- son peygamber Hz. Muhammed (s.a.s.)’in getirmiş olduğu şeriate aykırı bir hüküm ya da hükümleri, düzen ya da düzenleri, kurum ya da kurumları, değer ya da değerleri alternatif olarak göstermek, kabul etmek, onlara çağırarak; bunlar insanlara hükmetmekte iseler, bunları kabul edip rızâ göstermek, izâleleri için çalışmamak, onlara gereken tepkiyi göstermemek; bütün bunlar peygamberin getirdiği şeriatı reddetmek anlamına geleceğinden, iman ile bağdaşamaz. Yani, böyle bir tutum, anlayış ve davranış küfürdür. Çünkü İslâm’ın ve Kur’an’ın üzerinde hassasiyetle durduğu “peygamberlere iman” ilkesine ve kelime-i şehâdetin ikinci bölümü olan “Muhammed (s.a.s.)’in Allah’ın Rasûlü” olduğunu kabul ve ikrar etmeye aykırıdır.

Peygamberlere iman, onlara karşı belli bir edeple edeplenmeyi de gerektirir. Onların dâvetlerini kabul etmek, onların izinden gitmek, uymakla yükümlü olduğumuz bütün hususlarda, yani peygamberlik makamları gereği, kendilerine has olan hususlar dışında kalan bütün alanlarda onlara uymak, bu edebin en önemli yanındır.

Peygamber Efendimiz’e karşı –hayatta iken- ümmet fertleri seslerini yükseltmemekle[\[2011\]](#) yükümlü oldukları gibi, vefatından sonra da kayıtsız şartsız ona uyararak, hükmüne teslim olarak, önüne geçmemekle yükümlüdürler.[\[2012\]](#) Hiçbir zaman kendilerini ona tercih edemezler. O kendilerine öz canlarından daha yakındır. Onun zevceleri, mü’minlerin anneleridir.[\[2013\]](#) Bu bakımdan onun hanımları, mü’minler için bir kadının saygı ve ihtiram noktasının en zirvesindedirler. Mü’min bir kimsenin onlara annelik nazarından başka türlü bakması mümkün değildir.[\[2014\]](#)

Mü’minin Allah’ın peygamberlerine ve özellikle de son peygamber Hz. Muhammed Mustafâ’ya (s.a.s.) karşı konumu şudur: Katıksız, şeksiz, şüphesiz tam bir tasdik yanındadır; ona tam anlamıyla uymanın mutlak bir farz olduğunu kabul etmeli; hükümlerini tam bir tasdik ve teslimiyetle karşılayarak dünyada hidâyet üzere olmanın, âhirette de vaad olunan cennete girmenin onun sünnet-i seniyyesine tâbi olmakla mümkün olacağına tam bir yakîn ile inanmalı ve bunu amelî hayatında da ortaya koymalıdır. Onun dışında hiçbir yol gösterici ve önder aramamalı; kendisini, kendisine emir verenleri ve emri ve sorumluluğu altındakileri hep onun gösterdiği yol ile, getirdiği şeriat ile, uyguladığı ve söylediği sünnet ile ölçüp değerlendirmelidir. Kendisinde ve çevresinde bu ölçülere aykırı gördüklerini ilk fırsatta ve en güzel yolla düzeltme yoluna gitmelidir.[\[2015\]](#)

Peygamberlere Vâris Olabilmek

İnsanları ıslahın bedeli ağır, fiyatı çok yüksektir. Bu yüksek fiyatı ödeyecek bir varlık vardır ki o da Yüce Allah'tır (c.c.). Rabbi ile irtibatı zayıflamış veya kopma noktasına gelmiş, yahut da tamamen kopmuş olan insanları tebliğ ve dâvetleriyle irşad eden bu güzel insanlar, ücretsiz gönül erleridir. Ücretleri tamamen Rabbimiz'e aittir.

İlk peygamber Hz. Âdem'den, son peygamber Hz. Muhammed (s.a.s.)'e kadar gelmiş olan peygamberler bugün yine tüm tazelikleriyle insanları irşad etmekte, onları Yüce Allah'ımızla barıştırmanın mücâdelesini vermektedirler. Gerek hayatları ve gerekse temiz sicilleri bizzat Rabbimiz tarafından açıklanmış olan bu gönül erleri kitabımız Kur'ân-ı Kerim'de sık sık anlatılır ve tüm insanlığa numune olarak gösterilir.

Her biri Allah'ın yolu dediğimiz sırât-ı müstakimin kenarlarında bir nevi nöbet tutmakta ve bu mübarek yoldan çıkmak ve sapmak isteyenlere güzel usulleriyle, temiz tavırlarıyla engel olmaktadır.

Gün olmuş insanlar kendi içlerinden bazı büyükleri rab edinmişler, bu sapıtmış kimselere Hz. Nuh gönderilmiş... Gün olmuş insanlar dünyaya meyletmiş, köşk ve saraylarda, yüzme havuzları olan villalarda zevk ve sefaya dalmışlar, Rabbimiz Hz. Sâlih'i görevlendirmiş. Yine gün olmuş insanlar cinsî sapıklığa düşmüş, nikâh yoluyla meşrû olan kadın ve kızları dışlayarak hemcinsleriyle düşüp kalkmaya başlamışlar, derhal Hz. Lut görevlendirilmiş. Saltanat ve müstakbir yaşayışlarıyla yoldan çıkmış olanlara Hz. Süleyman; Allah'a göklerin hâkimiyetini verip yeryüzü egemenliğini vermeyen Firavun'a Hz. Mûsâ; ölçü, tartı ve adâlet mekanizmasını tahrip eden bir topluma Hz. Şuayp; köleliğin, insanı sömürmenin ve sınıfsal bir toplumun yapısını ortaya koymanın zirvesini yaşayan bir topluma Hz. Yusuf; akla ve hayale gelebilecek tüm kötülükleri hayatlarına geçirmiş olan bir başka topluluğa ve hak yol arayışında olan tüm insanlığa ise Hz. Muhammed (s.a.s.) gönderilmiştir.

Gönderilmiş olan tüm peygamberler, sırât-ı müstakimde yürüyen yolcuları, Allah adına kollamak ve sapmalara karşı ikaz ve irşad görevlerini noksansız olarak ifa etmişlerdir. Allah'ın selâmı hepsinin üzerine olsun.

Batının kendi toplumsal problemlerini çözmek için geliştirdiği formül ve çözüm yollarını olduğu gibi aynen müslüman bir ümmete uygulamak için baskıcı ve dayatmacı zihniyete karşı çıkmak, bir iman borcudur. Bu borcu ödemek durumunda olan her İslâm tebliğcisi ve dâvetçisi bir peygamber vârisidir/olmalıdır.

Sözgelimi, fâize yenik düşmüş bir toplumu, kapitalist sisteme karşı reaksiyoncu bir seviyeye getirmeye çalışan, İslâm'ın bölünmez bir bütün olduğunu söyleyerek bunu icabında hayatıyla ödeyen bir müslüman, peygamber vârisidir.

"Âlimler peygamberlerin vârisleridir."[\[2016\]](#) buyuran Rasûlullah Efendimiz'e tam mânâsı ile vâris olmak meselesine gelince; Kur'ân'ı öğrenip öğreten, insanları İslâmî yaşayış esasları üzerinde eğiten, nefisleri şirkten ve diğer hastalıklardan temizlemek mücâdelesini sürdüren, bütün bunları gerçekleştirmek için ilim, amel, kesin tavır ve numûne olmayı ihmal etmeyen, tefsir, hadis, fıkıh halkaları kurarak, insanları sohbet ve dersleriyle yetiştiren insanlar, peygamberin vârisleridir.[\[2017\]](#)

Örnekleri çoğaltmak mümkün. Kur'an-ı Kerim, peygamberlerin hayatından bazı enstantaneler, kesitler sunar. Bundaki temel amaç, o örnekleri müslümanlar güncelleştirsin, benzer konumdaki örnekleri yaşayışlarına geçirsinler; böylece peygamberlerin bıraktığı mirası bölüşsünler. O miras, öyle büyük bir hazinedir ki, o birikimle hem dünyanın hem âhiretin tüm güzel kapıları açılacak, her hastalığa nebevî reçeteler şifâ verecek, her probleme nebevî çözümler çare olacaktır. Nu mutlu peygamber vârislerine!

Nebî ile Rasûl Arasında Fark Var mıdır?

(Geleneğin Yanlışından Modern Küfre/Sahte Peygamberliğe)

Nebî ve Rasûl kavramları müteradif, yani eş anlamlı ifadelerdir. Kur'an'da "nebî" ve "rasûl" kelimeleri peygamberler için kullanılmıştır. Ancak klâsik anlayışa göre, ikisi arasında şöyle bir fark olduğu belirtilir: Rasûl, kendisine kitap ve şeriat gönderilen peygambere denir. Nebî ise, kendisine kitap ve şeriat gönderilmeyip, kendisinden önceki rasûlün kitap ve şeriatını insanlara tebliğ eden peygambere denir. O halde her rasûl aynı zamanda nebîdir, ama her nebî rasûl değildir. Çağımızda bazı yalancı peygamberler ve onları savunanlar da bu farkları tersine çevirirler.

Modern mütenebbiler, sahte peygamberliklerinin dine ters düşmediğini güya kanıtlamak için, nebî ile rasûl kavramı arasında olduğunu kabul ettikleri farktan yola çıkarlar. Nebî, kitap verilenlere; rasûl ise, bu mesajı taşıyanlara verilen ad olduğunu ileri sürerler. Hindistan'da Sör Seyyit Ahmet'in başını çektiği modernist akım, bunu iddia eder. Bunlara göre, her nebî aynı zamanda rasûldür; fakat her rasûl nebî değildir. Nebî, hem kendinden önceki kitapları doğrulayıcı, hem de aldığı yeni kitabı insanlara ulaştırıcıdır. Her kitap verilen nebî bir elçidir/rasûldür; fakat her elçiye/rasûle kitap verilmemiştir. Kur'an'dan uydurma deliller bulmaya çalışan bu sahtekârlar, Peygamberimiz (s.a.s.)'in "*hâtemu'l enbiyâ/nebîlerin sonuncusu*" [2018] olduğunu kesin biçimde ifade edildiğini görüp bir tevile bunu çürütemedikleri için, sahte peygamberlerini, nebî değil de rasûl olarak isimlendirirler. Nebî ve rasûlle ilgili geleneksel yanlış tersinden başka bir yanlışla sürdüren bu kimseler, yalancı peygamberlik kurumunu yeniden işletmeye çalışırlar. Hâlbuki Kur'an, nebî ile rasûl arasında bir fark gözetmiyor.

Kur'an'a Göre Nebî ile Rasûl Arasında Fark Yoktur. Nebî, peygamberlerin haber alma, vahiy alma vasıflarına, rasûl ise, alınan mesajın elçiliğini yapma, aktarma vasıflarına işaret etmektedir. Tıpkı adâletli davranmayı ve takvâli olmayı şahsında birleştiren mü'min gibi. Yani nasıl bir mü'minin aynı anda âdil ve muttakî olması, çelişki arz etmiyorsa, bir peygamberin de aynı anda nebî ve rasûl olması da tenâkuz teşkil etmez. Nebî ile rasûl arasındaki fark, sadece kelime anlamları itibarıyledir. Yoksa, şeriat alıp almaması, kitap getirip getirmemesi açısından aralarında anlam farkı yoktur. Geleneksel bazı iddialara göre, Hz. İsmail gibi peygamberler sadece nebîdir; kendilerinden önceki rasûlü tekrar ederler. Oysa Kur'an, Hz. İsmail için, hem rasûl, hem de nebî sıfatlarını kullanmaktadır: "*Kitap'ta İsmail'e dair anlattıklarımızı da an. Çünkü o sözünde duran rasûl nebî idi.*" [2019] Hz. Hârûn için de Kur'an, Hz. Mûsâ ile beraber her ikisine rasûl demektedir: "*Fir'avn'a giderek (ona) deyin ki: 'Biz âlemlerin Rabbinin rasûlüyüz.'*" [2020]

Geleneksel görüşün nebî'yi önceki kitabın ve rasûlün mukallidi durumuna indirgemesi çok yanlıştır. Çünkü birçok âyette nebî kavramına kitap nispet edilmiştir. "*Allah, nebîlerden şöyle söz almıştı: 'Bakın, size kitap ve hikmet verdim, şimdi yanınızda bulunanı doğrulayıcı bir rasûl geldiğinde, ona mutlaka yardım edeceksiniz; bunu kabul ettiniz mi? Ve bu hususta ağır ahdimi üzerinize aldınız mı?' demişti. Kabul ettik dediler. O halde şahit olun, Ben de sizinle beraber şahit olanlardanım dedi.*" [2021] Bu âyetten kesin olarak anlaşılmaktadır ki, nebî, kitap ve şeriat olmayan biri değildir. Yine Kur'an'da kendilerine kitap verildiği muhkem olarak Kur'an'da anlatılan peygamberleri nebî olarak vasfetmektedir. "*Nebîlerden söz almıştık. Senden, Nuh'tan, İbrâhim'den, Mûsâ'dan, Meryem oğlu İsmâ'dan sağlam bir söz (misak) almışsındır.*" [2022] Dolayısıyla Kur'an, nebî ile rasûl arasında kitap alıp almamak açısından bir ayırım yapmamaktadır. Kur'an, bazı nebîlere kitap verildiğini belirttiği gibi, rasullere de kitap verildiğini açıklar: "*Andolsun Biz rasullerimizi açık delillerle gönderdik. Ve onlarla beraber Kitab'ı, mizan'ı/nizâmı indirdik ki, insanlar adâleti yerine getirsinler.*" [2023] Görüldüğü gibi âyet-kerimede rasûl kavramına kitap nispet edilmiştir. Bu da gösteriyor ki, Kur'an, nebî ile rasûl arasında kavramsal fark gözetmemektedir. Fakat peygamberlerin genel Kur'anî tanımı nebîdir; rasûl, gönderilmekle (irsâl) ve tebliğle, görevin icrâsıyla ilgili bir kavramdır.

Kur'an, Hz. İsmail, Hz. Mûsâ ve Hz. Muhammed (s.a.s.)'e aynı âyetlerde hem nebî, hem rasûl demektedir. [2024] Hâtemiyetin (son nebî olmanın) sadece nebîlik için söz konusu olduğunu, rasûllük için söz konusu

olmadığını iddia etmek, hastalıklı kalplere sahip olanların bir tahrif çabasından ibarettir. Kur'an nebî ile rasûl arasında bir ayrım gözetmediği gibi, şu peygamberler nebî; şunlar da rasûldür diye Kur'an'ın bir beyanı da yoktur. Nebî, genellikle peygamberlerin haber alma, vahiy alma yönünü, rasûl ise genellikle, alınan vahyin elçiliğini yapma yönünü ifade eden kavramlardır. Her peygamber vahiy almıştır (nebî); ve aldığı vahyi tebliğ etmiştir (rasûl). Bu iki vasfı bünyesinde bulandırmayan birine de peygamber denemez. Yani kalbine indirilen vahyin elçiliğini (rasûllüğünü), insanlara iletimini üstlenmeyen birine nebî denemeyeceği gibi, vahiy almayan (nebî olmayan) birine de rasûl denemez. Hz. Muhammed (s.a.s.)'den sonra bir insan, kavramsal anlamda ister rasûl olduğunu, isterse nebî olduğunu iddia etsin, yalancı peygamberdir, müseylimetü'l kezzâbtır. Çünkü nebî de rasûl de ıstılahî açıdan peygamberliğe delâlet etmektedir. Her nebî rasûldür; her rasûl de nebîdir.[\[2025\]](#)

SORULAR

- 1- Nebî, Rasûl ve mütenebbî kavramlarını açıklayabilmek.
- 2- Peygamberlerin gönderiliş amaçları nelerdir?
- 3- İnsanlar içerisinde peygamberleri kim seçer?
- 4- Nebî ile Rasûl arasındaki fark nedir?
- 5- Peygamberlerin sıfatları nelerdir?
- 6- Son peygamber kimdir ve özellikleri nelerdir? Onun hakkında doyurucu bilgiler veriniz.
- 7- Kur'an'da ismi geçen peygamberlerin isimlerini sayınız.
- 8- Kur'an'da ismi geçtiği halde peygamber olup olmadıkları şüpheli olanlar kimlerdir?
- 9- Tarihte ve günümüzde sahte peygamberler çıkmış mıdır? Çıktıysa bunlara örnekler veriniz.
- 10- Peygamberleri örnek almanın nasıl olacağını ve peygamberlere nasıl vâris olunacağını açıklayınız.
- 11- Aşağıdakilerden hangisi peygamberlerde bulunması gereken sıfatlardandır?
 - a) Tebliğ
 - b) Yalan söylemek
 - c) Günah işlemek
 - d) Emânetlere riâyet etmemek
- 12- Aşağıdakilerden hangisi peygamberlerin gönderiliş amacı olamaz?
 - a) İnsanları Allah'ın dinine dâvet etmek
 - b) İnsanlara Allah'a nasıl ibâdet edeceklerini göstermek
 - c) İnsanların eski inanç, adet ve geleneklerini devam ettirmek
 - d) İnsanlara ahlâki yönden güzel örnek olmak
- 13- "Peygamberler insanların en zeki ve en akıllılarıdır." Bu ifâdede geçen özellik, peygamberlerin hangi sıfatıdır?
 - a) sıdk
 - b) emânet
 - c) fetânet
 - d) ismet

ÂHİRETE İMAN

- . Âhiret; Anlam ve Mâhiyeti
- . Kur'an-ı Kerim'de Âhiret
- . Âhirete İman
- . Âhiretin Gerekliliği ve Âhirete İnanmanın Faydaları
- . Yakînî Bilgi; Kesin İnanç
- . Kıyâmetin Zamanı
- . Amel Defterleri
- . Mizan
- . Cennet ve Cehennem
- . Âhirete İmanın İnsan Hayatındaki Yeri
- . Âhiret Şuuru
- . Yaratılışa İnanan, Yeniden Yaratılmaya da İman Eder
- . Âhiret Anlayışı Bizi Dirilişe Ulaştırır/Ulaştırmalıdır
- . Gündüz Yaşıyor, Gece Ölüyor, Sabah Diriliyoruz
- . Her Kış Bir Ölüm, Her Bahar Bir Diriliştir
- . Sorular

Bu üniteyi bitirdiğinizde aşağıdaki amaçlara ulaşmanız beklenmektedir:

- * Âhiretin gerekliliğini ve âhirete inanmanın fayda ve hikmetlerini dillendirebilmek.
- * Kıyâmetle ve kopma zamanı ile ilgili Kur'an'ın temel vurgularını özetleyebilmek.
- * Kur'an'ın âhirete iman konusunu niçin yakîn kelimesi ile ifade ettiğini açıklayıp yakînî bilgi ve inancı açıklayabilmek.
- * Âhiret inancının insan hayatındaki önemini dillendirebilmek.
- * Yeniden dirilmenin akla ters düşmediğini örneklerle açıklayabilmek.
- * Ölümü ve ölüm sonrasını Kur'an'ın nasıl değerlendirip bizi nasıl ölüm ötesine hazırladığını izah edebilmek.
- * Ölüm sonrası, yeniden dirilişle birlikte başlayacak olan haşrin, mizanın ve amel defterlerinin mâhiyetleri hakkında bilgi verebilmek.
- * Cennet ve cehennem hakkında doyurucu açıklamalarda bulunabilmek.
- * Âhiret şuuruna sahip olup bu bilinçle hayatına çeki düzen verecek şekilde nefis muhâsebesinin nasıl yapılabileceğini izah edebilmek.

Âhiret; Anlam ve Mâhiyeti

Âhiret, kelime olarak Arapçada son, diğer, sonra gelen demektir. Âhiret, dünya hayatını takip eden, ona benzeyen yönler olduğu kadar, benzemeyen yönlerin de olduğu daha değişik ve ölümsüz bir hayattan, ebediyet âlemine ait çeşitli merhaleler ve hallerden ibarettir. "Yakîn" ise, gerçeğe uygun ve herhangi bir şüphe ile ortadan kalkmayacak şekilde şek ve şüpheden uzak olan sabit ve kesin bir inanış, şüphe karışmayan kesin bilgi demektir.

Âhiret inancı, Allah'ın varlığını kabul eden hemen hemen bütün din ve düşünce sistemlerinde (tabii bu arada hıristiyanlık ve yahudilikte de) mevcuttur. Kur'an'da Hz. Nuh, İbrahim, Yusuf, Mûsâ, İsa ve diğer peygamberlerin kendi ümmetlerine âhiret akidesini telkin ettikleri ifade edilir.[\[2026\]](#)

Kur'an-ı Kerim'de Âhiret

Âhiret, Kur'an-ı Kerim'de 110 yerde geçer. Kur'an'da son gün anlamında *yevmü'l-âhir* şeklinde, dünya ile karşılaştırmalı olarak veya yalın halde geçer. Yalın halde *el-âhire* şeklinde kullanıldığı yerlerde *ed-dâru'l-âhire* tamlaması, yani "âhiret yurdu", "diğer ülke" anlamında olduğu veya âhiret hayatı demek olduğu kabul edilir. Bu kullanılış şekillerinden de anlaşılacağı gibi âhiret kavramı ile dünya kavramı arasında sıkı bir münasebet vardır.

Kur'an-ı Kerim'de yüzden fazla terim ve deyim kullanılarak âhiret akidesi işlenir. Âhiretle ilgili âyetler hem Mekkî, hem de Medenî sûrelerde sık sık tekrarlanmaktadır. Bu tekrarın, konunun önemini vurgulamak, sorumluluk duygusunu pekiştirmek, dünya ile âhiret arasındaki psikolojik mesafeyi kısaltarak mü'minin ruhunu yüceltmek ve hayatını ebedileştirmek gibi hedeflere yönelik olduğunu söylemek mümkündür. Birçok sûrede kâinatın, özellikle insanın yaratılışından ve hayatın akışından bahseden âyetlerle âhiret hayatını tasvir eden âyetler yan yana yer almıştır. Kur'an'ın tasvirine göre dünya hayatı bir "oyun ve eğlence"[\[2027\]](#) bir "süs ve öğünüş"[\[2028\]](#) "mal, evlat ve nüfuz yarışı"[\[2029\]](#) Netice itibarıyla o geçici bir faydalanış ve aldanış vesilesidir. Asıl hayat, âhiret hayatıdır. Gerçek anlamda huzur ve sükûn sadece ölümsüz âlemedir.[\[2030\]](#) Her ne kadar ölüm, geride kalanlar için acı ve hasret dolu bir olay ise de, imanlı gönüller için fânîlikten ebedîliğe geçişi sağlayan bir vasıtaadır. O yüzden birçok âyette ölüm ve âhiret hayatı "buluşmak, sevdiğine kavuşmak" anlamındaki "lika (*likau'llah, likau'l-âhire*)[\[2031\]](#) kelimesiyle ifade edilmiştir.

Asıl hayatın ikinci âlemde başlayacağına iman edenler, ölümün ebedî yokluk olmadığını kabul ederler. Henüz hayattayken, bu gerçek vatanın, baba yurdunun, sonsuz mutluluk hayatının özlemini duyar ve ona göre yaşarlar.

Kur'an-ı Kerim'in âhireti ispat metodu, "nereden geldim, nereye gidiyorum?" sorusuna tatminkâr bir cevap bulmaya dayanır. Düşünen her insanın sormaya mecbur olduğu bu sorunun birinci kısmında, kendisine ve içinde yaşadığı tabiata hâkim, mutlak kudrete sahip bir yaratıcının varlığına inanan kimse, sözkonusu sorunun ikinci kısmında da aynı düşünce tarzını devam ettirerek öbür âlemin ölümsüzlüğünü kolaylıkla benimser. Bundan dolayı Allah'a imanla âhiret gününe iman Kur'an'da sık sık ve birlikte zikredilmek suretiyle bunun ne kadar önemli bir ilke olduğuna dikkat çekilmiştir.

Dünyaya ilk gelişinde pek âciz bir canlı olan insan, hayatının daha sonraki devrelerinde fizyolojik ve psikolojik yönden gelişip tabiat içindeki en mükemmel yaratık haline gelir. Ondaki ruhî ve fikrî gelişme devam ederek, fitratındaki özellik ortaya çıkarak kendisinde ebediyet duygusu meydana getirir. İnsanın, iyi düşünmeden, ilk bakışta yok oluş (fenâ) gibi telakki ettiği ölümden korkması veya öbür âleme inanmayanlarla ona hazırlıklı olmayanların ölümden ürkmesi de bu ebediyet duygusuna bağlanabilir. O halde daha mükemmel ve ölümsüz bir âlem olan âhiretin varlığını benimsemek insanın tabii yaratılışında, fitratında bulunan bir özelliktir. Ancak, dünya hayatının câzibesi, kişinin fitratındaki ölümsüzlük duygusunu unutturup tabiatındaki seyri durdurabilir.

Âhirete İman

Mü'minlerin akîdelerini teşkil eden iman esaslarından birisi de "âhiret gününe inanmak"tır. Kur'an, bizden gaybî olan âhiret âlemine yakînen, (kesin inançla) inanmamızı istemektedir. İsrâfil (a.s.) birinci defa sura üfürdüğünde kıyâmet kopacak, her şey yok olacaktır. İkinci defa üfürdüğünde ise herkes dirilecektir. İnsanların tekrar dirilmesiyle başlayan ve ebedîyyen devam edecek olan zamana âhiret denir. "Sonra siz kıyâmet gününde muhakkak diriltileceksiniz." [2032]; "Onlar sana indirilene de, senden önce indirilenlere de inanırlar, âhirete de kesin inanç ile inanırlar." [2033]

Âhiret gününde, dünyada kim ne işlemişse karşılığı tam olarak verilecektir. Bir âyet-i kerimede şöyle buyruluyor: "Kâfirler öldükten sonra hiç dirilmeyeceklerini zannederler. Ey Muhammed! De ki, Hayır! Rabbime yemin ederim ki öldükten sonra yeniden dirileceksiniz. Sonra da yaptıklarınız size bildirilecektir. Bu Allah'a çok kolaydır." [2034]

Her şey gibi dünyanın da bir sonu vardır. Bir gün gelecek her yaratılan şey gibi dünya da yok olacaktır. Her şey yok olduktan sonra insanlar Allah'ın emriyle tekrar dirilecektir. Herkes dünyada işlediğinden sorguya çekilecek, her yaptığıının karşılığını görecektir. O gün insana İman ve sâlih amelden başka hiç bir şey fayda vermeyecektir. İslâm'ı seçen ve gereklerini yerine getirenler cennete; bâtılı seçenler ise cehenneme gidecektir.

"Güneş dürülüp ışığı kalmadığı zaman;

Yıldızlar düşüp söndüğü zaman;

Doğurması yaklaşmış develer başıboş bırakıldığı zaman;

Yabani hayvanlar bir araya toplatıldığı zaman;

Denizler kaynatıldığı zaman;

Canlar bedenlerle birleştirildiği zaman;

Kız çocuğun hangi suçtan ötürü öldürüldüğü kendisine sorulduğu zaman;

Amel defterleri açıldığı zaman;

Gök yerinden oynatıldığı zaman;

Cehennem alevlendirildiği zaman;

Cennet yaklaştırıldığı zaman;

İnsanoğlu ne yaptığını görecekler.^[2035]

Âhiret âlemine iman, Kur'an'da çoğunlukla Allah'a imandan hemen sonra zikr edilmektedir. Yani Allah'a İman ile âhirete İman birbirine bağlı olarak ifade edilmiştir. Biri başlangıç, öbürü ise sonuç. Çünkü yapılan her amel, her iyilik, işlenen her suç, çiğnenen her emir ve reddedilen her hükmün karşılığı ancak o adil mahkemede hallolunacaktır. O mahkemede hiç bir şey karşılıksız bırakılmayacaktır. "Kim zerre miktarı bir hayır işlerse, onun mükâfatını görecek; kim de zerre miktarı bir kötülük işlerse, onun cezasını görecekler."^[2036]

Evet, dünya bir imtihan yeri, âhiret de o imtihanın değerlendirileceği bir başka yerdir. O yerde Allah'tan başka hiç bir yardımcı, O'nun izni olmadan hiç bir şefaathçi bulunamaz. Artık bütün işlemler bitmiş ve bütün hesaplar neticelendirilmiştir. Kur'an-ı Kerim bu manzarayı şöyle dile getirmektedir: "Bir de öyle bir azâb gününden sakının ve korunun ki, o günde (Kıyâmette) hiç bir kimse, hiç bir kimse adına bir şey ödeyemez. Kimseden şefaath da kabul edilmez. Azâbdan kurtulmak için kimseden bedel ve karşılık alınmaz. O kâfirlere yardım da yapılmaz."^[2037]

Mü'minler bilmelidir ki, o gün mesuliyet ferddir, hesaplar şahsîdir. Herkes kendi nefsinden sorumludur. Hiç kimse başkasının günahını taşıyamaz. Hiç kimse kimseyi kurtaramaz.

Âhirete iman, mü'mine, mutlak adâlete dayanan ferddî mesuliyeti yükler. Bu prensip, mü'mine, kendi değerini öğreten ve iç âleminde uyanıklığı hâkim kılan en kuvvetli bir prensiptir. Âhirette mü'mini kurtaracak, onu himaye edecek ancak sahil imanı ve sâlih amelidir. Hiçbir fidiye onu küfür ve masiyetinin cezasından kurtaramaz. Bunun içindir ki, âhirete İmanın, mü'minin hayatında büyük bir etki yapacağı kaçınılmazdır. Öyle ise mü'min, bütün hazırlık ve çalışmasını âhirete yönelik yapmalıdır. İslâmî çalışma ve ibâdet hayatında bunun dışında hiç bir menfaat beklememelidir. Çünkü, icraatında başkasını ortak eden (yani, Allah'tan başkası için ibâdet edip, başkaları takdir etsin diye kulluk yapan) âhirette de kimi ortak yapmış ise, ecrini ondan isteyecektir. Âhirette Allah'tan başkası mükâfat ve cezâ veremeyeceğine göre, o halde mü'min Allah'tan başkası için kulluk yapamaz.

Âhirete İman, insanoğlunun başıboş olmadığını, lüzumsuz yere yaratılmadığını, kendi hevâ ve hevesiyle baş başa bırakılmadığını insana öğretir. Bu akîde, ameli karşılığı ile birleştiren bir inançtır. Bu inanç, insanoğluna kesin olarak bildiriyor ki, mutlak bir adâlet kendisini beklemektedir. Mü'min bu inanç sayesinde hesap ve adâlet gününe kendini hazırlar.

Bu inanç, mü'min ile kâfiri birbirinden yaşantı itibariyle de ayırır. Mü'min, âhirete inandığı için dünyayı bir imtihan yeri olarak kabul eder ve çalışmasını da ona göre yapar. Kâfirler ise, âhirete inanmadıkları için, hayatı sadece bu dünyadan ibâret sayar ve çalışmasını da hep bu dünyaya ait kılar. Böylece onlar, âhirete eli boş olarak gider ve orada onlara sadece ateş arkadaşlık eder. Başka yardımcıları yoktur onların.

Âhirete iman, onun için çalışmayı da beraberinde getirir. Yani âhirete inandığını iddia eden herkes, çalışmasını ona göre yapmalıdır. Allah'a ve âhirete inanıp mü'min olduğunu iddia eden kimse, karşısındaki kim olursa olsun, onun sevgisi Allah'adır, Rasûlünedir ve mü'minleredir. Kalbinde diğerlerine en ufak bir sevgi besleyemez. Allah'ın mü'minlerden istediği budur.^[2038]

İnsanın, bir şeyin kârını ve zararını düşünmesi fitrattandır. Bu âlemden başka âlem tanımayan kimse, yalnızca bu dünyadaki kârı ve zararı düşünür; dünyevî faydalar beklemediği hiç bir işe yanaşmaz. Fakat, âhiret gününe inanan kimse, dünyevî fayda ve zararlara pek aldanmaz. Çünkü onun bütün kazancı âhirete yöneliktir. O mükâfatını sadece Allah'tan bekler. Ona hayırlı bir iş götürüldüğünde, madden kaybedeceği bir şey olsa bile onu kaçırmamaya çalışır. Karşısına kötü bir iş çıktığında da, maddî faydası ne kadar olursa olsun ondan kaçınır. Kısaca mü'min âhirete yönelik çalışmalarda bulunarak, geçici dünya menfaatinin para, servet, mal, mülk, mevki, şöhret gibi aldatıcı meta'larına aldanmaz. O bilir ki, dünya üzerinde bulunan bütün varlıklar, tüm dünyevi faydalar geçicidir; günün birinde hepsi yok olup gidecektir.

Yine insan, günün birinde, güneşin soğuyup bütün enerjisini kaybedeceğini, yıldızların dökülüp yok olacağını ve bütün kâinatın altüst olacağını yakinen bilmelidir. Kıyâmetten sonra da insana yeni baştan hayat bahşedileceği, insanların bu dünyadaki fiillerinin kayıtlar altında tutulup, kıyâmet gününde ortaya konulacağı, kıyâmette herkesin Allah tarafından hesaba çekileceği, bir kısım insanların (İman ve amel-i sâlih sahiplerinin) Cennet'e; bir kısım insanların (İsyankârların) da Cehennem'e gireceğini yakinen bilir ve inanır.

Kur'ân-ı Kerim'de Cennet ve Cehennem ehlinin tasviri şöyle yapılmaktadır: *"Kıyâmet gününde birtakım yüzler ak, birtakım yüzler de kara olacak. O vakit yüzleri kara olanlara şöyle denilecek: 'İmanınızdan sonra küfrettiniz ha! İşte o küfrün cezası olarak tadın azâbı.' Ama yüzleri ak olanlar Allah'ın rahmeti içindedirler. Onlar orada (Cennet'te) ebedî olarak kalacaklardır."*[\[2039\]](#)

Mü'min âhirete İman ederken, bunu sözde bırakmayarak âhiret için ne gerekirse onu yapar, âhiret mutluluğunu kazanabilmek için önceden âhirete yönelik gayret ve çalışmalarda bulunur. Çünkü Alah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: *"Kim de mü'min olduğu halde âhireti ister ve çalışmasını da onun için yaparsa, işte bunların çalışmaları makbuldür."*[\[2040\]](#)

Âhiretin Gerekliği ve Âhirete İnanmanın Faydaları

1-) Dünya insan için bir imtihan yeridir. İnsan akıl ve irâde sahibidir. Allah, gönderdiği peygamberler ve kitaplarla insanlara hakkı ve bâtili açıklamıştır. İnsan imtihan olunmaktadır, eğer İslâm'ı seçerse cennete girecektir, yok bâtil bir din seçerse cehenneme girecektir. *"Hanginizin daha iyi amellerde bulunacağını denemek için, ölümü ve hayatı yaratan O'dur."*[\[2041\]](#)

İnsana kendisine verilen nimetleri nerede kullandığı mutlaka sorulacaktır: *"Sonra, yemin olsun ki, o gün (Kıyâmet günü) mutlaka nimetlerden sorulacaksınız."*[\[2042\]](#)

2-) Dünyada birçok haksızlıklar yapılmaktadır. Yapılan zulümlerin hesabı âhirette, dünyadan çok daha ağır bir şekilde görülecektir.

3-) Yaptığı amellerin hesabını vereceğine inanan kimse hareketlerine dikkat eder. Çünkü, bilir ki yaptığı işlerden mes'uldür, âhirette hesap verecektir. Bu yüzden kendisi ve insanlık için iyi amellerde bulunur.

4-) Âhirete inanmak insanlık için bir huzur ve teselli kaynağıdır. İnsan da her canlı gibi ölecektir. Bu yüzden insan için öldükten sonra dirileceği inancı büyük bir nimettir.

Yakînî Bilgi, Kesin İnanç

Yakînî bilgi, kendisinde şüphe olmayan bilgidir. Müttakiler, âhireti gözleriyle görmemişlerdir ama gözlerini yaratan Allah, âhiretin varlığını haber verdiği için şüphesiz iman ederler. Gözün görmesinde yanılma ve yanlışlık olabilir, fakat Allah'ın verdiği haberde yanlışlık olmaz. Çölde su görüp de ona doğru koşan insan, çoğu zaman su yerine serapla karşılaşabiliyor. Bu sebeple biz Allah'ın haberine gözlerimizle gördüğümüzden daha fazla inanırız. *"Bu dünya hayatından başka hayat yoktur. Ölürüz ve yaşarız. Biz, diriltilecek değiliz."* [2043] diyen insanlar, mevsimlik böcekler gibi hiç görmedikleri baharı inkâr etmekte. Ama, bu kışın bir baharı, bu dünyanın da bir âhireti var.

Ana rahmindeki bebeğe "buradan daha geniş bir dünya var" deseniz, gülüp geçebilir. Bu dünya da, âhiretin ana rahmidir. Bu toprak ana üzerinde yaşar, büyür ve ölecek âhirette doğarız. Baharda doğan, yazın gençliğini yaşayan, güz mevsiminde ölen, kardan kefenlerle toprağa gömülen çekirdeklerin baharda İsrâfil'in surunu andıran ılık rüzgârlarla çiçeğe dönüşmeleri, âhiretin varlığını bize hatırlatan âyetlerdir. [2044]

Âhiret konusu, İslâm'ın olmazsa olmaz ilkelerinden biridir ve sanıldığından çok daha fazla pratik değerlere sahiptir. Müslümanın arz üzerinde küçük ve büyük günahlardan kaçınabilmesi, dünyayı gözünde küçültüp, şehid cesâretini elde edebilmesi, dünya müstekbirlerine meydan okuyabilmesi ancak bu inancın sağlamlığı ölçüsünde mümkündür. Âhiret inancı, kesin bir kanaat, bir bilinç, bir şuurdur. Yani, insan hayatına yön veren yerleşik bir idrak etmedir. Bu yüzden âhiret kelimesinin geçtiği ilk âyet olan 2/Bakara sûresi 4. âyette *"yûkînûn (yakînen iman)"* ifâdesi yer almış; Kur'an'ın hidâyetine erip kurtuluşa erecek muttakîlerin özellikleri arasında "âhirete yakînî iman" şartı aranmıştır.

Bir bilginin, ya da fikrin insanda, yakînen iman olması, şuur/bilinç haline gelmesi, o düşüncenin kişi gözüyle görüyor, şahid oluyor gibi konuyla kendi arasında yakınlık kurmasıyla, o düşüncenin kişiye mal olmasıyla mümkündür. Bir konu hakkında yakîne, şuura sahip olan kişi, o konu hakkında fikri üretkenliğe ulaşabilir, bunu rahatlıkla başkalarına aktarabilir. Bundan da önemlisi, bundan elde ettiği bakış açısı ve yönelişi kendini ilgilendiren diğer alanlara da taşıyabilir. Öyleyse, çoğu insan tarafından ilme'l- yakîn olarak bilinen âhiret konusunun ayne'l- yakîn seviyesine taşınması gerekir.

Ayne'l-yakînde kişi, şahid olduğu şeyi gerçekmiş gibi görür. Ama bütünüyle duyumsayamaz. Çünkü bu seviye, hakka'l-yakînin alanına girer. Öyleyse ayne'l-yakînin güçlendirilmesi için sembollere, teşbihlere ihtiyaç vardır. Bu teşbih ve semboller yoluyla âhiret tasvir edilir. Kalp gözü açık olanlar, bu tasvirin en uç noktasına, yani sınırına varabilirler. Bizzat müşahede ise şüphesiz öldükten sonra olacaktır. İşte müslümanların âhirete imanları bu minval üzere olursa, âhiret konusu bir şuur haline dönüşecek ve pratik hayata aksedecektir.

Hayata birkaç damla su ile başlayıp ölümden sonra sonsuzluğa uzanan biz insanların ölüm sonrası hakkında ciddi endişelerimiz yoksa; bu, hem dünyevî hayatımız, hem de uhrevî hayatımız için büyük bir tehlikedir. Bugün insanların kafalarında taşıdıkları endişelerine bakın; tamamının veya tamamına yakınının dünyevî endişeler olduğunu göreceksiniz. Kalabalık bir şehrin en yoğun noktasında durun ve oradan geçen binlerce insandan her birine şu soruyu yöneltin: "Şu anda neyi düşünüyorsunuz?" Hiçbir insanın, "şu anda, bir gün öleceğimi ve yaşadığım hayatın hesabını vereceğimi düşünüyordum" dediğini kolay kolay duyamayacaksınız. İnsan, başına yüzde yüz gelecek ölüm olayını ve hesaba çekilmeyi düşünmeden nasıl yaşar? Fakat, maalesef yaşıyorlar; buna yaşamak denirse.

Müslüman, hayata tevhid penceresinden bakmak zorundadır. Tevhid, birlemek demek olduğuna göre, laik bir anlayışla dünya ile âhiret arasını ayırmak bu inanca zıt olacaktır. Âhiretten ayırdığımız dünyayı, tekrar âhiretle birleştirmek zorundayız. Sadece ölüme kadar olan süre olarak algıladığımız istikbal (gelecek) kavramını, ölümden sonrasını da içine alacak şekilde anlamaya ve bu anlayışı gündelik yaşayışa geçirmek, kulluk görevimizdir.

Bir ayağımız âhirette; bir ayağımız dünyada, bir gözümüz âhirette; bir gözümüz dünyada ve bir kulağımız İsrâfil'in surunda; bir kulağımız dünyada olarak yaşarsak dünya-âhiret dengesini kurmuş oluruz. Yoksa hem kendimiz, hem de bizden etkilenen her şey fesada uğrayacaktır. "Öyle binalar ediniyorsunuz ki, sanki içinde ebedî kalacaksınız!"[\[2045\]](#)

Kıyâmet ve Kıyâmetin Zamanı

Kıyâmetin ne zaman kopacağı, bu düzenin ne zaman bozulacağı konusu insanları çokça meşgul etmiştir. Bu zamanı bilebileceğini tahmin ettikleri kişilere her zaman sormuşlardır. Ama kıyâmetin zamanı, sadece Allah'ın bileceği bir sırdır.

"Sana kıyâmeti sorarlar: 'Gelip çatması ne zamandır?' (derler.) Sen onu nereden bilip bildireceksin? Onun nihâî ilmi yalnız Rabbine aittir. Sen ancak ondan korkanları uyarırsın. Kıyâmet gününü gördüklerinde (dünyada) sadece bir akşam vakti ya da kuşluk zamanı kadar kaldıklarını sanırlar."[\[2046\]](#)

"(Ey Muhammed!) Sana, kıyâmet saatinin ne zaman gelip çatacağını soruyorlar. De ki, onu ancak Rabbim bilir, onun vaktini O'ndan başka belirtecek yoktur. Göklerin ve yerin, ağırlığını kaldıramayacağı o saat, sizlere ansızın gelecektir."[\[2047\]](#)

Amel Defterleri

Âhirette insanlara yapmış olduğu ameller, yazılmış bir defter/kitap halinde verilir. Bu defterler Kirâmen Kâtibîn melekleri tarafından yazılmış kitaplardır. Benzetme yerindeyse, dünyada her yaptığımız amel bu melekler tarafından kamerayla videoya çekilmektedir. Defter veya kitap denilen bu filmler âhirette cennetlik olanlara sağdan, cehennemlik olanlara ise soldan ve arkalarından verilecektir.

Cennetlik olanlar büyük sevinç yaşayacaklar ve herkese kitabını göstermek isteyeceklerdir. Cehennemlik olanlar ise elindeki kitaplarda her şeyin yazıldığını görüp hayret edecekler ve pişman olacaklardır. Bu defterlerde; insanın dünyada yaptığı her şey büyüğüyle, küçüğüyle eksiksiz olarak yazılmış olacaktır. "Kitap ortaya konmuştur:

Suçluların, onda yazılı olanlardan korkmuş olduklarını görürsün. 'Vay halimize! Derler, bu nasıl kitapmış? Küçük-büyük hiçbir şey bırakmaksızın (yaptıklarımızın) hepsini sayıp dökmüş!' Böylece yaptıklarını karşılarında bulmuşlardır. Senin Rabbin hiç kimseye zulmetmez."[\[2048\]](#)

Mizan

Mizan: Âhirette, amellerin tartılması için Allah'ın kıyâmet günü ortaya koyacağı terazilerdir. Âhirette hesaptan sonra insanların amellerini tartacak olan ilâhî adâlet ölçüsü demektir. Her insanın yapmış olduğu ameli bu terazide tartılacak, sevâbı ağır gelenler cennete; hafif gelenler ise cehenneme girecektir.

Mizan, her ne kadar terazi ve ölçü âleti demek ise de mizan, bu dünyadaki ölçü âletlerine benzetilemez. Nasıl olduğunu kavramamız mümkün değildir. Mizan tam mânâsıyla doğru bir terazi olacaktır. Birilerinin hakkının yenmesi veya birilerinin kayırılması asla olmayacaktır. Çünkü, o terazinin sahibi, âdil olanların en adâlettisi Allah (c.c.)'tır. Allah Teâlâ bir âyet-i kerimede şöyle buyurmaktadır: *"Biz kıyâmet gününe mahsus adâlet terazileri koyacağız. Artık hiç bir kimse, hiçbir şeyle haksızlığa uğramayacaktır. O şey bir hardal tanesi de olsa onu getirir, mizana koyarız. Hesap görücü olarak Biz yeteriz."*[\[2049\]](#)

Allah, âhîret günü tartının hak olduğunu,[\[2050\]](#) kimin tartılan ameli ağır gelirse onun râzı edecek bir yaşayış içinde olacağını,[\[2051\]](#) kurtuluşa ereceğini;[\[2052\]](#) ameli hafif olanların ise hâllerinin yaman olacağını, [\[2053\]](#) bunlar Allah'ın âyetlerini inkâr ettikleri için kendilerini ziyana soktuklarını,[\[2054\]](#) amellerinin boşa gittiğini, kıyâmet gününde onlar için hiçbir ölçünün tutulmayacağını bildirmektedir.[\[2055\]](#)

Cennet ve Cehennem

Cennet: Allah'ın iman edenleri ve imanlarının gereklerini yerine getirenleri mükâfatlandıracağı yerdir. Cehennem ise Allah'a isyan edenlerin cezâlarını görecekleri mekândır.

Cennet ebedîdir (sonsuzdur). Cennetin nimetleri hiç sona ermeyecektir. Genel kanı, kâfirler için cehennem azâbının da ebedî oluşudur. Âlimlerin çoğuna göre kâfirler de cehennemde ebedî kalacaklardır. Çok sayıda sahih hadisin ifadesine göre günahkâr Müslümanlar, günahları kadar cehennemde kaldıktan sonra cennete gireceklerdir.

Kur'an'da Cehennem Tasviri

Cehennem ve oradaki hayat, Kur'an-ı Kerim'de şu şekilde tasvir edilir: Suçlular cehenneme vardıklarında, cehennem onlara büyük kıvılcımlar saçar,[\[2056\]](#) uzaktan gözüktüğünde onun kaynaması ve uğultusu işitilir.

[2057] İnkârcılar için bir zindan olan cehennem, [2058] ateşten örtü ve yataklarıyla, [2059] cehennemlikleri her taraftan kuşatan, [2060] yüzleri dağlayan ve yakan, [2061] deriyi soyup kavuran, [2062] yüreklere çöken, [2063] kızgın ateş dolu bir çukurdur. [2064] Yakıtı insanlarla taşlar olan cehennem, [2065] kendisine atılanlardan bıkmayacaktır. [2066] İnsanın içine işleyen bir sıcaklık ve kaynar su içinde, serin ve hoş olmayan bir kara dumanın gölgesinde bulunacak cehennemliklerin [2067] derileri, her yanı sıra, azabı tatmaları için başka derilerle değiştirilecektir. [2068] Onların yiyeceği zakkum ağacı, [2069] içecekleri kaynar su ve irindir. [2070] Orada serinlik bulamadıkları gibi, içecek güzel bir şey de bulamayacaklardır. [2071]

Allah'ı görmekten mahrum kalacak kâfirlere [2072] Allah rahmet edip bağışlamayacak, [2073] cehennem azabı onları kuşatacaktır. Günahkâr mü'minler, cehennemde ebedî kalmayacaklar, Peygamberimiz'in hadislerinde bildirildiği gibi, cezalarını çektikten sonra cennete konulacaklardır. [2074]

"Küfre sapanlar grup grup cehenneme sürülmüştür. Nihâyet oraya gelince kapıları açılmıştır. Onun (cehennemin) bekçileri onlara: 'İçinizden Rabbinizin âyetlerini size okuyan ve bu gününüze kavuşacağınız hakkında sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?' derler." [2075]

Cehennem ateşten ve azaptan bir dünyadır. Orada her insan azap yönüyle eşit değildir. Sekiz ayrı cehennem tabakası vardır. Mü'min ile kâfir, kâfir ile münâfık aynı yerde ve aynı azapta olmayacaktır. Yerleri ve dereceleri farklı farklı olacaktır.

Cennetin Tasviri

Cennette ise mutluluğun her türlü vardır. Orada sıcak ve soğuk yoktur, ebedî yeşilliklerle devamlı ilkbahar mevsimi hüküm sürer. Evler, köşkler, saraylar ve meyvelerin her türlü vardır. Orada korku, üzüntü ve keder yoktur. *"Rablerinin azâbından sakınanlar da grup grup cennete sevk olunmuşlardır. Nihâyet oraya geldiklerinde ve kapıları açıldığında cennetin bekçileri onlara: Selâm size! Tertemiz geldiniz. Artık sonsuz kalmak üzere oraya girin derler."* [2076]; *"İman edip sâlih ameller işleyenlere, içinden ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele! O cennetlerdeki bir meyveden kendilerine rızık olarak yedirildikçe: 'Bundan önce dünyada bize verilenlerdendir bu, derler. Bu rızıklar onlara (bazı yönlerden dünyadakilere) benzer olarak verilmiştir. Onlar için cennette tertemiz eşler de vardır. Ve onlar orada ebedî kalırlar."* [2077]

Genel olarak İslâm âlimlerinin cennet tasviri hakkında benimsedikleri görüş, onun mahiyetinin bilinemeyeceği şeklindedir. Çünkü Kur'an, mü'min kullar için âhret hayatında hazırlanmış mutluluk vesilelerinin hiç kimse tarafından tahayyül edilemeyeceğini ifade eder: *"Yaptıklarına karşılık olarak, onlar için ne mutluluklar saklandığını hiç kimse bilemez."* [2078] Yine, kudsi hadis olarak rivâyet edilen meşhur metin de bu hususu açıkça belirtmektedir: *"Ben, sâlih kullarım için, hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı ve hiçbir beşer zihninin tasavvur edemeyeceği mutluluklar hazırladım."* [2079] Dünya hayatında beş duyu ve akıl alanlarındaki idrâkler, tabiat şartlarıyla kayıtlı olduğuna göre naslarda geçen tasvirleri aynı şartlar çerçevesinde veya hayal gücüyle değiştirerek algılamak gerekir. Nitekim bazı âyetlerde, cennet ve nimetleriyle ilgili dünya ve âhret idrakleri arasında benzerliklerin bulunduğu ifade edilmiştir (2/Bakara, 25; 47/Muhammed, 6). İbn Abbas'tan yaygın olarak rivâyet edilen *"Cennette isimlerden başka dünyayı andıran hiçbir şey yoktur."* (Makdisi 1/194) ifadesi, ikisi arasındaki mahiyet farklılığını belirten bir söz olsa gerektir.

Cennetin sekiz kapısının olduğu ilk dönemlerden beri kabul edilegelmiştir. Ancak, cehenneme ait yedi kapının mevcûdiyeti Kur'an-ı Kerim'de açıkça zikredildiği halde (Hıcr, 44) cennetin sadece kapılarının (ebvâb) bulunduğu ifade edilmiş ve sayıları hakkında herhangi bir işarette bulunulmamıştır. Ancak, bazı hadis-i şeriflerde cennetin sekiz kapısı olduğu belirtilmektedir.

Cennet, sadece bağ ve bahçelerden ibaret olmayıp bunların yanında kendilerine has maddelerden oluşan nesnelere ve tesisleri de mevcuttur. İman ve sâlih amel sahibi kimselerin ebediyet âleminde ravzâtü'l-cennâtta (cennetlerin has bahçelerinde) yaşayacaklarını ifade eden ayette[2080] yer alan ve sözlük anlamları bakımından her ikisi de bahçe anlamına gelen *ravzât* ile *cennât* kelimelerinden ikincisine "tesis" manasını vermek gerekir. Birçok ayette sâlih mü'minlere vaad edilen cennetin çoğul şekliyle kullanıldığına bakılırsa, birden fazla tesisin bulunduğu ve her mü'mine bir mesken hazırlandığı anlaşılır. Cennetin, göklerin ve yerin "arz"ı/genişliği kadar olduğunu ifade eden ayetlerin[2081] tefsiri için şu farklı görüşler ileri sürülmüştür: 1- Cennetin tasavvur edilemeyecek kadar geniş olduğunu ifade eden bir benzetmedir. Buna göre arz; en, yani genişlik demektir. Bir alanın dar cephesini genellikle onun genişliği oluşturduğuna göre cennetin uzunluğu bu teşbih çerçevesinde çok daha fazla olacaktır. 2- Cennet, dünya hayatında insanoğlu tarafından kavranabilen kâinat kadar değerlidir. 3- Madde âleminin insan idrâkine sunulduğu gibi cennet de onun bilgi ve idrâkine sunulmuştur. Bu yorumlar içinde en çok tercih edilen, birinci görüştür.

Kur'an-ı Kerim'de cennet için "güzel meskenler"[2082], "üst üste kurulmuş konaklar"[2083] ve "ev"[2084] kavramları kullanılmak suretiyle onun maddî manada eleman ve tesislerden oluştuğu belirtilmiştir. Cennet hayatıyla ilgili bazı tasvirler de bu gerçeği vurgulamaktadır. Naslardan anlaşıldığına göre cennet ehli için çadırlar da kurulacaktır.[2085] Onlar, Cuma günleri güzel kokular saçan rüzgârların estiği bir çarşıyı dolaşacaklar, bu şekilde zarâfetlerine zarâfet katacaklardır.[2086]

Rahmân suresinde, "Rabbinin huzuruna suçlu olarak çıkmaktan korkan kimseler için iki cennet (cennetân) vardır." [2087] denildikten sonra, bu cennetlerin imkânlarından bahsedilmekte, ardından, o iki cennetten başka (veya onların altında) iki cennet daha bulunduğu[2088] belirtilerek bunların da benzer imkânları tasvir edilmektedir. Müfessirler, bu iki (veya dört) cennet hakkında cin ve insan türlerine verilecek cennetler, iyiliklerin yapılması ve kötülüklerin terkedilmesine karşılık verilecek iki cennet, iman ve sâlih amel için verilecek cennet ile lutf-ı İlâhî olarak fazladan ikram edilecek cennet gibi bazı yorumlar yapmışlardır. Hz. Peygamberimiz bir hadisinde, âhiretteki iki cennetten birinin kapkacak ve madenî eşyasının altından; diğersinin de gümüşten olacağını ifade etmiştir.[2089]

Dünya hayatında mü'minlerin Allah'a itaat ve bağlılıklarının aynı derecede olmadığı bilinmektedir; bunun sonucu olarak ceza ve mükâfat derecelerinin de aynı olmayacağı haber verilmektedir.[2090]

Âhirete İmanın İnsan Hayatındaki Yeri

İnsanlara bakıyorsunuz, sulu ve yeşillik bir yer görünce, hemen hafta sonu orada birkaç saat zevkli anlar geçirmek için piknik programları yapıyorlar. Ama nice insan, Allah'ın, altından ırmaqlar akan yeşillik mekânında (cennette) ebedî piknik yapmanın programını yapmıyorlar. Veya yazın sıcak günlerinde 40-50 derecelik sığağa dayanamayıp kaçan insanlar, o dehşetli günün ve yerin (cehennemin) bilmem kaç bin derecelik sığağından korunmuyorlar. Şu hayatta apartmanlar ve villalar yaptırmaya kalkan insanlar, öbür tarafta bir gecekondu olsun yapmaya kolay kolay kalkışmıyorlar. Sanki bir gün oraya gitmeyeceklermiş gibi. Yine bu insanlar, şu hayatta, boğazlarından kısarak kooperatiflere yazılıyorlar. Yazıldıkları daireyi elde edip içinde rahat bir şekilde oturmak için canları çıkarcasına yıllarca taksit ödüyorlar. İyi, olsun, ev dünyada bir ihtiyaçtır ama, aynı kişiler cennet kooperatifinden bir köşke talip olup da "taksitlerini düzenli bir şekilde ödeyeyim; günü gelince bana anahtar teslim edilsin" diye düşünmüyorlar. Yine bu insanlar, mahkemeye düştüklerinde beraat etmek için ellerinden geleni yapıyorlar. En iyi avukatı tutuyorlar, hakimi görmek gerekiyorsa görüyorlar... Ama aynı insanlar, birgün kurulacak olan ilahî mahkemede berat etmek için pek de fazla bir çaba harcamıyorlar.

Biz birine iyilik yapsak, adam karşılığında teşekkür etmeden çekip gitse "ne karakersiz bir adam; o kadar iyilik yaptım, bir teşekkür bile etmedi. Nankör, sen bundan sonra görürsün!" deriz. Ama biz aynı şeyi Allah'a karşı yapmıyor muyuz? Evet, bütün meseleler gelip âhirete ve dirilişe ciddi mânâda iman (yakînî bir bilgi ve kesin bir inanç) noktasında düğümleniyor. "O (Allah), hanginizin daha güzel amel işleyeceğini denemek için ölümü ve hayatı yarattı." [2091] Bu âyetin ifadesiyle hayata baktığımızda sanki bir terslik varmış gibi görebiliriz. Çünkü biz insanlar, önce yaşar sonra ölürüz; ama âyette önce ölüm, sonra hayat denilmiş. Burada Allah bize şunu ima ediyor: "Hayatı anlamak ve doğru yaşamak istiyorsanız, önce ölümü anlamalısınız." İnsanın hayatı nasıl anladığı,

her şeyden önce ölümü nasıl anladığına bağlıdır. Eğer siz ölümü bir bitiş ve yok olma şeklinde anlarsanız, hayatı da "nasıl olsa ölüm var; o halde ölmeden önce ne yaparsam kârdır" şeklinde anlar ve öyle yaşarsınız. Ama ölümü bir bitiş değil de, aksine bir diriliş ve gerçek hayat olarak anlarsanız, o zaman hayatı; "en ince teferruatına kadar hesabının verileceği bir olay" olarak anlar ve o şekilde yaşarsınız. Herhangi bir şey yapmadan önce, onun hesabını yapar, hesaba çekileceğiniz bilinciyle hesaplı ve ölçülü davranırsınız.

Âhiret Şuuru

Kur'an'ın, üzerinde en fazla durduğu konuların başında âhirete iman gelir. İnsanların İslâm'a girmeleri, Allah'ın dinine teslim olmaları ancak bu iman ile mümkündür. Bunun için âhiret konusunun en fazla işlendiği sûreler Mekki sûrelerdir. Bunun böyle olması kaçınılmazdı. Çünkü müşrik, kâfir, ya da putçu her ne olursa olsun, insanların her tür şirk, küfür ve cahiliyye düşüncesinden temizlenmeleri ve hayatlarının bütününde İslâm'ı kendilerine bir yaşam biçimi edinmeleri, bu iman ile mümkündür. Her şeyden önce Allah'a ve bu dünyadan sonra gelecek ebedî âhiret hayatına inanan bir insanın, yeryüzünde şeytanın oyunlarına karşı sebat etmesi, canı ve malı pahasına mustaz'afın haklarını savunup zâlimlere karşı durması beklenemez. Bu insanlar, yaşadıkları hayat gereği, tüccarca bir felsefeyi kendilerine rehber edinmişlerdir. Yaptıkları her tür iyilik ya da yardımın karşılığını bu dünyada ve dünyanın geçer akçesiyle almak isterler. Oysa İslâm, müslümanlara böyle bir şey va'detmez. Aksine insan, akidesi için sadece malını ve dünyevî zevklerini değil, canını bile feda etse, bunun karşılığını yalnızca âlemlerin Rabbi olan Allah'tan beklemek zorundadır. **Allah'a teslimiyet, dünyevî zevk, rahat ve menfaatlerden ferâgat anlamına geldiğine göre sağlam bir âhiret inancı, mü'minde olmazsa olmaz bir özellik demektir.**

Sağlam bir âhiret inancına sahip olmayan bir insanın, cahilî düşünce ve yaşayışlardan uzak durması, imkân hâricindedir. Bu yüzden Kur'an, her konuda olduğu gibi, bu konuda da en doğru yolu takip etmiş ve yeryüzünde Allah'ın hilafetini yüklenecik ve ilahî adâletini arz üzerinde tesis edecek insanları somut haram ve helallerden uzaklaştırmadan önce, yakîn bir âhiret (ceza-mükâfat) inancına dâvet etmiştir. Nitekim Mekke'de de böyle olmuş ve namaz, oruç, hac, içki, zina gibi konularla ilgili hükümler gelmeden önce bu inancın sağlamlanmasına uğraşmıştır.

İnsanın fıtratından uzaklaşıp, gittikçe artan bir hızla nefsini, dünyevî ve hayvanî zevkini öne çıkartan bir anlayışla gücü yettiği her şeye hükmetme istemesi her yerde fesadı artırmıştır. Bunun sonucu olarak, İslâm'dan uzak anlayış ve yaşayış; insandan tabiata, felsefeden bilime, dinden siyasete hemen hemen her şeyin dengesini altüst etmiştir. İşin garibi, modern insan, bu altüst olmuş dengenin hâlâ en iyi olduğunu ve ilerleme felsefesi gereği daha da iyi olacağını söylüyor. Bu dengenin bozulması sonucu adâletin arz üzerindeki tesisi de ortadan kalkmıştır. Ve artık yeryüzünde suç işleyen, zulmeden, milyonlarca mustaz'af insanı sömüren müstekbirler, emperyalistler, çağdaş firavunlar cezalandırılmadan bu dünyadan ayrılıyorlar. İşte bunların nihaî cezasını Allah, âhirete saklamıştır. Adâlet konusu, sadece kâfir ve mücrimlerin suçlarıyla değil, aynı zamanda müslümanların ecirleriyle de ilgilidir. *"Göğü, yeri ve ikisi arasındakileri boş yere yaratmadık; bu, inkâr edenlerin bir zannıdır. Bu yüzden o inkâr edenlere ateşten helak vardır. Yoksa biz, iman edip iyi işler yapanları yeryüzünde bozgunculuk yapanlar gibi mi tutacağız? Yoksa muttakileri, yoldan çıkaranlar gibi tutacağız?"*[\[2092\]](#)

Bu dünyada sırf Rabbinin rızâsını gözeterek her tür meşakkate katlanan, Allah'ın davası için işkence, hapis, kınanma, işinden edilme gibi her tür zorluğa göğüs geren insanların, Allah'ın bir lütfu olarak âhirette bir karşılığının bulunması gerekir. Gerçi bir müslüman, dünyada sırf Rabbine olan bağlılığından dolayı gördüğü eza ve cefalarla hiçbir zaman alçalmaz; aksine O'nun katında daha fazla yükselir.

Yaratılışa İnanan, Yeniden Yaratılmaya da İman Eder

Yaratılış olarak da âhiretin varlığında şüphe edilemez. Müşriklerin kesin inkârlarına getirdikleri en büyük delil; yok olan, toprağa karışan insan bir daha nasıl diriltilebilir? Oysa âlemlerin rabbi olan Allah'ın buna gücü elbette yeter. "Elbette gökleri ve yeri yaratmak, insanları yaratmaktan daha büyük (bir şey)dir. Fakat insanların çoğu bilmezler. Kör ile gören bir olmaz. İnanıp sâlih ameller yapanlarla kötülük yapan bir olmaz. Ne kadar az düşünüyorsunuz! (Kıyâmet) saat(i) mutlaka gelecektir. Bunda asla şüphe yoktur. Fakat insanların çoğu inanmazlar." [2093] "Yaratılışa siz mi daha çetinsiniz, yoksa gök mü? (Allah) onu yaptı. Kalınlığını (tavanını) yükseltti, onu düzenledi." [2094]; "De ki: 'Allah sizi yaşatıyor, sonra sizi öldürüyor, sonra sizi kendisinde şüphe olmayan günde toplayacaktır. Fakat insanların çoğu bilmezler.'" [2095]

Öldükten sonra dirilme; bir de insanın yaratılış felsefesi ile ilgilidir. Peygamberimiz: "insanın dünyada bir yolcu, dünyanın da ağaç altında bir solukluk dinlenme yeri" [2096] olduğunu söylemiştir. Yani başı O'ndan gelen ve sonu yine O'na ulaşacak olan bir yolculuk (İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn). [2097] Bu yolculukta insan başıboş bırakılmamıştır. "İnsan, başıboş bırakılacağını mı sanır?" [2098]; "Bizim sizi boş yere, bir oyun ve eğlence olarak yarattığımızı ve sizin bize döndürülüp getirilmeyeceğinizi mi sandınız?" [2099] Allah, insanı boş yere yaratmadığına göre, helakını da boş yere yapmayacaktır. Bu dünyada kendisine bu kadar nimet ve hasletler verilen, mahlukatın en şerefli kılınan ve tüm bunların karşılığında sadece Allah'a kulluk etmesi istenen insanın, tüm bu imkân ve lütufları boş yere harcaması, ya da sırat-ı müstakim doğrultusunda kullanması karşılıksız kalmayacaktır.

"...(O müttakiler) âhirete yakîn olarak iman ederler. İşte onlar, Rablerinden bir hidâyet üzeredirler ve kurtuluşa erenler de onlardır." [2100] Âyette geçen yakînen iman önemlidir. İslâm'ın temel özelliklerinden birisi, insanları, gaybe imana dâvet etmesidir. Bu gaybın varlığı, bizim duyularımızla müşahede edilmez; akfî çıkarsamalar ya da mantıksal önermelerle de bilinmez. Aksine gaybe imanın en sağlam teminatı, sadık habere duyulan güvendir. Kur'an gibi sadık bir haberde herhangi bir yanlışlık ya da tezatlık olmayacağına göre, gaybin varlığı da kesindir. Âhiret gaybî olduğuna göre, ona yakînî iman da ancak Allah'a olan imanla mümkündür. Çünkü gerçek yakîn, bizatihi müşahede iledir. Oysa âhiret konusunda böyle bir imkân yoktur. Dolayısıyla konu, Allah'ın sözüne iman ile alâkalıdır.

Âhiret Anlayışı Bizi Dirilişe Ulaştırır/Ulaştırmalıdır

Bugün yaşadığımız toplumda âhiret inancı, bir mit ve hurâfeler yığını olarak yaşamaktadır. İnsanlar bu inancın getirdiği her tür dinamizm, coşkunluk ve aşktan fersah fersah uzaktadırlar. Bu avamî anlayış, tevhid bilincine sahip mücâdeleci müslümanlar için geçerli değildir. Avamdan, ya da ehl-i dünyadan birisi yaşadığı hayat ve sahip olduğu hayat felsefesince âhirete inanmaktadır ve büyük bir ihtimalle de kendini cennette görmektedir.

Gerçek müslümanlar için durum çok farklıdır. Çünkü müslümanlar 'dünyadadırlar' ama, 'dünyadan ve dünyevî' değildirler. Dünyada, bütün ömürleri boyunca bir yolcu ya da garip gibidirler. Yani onlar, niçin yaratıldıklarını, nasıl yaşayacaklarını ve buna bağlı olarak sonlarının nereye ulaşacağını bilen insanlardır. İnsan, şu anda yaşadığına göre, öncelikle bilmesi gereken; nasıl yaşayacağı ve bununun ne olacağıdır. Aslında son dediğimiz şeye, fazla uzak gözle bakıl-mamalıdır. Çünkü "Dünya" kelimesi, denâ'dan gelir ve 'yakınlaştırılmış şey' demektir. Demek ki dünya, insanın akıl ve idrak tecrübesine ve bilincine yakınlaştırılmış bir şeydir. Yakına getirilen şeyin (dünyanın) tabir câizse bizi kuşatması ve etkilemesi gerçeği, bilincimizi, son varış yerimizden (âhiretten) başka yöne çevirir. Bu son gidilecek yer, 'daha sonra' geldiğinden; bize 'uzak' gibi gelir. Hâlbuki bu, 'yakın' olanın (dünyanın) sebep olduğu yanılsama ve şaşırtmacadan dolayı böyledir. Yani, son, âhiret bize o kadar uzak değildir. Uzak sanmamız, duyularımızın bizi yanıltması nedeniyledir. Öyleyse yaşadığımız ile ulaşacağımız sonu düşünmek ve her anımıza bir muhâsebe yapmaktır durumundayız.

Müslüman birey, kendi bilinç ve dimağını devamlı diri tutmak zorundadır. Bir taraftan cahilî yaşamın, diğer taraftan nefsin/şeytanın öne sürdüğü zaaf ve oyalanmalar arasında kalan birey, cihadın her şeyden önce bunlara karşı verilmesi gereken bir mücâdele olduğunu bilmelidir. Bunun sağlanabilmesi ise ancak yaşanan dünyadan ve hayattan daha yüksek, yüce ilkelere, hedeflere bağlanmakla mümkündür. Bu ilke ya da hedef, günlük yaşamadan ve denîlikten uzak ve yüce olduğu ölçüde bu hayatı anlamlı kılacaktır. Hangi düzeyde olursa olsun, müslüman birey için mücâdele zorunlu olduğundan, mücâdeleye liyakat için fertlerin dimağlarını her zaman diri tutacak donanımlara, eskimeyen kaynaklara ihtiyacı vardır. İşte bu kaynakların başında âhiret inancı gelir. Kişi, dünyanın geçici zevklerinden, korku ve umutsuzluktan, hedef sapmalarından ve hilâfet görevini unutmaktan, ancak bu inanç ile uzaklaşabilir. İnsanoğlu nisyâna (unutmaya) meyillidir ve nisyân arttıkça isyan ve sapma da artar. Dahası, insanın gönlünde iki ayrı (üstelik zıt) ilkenin, idealin ya da duygunun bulunması mümkün değildir. Bir yandan hilafet görevini yerine getirmeye çalışmak, özgürlük ve adâlet için mücâdele etmek, bir yandan da dünyanın ve şeytanın geçici oyunları, hileleri karşısında aldanmak, korkmak ve zavallı yaşam biçimlerine istek duymak, bir müslümanın şahsında birleşemez. *"Dünya hayatını âhiret hayatı karşılığında satanlar, Allah yolunda savaşsınlar. Kim Allah yolunda savaşır da öldürülür ya da galip gelirse, biz ona yakında büyük bir mükâfat vereceğiz."* [2101] Allah'ın yolunda mücâdele, -alanı ve biçimi ne olursa olsun- ancak dünya hayatının satılmasından sonradır. Sağlam bir irâde ve direnme duygusuna sahip olmayan insanların, düşmanın güç ve oyunları karşısında kısa zamanda umutsuzluk ve korkuya düşmesi mümkündür. Hâlbuki sorgulama, tahkir edilme, işkence görme ve nihâyet şehidlik ile kaybedecek hiçbir şeyi olmadığını; aksine cennetlere ve bunun ötesinde temiz ve özgür bir ruha sahip olacağını ve Rabbinin huzuruna bu tertemiz haliyle çıkacağını bilen bir insan için, korku son derece ârızî bir şeydir.

Gündüz Yaşiyor, Gece Ölüyor, Sabah Diriliyoruz

"Niçin varsın?" şeklindeki soruya "yok olmak için" şeklinde cevap vermek, var olan ve yaşanan her şeyi bir anda anlamsız kılmak demektir. Öyle ya, siz bir şey icad eder, bir şey var edersiniz; ardından size sorarlar: "Bunu niçin var ettin?" Cevap verirsiniz: "Var etmiş olmak için var ettim!" Neticede her iki cevap da oldukça anlamsız olup, kişinin kendisini, hayatı ve varlığı tanımadığını, olup bitenlerden gaflet içinde yaşadığını gösterir. *"Onlar, ayakta, oturarak ve yanları üzerine yatarak Allah'ı anarlar. Göklerin ve yerin yaratılışı üzerinde düşünürler. Rabbimiz! Bunu boş yere yaratmadın (derler). Sen yücesin, bizi ateş azabından koru."* [2102]

Her şeyin bir anlamı vardır. Hayatın, ölümün, ağaçların, dağların, insanların, hayvanların... Ölümü anlamlandırdığımız zaman, her şey bir anlam kazanacaktır. Ölüm, bir yok olma değil; yeni bir hayatın başlangıcıdır. Ölümlü, fani sıkıntılarla dolu bir diyardan, ölümün olmadığı, ebedî, mükâfatlarla dolu zahmet ve sıkıntının bulunmadığı, sevdiğimiz her şeyin bulunduğu bir diyara yolculuktur. Onun için müslüman ölümden korkmaz; sadece ona hazır olur. Hatta, yeri geldiğinde seve seve canını verir, âhiret karşılığında dünyayı satar. **"Ölüm yok olmak değil; bir diriliştir, yeni bir hayata geçiştir"** cümlesinden hareketle, yaşadığımız hayatı ve varlıkları seyredelim:

Her gece bir ölüm, her sabah bir diriliştir. Gece olur uyuruz. **Uyku, ölümün kardeşidir, ölmenin provasıdır.** Bir müddet sonra uyanırız. Yani ölümden dirilişe geçeriz. Bunu her gün tekrarlarız. **Gündüz yaşar, gece ölüyor, sabah diriliriz.**

Her Kış Bir Ölüm, Her Bahar Bir Diriliştir

Güneşin her batışı bir ölüm, her doğuşu bir diriliştir. Her gün tekrarlanan bu batış ve doğuş gösterileri, bize şu gerçeği fısıldar: Ey insan! Tıpkı benim gibi sen de bir gün böyle batıp sonra tekrar doğacaksın, yani öleceksin ve dirileceksin. Bu gerçeği unutturmamak için Rabbimiz hergün bu manzarayı bize seyrettiriyor. Bakmasını bilenler, baktıklarında görenler için güneşin doğuş ve batışı da âhirete imanı içeren bir âyettir.

Mevsimler de bize ölüm ve ardından dirilişi anlatır. **Her kış bir ölüm, her bahar bir diriliştir.** Kış geldiğinde toprağı ve hayatı ölü görürüz. O yeşil yeşil canlı bitkiler ve toprağın üstünde kaynaşan, devinen, gezinen böcekler, hayvanlar yoktur artık. Ama baharın gelip yağmurların inmesiyle birlikte toprağın dirilişe geçtiğini görürüz. **Kışın, nice sineklerin kaybolması bir ölüm, baharla ortaya çıkması bir diriliştir. Kışın odun haline gelen ağaç için bu bir ölüm, baharla çiçek açıp meyve vermesi bir diriliştir.** Tabiat, kendi diliyle haykırır: "Ey insan! Bir gün sen de böyle ölecek ve dirileceksin!" Rabbimiz, kış ve bahar mevsimlerini yaşatırken aynı zamanda ölümleri ve dirilişleri de aylarca seyrettirir. **Tohumların toprağa atılışı bir ölüm, günler sonra topraktan çıkışı bir diriliştir.** Tohumun toprağın içinde yok olduğunu zannederiz; hâlbuki yokluk yoktur. O, toprağın altında diriliş sürecini yaşamaktadır. Nihâyet bir müddet sonra, bahar rüzgârı borusunu öttürecek, tohum, kıyâmeti yaşayarak kıyam edecek, yeşillikler içinde yeni bir hayata kalkacaktır. İnsan da böyle bir tohum gibidir. Yaşarken bir gün toprağın altına düştüğünü görürüz. İnsanın düştüğü yer, onun kabridir. Tohum gibi o da bir gün düştüğü yerden kalkacaktır. Kıyâmet günü, zaten kalkış günü demektir. *"Gökten bereketli bir su indirdik. Kullara rızık olmak üzere onunla bahçeler, biçilecek taneli ekinler, küme küme tomurcukları olan hurma ağaçları yetiştirdik. O su ile ölü yeri dirilttik. İşte insanların diriltilmesi de böyledir."* [\[2103\]](#); *"O (Allah), ölüden diri, diriden ölü çıkarır; yeryüzünü ölümünden sonra o canlandırır. Ey insanlar! İşte siz de böyle diriltileceksiniz."* [\[2104\]](#)

Doğum da bir diriliştir. Doğum, ölü gibi olan bebeklerin ana rahminde dirilişe geçip dünyaya adım atmasıdır. Bakmasını ve görmesini bilenler için bir damla suyun (atılan pis suyun milyonlarca parçasından birinin) dirilişe geçmesidir. *"Allah'ı nasıl inkâr edersiniz ki, siz ölüler idiniz; O sizi diriltti. Yine öldürecek, yine dirilecek, sonra O'na döndürüleceksiniz."* [\[2105\]](#); *"İnsan görmez mi ki, biz onu meniden yarattık. Bir de bakıyorsun ki, apaçık düşman kesilmiş. Kendi yaratılışını unutarak bize karşı misal getirmeye kalkışıyor ve: 'şu çürümüş kemikleri kim diriltecek?' diyor. De ki: 'Onları ilk defa yaratmış olan diriltecek. Çünkü O, her türlü yaratmayı gâyet iyi bilir.'" [\[2106\]](#)*

İçinde yaşadığımız hayatın kuruluş düzeni de ölümden sonra dirilişin ve hesaba çekilmenin gerçekleşeceğine başlı başına bir delildir. Çünkü yaşadığımız hayatta güçlü ve zalim insanlar var. Çoğu kez bunlar, "ben istediğimi yaparım ve kimseye hesap vermem!" havası içinde yaşıyorlar. Diğer taraftan zavallı, güçsüz, her türlü haksızlığa maruz kalıp hakkını alamayanlar var. Günün birinde, zalim cezasını, mazlum da hakkını alamadan ölüp gidebiliyor. Hayat, bu kadar dengesiz ve anlamsız, zâlimlerin yaptıklarının yanına kâr kalacağı adâletsiz olamaz. Hemen insanın aklına şu geliyor: **"Ölümden önce haklıya hakkı, suçluya cezası tümüyle verilmediğine göre, demek ki ölümden sonra bırakılıyor."** İşte ancak bu değerlendirmeden sonra hayat anlam kazanıyor. İnsan, dirilişin sancılarını çekmektedir. **Vicdan azabının da temelinde "öldükten sonra bir gün dirilme ve yaşanılan hayatın hesabını vermenin getirdiği endişeler" vardır.**

Sadece bu dünyada yaşayacağınızı düşünerek yaşarsanız ölü yaşarsınız. Ama **öleceğinizi düşünerek yaşarsanız diri yaşarsınız.** Çevremizdeki insanlar hep dirilişin etkisiyle, âhiret şuuruyla yaşasalar!.. Seyredin o zaman hayatın güzelliğini. İkinci asr-ı saadet olur çağımız. İnanın, iman ettiğimiz cenneti daha burada iken yaşamaya başlarız. Fakat biz, tüm yatırımlarımızı bu dünyaya yönlendirerek yaşadığımız hayatı ve yeri sahte cennet haline getirmeye koyulunca cenneti de unuttuk. Özlemez olduk. Nasıl özleyebiliriz ki; lüks, israf demeden yaşadığımız hayatı, materyalistlerin uydurma cenneti gibi yapmak için bir ömür boyu gece gündüz koşturunca. Sahabe, cenneti öyle bir özlüyordu ki! Enes bin Nadr, Uhud savaşında "cennetin kokusunu Uhud'un arkasından duyar gibi oluyorum" diyordu. Bilirsiniz, insan çok acıkınca yemeğin kokusunu çok uzaktan duyar. Sahabe de cennete öyle acıkıyordu ki, daha dünyada iken kokuları geliyordu cennetin.

İmam Gazali diyor ki: **"Mezardakilerin pişman oldukları şeyler yüzünden dünyadakiler birbirlerini kırıp geçiyor."** Ölüm öncesindeki kavgaların ölümden sonra pişmanlık getireceğini hissederek yaşayan insan, hiç pişman olacağı şeyin kavgasını verir mi? Hırsla hayatın ve eşyaların, burada kalacak şeylerin ardına bir ömür boyu düşer mi? *"Onlar, geride nice şeyler bıraktılar; bahçeler, çeşmeler, ekinler, güzel makamlar ve zevk ü sefa sürecekleri nice nimetler. İşte böyle oldu ve biz onları başka topluma miras verdik."*[\[2107\]](#); *"Ey iman edenler, size ne oldu ki: 'Allah yolunda topluca savaşa çıkın' denildiği zaman yere çakılıp kaldınız? Âhiretense dünya hayatına mı râzî oldunuz? Ama dünya hayatının geçimi (zevki), âhret yanında pek azdır."*[\[2108\]](#)

Gerçek özgürlük, Allah'a koşmakta ve Allah'a yakın olmaktır. İnsan, Allah'a ne kadar yakın olur, O'na ne kadar bağlanırsa o kadar özgür sayılır. Allah'tan uzak yaşayan insanlar köle insanlardır. Meselâ; mobilyalarının ve arabalarının çizilmesine hiç dayanamazlar. Çünkü o çizilen şeylerin kölesi durumundadırlar. Efendilerinin zarar görmesinden rahatsız olurlar. Ama her gün dinleri, imanları, şerefleri, namusları çizilir, hiç rahatsız olmazlar. Başörtüsüne uzanan ellere kızmaz; yeter ki o el, kendi putlarına, efendilerine zarar vermesin. Menfaatine dokunulduğunda etrafı velveleye boğanlar, dinlerine ve âhiretlerine yapılan hücumdan hiç rahatsızlık duymamaktalar. Böyle insanların özgürlükten bahsetmeleri, kölelerin özgürlük dersi vermesine benzer.

Peygamberimiz'in tavsiyesi şöyle idi: *"Bu dünyada, sanki gurbete gitmiş, birgün yuvasına tekrar dönecek biri gibi ol veya gelip geçici bir yolcu gibi yaşa."*[\[2109\]](#) Hayatın geçiciliğini kalbine ve kafasına oturtmuş bir müslüman geçici şeylere sevgi beslemez ve kendini bağlamaz. Zaten şu bir gerçektir ki; **Allah'ın dışındaki şeylere olan ilgi ile Allah'a olan ilgi arasında ters orantı vardır. Bir kimsenin Allah'ın dışındaki varlıklara, eşyaya ilgisi ne kadar fazla ise, Allah'a olan ilgisi o kadar azdır.** Böyle bir durumda ilgi duyulan şeyler Allah ile kul arasında engel teşkil ederler. Bu yüzden İslâm, insanın duygularını âhirete yönetmek için Kur'an'da çok sık şekilde ölüm, âhret, kıyâmet, hayatın geçiciliği üzerinde durur. Mekkî sûrelerin aşağı yukarı tamamında, diğer sûrelerin de genelinde bu havanın verilmeye çalışıldığını görürsünüz. *"Bilin ki, dünya hayatı bir oyun, eğlence, süs, kendi aranızda övünme, mal ve evlat çoğaltma yarışıdır. (Bu) tıpkı bir yağmura benzer ki, bitirdiği ot ekincilerin hoşuna gider, sonra kurur, onu sapsarı görürsün, sonra çerçöp olur. Âhirette ise çetin bir azab; Allah'tan mağfiret ve rızâ vardır. Dünya hayatı aldatıcı bir zevkten başka bir şey değildir."*[\[2110\]](#)

Kur'an'a baktığımız zaman adeta tüm azgınlık, isyan ve başkaldırıların sebeplerinin tek sebebe bağlandığını görürüz. O da âhireti hesaba katmadan ve âhiretten korkmadan yaşamak. *"Hayır, doğrusu onlar âhiretten korkmuyorlar."*[\[2111\]](#) Kur'an, terbiye etmeye çalıştığı insanda ilk etapta âhret endişesi oluşturmaya çalışır. Bu endişe belli bir boyuta ulaştığı zaman insanların hayatlarında inkılabın gerçekleştiğine şahit oluruz. Meselâ; içki Medine döneminde ve yaklaşık Uhud savaşı yıllarına kadar yasaklanmamıştır. Fakat o tarihlerde içkiyi kesin olarak yasaklayan âyet inince evdeki şarap küplerinin kırılarak içkili hayata son verildiğini görürüz. Peki, bu neden kaynaklanıyor? Tabii ki âhret ve Allah korkusundan. O insanlar o güne kadar öyle eğitilmiş ki, yaptıkları işin âhirette kendilerine çok pahalıya malolacağı söylendiği anda hemen o işten vazgeçiyorlar.

Âhirete imanı, âhret endişelerini, cennet ve cehennem mefhumlarını ortadan kaldırdığınızda insanları gerçek anlamda motive edemezsiniz. Yani iyi şeyleri kendiliklerinden yaptırıp, kötülüklerden de kendiliklerinden vazgeçiremezsiniz. Âhirete iman; en büyük ve gerçek anlamda tek otokontrol mekanizmasıdır. Âhret ve Allah korkusu olmadan insanları neye göre ahlâklı ve dürüst olmaya sevkedeceksiniz? Eğer bir insan, yaptığı bir kötülüğün cezasını görmeyeceğini bilse, niye o kötülükten vazgeçsin veya yapacağı bir iyiliğin karşılığında mükâfat yoksa niçin o iyiliği yapsın? Denilebilir ki; insanlık için. Ben ölü ölmez bu insanlar çok kısa bir süre içinde beni unutacaklar. Unutmasalar bile, öldükten sonra bana ne faydaları dokunabilecek ki?

Ama düşünün ki "bir varlık" var ve "bir gün" var. O varlık, o günde yaptığınız tüm iyiliklerin karşılıklarını kat kat fazlasıyla verecek ve yaptığınız kötülüklerin de cezasını verecek. O varlık ki, hiçbir iyiliği unutmaz, adâletli, kimseye zerre kadar zulmetmez, hiçbir şeye ihtiyacı yok. Her şeyin yaratıcısı ve sahibi, çok merhametli, çok affedicidir. İnsan, böyle bir varlığa iman edip sadece O'nun rızasını kazanmak idealiyle yaşadığı zaman artık siz bu insanları "Allah'ın rızasını kazanma" amacıyla iyi şeylere kolayca yönlendirebilir ve kötü şeylerden de kolayca

sakındırabilirsiniz. Aksi takdirde bütün çabalarınız sonuçsuz kalır. Âhiret korkusu olmadan insanlar, fırsat bulduklarında kötülük yapabilecekleri için kimsenin kimseye güveni olmaz.

İnsanın ve insanlığın kemali, âhirete iman olmadan mümkün olamazdı. Toplumsal huzurun ve ferdin saadetinin âhiret inancına bağlı olduğunu bize saadet asrının örnek toplumu öğretti. Hiçbir ahlâkî kural tanımayan, fuhşun alenen işlenip suç sayılmadığı, birçok insanın babasının tombala usulü belirlendiği, kokuşmuş gelenek dışında kanun ve nizamın bulunmadığı, hak ve hukukun değil; gücün egemen olduğu, güçlünün hep haklı olduğu, kız çocuklarının diri diri toprağa gömüldüğü, faizin ve her türlü haksız kazancın normal sayıldığı, ezmeyene ezilmekten başka bir seçenek tanınmadığı cahiliyye toplumundan dünya tarihinin ender şâhid olduğu faziletli bir toplum çıkarılmasında, âhiret inancının payı sanıldığından da daha büyüktür.

Kur'an ve Sünnette Allah'a iman ile âhirete iman birlikte zikredilir. Zaten ikisini birbirinden ayırmak mümkün değildir. Ayırdığımız zaman bir anlamı kalmaz. Örneğin, laiklerin inandığı gibi bir Allah'a inanıyorsunuz. Yani Allah'ın, kendi varlığını ve her şeyi yarattığını kabul ediyorsunuz. Fakat Allah'ı hayatınıza karıştırmıyorsunuz. Kötülük yaptığınızda ceza vermiyor; iyi ve dürüst davrananlara da ödül vermiyor. Allah aşkına bana söyler misiniz böyle bir Allah'a inanmakla inanmamak arasında ne fark var? Hiçbir fark yok. Ama Allah'ın iyileri mükâfatlandıran, suçluları cezalandıran bir varlık olduğuna iman eden, ayrıca zalimin cezasını görmediği, mazlumun da hakkını şu hayatta alamadıklarını gören bir insan, elbette ölümden sonra bu işlerin tamamlandığı bir günün olduğuna zorunlu olarak iman eder. Zaten âhiret gününün bir başka adı da "din günü"dür. Din'in sözlük anlamlarından birisi de mükâfat ve ceza olduğuna göre din günü; yapılan işlerin karşılıklarının verileceği gün mânâsına gelir.

İki insan düşününüz. Birincisi hep onun bunun hakkını gasbetmiş, başkalarının alın teri ve emeği üzerinde keyif çatmış, ikincisi, başkalarının hukukuna tecavüz etmediği gibi bir ekmeğini ikiye bölerek tasadduk etmiş. Birincisi zulmetmiş, ezmiş, sömürmüş ve semirmiş. İkincisi yardım etmiş, gönül yapmış, onarmış ve mazlumu kollamış. Birincisi cana, mala, ırza tecavüz etmiş; ikincisi canı, malı, ırzı aziz ve muhterem bilmiş ve korumuş. Birincisi her türlü ahlâkî kurallardan ve insanî faziletlerden uzak, arzularının ve tutkularının esiri olarak yaşamış; ikincisi Allah'ın kendisi için çizdiği sınırları yine O'nun sevgisi ve korkusuyla çiğnememiş ve hep ahlâkî, insanî değer ve faziletleri koruyarak kuralları yaşamış.

Evet, şimdi bu iki kişinin de öldükten sonra aynı sonuçla karşılaşip yaptıklarının yanlarına kalacağını düşünmek hangi akla, hangi vicdana ve hangi adâlete sığar?[\[2112\]](#)

Dünyanın; ekolojik anlamda tabii dengenin bozulması sınırından; ahlâkî, kültürel, siyasi, ekonomik vb. anlamlarda da toplumsal dengenin deformasyonu sınırına kadar, ilahî olan her tür dengenin, tabiiğin, sünnetullahın sınırlarını zorlayıcı bir sona doğru hızla yaklaştığını gördüğümüz bu dünyanın her şeye rağmen "halifesi" olarak seçilmişleri olan insanların, bu ilahî misyonlarını yerine getirebilmeleri için hâlâ bir fırsatları, bir şansları var.

Batı uygarlığının; insanı ve tabiatı tahrip eden, baş döndürücü bir ilerleme-kalkınma yarışı ile büyüleyici çağdaşlık, modernlik sendromu ile ifsad edici iletişim-medya hegemonyası, iğfal edici gayri ahlâkî yaşam tarzı ile artık âşına olduğumuz bu şeytanî uygarlığın sağına, soluna, ortasına bakmaksızın bütün yorumları, uzantıları ve sonuçları ile dünyayı ve insanlığı tehdit etmesine son verebilmek için hâlâ insanlığın en erdemlilerinin yapacakları bir şeyler var.

Bu erdemlilerin ve daha doğrusu insana üflenen ilahî ruhun bütün erdemlerini temsil eden İslâm inancının insanlığa sunacağı ilahî hikmetin bir ayağını *tevhid*; diğer ayağını *âhiret* bilinci oluşturuyor. Batının şeytanî hegemonyasına alarak ilahî olana yüz çevirttiği, hikmeti ve ilahî bilgiyi unuttuğu, insanî olan, tabii olan, hak olan her şeye sırtını döndürdüğü **insanlık, içine düştüğü şeytanî bataktan ancak *tevhid* ve *âhiret* ayaklarına**

basarak doğrulabilir. Bu gerçek, yeryüzünün her yöresinde her gün her saat her an kendini gösteren trajik akibetin farkına varan, farkında olan müslümanlar için üstlenilmesi gereken ağır sorumluluklar mânâsına geliyor.

Dünya ve içindekilerin gelip geçici olduğunu, bir sınama ve imtihan aracı olduğunu bilen ve böyle inanan İslâm insanı, bu bilgisini ve bu imanını, kuru ve şematik, içi boş ve vicdanî inanç kofluğundan çıkartıp, olması gereken yere, âlemlerin rabbi olanın, dünya ve âhiretin sahibi olanın istediği yere, hayatın tam ortasına oturtmak zorundadır.

Âhiret inancını hayatın tam ortasına oturtmak ne demektir? Ve bu, nasıl olabilir? Bu sorulara müslümanın, her müslüman topluluğunun âhiret inancını gözden geçirmesi, içi boş bir inanç olmaktan çıkartıp, hayatına yön veren bir *şuur/bilinç* düzeyinde el alması ve müslüman insanın dünyevî yaşantısının bu bilinçle nasıl şekilleneceğini ortaya koyması ile cevap verilebilir. Bu da, elbette ki dünyaya değer vermeyerek, bir oyun ve eğlence gözüyle görerek dünyevî olana itibar etmeyerek, gelip geçici değerlerden yüz çevirip, o büyük gün için, Rabbimiz'in karşısına tek tek çıkacağımız, titreyerek ya da açık alınla çıkacağımız hesap günü için yaşamakla mümkündür. Bu mümkünü, hayatın tam ortasına oturmuş bir gerçekliğe dönüştürebilmek, yani gerçekten hesap günü için, hesap gününe ayarlanmış bir biçimde yaşayabilmek için de *âhiretin bilincine* varmış olmak gerekiyor.

Ufukları ölümlle sınırlı, ölüme kadar uzanabilen bir yaşam felsefesine inanan, ölüm öncesini de *Allah'sız, âhiresiz, ed-Din'siz* beşerî ideolojilerin yaşam projeleriyle tasarlayan şeytanın kemalist ve batıcı dostlarının egemen olduğu bir toplumda hem bu bilince ulaşabilmek, hem de bu bilincin gerektirdiği tarzda yaşayabilmek -işin doğrusu- o kadar da kolay değil. Çünkü iki yüz yıldır ümmetin başına bela olan batı işbirlikçisi egemen güçlerin, ezerek, zulmederek, hile, dolap ve desiseler kurarak, batı batağına sürüklemeye çalıştığı ümmetin ve bir parçası olan yaşadığımız toprakların insanlarını, inkârın, şirkin, sapmanın, yüz çevirmenin, yalanlamanın, küçümsemenin, hor görmenin anaforundan baktığı ilahî değerlere, ed-din gerçeğine, felah (kurtuluş) yoluna yeniden, bıkmaksızın, usanmaksızın çağırarak ve bununla birlikte işbirlikçilerin, satılmışların, sömürücülerin, insanlık düşmanlarının, Allah düşmanlarının düzenlerine karşı bitmez tükenmez bir kin pınarından beslenerek savaşmak, bir ve en büyük olan Allah'a, âhiret gününe yakinen iman edenlerin mesleğidir. Âhiret bilincinin gerektirdiği tarzda yaşayabilmek bu mesleği icra etmektir ve onun için kolay değildir.

Yaşadığımız toplumda bir asra yakın ifsad ve inkâr kaynaklı zulüm düzeninin, pozitivist ve modernist paradigmalarda temelinde ürettiği kemalist, sağcı, solcu, milliyetçi, kapitalist vb. ideolojilerin kıskacında bulunan insanların arasından çıkan müslümanların, bu kıskacın etkilerini tamamen silebildiğini söyleyebilmek çok zordur. Şu veya bu şekilde tevhid bilincine erişmiş insanların aynı oranda ve önemde âhiret bilincine de ulaşabildiklerini ne yazık ki iddia edemiyoruz. **Eğer tevhid bilinci insanlara beyinlerdeki ve kalplerdeki putları, tâğutları yıktırıyorsa; âhiret bilinci de hayattaki putları ve tâğutları yıkma mücadelesine sevkeder.** Dünyayı değiştirmenin, toplumu değiştirmenin, insanı değiştirmenin en doğal, en sıradan faturası ve bedeli olan ölümü göze almanın, ölüme atılabilmenin, ölümden korkmamanın insanı davası uğruna mücadeleye sevkeden en güçlü sâik olduğunu görürüz.

Eğer insanlar tevhid bilinciyle yorumlayabildikleri dünyayı değiştirebilmek için kollarını dahi kıpırdatmıyorlarsa, ya da sadece kollarını, ya da dillerini kıpırdatıyorlarsa, işte o zaman insanların iç dünyalarına inip oradaki tortuyu, toplumun kültüründen kalmış gizli kalıntıları, yani o çıplak ölüm korkusunu, o açık dünya sevgisini bulup çıkarmak gerekir; zira insanları, tevhide ulaştığı halde yerinde tutacak olan, hâlâ yaşamaya, yalnızca yaşamaya sevkedecek olan tek sebep, bütün teorik, ilmî, fikrî izahların, yorumların, anlayışların aldatici perdesi arkasına gizlenen tek sebep; dünya sevgisi ve ölüm korkusudur. İslâmî bilincine rağmen bu içgüdüsel tortuyu barındıran insanların ölüm korkusu diğer insanlardan daha fazla, dünya sevgisi diğer insanlarınkinden daha yoğun ve kalıcı olur. Çünkü, bir içgüdü olarak, bilinçaltında sürekli beyin, kalp ve dildeki gerçeklerin perdesiyle örtülüp, bir biçimde bu gerçeklere inanıyor olmanın rahatlatıcı, yeterli gördürücü, tatmin edici işleviyle oyalanıyor olarak dünyayı sevmek daha meşrû, ölümden korkmak daha doğal hale gelir ve bu insanlar âhiretin bilincine daha uzak bir noktaya düşerler. Çünkü bu bilinci de taşıdıklarını var saymakta ve kendilerini de başkalarını da buna inandırabilmektedirler. Oysa âhiret bilincini sıradan bir insana kavratılabilmek daha kolay; bu tür insanların yeniden kavrayabilmeleri daha zordur.

"Lâ ilâhe illâllah"ın bütün bir tarihi, bütün bir dünyayı, bütün bir toplumu izah eden esprisini kavrayıp da, yeryüzünde işlenen bunca zulme, bunca haksızlığa, bunca iğrençliğe şahid olup da, içinde yaşadığı toplumda ne yapmasını ve ne yapmamasını açık ve net bir şekilde kavrayıp da, hiçbir şey yokmuş gibi yaşamanın, hiçbir şey bilmiyormuş gibi davranmanın, hiç bir sorumluluğa sahip değilmiş gibi ömür tüketmenin başka bir izahı yoktur. Mücadelesiz, kavgasız, çilesiz, hapissiz, işkencesiz, kansız, şehidsiz geçen günlerin; daha fazla küfür, daha fazla zulüm, daha fazla tuğyan, daha fazla zillet demek olduğunu bilen insanların, bilmesi ve gereken insanların hâlâ yerlerinde durabilmeleri, hâlâ mücadeleye atılmamaları, hâlâ kavgayı yarınlara erteleyici çözümlere sarılmaları, hâlâ kolay ve rahat yolları bayraklaştırabilmeleri, başka bir şeyle izah edilemez. **Mücadelelerin, kanın, şehidin olmadığı yerde âhiret bilinci de gereği kadar yoktur demektir.** Âhiret bilincinin gereği kadar olduğu bir yerde insanlar günlerini meydanlarda, sokaklarda, karakollarda, mahkemelerde, cezaevlerinde, mezarlarda ya da mezar başlarındaki şehâdet andlarında doldururlar.

Oysa düşmanın açık seçik belli olduğu, kavganın bütün yakıcılığıyla kendini dayattığı, inancın kan, ter ve gözyaşı ile ispat istediği bir zamanda, insanlar hâlâ kaybetmekten korkacakları şeyleri biriktirmekle meşgulse, hâlâ yaşamak için, sıradan bir vatandaş olarak yaşamak için, sıradan bir vatandaş olarak yaşamak için çaba gösteriyorlarsa, hâlâ hayatın yutucu gerçekleri hesap gününün ürpertici gerçeğinin önüne geçebiliyorsa, hâlâ şerefsizce yaşamanın sermayesi olan dünyalık şeyler peşinde koşmak, âhiret kazanma çabasına girmemenin mazereti olabiliyorsa, o zaman Allah'ın ipine tutunarak ayağa kalkabilmenin bir ayağı yani âhiret bilinci eksik demektir. Zaten yüce Rabbimiz de Kur'an-ı Kerim'de sık sık "*Allah'a ve âhiret gününe iman edenler*" diyerek, iki ayağın kopmaz birliğini vurgulamıyor mu?

Her gün ve her gece, namaz sonlarında, işimizin arasında özellikle ölümü, dirilişi, kıyâmeti, mahşeri, cenneti, cehennemi, günahlarımızı, Allah'ın nimetlerine teşekkürdeki kusurlarımızı derin derin düşünelim. Bunu kendimize görev edinelim. Bu dünyadaki rahatımızdan fedakârlık yapalım. Hem burada tam bir rahat etme, hem de orada rahat etme gibi imkânsız ve gülünç olan sevdadan vazgeçelim. Sahâbeler, Hz. Peygamber'e, biraz rahatına bakması, kendini fazla yormaması yolunda birtakım şeyler söyleyince, Önder ve Örneğimiz'den şu cevabı alırlar: "*Nasıl refah ve nimetin tadını bulurum ki, boynuz sahibi (İsrâfil) boynuz (sur)u ağzına koymuş, alnını eğdirmiş ve kulağını vermiş, ne zaman üfleyeceğine dair emir bekliyor.*"[\[2113\]](#)

Kabirlere, hele gece karanlığında gidip, oralarda ölümle kolkola yaşayacağımız günleri düşünelim. Ölüm ve şehâdet râbitası yapalım. **Allah'ın dinini yaşayamıyor, müslümanca hayat süremiyorsak müslümanca ölmenin de zor olduğunun bilincine varalım.** Mezarlarda ve hayalinde düşünerek canlandırdığın kabir hayatında düşün ki, bir-iki metrelik çukur, içinde birkaç kemik parçası ve mezar taşında da senin adın, evet senin adın, benim adım yazılı. Artık Rabbinle karşı karşıyasın. Büyük kıyâmetin kopmasını bekliyordun veya beklemiyordun. Ama öldün, yani senin kıyâmetin koptu. İşte bu kıyâmete hazırlandın mı? Yaptın mı yapacaklarını? Sakındın mı yapmaman gerekenlerden? **Hazır mısın ölüme? Borçların-harçların, ümitlerin, beklentilerin, yatırımların... neresi için?** Ölüm... Ne zaman? Evet ey insan! Tohumun toprağın üstüne yeni bir hayatla çıktığı gibi bir gün kabrinden çıkartılacağını, Rabbinin huzuruna gidip yaptıklarının ve yapmadıklarının hesabını vereceğini düşün ve hayatını ona göre düzenle: Çünkü, ölüm bir yok oluş değil; diriliştir. Ölüm uzakta değil; çok yakınımdadır.

Âhirete iman etmiş olmak, âhiret bilincine erişmiş olmak, yalnızca kafalarda âhiretle ilgili bilgileri arttırmakla, kalplerde âhirete olan inancı tazelemekle gerçekleşmez. Çünkü **âhiret bilinci kafa ve kalpte başlayıp biten işlevsiz bir olgu değil; insan hayatının bütün boyutlarını ve ömrünün bütün anlarını belirleyen canlı ve dinamik bir olgudur.** O yüzden Bakara sûresi 4. âyette Kur'an'ın doğru yola kılavuzluk edeceği muttakilerin vasıfları sayılırken "âhirete inananlar" değil; "*âhirete yakinen (şuurlu / bilinçli olarak) iman ederler.*" denilir. O yüzden **âhiret bilincinin varlığını ve derecesini ölçebilmenin bir yolu sürekli olarak kafa ve kalbi gözden geçirmekse, bir diğer yolu da bizatihi yaşanan hayatı gözden geçirmek ve hesap günündeki ilahî sorguya uyup uymadığının muhâbesesini yapmaktır.** Bu muhâbe de, dünya ve içindekilere bağlılık, dünyevî zevk ve değerlere iltifat, ölüm duygusu ve gerçeğinden uzaklaşmak olumsuz; âhirete ve hesap gününe ayarlı bir hayat yaşamaya çalışmak, dünyadan, içindekilerden, geçici zevk ve değerlerden -Allah'ın istediği vasatın dışında- uzaklaşabilmek ve hayatı, enerjisi, yetenekleri, bilgiyi, gücü, bedeni, kafayı Allah'ın davası için harcamak olumlu

olarak değerlendirilmelidir. Birey olarak muhâsebesinde olumsuz hanesi ağır basanlar istedikleri kadar tevhid bilincine ulaştıklarını iddia etsinler, yaşadıkları hayatın yüzlerine çarpılacağını unutmamak zorundadırlar.

Muhâsebesinde olumlu hanesi ağır basanlar ise, zaten içiçe yaşadıkları ölümlerle gerçek hayata geçtikleri andan itibaren Rablerine kavuşmanın mutluluğunu tadarlar. Ne mutlu onlara! **Ne mutlu, ölümden korkmayan, ölümü sevebilen, ölümü arzulanabilen, ölümlerle dostluk kurabilen, ölümün koynunda ömür tüketebilen Allah erlerine!**"*Rabbimizin mağfiretine (bağışına) ve takvâ sahipleri için hazırlanmış olup genişliği gökler ve yer kadar olan cennete koşun!*"[\[2114\]](#) **Âhiret bilinci; ölümü sevmek, ölümlerle bir yaşamak ve nasıl gelirse gelsin, ama müslümanca yaşayış üzerine gelsin, müslümana yakışır şekilde ölüme, yani cennete koşabilmektir.**
[\[2115\]](#)

SORULAR

- 1- Âhirete imanın faydaları, insan hayatındaki önemi ve hikmetleri nelerdir?
- 2- Kıyâmet ne zaman kopacaktır? Bu konuda kim veya kimler bilgi sahibidir?
- 3- Amel defterleri ve mizan hakkında bilgi veriniz.
- 5- Cennet ve Cehennemî âyetlerle açıklayınız.
- 6- Kur'an, âhirete iman konusunu niçin yakîn kelimesi ile ifade etmiştir? Bunun hikmeti ne olabilir? Yakîni bilgi ve yakînen inanmak ne demektir?
- 7- Yeniden dirilmenin akla ters düşmediğini örneklerle açıklayınız.
- 8- Ölümü ve ölüm sonrasını Kur'an nasıl değerlendirip bizi ölüm ötesine nasıl hazırlamaktadır? Âyet mealleriyle izah ediniz.
- 9- Ölüm sonrası, yeniden dirilişle birlikte başlayacak olan haşr, mizan ve amel defterlerinin mâhiyetleri hakkında bilgi veriniz.
- 10- Cennet ve cehennem hakkında Kur'an'dan âyet mealleri ışığında doyurucu bilgi veriniz.
- 11- Âhiret şuuruna sahip olup bu bilinçle hayatına çeki düzen verecek şekilde nefis muhâsebesinin nasıl yapılabileceğini açıklayınız.

KADERE İMAN

- • Kadere İman
- • Kader ve Kaza Kavramlarının Anlamı
- • İnsanın Fiilleri
- • Tevekkül; Anlam ve Mâhiyeti
- • Hayır; Anlam ve Mâhiyeti
- • Şer; Anlam ve Mâhiyeti
- • Hayır ve Şer Allah'tandır
- • Müslümanın Hayatında Hayır ve Şer
- • Azim ve Tevekkül
- • Tevekkül ve Kader
- • İnsanın Tevekküle İhtiyacı

- · Tevekkül Konusunda Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar
- · Rızık Kavramı
- · Kur'an'da Rızık
- · Bir kimse Başkasının Rızkını Yiyebilir mi?
- · Rızık, Azalıp Çoğalabilir mi?
- · Kismetimde Varsa, Rızıkım Ayağıma Gelir Diyebilir miyiz?
- · Rezzâk (Rızık Veren) Allah'tır
- · Kader ve Rızık
- · Ecel; Anlam ve Mâhiyeti
- · Ecel ve Kader
- · Kur'ân-ı Kerim'de Ecel ve Ölüm
- · Sorular

Bu üniteyi bitirdiğinizde aşağıdaki amaçlara ulaşmanız beklenmektedir:

- * Kader ve kaza kavramlarını açıklayabilmek.
- * İnsanın ihtiyârı (tercihi) yönüyle fiillerini sınıflandırabilmek.
- * Tevekkül kavramını açıklayabilmek, azimle ilgisini açıklamak.
- * Tevekkülle kader arasındaki ilişkiyi izah edebilmek.
- * İnsanın tevekküle ihtiyacını açıklayabilmek.
- * Hayır ve şerrin mâhiyetini açıklayıp, bunların yaratma ve kesbetme yönünden kimlere ve niçin nisbet edilmesi gerektiğini açıklamak.
- * Allah'ın niçin şerlere müsaade ettiğini, bunun imtihan ve rızâ kavramlarıyla ilişkilerini izah edebilmek.
- * Müslümanın hayatında hayır ve şerrin ne gibi roller oynadığını örneklerle açıklayabilmek.
- * Rızık kavramının mâhiyetini açıklamak ve Kur'an'da rızık konusundaki önemli vurguları izah edebilmek.
- * "Rızık azalıp çoğalabilir mi?", "bir kimse başkasının rızkını yiyebilir mi?" gibi sorulara doğru cevaplar verebilmek.
- * Çalışmadan rızık ayağına gelmesini beklemenin doğru olup olmadığını açıklayabilmek.
- * Rızıkla kader arasındaki ilişkiyi izah edebilmek.
- * Ecelin ne demek olduğunu ve kısımlara ayrılıp ayrılmadığını izah ederek kaderle ilişkisini anlatabilmek.
- * Kur'ân-ı Kerim'de ecel ve ölümle ilgili önemli vurgulara örnekler verebilmek.

Kadere İman

"Biz her şeyi bir kader ile (bir ölçüye göre) yarattık."[\[2116\]](#)

Kur'ân-ı Kerim'de "kader" kelimesi, iman esasları içinde sayılan hepimizin bildiği anlamıyla kullanılmamaktadır. Kur'an, bu kelimeyi, evrenin Allah tarafından belirlenmiş kurallar ve ölçüler içerisinde yarattığı; rastgele ve tesadüfî bir şekilde yaratılmadığı anlamında kullanılmaktadır. Bu arada Kur'an'ın, kaderi imanın bir prensibi olarak sunmadığı da kabul edilmelidir. Ancak, bu, Kur'an'da kader konusunun yer almadığı anlamına gelmez. Kader'in imanın bir prensibi olarak zikredilişi, Peygamber (s.a.s.)'in hadislerinde geçmektedir.

Kur'an'da, hadislerde iman esasları içinde sayılan kaderin reddedildiğine rastlanmaz; aksine, kaza ve kader inancı ile ilgili çok sayıda âyetler vardır. Bu âyetlerin toplamından, Allah'ın insanlar için bir kaza ve kader tayin ettiğini ve bu takdire iman edilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla sadece Kur'an'dan yola çıkılınca bile, vahyin belirttiği şekilde kadere iman etmek gerekmektedir. Kaza ve kader konusunda temel esas, Allah'ın bir kaderi, kazâsı ve takdiri olduğuna iman'dır. Fakat, bu kaza ve kaderin ne olduğu ve nasıl cereyan ettiği konuları, tarihten beri tartışılmaktadır.

Kur'an'da kader konusunun yer alışı, olayların anlatım akışı içerisinde sözkonusu edilmektedir ve bu nedenle anlatım içerisindeki bağlamları gözardı edilmekten, konuyla ilgili bütün âyetler bir araya getirilmek ve onları dikkatli bir değerlendirmeye tâbi tutmak sûretiyle ancak Kur'an'ın kader konusundaki bakış açısı tespit edilebilir. Kur'an'ın değişik yerlerinde kader konusuna değinilirken kimi âyetlerden cebr, kimilerinden de tam bir özgürlük anlamı çıkarılabilir. Nitekim kimi mezhepler kader konusunda cebr ifâde eden âyetleri esas almış ve diğer âyetleri buna göre te'vil etmiş, bazıları tam bir hürriyet ifâde eden âyetleri esas alarak diğerlerini te'vil etmiş, diğerleri de orta bir yol takip etmiştir.

Kur'ân-ı Kerim, kâinatta olup biten her şeyin yüce Allah'ın irâdesiyle ve takdiri ile olduğunu beyan etmekle birlikte; insanın kendi irâdesiyle yaptıklarından yine kendisinin sorumlu olduğunu açıkça belirtmektedir. Kur'an, iman etmek ve inanmamak, iyi ameller işleyip cennete girmek, ya da yaptıkları kötü amel sonucu cehenneme girmeyi bir kader olarak ileri sürmemektedir. Kişinin iman etmesi de, etmemesi de kendi hür seçimine bağlıdır. "De ki: 'Gerçek, Rabbinizdir.' Dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin. Şüphesiz zâlimler için, duvarları çepeçevre onları içine alacak bir ateş hazırladık. Onlar yardım istediklerinde, erimiş maden gibi yüzleri kavuran bir su kendilerine sunulur. Bu ne kötü bir içecek ve cehennem ne kötü bir duraktır! İyi hareket edenin ecrini zâyî etmeyiz. Doğrusu iman edip sâlih iş yapanlara, İşte onlara, içlerinden ırmaklar akan Adn cennetleri vardır. Orada altın bilezikler takınırlar, ince ve kalın ipekliden yeşil elbiseler giyerek tahtları üzerinde otururlar. Ne güzel bir mükâfat ve ne güzel yaslanacak yer!"[\[2117\]](#)

Âyetlerde iman etmenin de, inkâr etmenin de insanın hür irâdesine bırakıldığı ve cennete girmenin de, cehennemi hak etmenin de, kişinin yaptıklarının sonuçları olduğu açık bir şekilde anlatılmaktadır. Allah'ın, yaptıklarımızı önceden bilmiş olması, bizi, o yaptıklarımızı yapmaya zorladığı anlamında değildir. Bilakis Allah'ın bilgisindeki o mâlumat, yaptıklarımız sebebiyledir.

Kader ve Kaza Kavramlarının Anlamı

Kader: Ezelden sonsuza kadar olmuş veya olacak şeylerin hepsinin zamanının, yerinin ve nasıl olacaklarının Allah tarafından bilinmesidir. Her şey bu bilgiye göre Allah tarafından takdir edilir.

Kader, Allah'ın ilim ve irâde sıfatı ile ilgilidir. Allah ilim sıfatı ile olmuş ve olacak şeyleri bilir. Irâde sıfatı ile şöyle veya böyle olmasını tercih ve takdir eder.

Kazâ: Ezelde Allah tarafından bilinen ve takdir edilen şeylerin, zamanı ve yeri geldiğinde Allah tarafından ortaya çıkarılmasıdır.

Kâinatta her şey kaza ve kadere bağlıdır. Allah'ın takdir ve irâdesinin dışında hiçbir şey olmaz. O'nun takdiri ve irâdesi olmadan bir yaprak bile yerinden kımıldayamaz.

Allah Teâlâ, bu âlem için kanunlar, esaslar ve düzenler koymuştur ve bütün eşya bu kanun ve esaslara göre hareket etmektedir. Bunlar hiçbir zaman zorlama anlamına gelmez. Kaderde icbar (zorlama) diye bir şey yoktur. Kader, kulun işleyeceği şeyleri Yüce Allah'ın ezelde bilmesi ve hayır ile şerri kendisinin yarattığını haber vermesidir. Meydana gelecek şeyleri Allah'ın bilmesi ve bu bilmeye göre o şeylerin meydana gelmesinin insan üzerinde hiçbir etkisi yoktur. Çünkü bilme (ilim), tesir (etki) sıfatı değil; meçhul olan şeyleri açığa çıkarmanın sıfatıdır. Meselâ, güneş veya ay tutulmasının çok önceden astronomi ilmiyle uğraşanlarca bilinip takvimlere yazılması, güneş veya ay tutulmasının sebebi değildir. Bu bilginler bilmeseydi, bu takvimler yazmasaydı güneş veya ay tutulmayacaktı denilemez.

Allah sonsuz ilmi ile, dünyaya gelen ve gelecek insanların, iyiyi mi yoksa kötüyü mü seçeceklerini bilir. Ancak insanlar, kendilerinin Allah'ın ne şekilde hareket edeceklerini bildiği ve takdir ettiği için hareket ediyor değildirler. İnsan hak ile bâtılı seçme durumundadır. Hakkı seçerse cennete girecektir; Bâtılı seçerse cehenneme girecektir. Bu kararı imtihan için Allah insana bırakmıştır. İnsan sonucuna katlanmak şartıyla, seçiminde hürdür.

Kadere iman, insana kâinatta her şeyin yüce bir hikmete göre cereyan ettiğini gösterir. Mü'min, kendisine bir zarar geldiği zaman feryadı basmaz. Başarı ve iyilik dokunduğu zaman da her şeyi unutarak sevinip şırmarmaz. Böylece mü'min kadere inanmakla dengeli ve mutedil bir olgunluk kazanır. Dünyada da mutluluğun ve üstünlüğün zirvesine ulaşır. Bu konuda Yüce Allah şöyle buyurur: *"Gerek yeryüzünde, gerek nefislerinizde meydana gelen hiçbir musibet yoktur ki, bizim onu yaratmamızdan evvel bir kitapta yazılmış olmasın. Şüphesiz bu, Allah'a göre kolaydır. Allah bunu, elinizden çıkana üzülmeysiniz ve O'nun size vereceği ile sevinip şırmarmayasınız diye yazmıştır. Allah kendini beğenen kibirli kimseleri sevmez."*[\[2118\]](#)

Kaza ve kadere inanmak insanın körü körüne kendini olayların akışına bırakması ve kurtuluş çaresi aramaması değildir. İnsan her şeyin bir sebebe bağlı olduğuna inanarak, sebepleri uygulamalıdır. Meselâ; bir deprem sonrasında, insanlar evsiz kalsa bu durumdan kurtulmanın çarelerini aramalıdır.

Rasûlullah (s.a.s.) her zaman kadere yanlış anlayanlara karşı konulmasını istemiştir. Kader, hiçbir zaman tembelliğin sebebi, masiyetlerin vesilesi ve mecburiyetin varlığını iddia etmenin yolu yapılamaz. Aksine büyük işlerin ardında büyük gayelerin gerçekleştirilmesi için bir yol kabul edilmesi lâzımdır.

Hız. Ömer (r.a.)'in karşısına hırsızın biri getirildiğinde ona niçin hırsızlık yaptığını sorar. Hırsız: "Allah böyle takdir etti, kaderimde hırsızlık yapmak varmış, ne yapayım" deyince, Hz. Ömer: "Buna otuz kamçı vurun ve elini kesin." diye emir verir. Sebabi sorulduğunda da şöyle cevap verir: "Hırsızlık yaptığı için eli kesilir, Allah'a iftira ettiği için de kamçı vurulur."

Kader, ancak kader ile önlenir. Meselâ, açlık kaderi, yeme kaderiyle giderilir. Susuzluk kaderi, su içme kaderiyle önlenir. Hastalık kaderi, tedavi ve sağlık kaderiyle önlenir. Tembellik kaderi, çalışma ve gayret kaderiyle önlenir. Dolayısıyla kaderin baskı aracı olması söz konusu olamaz. Mü'min, kaderi bahane ederek tembellik edemez. Mü'min; fakirliğe karşı çalışma ile, cehâlete karşı ilim ile, hastalığa karşı ilaç ve tedavi ile, küfür ve isyana karşı cihad ile karşı koymasını bilen insandır. Mü'min, keder ve hüzünden, âcizlik ve tembellikten her türlü nifak ve şirkten Allah'a sığınır.

Ebû Ubeyde bin Cerrah, veba hastalığından kaçan Hz. Ömer'e şöyle sordu: "Allah'ın kaderinden mi kaçyorsun?" Bu soruya Hz. Ömer: "Evet, Allah'ın kaderinden yine Allah'ın kaderine sığınıyorum." diye cevap verdi. "Bulaşıcı veba hastalığından, yine sıhhat ve afiyet kaderine kaçıyorum" demek istemiştir. Sonra, çorak arazi ile verimli araziye örnek verdi ve develerinin otlaması için çorak araziden verimli araziye geçmesiyle bir kaderden diğer bir kadere intikal ettiğini ifâde etti.

Kader konusunda, bir mü'min için, bunları bilmek yeterlidir. Bunun dışında kader konusunda çatışıp çekişmek, münakaşalar yapmak câiz değildir. Çünkü mutlak kader Allah'ın bir sırrıdır, sınırlı kapasitesi olan insan aklının bu konudaki tüm sınırları idrâk etmesi mümkün değildir.

Ebû Hüreyre'nin şöyle dediği rivâyet olunur: "Biz kader konusunda tartışırken Rasûlullah (s.a.s.) yanımıza çıkıp geldi. Kaderi tartıştığımızı görünce, öfkeleni ve yüzü kızardı, sonra şöyle buyurdu: "Size bununla mı gönderildim? Sizden önceki kavimler bunu tartışma konusu yaptıkları için helâk oldular. Bu konuda tartışmanızı istemiyorum."[\[2119\]](#)

İnsanın Fiilleri

İnsanın fiilleri 2'ye ayrılır:

a) Gayri ihtiyârî (Kendi isteği dışında) yaptığı fiiller: İnsanın elinde olmadan meydana gelen hareketlerdir. İnsanın açlık hissetmesi, vücudundaki kanın dolaşımı, saçlarının uzaması v.s. gibi işler böyledir. İnsanlar bunlardan ne sevab kazanır, ne de günaha girerler. Dolayısıyla insan bu tür fiillerinden sorumlu değildir.

b) İhtiyârî (İsteği ile yaptığı) fiiller: İnsanın yapıp yapmaması kendine kalmış fiillerdir. Burada insanın nasıl bir harekette bulunacağını seçme şansı vardır. İyi amellerde bulunursa sevab kazanır; kötü amellerde bulunursa günah kazanır. Meselâ, namaz kılmak. Kişi namaz kılsa Allah'ın rızasını kazanır, namaz kılmazsa günaha girer. Namaz kılmaya karar vermek insanın kendi isteğine kalmıştır.

Tevekkül

Tevekkül: Bir iş için gerekli olan maddî, mânevî sebeplerin hepsini yaptıktan ve başka yapılacak hiçbir şey kalmadıktan sonra, neticeyi Allah'a bırakmak demektir.

İnsan işini götürebileceği noktaya götürdükten sonra, işinin sonunu Allah'a bırakacaktır. Çünkü, Allah istemedikten sonra hiçbir şey olmaz. Meselâ; Bir çiftçi tarlasını güzelce sürer, tohumunu eker, gerektiğinde sular, yapabileceği her şeyi yapar, ondan sonra da Allah'a tevekkül eder. Çünkü, bilir ki, Allah istemedikten sonra, ne yaparsa yapsın ekin bitmez. Allah Teâlâ Kur'an'da şöyle buyuruyor: *“Bir kere azmettin mi artık Allah'a tevekkül et.”* [2120] Bu âyet-i kerimede görüldüğü gibi, Allah'a tevekkül etmeden önce azmetme (çalışma, o işin gereklerini yerine getirme) şarttır.

Hayır ve Şer Kavramı

Türkçe'de “hayır” ve “şer” olarak kullandığımız kelimelerin Arapça asılları “hayr” (noktalı hı ile) ve “şerr”dir.

Hayır; Anlam ve Mâhiyeti

Hayır: Taşındığı özellik dolayısıyla istenilen, arzu edilen, değerli, dünya ve âhirette faydalı, yararlı olan her şeydir. Hayr, ister bir davranış, ister bir ibâdet, ister mal, yani dünyalık yönünden olsun; dünya ve âhirete ait meselelerde faydalı olan, arzu edilen şeyleri ifade eder. Hayır; istenilen, kötü karşılanmayan, kendisine rağbet edilen bir değerdir. “Hayr”ın karşıtı “şerr”dir. Hayr, iyi ve faydalı, rağbet edilen tercihleri ifade ettiği için; ibâdet, iyilik etmek, Allah yolunda harcamak, faydalı mal, kişiye sevap veya şeref kazandıran şeyler hakkında da kullanılmaktadır.

Şer; Anlam ve Mâhiyeti

Şer: Sözlükte, istenmeyen, arzu edilmeyen, her açıdan kendisinden kaçınılan şey demektir. Bunun yanında fesat, bozukluk, kötülük, kötü şey, zulüm, cezayı gerektiren iş anlamında da kullanılmaktadır. Bazen de sıkıntı, belâ ve musibet mânâsına gelir. ‘Şerr’in çoğulu “şurûr” ve “eşrâr”dır. Şer her türlü hayrın ve iyiliğin karşıtıdır.

Hayır ve şer ölçüleri, ya mutlak olur, ya da izafi (göreceli) olur. Meselâ, akıl, adâlet, iyilik duygusu her zaman mutlak olarak hayırdır. Zulüm, kötülük, hırsızlık gibi şeyler de mutlaka şerdirler. Bazı şeyler bazıları için geçici olarak hayır veya şer olabilir. Meselâ, mal sahibi olmak şer olmadığı halde, bazıları için şer olabilir. Birisi mal ile kötülük veya zulüm yapıyorsa mal o insan için hayır değildir. Şer, istenmeyen, arzu edilmeyen durumları anlattığı gibi, kötü olan ve insana zararı dokunan şeyleri de ifade etmektedir. Kur'an, akletmeyen sağır ve dilsizleri (inkârcıları) yerde debelenen varlıkların en şerlisi saymaktadır. [2121] Çünkü onların yaptıkları hayır olmaz, tuttıkları yol yanlışır. Azgınlıkları yüzünden yeryüzünde hep fesat ve şer olmaktadır.

Şer, bir yönüyle insanın kendisine isâbet eden kötülüktür, yani mutsuzluk veya talihsizlik halidir. İnsan sürekli kendine göre iyi şeyleri ister; ancak, kendisine bir şer (kötülük) dokunursa ümitsizliğe düşer. Biraz rahata kavuşunca da nimetin kimden geldiğini unuttur, nankörlük yapar.[2122] Hayır, Allah rızâsı düşünülmüş ve takvâya uygun bütün davranış ve işlerdir. Şer ise, Allah'ın rızâsına uymayan bütün işlerdir. Birisi mü'minin halini ortaya koyarken, diğeri de günahı ve kâfirin amellerini nitelendirmektedir. Şirk, küfür, nifak, zulüm gibi tavırların hepsi de şerdir. Bunun sonucu olarak kim zerre miktarı hayır işlerse onun karşılığını, kim de zerre miktarı şer işlerse onun karşılığını göreceklerdir.[2123]

Âmentü'de hayrın da şerrin de Allah'tan geldiğine, yani her ikisinin de Allah (c.c.) tarafından yaratıldığına iman ettiğimizi söyleriz. Burada akla şöyle bir soru gelebilir: Hayır ve şer Allah'tan geldiğine göre bizim çabamız ne işe yarar? İnsan, hür irâdeyle yaratılmış ve dünyaya gönderilmiştir. Hayrı da şerri de seçme yeteneği vardır. Allah (c.c.) onu başı boş bırakmamış, hayrı ve şerri anlatan peygamberler de göndermiştir. Bundan sonra dileyen hayır işler, dileyen şer işler. Ancak hayrı da şerri de yaratan Allah'tır. Bu bir anlamda denemek için Allah'ın insana izin vermesi ve onu hareketlerinde serbest bırakmasıdır.

Allah (c.c.) insanı hayır ve şer konusunda denemektedir.[2124] Cimrilik edip de mallarını Allah yolunda harcamayanların bu yaptıkları kendileri hakkında bir hayır değil, şerdir.[2125] Cehenneme gidecek olanlar, halk arasında en şerli kimselerdir.[2126] Mü'minler, şeytanın şerrinden, yaratıkların, gecenin, düşümlere üfleyenlerin, hasetçilerin, vesvese verenlerin şerrinden Allah'a sığınır. [2127]

Çevremizde olup bitenlere ve insanların işledikleri fillere hayır ve şer hükmünü verebilmemiz için elimizde sağlam bir ölçü olmalıdır. Bu ölçü de ancak Allah tarafından bütün insanlara gönderilen son din İslâm'dır. İnsanların akli ve tarihsel tecrübeleri bu konuda kesin bir ölçü olamaz. Ancak hayır ve şer hükümleri akılla anlaşılır ve uygulanır. [2128] Hayrın ve şerrin ölçüsü, insanın his ve arzuları olamaz. Hoşlanma veya sevmeme hayrın ve şerrin ölçüsü değildir. "Sizin için daha hayırlı olduğu halde bir şeyi sevmemeniz mümkündür. Sizin için daha şerli olduğu halde bir şeyi sevmeniz de mümkündür. Allah bilir, siz bilmezsiniz." [2129]; "... (Hanımlarınızla) güzellikle geçinin. Şâyet onlardan hoşlanmadınızsa, belki, bir şey hoşunuza gitmez, ama Allah onda çok hayır kılar." [2130]

İnsan, nimetle/hayırla da sınava tâbi olur, külfetle/şerle de. İnsana bazen iyilik halinin bazen sıkıntının isâbet etmesi aslında bir sınavdır: "Sizi deneme olsun diye, önce kötülük (şer) ve iyilik (hayır) ile imtihan ederiz. Sonra Bize geri döndürülürsünüz." [2131] Şer ile imtihan karşısında müslümanın en önemli dayanağı sabır ve duâdır.

Hayır ve şer konusundaki hükümler, insanın onlardan hoşlanıp hoşlanmamasına göre değil, onların insanı götürdüğü sonuca göre verilmelidir. Çünkü bu konudaki değerlendirmeler çoğu zaman izafi (göreceli) olmakta ve karar vermekte acele edilmektedir. Kur'an, bu konuda tipik iki örnek vermektedir: "Hoşunuza gitmediği halde üzerinize savaş yazıldı (farz kılındı). Olur ki hoşunuza gitmeyen bir şey, sizin için hayırlıdır ve olur ki sevdiğiniz bir şey de sizin için şerdir. Allah bilir de siz bilemezsiniz." [2132];

Hayır, Allah'ın hoşlandığı şeydir; bu, bizim hoşlanmadığımız şey olabilir. Nefsin hoşlandığı her şeyi yerine getirmek, hevâyî ilâhlaştırmaktır. [2133] Bu çirkin durum ile Allah'ı râzi etmenin [2134] ayrıldığı noktadır hayır ve şer tanımı.

Hayır ve Şerri Yaratan Allah'tır

Hayrı da, şerri de yaratan ancak Allah'tır. Fakat hayra rızâsı olduğu halde, şerre yoktur. Kaldı ki hayır ve şer dediğimiz, yapılan işin, işlenen fiilin Allah'ın emir ve rızâsına uygun olup olmamasıyla ilgili. Yani, fiilin kendisiyle değil; sıfatıyla alâkalı. Konuşma, görme, işitme, yürüme... hepsi birer fiil; Hayır olsun şer olsun bütün bu fiilleri yaratan Allah'tır. İşlenen fiil, islâm'a uygun ise hayır; aksi halde şer olur. Zaten Allah'ın birliğine iman eden bir insan, O'nu bütün bu işlerin, bu fiillerin tek yaratıcısı olarak bilmiş olmuyor mu?

İnsan bir işi yapmayı sadece arzu eder ve cüz'î irâdesini o işi yapmaya sarfeder. Neticeyi yaratan ise Allah'tır. Hakikat böyle bilinmezse ortaya şöyle bir tezat çıkar: Aynı fiil hayır olunca Allah tarafından yaratılır, aksi halde... Görme fiilinin yaratıcısı Allah'tır. Göz fabrikası O'nun. Işık ham maddesi O'nun. Görülen bütün eşya da O'nun. O halde bir insan neye bakarsa baksın görmeyi yaratan Allah'tır. Baktığı helâl ise, bu bakış hayır olur, haramsa şer. Hayrı da O yaratır, şerri de.

Gerek fenalık ve kötülük anlamında olsun; gerek musîbet, belâ, felâket ve sıkıntı anlamlarında olsun şerri de yaratan Allah'tır. Çünkü her mümkün ve her işi yaratan Allah'tır. O'ndan başka yaratıcı yoktur. Zâtî ekmele olup mutlak kemal sıfatlarıyla muttasıf olduğu için Allah'ın zat, esmâ (isimler), sıfat ve fiillerinde hiçbir şer yoktur. Şer, insanlarda, insanların işlerinde ve insanın zannına göre yaratıklardadır. Allah şerri de hikmet ve ilâhî adâletin bir gereği olarak yaratmıştır.

Yüce Allah, insanı bu dünyaya akıl ve irâde vererek imtihan etmek için getirmiştir. Bu sınav âleminde şerrin bulunmaması, dünyanın ve içindeki insanın yaratılış hikmetine aykırı düşerdi. Allah bu evrende insanlara, içlerinden peygamberler göndererek doğru yolu göstermiştir: *"Biz ona (insana) iki yol gösterdik."* [2135] Üstelik insanın ruhuna şerden sakınmanın ve şerri tanımanın bilgilerini koymuş ve ilham etmiştir: *"Her nefse (insan ruhuna) ve onu düzenleyene, sonra da ona kötülüğü (n ne olduğunu) ve bundan sakınmayı ilham edene and olsun ki onu (nefsini/ruhunu günah ve şerden) temizleyen felâha ermiştir."* [2136]

Allah, insanlara şer ve kötülük yaptırmıyorsa, zorlasa ve şer için fırsat vermese, onların hepsini kendisine iman eden, tâat ve hayırda/iyilikte bulunan kimseler yapsaydı, daha iyi olmaz mıydı? Allah, böyle yapsaydı, insanın sözcüğü arıdan veya başka herhangi bir hayvandan farkı kalmazdı. Arı, Allah'ın nefesine (canına) koyduğu bir ilham (içgüdü) ile baldan başka bir şey yapamaz. Onun ne akıllı ne de hür bir irâdesi vardır. Fakat Allah, insana akıl, şuur, bilgi edinme ve irâde özellikleri olan bir ruh vererek onu hayvanlardan üstün kılmış ve yeryüzüne halife yapmıştır. İyilik ve hayrın kıymeti, zorlayarak ortaya çıkarılan değildir; şuur ve serbest bir tercih ile yapılmayan hayrın/iyiliğin kıymeti yoktur. *"Eğer Rabbim dileseydi, yeryüzünde bulunan bütün insanların hepsi iman ederlerdi."* [2137] Allah böyle yapsaydı, insanların akıllarını kullanarak, vicdanlarına tâbi olarak serbest irâdeleriyle hürriyet içinde iman ve hayır seçmeselerdi, imanın küfre karşı ne değeri olurdu? Küfür ve şer olmasaydı, irâde ve istekle iman ve hayır uğrunda çekilen meşakkatin ne kıymeti kalırdı? Küfrün bilfiil varlığı olmasaydı iman ve kelimetullah nasıl bu kadar yüce ve değerli olurdu? Her şeyin kıymeti, zıddı ile bilinir. Eğer Nuh kavminin küfrü olmasaydı Tûfan mucizesi meydana gelmezdi. Diğer peygamberlere iman etmeyen kavimlerde helâk âyetleri kendini göstermezdi.

Şerri yaratmak şer değildir. Fakat şerri kazanıp şer ile vasıflanmak şerdir. İnsan, aklını kullanarak irâdesini şerre yöneltip kudretini buna sarf ederse, Allah da bunu yaratır. Her şey, Allah'ın dileyip yaratmasıyla vukua geldiği için, kulun irâdesini yöneltip kudretini sarf ederek işlediği işi de sırf husûle gelmesi ve imtihanın gerçekleşmesi için yaratır. Ancak, Allah'ın şerre yardımı ve rızâsı yoktur.

Bazen insan, bir şeyi hayırlı bulmayı şer zanneder. Fakat Allah kula terbiye olması, aklını başına alması için musîbet verir; günahlarının affolması veya bir kısmından vazgeçilmesi ve o kişinin ecirler kazanması için hastalık,

musîbet veya bazı sıkıntılar verir. Allah, bize şer şeklinde görünen sıkıntı ve musîbetleri hayra vesile olması için yaratır. Eşya ve olayların mâhiyet ve kıymetleri, zıtlarıyla anlaşılır. Hastalık olmazsa sıhhatin, cehâlet olmazsa ilmin kıymeti anlaşılamazdı. Yağmur ve karın yağmasında, rüzgârların esmesinde, insanlara zararlı mikrop ve hayvanların yaratılmasında görülen cüz'î şerler, bunların hayır ve faydaları yanında yok gibidir.

Yüce Allah'ın âhirette kâfirler ve günahkârlara vereceği cezalar da adâlet ve hayırdır. Çünkü cezaları hak edenlere verir. Cezayı hak eden ve buna lâıyk olan kimselere verilen cezalar, bu kimselere nisbetle şerdir. Çünkü kendilerine acı ve sıkıntı verir.

Eski İran'da mecûsîler ve zındıklar, "âlemdeki bütün hayırları yaratan âlemin tanrısı Hüzmüz'dür (Ahura Mazda). Kötülüklerin kaynağı/yaratıcısı ise Ehrimen'dir (Angra Mainyu)" derlerdi. Bunların iddialarına göre, dünyada bu iki kuvvet mutlak hâkimiyeti sağlamak için sürekli mücâdele halindedirler.[\[2138\]](#) Her şeyin yaratıcısının Allah olduğu unutulmuş ve tahریف edilmiş veya uydurulmuş bâtil dinlerde hayrı yaratan Allah, şerri yaratmaz denilerek, şer için başka hâlık kabul edilmiştir. Bazıları da şerri şeytanın yarattığını ileri sürmüşlerdir. Bunlar, şerrin yaratılmasını Allah'a yüklemenin hata olacağı düşüncesiyle hareket edenlerdir. Bu yüzden Kur'an, Allah'tan başka yaratıcı bulunmadığını anlatmak için her şeyin hâlıkı Yüce Allah'tır[\[2139\]](#) buyurarak, fiilin kulun eseri olduğu bildirilirken, hâlıkının Kendisi olduğunu açıklamıştır. "Ona iki yolu (hayrı ve şerri) göstermedik mi?"[\[2140\]](#) buyrulur. Şerri seçenin, kötülüğü yapanın kul olduğu bildiriliyor. O yüzden şerri meydana getirenin Allah olduğunu söylemek doğru olmaz. Şerri meydana getirenin insan olduğunu, Allah'ın ise tek yaratıcı olmasından dolayı insanı ve onun fiillerini yaratan olduğu, birbirine karıştırılmamalıdır. Hayır da şer de kulun fiilidir. Ama imkânları ve fiili meydana getiren kulu, Cenâb-ı Hak'ın yaratmış olması yönüyle hâlıkı Allah olur.

İslâm tarihinde özellikle Mu'tezile mezhebine bağlı olanlar, "hayrın Allah'tan olduğu"nu kabul etmiş, fakat şerrin Allah'tan olmasını âdetâ Allah'a yakıştıramamışlardır. Kâinatta olan biten her şey Allah'ın meşîeti (yaratması/dilemesi) dâhilindedir. Ama Allah şerri irâde etmez, kâinatta şerrin olmasını, insanların şerde bulunmalarını dilemez. İnsanların hoşuna gitmeyen bazı şeylerin hayır olabileceği Kur'an'da açıklandığı gibi, [\[2141\]](#) şerrin de kesb, yani insanların kazanmalarının/amellerinin sonucunda var edildiği belirtilir ve "insanın, işlediği zerre miktarı hayır ve zerre miktarı şerrin karşılığını göreceği"[\[2142\]](#) ilân edilir. Dolayısıyla Allah'ın şerri yaratması şer değil; tümüyle hayırdır; fakat kulun şerri kazanması, yani kesbi şerdir. Eğer, kulun şerri kesbi neticesinde Allah onu yaratmamış olsaydı, bu defa, kul irâde sahibi olmuş olmazdı.

Kâinatta şeytan gibi, mutlak şer olan (insan açısından mutlak şer değil; hayrı şerrinden fazla olduğundan) yaratıkları da yaratan ve netice itibarıyla onun azmasına fırsat veren de Allah'tır. Yani, şeytanın azması, Allah'ın meşîeti dâhilindeydi. İnsan yeryüzüne imtihan için gönderilmiş ve kendisine irâde verilmiştir; o bu irâdesini kullanarak en alçak bir mevkiye düşebileceği gibi, en yükseğe de çıkabilir. Ortada yüz yumurta olsa, sadece yüz yumurta olarak değer ifade eder; ama bir tavuğun altına konulsa ve yirmisi civciv olup sekseni bozulsa, o zaman yirmi civciv mi daha kıymetlidir; yoksa yüz yumurta mı? Civcivlerin yumurta yanındaki değerleri bir yana, ileride her civciv tavuk olduğunda belki yüzlerce yeni yumurta verecektir. İşte, yeryüzünde insanların belki yüzde sekseni şeytana uyar, ama yüzde yirmisi gerçekten insan olur ve yüceliklere ulaşır; ama hepsi ot gibi kalsa, o zaman insana ne gerek olacaktı? Bu noktada, şeytan gibi mahzâ şer varlıkların varlığı tanzîfidir (görevlendirme icabıdır). Kaldı ki, şeytanı şeytan yapan, onun kendisidir. Diğer meleklerle tâbi tutulduğu bir imtihanda bir daha geri dönüşü ve telâfisi mümkün olmayacak bir kayba uğramıştır. Demek oluyor ki, meşîet çerçevesinde hayır ve şer de Allah'tandır veya her şey, hayırdır; melekût cihetinde şer yoktur; şer kesb iledir ve mülk cihetindedir.[\[2143\]](#)

Allah için yapılan her amel hayır; bunun dışındaki ameller ise şerdir. Kul, Allah Teâlâ'nın yarattığı imkânları, emirlerine uygun olarak kullanırsa, hayır; emrinin aksine kullanırsa şer olur. Bunlardan herhangi birini seçmek ve yapmak, kulun yetkisindedir. Eğer kötülüğü yapmak imkânına sahip olmasaydı, elbette yapamazdı. Şu halde yaratılan, aslında hayır ve şer değil; bunların yapılmasına elverişli imkânlardır. Bu sebeple de bu imkânları yaratan, fiilin hâlıkı olur. Çünkü ondan başka yaratan, imkân sağlayan yoktur. Halk etme Allah'a mahsus olduğundan, kulun fiili için bu tâbir kullanılamaz. Çünkü kul, fiilin meydana gelişini sağlayan çeşitli sebeplerden yalnız birinin (iş meydana getiren gücün) sahibidir. Kula fiilin hâlıkıdır demek, işin oluşmasında rol alan diğer bütün âmilleri hesap dışı bırakmak olur. Görme fiilinin yaratıcısı Allah'tır. Göz fabrikası O'nun. Işık hammaddesi O'nun. Görülen bütün eşya da O'nun. O halde insan, neye bakarsa baksın görmeyi yaratan Allah'tır. Baktığı helâl ise bu bakış "hayır" olur, haramsa "şer."

Kâinata, gerçek mânâda “şer” vasfına lâyık olanlar, insanların dalâletleri ve günahlarıdır. Bu noktada, “kader sırrı” karşımıza çıkıyor. Dalâlet ve günahlarda insanın fâil ve muhtar olduğunu kabul etmek zorundayız. Bir insan olarak düşündüğümüzde, vicdânî bir muhâsebeye giriştiğimizde, fiillerimizdeki, bu arada kötü eylemlerimizdeki rolümüzü idrâk etmekten kendimizi alıkoyamayız. Yani sorumluluğumuzu ve mahcûbiyetimizi içimizde yaşarız. Fiillerimizin yaratıcısı Allah Teâlâ olduğuna istinad ederek, kötülüklerimizi O’na izâfe etmeye kalksak bile, bu bir suçluluk hissi ile, aşağılık duygusu ve bahane arama anlayışıyla yaparız.

Kadere inanıyoruz. Ama, takdiri önceden bilemediğimize göre ve işlerimizde güç yetirebileceğimizi hissettiğimize göre, kaderi bahane ederek sorumluluğumuzu atamayız. Dünyada hiçbir insan, kendisine yapılan haksızlık ve zulümler karşısında, “ne yapayım, kader böyle imiş!” diye, başına gelene rızâ göstermez; elinden geliyorsa, hakkını almaya uğraşır. Yani, pratikte kader inancı kimseyi bağlamamaktadır. Aleyhimize bir hükmü gerektirdiği zaman, nazar-ı itibara almadığımız bu inancı, Allah’a karşı kullanmak, böylece mes’ûliyeti atmayı ummak, olsa olsa, insan fitratındaki bencillik ve haksız yere nefisini müdâfaa çabasıdır. O yüzden, insanların kâinata “şer” olarak isimlendirdikleri keyfiyetler, ya aslında şer değildir; veya, onun sorumlusu insandır. Bundan dolayı bu şerler ile Cenâb-ı Allah’ın rahmân, alîm, hakîm, kadîr, mahlûkatına hiç zulmetmez oluşu bir tenâkuz/zıtlık arzotmemektedir.[\[2144\]](#)

Müslümanın Hayatında Hayır ve Şer

Hayır, bir anlamda Allah’tan ittika etme (korkup sakınma) şuuruyla işlenen bütün sâlih ameller, yapılan iyilikler, faydalı işlerdir. Bunun zıddı olan şer ise, bütün kötülükler, faydasız ve zararlı işlerdir. Bu bağlamda denilebilir ki, hayır imanın gereği, şer ise, inkârın ve isyânın diğer adıdır. Kur’an şöyle diyor: *“Artık kim zerre ağırlığına hayır işlerse, onu (n karşılığını) görür. Kim de zerre ağırlığına şer işlerse, onu (n karşılığını) görür.”*[\[2145\]](#)

Allah (c.c.) kullarının şer işlemlerine izin verse bile, şer yapılmasını istemez; buna râzı değildir. O yüzden kullarını sürekli hayra ve hayır işlemeye dâvet eder. Kullarının yanlışlarını ve hatalarını hatırlatarak hayır olanı onlara göstermektedir.[\[2146\]](#) Kur’an, bazı amelleri, davranışları ve pozisyonları daha hayırlı saymaktadır. Meselâ, en hayırlı azık, takvâdir.[\[2147\]](#) Yetime bakmak,[\[2148\]](#) başa kakılan bir sadakadan daha fazîletli olan güzel bir söz,[\[2149\]](#) Allah yolunda tasaddukta bulunmak,[\[2150\]](#) inkârcıların hilelerine karşı Allah’ın kurduğu tuzak,[\[2151\]](#) Allah’ın mü’minlere olan yardımı,[\[2152\]](#) âhiret hayatı,[\[2153\]](#) rızık verici olarak Allah,[\[2154\]](#) eşler arasındaki sulh/barış[\[2155\]](#) ve bunlara benzer birçok şey, daha hayırlıdır.

İslâm ümmeti insanlar arasından çıkarılmış en hayırlı topluluktur. Çünkü onlar İslâm’a iman eder, ma’rûfu emreder, münkerden sakındırırlar.[\[2156\]](#) Kur’an, *“Sizden, insanları hayra çağırın bir topluluk bulunsun...”*[\[2157\]](#) buyurmaktadır. Tefsircilere göre buradaki hayır, İslâm’dır; İslâm’ın ilkeleridir, sâlih ameldir, faydalı olan her türlü iş ve ahlâktır.

Kur’an, her türlü hayrın kaynağı olarak vahyi göstermektedir. Hayra ulaşmak, hayırlı ameller işlemek ve bunların sonunda da hayırlı bir neticeye ulaşmak isteyen insan, vahyin doğrultusunda hareket etmek zorundadır. Topluların işlerinin hayır olması da iş başında hayra gönül vermiş kimselerin olmasına bağlıdır. En şerhilerin yönettiği toplumlarda hayır barınmaz. Dünyada da âhirette de gerçek kurtuluşun yolu, hayır sayılan amelleri işlemekle mümkün olur. Bu anlamda hayır, sâlih amelin ta kendisidir. *“Ey iman edenler! Rukû edin, secdeye varın, Rabbinize ibâdet edin ve hayır işleyin; umulur ki kurtuluşa erersiniz.”*[\[2158\]](#)

İnsanlar farklı farklı hedeflere yönelirler. Kendilerince önemli buldukları işleri yaparlar. Birçokları da kendi yaptıklarıyla övünür. İslâm’a göre ise hayat bir hayır işleme yarışidir.[\[2159\]](#) Mü’minlere düşen Allah’ın gösterdiği hayrı işlemek, hayırdan yarışmak, hayrât sahibi olmak, hayırlı mal kazanıp hayra sarfetmek, hayırlı evlat yetiştirmek, ölmeden önce elinden geldiği kadar hayır olan şeyleri tercih etmek ve bütün bu güzel amellerle

beraber Kur'an'ın övdüğü "ahyâr"dan/hayırlılardan olmaktadır.[2160] Mü'min, ölüm gelmeden önce hayırlı ameller konusunda acele eder. [2161]

Hayır ve şerrin ölçüsü bellidir: Allah'ın râzı olacağı şeyler hayır; râzı olmadıkları da şer. Hayrın tümü elinde olan Allah[2162] sadece hayırlı şeyleri emreder ve şerleri yasaklar; O'nun her emrettiği hayırdır; yasakladığı her şey de şer. Haramlara "hayır" denilemeyeceği gibi; harama sebep olacak, sonucu haram olan şeyler de "hayır" değildir. Mü'minin ölçüsü, nefsi/hevâsı değildir. O, duyu ve duygularının, hevâsının değil; Allah'ın kuludur. Hoşlandığı ve hoşlanmadığı her konuda Rabbine itaat edecektir müslüman. İmanı oranında duyu ve duygularını da selim kılacak, onları da Rabbine teslim edecek, o zaman nefis de mutmain olacak, Rabbinin emirlerinden râzı ve hoşnut olma seviyesine çıkacaktır. O anda, Allah'ın emirlerindeki hayrın hikmetlerine vâkıf olacaktır.

Hayır sanılan şeyler, ancak Allah rızâsı gözetilerek yapılırsa hayır sayılır. Helâl yoldan kazanılmayan para, kişi için hayır olmadığı gibi; mal ve servet, ne kadar çok olursa olsun, Allah'ın rızâsı olmayan yerlere harcanırsa yine hayır değil; şer olur. Gerçek hayır, neticesine göre hüküm alandır. Hoşlanmadığımız şeyleri Allah hayırlı kılmış olabilir.[2163] Hayırlı bir ümmet/toplum olmanın yolu, hayırlara yapışmakla olacaktır; Kur'an bunun şartlarını açıklar.[2164]Müslüman, Allah'ın hayır olarak gösterip emrettiğine teslim olmalı, kendisi ve insanlık için hayrı istemeli, hayırda yarışmalı, insanları hayra teşvik etmeli, Allah'ın yasakladığı her çeşit şerden uzaklaşıp başkalarını da uzaklaştırmaya çalışmalıdır.

"Eğer Allah sana bir zarar dokundurursa, onu yine O'ndan başka giderecek yoktur. Eğer sana bir hayır dilerse, O'nun keremini geri çevirecek (hiçbir güç) yoktur. O, hayrını kullarından dilediğine eriştirir. O çok bağışlayan, çok merhamet edendir."[2165]

"De ki: Mülkün gerçek sahibi olan Allah'ım! Sen mülkü dilediğine verirsin ve mülkü dilediğinden geri alırsın. Dilediğini aziz kılar yüceltir; dilediğini de zellil kılar alçaltırsın. Her türlü hayır/iyilik Senin elindedir. Gerçekten Sen her şeye kadırsın."[2166]

Azim ve Tevekkül

Azim (azm); Sözlükte "ısrarla istemek, kasdetmek, karar vermek, kesin karar, irâde, sabır" gibi anlamlara gelir. Kur'an-ı Kerim'de beş âyette[2167] "iyilikte sebat ve kararlılık", dört âyette de[2168] fiil şekliyle "kesin karar vermek" anlamında olmak üzere toplam dokuz yerde geçmekte, bunlardan birinde[2169] Hz. Peygamber'e "azimli peygamberler" gibi sabırlı olması, acelecilikten sakınması emredilmektedir. Hadislerde azim ve bundan türemiş fiillerle "azme", "azîme" veya "azâim" gibi müştakları "kararlılık, sabır, niyet, hayırlı iş, farz" gibi mânâlarda kullanılmıştır.

Bir işin yapılmasından önceki akfî teemmüllerle psikolojik arzu ve eğilimlerin doğurduğu tereddüt döneminden sonra o işi şu veya bu şekilde yapmak husûsunda bir tercihe ulaşırsa bundan azim, ulaşılmazsa tereddüt ve şaşkınlık hali (tehayyür) doğar. Müslüman düşünürler, dinî ve ahlâkî davranışlar için, zihinde tasavvur edilmelerinden başlamak üzere, fiilen gerçekleşinceye kadar birtakım safhalar kabul ederler. Gazzâlî bunları hadis-i nefis (fiilin zihinde doğması), tabii ilgi, hüküm, azim veya kasıt, amel şeklinde sıralamış ve incelemiştir. [2170] İlk üç safhada henüz kesin bir karar ve niyet bulunmadığı ve bunlar irâde dışı olduğu için insan, bu safhalarda sorumlu tutulamaz. Azim, aynı zamanda niyet ve kasıt safhası olduğundan insanın sorumluluğu bu noktada başlar. Buna göre kötü bir işe azmetmekle birlikte iyi niyete dayanan bir sebeple bu işi yapmayan veya yapamayan kişi azminden dolayı sorumludur. Ancak, Allah korkusu, günah endişesi gibi dinî ve ahlâkî faktörlerle

kötülük yapma kararından dönmek de yeni bir azimdir ve böyle bir kimse, önceki azminden dolayı sorumlu değildir.

Azim insanın hâdis kudretinin eseridir. Böylece fiiller yaratma açısından Allah'a, karar açısından insana nisbet edilir; bu sûretle dinî ve ahlâkî yükümlülük ve sorumluluklar geçerlilik kazanır. Gerçi şeytanın veya bencil arzu ve ihtirasların etkisinde kalan kula, iyilik yönünde kesin karara ulaşabilmesi için Allah tarafından hemen her zaman bir yardım sözkonusudur. Fakat bu yardım, asla cebrî bir müdahale anlamına gelmez; dolayısıyla kul için İlâhî bir lütf olan tevfiğin bulunmaması, onu azm-i musammemden mahrum bırakmaz; böylece fâsıkların Allah'ın kazâ ve kaderini günahlarına mâzeret göstermelerinin de anlamı kalmaz.[\[2171\]](#) Azim, bütün maddî-mânevî, bedenî-rûhî kuvvetleri toplayıp hedefe yöneltmektir.[\[2172\]](#)

Tevekkül ve Kader

Tevekkül; Âcizlik gösterme, başkasına güvenip dayanma, Allah'a güvenme, O'nun hükmünün mutlaka meydana geleceğine kesin olarak inanma ve alınması gereken tedbirleri alma anlamında Kur'anî bir terimdir.

"Müvekkil" vekil edinen, "tevkîl" ise vekil kılma, vekil edinme demektir. Aynı kökten olan "ittikâl" biraz da tembellik içeren ve boşa gidebilecek bir güvenme ve dayanmayı anlatır. Tevekkülde, kelimenin Arap dilindeki kalıbı gereği bir zorlama vardır. Bu da herhangi bir konuda aklî ve bedenî gücü, yani metot ve eylem fonksiyonunu kullanmayı, dayanılıp îtimat edilecek yere bunun sonucunda dayanmayı ifade eder.

Tevekkülün istilâhî/terim anlamı ise: "Kişinin, şartlarını yerine getirerek, işlerini Allah Teâlâ'ya bırakması bir işe başlarken sebeplere yapıştıktan sonra O'na güvenmesi; kalbin, her işte Allah'a îtimat etmesi, güvenmesidir." Tevekkül, dine veya dünyaya ait herhangi bir hususta, alınacak bütün tedbirler alındıktan, konu ile ilgili tüm girişimler yapıldıktan sonra, o işin neticesinin Allah'a bırakılmasıdır. Tevekkül, insanın kendine yüklenen bütün görevleri yaptıktan sonra işin sonucunu Allah'a bırakması, O'nun yaratacağı neticeyi güven ve rızâ ile karşılayıp, insanlardan bir beklenti içerisinde olmaması; kısaca Allah'a güvenip, âkıbetinden endişe etmemesidir. Tevekkül, kalbin Allah'a tam îtimat ve güveni, hatta başka güç kaynakları düşünmekten rahatsızlık duyması mânâsına gelir. Bu ölçüde bir güven ve îtimat olmazsa, tevekkülden söz edilemez; kalp kapıları Allah'tan başkasına açık kaldığı sürece de hakikî tevekküle ulaşılmaz.

Tarıftan de anlaşıldığı gibi tevekkül; müslümanın, yapacağı işlerde tüm zâhirî sebeplere sarılması, alınması gereken tedbirleri alması, çalışıp çabalaması, ama gönlünü bunlara bağlamayıp sadece Allah'a dayanmasıdır; işin sonucunu Allah'a bırakması, Allah'a güvenip sonuçtan endişe etmemesidir.

Tevekkül, hiç bir zaman, çalışmayı ve sebebe sarılmayı terkedip, "Allah'ın dediği olur" diyerek kenara çekilmek değildir. Nitekim Hz. Peygamber, devesini salıvererek Allah'a tevekkül ettiğini söyleyen bir bedeviye "Onu bağla da öyle tevekkül et."[\[2173\]](#) buyurmuştur.

İslâm inancına göre; yaratıkların bütün fiilleri, halleri ve sözleri Yüce Allah'ın kazâ ve takdîri ile meydana gelir. Onun için İslâm alınması gereken tedbirleri aldıktan sonra, insanlara ve araçlara değil, sadece Allah'a dayanma anlamındaki bir tevekkülü emreder. Bir âyette Allah Teâlâ şöyle buyurur: "Müslümanlar sadece Allah'a tevekkül

etsinler, O'na dayanıp güvensinler." [2174] Hz. Peygamber de şu sözleri ile müslümanlara tevekkülü tavsiye etmektedir: "Eğer siz Allah 'a hakkıyla tevekkül ederseniz, o sizi kuşu rızıklandırıdığı gibi rızıklandırır." [2175]

Hz. Ömer (r.a.), Medine'de boşa gezen bir gruba: "Siz necisiniz?" diye sordu. Onlar da: "Biz mütevekkilleriz" dediler. Bunun üzerine büyük halife: "Hayır, siz mütevekkil değil, müteekkil (yiyici)lersiniz. Siz yalancısınız, tohumunu yere atıp (toprağa ekip) sonra tevekkül edene mütevekkil denir" dedi.

Bu olay tevekkülünden ne anlaşılması gerektiğini çok güzel ifade etmektedir. Gerçek tevekkül güzel bir davranış, ahlâkî bir fazilettir. Cenâb-ı Hak, müslümanlara tevekkülü emretmiş ve mütevekkil olanları sevdiğini haber vermiştir: "Bir de, daima diri olup, hiçbir zaman ölmeyen Allah'a tevekkül et." [2176]; "Kim Allah'a tevekkül ederse, O, ona yeter." [2177]; "Mü'minler, ancak o kimselerdir ki Allah anılınca kalpleri ürperir, onlara Allah'ın ayetleri okunduğunda o ayetler onların imanlarını artırır ve Rablerine tevekkül ederler." [2178]

Tevekkül, müslümanların kadere olan inançlarının bir sonucudur. Tevekkül eden kimse, Allah'a kayıtsız şartsız teslim olmuş, kaderine râzî kimsedir. Fakat, nasıl kadere inanmak tembel tembel oturmayı, herşeyden el etek çekmeyi gerektirmiyorsa, tevekkül de tembellik ve miskinliği gerektirmez. Gerçek mütevekkil, çalışmadan kazanılamayacağını, ekmeden biçilemeyeceğini, amelsiz Cennet'e girilemeyeceğini, ihlâsla ibâdet ve tâatte bulunmadan Allah'ın rızâsına kavuşulamayacağını bilir. [2179]

Şüphesiz ki 'tevekkül' bazılarının anladığı gibi, havadan ekme beklemek, gayret etmeden bir başarıya ulaşmak, yerinde oturarak Allah'tan bir şey beklemek değildir. Bu anlamda Allah (c.c.) kimsenin 'vekil'i değildir. Bazı kimseler, insan olarak üzerlerine düşeni yapmazlar, gerekli çabayı göstermezler, emek sarfetmezler, sonra da işlerini Allah'a havâle ederler. Tâyin ettikleri 'vekil'in, kendilerinin tüm işlerini görmesini beklerler. İslâm'da böyle bir tevekkül inancı yoktur. Kur'an şöyle diyor: "Allah'tan bir rahmet olarak, onlara yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın onlar çevrenden dağılır giderlerdi. Öyleyse onları bağışla, onlar için mağfîret dile ve iş konusunda onlarla danış (müşâvere et). Bir kere azmettinmi (kesin karar verdinmi) de Allah'a tevekkül et. Çünkü Allah, tevekkül edenleri sever." [2180]

Görüldüğü gibi tevekkül'ün oluşum süreci açıktır. Yukarıdaki âyet belli bir konuda yapılması gerekenleri söyledikten sonra tevekkülün gereğine işaret ediyor. "Bir kere azmettinmi" ifâdesi, gerekli kararlılığı ve yapılması gerekli çalışmaları haber veriyor. İman edenler, Rablerinin kendilerini ne ile sorumlu tuttuğunu bilirler. Bunun şuurundadırlar. Bütün kulluk görevlerinin yerine getirilmesi, bu işin şartıdır. Zaten insan bunun için yaratılmıştır. Görevler yerine gelmeden, sonucu büyük mükâfat ve kazanç olarak beklemek mümkün değildir. Mü'min, gerekeni yapar, sonuç konusunda Allah'a güvenip dayanır, O'nun vereceği karşılığa râzî olur. İslâm mü'minlere, ilim öğrenmelerini, emirlere uymalarını, rızıklarını aramalarını, Allah yolunda çalışma yapmalarını, düşmana karşı hazırlıklı olmalarını, din ve dünya işlerinde şûrâya başvurmalarını, işleri kolaylaştıracak metodları bulmalarını, haksızlıktan kaçınıp her işlerinde adâlete uymalarını ve bunlara benzer bir çok güzel şeyi yapmalarını emrediyor. Elbette bu çalışmalar yapılırsa sonuç da güzel olacaktır.

Tevekkül bu anlamda, bütün çalışmaları yaptıktan, bütün görevleri yerine getirdikten sonra duyulan bir iç huzur ve doyumluluk, bir yönden de Allah'ın vereceğine râzî olma ahlâkıdır. 'Tevekkül', güçlü bir iman ve Allah'ın emrine uymada sürekli bir kararlılıktır. Tevekkül eden (mütevekkil), yaptığı tevekkülle bir faydayı elde eder, bir zarardan kurtulur. Onun hakkıyla yapacağı tevekkül ona böyle bir sonuç kazandırır ki, böyle bir sonucu başka bir şeyle elde etmek mümkün değildir.

Allah'a tevekkül, O'nun yardım ve desteğine güvenmedir, en uygun çalışmayı yapan, kulluk görevlerini yerine getirenlere iyi sonuç vereceğinden emin olmaktır. Kulun tevekkülü, Allah'ın o kuluna yeterli oluşunun bir sebebidir. Kur'an, mü'minleri tıpkı takvâda olduğu gibi, böyle bir tevekküle teşvik ediyor. [2181] Tevekkül, hakka tam bağlılık, azimli ve kararlılık sahibi olma unsurları ile güçlenir, yerine getirilir. Mü'minler yalnızca Allah'a tevekkül ederler. [2182] Onlar sürekli olarak 'Hasbuna'llahu ve ni'me'l-vekil; Allah bize yeter, O ne güzel vekildir'derler.

[2183] Kur'ân-ı Kerim'de "azm" kelimesi ve türevleri toplam 9 yerde geçer. Tevekkül kelimesinin türediği "v-k-l" ve türevleri ise toplam 70 yerde kullanılır.

Peygamberimiz (s.a.s.) de buyuruyor ki: *"Siz Allah'a hakkıyla tevekkül edebilseydiniz, sizleri de kuşları rızıklandırdığı gibi rızıklandırır; sabahleyin aç çıkar, akşama tok dönerdiniz."* [2184] Bu demektir ki kuşlar gibi çaba sarfedenler, bu gayretlerinin sonuçlarını en güzel şekilde görürler.

Her şey bir sebebe bağlıdır. İnsanın kaderi; hedefini, amacını ve bu amacı gerçekleştirecek olan sebebi de içerisine alır. Bu, toprağın mahsul verebilmesi için, onun sürülmesi, ekilmesi, gübrenmesi ve sulanması gerektiği gibi bir sebep-sonuç ilişkisidir. "Duâ ve tevekkül, işlerin sonucuna etki etmez!" diyen, amel işlemekle emredilmeyi, sebeplere yapışmayı görmezlikten geliyor demektir. Bir amel işlemeyen, bir amaca ulaşmak için bir çaba sarfetmeden, emredilen şeyleri yerine getirmeden bir başarıya, veya Allah'ın insana vadettiklerine kavuşmak mümkün değildir. Allah (c.c.), mü'min kullarının yalnızca Kendisine tevekkül etmelerini emrediyor. [2185]

"Tevekkül", öteden beri amaçlı ve tek taraflı yorumlara konu olmuş bir kavramdır. Bunun nedenini, yalnızca tevekkül sözcüğünün verdiği esnek anlamda değil, bu anlamın insanlar tarafından çarpık algılanmasında aramak gerekir. Çünkü tevekkülü, kimileri kasıtlı, kimileri de kasıtsız olarak yanlış yorumlamışlardır. Böylece bu kavram hakkında ikisi yanlış, biri ise doğru olmak üzere üç ayrı düşüncenin var olduğunu söyleyebiliriz.

Bu çarpık yorumlardan birincisi, İslâm'a ve Kur'ân'a karşı önyargılı olanlara aittir. Daha çok şartlanmışlık etkisiyle İslâm'a karanlık bakanlara göre tevekkül, kelimenin tam anlamıyla; "her şeyi boşvermişlik demektir. Bu da tembelle, miskin, amaçsız ve idealsiz insan tipinin hayat anlayışıdır. Bu anlayışın kaynağı ise dindir." Tabiatıyla dinden İslâm'ı amaçlamaktadırlar.

Bu görüşün doğruluk derecesini anlayabilmek için Kur'ân-ı Kerim'i incelemek yeterlidir. Gerçekte de Kur'ân-ı Kerim, bütün emir ve yasaklarıyla ve birçok öğütleriyle müslüman kişiye aktif, hareketli, dinamik ve üretken olması için ruh vermektedir. İslâm'ın ahlâk değerlerinden ilham alarak yola çıkan müslümanların tarihte elde ettikleri başarılar ve zaferler, sanat ve bilim alanında gerçekleştirdikleri eserler de onların tevekkül anlayışının böyle olmadığını ayrıca kanıtlamaktadır. Tevekkülü, her şeyi boşvermek gibi yorumlayanların yanlış olduğunu kanıtlayan bir gerçek de onların bu kavramı yorumlarken hiç bir kaynağa dayanmamış olmalarıdır. Nitekim:

"Bu kelimenin mânâsı: Her şeyi kadere ve kismete bağlayarak gayret harcamadan tam bir tevekkül içinde yaşamak demektir" [2186] diyen bir yazar bu tanımı neye dayanarak yaptığını açıklamamıştır, Çünkü açıklayamamıştır. Ayrıca bu tanımda şöyle bir çelişki vardır: "Her şeyi kadere bağlamak" ile "gayret harcamadan yaşamak" birbirinden farklı şeylerdir. Çünkü her şeyi kadere bağlamak sanıldığı gibi boşvermişlik değil, bilakis Allah'ın ezelde her şeyi bildiğine inanmaktır. Bu ise, imanın şartlarından biridir. Dolayısıyla Allah'ın (c.c.) ezelde her şeyi bildiğine inanmayan insan zâten mü'min değildir. "Gayret harcamadan yaşamak"ın ise "her şeyi kadere bağlamak"la hiç bir ilişkisi yoktur. Bu olsa olsa bazı kimselerin bilgisizlikten kaynaklanan kişisel görüşüdür. Kişisel görüşlerin ise Kur'ân'ın evrensel değerlerini anlatmak için bir kaynak ya da bağlayıcı bir kanıt olamayacağı açıktır.

Tevekkül konusundaki yanlış görüşlerden ikincisi ise bazı mistiklere aittir. Bu görüşün temeli, eski stoacı Yunan filozoflarından Antistenes ve Sinop'lu Diogenes'in düşüncelerine kadar dayanmaktadır. Roma döneminde de Epiktetos'un ihyâ ettiği bu düşünce İslâm'ın gelişinden sonra bazı tasavvufçular tarafından benimsenmiştir. "Kinizm" denen bu felsefenin zâten adı üstündedir. Çünkü kinik yaşam tarzı, köpek gibi yaşamak demektir. Bu anlayışa göre: Nasıl ki köpeğin, çalışmak gibi bir gâilesi, bir endişesi ve geleceğe dönük bir amacı ve ideali yoksa -sözde- insan da böyle olmalıdır; Mutluluk böyle bir yaşam tarzıyla ancak elde edilebilir. Tabiatıyla bir kısım tasavvufçular Helen kökenli maddeci filozofların bu görüşünü İslâm toplumuna sunabilmek için onu kendilerince İslâmlaştırmış ve bunu da tevekkül kavramını yorumlayarak yapmışlardır.

Tevekkül hakkındaki bu anlayışın yabancı kaynaklardan sızdığı, İslâm'daki tevekkülün ise bu olmadığı noktasında İslâm âlimleri görüş birliği içindedirler. Tevekkül kavramının en doğru anlamını Kur'ân-ı Kerim vermektedir. Bunu, özellikle şu âyetten çok iyi anlıyoruz: "... (Bir iş için) karar verdiğinde Allah'a tevekkül et." [2187]

Bir iş için karar vermek, o konuda gerekli önlemleri almak ve ön hazırlıkları yapmakla olur. Bu zâten doğal bir şeydir. Nitekim insanların, işlerine güçlerine gitmeden önce yanlarına birtakım kanıtlayıcı belgeleri almaları, araç ve gereçler, ihtiyaç duydukları para, malzeme, silâh, ilâç, koruyucu madde, yiyecek ve içecek gibi şeyleri taşımaları, iş yerlerinde güvenlik önlemleri almaları hep bu gerçeği kanıtlamaktadır. Herhangi bir konuda karar veren akli başında bir insanın, o işten beklenen sonucu alabilmek için gerekli ön hazırlıkları yapmış olması en mantıklı şeydir.

Dikkat edilecek olursa, yukarıda sözü edilen âyet-i kerimede iki önemli nokta vardır. Bunlardan birincisi karar vermek, ikincisi ise Allah'a tevekkül etmektir. Ancak "tevekkül etmek" âyet-i kerimede ifade içinde karar vermeye, (hatta bir anlamda önlem almaya bağlanmış) ve ondan sonra söz konusu edilmiştir. Bu da kişinin boş yere, gaflet içinde ve bilinçsiz olarak Allah'a tevekkül edemeyeceğini kanıtlamaktadır. İnsan elbette ki önce bir şey planlamış olmalı ve bunun için birtakım hazırlıklar yapmış, önlemler almış olmalıdır ki gerisini Allah Teâlâ'ya bırakması bir anlam ifade etsin. Bu ölçüler içindeki gerçek tevekkülün aykırı şekline ise "tevâkül" denir.

İnsanın bu dünyadan nasibini alabilmesi için sebeplere sarılması konusunda İlahî öğüt vardır. [2188] Ancak Allah Teâlâ mü'min kişiye, alacağı bütün önlemlerden ve yapacağı bütün hazırlıklardan sonra yine de işini O'na havâle etmesini emretmiş, "Eğer mü'minseniz Allah'a tevekkül ediniz." [2189] buyurmuştur. Çünkü şu bir gerçektir ki, insan ne kadar tedbirli ve hazırlıklı olursa olsun Allah eğer dilerse onun bütün tedbirlerini ve hazırlıklarını boşa çıkarıp işini gücünü altüst edebilir; Bunu, hikmetinin ve takdirinin bir sonucu olarak yapabileceği gibi, kendine ve aldığı önlemlere güvenen gâfil insana bir ceza olarak da yapabilir. Şu halde yapılacak bütün hazırlıklardan ve alınacak bütün tedbirlerden sonra Allah'a tevekkül etmek İlahî bir emirdir. Mü'minin, gaflet içinde olmadığını da ayrıca kanıtıdır. İşte Kur'ân'ın bize öğrettiği ve öğütlediği tevekkül budur. [2190]

İnsanın Tevekküle İhtiyacı

Bir insanın gerek şahsıyla ilgili konularda, gerek aile işlerini idârede; çocukların terbiyesinde, sağlık konularında; bir tüccarsa ticârî ilişkilerinde, hangi meslektense ona göre iş ve gücünün her gün çeşitlenen pürüzleri karşısında, kâr-zarar düşünülerek, işler ne kadar hesaplı tutulursa tutulsun, yine de insanın karşısına hiç hesapta olmayan şeylerin çıktığı görülür. Alınan tedbirler, yapılan istişâreler hatır ve hayale gelmedik nice sebepler yüzünden hükümsüz kalabilir. Yerden, gökten beklenmedik nice âfetler; insan gücünün, fen kudretinin önleyemeyeceği nice engeller belirir veya insanlarla olan ilişkilerimizde bizim düşündüğümüzün dışında, umulmadık gelişmeler meydana gelir ve böylece bütün hesaplar alt üst olabilir, bütün hayaller suya düşebilir.

İşte bu sebeplerden dolayı, isteklerimize ulaşmak için elimizden gelen bütün gayreti sarf ederek çalışıp çabaladıktan sonra, ilerisi için telaş ve heyecana kapılmayarak, bütün sebepleri emir ve fermânı elinde tutan Yüce Allah'a tevekkül etmek gerekir.

Burada tevekkülün mânâsı, sarf ettiğimiz bu gayretlerin mahsûl vermesi, boşa gitmemesi için Allah'tan başarı ve yardım dilemek ve ancak O'na güvenmektir. Bu ise maddî kuvvetten sonra mânevî kuvveti de kazanmayı istemektir. Şu halde tevekkül, mânevî bir yardım isteme anlamına gelir ki, her işte her müslümanın buna ihtiyacı vardır.

Tevekkül, görevlerini yerine getirdikten sonra duyulan bir iç huzur, itmînân ve güven olayıdır. Tamamen materyalist ve pozitivist bir bakışla dahi tevekkülün bulunması insana bir şey kaybettirmeyeceği gibi; bulunmaması durumunda moral ve psikolojik açıdan kesinlikle bir kayıp söz konusudur. Tevekkül eden kişi "*İnsan için ancak çalıştığının karşılığı vardır.*"[2191] kuralı karşısında aklî ve bedenî görevini yapacak, bundan öte Allah vekîlidir deyip işini O'na havâle ederek, sonuç ne olursa olsun ona rızâ duygusuyla, iç yorgunluk çekmekten kurtulacaktır. Tevekkül etmeyen de maddî olarak fazladan yapacağı bir şey yoktur. Hatta maddî vesîleleri bir emir telakkî etmediğinden, belki de sebeplere daha az sarılacaktır. Sonra da telaşlı, sıkıntılı bir bekleyişe girecek ve umduğu sonucu alamayınca da dövünecek, üzülecek, dayanacak bir teselli kaynağı bulamayacak, sinirleri gerginleşecek; sonuçta bunalıma girecektir.[2192]

Tevekkül denilen mânânın bir gönülde yer tutması, sahibi için dünyanın en zengin hazinelerine sahip olmaktan daha kıymetlidir. Çünkü bir insan için gönlünün rahatlığı ve huzuru en büyük nimetlerdendir. Maddî, mânevî kazançlar, âfiyet ve huzur içinde gönül rahatlığına bağlıdır. Fikir selâmetini, gönül huzurunu öldüren başlıca sebepler şunlardır: Gereğinden fazla hırs, istek, rekabet gibi insanın huzur ve rahatını kaçıran haller; "iflâs edersem, kansere yakalanırsam, işimden atılırsam..." gibi kendi kendine zihinde kurulan mânâsız korku ve endişeler; başa gelen felâket ve musîbetlerin giderilemeyen ıstırapları...

Kendisinde bu haller bulunan insanlar, hayatlarında dünyalarına ve âhiretlerine yarar bir şeye sahip olamazlar, vesveselidirler, hiçbir iş beceremezler; ürkektirler, hiçbir işe girişemezler. Bunların günleri ah, vah ile; vesvese ve evhâmla geçer gider. Bu hallerini birtakım maddî imkânlarla da gidermek mümkün olmaz. Ancak, gönlüne, Allah'a tevekkülü hakkıyla yerleştirebilmiş bir müslüman asla böyle değildir; o, her zaman mutlu ve rahattır. Çünkü o, kendine düşeni yaptıktan sonra bilir ki, sonsuz rahmet sahibi Allah Teâlâ sevdiği kulunu, kulun kendisini düşündüğünden daha fazla düşünür ve korur.

Onun için, gönüllerde kuvvetli bir tevekkülün, hem de gerçek mânâsıyla bir tevekkülün yer tutmuş olması lâzımdır. Bir müslümanın işini yoluna koyduktan sonra ötesini Allah'a havâle edip de O'na güvenmesi ve O'nun en iyisini, en güzelini, en doğrusunu, en hayırlısını nasîb edeceğine inanması, kalp için çok büyük bir kuvvettir. Günümüz insanının ve özellikle de günümüz Müslümanının bu inanca ve bu kuvvete çok fazla ihtiyacı vardır.

Tevekkül Nasıl Olmalıdır? Çalışmanın ve sebeplere yapışmanın ihmâli tembellik demek olduğuna göre, tevekkül ile tembellik arasında bir zıtlık vardır. İslâm dîninde tevekkül vâcib, tembellik haramdır. "Tevekkül demek, görevin ifâsını Allah'a havâle etmek değildir; emri ve kararı Allah'a bırakmaktır. Allah'ın emrini canla başla yerine getirmeye çalışmaktır. Kısacası tevekkül, "tefvîz-i vazife" (görevi havâle) değil; "tefvîz-i emr" (kararı havâle)dir. Birçokları bu konuda gaflete düşerek tevekkülü, vazifeyi terk etmek sanırlar. Yani kulluk görevlerinin yerine getirilmesini Allah'a havâle edip, emir ve komuta mercii olarak kendilerini görmek isterler. Sanki kul vazifesiz oturacakmış, namaz, oruç, zekât, cihad vs. gibi görevleri Allah Teâlâ ona emredip yaptırmayacakmış da (hâşâ) onun yerine Allah yapacakmış gibi bâtil bir zihniyet taşırlar. İsrâiloğullarının vaktiyle Hz. Mûsâ'ya: "*Git, sen ve Rabbin ikiniz savaşınız, işte biz burada oturup duracağız.*"[2193] dedikleri gibi demek isterler. Bu ise Allah'a tevekkül ve îtimat değil; O'nun emrine güvensizliktir, tevekkülsüzlüktür ve Allah korusun küfürdür. "*Allah hakkında o çok yanıltıcı (şeytan) sizi yanılgıya düşürmesin.*"[2194] âyetinde de uyarıldığı gibi, bu olsa olsa şeytan yanıltmasıdır. İyi bilinmelidir ki, tevekkülün belirtisi; emre gönül vermek ile vazife sevgisidir."[2195]

Başta da belirttiğimiz gibi tevekkül kelimesinin anlamında Arap dilindeki kalıbı gereği bir zorlama vardır. Bu da herhangi bir konuda aklî ve bedenî gücü, yani metod ve eylem fonksiyonunu kullanmayı, dayanılıp îtimat edilecek yere bunun sonucunda dayanmayı ifâde eder. "...*Bir kere azmettin mi artık Allah'a tevekkül et.*"[2196] âyeti buna açıkça işaret eder. Allah'ın sözleri arasında çelişki olmayacağına göre tevekkülün, hiçbir iş yapmadan Allah'tan birşey beklemekle ilişkisi olamaz. Allah kuluna çeşitli ibâdetler yüklemiş, çalışmasını, ilim öğrenmesini, rızkını aramasını, düşmanlarına karşı güç hazırlamasını, bilmediğini bilene sormasını, işlerinde istişâre etmesini, Kendisine yakarıp duâ etmesini, âdil olmasını, yani herşeyi en uygun yerine koymasını, bunun için metod ve yöntem bilmesini emretmektedir. Diğer yönden kendisine tevekkül etmesini istemekte ve tevekkül edenleri sevdiğini söylemektedir. Demek ki tevekkül, bütün bu emirleri yerine getirdikten sonra duyulan huzur ve güvendir. [2197]

Tevekkül Konusunda Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar

1- Tembellik etmemek: Bir maksadın ele geçmesi için, insanlarca ötedenberi bilinen ve başvuru sebepler, tedbirler ve çareler ne ise, onları tatbik etmek vâciptir. Çünkü Yüce Allah bu âlemde herşeyin, her hâdisenin meydana gelmesini birtakım sebeplerin ve çârelerin uygulanmasına bağlamıştır. Buna "tesbîb hikmeti" denir. Yâni birşeyin yaratılması, bir isteğin verilmesi, onunla ilgili sebeplerin meydana gelişinden sonra gerçekleşir diye Allah, bir düzen koymuştur. O'nun âdeti hep bu şekilde devam etmektedir. Allah'ın âdetinde de değişiklik olmayacağından; olumlu veya olumsuz, istediğini bulmak için, insanın sebeplere dikkat etmesi, kendine düşeni yerine getirmesi gerekmektedir.

Sebeplere sarılmadan Allah'a güvenmeye tevekkül değil, "ittikâl" denebilir. Bu kelime, Arapçadaki mânâsı itibarıyla pasifliği anlatır ve bu, yerilen bir durumdur. Onun için Rasûlullah (s.a.s.) "*Lâ ilâhe illâllah diyen herkes Cennet'e girecektir.*" deyince Hz. Ömer (r.a.): "Ey Allah'ın Rasûlu, bunu halka söylemeyelim; ittikâl ederler." demişti ki; sebeplere sarılmadan ve Allah'ın diğer emirlerini yerine getirmeden Cennet'e girmeyi ümit ederler demektir. Bu konuyu en güzel açıklayan Rasûlullah Efendimizdir. "Devemi bırakıp tevekkül edeyim" diyene: "*Bağla da öyle tevekkül et*" buyurmuşlardır.

Sebeplere sarılmakla ilgili olarak İmam Gazâlî de şöyle demiştir: "İnsanı zarardan koruyan sebepler arasında tesiri kesin olan veya tesir ihtimâli yüksek olan sebepleri bırakmak tevekkülün şartı değildir. Hırsız girmesini diye evin kapısını kilitlemek, tehlikeli yerde silâh taşımak, düşmandan sakınmak tevekküle engel değildir." Sebepleri ihmâl etmek, üzerine düşen görevi yapmamak kısacası tembellik etmek, bir bakıma Allah'ın koyduğu tesbîb hikmetini görmemezlikten gelmekle beraber, göz göre göre kendisini câhilliğin, hastalığın, fakirliğin dışları arasına atmak demektir ki, bunların hepsi de dînen haramdır.

Eğer kişi, bu bahsettiğimiz şekilde sebeplere önem verir, üzerine düşeni yaparsa; bir isteğinin gerçekleşebilmesi için elinde mevcut bütün kuvvet ve araçlar ile Allah'a yönelmiş olur ki, bu durum elbette daha ciddî, daha samîmî ve daha kıymetlidir.

2- Sebeplerin gerçek kıymetini bilmek: Bunların kıymeti, Allah'a karşı birer dilek vâsıtası olmaktan ibârettir. Aslen tesir Allah'tandır. Yâni sebepler, ilâhî tesirin meydana gelmesi için, birer yol olmak üzere yine Allah tarafından bize öğretilmiş, düzenlenmiştir. Kendisinden ancak o yollarla yardım istemek gerekir. Fakat maksadın meydana gelmesini, -bir müslüman olarak- sebeplerden değil, onları yaratıp bize bildiren Yüce Allah'tan beklemek gerekir. Çünkü herşeyin yaratıcısı ve yönlendireni O'dur. Bu durumla ilgili olarak bazı âlimler derler ki: "Bir iş için 'çalıştık, çabaladık; artık o ister istemez olacak' demeyin. Tesiri Allah'tan bekleyin; 'biz istedik, Allah da müsâade ederse olur' deyin."[\[2198\]](#)

Elmalılı M. Hamdi Yazır da sebeplerin kıymeti hakkında şöyle demektedir: "...Her durumda Allah emrini yerine getirir. Murâdını muhakkak yapar, hiçbir işinden geri kalmaz, hepsinin hakkından gelir. Hükümünü istediği gibi yürütür. Kendisine tevekkül edilse de edilmese de yürütür. Nihâyet herşeyin sonu gelir. Dünyada acı da geçer, tatlı da geçer; sıkıntı da geçer, refah da geçer. Ecel gelince, takdir edilen ölüm, dakika geçirmeksizin pençesini takar, âkîbet gelir çatar. İyiler iyiliği ile, kötüler kötülüğü ile kalır. Herkes ameliyle toplanır. Ancak, Allah'a tevekkül de, O'nun emridir. Tevekkül edenin murâdı da, Allah'ın irâde ve rızâsına teslim olmaktan ibâret olursa, Allah da onun mükâfâtını büyütür. Hakikat şudur ki; Allah herşey için bir ölçü takdir etmiştir, bir sınır ve miktar tahsis etmiştir ki, o şeyi ona göre yürütür. O sınır ve miktardan ileri geçmez. Bu hüküm öyle bir kanundur ki, herşey

hakkında geçerlidir. Ve herşeyin hükmü, kıymeti Allah'ın ona tahsis ettiği ölçü ile uygunluk arzetedir. Gerçekte birşeyi bilmek de onu, o ölçü ve sınırla seçmek demektir. Bu cihetle sebeplerin bir dereceye kadar kıymet ve itibarı yok değilse de, bunlar, zâtî (aslı) değil, değişken ve sınırlıdır. Tesir ve hüküm sebebin değil, Allah'ındır. Asıl ilim ve kudretine itibâr edilecek; işler, hüküm ve irâdesine havâle edilecek hâkim, sebepler değil, sebepleri yaratan Allah'tır. Herşey geçer, leh ve aleyhte olan her sebep tükenir, takdir edilen kaderi biter, başında ve sonunda bütün kudretiyle Allah kalır. Hem Allah takdir buyurmamışsa hiçbir şey diğerine tesirini gösteremez. Takdir buyurmuş ise, Allah'tan başka hiçbir şey de onun önüne geçemez. Ateş, Allah'ın yak dediğini kendi miktarınca dediği kadar yakabilir. Rızık da Allah'ın doyur dediğini kendi miktarınca dediği kadar doyurabilir. Demek ki sebeplere îtimat sonlu, Allah'a îtimat sonsuzdur. O halde kuvvet ve kesin bilgi, sebeplere güvenmekte değil, Allah'a dayanmaktadır. Tevekkül de, gururla kendini sayıp koyuvermek değil, Allah'ın gösterdiği yolda gücü yettiği kadar vazîfesine önem vermek, takvâ sahibi olmak, kusurunu îtirâf ile berâber, Allah'ın kudretine îtimat edip netice hakkında telaşa düşmeksizin, O'nun irâdesine teslim olmandır. [2199]

Seyyid Kutub da sebepler konusunda şöyle demektir: "...Allah'ın değişmez kâinat kanunu sebep ve netice düzeniyle yürüyor. Ancak neticeyi meydana getiren yalnız sebepler değildir. Asıl etki eden, fâil-i mutlak olan Allah Zülcelâl'dir. Allah, kendi takdiri ve istemesi ile sebep ve netice düzenini sağlıyor. O yüzden Allah, insandan çalışıp çabalamasını, üzerine düşen vazifeleri ifâ etmesini istiyor. İnsan bu vazifeleri ifâ ettiği kadar, Allah neticeleri düzenleyip tahakkuk ettiriyor. Böylece sebep ve netice Allah'ın isteği ve takdirâtı ile ilgili olarak uzuyor. Yalnız O'dur ki, istediği zaman, istediği şekilde neticelerin meydana gelmesine izin verir. İşte bu şekilde müslümanın düşüncesiyle çalışması arasındaki birlik sağlanıyor. Müslüman gücünün yettiği kadar çalışıp çabalar. Fakat bu çalışmanın sonucunu Allah'ın takdirine ve isteğine bırakır. Ona göre sebep ve netice arasında mutlak kat'iyet yoktur. O, hiçbir şeyde Allah'a kat'iyet yüklemez. [2200]

3- Her hususta Allah'tan başka hiçbir şeye güvenmemek: Nice insanlar vardır ki, ellerindeki servete, sahip oldukları mevkîye, büyük insanlarla olan yakınlıklarına veya yüksek tahsil görmüş oğluna veya kızına güvenmektedir. Onların varlığı gönlünü doldurmuş, yarına emniyetle bakıyor, Allah Teâlâ'dan gaflet halindedir. Her teşebbüsünü bu kuvvetlerle başaracağına inanmıştır. Hâlbuki bütün bunlar ve sahip olduğu herşey, bir anda yok olabilir. O zaman yalnız bunlara dayanan insanın hâli ne olur?! [2201] Müslüman ise böyle değildir; o, nelere sahip olduğunun farkında olup, şükrünü ifâ edecek, bunları akıllıca kullanacak; fakat her zaman yalnız Allah'a güvenecektir.

Bilindiği/bilinmesi gerektiği gibi; tevekkül meselesinde en tehlikeli durum, tevekkülü yanlış anlayarak tembelliğe düşmek, vazifesini yerine getirmemek ve bunun sonucunda da başarısızlığa uğramaktır. İlk emri "Oku!" olan İslâm dininin mensupları olarak, biz müslümanların en önemli görevlerinden biri, hangi meslekten olursak olalım çalışmak, bize düşen görevi en güzel şekilde yerine getirmek; bütün bunların sonucunda da büyük bir gönül huzuruyla Allah Teâlâ'ya güvenmek, O'na tevekkül etmektir. Tâbiri câizse, tembellik bizim lûgatımızda yer almamalı; en çok korkmamız, en uzak kalmamız gereken bir vasıf olmalıdır. Öyle ki Peygamber Efendimiz: "Ümmetim adına en çok korktuğum şey göbek iriliği, uyku düşkünlüğü ve tembelliktir." buyurmak sûretiyle, tembelliğin bizler için ne büyük bir tehlike olduğuna işaret etmiştir.

Tevekkülle ilgili âyetleri incelediğimizde, Allah'a tevekkül ettiğini belirten Peygamberlerin ve mü'minlerin, o sözleri söylerken bir mücadele, çalışma, gayret içinde olduklarını görüyoruz. Hiçbiri oturdukları yerden, yorulmadan, belli bir zorluğa katlanmadan bu sözleri söylemiyorlar. İşte bu da bize gösteriyor ki; ancak çalışan müslümanın tevekkül etmeye, "Allah'a güvendim!" demeye hakkı vardır. Tembel ise, tevekkül ettiğini söylese bile ancak kendini kandırıyordur ve sonu hüsrân olacaktır.

Tevekkül meselesinde diğer bir önemli husus da dünya hayatının müslüman için bir imtihan yeri olduğunun unutulmaması gerektiğidir. Çünkü bazı durumlarda insan bütün çabasını sarfetse de, elinden geleni yapsa da ilâhî takdir bazı hikmetler sebebiyle buna izin vermediği için başarılı olamayabilir, isteği gerçekleşmeyebilir. İşte burada tevekkülün diğer yönü ortaya çıkar: En umutsuz gibi görünen durumlarda bile Allah'a olan güveni kaybetmemek.

Allah Teâlâ, her şeyin teferruatını en ince ayrıntısına kadar bilir. Belki bizim istediğimiz, gerçekleşmesi için çalıştığımız bir şey, aslında bizim zararımıza; buna karşılık istemediğimiz bir şey ise aslında yararımızdır. Sonsuz rahmeti sebebiyle Allah Teâlâ da sevdiği kullarını, o kulların kendilerini düşündüğünden daha çok düşüneceğine; onlara kendilerine acıdıklarından daha çok acıyacağına göre müslümanlar olarak bizlerin -hem dînî, hem dünyevî görevlerimizi yaptığımız müddetçe- hiçbir şeyden dolayı tasalanmamıza gerek yoktur. İnşâallah sonuçta mutluluk bizim olacaktır.

Bir amacımıza, isteğimize ulaşamadıysak Vekilimiz olan Allah Teâlâ bize olan sevgisiden dolayı, o istediğimiz şeyden her bakımdan bize daha hayırlısını nasîb edeceğini ummalıyız. En umutsuz gibi görünen durumlarda bile Allah'a olan güveni kaybetmemek şarttır.

Dünya, müslüman için bir imtihan yeri olduğundan dolayı unutulmaması gereken diğer bir nokta da; herşeyin sonucunun sadece bu dünyada alınmadığıdır. Biz Müslümanlar, âhiret inancına sahibiz ve zaten dünyada da âhiret için, o ebedî hayat için çalışırız. O halde, belki de yaşadığımız büyük bir üzüntü, yorgunluk veya sıkıntıya göstereceğimiz sabır; Allah katında derecemizin yükselmesine, öbür dünyada büyük mükâfatlar kazanmamıza sebep olacaktır. "...Biz dilediğimiz kimseye rahmetimizi eriştiririz. Ve güzel davrananların mükâfatını zâyî etmeyiz. Âhiret mükâfâtı ise, iman edip de (kötülüklerden) sakınanlar için daha hayırlıdır."[\[2202\]](#)

Rızık Kavramı

Rızık: Ra-ze-ka fiilinden türemiş bir isimdir. Çoğulu erzâk gelir. Faydalanılması için verilen başış, pay, hisse, nasip, haz, gıda ve mutlaka kendisiyle faydalanılan şey anlamlarına gelir. Rızık: Dünyada ve âhirette verilen pay ve hisse demektir. Rızık; kendisinden yararlanan şey, veya canlının yaşayabilmesi ve gelişmesi için Allah'ın canlıya sevkettiği şey demektir. Rızık: Allah'ın canlıya zevk ve faydalanma nasip ettiği şeydir. Mülk olsun olmasın, yenilen, içilen ve diğer şekillerde kullanılmasından faydalanılan mallara uygun olduğu gibi; evladı, eşi, gayret ve işi, ilim ve bilgileri dahi içine alır. Fakat hepsinde istifade edilmiş olmak şarttır. Ve bu faydalanma, dünyaya ve âhirete ait faydalanmadan daha geneldir. Buna göre dinî ve dünyevî bilfiil faydalanılamayan mal, mülk, evlat ve aile, ilim ve bilgi rızık değildirler. Bu şekilde bir şey, çeşitli faydalanma şekillerine göre farklı kimselerin rızık olabilir. Fakat malından, gücünden, ilminden faydalanmayanlar rızıklanmış değildirler.[\[2203\]](#)

Allah'ın, yaratıklarına hayrdan verdiği ve kendisiyle faydalanılan her hayr rızıktır. "*Rabbinin rızıkı hayr'dır (hayırlıdır).*"[\[2204\]](#) Rızık: Allah'ın; kullarına ve bütün hayvanlara takdir edip yarattığı ve onların gıdalandığı şeylerdir. Her olacak şey, Allah'ın ilminde belli olduğundan, her yaratığa ne yiyecek ne içecek ise, Allah'ın ilmi ile meydana gelmiş ve takdir edilmiş olup, rızık da takdir edilmiştir. Herkes kendisi için takdir edilen rızıkını yer. Kimse kimsenin rızıkını yiyemez. Bir kimse, rızıkı tükenmeden, kendisi için takdir edilen rızıkını yemeden ölmez. Rızıkı yaratan, rızık veren ancak Allah'tır. Doğru yoldan kazanıldığında helâl; gayrı meşrû kazanılan da haram olur. Her ikisine de rızık denilir.

Bazı âlimler, rızık; insan ve diğer bütün canlıların sadece beslenip yaşamaları için yedikleri ve içtikleri yiyecek ve içecekler yani besinlerdir derler. Bazıları ise tarifini geniş tutarak rızıkı şöyle tanımlamışlardır: Rızık; Allah Teâlâ'nın bütün canlılara, yiyip içerek gıdalanmaları ve faydalanmaları için lutfettiği şeylerdir. Bu tanıma göre rızıkın içerisine, yiyecek içecek ve insan hayatını sıcak ve soğuktan korumaya yarayan elbise ve kalacağı mesken, ev gibi şeyler girer.

Kur'an'da Rızık

Rızık kelimesi, türevleriyle birlikte Kur'an-ı Kerim'de 124 yerde geçer. Kur'an'a göre rızık, ya doğrudan doğruya veya sebeplendirme yoluyla Cenâb-ı Allah'a aittir. İnsanlara verilen rızka konu teşkil eden şeyler değişiktir: Eti yenen hayvanlar[2205]; Nebatî ürünler, meyveler[2206]; gerek insanların, gerek öbür canlıların gıdaları, yiyip içilen şeyler[2207]; cennettekilerle verilecek rızıklar[2208]; yağmur[2209]. En çok rastlanan durum, rızık konusunun tayin olunmayıp, müphem ve genel bırakılmasıdır. Bu ise, rızıklandırmanın şümûlünü genişletmektedir. Bakara suresi, 3. âyetteki "*Kendilerini rızıklandırdığımız şeylerden Allah yolunda harcarlar.*" genel ifadesi, rızık için birçok şeyi dâhil eder: Aynî mal, nakit para, gıda olacak şey, hatta bedenî kuvvetle yardım, bilgisiyile faydalı olmak gibi. Rızık, mânevî nimet için de kullanılır. Mânevî nimetlerin en önemlisi nübüvvet ve hidâyet anlamında da kullanılmıştır[2210]. Rızık kelimesi, bunların dışında; yerden ve gökten gelen yaşama vesileleri[2211]; uhrevî fazl ve nimet[2212]; teşekkür[2213]; servet, mal ve mülk[2214] anlamlarında da kullanılmıştır.

Kur'an, Allah'ın rızıklandırma (terzîk) fiiline muhâtap olanları da çeşitli hayat tabakalarından bütün canlılar, tüm insanlar, şehidler ve cennet ehli gibi gruplara ayırır.[2215] Her canlının rızıkını tekeffül eden Allah, bu rızık onlara dilediği gibi farklı ölçülerde vermektedir.[2216]

Allah'ın ilminde bir insanın ömrü boyunca yiyeceği rızıklar bellidir. Bir insan, dağlar kadar mal ve yiyecek kazansa, onun ömrü boyunca bundan yiyeceği ve midesinin alacağı miktar muayyendir. Kazandığı mal ve yiyeceklerin hepsini midesine doldurma gücü ve imkânı yoktur. Bu sebeple bir mü'min kazandıklarından ihtiyaç fazlasını muhtaçlara vererek mânevî rızık (âhirete azık) kazanmaya çalışması Allah'ın emrettiği güzel bir davranıştır.

Allah, erişilmesi, hatta kavranılması imkânsız bir ilim ve vukufu bütün yarattıklarının rızıkını tayin edip yaratmış ve istifadelerine sunmuştur. Ağaçlarda meyveler, zerzevatlar, tahıllar, canlılardan elde edilen gıdalar, barınmamız, örtünmemiz, yaşayışımızı sürdürmemiz için icad ve halk ettiği her şey rızıkımızdır. Fakat ihsan buyrulan bu rızıklardan yararlanabilmemiz, çalışıp elde etmemize bağlıdır. Ekeceğiz, hizmet edip yetiştireceğiz. Derleyeceğiz, gayret ederek bir şeylerin üremesine katkı sağlayacağız ve yararlanacağız. "*İnsan için, kendi çalışmasından başka bir şey yoktur.*"[2217] Meyveler de elbette rızıkımızdır ama ağacı dikmek, yetiştirmek, bakımını yapıp meyvesini dermek bize düşmektedir. İnsan, isterse açlık grevi yapar ve yemez. İsterse emredilen yoldan giderek helâlinden, isterse nehy edilen yoldan giderek haramından rızıklanır. Rızıkı yaratan ve veren Razzâk-ı âlem olan Allah'tır. Hangi rızık ve rızık elde etme biçiminin haram olduğunu tayin edip bildiren de O'dur.

Rızık haram olması iki şekilde ortaya çıkıyor. Biri, bizatihi haram olan, sarhoşluk veren şeyler, ölü hayvan ve domuz eti gibi. Diğeri ise, aslında helâl olduğu halde; elde ediliş şekli ile haram olandır. Çalınan şeyler, zulümle elde edilenler gibi. Fakat bütün bu haramlar tek esasa dayanır; o da Allah'ın hududu, yasaklaması. Dolayısıyla rızık, Allah'ın mubah kılması ve yasağına göre helâl ve haram oluyor. Yoksa Allah, kullarından bir kısmına helâl; bir kısmına haram rızık veriyor değil. O sadece rızık veriyor. Ama elde etmek için tutulan yola göre, ya da bizatihi haram kılınmış olanı kullanan haram yemiyor oluyor. İnsanların haram olan yollarla rızıklarını elde etmelerine Allah'ın rızası yoktur. Haram lokmada hiçbir hayır yoktur. Onun için mü'minler, haram olan yollardan rızıklarını kazanmaktan sakınırlar. Haram olan rızıklar da yaratılma bakımından Allah'a isnad edilir, elde etme açısından kullara nisbet edilir. "*Yeryüzünde yürüyen her canlının rızıkını vermek Allah'a aittir.*"[2218]

Bir kimse Başkasının Rızıkını Yiyebilir mi?

Kimse, kimsenin rızıkını yiyemez. Yaşantımız, teferruatı ile bilinmekle, her birimizin neyi elde edeceği, neyi yiyeceği bilinmekle Allah'ın ilminde bellidir. Ona göre kayda geçmiştir. Eğer başka bir şey elde edeceksek, o da kaydedilmiştir. Elde edemeyeceksek, tabii ki kaydı yapılmamıştır. Onun için biri, diğerrinin rızıkını yiyemez.

Rızık, Azalıp Çoğalabilir mi?

Rızıkımız azalıp çoğalabilir mi sorusuna, evet cevabı veririz. Çünkü Kur'an, bu konuda net cevap vermektedir: "Allah, kimi dilerse, onun rızıkını genişletir, daraltır."[\[2219\]](#); "Allah, rızıkta kiminizi diğer bir kısmınıza üstün kıldı."[\[2220\]](#) Allah, kulunun gidişatına göre, mükâfat olarak rızıkını çoğaltır veya ceza olarak daraltır. "Hatırlayın ki, Rabbiniz size: Eğer şükrederseniz, elbette size (nimetimi) artıracam ve eğer nankörlük ederseniz, hiç şüphesiz azabım çok şiddetlidir! diye bildirmişti."[\[2221\]](#); "Allah, faizi tüketir, sadakaları ise artırır (faiz karışan malın bereketini giderir, sadaka verilen malın bereketini artırır)."[\[2222\]](#)

Rızıklarını elde etmede insanların çalışkanlıklarının rolü vardır. Kulun rızıkının genişliğinin sebeplerinden birisi de, günahlardan kaçınmak ve namazı dosdoğru ve devamlı kılmaktır. "Kim Allah'tan sakınıp korkar ve günahlardan kaçınırsa, (Allah) ona bir çıkış (yolu) yaratır ve onu ummadığı yerden rızıklandırır. Kim Allah'a güvenirse, O, ona yeter."[\[2223\]](#) "Ailene namaz kılmakla emret ve kendin de ona sebat ile devam et. Biz senden rızık istemiyoruz. Seni biz rızıklandırırız. Güzel âkıbet takva ehlinindir."[\[2224\]](#); "Eğer Allah rızıkı kulları için bolca yaysaydı, yeryüzünde taşkınlık yapar ve azarlardı. Fakat dilediği kadar bir ölçüyle indirir."[\[2225\]](#); "Allah, kullarından dilediği kimsenin rızıkını genişletir ve dilediğine de kısar. Şüphesiz Allah her şeyi hakkıyla bilir."[\[2226\]](#)Rızıklanmadaki üstünlükte çalışma, sa'y ve gayretin rolü pek büyüktür. Rızıkımız, tutacağımız yola göre değişir; tutacağımız yolun Allah'ın ezeli ilmiyle bilinip kaydı ona göre yapılmış olmasıyla, levh-i mahfuz kaydında değişme olmaz.

Kısmetimde Varsa, Rızıkım Ayağıma Gelir Diyebilir miyiz?

"Kısmetimde varsa, rızıkım ayağıma gelir" diyemeyiz. Kısmeti ayağına gönderilenler, kendi imkânlarıyla rızıklarını elde edemeyenlerdir. Meselâ, hareketi sınırlı mikro organizmalar, insan ve hayvan yavruları ki bunlar anaları babaları tarafından beslenir. Yetişkin ve sağlıklı bir insan, çalışarak rızıkını elde edecek yeteneğe sahip kılınmıştır. O yüzden kendi gayretiyle rızıkını elde etmek zorundadır. Allah'ın koyduğu nizam budur.

Peygamber Efendimiz: "Siz Allah'a hakkıyla tevekkül edebilseniz, sizleri de kuşları rızıklandırdığı gibi rızıklandırır; sabahleyin aç çıkar, akşama tok dönerdiniz."[\[2227\]](#) buyurmuştur. Yani kuş, nasıl rızıkını aramaya gidip bulmuş ve ondan yararlanmış ise, siz de Allah'a güvenip kuş gibi rızıkınızı elde etmeye uğraşırsanız sizi de rızıklandırır buyurmaktadır.

Demek ki rızık temin edilmesi; aranıp bulunmasına, çalışıp elde edilmesine bağlıdır. Rızık ayağına gönderilenler; bağırsaklarımızdaki saprofitler, vücudumuzdaki mikroplar, uzuvlarımızı oluşturan hücreler, yapraklarda yaşayan ufak böcekler gibi, kendi gayretiyle bunu elde edemeyecek olanlardır. Yoksa, bu imkâna sahip kılınmış

olan canlılar; arayıp bulmak, kendi gayretiyle elde etmek zorundadır. Allah, işlerini koyduğu nizam ve kanunlar çerçevesinde yürütmekte olup hiçbir şeyi başıboş bırakmamıştır. Biz bunların tâbi olduğu nizam ve kanunları öğrenirsek, hareketlerimizi onlara uydururuz. Gerisi kendi bileceği iştir. O kısma bizim aklımız tümüyle ermez. Diler, rızığımızı çoğaltır; dilerse azaltır. İşte, bilmediğimiz; bunu nasıl yaptığıdır. Çalışma, ilk planda gelir, ondan sonrası tevekkülle Allah'a bağlanmaktır.

Rızık temin etme yollarını, meşru hudutlar içinde aramalıdır. Rızık elde etme yollarından herhangi birisinin ihmali, mü'minleri zor duruma düşürür. Zira her mü'min, kendi rızığını temin ederken, diğer mü'minlerin menfaatine olan hizmetleri de üretmek durumundadır. Ancak en efdal ve en temiz olan rızık elde etme yolunun cihad olduğu unutulmamalıdır. Nitekim Peygamberi-miz: "*Fâiz yemek için hileli yollara saptığınız, öküzlerin kuyruğuna yapışıp ziraatle geçindiğiniz ve cihadı terkettiğiniz zaman, Allah Teâlâ, üzerinize zilleti musallat kılar. Dininize dönmedikçe o zilleti üzerinizden sıyırmaz.*"[\[2228\]](#) diyerek, cihadın asla terk edilmemesini ısrarla tebliğ etmiştir.

Rezzâk (Rızık Veren) Allah'tır

Rezzâk: Çok rızık veren, yeteri kadar rızıklandırıcı anlamında ra-ze-ka fiilinden türemiş mübalağa ile ism-i faildir. Rezzâk, Allah Teâlâ'nın Kur'an ve hadislerde zikredilen esmaü'l-hüsna'sındandır. "*Muhakkak Allah rezzak (gerçek rızık veren) dir. O pek çetin kuvvet sahibidir.*"[\[2229\]](#)

Beslenerek yaşamaları için bütün canlıların rızıklarını veren yalnız Allah Teâlâ'dır. O'ndan başka rızık veren yoktur. "*Yeryüzünde bulunan bütün canlıların rızıkları ancak Allah'a aittir.*"[\[2230\]](#); "*Nice canlı mahluk vardır ki rızığını kendisi taşıyor. Ona da size de rızıkı Allah veriyor.*"[\[2231\]](#); "*Yerde ve gökte Allah'tan başka sizi rızıklandıran bir yaratıcı var mıdır?*"[\[2232\]](#)

Gerçekte rızıkı yaratan ve rızıkları kullarına ihsan eden Allah olduğu halde, Kur'an'da "*Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır.*"[\[2233\]](#) buyrulur, bazı kimselere; fakirlere yiyecek vererek veya gıda alacakları parayı infak ederek onların rızıklandırılmasına sebep oldukları için mecazen "râzık" (rızık veren) denilmiştir. Yüce Allah'ın hayru'r-râzikiyn (rızık verenlerin en hayırlısı) olması da şu anlamda kullanılmıştır: Rızık, Allah'tan istenmeli. O nasib etmeyince, sebeplerin hiçbir faydası olmaz. Ticaret ve en ileri seviyedeki teknik sebepler gibi esbabın ötesinde Yüce Allah'ın öyle rızık kapıları vardır ki bunlar kapanınca, bütün sebeplerin tesirleri de kapanır. Ancak o hakiki müessir, müsebbib ve rezzâktır. Ondan başka gerçek anlamıyla rızık verecek râzık yoktur.

Allah'a tevekkül edip O'ndan istemekle beraber, O'nun takdir ettiği rızıkı elde etmek için bunu aramak, çalışmak ve yeryüzünde dolaşmak lâzımdır. "*O (Allah), yeri size musahhar kıldı (boyun eğdirdi). O halde onun omuzlarında (köşe ve bucağında) yürüyün. Allah'ın rızıkından yiye...*"[\[2234\]](#)

Bazı müslümanlar rızıkı, talep edip sebeplerine yapışmaya lüzum kalmadan, önüne konacak şeyler zannetmektedir. Hâlbuki rızık, mahlûkatının yararlanması için Allah'ın yarattığı şeyler olup, elde edilmesi sarf edilecek gayrete bağlıdır. Her canlının rızığının belli oluşu, onun ne yapıp, rızıkını nasıl ve ne miktarda sağlayacağını bilmesinden dolayı kaydedilmesidir. Armut piş, ağzıma düş anlamında değıldir rızık. Kimsenin bir başkasının rızıkını elinden alamayışı da bu kayda uygun düşmesi zorunluğundandır.

Ömer b. Hattab (r. a.) bir topluluğa uğradı ve onlara "siz kimsiniz?" diye sordu. Onlar da: "Biz mütevekkil (tevekkül edici)leriz" dediler. O da; "Hayır, siz müteekkil (yiyici)lersiniz. Mütevekkil, tohumunu saçan ve sonucunu Rabbına havale eden insandır." buyurdu.[\[2235\]](#) Ahmed bin Hanbel, evinde veya mescidde oturup "ben çalışmam, nasıl olsa rızıkım ayağıma geliyor" diyen adam hakkında sorulunca şöyle demişti: "O, ilimden yoksun cahil adamdır. Oysa Rasulullah (s.a.s.) "*Allah, rızıkımı mızrağımın ucunda yaratmıştır.*"[\[2236\]](#) buyurdu.

Kader ve Rızık

Özellikle yiyecek ve içecek cinsinden Allah'ın canlıya ihsan ettiği her besleyici şey rızıktır. Kur'ân-ı Kerim'deki çeşitli açıklamalar bu tanımı kanıtlamaktadır:

"Allah'tır ki sizi yarattı; Sonra sizi besledi; Sonra sizi öldürecek; Sonra sizi diriltecektir."[2237]; *"Nice canlı vardır ki rızıkını taşıyamaz. Onları da sizleri de besleyen Allah'dır. O, tümü duyardır, tümü bilendir."*[2238]; *"İnkâr edenlere dünya hayatı parlak gösterilmiştir. Onlar mü'minlerle alay ederler. Oysa sakınanlar, kıyâmet gününde onlardan üstündürler. Allah dilediğine hesapsız rızık verir."*[2239]

Rızık da her olay gibi kaderin kapsamına girer. Çünkü canlının hangi şartlarda, nerede, nasıl, hangi yollarla ve ne gibi bir besin maddesini alacağı ve ondan nasıl yararlanacağı ezelde Allah tarafından bilinmektedir. Dolayısıyla onun, yiyecek ve içecek maddesi olarak bir şeyi alması, kazanması ve onu tüketmesi, yaşadığı diğer olaylardan farklı bir şey değildir. Ne var ki, insanın örneğin, ağzına koymak üzere eline aldığı bir lokmayı herhangi bir nedenle yiyememesi, insanlar arasında öteden beri çok farklı bir olay gibi algılanmış, bu nedenle de yiyilip içilen şeylerin rızık adı altında özel bir konu olarak işlenmesi âdet olagelmıştır. Bu konuda olup bitenler arasında gerçekten de insanı şaşkınlık içinde bırakan bazı olaylar yaşanmıştır.

Örneğin, bir çocuğun, tam ağzına koymak istediği et lokmasının, o sırada kedi tarafından kapılması, ya da elindeki süt bardağının devrilmesi belki pek şaşırtıcı değildir. Ama kazılar sırasında çıkarılan bir insan kafatasının dişleri arasında henüz çürümemiş bir darı tanesi şaşkınlık içinde seyredilirken, kenara konduktan az sonra bir kuş tarafından gaganarak kapılması daha büyük bir şaşkınlığa yol açabilmiştir. Bu da rızık meselesinin kader olayları arasında özelleştirilmiş bir konu olarak işlenmesine neden olmuştur. Hâlbuki rızık da, yaşanan diğer bütün olaylar gibi kaderin sıradan bir parçasıdır. Öyle ki, haram lokma da rızıktır.

Örneğin hırsızlık malı bir yiyeceğin, gerek hırsız tarafından bilinçle yenmesi, gerekse *-farkında olunmadan* - diğer biri tarafından yenmesi arasında kader açısından hiç bir fark yoktur. Haram ya da helâl, ikisine de yedikleri nasip olmuştur. İkisi de kendi irâde ve seçimleriyle bu fiili işlemlerdir. Aralarındaki fark: Hırsızın sorumlu, diğerinin ise mâsum olmasıdır. Bu ise yenen şeyin, kader ya da rızık olmasıyla çelişmez. Daha doğrusu böyle bir olayın, Kur'ân'ın üslûbu dışında "rızık" olarak adlandırılmasının hiç bir özelliği yoktur. Çünkü kişinin bir şey yiyip içmesi ile onun, giyinip kuşanması, yürümesi, okuması, ya da herhangi bir hareket yapması arasında kader bakımından hiç bir fark yoktur.

Mu'tezilîler bu noktada da Ehl-i Sünnet'ten farklı düşünmüşlerdir. Onlara göre haram lokma rızık değildir. Çünkü *"Allah, kötülüğü ve yasaklamış olduğu davranışları yaratmaktan münezzehdir."* Bu nedenle rızık için *"Allah'ın, insanı yararlanmaktan yasaklamadığı şeyler"* diye spekülâtif bir tanım yapmışlardır. Hâlbuki insanlar, Allah'ın yasakladığı birçok şeyleri de yiyip içmekte ve bunlardan yasaklı yollarla yararlanmaktadırlar. Dolayısıyla bu tanımın tutarsız olduğu açıktır.

Aslında rızık meselesinin taşıdığı önemi, onu, kader zinciri içinde pek anlamlı olmayan yorumlarla özel bir konu haline getirmekte aramamak gerekir. Fakat rızık asıl başka yönden taşıdığı bir önem vardır. O da şudur: Allah (c.c.), rızık yaratıcısıdır, kişi ise onu, kendi irâdesiyle arayıp kazanandır. Helâli de haramı da hikmetiyle yaratan Allah, insana neyin helâl, neyin haram, neyin iyi, neyin kötü, neyin serbest ve neyin yasak olduğunu açıklamış,

ancak onu, istediğini seçmekte özgür bırakarak ileride kendisini hesaba çekmek üzere de sorumlu tutmuştur. [\[2240\]](#)

Rızık hakkında bilinmesi gereken önemli bir nokta da şudur: Kişi, bilgisini, enerjisini ve imkânlarını seferber ederek, çalışıp didinmek, çabalayıp rızıkını aramak ve bununla birlikte olanca dikkatiyle helâlinden kazanmak durumundadır. Bu, hem iman, hem ahlâk, hem de hayat açısından zorunludur. Yani kişi her şeyden önce helâla helâl, harama da haram olarak inanmalı, bu iki şeyi vicdanında asla bir tutmamalıdır; Buna bir toplum baskısı ya da bir gelenek diye değil, bir Kur'ân gerçeği olarak inanmalıdır. [\[2241\]](#) İnsanın böyle bir inançla rızık arayışı içine girmesi ise hem bir ahlâk gereği hem de yaşayabilmek için kaçınılmaz bir zorunluluktur.

Çalışmakla rızık arasındaki ilişkiye gelince bu nokta, akılları durduran bir sırta örtülüdür. Bu gizemi sonsuza dek hiç kimse çözemeyecektir. Çünkü bu dünyada canının fedâ edercesine çalışıp çabalayan, akıllı, zeki, bilgili, atılgan, enerjik ve ahlâklı insanlar vardır ki, hayatları boyunca bir türlü iki yakaları bir araya gelmez. Aynı zamanda öyle tembelle, sünepe, mendebur, geçimsiz ve ahlâktan yoksun kimseler de vardır ki, nimet ve servet içinde âdetâ yüzerler.

Öyle ise akıl, zekâ, enerji, disiplin, dürüstlük, ya da iman ve ahlâk ile rızık ilişkisinin arka planını deşmek veya merak etmek yerine, Allah (c.c.)'ın, insanlara uyguladığı bu gizemli sınavdan ibret almak ve bu sınav için hazırlıklı olmak daha doğru olur. [\[2242\]](#)

Seni yaratan, seninle beraber rızıkını da yaratmıştır. O Rezzâk'tır. Senin için takdir edilen rızık bir başkasının yemesine imkân ve ihtimal yoktur. Sen, kendi rızıkını bitirmedikçe ömrün de son bulmaz. Allah Teâlâ, bir kulunu yaşatmak istemediği zaman rızıkını kesiverir; bir kere de rızıkı kesince, kimsenin sana rızık vermesine imkân bulunmaz.

Ecel; Anlam ve Mâhiyeti

Ecel; Belli bir zaman parçası ve bu parçanın sonu; vakit ve son demektir. Bir şey için belirlenmiş zaman dilimine ecel denir. İnsanın veya herhangi bir canlının eceli, kendisine tâyin edilen ömürdür. "Ecelin gelmesi" ise, tâyin edilmiş bulunan ömrün son bulması, yani ölümdür.

Allah indinde her canlı için tâyin edilmiş bir ecel vardır. Eceli geldiğinde dünya hayatı son bulur. *"Eğer Allah, insanları, yaptıkları her haksızlıkta cezalandırıyorsa, yeryüzünde tek canlı bırakmazdı. Fakat onları takdir edilen bir süreye kadar erteler. Ecelleri (süreleri) geldiği zaman da bir an dahi ne geri kalırlar, ne de ileri geçerler."* [\[2243\]](#)

"Eceli geldiği zaman bir kimsenin ölümünü Allah geciktirmez." [2244] Ecel, kazâ ve kaderle ilgili bir meseledir. Nasıl diğer olayları Allah, geçmiş ve geleceği kuşatan ilmiyle belirlemişse, eceli de ilmiyle takdir etmiştir. "Öldürülen kişi de eceliyle mi ölmüştür? Öldürülmüş olmasaydı daha bir müddet yaşayacak mıydı, yaşamayacak mıydı?" gibi sorular ister istemez akla gelmektedir. Nitekim bu hususta kimi âlimler farklı kanaat ileri sürmüşlerdir. Mu'tezile'den bir kısım âlimlere göre öldürülen kişi eceliyle ölmüştür. Öldürülmemiş olsaydı, daha bir müddet yaşayacaktı. Ehl-i Sünnet ile diğer Mu'tezilelere göre ise, eceliyle ölmüştür. Aksini ileri süren Mu'tezilîler, kulların fiillerinin yaratılmasıyla ilgili görüşlerinden dolayı bu görüşe vârmışlardır. Çünkü onlara göre fiilin fâili, bizzat kulun kendisidir. O halde öldürme işi, öldüren katilin kendi işidir.

Ehl-i Sünnet'in tamamına göre öldürülen kişi de eceliyle ölmüştür. Ancak katil bu fiilden dolayı ceza görür. Eceliyle ölmediğini söylemek yanlıştır. Allah o kişinin öldürüleceğini önceden bilmektedir ve ecelini de ona göre tâyin etmiştir. Allah onda ölümü yaratmasından dolayı ölmüştür. Öldürülerek ölen kimse için, "öldürülmeseydi yaşayacaktı" gibi sözler söylemek doğru değildir. Hattâ "öldürülmemiş olsaydı, ne olurdu?" gibi bir varsayım üzerinde birtakım görüşler ileri sürmek bile yanlıştır. Çünkü bütün bunlar Allah'ın takdiriyle olmaktadır ve aksi sözkonusu olamaz. [2245]

"Bir canlıya ömür verilmesi de, ömründen kısaltılması da mutlaka bir kitapta (yazılıdır)" [2246] âyetinde "Ömrünün kısaltılması" ifâdesiyle ilgili olarak İmâmu'l-Haremeyn el-Cüveynî (öl. 478/1085) şöyle demektedir: Bu âyetle iki durum kastedilmiştir ki, onlardan biri: Bir kimsenin benzerlerine nazaran ömrünün eksiltilmesidir. Yoksa, Allah'ın ilminde mevcut olan ömrünün eksiltilmesi anlamında değildir. Bu nasıl mümkün olsun ki, Allah, ilminde onun ecelini takdir etmiştir. İkinci durum ise: Eksiltme ve arttırmanın, melekler indindeki sahifelerde gerçekleşmesidir. Onların sahifelerinde bir şey mutlak olarak yazılıdır ama, Allah'ın ilminde kayıt altına alınmıştır. Vuku bulacak olan da, bu kayıt altına alınan şekildir. Âlimler, "Allah, dilediğini siler, dilediğini bırakır. (Bütün) kitapların anası, O'nun yanındadır" [2247] âyetini de buna hamletmişlerdir. [2248]

O halde Allah indindeki ilim, yani kader, kesinlikle değişmez. Levh-i Mahfûz'da ne yazılmışsa mutlaka olur. Ancak meleklerin yanında da olayların yazılı bulunduğu sayfalar vardır ve bu sayfalarda yazılanlar, değişikliğe maruz kalabilir. Bu gibi konular gayb âlemine ilgilendirdiği için tabiatıyla onların mâhiyetlerini bilemeyiz. Meleklerin yanında bulunan sayfaların değişmesinin elbette bir hikmeti vardır. Belki de bunun hikmeti, meleklerin gayba tam olarak vâkıf olmalarını engellemektir. Allah neyi diler ve murad ederse mutlaka onda bir hikmet vardır. [2249]

Ashâbın anlayışına göre eceli gelmeyen insanın bir hastalıktan ölmesi veya herhangi bir kimse tarafından öldürülmesi, buna karşılık eceli gelen kimsenin de ölümden kurtulup yaşamaya devam etmesi mümkün değildir. Nitekim düşmanlarıyla korkutulan Hz. Ali, ecelin insanı ölümden koruyan sağlam bir kalkan olduğunu söylemiş ve insanın eceli gelince de düşmanı tarafından atılan okun hedefinden sapmayıp o insana isâbet edeceğini, yaralanması halinde ise iyileşmeden öleceğini belirtmiştir.

Ecel meselesi kader probleminde bağlı olarak kelâm âlimleri arasında tartışılan önemli konulardandır. İlk defa Mu'tezile âlimleri eceli tartışma konusu haline getirmişler ve farklı şekillerde açıklamışlardır. Onlara göre ecel, hayat süresi ve ölüm vaktinden ibârettir. İster herhangi bir dış etki olmadan tabîî bir şekilde olsun, ister bir kaza veya katil sonucu olsun, her insan tek bir ecelle ölür. Ancak kaza sonucu ölen veya öldürülen insanın bu olaylarla karşılaşmaması halinde yine de ölüp ölmeyeceği hususunda Mu'tezile âlimleri farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Erken devir âlimlerinden Ebu'l-Huzeyl el-Allâf ile Ebû Hâşim el-Cübbâî ve ona uyan Behşemiyye grubu, ne şekilde olursa olsun ölen her insanın ömrünü tamamladığı ve eceli geldiği için öldüğü görüşündedirler. Mu'tezile'nin Bağdat ekolü, En'âm sûresinin ikinci âyetini de dikkate alarak insanın "ecel-i kazâ" ve "ecel-i müsemmâ" denilen iki eceli bulunduğunu ileri sürmüştür. Buna göre insan, herhangi bir dış müdâhale olmadan ölürse ecel-i müsemmâyâ, kaza veya katil sebebiyle ölürse ecel-i kazâyâ göre ölmüş olur. İkinci durumda ölen kişi kazaya uğramasaydı veya öldürülmeseydi ecel-i müsemmâsına kadar yaşayacaktı. Aksi takdirde onu öldürenin cezalandırılması veya kendisine ait olmayan bir hayvanı kesen kimsenin tazminat ödemesi anlamsız olurdu. Mu'tezile'den Kâ'bî de bu görüşü benimseyenlerdendir. Kadı Abdülcebbar'a göre ise katil yoluyla ölen kişinin bu olaya mâruz kalmaması durumunda yaşayacağını kesin olarak söylemek mümkün değildir. Böyle bir kimsenin ölmesi de yaşaması da ihtimal dâhilindedir. Mu'tezile'nin müteahhir âlimlerinden Zemahşerî Bağdat ekolünün görüşünü savunarak insanın tutum ve davranışlarına göre ömrünün uzatılıp kısaltılabileceğini belirtir. Nitekim ona göre Kur'an'da ömrü uzatılan ve kısaltılanların bir kitapta bulunduğu bildirilmesi [2250], ayrıca Hz. Ömer'in

hançerle yaralanması sırasında Kâ'b el-Ahbar'ın, "Ömer Allah'a duâ etseydi, ecelini tehir ederdi" demesi bu görüşü teyit etmektedir. [2251]

Selefiyye, Mâturidiyye ve Eş'ariyye'den oluşan Ehl-i Sünnet âlimlerine göre ecel daha çok, "Allah'ın canlıların öleceğini bildiği zaman" diye tarif edilir. Buna göre ecel, hayat süresi ve ölüm için takdir edilen zamanı ifade ettiğinden kaderle ilgili bir konudur. Bu sebeple canlıların her birinin yaşayacağı ecel, tek olup kesinlikle değişmez. Hiçbir canlı kendisi için takdir edilen zamandan önce hayat bulamayacağı gibi, hakkında takdir edilen ölüm vakti gelmeden de ölmez. İlgili âyetteki "ecel-i müsemmâ" kıyâmetin kopmasına dair olup bununla insanın değil, kâinatın eceline işaret edilmiştir. Tabii yolla da olsa, kaza ve katil yoluyla da olsa herkes kendi eceliyle ölür. "Maktul öldürülmeseydi yaşardı" demek vâkıya aykırıdır, ecel ise vâkıyanın ifadesidir. Kur'ân-ı Kerim'de Allah'ın izni olmadıkça hiçbir nefsin ölmeyeceği, ölümün vakti tâyin edilmiş bir yazıya göre vuku bulduğu bildirilmiştir. [2252] Ayrıca eceli gelen hiçbir nefsin yaşatılmayacağı kesin bir şekilde anlatılarak herkesin eceliyle öldüğüne işaret edilmiştir. [2253] İlahî ilim, mümkünü mümkün olarak, vuku bulanı da gerçekte olduğu gibi ihâta eder. İki ecel kabul etmek veya ecelin değişebileceğini savunmak İlahî ilimde değişikliğin meydana gelebileceğini benimsemek anlamına gelir ki bu husus, Allah'ın kullarının âkıbetlerini önceden bilmeye muktedir olmamasını ve dolayısıyla O'na bedâ görüşünün nisbet edilmesini gerekli kılar; bu ise, ulûhiyet makamıyla bağdaşmaz.

Mu'tezile'nin, maktûlün eceliyle ölmediğini ispatlamak için dayandığı deliller de geçerli değildir. Çünkü katilin adam öldürmekten dolayı Kur'an'da kötülenmesi ve kısas cezasına çarptırılması, maktûlün Allah tarafından tayin edilen ecel-i müsemmâsına ulaşmasını engellediğinden değil, yasaklanan katil fiilini işleyip İlahî emre aykırı davranmak sûretiyle maktûlün ölümüne zâhiren sebep olması sebebiyledir. Ölümü gerçekleştirmek (imâte), İlahî bir fiil olmakla birlikte, öldürmeye teşebbüs edip ölüm hâdisesinin meydana gelmesine sebebiyet vermek katile ait bir fiildir.

Ehl-i Sünnet âlimlerine göre insan ömrü uzamaz ve kısalmaz. Kur'ân-ı Kerim'de ve bazı hadislerde ilk bakışta ömrün uzatılması veya kısaltılması anlamına gelebilecek naslar varsa da bunların, mânâsı apaçık olan ecelle ilgili muhkem nasların ışığında açıklanması gerekir. Kur'an'da bazı insanların ömürlerinin uzatılmasının, bazılarının ise kısaltılmasının apaçık bir kitapta bulunduğu ifade edilmektedir. [2254] Burada kastedilen şey, sağlık kurallarına uyup gerekli tedbirleri almak sûretiyle uzun müddet yaşayacak olanlarla hastalık, tedbirsizlik, kaza, katil vb. sebeplerle ömrü kısaltılanların Allah tarafından bilindiği, bunun da bir kitapta yazılmış olduğu husûsudur. Bundan, dünyaya gelip yaşamaya başladıktan sonra insanlar için -İlahî bilgi dışında kalan- ömür uzatılması veya kısaltılması sonucunu çıkarmak isâbetli değildir. [2255] Ayrıca ilgili âyetteki "ziyâde" ve "noksan" ile diğer bir âyetteki [2256] "mahv" ve "isbât"ın, "ümmü'l-kitâb"da (levh-i mahfûz) değil, meleklere ellerinde bulunan kitapta meydana gelmesi ihtimal dâhilindedir. Akraları ziyâret edip gözetmenin, komşularla iyi geçinmenin ve sadaka vermenin ömrü uzatacağına ilişkin hadisler gelince, her şeyden önce bunlar âhad rivâyetlerdir ve zâhirî mânâları itibarıyla kesin anlamlı âyetlere aykırı olduklarından muhkem âyetleri bunların ışığında açıklamak doğru değildir. Bu hadislerde belirtilen ömrün uzaması, yapılan iyilikler veya yetiştirilen hayırlı evlât sebebiyle insanın öldükten sonra hayırla anılarak adının yaşatılması anlamına gelebileceği gibi, güzel amellerle dolu bir hayatın bereketlenip mutlu bir şekilde geçirilmesi ve dolayısıyla ömrün psikolojik olarak uzun algılanması anlamını da ifade etmiş olabilir.

Ecel konusunda mezhepler arasında görülen ihtilâflar, daha çok iki ecelin bulunup bulunmadığına ve dolayısıyla ömrün uzayıp uzamayacağına ilişkindir. Genel olarak Mu'tezile ve Şia insanların iki eceli olduğunu ve ömürlerinin uzayıp kısalabileceğini savunurken Ehl-i Sünnet umûmiyetle muhkem âyetlere dayanarak insanların bir tek ecelleri bulunduğunu, bunun da ölümleriyle gerçekleşen vakit olduğunu kabul etmiştir. Ecelin kaza ve kadere imanın bir parçasını teşkil eden itikadî bir mesele olduğu ve bunun daha ziyade İlahî ilim ve irâdeyi ilgilendirdiği dikkate alınrsa, insanlar için önceden belirlenen değişmez bir ecelin takdir edildiğini benimseyen görüşün daha isâbetli olduğunu söylemek mümkündür. Zira kişilerin sağlık kurallarına uyup uymayacakları, bu konuda ne gibi gelişmelerin ortaya çıkacağı, herhangi bir kaza veya katil hâdisesiyle karşılaşılıp karşılaşmayacakları hususu İlahî bilgi ve irâdenin kapsamı dışında değildir. İnsanların ecelleri sadece Allah tarafından bilindiğine ve kendilerince keşfedilmesi mümkün olmadığına göre yaşamak için gerekli tedbirleri almaları kulluk vazifelerinin bir gereğidir. [2257]

Allah (c.c.) herkes için bir ömür belirlemiştir. Her canlı kendisi için belirlenmiş olan o ömrü bitirecektir. Ölümü de dirilmeyi de Allah (c.c.) yaratır. "O Allah ki, amelce hanginiz daha güzeldir diye, sizi imtihan etmek için ölümü ve hayatı yaratmıştır. O güçlüdür, bağışlayıcıdır." [2258]

Her insan eceliyle ölür, hiçbir kimse ölüme müdahale edemez. Ancak Allah'ın yazmış olduğu ecele göre ölür. "Allah'ın izni olmadıkça hiçbir kimseye ölüm yoktur. O, vâdesiyle yazılmış bir yazıdır."[\[2259\]](#)

Ecelin ileri alınması ya da geriye bırakılması mümkün değildir. "Bir canlının eceli gelip çatınca, Allah onu asla geri bırakmaz; Allah işlediklerinizden haberdardır."[\[2260\]](#) Her insanın bir eceli olduğu gibi her ümmetin (topluluğun) de bir eceli vardır. "... Her ümmetin bir eceli vardır. Ecelleri geldimi, bir an ne geri kalırlar, ne de ileri giderler."[\[2261\]](#)

Ecel ve Kader

Ecel de, insanın hayatında yaşadığı sıradan herhangi bir olay gibi, rızık gibi kaderin bir parçasıdır. Allah Teâlâ her canlının, ne kadar yaşayacağını, nerede ve nasıl öleceğini kesinlikle ve ezeli ilmiyle bilir. Dolayısıyla canlının öleceği saatlerde onun hayatının sona ermesi için gerekli olan bütün nedenler bir araya gelir. Öyle ki bu nedenler onun yaşamını durdurmak için âdetâ birbirlerini tamamlarlar.

Örneğin çok yaşlanmış bazı insanların, hiçbir hastalık belirtisi göstermeden bir mumun yavaş yavaş sönmeye gibi öldükleri bir gerçektir. Bu demektir ki, vücutta bulunan sistemler çok eskimiş ve yıpranmış olmaktan dolayı artık normal görevlerini yapamazlar. Bu sistemlerden bazıları bir süre daha çalışabilecek durumda olsa bile, diğerleri fonksiyonlarını yerine getiremediklerinden, kısa bir süre için bir tür direnip faaliyete devam eden sistem de bu genel duraklamadan olumsuz yönde etkilenerek o da durur. Böylece ezelden beri Allah'ın bilgisi içinde olan yaşama süresi bitmiş olur ki işte ecel, pek olağan gibi göremediğimiz ancak bu son derece doğal nedenlere bağlı olarak zamanında gerçekleşir.

Bundan şu sonucu çıkarmalıyız: Bir tek olan ecelin, bir değil; bilâkis aynı zamanda birçok zincirleme nedeni vardır. Bunlar Allah'ın ezeldaki takdirine ve O'nun kurmuş bulunduğu kâinât disiplinine bağlı olarak sebep-sonuç zincirinin akışı içinde birbirlerini farklı ölçülerde etkiler ve ecel saati yaklaştıkça yoğunlaşırlar.

Örneğin, bir trafik kazasında sürücünün, gideceği yere bir an önce ulaşmak istemesi, ecel için bir ilk neden oluşturabilir; bu psikoloji içerisinde yapacağı aşırı hız, onu bir an gelir ki -bir riski atlatmak için- hatalı sollamaya iter. Bu da nedenlerin ikincisi olur; Hatalı sollama kaçınılmaz bir kaza ile sonuçlanırsa bu üçüncü bir neden olur; Çarpışma ya da devrilme gibi bir olaydan sonra vücutta meydana gelen ezilme, kırılma ve yaralanmalar dördüncü bir nedeni oluşturur; Eğer kan kaybı ya da hastaneye geç ulaşmak gibi bir durum yaşanırsa bu da elbetteki başka bir neden olur ve böylece bir hayatın sona ermesi, âdetâ eceli hazırlayan sebeplerin birbirini izlemesiyle gerçekleşir. Ölüm hâdisesi dâhil, ard arda meydana gelen bu olayların hiçbiri, aslında diğerinden farklı değildir. Çünkü bunların her biri, aynı doğrultudaki kaderin birer halkasıdır. Buna rağmen insanlar, ecel için genellikle (kalp krizi, trafik kazası, zehirlenme, boğulma, intihar ve sükast) gibi bir tek neden üzerinde dururlar. Bu, ezeli kaderin bir çeşit özetlenmesidir.

Ecel ve Ömür: Ömür, canlının bu dünyada var olmasıyla başlayan ve ecelinin gelip çatmasıyla ya da canlının ölmesiyle son bulan belirli süredir. Bu tanımdan hareket ederek, "öyle ise her canlının ömrü biçilmiştir" demek doğrudur; ancak bu, yeterli ve doyurucu bir açıklama değildir. Önce şunu düşünmeliyiz: Değil yalnız canlılar,

Allah'tan başka her şey sürelidir, fânîdir, sonludur. Çünkü her şey Allah Teâlâ'nın ezelî ve kuşatıcı bilgisine, O'nun kurmuş bulunduğu kâinat disiplinine ve bu disiplini ayakta tutan evrensel yasalara bağlı olarak (fizik sınırlarda) sebep-sonuç ilişkisi içinde değişikliğe uğrar.

Her şey, kendi temel niteliklerinin çizdiği sınırlar içinde bağımsız bir bütünlükle ortaya çıkar ve Allah'ın sünneti dediğimiz kâinattaki sistemlerinden birine bağlı olarak aşamalarla gelişir, yıpranır, eskir ve sonunda köklü bir değişikliğe daha uğrar. İşte ilk var oluştan sonraki bu iki değişim arasında geçen süre her varlığın kesin ömrünü ifade eder.

Örneğin toprağa atılan bir tohumun, ekildiği andan itibaren yeşerip bir zaman sonra kurumasıyla ya da kesilip biçilmesiyle sona eren süre o bitkinin ömrüdür. Keza bir sanatkar tarafından yapılan herhangi bir eserin gerçekleştirildiği andan itibaren kullanımdan kaldırıldığı saate kadar geçen süre yine o eserin ömrüdür. Ancak ömür ve ecel kavramları bu basit ve soyut açıklamayı aşarak insan idrâkinin ulaşamayacağı ilâhî irâdeye bağlı özel bir anlam taşırlar. Bu da, ecel ve ömür, birbirlerinden pek soyutlanamayan (ancak materyalistlerin ileri sürdüğü gibi bir evrim olarak değil), Allah'ın izni ve ezelî irâdesiyle birbirini doğuran, birbirini tamamlayan devr-i dâim içindeki hayat ve kâinât olaylarının birer parçasıdır.

"Allah'ın emir ve kazası (izni) olmadıkça hiçbir kimseye ölmek yoktur. O (ölüm), belli bir süreye/ecele göre yazılmıştır..."[\[2262\]](#) İnsan, kendisine tanınan süreden eksik veya fazla yaşayamayacağına göre, ölmek için savaştan kaçmakla ölümden kurtulamaz.[\[2263\]](#)

Toplumların Eceli

Bireylerin belli bir ömrü olduğu gibi, toplumların da belli bir ömrü vardır. İnsan gibi toplum ve devletler de doğar/kurulur, büyür/yükselir ve ölür. Sürelerini dolduran ümmetler ve uluslar, tarih sahnesinden silinir ve egemenliklerini kaybeder, başka ulus ve yönetimlerin egemenliği altına girerler. "Her ümmetin (takdir edilmiş) bir eceli vardır. Ecelleri gelince ne bir an geriye atabilirler, ne de bir an ileriye alabilirler (Allah'ın takdir ettiği vakitte yok olup giderler)."[\[2264\]](#)

Yükselme ve egemenlik sürelerini dolduran uluslar, ahlâkî dejenerasyona uğrayınca Allah'ın cezasını hak eder, ya tamamen helâk edilip tarih sahnesinden silinir veya egemenliklerini yitirirler.[\[2265\]](#)

Ecel meselesini Allah'ın bilgisi açısından ele alacak olursak; Allah'ın her şeyi nasıl olacaksa öyle bildiğinden; "eceli de, meydana geliş şartları nasıl olacaksa olsun, bütün mâhiyeti ile bilip takdir etmiştir" diyebiliriz.

Ecele inanç, insanları korkaklıktan, haklarının gasbedilmesine karşı tepkisiz olmaktan, zulme seyirci kalmaktan kurtardığı için, sosyal hayat için de çok faydalı bir unsurdur. Kişileri tembelliğe ve tedbirsizliğe değil; aksine, daha cesur ve atak çalışmaya ve gayrete yöneltir. Sebepleri putlaştırmanın önüne geçer. Yakınlarından biri öldüğünde kişinin "keşke"ler içinde boşulmasına, başkalarına ve kendine gereksiz suçlamalar yapmasına engel olur. Ölüm gibi doğal ama ölümlü yakınlarına acı veren bir olayı daha rahat kabullenip Allah'a, O'nun kaderine teslim olmayı sağlar. **Dolayısıyla ecel inancı, insanın dünya ve âhîret mutluluğuna engel olacak yanlışlıklardan kurtulmasına sebep olur.**

Kur'ân-ı Kerim'de Ecel ve Ölüm

Kur'ân-ı Kerim'de "ecel" kelimesi, toplam 52 yerde geçer. Ayrıca, iki âyet-i kerimede "ecel" kelimesi fiil halinde kullanılır;[2266] bir âyette de mef'ûl ismi olarak müeccel şeklinde kullanılır.[2267]

Yaşama süresi anlamında kullanılan ömür ("umr") kelimesi ise 7 âyette geçer. Ayrıca 5 yerde de bu anlamdaki umr kelimesi, fiil halinde kullanılır. Kur'ân-ı Kerim'de ölüm anlamındaki "mevt" kelimesi ve türevleri 165 yerde geçer. Vefat gibi değişik kelime ve ifadelerle ölümden 190 yerde söz edilen **Kur'ân-ı Kerim'de, bütün âyetlerin yaklaşık üçte biri; ölümlle, öldükten sonra dirilmeye, âhîret ve oradaki ödül ve cezayla ilgilidir.**

Âyet-i kerimelerde, insanların ve toplumların Allah tarafından takdir edilmiş ecelleri, yani yaşama süreleri olduğu ısrarla belirtilir. Bu ecel/süre, ne bir saat (an) öne alınır, ne de bir an geciktirilir. Kur'an'da; yaratan ve öldürenin Allah olduğu, O'nun insanları tekrar diriltip hesaba çekeceği, ölümden sonra insanların O'na döneceği belirtilir. Sahte tanrıların kimseyi öldürüp diriltemeyeceği, kendilerine bile fayda ve zarar veremeyecekleri vurgulanır. Yaşayanların ömürlerinin Allah katında belli bir eceli/süresi olduğu, o süre dolup ecelleri geldiğinde canlıların bir an bile geciktirilmeden veya öne alınmadan ölüm acısını tadacakları ifade edilir.

Bazı âyetlerde ay, güneş ve diğer gezegenlerin düzenli hareketlerinin süresinin belirlenmiş olduğu ifade edilirken, [2268] bir kısmında göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin tâbi olduğu kozmik düzenin bozulacağı bir vaktin bulunduğu anlatılır.[2269] Ecele ilgili âyetlerde, Allah'ın her insan için bir yaşama süresi ve bir ölüm vakti belirlediği ifade edilmiş,[2270] kendilerine uzun ömür verilenlerin de, ömrü kısaltılanların da mutlaka bir kitapta yazılı olduğu bildirilmiştir.[2271]İlâhî emirlere uyanların tâyin edilmiş ölüm vaktine kadar güzel bir şekilde yaşatılacakları müjdelenirken,[2272] zâlimlerin de ecelleri gelinceye kadar cezâlandırılmayacağı, ancak zamanı gelince bir anlık öne alış veya erteleme yapılmayacağı belirtilmiştir.[2273] Bazı insanların hayatlarının ihtiyarlamadan önce sona erdirildiği, bazı kişilerin ise kendileri için belirlenen süreye kadar yaşatıldığı anlatılmıştır.[2274]

Kur'ân-ı Kerim'e göre toplumlar da bireyler gibi birer organizmadırlar. Bireylerin belli bir ömrü, süresi olduğu gibi, toplumların da belli bir ömrü, süresi vardır. Hiçbir nefis, kendisi için belirlenen süreden az ya da çok yaşayamayacağı gibi,[2275] hiçbir toplum ve ulus da sürelerinden fazla yaşayıp egemen olamaz. Toplumların eceli, yani yıkılış zamanı gelince bunun bir anlık süre için öne alınmayacağı gibi, geriye bırakılmayacağı da bildirilir.[2276]

Ölüme Hazır Olmak

Allah'ın dışında tüm canlılar için ölümün kaçınılmaz bir gerçek olduğunu unutmamak ve ölüme hazırlıklı olmak her insanın gayreti ve özelliği olmalıdır. Ölümü anmak ve hazırlıklı bulunmak her mü'min için müstehap sayılmıştır. Hz. Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: "*Lezzetleri yok eden ölümü çok anın.*"[2277] Başka bir hadiste, kabir içinde olanların hatırlanması istenir: "*Ölümü ve öldükten sonra kemiklerin ve cesedin çürümesini hatırlayın. Âhîret hayatını isteyen dünya hayatının süsünü terk eder.*"[2278]

"...Ey gökleri ve yeri yaratan! Sen dünyada da âhîrette de benim sahibimsin. Beni müslüman olarak öldür ve beni sâlihler arasına kat!"[2279]

"Ey Rabbimiz! Üstümüze sabır yağdır ve bizi müslüman olarak öldür."[2280]

Sorular

- 1- Kaza ve kader kavramlarını sözlük ve terim olarak tanımlayınız.
- 2- İnsanın ihtiyârı (tercihi) yönüyle fiilleri kaç'a ayrılır? Açıklayınız.
- 3- Tevekkül kavramını açıklayarak bunun azimle ilgisini açıklayınız.
- 4- Tevekkülle kader arasındaki ilişkiyi izah ediniz.
- 5- İnsanın tevekküle ihtiyacını açıklayın ve tevekkülün faydaları hakkında bilgi veriniz.
- 6- Hayır ve şerrin mâhiyetini açıklayıp, bunların yaratma ve kesbetme yönünden kimlere ve niçin nisbet edilmesi gerektiğini açıklayınız.
- 7- Allah'ın şerlere niçin müsaade ettiğini, bunun imtihan ve rızâ kavramlarıyla ilişkisini izah ediniz.
- 8- Müslümanın hayatında hayır ve şerrin ne gibi roller oynadığını örneklerle açıklayın.
- 9- Rızık kavramının mâhiyetini açıklayın ve Kur'an'da rızık konusundaki önemli vurguları belirtiniz.
- 10-“Rızık azalıp çoğalabilir mi?”, “bir kimse başkasının rızkını yiyebilir mi?” Bu konularla ilgili bilgi veriniz.
- 11- Çalışmadan rızkın ayağına gelmesini beklemenin doğru olup olmadığını açıklayınız.
- 12- Rızıkla kader arasındaki ilişkiyi izah ediniz.
- 13- Ecelin ne demek olduğunu ve kısımlara ayrılıp ayrılmadığını izah ederek kaderle ilişkisini açıklayınız.
- 14- Kur'ân-ı Kerim'de ecel ve ölümle ilgili önemli vurgulara örnekler veriniz.

ŞEFAAT VE VESİLE

- . Şefaatin Anlamı
- . Şefaatin Mâhiyeti
- . Kur'ân-ı Kerim'de Şefaatin Kavramının Yozlaştırılması
- . Şefaatin Kavramının Yozlaştırılması
- . Vesîle; Lügat Anlamı
- . Kavram Olarak Vesile
- . Kur'ân-ı Kerim'de Vesile
- . Tevekkülün Çeşitleri
- . Kur'an'a Göre Vesile Sâlih Ameldir
- . Duânın İstismar Edilmesi ve Muskacılık
- . Sorular

Bu üniteyi bitirdiğinizde aşağıdaki amaçlara ulaşmanız beklenmektedir:

- * Şefaatin mâhiyetini Kur'an'daki vurgulardan yola çıkarak açıklayabilmek.
- * Tarihsel süreç içinde ve mistik yaklaşımlarla şefaatin nasıl ve hangi yönlerle yozlaştırıldığını ifadelendirebilmek.
- * Sözlük ve terim olarak vesile kavramını tanımlayabilmek.
- * Kur'an'da vesile kavramı ile ilgili âyet meallerini ifadelendirebilmek.
- * Tevessül kaç çeşittir, sınıflandırarak içeriklerini izah edebilmek.
- * Kur'an'a göre vesilenin ne olduğunu açıklayabilmek.
- * Duânın istismar edilmesi ve muskacılık, üfürükçülük hakkında bilgi verebilmek.

Şefâat Kelimesinin Anlamı

"Şefâat"ın aslı "şef" kelimesidir. Bunun anlamı da bir şeyi benzeri olan şeye eklemek, yan yana getirmektir. Şef kelimesinden türeyen şefâat ise, sözlükte, bir kimsenin başışlanması istemek, başkası adına yardım istemek, duâ etmek, rica etmek demektir. **Şefâat, bir mü'minin günahlarının başışlanması için Allah'a duâ edip yalvarmaktır.** Bir başka deyişle, bir kimsenin yardım etmek veya yardım dilemek gayesiyle, bir başka kişiye nisbet edilmesi, onunla birlikte anılmasıdır. Daha çok yüksek makamdan aşağı makama doğru bir kullanılışı ifade eder. Şefâat edene Şâfi' veya Şefî'; şefaatin edilene meşfû' (şefaatin bekleyen) denilir. "Şefâat"ın çoğulu şüfeâ' olarak gelir.

Şefaatin, kişinin yardım edeceği, kendisi için istekte bulunacağı kimsenin yanında yer alması ve onu tek bırakmamasıdır. Şefaatin kavramı en çok saygı ve rütbe yönünden yüksek olanın kendisinden daha aşağı birinin yanında yer alıp yardımıyla onu yalnız başına bırakmamasında kullanılır.[\[2281\]](#)

Şefâat, aynı zamanda aracı olmak, yardım etmek, öncülük yapmak gibi anlamlara da gelir. Bu çeşit şefaatin, âhiretle ilgili değil; dünyada olan aracılıktır. Nitekim Kur'an'da bu mânâda da kullanılmaktadır: *"Kim güzel bir şefâatte bulunursa (güzel bir şeye aracı olursa), ondan kendisine bir hisse vardır. Kim de kötü bir şefâatte bulunursa (kötü bir işe aracılık) yaparsa, ondan da kendisine bir pay vardır. Allah (c.c.) her şeyin üzerinde koruyucudur."*[\[2282\]](#) Burada 'şefâat' olarak ifade edilen aracı olmayı, Peygamberimiz, *"Kim güzel bir sünnet (âdet, tavır, çığır) başlatırsa, onunla amel edildiği müddetçe ilk yapana ecir (sevap) yazılır. Buna karşı o sünneti yapanların sevaplarında bir eksiklik olmaz..."*[\[2283\]](#) diye ortaya koymuştur.

Buradaki şefaatin; hayır olsun, şer olsun, insanların bir yola girmesini sağlamak, onların o yola girmesine aracı olmaktır. 'Hasene olan şefaatin', insanların iyiliği için, onların faydasına uğraşmak, onlardan zarar uzaklaştırmaya gayret göstermek, kötülükleri önlemeye çalışmaktır. Ebû Mûsâ (r.a.) anlatıyor: Peygamber (s.a.s.), bir ihtiyacının giderilmesini isteyen birisi gelince arkadaşlarına döner ve *"Şefâat edin, ecir kazanın. Allah da Rasûlünün diliyle dilediğine hükmetsin"*[\[2284\]](#) derdi.

"Seyyie olan şefâat" ise, insanların kötü yollara gitmesi için çalışmak, onların kötülüğü ve sapıtması için çaba harcamak, onların zararı için gayret etmektir. İnsanların kötü yollara sapması için sebep hazırlamak, yardımcı olmaktır. Şüphesiz ki bu şekilde, iyi veya kötü olarak 'şefâat' etmek, insanlara yardımcı olmak karşılıksız değildir, herkes yaptığı için karşılığını alır.

Şefâatin Mâhiyeti

Allah'ın şefaati için kimlere izin verdiği veya vereceği konusunda kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Çünkü bu Rabbimizin bileceği bir konudur. Şu kadar var ki, şefaati yardım etmek, birinin zarardan kurtulması için duâ etmek, iyi bir şeye öncülük mânâsıyla alırsak, mü'minlerin ve sâlih insanların diğer kimseler hakkındaki duâlarını, şehidlerin ve çocukların yakınlarına duâ etmelerini, peygamberlerin ümmetleri için yalvarmalarını bu şefaati kapsamı içerisinde düşünebiliriz.

Şefaati, bir kimseyi azaptan kurtarmak için Allah'a aracı olmak şeklinde düşünürsek; bu, olmayacak bir şeydir. Hiç kimsenin bir başkasını azaptan kurtarmaya yetkisi olmadığı gibi gücü de yoktur. Birçok hadis-i şerifte geçtiği gibi Peygamberimiz (s.a.s.) ümmeti için şefaati etmeye iznlidir. O, mü'minlerin günahlarının bağışlanması için Allah'a duâ etmiştir ve Âhirette yine duâ edecektir. [2285] "Her peygamberin kabul edilen bir duâsı vardır. Diğer peygamberler o duâyı yapmakta acele ettiler. Ben ise bu duâmı Kıyâmet gününde ümmetime şefaati için sakladım. Ona, ümmetimden şirk koşmayanlar kavuşacaklardır." [2286]

"Şefaati, ümmetimden büyük günah işleyenler içindir." [2287] Bunlara benzer birçok hadiste Peygamberimiz'in şefaati izni olduğunu görmekteyiz. Bu şefaati elbette onu hak edenler içindir.

İnkâr edenler için şefaati kapısı kapalıdır. Allah'a şirk koşanlar şefaatten yararlanamazlar. Onlar, dünyada iken kendilerine gelen elçileri ve onların haber verdiği Âhireti kabul etmiyorlardı. O elçileri alaya alıyorlar, Rablerine isyan ediyorlar, ya da Allah'tan başka ilâhlar ediniyorlardı. Bu nedenle onların orada yardımcıları ve bir şefaati edicileri yoktur. Onları azaptan kurtaracak, ya da cezalarını hafifletecek bir velileri de olmayacaktır.

Allah izin verirse, Peygamberimizin şefaati mü'minlerin bağışlanması, makamlarının daha da yükseltilmesi için bir duâ ve yakarış olarak gerçekleşecektir. Şefaati olunacak mü'minlerin de şefaati edilmeye lâyık olmaları şarttır. Şüphesiz ki Allah'ın affetmeyeceği bir kimse için Peygamber af ve bağışlanma dilemez.

Şefaati, bir yönüyle de yardımdır; Bir kimseye faydalı olmak, ona iyiliğin gelmesine aracı olmak, bir kötülüğün ondan uzaklaşmasına yardımcı olmaktır. Bu şefaati çeşitli şekillerde olabilir. Nitekim **Peygamberlerin tebliği, insanları Hakka dâveti bir şefaati olduğu gibi onların, ümmetleri için duâ edip affedilmelerini istemeleri de bir şefaattir.** [2288]

Allah'ın, kullarından faziletli birisinin diğer bir mü'min için hayır isteğine icabet ederek bundan bir zararı gidermesi, yahut onun günahlarını affetmesi, insanlara sonsuz nimet ve lütuflarının bir kısmıdır. Mü'minin, mü'min kardeşinin günahlarının affı için duâsı Allah katında ona şefaati türündendir. Allah katında hayırlı bir kulun bu duâsı ister dünyada iken sağ olan mü'min için olsun, ister ölmüş mü'min için olsun veya

âhirette meydana gelsin aynıdır. Dünyada iken Hz. Peygamber (s.a.s.)'in mü'minlere duâsı, onlara bir çeşit şefaattir. O daha bu dünyada hayatta iken mü'minlere duâ ederek şefaatte bulunmuştur. Nitekim Hz. Âişe (r.a.)'nın naklettiğine göre, Rasulullah (s.a.s.) çok defa geceleri yatağından kalkar, mü'min ölümlere Allah'tan mağfiret istemek için Bâkiu'l-Ğarkad mezarlığına giderdi.[\[2289\]](#)

Kur'an'da Şefaât

Kur'an'da şefaât kelimesi 30 yerde geçer. Bu âyetlerden 13 tanesi, genel olarak şefaatin geçersizliği, kabul edilmeyeceği ile ilgilidir. Bu âyetler, doğrudan şefaât düşüncesini devre dışı bırakır. Bu âyetleri, Kur'an bütünlüğünde değerlendirdiğimizde, bu kabul edilmeyen şefaât, âhirette kâfirler için fayda vermeyen şefaattir. Yine bu şefaatin, Allah'ın izin vermediği durumlarla ilgili olduğu görülür. Çünkü **Kur'an'ın şefaatte ilgili olarak vurgu yaptığı önemli bir konu, şefaatin Allah'a ait olduğu, O izin vermedikçe kimsenin şefaât edemeyeceğidir. Yine herkese şefaât edilemeyecek, Allah'ın dilediği ve râzı olduğu kişilere şefaât edilebilecektir. Kur'an'ın şefaât kavramının da tevhid akidesiyle ilgisini kurarak şefaati Allah'ın iznine bağlaması gösteriyor ki, hakikatte şefaât eden de, şefaati kabul eden de Yüce Allah'tır. “De ki: ‘Şefaatin tamamı Allah'a aittir.’”[\[2290\]](#) Şefaât dilekleri de, mü'minlerin şefaatten yararlanmaları da Allah'ın iznine bağlanmıştır. Bu yüzden şefaât isteği ve duâsı sadece Allah'a yapılmalıdır.**

Şefaât izni: Kur'an, şefaât olayının daha çok Âhiretteki durumunu anlatmaktadır. “...O'nun izni olmadan, O'nun katında şefaât edecek kimdir?...”[\[2291\]](#) âyeti, eğer Allah izin verirse başkalarının da şefaât isteğinde bulunabileceği anlamına geldiği gibi; müşriklerin şefaât umdukları bütün putlar ve benzerleri asla şefaâtçi olamazlar, çünkü Allah (c.c.) onlara böyle bir yetki vermemiştir mânâsına da gelir. Yûnus Sûresi 3. âyette de benzer ifadeleri görüyoruz. Allah (c.c.), kendi katından ahid (söz) almışlara,[\[2292\]](#) Hakka şâhidlik edenlere, [\[2293\]](#) dilediği ve râzı olduğu kimselere[\[2294\]](#) şefaât etmeleri için izin vermektedir.

Âhirette Kimsenin Şefaati Fayda Vermez: Bir âyette, mü'minlere mallarından 'infak' etmeleri emrediliyor. Bu infakın, hiç bir dostluğun veya şefaatin olmadığı Âhret günü gelmeden önce gerçekleşmesi gerekir.[\[2295\]](#) Bu ifade şefaât izniyle çelişmiyor. Esasen kullara şefaât edecek olan, onları kurtaracak olan Allah'tır. O'nun şefaatinin dışında hiç bir şey fayda vermez. Kişi başkalarının yapacağı şefaate güvenmemelidir. Fakat Rabbimiz dünyada veya Âhirette şefaât için bazı kullarına izin verebilir. İnkâr edenlere ve Hak'tan yüz çevirenlere hiçbir şefaatinin şefaati fayda vermez.[\[2296\]](#)

Tapınılan Sahte Tanrıların Asla Şefaati Olmaz: Allah (c.c.) inkârcılara, puta tapanlara şöyle soruyor: “Yoksa onlar Allah'tan başka şefaâtçiler mi edindiler?”[\[2297\]](#) Bazıları kendilerine şefaâtçi olsunlar diye putları, Allah'ın dışındakileri ilâh edinirler.[\[2298\]](#) Ancak bu putlar onlara asla şefaât edemeyecektir.[\[2299\]](#) O inkârcıların ve dünyada iken İslâm'dan yüz çevirenlerin ne yardımcıları ne de bir şefaâtçileri vardır. [\[2300\]](#) Kendilerine şefaât edecek kimsenin olmadığını kendi ağızlarıyla itiraf ederler.[\[2301\]](#) Allah'ın dâvetine uymayıp Kitap'tan yüz çevirenler o gün "bize şefaât edecek bir şefaâtçi yok mudur?" diye yalvaracaklar veya dünyaya geri dönmeyi arzu edecekler.[\[2302\]](#)

Kur'ân-ı Kerim, Allah'a şirk koşulan şeylerin/putların şefaât yetkisine sahip olmadıklarını vurgular.[\[2303\]](#) Müşrikler, bir yandan Allah'a şirk koşuyorlar, bir yandan da koştukları ortakların Allah katında mutlaka şefaât edeceklerini iddia ediyorlardı. Kur'an'ın reddettiği şefaât, Allah'ın iznine bağlamadan birtakım varlıklardan beklenen ve istenilen şefaattir. Yoksa Yüce Allah'ın, bizzat kendi yetkisinde olan şefaât nimetini, sevdiği bazı kullarına ihsan edeceğini Kur'an açıklamaktadır. Yine Kur'an'dan anlaşılmalıdır ki, kâfirler için şefaât söz konusu değildir. Yine

kendisine şefaati izni verilen şefaatiçi, öyle herkese şefaati talebinde bulunamaz; Ancak Allah'ın râzî olduğu iyi kimseler için şefaati konusunda aracılık yapabilir. [2304]

Kur'an'daki birçok âyet, Haşir gününde şefaatte bulunma filini reddeder. [2305] Başka âyetlere göre ise, bu dünyada işledikleri kötü ameller nedeniyle âhirette cezalandırılmaktan şefaatiçileri sayesinde kurtulacaklarını düşünenler, Haşir günü, telâkkilerinin yanlış olduğunu anlayacaklardır. [2306] Bu tür âyetler, mahşerde adâlet ilkesinin sıkıya uygulanacağını ve herkesin kendi fiillerinin sorumluluğunu yükleneceğini ifade etmektedir. Kur'an, şefaatin Allah'ın izin ve müsaadesine bağılı olduğunu belirtir. [2307]

Allah'ın en seçkin kulları melekler ve peygamberlerin bile Allah izin vermeden şefaati sözkonusu değildir. [2308] Ancak mü'minler için bir hak olan şefaati, [2309] sadece Allah'a ait olup, [2310] O'ndan başkası şefaati edemez, ama başkasına, şefaatte bulunmak müsaadesini vermek sûretiyle Allah şefaati eder. Kur'an âyetlerinde [2311] şefaati iki şarta bağlanarak, Allah'ın, kendisi için şefaati dilenilen kimsenin kavlinde hoşnut olması ve şefaati ediciye de şefaati için izin vermesi halinde bu yoldan istifade edilebileceği anlatılır.

Şefaati yetkisi ancak Allah'a aittir. Şefaati, sadece Allah'tan istenmelidir. Ölmüş kimseler isterse peygamber olsun, direkt olarak onlardan asla şefaati istenemez. "Yani, "şefaati yâ Rasûlallah" demek hem "şefaatin tamamını Allah'a ait olduğu" [2312] âyetine, hem de "ancak Senden yardım isteriz" [2313] âyetine ters düşeceği için câiz değildir. Peygamber'den bile şefaati istemek câiz olmadığına göre, Allah'ın dostu olduğu zannedilen kimselerden şefaati talep etmek ya da böyle bir şeyi garanti gibi bilmek hiç mi hiç câiz olmaz. "De ki: 'Şefaatin tamamı Allah'a aittir.'" [2314] Ancak, "Ey Allah'ım, Rasûlullah'ı bana şefaatiçi eyle" diyerek Allah'a duâ edilebilir. Tirmizî'nin rivâyet ettiği bir hadiste peygamberimiz bir sahâbîye şefaatin istemesini şöyle öğretmiştir: "Allah'ım O'nu (Rasulullah'ı) hakkımda şefaatiçi kıl."

Büyük müfessir Elmalılı, âyet el-kürsî'nin [2315] tefsirinde şunları söyler: Tüm sebep O, tüm gaye O, her şeyin mâliki olan O; Allah'ın mülkü olan yaratıklardan kimin haddi ki Allah'ın izni olmaksızın yüce huzurunda şefaati edebilsin? Bu halde hangi budaladır ki Allah'ın emri olmadan bunların birinden şefaati dilenebilsin. Bizzat O'nun izni ve emri olmadıkça herkes başından korkmadan nasıl şefaate kalkabilir? Herhangi bir şeyde ister bir parça olsun tasarrufa kimin yetkisi olabilir? Bilindiği üzere şefaati, hürmete lâıyk birinin kendinden düşük bir diğeri hesabına rica ve yakarma ile yardım ederek O'na katılması demektir ki, bu bir bilinmezi bildirmek veya bir isteği ortaya çıkarma ile bir beraberlik anlamını kapsar. Bunu da kendini ve kıymetini bilen ve şefaati olunan kimseye şefaati istenenden daha çok bir ilişkisi bulunan ve zarar getirmeyeceğinden emin olan kimse yapabilir.

Oysa Allah'ın mülkü olan şu yaratıklardan herhangi biri ile Allah'tan daha çok birlikte bulunmaya ve O'na bilgiçlik satmaya ve ilerisini gerisini tamamen idrâk etmeden ve önünü ardını hesap etmeden ilâhî huzurda kendine bir mertebe verip de şefaate kalkışmak, gerek şefaati eden ve gerek şefaati olunan için ne kadar tehlikelidir? Eğer Allah bildirmemiş ise şefaati edecek olanın hali, şefaati edilecek olandan daha çok endişeye değer olmadığı nereden bilinir? Bu hal içinde, isterse melekler ve peygamberler olsun, kimdir o ki Allah'ın izni ve güç vermesi olmadan önünü ardını hesaplamayıp Allah'ın kullarına Allah'tan daha çok sahip çıkmak, koruma yetkisini kendinde görsün de şefaate cesaret edebilsin. Ancak Cenâb-ı Hak dilerse, özel veya genel şefaate ilâhî irâde çıkar da kendilerine bildirilmiş bulunursa o başka...

Demek ki Yüce Allah'ın ululuğundan şefaati umulamaz değildir. Fakat şefaati de herkesten önce O'nun kendi elindedir ve O'nun izni ve emri ile gerçekleşebilir. O zaman şefaati kapısı açılır ve şefaati etmesine izin verilenler kendi dilediklerine değil; yine Allah'ın dilediklerine şefaati imkânını bulabilir. Bundan anlaşılır ki önce, hak tanımayan Allah düşmanlarının kendilerine şefaati etmesi umulan bir Allah dostu bulabilmelerine, bunun gibi müşriklerin putları gibi ilim şanıdan olmayanların şefaatiçi olabilmelerine, asla ihtimal yoktur. [2316]

"İleride gelecek bir günden korkun ki, o günde hiçbir kimse başkası için herhangi bir ödemedede bulunamaz. Hiç kimseden şefaati kabul olunmaz ve fide (bedel) de alınmaz. Onlara asla yardım yapılmaz." [2317] Konumuzun temelini teşkil eden bu âyetin tefsirinde Min Vahyi'l-Kur'an adlı tefsirde şu açıklama yapılmaktadır:

Bu âyette şefaât, dünyadaki beşerî zihniyetin iptal edilmesi, kaldırılmasıdır. Yani dünyadaki zihniyet ve yaklaşıma göre insan tamamen sorumluluktan kurtulmak için bireysel bağlar ve kişisel umutlarla âhiretteki hayatını garanti altına almaya çalışmaktadır. Âhret işlerini dünya işlerine benzetmektedir. Burada birisinin problemi olduğunda bir başkası onu halledebilmekte veya araya vâsıta/aracı koymakta. Ya da malî veya başka bir bedel karşılığında işini başkasına gördürmektedir. Bunlar genel bir kurala dayanmayan, kişisel seviyelerin durumlarına göre değişebilen çözüm yollarıdır. Bu tür hareketler ve girişimler kanun dışına çıkmaya neden olabilir. Eğer şefaât edecek olan kişiler şan, şöhret, makam ve mevki sahibi kimselerden oluşuyorsa orada kanun işlemez. İşte âyet, âhirette böyle bir şefaât anlayışını reddetmektedir.

İlke olarak şefaât meselesine gelince; pek çok cahil insanın anladığı gibi, mesele bireysel sevgiden kaynaklanan kişisel ilişkilerle hiç de ilgili değildir. Genellikle câhil insanlar, bu yanlış anlayışlarından dolayı peygamberlere ve velî zannettiklerine kişisel birtakım üstünlükler vererek adaklar, sadakalar ve benzeri şeylerle onlara yaklaşmaya çalışırlar. İnsanlar aynı mantıkla liderlere, şöhret ve makam sahibi kimselere hediyelerle yaklaşmaya çalışırlar ve onların şefaâtlarını elde etmeye uğraşırlar. Peygamberlere ve velî zannettiklerine yakınlaşma ile liderlere ve makam sahiplerine yakınlaşma arasındaki tek fark, velîlere ve peygamberlere karşı beslenen bu duygunun kutsallık bilinciyle beraber olmasıdır. [2318]

Şefaât konusunda bazı insanların aklına şöyle bir soru gelebilir: Yüce Allah'ın şefaât vaadinde bulunması ve peygamberlerin bunu duyurmuş olmaları, insanların günah işlemeye devam etmeleri ve Allah'ın koyduğu haramları çiğnemeleri yönünde teşvik edilmeleri sonucunu doğurmaz mı? Kitap ve sünnette şefaâtle ilgili olarak yer alan nasları, dinin temel esası olan ortak koşmaksızın Allah'a kulluk sunmaya ve O'na itaat etmeye yöneltmeyle nasıl bağdaşır?

Öncelikle, sorudaki bu yaklaşım, başışlamanın kapsamlılığını ve rahmetin genişliğini gösteren âyetlerle çelişmektedir: *"Allah kendisine şirk/ortak koşulmasını başışlamaz, bundan başkasını dilediğine başışlar."* [2319] Bu âyet, tevbe olayının söz konusu olmadığı durumlara işaret ediyor. Bunun kanıtı da tevbe edilmiş olması durumunda başışlanan günahlar kapsamına giren "şirk" in bu âyette istisnâ edilmiş olmasıdır.

İkincisi; Yüce Allah tarafından dile getirilen şefaât vaadinin insanlara duyurulmasının insanları günaha sürüklemesi, dikbaşlılık ve isyankârlık yapmaya teşvik etmesi iki şarta bağlıdır:

1- Suçlunun şahsı ve nitelikleriyle birlenmesi. Ya da hakkında şefaât edilen günahın hiç bir şüpheye yer bırakılmayacak şekilde belirginleştirilmesi. Yani şu şahıs veya bu günah hakkında kesin olarak şefaât sözü verilmesi.

2- Şefaâtin her türlü cezaı, tüm zamanlarda temelden yürürlükten kaldıracak şekilde etkin bir rol oynaması.

Eğer, "falanca gruptan olan insanlar veya bütün halk, işledikleri suçlardan dolayı cezalandırılmazlar, günahlarından dolayı kesinlikle sorgulanmazlar" veya, "falanca günahtan dolayı hiç bir zaman azab görülmez" şeklinde iddialar ortaya atılacak olursa, bu kesinlikle bâtil bir iddiadır, yükümlülere yöneltilen hüküm ve sorumluluklarla alay etmektir. Fakat, eğer her iki şart açısından konu müphem bırakılırsa; şefaâtin hangi günahlar ve hangi günahkârlar hakkında geçerli olacağı belirtilmezse; ya da yürürlükten kaldırılacak cezaların, tüm zaman ve durumlardaki cezalar olacağı şeklinde bir iddia ortaya atılmazsa, kişi vaad edilen şefaâtin kapsamına girip girmeyeceğini bilmez, dolayısıyla Yüce Allah'ın koyduğu yasakları çiğnemeye cesaret etmez. Tersine, bu durum, kişide ilâhî rahmete yönelik bir duyarlılık meydana getirir. İşlediği günahlardan ve kötülüklerden dolayı ümitsizliğe ve Yüce Allah'ın rahmeti hakkında karamsarlığa kapılmaz.

Ayrıca Yüce Allah şöyle buyurmuyor mu? "Eğer size yasaklanan büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin küçük günahlarınızı örteriz."[\[2320\]](#) Âyet-i kerime, büyük günahlardan kaçınma şartına bağlı olarak küçük günahlar ve suçlar için öngörülen cezaların kaldırılacağını ifade etmektedir. Eğer, "büyük günahlardan sakınırsanız, küçük günahlarınızı affederiz" demek doğru ise, bu durumda, "eğer imanınızı korur da Kıyâmet gününde sağlam bir imanla bana gelerseniz, şefaathçilerin sizinle ilgili şefaathlerini kabul ederim" demek de doğru ve yerinde olur. Bütün mesele de zaten nihâyet imanı koruyabilmektir.

Çünkü günahlar imanı zayıflatır, kalbi taşlaştırır ve nihâyet şirke götürür. Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Hüsârâna uğrayan topluluktan başkası, Allah'ın tuzağından (onlara mühlet verip de sonra ansızın yakalanmasından) emin olmaz."[\[2321\]](#) "Hayır, onların işleyip kazandıkları şeyler, kalplerinin üzerine pas olmuştur."[\[2322\]](#) "Sonra kötülük edenlerin sonu, Allah'ın âyetlerini yalanlamak oldu."[\[2323\]](#) Bu uyarılar günahkârı günahlardan uzaklaştırmaya, takvâ yolunu izleyip muhsinlere ulaşmasını sağlamaya yeter ve böylece bu anlamdaki şefaate bile ihtiyaç duymaz. Bundan daha büyük yarar, en güzel sonuç budur. Aynı şekilde hakkında şefaath edilen suçlu veya şefaate konu olan suç belirlenir de, ancak azabın bazı yönlerini veya bazı zamanlarını kapsadığı vurgulanırsa, bu da, kesinlikle suçluların cesaretlenmesine, suç işlemeye teşvik edilmesine yol açmaz. Kur'ân-ı Kerim, şefaate konu olacak suçluları da günahları da belirginleştirmez. Cezanın kaldırılmasını da, ancak bazı durumlar için söz konusu eder.[\[2324\]](#)

Şefaathle İlgili Şu Dört Nokta Gözönüne Alınmalıdır:

1-) Şefaath sırf Allah'a ait olan bir haktır. Allah'ın izni olmadan hiç kimse şefaath edemez. Hiç kimse, hiç bir konuda Allah'ı zorlayamaz. Mekke müşrikleri taptıkları putların Allah'a rağmen kendilerine şefaath edecekleri gibi sapık bir inanca sahiptiler. Şefaath etme yetkisine sahip olan peygamberler, âlimler ve şehitler ancak Allah'ın izniyle ve takdir ettiği kadar şefaath edebilirler.

2-) Şefaath, yalnız günahkâr müslümanlar içindir. Kâfirler için şefaath yoktur. Âyet-i kerimede Allah Teâlâ bu konu hakkında şöyle buyurmaktadır: "Onlara (Kâfirlere) şefaath edicilerin şefaathi fayda vermez."[\[2325\]](#)

3-) Günahı az olan varken çok olana, imanı kuvvetli olan varken imanı zayıf olana şefaath edilmeyecektir.

4-) Müslümanlar, Allah'ı râzı etmeden, önceliği Allah'a değil de başkalarına vererek şefaath hakkı kazanamaz. Müslümanlar Allah'ın izniyle Peygamberimiz'in şefaathine hak kazanabilmek için de Peygamberimiz'in sünnetine uymalıdır. Hal ve hareketlerinde O'nu örnek almalıdır. Peygamber örnek alınmadan yaşanan hayat İslâmî bir hayat değildir.

Şefaath Kavramının Yozlaştırılması

Tevhid akidesinin anlaşılmasında en önemli kavramlardan birisi de şefaath kavramıdır. Tevhid ve şirk kavramları yeterince anlaşılmadan şefaath de anlaşılabilir. İşte bu sebeple şefaath kavramı, kimi istismarcılar tarafından ustalıkla çarpıtılmakta ve müslümanların temiz duyguları bazı çevreler yararına sömürülmektedir.

Kur'an'ın genel hatlarıyla anlattığı "tevhid"den habersiz olanların, sadece şefaata kavramını değil; diğer akîdevî kavramları da anlayabilmesi ve toplumsal yaşam içerisindeki istenilen yere oturabilmesi mümkün değildir. Müslümanların, Allah'ın koymuş olduğu sınırları ve insanların o sınırlar içerisindeki yerini bilmesi gerekir. İnsanın yapısı, özellikleri ve gücü çok iyi bilindiği takdirde toplum içerisinde bazı insanların tuğyan edip haddi aşmaları, müstebirleşerek Allah'ın sıfatlarına müdahale etmeleri de anlaşılabilir.

Şefaata kelimesinin anlamı, o günkü câhiliye toplumunda çok iyi biliniyor ve kullanılıyordu. Müşrikler kendi putlarını Allah'a yaklaştırmak için kabullendikleri[2326] gibi, âhiret gününde şefaata edeceklerine ve kendilerini azaptan kurtaracaklarına da inanıyorlardı. "Onlar Allah'ı bırakıp kendilerine hiçbir zarar ve fayda veremeyecek şeylere tapıyorlar ve 'bunlar, Allah katında bizim şefaathilerimizdir' diyorlar. De ki: 'Siz Allah'a göklerde ve yerde bilemeyeceği bir şeyi mi haber veriyorsunuz? Hâşâ! O, onların şirk/ortak koştuğu her şeyden uzak ve yücedir.'" [2327] Allah katında (Allah'a rağmen, O'nun izin vermediği) şefaathiler olduğunu söylemek, Allah'ı gereği gibi tanıyamamaktan kaynaklanır. Bu davranış, Allah'a iftira etmektir ki, bu da büyük bir sapıklıktır.

Böyle bir iddia, dünkü câhiliye toplumunda olduğu gibi, bugünkü toplumda Kur'an'dan habersiz, gelenek ve hürâfeleri kendisine din edinmiş kesimlerde de vardır. **Kur'an dışı bir geleneği din olarak kabul edip bunu yaşamaya çalışan bazı insanlar, kurtuluşlarının Allah'a gerçek iman ve sâlih amellerde değil; sâlih veya veli zannedilen zatlara bağlanmakta olduğunu, o insanların Allah'ın yanında özel bir konumlarının bulunduğunu, bu sebeple onların isteklerini Allah'ın geri çevirmeyeceğini iddia ediyorlar.** Kur'an, putlara ve putlaştırılan insanlara güvenmenin şirk olduğunu değerlendirerek "Allah, onların şirk/ortak koştuğu her şeyden uzak ve yücedir." buyuruyor. İnsanlara güvenmekten ziyade, sâlih amel işlemeye dâvet ediyor. "İleride gelecek bir günden korkun ki, o günde hiçbir kimse başkası için herhangi bir ödemedede bulunamaz. Hiç kimseden şefaata kabul olunmaz ve fide (bedel) de alınmaz. Onlara asla yardım yapılmaz." [2328]; "Ve öyle bir günden sakının ki, o günde kimse kimseden yana bir şey ödeyemez, kimseden fide kabul edilmez, hiç kimseye şefaata fayda vermez, onlara hiçbir yardım da edilmez." [2329]

O gün, öyle dehşetli bir gün ki, herkes kendisini kurtarabilmek için çırpınıyor, özürler sayılıp dökülüyor, güvenilen kişilerin veya şeylerin de kendileri gibi âciz olduğu anlaşılıyor. Sapanlar ve sapıranlar birbirlerini suçluyor, bu yapılan ve söylenenlerin fayda vermediği anlaşılıyor. Herkes kazandıklarıyla rehin tutularak hesaba çekiliyor, zerre miktarı hayır ve şer karşılık görüyor, kimseye orada iltimas geçilmiyor, haksızlık edilmiyor. İşte bu sebeple Allah Teâlâ bizi o günün dehşetiyle uyarıp korkutuyor. Dünyada iken o gün için bir şeyler yapmamızı, şefaathiler edinmeye çalışmanın faydasız olduğunu, ancak kendi amellerimizle korunabileceğimizi bildiriyor.

"Sizin O'ndan (Allah'tan) başka ne bir şefaathiniz, ne de bir veliniz vardır. Hâlâ düşünüp öğüt almıyor musunuz?" [2330] Kur'an, o gün, hâkimiyetin tümüyle, tek hâkim olan Allah'a ait olduğunu bildirerek, bu hâkimiyette hiçbir ortak ve aracının olmadığını, o gün insanların birbirlerinden farklılığının bulunmadığını, özel statüye sahip hiçbir kimsenin olmadığını belirtiyor. "O'nun izni olmadan kimse konuşamaz." [2331]; "Onlar Allah'tan önce söz söyleyemezler." [2332] "O gün öyle dehşetli bir gündür ki, kimse konuşmaya cesaret edemez; Ancak o gün ruh ve melekler, sıra sıra dizilirler. Rahmân'ın izin verdiği başkası konuşamaz. (Rahmân'ın izin verdiği) konuşan da doğruyu söyler." [2333] "Konuşmak" kelimesi ile şefaata kast edilmektedir. Şefaata için ise iki şart vardır. Birincisi, Allah kime izin verirse o konuşacaktır; ikincisi ise, konuşan kimse doğru ve gerçek olanı söyleyecektir. Diğer bir husus ise şöyle belirtilmiştir: "Allah'ın huzurunda, izin verdiği kimselerden başkasının şefaati fayda vermez. Öyle ki, onların kalplerinden korkuları giderilince denilir ki, 'Rabbimiz ne buyurdu?' Onlar da: 'Hakkı buyurdu, O çok yücedir, çok büyüktür' derler." [2334]

Fayda verecek şefaata Allah'ın izin verdiği'dir. Kur'an'dan, tevhidten habersiz insanlar, kendilerine şefaathiler edindiklerinin de Allah'ın azâbından korktuklarını anlayamıyor veya anlamak istemiyorlar. Peygamberlerin bile "nefsî, nefsi" diyecekleri, kendi kurtuluşlarını düşünüp korkacakları bir günde kolay sığınak arıyorlar. Hâlbuki şefaata ancak Allah'tan gelecek izinle olacaktır. Ondan önce de insanların kendi sınavlarını vermeleri ve korkularının giderilmesi gerekir. Eğer sınavını başarıyla vermiş, korkuları giderilmemişse, o da kendisi için yardım bekleyecektir. Zira kazandıklarıyla helâke sürüklenenler için şefaathiler yoktur. Onlar için çılgın alevli bir azap vardır. [2335] Çünkü onlar iman etmemişlerdi, iman edenleri ise hayatlarını isyan içerisinde geçirmişlerdir. Onlar kazandıklarıyla helâke uğramışlardır.

Peygamberimiz, kızına şöyle söyler: "Yâ Fâtîma! Nefsini ateşten kurtar. Çünkü ben, senin için Allah'tan bir şeyi savamam." [2336] Görüldüğü gibi, Allah'a yakın olmak için, Peygamberimiz'in kızı dahi olmak yetmiyor. Mutlaka Allah'ın râzı olacağı ameller içinde olmak gerekiyor.

Âyetlerde geçen Allah'ın şefaât için izin verdiği kimselerin kimler olduğu, bunların bu izne ulaşmalarının sebebi, verilecek iznin hangi boyutta olduğu gibi hususlar Kur'an ışığında açıklığa kavuşturulması gereken hususlardır. Bu meseleler aydınlanmadığı sürece, nice insan "Medet yâ Abdülkadir Geylânî!, Yetiş yâ Hızır, yardım et! Ey şeyhim bana şefaât et!" demeye devam edecektir.

Birinci mesele, Allah tarafından kime şefaât etme izni verileceğidir. Öncelikle şunu unutmamalıyız ki; "şefaatin tamamı Allah'ındır." [2337] Yani hiç kimsenin böyle bir yetkisi yoktur ve böyle bir cesaretle de bulunamaz. Kime şefaât için izin verip vermeyeceği ise tamamen Allah'a aittir. Şefaât izni verileceklerden birisi meleklerdir. "Göklerde nice melek var ki, onların şefaâtları, dilediği ve râzı olduğu kimse için Allah'ın izin vermesi dışında bir işe yaramaz." [2338]

Diğer bir âyette ise, "Onlar şefaât etmeye mâlik değillerdir. Ancak bilerek Hakka şehâdet edenler müstesnâdır." [2339] denilmektedir. Âyette belirtildiği gibi, şefaât edebilme yetkisi verilecek insanın, bilinçli bir şekilde hakka şehâdet etmesi, kelime-i tevhidin anlamını bilerek iman etmesi ve ihtivâ ettiği anlamı bilinçli bir şekilde yaşantısına aktarması gerekir. Şâhit olanın tâğuta, tâğutî sisteme karşı tevhidin mücadelesini yükseltmesi, kâfir düzenleri reddederek Allah'ın dinini yeryüzünde hâkim kılma çabasını Kur'anî bir üslûpla sergilemesi gerekiyor. "O gün, Rahman olan Allah'ın kendisine izin verdiği ve sözünden râzı olduğu kimseden başkasının şefaati fayda vermez." [2340] Fayda verecek şefaât, kendisine izin verilen, sözünden hoşnut olduğu, dilindeki şehâdetle tavırları bütünleşen, âlemlerin rabbine iman ederek tâğutu reddeden, kopması mümkün olmayan sapaşağlam bir kulpa/tevhide yapışarak Allah'ın dininin mücadelesini veren şefaâtidir.

İkinci mesele; kimlere ve niçin şefaât edileceğidir. Kimlerdir bu aziz insanlar? Allah'ın merhamet ve ihsanına ulaşacak olan bu insanlar, hangi amelleri ile bu rahmete ulaşabilişlerdir? "Rablerinin huzurunda toplanacaklarından korkanları Kur'an'la inzâr et/uyar. Onlar için Allah'tan başka ne bir velî (dost), ne de şefaâtçi vardır. Umulur ki, Allah'tan korkup sakınırlar." [2341] Allah ilk şefaât edilecek topluluğu ve onların şefaâtçilerini açıklıyor. Onlar ki; âhirete iman etmiş, o gün Rablerinin huzurunda toplanacaklarının bilincinde ve o günün hesabının dehşetinden korkan insanlardır. Bunlar Kur'an'la uyarılıyorlar. Kur'an onların dünya hayatındaki yaşantılarını düzenliyor. Bunlar Kur'an'la şekilleniyor ve buldukları ortamı da Kur'an'la şekillendirmeye çalışıyorlar. İşte bunlar, hesabı nasıl verebilecekleri hususunda korkarak, korktukları şeye uğratılmamak için korunmaya çalışanlar ve korunarak muttakî (takvâ sahibi) olanlardır. İşte onların velîsi ve şefaâtçisi Allah'tır. Çünkü şefaât izni veren Allah'tır ve şefaât edilecek insanlar da Allah'ın râzı olduklarıdır.

"(Onlar) Allah'tan önce söz söyleyemezler; ancak O'nun emri üzerine iş yaparlar. Alah onların yaptıklarını ve yapmakta olduklarını bilir. Onlar Allah'ın râzı olduğundan başkasına şefaât edemezler. O'nun korkusundan titrerler." [2342] O gün Allah'tan önce konuşabilecek hiçbir kimse yoktur, onlar Allah korkusundan tir tir titrerler. Acaba bugün kurtulabilecek miyiz derler. Değil birilerine şefaât edebileceklerini düşünmek, bu düşünce akıllarının ucundan bile geçmez. Öncelikle kendi hesaplarını vermeye çalışırlar, ne zaman ki onların korkuları giderilir; ancak o zaman biraz olsun rahatlarlar; işte o zaman huzura kavuşturulurlar. Ama onlar o durumdayken bile Allah'ın önüne geçemez, ondan önce söz söyleyemezler. Ne zaman ki Allah bu durumlarından sonra onlara izin ve emir verir, ancak o zaman iş yaparlar, âlîm olan Allah onların yaptıkları ve yapacakları işi çok iyi bilir. **Onlara orada, kimseye iltimas geçmek için izin verilmez, sadece Allah onlara ikramda bulunur. Onlar cennete girecek insanlar için, aracılık etmeye memur edilmişlerdir; cennete girecek insanları tesbit etmek için onlara yetki verilmemiştir. Bu durum ise, Allah'ın bir lütfu ve ikramıdır; onu dilediğine verir.**

Ancak bu insanları biz dünyada iken isimleriyle, falan insandır şeklinde tanıyamayız. Zira bu yetki Allah'a aittir, tesbit edecek olan da Allah'tır. Filan velî, falan sâlih insan şefaât edecektir iddiasında bulunmak, Allah adına konuşmaktır ve Allah'a yalan isnadında bulunmaktır. Allah Kıyâmet gününü bu görevi vereceği insanı kendisi

belirleyecek ve o insan da bu görevi yerine getirirken Allah'tan bağımsız hareket etmeyecektir; davranışlarını Allah'ın hoşnut olmasına göre ayarlayacaktır. Şefaata edilecek insanlar da, Allah'ın kendilerinden râzı olduğu kimselerdir. Onlar, bir Allah'a iman etmiş, dünyada iken kendi nefisî istek ve arzularına göre değil; Allah'ın Kur'an'da bildirdiği şekilde yaşamışlardır. Zayıf düşürülmüş olmalarına rağmen imanın verdiği güçle Allah'ın dinini yeryüzüne hâkim kılabilmek için mücadele etmişlerdir. Bu mücadele esnasında karşılarına çıkan zorlukları aşmasını bilmiş, yapılan dünyevî teklifleri kabullenmeyip sadece Rablerinin rızâsını dilemişlerdir. Böylece Allah da onlardan râzı olmuştur. İşte şefaata olunacak insanlar, işte kurtuluşa erecek insanlar bunlardır. Şefaata etme yetkisi verilecek olanlar, bu vasıflara sahip olanlara şefaata edecektir.

Üçüncü mesele; şefaata ulaşamayacak insanların kimler olduğudur. Bu insanları Kur'an bize şöyle tanıtıyor: *"Dünya hayatını ve onun güzelliklerini isteyenlere, orada işlediklerinin karşılığını tam olarak veririz ve onlar orada hiçbir eksikliğe de uğratılmazlar. İşte onlar, âhirette kendileri için ateşten başka hiçbir şeyleri olmayan kimselerdir. (Dünyada) yaptıkları da boşa gitmiştir. Hâlen yapmakta oldukları şeyler zaten bâtıldır."*[\[2343\]](#)

Dünyayı ve güzelliklerini arzulayıp onun için çalışıp çırpınanlar, dünyada yaptıklarının karşılığını eksiksiz olarak alacaklardır. Kazandıklarıyla Allah'a şükretmeleri, O'nun yolunda infakda/harcamalarda bulunmaları gerekir; ölümü, âhireti unutarak dünyanın geçici zevklerine adananları ölüm yakaladığı zaman onlar için ateşten başka bir şey yoktur. Onlar kazandıklarıyla nefislerine zulmetmiş, kendilerini helâke sürüklemişlerdir.

"Ey Muhammed! Onları yüreklerin ağza geleceği, tasadan yutkunacakları, yaklaşan Kıyâmet günü ile inzâr et/uyar. Zâlimlerin ne bir dostu, ne de sözü dinlenecek bir şefaataçisi olur."[\[2344\]](#)

"Ey iman edenler, alışverişin, dostluğun ve şefaatin olmayacağı gün gelmeden evvel, sizi rızıklandırdıklarımızdan infak edin. Kâfirler, onlar kendilerine yazık edenlerdir."[\[2345\]](#)

"Onlar Kitabın haber verdiği sonuçtan başka bir şey mi bekliyorlar? Sonuç gelip çattığı gün, önceleri onu unutmuş olanlar, 'Rabbimizin peygamberleri şüphesiz bize gerçeği bildirmişti, şimdi bize şefaata edecek var mı ki, şefaata etsin; yahut geriye döndürülsek de yaptıklarımızın başka türlüünü yapsak' derler. Doğrusu uydurdıkları şeyler onları bırakıp kaçmışlardır."[\[2346\]](#)

"Koştuıkları ortakları, artık şefaataçileri değildir. Ortaklarını inkâr ederler."[\[2347\]](#)

"Orada putlarıyla çekişerek, 'vallahî biz apaçık sapıklık içerisinde idik, çünkü biz sizi âlemlerin rabbine eşit tutmuştuk, bizi saptıranlar ancak suçlulardır. Şimdi bizim için ne bir şefaataçisi var, ne de yakın bir dost. Keşke geriye dönüşümüz olsaydı da, iman edenlerden olsaydık' derler."[\[2348\]](#)

Allah'a, birtakım putları ve put edinilen şeyleri ortak koşan müşrikler için şefaata edilmeyecektir, onlar orada birbirlerini suçlayacaklar, şefaataçisi edinenler ise dünyaya döndürülmeyi arzulayacaklar, yaptıkları yanlışları bir daha yapmamak için ve yapmaları gerekirken yapmadıkları şeyleri yapabilmek için. Ancak onlar için bir daha dönüş olmayacaktır. Âyetlerden anlaşıldığı gibi kâfirler, zâlimler, müşrikler ve müşrik müstaz'aflar için şefaataçisi yoktur.[\[2349\]](#)

"Artık onlara şefaataçilerin şefaati fayda vermez."[\[2350\]](#)

"O'nu bırakıp da ilâhlar edinir miyim? Eğer Rahman olan Allah bana bir zarar vermek istese, onların şefaati bana fayda vermez, beni kurtaramazlar."[\[2351\]](#)

"Gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra arşa hükmeden Allah'tır. O'ndan başka bir vefî ve şefaataçiniz yoktur. Düşünüp öğüt almaz mısınız?"[\[2352\]](#)

Şefaaf, imtihanı kazanan bir insanın diplomasının imtihanı yapan zât tarafından verilmesi yerine, kendi isteği doğrultusunda bir başkasını onore etmek için onun eliyle vermesidir. Ödül, din gününün tek sahibi[2353] Allah'tır. O'nun hükmünü bozacak kimse yoktur. Şefaaf, cenneti hak eden Allah'ın râzı olduğu kimseye Allah'ın istediği bir kulu vâsıtasıyla Allah'ın cennet müjdesini verme müsaadesidir. Allah, bu ödülü ister kendisi verir, ister bir başka kulunu ödül müjdesi için şefaafçı kılar. Yoksa, Allah'ın cehenneme atacağı, bu konuda hüküm verdiği kimseyi, Allah'ın elinden ve hükmünden alıp onu Allah'a rağmen azaptan kurtararak cennete koymak anlamında bir şefaaf anlayışı kesinlikle tevhidle bağdaşmayan şirktir. Böyle bir şefaafçı anlayışı Allah'tan başka ikinci bir ilâh tanımak demektir.

Vesile; Lügat Anlamı

“Vesile”, sözlükte, bir şeye arzu ile ulaşmak demektir. Bir başka deyişle “vesile”, kendisiyle bir maksada ulaşılan, yaklaşma sebebi, bir şeye yaklaşmak için ona yakınlığından faydalanılan şey demektir. Kavram olarak “vesile”, Allah'a yaklaşımda kendisinden yararlanan şeydir. 'Teveessül' ise, vesileye baş vurma, Allah'a yaklaşmak için bir sebep veya bir imkân aramak demektir. Vesile'nin çoğulu 'vesâil'dir.

Kavram Olarak Vesile/Teveessül

Vesile, maksadın meydana gelmesine sebep olan şey olduğuna göre kişiyi Allah rızasına götürecek bütün sâlih ameller, bütün hayırlı işler bir “vesile”dir. Bu sâlih amellerin adının değil ölçüsünün ve ilkelerinin Hz. Peygamber tarafından konulması önemlidir. Bu yola baş vurma da 'teveessül'dür. Mü'min, 'Allah bizi İmanımız ile' sever deyip, bir köşeye çekilmez. O, Rabbinden ittika eder (korkup çekinir). Bununla da kalmaz, haram işlerden ve yasaklardan kaçınır, kötü ahlâkı terkeder, irâdesini kullanarak Allah'ı râzı edecek diğer sâlih amellere devam eder. Mü'min, farzlar ve vacipler dışında, nâfile ibâdetlerle bu vesile yollarını arar. Peygamberimiz, mü'minin nâfile ibâdetlerle Allah'a yaklaşıma devam edeceğini haber vermektedir.[2354]

Kur'an'da Vesile

“Vesile” Kur'an'da iki âyette geçmektedir. Rabbimiz şöyle buyuruyor: *“Ey İman edenler! Allah'tan ittika edin (korkup sakının) ve O'na (yaklaşmaya) vesile arayın ve O'nun yolunda cihad edin ki kurtuluşa eresiniz.”*[2355] Tefsirciler buradaki “vesile”yi, emirlerine itaat, yasaklarından kaçınmak, ya da O'nun rızasını kazandıracak sebeplerle mü'mini Allah'a yakınlaştıracak şey diye açıklamışlardır.[2356] Yalnız buradaki yakınlık mekân yönünden bir yakınlık değil, sevgi ve O'nun rızasına bir yakınlıktır. Kimileri de buradaki “vesile”yi, “sevgi ile kendinizi Allah'a sevdirmeye çalışınız” şeklinde açıklamışlardır. Nitekim “vesile” kelimesinin geçtiği diğer âyette şöyle buyruluyor: *“Onların taptıkları da, -hangisi daha yakındır diye- Rablerine (yaklaşmak için) bir vesile arıyorlar. O'nun rahmetini umuyorlar ve azâbından korkuyorlar. Şüphesiz senin Rabbinin azâbı korkunçtur.”*[2357]

Putperestlerin taptıkları putlar veya putların arkasında var zannedilen ruhlar, cinler ve melekler, bazı insanların medet umduğu ölmüşler ve azizler bile; bırakın başkalarına yardım etmeyi, kendileri Allah'ın rahmetini umarak O'na yaklaşmak, O'nun sevgisini kazanmak için bir vesile arıyorlar. Öylese mü'minler de, Allah'ın sevgisine götürecek sebepleri, imkânları arayıp bulmalılar. Bu vesilenin anlamı, Allah'a boyun eğerek, O'ndan korkarak ve O'nu râzı edecek ameller işleyerek O'nun yakınlığını kazanmaya çalışmak demektir.

Mü'mini vesileye ulaştırarak yol iman ve takvâdır. Asıl vesile de, Allah'a yaklaşma niyeti ve O'nu sevme arzusudur. Bu kasıt ve niyet ile güzel ahlâk sahibi olmaya çalışır, sâlih amellere devam eder, Allah'ın rızasına uygun işlerle meşgul olur. Âyetin devamında Allah yolunda cihad etmek emredilmektedir. Allah'a yakınlık kazandıracak "vesile"nin cihad ibâdetiyle yakından ilgisi bulunmaktadır. Bu noktanın altını çizmek gerekiyor. Kimileri "vesile"yi Allah'a ulaştırarak yol gösterici bir mürşid diye anlarlar. Halbuki âyetin ifâdesi gâyet açıktır ve onların dediği gibi anlamının imkânı yoktur. İlim ehli kimseler insana yol gösterebilirler, güzel ahlâk örneği olabilirler; ama kul ile Allah arasında kimse aracı olamaz. Buradaki 'vesile, ibâdet cinsinden bir şeyle Allah'a yakınlık arama arzusudur.

Mü'mini Allah'a ulaştırarak vesile; ilim, ibâdet ve şeriatın güzelliklerini arama ve yaşamadır. Bu, kişiyi mânevî olarak Rabbine bağlar. Kul ile Allah arasındaki bağ, kulluk, Allah'a ihtiyaç duyma, O'nun önünde boyun bükme, O'nun Rubûbiyetinin (Rabliğinin) karşısında ubûdiyet (kulluk) yapmadır. Kaldı ki, Allah'ı bilme ve O'na ibâdet etme, Allah'a olan yakınlığın olmazsa olmaz şartıdır.

Allah'a tevessül etmeyi sağlayan şeylerden biri de cihad'dır. Âyet, önce takvâyı, arkasından Allah'a yaklaşmak için vesile aramayı, arkasından da cihadı emrediyor ve bunların kurtuluş sebebi olacağını açıklıyor. Bu bir anlamda İman edenlerin takvâ sahibi olup, sâlih amel işleyerek, Allah yolunda cihad etmelerini, kulluk görevi olarak sıralamaktır.

İman takvâ ile, takvâ vesileyi aramak ile, vesileyi aramak da cihad ile tamam olmaktadır. Öyleyse, Allah'a vesile aramayı, Allah yolunda cihad'dan ayrı düşünmek, âyeti eksik anlama olur. Bu cihad ister İslâm'ın düşmanlarıyla olsun, isterse azgın nefse karşı, isterse aldatici şeytana karşı olsun; farketmez. Kur'an şöyle buyuruyor: "Artık her kim Rabbine kavuşmak istiyorsa, sâlih amel işlesin ve Rabbine olan ibâdetinde hiç bir şeyi ortak koşmasın."[\[2358\]](#) Bu âyet de "vesile" konusunda önemli ip uçları veriyor. Allah'a mânevî olarak kavuşmanın yolu, sâlih amel işlemek ve ibâdetinde hiç kimseyi ortak koşmamaktır. Bu demektir ki ilâhlara tapınmak sapıklık olduğu gibi, ibâdetinde aracı bulmak da sapıklıktır. Tevessül, ibâdetinde bir aracı, bir torpilci bulmak değil; ibâdet cinsinden bir sâlih ameli ihlâsla yaparak, takvâyı sarılarak ve Allah yolunda cehd ederek (çalışarak) O'nun rızasını kazanmaya çaba harcamaktır.

İbâdetinde, zikirde, duâda başkalarını aracı yapmak doğru değildir. Ölmüşleri, aziz zannedilenleri, yaşayan kimseleri 'falancanın yüzü suyu hürmetine' diyerek işin içine katmak vesile değildir. Duâların ve zikirlerin kabulü için uzaklarda yaşayanları veya mezarlarda un ufak olmuş ölmüşleri araya koymak tevhide aykırıdır (Kimileri duâlarını ve zikirlerini önce hocalarına (şeyhlerine) sunuyorlar, onların da bu duâ ve zikirlerini Allah'a arzemesini istiyorlar. Bu yolla duâ ve zikirlerinin kabul göreceğini hayal ediyorlar. Hâlbuki Allah (c.c.) kuluna, onun şahdamarından daha yakındır, duâ edenin duâsını işitir ve karşılığını verir.[\[2359\]](#) Rabbimiz (c.c.) kulun ibâdetinde başkalarını ortak etmesini kesinlikle yasaklıyor.[\[2360\]](#)

Tevessülün Çeşitleri

Tevessül konusunda şöyle bir soru ile karşı karşıyayız: Peygamberimizin, sahâbîlerinin veya diğer sâlih mü'minlerin adıyla tevessül yapılabilir mi? 'Falancanın yüzü suyu hürmetine, falancanın hatırı için, falancanın yüce makamı için' şeklinde duâ edilebilir mi? Tevessül deyince bir çoklarına göre bu anlam anlaşılmalıdır. Yani duâ ve ibâdetinde birinin adıyla hareket etmek şeklinde. Kimileri de tevessül'ü, kişiyi doğru yola götürecek bir mürşid bulma diye anlamaktadır. Bu konuyu kısa da olsa açıklamakta fayda var:

Hatırlayalım ki, yukarıda geçtiği gibi, tevessül yapmak, yani Allah'a yaklaşmak için sebep aramak Kur'an'ın emridir. Bu sebepler de ibâdet cinsinden bir şey olmalı, takvâ ve cihad ile çoğaltılmalıdır. Din'e sonradan sokulmuş ve bid'at halini almış şeylerle tevessül yapılamaz. Çünkü Peygamberimiz (s.a.s.), din adına sonradan uydurulmuş bütün âdetlere bid'at diyor ve hepsini de reddediyor.[\[2361\]](#)

Âlimler tevessülü üçe ayırmışlardır:

a- Meşrû Olan Tevessül

1- Allah'ın yüce isimleriyle veya O'na ait sıfatlarla vesile aramak. Rabbimiz, Kendi isimleriyle duâ etmemizi söylüyor.[\[2362\]](#) Öyleyse, 'Allah'ım, senin rahmetinle, lütfunla, ilminle, vb. bağışlanma istiyorum' gibi duâlar meşrûdur. İslâm'ın temellerinden biri, Rasûlullah'a iman ve O'na itaat etmektir. O'na itaat etmek Allah'a itaat etmektir.[\[2363\]](#) Peygambere itaat ederek Allah'a tevessül etmek farzdır ve iman bu itaatle tamamlanır.

2- Duâ edenin işlediği sâlih bir amelle tevessülde bulunması. Kur'an'da[\[2364\]](#) buna işaret vardır. Bir hadiste geçtiği gibi, bir mağarada, mağaranın ağzını kapatan bir kaya sebebiyle mahsur kalan üç kişi işledikleri sâlih amelleri anlatarak Allah'tan yardım istediler ve mağaradan kurtuldular.[\[2365\]](#)

3- Sâlih bir insanın duâsıyla tevessülde bulunmak. Rasûlullah'ın duâsı ve şefaatiyle 'tevessül'de bulunmak da câizdir. Müslümanlar O'nun sağlığında duâsıyla, Kıyâmet gününde de O'nun şefaatiyle tevessül ederler. Bazı kimseler Peygamberimize gelerek kendileri için yağmur duâsı yapmasını istemişlerdi. O da onlar için duâ etmişti. [\[2366\]](#) Peygamberimizin vefatından sonra başta Hz. Ömer olmak üzere bazı sahâbîler Hz. Abbas'a giderek onun kendileri için duâ etmesini istemişlerdir. Burada kastedilen Peygamberimizin duâsı ve şefaatidir. [\[2367\]](#) Peygamberimiz kör bir adama duâ öğreterek bu duâ ile tevessül yapmasını söylemiştir.[\[2368\]](#)

b- Bid'at Olan Tevessül: Peygamberimizin kendi zâtıyla, Kâbe'nin veya bir makamın, kişilerin adıyla, "yüzü suyu hürmetine", ya da Peygamberimiz'in zâtına yemin ederek tevessül yapmak birçok âlime göre câiz değildir. Sahâbîler ne yağmur duâsında, ne sağlığında veya vefatından sonra başka işlerinde, ne mezarı başında bu şekilde tevessül yapmadılar. Bununla ilgili gelen rivâyetler zayıftır. Ancak, bu şekilde tevessül yapılabileceğini söyleyen âlimler de vardır. Kesin bir haram söz konusu olmadığı için, bu şekilde tevessül yapanlara kâfir, müşrik, sapık gibi ağır ithamları yöneltmekten kaçınmak gerekir.

c- Şirk Olan Tevessül: Allah'ın dışında başka kişilerden, ölülerden, mezarlardan, yatırlardan, şeyhlerden ve somut veya soyut putlardan, Allah'tan istenebilecek şeyleri onlardan istemek, bu anlamdaki sıkıntıların onlar tarafından giderilmesini beklemek Tevhid inancına aykırıdır. Allah'tan istenebilecek bir şey kesinlikle ne sağ ne de ölmüş kullardan istenir. Ölmüş kişilerin kendisi için Allah'a duâ etmelerini istemek de aynıdır. Bilindiği gibi ölenlerin böyle şeylere güçleri yetmez. Çünkü dünyada iken fani ve gücü çok sınırlı olan insan, öldükten sonra çürüyüp toprak olur. Kendisine bile bir hayrı olmayan kemiklerin, dirilere ne faydası dokunabilir? Ölmüşlerden medet umanların bu anlayışlarını anlamak mümkün değildir. Böyle bir tavır Allah'a ortak koşmaktır ve İslâm'la bağdaşmaz.

İbâdet ve duâda zaten aracı olmaz. İslâm inancı buna izin vermemektedir. İbâdetlerinde herhangi bir şeyi, ölmüşleri veya putlarını aracı kılanlar, onlarla Allah'a yaklaşmak isteyenler müşriklerdir. Onlar, Allah'ın dışındaki birtakım varlıklardan, ya da tanrı edindikleri şeylerden istekte bulunurlar, onlara duâ ederler. Bir kulun Allah'tan istemesi gereken şeyleri onlardan isterler. Şüphesiz bütün bunlar şirk olan 'tevessül' yollarıdır. Kur'an şöyle diyor: "De ki: Allah'ı bırakıp da O'nun yerine kendinize ilâh edindiklerinizi çağırın yardımınıza. Onlar sizin herhangi bir sıkıntınızı gideremeyecekleri gibi, size gelecek herhangi bir belâyı da savamazlar."[\[2369\]](#)

Duâ ve ibâdetde bir başka varlığı aracı koyma sapıklık olduğu gibi buna ihtiyaç da yoktur. Tekrar edelim ki Allah (c.c.) kullarına, kendilerinden daha yakındır. Duâ veya ibâdet edenin duâsını işitir, ibâdetini bilir ve karşılığını verir. İhlâsla ibâdet edenlerden haberi vardır ve onların yaptıkları sâlih amellerin mükâfatını fazlasıyla onlara öder. [2370] Ebû Hureyre (r.a.) Peygamberimiz (s.a.s.)'in şöyle dediğini rivâyet ediyor: "Allah (c.c.) buyuruyor ki: 'Ben kulumun Beni zannı ile beraberim. Bana duâ ettiği (zaman da) onun yanındayım.'" [2371]

Bu Allah'tan (c.c.) başka ölümlerle, dirilerle ve hali hazırda bulunmayanlarla duâ etmek ve menfaat sağlamak, sıkıntıları gidermek için onlardan yardım istemek şirk olan tevessüldür. Bu gibi kimselerden şefaata ve duâ dilemek de aynıdır. Çünkü şefaata de duâ çeşitlerindedir. Bu, doğru anlamda tevessül olmamasına rağmen, halkın câhil kesimi ve bazı ilim mensupları bu tevessül'ün (en azından) ihtilâflı tevessül olduğu imajını vermek amacıyla halkın kafasını bulandırıyorlar. Hâlbuki işin gerçeği, bu haram kılınan ve haramlığında icma edilen tevessüldür. Allah (c.c.) şöyle buyurur: "Mescidler Şüphesiz Allah'ındır. O halde, Allah ile birlikte kimseye yalvarmayın." [2372] "Ehadâ/kimseye" ifadesi belirsiz isimdir ve olumsuzluk ifadesinden sonra geliyor, dolayısıyla Allah (c.c.) dostu her kişiyi ve gönderilmiş her peygamberi kapsıyor. Allah (c.c.) şöyle buyuruyor: "De ki: 'Öyleyse Bana bildirin, Allah bana bir zarar vermek isterse, Allah'ı bırakıp da yaptıklarınız, onun verdiği zararı giderebilir mi? Yahut Allah, bana bir rahmet dilerse, onlar onun bu rahmetini önleyebilir mi? De ki: Bana Allah yeter. Güvenip dayanacaklar, ancak O'na tevekkül ederler, güvenip dayanırlar.'" [2373]

İbn Teymiye bu konuda şöyle der: "Her kim Allah ile mahlûkatı arasında -hükümdar ve teba'ası arasındaki aracılar gibi- aracılar oluşturursa, kişi kâfir ve müşriktir. Öyle ki; kulların sorunlarını onlar Allah'a (c.c.) iletiyorlar, Allah (c.c.) da kullarını onların aracılığıyla hidâyete erdiriyor ve rızıklandırıyor. Halk önce onlardan dilekte bulunuyor, onlar da Allah'tan (c.c.) diliyorlar. Kralların yanındaki aracılar gibi. Onlar halka (da) yakın oldukları için ihtiyaçları krallara onlar dile getirirler. Halk da edep göstererek kraldan dileklerini onların yapmalarını isterler. Veya halkın onlardan (önce) dilekte bulunması, belki direkt kraldan dilekte bulunmalarından daha faydalı olabilir. Çünkü o aracılar ihtiyaçlı (sıradan halk)'dan daha krala yakındır (dosttur). Her kim bu tarzda aracılar oluşturursa o kişi kâfirdir, müşriktir. Ondandır tevbe etmesi istenir; eğer tevbe etmezse öldürülür." [2374] İşte bu, önceki müşriklerin şirkinin aynısıdır. Nitekim Allah (c.c.) şöyle buyurur: "Onlar Allah'ı bırakıp kendilerine ne zarar ne de fayda verebilecek şeylere tapıyorlar ve 'Bunlar, Allah katında bizim şefaathilerimizdir' diyorlar." [2375] Bunun Allah'a (c.c.) şirk koşmak olduğunu söyleyenler çoğunluktadır. [2376]

Biz, Allah'a yakın olmayı arzu ediyorsak, bu, Allah'a yakın olmuş herhangi bir kişiye, bedenen yakın olmakla gerçekleşmez. Allah'a yakın olmuş kimseler nasıl yaşıyorlarsa biz de ancak onlar gibi yaşamak suretiyle Allah'a yakın olabiliriz. Şüphesiz Allah'a yakın bildiğimiz şahıslar da bu yakınlıklarını Allah'ın râzı olacağı amellere borçludurlar. Yani Allah'a sâlih amel işleyerek yakınlık kazanmışlardır. Peygamberimiz, kızına şöyle söyler: "Yâ Fâtıma! Nefsini ateşten kurtar. Çünkü ben, senin için Allah'tan bir şeyi savamam." [2377] Görüldüğü gibi, Allah'a yakın olmak için, Peygamberimiz'in kızı dahi olmak yetmiyor. Mutlaka Allah'ın râzı olacağı ameller içinde olmak gerekiyor.

Kısacası, Kur'an ve sünnetin bizden yapmamızı istediği en uygun ve en güzel duâ, herhangi bir kimseyi vesile edinmeksizin, direkt Allah'a yalvararak yapmamız gereken duâlardır.

Kur'an'a Göre Vesile Sâlih Ameldir

İnsan, fitratının gereği Allah'a inanmaya meyilli yaratılmıştır. Zihinsel olarak O'nu inkâra yeltenenler için sebepler zinciri bir noktada mutlaka sona ermektedir. Her insanın müşâhede alanı içerisinde yer alan kevnî/âfâkî ve enfüsî âyetler fitrî yeteneklerle bütünleştiğinde Allah'a teslimiyet (müslüman oluş) gerçekleşmektedir. Fakat yaratıcı

olarak Allah'ı inkâr etmeye fıtratı elvermeyen nankör insan, ortaklar koşarak kendi özüne ve Allah'a ihânet etmekte, örtülü şirkle O'nu hayatından uzaklaştırmaya yeltenmektedir.

Rabbimiz Kur'an'da insanın şirk/ortak koşmadan inanmama inadını şöyle haber vermektedir: "*Onların çoğu Allah'a şirk/ortak koşmadan inanmazlar.*" [2378] Ortak koşmanın çeşitli biçimleri vardır: Duâ yapmada, ibâdette, itaatte, sevgide, gayb biliciliğinde, hüküm koymada, ayrıca Allah ile kendisi arasına aracı koymada gerçekleşen ortak koşmalar en yaygın şirklerdir. Allah ile kendisi arasında aracı koymak şeklinde gerçekleşen şirk, mâsum gözükene, ama tevhid'in yeryüzündeki temel amacını, Allah'tan başkasına kulluğu engelleme amacını içten içe yok etmeye yönelik sinsi bir karakter arz etmektedir.

İnsanın şirk/ortak koşmadan inanmama karakterinden dolayı tevhid üzerinde yapılan kültürel tahrifler insanın hem dünya ve hem de esas olarak âhiretini etkilemektedir. Konu ile ilgili olarak vesile, şefaât ve velî kavramları, Kur'ânî düzlemde, Allah'ın irâdesine uygun bir şekilde anlaşılmalıyınca, inanç ve ona dayalı hayat da sağlam olmayacak, ebedî saâdet de sağlanamayacaktır. Bu üç terim, bazı kültürel ve itikadî tahriflere uğratılarak aracılık düşüncesini savunanlarca yanlış bağlamlar içinde kullanılmış ve tevhid'e zarar verici sonuçlara yol açan bir akîdevî sapma meydana gelmiştir. Sahih İslâm itikadının temel kaynağı olan korunmuş, yakînî, kesin ilâhî bildirim içeren Kur'an, her tür ifsâda, bozulmaya, zihinsel ve pratik bulanıklığa karşı gönülmüzü یشان bir rehber olarak bu konuda da bize yol gösterecektir.

Vesile, Sâlih Ameldir: Vesile, kendisiyle bir amaca ulaşmak için yapılan yakınlaştırıcı ameldir. Birçok müfessir vesileyi yakınlık diye yorumlamıştır. Diğer bir ifâdeyle vesile, yaklaşma vâsıtası Allah katında yakınlık kazandırıcı, sevâba nâil kılıcı hususlardır. O halde Allah katında yakınlık kazandırıcı her güzel iş, O'na bağlılığı pekiştiren her amel vesilenin konusuna dâhildir.

Vesile, Kur'ân-ı Kerim'de iki âyette geçmektedir: "*Ey iman edenler, Allah'tan ittika edin/sakının. O'na vesile arayın ve O'nun yolunda cihad edin ki, kurtuluşa eresiniz.*" [2379]; "*O yalvardıkları da, onların (Allah'a) en yakın olan(lar)ı da Rablerine yaklaşmak için vesile ararlar. O'nun merhametini umarlar, azâbından korkarlar. Çünkü Rabbinin azâbı, cidden korkunçtur.*" [2380] Bu âyet-i kerimelere göre insanların Allah'a yakın diye yarar umdukları, şefaât bekledikleri, hatta duâ ile yönelip yalvardıkları varlıklar bile O'na yaklaşmak için vesile aramaktadırlar. O halde vesile, sâlih amel yapmaktır. Yoksa yakınlık kursun diye Allah ile kendimiz arasında araçlar bulmak değildir.

Mâide Sûresi 35. âyette vesile aramaya yapılan çağrının hemen ardından gelen "*Allah yolunda cihad*" bu kavramın en iyi tefsiridir. Yani Allah yolunda her tür gayret, vesilenin kapsamına girmektedir. Mü'minleri kendisinden sakınmaya dâvet eden Allah Teâlâ, takvânın vesilelerini/yollarını da bu ve benzeri birçok âyette göstermiştir. Mü'minleri mü'min yapan, Allah'a dost ve yakın yapan mücerred/soyut iman değildir. Bizi müslüman yapan, Allah'tan lâyıkıyla korkmak, Kur'an ahlâkına göre eylemlerimizi biçimlendirmek, kötü işlere, münkere bulaşmamak, iyiliği yaygınlaştırmaktır. Allah'tan sakınmak (takvâ) da soyut bir vicdan işi değildir. Muttakî olmak, eldeki tüm olanaklarla O'na yaklaşma vesileleri (yolları) aramaktan geçer. Her fırsatta yapılacak sâlih ameller Allah ile olan yakınlığımızın teminatıdır.

Allah'a yaklaşmak, yakın olmak fiziksel değildir. Zâten Allah insana şahdamarından daha yakındır. [2381] O halde söz konusu yakınlık mânevî ve değer açısından yakınlıktır. Allah duâ ve isteklere cevap verme bakımından da insana yakındır. Nerede olursak olalım bizi یشان. O halde duâ ve istekte bulunurken de aracı koymak anlamsızdır: "*Kullarım, sana Benden sorar(lar)sa (söyle): Ben (onlara) yakınlığım. Bana duâ ettiği zaman onun duâsına karşılık veririm. O halde onlar da Bana yönelsinler, Bana inansınlar ki, doğru yolu bulsunlar.*" [2382]

Allah ile insanlar arasında zaman açısından da uzaklık yoktur: "Allah'a göre, şu kimselerin tevbesi makbuldür ki, câhillikle bir kötülük yapıp hemen ardından döner tevbe ederler. İşte Allah onların tevbesini kabul eder. Allah bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir."[\[2383\]](#)

İnsanlara Allah katında ne zenginlik, ne evlât çokluğu bir yakınlık sağlar. Allah katında yakınlık sağlayıcı vesile, iman edip sâlih amel işlemektir. Kur'an'da şöyle buyrulmaktadır: "Mallarınız da evlâtlarınız da size katımızda bir yakınlık sağlamaz. Ancak iman edip sâlih ameller yapanlar başka. Onlara yaptıklarının kat kat fazlası mükâfat vardır ve onlar saraylarda güven içindedirler."[\[2384\]](#)

Burada tasavvuf erbâbının vesile ve kurbet kavramları üzerinde yaptıkları tahriften söz etmeden geçmek doğru olmaz. Tasavvuf felsefesine göre, Allah'a yaklaşmak için vesile olarak şeyhin eteğine yapışmak gerekir. Bu aşamadan (fenâ fi'ş-şeyhten) sonra, fenâ fi'r-Rasûl (Peygamberde yok olmak) ve fenâ fi'llâh (Allah'ta yok olmak, O'na ulaşmak) aşamaları gelmekte ve artık yeni bir aşamadan söz edilmemektedir.

Peki, Allah bir mekâna mı sahiptir ki, O'na ulaşma çabası içerisine girilmekte, bu boş amaç için de şeyh, vesile itihaz edilmektedir? Şüphesiz Allah mekânsal ve zamansal olarak insana uzak değildir. O halde O'na takvâ ile yaklaşmak yerine, O'nda yok olmak idealini kendisine yol olarak seçenler ciddi bir değer bulanıklığına neden olmaktadır. O'na yaklaşmak için sâlih amelden başka bir vesile itihaz etmek yanlıştır.[\[2385\]](#)

Allah'tan Başka Velî Yoktur: "Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır, diriltir ve öldürür. Sizin Allah'tan başka velînin ve yardımcınız yoktur."[\[2386\]](#); "Onların Allah'ın dışında kendilerine yardım edecek velîleri yoktur."[\[2387\]](#); "Yoksa O'nun dışında birtakım velîler mi edindiler? İşte Allah, velî olan O'dur. Ölü olanları da diriltir. Her şeye güç yetiren O'dur."[\[2388\]](#); "Haberin olsun, hâlis olan din yalnızca Allah'ındır. O'ndan başka velîler edinenler (şöyle derler): 'Biz bunlara bizi Allah'a daha yaklaştırsınlar diye ibâdet ediyoruz.' Hiç şüphesiz Allah kendi aralarında, hakkında ihtilâf ettikleri şeylerde hüküm verecektir. Gerçekten Allah yalancı, kâfir olan kimseyi hidâyete erdirmez."[\[2389\]](#)

Allah katında aracılığın, iltimasın mümkün olduğuna inananların hakiki anlamını tahrif ettiği kavramlardan biri de velî'dir. Dost, ahbap, arkadaş, yardımcı gibi anlamlara gelen velî, yukarıda alıntıladığımız âyetlerde de görüldüğü gibi, Allah'tan başkasına izâfe edilemeyecek bir yapıya sahiptir. Allah ile insanlar arasında şefaatin, velâyetin var olduğuna inanılan muharref kültürlerde bu kavramın gerçek mânâsının içi boşaltılmış, ayrıcalıklı bir sınıfa nisbet edilir olmuştur.

Kur'ân-ı Kerim'in birçok âyetinde Allah'ın tüm mü'minlerin velîsi olduğu vurgulanmaktadır. O halde tasavvuf kültüründe olduğu gibi velîlik, evliyâ sınıfına âit değildir: "Bizim velîmiz Sensin, öyleyse bizi başışla, bize merhamet et. Sen başışlayanların en hayırlısıdır."[\[2390\]](#); "Allah iman edenlerin velîsidir."[\[2391\]](#)

Mü'minlerin tek ve gerçek velîsi Allah'tır. Allah'a dost olmak bakımından mü'minler de birbirinin velîsidirler: "İman eden erkekler ve iman eden kadınlar, birbirlerinin velîsidirler. İyiliği emrederler, kötülükten men ederler, namazı kılarlar, zekâtı verirler. Allah'a ve Rasûlüne itaat ederler. İşte onlara Allah rahmet edecektir. Allah daima üstündür, hüküm ve hikmet sahibidir."[\[2392\]](#)

Bazı âyet-i kerimelerde de mü'minlere, kâfirlerin, zâlimlerin, şeytanların, yahûdi ve hıristiyanların velî ve yardımcı olamayacakları bildirilmektedir.[\[2393\]](#)

Bütün bu âyet-i kerimelerden çıkardığımız sonuç, peygamberlerin, mü'minlerin hepsi Allah'ın velîsidirler. Allah'a dost oluş, O'nu râzı etmekten dolayıdır. Yani Allah Teâlâ, iman eden ve sâlih amel işleyen kullarını velî olarak kabul etmektedir. Aynı ilkelere inanan, aynı dâvâ için kalpleri çarpan, gönül birliği yapan mü'minler de birbirlerinin velîsidirler. Birbirlerini zâlimlere karşı koruyup kollarlar.

Sözün özü, Kur'ân-ı Kerim'de muhkem bir şekilde açıklanan velî ve evliyânın vasıfları, beşer tabiatının üzerine çıkması, fevkalâdelikler göstermesi veya günahları bağışlayan şefaathçi olması değil; tevhidî bir inanca sahip olması, sâlih amel yapması, münkerden kaçınıp iyiliği yaygınlaştırması, her türlü şirke, zulme ve haksızlığa karşı açıktan mücâdele etmesidir.[\[2394\]](#)

Sonuç: İtikadımızın temel kaynağı Kur'an, mü'minleri tevhid konusunda hassas davranmaya yöneltmektedir. Allah'a ortak koşmaya yol açacak tüm girişimler İlahî bildirimim ışığında önlenmiştir.

Yaşadığımız toplumda "tevhid"e zarar vermeye müsâit vesile, velî ve şefaath telâkkileri vardır. Eğer nefsimizi ve çevremizi Kur'an'ın gözüyle görmeye çalışırsak, yanlışlıkların önüne geçebiliriz. Böylece düşüncelerimizi, zihnimizi ve eylemlerimizi şirkin kirlerinden uzak tutmamız mümkün olabilir. İslâm'ın temel esaslarını oluşturan konularda Rabbimizin âyetleri şüpheye ve bulanıklığa yol açmayacak derecede açıktır. Yeter ki, sadece O'na teslim olalım. İtikadımızı şuna göre, buna göre değişik hale getirmeyelim.[\[2395\]](#)

Duânın İstismar Edilmesi ve Muskacılık

Duâ kulun kendisini sürekli Allah'a muhtaç hissedip, Allah'ın huzurunda zillet ve yoksulluk duyguları içinde elini açıp O'nunla diyaloga geçmesi ve O'na ihtiyaçlarını arz etmesidir. Rasûlullah'ın bir rahatsızlık duyduğu zaman, İhlâs, Felak ve Nâs sûrelerini yatmadan önce okuduğu, ellerine üfledikten sonra vücudunu baştan ayağına kadar meshettiği ve bunu üç defa tekrar ettiği rivâyet edilmektedir.[\[2396\]](#) Yine, Hz. Âişe (r.a.) "Rasûlullah, ehliinden biri hastalandığı zaman Muavvizeteyn'i (Felak ve Nâs sûrelerini) okur, üflerdi. Ben de O hastalandığı zaman Ona aynısını yaptım." diyor.[\[2397\]](#)

Hiçbir rivâyette Peygamberimiz'in, duâ cümlelerinin herhangi bir şeye yazılıp boyuna veya vücudun herhangi bir yerine asılmasını tavsiye ettiğini görmemekteyiz. Ancak, ne zaman başladığını bilmemekle birlikte Rasûlullah'tan yıllar sonra, duâların herhangi bir cisme yazılarak muska şeklinde vücudun herhangi bir yerinde (genellikle boyunda) taşıma uygulamasının başladığını biliyoruz. Bu mesele, âlimler arasında tartışmalı olup, böyle bir uygulamaya câiz diyen birtakım âlimler olmakla birlikte, cevaz vermeyen âlimlerin delilleri daha kuvvetlidir. Kadı Ebûbekir, Tirmizî şerhinde şöyle diyor: "Kur'an âyetlerinin yazılarak insan üzerinde taşınması Rasûlullah'tan bize ulaşmış bir sünnet değildir. Sünnet olan, hasta kimseye okunmasıdır, boyuna asılması değil."[\[2398\]](#)

Sünnet olmayan ve bazı âlimlerin de cevaz vermediği âyet ve duâların (veya belirsiz işaretlerin) yazılıp muska şeklinde taşıma uygulaması, daha sonraki dönemlerde birtakım kötü niyetli insanların istismarına yol açmış ve bu insanlar tarafından kazanç yolu haline getirilmiştir.

Hayatlarını hevâları istikametinde sürdürürken Allah'a pek ihtiyaç duymayan, Allah'ın hayatına müdâhale etmesine müsaade etmeyip istediği gibi yaşayan insanlar bile, satılan bu muskaları alıp çeşitli durumlarda bu muskaların veya Allah'ın kendilerini korumasını bekliyorlar. Bilindiği gibi, duâ bir çağrıdır, dâvettir. Bir varlığa ne

kadar çok ihtiyaç hissediyorsanız onu o kadar çağırırsınız (duâ edersiniz). Duâ, boyuna asılmakla yapılmaz. Duâ, hissetmektir; duymaktır. Tamamen ruhun bir eylemidir. Duâ olayını maddileştirmek doğru değildir. Duâyı muskacılık şeklinde uygulamanın bir başka sakıncası da şudur: Muska taşıyan kimseler başlangıçta şifayı Allah'tan beklemiş olsalar bile, zamanla bu duygular, takınılan muskaya yönelerek o cisim kutsallaştırılıyor. Sanki şifanın Allah'tan değil de; o cisimden kaynaklandığına dair duygular oluyor ki, bu çok tehlikeli ve tevhide aykırı hususlar içermektedir. Hatta, bazen insanlar arasında, birbirlerine muska verip de, "al bunu tak; bu çok iyi bir muskadır. Ben çok faydasını gördüm." gibi ifadelerin sarf edildiğini çoğumuz biliriz. Böylece o cisimler kutsallaştırılmaktadır.

Kıscacası; biz duâ olayının Kitap ve sünnetin ruhuna uygun bir şekilde asr-ı saâdette Peygamberimiz'in uyguladığı şekilde ve istismar etmeden ve istismarcılara fırsat vermeden icrâ edilmesini tavsiye ediyoruz.

Yusuf el-Karadavî'nin muska konusunda yazdıklarından kısa bir alıntı yapalım: "Tevhid inancı, Allah'ın kâinatta yarattığı sebeplere başvurmayı reddetmez. Ancak, tevhid inancına ters düşen; belâyı defetmek veya belâ gelmeden ondan korunmak maksadıyla Allah'ın câiz görmediği gizli sebeplere sığınmaktır. Meselâ, mavi boncuk takmak veya asmak şirkdir. Araplar, câhiliye döneminde cinlerin şerrinden korunmak veya göz değmesini önlemek amacıyla mavi boncuk takarlardı. İslâm, bu inancı ortadan kaldırdı. Ve Allah'tan başka hiçbir şeyin ve hiçbir kimsenin zarar ve musibetleri kaldıramayacağını onlara tebliğ etti. İmam Ahmed bin Hanbel, şu hadisi nakleder: "Kim temîme (nazar için boncuk) takarsa, Allah, onun işini tamamlamasın. Kim bir bir ved'at (katır boncuğu) takarsa, Allah onu korumasın." Başka bir rivâyette, "Kim temîme (nazar boncuğu) takarsa müşrik olur."

Temîme takmanın anlamı: Nazar boncuğunun hayır getirip şerri defedeceğine inanarak kalbini ona bağlamaktır. Bunun şirk olmasına gelince, zararı defetmek için Allah'tan başkasına yapılan bir istek vardır. Hâlbuki Allah şöyle buyurur: "Eğer Allah sana bir zarar dokundurursa, hiç kimse onu gideremez. Ve eğer sana bir hayır ihsan ederse, zaten O her şeye kadirdir." [2399] Halkın muska çeşitlerine isim verdiği "camia", "hirz", "hicap" ve bunlara benzer şeyler; mavi boncuk kabilinden olup şirke götüren büyük suçlardandır. Güç yetiren her müslümana, bunları kaldırıp atmak vâciptir.

Muska, sadece Allah'ın âyetleri veya yüce isim ve sıfatları ile yazılmışsa, yasaklanan muskalar arasına girer mi, yoksa onlardan istisna edilip takılması câiz mi? Bu konuda selef ihtilâf etmiş, kimi ruhsat vermiş, kimi de men etmiştir. Bizim tercih ettiğimiz görüş ise, ileri süreceğimiz delillerden dolayı, Kur'an âyetleri yazılmış olsa da, bütün muskaların câiz olmadığıdır.

Hiçbir muska câiz değildir. Çünkü;

1- Muskaların her çeşidi yasaklanmıştır. Bu konudaki hadisler, âyetle yazılan muskaları istisna etmemiştir.

2- Sebeplerin önünü kapatmak ilkesi (seddü'z-zerîa): İçinde Kur'an yazılan muskaların takılması câiz görülürse, diğer muskaların takılmasına kapı açılır. Şer kapısı açıldı mı, bir daha kapanması zor olur.

3- İnsanları Kur'an'a önem vermemeye sevk eder. Çünkü böylece insanlar, yazılan âyetleri pis yerlerde, tuvalette, cünüp, hayız ve benzeri durumlarda üzerlerinde bulundururlar.

4- Muskacılıkta Kur'an'la istihzâ etme ve onun amacına ters faâliyet gösterme durumu da vardır. Çünkü Allah, insanları karanlıktan çıkarıp, nura kavuşturmak ve en doğru yola iletmek için Kur'an'ı indirdi. Nazardan koruması, kadınlara ve çocuklara muska veya tılsım olarak asılması için indirmedir.

Sorular

1- Şefaât kavramının lügat ve ıstılah anlamlarını açıklayınız.

2- Şefaatin mâhiyetini Kur'an'daki vurgulardan yola çıkarak açıklayınız.

3- Tarihsel süreç içinde ve mistik yaklaşımlarla şefaât kavramının nasıl ve hangi yönlerle yozlaştırıldığı hakkında bilgi veriniz.

4- Vesile kavramını sözlük ve terim olarak açıklayınız.

5- Kur'an'da vesile kavramı ile ilgili iki âyette ne anlatılmaktadır?

6- Tevessül kaç çeşittir, sınıflandırarak içeriklerini izah ediniz.

7- Duânın istismar edilmesi ve muskacılık, üfürükçülük hakkında bilgi veriniz.

11- "Âhîret günü, günahı sevâbından fazla olduğu için cehenneme girme durumundaki günahkâr müslümanlar için Allah'ın râzı olduğu kimselere ve Allah'ın izin verdiği kişiler tarafından Allah'a yalvarmak ve onların affedilip cennete girmeleri için duâ etmeye ne denir?

a) Mükâfaat b) Cezâ c) Şefaât d) Duâ

CİN, ŞEYTAN, BÜYÜ VE GAYB

- . Cin ve Şeytan
- . Şeytan ve Özellikleri
- . Şeytanın Görevi
- . Cinler ve Özellikleri
- . Cinler Gaybı Bilebilirler mi?
- . Cin ve Şeytanın İnsan ile Münâsebetleri
- . Şeytanın Yaratılması ve İnsanlara Musallat Olmasının Hikmetleri
- . Cinler ve Şeytanın Varlığı Akla Ters midir?
- . Sihir (Büyü), Üfürükçülük
- . Müneccimlik, Fal ve Burç Falları
- . Halka ve İp Takmak
- . Nazar Boncuğu ve Muska Takmak
- . Gaybı Bilme İddiası
- . Mutlak Gaybı Allah'tan Başka Kimse Bilmez
- . Ruh, Ruh Çağırma ve Tenâsüh (Reenkarnasyon)
- . Sorular

Bu üniteyi bitirdiğinizde aşağıdaki amaçlara ulaşmanız beklenmektedir:

* Cin ve şeytan kelimelerinin lügat ve terim anlamlarını tanımlamak.

- * Cin ve şeytanın özelliklerini ve görevlerini açıklayabilmek.
- * Kur'an'da şeytan kıssasıyla ilgili âyet meallerini belirtip açıklayabilmek.
- * Cinlerin gaybla ilgilerini ve cinlere peygamber gönderilip gönderilmediğini izah edebilmek.
- * Cin ve şeytanın insanla münâsebetlerini, şeytanın insana musallat olmasındaki hikmetleri açıklamak.
- * Cinler ve şeytanın varlığının akla ters düşmediğini izah etmek.
- * Sihir (büyü), üfürükçülük, münecimlik, fal ve burç fallarının mâhiyeti ve akaid açısından hükmü hakkında bilgi verebilmek.
- * Nazar boncuğu, muska, halka ve ip takan ve bunlardan medet umanların akaid açısından hükmünü açıklayabilmek.
- * Gaybı bildiğini iddia edenlere ve bu görüşü tasdik edenlere karşı nasıl bir tavır takınılması gerektiğini izah edebilmek.
- * Ruh, ruh çağırma ve tenâsüh (reenkarnasyon) hakkında bilgi verebilmek ve bunları akaid açısından değerlendirebilmek.

Cin ve Şeytan

Cin ve Şeytan Kelimelerinin Lügat ve Terim Anlamları

"Cin" ismi, Arapça "cenne" kelimesinden gelir. Cenne: Örttü, gizledi, gölgeledi demektir. Kelimenin aslı, bir şeyi duyulardan gizlemek anlamındadır. Nitekim, toprağı örtülmüş bağ ve bahçeye, aynı kökten gelen cennet adı verilir. Cenin, ana rahminde saklı kalan çocuk, cenan, göğüs içinde gizlenen kalp, cinnet ve cünûn, nefis ile akıl arasında perde olan delilik anlamına gelir. Bu kelimelerin hepsinde histen gizleme anlamı vardır. Bu esasa göre cin, gizli yaratıklar cinsine delâlet eden bir cins isimdir.

İslâm'a göre rûhânî varlıklar üç kısımdır. Birinci kısma girenler, Allah'a itaat ve ibâdet eden meleklerdir ki, bunlar Allah'a hiç isyan etmezler, yanlış iş yapmazlar ve insanı aldatmazlar. İkinci kısımdakiler, şerir ve isyankâr olan şeytanlardır. Bunlar, insanları aldatırlar, şer ve kötülük için çalışırlar. Üçüncü nevi rûhânî yaratıklar ise, ikisi ortası olan gizli yaratıklardır. Bunların hayırlıları ve Allah'a itaat edenleri olduğu gibi; şerlileri ve Allah'a isyan edenleri de vardır. Özel anlamıyla cin, bunlara denir. Cin denince, mü'mini de kâfiri de olan rûhânî varlıklar anlaşılır.

Şeytan ve Özellikleri

“Şeytan” kelimesi ise; azgınlıkta, şer ve kötülükte emsalsiz olan, şerir ve inatçı anlamına gelen her azgına verilen bir cins isimdir. Şeytan kelimesinden, daha çok, cin cinsinden olan cin şeytanı anlaşılırsa da, kötü ruhlu insanlara da bu ad verilir. Dolayısıyla, kötü ruhla alakası olan, görülen veya görülmeyen her kötü ve haktan uzak ve insanları sapıttıran şeylere şeytan ismi verilir. Cin şeytanı olduğu gibi, insanlardan da şeytanlar vardır. İnsan ve insan şeytanı görüldüğü halde, ruhta gizlenen kötülük görülmez; eserleri ile bilinir. Bu sebeple, şeytan isminden, genel olarak, gizli ve kötü bir kuvvet, kötü ve habis ruh anlaşılır.

İnsan şeytanı, cin şeytanına tabi, ona bağlıdır. Yaratılıştta her cins, bir “ilk fert” ile başladığından, “şeytan” denilince, bu cinsin ilk ferdi olan ve atası sayılan ilk şeytan, yani “İblis” akla gelir. İblis, şeytanın özel ismidir. Allah’a isyan ederek kibirlenip böbürlenene ve insan neslinin ilk ferdi Âdem (a.s.)’e secde etmeyen İblis, ilk şeytandır, şeytanların atasıdır. Şeytan cinlerdendir. *“Hani Biz meleklerle, ‘Âdem’e secde edin’ demiştik de, İblis’ten başkası hemen secde etmişti. O, cin’den idi. Rabbinin emrine karşı gelmişti.”* [2400] Şeytan, kötülüğün, küfrün, zulmün, şirkin temsilcisidir. Allah’a ilk isyan eden varlık şeytandır. Allah şeytana kıyâmete kadar yaşama hakkı vermiştir. Yani kıyâmete kadar ölmeyecek, devamlı olarak Allah’ın kullarını doğru yoldan çıkarmak için çalışacaktır.

Şeytanın Görevi

Âyet-i kerimeden net olarak anlaşıldığı gibi, şeytan, insanları doğru yoldan, Allah’ın yolundan saptırmaya çalışacaktır; bu onun görevidir. İnsanlar içerisinde ona uyanlar olacağı gibi, ona uymayıp reddedenler de olacaktır.

Allah Teâlâ Kur’an’da, şeytanın bizim düşmanımız olduğunu bizlere defalarca bildirmiştir. Bu düşmanlık kıyâmete kadar devam edecektir. Biz mü’minler, devamlı olarak şeytandan uzak durmalıyız ve kesinlikle ona uymamalıyız. Aksi halde biz de onun gibi Allah’a isyan edenlerden oluruz.

“Ey İnsanlar! Yeryüzündeki temiz ve helâl şeylerden yiyin, şeytana ayak uydurmayın, zira o sizin için apaçık bir düşmandır. Muhakkak size, kötülüğü, hayasızlığı, Allah’a karşı da bilmediğiniz şeyleri söylemenizi emreder.” (2/Bakara, 168-169)

Şeytan insanları kötülüğe ve isyana çağırırken “Ben şeytanım” dememekte, bunu saklamaktadır. Bu işi başka bir kimlikle yapmaktadır.

Günümüzde birçok insan farkına varmadan ya da bile bile şeytanın tavırlarını sergilemektedir. İnsanları medeniyet adına şeytanî metodlarla hayasızlığa götürenler günümüz dünyasının birer şeytanlarıdır. Ayrıca çoğu iletişim araçları da aynı görevi üstlenmiş durumdadır.

Allah, her insanı, yol gösteren bir melekle desteklediği gibi; ona vesvese veren bir de şeytan vermiştir. Müslümana düşen görev, şeytana değil meleğe uymaktır.

Cinler ve Özellikleri

Cinler dumansız alevli ateşten yaratılmıştır. Onların yaratılışı insanın yaratılışından önce olmuştur. Cinler akıllı, gözle görülmez ve çeşitli şekillere girebilen varlıklardır.

Cinler yerler, içerler, evlenip, çoluk-çocuk sahibi olurlar, ibâdet ederler. Cinlerin mü'minleri ve kâfirleri vardır. Mü'minleri cennete; kâfirleri cehenneme gidecektir. Cinlerin mü'minleri insanlara faydalı, kâfirleri de zararlı olurlar. Cinler de insanlar gibi Allah'ın emir ve yasalarına uymak zorundadırlar. Kur'ân-ı Kerim onların da kitabıdır, onlar da Kur'ân-ı Kerim'i dinlerler.

"Ey cin ve insan topluluğu! İçinizden size âyetlerimi okuyan ve bu karşı karşıya geldiğiniz gününüzle sizi uyarıp korkutan peygamberler gelmedi mi?" (6/En'âm 130) "(Rasûlüm!) De ki: 'cinlerden bir topluluğun (benim okuduğum Kur'an'ı) dinleyip de şöyle söyledikleri bana vahyolunmuştur: 'Gerçekten biz, doğru yola ileten hârikulâde güzel Kur'an'ı dinledik. Biz de ona İman ettik(Artık) kimseyi Rabbimize asla ortak koşmayacağız. Doğrusu bizim beyinsiz olanımız (İblis veya azgın cinler), Allah hakkında pek aşırı yalanlar uyduruyormuş. Şu da gerçek ki, insanlardan bazı kimseler, cinlerden bazı kimselere sığınarlardı da, onların (şımarıklıklarını ve) azgınlıklarını arttırırlardı. Doğrusu, biz cinler, göğe erişmeye çalıştık; fakat onu sert bekçilerle, alevler ve meş'alelerle doldurulmuş bulduk. Gerçekten biz, -kimimiz sâlih kişiler, kimimiz ise bunlardan aşağıda- türlü türlü yollar tutmuştuk. İçimizde, (Allah'a) teslimiyet gösterenler de var, hak yoldan sapanlar da var." (72/Cinn, 1-2, 4, 6, 8, 11, 14)

Cinlerin Yaratılış Amacı

Cinler de insanlar gibi Allah'a ibâdet etsinler diye yaratılmışlardır. *"Ben, cinleri ve insanları yalnızca bana ibâdet/kulluk etsinler diye yarattım."* (51/Zâriyât, 56)

Cinler Gaybı Bilebilir mi?

Cinler gaybı bilemezler. Çünkü gaybın bilgisi sadece Allah'a aittir. Ancak Allah, peygamberlerden bazı seçkin kullarına bunun bilgisini verebilir.

“...Gaybı bilen ancak O'dur... Ancak dilediği peygamber bunun dışındadır.” (72/Cinn 26-27) “...Eğer cinler gaybı bilselerdi, o küçük düşürücü azap içinde kalmazlardı.” (34/Sebe', 14) ve bkz. 72/Cin, 8-10

Cin ve Şeytanın İnsan ile Olan Münâsebetleri

İnsanları aldatarak, küfre ve sapıklığa yöneltmeye ve onların ahlâkını bozmaya çalışan şeytan, insanın açık bir düşmanıdır (2/Bakara, 168; 5/Mâide, 91; 36/Yâsin, 60-61).

Eskiden müşrikler, ilâhî sırları bildiğini sandıkları ve bu sebeple korktukları cinleri ilâhîlik derecesine çıkarırlardı. Dev, gulyabani, şeytan, peri, cin ve melek adıyla andıkları, hayra veya şerre kaadir sandıkları esrarengiz rûhânî yaratıkları ilâh kabul ederek, onlara tapınırlardı. Her birine çeşitli tılsımlar, sihirler yapan Sabiîler, câhiliyye Arapları ve diğer müşrikler, görülmeyen gizli yaratıklar olan cin ve şeytanları Allah'a ortak koşar, O'na oğullar ve kızlar uydururlardı.

Bazı insanların zannettiği gibi cinler ve şeytanlar, ne göklere yükselirler, ne ilâhî sırları kulak hırsızlığı yapıp öğrenerek yeryüzüne inerler. Bu, onların ne görevidir, ne de buna güçleri yeter. Bununla birlikte, insanların görmediği ve bilmediği bir çok mânevî ve âdi olayları görür ve bilirler. Fakat, cinlerin şeytanlıklarına kapılarak ve gaipten sırlar öğrenmek sevdasıyla onların istilâsına düşmemeli, kötü tasarrufuna girmemelidir. Cinlere verilen tasarruf kudreti, insanlara verilen idrâk kuvvetinden daha yüksek değildir ve bunların hepsi ilâhî kudret önünde bir hiçtir. Onun içindir ki, Allah'a ihlâsla İman eden gerçek mü'minler onlardan korkmazlar ve istilâlarına uğramazlar. Çünkü Kur'ân-ı Kerim'in nûru onları yakar.

Şeytanın Yaratılış ve İnsanlara Musallat Olmasının Hikmetleri

İnsanın apaçık düşmanı olduğu bildirilen ve gayesi insanı doğru yoldan çıkararak küfre ve dalâlet e sevke çalışmak olduğu anlaşılan şeytan, acaba niçin yaratılmıştır?

Şüphe yok ki, süflî duygu ve arzular, insanın fiziksel varlığı için şarttır. Fakat bunlar çığıırından çıkıp kontrol edilmez bir hale gelirse, insanın iyi ve yüce bir hayata doğru yönelmesine ve yükselmesine engel olur. İslâm, bu duygu ve arzuları görmezlikten gelmez; ama bunlara istikamet ve sınır çizer. İnsanın bu cins duygu ve arzularını kontrol etmesi, yöneleceği yeri helâl olanlara göre belirlemesi ve haddi aşmaması gerekir. Eğer bunu yapmakta başarıya ulaşırsa, ne bu fizikî arzular, ne de onu tahrik eden şeytan insana zarar verebilir. Tam aksine, bu beşerî duygu ve arzular, mânevî cephesinin emrine girer ve onun yükselmesine hizmet eder. İnsan için bir sınanma alanı olan bu dünyada insanı iyiliğe sevk etmek için melek, vicdan, fıtratın varlığı nasıl lüzumlu ise; fizikî varlığı için de onun süflî arzularını kamçılaman kuvvetler, kontrol altına alınmak şartı ile zararsız; hatta faydalı olabilir.

Aslında şeytan, önce insana itaati kabul etmez. Babamız Âdem'e vesvese verdiği gibi, hepimizi yoldan çıkarmaya çalışır. Onun niyeti, insanoğlunu parlak sözlerle ve yalanla süflî arzularını uyandırarak, onu yanlış yola sevkettir. İnsan, rûhî gelişmesinin ilk aşamasında, şeytanın içinde uyandırdığı süflî ve kötü arzuları susturmak için onunla savaşmak zorundadır. Fakat insan, bu mücâdelede azimli olursa, ilâhî vahiy sayesinde sonunda şeytanı yenecektir. İnsan, bu safhayı atlatıp gâlip çıkar, ihlâs sahibi samimi mü'min olursa, artık yükselir. Şeytan, vesvese vermeye çalışsa da kâmil İmana sahip ihlâslı insanlara güç yetiremez. Artık, şeytanla imtihan edildiği ve onu sürekli yendiği için, şeytan böyle bir insanın -istemese de- takvâsını, derecesini artırmış olur. Bu düşman sayesinde insan, meleklerden de üstün seviyeye çıkar. Şeytan ve onun içimizdeki vesvesesi olmamış olsaydı, insanın bu yücelmesi de mümkün olmayacaktı. *"Benden size bir hidâyet rehberi geldiğinde kim ona uyar, yolundan giderse, onlar için artık korku yoktur, onlar mahzun da olmayacaktır."* (2/Bakara, 38)

Cin ve Şeytanın Varlığı Akla Ters Değildir

Saf ateşten yaratılan ve insan gözüyle görülemeyen cinler ile, aynı cinsten olduğu Kur'an'da haber verilen şeytanın gizli varlıklar oldukları, varlıkları Kur'an'la sâbittir. Bu konuda birçok âyet ve Kur'an'da "Cin sûresi" adıyla anılan müstakil bir sûre vardır. Cinlerin varlığını Hz. Peygamber de haber vermiştir. O halde, bizim müslüman olarak, muhkem âyetler ve sahih hadislerle var olduğu bildirilen cin ve şeytanın, Allah'ın görülmeyen gizli yaratıkları olduğuna inanmamız gerekir.

Şer'an sâbit olan meleklerin varlığını inkâr etmeyen insan akli, aynı sebepten, varlığı şer'an sâbit olan cin ve şeytanı da inkâr edemez. Çünkü bu husus, aklen muhal değildir. Cinlerin de cismanî bir bünyesi olabilir. Fakat, bizim her bünyeyi görmemiz zarûri olmadığı gibi, gördüğümüz cisimlerin de her cüz'ünü göremediğimiz bilinen bir gerçektir. O halde, gözlerimizin önünde, bir bünyeye sahip bir çok varlıklar olduğu halde, biz onları görmeyebiliriz. Nitekim mikroplar var olduğu halde, onları çıplak gözle göremeyiz. Bu bakımdan, hava içinde hiç hissetmediğimiz dalgalar ve ışınlar bulunduğu gibi, araç ve âletle bile hissedemeyeceğimiz gizli varlıklar bulunabilir.

Esasen, bütün cismanî ve fizikî kuvvetleri henüz keşfedemediğimiz bir gerçektir. O halde çok geniş olan kâinatta, duyularımızdan gizli ve görme gücüne sahip olmadığımız rûhânî varlıkların bulunduğunu inkâr etmek doğru olmaz. Her türlü varlığı yaratmaya kaadir olan Allah'ın yarattıklarının, yalnız gözümüzle veya âletlerle görüp bildiğimiz şeylerden ibâret olduğunu sanmak, büyük gaflet olur. Bu ise, yüce Allah'ın ilâhî kudretini ve evrenin kapladığı alanı bilmemekten başka bir şey değildir.

Sihir (Büyü)

"...Fakat şeytanlar kâfir oldular; insanlara sihir öğrettiler." [2401]

"Helâk edici yedi şeyden korunun! Allah'a şirk koştuktan ve sihirden...." [2402]

"Düğüm atarak üzerine üfleyen kimse sihir yapmıştır. Sihir yapan ise şirk koşturmuşur. Üzerine (muska, nazarlık gibi) bir şey takan kimse, (Allah'a değil; taktığı şeye) güvenmiş olur." [2403]

Türkçede büyü denilen sihir, sebebi gizli olan ince şey demektir. Sebebi gizli olmakla birlikte gerçeğin tersi olarak hayallendirilen canlılık, yaldızcılık, hilekârlık yoluyla oluşturulan şeydir. Sihir, yalın olarak söylendiğinde göz

bağcılık ve esrarengiz bir şekilde hakkı bătıl, bătılı hak, gerçeği hayal, hayali gerçek göstermek şeklinde anlaşılır. Bu yüzden yerilmiş ve kötü bir şey olarak nitelendirilmiştir.

Sihir bizâtfihî harika bir şey değildir. Kur'an'da, bunun göz yanılması ve hayallendirme olarak belirtildiğine rastlarız: "...Bir de ne görsün: Büyülerinden ötürü onların ipleri ve sopaları (hakikaten) koşuyor gibi ona hayallendiriliyordu."[\[2404\]](#) Yani sihir, halkın göz boyama dediği cinsten, duyuları yanıltarak, hayal görmelerini sağlamaktır. Sihir, hakikati hayal; hayali hakikatmış gibi göstermektir. Sihrin her an yapılabileceği özel bir yol ve sebebi, kendi içinde tutarlı bir açıklaması vardır. Yalnız, o sebep herkesçe bilinmediği için hârika imiş gibi düşünülür. Sihrin, şarlatanlık ve hilekârlık denilen ve gerçekte dışı olanın yanında, sanat ve bilim yoluyla sihirbazların, bilinmeyen bir nedenle gerçekte olan bir mâhiyeti olağanüstü bir mâhiyetmiş gibi insanları kandırmaya çalıştıkları da çok görülenlerdendir. Tarihçilerin ve tefsirlerin anlattığına göre Firavun'un sihirbazları ip ve değneklerini yılanlar şeklinde yürütürken cıvadan istifâde ederek bunu yapmışlardır. Cıvanın genleştiğini bilmeyen insanlar, ipleri hareket ederken görmüşler, sebebini bilmedikleri için bu olayı, harika zannederek kandırılmışlardır. Bu ister istemez, bir korku ve heyecana sebep olacaktır. Sonra Allah'ın yardımı yetişerek, onların bu aldatmalarını boşa çıkarmıştır.

Sihir boş ve hayali şeyler olmakla beraber, ondan korkup ürkenlere, psikolojik olarak etkilenenlere zarar verebilir. "Allah'ın izni olmadıkça onlar, hiçbir kimseye onunla (sihirle) asla zarar verici olamazlar."[\[2405\]](#)

Kur'an, üfürükçülük ve sihir yapanları, "düğümlere üfleyenler" olarak tanıtır ve şerlerinden Allah'a sığınılmasını tavsiye eder.[\[2406\]](#) Düğümlere üfleyenler, sihir yapan kimselerdir. Sihirler neye yapılmış olursa olsun, o şeyin aslında veya şeklinde bir değişiklik yapamaz. Meydana gelen şey, sadece sihirbazın, duyguları etki altına alarak o nesneyi farklı şekilde gösterebilmesi, telkin vb. yollarla hayal göstermesinden, insanları kandırmasından ibârettir.

Sihir küfür, sihir yapan da kâfirdir. Kur'an insanlara, her konuda Allah'a sığınmayı öğretmektedir. Bu sebepten dolayı da, bunun aksine olan her türlü düşünce ve fiili yasaklamıştır. "Onların yaptıkları bir büyü hilesidir. Büyücü ise nereye varsa, asla başarıya ulaşamaz."[\[2407\]](#)

Üfürükçülük

Tevhid inancına ters düşen hususlardan biri de üfürükçülüktür. Câhiliye devrindeki insanlar, cinlerden yardım bekleyerek, bazı musibet ve felâketleri önlemek amacıyla, Arapça olmayan anlamsız bazı kelimeleri, ağızlarında geveleyip dururlardı. İslâm geldi, bunları yasakladı. Nitekim, hadis-i şerifte: "Şüphesiz üfürükçülük, mavi boncuk, muska, her türlü sihir ve tılsım şirkidir."[\[2408\]](#) buyurulmaktadır. Kur'an, üfürükçülük ve sihir yapanları, "düğümlere üfleyenler"[\[2409\]](#) olarak tanıtır ve şerlerinden Allah'a sığınılmasını tavsiye eder. Düğümlere üfleyenler, sihir ya da büyü yapan kimselerdir. Bunlar, telkine müsait olan kişileri kandırabilirler. Bunu gerçekleştirmek için, büyülerinde iplik veya mendil gibi bir şeye düğümler atarak üzerine üflerler.

Rivâyete göre; Bir gün Abdullah bin Mes'ud, hanımının boynunda bir iplik gördü. Bu nedir?" deyince, hanımı: "sıtma için okunmuş bir iptir." dedi. İbn Mes'ud, ipi çekerek kopardı, attı. Sonra şöyle dedi: "Andolsun ki, Abdullah ailesi şirkten uzaktır. Rasûlullah'tan işittim, buyurdu ki; "Şüphesiz üfürükçülük, nazar boncuğu, muska, sihir ve tılsım şirkidir." Hanımı dedi ki: "Gerçekten gözüm atıyordu, filan yahudiye tedavi için gidip geliyordum. Gözümü afsunladı; atması durdu. Abdullah bin Mes'ud dedi ki: "Bu, şeytanın işidir. Şeytan eliyle dokunuyor, afsunladığı zaman elini çekiyor. Hâlbuki, Rasûlullah'ın okuduğunu okusaydın, sana kâfi idi. Allah'ın rasûlü şu duâyı

okurdu: "Ey insanların Rabbi! Rahatsızlığı gider, şifâ ver, şifâ veren Sensin! Senin şifândan başka şifâ yoktur. Hastalık bırakmayan şifâ ver!"[\[2410\]](#)

Şirk unsuru taşımayan okumada bir sakınca yoktur. Ama, unutulmamalıdır ki, kişinin kendisi ve çok yakınları, inanarak, okuduğu duânın anlamını bilip şuurla Allah'a duâ etmeleri duânın kabulü için daha uygun şartlar oluşturur. Bununla birlikte bir başkası da âyet ve hadislere dayalı ve Allah'a yapılan duâ ile ve hiçbir şirk unsuruna bulaşmadan hastaya okuyabilir.

Müneccimlik, Fal ve Burç Falları

Sihrin bir çeşidi de müneccimlikdir. Müneccimlik, gelecekte meydana gelecek, özel ve genel olayları, yıldızlara ve burçlara bakarak haber vermektir. Günümüzde astroloji adıyla, gök cisimlerinin konumu, horoskop denilen haritalarla ve yapanlara göre bilimsel olduğu ileri sürülen, insanların geleceğiyle ilgili uydurma bilgiler veren medyumluk veya astroloğluk da modern müneccimlikdir. Hz. Peygamber'in bu konuyla ilgili şöyle bir ikazı vardır: "Bazı insanlar, Allah'ın nimetiyle geceyi geçiriyor, sabah olunca da, 'bize şu yıldız sebebiyle yağmur yağdırıldı' diyor. Böyle demeleri sebebiyle onların çoğu kâfir olmuştur."[\[2411\]](#) Yine bir başka hadis rivâyeti de benzer bir ikazdır: "Kim yıldızlarla haber vermeye çalışırsa, sihir ile haber vermiş olur."[\[2412\]](#)

Bu hadisler, yıldızların uzaklığını, yerlerini, yörüngelerini gözlem ve araçlarla inceleyen astronomi ilmi hakkında değildir. Bu ilim, ilkeleri, kuralları ve araçları olan bir ilimdir. Kur'an zaten, baştan sona insanları gözleme, düşünmeye, araştırmaya ve evrenin sırlarını keşfetmeye dâvet etmektedir. Ancak, ilimleri, gaybı biliyormuş gibi yorumlamak, insanı şirke götürür. Çünkü gaybı bilen sadece Allah'tır.

Fal ve Falcılık

Gelecekte olacak şeyler hakkında bilgi sahibi olmak için başvuru olan çeşitli yolların en belirginlerinden biri faldır. Daha çok baht, uğur ve talihi, genel olarak da gelecekte olacak şeyleri anlamak için birtakım garip yollara başvurma, atılan boncuk ve baklaya, tesadüfen açılan bir kitabın bir satırına, koyunun kürek kemiğine, kahve fincanına vb. şeylere bakıp bunlardan anlam çıkarma ve kişilik okuma işine fal; bu işi yapmaya da falcılık denir. Gelecek zamanda vuku bulacak olayları haber vererek gayb sırlarını bildiğini iddia edene de falcı, medyum denir.

Câhiliyye Arapları, bir yolculuğa, bir savaşa, bir ticarete, evlenmeye, yahut herhangi önemli bir işe teşebbüs edecekleri zaman üç zar (veya ok) çekerler, yahut kuş uçururlardı. Bu zar veya okların birinde, "Rabbim emretti", yahut "yap" diye emir; diğerinde "Rabbim nehyetti" veya "yapma" diye nehy kelimeleri yazılı olurdu; biri de boş bulunurdu. Birisi torbaya elini sokar, zarlardan birini çeker, emir çıkarsa yaparlar, nehy çıkarsa yapmazlar, boş çıkarsa bir daha çekerlerdi. Kur'an, bunu şiddetle yasaklamıştır. "Ey İman edenler! İçki, kumar, putlar ve fal okları şeytan işi birer pisliktir; bunlardan kaçının ki, kurtuluşa eresiniz."[\[2413\]](#)

Burç ve Yıldız Falı

Bugün yaygın olan fal çeşitlerinden biri de, modern câhiliyyenin itibar ettiği yıldız falıdır. Gökteki burçlardan yola çıkılarak yapılan bu falcılığın aslı, Sâbiilere dayanır. Sâbiiler, gök yüzünü on iki burca taksim etmişler ve eflâkten/göklerden yalnız tapındıkları ve heykellerini diktikleri "sebaâ" gezegenlerin durumlarına göre, yeryüzünde meydana gelecek olayları bildireceği iddiasıyla yıldızlarla ilgili birtakım hükümleri yazmışlardır. Onların bu inançları, günümüze kadar gelmiş bulunmaktadır.[\[2414\]](#)

Dinimizin kesinlikle yasakladığı falcılık, bir çeşit gaybdan haber vermektir. Hâlbuki, Kur'an; gaybı, Allah'tan başka hiçbir kimsenin bilemeyeceğini, peygamberlerle meleklerin dahi kendilerine vahyedilmedikçe gaybdan haber veremeyeceklerini açıkça bildirmektedir. *"De ki: 'Göklerde ve yerde olan gaybı, Allah'tan başka bilen yoktur.'*[\[2415\]](#); *"De ki: Size 'Allah'ın hazineleri elimdedir demiyorum, gaybı da bilmiyorum.'*[\[2416\]](#); *"Eğer gaybı bilseydim, daha fazla hayır yapardım."*[\[2417\]](#) âyetleri buna yeterli delildir.

Kendilerine "arrâf", "kâhin" veya "medyum" denilen falcıları ve bu falcılara gidip fal açtıran, onlara inanan veya destekleyenleri Peygamberimiz, ağır bir dille kınamış, hatta küfürle nitelemiştir. *"Kim bir arrâfa gidip de ona bir şey sorarsa, kırk gecelik namazı kabul olmaz."*[\[2418\]](#); *"Kim bir kâhine gider, dediklerini doğrularsa; şüphesiz ki Muhammed'e indirilmiş olanı inkâr etmiş olur."*[\[2419\]](#)

Burç falı, "insanları, doğdukları burçlara göre gruplayarak geleceğini okumaya, kaderine dair konuşmaya" denir. Modern câhiliyyenin yaşadığı günümüzde kendini aydın sanan birtakım gazete ve televizyon programcıları, her gün yıldız falı hurâfesiyle insanların kaderi hakkında birtakım yorumlar yapmaktadırlar ki bunlar hiçbir bilimsel dayanağa sahip değildir. Ayrıca bu asılsız yorumlar, okuyucuların ruhsal dengelerine olumsuz yönde etki yapmaktadır. Bu bir atma, saçma ve aldatmadan ibârettir.

İslâm âlimleri, Sâbiiler gibi, tesiri yalnız yıldızlardan, burçlardan bilerek onlardan birtakım hükümler çıkarmaya kalkışmanın küfür ve şirk olduğunda ittifak etmişlerdir.[\[2420\]](#)

Bunun yanında insanın, girişeceği önemli bir iş için, uzman kişilerle istişare yaptıktan sonra istihâre yapması meşrûdur, sünnettir. Bunun, İslâm'da yasak edilen falcılık ve kehânetle hiçbir ilgisi yoktur.

Halka ve İp Takmak

Tevhid, Allah'ın kâinatta koyduğu kanunlar çerçevesinde sebeplere sarılmaya asla karşı çıkmaz; bilakis teşvik eder. Elbette ki açlığı gidermek için yemek, susuzluğu gidermek için su, tedavi için ilaç, savunma için silâh gereklidir. İnsan hastalandığı zaman doktora gidecektir. Bütün bunlar ve benzerleri İslâm'da meşrûdur. Ne var ki, meydana gelen veya meydana geleceği sanılan tehlikeleri defetmek için, birtakım bilinmeyen ve gizli olan sebeplere sarılarak esrarengiz yollara başvurmak, asla meşrû sayılmaz. Bazı toplumlarda görülen madenî halkalar takmak, kollara ip bağlamak, bu türdendir. Bir keresinde Hz. Peygamber, zayıflıktan kurtulmak için koluna demir takan sahâbîye bunu çıkarttırmıştır. Yine Hz. Peygamber, sıtmayı önlediğine inanıldığı için koluna ip takan hastanın kolundan da aynı şekilde bunun çıkarılmasını istemiş ve arkasından şu âyeti okumuştur: *"Onların çoğu, şirk koşmadan Allah'a inanmazlar."*[\[2421\]](#)

Görüldüğü gibi, Rasûlullah'ın bunların üzerinde durmasının yegâne sebebi, şirkten ve şirke giden yollardan insanları uzaklaştırmaktır. Burada hatırmıza şöyle bir soru gelebilir: Acaba deneysel bilim, birtakım araştırmalar yaparak, kola takılan bu madenlerin fizikî faydasını ispat etse, yine yasak olur mu? Şüphesiz hayır! Çünkü bunun yasaklanmasının sebebi, bu gibi şeylere, birtakım bilinmeyen güçler atfedilerek sığınılmasıdır. Meselâ, bakır bilezik cinsinden bazı halkaların romatizmanın tedavisindeki faydası bilimsel olarak da ortaya çıktığı için, ilaç kullanılır gibi kola veya ayağa takılmasında hiçbir sakınca yoktur.

Nazar Boncuğu ve Muska Takmak

Nazar boncuğu ve Kur'an âyetleri dışında yazılar, tuhaf şekiller bulunan muska takmak da, insanı şirke götüren yollardan biridir. Câhiliyye döneminde Araplar, özellikle çocuklara boncuk ve muska takarlar, bu yolla cinlerden ve nazardan korunacaklarını sanırlardı. Halk arasında nazardan korunmak için, nazarlık, at nalı, at kafası, çeşitli muskalar takma, kurşun dökme ve tütsü yapma gibi yollara başvurulduğu görülür. Bu gibi bâtıl yolları Hz. Peygamberimiz yasaklamıştır.[\[2422\]](#)

Bunların tıbbî hiçbir yararı yoktur. Aynı zamanda, Allah'tan başkasından zararı defetmesini istemek de söz konusudur. Halbuki Kur'an'da bu konuda önemli ikazlar vardır. *"Allah sana bir sıkıntı verirse, O'ndan başkası bunu gideremez. Sana bir iyilik verirse, başkası onu engelleyemez. O, her şeye gücü yetendir."*[\[2423\]](#)

Muska takılması da aynı şekilde câiz görülmemiştir. Âlimlerin bir kısmı, muskada Kur'an'dan âyetler yazıyorsa takılabilir demişlerdir. Ama, içinde Kur'an âyetleri yazılı olsa da takmamak en iyisidir; çünkü hangi muskanın içinde âyet yazdığını takanların hemen hiç birisi bilmeyeceği gibi; bilinmiş olsa bile, başka muskalar için de kötü örnek olur, cinler için, ya da insan kandırmak için yazılmış muskalara yol açılır. Aynı zamanda, insanda alışma özelliği olduğundan, zamanla bu, diğer şeylerin takılmasına da yol açabilir. Yeri gelmişken, Mehmed Âkif'in şu mısralarını hatırlamamak olmaz:

"Ya açar bakarız Nazm-ı Celîl'in yaprağına,

Ya üfler geçeriz bir ölünün toprağına.

İnmemiştir hele Kur'an, bunu hakkıyla bilin.

Ne mezarlıkta okunmak, ne de fal bakmak için."

Gaybı Bilme İddiası

Gayb; duyularla algılanamayan, insanın deney ve gözlemlerine konu olmayan şeylerdir. Câhiliyye dönemi Arapları, tanrı olarak taptıkları putlarının gaybı bildiğine inanırlardı. Yalnız, onların bu bilgisine direkt yollarla değil, endirekt yolla ulaşmaya çalışırlardı. Meselâ Mekke'liler, Hübel putunun yanındaki okları çekerek, başvurdukları iş hakkında tanrıların ne düşündüğünü anlamaya çalışırlardı.

Kur'an, gaybı bildiği iddia edilen sahte tanrıların gaybı bilemeyeceklerini şöyle ifâde eder: *"Onlar, diriler değil; ölülerdir. Ne zaman diriltileceklerini de bilmezler. [2424]* Gaybı bilmek, ulûhiyetin özelliklerindedir. Psikolojik bir gerçektir ki, insanoğlu taptığı varlığın gaybı bilmesini istemektedir. Çünkü gaybı bilmek, tek başına bir üstünlüktür. Aynı zamanda başkalarına üstünlük kurmanın yollarından birisidir. Tabii ki insanın bu merakı, birçok bâtil ve hurâfenin de kaynağını oluşturmaktadır. İnsanoğlunun bu zaafı, gaybı bildiğini iddia eden birçok insanın da ortaya çıkıp diğer insanları kandırarak sömürmesine sebep olmuştur.

Mutlak Gaybı Allah'tan Başka Kimse Bilemez

"De ki, Allah'tan başka ne yerde ne de gökte kimse gaybı bilemez."[2425]

"Kim bir arrâfa veya kâhine gider, gaybdan verdiği haberi tasdik ederse; şüphesiz ki o Hz. Muhammed (s.a.s.)'e indirilmiş vahyi inkâr etmiştir."[2426]

"Gaybın anahtarları O'nun yanındadır. O'ndan başka kimse gaybı bilmez."[2427]

"De ki: 'Ben size Allah'ın hazineleri benim yanımdadır' demiyorum. Gaybı da bilirim demiyorum."[2428]

"De ki: Allah'tan başka göklerde ve yerde (bulunan) hiç kimse gaybı bilmez."[2429]

Allah, Peygamberlerinden Dilediğini Dilediği Kadar Gayba Muttalî Kılar

"Allah, sizi gayba muttali kılacak değil; fakat Allah, Rasûllerinden dilediğini (gaybe muttali kılmak için) seçer."[2430]

"Allah, gaybı bilendir. Hiç kimseyi gaybına vâkif etmez. Ancak beğenip seçtiği Rasûl(ler müstesnâ.)"[2431]

"De ki: Allah'ın dilediği müstesnâ, kendi nefsim için bir zarar def edip bir menfaat sağlayamam. Eğer gaybı bilseydim hayırdan çok (şeyler) yapardım ve bana kötülük dokunmazdı. Ben, başka değil, ancak inanan bir toplum için müjdeleyici ve bir uyarıcıyım."[2432]

Müşrikler, çeşitli vesilelerle, beşer tâkatinin ulaşamadığı bazı şeylerin bilgisini veya onların icadını Rasûlullah'tan istiyorlardı. Zira onlar, peygamberlik iddiasında bulunan kimsenin insanüstü bir güce sahip olması, sebepler kanununun dışında, istediği zaman gayb haberlerine vâkif olması ve olağanüstü işleri yapmaya her an muktedir

olmasının gerekliliğine inanıyorlardı. Bundan dolayı, Allah'ın Rasûlü, Rabından aldığı vahiylerle gaybı bilen ve her şeye gücü yetenin ancak Allah olduğunu, Allah bildirmedikçe gaybı bilemediğini onlara tebliğ ediyordu.

Bâtıl ve sapık inançlardan biri de gayb âleminde birçok tasarruflar yapmaya yetkisi bulunan İlyas, Hızır, Gavs, Kutup ve Ricâlu'l-Gayb gibi ölmüş veya hayalî varlıklara inanmaktır. Çoğu kez bu hayalî şahıslara olan inanç bağı ve bağlılık onların ilâhlaştırılmasına kadar gidiyor, dolayısıyla tevhidden saptırıp şirk batağına sürüklüyor.

Ruh, Ruh Çağırma ve Tenâsüh (Reenkarnasyon)

Ruh

Ruh; İnsan ve hayvanlardaki dirilik kaynağı, sürekli hayat, can anlamlarında kullanılır. İnsandaki canlılığın ve diriliğin, irâdeyle ilgili ve irâde dışı hareketlerin ve idrâk kabiliyetinin kaynağı ve nefis anlamına da gelir. Bazı İslâm âlimleri, rûhun iyiyi kötüden ayırdetme denen temyiz ve düşünme tarafını karşıladığını belirtmişlerdir.

Ruh, Allah'ın yaratma işlerindedir; sırlarından bir sırdır. Gerçek mahiyetini ve tüm özelliklerini bilmek mümkün değildir. *"Sana ruhtan sorarlar. De ki: 'ruh, Rabbimin emrindedir. Size (bu hususta) ilimden pek az bir şey verilmiştir."*[\[2433\]](#)

Rûhun kendisi görülemiyorsa da, yaptığı işlerden varlığını anlıyoruz. Her şeye canlılık veren, hayat ve dirilik kaynağı olan ruh, Allah'a en yakın yaratıktır.

Genel olarak, peygamberlere, meleklerle ve özellikle Cebrâil'e "ruh" denilir. Rûhu'l-Emîn, Rûhu'l-Kuds (Emin Ruh, Mukaddes Ruh) isimleri de Cebrâil'in isimlerindedir.[\[2434\]](#)

Ruh Çağırma

Rûhun varlığını kabul eden, fakat hakkında sapık ve gerçek dışı bir anlayışa sahip olan kimseler, ölmüş insanların ruhlarıyla irtibat kurabileceğini ve böylece, gayb âleminde bilgi alınabileceğini ileri sürmüşlerdir. Bu kimseler, düzenlemiş oldukları ruh çağırma seanslarıyla insanları kandırmakta ve onların cehâletlerinden istifâde ederek menfaat elde etmektedirler. Ruh, Allah Teâlâ'nın emrinde ve denetiminde olan bir varlıktır. Onun insanlar tarafından çağırılıp bazı istekleri yerine getirmesinin mümkün olduğuna inanmanın hiçbir dayanağı yoktur. Ruh çağırma seanslarında, çoğunlukla cinler kullanılmakta, bir cin, kendini bir insanın rûhu diye tanıtip insanların kandırılmasında rol oynamaktadır.

Tenâsüh (Reenkarnasyon/Ruh Göçü)

Rûhun bir bedenden başka bir bedene geçmesi inancına tenâsüh / ruh göçü denir. Rûhun bir cisimden diğerine, bazan insandan hayvana ve hayvandan insana geçmesi şeklindeki bu bâtil inanç, Hint dinlerinden, eski Mısır inançlarından günümüze kadar taşınmıştır. Bu anlayış, İslâm âlimlerince reddedilmiş, bunun Kur'an ve Sünnet'e ters düşen bir inanç olduğu belirtilmiştir.

"Ateşin karşısına durdukları vakit bir görsen! 'Ah, keşke dünyaya geri çevrilsek de Rabbimiz'in âyetlerini inkâr etmesek ve mü'minlerden olsak!' diyecekler. Hayır! Evvelce gizleyip durdukları şeyler karşılına çıktı da ondan böyle söylüyorlar. Yoksa geri çevrilselerdi mutlaka yasak edildikleri fenalığa yine dönerlerdi. Şüphesiz onlar yalancılardır."[\[2435\]](#)

"Onlar, nereye varacak diye ancak onun te'vilini gözetirler. Onun te'vilinin geleceği gün, daha önce onu unutanlar: 'gerçekten Rabbimizin peygamberleri hakkı getirmişler. Şimdi acaba hiçbir şefaathı var mı ki bize şefaatte bulunsun veya dünyaya döndürülür müyüz ki, yaptıklarımızdan başkasını yapalım' diyecekler. Gerçekten onlar, kendilerine yazık ettiler. Ve o uydurdukları şeyler onlardan kaybolup gitti."[\[2436\]](#)

"Orada onlar: 'Ey Rabbimiz, bizi çıkar da eskiden yapageldiklerimizden başka yararlı bir iş yapalım!' diye feryad ederler. Kendilerine: 'size düşünecek bir kimsenin düşüneceği kadar ömür vermedik mi? Hem sizi uyaran peygamber de geldi. O halde tadın azâbı. Çünkü zâlimler için hiçbir kurtarıcı yoktur' denir."[\[2437\]](#)

"Nihâyet o müşriklerin birine ölüm geldiği vakit: 'Ey Rabbim! Beni dünyaya döndür. Ta ki, o zâyi ettiğim ömürde yararlı işler göreyim' der. Hayır! Bu sadece onun söylediği boş bir kelimedir. Önlende ise, ta diriltilecekleri güne kadar bir perde vardır."[\[2438\]](#)

Cin, Şeytan, Büyü ve Gayb Ünitesiyle İlgili

SORULAR

- 1- Cin ve şeytan kelimelerinin lügat ve terim anlamları nelerdir?
- 2- Şeytanla cin arasında nasıl bir bağ vardır?
- 3- Şeytan hangi şeyden yaratılmıştır?
- 4- Şeytanın cennetten kovuluş sebebi nedir?
- 5- Cinler hangi şeyden yaratılmışlardır?
- 6- Cinlerin yaratılış amacı nedir?
- 7- Cinler gaybı bilebilirler mi?
- 8- Şeytanın yaratılış sebebi nedir?
- 9- Cin ve şeytanın özelliklerini ve görevlerini açıklayabilmek.

10- Cin ve şeytanın insanla münâsebetlerini, şeytanın insana musallat olmasındaki hikmetleri açıklamak.

11- Şeytanın bir mü'mine fayda ve zararları nelerdir?

12- Sihir / büyü ne demektir? Dindeki hükmü nedir?

13- Fal, yıldız falı, burç falı neye denir? Bunu yapanların hükmü nedir?

14- Üfürükçülük, nazar boncuğu ve muska takma konusunda bilgi veriniz.

15- Gayb bilinebilir mi? Peygamberler gaybdan haber vermişler midir?

16- Ruh nedir? Ruh çağırma doğru mudur?

17- Reenkarnasyon/ruh göçü inancı İslâm akaidiyle bağdaşır mı, bir âyet mealiyle açıklayın.